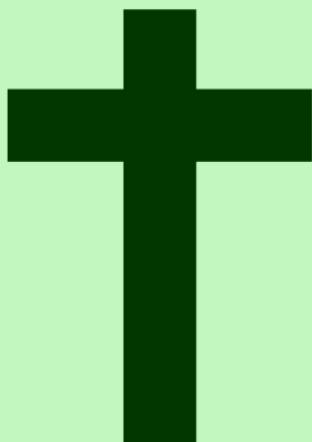

Cha' tso'o nu
nchcui' ji'i
Jesucristo nu xu'na na

New Testament in Chatino, Tataltepec (MX:cta:Chatino,
Tataltepec)

Cha' tso'o nu nchcui' ji'i Jesucristo nu xu'na na New Testament in Chatino, Tataltepec (MX:cta:Chatino, Tataltepec)

copyright © 1981 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Chatino, Tataltepec

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Chatino, Tataltepec [cta], Mexico

Copyright Information

© 1981, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Chatino, Tataltepec

© 1981, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022

68385231-313d-5500-aff2-e6b6a207d978

Contents

SAN MATEO	1
SAN MARCOS	97
SAN LUCAS	154
SAN JUAN	253
LOS HECHOS	323
ROMANOS	416
1 CORINTIOS	459
2 CORINTIOS	500
GÁLATAS	526
EFESIOS	543
FILIPENSES	558
COLOSENSESES	568
1 TESALONI-CENSES	578
2 TESALÓNICO-CENSES	586
1 TIMOTEO	591
2 TIMOTEO	603
TITO	611
FILEMÓN	616
HEBREOS	618
SANTIAGO	652
1 PEDRO	663
2 PEDRO	676
1 JUAN	684
2 JUAN	695
3 JUAN	697
JUDAS	699
APOCALIPSIS	703

Quityi nu nguscua San Mateo ñi'ya ngua cha' ji'i Jesús

Jyo'o cusu'ji'i Jesucristo

¹ Nde nscua na' qui'i ti cha' ji'i lcaa ñati nu ngua jyo'o cusu'ji'i Jesucristo, cha' ñati tya'a ji'i jyo'o David laca yu, lo'o jua'q̄ ñati tya'a ji'i jyo'o Abraham laca yu, masi tyi-jyu'ti.

² Jyo'o Abraham bi' ngua sti Isaac; li' jyo'o Isaac bi' ngua sti Jacob; li' jyo'o Jacob bi' ngua sti Judá lo'o ca ta'a tya'a ngula yu;

³ li' jyo'o Judá bi' ngua sti Fares lo'o Zara, lo'o Tamar ngua naa xtya'a q̄ngu' bi'.

Li' jyo'o Fares bi' ngua sti Esrom; li' jyo'o Esrom bi' ngua sti Aram;

⁴ li' jyo'o Aram bi' ngua sti Aminadab; li' jyo'o Aminadab bi' ngua sti Naasón;

li' jyo'o Naasón bi' ngua sti Salmón;

⁵ li' jyo'o Salmón bi' ngua sti Booz, lo'o Rahab ngua naa xtya'a q̄ngu' Booz bi'.

Li' jyo'o Booz bi' ngua sti Obed, lo'o Rut ngua naa xtya'a q̄ngu' Obed bi'.

Li' jyo'o Obed bi' ngua sti Isaí;

⁶ li' jyo'o Isaí bi' ngua sti rey David;

li' jyo'o rey David ngua sti Salomón, lo'o xtya'a q̄ngu' Salomón bi' ngua nu cuna'a q̄ngu' nu ngua clyo'o jyo'o Urías clyo.

⁷ Lo'o li' jyo'o Salomón bi' ngua sti Roboam; li' jyo'o Roboam bi' ngua sti Abías;

li' jyo'o Abías bi' ngua sti Asa; ⁸ li' jyo'o Asa bi' ngua sti Josafat;

li' jyo'o Josafat bi' ngua sti Joram; li' jyo'o Joram bi' ngua sti Uzías;

⁹ li' jyo'o Uzías bi' ngua sti Jotam;

li' jyo'o Jotam bi' ngua sti Acaz;

li' jyo'o Acaz bi' ngua sti Ezequías;

¹⁰ li' jyo'o Ezequías bi' ngua sti Manasés;

li' jyo'o Manasés bi' ngua sti Amón;

li' jyo'o Amón bi' ngua sti Josías;

¹¹ li' jyo'o Josías bi' ngua sti Jeconías lo'o tya'a ngula yu.

Tyempo bi' ndyaa lo'o ngu' Babilonia ji'i ngu' Israel ca quichí tyi ngu' ca tyijyu', ne' chcuq̄ ji'i ngu' Babilonia ndyaa quiña'a q̄ngu' Israel bi' li'.

¹² Ca tyijyu' bi' ngula Salatiel sñi' jyo'o Jeconías bi';

li' jyo'o Salatiel bi' ngua sti Zorobabel;

¹³ li' jyo'o Zorobabel bi' ngua sti Abiud;

li' jyo'o Abiud bi' ngua sti Eliaquim;

li' jyo'o Eliaquim bi' ngua sti Azor;

14 li' jyo'o Azor bi' ngua sti Sadoc;
 li' jyo'o Sadoc bi' ngua sti Aquim;
 li' jyo'o Aquim bi' ngua sti Eliud;
 15 li' jyo'o Eliud bi' ngua sti Eleazar;
 li' jyo'o Eleazar bi' ngua sti Matán;
 li' jyo'o Matán bi' ngua sti Jacob.
 16 Lo'o li' sñi' jyo'o Jacob bi'
 ngua José nu ngua clyo'o María xtya'a Jesús,

lo'o jua'a Cristo naa Jesús bi'.

17 Jua'a naa jyo'o ngu' cusu' bi', tii jlyacua ty'a ba'a ngu' lo'o ngutu'ú Abraham ña'a cuayá' nu ngula jyo'o David. La cui' jua'a ty'a tii jlyacua ty'a ba'a ngu' lo'o ngutu'ú jyo'o David, ña'a cuayá' nu ndyaa lo'o ngu' xa' tsu' ji'i ngu' Israel ca quichí tyi ngu', nu lo'o ngusu'ba ngu' ji'i ngu' Israel ne' chcuq̄ ca quichí Babilonia tyijyu'. Lo'o la cui' jua'a ty'a tii jlyacua ty'a ba'a ngu', li' ngula nu laca Cristo.

Ni'yä ngua lo'o ngula Jesucristo

18 Nde nscua na! ñi'yä ngua lo'o ngula Jesucristo. Cua ngüini cha' ji'i María bi', cha' caja clyo'o lo'o nu José sñi' Jacob bi'. Bilya tyalaa María slo José nu lo'o ngua cuayá' ti' nu María bi', cha' cua ntsu'u sñi'; cña ji'i Xtyi'i y cui' Ndyosi ngua bi', cha' ngua tana María bi'. 19 Pana nu José bi' ni, ty'a'na ti' yu ji'i María, tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu ña'a yu ji'i. Lo'o

cua ndyuna yu cha' bi', ná nti' yu ta yu cha' tyuju'u ti' ji'i Mariá, masi nga'aa caja clyo'o yu lo'o xqui'ya sñi', ngua ti' yu; tye cha' jua'a ti ngua ti' yu, cha' ná nti' yu sta yu qui'ya ji'i ca toni'i cña. 20 Laja lo'o nclyacua ti' yu ni cha' laca ngua jua'a, li' ndu'u tucua sca xcä ji'i y cui' Ndyosi slo yu laja xcalá yu. Nchcui' xcä bi' lo'o yu li':

—José—nacui xca ji'i yu,—ñati ty'a ji'i jyo'o David laca nu'ú —nacui—. Ná cutsii nu'ú caja clyo'o lo'o Mariá, cha' cäa cho' toni'i jinu'ú. Si'i na cuxi ngua'ni María bi' tsiya' ti; cña nu ngua'ni Xtyi'i y cui' Ndyosi laca cha' ntsu'u sñi' Mariá juani. 21 Lo'o cala sñi' nu cuna'a bi', cubi' qui'yu caca nu bi'. Lo'o xcua xtañi cubi' bi' li', bi' ca naa Jesús. Lo'o nu Jesús bi' ni, bi' laca nu cua'ni lyaá ji'i ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o y cui' Ni, cha' clyaa'ngu' ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'.

22 Lo'o jua'a ngua cha' bi', cha' nu cua nchcui' y cui' Ndyosi lo'o ngu' sa'ni cha' jua'a caca. Tyempo sa'ni nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi cha' bi' lo quityi. Ndi'yä nguscua ngu':

23 Caca tana sca nu cuna'a nu ntucua y cui' ti, lo'o li' qui'yu caca sñi'; Emanuel ñacui ngu' ji'i cubi' bi'. Jua'a nscua lo quityi, bi' cha' jua'a ngua ji'i María li'. Nu nchcui' ngu' Emanuel ni,

ndi'ya nti' ñacui cha' bi': Ndi'i y cui' Ndyosi lo'o na.

²⁴ Lo'o li' ngue ti' José, ndu'u yu ndyaa yu slo María cha' caja clyo'o yu lo'o, ñi'ya nu nacui xcā ji'i y cui' Ndyosi ji'i yu. Li' ñaa lo'o yu ji'i ca toni'i ji'i yu, ²⁵ pana ná ngujua' yu lo'o ña'a cuayá' nu cua ngula sñi'. Lo'o cua ngula cubi', li' ngua naa Jesús.

2

Lo'o ndyalaa ngu' tii

¹ La cui' tyempo lo'o ngula Jesús nde quichi Belén, sca nu cusu' nu naa Herodes ngua loo ji'i nasiyu bi'. Ca loyuu su cuentya Judea, ca bi' ndi'i quichi Belén bi'. Lo'o li' ndyalaa xi ngu' tii nde Judea bi'; ngutu'u ngu' tii bi' xa' quichi nde su ntyucua cuichaa, lo'o li' ndyalaa ngu' quichi Jerusalén. Nchcui' ngu' tii bi' lo'o ngu' nu ndyacua tya'a lo'o ngu' tyucui:

² —¿Macala ndi'i cubi' nu ngula tsubi' ti bi'? —nacui ngu'—. Rey ji'i cu'maq ngu' judío laca cubi' bi' —nacui ngu'—. Cua na'a ya cuii cu cui nu ndacui cuá cuentya ji'i cubi' bi', bi' cha' ndyalaa ya ca nde cha' cua'ni tlyu ya ji'i cubi' bi' juani.

³ Lo'o nu rey Herodes ni, ndyutsii tsa yu lo'o ndyuna yu cha' nu nchcui' ngu' tii bi', cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i chaca rey. Lo'o jua'a lcaa ngu' quichi Jerusalén ndyutsii tsa ngu' ñi'ya cua'ni rey Herodes. ⁴ Li' ngusi'ya rey Herodes bi' ji'i lcaa sti jo'ó nu laca loo,

lo'o jua'a ji'i mstru nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa cha' caa ngu' slo. Nchcuane nu rey bi' ji'i ngu' li':

—¿Ha ná jlo ti' ma macala nchcui' quityi cha' cala Cristo? —nacui rey ji'i ngu'.

⁵ —Cala bi' nde quichi Belén loyuu su cuentya Judea re —nacui ngu' ji'i—. Ndi'ya nacui quityi ji'i y cui' Ndyosi:

⁶ Quichi sube ti laca Belén nu ntsu'u loyuu su cuentya Judea, nacui y cui' Ni.

Pana quichi tyi sca ngu' tlyu tsa caca, masi quichi sube laca juani, nacui Ni.

Caca nu qui'yu tlyu bi' loo, lo'o jua'a ña'asii yu ji'i ngu' Israel'na.

Jua'a nscua lo quityi bi'.

⁷ Lo'o cua ndyuna rey Herodes cha' bi', li' cuaana ti ngusi'ya yu ji'i nu ngu' tii bi', cha' caa ngu' slo cha' ta yu sca cha' lo'o ngu'. Li' nchcuane rey bi' ji'i ngu' ni jacua' na'a ngu' cha' ndyu'u tucua cuii cucui bi' nde cua. ⁸ Lo'o ndacha' ngu' ji'i, li' nchcui' rey lo'o ngu' cha' tsaa ngu' nde quichi Belén.

—Yaa clya ma —nacui rey ji'i ngu' tii bi'—, clyana ma ma ntucua tyi cubi' bi' —nacui—. Lo'o si quiye ji'i ma, li' xtyuu ma slo na' chaca quiya' cha' caca cuayá' ti' na' macala ntsiya cubi' bi'. Lo'o na' tsa'a cua'ni tlyu na' ji'i cubi' bi' nta'.

⁹ Lo'o li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' nu lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' rey lo'o ngu'.

Chaca quiya' na'a ngu' cuii bi' laja lo'o ndyaa ngu' tyucuii cha' tsaa ngu' ca quichi Belén, la cui' cuii cucui nu na'a ngu' clyo ca su ntyucua cuichaa. Lo'o ngulu'u cuii ji'i ngu' macala nscua ni'i su ndi'i cubi', ndyatü cuii su ntucua ni'i bi'. ¹⁰ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' cuii bi' chaca quiya'. ¹¹ Li' ndyatü ngu' ni'i bi', na'a ngu' ji'i cubi' lo'o ji'i María xtya'a cubi'. Hora ti ndyatü sti' ngu' tii bi' slo cubi' cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i. Lo'o li' ngusatü' ngu' yu'ba ji'i ngu' cha' ta ngu' msta' ji'i cubi' bi'; nda ngu' oro ji'i cubi' bi', nda ngu' yana jo'ó nu quiña'a tsa nga'a, lo'o jua'a nda ngu' mirra ji'i cubi' bi'. (Jua'a naa sca taná yaca nu tyixi xtyi'i.) ¹² Nu lo'o ndyaa ngu' caja' ngu', li' nchcui' xcalá ngu'; nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu' laja xcalá cha' nga'aa tsaa ngu' slo rey Herodes bi', cha' cuiñi tsa yu. Bi' cha' ngusñi ngu' xa' tyucuii cha' xtyuu' ngu' tyaa ngu' quichi tyi ngu' chaca quiya'.

Ngusna lo'o José ji'i María nde Egipto

¹³ Nu lo'o cua ndu'u ngu' tii ndyaa ngu' quichi tyi ngu', li' nchcui' xcalá José. Ndyu'u tucua sca xcä ji'i ycui' Ndyosi slo yu laja xcalá, nchcui' lo'o yu li':

—Que ti' nu'u —nacui xcä ji'i José—. Tyatu nu'u, xna clyá nu'u —nacui—, tsaa lo'o nu'u ji'i xtya'a cubi' tyijyu' nde loyuu su cuentya Egipto.

Tyi'i ma cajua ña'a cuayá' nu cacha' hi cha' tso'o tyaa ma nde nasiyu' re chaca quiya'. Tyaala tsa rey Herodes bi'; cua caq ti yu quichi re cha' clyana ji'i cubi', cha' cujuui ji'i cubi' nti' yu.

¹⁴ Hora ti ngue ti' José, li' ndyaa lo'o ji'i cubi' lo'o ji'i xtya'a cubi' masi tya talya; ndyaa ngu' nde Egipto li'. ¹⁵ Lo'o li' ndyanu ngu' ca bi' ña'a cuayá' nu cua ngujuii Herodes, rey nu tyaala bi'. La cui' cha' bi' nchcui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la lo'o nchcui' ndi'yä: "Xi'ya na' ji'i Sñi' na' cha' tyu'u ca loyuu su cuentya Egipto, cha' xtyuu' yu tyaa yu quichi tyi yu", nacui ycui' Ndyosi nu Xu'na na. Bi' cha' jua'a ngua ji'i ngu' tya li', cha' ndyalaa ngu' nde Egipto.

Ndyujuii Herodes ji'i cubi' ji'i ngu'

¹⁶ Lo'o nu rey Herodes bi' ni, ñasi' tsa yu lo'o ngua tii yu cha' nga'aa ñaa nu ngu' tii bi' slo. Li' ngulo rey bi' cña ji'i msu, cha' tsaa ngu' cujuui ngu' ji'i lcaa cubi' qui'yu nu ntsu'u quichi Belén, lcaa cubi' nu bilya tye sna yija ji'i; lo'o jua'a cujuui ngu' ji'i lcaa cubi' qui'yu nu ntsu'u quichi sube cacua ti. Cua jlo ti' rey cha' nu cubi' bi' bilya tye sna yija, cha' jua'a nchcui' ngu' tii bi' xqui'ya cuii cucui nu cua na'a ngu'. ¹⁷ La cui' cha' bi' nchcui' jyo'o cusu' Jeremías nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni la. Ndi'yä nacui:

18 Lye tsa nda xty'i i ñatí nde quichí Ramá;
nxi'ya ngu', ndyunaa tsa ngu', cha' ngujuii sñi' Raquel.

Nxi'ya tsa nu cuna'a bi', cha' cua ngujuii sñi'.

Ni sca ñatí ná ngua ji'i xaala' tyiquee nu cuna'a bi', cha' nga'aa lu'ú sñi'.

Jua'a cha' nscua lo quityi, masi bilya caca cha' bi' lo'o tya lu'ú jyo'o cusu' nu nguscua cha' bi'. Bi' cha' jua'a ngua ji'i ngu' Belén, ngusi'ya tsa ngu' cha' ngujuii sñi' ngu'.

19 Ca tiya' la li' ngujuii rey Herodes bi', lo'o li' ndu'u tu-cua sca xca ji'i ycui' Ndyosi slo José laja xcalá ti yu, cha' tya ndi'i José ca loyuu su cuentya Egipto:

20 —Que ti' nu'u —nacui xca ji'i yu—, tyatü clya nu'u, tyaa lo'o nu'u ji'i nu piti lo'o ji'i xtya'a yu nde nasiyu Israel chaca quiya' —nacui—, cha' cua ngujuii ngu' tyala nu ngua ti' cujuii ji'i cubi' cua tya tsubi' la.

21 Lo'o li' ndyatü José, ndyaa lo'o ji'i nu piti lo'o ji'i xtya'a nu piti, ñaa ngu' nde nasiyu Israel chaca quiya'.

22 Lo'o li' ndyuna yu cha' sñi' jyo'o Herodes laca loo nde Judea, la cui' sñi' yu nu naa Arquelaو laca bi'; ndyutsii xi José xqui'ya cha' bi'. Li' xa' nchcui' xcalá yu ñi'ya cua'ni yu, bi' cha' ndyaa ngu' nde loyuu su naa Galilea li'.

23 Ca bi' ndyalaa ngu' quichí Nazaret cha' tyi'i ngu'. La cui' cha' bi' nchcui' jyo'o cusu' nu

ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni lo'o nchcui' ngu' ndi'ya: ngu' Nazaret cua'ni ngu' ji'i nu bi'. Jua'a nchcui' jyo'o cusu' bi' cua sa'ni, bi' cha' jua'a ndu'ni ngu' ji'i Jesús juani.

3

Nda Juan cuii lo'o ngu' ne' quixi' su ná ndi'i ñatí

1 Lo'o ngua tyempo, li' nguxana Juan nda yu cuii lo'o ngu' nu ndya'a slo yu su ndi'i yu ycui' ti yu ne' quixi'; ntyucuatyá yu ji'i ngu' li'. La cui' loyuu su cuentya Judea ndi'i yu; pana btyi tsa yuu su ndi'i Juan, ndi'i tsa quee, lo'o ná ndi'i xa' ñatí cajua.

2 —Ca tyuju'u ti' cu'ma —nacui Juan ji'i ngu'—, xtyanu ma ji'i cha' cuxi nu ndyu'ní ma —nacui—. Cua xana ti cha' caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñatí chalyuu.

3 Lo'o nu Juan ni, laca yu la cui' ñatí nu nchcui' jyo'o cusu' Isaías ji'i sa'ni, cha' jyo'o cusu' bi' ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi. Ndi'ya nscua lo quityi bi':

Cuii xi'ya sca ñatí ne' quixi':
“Xaala clya ma sca tyucuii su caa ycui' nu Xu'na na;
xquiñi tso'o ma tyucuii su tyeje tacui ycui”, ñacui ñatí bi'.

Jua'a nguscua jyo'o cusu' cuentya ji'i ñatí bi', lo'o Juan laca ñatí bi'.

4 Lo'o nu Juan bi' ni, lacu' yu sca late' quicha' camello, lo'o jua'a ndyaaca' juata sii'

yu; ndacu yu tscu' lo'o cuiñaa' cuityu.⁵ Lo'o li' ndyu'u ti'j quiña'a ñati slo yu; ñaa ngu' quichí Jerusalén slo yu, lo'o jua'a ñaa ngu' lcaa quichí sube ti nu ndi'i loyuu su cuentya Judea bi' slo yu, lo'o ngu' nu ntsu'u cacua ti to' sta'a Jordán, ñaa ngu' slo yu.⁶ Li' ntyucuatya Juan ji'i ngu' nu ndya'a slo yu nde lo hitya Jordán, ntyucuatya yu ji'i lcaa ngu' nu nchcui' cha' ngua tyuju'u ti' ngu' ji'i cha' cuxi nu ndyu'ni ngu'.

⁷ Lo'o ngua sca tsa na'a Juan ji'i tyuu tya'a ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo; tacati tsa ndu'ni ycui' ngu' ngua ti' ngu', lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ngu' ji'i tya'a ngu'. Lo'o xi ngu' bi' lijyä ngu' cha' tyucuatya Juan ji'i ngu', pana ná ndiya ti' Juan jua'a.

—Ñi'ya nti' cuaña tyaala, jua'a nti' cu'mä —nacui Juan ji'i ngu' bi'—. ¿Ha cua nchcutsii ngu' ji'i mä lacua? ¿Ha juani ndube ti' mä cha' ca ñasi' tsa ycui' Ndyosi lo'o xcube' Ni ji'i mä nu lo'o tye chalyuu? —nacui yu—.⁸ Tso'o lacua, culu'u mä ji'i ya si chañi cha' cua ngulochu' mä ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i mä.⁹ Ná culacua ti' mä cha' caca tso'o ji'i mä slo ycui' Ndyosi si xcui' ndyi'u ti' mä ji'i jyo'o cusu' ji'i mä, nu cusu' Abraham bi'. Ná talo ycui' Ni ji'i cha' cuxi nu ndu'ni mä tsiya' ti, masi ñati tya'a ji'i jyo'o Abraham laca mä, nchcui' mä. Na cuiñi mä. Si nti' ycui' Ndyosi, taca

ji'i Ni cuiñá Ni ji'i ñati tya'a ji'i jyo'o Abraham, masi lo'o quee to' sta'a re, taca ji'i Ni si nti' Ni. Nga'aa taquiya' Ni ji'i cu'mä li'.¹⁰ Ñi'ya ndu sca ñati lo'o hacha ji'i cha' clyaja lo yaca si'yu ji'i yu, jua'a nti' ycui' Ndyosi; si'yu yu bi' ji'i lcaa yaca nu ná nda si'yu tso'o cha' tyaqui lo quii', lo'o jua'a xcube' Ni ji'i ñati nu ná ntaja'a xtyanu qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'.¹¹ Lo'o na' ni, ntyucuatya na' ji'i mä lo'o hitya, si chañi cha' cua ngua tyuju'u ti' mä ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i mä; pana cua cäa ti sca ñati nu tso'o la que na'. Lo'o na', cua'ni tlyu na' ji'i ñati bi'; tso'o tsa caca tyiquee na', masi caña nu ntsu'u quiya' ñati bi' culo na'. Lo'o nu ñati bi' ni, ná tyucuatya yu ji'i ngu' lo'o hitya ti; pana cua'ni yu cha' tyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' nu lo'o tyucuatya yu ji'i ngu', lo'o li' subii Ni ji'i ngu' lo'o xee ji'i Ni cha' caca lubii ne' cresiya ji'i ngu'.¹² Ñi'ya ndu'ni xu'na ltya, jua'a cua'ni Ni; ñi'ya ndyu'u co'o yu nscua', pana ndaqui yu cualya' lo'o nguti, jua'a sa'be tya'a Ni ji'i ñati, lo'o li' su'ba Ni ji'i ñati cuxi cha' tyaqui ngu' lo quii' su nga'aa tye cha' tyaqui.

Jua'a ngulu'u Juan ji'i ñati nu ndya'a slo.

Ntyucuatya Juan ji'i Jesús

¹³ Tyempo bi' lo'o nga'a Juan to' sta'a Jordán, ndu'u Jesús nde loyuu su cuentya Galilea lijyä ca slo Juan, cha'

lo'o ngua ti' Jesús cha' tyucuatyā Juan ji'i. ¹⁴ Lo'o li' ngua ti' Juan cua'a yu ji'i Jesús.

—Ná tso'o tyucuatyā na' jinu'u —nacui Juan ji'i. Tso'o la tyucuatyā ycui' nu'u jna'.

¹⁵ Li' nchcui' Jesús lo'o yu:

—Tso'o tyucuatyā nu'u jna' juani —nacui Jesús ji'i Juan —, cha' jua'a tso'o si cua'ni na lcaa cña nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na.

Lo'o ndyuna Juan cha' nu nchcui' Jesús lo'o, ntyucuatyā yu ji'i Jesús li'. ¹⁶ Lo'o cua ngua cha' bi', ndu'u Jesús lo hitya, li' cua ndyaala tyucuii nde cua. Lo'o li' na'a Jesús cha' ngua'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi lo; ñi'yä nda'ya sca tyupe' lo yuu, jua'a ngua'ya Xtyi'i ycui' Ni lo Jesús. ¹⁷ Li' nguañi nchcui' ycui' Ndyosi ca su ntucua Ni nde cua. Ndi'ya nacui Ni:

—Nu nde laca Sñi' na' —nacui Ni. Tyaca'a tsa yu 'na, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i yu.

4

Nchcui' cuayá' xu'na cuiñaja lo'o Jesús

¹ Lo'o li' ndyaa lo'o Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i Jesús ca ne' quixi' su btyi tsa yuu, su ná ndi'i ñati, cha' tyacua ty'a yu lo'o nu xu'na cuiñaja caja. Ngua ti' nu bi' tyijiloo ji'i Jesús. ² Lo'o li' tu'ba tsä tu'ba talya ná ndyacu Jesús tsiya' ti, ntyute' tsa yu li'.

³ Lo'o li' ndyu'u tucua nu xu'na cuiñaja bi', cha' chcui' cuayá' lo'o Jesús:

—Si chañi cha' nu'u laca nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi —nacui nu xña'a bi' ji'i Jesús —, xñi nu'u sca quee re lacua, cha' jua'a cuiñá nu'u xlyá lo'o quee re cha' cacu na.

⁴ Lo'o li' nguxacui Jesús cha' ji'i:

—Cua nscua sca cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi —nacui Jesús ji'i. Ndi'ya nchcui' cha' bi': “Si'i na cu'ú ñati chalyuu lo'o cacu ngu' tyaja ti, masi lo'o cuna ngu' lcaa cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi, li' chañi cha' tyu'u ngu”. Jua'a nscua lo quityi.

⁵ Lo'o li' ndyaa lo'o nu xu'na cuiñaja ji'i Jesús nde quichí Jerusalén, su tyaca'a tsa ji'i ycui' Ndyosi; ca hique laa tonu ji'i quichí bi' ndyaa ngu', cua tsa ntucua ngu' li'.

⁶ —¿Ha chañi cha' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca nu'u? —nacui nu xña'a ji'i Jesús. Tso'o si tyú nu'u ca lo yuu lacua, cha' cua nscua sca cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi ndi'ya:

Culo ycui' Ndyosi cña ji'i xcä ji'i Ni cha' ña'asii ngu' jinu'u, nacui quityi.

Lo'o jua'a nscua chaca cha': Lo'o ya' ti xcä ji'i Ni xatü ngu' jinu'u, cha' ná ca quicha quiya' nu'u su tyú nu'u chu' quee. Jua'a nscua lo quityi —nacui nu xña'a.

⁷ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i nu xña'a bi':

—Pana ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi: “Ná chcui' cuayá' ma lo'o ycui'

Ndyosi nu Xu'na mä", nacui quityi.

⁸ Lo'o ndye nchcui'ngu', xa' ndyaa lo'o nu xu'na cuiñaja ji'i Jesús nde sca lo xlya ca'yá nu cuä tsa. Li' ngulu'u nu xña'a bi' lcaa nasiyu_tyucui ña'a chalyuu ji'i Jesús, cha' tso'o tsa ña'a chalyuu bi'. ⁹ Lo'o li' nchcui' cuayá' nu xña'a bi' lo'o Jesús chaca quiya':

—Ta na' chacuayá' caca nu'ü loo ji'i lcaa chalyuu nu ña'a nu'ü ca ndacula —nacui nu xña'a ji'i Jesús—, sca ti si tyu sti' nu'ü loo na', si cua'ni tlyu nu'ü jna', li' caca nu'ü loo.

¹⁰ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i nu xña'a bi':

—Tyaatsu' nu'ü slo na', Satanás —nacui Jesús—. Yaa clya nu'ü. Cua nscua sca cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi ndi'ya: "Sca ti ji'i ycui' Ndyosi nu Xu'na mä cua'ni tlyu mä ji'i, sca ti cha' ji'i ycui' Ni nga'a cha' taquiya' mä ji'i nde chalyuu", nacui quityi.

¹¹ Li' ndu'u xu'na cuiñaja ndyaa. Li' ndu'u tucua xcä ji'i ycui' Ndyosi cha' xtyucua ngu' ji'i Jesús, cha' ta ngu' xi juersa ji'i yu.

Nguxana Jesús ndyu'ni cña ji'i ycui' Ndyosi nde loyuu su cuentya Galilea

¹² Ca tiya' la ndu'u Jesús ndyaa, cha' ndyuna yu cha' cua ntejeya' ngu' ji'i Juan, ndyaa lo'o ngu' ji'i yu ne' chcuä. Li' nguxtyuü Jesús chaca quiya' nde quichí Nazaret, nde loyuu su

cuentya Galilea. ¹³ Pana ná ndyanu yu nde Nazaret; nguxcutsa'a yu su ndi'i yu, ndyaa yu ca quichí Caper-naum to' tayu!. Nscua quichí bi' loyuu su ndu'ni ngu' sa'ní cha' su cuentya Zabulón lo'o su cuentya Neftalí laca bi'. ¹⁴ La cui'ticha'bi' cua nchcui' jyo'o Isaías nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ní la. Ndi'ya nacui:

¹⁵ Ntsu'u loyuu su cuentya Zabulón lo'o su cuentya Neftalí ca chaca tsu'sta'a Jordán. Tyeje tacui na loyuu bi', li' tyalaa na to' tyujo'o, cha' loyuu bi' laca Galilea su ndi'i ñati nu si'i ngu' judío laca.

¹⁶ Cua ngujui'i sca xee tlyu slo ngu' nu ndi'i su talya ña'a; juani cua nguxee ji'i ngu', cua caja ti chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi', masi cua tye ti chalyuu ji'i ngu' bi' tya tsubi' la.

Jua'a nchcui' jyo'o cusu' bi'. Bi' cha' loyuu bi' nguti'i Jesús li'.

¹⁷ Lo'o li' nguxana nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndya'a slo: —Ca tyuju'u ti' mä —nacui Jesús ji'i ngu'—, xtyanu mä ji'i lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni mä, cha' cua tyalaa ti hora cha' caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i mä.

Nxi'ya Jesús ji'i jacua tya'a ngu' nu ndyaa cuta cualya

¹⁸ Lo'o ngua sca tsä ndya'a Jesús to' tayu' Galilea bi'. Li'

na'a yu ji'i Simón lo'o Andrés tya'a ngula Simón, nchcu ngu' taraya lo hitya cha' xñi ngu' cualya, cha' bi' laca cña nu ndu'ni ngu' bi' lcaa tsa. Lo'o nu Simón bi' ni, Pedro ndu'ni ngu' ji'i. ¹⁹ Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o tyucuaa nu qui'yu bi':

—Tsaa mā lo'o na' juani —nacuì Jesús ji'i ngu' bi'—. Ñi'yá ngujui cualya ji'i mā lo'o nguta'a mā cuta cualya, jua'a caja xa' cña ji'i mā juani cuentya jna'; culu'u na' ji'i mā ñi'yá nu clyana mā ji'i ñati chalyuu re nu nguna' tsa ndu'ni, cha' caca ngu' ñati'na.

²⁰ Hora ti nguxtyanu ngu' ji'i taraya ji'i ngu', ndyaa lca'a ngu' ji'i Jesús li'.

²¹ Lo'o nde loo la xi na'a Jesús ji'i Jacobo sñi' Zebedeo lo'o Juan tya'a ngula yu; nga'a ngu' ne' yaca ni'i sube ji'i ngu' lo'o sti ngu', ndyu'ni cho'o ngu' taraya ji'i ngu'. Li' ngusí'ya Jesús ji'i ngu' bi', cha' tsaa ngu' lo'o. ²² Hora ti nguxtyanu ngu' ji'i sti ngu' lo'o yaca ni'i ji'i ngu', ndyaa ngu' lo'o Jesús li'.

Ngulu'u Jesús ji'i quiña'a tsa ñati

²³ Lo'o li' ndyaa ngu' lcaa quichí su cuentya Galilea lo'o Jesús. Lcaa quichí ndya'a nclyu'u yu ji'i ngu' ne' laa ji'i ngu' judío; nchcui' yu lo'o ngu' ñi'yá laca cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi, cha' cua ngulala ti caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. Lo'o jua'a ngua'ni yu jo'o ji'i lcaa nu quicha, masi quicha ti ti' ngu'

ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o ngu'. ²⁴ Li' nguañi cha' ji'i Jesús lcaa quichí, hasta ca nde loyuu Siria nguañi cha' ji'i yu; bi' cha' ñaa lo'o ngu' ji'i lcaa ngu' quicha slo y cui' yu, cha' cua'ni yu jo'o ji'i ngu'. Ñaa lo'o ngu' ji'i nu quicha, masi ti'i tsa ngu' xqui'ya quicha nu ntsu'u ji'i ngu'; ñaa lo'o ngu' ji'i ngu' nu ntsu'u cui'i cuxi ji'i ngu', masi nxalú cui'i ji'i ngu', masi nchcu' tyucuì tyucui ña'a ngu', masi nchcuti sca tsu' ya' ngu'. Lo'o li' ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi'. ²⁵ Bi' cha' ndu'u lca'a quiña'a tsa ñati ji'i, masi ngu' Galilea, masi ngu' lcaa quichí nde Decápolis, masi ngu' quichí Jerusalén, masi ngu' xa' quichí nde loyuu su cuentya Judea, masi ngu' quichí chaca tsu' sta'a Jordán. Quiña'a tsa quichí ngutu'u ngu' ndyaa lca'a ngu' ji'i Jesús li'.

5

Ñi'yá ngulu'u Jesús ji'i ngu' nu ngua'a siì' cua'a

¹ Na'a Jesús cha' quiña'a tsa ñati lijyá ngu' slo yu, bi' cha' ndyacui' yu ndyaa la yu nde siì' cua'a, ndyaca'a yu xi cajua. Lo'o ndyu'u ti'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i slo, ² li' nguxana Jesús nclyu'u yu ji'i ngu' bi'. Ndi'yá nchcui' yu lo'o ngu':

Ñati nu tso'o ntsu'u tyiquee

³—Tso'o ntsu'u tyiquee ñati si jlo ti' cha' sca ti lo'o y cui' Ndyosi caca cua'ni ngu' cha'

tso'o —nacui Jesús—. Caca y cui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ngu' bi', pana ná caca ji'i ngu' si jua'q̄a ti ngu'.

⁴ 'Lo'o jua'q̄a tso'o ntsu'u tyiquee ñati masi xñi'l̄i ti' juani xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i, cha' ndu'ni y cui' Ni cha' caca tso'o tyiquee ñati bi'.

⁵ 'Lo'o jua'q̄a tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu ná nti' tyijiloo ji'i tya'a ñati, cha' ca su ntucua y cui' Ni tyacua cha' tso'o nu ta y cui' Ni ji'i ñati bi' li'.

⁶ 'Lo'o jua'q̄a tso'o ntsu'u tyiquee ñati si tyaja'q̄a tsa cua'ni lcaa cha' tso'o, lcaa cha' liñi; ji'i ñati bi' xtyucua y cui' Ndyosi cha' taca ji'i cua'ni lcaa cha' nu nti' y cui' Ni.

⁷ 'Lo'o jua'q̄a tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu tya'na ti' ji'i tya'a ñati, cha' jua'q̄a cua'ni tya'na ti' Ni ji'i y cui' ngu' bi'.

⁸ 'Lo'o jua'q̄a tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu lubii cresiya ji'i, cha' ji'i ñati bi' cua nda y cui' Ni chacuayá' cha' ña'a ji'i y cui' ca Ni nde loo la.

⁹ 'Lo'o jua'q̄a tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu nxtyucua ji'i tya'a ñati cha' caca tso'o ti ngu' lo'o tya'a cusuūngu'. "Sñi' na", ñacui y cui' Ndyosi ji'i ñati nu jua'q̄a xaala' tyiquee tya'a ngu'.

¹⁰ 'Lo'o jua'q̄a tso'o ntsu'u tyiquee ñati si talo tyiquee ji'i xa' ñati, masi lya' ti' ngu' ji'i, masi ti'i ti' ngu' ji'i, xqui'ya cha' tso'o nu ndu'ni cuentya ji'i y cui' Ni. Tso'o ntsu'u tyiquee ñati bi' si talo tyiquee ji'i ngu', cha' jua'q̄a laca y cui'

Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati bi'.

¹¹ 'Lo'o jua'q̄a tso'o ntsu'u tyiquee mā masi xtyí lo'o ngu' ji'i mā xqui'ya na', masi lya' tsa ti' ngu' ji'i mā, masi cuiñi tsa ngu', masi chcui' tsa ngu' cuentyu ji'i mā xqui'ya na'. ¹² Li' caca tso'o tyiquee mā, ca chaa ti' mā cha' cua laca nguxco'o y cui' Ndyosi sca cha' tso'o nu tyacua ji'i sa scaa mā ca su ntucua y cui' Ni. La cui' jua'q̄a ngua lya' tsa ti' jyo'o cusu' sa'ni, nu lo'o na'a ngu' ji'i jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi tyempo bi'.

*Ni'yā nti' teje', ni'yā nti' xee,
jua'q̄a ndi'i mā chalyuu*

¹³ 'Ni'yā nu ndu'nijo'o tsa teje' ji'na cha' cñi', cha' cua'ni tyujul̄ scuaa, jua'q̄a laca cu'ma nde chalyuu; na ndu'nijo'o tsa mā ji'i y cui' Ndyosi cha' cua'ni mā cña ji'i Ni. Si cua ngunu'ü teje' ji'na, nga'aa cua'nijo'o bi' ji'na li'; tso'o si xcuaq̄a na ji'i teje' bi' li', masi to' tyucuii su ntyeje tacui ñati. Ná ndu'ni cha' masi sta quiya' ngu' hichu' teje' ngunu'ü bi'. Ni'yā nti' ngu' lo'o teje' ngunu'ü bi', jua'q̄a nti' y cui' Ndyosi lo'o ñati nu ná taquiya' ji'i Ni.

¹⁴ 'Ni'yā nti' sca xee laca cu'mā, cha' culu'u mā tyucuii ji'i y cui' Ndyosi ji'i lcaa ñati chalyuu. Sca quichí nu ndi'i lo xlya ca'ya ni, ná ca tyi'i bi' cuaana ti; ña'a lcaa ñati quichí bi'. ¹⁵ Lo'o jua'q̄a si cua'q̄a ngu' sca quii' quityee, ná su'ba cuatsi' ngu' ji'i bi' ne'

caju li'; cuaq sta ngu' quityee cha' clyane xee tyucui ña'a ni'i bi'. ¹⁶ Lo'o jua'a cu'maq ni, si xee laca maq nu culu'u tyucuiji'i ñati, xcui'cha'tso'o cua'ni maq cha' ña'a xa' ñati ña'a cha' tso'o nu ndu'ni maq, nu laca maq sñi' y cui' Ndyosi. Lo'o li' tyi'u ti' ngu' ji'i y cui' Ndyosi Sti na, cua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi nu ntucua nde cuaq.

Nclyu'u Jesús cha' cuentya ji'i cña nu ngulo y cui' Ndyosi ji'i jyo'o cusu' sa'ni

¹⁷ 'Ná culacua ti' maq cha' lijyä na' ca nde cha' cua'ni tye na' ji'i cha' cusu'; masi lcaa cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o jyo'o Moisés, masi lcaa cha' nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi cua sa'ni la, ná cuityi na' ji'i cha' bi'. Pana cua lijyä na' cha' culu'u liñi na' ji'i ñati ñi'yä nu nti' ñacui lcaa cha' nu nscua lo quityi bi'. ¹⁸ Cha' liñi nda na' lo'o maq juani, cha' ni sca si'yu cha' nu nguscua jyo'o cusu' sa'ni cuentya ji'i y cui' Ndyosi, ná taca cuityi ngu' cha' bi' ña'a cuayá' nu tye chalyuu; chañi cha' caca lcaa ca cha' nu nscua lo quityi ji'i y cui' Ndyosi cua sa'ni la. ¹⁹ Bi' cha' juani, nga'aa ta Ni su tyi'i ñati slo y cui' Ni si ná taquiya' ngu' ji'i cua ña'a ca cña nu nda y cui' Ni ji'i ngu' cha' cua'ni ngu', si culu'u ngu' ji'i tya'a ñati ngu' cha' nga'aa ntsu'u cha' taquiya' ngu' ji'i cña bi'. Lo'o jua'a ta Ni su tyi'i ñati ca slo y cui' Ni si taquiya' ngu' ji'i lcaa cña bi', si culu'u ngu' cña

bi' ji'i tya'a ñati ngu'. ²⁰ Ndi'yä ñacui na' ji'i maq juani: ná caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i maq, si ná tso'o la cha' nu cua'ni maq, si'i ñi'yä nu ndu'ni ngu'tacati jua, nu ngu' fariseo bi' lo'o jua'a nu mstru cha' jo'ó bi'.

Nclyu'u Jesús ji'i ngu' cha' tye cha' ñasi' ngu' lo'o tya'a ngu'

²¹ 'Cua ndyuna maq ñi'yä nu ngulo y cui' Ndyosi cña ji'i jyo'o cusu' nu ngua sa'ni. Ndi'yä nchcui' Ni: "Ná cujuui maq ji'i tya'a ñati maq", nacui y cui' Ni. "Si cujuui ngu' ji'i tya'a ngu', li' ntsu'u cha' tsaa ngu' ne' chcuq cha' cua'ni cuayá' bese ji'i ngu' bi!" ²² Pana quiña'a la cha' chcui' na' lo'o maq juani: masi ca ti'i ti' ngu' ji'i tya'a ñati, li' ntsu'u cha' chcube' ngu' bi'; masi na chcui' ti ngu' cha' cuxi ji'i tya'a ñati, ntsu'u cha' tsaa ngu' bi' slo ngu' nu laca loo ca Jerusalén, cha' caca cuayá' ji'i ngu' cajua li'. Lo'o jua'a si ñacui ngu' ji'i tya'a ñati: "¡Na ple tsa nu'ú! ¡Na tonto tsa hique nu'ú!" lo'o ñasi' tsa ngu' ji'i tya'a ñati, li' nga'a cha' tsaa ngu' bi' cabilyaa su ná tye cha' tyaqui quii'.

²³ 'Lo'o jua'a laja lo'o ndyaa ti maq ne' laa cha' ta maq msta ji'i y cui' Ndyosi, si tyi'u ti' maq cha' ntsu'u cha' ñasi' ti' ji'i maq lo'o tya'a maq, ²⁴ li' tso'o la xtyuq maq lo'o msta ji'i maq chaca quiya' ca toni'i ji'i maq. Li' tsaa maq tsaa xaala' maq tyiquee tya'a maq tya clyo.

Lo'o li' xa' squi'ya mä mstq bi'
toni'i ji'i mä, tsaa lo'o mä ji'i
ne' laa chaca quiya'.

²⁵ 'Pana ndi'yä cua'ni mä
si ntsu'u ñatï nu sta qui'ya
ji'i mä ca toni'i cña: hora
ti xaala' mä cha' ji'i mä lo'o
ñatï bi', laja lo'o bilya tyalaa
mä slo ngu' tisiya cha' cua'ni
cuayá' ngu' ji'i cha' cusuu bi'.
Cuxi la cha' si tyaala tsa ngu'
tisiya, cha' li' xi'ya ngu' ji'i
ngu' policía cha' su'ba ngu'
ji'i mä ne' chcuä. ²⁶ Cha' liñi
nchcui' na' lo'o mä, cha' tiya'
tsa tuyu'u mä su lubii, cha' li'
ntsu'u cha' ta mä lcaa ca cent-
tavo nu jña ngu' tisiya ji'i mä
cha' tuyu'u mä li'.

*Nchcui' Jesús sca cha' ji'i
ñatï nu ndu'ni suba'*

²⁷ 'Cua ndyuna mä ñi'ya
ngulo y cui' Ndyosi cña ji'i
jyo'o cusu' sa'ni. Ndi'yä
nchcui' Ni: "Ná cua'ni suba'
mä lo'o clyo'o xa' ñatï", nacui
y cui' Ni. ²⁸ Pana, quiña'ä la
cha' chcui' na' lo'o mä juani:
si ña'ä sca nu qui'yu ji'i sca
nu cuna'ä, lo'o li' culacua ti'
yu cha' cua'ni suba' yu lo'o,
stu'ba ntsu'u cha' bi' lo'o yu
ñi'ya si cua laca ngua'ni suba'
yu lo'o nu cuna'ä bi', masi
tyiquee ti yu ntsu'u cha' cuxi
bi'.

²⁹ 'Tso'o la si culo mä si'yu
cloo mä la'a tsu' cui, xcuää
mä ji'i li', si si'yu cloo mä
ndacui qui'ya cha' ndu'ni
mä cha' cuxi. Masi cuityi'
mä, tyanu lubii cresiya ji'i
mä li', cha' ná tsaa mä su
lye ndyaquï quii' ca bilyaa.
³⁰ Tso'o la xi'yu cu' mä ya' mä
la'a tsu' cui, xcuää mä ji'i li',

si ya' mä ndacui qui'ya cha'
ndu'ni mä cha' cuxi. Masi cu'
ya' mä, tyanu lubii cresiya ji'i
mä li', cha' ná tsaa mä su lye
ndyaquï quii' ca bilyaa.

*Nchcui' Jesús sca cha' ji'i
ñatï nu nguxtyanu ji'i clyo'o*

³¹ 'Ndi'yä nchcui' jyo'o
cusu' sa'ni: "Si ñacui sca nu
qui'yu ji'i clyo'o yu cha' tyaa
slo sti chaca quiya', cha' nti'
yu xtyanu yu ji'i clyo'o yu, li'
ntsu'u cha' culo yu sca quityi
cuentya ji'i nu cuna'ä bi'.
Quityi bi' ñacui cha' nga'aa si'i
clyo'o yu laca juani." ³² Pana,
quiña'ä la cha' chcui' na' lo'o
mä juani: ndyu'ni cuxi sca nu
qui'yu si culo yu quityi cha'
xtyanu yu ji'i clyo'o yu, si ná
ndacui nu cuna'ä bi' qui'ya.
Lo'o li' si xa' caja clyo'o nu
cuna'ä bi' lo'o chaca ñati,
li' ndacui nu cuna'ä qui'ya,
lo'o jua'ä chaca yu bi' ndacui
qui'ya, cha' clyo'o xa' ñatï bi'
laca nu cuna'ä bi'; pana tlyu
la qui'ya nu ndacui ji'i nu
qui'yu nu ngua clyo'o clyo.

*Nclyu'u Jesús cha' ji'i ngu'
cha' ná cua'ni ngu'jura*

³³ 'Lo'o jua'ä cua ndyuna
mä ñi'ya nu ngulo y cui' Ndyosi
cña ji'i jyo'o cusu' sa'ni. Ndi'yä
nchcui' Ni: "Ná tso'o ta mä sca cha' lo'o y cui'
Ndyosi cha' cua'ni mä sca
cña, si cha' cuiñi ti nda mä.
Nga'ä cha' cua'ni mä ñi'ya nu
nacui mä ji'i Ni cha' cua'ni
mä." ³⁴ Pana, quiña'ä la cha'
chcui' na' lo'o mä juani, cha'
ná tso'o tsiya' ti cua'ni mä
jura nu lo'o chcui' mä sca
cha': masi chcui' mä cuentya

ji'i lcaa na nu ntsu'u nde cua_ñ, ná cua'ni mä jura jua'a, cha' ca bi' ntucua ycui' Ni; ³⁵ masi chcui' mä cuentya ji'i yuu chalyuu re, ná chcui' mä jura jua'a, cha' cuentya ji'i ycui' Ndyosi laca chalyuu re; masi chcui' mä cuentya ji'i quichi Jerusalén, ná cua'ni mä jura jua'a, cha' ca bi' laca ycui' Ni loo. ³⁶ La cui' ti cha' ná cua'ni mä jura cuentya ji'i scua' que ycui' ca mä, cha' sca ti ycui' Ni ngüiñá Ni ji'i cu'mä, lo'o ná caca ji'i mä cuiñá mä ni sca ca quicha' hique mä, ni nu ngata, ni nu ngatí. Ná tso'o cuentya ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti cha' cua'ni mä jura. ³⁷ Tsa bi' ti cha' ñacui' mä: "Chañi", si cha' liñi laca; lo'o jua'a ñacui' mä: "Si'i", si cha' cuiñi. Cua ña'a ca cha' nu chcui' mä nu lo'o ndu'ni mä jura, cha' ji'i nu xña'a laca bi'.

Nclyu'u Jesús ñi'ya cua'ni ngu' lo'o tya'a cusuu ngu'

³⁸ 'Lo'o jua'a cua ndyuna mä cha' nu nchcui' jyo'o cusu' sa'ni. Ndi'ya nacui: "Sca ñati tyaala ni, si cua ngüichu yu si'yu cloo tya'a yu, li' ntsu'u cha' culo ngu' nu laca cña si'yu cloo ycui' yu cha' catí xqui'ya yu. Lo'o jua'a si nguxtyú yu sca la'ya tya'a yu, li' ntsu'u cha' culo ngu' nu laca cña la'ya ycui' yu, cha' catí xqui'ya yu." Jua'a nchcui' ngu' nu ngua tya sa'ni li'. ³⁹ Pana, quiña'a la cha' chcui' na' lo'o mä juani, cha' nga'aa xuu tya'a mä lo'o ñati nu ngua'ni cha' cuxi lo'o mä. Lo'o quiiji' ya'

ngu' loo mä la'a tsu' cui, li' ta mä chacuayá' quiiji' ngu' chaca tsu' loo mä, si nti' ngu'. ⁴⁰ Si nti' sca ñati tyaala xlyaa camxa ji'i mä, hora ti ta mä ji'i li'; lo'o jua'a ta mä xi xa' la late' ji'i yu, cha' tyaala' ji'i yu li'. ⁴¹ Jua'a sca nu laca loo ni, si culo yu cña ji'i mä cha' tsaa lo'o mä yu'ba ji'i yu sca se'i, hora ti tsaa lo'o mä yu'ba bi' ji'i; lo'o jua'a tso'o masi tya tsaa lo'o mä ji'i ca tyijyu' la xi, si jua'a nti' yu. ⁴² Lo'o jña sca ñati cua ña'a ca na ji'i mä, ta mä na bi' ji'i; jua'a si jña ngu' xi cñi ji'i mä, tso'o ti chcui' mä lo'o ngu' bi' li'.

Nclyu'u Jesús cha' tso'o ti tyu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i tya'a cusuu ngu'

⁴³ 'Cua ndyuna mä cha' nu nchcui' jyo'o cusu' sa'ni. Ndi'ya nacui: "Cua'ni tyaca'a mä ji'i ngu' tya'a mä, lo'o jua'a ca ti'i ti' mä ji'i tya'a cusuu mä". ⁴⁴ Pana, quiña'a la cha' chcui' na' lo'o mä juani, cha' tso'o ti tyu'u tyiquee mä ña'a mä ji'i tya'a cusuu mä, lo'o jua'a tso'o ti chcui' mä ji'i ngu' nu nchcui' cuentyu ji'i mä, tso'o ti cua'ni mä lo'o ngu' nu ti'i ti' ji'i mä; chcui' mä lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i ngu', masi ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'i mä, masi nxtyí lo'o ngu' ji'i mä. ⁴⁵ Li' taca tyuloo ñati ji'i mä cha' laca mä sñi' ycui' Ndyosi nu ntucua nde cuä. Ndu'ni Ni cha' stu'ba ti tyucua cuichaa, masi ca su ndi'ji ñati cuxi, masi ca su ndi'ji ñati tso'o; ndu'ni Ni cha' stu'ba ti ca'ya

tyo, masi ca su ndi'i ñati tso'o, masi ca su ndi'i ñati cuxi. Bi' cha' tso'o la si stu'ba ti cua'ni mä lo'o lcaa ñati.⁴⁶ La cui' ti ná tso'o si xcui' ji'i ngu' tya'a tso'o ti mä tso'o ntsu'u tyiquee mä ña'a mä ji'i. Si'i na tso'o la taquiya' ycui' Ndyosi ji'i mä si jua'a ti ndu'ní mä, cha' jua'a ndu'ní cua ña'a ca ñati; masi ñati tso'o, masi ñati cuxi, masi ngu' msu ji'i ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ji'i mä, lcaa ngu' bi' ndu'ní tyaca'a ngu' ji'i tya'a tso'o ti ngu'.⁴⁷ Lo'o chcui' mä cha' tso'o sca ti lo'o tya'a tso'o mä, ná tso'o bi', cha' la cui' jua'a ndu'ní cua ña'a ca ñati; masi ngu' nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o ycui' Ndyosi tsiya' ti, lo'o ngu' bi' nchcui' tso'o lo'o tya'a tso'o ngu'. Quiña'a la cha' tso'o cua'ni mä nti' ycui' Ndyosi.⁴⁸ Ycui' Ndyosi Sti na nu ntucua nde cuä ni, xcui' cha' tso'o, xcui' cha' liñi, xcui' cha' lubii ndu'ní Ni; ñi'yä ndu'ní ycui' Ni, jua'a nga'a cha' cua'ni mä xcui' cha' tso'o lo'o lcaa ñati, si chañi cha' sñi' ycui' Ni laca mä.

6

Nclyu'u Jesús ji'i ngu' ñi'yä xtyucua ngu' ji'i ñati ti'i

¹ 'Lo'o chaca cha' ni, ná ta mä sca na ji'i ngu' ti'i nu lo'o ña'a xa' ñati ji'i mä, cha' ná ña'a ngu' ñi'yä laca cha' tso'o nu ndu'ní mä cuentya ji'i ycui' Ni. Ná taca xco'o ycui' Ndyosi Sti na sca cha' tso'o nu tyacua ji'i mä ca su ntucua ycui' Ni, si cha' ña'a

xa' ñati ji'i mä ndyu'ni mä cha' tso'o ti. ² Lo'o xtyucua mä ji'i ngu' ti'i ni, ná ntsu'u cha' cachá' mä cha' bi' ji'i xa' ñati. Ná cua'ni mä ñi'yä nu ndu'ní ngu' nu tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu', nu nti' tsa cha' ña'a xa' ñati ji'i; nu lo'o nxtyucua ngu' bi' ji'i ngu' ti'i, masi ne' laa ji'i ngu' judío tya'a na, masi to' calle ti, sca ti nti' ngu' bi' cha' tso'o tsa chcui' ñati ji'i. Ná cua'ni mä jua'a. Cha' liñi nchcui' na'lo'o mä: lcaa cha' tso'o nu tyacua ji'i ngu' bi' ca slo ycui' Ndyosi nquicha', cua laca ngujui cha' bi' ji'i ngu' bi' nu lo'o cua na'a xa' ñati ti ji'i ngu'. ³ Lo'o cu'mä ni, nu lo'o ta mä sca na ji'i ngu' ti'i, ta mä ji'i cuaana ti, cha' ná ca cuayá' ti' xa' la ñati; masi tya'a mä, ná caca cuayá' ti' ngu' ni cña ndyu'ni mä. ⁴ Sca ti ycui' Ndyosi Sti na caca cuayá' ti' Ni ñi'yä laca cha' tso'o nu ndu'ní mä cuaana ti, lo'o li' xco'o Ni cha' tso'o nu tyacua ji'i mä nde loo la.

Nclyu'u Jesús ji'i ngu' ñi'yä chcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi

⁵ 'Lo'o chaca cha' ni, lo'o chcui' mä lo'o ycui' Ndyosi, ná cua'ni mä ñi'yä nu ndu'ní ngu' nu tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu'. Ndü ngu' cuiñi bi' slo ñati ne' laa ji'i ngu' judío tya'a na, cha' nti' ngu' chcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi laja lo'o ña'a ñati ji'i ngu' bi'; la cui' ti cha' bi' lo'o ndü ngu' laja calle cha' chcui' ngu' lo'o ycui' Ni. Cha' liñi nchcui' na'lo'o mä: lcaa cha' tso'o nu tyacua ji'i ngu' bi' ca slo ycui' Ndyosi

nquicha', cua laca ngujui cha' bi' ji'i ngu' nu lo'o cua na'a ñatí chalyuu ti ji'i ngu'. ⁶ Lo'o cu'maq ni, nu lo'o chcui' ma lo'o y cui' Ndyosi, tsaa ma sca se'i su taca tyi'i ma cuaana ti. Si nga'a ma nde ni'i, li' tacu' ma toni'i, cha' jua'q a cua'ni tlyu ma ji'i y cui' Ndyosi Sti na cajua; ndi'i y cui' Ndyosi cacua ti slo ma, masi ná nga'a xa' ñatí slo ma. Sca ti y cui' Ndyosi Sti na nchca cuayá' ti' ñi'ya laca cha' tso'o nu ndu'ni ma cuaana ti, lo'o jua'q a xco'o Ni cha' tso'o nu tyacua ji'i ma nde loo la.

⁷ 'Nu lo'o chcui' ma lo'o y cui' Ndyosi ni, ná chcui' ma la cui' ti cha' quiña'q a tsa quiya', ni ná chcui' ma quiña'q a tsa cha' nu ná nchca cuayá' ti' y cui' ca ma, ñi'ya nu ndu'ni ngu' nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o y cui' Ndyosi tsiya' ti. Nclacua ti' ngu' bi', cha' tso'o la taquiya' jo'ó ji'i ngu' si quiña'q a tsa cha' chcui' ngu', jua'q a nti' ngu' bi'. ⁸ Pana, ná chcui' ma jua'q a, cha' jlo ti' y cui' Ndyosi Sti na cua ña'a ca cha' nu lyiji ji'i ma, masi bilya jña ma cha' bi' ji'i Ni. ⁹ Tso'o la si ndi'ya chcui' ma lo'o y cui' Ni lacua:

Ndyosi Sti ya nu ntucua nde cua, tacati tsa cha' jinu'q a.

¹⁰ Caa nu'q a nde chalyuu cha' caca nu'q a loo ji'i ya.

Cua'ni nu'q a cha' caca lcaa cha' nu nti' nu'q a cha' caca nde chalyuu; ñi'ya nu ndu'ni nu'q a ca su ntucua nu'q a, jua'q a caca nde lo yuu re li'.

¹¹ Ta nu'q a na cacu ya tsaa juani.

¹² Lo'o jua'q a cui'ya nu'q a cha' clyu ti' ji'i ya ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ya, cha' jua'q a cua ngüi'ya ya cha' clyu ti' ji'i ñatí nu ngua'ni cha' cuxi lo'o ya.

¹³ Ná ta nu'q a chacuayá' cha' cojolaqui cha' cuxi ji'i ya, pana cua'ni lyaá nu'q a ji'i ya ya'nu xña'a.

Nu'q a laca loo tsiya' ti; lcaa chacuayá' nu ntsu'u nde chalyuu, lo'o jua'q a chacuayá' nu ntsu'u nde cua, jinu'q a ntsu'u lcaa chacuayá' bi'. Ná nga'a cha' tye cha' tlyu tsa laca nu'q a. Jua'q a caca cha' tu'ni.

Jua'q a ñacui ma ji'i y cui' Ndyosi.

¹⁴ 'Si cui'ya ma cha' clyu ti' ji'i ngu' nu ngua'ni cha' cuxi lo'o ma, li' lo'o Sti na nu ntucua nde cuä cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'i ma; ¹⁵ pana si ná cui'ya ma cha' clyu ti' ji'i ty'a'a ñatí ma, lo'o y cui' Ndyosi Sti na, ná cua'ni clyu ti' Ni ji'i ma ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ma li'.

Nclyu'u Jesús cha'ji'i tsaa nu ná ndacu ngu'

¹⁶ 'Lo'o chaca cha' ni; nu lo'o tyalaa tsaa ji'i ma lo'o ná cacu ma xqui'ya cha' cua'ni tlyu ma ji'i y cui' Ni, ná tso'o si tyu'u cha' xñi'j i ti' tyiquee ma, ñi'ya nu ndu'ni ngu' nu ntucua cha' ntsu'u tyiquee ngu'. Nti' ngu' bi' cha' ña'a ñatí ji'i cha' tacati tsa nu ndu'ni y cui' ca ngu', cha' ná ndyacu ngu'

tsaq bi'. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma, cha' cua laca ngu-
juí cha' ji'í ngu'; lcaa cha'
tso'o nu tyacua ji'í ngu' ca
slo y cui' Ndyosi nquicha', cua
ngu-juí cha' bi' ji'í ngu' nu lo'o
cua na'a xa' ñati chalyuu ti
ji'í ngu'. ¹⁷ Pana cu'ma ni,
lo'o tyalaa sca tsaq nu ná cacu
ma, cha' tso'o la cua'ni tlyu
ma ji'í y cui' Ni, li' tso'o la
tyaatí loo ma, jua'a sube' ma
chcuu hique ma, ¹⁸ cha' ná
caca cuayá' ti' xa' ñati ji'í ma
cha' ná ndyacu ma tsaq bi'. Sca
ti y cui' Ndyosi Sti na nchca
cuayá' ti' ñi'yä laca cha' tso'o
nu ndu'ni ma cuaana ti. Lo'o
li' xco'o Ni cha' tso'o nu ty-
acua ji'í ma nde loo la.

*Cha' tso'o nu tyacua ji'í
ngu' ca su ntucua y cui' Ni*

¹⁹ 'Lo'o chaca cha' ni: ná
xco'o ma quiñu'a tsa cha'
tso'o cuentya ji'í y cui' ti ma
laja lo'o ndi'í ma chalyuu re.
Yala ti quiñu'u cha' tso'o bi'
jua'a ti; ntsu'u quiya' cacu
tiña' ji'í, cacu cuixu' ji'í, cua'ni
ñu'u ji'í li'. La cui' jua'a
cuaana ngu' ji'í cha' tso'o nu
ntsu'u ji'í ma, nguna' cha'
bi' ji'í ma li'. ²⁰ Tso'o la lo'o
xco'o y cui' Ni cha' tso'o nu
tyacua ji'í ma ca su ntucua
y cui' Ni; ngaa'cacu tiña' ji'í
cha' tso'o bi', ngaa'cacu quiñu'u,
lo'o jua'a ngaa'cacu cuaana
ngu' ji'í cha' tso'o bi'. ²¹ Cha'
nu tyaca'a la ji'í ma ni, tyanu
cresiya ji'í ma ca su ntsu'u
cha' bi', masi sca cha' tso'o
nu ndyu'u co'o ji'í ma nde
chalyuu, masi cha' tso'o nu

cua nchco'o Ni cuentya ji'í ma
ca su ntucua y cui' Ni.

*Nu laca xee ji'í tyucui ña'a
ngu'*

²² 'Nu si'yu cloo na ni, bi'
laca nu nda xee ji'í tyucui
ñaa'na. Nu lo'o tso'o ti si'yu
cloo na, li' taca ñaa'na cha'
cua'ni na lcaa lo cña nu ntsu'u
cha' cua'ni na, taca cua'ni na
xcui' cha' tso'o. ²³ Pana si
quicha si'yu cloo na, nga'aa
caca cua'ni na cña, cha' talya
xee ñaa'na li'. Lo'o jua'a ne'
cresiya ji'í ma ni, si ndyacu'
xee ji'í ma cha' ntsu'u chalyuu
cuxi ji'í ma, ngaa'aa tyu'u
xee ne' cresiya ji'í ma tsiya' ti
li'; talya tsa tyanu cresiya ji'í
ma li'.

*Ñi'yä nchcui' y cui' Ndyosi
cha'ji'í cñi*

²⁴ 'Ni sca ñati ná taca ji'í
ngu' cua'ni ngu' cña ji'í tucua
tya'a xu'na ngu' sca tyempo
ti. Ná taca taquiya' ma ji'í
y cui' Ndyosi la cui' tyempo
lo'o lye tsa ndya'a cha' ty-
iquee ma cha' ji'í cñi. Si jua'a
ni, cua ntsu'u tucua tya'a
xu'na ma li'. Ná tyiquee' li'
ca ti'í ti' ma ji'í tsaca xu'na
bi', lo'o jua'a ca tiji' ti' ma ji'í
chaca xu'na bi'. La cui' jua'a
taquiya' tso'o ma ji'í xu'na
clyo bi', lo'o jua'a cñilo'o ti ma
ji'í chaca bi' li'.

*Ña'asii tso'o y cui' Ndyosi
ji'í sñi' Ni*

²⁵ 'Ndube ti' y cui' Ni ji'í ma,
bi' cha' ná ntsu'u cha' culacua
tsa ti' ma ñi'yä caca cha' cu'ú
ma, na ca cacu ma, na ca co'o
ma su ndi'í ma chalyuu. Ná
culacua tsa ti' ma ma caja ste'

ma. Cuayá' tsa cha' na lu'ú ti na juani, masi si'i quiñ'a' q tsa na nu cacu na; cuayá' tsa cha' tso'o ti tyucui ña'q na, masi si'i na tso'o tsa ste' na.²⁶ Culacua xi ti' mä ñi'yä nu ndyaca ji'i quiñi nu ndyacui cuä: ná ntyaa ni' nscua', ná ndu'ni ni' clacua, ná ndiñá ni' ja'ba su xco'o ni' na cacu ni'; pana y cui' Ndyosi Sti na nu ntucua nde cuä, nda Ni na cacu ni' jua'q ti. Lo'o cu'mä ni, ¿ha xti la ntsu'u loo mä que quiñi bi' ca slo y cui' Ndyosi? Si'i. Quiñ'a' la ntsu'u loo mä cuentya ji'i y cui' Ni.²⁷ Pana nga'aa caca caluu la mä sa cla'be metro cuä la, masi quiñ'a' q tsa cha' culacua ti' mä.

²⁸ 'Lo'o jua'q cha' ji'i ste' mä, ¿ni cha' nclyacua tsa ti' mä ji'i cha' bi'? Culacua xi ti' mä lo'o ña'q mä queé nu ntsu'u lo quixi' cuä. Tso'o ti nclyuu bi', masi ná ndu'ni bi' cña, masi ná nchca ji'i cuiñá late' cacu'.²⁹ Nu jyo'o Salomón nu ngua rey culiya' tsa cuä sa'ní ni, tso'o tsa ña'q ngua ste' jyo'o bi'; pana ná stu'ba ña'q ste' yu lo'o queé cuä, cha' tso'o la ña'q queé.³⁰ Ñi'yä lo'o tso'o tsa ngüiñá y cui' Ndyosi ji'i queé cuä, cha' nda Ni sca lo ste' bi', masi sca ti tsä talo queé bi' lo'o li' tyaqui' ntsu'u quiya'; la cui' jua'q ta y cui' Ni late' cacu' mä, masi xti tsa cha' jlyat'i mä ji'i y cui' Ni.³¹ Bi' cha' ná ntsu'u cha' culacua tsa ti' mä ñi'yä cha' cuxi tyacua ji'i mä ca nde loo la. Ná ñacui' lye mä: "¿Ma caja na cacu ya?" Ná ñacui'

mä: "¿Ma caja hitya co'o ya?" Ni ná ñacui' mä: "¿Ma caja ste' ya?"³² Jua'q nclacua ti' ñati nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o y cui' Ndyosi tsiya' ti. Pana jlo ti' y cui' Ndyosi Sti na nu ntucua nde cuä cha' lyiji cha' bi' ji'i mä,³³ bi' cha' si'i ji'i cha' bi' clyana mä. Tso'o la si ta mä tyempo ji'i y cui' Ni cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i mä, jua'q tso'o la si cuä'ni mä lcaa cha' nu nti' y cui' Ni cha' cuä'ni mä nde chalyuu; li' ta Ni lcaa na nu lyiji xi ji'i mä.³⁴ Lo'o jua'q ná ntsu'u cha' culacua ti' mä cuentya ji'i ñi'yä nu caca ji'i mä tsa quee. Chaca tsä laca bi'. Sca ti ji'i tsä juani culacua xi ti' mä ñi'yä cuä'ni mä cha' tyijiloo mä ji'i cha' cuxi nu tyacua ji'i mä juani.

7

Ná ntsu'u cha' sta ngu' qui'yajiji' tya'a ñati

¹ 'Lo'o chaca cha' ni: ná sta mä qui'ya ji'i tya'a ñati mä, cha' ná tyiquee' sta y cui' Ndyosi qui'ya ji'i mä si cuä'ni mä jua'q.² La cui' ñi'yä nchcui' cuxi mä ji'i xa'la tya'a ñati mä, si tyaala tsa mä, la cui' jua'q cuä'ni cuayá' y cui' Ni ji'i mä. Lo'o jua'q, la cui' cuayá' milya ñi'yä nu nda mä ji'i tya'a ñati mä, la cui' jua'q ta y cui' Ni ji'i mä.³ ¿Ni cha' yala tsa nchcui' mä ji'i sca cha' cuxi nu ntsu'u ji'i xa' la tya'a ñati mä, masi ñi'yä nti' si laca bi' sca satya yuu ti nu ndyatí cloo ngu'? Pana ná ndube ti' mä cha' tlyu tsa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i y cui' mä, ñi'yä nti' si laca bi' sca

nguti tlyu nu ntsu'u cloo y cui' ca m a. ⁴ ¿Ni cha' laca tlyu tsa tyiquee m a ch cui' m a lo'o tya'a ñat i m a ndi'y a: "Ta nu' u chacuayá' culo na' yuu nu ntsu'u cloo nu' u"? Jua' a ñacui m a, masi n a ña' a m a nguti nu ntsu'u cloo y cui' ca m a. ⁵ ¡Na cuiñi m a! Clyo la tyu'u nguti tlyu nu ntsu'u cloo y cui' ca m a, lo'o li' taca ña' a tso'o m a cha' culo m a satya yuu nu ntsu'u cloo tya'a m a.

⁶ 'Ch a' lubii nu cuentya j i' y cui' Ndyosi ni, n a tso'o si tsaa ch cui' m a cha' bi' lo'o ñat i cuxi nu n a nti' cuna cha' bi' tsiya' ti, cha' ñi'y a nti' xne', jua' a nti' ngu' bi'; su'ba ñasi' m a j i' y a cuxi bi', cha' cua'ni lya' ti' ngu' j i' m a li'. Lo'o jua' a n a tso'o sta m a sca na tso'o nu quiña' a tsa nga' a su ndya' a cube', cha' hora ti satá quiya' ni' na tso'o bi'.

N i' y a nu tso'o la j ñ a n g u' s c a c h a' j i' y c u i' N d y o s i

⁷ 'Lo'o chaca cha' ni: j ñ a m a sca cha' j i' y cui' Ndyosi, lo'o jua' a ta y cui' Ni cha' bi' j i' y a li'; clyana m a j i' y cui' Ni, lo'o jua' a quiye Ni j i' y a li'; tyucui tyiquee m a ch cui' m a lo'o y cui' Ni, cuna Ni cha' nu che cui' m a lo'o Ni li'. ⁸ Cua ña' a ca ñat i nu ndij ñ a sca cha' j i' y cui' Ndyosi, caja cha' bi' j i' y a li'; cua ña' a ca ñat i nu nclyana j i' y cui' Ni, quiye Ni j i' y a li'; lo'o jua' a cua ña' a ca ñat i nu tyucui tyiquee nch cui' lo'o Ni, cuna Ni cha' nu nch cui' ngu' lo'o Ni li'.

⁹ 'N a ntsu'u ni tsaca cu'm a nu ta sca quee cacu sñi' lo'o

j ñ a nu piti xlyá cacu. ¿Ha ntsu'u? ¹⁰ Ni n a ntsu'u ñat i nu ta cuaña j i' sñi' lo'o j ñ a nu piti cualya cacu. ¿Ha ntsu'u? ¹¹ Bi' cha' lacua, si jlo ti' m a ñi'y a ta m a na tso'o j i' sñi' m a, masi cuxi ntsu'u cha' tyiquee m a, la cui' jua' a caca cuayá' ti' m a cha' jlo la ti' y cui' Ndyosi Sti na nu ntucua nde cu a ñi'y a nu ta Ni na tso'o j i' y a nu ndij ñ a j i' Ni.

¹² 'Nga' a cha' cua'ni tso'o m a lo'o xa' ñat i si nti' m a cha' tso'o ti cua'ni ngu' lo'o m a. La cui' cña bi' ngulo y cui' Ndyosi lo quityi nu nguscua jyo'o Moisés, lo'o jua' a cha' nu nguscua xa' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba j i' y cui' Ndyosi sa'ni la; sca ti cuayá' ndyu'u cha' nu nch cui' lcaa ngu' bi' lo quityi.

To' lo'o chubi ti

¹³ 'Lo'o chaca cha' ni, nga' a cha' tyeje tacui m a tolo'o chubi. Tlyu tsa tolo'o, lo'o jua' a s ii tsa tyucui su tsaa ngu' ca bilyaa; tso'o tsa ña' a tyucui bi' nti' ngu', bi' cha' quiña' a tsa ñat i ndya' a tyucui bi'. ¹⁴ Pana chubi tsa tolo'o, lati tsa tyucui su tsaa ngu' nu ngujui chalyuu nu n a nga' a cha' tye j i' y a; xti ti ñat i nquiye j i' tyucui bi'.

Lo'o ña' a na si'yu, li' jlo ti' na ni yaca laca nu nda si'yu bi'

¹⁵ 'Lo'o chaca cha' ni: cua'ni tii ti' m a ña' a m a j i' y a ngu' cuiñi nu nch cui' cuiñi ti cha' cuentya j i' y cui' Ndyosi nclu'u ngu' cha' j i' y a. Sca na'ni tso'o laca nu naa xlyá'; lo'o nu ngu' cuiñi bi' ni, nti'

ngu' cha' culacua ti' mä cha'
 ñati tso'o laca ngu' ñi'ya laca
 xlya'. Tso'o tsa nchcui' ngu'
 bi' lo'o mä, tso'o tsa ndu'ni
 ngu' lo'o mä; pana cha' cuiñi
 laca nu nchcui' cha' tso'o tsa
 ngu' bi', cha' tyala tsa ngu',
 cuiñi tsa ngu' bi'. Si'i ñi'ya
 laca xlya' laca ngu' bi'; ñi'ya
 laca sca bo'o nu tyala tsa,
 jua'ni laca ngu' bi'. ¹⁶ Taca
 ji'i mä tyuloo mä ji'i ngu'
 cuiñi bi' lo'o ña'a mä ni cña
 ndu'ni ngu', si cha' tso'o, si
 cha' cuxi ndu'ni ngu'. Si'i ji'i
 quiche' yane nsuu na si'yu
 losu' tyixi, cha' ná ta lti bi'
 si'yu tyixi; jua'a si'i ji'i yaca
 quiche' nsuu na si'yu tyixi.
¹⁷ Ji'i lcaa yaca tso'o nsuu na
 si'yu tso'o; pana yaca nu cua
 btyi ni, nga'aa nda bi' si'yu
 nu cacu na. ¹⁸ Ná ta sca yaca
 tso'o si'yu nu ná tso'o; jua'a
 sca yaca nu ná tso'o ni, ná ta
 bi' si'yu tso'o. ¹⁹ Lo'o li' si'yu
 ngu' ji'i yaca btyi bi', cha'
 nga'aa tso'o bi'; taqui' ngu'
 yaca bi' li'. ²⁰ Nchca cuayá'
 ti' mä ñi'ya ndu'ni sca yaca
 lo'o ña'a mä si'yu yaca bi',
 lo'o jua'a caca cuayá' ti' mä
 si cuiñi ngu' bi' lo'o ña'a mä
 ñi'ya laca cña nu ndu'ni ngu'.

*Si'i lcaa ñati nu tyatí ca su
 laca y cui' Ni loo*

²¹ 'Ntsu'u tsa ngu' nu
 nchcui' lo'o na': "Xu'na,
 Xu'na", nacui' ngu' 'na; pana
 si'i lcaa ngu' bi' nu tyatí ca
 su laca y cui' Ni loo. Sca ti
 ngu' nu taquiya' ji'i cha' nu
 nchcui' Sti na' nu ntucua nde
 cuä, bi' ngu' laca nu tyatí ca
 su laca y cui' Ni loo. ²² Nu

lo'o tyalaa hora cha' cua'ni
 cuayá' y cui' Ni ji'i lcaa ñati
 chalyuu, tyu'u tucua quiña'ä
 ñati nu ñacui' 'na: "Xu'na,
 Xu'na", ñacui' ngu' 'na, "lo'o
 cuare, cua nchcui' ya lo'o ñati
 cuentya jinu'u. Chacuayá'
 jinu'u ngulo ya ji'i cui'i cuxi
 nu ngusñi ji'i ñati, lo'o jua'ni
 cua ngua'ni ya xa' lo cha'
 tlyu chacuayá' jinu'u", ñacui'
 ngu' bi' 'na. ²³ Lo'o li' ntsu'u
 cha' xacui' na' cha' ji'i ngu' bi'
 ndi'ya: "Ná nslo na' ji'i cu'mä
 tsiya' ti. Yaa clya mä cha' ngu'
 xña'ni laca mä."

*Tucua lo ña'a ngüiñá ngu'
 ni'i*

²⁴ 'Lcaa ñati nu cuna tso'o
 cha' nu nchcui' na' re, lcaa
 ñati nu taquiya' tso'o ji'i
 cha' nu nchcui' na', laca
 ñati bi' ñi'ya laca sca ñati nu
 ngulacua xi ti' nu lo'o tya
 lyiji cuiñá yu ni'i ji'i. Lo'o
 li' ngüiñá yu bi' ni'i ji'i yu
 chü' sca quee cuaja'. ²⁵ Li'
 ngua'ya tsa tyo, ña'a cuayá'
 nu ndyalaa hitya yuu ca
 quiya' ni'i nu ntucua chü'
 quee bi'. Lo'o jua'a ndyaca
 tsa cui'i, pana ná nclyú ni'i
 bi', cha' tso'o tsa su ntucua
 chü' quee bi'. ²⁶ Lo'o jua'a
 lcaa ñati nu ndyuna cha' nu
 nchcui' na' re lo'o ngu', pana
 ná ndaquiya' ngu' ji'i cha' bi',
 laca ngu' bi' ñi'ya laca sca ñati
 tonto nu ná ngulacua ti' tsiya'
 ti; ngüiñá yu bi' sca ni'i lo yusi
 ti. ²⁷ Li' ngua'ya tsa tyo, ña'a
 cuayá' nu nxlya'ba hitya yuu
 ji'i ni'i bi', lo'o jua'a lye tsa
 ndyaca cui'i. Nga'aa ndalo
 ni'i bi' li', ndyú bi', ndye bi',

ngunu'ü tsiya' ti li'; lo'o jua'a ñati nu ná ntaja'a taquiyá' ji'i cha' jna', tye cha' ji'i ngu' bi' tsiya' ti.

²⁸ Lo'o ndye ngulu'u Jesús lcaa cha' re ji'i ngu', li' ndube tsa ti' nu ngu' quiña'a ji'i cha' nu ngulu'u yu ji'i ngu'.

²⁹ Ngua ti' ngu' cha' tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i yu lo'o nchcui' yu lo'o ngu', si'i ñi'yä nclu'u mstru cha' jo'ó ti nclyu'u yu ji'i ngu'.

8

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca nu quicha ndyatsu' cuaña'

¹ Lo'o li' ngua'ya Jesús ca'ya bi!. Quiña'a tsa ñati ndya'a lca'a ji'i. ² Lo'o li' ndu'u tucua sca nu quicha slo. Ndyatu sti' yu slo ycui' Jesús, cha' nti' yu cuane yu ji'i Jesús cha' cua'ni jo'o ji'i yu, cha' ngusñi quicha ndyatsu' cuaña' ji'i yu bi!.

—Xu'na —nacui nu quicha bi' ji'i Jesús—, cua'ni jo'o 'na. Jlo ti' na' cha' nchca jinu'u cua'ni nu'ü cha' caca lubii cuaña' na'.

³ Li' ngutacui ya' Jesús lo nu quicha bi', ngusta ya' su ndyatsu' cuaña' yu.

—Cua'ni na' jo'o jinu'u —nacui Jesús ji'i nu quicha bi!—. Tyanu lubii cuaña' nu'ü juani —nacui.

Hora ti ngua tso'o nu quicha bi', ngua lubii cuaña' yu. ⁴ Xa' nchcui' Jesús lo'o yu li':

—Yaa clya nu'ü slo sti jo'ó —nacui—. Cajua ta nu'ü mstá nu nacui jyo'o Moisés cha' ta na ji'i ycui' Ndyosi lo'o ndyaca tso'o na ji'i quicha nu

ntsu'u ji'na. Ná catcha' nu'ü ji'i xa' ñati. Taca ca cuayá' ti' lcaa ñati cha' cua ngua tso'o nu'ü, nu lo'o cuna ngu' cha' cua ngusñi sti jo'ó mstá nu nda nu'ü.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i msu ji'i xu'na sendaru

⁵ Lo'o li' ndyalaa Jesús to' quichi Capernaum. Quichi bi' ndyacua tya'a lo'o sca capitán ji'i sendaru romano nu ndijña ji'i Jesús cha' cua'ni jo'o ji'i sca nu quicha:

⁶ —Xu'na —nacui capitán bi' ji'i Jesús—, quicha tsa msu 'na. Na ntsiya ti yu to' tyi na' cha' nchcui' tyucuý tyucui ña'a yu; ti'i tsa nti' yu.

⁷ Li' nchcui' Jesús lo'o:

—Tsa'a na'. Cua'ni na' cha' tyaca tso'o yu —nacui Jesús ji'i nu capitán bi'.

⁸ Hora ti nguxacui capitán cha' ji'i Jesús li':

—Xu'na —nacui yu ji'i Jesús—, ná tso'o tsaa nu'ü to' tyi na', cha' si'i ñati tso'o laca na'. Tsa bi' ti cha' nti' na', cha' culo nu'ü cña cha' catí quicha bi' tsiya' ti; jlo ti' na' cha' caca tso'o msu 'na li', masi tyijyu' ti tyu nu'ü chcui'.

⁹ Xu'na sendaru laca na'; laca na' loo ji'i sca siyento tya'a sendaru, lo'o jua'a ntsu'u nu laca loo jna'. Si culo na' cña ji'i tsaca sendaru bi' ndi'yä: "Yaa clya nu'ü", hora ti tsaa yu, cha' nti' na' cha' tsaa yu. Jua'a si chcui' na' lo'o chaca yu: "Caq nu'ü ca nde", hora ti caq yu slo na' li'. Jua'a si culo na' cña ji'i msu 'na: "Cua'ni sca cña 'na", ñacui na' ji'i; hora ti cua'ni yu cña bi' 'na —nacui

capitán ji'i Jesús—. Jua'a nu'u ni, jlo ti' na' cha' taca jinu'u culo cña cha' cati quicha bi'.

10 Ndube tsa ti' Jesús lo'o ndyuna cha' nu nchcui' capitán bi!. Li' nchcui' Jesús lo'o nu quiña'a tsa ñati nu lca'a ji'i:

—Liñi tsa cha' nchcui' na' lo'o ma juani —nacui' Jesús ji'ngu'—. Bilya ña'a na' tsiya' ti ji'i sca ñati nu tso'o tsa jlya ti' ji'i y cui' Ndyosi, ñi'ya jlya ti' nu capitán re; tyucui ña'a nasiyu Israel re ná ntsu'u ngu' nu jlya ti' jua'a. 11 Chañi cha' tiya' la tyalaa quiña'a tsa ñati tyijyu', masi ngu' loyuu su ntyucua cuichaa, masi ngu' loyuu su ndyaa cuichaa, tsaa ngu' cha' tyucua ngu' to' mesa ca su laca y cui' Ndyosi loo nde cua; stu'ba ti tsaa tucua ngu' to' mesa bi' lo'o jyo'o Abraham lo'o jyo'o Isaac lo'o jyo'o Jacob. 12 Lo'o jua'a ntsu'u xa' la ñati nu laca sñi' y cui' Ndyosi nacui' ngu', pana ná tyalaa ngu' bi' slo y cui' Ni. Culo Ni cña ji'i xcä ji'i Ni cha' tsaa xcä xcuäa ji'i ngu' bi' ca su talya tsa ña'a; xi'ya tsa ngu' bi' ca bi', ca ñasi' tsa ngu' ña'a cuayá' nu cacu la'ya ngu' cha' ñasi' ngu'.

13 Li' xa' nchcui' Jesús lo'o nu capitán bi':

—Yaa nu'u to' tyi nu'u lacua —nacui ji'i—. Jlyá ti' nu'u, bi' cha' cua ndyaca tso'o nu quicha bi' jinu'u juani ti —nacui Jesús ji'i.

Lo'o la cui' hora ngua tso'o msu bi'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i xtya'a laa Pedro

14 Ca tiya' la ndyaa Jesús nde ni'i ji'i Pedro. Li' na'a Jesús cha' na ntsiya ti xtya'a laa Pedro lo qui'ña, cha' tlyu tsa tyique' ntsu'u ji'i ma'.

15 Li' ngusta ya' Jesús chü' ya' ma' cusu' bi', lo'o hora ti ndyu'u tyique' ji'i; ndyatu ma' cusu' bi' li', cha' caque' xi na cacu Jesús lo'o ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i tyuu ty'a'a ngu' quicha

16 Lo'o cua ngusii, li' ndyalaa quiña'a ngu' slo Jesús, lijya lo'o ngu' ji'i ngu' quicha nu ngusñi cui'i cuxi ji'i. Li' ngulo Jesús cña ji'i cui'i cuxi bi', cha' tyu'utsu' ji'i ngu' quicha; lo'o li' ndyaca tso'o ngu' bi'. Lo'o jua'a ngua'ni Jesús jo'o ji'i lcaa ngu' quicha nu ndya'a slo. 17 Jua'a ngua cha' ndyu'u tucua la cui' cha' nu nguscua jyo'o Isaías cua sa'ni la. Ndi'ya nscua cha': “Cua ngua tii y cui' Ni ma nde su ti'í ji'na, lo'o jua'a ñi'ya laca quicha nu ntsu'u ji'na; ngua'ni tye Ni quicha bi', ndyaca tso'o na li'”. Jua'a nscua lo quityi, bi' cha' ndu'ni Jesús jo'o ji'i ngu' quicha.

Ntsu'u ngu' nu nti' tya'a lo'o Jesús

18 Lo'o ngua sca tsä na'a Jesús cha' quiña'a tsa ñati ndya'a slo, bi' cha' ngulo yu cña ji'i ngu' tya'a ndya'a yu cha' tsaa lo'o ngu' ji'i y cui' yu ne' yaca ni'i ca chaca tsu' tayu' bi'. 19 Lo'o cua tsaa ti

ngu', li' ndyalaa sca mstru
cha' jo'ó cha' chcui' lo'o Jesús:

—Mstru —nacui mstru bi'
ji'i Jesús—, lo'o na' ntq' tya'a
na' lo'o nu'u lcaa macala su
tsaa nu'u.

²⁰ Nguxacui Jesús cha' ji'i
mstru bi' li':

—Nu naa cuatya' ni, ne'
xtyuu ni' ndyu'ú ni'; lo'o jua'a
quiñi sube, ne' xlyati' ndyu'ú
ni'. Pana na' ni, cua nda
Ni 'na lijyaa chalyuu re cha'
caca na' ñati, lo'o jua'a ná
ntsu'u su xtyii na' caja'na', ná
ntsu'u su chca'a cña'na'.

²¹ Lo'o li' nchcui' chaca nu
qui'yu nu ndya'a lo'o Jesús
nquiucha':

—Cusu' —nacui yu ji'i
Jesús—, ta xi chacuayá' 'na
cha' tsa'a na' to' tyi na' cha'
ñaa'sii na' ji'i sti na' ña'a
cuayá' nu cajaa sti na', cha'
xatsi' na' ji'i sti na' clyo. Li'
tsa'a la lo'o nu'u.

²² Li' nguxacui Jesús cha' ji'i
yu:

—Tso'o la masi caa lca'a
nu'u 'na juani ti —nacui Jesús
ji'i—. Tya ntsu'u xi xa' la
ñati chalyuu tya'a mä nu taca
xatsi' ji'i ñati nu cua ngujuui.

*Ngulo Jesús cña ji'i cui'i lo'o
ji'i clyoo' lo tayu'*

²³ Lo'o li' ndyatí Jesús ne'
yaca ni'i piti; ndyatí ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i lo'o, ndu'u
ngu' ndyaa ngu' li'. ²⁴ Lo'o
li' lye tsa ndyaca cui'i, lye
tsa ndyatí clyoo' lo tayu';
cua quilyu'u ti yaca ni'i bi'
ne' hitya xqui'ya clyoo', pana
laja' Jesús ntsu'u ne' yaca ni'i
bi'. ²⁵ Li' nguxtyu'u ngu' tya'a
ndya'a ji'i Jesús:

—Cusu' —nacui ngu' ji'i
Jesús—, cua'ni lyaá clya ji'na.
Cua quilyu'u ti yaca ni'i re ne'
hitya, cajaa na si ntí.

²⁶ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i
ngu' bi':

—¿Ni cha' ntsii tsa ma?
—nacui ji'i ngu'—. ¡Xi tsa
tyempo ndalo ma, cha' ná
jlya ti' ma ji'i y cui' Ndyosi
cha' caca ji'i Ni cua'ni Ni cña!

Lo'o li' ndyatí Jesús,
nchcui' lo'o cui'i lo'o clyoo'
cha' cua'a ji'i cha' bi'; hora ti
ngua tì bi' li'. ²⁷ Ndube tsa ti'
ngu' bi' li', cha' ngua tì tsiya'
ti clyoo' lo'o cui'i bi'.

—¿Ti ñati ta laca nu cusu'
re? —nacui ngu' ji'i tya'a
ngu'—. Ndaquiya' clyoo' ji'i,
jua'a nduna cui'i cha' nu
nchcui' nu cusu' re lo'o.

*Ngua'ni Jesús jo'o ji'i ngu'
Gadara nu ngusñi cui'i xña'a
ji'i*

²⁸ Lo'o li' ndyalaa ngu'
chaca tsu' tayu' nde loyuu
ji'i ngu' Gadara. Li' ndyacua
tya'a tucua tya'a ngu' quicha
lo'o Jesús; ngusñi cui'i xña'a
ji'i tyucuua ngu', bi' cha'
tyaala tsa ngu' quicha bi'.
Ndii'i ngu' ne' lo'o jyo'o,
lo'o jua'a nga'aa nda ngu'
chacuayá' tyeje tacui xa'
ñati tyucuui jua. ²⁹ Lo'o li'
ngua'ni cui'i xña'a cha' cuii
tsa ngusi'ya ngu' quicha bi':

—¿Ni cha' ndya'a nu'u slo
cua, Jesús? —nacui ngu'
quicha ji'i—. Nu'u laca nu
sca ti Sñi' y cui' Ndyosi. ¿Ha
xcube' nu'u ji'i cua ntí' nu'u,
masi si'i tyempo juani caca
cha' nchcube' bi'?

30 Lo'o ndejua la xi ndi'i quiña'a tsa cube', ndya'a nclyaná ni' na cacu ni'.
 31 Li' ngua'ni cui'i xña'a bi', cha' ngüijña ngu' quicha chacuayá' ji'i Jesús cuentya ji'i cui'i bi'.

—Jlo ti' ya cha' nti' nu'u culo cui'i nu ntsu'u ji'i ya, cha' cua'ni nu'u jo'o ji'i ya —nacui ngu' bi' ji'i Jesús—. Bi' cha' ta xi chacuayá' ji'i cui'i cha' tsaa xñi ji'i cube' nu ndya'a jua.

32 Li' nda Jesús chacuayá' ji'i cui'i bi':

—Yaa clyá mä —nacui Jesús ji'i cui'i bi'.

Lo'o li' ndyu'utsu' cui'i xña'a ji'i tyucuua nu quicha bi', ndyaa cui'i bi' ngusñi ji'i cube'. Hora ti ngusna lcaa cube' bi', ngua'ya ni' to' cua'a, ndyú ni' ne' hitya tayu', ndyi'o ni' hitya, ngujuii lcaa cube' bi' li'.

33 Lo'o na'a ngu' nu ña'asii ji'i cube' bi' ñi'ya nu ngua ji'i ni', ndyutsii tsa ngu' li'. Ngusna ngu' ca quichi cha' cacha' ngu' ji'i ngu' quichi ñi'ya nu ngua ji'i ngu' quicha nu ngusñi cui'i xña'a ji'i, lo'o jua'a ndacha' ngu' ñi'ya nu ngua ji'i cube' bi'. 34 Lo'o ndyuna ngu' quichi cha' bi', ndu'u ngu' ndyaa ngu' slo Jesús. Lo'o ndyacua tya'a ngu' lo'o, li' lye tsa ngüijña ngu' bi' ji'i cha' nga'aa tyanu Jesús loyuu quichi tyi ngu', tya'a yu xa' se'i nti' ngu'.

9

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca nu quicha nu nchcu' tyucu' tyucui

ñ'a'ayu

1 Lo'o li' xa' ndyatí Jesús ne' yaca ni'i bi', cha' tyeje tacui lo tayu' cha' tyaq quichi tysi.
 2 Lo'o ndyalaa quichi bi', li' ñaa lo'o ngu' ji'i sca nu quicha nu nchcu' tyucu' tyucui ña'a yu; ñaa ngu' slo Jesús cha' cua'ni jo'o ji'i nu quicha bi'. Ntsiya nu quicha bi' ne' sca catya. Pana jlo ti' Jesús cha' jlya ti' ngu' bi' ji'i, bi' cha' nchcui' lo'o nu quicha ndi'ya:

—Ca tso'o nu'u, sñi' —nacui Jesús ji'i nu quicha—. Cua ngua'ni clyu ti' na' ji'i qui'ya nu ntsu'u jinu'u.

3 Lo'o li' ngulacua xi ti' mstru cha' jo'ó nu ndu cacua ti: "Cha' cuxi nchcui' nu qui'yu re cuentya ji'i y cui' Ndyosi". Jua'a ngulacua ti' ngu'. 4 Pana, ngua tii Jesús ji'i lcaa lo cha' nu ntsu'u tyiquee ngu' bi'.

—¿Ni cha' chii nti' mä ña'a mä 'na juani? —nacui Jesús ji'i mstru bi'—. 5 Ná ndiya ti' mä si ñacui na' ji'i nu quicha re: "Cua ngua'ni clyu ti' na' ji'i qui'ya nu ntsu'u hi". ¿Ha tso'o la si chcui' na' lo'o nu quicha lacua: "Tyatü nu'u, xá tu'ba catya hi cha' tyaa lo'o ji'i ca to' tyi"? —nacui Jesús—. 6 Ntsu'u cha' ca cuayá' ti' mä cha' ntsu'u chacuayá' 'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi cha' cuityi na' qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati chalyuu, cha' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' cacä ñati. Ca cuayá' ti' mä lo'o ña'a mä cha' tyaca tso'o nu quicha re juani.

Li' xa' nchcui' Jesús lo'o nu quicha bi':

—Tyatu nu'u —nacuií Jesús ji'i—, xñi ji'i catyaí jinu'u cha'
tsaa lo'o ji'i ca to' tyi.

⁷ Hora ti ndyatu nu quicha bi', ngusñi ji'i catyaí ji'i, ndu'u
yu, ndyaa yu ca to' tyi yu.
⁸ Quiña'a tsa ñatií na'a ji'i cha'
bi', ndyutsiií tsa ngu' li'.
Ngua'ni tlyu ngu' ji'i y cui'
Ndyosi li', cha' cua nda Ni
chacuayá' ji'i ñatií chalyuu
cha' cua'ni cña tonu jua'a,
ngua ti' ngu'.

Ngusi'ya Jesús ji'i Mateo

⁹ Ndu'u Jesús ndyaa, lo'o li'
cua tyeje tacui ti to' ni'i su
ntucua Mateo nxñi cñi cña loo
ngu'. Nchcui'í Jesús lo'o nu
Mateo bi' li':

—Tyu'u lca'a nu'u 'na
—nacuií Jesús ji'i.

Hora ti ndyatu Mateo,
nguxtyanu cña ji'i, ndyaa
lca'a ji'i Jesús li'.

¹⁰ Tiya' la li' nga'a Jesús
nde ne' ni'i ji'i Mateo, ntucua
yu to' mesa cha' ndyacu yu.
Lo'o li' quiña'a la ñatií ndyalala
slo Mateo cha' cacu ngu' lo'o.
Ndi'i ngu' tya'a ndu'ni cña
lo'o Mateo, lo'o xa' la ñatií nu
nacuií ngu' ji'i cha' ná tso'o
ñatií bi', lo'o nu ngu' nu ndy-
aca tsa'a ji'i Jesús; stu'ba ti
ndyacu lcaa ngu' bi'. ¹¹ Lo'o
na'a ngu' fariseo cha' ndy-
acu Jesús lo'o ngu' bi', hora
ti nchcui'í ngu' lo'o ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i y u:

—¿Ni cha' stu'ba ti ndacu
xu'na mä lo'o ngu' nu ná
tso'o, masilo'o ngu're nu laca
msu ji'i ngu' xa' tsu' nu cuiñi
ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo

ji'i ngu'? —nacuií ngu' fariseo
bi'.

¹² Pana ndyuna Jesús cha'
nu nda ngu' bi', bi' cha'
nchcui'í y cui'í y lo'o ngu' li':

—Ngu' nu ná quicha ni, ná
ntsu'u cha' caca jo'o ji'i ngu'
bi' —nacuií Jesús ji'i ngu'—.
Sca ti ji'i ñatií quicha ntsu'u
cha' caca jo'o. ¹³ Yaa clya
mä cua'a jyacä mä ji'i cha' nu
nguscua jyo'o cusu' lo quityi,
nu ndi'yä nchcui': “Nti' ná
cha' cua'ni tya'na ti' mä ji'i
tya'a ñatií mä, nacuií y cui'í Ni.
Bi' nu tso'o la, masi ná ta
mä quiña'a tsa mstq 'na; ni
na'ni scu' ma, ná ndu'ni cha'
ta mä mstq 'na.” Jua'a nscua
lo quityi. Ná lijyä na' chalyuu
cha' chcui'í na' lo'o ñatií
nu tso'o tsa y cui'í ngu', nti'
ngu'; cua lijyä na' chalyuu
cha' chcui'í na' lo'o ngu' nu
jlo ti' cha' ntsu'u cha' cuxi ty-
iquee ngu', cha' caca tyuju'u
ti' ngu' li'. Xtyanu ngu' ji'i
cha' cuxi bi' li'.

*Ndacha' ngu' judío ji'i Jesús
si ná cua'ni tacati yu ji'i tsa nu
ná ndacu ngu'*

¹⁴ Lo'o li' ndyalala sca taju
ñatií slo Jesús, la cui'í ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i Juan laja lo'o
ntyucuatya ji'i ngu' laca ngu'
bi'. Li' nchcui'í ngu' bi' lo'o
Jesús:

—Ntsu'u tsä nu ná ndacu
cuare —nacuií ngu'—, lo'o
ntsu'u tsä nu ná ndacu ngu'
fariseo, xqui'ya cha' ndu'ni
tacati ya tsä bi'; pana nu'u,
lo'o jua'a ngu' nu ndyaca
tsa'a jinu'u, lcaa tsä ndacu
mä. ¿Ni cha' ta ndacu cu'mä
lcaa tsä lacua?

¹⁵ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i
ngu' bi':

—Lo'o caja clyo'o ngu' ni,
ndacu ngu' nu ndya'a lo'o
cutsii; ná ndi'i ngu' xñi'i ti'
ngu' tsä bi' lo'o ndi'i ngu' lo'o
cutsii —nacui Jesús ji'i ngu'
li'—. Pana nu lo'o tyalaa tsä
li', nu lo'o tyaa lo'o ngu' ji'i
cutsii, li' ná cacu ngu' tya'a
tso'o cutsii, cha' caca xñi'i ti'
ngu' li'. La cui' jua'a chaa
ti' tya'a tso'o na' juani, pana
caca xñi'i ti' ngu' re nde loo la.

¹⁶ Chaca cha' chcui' na' lo'o
ma: ni sca ngu' ná cua'ni
cho'o ngu' late' cusu' ji'i ngu'
lo'o sa yu'be late' cucui, cha'
lo'o cua ndyaati late' bi', ty-
atsii' late' cucui bi'; tyati' jly-
acua su ngalya late' bi' li'.
¹⁷ La cui' ti cha', ná su'ba ngu'
lcui nu chca ndyu'u ti ne' ty-
aca' cusu'. Si su'ba ngu' ji'i ne'
tyaca' cusu', yala ti catsu se'i
tyaca' bi'; ndye ngula'a tyaca'
li', tye lcui tyalú li'. Ne' ty-
aca' cucui tyu'u lcui nu chca
ndyu'u ti; jua'a talo tyucuua
cha' bi', lo'o lcui lo'o tyaca'
bi'. (Jua'a ngulu'u Jesús ji'i
ngu' cha' ca cuayá' ti' ngu'
cha' ná tso'o quixa' ngu' cha'
cucui nu nclyu'u yu cuentya
ji'i y cui' Ndyosi lo'o cha' nu
nguxtyanu jyo'o cusu' cha'
cua'ni ngu').

Sñi' Jairo, lo'o nu cuna'a nu
ndyala' ste' Jesús

¹⁸ Laja lo'o nchcui' Jesús
lo'o ngu' bi', li' ndyalaa sca
ngu' judío nu laca loo; ndatu
stí' yu slo Jesús li', cha' jña yu
sca cha' clyu ti' ji'i:

—Cua ngujuii ca ti sca nu
piti cuna'a sñi' na' —nacui
nu cusu' ji'i Jesús—. ¿Ha ná
tsaa nu'ü slo na' cha' sta ya'
nu'ü lo nu piti bi'? —nacui—.
Jlo ti' na' cha' nchca jinu'ü
cua'ni cha' tyu'ü nu piti chaca
quiya'.

¹⁹ Li' ndyatü Jesús lo'o ngu'
nu ndyaca tsa'a ji'i, ndyaa
ngu' lo'o nu cusu' bi'. ²⁰ Pana
tyucuii su ndyaa ngu' njy-
acua sca nu cuna'a quicha
ji'i Jesús, lijyä nde chü' yu
cha' cala' ma' quiya' ste' yu;
cua tii tyucuua yija quicha
nu cuna'a bi', cha' ndyalú
tañi. ²¹ Ndi'yä ngulacua ti'
ma': "Masi cala' ti na' ste'
Jesús, li' tyaca tso'o na". Jua'a
ti ngulacua ti' ma'. ²² Lo'o
li' nguxtyacui Jesús, nguxña'a
ji'i nu cuna'a bi':

—Cua'ni cho'o tyiquee
nu'ü, sñi' —nacui Jesús ji'i—.
Jlya ti' nu'ü 'na, bi' cha'
ndyaca tso'o nu'ü juani.

Lo'o hora ti ndyaca tso'o nu
cuna'a bi'!

²³ Lo'o li' ndyalaa Jesús ca
to' tyi nu laca loo bi', na'a cha'
cua ndyalaa ngu' musca slo
cha' nscua santo; nxi'ya tsa
ngu' ndi'i ngu' toni'i ji'i nu
cusu' bi'. ²⁴ Nchcui' Jesús lo'o
ngu' li':

—Tyaa ma tso'o la
—nacui—. Na laja' ti nu piti
re, si'i na ngujuii re.

Nxtyí lo'o tsa ngu' ji'i Jesús
li', ²⁵ pana ngulo'o Jesús ji'i
ngu' cha' caja su tyatí y cui'
yu ne' ni'i ca slo nu piti bi'.
Li' ngusñi yu ya' nu piti bi',
ndaca'a nu piti li'. ²⁶ Lo'o
jua'a ngua cha' nguañi cha'

bi' lcaa quichí su ndi'i ngu' ca bi'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i tucua tya'a ngu' cuityi'

²⁷ Lo'o li' ndu'u Jesús ca ne' ni'i bi' ndyaa yu, lo'o jua'a ndya'a lca'a tucua tya'a ngu' cuityi' ji'i yu. Ngusi'ya ngu' ji'i Jesús li'.

—Cua'ni tya'na ti' nu'u ji'i cua, cusu', nu'u nu laca ñati tya'a ji'i jyo'o David —ndu'ni ngu' ji'i.

²⁸ Lo'o cua ndyalaa Jesús ndyatí ni'i ji'i, lo'o nu ngu' cuityi' bi' lijya' ngu' cacua la slo yu. Nchcui' Jesús lo'o ngu' bi' li':

—¿Ha jlya ti' mä cha' caca jna' cua'ni na' cha' tyaca tso'o mä? —nacui yu ji'i ngu'.

—Jlya ti' ya, cusu' —nacui nu ngu' cuityi' bi' ji'i.

²⁹ Lo'o li' ndyala' Jesús cloo tyucuaa ngu' cuityi' bi':

—Tyaca tso'o mä lacua. Caca bi'ji'i mä si jlya ti' mä 'na —nacui Jesús ji'i ngu' cuityi' bi' li'.

³⁰ Hora ti ngua tso'o si'yu cloo ngu', ña'a tso'o ngu' li'. Lo'o li' lye nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Ná cacha' mä ji'i ni sca ñati, cha' ná caca cuayá' ti' ngu' ñi'yä ngua cha' ngua tso'o cloo mä —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

³¹ Pana ndu'u ngu' ndyaa ngu' li', ndacha' ngu' ji'i lcaa ñati ñi'yä ngua cña nu ngua'ni Jesús lo'o ngu'; bi' cha' nguañi cha' bi' tyucui ña'a loyuu jua.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca nu cu'u

³² Lo'o cua ndu'u ngu' bi' ndyaa ngu', li' ndyalaa chaca latya ñati, yaqä lo'o ngu' ji'i sca yu cu'ü; na cu'ü yu xqui'ya cui'i cuxi nu ngusñi ji'i yu.
³³ Lo'o ngulo Jesús cui'i cuxi ji'i nu quicha bi', li' ngua nchcui' yu, masi cu'ü yu tsä la. Ndube tsa ti' lcaa ñati nu ndu'ndacua li'.

—Bilya ña'a na sca cha' tlyu jua'a —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'—. Ná ntsu'u ñati tyucui ña'a nasiyu Israel re nu caca cua'ni jo'o jua'a —nacui ngu'.

³⁴ Pana xa' ña'a nchcui' ngu' fariseo bi':

—Na nclyo nu Jesús jua ji'i cui'i cuxi nu ngusñi ji'i ngu' xqui'ya nu xu'na cuiñaja nu nda chacuayá' cha' cua'ni yu jua'a —nacui ngu' fariseo bi'.

Tya'na tsa ti' Jesús ji'i ngu' quiña'a

³⁵ Lo'o li' ndyaa Jesús lcaa quichí sube, lcaa quichí tonu, cha' culu'u ji'i ngu' ne' laa ji'i ngu' judío; quiña'a tsa cha' nda Jesús lo'o ñati ñi'yä tso'o caca lo'o laca ycul' Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. Lo'o jua'a ngua'ni jo'o ji'i lcaa ngu' quicha, ji'i lcaa ngu' nu ngunu'ü ti'. ³⁶ Tya'na tsa ti' Jesús ji'i nu quiña'a tsa ñati nu ndya'a lca'a ji'i, cha' ná nchca ji'i ngu' bi'; nga'aa jlo ti' ngu' ñi'yä nu tyi'i tso'o la ngu'. Ñi'yä ndu'ni xlyá' nu ná ntsu'u nu ña'asii ji'i ni', jua'a ndu'ni ngu' quiña'a bi', ngua ti' Jesús. ³⁷ Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, nda yu sca cuij lo'o ngu' cuentya ji'i ngu' quiña'a bi'.

Nacui¹ yu cha'bilya cuna tso'o ngu'cha'ji'iycui' Ndyosi, cha'ñi'yä laca sca xtyä nu tso'o tsa ndyatsi cha' cua ngulala ti caca clacula, jua'a laca ngu'bi!.

—Chañi cha' ntsu'u tsa cña re cha' chcui' na lo'o ñati cha' xñi ngu' cha' nu nchcui' na' —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Lo'o jua'a, xti ti ngu' ntsu'u nu caca cua'ni cña re, ³⁸ Bi' cha' chcui' mä lo'o Sti na' nu laca Xu'na cña re, cha' tya ta Ni xi xa' la tya'a ñati nu taca ji'i cua'ni cña re.

10

Nu tii tyucuaa tya'a ñati nu ngusubi Jesús ji'i cha' ca tsa'a ngu'ji'i

¹ Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i nu tii tyucuaa tya'a ñati nu ndyaca tsa'a ji'i cha' cäa ngu' slo. Nda yu chacuayá' ji'i ngu' bi', cha' tsaa ngu' lo cña ji'i, cha' culo ngu' cui'i cuxi nu ngusñi ji'i ñati; jua'a nda yu chacuayá' cha' cua'ni ngu' cha' tyaca tso'o ngu' quicha.

² Nde nscua na' xtañi ca ta'a tii tyucuaa tya'a ngu' nu ngusubi Jesús: nu clyo ngusubi yu ji'i Simón, nu lo'o ndu'ni ngu' Pedro ji'i, lo'o Andrés tya'a ngula nu Simón bi'; li' ngusubi yu ji'i Jacobo, lo'o Juan tya'a ngula Jacobo, nu laca sñi' Zebedeo; ³ lo'o jua'a ngusubi yu ji'i Felipe, lo'o ji'i Bartolomé, lo'o ji'i Tomás, lo'o ji'i Mateo nu ngusñi cñi cña loo ngu' clyo; lo'o jua'a ngusubi yu ji'i Jacobo sñi' Alfeo, lo'o ji'i Lebeo nu lo'o ndu'ni

ngu' Tadeo ji'i; ⁴ ngusubi yu ji'i Simón nu ngua ji'i taju ngu' cananista, lo'o ji'i Judas Iscariote nu cujui' cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' cuxi ca tiya' la.

Ngulo Jesús cña ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi', cha' chcui'ngu'lo'o ngu'xa'quichi

⁵ Ngulo Jesús cña ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi' ndi'ya:

—Ná tsaa mä tyucuii nde xa' tsu' su ndi'i ngu' nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o y cui' Ndyosi tsiya' ti, ni ná tsaa mä quichi tyi ngu' Samaria —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—.

⁶ Sca ti slo ngu' Israel tya'a mä tsaa mä, cha' tya'na tsa ngu'; ñi'yä ndu'ni xlya' nu cua nguna', jua'a ndu'ni ngu' bi'. ⁷ Ta mä cha' lo'o ngu' lcaa quichi cha' cua tyalaa ti hora cha' caca y cui' Ndyosi loo. ⁸ Cua'ni mä cha' tyaca tso'o ngu' quicha, cua'ni mä cha' chaca quiya' tyu'ú ngu' nu cua ngujuii; cua'ni mä jo'o ji'i ngu' nu ndyatsu' cuaña', cha' nu xa' caca lubii cuaña' ngu' quicha bi'; culo mä ji'i cui'i cuxi nu ngusñi ji'i xa' la ñati. Ná ngusñi na' cñi lo'o nda na' chacuayá' ji'i mä cha' cua'ni mä jo'o ji'i ngu' quicha, bi'cha'na' cui'ya mä caya'lo'o cua'ni mä jo'o ji'i ngu'.

⁹ Ná lo'o cñi cui'ya mä tsaa mä, masi cñi oro, masi cñi plata, masi cñi sube; ¹⁰ ni ná lo'o quixu tyaja qui'ya mä tsaa mä. Lo'o jua'a ná qui'ya mä chaca camxa, ni xa' caña, ni ná lo'o yaca tyu'u ya' mä tsaa mä. Si cua nguxtyucua

ma ji'í ngu', nga'a cha' xacu
ngu' ji'í ma.

¹¹ 'Lo'o tyalaa mä sca
quichí, masi quichí tlyu, masi
quichí sube ti, li' clyana mä
ji'í sca ñatí nu tso'o ntsu'u
tyiquee ña'a yu ji'í ma. Slo yu
bi' tyi'í mä ña'a cuayá' nu tsaa
mä xa' quichí. ¹² Nu lo'o tyatí
mä to' tyi yu, jña mä ji'í ycui'
Ndyosi cha' ti ti tyi'í tyiquee
ngu' ca tyi. ¹³ Si chañi cha'
nti' ngu' nu ndi'í ni'í bi' cuna
la ngu'cha' ji'í ycui' Ndyosi, li'
cua'ni Ni cha' ti tyi'í tyiquee
ngu' bi'; pana si ñilo'o ti ngu'
ji'í mä cha' nti' ngu' cuna
ngu', nga'aa culacuä Ni ji'í
ngu' bi!. Li' nga'aa chcui'
mä cha' ji'í ycui' Ndyosi lo'o
ngu' bi!. ¹⁴ Lo'o si ná nti' ngu'
cha' tyanu mä slo ngu', si ná
ntaja'a ngu' cuna ngu'cha' nu
nclu'u mä ji'í ngu', li' xtyanu
mä ji'í ngu' bi', masi xtyanu
mä ji'í quichí bi'; jua'a salú
mä sñii yuu nu ntsu'u quiya'
mä lo'o tyu'u mä quichí bi!.
¹⁵ Cha' liñi nhcui' na' lo'o
mä, cha' nu lo'o tyalaa tsä nu
cua'ni cuayá' ycui' Ndyosi ji'í
lcaa ñatí, li' xcube' tsa Ni ji'í
ngu' quichí su ná ntaja'a ngu'
cuna ngu' cha' nu culu'u mä
ji'í ngu'; tsä bi' ca tso'o la cha'
ji'í ngu' cuxi nu nguti'í quichí
Sodoma, nu nguti'í quichí
Gomorra nu ngua sa'ni.

Cua'ni lya' ti' ngu' ji'í ma

¹⁶ 'Cua'a jyacä mä 'na: Ta
na' ji'í mä cha' tsaa mä xa'
quichí ñi'ya si laca mä xlya'
nu ndya'a laja bo'o tyaala; bi'
cha' tii ti ti' mä tya'a mä laja
ñatí, ñi'ya nti' ndya'a cuaña

nu tii tsa ti'. Tso'o ti tya'a mä,
ná cua'ni tyaala mä ji'í ngu'
tsiya' ti. Caca mä ñi'ya laca
paloma, cha' masu tsa ni', ná
tyaala ni' tsiya' ti. ¹⁷ Pana
cua'ni tii ti ti' mä lo'o ñatí; ná
tyiquee' tsaa lo'o ngu' ji'í mä
slo ngu' tisiya, masi ná tyaala
mä ji'í ngu'. Lo'o jua'a quiji'í
ngu' ji'í mä ne' laa ji'í ngu'.
¹⁸ Ntsu'u ngu' nu tsaa lo'o ji'í
mä slo ngu' nu laca loo cha'
ñasi' ti ngu', hasta tyalaa mä
ca slo ycui' rey. Lo'o xcube'
ngu' ji'í mä xqui'ya na', li' caja
xi tyempo cha' ta mä xi cha'
jna' lo'o ngu' bi', masi lo'o
ngu' xa' tsu'. ¹⁹ Nu lo'o tsaa
lo'o ngu' ji'í mä slo ngu' tisiya
ni, ná culacua tsa ti' mä ñi'ya
caca cha' nu chcui' mä lo'o
ngu' bi', ñi'ya caca xacuä mä
cha' ji'í ngu' bi!. Cua'ni ycui'
Ndyosi cha' quiye cha' liñi nu
chcui' mä lo'o ngu' bi', ²⁰ cha'
si'i cha' ji'í ti mä nu chcui' mä
li'; cha' ji'í Xtyi'í ycui' Ndyosi
Sti na, bi' caca cha' nu chcui'
mä lo'o ngu'.

²¹ 'Tii ti ti' mä tyi'í mä lacua,
cha' lo'o tya'a ngula mä tsaa
lo'o ji'í mä cha' cuiñi ti sta
qui'ya ji'í mä slo ngu' tyaala
bi'; lo'o jua'a cujuüi cuañi' sti
mä ji'í mä. Hasta sñi' mä, cu
juüi cuañi' ngu' ji'í cu'mä nu
laca mä sti ngu' xtya'a ngu'
slo ngu' tyaala bi'; hasta cu
juüi ngu' ji'í mä nti' nu sube
bi'. ²² Lo'o jua'a caca ti'í ti'
lcaa ngu' ña'a ngu' ji'í mä
xqui'ya na'. Pana ñatí nu talo
ji'í lcaa cha' cuxi bi', clyáá
ngu' li', caja chalyuu nu ná
nga'a cha' tye ji'í ngu' bi'.
²³ Tso'o xna mä nde xa' quichí

nu lo'o lye tsa cua'ni lya' ti' ngu' ji'i ma. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani: Bilya ta ma cha' 'na lo'o ngu' Israel ty'a na nde lcaa quichí tyi ngu' nu lo'o cäa na' chalyuu chaca quiya', na' nu cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñati.

²⁴ 'Ñatí nu laca mstru ji'i ngu', bi' laca nu jlo la ti', si'i na jlo la ti' ngu' cuañi' nu ndyaca tsa'q ca ti. Lo'o jua'q ñati nu laca xu'na ngu', bi' laca loo ji'i ngu', si'i msu nu laca loo. ²⁵ Sca ti cuayá' cha' ti' caca ji'i ngu' cuañi' bi' li', ñi'yä nu ndyaca ji'i mstru ji'i ngu'; sca ti cuayá' cña ti' caca ji'i msu bi' li', ñi'yä nu ndyaca ji'i xu'na ngu'. Bi' cha' taca ca cuayá' ti' ma cha' ti' tsa chcui' ngu' ji'i ma nu ntsu'u cha' ji'i ma lo'o na', cha' laca nu Xu'na ma; cua nchcui' ngu' cha' Beelzebú nu xu'na cuiñaja laca na'.

¿Tijiji cutsii ma?

²⁶ 'Bi' cha' nacuï na' cha' ná cutsii ma ji'i ñati chalyuu ti. Lcaa cha' nu ngua'ni ngu' cuaana ti, nti' ngu', quijeloo cha' bi' ji'i ñati nde loo la; lcaa cha' nu ntsu'u cuatsi' ti ji'i ngu', nti' ngu', caca cuayá' ti' ñati ji'i cha' bi' nde loo la. ²⁷ Lcaa cha' nu nchcui' na' lo'o cu'ma nde su ndi'i ma ycul' ti ma, chcui' ma cha' bi' lo'o lcaa ñati nde loo la; jua'a scaa cha' nu nclyu'u na' ji'i ma cuaana ti, cuij chcui' ma cha' bi' lo'o lcaa ngu' quichí. ²⁸ Ná cutsii ma ji'i ngu' nu cujuï ji'i ma nde chalyuu ti, cha' ná nchca ji'i ngu' cujuï ngu'

ji'i cresiya ji'i ma; tso'o la si cutsii ma ji'i ycul' Ndyosi nu cua'ni cuayá' ji'i ma nde loo la. Cutsii ma ji'i ycul' Ndyosi tu'ni, xqui'ya cha' cua'ni Ni cha' tye cha' ji'i ma tsiya' ti si tsaa ma ca bilyaa.

²⁹ 'Cua jlo ti' ma cha' tsa'ña tsa nga'a quiñi sube nu ndujui' ngu', masi tucua tya'a quiñi sube caja ji'i ma sa paxu ti. Pana ycul' Sti na laca loo, lcaa cha' jlo ti' Ni; masi sca ti quiñi sube cajaa ni', pana cua jlo ti' ycul' Ni cha' bi'. ³⁰ Lo'o jua'q cua ngulacua Ni ji'i lcaa quicha' hique ma, jlo ti' Ni ni lcua tya'a quicha' ntsu'u hique scaa ngu'. ³¹ Lo'o cu'ma ni, quiña'a tsa ntsu'u lo cu'ma ca slo ycul' Ndyosi; ná stu'ba ma tsiya' ti masi lo'o quiña'a tsa quiñi sube. Bi' cha' ná ntsu'u cha' cutsii ma ji'i ñati.

Cha' ji'i ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo

³² 'Lo'o chaca cha' ni: lcaa ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o na', nu nchcui' cha' jna' lo'o xa' ñati, jua'a na', chcui' na' lo'o Sti na' nu ntucua nde cuä cha' tya'a tso'o na' laca ñati bi'. ³³ Lo'o jua'q lcaa ngu' nu nchcui' lo'o xa' ñati cha' ná ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o na', jua'a na', chcui' na' lo'o Sti na' nu ntucua nde cuä cha' si'i tya'a tso'o na' laca ñati bi'.

Ná stu'ba cha' ji'i ñati chalyuu xqui'ya Jesús

³⁴ 'Ná culacua ti' ma cha' ti ti tyi'i tyiquee ñati chalyuu xqui'ya cha' cua lijyäa na'. Ná caca jua'a. Lye la xüu tya'a

ngu' xqui'ya na';³⁵ xuu tya'a sca ñat_i lo'o sti yu xqui'ya na', xuu tya'a sca nu cuna'q lo'o xtya'q cho' xqui'ya na', xuu tya'a cuxii ji'i ngu' lo'o xtya'q laa cho'.³⁶ Xuu tya'a ngu' jua'q ña'a cuayá' caca lcaa tya'a ngu' tya'a cusuu ngu'.

³⁷ 'Tso'o tsa lo'o ndu'ni tyaca'a ngu' ji'i sti ngu', ji'i xtya'q ngu'; pana si xti la ndu'ni tyaca'a ngu' bi' na, ná taca tya'q ngu' bi' lo'o na'. Lo'o jua'q tso'o lo'o ndu'ni tyaca'a ngu' ji'i sñi' ngu', masi sñi' qui'yu, masi sñi' cuna'q; pana si xti la ndu'ni tyaca'a ngu' bi' na, ná taca tya'q ngu' bi' lo'o na'.³⁸ Lo'o jua'q ná taca ñacui' ngu' cha' na' lac_a Xu'na ngu', si ná nti' ngu' bi' tya'q ngu' lo'o na' tyucu*ii* nu culu'u na' ji'i ngu' cha' tsaa ngu'. Ntsu'u cha' xñi ngu' tyucu*ii* bi', masi cujuui xa' ñat_i ji'i ngu' bi' xqui'ya cha' jna'.³⁹ La cui' jua'q ngu' nu ná ndyujuii ñat_i ji'i xqui'ya cha' lye la ndu'ni tyaca'a ngu' ji'i ycu*i* ca ti ngu', ná caja chalyuu nu ná nga'q cha' tye ji'i ngu' bi'; pana caja chalyuu nu ná nga'q cha' tye ji'i ngu' si cujuuii ñat_i ji'i xqui'ya cha' jna'.

Cha' tso'o nu tyacua ji'i ngu' nde loo la

⁴⁰ 'Chaca cha' ni: lo'o ta ñat_i su tyi'i m_a to' tyi' ngu', stu'ba ndyu'u cha' ñi'y_a si cua nda ngu' bi' su tyi'i na' to' tyi' ngu'. Lo'o jua'q, lo'o ta ngu' su tyi'i na' lo'o ngu', stu'ba ndyu'u cha' ñi'y_a si cua nda ngu' bi' su tyi'i ycu*i* Ndyosi lo'o ngu',

cha' la cui' ycu*i* Ndyosi laca nu cua nda Ni 'na lijy_a na' ca nde.⁴¹ Lo'o si ta ngu' su tyi'i sca ñat_i nu laca tu'ba ji'i ycu*i* Ndyosi, cha' cuentya ji'i ycu*i* Ndyosi ndya'q ñat_i bi', tso'o tsa caca ji'i ngu' bi' nde loo la. Li' tyacua sca cha' tso'o nu cua nguxco'o ycu*i* Ndyosi cuentya ji'i ngu' bi', stu'ba ti caca ji'i ngu' bi' lo'o ji'i nu laca tu'ba bi'. Lo'o jua'q si ta ngu' su tyi'i sca ñat_i nu tso'o tsa tyiquee xqui'ya cha' ndaquiya' yu cha' ji'i ycu*i* Ndyosi, stu'ba caca ji'i ngu' bi' lo'o ji'i nu tso'o tsa tyiquee bi' nde loo la, cha' cua nguxco'o ycu*i* Ndyosi sca cha' tso'o nu tyacua ji'i ngu' bi' ca su ntucua ycu*i* Ni.⁴² Lo'o jua'q, si ta ñat_i masi sca sca' ti hitya co'o ngu' cuañi' re xqui'ya cha' ngu' nu ndyaca tsa'q 'na laca ngu', chañi cha' cua nguxco'o ycu*i* Ndyosi sca cha' tso'o nu tyacua ji'i ñat_i bi' nde loo la.

11

Nda Juan ji'i ñat_i cha' tsaa slo Jesús

¹ Nu lo'o ndye ngulu'u Jesús cha' bi' ji'i nu tii tyucuua tya'a ñat_i nu ndyaca tsa'q ji'i yu, ndu'u yu ndyaa yu cha' chcu*i* yu lo'o ngu' tyuuu tya'a quich_i nu ndi'i cacua ti; ngulu'u yu ji'i ngu' quich_i bi'!

² Tya nga'q Juan ne' chcu*a*, pana cua ndyuna nu Juan bi' ji'i lcaa ña'a cña nu ndyu'ni Jesús nu laca Cristo; bi' cha' ngulo Juan cña ji'i ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i, cha' tsaa

ngu' bi' slo Jesús, ³ cha' xcuane ngu' bi' ji'i Jesús cuentya ji'i Juan ndi'yä:

—¿Ha chañi cha' nu'u laca ycui' nu cua cäa ti? —nacui' ngu' bi' ji'i Jesús li'—. ¿Ha tya cäa la chaca nu caca ycui' Cristo?

⁴ Li' nguxacuï Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Yaa mä catcha' mä ji'i Juan lcaa lo cha' nu nduna mä slo na', lcaa cha' nu ña'a mä slo na' —nacui' Jesús ji'i ngu'—. ⁵ Cacha' mä cha' nu cua na'a mä ca nde ji'i yu; catcha' mä ji'i cha' ndu'ni na' cha' ndyaca tso'o cloo ngu' nu ngua cuityi', cha' ndya'a mä ngu' nu ngua quicha quiya', cha' ngua lubii cuaña' ngu' nu ndyatsu' cuaña', cha' nduna ngu' nu ngua cu'u jyacä, cha' ndyu'ú ngu' chaca quiya' nu cua ngujuii, cha' nchca cuayá' ti' ngu' ti'i ñi'yä nu cua'ni lyaá ycui' Ni ji'i ñatü chalyuu ji'i nu cuxi. ⁶ Tso'o tsa caca tyiquee ñatü nu ña'a tya nxñi cha' 'na, masi ná nchca cuayá' tso'o ti' lcaa cha'.

⁷ Lo'o cua ndyaa ngu' bi', li' nguxana Jesús nchcui' yu cha' ji'i Juan bi' lo'o nu quiña'a tsa ñatü nu ndi'i cajua:

—Nu lo'o ndyaa mä ne' quixi' su nguti'i Juan ca su ná ndi'i ñatü, ¿na ca ngulacua ti' mä cha' ña'a mä ca ndacua? —nacui' Jesús ji'i ngu'—. ¿Ha na'a mä sca yaca quii nu nchcutä cui'i ji'i? Si'i jua'a. ⁸ ¿Ni cha'laca ndyaa mä cajua lacua? ¿Ha na'a mä ji'i sca nu qui'yu nu tso'o tsa ña'a ste'

yu? Si'i jua'a, cha' nu ngu' nu lacu' ste'tso'o tsa ña'a ni, ndi'i ngu' bi' slo ngu' culiya' nu laca loo. ⁹ Ná tyiquee' ngua tii mä cha' laca Juan sca ñatü nu laca tu'ba ji'i ycui' Ndyosi. Chañi cha' laca yu jua'a, pana tlyu la cña ngujui ji'i Juan. ¹⁰ Ndi'yä nguscua jyo'o cusu' cua sa'ni la cha' ji'i cña nu ntsu'u ji'i Juan:

Culo na' cña ji'i sca msu 'na cha' tsaa yu nde loo nu'u,
cha' saala yu tyucuii su cäa nu'u.

Jua'a nchcui' ycui' Ni ji'i Cristo. ¹¹ Cha' liñi nchcui' na' lo'o mä ji'i Juan nu ntyucuatya ji'i ngu', cha' bilya cala sca ñatü chalyuu nu jua'a ntsu'u cña tlyu la ji'i, ñi'yä nu ngua ji'i Juan bi'. Pana cua lijyä na' cha' caca na' loo ne' cresiya ji'i ñatü; juani cua ña'a ca ñatü nu ngusñi cha' 'na, tlyu la cha' ntsu'u ji'i ngu' bi' que Juan, masi ti'i ti ngu', masi cuañi' ngu'.

¹² Tya lo'o lijyä Juan bi' tya clyo hasta juani quiña'a tsa cha' nchcui' ngu', cha' ntí tsa ngu' cha' caca ycui' Ndyosi loo ji'i ñatü. Lo'o jua'a ntsu'u tsa ngu' nu lye tsa ndu'ni juersa cha' tyalaa ngu' slo ycui' Ndyosi jua'a ti. ¹³ Pana cua nchcui' lcaa jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi sa'ni la ñi'yä caca lo'o xana caca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñatü; la cui' jua'a nchcui' cha' nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi, ñi'yä laca cña nu ngulo ycui' Ni ji'i ñatü. Lo'o

ca tiya' la, li' ndyalaa Juan.
 14 La cui' bi' laca ñi'yä ngua
 Eliás, nu ngua tu'ba ji'lí ycui'
 Ndyosi cua sa'ni; la cui' cua
 sa'ni nscua cha' caqä nu bi'
 chaca quiya' juani, si tyaja'a
 ma xñi ma cha' bi!. 15 Cua'a
 jyaca tso'o ma ji'lí cha' nu nda
 na' re lo'o ma.

16 'Ná tso'o tsiya' ti ñi'yä nu
 ndu'ni ñatj chalyuu tyempo
 juani. Ndu'ni ngu' ñi'yä si
 laca ngu' nu sube nu ndya'a
 ndijya ti cla'be quichj, nu taja
 ti' ji'lí tya'a ndijya ngu' cha'
 ná nti' ngu' quiyya ngu' lo'o
 tya'a ngu'. Bi' cha' nxí'ya
 ngu' ji'lí tya'a ngu': 17 "¿Ni cha'
 ná ntyaja'a ma cula quiya'
 ma? Na ncly'a ya xi jii
 cha' ji'lí ma", nacui nu sube
 bi!. "¿Ni cha' ná ntyaja'a ma
 ca xñi'lí ti' ma lo'o cua? Na
 ncly'a ya marcha, na nxí'ya
 ya nga'a ya." La cui' jua'a
 ndyu'ni cu'mä ñatj chalyuu
 juani; xcui' na taja ti' ma,
 ná tso'o ntsu'u tyiquee ma
 tsiya' ti ña'a ma ji'lí tya'a ñatj
 ma. 18 Nu lo'o ñaa Juan bi'
 ni, ntsu'u quiña'a tsa na nu
 ná ndacu yu, nu ná ndyi'yu
 yu. Lo'o li' nchcui' ma ji'lí yu:
 "Ntsu'u cui'i xña'a ji'lí yu, bi'
 cha' ndu'ni yu jua'a", nacui
 ma. 19 Lo'o li' lijyä na' nu
 cua nda Ni'na lijyäa cha' caca
 na' ñatj, ndacu na' lcaa lo na
 lo'o ma, ndyi'yu na' lcaa lo
 na lo'o ma, lo'o li' nchcui' ma
 'na: "¡Ña'a ma ña'a! Ndacu
 tsa yu jua, cu'bi tsa yu", nacui
 ma ji'lí tya'a ma. "Ná tso'o
 yu jua cha' tya'a tso'o yu laca
 ngu' nu nxñi cñi cña loo na,
 lo'o jua'a xi xa' la ngu' cuxi

laca tya'a tso'o yu", nacui ma
 'na. Nacui ma jua'a cha' ná
 tso'o cha' nu nchcui' na', nti'
 ma; pana caca cuayá' ti' ma
 nde loo la cha' liñi tsa cha'
 nu nchcui' ngu' nu nacui cha'
 cuentya ji'lí ycui' Ndyosi laca
 na'.

*Quichj su ná ndaquiya'
 ngu' ji'lí ycui' Ni*

20 Lo'o li' lye xi nchcui'
 Jesús cha' ji'lí quichj su lu'ba
 ti ndya'a yu, cha' quiña'a
 cha' tlyu cua ngua'ni yu slo
 ngu' ca tyi bi', pana ná ngua
 tyuju'u ti' ngu' ji'lí cha' cuxi nu
 ntsu'u ne' cresiya ji'lí ngu'; ná
 nguxtyanu ngu' ji'lí cha' cuxi
 bi'.

21 —¡Tya'na tsa cu'mä ngu'
 quichj Corazín! —nacui
 Jesús—. ¡Tya'na tsa cu'mä
 ngu' quichj Betsaida!
 —nacui—. Cua quiña'a tsa
 cha' tlyu nu cua na'a cu'mä,
 pana ná nguju'u ti' ma tsiya'
 ti ji'lí cha' cuxi nu ndyu'ni ma,
 ná nguxtyanu ma cha' bi'. La
 cui' jua'a tya sa'ni la xña'a
 tsa ngu' quichj Tiro lo'o ngu'
 quichj Sidón, ngu' xa' tsu'
 ngua ngu' bi'. Pana ná ngujui
 ñi'yä caca tyuju'u ti' ngu' bi'
 ji'lí cha' cuxi nu ngua'ni ngu',
 ná ngulochu' ngu' ji'lí cha'
 cuxi bi', cha' bilya ña'a ngu'
 bi' cha' tlyu ñi'yä nu ña'a
 cu'mä ngu' Israel; bi' cha'
 ná ngua xñi'lí ti' ngu' bi'. Ná
 ndyacu' ngu' late' ngata, ni
 ná ngusu'ba ngu' jii hique
 ngu' ñi'yä nu ndu'ni ngu' su
 nscua jyo'o. 22 Liñi cachá' na'
 ji'lí ma, cha' caca tso'o la ji'lí
 jyo'o ngu' Tiro lo'o ji'lí jyo'o
 ngu' Sidón, nu lo'o tyalaa tsá

tlyu lo'o cua'ni cuayá' y cui'
Ndyosi ji'i ñati chalyuu; lye la
xcube' Ni ji'i cu'maq li'. ²³ Lo'o
cu'maq ngu' Capernaum ni,
¿ha tso'o tsa quichí tyi ma
nti' ma? ¿Ha laca quichí tyi
ma loo ji'i xa' quichí nti' ma?
Pana nde loo la quiñu' tsiya'
ti quichí tyi ma, tyaa y cui' ma
ca bilyaa li'. Quiña'a tsa cha'
tlyu ngua'ni na' slo cu'maq,
lo'o ná jlya ti' ma 'na tsiya'
ti. La cui' jua'a nu ngua sa'ni,
xña'a tsa ngua ngu' quichí
Sodoma; pana ná na'a jyo'o
ngu' bi' cha' tlyu ñi'yä nu cua
na'a cu'maq ngu' Capernaum.
Si cua na'a ngu' cha' bi', cua
ngua tyuju'u ti' ngu' ji'i cha'
cuxi nu ngua'ni ngu' li', cua
ngulochu' ngu' ji'i cha' cuxi
bi'; tya nscua quichí tyi ngu'
bi' juani lacua. ²⁴ Liñi cacha'
na' ji'i ma, cha' caca tso'o la
ji'i jyo'o ngu' Sodoma bi' tsä
tlyu lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i
ñati chalyuu; lye la xcube' Ni
ji'i cu'maq li'.

*Ti ti tyi'i tyiquee ngu'
xqui'ya Jesús*

²⁵ Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o
y cui' Ndyosi Sti yu:

—Cua'ni tlyu na' jinu'u, Sti
na'; la cui' nu'u laca Xu'na ya,
masi nde cuä, masi nde chalyuu —nacuï Jesús ji'i y cui'
Ndyosi—. Tsa xlyab'e hi' cha'
cua ngua'ni nu'u cha' ngua
cuayá' ti' ñati nu ná jlo tso'o
ti' nquicha'; pana xa' ñati
ñi'yä nti' ngu' tii, ná nchca
cuayá' ti' ngu' bi' cha' jinu'u.
Masi ngu' nu nchca tsa ji'i,
masi ngu' nu jlo tsa ti' lcaa
cha' jinu'u nti' ngu', pana

ná nchca cuayá' ti' ngu' bi'.
²⁶ Chañi cha' jua'a nti' y cui'
nu'u, cha' caca cuayá' ti' ngu'
nu ná jlo ti' tsiya' ti.

²⁷ Lo'o li' tya ngulu'u la
Jesús xi ji'i ngu':

—Lcaa chacuaya' ji'i Sti na'
ndyanu ya' na'. Ni sca ñati ná
jlo ti' ñi'yä laca cha' nu ntsu'u
ne' cresiya 'na nu lacä Sñi'
y cui' Ni; sca ti y cui' Ndyosi
Sti na' jlo ti' ñi'yä laca cha' nu
ntsu'u ne' cresiya 'na. Lo'o
jua'a, ni sca ñati ná jlo ti' ñi'yä
laca cha' nu ntsu'u ne' cre-
siya ji'i Sti na'; sca ti na' nu
lacä Sñi' y cui' Ni jlo ti' na',
lo'o jua'a culu'u na' cha' bi'
ji'i ñati nu subi na' ji'i cha' ca
tsa'a ngu' 'na. ²⁸ Lcaa cu'maq
nu nga'aa talo ma cha' ti'i tsa
cña nu ntsu'u ji'i ma nde chalyuu,
nti' ma, cäa ma tyu'u
cha' ji'i ma lo'o na' juani; ta
na' chacuayá' cha' tj ti tyi'i
tyiquee ma li'. ²⁹ Xñi ma cña
nu ta na' ji'i ma, lo'o li' ca tsa'a
ma lcaa cha' 'na. Tya'na tsa ti'
na' ña'a na' ji'i ma, lo'o jua'a
talo tsa tyiquee na' ji'i ma;
tj ti tyi'i tyiquee ma lo'o cua
ngüityi na' cha' cuxi nu ntsu'u
ne' cresiya ji'i ma. ³⁰ Cha'
tso'o laca cha' nu ca tsa'a ma
'na; ná tucui cha' bi', lo'o
jua'a lasa ti cña nu ta na' ji'i
ma.

12

*Nsuu ngu' si'yu trigo tsä nu
ndi'i cña' ngu'*

¹ Lo'o ngua tsä ta'a nu ndi'i
cña' ngu' judío, li' ndyaa Jesús
su nscua xtyä trigo ji'i ngu'
lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.
Cua ntyute' ngu' nu ndyaca

tsa'q jí'i, bi' cha' ngusuu ngu' xi si'yu trigo cha' cacu ngu' ña'q ye'e ti. ² Li' na'q ngu' fariseo cha' ndyu'ni ngu' jua'a, nchcui' ngu' lo'o Jesús li':

—¿Ha ná jlo ti' mä cha' ná ntsu'u chacuayá' cua'ni na cña juani, cha' tsä nu ndi'i cña' na laca? —nacui' ngu' bi' jí'i Jesús—. Nu ngu' cua nu ndyaca tsa'q jinu'ni, ¿ni cha' laca ndyu'ni ngu' cña juani lacua?

³ Lo'o li' nguxacui' Jesús cha' jí'i ngu' bi':

—¿Ha bilya chcui' mä lo quityi jí'i y cui' Ndyosi nu nscua ñi'yä nu ngua'ni jyo'o David sa'ni? —nacui' Jesús jí'i ngu'—. Ngua sca tsä ntyute' tsa yu li', lo'o jua'q ntyute' tsa lcaa ngu' tya'a ndya'q yu. ⁴ Pana jlo ti' yu cha' ntucua xlyá nu laca mstä jí'i y cui' Ndyosi lo mesa ne' ni'j nu cuentya jí'i Ni cajua. Bi' cha' ndyaa ngu'ne' ni'j bi', ndyacu ngu' xlyá bi', masi ná ntsu'u chacuayá' cacu cua ña'q ca ñati jí'i; sca ti jí'i ngu' sti jo'ó ntsu'u chacuayá' cacu ngu' xlyá bi'. ⁵ Lo'o jua'q ntsu'u chaca cha' nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi, cha' ngu' sti jo'ó ni, ná nga'q cña' sti jo'ó ne' laa tonu lo'o ndyaca tsä nu ndi'i cña' ngu'; ntsu'u cña nu ndu'ni ngu' sti jo'ó bi'. Pana la cui' ti ná ntsu'u qui'ya jí'i ngu' bi' cuentya jí'i y cui' Ndyosi —nacui' Jesús jí'i ngu' fariseo bi'—. ⁶ Chañi cha' nu nchcui' na', sca cha' nu ndulo la jí'i mä que laa tonu bi' jí'i mä. ⁷ Ná ndube ti'

mä ñi'yä nu nchcui' cha' nu nacui' y cui' Ndyosi, nu nscua lo quityi ndi'yä: "Nti' na' cha' cua'ni tya'na ti' mä jí'i tya'a ñati mä", nacui' Ni, "bi' cña nu tso'o la cha' cua'ni mä. Pana ná nti' na' cha' ta mä quiña'q tsa mstä 'na; ni na'ni scu' mä, ná ndu'ni cha' ta mä 'na." Si cua ngua cuayá' ti' mä ñi'yä nchcui' cha' nu nscua lo quityi bi', ná sta mä qui'ya jí'i ngu' cha' cuiñi ti. ⁸ Lo'o jua'q ta na' chaca cha' lo'o mä, cha' na' nu cua nda Ni 'na liyäa cha' caca na' ñati ni, laca na' loo, masi tsä nu ndi'i cña' ngu'.

Cha' jí'i sca yu quicha nu nchcui'ya'

⁹ Lo'o li' ndu'u Jesús, ndyaa yu xa' quichí, ndyatí yu ne' laa jí'i ngu' judío cajua. ¹⁰ Li' na'q yu cha' ndi'i sca nu qui'yu nu quicha ya', cha' cua nchcui' tyucu' sca tsu' ya!. Li' nchcuane ngu' jí'i Jesús:

—¿Ha ntsu'u chacuayá' jí'na cha' cua'ni na jo'o jí'i ngu' quicha tsa ta'a, nu lo'o nga'q cha' tyi'j cña' na? —nacui' ngu' jí'i Jesús.

Nti' tsa ngu' bi' sta ngu' qui'ya hichu' Jesús. ¹¹ Lo'o li' nguxacui' yu cha' jí'i ngu':

—¿Ha ná culo mä jí'i sca xlyá jí'i mä si tyú ni' ne' tyuu? —nacui' Jesús jí'i ngu'—. Culo mä jí'i ni' tu'ni, masi tsä ta'a laca. ¹² Lo'o ñati ni, ndulo la cha' jí'i ñati que jí'i sca xlyá', bi' cha' ntsu'u chacuayá' xtyucua na jí'i ñati, masi tsä nu tacati tsa jí'na, nu ná ntsu'u chacuayá' cha' cua'ni na cña.

¹³ Lo'o li' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':

—Xquiñi nu'ü ya' —nacui Jesús ji'i.

Lo'o nchquiñi nu quicha bi' ya', hora ti ndyaca tso'o ya' nu quicha, stu'ba ngua bi'lo'o chaca tsu' ya'. ¹⁴ Lo'o li' ngua ñasi' tsa nu ngu' fariseo bi' ji'i yu, ndu'u ngu', ndyaa ngu'; ngua ti' ngu' si caja ñi'yä caca cua'ni tye ngu' cha' ji'i Jesús li'.

Ñi'yä nscua cha' ji'i Jesús lo quityi cua sa'ni

¹⁵ Pana ngua cuaya'ti' Jesús lcaa ña'ä cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ngu' fariseo, bi' cha' ndu'u yu ndyaa yu xa' se'i. Quiña'ä tsa ngu' ngutu'u lca'aä ngu' ji'i yu, lo'o jua'ä ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi'. ¹⁶ Lo'o li' ngulo yu cña ji'i ngu' nu ngua quicha bi', cha' ná cacha' ngu' tilaca laca nu ngua'ni cha' ndyaca tso'o ngu'. ¹⁷ Tya sa'ni cua nda y cui' Ndyosi sca cha' lo'o jyo'o Isaías cuentya ji'i Cristo. Ndi'yä nscua cha' bi' lo quityi:

¹⁸ Ña'ä ma' ji'i msu 'na nu cua ngusubi na' ji'i, nacui y cui' Ni.

Tyaca'a tsa bi' jna', lo'o tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'ä na' ji'i yu bi'.

Cua'ni na' cha' ca'ya Xtyi'i y cui' na' lo yu bi', cha' chcui' yu lo'o lcaa ñati, masi si'i ngu' judío laca ngu'.

Culu'u yu ji'i ngu' ñi'yä laca cha' liñi nu ndu'ni na'

lo'o ñati, nacui y cui' Ndyosi.

¹⁹ Ná xüü tya'a yu, ni ná xi'ya yu cuii;

ná cañi xtyi'i yu laja calle ti.

²⁰ Y cui' ca yu xtyucua yu ji'i ngu' cha' xñi la ngu' cha' jna', masi nti' ngu' ñi'yä ntí' sca yaca quii nu cua catsa ti, cha' nguna'ä tsa ti' ngu'.

Lo'o jua'ä culu'u yu ji'i ngu' cha' caca cuayá' la ti' ngu' lcaa cha' nu cuentya ji'i y cui' na',

masi cua tye ti cha' tso'o nu ntsu'u tyiquee ngu', masi laca ngu' ñi'yä laca sca candil nu cua tyubi' ti.

Jua'ä tyijiloo nu cha' liñi bi' ji'i cha' cuxi.

²¹ Ndu ti' ñati tyucui ña'ä cha' lyuu cha' cua cäa ti yu.

Jua'ä nscua cha' ji'i Cristo lo quityi bi'.

Nsta ngu' qui'ya ji'i Jesús

²² Lo'o li' ndyaa lo'o ngu' ji'i chaca nu quicha slo Jesús; cua ngusñi cui'i xña'ä ji'i, bi' cha' ngua cu'ü tu'ba yu, jua'ä ngua cuityi' yu. Hora ti ngua'ni Jesús jo'o ji'i nu quicha bi', cha' xa' nchcui' yu, xa' nda Jesús xee ndyu'u cloo yu. ²³ Ndube tsa ti' lcaa ngu' nu na'ä ji'i cha' bi' li'.

—¿Ha la cui' nu ñati tya'a ji'i jyo'o David bi' laca nu qui'yu re? —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'.

²⁴ Lo'o ndyuna ngu' fariseo cha' bi', xa' ña'ä cha' nchcui' ngu' bi' ji'i Jesús:

—Sca ti chacuayá' ji'i Beelzebú nu laca xu'na lcaa lo cui'i cuxi, sca ti jua'a nchca ji'i nu qui'yu re culo ji'i cui'i cuxi nu ngusñi ji'i ñati —nacuï ngu' fariseo bi'.

²⁵ Pana ngua tii Jesús ñi'ya laca cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ngu', bi' cha' nchcui' yu lo'o ngu' bi' li':

—Si tya'be tya'a ngu' sca nasiyu xqui'ya cha' nxuu tya'a ngu' nu laca loo, tye cha' ji'i ngu' bi' jua'a ti li' —nacuï Jesús ji'i ngu'—. Lo'o jua'a si xuu tya'a ngu' sca quichi ti, tye cha' ji'i ngu' bi' jua'a ti; masi xuu tya'a ngu' nu ndi'i sca ni'i ti, la cui' ti cha' caca, tye cha' ji'i ngu' bi' lo'o tya'a ngu', tyaa ngu' li'. ²⁶ La cui' jua'a ná talo Satanás si xuu tya'a ycui' Satanás lo'o msu ji'i ycui'; tye cha' ji'i nu xña'a yala ti li'. ²⁷ ¿Ha cha' liñi nchcui' mä lacua, nu lo'o nchcui' mä cha' chacuayá' ji'i Beelzebú nclyo na' ji'i cui'i cuxi? Ná liñi nchcui' mä tsiya' ti, cha' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i mä ni, nclyo ngu' ji'i cui'i cuxi chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi, nacuï ngu'. Xqui'ya ngu' bi' caca cuayá' ti' mä lacua; caca cuayá' ti' mä si cha' liñi nchcui' mä, si cha' cuiñi ti nchcui' mä. ²⁸ Pana chacuayá' ji'i Xty'i'i ycui' Ndyosi nclyo na' ji'i cui'i cuxi, bi' cha' taca ca cuayá' ti' mä cha' cua nguxana cha' laca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati.

²⁹ 'Sca ñati nguula ni, ná caja ñi'ya tyatí ngu' to' tyi yu cha' cuaana ngu' yu'ba ji'i yu;

sca ti si sca' ngu' ji'i xu'na ni'i clyo, taca cuaana ngu' na nu ntsu'u ji'i yu bi' li'.

³⁰ 'Ñati nu ná ntaja'a xñi cha' jna', na nxuu tya'a ngu' bi' lo'o na', jua'a ndyu'u cha' bi'. Lo'o jua'a ñati nu ná nxtyucua 'na, na ndaca'a ngu' bi' ji'i tya'a ñati ngu' cha' ná xñi tya'a ngu' cha' jna' lacua.

³¹ 'Bi' cha' ndacha'a ji'i mä juani cha' taca cui'ya ycui' Ni cha' clyu ti' ji'i ñati xqui'ya lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', masi cuxi tsa nchcui' ngu' ji'i cña nu ndu'ni Xty'i'i ycui' Ndyosi, li' nga'aa cui'ya ycui' Ni cha' clyu ti' ji'i ngu' bi' tsiya' ti. ³² Cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'i ñati nu nchcui' cha' cuxi jna' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati; pana lo'o chcui' ngu' cha' cuxi ji'i cña nu ndu'ni Xty'i'i ycui' Ndyosi, li' nga'aa cui'ya ycui' Ni cha' clyu ti' ji'i ngu' bi' lcaa tsä lo'o tyi'i ngu' chalyuu, masi tyucui tyempo nde loo la.

Nslo na sca yaca lo'o ña'a na si'yu nu nda yaca bi'

³³ 'Sca yaca ni, si tso'o yaca, ta si'yu tso'o li'; lo'o jua'a si ná tso'o yaca, ná ta si'yu nu cacu na li'. Jlo ti' na si tso'o yaca lo'o ña'a na si'yu nu nda yaca bi'. ³⁴ Pana, jñi'ya nti' cuaña tyaala, jua'a nti' cu'mä! Ná nchca chcui' mä cha' tso'o laja lo'o ntsu'u tsa cha' cuxi tyiquee mä; ñi'ya nu ntsu'u tyiquee scaa na, jua'a ndyu'u cha' nu nchcui' na. ³⁵ Cua ña'a ca ñati nu tso'o tyiquee

ni, tso'o tsa nchcui' ngu' bi'; lo'o cua ña'q̄ ca ñati nu cuxi tyiquee, cuxi ti nchcui' ngu' bi'li'. ³⁶Ta na'sca cha'lo'o ma juani: nu lo'o tyalaa ts̄a nu cua'ni cuayá' y cui' Ni ji'i lcaa ñati, li' ntsu'u cha' cach'a lyiji y cui' ca ngu' ji'i lcaa cha' cuxi nu cua nchcui' ngu' nde chalyuu. ³⁷Li' cui'ya Ni cuentya ji'i lcaa cha' nu cua nchcui' ma chalyuu; ñacui Ni ji'i ma si ntsu'u qui'ya ji'i ma lo'o y cui' Ni, jua'q̄ si ná ntsu'u qui'ya ji'i ma.

Nguá ti' ñati cuxi ña'q̄ sca cha' tlyu

³⁸ Lo'o li' nga'q̄ xi mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' fariseo nga'q̄, nchcui' ngu' lo'o Jesús:

—Mstru —nacui ngu' bi' ji'i Jesús li'—, cua'ni nu'q̄ sca cha' tlyu cha' ña'q̄ cui'ya ya ji'i.

³⁹ Li' nguxacui Jesús cha'ji'i ngu' bi':

—Na xña'q̄ tsa ma ca ta'a ma, cha' xcui' ndijña ma cha' cua'ni na' sca cha' tlyu cha' ña'q̄ cui'ya ma ji'i; laca ma ñati nu ná jlya ti' ji'i y cui' Ndyosi tsiya' ti —nacui Jesús ji'i ngu'—. Pana ná cua'ni na' jua'q̄. Nga'q̄ cha' tyi'u ti' ma na laca ngua ji'i jyo'o Jonás nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi cua sa'ni la. ⁴⁰ Ñi'yä ndyanu nu Jonás bi' nde ne' cualya tonu bi' sna ts̄a lo'o sna talya, jua'q̄ na' nu cua nda Ni 'na liyäq̄ cha' caca na' ñati, tyanu na' ne' tyuu sna ts̄a lo'o sna talya. ⁴¹ Lo'o tyalaa ts̄a nu cua'ni cuayá' y cui' Ndyosi ji'i lcaa ñati, li' sta jyo'o ngu'

Nínive qui'ya ji'i cu'ma nu lu'ú chalyuu juani. Cacha' ngu' jyo'o bi' lcaa ña'q̄ cha' nu ndyuna ngu', cha' nu nda jyo'o Jonás lo'o ngu' tyempo bi', cha' li' ngua tyuju'u ti' ngu' ji'i lcaa cha' cuxi nu ngua'ni ngu'; nguxtyanu ngu' ji'i cha' cuxi bi' xqui'ya cha' cua ngusñi ngu' cha' ji'i y cui' Ni. Pana ná stu'ba cha' nu ngulu'u jyo'o Jonás bi' ji'i ngu' sa'ni lo'o cha' nu nclyu'u na' ji'i ma juani; tlyu la cha' ji'i y cui' Ndyosi laca nu nclyu'u na' ji'i ma juani, pana ná nduna cu'ma cha' bi' tsiya' ti. ⁴² Lo'o caca cuayá' chalyuu ni, la cui' jua'q̄ tyatu jyo'o reina nu ngua loo ji'i ngu' nde Sur, cha' sta nu cuna'q̄ bi' qui'ya ji'i cu'ma nu lu'ú chalyuu juani. Li' chcui' ma' cusu' bi' ñi'yä ngua lo'o ndyaa y cui' ma' slo jyo'o rey Salomón. Tyijyu' tsa quichi tyi ma' reina bi'; pana cua ngujui cha' ji'i ma' cha' ngua tsa ji'i Salomón bi', cha' tso'o tsa cuii nu nda yu. Bi' cha' ndyalaa ma' slo nu rey bi' cha' cuna ma' cuii nu nda nu cusu' bi', masi xti la cha' ngulu'u jyo'o Salomón bi' que cha' nu nclyu'u na' ji'i ma juani. Tlyu la cha' ji'i y cui' Ndyosi laca nu nclyu'u na' ji'i ma juani, pana ná nduna ma tsiya' ti.

Cui'i cuxi nu xtyuu chaca quiya'

⁴³ Lo'o xtyanu cui'i cuxi ji'i sca ñati, li' tya'q̄ yu'u cui'i bi' ne' quixi' tyijyu' su ná ntsu'u ñati; tsaa cui'i cuxi bi' tsaana

su chca'q cña' xi. Lo'o ná quiye su chca'q cña' bi' ni,⁴⁴ li' ñacui: "Tya'a na' ni, xtyuu na' nde su nguti'i na' clyo". Jua'a culacua ti' cui'i cuxi bi'. Lo'o tyalaa cui'i bi' slo ñatí bi', li' ña'a cui'i bi' cha' tya laja ndi'i cresiya ji'i ñatí su ngutu'ú nquicha'; si'i cha' ngua tso'o la ñatí bi'.⁴⁵ Hora ti tsaa cui'i chaca quiya' tsaana ji'i tya tacati tya'a cui'i nu xñā'q la, cha' stu'ba ti xñi lcaa cui'i bi' ji'i ñatí bi', cha' caja su tyil'i cui'i bi' lo'o ñatí nti'. Ca cuxila cha' ji'i ñatí bi' li', cha' quiña'a la cui'i xñi ji'i li'. La cui' jua'a cuxi la caca cha' ji'i ñatí nu ndi'i nde chalyuu juani, cha' xñā'q tsa ngu'.

Ndyalaa xtya'a Jesús lo'o tya'ayu

⁴⁶ Tya nchcui' Jesús lo'o ngu', li' ndyalaa xtya'a lo'o tya'a Jesús, ndu'ngu' nde liya' cha' nti'ngu' chcui'ngu' lo'o Jesús.⁴⁷ Li' ndacha' sca ñatí ji'i Jesús:

—Xtya'a nu'u lo'o tya'a nu'u, ndu'ngu' nde liya' —nacui yu ji'i Jesús—. Cua nti'ngu' chcui'ngu' lo'o nu'u.

⁴⁸ Li'nguxacui' Jesús cha'ji'i nu qui'yu bi':

—¿Tilaca nu chañi ca laca xtya'a na'? —nacui' Jesús ji'i—. ¿Tilaca nu chañi ca laca tya'a na'?

⁴⁹ Lo'o li'ngulu'u ya' yu ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Nu ngu' re ni, stu'ba ti ndulo ngu' 'na ñi'ya ndulo xtya'a na' 'na, ñi'ya ndulo tya'a na' 'na —nacui' Jesús—.⁵⁰ Tya'a na' laca lcaa ngu' nu

ndu'ni ñi'ya nu nti' Sti na' nu ntucua nde cuq cha' cu'a'ni ngu'; ñatí bi' laca ñi'ya laca xtya'a na', ñi'ya laca tya'a na', masi nu qui'yu, masi nu cuna'a.

13

Cuii ji'i ñatí nu ndyataa si'yu

¹ La cui' tsq bi' ndu'u Jesús toni'i, ndyaa yu to' tayu' bi', cha' chca'a xi ca bi'.² Li' ndyu'u ti'i quiña'a tsa ñatí slo Jesús, bi' cha' ndyatí yu ne' yaca ni'i piti, ndyaca'a yu xi li'. Lo'o jua'a ndyanu ñatí quiña'a bi' to' hitya ti bi'.³ Lo'o li' nchcui' Jesús xi cuii lo'o ngu', cha' ca tsa'a ngu' lcaa cha' nu ngua ti' Jesús culu'u yu ji'i ngu'. Ndi'ya nchcui'yu:

—Ngua sca tsq ndyaa sca ñatí cataa si'yu trigo —nacui' Jesús—.⁴ Li' lo'o nscui yu si'yu bi', ndyú xi si'yu lo yuu tacalya to' tyucuii; hora ti ñaa quiñi, ndye si'yu bi' ndyacu ni'.⁵ Lo'o jua'a ndyalú xi si'yu bi' su lati tu'ba yuu nscua chu' quee. Yala ti ntyu-cua si'yu bi'; pana xti tsa yuu ntsu'u chu' quee bi',⁶ bi' cha' ná ngua xñi suu chu' quee bi', ni ná ngua caluu tso'o. Ndye calya bi' ndyanaa, cha' tyique' tsa cuq.⁷ Lo'o jua'a ndyalú xi si'yu bi' su ngutu lti quiche'; yala la nguluu lti quiche' bi' chaca quiya', ni ná nda bi' chacuayá' caluu calya trigo tsiya' ti.⁸ Lo'o jua'a ndyalú xi si'yu bi' lo yuu tso'o, su tso'o tsa nguluu

calya; ngutu'u tsa si'yu lo juu bi' li', hasta sca siyento tya'a si'yu nda sca juu, hasta snayala tya'a si'yu nda chaca juu, hasta calaa tyii tya'a si'yu nda chaca juu. ⁹ Cua'a jyaca ma ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o ma juani, si chañi cha' nti' ma cuna ma cha' tso'o bi'.

Ni cha' nda Jesús cuii bi'

¹⁰ Lo'o li' ndyaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cacua la slo Jesús. Nchcuane ngu' ji'i yu li':

—¿Ni cha' ndacha' nu'u cha' bi' ji'i ngu' jua, ñi'ya nti' si nchcui' nu'u sca cña cua ti?
—nacui_u ngu' bi' ji'i Jesús.

¹¹ Li' nguxacui_u Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Cua nda y cui' Ndyosi chacusayá' cha' ca cuayá' ti' ma sca cha' nu ntsu'u cuaana ti ji'i jyo'o cusu', ñi'ya caca lo'o caca y cui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati_u. Xa' ñati_u nu ná ngusñi cha' ji'i y cui' Ndyosi ni, ná ta ngu' cuentya lo'o cuna ngu' sca cuii nu nchcui' na'; tucui tsa cha' bi' nti' ngu'. ¹² Ñati_u nu jlya ti' cha' nu nduna ngu' ji'i y cui' Ndyosi, tya ta la Ni cha' lo'o ngu' bi', cha' jua'a tso'o la xñi ngu' cha' ji'i y cui' Ni; pana ñati_u nu ná jlya ti' cha' bi', nu ná nti' taquiya' ngu' ji'i cha' bi', cua'ni y cui' Ni cha' ná caca ji'i ngu' xñi ngu' cha' ji'i y cui' Ni tsiya' ti. ¹³ Bi' cha' nda na' cuii bi' lo'o ngu', cha' masi ña'a ngu', ná ta ngu' cuentya ñi'ya tyu'u liñi cha' bi'; masi cuna ngu', ná ca cuayá' ti' ngu' ñi'ya nti' nacui_u cha' bi',

xqui'ya cha' ná ndaquiya' ngu' jna'. ¹⁴ Lo'o ña'a na ji'i ngu' bi', li' caca cuayá' ti' na cha' chañi tsa cha' ji'i y cui' Ndyosi nu nguscua jyo'o Isaías cua sa'ni la. Ndi'ya nacui_u cha' bi':

Ná tyiquee' cuna ma cha' bi', pana ná caca cuayá' ti' ma ñi'ya nti' nacui_u cha' nu cua ndyuna ma, nacui_u y cui' Ni.

Ná tyiquee' ña'a ma cha' bi', pana ná ta ma cuentya tsiya' ti ni cha' laca nu cua na'a ma.

¹⁵ Tacalya tsa cresiya ji'i ngu' tya'a ma, cha' ná nti' ngu' taquiya' ngu' jna'.

Ná nduna tso'o ngu', cha' ná ntaja'a ngu' taquiya' ngu' cha' jna'.

Ná nti' ngu' ta ngu' cuentya, bi' cha' ná nchca ji'i ngu' ña'a tso'o ngu'.

Ná ntaja'a ngu' culochu' ngu' cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu',

bi' cha' ná nchca cui'ya na' cha' clyu ti' ji'i ngu' ji'i cha' cuxi bi', nacui_u y cui' Ndyosi.

Jua'a nscua lo quityi ji'i y cui' Ni.

¹⁶ 'Pana tso'o ntsu'u tyiquee ma cha' tya ntucua yaala cloo ma, tya ntucua yaala jyaca ma, cha' ta tso'o ma cuentya ji'i sca cha' nu nchcui' y cui' Ni. ¹⁷ Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma, cha' quiña'a ngu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi sa'ni la, lo'o jua'a quiña'a tsa ngu' nu tso'o ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i y cui' Ndyosi, cua ntajatya

tsa ngu' bi' ji'i cha' nu ña'a mä juani, cha' ña'a ngu' ji'i; cua ntajatya tsa ngu' ji'i cha' nu nduna mä juani, cha' cuna ngu' ji'i. Pana ngujuii ngu' bi' li', masi bilya ña'a ngu' cha' bi', bilya cuna ngu' cha' bi' tsiya' ti.

Ni'yä ndyu'u cha'ji'i cuii ji'i ñatì nu ndyataa si'yu

¹⁸ 'Ndi'yä laca cha' nu nda nu cuii ji'i ñatì nu ndyataa si'yu trigo bi': ¹⁹ Lo'o cuna ñatì cha', ni'yä nu caca lo'o laca y cui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ngu', pana ná nchca cuayá' ti' ñatì bi' ni cha' laca bi', hora ti cua'ni xu'na cuiñaja cha' cuityi cha' tso'o bi', cha' nga'aa xñi ngu' bi' cha' tso'o bi'. Laca ñatì bi' ni'yä laca lo'o ndyú si'yu to' tyucuij ti. ²⁰ Lo'o si'yu nu ndyalú lo yuu lati tu'ba chü' quee ni, bi' laca ni'yä laca ñatì nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' lo'o clyo ndyuna ngu' cha' tso'o nu ji'i y cui' Ndyosi. ²¹ Pana si lya' ti' xa' ñatì ji'i ngu' bi', si xtyí lo'o ñatì ji'i ngu' xqui'ya cha' tso'o nu cua ndyuna ngu' bi', ná talo ngu' li'. Laca ngu' bi' ni'yä laca lo'o ná ngusñi tso'o suu si'yu nu ntyucua lo yuu lati tu'ba chü' quee bi', cha' ná ndalo calya bi', ndyanaa bi' li'. ²² Si'yu nu ndyalú lo yuu su ngutu lti quiche' ni, bi' laca ni'yä laca ñatì nu cua ndyuna cha' tso'o bi', pana ndya'a tsa cha' tyiquee ngu' bi' ni'yä caca ji'i ngu' nde chalyuu, cha' nti' tsa ngu' caca culiya' ngu'. Bi' cha' ná

nchca ji'i y cui' Ndyosi cua'ni sca cña tso'o ne' cresiya ji'i ngu' bi'. ²³ Lo'o jua'a si'yu nu ndyalú su ntsu'u yuu tso'o ni, bi' laca ni'yä laca ngu' nu cua ndyuna cha' tso'o bi', lo'o nchca cuayá' ti' ngu' cha' bi'; xcui' na ndaquiya' ngu' ji'i cha' bi', lo'o li' tso'o tsa cha' nu tyu'u ne' cresiya ji'i ngu' bi'. Lo'o jua'a laca ngu' bi' ni'yä laca yuu tso'o bi'. Ntsu'u sca ti juu trigo nu nda hasta sca siyento tya'a si'yu, lo'o jua'a ntsu'u juu nu nda snayala tya'a si'yu, lo'o jua'a ntsu'u juu nu nda calaa tyii tya'a si'yu.

Cuii ji'i quixi' nu ntyucua laja xtyä trigo

²⁴ Lo'o li' nda Jesús chaca cuii lo'o ngu':

—Chcui' na' chaca cha' lo'o cu'mä, cha' caca cuayá' ti' mä ni'yä caca lo'o laca y cui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñatì—nacui Jesús ji'i ngu'—. Laca y cui' Ni ni'yä laca sca ñatì nu ndyataa xcui' si'yu tso'o lo xtyä trigo ji'i. ²⁵ Lo'o ngua talya, li' ngujua' ngu'. Pana laja lo'o laja' ti xu'na xtyä bi', li' ni'aa tya'a cusuu yu, ngusañi si'yu quixi' laja xtyä trigo ji'i yu. Lo'o ndye ngusañi si'yu quixi' bi', ndyaa tya'a cusuu yu bi' li'. ²⁶ Stu'ba ti ntyucua tyucuaa lo si'yu, lo'o si'yu trigo, lo'o quixi' bi'; tso'o tsa ndyaluu calya bi' nquicha'. Tiya' la li' na'a ngu' cha' si'i xcui' si'yu tso'o nu cua ndyataa bi' nu ntyucua; tyucui ni'a lo xtyä bi' nguixa' ntyucua trigo lo'o quixi'. ²⁷ Li'

hora ti ndyaa msu slo xu'na xtya bi', ndyaa cacha' ngu' ji'i yu ñi'yä ndyaca: "Cusu'", nacui ngu' ji'i xu'na cña bi', "¿Ha si'i xcui' si'yu tso'o ndyataa nu'ü lo yuu jua? ¿Ni cha' laca ntyucua tsa xa' quixi' laja calya juani?" ²⁸ Lo'o li' nguxacui nu xu'na cha' ji'i msu bi': "La cui' tya'a cusuu na' ngua'ni cha' Iya' ti' lo'o calya 'na lacua", nacui xu'na xtya ji'i ngu'. "¿Ha nti' nu'ü cha' tsaa ya scuaq ya quixi' bi', cusu'?" nacui msu ji'i xu'na xtya li!. ²⁹ "Ná tso'o jua'a", nacui xu'na xtya ji'i ngu!. "¿Ñi'yä ta si lo'o calya trigo scuaq mä li?" ³⁰ Tso'o la jatya na xi cha' caluu tyucuua lo, ña'a cuayá' nu cumi trigo bi!. Li' clyo culo na' cña ji'i ngu' cha' tsaa ngu' xi'yu ngu' quixi', cha' tyaaca' cuentya yane ti cha' tyaqui lo quii'; li' caca clacula, nu lo'o si'yu ngu' lcaa trigo cha' tyu'u co'o ne' ja'ba."

Cuii ji'i si'yu cuxee

³¹ Lo'o jua'a nda Jesús chaca cuii lo'o ngu':

—Chaca cha' chcui' na' lo'o ma, ñi'yä caca lo'o laca y cui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati —nacui Jesús ji'i ngu'—. Caca bi' ñi'yä laca sca ti si'yu cuxee nu ndyataa sca ñati ne' lo'o ji'i yu. ³² Sube tsa si'yu cuxee bi', pana tonu tsa yaca laca lo'o nguluu bi!, ña'a cuayá' nu ñiaa quiñi cha' cuiñá ni' xlyati lo yaca bi!.

Cuii ji'i scua tiye'

³³ Lo'o jua'a nda Jesús chaca cuii lo'o ngu':

—Chaca cha' chcui' na' lo'o ma, ñi'yä caca lo'o laca y cui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati —nacui Jesús ji'i ngu'—. Caca bi' ñi'yä laca sa y cui' scua tiye', nu xñi sca nu cuna'a cha' su'ba ji'i lo sna sca' catyá xlyá; quixa' li', cha' tsa tlyu ti tyacui lcaa scua bi'.

Ni cha' nda Jesús cuii lo'o ngu'

³⁴ Ngulu'u Jesús ji'i nu quiñá'a tsa ñati nu ndi'i cajua jua'a, cha' xcui' cuii ti nchcui' Jesús lo'o ngu' bi'; ná ngulu'u yu ni sca cha' ji'i ñati bi' si ná lo'o sca cuii nda yu. ³⁵ Cua nchcui' sca jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi cua sa'ni la ji'i cha' bi'. Ndi'yä nchcui' yu:

Lo'o cuii ti chcui' na' lo'o ngu' cha' culu'u na' sca cha' ji'i ngu', nacui Ni.

Chcui' na' ji'i sca cha' nu ntsu'u cuatsi' ti tya lo'o ngüiñá na' chalyuu re.

Ñi'yä ndyu'u cha' ji'i cuii ji'i quixi' nu ntyucua lo xtya ji'i ngu'

³⁶ Lo'o li' nguxtyanu Jesús ji'i nu quiñá'a tsa ñati bi', ndyaa nde ni'i. Li' ndyalaa nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu slo, nchcuane ngu' ji'i yu li':

—Cusu', culu'u nu'ü ji'i cua ñi'yä ndyu'u cha' nu nda cuii nu cuentya ji'i quixi' nu ntyucua lo xtya ji'i ngu' —nacui ngu' ji'i Jesús.

³⁷ —Tso'o —nacui Jesús ji'i ngu'—. Na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, nu lo'o nclyu'u na' ji'i ñati ni,

ndu'ni na' ñi'yä laca si ndy-
ataaa na' si'yu tso'o lo xtyä
'na. ³⁸ Lo'o xtyä 'na ni, bi'
laca tyucui ña'q chalyuu; lo'o
jua'q calya trigo nu ndyaluu
lo'o ntyucua si'yu tso'o, bi'
laca ñi'yä laca ñatï nu cua nda
chacuaya' cha' caca Ni loo
ne' cresiya ji'jí ngu'. Lo'o nu
quixi' bi' ni, bi' laca ñi'yä laca
ñatï nu ntsu'u cha' ji'jí lo'o nu
xña'a, ³⁹ cha' tya'a cusuu na'
laca nu ngusañi si'yu quixi'
bi' lo xtyä 'na; la cui' nu xña'a
laca bi'. Tsä nu lo'o xana
clyaja xtyä ni, bi' laca ñi'yä
laca tsä tlyu lo'o tye chalyuu;
lo'o ñatï nu si'yu quixi' lo xtyä
bi' ni, bi' laca ñi'yä laca xcä
ji'jí ycui' Ndyosi. ⁴⁰ Lo'o xuti'jí
ngu' quixi' cha' tyaqui, jua'a
laca ñi'yä caca ji'jí ñatï lo'o tye
chalyuu. ⁴¹ Tsä bi', na' nu cua
lijyäqä cha' caca na' ñatï, ta na'
ji'jí xcä 'na cha' xuti'jí xcä bi'
ji'jí lcaa ñatï nu ngulu'u qui'i
ji'jí tya'a cha' cua'ni ngu' cha'
cuxi; tylu'u ti'jí lcaa ñatï nu
cuxi tyiquee, cha' ná ntsu'u
chacuayá' tyanu ngu' bi' ca su
laca ycui' Ndyosi loo. ⁴² Li'
xcuaqä xcä ji'jí ngu' bi' lo qui'i
tlyu; xi'ya tsa ngu' ca bi' li',
ca ñasi' tsa ngu' ña'q cuayá'
nu cacu la'ya ngu' cha' ñasi'
nti' ngu' li'. ⁴³ Pana tyanu
lcaa ngu' nu lubii tyiquee ca
su laca ycui' Ndyosi Sti na
loo; caca ndubi tsa ña'q loo
ngu' bi' li', ñi'yä ndubi xee
cuichaa, xqui'ya cha' ngua lu-
bii cresiya ji'jí ngu' tsiya' ti
cuentya ji'jí ycui' Ni. Cua'a
jyacä mä ji'jí cha' nu nchcui'
na' lo'o mä, si chañi cha' nti'
mä cuna mä.

*Cuijiji'scayu'ba nu quiña'a
nga'q nu nguatsi' ne' yuu*

⁴⁴ 'Chaca cha' chcui' na'
lo'o mä, ñi'yä caca lo'o laca
ycui' Ni loo ne' cresiya ji'jí
ñatï; laca ñi'yä laca sca yu'ba
nu quiña'a tsa nga'q. Ngux-
atsi' ngu' ji'jí yu'ba nu quiña'a
nga'q bi' ne' yuu ne' lo'o ji'jí
ngu'. Nde loo la, li' nquije
ji'jí chaca ñatï mala ndyu'u cu-
atsi' bi', chaa tsa ti' yu li'; bi'
cha' hora ti xa' ndacu' yu yuu
lo su nguatsi' yu'ba bi', ndu'u
yu ndyaa yu lquichí cha' cu-
jui' yu lcaa na nu ntsu'u ji'jí
yu, cha' caja cñi ji'jí yu cha'
cui'ya yu ña'q tsaca lo'o bi'
su nguatsi' yu'ba nu quiña'a
nga'q bi'. Jua'a ngua cha' ngu-
juí yu'ba nu quiña'a nga'q bi'
ji'jí yu.

*Cuijiji'sca perla nu quiña'a
tsa nga'q*

⁴⁵ 'Lo'o chaca cha' chcui'
na' lo'o mä, ñi'yä caca lo'o
laca ycui' Ni loo ne' cresiya
ji'jí ñatï. Laca bi' ñi'yä laca si
ncliana tsa sca ñatï ji'jí perla
nu tso'o tsa ña'q. Jlo ti' yu
na ca nu ndyaana yu, bi' cha'
tyiquee' ncliana yu ji'jí perla
tso'o cha' cui'ya yu ji'jí, nti' yu.
⁴⁶ Lo'o li' nquije sca perla nu
quiña'a tsa nga'q ji'jí yu bi';
hora ti ndyujuí' yu lcaa na nu
ntsu'u ji'jí yu, cha' cui'ya nu
sca ti perla bi', cha' nga'aa
ntsu'u na tso'o la cui'ya yu,
nti' yu.

(Cua nda Jesús tyucuaa cuij
bi' lo'o ngu', cha' ca cuayá' ti'
ngu' cha' sca ti cha' bi' ndulo
tsa ji'na, cha' quije chalyuu

cucui su laca y cui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'na.)

Cuii ji'i taraya nu tsaa ngu' cuta cualya lo'o

⁴⁷ —Lo'o chaca cha' chcui' na' lo'o mā, ñi'yā caca lo'o laca y cui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati —nacui Jesús—. Laca ñi'yā laca sca taraya tlyu nu ntucu ngu' ji'i lo hitya tyujo'o cha' xñi cualya, lo'o li' lcaa lo cualya ndyatí ne' taraya bi'. ⁴⁸ Li' tyojolaqui ngu' ji'i taraya ngutsa'á bī' cha' tyu'u ca to' hitya, tyaca'á ngu' xi cha' subi ngu' ji'i lcaa cualya nu tso'o; su'ba ngu' cualya tso'o bi' ne' chcubi, xcuáa ngu' cualya nu ná tso'o bi'. ⁴⁹ Lo'o jua'a caca tsá tlyu lo'o tye chalyuu; li' cāa xca ji'i y cui' Ndyosi cha' sa'be tya'a xca bi' ji'i lcaa ñati, cha' ná stu'ba tyi'i ngu' nu xña'á tyiquee lo'o ngu' nu lubii tyiquee. ⁵⁰ Xcuáa xca bi' ji'i ñati xña'á lo quii' tlyu, masi xi'ya tsa ngu' bi' li'; ca ñasi' tsa ngu' ña'á cuayá' nu cacu la'ya ngu' cha' ñasi' nti' ngu' li'.

Cha' ji'i na nu quiñ'a'á nga'a, masi cucui, masi cusu'

⁵¹ ¿Ha ngua cuayá' ti' mā lcaa cha' nu ngulu'u ca na' ji'i mā juani? —nacui Jesús ji'i ngu' li'.

—Ngua cuayá' ti' ya —nacui ngu' ji'i.

⁵² Li' xa' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Sca mstru cha' jo'ó ni, si ngusñi yu cha' jna', si ngua tsa'a yu ñi'yā caca lo'o laca y cui' Ndyosi loo ne' cresiya

ji'i ñati —nacui Jesús—, li'laca yu bi' ñi'yā laca sca nu culiya' nu ntsu'u tsa cha' tso'o nu ndyu'u co'o toni'i ji'i; tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu, bi' cha' ntsu'u tsa cha' tso'o nu caca culu'u yu ji'i xa' ñati, masi cha' cusu', masi cha' cucui.

Ndyalaa Jesús nde quichi Nazaret

⁵³ Lo'o ndye ngulu'u Jesús lcaa cuii bi' ji'i ngu', li' ndu'u yu ndyaa yu xa' se'i. ⁵⁴ Ca tiya' la nu lo'o ndyalaa yu quichi tyi yu, li' ndyatí yu ne' laa ji'i ngu' jua, ngulu'u yu xi ji'i ngu' nu ndi'i ne' laa bi'. Ndube tsa ti' ngu' bi' li':

—¿Mala ngua tsa'a nu qui'yu re lcaa cha' nu nchcui' yu? —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'—. ¿Ñi'yā ngua ji'i yu cha' nchca ji'i yu ndu'ni yu cha' tlyu? ⁵⁵ La cui' sñi' cuityi yaca laca yu re. ¿Ha si'i? Lo'o María laca xtya'a yu; lo'o Jacobo, lo'o José, lo'o Simón, lo'o Judas, ngu' bi' laca tya'a yu re. ⁵⁶ Lo'o jua'a nu cuna'a tya'a yu ni, tya' ndi'i ngu' quichi re. ¿Macala ngua tsa'a yu cha' bi' lacua?

⁵⁷ Jua'a ngua cha' chii nti' ngu' ña'á ngu' ji'i Jesús, bi' cha' ndi'yā nchcui' Jesús lo'o ngu' li':

—Lcaa se'i ndu'ni tlyu ngu' ji'i sca ñati nu laca tu'ba ji'i y cui' Ndyosi —nacui Jesús ji'i ngu'—. Sca ti quichi tyi yu, ná nduna ngu' bi' cha' nu nchcui' yu tsiya' ti; ni tya'a yu, ná ndaquiya' ngu' ji'i yu.

⁵⁸ Xti tsa cha' tlyu ngua'ní Jesús quichi bi'. Ná jlya ti'

ngu' ji'i tsiya' ti, bi' cha' ná ngua'ni yu quiña'a cha' tlyu ca bi'.

14

*Ngujuui Juan nu ntyucu-
atya ji'i ngu'*

¹ La cui' tyempo bi' cua ndyuna Herodes cha' ji'i Jesús, lo'o nu Herodes bi' laca loo ji'i ngu' Galilea tyempo bi'. ² Li' nchcui' nu laca loo bi' lo'o msu ji'i:

—La cui' jyo'o Juan nu ntyucuatya ji'i ngu', la cui' bi' laca nu quiyu' jua —nacui Herodes—. Cua ngujuui yu, pana ndyu'ú yu chaca quiya' nti' na', bi' cha' nchca ji'i yu cua'ni cha' tlyu jua'a.

³ Ntsii Herodes bi' ni, cha' cua ngusñi yu ji'i Juan bi' tya tsubi' la, ngusca' yu ji'i lo'o ngusu'ba yu ji'i ne' chcuá. Ngua'ni nu cusu' bi' cha' cuxi bi' xqui'ya Herodías clyo'o Felipe tya'a ycui' Herodes bi'.

⁴ Tya lu'ú nu Juan bi' lo'o nchcui' lo'o Herodes ndi'ya:

—Ná ntsu'u chacuayá' tyi'i nu'u lo'o clyo'o tya'a nu'u —nacui Juan ji'i Herodes.

⁵ Nu ngua li' ngua ti' Herodes cujuui ji'i Juan bi', pana ndyutsii yu ji'i ñati, cha' ngua ti' ngu' cha' cua nchcui' Juan cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu'. ⁶ Lo'o ngua tsá ngula nu Herodes bi', li' ngua'ni yu sca ta'a. Tyuu tya'a ngu' ndyu'u ti'i ngu' slo yu, lo'o li' ñaa nu cuna'a sñi' Herodías, ndyula quiya' su ntucua ycui' Herodes. Ngua chaa tsa ti' nu cusu' bi' li', ⁷ bi' cha' ngua'ni yu jura cha' ta yu lcaa na nu

jña cho' bi' ji'i yu. ⁸ Li' ndacha' xtya'a nu cuna'a bi' ji'i, na ca nu jña cho' ji'i Herodes. Ti'i tsa ti' Herodías ña'a ji'i nu Juan bi', bi' cha' ngua ti' cujuui ji'i Juan.

—Hique Juan nu ntyucu-
atya ji'i ngu' ntá —nacui nu cuna'a cuañi' bi' ji'i Herodes li'—. Caq lo'o ngu' ji'i scua'
que yu ne' sca tsi'yu —nacui.

⁹ Ngua xñi'i xi ti' Herodes nu laca loo bi' li'; pana cua

ngua'ni yu jura slo lcaa
ngu' nu ndya'a ta'a, bi' cha'
ngulo yu cña cha' cua'ni ngu'
ñi'ya nu nacui nu cuna'a bi'.

¹⁰ Ngulo yu cña ji'i sendaru
cha' tsaa si'yu cu' ngu' scua'
que Juan ca ne' chcuá. ¹¹ Li'
ngusta ngu' scua' que yu bi'
ne' tsi'yu, ñaa lo'o ngu' ji'i
bi' li', nda ngu' ji'i nu cuna'a
cuañi' bi'. Li' ndu'u nu cuna'a
bi' ndyaa, ndyaa lo'o tsi'yu bi'
slo xtya'a.

¹² Lo'o li' ñaa ngu' nu ndy-
aca tsa'a ji'i Juan, ngüi'ya
ngu' ji'i jyo'o bi', cha' tsaa lo'o
ngu' ji'i cha' tyatsi'. Lo'o cua
nguxatsi' ngu' ji'i, li' ndyaa
ngu' ndacha' ngu' ji'i Jesús
ñi'ya ngua cha' bi'.

*Nda Jesús na nu ndyacu
ca'yu mil tya'a ñati*

¹³ Lo'o ndyuna Jesús ñi'ya
nu ngua ji'i jyo'o Juan, ndy-
atí yu ne' yaca ni'i cha' tyu'u
yu chaca to' tayu'; ngua ti'
yu tsaa sca se'i ca ne' quixi'
su ná ntsu'u ñati. Pana yala
ti ngua cuayá' ti' quiña'a ñati
cha' ndyaa yu cajua, bi' cha'
lo'o ti ndyaa lca'a ngu' ji'i yu,
masi quiya' ti ngu' lijyá ngu'

nde to' hitya ti. Lo'o ngu' tyuu tya'a quichí ndyaa ngu'.¹⁴ Lo'o ndyalaa yaca ni'í bi' to' hitya, li' ngutu'u Jesús; na'á yu cha' cua ndyalaa quiña'a tsa ñatí cajua li'. Tya'na tsa ti' yu ji'í lcaa ngu' bi', bi' cha' ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' quicha nu ndya'a ngu' lo'o.¹⁵ Tyucui tsá ndi'í ngu'; lo'o cua ngusii, li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í lo'o Jesús:

—Ne' quixi' ntsu'u na re. Ná ntsu'u ñatí cacua ti su ndi'í na re —nacui' ngu' ji'í Jesús—. Lo'o jua'a cua ngusii tsa juani. Tso'o la masi culo nu'ú cña ji'í nu ngu' quiña'a cua cha' tsaa ngu' lcaa quichí ca ndacula, cha' cui'ya ngu' na cacu ngu'.

¹⁶ —Cu'mä ta mä na cacu ngu' bi' ca nde ti —nacui' Jesús—. Ná nga'a cha' tyaa ngu'.

¹⁷ Ndube xi ti' nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' li':

—Ca'yu tya'a ti xlyá teje' ntsu'u ji'na ca nde, cusu' —nacui' ngu' ji'í Jesús—, lo'o jua'a ntsu'u tucua tya'a ti cualya nde. Tsa bi' ti cha'.

¹⁸ Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Cäa lo'o mä ji'í ca nde —nacui' ji'í ngu'.

¹⁹ Li' ngulo Jesús cña ji'í nu ngu' quiña'a bi', cha' tyaca'a ngu' xi lo quii. Li' ndaya' yu ji'í nu ca'yu tya'a xlyá teje' bi' lo'o ji'í nu tu cuatya'a cualya bi'; nxña'a yu nde cuä li', ndya xlyá'be ji'í ycuí' Ndyosi, lo'o li' nguxana yu nsa'be yu xlyá lo'o cualya

bi', nda yu yu'be bi' ji'í ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í cha' tacha ngu' ji'í ñatí bi'.²⁰ Jua'a ngua cha' ndyacu lcaa ngu', ña'a cuayá' nu nguaala' ji'í ngu'. Li' nxuti'í ngu' lcaa yu'be nu ndyanu, lo'o jua'a ngutsa'a tii tyucuaa tya'a chcubi lo'o yu'be bi'.²¹ Ca'yu mil tya'a ngu' qui'yu ndyacu ngu' slo Jesús tsá bi', lo'o xa' cuentya ngua nu cuna'a lo'o nu sube.

Ndyaa' Jesúis lo hitya tayu'

²² Lo'o li' ngulo Jesús cña ji'í nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í, cha' tyatí ngu' ne' yaca ni'í cha' tsaa ngu' nde loo la su tsaa ycuí' ca chaca tsu' tayu' bi'; tyanu ycuí' cha' chcui' salya' lo'o nu quiña'a tsa ñatí bi', ngua ti' yu.²³ Lo'o cua ndyaa lcaa ngu' bi', li' ndyaa Jesús nde sii' ca'ya cha' chcui' lo'o ycuí' Ndyosi su ndü yu ycuí' ti yu. Lo'o cua tsaa ti cuichaa, tya ndu Jesús ycuí' ti nde sii' ca'ya.²⁴ Laja li' tyijyu' ndya'a yaca ni'í bi' lo tayu'. Lqui'ya ti nxna yaca ni'í bi', xqui'ya cha' lye tsa ndyatü clyoo' lo hitya, cha' lye tsa ndyaca cui'í.²⁵ Lo'o cua quixee ti, li' lijya Jesús ndya'a lo hitya ti;²⁶ pana lo'o na'á ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í cha' ndya'a yu lo hitya ti, ndyutsii tsa ngu' li'.

—Cua lijya sca jyo'o!
—nacui' ngu'.

Li' ngusi'ya tsa ngu' cha' ndyutsii ngu'.²⁷ Hora ti ndacha' Jesús ji'í ngu'!

—Cua'ni tlyu tyiquee mä —nacui' Jesús ji'í ngu'—. Na' lacä, ná cutsii mä.

²⁸ Li' nguxacui Pedro cha' ji'i:

—¿Ha chañi cha' nu'u laca, cusú? —nacui Pedro ji'i Jesús—. Si chañi cha' nu'u laca, culo nu'u cña 'na lacua, cha' lo'o na' tya'a na' lo hitya cha' tyalaa na' ca su ndu nu'u.

²⁹ —Caa nu'u ca nde —nacui Jesús ji'i Pedro li'.

Lo'o li' ngutu'u Pedro ne' yaca ni'i, ndya'a yu lo hitya cha' tyalaa yu ca su ndu y cui' Jesús. ³⁰ Pana hora ti ngua tii yu cha' lye tsa ndyaca cui'i, ndyutsii tsa yu li', nguxana cha' nclyu'u yu ne' hitya li!. Lo'o ti ngusi'ya yu ji'i Jesús:

—Xu'na —nacui Pedro ji'i—, culo nu'u 'na ne' hitya re.

³¹ Hora ti ngusñi Jesús ya' Pedro.

—Xti tsa tyempo ndalo nu'u cha' jlya ti' nu'u 'na —nacui Jesús ji'i Pedro bi'—. ¿Ni cha' ná jlya tso'o ti' 'na?

³² Lo'o li' ndyalaa lo'o Jesús ji'i Pedro ca su ndacui yaca ni'i, ndyatí ngu' ne' bi' li'; hora ti ngua ti cui'i li'.

³³ Ngua'ni tlyu ngu' nu ndi'i ne' yaca ni'i bi' ji'i Jesús, lo'o ti ndatü sti' ngu' slo yu.

—Chañi cha' nu'u laca nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi —nacui ngu' ji'i.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i ngu' quicha nde Genesaret

³⁴ Lo'o li' ndyalaa ngu' chaca tsu' tayu' bi', ndyalaa ngu' nde Genesaret. ³⁵ Lo'o ndyuloo ngu' nu ndi'i cajua ji'i Jesús, li' hora ti nda ngu' cha' ndyaa lcaa quichi su cacua ti, cha' caca cuayá'

ti' ngu' bi' cha' cua ndyalaa Jesús. Li' yaa lo'o ngu' ji'i lcaa ngu' quicha slo Jesús. ³⁶ Ndijñña ngu' chacuayá' ji'i yu cha' cala' ngu' quicha bi' masi quiya' ste' ti yu; lo'o ndyalaa' ngu' quicha bi' ste' yu, hora ti ngua tso'o ngu' bi' li'.

15

Na laca nu ndu'ni cha' caca cuxi tyiquee ñati

¹ Li' ndyalaa sca taju ngu' tlyu slo Jesús. Ngu' quichi Jerusalén laca ngu' bi', ngu' fariseo lo'o ngu' mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne' laa laca ngu' bi'.

² —¿Ni cha' ná tso'o ndu'ni ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u? —nacui ngu' bi' ji'i Jesús—. Ná stu'ba ndu'ni ngu' lo'o cha' nu cua nda jyo'o cusu' lo'o na sa'ni la, cha' tyaatí tso'o ya' na nu lo'o bilya cacu na. Lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u ni, ná ndu'ni ngu' jua'a —nacui ngu' li'.

³ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' tlyu bi':

—Lo'o cu'ma ni —nacui Jesús ji'i ngu'—, ¿ni cha' laca xti la cha' ntsu'u tyiquee ma ji'i cña nu ngulo y cui' Ndyosi ji'na? Lo'o jua'a lye tsa ndube ti' ma ji'i scaa cha' nu nda jyo'o cusu' lo'o na.

⁴ Cua nchcui' y cui' Ndyosi lo'o na: "Tucuá ma cña nu nchcui' sti ma, nu nchcui' xtya'a ma", nacui Ni. "Lo'o jua'a si chcui' ma cha' cuxi ji'i sti ma, ji'i xtya'a ma, li' ntsu'u cha' cujuii' ngu' ji'i ma", nacui Ni. ⁵ Pana cu'ma

ni, xa' lo cha' nchcui' mā juani. Nclyu'u mā cha' tso'o tsa laca sindi'ya chcui' na lo'o sti na, lo'o xtya'a na: "Cua nda na' lcaa na nu ntsu'u 'na ji'i y cui' Ndyosi, bi' cha' nga'aa caca xtyucua na' ji'i mā juani".⁶ Jua'a laca cha' cuxi nu nclyu'u mā ji'i ngu', cha' nga'aa cua'ni tlyu ngu' ji'i sti ngu', ji'i xtya'a ngu'; jua'a nchcui' mā, masi xa' ña'a ngulo y cui' Ndyosi cña ji'na. Nga'aa tso'o cha' nnda y cui' Ni lo'o na, nti' mā; tso'o la cha' nu nda jyo'o cusu' cha' cua'ni na, nti' mā cuentya ji'i mā.⁷ Cuiñi tsa mā, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee mā. Tya sa'ni la nchcui' jyo'o Isaías cha' liñi ji'i cu'mā. Ndi'ya cha' nu nguscua jyo'o bi' lo quityi:⁸ Ndu'ni tlyu ngu' re jna' cha' tu'ba ti ngu', nacui y cui' Ni.

Si'i tyucui tyiquee ngu' ndu'ni tlyu ngu' 'na.

⁹ Na cuiñi tsa ngu' re, cha' nacui ngu' cha' ndyu'ni tlyu ngu' 'na, masi nclu'u ngu' cha' nu nchcui' ñatí ti ji'i tya'a ngu'; pana nacui ngu' cha' nclyu'u ngu' cha' jna' ji'i tya'a ngu'.

Jua'a nguscua jyo'o Isaías bi' cuentya ji'i y cui' Ndyosi.

¹⁰ Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i nu quiña'a tsa ñatí nu ndi'ya cajua cha' caq̄a ngu' cacua la xi, cha' chcui' yu lo'o ngu' li':

—Cua'a jyaca mā —nacui Jesús ji'i ngu'—, cha' caca cuayá' tso'o ti' mā —nacui—.

¹¹ Si'i sca na nu ndacu ti ngu'

nu ndu'ni cha' caca cuxi tyiquee ngu'; cha' nu ndyu'u nde tu'ba ngu', masi lcaa cha' nu nchcui' ngu' ni, xqui'ya cha' bi' caca cuayá' ti' na si ngunu'ü tyiquee ngu'.

¹² Lo'o li' ñaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cacua la slo Jesús.

—Ná ndiya ti' nu ngu' fariseo bi' lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' nu'ü —nacui ngu' bi' ji'i Jesús.

¹³ —Y cui' Ndyosi Sti na' nu ntucua nde cuā, xcuāq̄ Ni lcaa quixi' nu sī'i na cuiñi nu ndyataa Ni, cha' ná tso'o quixi' bi' —nacui Jesús ji'i ngu'—.

¹⁴ Lo'o jua'a ná tso'o ngu' fariseo jua cuentya ji'i y cui' Ni, bi' cha' nga'a cha' xtyanu mā ji'i ngu' bi'; ñi'ya nti' ngu' cuityi', jua'a nti' ngu' fariseo jua —nacui Jesús—. Si culu'u sca nu cuityi' tyucuiji ji'i chaca yu tya'a cuityi' ti yu, tyú tyucuaa ngu' sca to' cua'a li', cha' ni tsaca ngu' ná nchca ña'a ngu' tyucuiji su lijya ngu' li'.

¹⁵ Li' nchcui' Pedro lo'o Jesús:

—Culu'u nu'ü ji'i cua ñi'ya ndyu'u cha' nu nda cuuiji ji'i na nu ndacu ngu' —nacui—. Ná nchca cuayá' ti' ya.

¹⁶ —¿Ha lo'o cu'mā, ná ngua cuayá' ti' mā? —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'—.

¹⁷ ¿Ha bilya ta mā cuentya? Lcaa na nu tyatí nde tu'ba ngu' ni, nteje tacui na bi' nde ne' ngu'. Lo'o tsaa ngu' liya', tye lyiji cha' ji'i li'. ¹⁸ Pana sca cha' nu nchcui' ngu' ni, stu'ba laca bi' lo'o cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu'; xqui'ya

cha' nu nchcui' ngu', bi' cha' nchca cuayá' ti' xa' la ñati si cua ngunu'u tyiquee ngu' bi'.
 19 Ca ne' cresiya ji'i ñati ni, ca bi' ntsu'u suu lcaa cha' cuxi: masi cujuii ngu' ji'i tya'a ngu', masi tyu'u cha' ji'i ngu' lo'o clyo'o xa' ñati, masi cua'ni suba' ngu' lo'o xa' ñati, masi cuaana ngu' na nu ntsu'u ji'i tya'a ngu', masi chcui' ngu' cha' cuiñi ji'i tya'a ngu', masi chcui' ngu' cuentyu ji'i tya'a ngu'.
 20 Si ntsu'u cha' cuxi bi' ne' cresiya ji'i ngu', bi' laca nu ndu'ni ñu'u ji'i tyiquee ngu'; pana lo'o cacu na sca na ni, masi bilya tyaatí tso'o ya' na, ná sca cha' cua'ni lo'o cresiya ji'na, cha' si'i jua'a caca cuxi tyiquee na.

*Jlya ti' sca nu cuna'a xa'
tsu' ji'i Jesús*

21 Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa nde loyuu su cuentya quichí Tiro lo'o loyuu su cuentya quichí Sidón; lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i ndyaa ngu' lo'o.
 22 Lo'o li' ñaa sca nu cuna'a ca tya quichí bi' slo Jesús, ngusi'ya tsa nu cuna'a bi' ji'i Jesús li':

—Cua'ni tya'na ti' nu'u 'na, Xu'na —nacui' nu cuna'a bi' ji'i Jesús—. Nu'u nu laca la cui' ñati tya'a ji'i jyo'o cusu' David, cua'ni nu'u sca cha' tso'o lo'o na'. Nxalú tsa cui'i ji'i sñi' na'!

23 Ni sca cha' ná nguxacui Jesús ji'i nu cuna'a bi'. Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o Jesús:

—Culo nu'u cña ji'i nu cuna'a re cha' tsaa ma'xa' se'i

—nacui' ngu' ji'i Jesús—, cha' nxi'ya tsa ji'na.

24 —Nda ycui' Ni 'na li-
jya na' nde chalyuu cha' sca
ti lo'o ngu' Israel chcui' na'
—nacui' Jesús li'—, cha' ñi'ya
ndu'ni xlya' nu cua nguna',
jua'a ndu'ni ngu' bi' —nacui'.

25 Li' cacua la ndyalaa nu cuna'a bi', ndyatú stí' slo Jesús.

—Xu'na —nacui' ji'i Jesús—,
xtiyucua nu'u ji'i cua.

26 Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i
nu cuna'a bi':

—Ná tso'o si xñi ngu' tyaja
nu ndyacu sñi' ngu' cha' cacu
xne' ti —nacui'.

27 —Chañi cha' nu nchcui'
nu'u, Xu'na —nacui' nu
cuna'a bi'—, pana tya ntsu'u
chacuayá' ji'i xne' cha' cacu
ni' satya ti nu ndyalú to' mesa
laja lo'o ndyacu xu'na ni'.

28 —Chañi cha' jlya ti' nu'u
cha' nu nda na' lo'o nu'u
—nacui' Jesús ji'i—. Caca cha'
nu nti' nu'u lacua —nacui'.

Hora ti ndyaca tso'o sñi' nu
cuna'a bi' li'.

*Ngua'ni Jesús jo'o ji'i
quiña'a ngu' quicha*

29 Lo'o li' ndu'u Jesús
ndyaa, ndyalaa yu ca to' tayu'
Galilea bi'. Ndyá'a yu xi to'
tayu' bi', li' ndyacui' yu xi
sii' ca'ya cha' chca'a yu xi
ndejua.

30 Quiña'a tsa ñati
ndyalaa slo yu li'; ndya'a
lo'o ngu' ji'i quiña'a tsa ngu'
quicha, lo'o ngu' nu quicha
quiya', lo'o ngu' cuityi', lo'o
ngu' cu'u, lo'o nu cu' ya',
nu cu' quiya', lcaa lo nu
quicha. Nsta ngu' ji'i ngu'

quicha bi' lo yuu slo Jesús, lo'o ngua'ni Jesús cha'ndyaca tso'o ngu' li'. ³¹ Ndube tsa ti' ngu' quiña'q lo'o na'q ngu' cha' xa' nchcui' ngu' nu ngua cu'q, xa' ngua tso'o tyucui ña'a ya' ngu' nu ngua cu'ya', xa' ndya'q ngu' nu ngua quicha quiya', xa' tyaca' xee ña'a ngu' nu ngua cuityi'. Li' lye tsa ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ni nu laca ycui' Ndyosi ji'i ngu' Israel xqui'ya cha'ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi'.

Nda Jesús na nu ndyacu jacua mil tya'a ñati

³² Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha'caq ngu' slo. Nchcui' lo'o ngu' li':

—Tya'na tsa ti' na' ji'i nu ngu' quiña'q re —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Cua sna tsaq ndya'q ngu' lo'o na' juani, lo'o nga'aa ntsu'u na cacu ngu' tsiya' ti. Ná tso'o culo na' cña ji'i ngu' re cha' tyaa ngu' ña'a lo'o jbi'ñña ti ndya'q ngu', cha'na talo ngu' tyucui jua'a.

³³ Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o:

—¿Macala caja na cacu ngu' ji'na? Ne' quixi'nga'q na re su ná ndi'i ñati —nacui' ngu' ji'i Jesús—. Lo'o jua'a quiña'q tsa ñati ndya'q lo'o na re.

³⁴ —¿Ni lcua tya'a xlyá ntsu'u ji'i mä? —nacui' Jesús ji'i ngu' bi' li'.

—Cati tya'a ti xlyá teje' lo'o ji'i ya —nacui' ngu' ji'i—, lo'o ntsu'u xi cualya sube —nacui' ngu'.

³⁵ Li' ngulo Jesús cña ji'i nu ngu' quiña'q cha' tyaca'q ngu' lo yuu. ³⁶ Li' ngusñi Jesús nu cati tya'a xlyá bi' lo'o cualya bi', ndya xlyá'be ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya cha' ntsu'u na cacu ngu'. Li' ngusa'be Jesús xlyá lo'o cualya bi', nda yu'be bi' ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' ta ngu' ji'i nu ngu' quiña'q bi'. ³⁷ Li' ndyacu lcaa ngu' xlyá bi' ña'a cuayá' nu nguaala' ji'i ngu'. Lo'o nxutí'ngu' lcaa yu'be nu tya'a ndyanu su ndyacu ngu', li' ngutsa'q cati tya'a chcubi lo'o yu'be bi'. ³⁸ Jacua mil tya'a nu qui'yu ndyacu tsaq bi', lo'o xa' cuentya ngua nu cuna'q lo'o nu sube; lcaa bi' ndyacu. ³⁹ Lo'o ndye ndyacu ngu', li' nchcui' salya' Jesús lo'o nu ngu' quiña'q bi', cha' tyaa ngu' to' tyi ngu'. Li' ndyatí' Jesús ne' yaca ni'i sube, ndu'u yu ndyaa yu nde loyuu Magdala lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

16

Ña'aq cui'ya ngu' sca cha' tlyu nu cua'ni Jesús nti' ngu'

¹ Lo'o li' ndyalaa sca taju ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo slo Jesús, cha' chcui' cuayá' ngu' lo'o yu, si caca tyijiloo ngu' ji'i yu nti' ngu'. Nchcui' ngu' lo'o Jesús cha' culu'u sca cha' tlyu ji'i ngu', sca cha' tlyu nu tyu'u tucua nde cuá chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi.
² Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu':

—Nu cu'mä ni, ndi'ya nchcui' mä lo'o cua tsaa ti

cuihcha: "Lubii cuā caca la quee, cha'tso'o tsa ña'ā nscua coo tyubi' cuā juani", nacui mā. ³ Lo'o ndi'yā nchcui' mā nde tlya lo'o ña'ā mā nde cuā: "Ca'ya tyo juani cha' lye xi ña'ā coo cuā, ngata tsa ña'ā coo", nacui mā. ¿Ni cha' laca, cha' jlo tsa ti' mā ñi'yā caca sca tsa nu lo'o ña'ā ti mā nde cuā? Pana ná jlo ti' mā tsiya' ti ñi'yā caca ji'i cu'mā ngu' nasiyū re tyempo juani. ⁴ Na xñia'ā tsa tyiquee mā ca ta'a mā cha' xcui' nti' mā cha' cua'ni na' sca cha' tlyu cha' ña'ā cui'ya mā ji'i; laca mā ñati nu ná jlya ti' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti —nacui Jesús ji'i ngu'—. Pana ná cua'ni na' jua'a. Nga'ā cha' tyi'u ti' ma na laca nu ngua ji'i jyo'o Jonás nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cuu sa'nī la.

Nga'aa nchcui' la Jesús lo'o ngu' bi' li', ndu'u yu ndyaa.

Ngu' fariseo laca ñi'yā nti' scuā tiye'

⁵ La cui' tsā bi', cua nteje tacui ngu' lo tayu' lo'o yaca ni'i bi'. Ngutu'u ngu' chaca tsu', li' ndyi'u ti' ngu' nu ndyaca tsa'ā ji'i Jesús cha' cua ngujlyaa ti' ngu' cha' qui'ya lo'o ngu' xlyá teje' cha' cacu ngu' tyucuui. ⁶ Lo'o li' ndi'yā nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Tii ti ti' mā tyi'i mā —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Cui'ya mā cuentya ñi'yā ndu'ni scuā tiye' nu nda ngu', la cui' ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo —nacui.

⁷ Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'ā ji'i lo'o tya'a ngu':

—Cha' ná lo'o xlyá teje' ndya'ā na, bi' cha' nchcui' nu cusu' cha' ji'i scuā tiye' lo'o na —nacui ngu'.

8 Pana, ngua tii Jesús cha' ná ngua cuayá' ti' ngu' bi'.

—¿Ni cha' ndube ti' mā cha' ná lo'o xlyá teje' lijya' mā? —nacui ji'i ngu' bi'—. Xti tsa cha' jlyā ti' mā ji'i ycui' Ndyosi. ⁹ ¿Ha chañi cha' bilya caca cuayá' ti' mā? ¿Ha ná ntsu'u ti' mā ji'i nu ca'yu tya'a ti xlyá teje' nu ndyacu ca'yu mil tya'a ñat̄i tsubi'? Tyuu tya'a chcubi ngutsa'ā lo'o yu'be xlyá tya'a ndyanu lo'o ndye ndyacu ngu' tsā bi'. ¹⁰ Jua'ā nu cati tya'a xlyá teje' nu ndyacu nu jacua mil tya'a ñat̄i ni, la cui' ti cha'; tyuu tya'a chcubi ngutsa'ā lo'o yu'be xlyá tya'a nu ndyanu lo'o ndyacu ngu' li'. ¹¹ ¿Ni cha' laca nga'aa nda mā cuentya, cha' ná nchcui' na' cha' ji'i xlyá nu ndacu ngu' lo'o nacui na' cha' ji'i scuā tiye'? Xa' cacha' na' ji'i mā, cui'ya mā cuentya ñi'yā ndu'ni scuā tiye' nu nda ngu', la cui' ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo.

¹² Ngua cuayá' ti' ngu' li' cha' nchcui' Jesús ji'i lcaa cha' cuxi nu nclu'u ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo ji'i ngu', cha' nga'aa tso'o xñi ngu' cha' bi'; si'i cha' ji'i scuā tiye' nu ndya' xlyá lo'o nu nti' Jesús chcui' tsā bi'.

Ndacha' liñi Pedro cha' ycui' Cristo laca Jesús

¹³ Lo'o ca tiya'la, li' ndyalaa ngu' loyuu su cuentya quichí Cesarea de Filipo. Xa' nchcui'

Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, nchcuane yu ji'i ngu' li':

—¿Na laca nacui ñati cuentya 'na? ¿Tilaca laca na' nu cua nda Ni 'na lijyaqá nde cha' caca na' ñati? —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

¹⁴ —Ntsu'u ñati nu nacui cha' laca nu'u jyo'o Juan nu ntyucuatyá ji'i ngu' tya tsubi' la —nacui ngu' ji'i Jesús—. Lo'o xa' ñati ni, nacui ngu' cha' jyo'o Elías laca nu'u. Lo'o jua'a ntsu'u xa' la ñati nu nacui cha' jyo'o Jeremías laca nu'u. Lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu nacui cha' chaca quiya' cua ndyu'ú chaca jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ni nu ngua sa'ni, la cui' bi' laca nu'u, nacui ngu'!

Jua'a nacui ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús. ¹⁵ Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Lo'o cu'maq ni, ¿tilaca laca na' ntí' ma?

¹⁶ Hora ti nguxacui Simón Pedro cha' ji'i Jesús li':

—Cristo laca nu'u —nacui—. Sñi' y cui' Ndyosi nu lu'ú ca laca nu'u.

¹⁷ —Tso'o ntsu'u tyiquee nu'u Simón, sñi' Jonás—nacui Jesús ji'i li'—. Si'i ñati chalyuu ti nu ngulu'u cha' bi' jinu'u; pana y cui' Ndyosi Sti na' nu ntucua nde cua, nda Ni cha' bi' nu ngua'ya hi que nu'u. ¹⁸ Pedro naa nu'u, lo'o jua'a caca nu'u ñi'yä laca sca quee quiya' ni'i. Nu lo'o nchcui' nu'u tsä, cha' liñi laca nu nchcui' nu'u; bi' laca suq'cha' ji'i ñati 'na, cha' tso'o tsa ndyanu tachaa cha' nu

nchcui' nu'u jua'a. Ná taca ji'i cuiñaja, ni cui'i cuxi, ni jyo'o, ni tsaca ñati, ná taca ji'i ngu' tsiya' ti tyijiloo ngu' ji'i ñati 'na, masi cajaa ñati 'na xqui'ya cha' cuxi. ¹⁹ Ta na'lcaa chacuayá' jna' jinu'u, cha' taca tyatí ñati 'na ca su laca y cui' Ndyosi loo. Nu lo'o ná cua'ni clyu ti' nu'u ji'i ñati xqui'ya sca cha' cuxi nu ndyu'ni ñati bi', la cui' jua'a ná cua'ni clyu ti' y cui' Ndyosi Sti na' ji'i ñati bi' nde loo la; pana lo'o cua'ni clyu ti' nu'u ji'i ñati, la cui' jua'a cua'ni clyu ti' Ni ji'i ñati bi'!

²⁰ Li' ngulo Jesús cña ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' ná cacha' ngu' ji'i ni sca ñati cha' Cristo laca y cui' yu.

Nda Jesús cha' lo'o ngu' cha' cua cajaa ti y cui'

²¹ Lo'o tyempo bi' nguxana Jesús ngulu'u yu ji'i ngu' cha' ntsu'u cha' tsaa yu nde quichí Jerusalén. Pana ca quichí bi' tyacua cha' ti'i ji'i yu xqui'ya cha' xcube' tsa ngu' cusu' bi' ji'i yu; jua'a sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó, lcaa ngu' bi' xcube' ngu' ji'i yu ña'a cuayá' nu cujuii ngu' ji'i yu. Pana tyu'ú yu chaca quiya' tsä nchca tyuna, nacui yu. ²² Li' ngusñi Pedro ya' Jesús cha' chcui' lo'o:

—Cua'ni tya'na ti' y cui' Ndyosi jinu'u, Xu'na —nacui Pedro ji'i—. Ná caca bi' ñi'yä nu nacui nu'u.

²³ Hora ti nguxtyacui Jesús, na'a ji'i nu Pedro bi'.

—Tyu'utsu' nu'u Satanás, cha' nga'aa cua'a nu'u 'na

17

—nacui Jesús ji'i Pedro.— Si'i ñi'yä nu nclacua ti' y cui' Ndyosi nclyacua ti' nu'u juani; ñi'yä nu nclacua ti' ñati chalyuu ti, jua'a nclyacua ti' nu'u juani.

²⁴ Li' ngulu'u la Jesús ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi':

—Si ntsu'u ñati nu chañi cha' nti' ngu' tsaa ngu' lo'o na' —nacui—, nga'a cha' xtyanu ngu' bi' ji'i lcaa cha' nu ntsu'u tsa tyiquee ngu' ji'i, cha' tya'a ngu' lo'o na' lcaa tsa, masi cujuui ñati ji'i ngu' bi' xqui'ya na!. ²⁵ Chcuna' chalyuu ji'i ñati nu xcui' nclyacua tsa ti' ñi'yä caca tso'o ji'i y cui' ca; pana quiye chalyuu ji'i ngu' ca slo y cui' Ni si tyaja'a ngu', masi cujuui ñati ji'i ngu' xqui'ya na!. ²⁶ Ná tyanu cha' tso'o ji'i ngu' nu lo'o cajaa ngu', masi ngua'ni tsa ngu' ngana nde chalyuu; nguna' lcaa chalyuu ji'i ngu' bi' li', cha' ná taca ta ngu' caya' cha' caja la chalyuu ji'i ngu!. ²⁷ Chañi cha' chaca quiya' caña na' nu cua nda Ni 'na lijya na' cha' caca na' ñati, stu'ba ti caña na' lo'o lcaa xcä ji'i y cui' Ndyosi; ndubi tsa ña'a loo na' lo'o xee ji'i y cui' Ndyosi Sti na' li!. Lo'o li' ta na' xcaya' ngu', ni cña nu cua ngua'ni scaa ngu' lo'o yaä ngu' chalyuu. ²⁸ Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani, cha' ntsu'u ngu' nu tya ndu lo'o na chalyuu re juani, nu lo'o tya lyiji cajaa ngu' ca cuayá' ti' ngu' cha' cua nguxana cha' laca na' loo ne' cresiya ji'i ñati, na' nu cua nda Ni 'na lijya cha' caca na' ñati.

Cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo Jesús ndu slo ngu'

¹ Lo'o cua ndya'a scuá tsa, li' ndyaa lo'o Jesús ji'i Pedro lo'o Jacobo lo'o Juan tya'a ngula Jacobo bi'; jacua tya'a ngu' bi' ndyaa ngu' lo xlya ca'ya cuä. ² Li' laja lo'o na'a ngu' ji'i Jesús, cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo yu li'; ndubi tsa ña'a loo yu ñi'yä ndubi xee cuichaa li'. Ñi'yä sca xee nu ngati tsa, jua'a ngati tsa ña'a ste' yu. ³ Lo'o li' ndu'u tucua jyo'o Moisés lo'o jyo'o Elías, ndu ngu' nchcui' ngu' lo'o Jesús. Lo'o nu ngu' tya'a ndya'a Jesús bi', na'a ngu' ji'i ngu' bi'. ⁴ Li' nchcui' Pedro lo'o Jesús:

—Xu'na —nacui Pedro ji'i—, tso'o tsa cha' nga'a ya re —nacui—. ¿Ha tso'o nti' nu'u si cuiñá na' sna tya'a chcu'a'ya? Tsaca laca su tyi'i y cui' nu'u, chaca su tyi'i La Moisés, chaca su tyi'i La Elías.

⁵ Pana laja lo'o nchcui' Pedro, li' ndu'u tucua sca coo nu ngati tsa ña'a, nu ndubi tsa ña'a, ngüixij chü' ngu', tyucui ña'a su ndu ngu'. Li' nguañi xtyi'i sca ñati. Hora ti ngua cuayá' ti' ngu' bi', cha' nchcui' y cui' Ndyosi lo'o ngu' laja coo bi':

—La cui' yu re laca Sñi' na', tyaca'a tsa yu 'na —nacui Ni—. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i yu. Cua'a tso'o jyaca ma ji'i lcaa cha' nu chcui' Sñi' na' re lo'o ma.

⁶ Lo'o ndyuna nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' cha' nu

nchcui' y cui' Ni cuentya ji'i Jesús, li' nclyú ngu' bi' nde lo yuu cha' ndyutsii tsa ngu' bi'. ⁷ Lo'o li' ngusta ya' Jesús hichu' ngu' bi'.

—Tyatü mä —nacui Jesús ji'i ngu'—, ná cutsii mä tsiya' ti.

⁸ Laja li' nxña'ä nu sna tya'a ngu' nu ndyaca tsa'ä bi' su ndu jyo'o bi' tsä la, pana na'a ngu' cha' nga'aa ndu ngu' bi'; sca ti Jesús ndu ca bi' li'.

⁹ Lo'o lijyä nda'ya ti'i ngu' sii' ca'ya bi', li' ngulo Jesús cña ji'i ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'i:

—Ná cache' mä ji'i xa' ñati ñi'yä ngua cha' nu cua na'ä mä lo xlya ca'ya jua tsa —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Nu lo'o cua ngujui y cui' na' nu cua nda Ni 'na lijyä cha' caca na' ñati, nu lo'o tyu'ú na' chaca quiya', li' taca cache' mä cha' bi' ji'i xa' ñati.

¹⁰ Li' nchcuane ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'i Jesús:

—¿Ñi'yä ndyu'u cha' nu nchcui' cha' jo'ó lacua? Nchcui' cha' clyo la ntsu'u cha' caä jyo'o Elías nde chalyuu chaca quiya' —nacui ngu' ji'i.

¹¹ —Chañi cha' caä Elías clyo cha' cua'ni cho'o ji'i lcaa lo na —nacui Jesús—. ¹² Pana cha' liñi cache' na' ji'i mä juani cha' cua ñaa nu laca Elías; ná ndyuloo ngu' ji'i, bi' cha' cua ngua'ni cuxi ngu' lo'o. Lo'o jua'ä xcube' ngu' jna' nu cua nda Ni 'na lijyä cha' caca na' ñati.

¹³ Li' ngua cuayá' ti' ngu' cha' ji'i jyo'o Juan nu ntyucu- atya ji'i ngu' laca cha' nu cua nchcui' ca Jesús lo'o ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca yu cuañi' nu nxalú cui'i cuxi ji'i

¹⁴ Lo'o cua ngua'ya ngu' sii' ca'ya bi', xa' ndyalaa ngu' su ndi'i ngu' quiña'ä lo'o nu xa' la tya'a ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'i Jesús bi'. Hora ti ñaa sca nu qui'yu, ndyatu sti' yu slo Jesús, nchcui' yu bi' lo'o li':

¹⁵ —Cua'ni tya'na ti' nu'ü ji'i sñi' na', cusu' —nacui yu bi' ji'i Jesús—. Quicha tsa ti' sñi' na' cha' lu'ba tsa nxalú cui'i cuxi ji'i yu; ndu'ni cui'i bi', cha' lu'ba tsa nclyú yu lo quii', lu'ba ti nxtyú ji'i yu lo hitya. ¹⁶ Ñaa lo'o na' ji'i nu quicha bi' slo ngu' nu ndyaca tsa'ä jinu'ü, pana ná ngua ji'i ngu' cua'ni ngu' cha' tyaca tso'o yu.

¹⁷ —Ná jlya ti' cu'mä tsiya' ti —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Cuxi tsa cresiya ji'i mä. Nga'aa tso'o tyanu na' slo cu'mä, nga'aa talo na' ji'i mä tsiya' ti. Pana caä lo'o mä ji'i nu quicha jua slo na' juani.

¹⁸ Li' ngulo Jesús cña ji'i cui'i cuxi bi', cha' tyu'utsu' tsiya' ti ji'i nu quicha bi'. ¹⁹ Ca tiya' la xi nchcuane ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'i Jesús su ntucua y cui' ti ngu':

—¿Ni cha' ná ngua ji'i ya culo ya ji'i cui'i cuxi bi' lacua? —nacui ngu' ji'i Jesús.

²⁰ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Xti ti cha' jlya ti' ma ji'i y cui' Ni, bi' cha' ná ngua

ji'í mä —nacuï Jesús ji'í ngu' bi'—. Cha' liñi nchcui' na' lo'o mä juani, cha' si chañi ca cha' jlya ti' mä cha' ji'í y cui' Ndyosi, masi tsa lo cua sca si'yu cuxee ti nu piti tsa, si jua'a ti jlya ti' mä cha' ji'í Ni, li' taca chcui' mä lo'o ca'ya cuä nde: "Tyu'utsu' nu'ü tyaa nu'ü chaca se'i cajua la", ñacuï mä ji'í. Lo'o li' taquiya' ca'ya bi' cha' nu nchcui' mä lo'o, tyu'utsu' ca'ya bi' tsaa chaca se'i li'. Ná ntsu'u cha' nu ná caca cua'ni mä si chañi ca cha' jlya ti' mä 'na. ²¹ Lo'o jua'a cha' culo mä ji'í cui'í cuxi bi' ni, ná ca culo mä ji'í cui'í bi' si ná cua'a mä xi ji'í y cui' ca mä; tso'o si ná cacu mä tyaja laja lo'o chcui' mä lo'o y cui' Ndyosi cuentya ji'í nu quicha bi'. Jua'a cua'ni mä ña'a cuayá' nu tyu'u cui'í bi' tyaa.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' ntsu'u cha' cajaa y cui'yu

²² Lo'o li' tya ndya'a ngu' xi loyuu su cuentya Galilea, nu Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í. Laja lo'o ndya'a ngu' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Ntsu'u sca ñatí nu cujui' cresiya 'na ji'í ngu' tisiya cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o na', masi cua nda Ni 'na lijyä cha' caca na' ñatí; ²³ cujuii ngu' bi' jna' li!. Pana tyu'ú na' chaca quiya' tsä nchca tyuna li!.

Nguia xñi'lí tsa ti' ngu' lo'o ndyuna ngu' cha' bi'.

Nda ngu' cñi cuentya ji'í laa tonu

²⁴ Cua tsä xi ndyalaa ngu' quichi Capernaum, lo'o li' ndyalaa xi ngu' nu laca cña

ne' laa slo Pedro; nxuti'i ngu' bi' cñi cuentya ji'í laa tonu nu ntucua nde Jerusalén. Li' nchcui' ngu' bi' lo'o Pedro:

—Nu mstru ji'í mä ni, ¿ha lo'o yu nda yu cñi ne' laa bi'? —nacuï ngu' ji'í Pedro.

²⁵ —Nda yu —nacuï Pedro ji'í ngu' li!.

Nu lo'o cua ndyalaa Pedro toni'i, li' nchcui' Jesús lo'o yu:

—¿Ñi'ya nti' nu'ü, Simón? —nacuï Jesús ji'í Pedro. —¿Ti ji'í nclyo ngu' nu laca loo cñi? —Ha culo ngu' cñi ji'í sñi' ngu' nti' nu'ü? —Ha si'i ji'í xa' ñati culo ngu' cñi?

²⁶ —Ji'í xa' ñati nclyo ngu' nu laca loo cñi, si'i ji'í sñi' —nacuï Pedro li!.

—Chañi hi. Ná lo'o sñi' ngu' nda caya' cuentya ji'í cha' bi' lacua —nacuï Jesús ji'í Pedro. ²⁷ Pana ná nti' na cha' ca ñasi' ngu' ji'na, ngu' nu laca loo ne' laa tonu, bi' cha' yaa clya nu'ü to' tayu' cha' cu nu'ü chcuä xñi cualya lo hitya, cha' xñi nu'ü ji'í sca cualya. Li' taya' nu'ü ji'í cualya nu caja jinu'ü clyo, scana tu'ba cualya bi', cha' culo nu'ü cñi nu ntsu'u tu'ba ní'; tyu'u scua cñi bi' cha' ta nu'ü cñi ji'í ngu' cuentya jinu'ü, lo'o jua'a cuentya jna'.

18

Nchcui' ngu' cha' ndulo la cha' ji'í y cui' ca ngu'

1 La cui' tyempo bi' ndyalaa lcaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í slo Jesús cha' chcui' ngu' lo'o:

—¿Tilaca laca nu ndulo la cha' ji'í ca su laca y cui' Ndyosi loo? —nacuï ngu' ji'í Jesús.

² Li' ngusi'ya Jesús ji'í sca nu piti cha' cāq̄ slo yu, cha' tyatū nu piti slo ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í.

³ —Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā —nacuji Jesús ji'í ngu' bi'—, cha' ná caca tyatí ma cha' ji'í y cui' Ndyosi cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'í mā si ná cha'a cha' tyiquee mā; nga'a cha' caca tyiquee mā ñi'yā laca tyiquee nu piti re, cha' ná tyixi ndu'ni ngu' sube.

⁴ Sca ñatí nu laca ñi'yā laca nu piti re, sca ñatí nu ná tyixi tyiquee, nu ná ntí' tyijiloo ji'í tya'a cha' caca y cui' sca ñatí tlyu, bi' laca nu ndulo la cha' ji'í ca su laca y cui' Ndyosi loo. ⁵ Nu lo'o xtyucua mā ji'í sca ñatí ñi'yā ntí' nu piti re xqui'ya cha' ngusñi tso'o mā cha' jna', la cui' jua'q̄ na nxtyucua mā 'na laca.

Cuxi tsa caca ji'na si ntsu'u sca qui'ya nu ndiya la ti' na

⁶ 'Si ntsu'u ñatí nu ndatsaa ji'í xa' ñatí cha' cua'ni ngu' cha' cuxi', masi tatsaa ñatí bi' ji'í nu piti re cha' cua'ni yu cha' cuxi, tso'o la masi tyaacaq̄ sca quichi tonu yane ñatí cuxi bi', lo'o li' xtyú ngu' ji'í ñatí bi' lo hitya tyujo'o cha' tye cha' ji'í tsiya' ti; tso'o la si cajaa ñatí nu jua'q̄ ndu'ni, cha' nga'aa tatsaa ji'í xa' la ngu' sube cha' cua'ni ngu' cha' cuxi. ⁷ ¡Tya'na tsa ñatí chalyuu re! Ntsu'u tsa cha' cuxi nu ndu'ni ñu'u ji'í tyiquee ñatí. Lcaa hora ntsu'u cha' cuxi jua'q̄ nde chalyuu, pana tlyu tsa cha' caca ji'í ñatí nu ndatsaa ji'í tya'a cha'

cua'ni ngu' cha' cuxi; tlyu tsa cha' ti'í tyacua ji'í ñatí bi' nde loo la.

⁸ 'Nga'a cha' xtyanu mā tsiya' ti lcaa cha' cuxi nu ndiya tsa ti' mā ji'í, masi tiji' tsa ti' mā ji'í sca cha' bi' ñi'yā laca si ya' mā laca, ñi'yā laca si quiya' mā laca. Tso'o la xana chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'í mā, masi ná lo'o cha' cuxi bi' nu tiji' tsa ti' mā ji'í, lo'o li' ná tyalaa mā su nga'aa tye tsiya' ti cha' tyaquí quii'. ⁹ La cui' ti cha', masi ndiya tsa ti' mā sca cha' cuxi nu ñia'a mā ji'í, nga'a cha' xtyanu mā cha' bi' tsiya' ti, ñi'yā si culo mā ji'í y cui' cloo mā cha' nga'aa taquiya' mā ji'í cha' cuxi bi' tsiya' ti. Tso'o la xana chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'í mā, masi ná lo'o cha' cuxi bi' nu tiji' tsa ti' mā ji'í, cha' li' ná tsaa mā nde cabilyaa su ná tye tsiya' ti cha' tyaquí quii'.

Cuii ji'í sca xlya' nu cua nguna'ji'íngu'

¹⁰ 'Ná tso'o si ná taquiya' mā ji'í sca ñatí 'na, masi ji'í sca nu piti. Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā, cha' ntsu'u xcā ca su ntucua y cui' Ni cuentya ji'í lcaa ngu' sube bi'; lcaa hora ntsu'u chacyayá' chcui' xcā bi' lo'o y cui' Ndyosi Sti na' cuentya ji'í nu ngu' sube ji'í. ¹¹ Cua nda Ni 'na lijyaq̄ chalyuu chacyayá' ji'í y cui' Ndyosi cha' caca na' ñatí, cha' cua'ni lyaá na' ji'í ñatí nu cua nguna' chalyuu ji'í xqui'ya cha' cuxi.

¹² ¿Ñi'yä ntí' mä ni? Cua ntsu'u sca siyento tya'a xlya' ji'i sca ñatí, lo'o li' nguna' tsaca ji'i yu. ¿Ñi'yä cua'ni yu li'? Ndi'yä cua'ni yu ñacui na': xtyanu yu ji'i taju xlya' quiña'a bi' sii' ca'ya su tso'o ti ndi'i ni', cha' tsaa yu tsaana yu ji'i xlya' nu nguna' ji'i yu bi'. ¹³ Lo'o quiye bi' ji'i yu, ca chaa tsa ti' yu li', cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu ña'q yu ji'i nu sca ca xlya' nu cua nguna' ji'i yu; pana ná ntsu'u cha' culacua ti' yu ji'i nu jacuayala tyii ntucua caa tya'a xlya' nu ndyanu tso'o ti. ¹⁴ Ñi'yä nu ndu'ni nu xu'na xlya' bi', cha' ná chcuna' ni sca xlya' ji'i yu, la cui' jua'q ndu'ni y cui' Ndyosi Sti mä nu ntucua nde cua, cha' ná ntí' Ni cha' chcuna' chalyuu ji'i ni tsaca ñatí xqui'ya cha' cuxi nu ntsu'u ji'i. Ná ntí' y cui' Ni tsiya' ti cha' tye cha' ji'i ngu', masi sube tsa ngu' ntí' mä.

Ntsu'u cha' cua'ni clyu ti' na ji'i tya'a na

¹⁵ 'Nu lo'o ntsu'u ngu' tya'a mä nu ngua'ni sca cha' cuxi lo'o mä, li' tsaa mä slo ngu' tya'a mä bi', cha' cuaana ti cacha' mä ji'i ngu' bi' ñi'yä laca cha' cuxi nu ngua'ni ngu' lo'o mä. Tso'o tsa li' si tyaja'q ngu' tya'a mä bi' cuna ngu' cha' nu chcui' mä lo'o ngu'; ca xñi'i ti' ngu' li', xqui'ya cha' cua ngua'ni ngu' cha' cuxi bi'. Li' xa' caca stu'ba cha' ji'i mä lo'o ngu' tya'a mä bi'. ¹⁶ Pana si ná tyaja'q ngu' tya'a mä bi' cuna ngu' cha' nu nchcui' mä lo'o ngu', tso'o la

si tsaa mä slo ngu' bi' chaca quiya'; pana lo'o xi xa' la ngu' tya'a mä tsaa mä li', cha' lo'o ngu' bi' cuna ngu' cha' nu chcui' tyucuaa mä, cha' caca ngu' bi' testigo. ¹⁷ Lo'o li', si ná tyaja'q ngu' tya'a mä bi' taquiya' ngu' tsiya' ti ji'i tucua sna tya'a mä, li' cacha' mä cha' bi' ji'i taju ñatí ji'i cu'mä, nu stu'ba ndu'ni tlyu mä ji'i y cui' Ndyosi. Lo'o li' si ña'q ti ná tyaja'q nu ngu' tya'a mä bi' taquiya' ngu' ji'i cha' nu nchcui' ca ta'a taju tya'a mä lo'o ngu', li' nga'aa cua'ni tya'a mä lo'o ngu' bi' lacua. Ñi'yä si cua laca ngu' ñatí nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o y cui' Ndyosi tsiya' ti, ñi'yä si laca ngu' msu ji'i ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'a qtsa cñi cña loo ji'i mä, jua'q cua'ni mä lo'o ngu' bi' li'.

¹⁸ 'Cha' liñi laca nu nchcui' na' re, cha' lo'o ná cua'ni clyu ti' mä ji'i ñatí xqui'ya sca cha' cuxi nu ndyu'ni ñatí bi', la cui' jua'q ná cua'ni clyu ti' y cui' Ndyosi ji'i ñatí bi' nde loo la; pana lo'o cua'ni clyu ti' mä ji'i ñatí, la cui' jua'q cua'ni clyu ti' Ni ji'i ñatí bi'.

¹⁹ 'Chaca quiya' cacha' ji'i mä cha' chañi cha' cua'ni Sti na' nu ntucua nde cua lcaa cha' nu ndijña mä ji'i Ni, masi tucua tya'a ti mä ndu mä, si stu'ba cha' nu ntsu'u tyiquee tyucuaa mä. ²⁰ Lo'o na' nga'q na' lo'o mä macala su ndyu'u ti' tucua sna tya'a ti mä chacuaya' 'na.

²¹ Li' ñaa Pedro cacua la cha' cacha' ji'i Jesús:

—Xu'na —nacui ji'i Jesús—, ¿ni lcua quiya' cui'ya na' cha' clyu ti' ji'i yu tya'a na' lo'o ndyu'ni yu cha' cuxi lo'o na'? —nacui—. ¿Ha tso'o cati quiya' cua'ni clyu ti' na' ji'i yu?

²² Li' nguxacui Jesús cha' ji'i Pedro:

—Ná chcui' na cha' cati ti quiya' —nacui Jesús—. Tso'o cua'ni clyu ti' na ji'i tya'a na masi snayala tyii ntucua cati quiya' —nacui.

Cuii ji'i msu nu ná nti' cua'ni clyu ti' ji'i tya'a msu yu

²³ 'Chcui' na' chaca cha' lo'o ma, cha' caca cuayá' ti' ma ñi'ya caca lo'o laca y cui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati: Chcui' na' cha' ji'i sca rey nu ngua ti' cua'ni tye tane', cha' ndacui tsa msu ji'i. ²⁴ Lo'o nguxana ca ti nclyacua ti' rey jua'a, hora ti ndu'u tucua ngu' slo rey bi', ñaa lo'o ngu' ji'i sca msu nu ndacui tyuu tsa miyu paxu ji'i.

²⁵ Ná ntsu'u cñi tsiya' ti ji'i msu bi', cha' tya tane' bi' ji'i xu'na yu; bi' cha' ngulo xu'na yu cña cha' cu-jui' ngu' ji'i msu bi', lo'o ji'i clyo'o yu, lo'o ji'i ca ta'a sñi' yu, lo'o lcaa na nu ntsu'u ji'i msu bi' ca caya' cha' tya cñi nu ndacui ji'i xu'na yu li!. ²⁶ Ndyutsii tsa msu bi' li', nclyú yu lo yuu su ndu xu'na yu. Li' ndyatu sti' slo yu cha' jña xi tyempo ji'i xu'na yu: "Xu'na", nacui msu bi' ji'i rey, "talo xi 'na. Ta la xi tyempo 'na cha' tya na' lcaa cñi nu ndacui na' jinu'u ca tiya' la." ²⁷ Ngua tya'na ti' xu'na msu bi' ji'i li', ngua'ni

clyu ti' ji'i msu ji'i cuentya ji'i tane' bi'. "Cua ndye tane' jinu'u juani. Nga'aa ndacui nu'u jna", nacui xu'na yu ji'i yu. Cua ndu'u msu bi' ndyaa li!. ²⁸ Tyucuii nde su ndyaa yu, li' ndyacua tya'a yu lo'o tya'a msu yu nu ndacui xti ti cñi ji'i yu. Hora ti ngusñi yu yane tya'a, tyaala tsa ngua'ni yu ji'i tya'a msu yu. "¿Ni hora tya nu'u cñi nu ndacui nu'u 'na?" nacui yu ji'i tya'a msu yu.

²⁹ Lo'o nu ndacui xti ti cñi bi' ni, ndyatu sti' slo msu tyaala bi', ndijñña xi cha' clyu ti' ji'i yu tyaala bi', cha' caca tya'na ti' yu ji'i: "Talo nu'u xi 'na", nacui ji'i nu tyaala bi'. "Ta la xi tyempo 'na cha' tya na' lcaa cñi nu ndacui na' jinu'u ca tiya' la xi."

³⁰ Pana nu msu tyaala bi' ni, ná ngua tya'na ti' yu ji'i tya'a msu yu tsiya' ti; hora ti ngusta yu qui'ya ji'i ca toni'i cña, cha' su'ba ngu' ji'i ne' chcuá ña'a cuayá' nu tya cñi nu ndacui ji'i yu. ³¹ Lo'o cua na'a lcaa tya'a msu yu ñi'ya ngua cha' cuxi nu ngua'ni yu tyaala bi', xñi'i xi ti' ngu' cuentya ji'i nu nga'ä ne' chcuá bi' li'. Bi' cha' ndyaa ngu' ca slo xu'na ngu' bi', ndacha' ngu' lcaa cha' bi' ji'i xu'na, ñi'ya nu ngua ji'i nu ndacui cñi bi'. ³² Hora ti ngusi'ya xu'na yu ji'i msu tyaala bi' cha' xa' tyaa yu ca slo. "Cuxi tsa tyiquee nu'u", nacui xu'na ji'i msu tyaala bi'. "Cua ngüijñña nu'u cha' clyu ti' 'na, lo'o jua'a ngua'ni clyu ti' na' jinu'u nquicha', masi quiñaa tsa cñi ndacui nu'u 'na. ³³ Lo'o juani ni, ¿ni

cha' ná ngua'ní tya'na ti' nu'u ji'i tya'a msu nu ndacui xti ti cñi hí, ñi'yá ngua'ní tya'na ti' na' jinu'u?"³⁴ Ngua ñasíl tsa xu'na msu bi' ji'i msu tyaala bi' li', ngulo cña cha' xñi policia ji'i, cha' su'ba ngu' ji'i ne' chcuá, cha' xcube' ngu' ji'i ña'q cuayá' nu tya msu tyaala bi' lcaa cñi nu ndacui ji'i xu'na yu. Bi' laca cuijí ji'i rey lo'o msu ji'i.

³⁵ 'Ñi'yá ngua'ní rey bi' —nacuì Jesús ji'i ngu'—, jua'a cua'ní Sti na' nu ntucua nde cuá lo'o lcaa mä nu ná tyucui tyiquee mä ndyi'ya mä cha' clyu ti' ji'i tya'a mä.

19

Ngulu'u Jesús cha' ná xtyanu ngu'ji'i clyo'o ngu'

¹ Lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi' lo'o ngu', li' ndu'u yu loyuu su cuentya Galilea bi', ndyaa yu nde loyuu su cuentya Judea. Nteje tacui Jesús sta'a Jordán, ² lo'o quiña'q tsa ñatí ndya'q lca'a ji'i yu cha' cua'ní yu jo'o ji'i lcaa nu quicha nu lijyá lo'o ngu' bi'; ngua'ní Jesús jo'o ji'i ngu' quicha bi', ngua tso'o ngu' bi' li'.

³ Laja li' lijyá xi ngu' fariseo slo Jesús cha' chcui' cuayá' ngu' lo'o yu si caca tyijiloo ngu' ji'i yu, ngua ti' ngu'.

—¿Ha ntsu'u chacuayá' cuentya ji'ná cha' xtyanu sca ñatí ji'i clyo'o yu tsiya' ti, si nga'aa nti' yu ji'i nu cuna'a bi? —nacuì ngu' ji'i Jesús.

⁴ —¿Ha bilya chcui' mä lo quityi cha' ji'i ycui' Ndyosi?

—nacuì Jesús ji'i ngu' bi'—. "Clyo ngüiñá Ni ji'i ñati, sca nu qui'yu lo'o sca nu cuna'a", jua'a nscua lo quityi bi'. ⁵ Lo'o jua'a ndi'yá nacuì Ni: "Bi' cha' tyu'utsu' sca nu qui'yu slo sti yu, slo xtya'a yu, cha' caja clyo'o lo'o sca nu cuna'a, cha' caca ngu'sca ti xtañi tyucuaa ngu'". ⁶ Nga'aa si'i tucua tya'a ñati laca ngu', cua laca ji'i ngu' ñi'yá silaca ngu'sca ti ñati. Bi' cha' ná tso'o xtyanu ngu' ji'i clyo'o ngu', cha' cua nda ycui' Ndyosi cha' clyo'o ji'i ngu'.

⁷ Li' nguxacuì ngu' bi' cha' ji'i Jesús:

—¿Ni cha' laca ngulo jyo'o Moisés cña ji'ná lacua? Cha' tso'o ji'i sca nu qui'yu, nacuì jyo'o cusu' bi', si culo yu sca quityi cha' xtyanu yu ji'i nu cuna'a nu laca clyo'o yu.

⁸ Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi' li':

—Ná ndaquiya' mä ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti, bi' cha' nda jyo'o Moisés chacuayá' ji'i mä cha' xtyanu mä ji'i clyo'o mä lo'o sca quityi ti —nacuì Jesús ji'i ngu'—. Pana si'i jua'a ngua ti' ycui' Ni tya lo'o ngüiñá Ni chalyuu. ⁹ Cuentya jna' ni, ta na' sca cuijí lo'o mä juani: Si ntsu'u sca ñati nu nguxtyanu ji'i clyo'o cha' caja clyo'o lo'o xa' nu cuna'a, ngua'ní tyucuaa ti' yu lo'o nu cuna'a clyo'o yu. Sca ti si clyo'o yu ngua'ní suba' lo'o xa' nu qui'yu, liñi cha' xtyanu yu ji'i nu cuna'a bi' li'. La cui' jua'a, nu cuna'a nu cua nguxtyanu clyo'o ji'i bi', si

xa' caja clyo'o lo'o chaca ñati,
cha' suba' cua'ni ngu' bi' li'.

¹⁰ Lo'o li' nchcui' ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i lo'o Jesús:

—Tso'o la si ná caja clyo'o
na tsiya' ti, si jua'a laca cha'
ji'i ngu' qui'yu lo'o clyo'o ngu'
—nacui'ngu'.

¹¹ —Ntsu'u tsa ngu' qui'yu
nu ná talo ngu' cha' ntucua
ngu' y cui' ti ngu' —nacui'
Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a
ji'i li'—. Sca ti si culo y cui'
Ndyosi cña ji'i sca ñati cha' ná
caja clyo'o, li' talo yu cha' ná
cala' ji'i sca nu cuna'a tsiya'
ti, si xtyucua y cui' Ndyosi ji'i
yu bi'. ¹² Ntsu'u tyuu lo cha'
nu ndu'ni cha' ná nchca caja
clyo'o sca nu qui'yu: ntsu'u
ngu' nu quicha ngu' tya lo'o
ngula ngu'; lo'o jua'a ntsu'u xi
ngu' nu quicha ngu' xqui'ya
cha' ngua'ni ñu'ñati ji'i ngu'
bi'; lo'o jua'a ntsu'u xi ngu'
nu cua ngusubi y cui' Ndyosi
ji'i cha' cua'ni ngu' cña ji'i Ni,
bi' cha' tso'o la masi ná caja
clyo'o ngu' bi' li', nti' ngu',
cha' sca ti y cui' Ndyosi caca
loo ji'i ngu' li', nti' ngu'. Nu
qui'yu bi' ni, y cui' yu nda yu
cuentya si caca ji'i yu tyi'i yu
y cui' ti yu; tso'o si talo yu bi'
tyi'i yu y cui' ti yu lacua.

Ngulacua Jesús ji'i nu sube

¹³ Lo'o li' ngua sca quiya'
ñaa lo'o ngu' ji'i tyuu tya'a nu
sube ca su nga'a Jesús. Ngua
ti' ngu' cha' sta ya' y cui' Jesús
hique nu sube bi', cha' chcui'
yu lo'o y cui' Ndyosi cuentya
ji'i nu sube bi'. Li' ngua'nin
tyaala nu ngu' nu ndyaca
tsa'a ji'i Jesús ji'i ngu' bi',

¹⁴ pana hora ti nchcui' Jesús
lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i
li':

—Ta mä chacuayá' ji'i nu
sube cha' cña ngu' slo na'
—nacui' Jesús ji'i ngu' bi'—.
Ná cua'a mä ji'i nu sube
bi'. Ñi'ya laca lo'o jlya ti' nu
sube ji'i sti ngu', la cui' jua'a
ntsu'u cha' jlya ti' ñati ji'i y cui'
Ndyosi nu lo'o caca Ni loo ne'
cresiya ji'i ngu'.

¹⁵ Li' ngusta ya' Jesús hique
nu sube bi'. Lo'o li' ndu'u
Jesús ndyaa.

Nchcui' sca nu culiya' lo'o Jesús

¹⁶ Ca tiya' la li' ñaa sca nu
qui'yu cuañi' slo Jesús.

—Mstru, tso'o tsa ndu'ni
nu'ü —nacui' yu ji'i Jesús—.
Cua'ni nu'ü cha' tso'o cacha'
nu'ü jna': ¿Na laca nu tso'o
cua'ni na' cha' caja chalyuu
nu ná nga'a cha' tye 'na?
—nacui' yu.

¹⁷ Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o
yu:

—¿Ni cha' nchcui' nu'ü cha'
tso'o tsa ndu'ni na'? —nacui'
Jesús ji'i yu bi'—. Sca ti y cui'
Ndyosi laca nu chañi cha'
tso'o laca Ni. Pana taquiya'
nu'ü ji'i lcaa cña nu ngulo
y cui' Ndyosi ji'i mä, si nti'
nu'ü caja chalyuu nu ná
nga'a cha' tye jinu'ü.

¹⁸ —¿Ñi'ya nu laca cña bi'
nti' nu'ü? —nacui' yu cuañi'
bi' ji'i.

Li' ngulu'u Jesús xi cha' ji'i
yu bi':

—Ná cujuui mä ji'i tya'a
ñati mä. Ná cua'ni mä cha'
suba' lo'o clyo'o xa' ñati, ná
cuaana mä cha' tso'o nu

ntsu'u ji'i tya'a ñatı ma. Ná chcui' ma cuentyu ji'i tya'a ñatı ma. ¹⁹ Lo'o jua'a cua'ni tlyu ma ji'i sti ma, ji'i xtya'a ma. Cua'ni tya'a na ti' ma ji'i tya'a ñatı ma, ñi'yä laca si ndu'ni tya'a na ti' ma ji'i ycui' ca ti ma.

²⁰ Li' nguxacui' yu bi' cha' ji'i Jesús:

—Tya lo'o cuañi' na' ndaquiya' na' ji'i lcaa cña bi' lcaa tsä —nacui' yu cuañi' bi' ji'i Jesús—. ¿Ha tya ntsu'u la cha' nu tya lyiji cua'ni na' lacua? —nacui'.

²¹ —¿Ha chañi cha' nti' nu'ü cha' ca lubii cresiya ji'nu'ü, cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye jinu'u? —nacui' Jesús ji'i yu bi'—. Si chañi cha' nu nchcui' nu'ü, yaa clya cujui' nu'ü lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jinu'ü; tyu'u cñi cha' ta nu'ü ji'i ngu' ti'i li'. Lo'o li' sta ycui' Ndyosi sca cha' tso'o nu tyacua jinu'ü ca su ntucua ycui' Ni. Lo'o cua ngua'ni nu'ü cha' bi', li' caq nu'ü slo na' cha' tya'a nu'ü lo'o na'.

²² Lo'o ndyuna yu cuañi' bi' cha' nu nda Jesús lo'o yu, ndu'u yu ndyaa yu li'; xñi'i xi ti' yu cha' nchcui' Jesús cha' bi', cha' culiya' tsa yu.

²³ Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani —nacui—, tucui tsa caca ji'i ngu' culiya' cha' tyatí ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. ²⁴ Lasa la cña tyeje tacui sca na'ni quiya' cuxa, masi sca na'ni tonu ñi'yä nti' sca camello, lasa la cha' bi'; tucui

la tyalaa sca ngu' culiya' ca su laca ycui' Ni loo.

²⁵ Ndube tsa ti' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o ndyuna ngu' cha' bi'.

—¿Tilaca laca nu taca ji'i clyaaá ji'i nu cuxi nu ntsu'u chalyuu cha' tyalaa ca slo ycui' Ndyosi lacua? —nacui' ngu' ji'i Jesús li'.

²⁶ —Bi' laca sca cha' nu ná nchca cua'ni ni sca ñatı chalyuu; pana ycui' Ndyosi ni, nchca ji'i Ni cua'ni cha' tyalaa ngu' slo Ni —nacui' Jesús ji'i ngu'.

²⁷ Li' nchcui' Pedro xi lo'o Jesús:

—Lo'o cuare ni, cua nguxtyanu ya lcaa na nu ntsu'u ji'i ya cha' tya'a ya lo'o nu'ü, ñi'yä nu nacui' nu'ü cha' cua'ni ya —nacui' Pedro ji'i Jesús—. ¿Na laca caja ji'i ya nde loo la li'?

²⁸ —Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani —nacui' Jesús ji'i ngu'—, cha' nu lo'o caca chalyuu cucui bi' ni, li' caa na' nu cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñati; tsaa tucua na' ca su tso'o tsa ña'a ca bi', cha' cua'ni cuayá' na' ji'i lcaa ñatı chalyuu li'. Lo'o cu'ma nu ndya'a ma lo'o na', tiya' la tyucua ma lo tii tyucuaa tya'a yaca nu tso'o tsa ña'a, cha' cua'ni cuayá' ma ji'i tya'a ñatı ma, nu tii tyucuaa tya'a taju ngu' Israel bi'. ²⁹ Lo'o jua'a cua ña'a ca ñatı nu ntsu'u cha' tsaa tyijyu' cha' cua'ni ngu' cña cuentya jna', nu nguxtyanu lcaa na nu ntsu'u ji'i ngu' cha' ndyu'ni ngu' cña bi', ná xtyanu na' ji'i ngu' bi' jua'a ti; masi tyi ngu',

masi ty'a'a ngula ngu', masi sti ngu', masi xtya'a'ngu', masi sñi'ngu', masi yuu nu ntsu'u ji'i ngu', masi xtyanu ngu' lcaa cha' bi', pana caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu'. Lo'o jua'a xa' caja quiña'a la cha' ji'i ngu' bi', tsa ña'a nu nguna' ji'i ngu' bi' ngua ti'ngu'.³⁰ Pana nu ngu' nu tyu'u tucua lo'o cua tye ti cha' bi' laca ngu' nu caca nde loo la; nu ngu' nu ndu'u tucua clyo, bi'ngu' laca nu tyanu nde chü'la li'.

20

*Cuii ji'i ngu' nu ndya'a ne'
xña ji'i ñatí*

¹ 'Chaca cha' nti' na' chcui' lo'o mä juani, cha' caca cuayá' ti' mä ñi'yä caca lo'o laca y cui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñatí. Chcui' na' sca cuii cuentya ji'i sca nu laca xu'na msu. Ngua sca tsä nde tlya ndu'u yu ndyaa yu lcaya'cha' chcui' yu lo'o ngu' nu caca msu ji'i, si cua'ni ngu' cña ne' lo'o ji'i yu ca su ndyataa yaca si'yu losu' tyixi. ² Ta yu xcaya' msu ñi'yä nu nda ti ngu' tyempo bi', nacuï xu'na msu bi' ji'i ngu'; tso'o tsa nti'ngu' msu bi', si caja tsa lo cua caya' ji'i ngu'. Li'ndu'u msu bi' ndyaa ngu' ne' lo'o ji'i yu bi', cha' cua'ni ngu' cña. ³ Nu lo'o cua ndye sna hora ntsu'u ngu' cña, li'ndyaa xu'na ngu' bi' lcaya' chaca quiya'. Ndacua na'a yu ji'i xa' la ñatí, pana ndu ti ngu' cha' bilya caja cña ji'i ngu'. ⁴ Li' nchcui' yu lo'o ngu' bi':

"Yaa clya mä, cua'ni mä cña ne' lo'o 'na. Stu'ba cua'ni mä cña lo'o msu 'na, cha' cua ntsu'u ngu' ndyu'ni ngu' cña 'na juani. Ta na' caya' tso'o ji'i mä li'", nacuï yu. Hora ti ndyaa ngu' ne' xña ji'i xu'na msu bi' li'.⁵ Lo'o li' xa' ndyaa xu'na msu bi' lcaya' nde hora, jua'a chaca quiya' na'a yu ji'i xi xa' la ngu' cha' na ndu ti ngu'. La cui' ti cha' nchcui' yu lo'o ngu' bi' li', lo'o li' la cui' jua'a ngua chaca quiya' hora cua sna nde ngusii.⁶ Nu lo'o cua ngusii la ña'a ti ty a ndu xi ñatí lcaya' bi'. Nchcui' xu'na msu bi' lo'o ngu' li': "¿Ni cha' laca na ndu ti mä ca nde tyucui tsä?", nacuï yu ji'i ñatí bi'. "¿Ha ná ntsu'u cña ji'i mä lacua?"⁷ "Ná ntsu'u ñatí nu nti' msu juani", nacuï ngu' ji'i. "Yaa clya mä cua'ni mä xi cña ne' lo'o 'na lacua", nacuï xu'na msu bi' ji'i ngu' li'.⁸ Tiya' la li' lo'o cua tyaa ti cuichaa, li' nchcui' xu'na cña bi' lo'o nu laca loo ji'i msu: "Xi'ya nu'u ji'i lcaa msu juani cha' ta nu'u xcaya'ngu'", nacuï. "Clyo ta xcaya' msu nu ndyalaa ca ti. Cuati su cua tye, li' ta nu'u xcaya' ñatí nu ndyalaa tya tlya la."⁹ Li' ndyalaa ngu' nu nguxana ca ti cña ca slo yu, pana nda yu xcaya'ngu' ñi'yä si ntsu'u ngu' cña tyucui tsä.¹⁰ Ca tiya' la, li' ndyalaa ngu' nu nguxana cña tya tlya la slo yu. Ngulacua ti' msu bi' cha' quiña'a la cña caja xcaya'ngu' li', pana stu'ba ti ngujui xcaya' lcaa msu ji'i.¹¹ Ñasi' xi msu nu nguxana cña tya

tlya li'. ¹² "Tyucui tsə ngua'ni ya cña jinu'u", nacui msu bi' ji'i xu'na. "Masi tyique' tsa cuä nde hora, ña'a ti ty a ngua'ni ya cña jinu'u. Lo'o juani, stu'ba nguui xcaya' lcaa ty'a ntsu'u ya cña, masi sca hora ti ngua'ni ngu' jua cña jinu'u", nacui msu nu nguxana cña nde tlya bi'. ¹³ Li' nguxacuï xu'na cña bi' cha' ji'i msu ñasi' bi': "Si'i cha' cuxi nu ndyu'ni na' lo'o mä. ¿Ha si'i na cua ngüiñi cha' jna' lo'o mä ni tsa lo xcaya' nu ta na' ji'i mä? Lo'o jua'a, tsa lo cua cñi xcaya' cu'mä nda na' ji'i mä juani. ¹⁴ Xñi mä xcaya' mä, tyaa mä li'. Ná ntsu'u cha' ca ñasi' cu'mä 'na. Si ntí' na' cua'ni na' cha' stu'ba xcaya' cu'mä lo'o nu xa' la msu nu xti ti hora ngua'ni cña, tso'o tsa lacua. ¹⁵ Ntsu'u chacuayá' jna' cua'ni na' ñi'yä nu ntí' ti na' cua'ni na' lo'o cñi 'na. ¿Ha si'i jua'a? ¿Ni cha' laca liye' ti' mä ña'a mä 'na, cha' tso'o ti xcaya' nda na' ji'i lcaa msu 'na?", nacui xu'na msu bi'. ¹⁶ Pana nu ngu' nu tyu'u tucua lo'o cua tye ti cha', bi' laca ngu' nu caca nde loo la; ngu' nu ndu'u tucua clyo, bi' laca ngu' nu tyanu nde chu'la —nacui Jesús—. Cua ndacane Ni ji'i quiña'a tsa ñati cha' cua'a jyaca ngu' ni cha' nda Ni, pana cua laca ti ñati nsibi Ni ji'i cha' caca ngu' ñati ji'i Ni.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' cua cajaa ti ycuí'

¹⁷ Tya ndya'a ngu' tyucuij cha' tsaa ngu' ca quichí Jerusalén. Li' ndu'utsu'

Jesús xi to' tyucuij lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, cha' chcui' xi lo'o ngu' bi' li':

¹⁸ —Jlo ti' mä cha' tyacuï na tyaa na tyucuij nde ca'ya juani, cha' cua tsaa ti na nde Jerusalén —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Cajua taya' ngu' 'na nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, cha' tsaa lo'o ngu' 'na slo sti jo'ó nu laca loo, slo mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne'laa. Cua'ni cuayá' ngu' bi' 'na li', chcui' ngu' cha' ntsu'u qui'ya 'na, cha' xqui'ya bi' ntsu'u cha' cajaa na'. ¹⁹ Li' tsaa lo'o ngu' bi' 'na slo ngu' xa' tsu' nu laca loo, cha' xtyí lo'o ngu' bi' 'na. Lo'o jua'a quiji'i ngu' bi' 'na lo'o reta, cujui'i ca'a ngu' bi' 'na lo crusí li'. Pana, tsə nchca tyuna, li' tyu'u na' chaca quiya' —nacui Jesús.

Ndijña xtya'a Jacobo sca cha' tso'o cuentyaji'i sñi'

²⁰ Lo'o li' yaq xtya'a Jacobo lo'o Juan ca slo Jesús. Zebedeo laca sti tyucuaa nu qui'yu bi'. Stu'ba ti yaq nu cuna'a bi' lo'o tyucuaa sñi', li' ndyatü sti' ma' slo Jesús cha' jña ma' sca cha' tso'o ji'i. ²¹ Li' nchcuane Jesús ji'i nu cuna'a bi':

—¿Na laca ntí' nu'u? —nacui Jesús ji'i.

—Cua'ni nu'u cha' tso'o ta nu'u chacuayá' cha' stu'ba ti chca'a sñi' na' lo'o nu'u ca su caca nu'u loo nde loo la —nacui nu cuna'a bi'—. Culo nu'u cña cha' chca'a tsaca yu la'a tsu' cui jinu'u, chaca yu

bi' chca'a^q yu la'a tsu' coca jinu'u —nacui.

²² Li' nchcui' Jesús lo'o tyucuaa nu qui'yu bi':

—Ná nchca cuayá' ti' mä ñi'yä laca cha' nu ndijña mä 'na juani —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¿Ha taca ji'i mä chcube' mä ñi'yä nu chcube' na', ñi'yä ca si ta ngu'sca taná nu clyaa' tsa cha' co'o na? ¿Ha talo mä si xcube' ngu' ji'i mä ñi'yä nu nga'a cha' xcube' ngu' jna', nu lo'o cujuii ngu' na?

—Taca ji'i cua —nacui ngu' bi' li'.

²³ —Chañi cha' lo'o cu'mä co'o mä taná clyaa' nu ntsu'u cha' co'o na' bi', lo'o jua'a chcube' mä ñi'yä nu chcube' na' —nacui Jesús ji'i ngu'—. Pana ná ntsu'u chacuayá' ta na' sca se'i nde sii' na' cha' chca'a mä lo'o na' nde loo la, cha' cua laca ngusubi ycui' Ndyosi Sti na' ji'i ñati nu chca'a nde sii' na' tyempo bi'.

²⁴ Lo'o ndyuna nu chaca tii tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús, chii tsa ngua ti' ngu' ña'a ngu' ji'i Jacobo lo'o ji'i tya'a yu li'. ²⁵ Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i lcaa ngu' bi', cha' tyu'u ti'ji'i ngu' slo.

—Jlo ti' mä cha' nu laca loo ji'i ngu' xa' tsu' ni, tyaala tsa ngu' bi' —nacui Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i—. Lye tsa nclo ngu' nu laca loo bi' cña ji'i ngu' ca quichí tyi ngu'; ²⁶ pana nu cu'mä ni, ná cua'ni mä jua'a. Lcaa lo cña nu taca xtyucua mä ji'i tya'a ñati mä, bi' cña ntsu'u cha' cua'ni mä, si cua nti' mä cha' caca mä

loo ji'i ngu'. ²⁷ Lo'o jua'a, si nti' mä cha' ndulo la cha' ji'i mä cuentya ji'i ngu' tya'a mä, ntsu'u cha' cua'ni mä ñi'yä si laca mä msu ji'i tya'a mä, masi ná lo'o caya'. ²⁸ Na' nu cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñati, ná lijyäa na' nde chalyuu cha' caja msu 'na; ycui' na' laca na' msu ji'i ñati, bi' cha' lijyäa na'. Na cua lijyäa na' cha' cajaa na' cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati, cha' cua'ni lyaá na' ji'i quiña'a tsa ñati li' —nacui Jesús ji'i ngu'.

Ngu'a'ni Jesús jo'o ji'i tucua tya'a ngu' cuityi'

²⁹ Cua ndyalaa ngu' quichí Jericó. Cua tyu'u ti' ngu' tya'a ngu' li', lo'o jua'a quiña'a tsa ñati ndu'u lca'a ji'i Jesús.

³⁰ To' tyucuii su tyeje tacui ngu' ngal'a tucua tya'a ngu' cuityi'; cua ndyuna ngu' cuityi' bi' cha' ycui' Jesús nteje tacui tyucuii jua, bi' cha' cuii ngusi'ya ngu' ji'i yu:

—Xu'na, cua'ni tya'na ti' nu'u ji'i ya. Jlo ti' ya cha' la cui' ñati tya'a ji'i jyo'o David laca nu'u —nacui ngu' cuityi' bi' ji'i Jesús.

³¹ Pana ná ndiya ti' nu ngu' quiña'a bi', cha' lye tsa ngusi'ya ngu' cuityi' bi' ji'i Jesús.

—Cuaana ti cu'mä —nacui ngu' ji'i ngu' cuityi' bi'.

Ná ndyuna ngu' cuityi' bi', cuii la ngusi'ya ngu' bi' li':

—Xu'na, nu'u nu laca la cui' tya'a ñati ji'i jyo'o David —nacui ngu' cuityi' bi' ji'i Jesús—, cua'ni tya'na ti' nu'u ji'i ya.

³² Li' ndyatu Jesús, ngusi'ya ji'i ngu' cuityi' bi', cha' cagu' slo.

—¿Na laca nti' ma cha' cua'ni na' lo'o ma? —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'.

³³ —Xu'na —nacui ngu' bi' ji'i—, nti' ya cha' tyaca' tso'o xee cloo ya ña'qa ya chaca quiya'.

³⁴ Tya'na tsa ti' Jesús ña'a yu ji'i ngu' bi'. Ngusta sne ya' yu chu' si'yu cloo ngu' bi' li', lo'o hora ti tyaca' tso'o xee loo ngu', ña'qa ngu' chaca quiya'. Li' ndu'u ngu' bi' ndyaa ngu', nguta'qa ngu' bi' lo'o Jesús.

21

Ngua'ni chi ngu' loo Jesús lo'o ndyalaa yu nde Jerusalén

¹ Cua ngulala ti tyalaa ngu' quichi Jerusalén. Cua tyeje tacui ti ngu' sca quichi sube ti su naa Betfagé, sii' ca'ya Olivos ndi'i quichi bi'. Li' ngulo Jesús cña ji'i tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

² —Yaa ma nde lquichi re —nacui—. Yala ti quije sca huru nu ndu ndyaaca'ji'i ma; ndu ni' lo'o sñi' ni'. Xati' ma ji'i na'ni bi', cha' tyaa lo'o ma ji'i ni' ca nde. ³ Pana si xcuane ngu' ji'i ma: “¿Ni cña cua'ni ma lo'o huru jua?” Li' ñacui ma ji'i ngu' bi': “Ntsu'u cña cuentya ji'i ycui' nu Xu'na na cha' cua'ni huru re”. Li' hora ti ta ngu' chacuayá' ji'i ma cha' caqa ma caqa lo'o ma ji'i ni'. ⁴ La cui' ji'i cha' bi' nchcui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni; ndi'ya nscua cha' bi' lo quityi:

5 Cacha' ma ji'i ngu' quichi Sión:

“Ña'qa ma ña'qa cha' cua lijya ti nu laca loo ji'i ma.

Ná tyaala nu cusu' bi', hichu' huru ti ntyucua yu.

Sca huru cuañi' laca ni', sñi' na'ni nu ndyi'ya yu'ba laca huru cuañi' bi'.”

⁶ Lo'o li' ndyaa nu tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lquichi bi', ñi'ya nu ngulo Jesús cña ji'i ngu'. ⁷ Ñaa lo'o ngu' ji'i huru bi' lo'o sñi'. Li' ngusta ngu' ste' ngu' hichu' huru cha' tyucua Jesús hichu' ni'. Li' ndyaa tucua Jesús hichu' ni'. ⁸ La cui' jua'qa nu quiña'qa tsa ñati nu ndi'i ca bi' nguscaná ngu' ste' ngu', ngusta ngu' ji'i tyucui' cha' caja tyucui' tso'o su ñaa Jesús ntucua hichu' huru bi'. Xa'la ñati ngusi'yu sta' yaca cha' sta ngu' tyucui' su ñaa yu. ⁹ Lo'o lcaa ngu' nxi'ya ngu' cha' chaa ti' ngu', masi ngu' nu ndyaa nde loo la, masi ngu' nu ñaa nde chu' la; chaa tsa ti' lcaa ngu' bi'.

—Cua'ni tlyu ya jinu'ü, cha' la cui' ñati tya'a ji'i jyo'o rey David laca nu'ü —nacui ngu' ji'i Jesús—. Tso'o tsa cua'ni ycui' Ni lo'o nu'ü cha' lijya nu'ü lo'o chacuayá' ji'i ycui' nu Xu'na na. Masi juani ti, cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi —nacui ngu'.

¹⁰ Li' ndyalaa ngu' bi' lo'o Jesús to' quichi Jerusalén, ndyati ngu' to' lo'o quichi bi'. Ndube tsa ti' ngu' quichi bi' li'. Cui' tsa nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu'!

—¿Tilaca laca nu lijyä re?
—nacui ngu!.

¹¹ Li' nguxacui nu quiña'a
tsa ñatí bi' cha' ji'i ngu' quichi
bi':

—Jesús Nazaret laca nu
nde. Loyuu su cuentya
Galilea laca quichi tyi yu.
Tu'ba ji'i ycui' Ndyosi laca yu
re —nacui ngu!.

*Ngulo'o Jesús ji'i ngu' cuxi
nu ntsu'u ne' laa tonu*

¹² Lo'o li' ndyalaa Jesús to'
laa tonu su ndu'ni tlyu ngu'
ji'i ycui' Ndyosi. Ndyatí yu
ndyaa yu ne' laa bi'. Li'
ngulo'o yu ji'i lcaa ngu' nde
liya', ngu' nu ndyujui' yu'ba
nde ne' laa bi', jua'a lcaa
ngu' nu ndi'i ndyi'ya yu'ba
bi'; nguxasu Jesús mesa su
nchcutsa'a ngu' cñi ji'i ngu',
nguxasu yu yaca su ntucua
ngu' nu ndujui' paloma.

¹³ —Ndi'ya nscua cha'
lo quityi ji'i ycui' Ndyosi
cuentya ji'i laa re —nacui
Jesús li'—: "Ni'j su caca chcui'
lcaa ñatí lo'o ycui' Ndyosi,
jua'a ñacui ngu' cha' ji'i ni'i
'na, nacui Ni." Jua'a nscua
lo quityi, pana juani, cua
ngua'ni mä cha' to' tyi ngu'
cuaana laca ni'i re —nacui
Jesús ji'i ngu' bi'.

¹⁴ Li' ñaa xi ngu' cuityi' ca
su ndu Jesús ca ne' laa tonu
bi', lo'o jua'a ñaa xi ngu' nu
quicha quiya'; ngua'ni Jesús
cha' ndyaca tso'o ngu' quicha
bi' li'. ¹⁵ Na'a sti jo'ó nu laca
loo cha' tlyu nu ngua'ni Jesús;
lo'o nu mstru cha' jo'ó bi',
na'a ngu' ñi'ya ngua cha' ndy-
aca tso'o ngu' quicha bi'. Lo'o
jua'a na'a ngu' cha' ndi'i tyuu

tya'a nu sube, cha' cuii tsa
nchcui' nu sube bi' ndyu'ni
chi' ngu' loo Jesús:

—Cua'ni tlyu ya jinu'ü, cha'
la cui' ñatí tya'a ji'i jyo'o rey
David laca nu'ü —nacui nu
sube bi'.

Nu lo'o ndyuna ngu' tlyu
bi' ñi'ya nu nchcui' nu sube,
ngua ñasi' tsa ngu' nu laca loo
bi' li'. ¹⁶ Hora ti nchcui' ngu'
bi' lo'o Jesús:

—¿Ha ná ndyuna nu'ü cha'
cuiñi nu nchcui' nu sube re
cuentya jinu'ü? —nacui ngu'
bi' ji'i Jesús:

—Cua ndyuna na' —nacui
Jesús li'—. Si'i cha' cuiñi laca
cha' nu nchcui' nu sube re.
¿Ha bilya chcui' mä lo quityi
nu nscua sca cha' ndi'ya?:
Ndula tu'ba cubi', ndula tu'ba
nu sube cuañi';
chañi cha' ndu'ni tlyu ngu' bi'
ji'i ycui' Ndyosi.

¹⁷ Ndu'u Jesús ndyaa li';
ndu'u yu quichi tlyu, ndyaa
nde sca quichi piti nu naa Be-
tania. Ca bi' nguju'a yu talya.

*Ngua'ni Jesús cha' ngüityi
sca yaca quityi*

¹⁸ Ca chaca tsä nguxtyuu
Jesús ñaa nde quichi tlyu bi',
ntyute' yu li'. ¹⁹ Lo'o li' na'a
yu sca yaca quityi nu ndu
to' tyucuii. Ndyaa na'a yu
ji'i yaca bi' si ntsu'u si'yu lo
yaca bi' cha' cacu yu; pana ná
ntsu'u si'yu lo, xcui' laca' ti
ntsu'u lo. Li' nchcui' Jesús ji'i
yaca bi':

—Nga'aa tyu'u tsiya' ti
si'yu lo yaca cua chaca yija
—nacui.

Hora ti ngüityi yaca bi!.
 20 Ndube tsa ti' ngu' nu
 ndyaca tsa'a ji'i li':

—¿Na laca ngua ji'i yaca
 quityi bi', cha' tsa tsiya' ca
 ngüityi yaca bi'? —nacuīngu'
 bi' ji'i Jesús.

21 Li' nguxacuī Jesús cha' ji'i
 ngu' bi':

—Cha' liñi nchcui' na' lo'o
 mā juani —nacui—. Si chañi
 cha' jlya ti' mā ji'i ycui'
 Ndyosi, si si'i cha' tucua
 ti cha' ntsu'u tyiquee ma
 nchcui' mā lo'o Ni, lo'o cu'mā
 caca ji'i mā cua'ni mā sca cha'
 tlyu jua'a. Si'i cha' quityi sca
 yaca ti chcui' mā lo'o ycui'
 Ndyosi li', masi taca chcui'
 mā lo'o ca'ya jua ndi'ya:
 "Tyu'utsu' nu'u, yaa xcua
 nu'u nde lo hitya tyujo'o",
 ñacuīma ji'i. Lo'o li' jua'a
 caca ji'i, cha' tyu'utsu' ca'ya
 bi'. 22 Lcaa lo cha' nu jña mā
 ji'i ycui' Ndyosi ni, si chañi
 cha' jlya ti' mā ji'i ycui' Ni,
 caja cha' bi' ji'i mā li'.

Ndyu'ni Jesús cña chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi

23 Nu lo'o ndyalaa ngu'
 quichi tlyu bi', li' xa' ndyatí
 Jesús ndyaa ne' laa tonu
 bi'; nclyu'u yu ji'i ñatí chaca
 quiya'. Lo'o li' na'a sti jo'ó nu
 laca loo lo'o xa' la ngu' cusu'
 nu laca loo, na'a ngu' ji'i Jesús.
 Hora ti ñaa ngu' bi' slo yu cha'
 xcuane ngu' cha' ji'i yu li':

—Tilaca laca nu nda
 chacuayá' jinu'u cha' cua'ni
 nu'u ñi'ya nu ndyu'ni nu'u
 juani? —nacuīngu' nu laca
 loo bi' ji'i Jesús—. ¿Ma nde

ngujuī chacuayá' cua jinu'u?
 —nacuīngu' bi' ji'i.

24 —Lo'o na' xcuane na'
 sca cha' ji'i mā lacua, ñi'ya
 xacuī mā cha' na li' —nacuī
 Jesús ji'i ngu' bi' li'—. Si caja
 ñi'ya xacuī mā cha' re 'na,
 lo'o na' xacuī na' cha' ji'i mā
 li'; cacha' liñi na' ji'i cu'mā
 tilaca laca nu nda chacuayá'
 'na, cha' cua'ni na' ñi'ya nu
 ndyu'ni na' re li'. 25 Tso'o
 lacua, nu lo'o tya ntyucuatyá
 Juan ji'i ngu', ¿ha chacuayá'
 ji'i ycui' Ndyosi ngua bi'? ¿Ha
 chacuayá' ji'i ñatí ti ngua bi'?

L'i cuaana ti nchcui' ngu'
 nu laca loo bi' lo'o tya'a ngu':

—¿Ñi'ya xacuī na cha' ji'i
 yu? Si ñacui na: "Chacuayá'
 ji'i ycui' Ndyosi ntyucuatyá
 Juan bi' ji'i ngu'", ná tso'o
 tyu'u cha' jua'a; hora ti ñacui
 yu ji'na li': "¿Ni cha' ná ngusñi
 mā cha' nu nchcui' yu lacua?"
 26 Lo'o si ñacui na: "Chacuayá'
 ji'i ñatí ti ntyucuatyá Juan
 bi'", la cui' ti ná tso'o si ñacui
 na jua'a, cha' ntsii na ji'i lcaa
 ngu' quichi re, cha' lcaa ngu'
 jlya ti' ngu' cha' chañi cha'
 ngua Juan bi' tu'ba ji'i ycui'
 Ndyosi.

27 Bi' cha' ndi'ya nguxacuī
 ngu' bi' cha' ji'i Jesús:

—Ná jlo ti' ya —nacuīngu'
 bi'.

—Tso'o lacua —nacuī Jesús
 ji'i ngu' bi'—. Ni na', ná cacha'
 na' ji'i mā tilaca laca nu nda
 chacuayá' 'na cha' cua'ni na'
 ñi'ya nu ndu'ni na'.

28 Tya ngulu'u la Jesús xi
 cha' ji'i ngu' li':

—Chcui' na' sca cuij re lo'o
 mā, lo'o li' xacuī mā cha' jna'

—nacui Jesús ji'í ngu'—. Cua ndi'í sca nu cusu' nu ntsu'u tucua tya'a sñi' qui'yu ji'í. Li' nchcui' nu cusu' bi' lo'o sñi' nu ngula clyo: "Sñi'", nacui ji'í sñi' clyo bi', "yaa nu'u cua'ni cña ne' lo'o 'na juani, su ntsu'u yaca si'yu losu' tyixi 'na".²⁹ "Ná tsa'q", nacui sñi' yu li'. Pana tsa cua tsä ti xi ngua tyuju'u ti' sñi' cha' ná ndaquiya' ji'í sti, lo'o li' ndu'u ndyaa cña bi!.³⁰ Lo'o la cui' ti cña bi' ngulo sti ji'í nu chaca sñi' yu. "Tsa'a na', ná cube ti' nu'ú", nacui yu cuañi' bi' ji'í sti. Pana cha' cuiñi ti nchcui', cha' ná ndyaa cña ji'í sti.³¹ ¿Ñi'yä nti' cu'mä ni? Nu tyucuña qui'yu cuañi' bi' ni, ¿tilaca laca nu ngua'ni cña nu ngua ti' sti ngu' cha' cua'ni ngu'?

—Sñi' clyo yu, bi' laca bi'
—nacui ngu' ji'í Jesús li'.

—Chañi cha' ji'í mä —nacui Jesús ji'í ngu'—. Cha' liñi nchcui' na' lo'o mä juani, cha' ntsu'u ngu' cuxi, ñi'yä nti' nu msu ji'í ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ngu', ntsu'u ngu' bi' nu yala la tyatí cha' ji'í y cui' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'í ngu'; jua'q ntsu'u nu cuna'a calle ti nu yala la tyatí ngu' cha' ji'í y cui' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'í ngu'. Pana cu'mä ni, tiya' tsa tyalaa cu'mä ca su ntucua y cui' Ni.³² Nu lo'o ñaa jyo'o Juan bi' ni, xcui' cha' liñi nchcui' yu lo'o mä. Liñi tsa ngua'ni yu, pana ná ngua'ni cuentya mä tsiya' ti ji'í cha' nu nchcui' yu lo'o mä.

Lo'o nu ngu' cuxi nu nxñi cñi cña loo ngu' ni, cua ndaquiya' ngu' bi' ji'í cha' nu nchcui' Juan bi' li'; jua'q nu cuna'a calle bi', ndaquiya' ngu' ji'í cha' nu nchcui' Juan. Masi cua na'a ma ñi'yä jlya ti' nu ngu' cuxi tyiquee bi' cha' nu ngulu'u Juan, ná nchca caca tyuju'u ti' ma ji'í qui'ya nu ntsu'u ji'í y cui' ca mä, xqui'ya cha' ná ngusñi mä cha' nu nchcui' Juan bi' tsiya' ti.

Cuijji'í msu xña'a

³³ 'Nde chcui' na' chaca cuijji' lo'o mä: Ngua sca ngu' culiya', li' ndyataa yu quiña'a tsa yaca si'yu losu' tyixi. Ngusu'ba yu culiya' bi' sca lo'o hichu' yaca bi' li', xcui' yaca ye'e ndya' lo'o bi!. Lo'o jua'q ngüiñá yu sca pilya cha' tyatá si'yu losu' ndacua, cha' tyu'u hitya tyixi nu ntsu'u ji'í si'yu bi!. Li' ngüiñá yu sca ni'í su tyu'ngu' cuq ji'í cña bi'.

'Li' nda nu xu'na yuu bi' yuu ngüiñá xi xa' la ñati, cha' cua'ni ngu' cña ne' lo'o ji'í yu, cha' ntsu'u sca cña tsaa yu tyijyu'.³⁴ Tiya' la lo'o cua ngulala ti tyempo xuu ngu' si'yu bi', tyijyu' ndi'í xu'na yuu bi'. Li' ngulo yu cña ji'í ngu' msu ji'í yu cha' tsaa ngu' ca su ntsu'u ngu' nu ndyu'ni cña ne' lo'o ji'í, cha' tsaa squi'ya ngu' msu bi' sa yu'be si'yu nu nga'a cha' tyanu ji'í xu'na yuu bi'.³⁵ Pana lo'o na'q ti nu ngu' nu ndyu'ni cña bi' ji'í ngu' msu nu ngulaa bi', hora ti ndaya' ngu' ji'í ngu' msu bi'; ngujui'íngu'ji'ítsaca yu, ndyujui'íngu'ji'ítsaca yu, ndyujui'íngu'ji'ítsaca yu.

yu, ngujui' i ngu' quee ji'i xi
xa' la ngu'. ³⁶ Li' nda xu'na
yuu bi' ji'i chaca latya msu,
cha' ndyaa ngu' slo nu ngu'
nu ndyu'ni cña bi'; pana na'a
ti ngu' bi' ji'i msu bi', li' la cui'
ti cha' cuxi ngua'ni ngu' bi'
lo'o msu bi'.

³⁷ 'Ca tiya' la li' nda xu'na
yuu bi' ji'i sñi' y cui' ca ndyaa
slo ngu' nu ndyu'ni cña bi'.
"Ná tyiquee' taquiya' ngu'
bi' ji'i sñi' y cui' na", ngua ti'
xu'na yuu bi'. ³⁸ Pana na'a ti
ngu' bi' ji'i sñi' nu culiya' bi',
li' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':
"Sñi' y cui' ndyalaa juani",
nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'. "Nu
cua caca xu'na yaca si'yu re
nde loo la, bi' cha' tso'o la si
cujuui na ji'i yu, cha' tyanu
lo'o re cuentya ji'na", nacui'
ngu' bi'. ³⁹ Lo'o li' ndaya'
ngu' bi' ji'i sñi' xu'na yuu bi',
ndyaa lo'o ngu' bi' ji'i yu nde
chu' lo'o, ndyujui' ngu' bi' ji'i
yu li'.

⁴⁰ [¿]Na laca cua'ni xu'na
yuu bi' lo'o nu ngu' xña'a nu
ndyu'ni cña ne' lo'o ji'i yu, nu
lo'o tya'a yu chaca quiya', nti'
mä? —nacui' Jesús ji'i ngu' li'.

⁴¹ —Cujuii clya xu'na yuu
bi' ji'i lcaa ngu' tyaala bi'
—nacui' ngu' ji'i Jesús—. Lo'o
li' ta yu yuu bi' jña xa' ñati
cha' cua'ni ngu' cña lo yuu
bi'. Culana xu'na yuu bi'
ji'i ñati tso'o nu tyaja'a ta xi
si'yu ji'i yu, caya' lo yuu bi';
ta ngu' si'yu lcaa yija' lo'o
ndyaca tyempo nu nxuu ngu'
si'yu bi'.

⁴² Li' xa' nchcui' Jesús lo'o
ngu' bi':

—¿Ha bilya chcui' mä
lo quityi ji'i y cui' Ndyosi?
Ndi'ya nscua cha':

La cui' quee tonu nu ngux-
cuqä cuityi ni'i ji'i clyo,
cha' ná tso'o ña'a quee
bi' nti' ngu',

juani cua ngujui cña cua'ni
quee bi';

ndu bi' su ndulo la cha'
ji'i cuentya ji'i y cui'
Ndyosi.

Y cui' Ndyosi ngua'ni cha'
jua'a ngua cha' bi', bi'
cha' ndube tsa ti' na ji'i
cha' tlyu bi'.

Jua'a nchcui' cha' nu nscua
lo quityi nu ngua tya sa'ni;
⁴³ bi' cha' cacha' liñi na' ji'i
mä juani, cha' nga'aa ta y cui'
Ndyosi chacuayá' tyatí cu'mä
cha' ji'i Ni cha' caca Ni loo
ne' cresiya ji'i mä. Pana ta
Ni chacuayá' tyalaa xa' la ñati
ca slo y cui' Ni, si tso'o ntsu'u
tyiquee ngu' cha' cua'ni ngu'
cña ji'i Ni. ⁴⁴ Lo'o cha' ji'i
queetonu bi' ni, na' lacä ñi'ya
laca quee tonu bi'; ñi'ya nu
ngua'ni cuityi ni'i lo'o quee
bi', jua'a ndyu'ni mä lo'o na'.
Pana si nti' ñati tacu' ngu' lo
cha' jna', nga'aa tso'o tyi' i ñati
bi' li'; lo'o cua'ni cuayá' Ni
ji'i lcaa ñati chalyuu, tye cha'
tsiya' ti ji'i ñati nu ná ntaja'a
xñi cha' jna' nu lo'o yaä ngu'
nde chalyuu.

⁴⁵ Sti jo'ó nu laca loo
lo'o ngu' fariseo ni, nu lo'o
ndyuna ngu' cuij nu cua
nchcui' ca ti Jesús lo'o ngu',
nu nchcui' cha' ji'i ngu' tyaala
nu ngua'ni cña ne' lo'o ji'i
nu culiya' bi', lo'o jua'a nu

nchcui' cha' ji'íngu' cuityi ni'í nu ná tso'o, li' ngua tii ngu' nu laca loo bi', cha' nchcui' ca'a Jesús cha' ji'í y cui' ngu' bi'. ⁴⁶ Lye tsa ngua ti' ngu' bi' taya' ngu' ji'í Jesús, cha' cujuii ngu' ji'í, ngua ti' ngu'; pana ná ngua ji'íngu' bi', cha' ndyutsii ngu' ji'í nu ñatí quiña'a bi', cha' quiña'a tsa ngu' jlya ti' ngu' cha' laca Jesús sca ñatí nu laca tu'ba ji'í y cui' Ndyosi.

22

Cuiiji'i ta'a su ngujui clyo'o ngu'

¹ Nchcui' Jesús chaca cuiii lo'o ngu' li':

² —Chcui' na' chaca cha' lo'o mä cha' caca cuayá'ti' ma ñi'yä caca lo'o laca y cui' Ni loo ne' cresiya ji'í ñatí—nacui Jesús li'—. Caca bi' ñi'yä ngua sca tsä lo'o ngua ta'a ngu-juui clyo'o sñi' rey. Ngua'ni rey ta'a li'. ³ Ngulo cña ji'í msu ji'í cha' tsaa ngu', tsaa chcui' ngu' lo'o lcaa ñatí nu ntsu'u cha' ji'í lo'o rey, cha' cua ndyalaa tsä nu caca ta'a bi'; pana ná ntaja'a ñatí bi' cäa ngu' slo rey nu ngua tsä ta'a bi'. ⁴ Xa' ngulo rey bi' cña ji'í msu ji'í, cha' tsaa ngu' slo ñatí bi' chaca quiya': "Chcui' mä lo'o lcaa ñatí bi', cha' cua laca ngua'ni cho'o na' scuaa cha' cacu ngu'; cua ndyujui na' bata lo'o chqueru. Cua laca ntsu'u xlyaa cacu ngu' juani, si cua'ni ngu' cha' tso'o cäa ngu' ta'a re yala ti, cha' cua ngujui clyo'o sñi' na", nacui rey ji'í msu ji'í. ⁵ Pana ná ndu'u tucua ñatí bi', cha' ná ndube ti' ngu' cha' ngujui

clyo'o sñi' rey bi'; ndyaa ngu' cña ne' quixi', ndyaa xi xa' la ngu' ndyujui' ngu' yu'ba ji'íngu'. ⁶ Lo'o jua'a xi xa' la ñatí bi' ni, ndaya' ngu' ji'í msu bi', nxtyí lo'o ngu' ji'í msu bi'; cuati jua'a ntsu'u su ngujui'ngu' ji'í msu bi' ña'a cuayá' nu ndyujui'ngu' ji'í. ⁷ Nu lo'o ndyuna rey cha' nu ngua'ni ngu' bi' lo'o msu ji'í, ngua ñasi' tsa rey bi' ña'a ji'í ñatí xña'a bi'. Li' ngulo rey cña ji'í sendaru ji'í cha' cujuii ngu' ji'í lcaa ñatí xña'a bi', cha' su'ba ngu' qui' tyaqui quichi tyi ñatí bi'. ⁸ Li' nchcui' rey lo'o msu ji'í chaca quiya': "Cua ngua'ni cho'o na' scuaa cha' caca ta'a ngu-juui clyo'o sñi' na", nacui rey bi'. "Pana nu ngu' nu cua nchcui' na' lo'o tsä cha' cäa ngu' ta'a ca slo na', ná ntaja'a ngu' bi' cäa, bi' cha' ná cacu ngu' bi' scuaa tso'o nu ntsu'u 'na tsiya' ti. ⁹ Tso'o la tsaa clyia mä nde calle tlyu juani; chcui' mä lo'o lcaa ti tya'a ñatí nu ña'a mä ji'í nde calle jua, cha' cäa ngu' ta'a ca slo na'." ¹⁰ Li' ndu'u ngu' msu bi' ndyaa ngu' nde calle; nchcui' ngu' lo'o cua ña'a ca ñatí nu ndyacua tya'a ngu' lo'o, masi ñatí tso'o, masi ñatí cuxi. Li' ndyu'u ti'í lcaa ñatí bi' slo rey ña'a cuayá' nu ngutsa'á ni'í ji'í rey, ndi'í quiña'a tsa ñatí nu cua ndyalaa ta'a slo rey bi'.

¹¹ 'Li' ndyatí y cui' rey bi', ndyaa nde ni'í cha' chcui' lo'o lcaa ñatí nu ndi'í ni'í bi'. Li' na'a rey cha' nga'a sca nu qui'yu nu ná lacu' late' ji'í

ta'a. ¹²Li' nchcuane rey ji'i nu qui'yu bi': "Chocue", nacui, "¿ni cha' ndyatí nu'u ni'i re lo'o ná lacu' nu'u late' ji'i ta'a nu cua nda na' jinu'u?" Pana ná ngujiñ ñi'yá xacuñ nu qui'yu bi' cha' ji'i rey li'; ¹³bi' cha' ngulo rey bi' cña ji'i msu ji'i: "Xñi mä ji'i nu qui'yu re, sca' mä ya' yu, lo'o jua'a sca' mä quiya' yu. Lo'o li' xcuaña mä ji'i yu nde ca bilyaa su talya tsa ña'a, ca su nxi'ya tsa ngu' ndi'i ngu', ca su lye tsa ndacu la'ya ngu' cha' ñasi' ngu!", nacui rey bi!. ¹⁴Lo'o y cui' Ndyosi ni, ndacane Ni ji'i quiña'a tsa ñatí cha' cua'a jyaca ngu' ji'i lcaa cha' nu nchcui' Ni, pana cua laca ti ñatí nu nsubi Ni ji'i cha' caca ngu' ñatí ji'i Ni.

Cha' ji'i cña cña loo ngu'

¹⁵ Li' ndu'u ngu' fariseo ndyaa ngu' cha' quiñi cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu', ñi'yá nu caca ji'i ngu' cñilo'o ngu' ji'i Jesús cha' chcui' yu sca cha' cuxi. ¹⁶ Li' ngulo ngu' bi' cña ji'i xi ngu' cuañi' nu ndyaca tsa'a cha' ji'i ngu' fariseo, cha' chcui' cuayá' ngu' cuañi' bi' lo'o Jesús, ngua ti' ngu'. Li' ndyaa ngu' bi' slo Jesús lo'o xi xa' la ñatí nu ndya'a lo'o taju ngu' nu cuentya ji'i rey Herodes.

—Mstru —nacui nu ngu' cuañi' bi' ji'i Jesús li'—, jlo ti' ya cha' liñi tsa ndu'ni nu'u; la cui' cha' liñi nu ntsu'u ji'i y cui' Ndyosi, bi' ti cha' laca nu nclu'u nu'u ji'i ngu'. Ná ndube ti' nu'u ñi'yá ndañi cha' nu nchcui' ngu' jinu'u;

sca ti cuayá' ntí' nu'u ña'a nu'u ji'i lcaa ñatí, masi ngu' ti'i, masi ngu' tonu. ¹⁷Tyu'u cha' clyu ti' jinu'u, cacha' nu'u cha' liñi ji'i ya: ¿Ha tso'o si ta na cñi cña loo na ji'i rey tlyu nu ndi'i xa' tsu' bi'?

¹⁸ Pana ngua tii Jesús ñi'yá laca cha' cuxi nu nclyacua ti' ngu' bi', bi' cha' ndi'yá ngux-acui yu cha' ji'i ngu':

—Cuiñi tsa cu'mä ni. ¿Ni cha' laca nchcui' cuayá' mä lo'o na! —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. ¹⁹Culu'u mä sca cñi 'na, la cui' tya'a cñi plata nu nda na ji'i ngu' nu nxñi cñi cña loo na.

Li' ñaa lo'o ngu' ji'i sca cñi plata bi' slo Jesús.

²⁰ —¿Tilaca nu ca ji'i lcui nga'a chü' cñi re? —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. ¿Ti ji'i laca xtañi nu nscua re? —nacui.

²¹ —Xtañi rey tlyu nu ndi'i xa' tsu', bi' nga'a chü' cñi cua —nacui ngu' li'.

—Tso'o —nacui Jesús li'—, ji'i rey tlyu bi' tya mä cñi cña loo nu nga'a cha' ta mä ji'i lacua, lo'o jua'a ji'i y cui' Ndyosi tya mä lcaa na nu ntsu'u cha' tya mä ji'i Ni.

²² Ndube tsa ti' ngu' bi' li', cha' nchca tsa ji'i Jesús xty-acui cha' lo'o ngu'. Ndu'u ngu' bi' ndyaa ngu' li'.

Nchcuane ngu' ji'i Jesús ñi'yá caca lo'o tyu'u ñatí chaca quiya'

²³ Lo'o la cui' tsä bi' ñaa xi ngu' saduceo slo Jesús, bi' laca sca latya ñatí nu nchcui' cha' nga'aa tya'u'u ñatí chaca quiya' lo'o cua ngujui ngu'.

Nchcuane ngu' bi' sca cha' ji'i Jesús li':

²⁴ —MSTRU —nacuī ngu' bi' ji'i—, sa'ni la nda jyo'o Moisés sca cha' lo'o na cuentya ji'i tya'a ngula ngu'. Nu lo'o cua ngujuii tsaca yu ni, si cua ngujui clyo'o yu pana bilya caja sñi' yu, li' ntsu'u cña ji'i tya'a ngula yu nu ntucua y cui' ti cha' caja clyo'o lo'o nu cuna'q nu ngua clyo'o jyo'o tya'a yu. Li' chcui' ngu' ji'i sñi' clyo ngu' cha' sñi' nu qui'yu nu cua ngujuii bi' laca bi', cha' ná chcuna' xtañi yu nu cua ngujuii bi'. Jua'a nchcui' Moisés sa'ni la. ²⁵ Ndi'yā ngua sca quiya': Ntsu'u cati tya'a nu qui'yu tya'a ngula, tya'a quichí tyi ya. Li' ngujui clyo'o nu ngula clyo, pana yala tsa ngujuii yu, lo'o bilya caja sñi' yu. Li' ndyanu nu cuna'q bi' cuentya ji'i tya'a yu. ²⁶ Li' ngujui clyo'o nu cuna'q bi' chaca quiya'. La cui' jua'a, yala ti ngujuii chaca nu qui'yu tya'a ngula jyo'o bi'. Jua'a ngua ji'i ca ta'a ngu' qui'yu tya'a ngula jyo'o bi'. ²⁷ Ca su ndye, li' ngujuii nu cuna'q bi'. ²⁸ Nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya' ni, ¿ñi'yā nu laca clyo'o ca nu cuna'q bi', cha' ca ta'a cati tya'a nu tya'a ngula ngu' ngujui clyo'o ngu' lo'o?

²⁹ Li' nguxacuī Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Ná jlo ti' mǟ tsiya' ti, cha' ná nchca cuayá' ti' mǟ ji'i quityi ji'i y cui' Ndyosi; ná nchca cuayá' ti' mǟ cha' nchca tsa ji'i y cui' Ni cua'ni Ni

cña tonu. ³⁰ Nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya', nga'aa ntsu'u cha' caja clyo'o ngu' ca bi'; tyi'ī ngu' li' ñi'yā ndi'ī xcǟ ji'ī y cui' Ndyosi ca slo Ni. ³¹ Chañi cha' ntsu'u cha' tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya'. ¿Ha bilya chcui' mǟ cha' lo quityi nu nchcui' y cui' Ndyosi lo'o ma? Ndi'yā nchcui' quityi bi': ³² "Y cui' Ndyosi Xu'na Abraham laca na!", nacui Ni, "y cui' Ndyosi Xu'na Isaac laca na', lo'o la cui' ti y cui' Ndyosi Xu'na Jacob laca na!", nacui Ni. Ná nacuī quityi bi' cha' na cua ngua y cui' Ndyosi Xu'na ngu' bi'; ña'ā ti tya laca y cui' Ndyosi Xu'na ngu' bi' juani, lo'o jua'ā laca y cui' Ndyosi Xu'na lcaa ñatí lu'ú.

³³ Lo'o ndyuna nu quiña'q tsa ñatí nu nga'q slo cha' nu nclyu'u Jesús bi', ndube tsa ti' ngu' ji'ī cha' bi' li'.

Cña nu ndulo la cha' cua'ni na cuentya ji'ī y cui' Ndyosi

³⁴ Nu lo'o ndyuna ngu' fariseo cha' cua ngua'ni Jesús ngana ji'ī nu ngu' saduceo bi', li' ndyu'u til'ī lcaa ngu' fariseo bi' slo Jesús. ³⁵ Lo'o jua'ā nga'q sca ngu' fariseo nu jlo tsa ti' lcaa cha' ji'ī y cui' Ndyosi nu nguscua jyo'o Moisés. Li' nchcuane yu ji'ī Jesús cha' chcui' cuayá' yu lo'o:

³⁶ —MSTRU —nacuī yu bi' ji'ī Jesús—, ¿ñi'yā cha' laca nu ndulo la ji'ná cha' cua'ni na, cha' nu nda y cui' Ni lo'o jyo'o Moisés sa'ni la?

³⁷ Li' nguxacuī Jesús cha' ji'ī yu bi':

—“Ntsu'u cha' tyucui tyiquee mā tyu'u cha' ji'i mā lo'o ycui' Ndyosi; nu lo'o lubii ti cresiya ji'i mā, jua'a lo'o lcaa cha' nu nda'ya hique mā, tyu'u cha' ji'i mā lo'o Ni". ³⁸ Bi' laca cha' nu tlyu la, nu ndulo la ji'na cha' cua'ni na. ³⁹ Lo'o jua'a ntsu'u chaca cha' tlyu: “Ntsu'u cha' cua'ni tya'na ti' mā ji'i tya'a ñati mā, ñi'ya laca si ndu'ni tya'na ti' mā ji'i ycui' ca mā". ⁴⁰ Sūu lcaa cha' nu nguscua jyo'o Moisés cuentya ji'i ycui' Ndyosi laca tyucuua cha' bi', lo'o jua'a suu lcaa cha' nu nchcui' ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni laca cha' bi'.

Nchcuane Jesús ji'i ngu' cuentya ji'i Cristo

⁴¹ Laja lo'o tya ndyu'u ti'i lcaa ngu' fariseo bi' su ndu' Jesús, li' nchcuane yu sca cha' ji'i ngu':

⁴² —¿Ñi'ya nti' cu'mā cuentya ji'i Cristo nu ntsu'u cha' cāq? —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. ¿Tilaca ngua jyo'o cusu' ji'i nu Cristo bi' nti' mā?

—Ñati tya'a ji'i jyo'o rey David caca nu bi' —nacui ngu' ji'i.

⁴³ Li' nchcuane Jesús ji'i ngu' bi' chaca quiya':

—¿Ñi'ya ndyu'u ta cha' re nti' cu'mā, cha' cua nchcui' jyo'o David cha' Xu'na yu laca nu Cristo bi'? Cua ngulu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi cha' bi' ji'i David, bi' cha' nchcui' yu ndi'ya:

⁴⁴ Ycui' Ndyosi nu laca Xu'na na nacui ji'i Cristo nu Xu'na na' ndi'ya:
“Tyucua nu'u nde la'a tsu' cui' na, ña'a cuayá' nu cua'ni tye na' cha' ji'i lcaa tya'a cusuu jinu'u, cha' caca nu'u loo ji'i lcaa ca cha'", nacui Ni ji'i Cristo.

⁴⁵ Xu'na na', nchcui' jyo'o David ji'i Cristo. ¿Ñi'ya caca chcui' na cha' ñati tya'a ji'i jyo'o David bi' laca Cristo lacua?

⁴⁶ Ná ntsu'u ni sca ñati ca bi' nu ngua ji'i xacui cha' ji'i Jesús li'. Lo'o jua'a xa' la tsā nde loo la nga'aa nchcuane ngu' cha' ji'i yu tsiya' ti, cha' ntsii' ngu' ji'i, ñi'ya nu xacui Jesús cha' ji'i ngu'.

23

Ngusta Jesús qui'ya ji'i ngu' fariseo lo'o jua'a ji'i mstru cha' jo'ó bi'

¹ Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o nu quiña'a tsa ñati nu ndi'i slo yu, jua'a lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

² —Nu ngu' fariseo bi', lo'o mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne' laa ni, jlo ti' ngu' bi' lcaa cha' ñi'ya nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi. ³ Bi' cha' tso'o cua'a jyacā mā ji'i cha' nu nclu'u ngu' bi' ji'i mā, tso'o taquiya' mā ji'i cha' nu nclu'u ngu' bi'; pana ná cua'ni mā ñi'ya nu ndu'ni ti ngu' bi'. Tso'o ti nclu'u ngu' cha' jo'ó bi', pana ná ndaquiya' ycui' ca ngu' cha' bi'. ⁴ Lo'o jua'a nu ngu' fariseo bi' ni, nclyo ngu'

cña ji'í tya'a ngu' cha' tonu tsa yu'ba qui'ya ngu'; ti'í tsa yu'ba nsta ngu' bi' scu ñati, pana y cui' ca ngu' ni, ná sicuā ngu' yu'ba bi' tsiya' ti. ⁵ Lcaa cha' nu ndu'ni nu ngu' bi' ni, ndu'ni ngu' ji'í cha' ña'a ti ñati ji'í ngu'; bi' cha' ndyaaca' juata su nscua cha' ji'í y cui' Ndyosi hique ngu', lo'o jua'a scū ngu', cha' nti' ngu' cha' chcui' ñati ji'í ngu' cha' tacati tsa ndu'ni ngu'. Lo'o jua'a nchcu' ngu' bi' payū nu tonu tsa lsu ndacui lo cha' ña'a ñati ji'í. ⁶ Nu lo'o ndya'ā ngu' bi' sca ta'a, li' ndyaca'ā ngu' su tso'o la ña'ā nti' ngu'; cuati jua'ā ne' laa, la cui' ti su tso'o la ña'ā nti' ngu', ca bi' ntucuā ngu' bi'. ⁷ La cui' jua'ā, si tyacua tya'ā ñati lo'o ngu' bi' nde calle, lo'o chcui' ñati bi' lo'o ngu', na cua'ni chí ñati loo nti' ngu' fariseo bi'; jua'ā cua nti' ngu' cha' ñacuī ñati ji'í, cha' mstru laca ngu'. Jua'ā nti' ngu' bi'.

⁸ Pana cu'ma ni, ná tso'o si ñacuī ngu' ji'í ma cha' mstru laca ma; tso'o la si sca ti cha' ntsu'u tyiquee ma lo'o tya'a ma, cha' sca ti mstru ntsu'u ji'í ma, bi' laca Cristo. ⁹ Lo'o jua'ā ná nga'ā cha' ñacuī ma cha' sti ma laca sca ñati chalyuu ti, cha' sca ti y cui' Ndyosi nu ntucua nde cua, bi' laca Sti ma. ¹⁰ Lo'o jua'ā ná ta ma chakuayá' ji'í ñati cha' chcui' ngu' ji'í ma cha' xu'na ngu' laca ma, cha' sca ti Cristo laca Xu'na ma nu chañi ca. ¹¹ Nu cu'ma nu ndulo la cha' ji'í ma cuentya ji'í tya'a ma, nga'ā cha' cua'ni ma cua ña'ā ca

cña nu culo lcaa tya'a ma ji'í ma, masi laca ma loo ji'í ngu'. ¹² Ñati nu nti' cha' caca tlyu la cuentya ji'í tya'ā ngu', ntsu'u cha' ca tyuju'u ti' ngu' ca tiya' la; pana ñati nu ná ndu'ni tyixi lo'o tya'ā ngu', nu ná nti' tyijiloo ji'í tya'ā ngu', bi' laca nu chañi cha' caca tlyu la cuentya ji'í cu'ma.

¹³ 'i Tya'na tsa cu'mā ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'ā cu'mā ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ma! Na ndacū ma tyucuī ji'í ngu', cha' ná caca tyatí̄ ngu' cha' ji'í y cui' Ndyosi, cha' ná caca y cui' Ni loo ne' cresiya ji'í ngu'. Ni y cui' ma, ná caca tyatí̄ ma cha' bi', lo'o jua'ā ná nda mā chakuayá' cha' tyatí̄ xa' la ñati cha' bi'.

¹⁴ 'i Tya'na tsa cu'mā ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'ā cu'mā ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ma! Nxlyaā ma ni'í nu ntsu'u ji'í nu cuna'ā ti'i, lo'o li' tyiquee' nchcui' ma lo'o y cui' Ndyosi slo ñati cha' ña'ā ti ñati ji'í ma. Ná ca cuayá' ti' xa' ñati lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'í ma li'. Bi' cha' lye la chcube' ma ca nde loo la.

¹⁵ 'i Tya'na tsa cu'mā ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'ā cu'mā ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ma! Tyijyu' tsa ndya'ā ma, masi tyucuī nde lo yuu ti, masi tyucuī nteje tacui ma tyujo'o ndya'ā ma, cha' clyana ma ji'í ñati, masi sca ti ñati nu tyaja'ā xtyanu ji'í nu xa' la jo'ó nu ndu'ni tlyu yu ji'í, cha' xñi yu cha' nu culu'u cu'ma ji'í yu.

Li' culu'u mä ji'i yu cha' caca
yu sñi' cuiñaja nu tlyu la que
cu'mä, cu'mä nu ntsu'u cha'
tsaa mä ca bilyaa.

¹⁶ ¡Tya'na tsa cu'mä! Na
cua nti' mä culu'u mä ji'i
xa' ñati; pana cuityi' y cui'
ca cu'mä, cha' ná nda mä
cuentya tsiya' ti. Ndi'ya
nchcui' mä: "Si cua'ni ngu'
jura cuentya ji'i laa tonu
re cha' cua'ni lyiji ngu' sca
cña, ná sca cha' laca", nacui
mä. "Pana si cua'ni ngu' jura
cuentya ji'i na oro nu ntsu'u
ne' laa cha' cua'ni ngu' cña bi',
li' ntsu'u cha' cua'ni ngu' lcaa
cña tsiya' ti nu cua nchcui'
ngu'", nacui mä. ¹⁷ ¡Ple tsa
cu'mä, na cuityi' tsa mä! ¿Na
laca nu ndulo la cha' ji'i nti'
mä? ¿Ha tlyu la cha' ji'i na oro
nu ntsu'u ne' laa bi'? ¿Ha tlyu
la cha' ji'i laa tlyu su ntsu'u
na oro bi', nti' mä? Sca ti
cuayá' ndyu'u cha' bi'. ¹⁸ Lo'o
jua'a chaca cha' nchcui' mä:
"Si cua'ni ngu' jura cuentya
ji'i mesa nu ntsu'u ne' laa
re, cha' cua'ni lyiji ngu' sca
cña, ná sca cha' laca", nacui
mä. "Pana si cua'ni ngu'
jura cuentya ji'i mstä nu nsta
ngu' lo mesa bi', cha' cua'ni
ngu' cña bi', li' ntsu'u cha'
cua'ni ngu' lcaa cña tsiya' ti
nu cua nchcui' ngu'", nacui
mä. ¹⁹ ¡Chañi cha' cuityi'
cu'mä! ¿Na laca nu ndulo la
cha' ji'i, nti' mä? ¿Ha tlyu la
cha' ji'i mstä bi'? ¿Ha tlyu la
cha' ji'i mesa su nscua mstä
bi', nti' mä? Sca ti cuayá'
laca cha' bi'; ²⁰ bi' cha' nu
lo'o cua'ni ngu' jura cuentya
ji'i mesa bi', cha' cua'ni ngu'

sca cña, stu'ba ndyu'ni ngu'
jura cuentya ji'i na nu nscua
lo mesa bi'. ²¹ Lo'o jua'a,
si cua'ni ngu' jura cuentya
ji'i laa tonu re, la cui' jua'a
ndyu'ni ngu' jura cuentya ji'i
y cui' Ndyosi, cha' lo'o ne' laa
bi' ndya'a y cui' Ni. ²² La cui'
ti cha' ni, si cua'ni ngu' jura
cuentya ji'i sca na nu ntsu'u
nde cuä, la cui' jua'a ndyu'ni
ngu' jura cuentya ji'i su tlyu
ca su ntucua y cui' Ni, lo'o
jua'a cuentya ji'i y cui' Ni li'.

²³ ¡Tya'na tsa cu'mä ngu'
mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a
cu'mä ngu' fariseo, cha'
tucua cha' ntsu'u tyiquee mä!
Tacati tsa ndu'ni mä lo'o y cui'
Ndyosi lo'o lcaa na xca ti
nu ntsu'u ji'i mä; si ntsu'u
tii tya'a laca' tyunu' xlya ji'i
mä ni, masi si'yu hañi, masi
si'yu comino, hora ti nda mä
tsaca ji'i y cui' Ndyosi li', masi
ná ndaquiya' mä ji'i cha' nu
ngulu'u Ni, nu ndulo la cha'
ji'i. Cua nacui y cui' Ndyosi
cha' liñi ti cua'ni cuayá' mä
ji'i ñati, lo'o jua'a nacui Ni
cha' cua'ni tya'na ti' mä ji'i
ñati, cha' jlya tso'o ti' ma ji'i
y cui' Ni; pana ná nduna mä
cha' bi!. Ntsu'u cha' taquiya'
mä ji'i cha' nu ndulo la bi',
masi tya cua'ni mä cha' tso'o
ñi'ya nu ndyu'ni ti mä nu
lo'o nda mä mstä sube ti bi'.
²⁴ Nti' mä culu'u mä cha' ji'i
y cui' Ndyosi ji'i xa' ñati; pana
na cuityi' y cui' ca mä, cha'
ndyacu' hique mä ji'i lcaa
cha' liñi bi!. Ñi'ya laca si
nsubii mä hitya cha' co'o mä,
cha' ná co'o mä na'ni sube nu

ntsu'u lo hitya bi', pana ná ndu'ni cuentya mä ji'i, si cua ntuyucui' mä sca na'ni tlyu la, ñi'yä nti' sca camello.

²⁵ ;Tya'na cu'mä ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'mä ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee mä! Tso'o tsa ndyaati loo ma, ndyaati chü' cuaña' mä, ñi'yä nti' ndyaati sca tasa, ndyaati sca ca'ñña; pana nde ne' cresiya ji'i mä xcui' cha' cuxi ntsu'u, cha' nti' mä xlyaa mä na nu ntsu'u ji'i xa' ñati, cha' lya' ti' mä ji'i ñati. ²⁶ Na cuityi' mä, lcaa cu'mä ngu' fariseo. Clyo cua'ni lubii mä ne' cresiya ji'i ycui' ca mä, cha' tyanu lubii tyucui ña'a mä li', ñi'yä nti' ndyaati sca tasa, sca ca'ñña.

²⁷ ;Tya'na tsa cu'mä ngu' mstru cha' jo'ó lo'o cu'mä ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee mä! Ñi'yä sca ni'i sube nu ndu chü' cuaá nu ndu'ni ngati ngu' ji'i, tso'o tsa ña'a ni'i bi' li', la cui' jua'a laca cu'mä. Pana xcui' tyijya jyo'o ntsu'u ne' cuaá bi', xcui' na tyucu ntsu'u bi'. ²⁸ Lo'o jua'a cu'mä ni, tso'o tsa ña'a mä nde chü' mä, liñi tsa ndu'ni mä nti' ñati; pana lo'o ña'a ycui' Ndyosi ca nde ne' mä, tucua cha' ntsu'u tyiquee mä, cuxi tsa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i mä, nti' Ni.

²⁹ ;Tya'na tsa cu'mä ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'mä ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee mä! Tso'o tsa ña'a ni'i sube nu ndiñá mä chü' cuaá su ndyatsi' jyo'o nu cua yaa

nchcui' cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ñati nu ngua sa'ni la; tso'o tsa ndalya' mä ji'i ni'i bi' nu ntucua chü' cuaá su ndyatsi' jyo'o nu tso'o tsa tyiquee nu ngua sa'ni la. ³⁰ "Cuxi tsa ngua'ni jyo'o cusu' ji'i ya cua sa'ni", nacui mä. "Si cua nguti'i ya chalyuu nu ngua tyempo bi', ná lo'o cua ndyujuuii ya ji'i ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi bi'", nacui mä. ³¹ Jlo ti' mä cha' laca mä la cui' tya'a ñati lo'o jyo'o cusu' ji'i mä nu cua ndyujuuii ji'i ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni; ña'a ti cuxi tyiquee mä juani, ñi'yä nu cuxi tyiquee jyo'o cusu' ji'i mä nu ngua li'. ³² Tso'o lacua. Tya cua'ni la mä cha' cuxi nu ngua'ni jyo'o cusu' ji'i mä nu ngua sa'ni li'.

³³ ;Ñi'yä nti' cuaña, jua'a nti' cu'mä! Tajua' tsa ndyu'ni mä cha' cuxi. ¿Ha nti' mä cha' clyaa mä ji'i ycui' Ndyosi cha' ná chcube' mä ca bilyaa? Ná taca ji'i mä jua'a. ³⁴ Bi' cha' ta na' ji'i ñati 'na cha' cäa ca slo mä; masi ngu' nu laca tu'ba 'na, masi ngu' nu jlo ti' cha' jna', masi ngu' mstru nu cuentya jna', ta na' ji'i ngu' cha' cäa ngu' ca slo mä. Jlo ti' na' cha' tyaala tsa cu'mä; cujuii mä ji'i xi ñati bi', cujui'i ca'a mä ji'i xi xa' la ñati bi' lo crusi, quiji'i mä ji'i xi xa' la ñati bi' lo'o reta. Masi ne' laa ji'i mä, cua'ni lya' tsa ti' mä ji'i ngu' bi' ña'a cuayá' nu culo'o mä ji'i ngu' bi', cha' ná tyanu ngu' bi' quichi tyi mä tsiya' ti. ³⁵ Bi' cha' lacua, tyanu

qui'ya ji'i mä xqui'ya cha' cua ndyujuii jyo'o cusu' ji'i mä ji'i quiña'a tsa ñati nu nchcui' cha' liñi tya sa'ni la, tya lo'o ngujuui Abel nu ngua tya clyo la, ña'a cuayá' nu ngujuuii Zacarías sñi' Berequías. Nu jyo'o Zacarías ni, cua ndyujuii ngu' ji'i yu su ndu yu ne' laa, ca su laja cla'be to' mesa su ndyaqui' mstq, nu lo'o cua tsaa ti yu ni'i su tacati tsa. Stu'ba ndyu'u cha' ñi'yä laca si y cui' ca mä cua ndyujuii mä ji'i jyo'o cusu' bi', cha' la cui' cha' cuxi bi' ntsu'u tyiquee mä juani. ³⁶ Cha' liñi nchcui' na' lo'o mä juani, cha' bilya cajaa mä lo'o tlyu tsa cha' cuxi caca ji'i cu'mä ngu' nasiyü nde xqui'ya qui'ya nu ndyanu ji'i mä.

Ngusi'ya tsa Jesús xqui'ya quichi Jerusalén

³⁷ 'Tya'nä tsa cu'mä ngu' Jerusalén! Tucui tsa cha' ntsu'u ji'i mä. Tya sa'ni la ndyujuii mä ji'i ñati nu ngua'a lo y cui' Ndyosi cña ji'i, masi ngujuui'i mä quee ji'i ngu' nu laca tu'ba ji'i Ni. Tyuu tsa quiya' ngua ti' na' cha' cua'ni tyaca'a na' ji'i mä cha' ná ca cuxi ji'i mä. Ñi'yä nti' sca su'u nu nxuti'i ji'i sñi' ne' lu'be ni', jua'a ngua ti' na' cua'ni na' lo'o mä; pana ná nda mä chacuayá' 'na tsiya' ti. ³⁸ Bi' cha' xñi'i ti tyanu quichi tyi mä juani. ³⁹ Cha' liñi nchcui' na' lo'o mä juani, cha' nga'aa ña'a ma 'na ña'a cuayá' nu tyalaa tyempo lo'o chcui' mä cha' 'na: "Tso'o tsa ndyu'n'i y cui' Ndyosi lo'o ñati nu lijya

chacuayá' ji'i y cui' nu Xu'na na", ñacui mä li'.

24

Ngulala ti cati laa tonu

¹ Lo'o li' ndu'u Jesús ne' laa tonu bi'; na cua tyaa ti, lo'o lye tsa nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu lo'o yu cha' ji'i laa tonu bi', cha' tso'o tsa ña'a lcaa ni'i nu cuentya ji'i laa bi'. ² Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Ña'a tso'o mä ji'i lcaa cha' nu ntsu'u ji'i laa tonu re —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Cha' liñi nchcui' na' lo'o mä juani, cha' tye laa re cati ña'a cuayá' ni sca quee nu ntsu'u sii' laa re, nga'aa tyanu bi' hichu' tya'a.

Cha' ti'i nu caca lo'o cua tye ti chalyuu

³ Li' ndyaa ngu' nde lo xlya ca'ya Olivos. Ca bi' ndyaca'a Jesús, lo'o li' cuaana ti nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o yu, nchcuane ngu' ji'i:

—Cuacha' nu'u ji'i cua, ¿ni jacua' caca cha' cuxi bi' ji'i laa tonu bi'? Lo'o jua'a, ¿ñi'yä caca cha' lo'o caa nu'u, nulo'o cua tye ti chalyuu? —nacui ngu' bi' ji'i.

⁴ Li' ngulu'u la xi Jesús ji'i ngu' bi':

—Cua'ni tii ti' mä, cui'ya mä cuentya cha' ná tucui cñilo'o ji'i mä —nacui—. ⁵ Nde loo la cña tyuu tya'a ngu' cuiñi nu ñacui cha' cuentya jna' lijya ngu'. "Cristo laca na", ñacui ngu' bi' ji'i mä, lo'o jua'a cñilo'o ngu' ji'i quiña'a ñati nu jlya ti' cha'

bi'. ⁶ Tyempo bi' cañi cha' nxuu tya'a ngu' nasiyuu re lo'o ngu' xa' nasiyuu, lo'o jua'a caja cha' ji'i ma cha' nxuu tya'a ngu' nasiyuu tyijyu'. Ná cutsii ma li'. Ntsu'u cha' caca jua'a, pana tya lyiji tye chalyuu li'. ⁷ Xuu tya'a ñati sca tsu' lo'o ngu' chaca tsu', lo'o jua'a xuu tya'a ñati sca quichi tlyu lo'o ñati chaca quichi tlyu. Li' caja jbi'ña ji'i ngu', caa quicha nu xñi ji'i lcaa ngu', lo'o jua'a tyuu se'i clyacui chalyuu li'. ⁸ Pana lcaa cha' bi' caca lo'o chca nguxana ti cha' chcube' ñati chalyuu, si'i na cua ndye chalyuu li'.

⁹ 'Nu lo'o xana cha' cuxi bi', tejeya' ngu' ji'i ma cha' xcube' ngu' ji'i ma, hasta ña'a cuayá' nu cujuii ngu' ji'i ma, cha' ntsu'u ngu' tyucui ña'a chalyuu nu caca ti'i ti' ngu' ña'a ngu' ji'i ma xqui'ya na'; ¹⁰ bi'cha'tyuu tya'a ngu' tya'a ma caca taja ti' ngu' jna', nga'aa talo ngu' cha' xñi la ngu' cha' 'na li'. Lo'o jua'a ntsu'u ngu' tya'a ma nu cujuii cuañi' ngu' ji'i tya'a ma ya' ngu' cuxi, jua'a ntsu'u ngu' tya'a ma nu caca ti'i ti' ngu' ña'a ngu' ji'i xa' la ngu' tya'a ma li'. ¹¹ La cui' jua'a tyu'u tucua quiña'a ngu' cuiñi, nu laca tu'ba ji'i ycui' Ndyosi, ñacui ngu'. Cñilo'o ngu' bi' ji'i tyuu tya'a ma, cu'ma nu laca ma ñati 'na. ¹² Quiña'a tsa cha' cuxi caca, ña'a cuayá' nu quiña'a tsa ngu' tya'a ma nga'aa cua'ni tya'na ti' ngu' ji'i xa' la ngu' tya'a ma. ¹³ Pana ná cube ti' ma, lcaa cu'ma nu talo

tyiquee ma ji'i cha' cuxi bi', cua'ni lyaá' na' ji'i cu'ma li', ña'a cuayá' nu tye chalyuu —nacui Jesús—. ¹⁴ Ntsu'u cha' culu'u ma cha' jna' ji'i ñati, lcaa cha' tso'o nu nchcui' na', ñi'ya caca lo'o laca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati; ntsu'u cha' chcui' ma cha' bi' lo'o ñati tyucui ña'a chalyuu, cha' caca cuayá' ti' ngu' ji'i cha' bi' nde lcaa nasiyuu. Lo'o li' tye chalyuu.

¹⁵ 'Jyo'o Daniel nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni ni, cua nchcui' yu cuentya ji'i sca na nu suba' tsa, nu cua'ni ñu'ji'i lcaa na lubii. (Caca cuayá' ti' cu'ma ji'i cha' bi' nu lo'o chcui' ma lo quityi re.) Nu lo'o ña'a ma cha' ndu na suba' bi' ca su tacati tsa ne' laa tonu bi' —nacui Jesús—, ¹⁶ li' ca cuayá' ti' ma cha' tso'o la si xna lcaa ma nu ndi'i ma nde loyuu su cuentya Judea, xna ma cha' tyu'u cuatsi' ma laja ca'ya. ¹⁷ Si ndu ñati que ni'ji'i tsa bi', nga'aa ta tyempo tyatí ngu' ni'ji'i cha' culo ngu' yu'ba nu ntsu'u ji'i ngu'; nga'a cha' ca'ya clya ngu' bi' nde lo yuu cha' xna clya ngu' li'. ¹⁸ Lo'o jua'a si ntsu'u ngu' ne' quixi', nga'aa ta tyempo ji'i ngu' cha' xtyuu ngu' tyaau ngu' nde to' tyi ngu', cha' squi'ya ngu' te' quicha' ji'i ngu'; nga'a cha' xna clya ngu' bi' li'. ¹⁹ Lo'o jua'a tya'na tsa caca ji'i nu cuna'a tana lo'o tyalaa tsa bi', tya'na tsa ngu' cuna'a nu ntsu'u cubi' cuañi' nu tya ndyati' li'. ²⁰ Tso'o si jña ma cha' ji'i ycui' Ndyosi cha'

ná ntsu'u cha' xna mä lo'o caca tyempo tlya', cha' ná ntsu'u cha' xna mä tsä ta'a nu ndi'i cña' ngu'.²¹ Tyempo lo'o lye tsa chcube' ngu' caca bi', nu lo'o ntsu'u cha' xna mä li'; bilya chcube' ñati chalyuu jua'a tya lo'o ngüiñá ycui' Ni chalyuu hasta juani, lo'o jua'a nga'aa si'i jua'a chcube' ñati tyempo ca nde loo la.²² Pana cua nacui' y cui' nu Xu'na na cha' xti ti tsä caca tyempo nu chcube' ngu' jua'a; si tyiquee' talo tyempo cuxi bi', nga'aa clyáá ni tsaca ñati chalyuu li'. Pana tya'na ti' y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'i ñati ji'i Ni, bi' cha' cua'ni Ni cha' xti ti tsä caca tyempo cuxi bi'.

²³ 'Nu lo'o caca tyempo bi', si ñacui' ngu': "Ña'a mä ña'a, cua ndyalaa Cristo ca nde"; jua'a si ntsu'u ngu' nu chcui' ndi'ya: "Cua ndyalaa Cristo quichíjua", ná taquiya' mä ji'i cha' cuiñi nu nchcui' ngu' bi' li',²⁴ cha' Cristo cuiñi caca nu bi'. Lo'o jua'a tyu'u tucua xi ngu' cuiñi nu chcui' cha' tu'ba ji'i y cui' Ndyosi laca y cui' ca ngu', nu cuiñi ti cua'ni cha' tlyu cha' cube tsa ti' xa' ñati; cua'ni ngu' cuiñi bi' jua'a, cha' nti' ngu' cua'ni ngu' ngana ji'i mä, lo'o jua'a ji'i lcaa ñati nu cua ngusubi y cui' Ndyosi ji'i.²⁵ Cua ndacha' na' cha' bi' ji'i mä juani, nu tya lyiji caca cha' cuxi bi',²⁶ cha' ná cua'a jyacä mä ji'i ngu' si ñacui' ngu': "Tsaa na slo Cristo. Nga'a y cui' yu ne' quixi' jua juani." Ná tsaa mä lo'o ngu' li'. Ná taquiya' mä ji'i ngu' si ñacui'

ngu' ji'i mä: "Cuaana ti ndi'i yu ne' ni'i jua juani". Ná xñi mä cha' nu chcui' ngu' bi' tsiya' ti.²⁷ Ñi'ya laca lo'o ndyubii xee tyi'yu tyucui ña'a nde cua, ña'a lcaa ñati ji'i li'; jua'a caca lo'o cäa na' chaca quiya', la cui' na' nu cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñati.²⁸ Nu lo'o ntsiya sca na tyucu, hora ti tyalaa culexu slo.

Ndi'ya caca lo'o chaca quiya' cäa y cui' nu cua lijyäa cha' caca ñati

²⁹ 'Nu lo'o cua ndye tsä nu nga'a cha' chcube' ngu', li' yala ti caca talya ña'a xee cuichaa, lo'o jua'a nga'aa tyacä xee co' li'. Tyalú cuii lo'o cualya nu ntsu'u nde cua ca lo yuu, lo'o jua'a xquiña Ni lcaa na nu ntsu'u nde cua.³⁰ Li' nde cua tyu'u tucua cuayá' nu sta na' nu cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñati. Lye tsa caca xñi'i ti' lcaa ñati chalyuu nu ndi'i cua ña'a ca quichí tyi ngu', xi'ya tsa ngu' li'. Lo'o na' nu cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñati ni, ña'a ngu' na cha' lijyä na' laja coo nu ndubi tsa ña'a; lye xi ña'a caca li', cha' lo'o lcaa juersa 'na cäa na' li'.³¹ Nu lo'o lye cañi cui' chcuä, li' culo na' cña ji'i quiña'a tsa tya'a xcä 'na cha' cäa xcä bi', cha' xutí'i se'i ti ji'i lcaa ñati nu cua ngusubi y cui' Ni ji'i; macala su ndi'i ngu' tyucui ña'a cha' lyuu tyu'u ngu' cäa ngu' li'.

³² 'Ntsu'u sca cha' nu ca tsa'a na lo'o ña'a na yaca, masi yaca quityi, masi yaca ntsatí. Nu lo'o xana tyucua

sat̄i, li' caluu laca' bi'; jlo ti' na cha' cua ngulala ti tyalaa ni tyo li'. ³³ Lo'o jua'q̄, lo'o ña'q̄ m̄a cha' tyu'u tucua lcaa cha' nu nchcui' na' lo'o m̄a ts̄, li' ca cuayá' ti' m̄a cha' cua ngulala ti tyempo lo'o tye cha' re. ³⁴ Cha' liñi chcui' na' lo'o m̄a juani, cha' bilya ca-jaa lcaa ñat̄i nu lu'ú chalyuu juani lo'o caca cha' nu cua nchcui' na' ji'i ts̄. ³⁵ Masi tye lcaa na nu ntsu'u nde cua, masi tye chalyuu re, pana ná tye ts̄iya' ti cha' nu nchcui' na' re, cha' xcui' cha' liñi laca cha' nu nchcui' na'.

³⁶ 'Pana ts̄ bi' ni, ni sca ñat̄i ná jlo ti' ni ts̄ caca, ni hora caca bi'. Ni xc̄a ji'i y cui' Ndyosi ná jlo ti' ngu', ni na' nu lac̄a nu sca ti Sñi' y cui' Ni, ná jlo ti' na'; sca ti y cui' Ndyosi Sti na' jlo ti' cha' bi'.

³⁷ 'Ñi'yä ngua lo'o nguti'i jyo'o Noé chalyuu nu ngua sa'ni, jua'q̄ caca ts̄ nu caa na' nu cua nda Ni 'na li-jiyaq̄ cha' caca na' ñat̄i; ná ca cuayá' ti' ñat̄i ni ts̄ caca bi'. ³⁸ Ñi'yä ngua tyempo ji'i Noé bi', nu lo'o bilya ca'ya tye clyaa, jua'q̄ caca ts̄ bi'. Ndi'yä ngua sa'ni: ngua'ni ngu' ta'a, ndyacu ngu', ndyi'o ngu', ngujui clyo'o ngu'; ná ntsu'u cha' ngulacua ti' ngu' ts̄iya' ti, ngua ti' ngu', hasta ña'q̄ cuayá' nu ndyatí Noé bi' ne' yaca ni'i ji'i. ³⁹ Ná ngua tii ngu' hasta ña'q̄ cuayá' nu nguxana ngua'ya tye clyaa. Li' ndye cha' ji'i lcaa ngu' bi', cha' ná ndaquiya' ngu' ji'i y cui' Ndyosi. La cui' jua'q̄ caca ts̄ lo'o caa na' nu cua

nda Ni 'na lijiyaq̄ cha' caca na' ñat̄i, ná ca tii ngu' ni ts̄ caca bi'. ⁴⁰ Nu ts̄ bi' ni, si nga'q̄ tucua tya'a ñat̄i ne' quixi' cha' cua'ni ngu' cña, li' tyaa lo'o xc̄a ji'i y cui' Ndyosi ji'i tsaca ngu', tyanu chaca ngu' li'; ⁴¹ jua'q̄ ts̄ bi' si nga'q̄ tucua tya'a nu cuna'q̄ sca ni'i cha' coo ngu', li' tyaa lo'o xc̄a ji'i y cui' Ndyosi ji'i tsaca ngu', tyanu chaca ngu' li'.

⁴² 'Bi' cha' cua'ni tii ti' m̄a, cha' ná jlo ti' m̄a ts̄iya' ti ni ts̄ laca nu caa y cui' nu Xu'na m̄a. ⁴³ Ñi'yä nti' sca xu'na ni'i si cua ngua tii yu ni hora nde talya caa sca nu cuaana to' tyi yu. Ná tyiquee' cua tii ti ti' yu nga'q̄ yu ni'i ji'i yu li', cha' ná ta yu chacuayá' ts̄iya' ti tyatí nu cuaana bi' ne' ni'i ji'i yu li'. ⁴⁴ Lo'o jua'q̄ lcaa ts̄ ntsu'u cha' tii ti' tyi'i m̄a chalyuu, cha' ná tyiquee' ts̄a ts̄iya' ca tyu'u tucua na' caa na' nu cua nda Ni 'na lijiyaq̄ cha' caca na' ñat̄i. ¿Ñi'yä cua'ni m̄a si ná ndi'i m̄a tii ti ti' m̄a li'?

Cuii ji'i msu tso'o lo'o msu xña'q̄

⁴⁵ ¿Ha ntsu'u ngu' cu'm̄a nu tyucui tyiquee m̄a ntaja'q̄ m̄a cua'ni m̄a cña 'na? Ndi'yä cua'ni m̄a lacua: Sca msu nu tso'o ni, ta xu'na yu cña ji'i yu cha' caca yu loo ne' ni'i ji'i xu'na yu; culo xu'na yu cña ji'i yu cha' xacu yu ji'i lcaa ngu' nu ndi'i ni'i bi'. ⁴⁶ Tso'o ts̄a ntsu'u tyiquee msu bi' lo'o caa xu'na yu chaca quiya', si chañi cha' ndyu'ni yu cña nu cua ngulo xu'na yu ji'i yu. ⁴⁷ Cha' liñi nchcui' na' lo'o m̄a

juani, cha' tlyu la cña ta xu'na
yu ji'i msu bi' li', cha' caca
yu loo ji'i lcaa cña nu ntsu'u
ji'i xu'na yu bi'. ⁴⁸ Pana sca
msu nu xña'q ni, masi ntsu'u
cña nu ngulo xu'na yu ji'i yu,
ná ndube ti' yu; "Tiya' tsa caa
xu'na na", culacua ti' yu, bi'
cha' hora tica'ya sca cha' cuxi
hique yu. ⁴⁹ Li' xana yu bi'
cua'ni xña'q yu, cua'ni tyaala
yu ji'i tya'a msu yu; tsaa yu
cacu yu, tsaa yu co'o yu lo'o
tya'a cu'bi ti yu li!. ⁵⁰ Lo'o li'
caa xu'na msu xña'q bi' sca
tsa lo'o ná tii yu bi' li', cha'
ná jlo ti' msu bi' ni hora tyu'u
tucua xu'na yu chaca quiya!.
⁵¹ Li' lye xcube' xu'na yu ji'i
msu xña'q bi', ña'q cuayá' nu
cajaa msu bi'; culo xu'na yu
cña ji'i msu bi', cha' tsaa yu
ca bilyaa su lye tsa nchcube'
ngu', ca su nxi'ya tsa ngu', lo'o
jua'q ndacu tsa la'ya ngu' cha'
ñasi' ngu'. Stu'ba ti tsaa yu
lo'o ngu' cuiñi nu tucua cha'
ntsu'u tyiquee ngu'.

25

*Cuii ji'i tii tya'a nu cuna'q
cuañi'*

¹ Ta na' chaca cha' lo'o mä
cha' ca cuayá' ti' mä ñi'ya
caca lo'o laca y cui' Ni loo
ne' cresiya ji'i ñati: Ndyaa
tii tya'a nu cuna'q cuañi' ca
to' tyi sca nu cuna'q nu laca
cuxii ji'i ngu'; ntsu'u candil
ji'i ca ta'a tii tya'a ngu', cha'
jatya ngu' ji'i cutsii. ² Tonto
xi nclacua ti' ca'yu tya'a
nu cuna'q bi', masi tso'o la
nclacua ti' nu chaca ca'yu
tya'a ngu' cuna'q bi'. ³ Nu
cuna'q tonto bi' ni, lo'o candil

ji'i ngu' ndya'q ngu', pana ná
lo'o setye cha' tyu'u ne' candil
bi', cha' tyu'u xee ji'i. ⁴ Lo'o
nu chaca ca'yu tya'a ngu'
cuna'q nu tso'o ti nclacua
ti', lo'o candil ndya'q ngu',
cuati lo'o caatyä setye ndya'q
ngu'. ⁵ Lo'o li' tyiquee' tsa
ntajatya ngu' ji'i nu cutsii
bi'; ngua'ya tsa xcalá ngu',
ngujua' ngu' li!. ⁶ Cla'be talya
tsiya' ti nguañi ngusi'ya sca
ñati: "Cua lijyä cutsii juani",
nacui. "Tyu'u clya mä nde
liya'cha' tsaa mä tyacua tya'a
mä lo'o yu, cha' tyäq lo'o
mä ji'i nde ni'i." ⁷ Hora ti
ngue ti' lcaa ngu' cuna'q bi'
li', ngusi'yu ngu' nchcubi'
ntucua lo mecha ji'i candil
ji'i ngu', lo'o cua su'ba ti ngu'
xa' setye ne' candil bi!. ⁸ Li'
ndyi'u ti' ngu' cuna'q tonto
bi' ji'i setye. ¿Ma caja bi'? Li'
ngüijña ngu' bi' ji'i tya'a ngu':
"Ta mä xi setye ji'i cuare,
cha' cua tyubi' ti candil ji'i
cua", nacui ngu' tonto bi!.
⁹ "Setye nu ntsu'u ne' caatyä
ji'i cua, ná tyu'u scua ji'i ca
ta'a na cha' tyu'u ne' candil
ji'i lcaa na", nacui ngu' cuna'q
bi'. "Tso'o la yaa clya mä ca
tienda cha' cui'ya mä la xi."
¹⁰ Laja lo'o ndyaa ngu' cuna'q
tonto bi', cha' cui'ya ngu' la
xi setye, li' ndyalaa cutsii.
Nu ngu' cuna'q nu cua laca
ngua'ni cho'o candil ji'i ngu'
ni, ndyaa ngu' nde ni'i ji'i
cuxii lo'o cutsii bi', cha' cacu
ngu'slo; hora ti ndyacu'toni'i
li!. ¹¹ Ca tiya' la xi ndyalaa
ngu' cuna'q tonto bi!. "Cua
ndyalaa cuare juani", nacui

ngu'!. "Xaala cly a toni'j cha' tyaa ya nde ni'i su ndi'i ma cu'a", nacuīngu' ji'i cutsii. 12 Li' nguxacūī cutsii cha' ji'īngu' cuna'a tonto bi': "Ná nslo na' ji'ī mā tsiya' ti, ná jlo ti' na' tīñat̄ī laca cu'mā", nacuīnu cutsii bi'ji'īngu'li'!

13 Tya nchcui' la xi Jesús lo'o ngu'li':

—Bi' cha' tii ti ti' tyi'ī mālcaa hora, cha' ná jlo ti' māni tsq̄ ni hora c̄aq̄ na' chaca quiya', na' nu cua nda Ni 'na liyq̄a cha' caca na' ñat̄ī.

*Cu*ii* ji'ī sna tya'a msu lo'o cñi*

14 'Lo'o jua'a, ta na' chaca cha' lo'o mā, cha' ca cuayá' ti' mā ñi'yä caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'ī ñat̄ī: Cua tsaa ti sca nu culiya' tyijyu', bi' cha' ngusi'ya yu ji'ī ca ta'a msu ji'ī, cha' c̄aq̄ ngu' slo. Li' nguxtyanu xu'na ngu' xi cñi ji'ī scaa msu bi', cha' cua'ni ngu' cña lo'o cñi bi' cuentya ji'ī ycui' nu culiya' bi'.

15 'Nda nu cusu' ca'yu mil cñi plata ji'ī msu nu yaa tya clyo, lo'o jua'a nda yu tu-cua mil ji'ī chaca msu, lo'o jua'a nda yu sca mil ji'ī chaca msu, cha' jlo ti' xu'na ngu' ñi'yä caca ji'ī scaa msu bi' cua'ni cña lo'o cñi bi'. Li' ndu'u xu'na ngu', ndyaa tyijyu'. 16 Hora ti ndyaa msu nu ntsu'u ca'yu mil cñi plata ji'ī, ngüi'yä yu yu'ba lo'o cñi bi'. Li' ndyujui' yu yu'ba bi', ngua'ni yu ngana ña'a cuayá' nu ngujui chaca ca'yu mil cñi plata ji'ī. 17 Lo'o jua'a ngua'ni chaca msu nu ntsu'u tucua mil cñi plata ji'ī, ngua'ni yu

ngana ña'a cuayá' nu ngujui chaca tyucuaa mil cñi plata ji'ī yu. 18 Pana nu msu nu ntsu'u sca mil ti cñi plata ji'ī ni, ngulu yu sca tyuu ne' yuu, ngusu'ba cuatsi' yu cñi ji'ī xu'na yu ne' yuu bi'li'.

19 'Tyiquee' ndyaa xu'na msu bi', lo'o li' ndyalaa yu to' tyi yu chaca quiya'. Li'

ngusi'ya yu ji'ī ca ta'a msu bi', cha' c̄aq̄ ngu' slo, cha' ca cuayá' ti' ycui' ni cña ngua'ni ngu' lo'o cñi ji'ī. 20 Clyo ndyalaa msu nu nda

xu'na ca'yu mil cñi plata ji'ī. "Xu'na", nacuīmsu bi',

"nda nu'ü ca'yu mil cñi 'na, lo'o nu juani cua ngujui la chaca ca'yu mil cñi 'na, nu lo'o cua ngua'ni na' cña lo'o cñi bi' jinu'ü". 21 "Tso'o tsa cña nu ngua'ni nu'ü", nacuīxu'na msu bi' ji'ī. "Sca msu tso'o laca nu'ü, cha' tso'o tsa ndaquiya' nu'ü ji'ī cha' 'na.

Sca cña sube ti nda na' jinu'ü tsubi', pana ta na' cña nu cua tlyu la jinu'ü, cha' cua'ni nu'ü nde loo la. Stu'ba ti tyi'ī nu'ü slo na', cha' stu'ba ti ca tso'o tyiquee nu'ü lo'o na'", nacuīxu'na bi'li'.

22 Lo'o li'ndyalaa chaca msu nu nda xu'na tucua mil cñi plata ji'ī. "Xu'na", nacuīmsu bi', "nda nu'ü tucua mil cñi plata 'na, lo'o nu juani cua ngujui la

tya tyucuaa mil cñi 'na cha' ngua'ni na' cña lo'o cñi bi' jinu'ü". 23 "Tso'o tsa cña nu ngua'ni nu'ü", nacuīxu'na msu bi'ji'īyu. "Sca cña sube ti nda na' jinu'ü tsubi', pana ta

na' chaca cña nu cua tlyu la jinu'ü, cha' cua'ni nu'ü nde

loo la. Stu'ba ti tyi'í nu'u slo na', cha' stu'ba tì ca tso'o tyiquee nu'u lo'o na'", nacui xu'na yu li'. ²⁴Lo'o li' ndyalaa chaca msu nu nda xu'na sca mil cñi ji'í yu. "Xu'na", nacui msu bi', "jlo ti' na' cha' ñati tiji tsa laca nu'u, cha' ndu'ni nu'u clacua masi xa' ñati ngua'ni cña bi'; jua'ä nscua' nu nchcuá' xa' ñati, bi' laca nu caja jinu'u. ²⁵Bi' cha' ndyutsii na', lo'o li' ndyaa na' nguxatsi' na' cñi jinu'u ne' yuu. Nde laca cñi jinu'u lacua." ²⁶Ngua ñasi' xu'na lo'o msu bi' li'. "Sca msu xña'ä laca nu'u", nacui xu'na ji'í msu bi'. "Taja tsa nu'u", nacui. "Nacui nu'u cha' jlo ti' nu'u ñi'ya nu ndu'ni na', cha' nxuti'í na' ltya masi ná ndyataa na' nscua'; lo'o jua'ä tyaa lo'o na' ji'í nscua' masi ná ngua'ni na' cña ji'í", nacui nu'u. ²⁷¿Ni cha' ná nda nu'u cñi 'na ji'í xa' ñati lacua, cha' cua'ni ngu' cña lo'o? Li' chcha'ä sñi' cñi bi' jna', cha' tya nu'u jna' lo'o ndyalaa na' chaca quiya!. ²⁸Tso'o la xñi mä nu sca ti mil nu ntsu'u ya' yu re, ta mä ji'í msu nu ntsu'u tii mil ji'í juani. ²⁹Jua'ä laca lo'o ñati nu ntsu'u xi cha' ji'í, tya ta na' quiña'ä la cha' ji'í ñati bi', cha' quiña'ä la cha' tso'o tyu'u ji'í ngu' bi'; pana ñati nu xixi ca cha' ntsu'u ji'í, si ná nti' ngu' cua'ni ngu' cña lo'o, hasta xlyaaá na' nu xti ti cha' nu ntsu'u ji'í ngu' li'. ³⁰Nu juani tsaa lo'o mä ji'í msu xña'ä re, cha' xcuaä mä ji'í yu ca bilyaa, su nxi'ya tsa ngu', lo'o jua'ä lye tsa ndacu

la'ya ngu' cha' ñasi' ngu', cha' lye tsa nchcube' ngu' cajua."

Cua'ni cuayá' Ni ji'í lcaa lo ñati chalyuu

³¹'Nu lo'o tyaa na' nu cua nda Ni 'na lijyä cha' caca na' ñati, cäa na' cha' caca na' loo tsiya' ti ji'í ñati. Stu'ba ti cäa na' lo'o lcaa ngu' xcä 'na, lo'o li' tyaca'ä na' su tlyu su cua cuä la xi, sca se'i su ndubi tsa ña'ä laca bi'. Ca bi' cua'ni cuayá' na' ji'í lcaa ñati li'. ³²Ntsu'u cha' tyu'u ti'í se'i ti lcaa ñati tsiya' ti tyucui ña'ä chalyuu; ca slo ycui' na' tyu'u ti'í ngu', cha' cua'ni cuayá' na' ji'í ngu'. Li' sa'be tya'a na' ji'í ngu'. La cui' ñi'ya nu ndu'ni ñati nu ña'asii ji'í xlyä', jua'ä cua'ni na'; sca tsu' tyi'í ña'ä latya xlyä' ji'í ngu', chaca tsu' tyi'í ña'ä latya chivo ji'í ngu'. ³³Jua'ä cua'ni na', cha' la'a tsu' cui' na tyi'í ña'ä tsaca taju ñati 'na, ñi'ya ndi'í xlyä' bi'; la'a tsu' coca su tyucua na', ca bi' tyi'í lcaa ñati cuxi, ñi'ya ndi'í chivo bi'. ³⁴Ca li' lo'o caca na' loo tsiya' ti, chcui' na' lo'o taju ñati nu ndi'í la'a tsu' cui' 'na: "Tyää mä ca su ntucua ycui' Ni nu laca loo, lcaa cu'mä nu tso'o tsa nti' ycui' Ndyosi Sti na' ña'ä Ni ji'í mä, cha' cua ngua'ni cho'o ycui' Ni su tyi'í mä slo Ni, tya lo'o ngüiñá Ni chalyuu. ³⁵Cu'mä ni, cua ngux-acu mä 'na lo'o ntyute' na' nguti'í na' nde chalyuu; nu lo'o nguityi na' hitya, cua nda mä hitya ndyi'o na' li'; masi ná ndyuloo mä 'na, pana cua nda mä to' tyi mä cha' nguti'í

na' li';³⁶ lo'o quichi' ti na' su nguta'q̄ na' chalyuu, cua nda m̄a late' ndyacu' na' li'; lo'o ngua quicha na' nde chalyuu, cua yaq̄ na'a m̄a 'na li', nguxtyucua m̄a 'na; lo'o nga'a na' ne' chcuā, ná ndyutsii m̄a ndyaa m̄a slo na' li!." Jua'a ñacui na' lo'o caca na' loo.³⁷ Li' xacui ngu' nu lubii tyiquee cha' jna': "Xu'na, ¿ni jacua' na'a ya jinu'u cha' ntyute' nu'u? ¿Ni jacua' nguxacu ya jinu'u? ¿Ni jacua' nda ya hitya ndyi'o nu'u cha' ngüityi nu'u hitya?³⁸ ¿Ni jacua' nda ya su nguti'i nu'u masi ná ndyuloo ya jinu'u? ¿Ni jacua' nda ya late' ndyacu' nu'u lo'o nguta'q̄ quichi' ti nu'u?³⁹ ¿Ni jacua' ndyaa na'a ya jinu'u lo'o ngua quicha nu'u? ¿Ni jacua' ndyaa na'a ya jinu'u lo'o nga'a nu'u ne' chcuā? Ná jlo ti' ya, Xu'na."⁴⁰ Lo'o li' na' nu laca na' loo tsiya' ti, chcui' na' chaca quiya' lo'o ngu' bi': "Cha' liñi nchcui' na' lo'o m̄a juani, cha' lo'o nguxtyucua m̄a ji'i sca ngu' tya'a na' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o na', masi nguxtyucua m̄a ji'i sca ngu' ti'i ti, bi' tyempo ngua lo'o nguxtyucua m̄a 'na".

⁴¹ 'Lo'o li' chcui' na' lo'o taju ñati nu ndi'i la'a tsu' coca 'na: "Tyu'u m̄a liya', cu'm̄a nu ná ntsu'u su tyi'i m̄a slo y cui' Ndysosi. Yaa clya m̄a ca su ná tye tsiya' ti cha' ndyaquí quii', cha' stu'ba ti tyi'i m̄a lo'o nu laca xu'na cuiñaja lo'o lcaa xc̄a ji'i, lcaa cui'i cuxi; cuentya ji'i nu cuiñaja bi' nguxtyu'u y cui'¹

Ni quii' bi!.⁴² Cu'm̄a ni, ná nda m̄a na cacu na' tsiya' ti lo'o ntyute' tsa na' nguti'i na' nde chalyuu; ná nda m̄a hitya co'o na' lo'o ngüityi na' hitya li';⁴³ ná nda m̄a su tyi'i na' slo m̄a li', cha' ná ndyuloo m̄a 'na; ni ná nda m̄a late' cacu' na' lo'o quichi' ti na' nguta'q̄ na' li'; ná ndyaa na'a m̄a 'na lo'o ngua quicha na', ni ná ndyaa m̄a slo na' lo'o nga'a na' ne' chcuā."⁴⁴ Li' xacui ngu' nu cuxi tyiquee cha' jna' cha' laca na' loo: "Xu'na", ñacui ngu' bi', "¿ni jacua' na'a ya jinu'u cha' ntyute' nu'u? Nu lo'o ngüityi nu'u hitya, nu lo'o quichi' ti nu'u nguta'q̄, nu lo'o quicha nu'u, nu lo'o nga'a nu'u ne' chcuā, ¿ni jacua' ná nguxtyucua ya jinu'u? Ná jlo ti' ya cha' bi!".⁴⁵ Lo'o na' cha' laca na' loo, li' chcui' na' chaca quiya' lo'o ngu' cuxi bi': "Cha' liñi nchcui' na' lo'o m̄a juani, cha' ná nguxtyucua m̄a 'na tsiya' ti".⁴⁶ Lo'o li' tyaa ngu' bi' ca bilyaa su ná tye cha' chcube' ngu'; pana ngu' nu lubii tyiquee ni, caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye tsiya' ti ji'i ngu' bi'.

26

*Cuaana ti ngüiñi cha' ji'i
ngu' lo'o tya'a ngu' cha' xñi
ngu' ji'i Jesús*

¹ Lo'o cua ndye nchcui' Jesús lcaa cha' bi', li' nchcui' xi lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi':

2 —Jlo ti' mä cha' tucua ti tsä lyiji cha' caca ta'a sii ji'i ta'a pascua, lo'o li' tejeya' ngu' xña'ä jna' nu cua nda Ni 'na liyqä cha' caca na' ñati. Tyaa lo'o ngu' 'na cha' cujuüi ngu' 'na lo crusí li'.

3 La cui' tyempo nu nchcui' Jesús, li' ndyu'u ti'i tyuu tya'a sti jo'ó nu laca loo lo'o mstru cha' jo'ó lo'o ngu' cusu' ji'i ngu' judío; ndyu'u ti'i ngu' slo Caifás nu laca xu'na lcaa sti jo'ó jua. 4 Li' ngua'ni stu'ba ngu' cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu' ñi'yä nu cua'ni ngu' cha' tejeya' ngu' ji'i Jesús cuaana ti, cha' cujuüi ngu' ji'i.

5 —Pana ná tso'o tejeya' na ji'i yu tsä ta'a —nacui' ngu' bi'—. Ca ñasi' tsa lcaa ñati nu ndi'i ta'a, lo'o tlyu tsa cha' cusüü caca bi' li' —nacui' ngu' bi'.

Nda'ä sca nu cuna'ä setye hique Jesús

6 Ngua sca tsä nga'ä Jesús nde quichí Betania, to' tyi Simón nu ngusñi quicha ndyatsu' cuaña' yu. 7 Li' ndyalaa sca nu cuna'ä slo Jesús nu ndya'ä lo'o ji'i sca caatyä quee alabastro nu tso'o tsa ña'ä; ngutsa'ä caatyä bi' ntsu'u setye tyixi xtyi'i nu quiña'ä tsa nga'ä. Li' ngusalú nu cuna'ä bi' setye lo xlya hique Jesús su ntucua yu to' mesa. 8 Lo'o na'ä ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'i yu ñi'yä nu ngua'ni nu cuna'ä bi', ngua ñasi' ngu' ji'i nu cuna'ä bi' li'.

—¿Ni cha' ngusalú ñu'u ti nu cuna'ä cua setye bi'? —nacui' ngu' bi'—. 9 Quiña'ä

tsa nga'ä setye bi'. ¿Ni cha' ná ndyujui' ngu' ji'i cha' caja cñi ta ji'i ngu' ti'i? —nacui' ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'i bi'.

10 Lo'o ngua tii Jesús cha' nu ngua'ya hique ngu' bi', nchcui' lo'o ngu' li':

—¿Ni cha' ñasi' mä ji'i nu cuna'ä re? —nacui' Jesús ji'i ngu' bi' li'—. Sca cha' tso'o tsa ngua'ni nu cuna'ä re lo'o na'. 11 Lcaa tsä ndi'i ngu' ti'i lo'o mä nde chalyuu cha' xtyucua ma ji'i ngu', pana cua tye ti tsä nu tyi'i na' lo'o mä.

12 Cua ngusalú nu cuna'ä re setye lo na', masi tya lyiji caja na', cha' cua'ni cho'o tyucui ña'ä na' cha' tyatsi' na'. 13 Cha' liñi chcui' na' lo'o mä juani, cha' lcaa su cañi cha' jna' tyucui ña'ä chalyuu, ca bi' cuna ngu' lcaa cha' nu ngua'ni nu cuna'ä re juani, cha' tyi'u ti' ngu' cha' tso'o tsa cña nu ngua'ni nu cuna'ä re.

Ndyujui' Judas cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' nu laca loo

14 Lo'o Judas Iscariote ni, tya'a ndya'ä yu lo'o nu chaca tii chaca tya'a ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'i Jesús, ndu'u yu ndyaa yu slo sti jo'ó nu laca loo li'.

15 —¿Ni tsa lo cñi ta mä caya' 'na si culu'u na' tyucui ji'i mä, cha' tsaa mä tejeya' mä ji'i nu Jesús bi'? —nacui' Judas ji'i sti jo'ó bi'.

Li' nda ngu' calaa tyii tya'a cñi plata ji'i Judas bi'. 16 Lo'o li' nclyana yu ñi'yä caca xtyucua yu ji'i ngu' bi', ni jacua' caca ji'i yu cha' cuaana ti culu'u yu tyucui ji'i ngu', cha' tsaa ngu' su nga'ä Jesús.

*Chaca tya quiya' ndyacu
Jesús sii lo'o nu ngu' nu ndyaca
tsa'a ji'i bi'*

¹⁷ Lo'o ngua tsā clyo ji'i ta'a
nu lo'o ndacu ngu' xlyá nu ná
lo'o scuā tiye' ndya', li' ñaa nu
ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i slo
Jesús. Ndi'ya nchcuane ngu'
ji'i li':

—¿Macala nti' nu'u cha'
cua'ni cho'o ya cha' cacu na
sii nu cuentya ji'i ta'a pascua?
—nacui ngu'.

¹⁸ —Tsaa mā lquichi ca su
ndi'i tya'a tso'o na' bi'. Ndi'ya
chcui' mā lo'o: "Nacui mstru
ji'na cha' cua ngulala ti hora
ji'i. Lo'o juani nti' ycui' nu
cusu' bi' cacu sii cuentya ji'i
ta'a pascua ca toni'i jinu'u
lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a
ji'i."

¹⁹ Li' ndu'u ngu' nu ndyaca
tsa'a bi' ndyaa ngu' lquichi,
ngua'ni ngu' lcaa cña nu
cua ngulo Jesús ji'i ngu';
ngua'ni cho'o ngu' lcaa na
nu cua'nijo'o ji'i ngu' cha'
cacu ngu' sii cuentya ji'i ta'a
pascua.

²⁰ Lo'o cua ngusii, li'
ndyalaa Jesús ni'i bi'. Li'
ndyaca'a ycui' lo'o ca ta'a
ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i to'
mesa, ndyu'ni ngu' sii. ²¹ Laja
li' nguxana nchcui' Jesús lo'o
ngu' bi':

—Chañi cha' nchcui' na'
lo'o mā juani, cha' ntsu'u
tsaca cu'mā nde nu cujui'
cresiya 'na ji'i ngu' xña'a.

²² Xñi'i tsa ti' ngu' ngua
lo'o ndyuna ngu' cha' bi'. Li'
nguxana ngu' nchcuane ngu'
ji'i Jesús:

—¿Ha na' nu tā jinu'u ya'
ngu' xña'a, Xu'na? —nacui
tsaca yu ji'i Jesús.

—¿Ha na'? —nacui chaca
yu li'.

Lo'o jua'a nacui xi xa' la
ngu'. ²³ Nguxacui Jesús cha'
ji'i ngu' li':

—Ntsu'u tsaca yu tya'a ndy-
acu na sii juani, nu sca ti ca'ña
ndyacu yu lo'o na', bi' laca nu
cujui' cresiya 'na ji'i nu ngu'
xña'a bi'. ²⁴ Ni'ya nu nscua lo
quityi ji'i ycui' Ni, jua'a nga'a
cha' caca 'na, na' nu cua nda
Ni 'na lijyāq̄a cha' caca na' ñati.
Pana tya'na tsa ñati nu ta 'na
ya' ngu' xña'a, tso'o la ngua
ji'i yu masi ná ngula yu cha-
lyuu tsiya' ti.

²⁵ Lo'o Judas nu ngua'ni
cha' cuxi bi', lo'o yu bi'
nchcuane yu ji'i Jesús li':

—Mstru —nacui Judas bi'
ji'i Jesús—, ¿ha na' lacā nu tā
jinu'u ya' ngu' xña'a?

—La cui' nu'u —nacui Jesús
ji'i Judas li'.

²⁶ Laja lo'o ndyacu ngu',
li' ngusñi Jesús sca xlyá,
ndya xlyab'e ji'i ycui' Ndyosi,
ngusa'b'e ji'i xlyá bi'. Li' nda
Jesús yu'b'e xlyá bi' ji'i ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i.

—Cacu mā xlyá re, cha'
ñi'ya nti' cuaña' na', jua'a nti'
nu nde —nacui Jesús ji'i ngu'
bi'.

²⁷ Lo'o li' ngusñi Jesús sca
vaso vino, ndya xlyab'e ji'i
ycui' Ndyosi. Li' nda vaso
vino bi' ji'i ngu' nu ndyaca
tsa'a ji'i.

—Lcaa cu'mā co'o mā vino
re —nacui Jesús—, ²⁸ cha'
ñi'ya nti' tañi na', jua'a nti'

nu nde. Laca bi' sca cha' nu culu'u liñi ji'i mä cha' chaca quiya' quiñi cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñati chalyuu, nu lo'o tyalú tañi na' lo crusi. Jua'q cua'ni lyaá Ni ji'i quiña'a tsa tya'a mä, nu lo'o cua'ni clyu ti! Ni ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i mä. ²⁹ Liñi tsa cha' nu chcui' na' lo'o mä juani, cha' nga'aa co'o na' vino juani, ña'q cuayá' nu tyalaa tsä bi' lo'o co'o na' ji'i stu'ba ti lo'o cu'mä slo y cui' Ndyosi Sti na', ca su ntucua y cui' Ni nu laca loo.

Chcui' Pedro lo'o ngu' cha' ná nslo yu ji'i Jesús tsiya' ti

³⁰ Lo'o ndyula tu'ba ngu' sca jii ji'i y cui' Ndyosi, li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' nde ca'ya Olivos. ³¹ Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Caca tyuju'u ti' lcaa cu'mä ña'q mä 'na talya ndyi. Caca bi' ñi'yä nu nscua lo quityi ji'i y cui' Ndyosi cua sa'ni la. Ndi'yä nchcui' cha' bi': “Lo'o cujui na' ji'i nu ña'asii ji'i xlya', li' xna lcaa xlya' bi', tyaa ni”, nacui quityi bi'. ³² Pana ca tiya' la lo'o tyu'u na' chaca quiya', li' nde loo la tsa'a na' nde Galilea cuentya ji'i cu'mä.

³³ Li' nchcui' Pedro lo'o:

—Ná xtyanu na' jinu'u tsiya' ti —nacui Pedro li'—. Masi ca ta'a ngu' xna ngu' jinu'u, pana na' ni, ná xna na' jinu'u.

³⁴ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i Pedro bi':

—Cha' liñi cacha' na' jinu'u juani —nacui—, cha' nu lo'o bilya xi'ya ndye'e talya ndyi,

sna quiya' chcui' nu'u cha' ná nslo nu'u 'na; jua'q ñacui nu'u ji'i ngu'.

³⁵ Li' xa' nchcui' Pedro:

—Masi ntsu'u cha' cajaa na' stu'ba ti lo'o nu'u, ná chcui' na' lo'o ñati cha' ná nslo na' jinu'u —nacui Pedro li'.

Lo'o la cui' jua'q cha' nguxacui' xa' la ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús li'.

Nchcui' Jesús lo'o y cui' Ndyosi Sti yu ca Getsemaní

³⁶ Lo'o li' ndyalaa Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ndyatí ngu' ne' sca lo'o su naa Getsemaní nu nga'q ca to' quichí.

—Cua'q mä xi ndacua ti —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—, laja lo'o tsa'a ca nde la xi cha' chcui' na' lo'o y cui' Ndyosi Sti na'.

³⁷ Li' tya ndyaa la xi Jesús lo'o Pedro lo'o tyucuaa sñi' Zebedeo. Ngua'ya sca cha' nu xñi'i tsa ti' Jesús xqui'ya cña tlyu nu cua tyacua ti' ji'i. ³⁸ Li' nchcui' Jesús lo'o nu sna tya'a ngu' bi':

—Ne' cresiya 'na ntsu'u sca cha' nu xñi'i ti' na'. Nga'aa talo na' cha' xñi'i tsa ti' na'. Tyanu cu'mä nde ti, pana tii ti ti' mä tyi'i mä lo'o na'.

³⁹ Li' tya ndyaa la xi yu ca nde bi' la. Nde loo ti yu ndyaa stii yu lo yuu cha' xñi'i tsa ti' yu. Li' nchcui' yu lo'o y cui' Ndyosi, ndi'yä nu nacui yu:

—Sti na', ¿ha ná ntsu'u xi xa' la ña'q nu cua'ni na' cña re, cha' nga'aa chcube' la na' lo'o cña tlyu re jinu'u? —nacui Jesús ji'i y cui' Ndyosi Sti yu—. Pana nti' na' cua'ni

na' cña nu nti' nu'u cha'
cua'ni na'!

⁴⁰ Lo'o li' nxtyu yu ñaa yu
su ndi'i nu ca ta'a sna ngu'
bi'. Laja' tsa ngu' li'. Lo'o li'
nchcui' yu lo'o nu Pedro bi':

—¿Ha ná nchca talo nu'u ni
sca hora ti nu tii ti ti' nu'u
tyi'i nu'u lo'o na'? —nacui
Jesús ji'i. ⁴¹ Tii ti ti' mä tyi'i
mä juani lacua, cha' chcui'
mä lo'o y cui' Ndyosi cha' ná
tyijiloo nu cuiñaja ji'i mä. Jlo
ti' na' cha' tyucui tyiquee mä
ntaja'q mä cua'ni mä cña re
'na, pana ná tyu'u scua juersa
ji'i mä, yala tsa ndyaja' mä.

⁴² Li' xa' ndyaa Jesús,
nchcui' lo'o y cui' Ndyosi
chaca quiya':

—Sti na' —nacui yu ji'i
Ni—, si ná ntsu'u xa' ña'q nu
cua'ni na' cña jinu'u, tso'o la
si chcube' na' lacua, cha' nti'
na' cua'ni na' lcaa cña nu nti'
nu'u cha' cua'ni na'.

⁴³ Li' xa' nxtyu yu ñaa
yu slo ngu' bi'; lo'o li' na'q
yu ji'i ngu' cha' laja' ngu'
chaca quiya', cha' lye tsa
ndyu'u xcalá ngu'. ⁴⁴ Lo'o
li' nguxtyanu yu ji'i ngu' bi',
ndyaa yu nchcui' yu lo'o y cui'
Ndyosi chaca quiya'; la cui'
ti cha' nu nchcui' yu tya tsq
la nchcui' yu chaca quiya'.
Nu nchca sna quiya' nchcui'
yu lo'o y cui' Ndyosi Sti yu.
⁴⁵ Lo'o li' nguxtyu yu ñaa yu
slo ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i.

—¿Ha tya laja' mä? —nacui
Jesús ji'i nu ngu' bi' li'—. ¿Ha
bilya tyaala' xcalá mä? Que
ti' mä juani, cha' cua ndyalaa
hora nu xñi ngu' cuxi 'na, na'
nu cua nda Ni 'na lijyqa cha'

caca na' ñati'; ⁴⁶ tyatu mä cha'
tyaa na, cha' cua ndyalaa yu
nu ta 'na ya' ngu' cuxi bi'.

*Ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús
preso*

⁴⁷ Laja lo'o nchcui' Jesús
jua'q, li' ndyalaa Judas slo.
La cui' tya'a ngu' nu ndyaca
tsa'q ji'i Jesús laca nu Judas
bi'. Lo'o jua'q quiña'q tsa xa'
la ñati lijyq lo'o yu, nu ntsu'u
maxtyi cusu ya', nu ntsu'u
yaca ya'; lijyq ngu' tyaala bi'
cña nu ngulo sti jo'ó nu laca
loo, la cui' jua'q cña nu ngulo
lcaa ngu' cusu nu laca loo
lijyq ngu'. ⁴⁸ Lo'o Judas ni, bi'
laca nu cua ta ti ji'i Jesús ya'
ngu' tyaala bi'. Cua ndacha'
yu ji'i ngu' cua tsq la: “Sca
ti yu nu cacu na' saca' lo'o
chcuicha' na' ji'i yu, ji'i bi' xñi
mä”. Jua'q nacui yu ji'i ngu',
⁴⁹ bi' cha' ndyaa Judas bi' ca
su ndu Jesús cha' chcuicha'
ji'i yu.

—Nde ti ndu nu'u, mstru
—nacui Judas bi' ji'i Jesús.

Li' ndyacu Judas saca'
Jesús. ⁵⁰ Li' nacui Jesús ji'i
Judas bi':

—Tya'a tso'o na' ngua nu'u
niquicha' —nacui—. ¿Ni cña
lijyq nu'u ca nde juani?

Li' ntejeya' ngu' tyaala bi'
ji'i Jesús, cha' tyaala lo'o ngu'
ji'i.

⁵¹ Lo'o tsaca ñati nu ndya'q
lo'o Jesús, hora ti ngulo yu
maxtyi cusu ji'i yu, ngujui'i
yu maxtyi ji'i msu ji'i xu'na sti
jo'ó; ngusl'yu cu' jyaca msu
bi' li'. ⁵² Lo'o li' ngulo Jesús
cña ji'i yu bi':

—Xco'o nu'ü maxtyi cusüu cua hi —nacui ji'i yu bi'—. Lcaa ngu' nu nxüü tya'a lo'o maxtyi, jua'ä cajaas ngu' bi' xqui'ya maxtyi.⁵³ ¿Ha ná jlo ti' nu'ü cha' si jña na' ji'i Sti na', hora ti culo ycui' Ni cña cha' caä tii tyucuas tya'a taju xcä ji'i Ni, cha' xtyucua xcä bi' 'na? ⁵⁴ Pana ná nti' ya jua'ä. Nga'ä cha' caca ñi'ya nu nscua cha' lo quityi cusu' ji'i ycui' Ndyosi Sti na'!

⁵⁵ Li' nchcui' Jesús lo'o nu taju ñatütyaala nu ñaa cha' xñi ngu' ji'i:

—¿Ni cha' lijya mä lo'o maxtyi cusüü lo'o yaca ntsu'u ya' mä, cha' xñi mä 'na? —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¿Ha sca nu cuaana laca na' lacua? Tyüü tsa tsä ngua'ä na' ne' laa tonu ji'i mä, ngulu'u na' cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i ñati, lo'o ná ngusñi mä 'na li'. ⁵⁶ Pana ñi'ya nu nguscua ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ní, la cui' jua'ä ndyu'ni mä lo'o na' juani.

Li' ndu'u lcaa ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'i, ngusna ngu'.

Nu ngu' nu laca loo ji'i ngu' judío ngua'ni cuayá' ji'i Jesús

⁵⁷ Li' ndyaa lo'o ngu' tyaala bi' ji'i Jesús slo Caifás, xu'na sti jo'ó. Ni'i bi' cua ndyu'u ti'i lcaa mstru cha' jo'ó lo'o lcaa ngu' cusu' nu laca loo. ⁵⁸ Lo'o nu Pedro bi' ni, tyijyu' ti ndu'u lca'aä yu chü' ngu' bi', hasta ña'ä cuayá' nu ndyalaa ngu' ca to' lo'o ji'i xu'na sti jo'ó bi'. Li' ndyatü Pedro ne' lo'o, stu'ba ti ngua'ä yu lo'o ngu' policia, cha' nti' yu ña'ä

yu ñi'ya caca lo'o cua'ni tye ngu' cha' ji'i Jesús.

⁵⁹ Lo'o li' lcaa ngu' tisiya, lo'o lcaa sti jo'ó nu laca loo, lo'o lcaa ngu' cusu' bi', nclyana ngu' ñi'ya ca sta ngu' qui'ya ji'i Jesús, cha' nti' tsa ngu' cujuui ngu' ji'i. Pana ná ndu'u tucua ñati nu cujuui cuañi' ji'i yu cuentya ji'i ngu' nu laca loo bi'. ⁶⁰ Ná ngujui ñi'ya nu cua'ni ngu', masi quiña'ä tsa ngu' cuiñi ndyalaa ngu' slo ngu' nu laca loo bi', cha' sta ngu' qui'ya ji'i Jesús; ná stu'ba cha' nu nchcui' nu ngu' cuiñi bi'. Su cua ndye, li' ndyalaa tucua tya'a ngu' cuiñi nu ndi'ya nchcui':

⁶¹ —Nacui nu qui'yu re: "Taca jna' cuityi na' laa tonu re ji'i ycui' Ndyosi, lo'o li' xa' cuiñá na' ji'i chaca quiya'; chü' sna tsä ti tye tya' laa 'na", nacui Jesús jua —nacui ngu' cuiñi bi'.

⁶² Li' ndyatü xu'na sti jo'ó, nchcui' yu lo'o Jesús:

—¿Ni cha' ngusta ngu' qui'ya re jinu'ü? —nacui sti jo'ó bi'—. ¿Ni cha' ná nxacui nu'ü ni sca cha' ji'i ya?

⁶³ Ni sca cha' nu nchcui' sti jo'ó, ná nguxacui Jesús ji'i tsiya' ti. Li' ngulo sti jo'ó bi' cña ji'i yu:

—Chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi nu lu'ü ca nclyo na' cña re jinu'ü juani: Cacha' clyá nu'ü ji'i cua si chañi cha' laca nu'ü Cristo, nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi.

⁶⁴ —La cui' laca na' —nacui Jesús li'—, ñi'ya nu nacui nu'ü laca na'. Lo'o chaca cha'

cacha' na' ji'i ma juani, cha' nde loo la ña'a ma 'na nu cua nda Ni 'na lijyaq cha' caca na' ñati, nu lo'o tyucua na' la'a tsu' cui ca su ntucua ycui' Ndyosi Sti na', nu lcaa tsiya' ti cña nchca ji'i Ni. Li' caa na' chaca quiya' laja coo nde cua.

⁶⁵ Lo'o li' nu xu'na sti jo'ó bi' ni, ycui' ca yu ngusaa' ste' yu cha' ñasi' tsa yu.

—Cuiñi tsa yu re, cha' suba' nchcui' yu re ji'i ycui' Ndyosi —nacui sti jo'ó bi' ji'i lcaa tya'a ngu' nu laca loo li'—. Nga'aa nti' na cha' sta xa' la ñati qui'ya ji'i yu re. Cua ndyuna na cha' suba' tonu tsa nu nchcui' yu re, nu lo'o nacui yu cha' Sñi' ycui' Ndyosi laca yu. ⁶⁶ ¿Ñi'ya nu ntsu'u tyiquee cu'ma juani?

Hora ti nguxacui ngu' cha' ji'i xu'na sti jo'ó bi':

—Ntsu'u cha' cajaa yu —nacui ngu' bi'.

⁶⁷ Li' ngutu'u hitya sañi' ngu' loo Jesús, ngujui'i ngu' ndacu' ji'i; jua'a ntsu'u xa' la ngu' nu ngujui'i ya' saca' Jesús. ⁶⁸ Li' nacui ngu' bi':

—Nacui nu'u cha' Cristo laca nu'u nu nda Ni ji'i lijya chalyuu. Tso'o lacua. Cacha' liñi nu'u ji'i ya, ¿ni naa yu nu ngujui'i jinu'u, si chañi cha' tii nu'u? —nacui ngu' bi' ji'i Jesús.

Nacui Pedro cha' ná nslo ji'i Jesús tsiya' ti

⁶⁹ Lo'o nu Pedro bi' ni, nde liya' ti nga'a yu bi'. Li' ñaa sca nu cuna'a cua' slo yu.

—Lo'o nu'u ndya'a stu'ba ti lo'o Jesús nu ngu' Galilea

juá —nacui nu cuna'a bi' ji'i Pedro.

⁷⁰ Li' cuij nguxacui Pedro cha' ji'i nu cuna'a ña'a cuayá' nu cuna lcaa ngu':

—Ná nchca cuayá' ti' na' cha' nu nchcui' nu'u —nacui Pedro ji'i.

⁷¹ Li' ndatsu' Pedro, ndyaa ndyatu cacua ti to' lo'o bi'. Lo'o li' na'a chaca nu cuna'a cua' ji'i yu, nchcui' nu cuna'a bi' lo'o ngu' nu ndu cacua ti:

—Stu'ba ti ndya'a nu qui'yu re lo'o Jesús Nazaret juá —nacui nu cuna'a bi' li'.

⁷² Chaca quiya' lye tsa nchcui' Pedro, ngua'ni yu jura li':

—Ná nslo na' ji'i nu qui'yu juá tsiya' ti —nacui Pedro ji'i ngu' bi' li'.

⁷³ Ca tiya' la xi ñaa xi xa' la ñati nu nga'a ndacua ti, nchcui' ngu' lo'o Pedro li':

—Chañi cha' tya'a ndya'a nu'u lo'o nu qui'yu juá —nacui ngu' ji'i—, cha' stu'ba ti ndañi cha' nu nchcui' nu'u lo'o cha' nu nchcui' tya'a quichí tyi yu juá.

⁷⁴ Li' chaca quiya' lye tsa nchcui' Pedro cha' xcube' ycui' Ni ji'i yu si cha' cuiñi laca nu nda yu.

—Ná nslo na' ji'i nu qui'yu juá tsiya' ti —nacui Pedro ji'i ngu'.

Hora ti ngusi'ya ndye'e li'.

⁷⁵ Lo'o li' ndyi'u ti' Pedro cha' nu nchcui' Jesús lo'o yu tya tsä la, nu lo'o ndi'ya nacui Jesús ji'i yu: "Nu lo'o bilya xi'ya ndye'e talya juani, sna quiya' chcui' nu'u lo'o ñati cha' ná nslo nu'u 'na". Jua'a

nacui Jesús tsə la, bi' cha'
ndu'u Pedro ndyaa yu li';
nxi'ya tsa yu ndyaa yu cha'
xñi'i tsa ti' yu li'.

27

Ndyaa lo'o ngu'ji'i Jesús slo Pilato

¹ Lo'o nguxee chaca tsə, xa'
ndyu'u til'i lcaa sti jo'ó nu laca
loo lo'o lcaa ngu' cusu' ji'i
ngu' judío, cha' cua'ni stu'ba
ngu' cha' lo'o tya'a ngu', ñil'ya
taca cujuii ngu' bi' ji'i Jesús.
² Li' ngusca' ngu' ji'i Jesús,
ndyaa lo'o ngu' ji'i slo Poncio
Pilato, nu ngua gobernador
romano.

Ngujuii Judas

³ Lo'o nu Judas nu ndyujuji'
ji'i Jesús ya' ngu' xña'q bi' ni,
na'q yu cha' cua cujuii ti ngu'
ji'i Jesús; ngua xñi'i ti' yu li'.
Hora ti ndya yu nu calaa tyii
cñi plata ji'i ngu' nu laca loo
bi' chaca quiya'.

⁴ —Ntsu'u qui'ya 'na
—nacui Judas bi' ji'i ngu' nu
laca loo—, cha' cua ndyujuji'
na' ji'i sca ñati lubii ji'i ma,
cha' cujuii ma ji'i —nacui.

Li' nguxacui ngu' nu laca
loo bi' cha' ji'i Judas:

—¿Ha cha' ji'i cua laca cha'
bi'? —nacui ngu' nu laca loo
bi'—. Si ntsu'u qui'ya jinu'u,
cha' jinu'u laca bi'.

⁵ Li' ngusalú Judas cñi plata
bi' lo yuu ne' laa tonu bi'
su nga'a ngu' nu laca loo bi',
ndu'u yu ndyaa yu. Li' ndyu-
juji' Judas ji'i ycu'i ca; ngusca'
yu reta yane yu, lo'o ngusca'
loo reta laja yaca nde cuə;

cuati nguxtyú yu ji'i ycu'i ca
yu nde lo yuu, ngujuii yu li'.

⁶ Ngusñi sti jo'ó nu laca loo
ji'i cñi bi' li'.

—¿Ñi'yə cu'a'ni na lacua?
—nacui sti jo'ó ji'i tya'a
ngu'—. Ná ntsu'u chacuayá'
quixa' cñi re lo'o mstə nu cua
nda ngu' ji'i ycu'i Ndyosi ne'
laa re, cha' cñi nu ngujui ji'i
yu cha' ndyujuji' yu ji'i sca ñati
laca cñi re —nacui sti jo'ó bi'.

⁷ Li' ngüiñi cha' ji'i ngu' lo'o
tya'a ngu', cha' lo'o cñi bi'
cui'ya ngu' sca lo'o ji'i ngu' su
ndiña ngu' quityu' nquicha',
cha' caja su tyatsi' jyo'o ngu'
xa' tsu' ne' lo'o bi'. ⁸ Bi'
cha' juani ndu'ni ngu' ji'i yuu
bi': Ne' lo'o su ndyalú tañi
ñati; jua'a naa yuu bi' ji'i ngu'
juani. ⁹ Nu jyo'o Jeremías nu
ngua tu'ba ji'i ycu'i Ndyosi
tya sa'ni la ni, cua nguscua
yu sca cha' lo quityi cuentya
ji'i cñi plata bi', cha' nu caca
nde loo la. Ndi'ya cha' nu
nguscua yu: "Calaa tyii tya'a
cñi plata, tsa lo cua ti cñi
laca caya' nu ntsu'u lo sca
ñati, nacui ngu' Israel tya'a
na. ¹⁰ Li' ngusñi ngu' cñi bi',
ngüi'ya ngu' sca lo'o ji'i ñati
nu ndiña quityu' nquicha'.
La cui' cña bi' laca nu ngulo
ycui' nu Xu'na na 'na", nacui
Jeremías.

Ndu Jesús slo Pilato

¹¹ Lo'o li' ndyalaa Jesús
slo nu laca gobernador bi',
nchcuane yu nu laca loo bi'
ji'i Jesús li':

—¿Ha la cui' nu'u laca rey
ji'i ngu' judío? —nacui yu nu
laca loo bi' ji'i Jesús.

—La cui' laca na' —nacui Jesús ji'í li'—, la cui' ñi'yá nu nacui nu'ú laca na'!

12 Lo'o lí' nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu' bi', ngusta ngu' qui'ya ji'í Jesús; pana ni sca cha' ná nguxacui Jesús ji'í ngu' bi'. 13 Li' xa' nchcui' Pilato lo'o Jesús:

—¿Ha ná nduna nu'u cha' cuxi nu nchcui' ngu' jinu'ú? —nacui nu laca loo bi' ji'í Jesús.

14 Pana ná nguxacui Jesús cha' ji'í ngu' tsiya' ti; ni sca cha' ná nchcui', bi' cha' ndube tsa ti' nu Pilato bi' ña'a yu ji'í.

Ngulo Pilato cña cha' cujuuii ngu' ji'í Jesús

15 Lcaa yijá lo'o ndyaca tsa ta'a bi' ndu'ni lyaá nu laca gobernador ji'í sca ti preso, la cui' preso nu ndijña ngu' judío ji'í. 16 La cui' tyempo bi', ntsu'u sca nu qui'yu nu naa Barrabás ne' chcuá, sca ñati nu ntsu'u tsa qui'ya ji'í ngua yu bi'. 17 Lo'o jua'á ngua cha' quiñá'a tsa ngu' judío ndyu'u ti'íngu' to' ni'íji'í gobierno, li' nchcuane Pilato bi' ji'í ngu':

—¿Ti ji'í nti' mä cha' cua'ni lyaá na' ji'í juani? ¿Ha tso'o clyáá Barrabás, o tso'o la clyáá Jesús nu ndu'ni mä Cristo ji'í? —nacui Pilato ji'í ngu'.

18 Jlo ti' nu Pilato bi', cha' liye' tsa ti' ngu' nu laca loo bi' ña'a ngu' ji'í Jesús, bi' cha' cua ngusu'ba ngu' ji'í ne' chcuá.

19 Tya nga'á lcaa ñati' bi' slo Pilato, lo'o jua'á tya ntucua y cui' yu lo yaca xlya

cña su ndu'ni cuayá' yu ji'í ñati. Li' ndyalaa sca msu slo yu, yaa lo'o sca cha' nu cua nchcui' clyo'o Pilato bi': "Ná sca cha' cua'ni nu'u lo'o nu qui'yu nu lubii tyiquee jua", nacui nu cuna'a bi' ji'í Pilato. "Lye tsa ngua ti' na' tyucui talya cuentya ji'í yu bi'. Cua nchcui' tsa xcalá na' xqui'ya yu bi'."

20 Pana nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu' bi', cua nchcui' tsa ngu' bi' lo'o nu quiñá'a tsa ñati bi', cha' jña ngu' chacuayá' ji'í Pilato cha' culaá yu ji'í Barrabás nu ntsu'u ne' chcuá bi', cha' li' cujuuii Pilato ji'í Jesús. 21 Li' xa' nchcuane gobernador bi' ji'í ngu' chaca quiya':

—¿Ti ji'í cua'ni lyaá na' lacua? —nacui nu Pilato bi'.

—Ji'í Barrabás —nacui ngu' quiñá'a li'.

22 —¿Na laca cua'ni na' lo'o Jesús nu ndu'ni mä Cristo ji'í lacua? —nacui Pilato li'.

—Cujui'í ca'á mä ji'í lo crusi —nacui ngu' li'.

23 —¿Ni cha' laca nti' mä cha' cujuuii na' ji'í yu re? —nacui Pilato bi' li'—. ¿Ni qui'ya ntsu'u ji'í?

Cuii tsa nxi'ya lo'o ngu' ji'í li':

—Cujui'í ca'á mä ji'í lo crusi —nacui ngu'.

24 Li' na'a Pilato cha' tyaala tsa ndi'í loo ngu', cha' ñasi' tsa ngu'; jua'á ná ntaja'a ngu' cuna ngu' cha' nu nchcui' yu lo'o ngu' tsiya' ti. Bi' cha' ngulo yu cña cha' cäa lo'o msu ji'í sca tsi'yu ntsu'u hitya. Li' ndyaatí ya' yu slo lcaa ñati.

—Lubii tyanu ya' na', cha'si'i cha' jna' cajaa yu nu lubii tyiquee re —nacui Pilato ji'i ngu'—, cha' ji'i cu'maq laca cha' bi'.

²⁵ —Tso'o —nacui nu ngu' quiña'a bi'—, tyanu qui'ya hichu' ya, lcaa ya lo'o sñi' ya; pana ntsu'u cha' cajaa yu re.

²⁶ Li' ngua'ni lyaá Pilato ji'i nu Barrabás bi', cuati ngujui'i ngu' ji'i Jesús lo'o reta. Li' ngulo nu Pilato bi' cña ji'i ngu' sendaru cha' tsaa lo'o ngu' ji'i Jesús cha' cujui'i ca'a ngu' ji'i lo crusí.

²⁷ Lo'o li' ntejeya' ngu' sendaru nu ndu cuá slo gobernador bi' ji'i Jesús, ndyaa lo'o ngu' ji'i nde ne' ni'i ji'i gobieno; ndacha' ngu' ji'i lcaa tya'a sendaru nu ndi'i ni'i bi', cha' tyu'u ti'i ngu' su ndu Jesús. ²⁸ Li' ngulo ngu' ste' Jesús, nguxacu' ngu' ji'i lo'o sca late' nga'a ña'a.

²⁹ Li' ngüixii' ngu' lti quiche' chu' tya'a cha' caca sca sne'; ngusta ngu' sne' bi' hique Jesús, ju'a ngusta ngu' sca yaca quii ya' tsu' cui ji'i yu. Li' ndyatü sti' ngu' slo Jesús. Ngua ti' ngu' xtyí lo'o ngu' ji'i, bi' cha' ngua'ni ngu' lcaa cha' bi', ñi'yä si laca yu sca rey nde chalyuu.

—Ndyu'ni tlyu ya jinu'u cha' laca nu'u rey ji'i ngu' judío —nacui ngu' sendaru ji'i Jesús li'.

³⁰ Li' ndu'u hitya sañi' ngu' loo Jesús; ngusñi ngu' yaca quii bi', ngujui'i ngu' hique Jesús lo'o yaca quii bi' li'. ³¹ Lo'o ndye ngustí lo'o ngu' ji'i yu, li' ngulo ngu'

late' nga'a bi', nguxacu' ngu' ste' ycu'i' yu chaca quiya'. Li' ndu'u ngu' sendaru bi', ndyaa lo'o ngu' ji'i yu to' quichi' cha' cujui'i ca'a ngu' ji'i ca lo crusí.

Ngujui'i ca'a ngu' ji'i Jesús lo crusí

³² Tyucui'i su ndyaa ngu', li' ndyacua tya'a ngu' lo'o sca nu qui'yu nu naa Simón; ngu' Cirene laca yu bi'. Lo'o li' ngulo sendaru cña ji'i nu Simón bi', cha' qui'ya yu crusí bi' cuentya ji'i Jesús.

³³ Lo'o li' ndyalaa ngu' lo sca cuatí nu naa Gólgota (Gólgota ntí' ñacui cha'cña ji'na: ca'ya su nscua tyijyä hique jyo'o). ³⁴ Li' nda ngu' vino nguixa' lo'o sca taná clyaa' cha' co'o Jesús; pana lo'o cua ndyi'o cuayá' xi ca ti, li' nga'aa ntaja'a yu co'o yu ji'i vino bi' tsiya' ti.

³⁵ Lo'o ngujui'i ca'a ngu' ji'i yu lo crusí lo'o clavo, li' ngüijya sendaru bi' lo'o tya'a ngu' cha' cua'ni ngana ngu' ji'i tya'a ngu', cha' tacha ste' Jesús ji'i ngu'. La cui' cha' bi' nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycu'i Ndyosi nu ngua sa'ni; ndi'yä nacui quityi bi': "Ndacha ngu' ste' na' ji'i tya'a ngu' lo'o ngüijya ti ngu'". ³⁶ Nga'a ngu' bi' cuá quiya' crusí. ³⁷ Cua ngusta ngu' letra hique crusí nu nchcui' ni qui'ya ntsu'u ji'i Jesús: "Nu nde laca Jesús, rey ji'i ngu' judío", nacui letra bi'.

³⁸ Lo'o la cui' tsä bi' ngujui'i ca'a ngu' ji'i tucua tya'a ngu' cuaana lo xa' la crusí tya'a

ndu Jesúś; tsaca yu nga'q̄ la'a tsu' cui ji'i Jesúś, lo'o chaca yu nga'q̄ la'a tsu' coca ji'i.³⁹ Lo'o jua'q̄ ntsu'u tsa ñat̄i nu nteje tacui su ndu crusi bi', nxtyí lo'o ngu' bi' ji'i Jesúś.

⁴⁰ —Nu'u laca nu cuityi ji'i laa tonu bi' nacui nu'u, lo'o li' nacui nu'u cha' cuiñá nu'u ji'i chaca quiya' chū' sna tsati, ngua ti' nu'u. Cua'ni lyaá nu'u ji'i y cui' ca lacua —nacui ngu' bi' ji'i Jesúś—. Si chañi cha' nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi laca nu'u, cua'ya clya nu'u lo crusi cua juani —nacui ngu'.

⁴¹ Lo'o nu ngu' sti jo'ó nu laca loo, lo'o ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' cusu' ji'i ngu' judío, ndya'q̄ ngu' ndyaa na'q̄ ngu' ca su nga'q̄ Jesúś lo crusi, cha' nxtyí lo'o ngu' bi' ji'i yu li'.

⁴² —Ngua'ni lyaá yu ji'i xa' ñati, pana ji'i y cui' ca yu ná nchca ji'i yu cua'ni lyaá yu —nacui ngu' nu laca loo bi'—. Rey ji'i ngu' Israel laca yu, nacui yu. Tso'o la si ca'ya yu lo crusi cua juani, jlya ti' na ji'i yu li' —nacui ngu' bi' ji'i ty'a'ngu'—. ⁴³ Ndu ti' yu ji'i y cui' Ndyosi cha' xtyucua Ni ji'i yu, nacui yu. Tso'o la si cua'ni lyaá y cui' Ndyosi ji'i yu juani, si chañi cha' tyaca'a yu ji'i Ni; "Sñi' y cui' Ndyosi laca na!", ndu'ni yu re.

⁴⁴ Lo'o jua'q̄ nu ngu' cuaana nu ty'a'nguji'i ca'q̄ ngu' ji'i lo crusi, lo'o ngu' bi' nxtyí lo'o ngu' ji'i Jesúś.

Ngujuii Jesúś

⁴⁵ Lo'o li' ngua talya chalyuu chū' sna hora; nde hora

nguxana cha' bi', hasta ña'q̄ cuayá' nu ndyalaa hora cua sna nde ngusii.⁴⁶ Lo'o la cui' hora cua sna nde ngusii bi', cuii tsa ngusi'ya Jesúś:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —nacui. Ndi'yā nti' ñacui cha' cha'cña ji'na: Ndyosi Sti na', Ndyosi Sti na', ¿ni cha' laca cha'ngulaya' nu'u 'na?

⁴⁷ Lo'o ndyuna xi ngu' nu ndu cacua ti cha' bi', li' nchcui' ngu' lo'o ty'a'ngu':

—Nxi'ya yu re ji'i jyo'o Elías —nacui ngu' bi'.

⁴⁸ Hora ti ngusna tsaca ngu' bi' ndyaa qui'ya yu sca quiche, ngüicha' yu ji'i lo'o hitya tiye'. Li' ngusca' ji'i lo sca yaca cha' tyalaa su ntucua tu'ba Jesúś cha' co'o yu. ⁴⁹ Lo'o xi xa' la ñat̄i nacui ji'i:

—Jatya na si caq̄ jyo'o Elías cha' cua'ni lyaá ji'i yu —nacui ngu' bi'.

⁵⁰ Lo'o li' chaca ty'a quiya' cuii tsa ngusi'ya Jesúś; li' ngutu'u cresiya ji'i yu, ngujuii yu. ⁵¹ La cui' hora bi' ngutaa' late' tlyu nu ndacui ndyacu' sa cla'be ne' laa tonu. Ca cuä ngutu'u ngutaa' late' bi'; tsa cu' ti ngutaa', hasta ña'q̄ cuayá' nu ndyalaa ca lo yuu. Lo'o li' lye tsa ngulacui chalyuu ña'q̄ cuayá' nu ngula'a quee tonu,⁵² ña'q̄ cuayá' nu ndyaala cuaá su nguatsi' jyo'o. Li' tyuü ty'a'ngu' jyo'o nu ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o y cui' Ndyosi nu ngua sa'ni la, ndyu'ú jyo'o bi' chaca quiya'. ⁵³ Ca tiya' la lo'o cua ndyu'ú y cui' Jesúś

chaca quiya', li' ndu'u ngu' nu ngua jyo'o bi' ne' cuaá, ndyaa ngu' bi' nde quichí Jerusalén, quichí nu tacati tsa cuentya ji'i y cui' Ndyosi. Lo'o li' tyuū tya'a ñatí na'a ji'i ngu' bi', cha' cua ndyu'ú ngu' bi' chaca quiya'.

⁵⁴ Lo'o nu sendaru nu nga'a cua ji'i Jesús bi', lo'o nu capitán ji'i sendaru bi', ngulacua tsa ti' ngu' bi' li'; tlyu tsa cha' ndyutsii ti' ngujui ji'i ngu' bi' lo'o na'a ngu' ñi'yá ngua cha' bi', ñi'yá ngua lo'o ngulacui chalyuu.

—Chañi tsa cha' Sñi' y cui' Ndyosi laca jyo'o re —nacui nu ngu' sendaru bi'.

⁵⁵ Laja li', tyijyu' ti xi ndu tyuū tya'a ngu' cuna'a nu ndu'u nde Galilea; tya'a nguta'a ngu' lo'o Jesús, nguxtyucua ngu' bi' ji'i yu. Ndú ti nu ngu' cuna'a bi', na'a ngu' ji'i crusi su nga'a Jesús; ⁵⁶ lo'o María Magdalena, lo'o María xtya'a Jacobo xtya'a José, lo'o jua'a xtya'a sñi' Zebedeo, na'a ngu' bi' ñi'yá ngua ji'i Jesús.

Nguatsi' jyo'o Jesús

⁵⁷ Lo'o cua ngusii la xi ñaa sca nu culiya', sca ngu' quichí Arimatea laca yu nu naa José. Lo'o nu José bi' ngua tsa'a yu ji'i Jesús. ⁵⁸ Tya tsá la cua ndyaa yu slo Pilato, ngüijña yu chacuayá' cha' tsaa lo'o yu ji'i jyo'o Jesús cha' tyatsi'. Li' nda Pilato chacuayá' ji'i yu, ngulo Pilato cña ji'i ngu' sendaru cha' tya ngu' jyo'o bi' ji'i José. ⁵⁹ Li' ngüixii yu José bi' sca tasá lubii hichu' jyo'o bi', ndyaa lo'o yu ji'i jyo'o cha'

tyatsi'. ⁶⁰ Nguxatsi' yu ji'i jyo'o bi' ne' sca tyuquee nu cua ngulu ca ti ngu' sii' cua'a, cha' caca cuaá su tyatsi' y cui' José nquicha'. Ndacu' José bi' to' cuaá lo'o sca quee tonu, ndu'u yu ndyaa yu li!. ⁶¹ Lo'o jua'a nga'a María Magdalena lo'o nu chaca María, nga'a ngu' cacua ti to' cuaá bi'.

Ndú ngu' cuá to' cuaá su ndyatsi' jyo'o Jesús

⁶² Ca chaca tsá lo'o cua ndye ngua'ni yala ngu' cña ji'i ngu', cha' cua tyalaa ti tsá ta'a nu ntsu'u cha' tyi'i cña' ngu', li' lcaa sti jo'ó nula loo lo'o ngu' fariseo bi' ndyu'u ti'i ngu' slo Pilato. ⁶³ Nchcui' ngu' lo'o li':

—Cusu' —nacui' ngu' ji'i nu Pilato bi'—, ntsu'u ti' ya ji'i cha' nu cua nchcui' nu cuiñi bi' lo'o tya lu'ú yu: "Tyu'u scua sna tsá, li' tyu'ú na' chaca quiya'", nacui' yu. ⁶⁴ Bi' cha' tso'o la si culo nu'ú cña cha' tyi'i ngu' cuá to' cuaá bi' sna tsá, cha' ná ta ngu' chacuayá' ji'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i yu, cha' ná tsaa ngu' bi' cuaana ngu' ji'i jyo'o bi'. Ná caja ñi'yá nu chcui' ngu' cha' cua ndyu'ú jyo'o bi' chaca quiya' li'. Cua ngusñi' ngu' cha' cuiñi nu nchcui' jyo'o bi' tya tsubi' la; lo'o juani si jlya ti' ñatí cha' ndyu'ú jyo'o bi', tlyu la cha' cuiñi caca si xñi' ngu' cha' bi'.

⁶⁵ Li' nguxacui' Pilato cha' ji'i ngu' nu laca loo bi':

—Ndú ngu' sendaru cuentya ji'i ma —nacui' Pilato—. Yaa clya ma lo'o

ngu' sendaru bi', cha' tacu'
tso'o mā to' cuaá bi' ñi'yā nu
nti' y cui' cu'mā.

⁶⁶ Li' ndu'u ngu' nu laca
loo bi', ndyaa ngu' lo'o sca
taju sendaru ji'i ngu', ndacu'
tachaa ngu' to' cuaá bi' lo'o
sca lo nguiña' tacalya nu
nts'u' sello ji'i, cha' ná cala'
ngu' tsiya' ti quee tonu nu
ndyacu' to' cuaá bi'. Li'
nguxtyanu ngu' ji'i taju
sendaru bi' cajua, cha' tyi'i
ngu' cuá to' cuaá bi'.

28

Ndyu'ú Jesús chaca quiya'

¹ Nu lo'o cua ndye tsa nu
ndi'i cña' ngu', cua quixee
ti tsa clyo ji'i semana, li'
ndyaa María Magdalena lo'o
nu chaca María bi', cha' nti'
ngu' ña'a ngu' su nguatsi'
jyo'o Jesús. ² Li' ngulacui'
tsa chalyuu, cha' ngua'ya
sca xca ji'i y cui' nu Xu'na na
nu nts'u' nde cuá, ngua'ya
lo yuu ca to' cuaá bi'. Li'
nguxasu ji'i quee tonu nu
nscua to' cuaá, ndyaa tucua
yu chü' quee bi'. ³ Ñi'yā ndubi
xee tyi'yu, jua'a ña'a loo xca
bi', lo'o jua'a ngatí tsa ste' yu
ñi'yā nu ngatí tlyá!. ⁴ Lo'o
na'a ngu' sendaru ji'i xca
bi', ndyutsii tsa ngu' li', ña'a
cuayá' nu nclyú ngu' lo yuu
ñi'yā laca si na cua ngujuii
ngu'. ⁵ Li' nchcui' xca bi' lo'o
nu ngu' cuna'a bi':

—Ná cutsii ma —nacui ji'i
ngu' cuna'a bi'—. Jlo ti' na'
cha' nclyana mā ji'i Jesús nu
ngujuii lo crusi. ⁶ Nga'aa
ntsiya yu bi' ca nde cha' cua

ndyu'ú yu chaca quiya', ñi'yā
nu nacui y cui' yu ji'i mā tya
tsubi' la. Cuaá mā, caá mā
ñá'a mā ca su ngustii jyo'o yu.
⁷ Li' yaa clya mā cacha' mā ji'i
nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu
bi', cha' nga'aa ntsiya jyo'o bi'
ne' cuaá re, cha' cua ndyu'ú
yu chaca quiya'; cua tsaa ti
y cui' yu nde Galilea nde loo la
ji'i cu'mā, ca bi' ña'a mā ji'i yu.
Tsa lo cua ti cha' nts'u' u cha'
cacha' ji'i mā —nacui xca ji'i
nu ngu' cuna'a bi'.

⁸ Hora ti ndu'u nu ngu'
cuna'a bi' to' cuaá bi', ndyaa
ngu'. Lo'o jua'a tso'o tsa
nts'u' tyiquee ngu', masi
ndyutsii ngu' xi. Ngusna ngu'
cha' ndyaa ngu' cacha' ngu'
ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i
Jesús. ⁹ Li' ndyacua tya'a y cui'
Jesús lo'o ngu' cuna'a bi',
nchcui' yu lo'o ngu'. Hora ti
ndyatū sti' nu ngu' cuna'a bi'
slo Jesús, ngusñi ngu' quiya'
yu, ngua'ni tlyu ngu' ji'i yu li'.

¹⁰ —Ná cutsii ma —nacui
Jesús ji'i ngu' bi' li'—. Yaa
clya mā cacha' mā ji'i ngu'
tya'a na' cha' nts'u' u cha' tsa'a
na' nde Galilea; ca bi' tyacua
tya'a ngu' lo'o na', nacui mā
ji'i ngu'.

*Cha' nu nchcui' sendaru
lo'o ngu'*

¹¹ Laja lo'o ndyaa nu
ngu' cuna'a bi', ndyaa ngu'
sendaru nu ndi'i cuá to' cuaá
bi'; lo'o ti ndyaa ngu' nde
quichi, ndacha' ngu' ji'i sti
jo'ó nu laca loo lcaa cha'
ñi'yā nu ngua ca to' cuaá bi'.
¹² Hora ti ndyu'u ti'i lcaa sti
jo'ó nu laca loo lo'o lcaa ngu'

cusu' ji'í ngu' judío, cha' ca stu'ba cha' ji'í ngu' lo'o tya'a ngu', ñi'ya ña'q cha' nu ta ngu' lo'o lcaa ñati. Li' nda ngu' nu laca loo bi' quiña'q xi cñi ji'í ngu' sendaru bi', cha' tacu' ngu' ji'í cha' ñi'ya nu ngua.

¹³ —Ndi'ya ñacui mä ji'í ñati: "Talya laja lo'o laja' ti ya, li' ndyalaa nu ngu' nu ngua tsa'q ji'í jyo'o Jesús bi', nguaana ngu' bi' ji'í jyo'o bi'". Jua'q cha' ta mä lo'o ñati —nacui ngu' nu laca loo bi' ji'í ngu' sendaru—. ¹⁴ Lo'o li' si cuna y cui' gobernador nu laca loo ji'na cha' re, li' chcui' ya lo'o yu cha' ná xcube' yu ji'í mä.

Jua'q cuii nda ngu' nu laca loo bi' lo'o ngu' sendaru. ¹⁵ Li' ngusñi ngu' sendaru bi' cñi bi'; ndu'u ngu' ndyaa ngu' nchcui' ngu' lo'o ñati ñi'ya nu ntsu'u cña ji'í ngu' cha' chcui' ngu'. Bi' cha' hasta juani ña'q ti jlya ti' ngu' judío cha' jua'q ngua ji'í jyo'o Jesús.

*Nda Jesús sca cña ji'í ngu'
nu cua ngusubi yuji'í tya tsubi'
la*

¹⁶ Lo'o li' ndu'u nu tii chaca tya'a ngu' nu ndyaca tsa'q ji'í Jesús, ndyaa ngu' ca loyuu su cuentya Galilea; ndyu'u ti'í ngu' lo xlya ca'ya ca su nacui Jesús cha' tyacua tya'a ngu' lo'o li!. ¹⁷ Lo'o na'a ngu' ji'í Jesús cha' yqa yu nde slo ngu', li' ngua'ni tlyu ngu' ji'í yu, masi ntsu'u xi tya'a ngu' nu bilya jlya tso'o ti' ngu' ji'í. ¹⁸ Li' ñaa Jesús cacua la, nchcui' lo'o ngu':

—Cua nda y cui' Ndyosi Sti na' lcaa chacuayá' 'na cha' laca na' loo ji'í lcaa na, masi lcaa na nu ntsu'u ca slo y cui' Ni nde cuq, masi lcaa na nu ntsu'u nde chalyuu —nacui Jesús ji'í ngu'—. ¹⁹ Yaa mä lcaa quichi nde chalyuu cha' ca tsa'q lcaa ñati cha' jna'. Li' tyucuatya mä ji'í ngu' chacuayá' ji'í y cui' Ndyosi Sti na', jua'q chacuayá' jna' nu lacq Sñi' y cui' Ndyosi, jua'q chacuayá' ji'í Xtyi'i y cui' Ndyosi. ²⁰ Culu'u mä ji'í ngu' bi', cha' taquiya' ngu' lcaa cña nu cua ngulu'u na' ji'í mä. Lo'o jua'q tyi'u ti' mä cha' nu nchcui' na' lo'o mä, cha' tyi'í na' lo'o mä lcaa tsä hasta ña'q cuayá' tye chalyuu.

Tsa lo cua ti cha' nacui Jesús.

Quityi nu nguscua San Marcos ñi'ya ngua cha' ji'i Jesús

*Nda Juan cuiii lo'o ngu' ne'
quixiii su ná ndi*'i* ñati*

¹ Nde nscua cha' nu ntsu'u suu cha' tso'o ji*'i* Jesucristo, nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi.
² Cua sa'ni nguscua jyo'o Isaías nu ngua tu'ba ji*'i* ycui' Ndyosi ñi'ya nu caca xana cha' re. Ndi'ya nscua cha' bi': Culo na' cña ji*'i* sca ñati nu caca xca 'na, nacui ycui' Ndyosi ji*'i* Cristo, cha' tsaa yu nde loo nu'u.

Bi' laca nu saala tyucuiii su tsaa nu'u, nacui Ni.

³ Cuiii xi'ya yu ne' quixiⁱⁱ. Ndi'ya ñacui yu: "Xaala clya ma sca tyucuiii su caa ycui' nu Xu'na na; xquiñi tso'o ma tyucuiii su tyeje tacui ycui".

⁴ Ñi'ya nu nguscua Isaías cha' bi', jua'a ndyu'u tucua Juan ne' quixiii su ná ndi*'i* ñati. Lo'o li' nchcui' yu lo'o ngu' cha' caca tyuju'u ti' ngu' ji*'i* lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji*'i* ngu', cha' culochu' ngu' ji*'i* cha' cuxi bi', cha' jua'a cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji*'i* ngu' bi'. Li' tyucuatya Juan ji*'i* ngu' bi'.

⁵ Ndyu'u ti*'i* quiña'a tsa ñati slo Juan; ñaa ngu' quichi sube ti nu ndi*'i* loyuu su cuentya Judea slo yu, lo'o jua'a ñaa ngu' Jerusalén nu quichi tonu

bi' slo yu. Nu ñati nu ngua tyuju'u tsa ti' ji*'i* cha' cuxi nu ntsu'u ji*'i* ngu' ni, ngüijña ngu' ji*'i* ycui' Ndyosi cha' cuityi Ni cha' cuxi bi', lo'o li' ntyucuatya Juan ji*'i* ngu' bi' lo hitya sta'a Jordán.

⁶ Lo'o nu Juan bi' ni, lacu' yu sca late' quicha' camello, lo'o ndyaaca' juata sii' yu. Ndacu yu tscu' lo'o cuiñaa' cuityu. ⁷ Ndi'ya laca cha' nu nchcui' yu lo'o ñati bi':

—Ntsu'u sca ñati nu cua caa ti; cua nda Ni 'na lijya yala la, pana ñati bi' laca loo la —nacui Juan ji*'i* ngu'—. Lo'o na', cua'ni tlyu na' ji*'i* ñati bi'; tso'o tsa caca tyiquee na' masi caña nu ntsu'u quiya' ñati bi' sati na' juata ti. ⁸ Lo'o hitya ti ntyucuatya na' ji*'i* ma, pana ná tyucuatya yu bi' ji*'i* ngu' lo'o hitya ti, masi cua'ni yu cha' tyanu Xtyi*i* ycui' Ndyosi ne' cresiya ji*'i* ngu' cha' caca lubii ngu' tsiya' ti, nu lo'o tyucuatya yu ji*'i* ngu'.

Ntyucuatya Juan ji'i* Jesús*

⁹ Lo'o li' ca tiya' la xi ngutu'u Jesús quichi Nazaret nde loyuu su cuentya Galilea bi', ndyaa yu su ndi*'i* Juan ca to' sta'a Jordán. Li' ntyucuatya Juan ji*'i* ycui' Jesús lo hitya sta'a. ¹⁰ Lo'o cua tyu'u ti Jesús lo hitya, li' na'a cha' cua ndyaala tyucuiii nde cua. Li' ngua'ya Xtyi*i* ycui' Ndyosi su ndu Jesús; ñi'ya ndyacui sca tyupe', jua'a ngua'ya Xtyi*i* ycui' Ndyosi lo Jesús li'. ¹¹ Lo'o li' nguañi nchcui' ycui' Ndyosi ca su

ntucua Ni nde cua. Ndi'ya
nacui Ni:

—Nu sca ca Sñi' na' laca
nu'u, lo'o jua'a ntsu'u tsa
tyiquee na' ña'a na' jinu'u
—nacui y cui' Ni ji'i Jesús.—
Tyaca'a tsa nu'u 'na —nacui
Ni.

*Nti' nu xña'a tyijiloo ji'i
Jesús*

¹² Lo'o li' hora ti ndyaa
lo'o Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'i
Jesús nde ne' quixi' su ná
ndi'i ñati. ¹³ Ndyaa Jesús li',
tu'ba tsa ndyanu yu y cui' ti
yu ne' quixi', lo'o jua'a ndi'i
na'ni tyala ne' quixi' bi'. Li'
ndyalaa Satanás slo yu, ngua
ti' tyijiloo ji'i Jesús si cua'ní
ca yu cña cuxi. Lo'o cua
ndye cha' bi', li' ndyalaa xcä
ji'i y cui' Ndyosi slo Jesús cha'
xtyucua ngu' ji'i yu, cha' ta
ngu' xi juersa ji'i yu.

*Nguxana Jesús ndyu'ni cña
ji'i y cui' Ndyosi Sti yu ca nde
Galilea*

¹⁴ Lo'o ca tiya' la ngusu'ba
ngu' ji'i Juan ne' chcua. Li'
nguxtyuu Jesús nde loyuu su
cuenta Galilea, nclyu'u yu
ji'i ngu' ñi'yä laca cha'tso'o ji'i
y cui' Ndyosi.

¹⁵ —Cua ndyalaa hora cha'
caca y cui' Ndyosi loo ne' cre-
siya ji'i ñati —nacui Jesús.—
Ca tyuju'u ti' mä ji'i lcaa cha'
cuxi nu ntsu'u ji'i mä; cu-
lochu' mä ji'i cha' cuxi bi',
cha' li' taca xñi mä cha' tso'o
nu ji'i y cui' Ndyosi nu cua'ní
lyáá ji'i mä.

*Ngusi'ya Jesús ji'i jacua
tya'a ñati nu ndya'a cuta
cualya*

¹⁶ Lo'o ngua sca tsä nu
ndya'a Jesús to' tayu' Galilea,
li' na'a yu ji'i Simón, lo'o
Andrés tya'a ngula Simón;
ndya'a ngu' cuta cuala y lo'o
taraya, cha' bi' laca cña
nu ndu'ni ngu' bi' lcaa tsa.
¹⁷ Nchcui' Jesús lo'o ngu' bi'
li':

—Tsaa mä lo'o na' —nacui
Jesús ji'i ngu'—. Xa' cña
culu'u na' ji'i mä juani, cha'
clyana mä ji'i ñati chalyuu nu
nguna' chalyuu ji'i xqui'ya
cha' cuxi, cha' caca ngu' bi'
ñati jna' —nacui.

¹⁸ Ndyuna ngu', lo'o hora
ti nguxtyanu ngu' taraya ji'i
ngu', ndu'u ngu' ndya'a ngu'
lo'o Jesús li'.

¹⁹ Lo'o cua ndyaa la xi
Jesús, li' na'a yu ji'i tyucuaa
sñi' Zebedeo nu naa Jacobo
lo'o Juan. Nga'a ngu' ne' yaca
ni'i sube ti, ndyu'ni cho'o
ngu' taraya ji'i ngu'. ²⁰ Li'
ngusi'ya Jesús ji'i ngu' cha'
tsaa ngu' lo'o yu. Hora ti
nguxtyanu ngu' ji'i Zebedeo
sti ngu', ndyanu nu cusu' bi'
lo'o msu ji'i ne' yaca ni'i sube
ti. Ndu'u ngu' ndyaa tyucuaa
sñi' nu cusu' bi' lo'o Jesús.

*Ngusñi cui'i cuxi ji'i sca nu
qui'yu*

²¹ Lo'o li' ndyalaa ca ta'a
ngu' ca quichi Capernaum.
Tsa ta'a lo'o ndi'i cña' ngu', li'
ndyaa Jesús ne' laa ji'i ngu'
cha' culu'u yu ji'i ngu'. ²² Lo'o
ndyuna ngu', li' ndube tsa ti'
ngu' ñi'yä cha' nclyu'u Jesús
ji'i ngu'. Ngua ti' ngu' cha'
tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i
yu lo'o nchcui' yu lo'o ngu',

si'i ñi'yä nclyu'u mstru nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa.²³ La cui' ne' laa bi' nga'ä sca nu qui'yu nu ntsu'u cui'i cuxi ji'i. Ngusi'ya tsa yu ji'i Jesús li':

²⁴ —¿Ñi'yä cha' nti' nu'u chcui' lo'o na', Jesús Nazaret? —nacui' nu quicha bi'—. ¿Ha cua nti' nu'u cua'ni tye nu'u cha' jna'? —nacui'—. Pana nslo na' jinu'ü. Ycui' nu lubii laca nu'u, lo'o cua nda ycui' Ndyosi jinu'ü lijyä ca nde.

²⁵ Li' ngua'a Jesús ji'i cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i nu quicha, ngulo ji'i cui'i cuxi bi' cha' tyaa tsiya' ti.

—Nga'aa chcui' nu'u —nacui' Jesús ji'i—. Nga'aa cua'ni xña'ä cui'i lo'o nu'u.

²⁶ Li' nguxalú cui'i cuxi bi' ji'i nu quicha. Cuii ngusi'ya yu lo'o ngutu'u cui'i bi' ndyaa li'.²⁷ Ndyutsii tsa lcaa ngu' li'. Nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' ndi'ya:

—¿Ñi'yä laca cha' re? —nacui' ngu'—. ¿Ha xa' cha' nclyu'u nu jua ji'i ñati'? —nacui' ngu'—. Nchca ji'i yu jua culo yu cña, masi ji'i cui'i cuxi nclyo yu cña; hora ti nduna bi' cña nu ngulo yu ji'i, ndu'u nu cui'i bi', ndyaa li'.

²⁸ Yala ti nguañi cha' ji'i Jesús lcaa quichí nde loyuu su cuentya Galilea li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i xtya'ä laa Simón Pedro

²⁹ Lo'o li' ngutu'u Jesús ne' laa bi' lo'o Jacobo lo'o Juan, ndyaa ngu' ca to' tyi Simón lo'o Andrés.³⁰ Li' ndacha' ngu' ji'i Jesús cha' quicha tsa

xtya'ä laa Simón; tlyu tsa tyique' ntsu'u ji'i ma', ntsiya ti ma' lo qui'ña.³¹ Li' ndyaa Jesús slo nu quicha bi', ngusñi yu ya' ma' cha' xtyucua yu ji'i ma' tyatü ma'. Hora ti ndyu'u tyique' ji'i ma' bi'. Lo'o ti nguxana ma' ngua'ni cho'o xi scuaa cacu ngu' li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i quiña'ä tya'a ngu' quicha

³² Cua ngusii tsa li'. Lo'o ndyaa cuichaa, li' yaa lo'o ngu' ji'i lcaa ngu' quicha slo Jesús, masi nu ngusñi cui'i cuxi ji'i, masi nu ntsu'u xa' lo quicha ji'i.³³ Ña'ä tsaca quichí cua ndyu'u ti'i ngu' ca to' ni'i ji'i Simón.³⁴ Ngua'ni Jesús jo'o ji'i ngu' li', masi quiña'ä lo quicha ntsu'u ji'i ngu'; masi ngu' nu ngusñi cui'i cuxi ji'i, ndyaca tso'o ngu' lo'o ngulo Jesús ji'i cui'i bi'. Pana ná nda Jesús chacuayá' chcui' cui'i cuxi bi', cha' cua ndyuloo cui'i bi' ji'i ycui' Jesús.

Nda Jesús cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' ca nde Galilea

³⁵ Lo'o bilya quixee chaca tsa, li' ndyatu Jesú; ndu'u yu, ndyaa yu xi nde ne' quixi' su ti ti ndu chalyuu, cha' chcui' yu lo'o ycui' Ndyosi ca jua.³⁶ Pana Simón lo'o xa' tya'a ndya'ä yu ni, ndyaa ngu' ndyaana ngu' ji'i yu.³⁷ Nu lo'o nquije Jesús ji'i ngu', li' nacui' ngu' ji'i Jesús:

—Nclyana tsa ngu' jinu'ü —nacui' ngu' ji'i Jesús.

³⁸ —Masi nclyana ngu' 'na ca nde, pana tya tsaa la na

nde xa' quichi —nacui Jesús ji'i ngu'—. Lo'o ji'i ngu' xa' quichi ntsu'u cha' culu'u na' cha' tso'o nu cuentya jna' —nacui—. Bi' cña ntsu'u 'na cha' cua'ni na' nde chalyuu.

³⁹ Ndu'u ngu' ndyaa ngu' lo'o yu li'. Lcaa quichi su ndya'a Jesúus nde Galilea bi' ndyaa yu ne' laa ji'i ngu', cha' culu'u yu ji'i ngu' bi'. Lo'o jua'a ngulo yu cui'i cuxi nu ngusñi ji'i ngu', cha' tyaca tso'o ngu' quicha nu ntsu'u cui'i ji'i.

Ngu'a'ni Jesús jo'o ji'i sca nu quicha ndyatsu' cuaña'

⁴⁰ Ngua sca tsä ndyalaa sca ngu' quicha slo Jesúus, sca ngu' nu ndyatsu' cuaña' xqui'ya quicha nu ngusñi ji'i. Li' ndyatü sti' yu quicha bi' slo Jesúus, nchcui' lo'o:

—Si nti' nu'ü cha' tyaca na', jlo ti' na' cha' taca jinu'ü cua'ni cha' tyaca na' —nacui nu quicha ji'i Jesúus.

⁴¹ Ngua ty'a'na ti' Jesúus ji'i nu quicha bi' li', ndyala' yu cuaña' yu quicha bi' su ngutsu'.

—Tyaja'a na', cua'ni na' jo'o jinu'ü —nacui Jesús ji'i yu quicha bi'—. Tyanu lubii cuaña' nu'ü juani.

⁴² Hora ti ndyaca tso'o su ngutsu' cuaña'; ngua lubii cuaña', cha' cua ndye quicha bi' ji'i tsiya' ti li'. ⁴³ Nu lo'o ngusalaya' Jesúus lo'o, li' lye nchcui' yu lo'o nu ngua quicha bi' ndi'ya:

⁴⁴ —Ni sca ñati' ná cacha' nu'ü ji'i tilaca laca nu ngua'ni jo'o jinu'ü —nacui Jesús ji'i

nu ngua quicha bi'—. Yaa clya nu'ü slo sti jo'ó cha' ta nu'ü mstq' ji'i y cui' Ndyosi nu ngua'ni cha' ndyaca tso'o nu'ü. Ta nu'ü mstq', tsa lo mstq' nu nacui jyo'o Moisés sa'ni cha' ta na ji'i y cui' Ndyosi lo'o ngua lubii cuaña' na. Jua'a caca cuayá' ti' lcaa ñati' cha' cua ndyaca tso'o nu'ü, nu lo'o ña'a ngua'lo'o xñi sti jo'ó mstq' nu ta nu'ü.

⁴⁵ Pana ná ndyuna tso'o nu ngua quicha bi'. Ndu'u ndyaa, nchcui' lo'o lcaa ñati' ñi'ya ngua cha' ngua tso'o, bi' cha' nga'aa ngua ji'i Jesúus tyu'u ta'a lquichi; ndyanu yu ne' quixi' ti su ná ndi'i ñati'. Li' ndya'a tsa ngu' slo yu, masi ngu' xa' quichi tyijyu' la ngutu'u ngu' ndyaa ngu' slo yu.

2

Ngu'a'ni Jesús jo'o ji'i sca ñati' nu nchcui' tyucui' tyucui ña'a'ya yu

¹ Ca tiya' la xi nguxtyuu Jesús ndyaa ca quichi Caper-naum bi'. Hora ti nguañi cha' tyucui ña'a quichi cha' cua ndyalaa yu. ² Li' quiña'a tsa ñati' ndyu'u ti'i ngu' slo yu; ná ndyu'u scua nde ni'i su tyi'i ngu', lo'o la cui' ti cha' to' ni'i nde liya' tachaa tsa ndi'i ngu'. Lo'o li' nclyu'u Jesúus cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi ji'i ngu'. ³ Li' ndyalaa jacua ty'a' ñati', ndi'ya ngu' ji'i sca nu quicha nu nchcui' tyucui' tyucui ña'a. ⁴ Ná ngua ji'i ngu' tyalaa ngu' ca slo Jesúus lo'o nu quicha bi', cha' tachaa

tsa ndu ñati; bi' cha' ndyacu^í ngu' hique ni'j lo'o nu quicha bi'. Jlyacua que ni'j bi'. Lo'o li' ngusaala ngu' que ni'j su ndi'j Jesús cha' tyatí caty^á su ntsiya nu quicha. Li' nda'ya ngu' ji'j caty^á ca su nga'a Jesús. ⁵ Lo'o na'a Jesús cha' jlya tsa ti' ngu' ji'j yu, li' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':

—Cua ngua'ni clyu ti na' jinu'u ji'j qui'ya nu ntsu'u jinu'u, sñi' —nacui Jesús ji'j.

⁶ Lo'o li' ndube tsa ti' mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne' laa nu nga'a ne' ni'j bi'. ⁷ “¿Ni cha' nchcui' yu re jua'a?” ngulacua ti' ngu'. “Sca ti y cui' Ndyosi caca cua'ni clyu ti' ji'j ñati nu ntsu'u qui'ya ji'j. Sca qui'ya tlyu laca lo'o nchcui' nu qui'yu re cha' cuityi yu qui'ya nu ntsu'u ji'j ñati chalyuu, cha' ná nchca ji'j ni sca ñati chalyuu cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'j ñati.” ⁸ Pana nda Jesús cuentya ñi'y^á laca cha' nu nclyacua ti' ngu'. Nchcui' yu lo'o mstru bi' li':

—¿Ni cha' cuxi tsa nclyacua ti' ma' ndi'j ma'? —nacui Jesús ji'j mstru bi'—. ⁹ Ná ndiya ti' ma' cha' cua nacui na' ji'j nu quicha re: “Cua ngua'ni clyu ti' na' jinu'u ji'j qui'ya nu ntsu'u hi'”. ¿Ha tso'o la si chcui' na' lo'o nu quicha lacua: “Tyatu nu'u, xatu'ba nu'u caty^á jinu'u cha' tyaa lo'o ji'j to' tyi”? —nacui Jesús—. ¹⁰ Tso'o lacua. Nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma' cha' ntsu'u chacuayá' jna' cua'ni clyu ti' na' ji'j ñati chalyuu nu ntsu'u qui'ya ji'j; ntsu'u chacuayá' jna', xqui'ya

cha' cua nda Ni 'na liyq^á lo yuu chalyuu cha' caca na' ñati. Caca cuayá' ti' ma' lo'o ña'a ma' cha' tyaca tso'o nu quicha re juani—nacui Jesús.

Li' xa' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':

¹¹ —Culo na' cña jinu'u juani —nacui Jesús ji'j—. Tyatu nu'u, xatu'ba nu'u caty^á jinu'u, cha' tsaa lo'o nu'u ji'j ca to' tyi.

¹² Hora ti ndyat^u nu quicha bi', ngusñi caty^á ji'j, ngutu'u ndyaa li'; na'a lcaa ngu' nu lo'o ndu'u nu ngua quicha bi' ndyaa lo'o caty^á ji'j. Ndube tsa ti' ngu', li' ngua'ni tlyu ngu' ji'j y cui' Ndyosi xqui'ya cha' bi':

—Ni sca ya bilya ña'a ya sca cha' tlyu ñi'y^á nu ngua'ni nu'u juani —nacui ngu' ji'j y cui' Ndyosi li'.

Ngusi'ya Jesús ji'j Leví

¹³ Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa yu ca to' tayu' bi' chaca quiya'. Li' ndyu'u ti'j quiña'a ñati ca slo yu, cha' chaca quiya' nclyu'u yu ji'j ngu'. ¹⁴ Laja lo'o ndya'a ti Jesús, li' nteje tacui yu to' ni'j su ntucua Leví sñi' Alfeo nu nxñi cñi cña loo ngu' cuentya ji'j ngu' xa' tsu' nu laca loo.

—Tsaa nu'u lo'o na' —nacui Jesús ji'j nu Leví bi'.

Lo'o li' hora ti ndyat^u Leví nguxana yu ndya'a yu lo'o Jesús.

¹⁵ Ca tiya' la ndyacu Jesús to' tyi Leví. Stu'ba ndyacu yu lo'o tyu^u tya'a ngu' cuxi, jua'a lo'o tyu^u tya'a ngu' tya'a ndyu'ní cña lo'o Leví, nu

quiña'q̄ tsa cñi cña loo nxñi
ji'i ñati cuentya ji'i ngu' xa'
tsu' bi'; quiña'q̄ tsa ngu' bi'
nti' ngu' cuna ngu' cha' nu
nchcui' Jesús. Nga'q̄ Jesús ni'i
bi' lo'o nu ngu' nu ndyaca
tsa'q̄ ji'i. ¹⁶ Li' nteje tacui xi
ngu' fariseo lo'o mstru cha'
jo'ó nu ty'a'a ndya'q̄ ngu'.
Tacati tsa y cui' ngu', nti' ngu',
pana lye tsa ndu'ni tyucuaa
ti' ngu' ji'i xa' ñati. Na'q̄ ngu'
bi' ti lo'o ndyacu Jesús ne' ni'i
bi'. Hora ti nchcui' ngu' bi'
lo'o ngu' nu ndyaca tsa'q̄ ji'i
Jesús:

—¿Ni cha' laca cha' ndyacu
nu xu'na mä lo'o ngu' cuxi
jua, lo'o nu msu ji'lí ngu' xa'
tsu' nu quiña'a tsa cñi cña loo
ngu' nxñi ngu' jua?

¹⁷ Lo'o ndyuna Jesús cha'
nu nchcui' nu ngu' tlyu bi', li'
nacui yu:

—Ná ntsu'u cha' caca jo'o
ji'i ñati nu tso'o ti' —nacui
Jesús ji'i ngu'—, caca jo'o ji'i
ngu' quicha —nacui—. Lo'o
na' ni, ná lijyä na' cha' culu'u
na' cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi
ji'i ñati nu nclyacua ti' cha'
tso'o tsa y cui' ca ngu'; na cuá
lijyä na' ca nde cha' culu'u
na' cha' tso'o bi' ji'i ñati nu jlo
ti' cha' ntsu'u qui'ya ji'i ngu'
—nacui Jesús.

*Ndacha' ngu' judío ji'i Jesús
si ná cua'ni tacati yu ji'i tsá nu
ná ndacu ngu'*

¹⁸ Ngua sca tsə tacati ji'i
ngu' nu ngua tsa'a ji'i Juan
lo'o ji'i nu ngu' fariseo, nu
tacati tsa ndu'ni ngu', nti'
ngu'. Ná ndacu ngu' tyaja tsə
tacati bi!. Lo'o li' ndya'a xi

ñati slo Jesús, nchcui' ngu' lo'o
yu:

—Ná ndacu ngu' nu ngua
tsa'q̃ ji'l̃ Juan tsq̃ juani. La
cui' ti jua'q̃ ngu' fariseo ni,
ná ndacu ngu' juani —nacui
ngu'—. Pana nu ngu' nu
ndyaca tsa'q̃ jinu'u ni, ndacu
ngu' juani. ¿Ni cha' ná stu'ba
ndyu'ní ngu' cuentya jinu'u
lo'o cha' nu ndyu'ní ngu' bi'?
—nacui ngu' ji'l̃ Jesús.

¹⁹ Li' nda Jesús sca cha' lo'o
ngu' bi':

—Lo'o caja clyo'o ngu', lo'o
ngu' nu ndya'a lo'o cutsii
ndacu ngu'; ná ndi'i ngu'
ntyute' ti ngu' tsə bi' lo'o ndi'i
ngu' lo'o cutsii —nacui Jesús
ji'i ngu' li'—. Chaa ti' ngu' lo'o
ndi'i ngu' lo'o. ²⁰Pana nu lo'o
tyalaa tsə nu lo'o tyaa lo'o
ngu' ji'i cutsii, li' ná cacu ngu'
tya'a tso'o cutsii, cha' caca
xñi'i ti' ngu' li'. La cui' jua'a
chaa ti' tya'a tso'o na' juani,
pana caca xñi'i ti' ngu' nde
loo la.

21 'Chaca cha' ni, sca ngu'
nu nchca ji'j jyacua late', nu
lo'o cua'ni cho'o ste' cusu,
ná talya sa yu'be late' cucui
lo sca late' cusu, cha' tyatsii'
late' cucui; hora ti tyati' jy-
acua su ngalya bi'li!. 22 La cui'
ti cha', ná su'ba ngu' ji'j lcui
nu chca ndyu'u ti ne' tyaca'
cusu!. Si su'ba ngu' ji'j ne'
tyaca' cusu!, yala ti catsu se'i
tyaca' bi'; ndye ngula'a tyaca'
li!, tye lcui tyalú li!. Ne' tyaca'
cucui tyu'u lcui nu lo'o chca
ndyu'u ti.

*Ngusuu ngu' si'yu trigo tsa
ta'a*

²³ Ngua sca tsaq ta'a lo'o ndi'i cña' ngu' judío, li' ndyaa Jesús su nscua xtyaq trigo ji'i ngu', ndyaa yu lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu. Li' ngusuu nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' xi si'yu trigo cha' cacu ngu' laja lo'o ndyaa ti ngu'. ²⁴ Lo'o li' na'a ngu' fariseo ñi'yä nu ngua'ni ngu' bi'. Li' nchcui' ngu' fariseo bi' lo'o Jesús:

—Tsa ta'a, tsa ndi'i cña' na laca juani —nacui' ngu' fariseo ji'i Jesús—. Tsa tacati laca. ¿Ni cha' laca ndyu'ni ngu' bi' cña nu ná ntsu'u chacuayá' cua'ni na tsa juani? —nacui' ngu'.

²⁵ Nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' li':

—¿Ha bilya ña'a mä lo quityi ji'i y cui' Ndyosi nu nscua ñi'yä nu ngua'ni jyo'o David? Ngua sca tsaq ntyute' tsa y cui' yu, lo'o jua'a ntyute' tsa ty'a a ndya'a yu —nacui' Jesús ji'i ngu'—. ²⁶ Ngua jyo'o Abiatar loo ji'i lcaa sti jo'o tyempo bi', lo'o li' ndyatíjyo'o David bi' ne' ni'i su cuentya ji'i y cui' Ndyosi cajua, ngusñi yu xlyá nu laca mstaq ji'i y cui' Ndyosi, nu ntucua tacati lo mesa; ndyacu ngu' xlyá bi', masi sca ti sti jo'o ntsu'u chacuayá' cacu ji'i nquicha' —nacui' Jesús ji'i ngu' fariseo bi'.

²⁷ 'Ná nti' y cui' Ndyosi xcube' ji'na lo'o nchcui' Ni cha' caca sca tsaq nu tyi'i cña' na; tso'o la tyi'i na si caja sca tsaq nu tyi'i cña' na, ngua ti' Ni. ²⁸ Lo'o jua'a ntsu'u chacuayá' jna' cha' laca na'lloo, masi tsaq nu ndi'i cña' ngu', cha' cua

nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñati.

3

Scayu quicha nu nchcui' ya' yu

¹ Ngua chaca quiya' ndyaa ngu' ne' laa ca bi' tsaq nu ndi'i cña' ngu', lo'o nga'a sca nu quicha nu nchcui' sca tsu' ya'.

² Ña'a tsa xi ngu' tacati, nu ngu' fariseo bi', ña'a tsa ngu' ji'i Jesús si cua'ni yu jo'o ji'i nu quicha bi', cha' tsaq ta'a nu ndi'i cña' ngu' judío ngua. Nti' ngu' tlyu bi' quijeloo qui'ya cha' sta ngu' hichu' Jesús.

³ Lo'o li' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':

—Caa nu'u, tyu cla'be ne' laa re —nacui' Jesús ji'i.

⁴ Li' nchcuane Jesús ji'i lcaa ngu' bi':

—¿Ha ntsu'u chacuayá' ji'na cua'ni na sca cha' tso'o tsaq nu ndi'i cña' ngu'? —nacui' yu ji'i ngu' tlyu bi'—. ¿Ha tso'o la si cua'ni na sca cha' cuxi tsaq bi'? —nacui'—. ¿Ha ná tso'o cua'ni na jo'o ji'i ngu' li', nti' mä? ¿Ha tso'o la si ta na chacuayá' cajaa ngu' quicha tsaq bi' lacua? —nacui' Jesús.

Nga'aa ngujui la ñi'yä chcui' nu ngu' tlyu bi' lo'o Jesús li'. ⁵ Ñasi' xi Jesús ña'a yu ji'i ngu' bi', jua'a xñi'i xi ti' yu cha' ná ntaja'a ngu' cui'ya ngu' cuentya ji'i cha' nu nclyu'u yu ji'i ngu'. Li' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':

—Xquiñi nu'u ya' —nacui' Jesús ji'i.

Nguxquiñi yu ya' yu li', lo'o hora ti ngua tso'o ya' yu.

⁶ Lo'o ndu'u nu ngu' fariseo

ne' laa bi', li' ndyaa ngu'
cha' chcui' ngu' lo'o taju ngu'
nu cuentya ji'i rey Herodes;
chcui' ngu' ñi'yä cua'ni ngu'
cha' caca cujuii ngu' ji'i Jesús.

*Ndyu'u ti'i quiña'a tsa ñati
to'tayu'*

⁷ Lo'o li' ndyaa Jesús to'
tayu' lo'o nu ngu' nu ndyaca
tsa'a ji'i. Quiña'a tsa ngu'
Galilea ndyaa ngu' ndyaa
lca'a ngu' ji'i cha' cuna ngu'
cha' nu nclyu'u yu. ⁸ Cua
ndañi ñi'yä laca cha' tonu
nu ndyu'ni Jesús hasta ca
quichí tyijyu', bi' cha' lo'o
ngu' tyijyu' ndyalaa ngu' cha'
ña'a ngu' ji'i yu; ndyalaa ngu'
Judea, lo'o ngu' Jerusalén,
lo'o ngu' Idumea, lo'o ngu'
chaca tsu' sta'a Jordán, lo'o
ngu' Sidón, lo'o ngu' Tiro.
⁹ Na'a Jesús cha' quiña'a tsa
ñati ndya'a slo, li' nchcui'
yu lo'o nu ngu' nu ndyaca
tsa'a ji'i yu cha' culana ngu'
sca yaca ni'i sube, cha' ná
satá ngu' ji'i yu, cha' quiña'a
tsa ngu' ndi'i. ¹⁰ Jlo ti' ngu'
cha' cua ngua'ni yu jo'o ji'i
quiña'a tsa ngu' quicha, bi'
cha' tachaa tsa ndi'i ngu'
quicha slo; cua ntí tsa ngu'
calá ngu' ji'i y cui' Jesús. ¹¹ Nu
ngu' quicha nu ntsu'u cui'i
cuxi ji'i ngu' ni, nu lo'o na'a
ngu' quicha bi' ji'i Jesús, li'
ndyatú stí' ngu' nde loo su
ndu yu. Cuii nxi'ya ngu'
xqui'ya cui'i cuxi, cha' nslo
cui'i bi' ji'i Jesús:

—Nu'ü laca nu sca ti Sñi'
y cui' Ndyosi —ndu'ni ngu'
quicha bi'.

¹² Hora ti ngulo Jesús cña ji'i
cui'i cuxi cha' ná cacha' ngu'
ji'i xa' ñatí tilaca laca y cui' yu.

*Ngusubi Jesús ji'i tii tyu
cuaa tya'a ñatí nu ca tsa'a ji'i*

¹³ Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa
ndyacuí yu sii' ca'ya, ngusi'ya
yu ji'i tyu yu tya'a ñatí cha' caa
ngu' ca su ndu. Ndyaa ngu'
bi' slo yu li'. Lo'o li' laja ngu'
bi' ngusubi Jesús ji'i ñatí nu
cua'ni cña ji'i; ¹⁴ ngusubi yu
ji'i tii tyucuaa tya'a ñatí bi',
cha' ca tsa'a ngu' ji'i yu. Bi'
ngu' nu ta Ni ji'i cha' tsaa
ngu' slo ñatí xa' quichi, cha'
culu'u ngu' cha' tso'o ji'i y cui'
Ni ji'i lcaa ñatí. ¹⁵ Nda Jesús
chacuayá' ji'i nu tii tyucuaa
tya'a ngu' bi', cha' cua'ni
ngu' jo'o ji'i ngu' quicha, lo'o
jua'a culo ngu' ji'i cui'i cuxi
nu ntsu'u ji'i ngu'. ¹⁶ Nde
nscua xtañi ca ta'a tii tyucuaa
tya'a ngu' nu ngusubi Jesús
ji'i: Simón nu ngusta Jesús
chaca xtañi Pedro ji'i yu, bi'
laca tsaca; ¹⁷ lo'o li' ngusubi
yu ji'i tyucuaa sñi' Zebedeo,
nu Jacobo lo'o Juan, nu
nchcui' Jesús cha' sñi' tyi'yu
laca ngu', (jua'a ndyu'u cha'
Boanerges cha'cña ji'i ngu'
bi'); ¹⁸ lo'o jua'a ngusubi yu
ji'i Andrés, lo'o ji'i Felipe,
lo'o ji'i Bartolomé, lo'o ji'i
Mateo, lo'o ji'i Tomás, lo'o
ji'i xa' Jacobo sñi' Alfeo, lo'o
ji'i Tadeo, lo'o ji'i xa' Simón
nu ntsu'u cha' ji'i lo'o ngu'
cananista; ¹⁹ ngusubi yu ji'i
Judas Iscariote nu tiya' la tya
ji'i yu ya' ngu' xña'a xqui'ya
cñi.

Nsta ngu' qui'ya ji'i Jesús

Ca tiya' la ndyalaa Jesús to' tyi lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu. ²⁰ Xa' ndyu'u ti'i ñatí ca slo Jesús li'. Cha' quiña'a tsa ñatí ndi'i, ná nguui tyempo cha' cacu yu lo'o tya'a ndya'a yu. ²¹ Lo'o ndyuna tya'a Jesús cha' bi', ngulacua tsa ti' ngu' li'. Hora ti ndu'u ngu' lijya' ngu' slo Jesús, xqui'ya cha' ntsu'u ñatí nu nacui' cha' cua ngua loco yu.

²² Lo'o li' lijya' mstru nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa tonu ca Jerusalén. Nchcui' mstru bi' lo'o ngu':

—Ngusñi Beelzebú xu'na lcaa lo cui'i cuxi ji'i Jesús cua —nacui' mstru bi'—, bi' cha' lo'o chacuayá' ji'i nu xña'a bi' nchca ji'i yu culo ji'i cui'i cuxi nu ngusñi ji'i ñatí.

²³ Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i mstru bi', cha' cäa ngu' slo; nda yu sca cui'i lo'o ngu' li':

—¿Ha culo Satanás ji'i ñatí nu ji'i ycui' ca? —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'—. ²⁴ Tyee cha' ji'i sca quichí jua'a ti si xcui' na xüu tya'a sca latya ngu' tisiya lo'o chaca latya ngu' tisiya. ²⁵ La cui' jua'a lo'o ngu' tya'a ndi'i sca ni'i ti; si xcui' na xüu tya'a ngu', tya'be tya'a ngu' tyaa ngu' li'. ²⁶ Bi' cha' ná talo Satanás si xüu tya'a ycui' Satanás lo'o msu ji'i ycui' ca; tye cha' ji'i nu xña'a yala ti li'.

²⁷ 'Sca ñatí nguula ni, ná caja ñi'ya nu tyatí ngu' to' tyi yu cha' cuaana ngu' yu'ba ji'i yu. Sca ti si sca' ngu' ji'i xu'na ni'i clyo, taca cuaana ngu' na nu ntsu'u ji'i yu bi' li'.

²⁸ 'Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o cu'mä, cha' nchca ji'i ñatí jña ngu' cha' clyu ti' ji'i ycui' Ndyosi Sti na' cuentya ji'i lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', masi cha' cuxi nu ngua'ni ngu', masi cha' cuxi nu nchcui' ngu'; ²⁹ sca ti ji'i ñatí nu nchcui' cha' cuxi ji'i cña nu ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi, ná cua'ni clyu ti' ycui' Ni ji'i ñatí bi'. Ná cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i ñatí bi'.

³⁰ Nda Jesús cui'i bi' lo'o ngu' xqui'ya cha' nacui' ngu' cha' ngusñi cui'i cuxi ji'i yu.

Ndyalaa xtya'a Jesús lo'o tya'ayu

³¹ Lo'o li' ndyalaa xtya'a Jesús lo'o tya'a yu to' ni'i su ndi'i Jesús. Nde liya' ndyanu ngu'. Li' nda ngu' cha' ndyaa ca su ndu Jesús, cha' tyu'u yu nde liya' cha' chcui' ngu' lo'o yu, ngua ti' ngu'. ³² Pana tachaa tsa ndi'i ngu' su ndu Jesús.

—Ndü xtya'a nu'lo'o tya'a nu'nde liya'—nacui' ngu' ji'i Jesús—. Cua ntí' ngu' chcui' ngu' lo'o nu'—nacui' ngu'.

³³ —¿Tilaca nu chañi ca cha'laca xtya'a na'? ¿Tilaca nu chañi cha' laca tya'a na'? —nacui' Jesús ji'i ngu' li'.

³⁴ Li' nxña'a Jesús ji'i ngu' nu nga'a cacua ti slo yu, xa' nchcui' yu lo'o nu ngu' quiña'a bi':

—Nu ngu' re ni, stu'ba ti ndulo ngu' 'na, ñi'ya nu ndulo xtya'a na' 'na, ñi'ya nu ndulo tya'a na' 'na —nacui' Jesús—. ³⁵ Lo'o jua'a lcaa ñatí nu taquiya' ji'i ycui' Ndyosi,

nu cua'ni ñi'yä nu nti' ycui'
Ni cha' cua'ni ngu', ngu' bi'
ndu'ni ñi'yä nti' si laca ngu'
xtya'qä na', ñi'yä nti' si laca
ngu'tya'a na', masi nu qui'yu,
masi nu cuna'qä —nacui Jesús.

4

*Cuii ji'i ñati nu ndyataa
si'yu*

¹ Chaca quiya' nguxana Jesús ngulu'u yu ji'i ñati to' tayu' bi'. Cua ndyu'u ti'i quiña'qä tsa ñati ca slo yu li'; hasta nga'aa ndyu'u scua yuu su tyu quiya' yu, bi' cha' ndyati yu ca ne' sca yaca ni'i sube nu ndacui to' hitya ti. Ne' yaca ni'i bi' ndyaca'qä Jesús, ndyanu nu xa' la ñati quiña'qä lo yuu btyi to' tayu' bi!. ² Li' quiña'qä tsa cuii nda Jesús lo'o ngu', cha' ca tsa'qä ngu' lcaa cha' nu ngua ti' yu culu'u yu ji'i ngu'. Ndi'ya ngua sca cuii bi':

³ —Cua'qä jyacä mä —nacui Jesús ji'i ngu'—. Ngua sca tsä ndyaa sca ñati cataa si'yu trigo. ⁴ Nguscui yu si'yu ji'i, lo'o ndyú xi si'yu bi' lo yuu tacalya to' tyucuii. Hora ti ñaa quiñi, ndye si'yu bi' ndyacu ni' ji'i. ⁵ Lo'o li' ndyalú xi si'yu su xti tsa yuu nscua chü' quee. Yala ti ntyucua si'yu bi'; pana cha' xca ti yuu ndyacu^ü chü' si'yu, ⁶ bi' cha' ná ngua xñi sü chü' quee bi', ná ngua caluu tso'o. Ndyo calya bi' ndyanaa, cha' tyique' tsa cua. ⁷ Lo'o chaca se'i ndyalú xi si'yu lo yuu su ndu yaca quiche'. Yala la nguluu yaca quiche' bi'; ná nda

chacuayá' caluu tso'o calya trigo tsiya' ti, bi' cha' nga'aa ngutu'u si'yu lo bi' li'. ⁸ Lo'o jua'qä ndyalú xi si'yu lo yuu tso'o. Ntyucua tso'o si'yu bi'; tso'o tsa nguluu calya, lo'o li' tso'o tsa ngutu'u si'yu lo juu bi'. Ntsu'u juu nu nda calaa tyii tya'a si'yu lo, lo'o jua'qä ntsu'u juu nu nda snayala tya'a si'yu, lo'o jua'qä ntsu'u juu nu nda sca siyento tya'a si'yu sca ti juu.

⁹ 'Cua'qä jyacä mä ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o mä juani, si chañi cha' ntaja'qä mä cuna mä cha' tso'o bi' —nacui Jesús ji'i nu ngu' quiña'qä bi'.

*Ni cha' nda Jesús cuii lo'o
ngu'*

¹⁰ Ca tiya' la lo'o cua ndu'u ñati bi' ndyaa tsa tlyu ti, li' lijyä nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'qä ji'i Jesús slo yu, lo'o jua'qä ñaa xa' la tya'a tso'o ngu' slo Jesús. Li' nchcuane ngu' ji'i Jesús:

—¿Ñi'yä ntsu'u cha' nu nda nu'ü nu ngua tsä ti? —nacui ngu' bi' ji'i Jesús.

¹¹ —Cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' cha' ca cuayá' ti' mä sca cha' nu ntsu'u yacu^ü ti, ñi'yä nu caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Xa' ñati nu ná ngusñi cha' ji'i ycui' Ndyosi ni, ná ta ngu' cuentya lo'o cuna ngu' sca cuii; tucui tsa cha' bi' nti' ngu'. ¹² Bi' cha' nda na' cuii bi' lo'o ngu', cha' masi ña'qä ngu', ná ta ngu' cuentya ñi'yä nu tyu'u cha' bi'; masi cuna ngu', ná ca cuayá' ti' ngu' ñi'yä nu tyu'u

cha' bi'. Jlo t^a cha' ná ntaja'a^q ngu' culochu' ngu' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu', bi' cha' ná nchca jna' cui'ya na' cha' clyu ti' ji'i ngu' ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'.

Ní'iya nu ndyu'u cha'ji'i cuii ji'i ñatí nu ndyataa si'yu

13 '¿Ha ná ngua cuayá' ti' ma^q ní'iya^q nti' ñacui^q cuii^q bi'? —nacui^q Jesús ji'i ngu' bi' li'—. ¿Ní'iya^q caca ta ma^q cuentya ji'i xi xa' la cuii^q lacua, si ná nduna ma^q cha' nu nchcui^q na' bi'? —nacui^q—. 14 Ní'iya^q laca ñatí nu ndyataa si'yu bi', jua'^q laca ñatí nu nchcui^q cha' tso'o ji'i y cui^q Ndyosi lo'o xa' la ñatí. 15 Ní'iya^q laca si'yu nu ndyalú lo yuu tacalya to' tyucui^q lo'o li' ndye si'yu ndyacu quiñi, jua'^q laca ñatí nu lo'o ndyuna ngu' cha' tso'o ji'i y cui^q Ndyosi, ná nduna tso'o ngu' li'. Ní'iya^q laca yuu tacalya bi', jua'^q laca cresiya ji'i ñatí bi'. Ní'iya^q laca lo'o ndye ndyacu quiñi si'yu to' tyucui^q, jua'^q ca^q Satanás cha' cuityi^q cha' tso'o bi', cha' nga'aa tyi'u ti' ngu' cha' tso'o bi' li'. 16 Lo'o si'yu nu ndyalú lo yuu lati tu'ba ch^u quee ni, bi' laca ní'iya^q laca ñatí nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' lo'o clyo ndyuna ngu' cha' tso'o bi' ji'i y cui^q Ndyosi. 17 Pana si lya' ti' xa' ñatí ji'i ngu' bi' xqui'ya cha' tso'o nu ndyuna ngu' bi', si xtyí lo'o ñatí ji'i ngu', ná talo ngu' li'; laca ngu' bi' ní'iya^q laca si ná ngusñi tso'o s^uñ si'yu nu ntyucua lo yuu lati tu'ba ch^u quee bi', lo'o li'

ná ndalo calya bi' ndyanaa li'. 18 Si'yu nu ndyalú lo yuu laja yaca quiche' ni, bi' laca ní'iya^q laca ñatí nu ndyuna cha' tso'o bi', 19 lo'o li' ndya'a^q tsa cha' tyiquee ngu' ní'iya^q cua'níi ngu' cha' caca culiya' ngu'; nclyaná ngu' ní'iya^q ca caja quiña'a^q tsa cha' tso'o nu ntsu'u chalyuu re ji'i ngu', cha' caca stu'ba ngu' lo'o ñatí tlyu la. Bi' cha' ná nchca tyanucha' tso'o ne' cresiya ji'i ngu' bi'. 20 Ndi'iya^q ndyu'u cha' ji'i yuu tso'o su ndyalú si'yu: lo'o ntyucua si'yu, li' tso'o tsa nguluu calya, ngutu'u tsa si'yu lo li'; jua'^q laca ñatí nu ndyuna cha' tso'o bi', lo'o li' tso'o tsa ndaquiya' ngu' ji'i cha' bi'. Ntsu'u yuu su nda sca ti juu^q trigo hasta calaa tyii tya'a si'yu, lo'o jua'^q ntsu'u yuu su ndyu'u snayala tya'a si'yu lo sca ti juu^q, lo'o jua'^q ntsu'u yuu su ndyu'u hasta sca siyento tya'a si'yu lo sca ti juu^q.

Cuii ji'i xee nu tyu'u ne' ni'i

21 Chaca quiya' nda Jesús sca cuii^q lo'o ngu' bi':

—Lo'o ngua'a^q na xee ni'i ca talya, ¿ha tacu' na lo xee bi'? ¿Ha sta na xee bi' ne' qui'ñá? —nacui^q Jesús ji'i ngu'—. Ná ndu'ni na jua'^q —nacui^q—. Cu^q xi sta na xee cha' tyaca' xee tyucui^q ña'a^q nde ni'i. 22 Ndu'ni cha' tyu'u lo xee lcaa na nu ndyu'u cuatsi' ji'i ñatí juani; ná sca cha' ntsu'u cuaana ti juani ná quijeloo ji'i ñatí ca tiya' la. 23 Cua'a^q jyaca^q ma^q xi ji'i cha' nu nchcui^q na' lo'o ma^q juani,

si chañi cha' ntaja'a mä cuna
mä cha' tso'o bi'.

²⁴Tya ngulu'u la xi Jesús ji'i
ngu' li':

—Taquiya' tso'o mä ji'i cha'
nu nchcui' na' lo'o mä juani
—nacui Jesús—. Ñi'ya nu
ndu'ni mä lo'o xa' ñati, la cui'
jua'a cua'ni y cui' Ndyosi lo'o
mä li'. Lo'o jua'a lo'o cuna
tso'o mä cha' jna', quiña'a la
cha' tso'o tyu'u ne' cresiya ji'i
mä li'. ²⁵Lo'o ñati nu jlya ti'
cha' jna', nu ndyaca tsa'a cha'
bi' ni, tya ta la y cui' Ni cha'
lo'o ngu' bi'; pana ñati nu ná
jlya ti', nu ná nti' ca tsa'a ngu',
cua'ni y cui' Ni cha' ná caca ji'i
ngu' bi' ca tsa'a ngu' tsiya' ti
cha' ji'i y cui' Ni li'.

Cuii ji'i su ntyucua si'yu

²⁶ Lo'o li' nda Jesús chaca
cuii lo'o ngu':

—Ta na' sca cuii lo'o mä
cha' caca cuayá' ti' mä ñi'ya
nu caca lo'o laca y cui' Ndyosi
loo ne' cresiya ji'i ñati —nacui
Jesús ji'i ngu'—. Ngua sca
tsa' ndyataa sca ñati nscua',
²⁷li'nguju' yu talya; lo'o cua
quixee ti chaca tsä ngue ti' yu.
Jua'a nteje tacui tyuu tsä lo'o
tyuu talya. Laja li' ntyucua
si'yu bi', cua ndyaluu bi' li'.
Ná jlo ti' yu ñi'ya caca caluu
si'yu bi'. ²⁸Jua'a nchca ji'i sca
si'yu nu lo'o cataa na ji'i. La
cui' yuu su ndyataa si'yu bi'
laca nu ta juersa ji'i si'yu cha'
caluu. Tyucua calya cuafí'
clyo, li' tyu'u tucua nchu', lo'o
li' caja ltya ji'na. ²⁹Lo'o cua
btysi ltya, li' caca clacua, cha'
tyu'u ti'i ltya.

Cuii ji'i si'yu cuxee

³⁰ Lo'o li' nda Jesús chaca
cuii lo'o ngu' bi':

—Chaca cha' chcui' na' lo'o
mä juani. Ta na' sca cuii lo'o
mä ñi'ya nu caca lo'o y cui'
Ndyosi laca loo ne' cresiya ji'i
ñati —nacui Jesús—. ³¹Caca
bi' ñi'ya laca sca ti si'yu cuxee
nu ndyataa ngu'. Si'yu bi'
laca nu si'yu sube la tyucui
ñi'ya chalyuu, cha' ná ntsu'u
xa' si'yu nu sube la. ³²Pana
lo'o cataa ngu' si'yu bi', yala
ti tyucua, caluu yaca li' cha'
caca sca yaca tlyu. Lo'o li'
ca'ya quiña laja sta' yaca bi',
chca'a cña' ni' su tyacala' laja
laca' bi'!

*Ni cha' nda Jesús cuii lo'o
ngu'*

³³Jua'a ti ngulu'u Jesús cha'
ji'i ngu'; nda yu xi cuii lo'o
ngu', cha' culu'u cha' ji'i y cui'
Ndyosi ji'i ngu', ñi'ya cuayá'
nu ta tso'o ngu' cuentya
ñi'ya ntsu'u cha' ji'i y cui' Ni.

³⁴Xcui' lo'o cuii ti ngulu'u
Jesús ji'i ñati quiña'a, masi ná
nda tso'o ngu' cuentya ñi'ya
cha' nda cuii bi'; pana tiya' la
ngulu'u tso'o yu cha' bi' ji'i nu
ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu.

*Ngulo Jesús cña ji'i cui'i lo'o
ji'i clyoo' lo tayu'*

³⁵ Lo'o cua ngusii tsa, cua
ndyaa cuichaa, li' nchcui'
Jesús xi lo'o nu ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i:

—Tyeje tacui na ca chaca
tsu' tayu' re —nacui Jesús ji'i
ngu' bi'.

³⁶ Lo'o li' nguxtyanu ngu'
ji'i nu quiña'a tsa ñati nu
ndi'i cajua, ndyatí Jesús lo'o
tya'a ndya'a yu ne' yaca ni'i

5

*Ngusñi cui'i xña'a ji'i sca
ngu' Gadara*

su ngua'a yu cha' ngulu'u
yu ji'i nu ngu' quiña'a bi'
tsaq la. Ndu'u ngu' ndyaa
ngu', lo'o xa' yaca ni'i ndyaa
lo'o. ³⁷ Lo'o li' lye tsa ndyaca
cui'i, lye tsa ndyatü clyoo' lo
tayu', ña'a cuayá' nu ndyatí
tsa hitya clyoo' nde ne' yaca
ni'i; cua cha'a ti yaca ni'i bi'
nts'u hitya. ³⁸ Pana laja' ti
Jesús nts'u u nde siyu' yaca
ni'i, ngustii yu lo sca late'
lcuti. Nguxtyu'u ngu' ji'i yu
li':

—Cusu' —nacui ngu' ji'i
Jesús—. Que ti' nu'u. ¿Ha ná
ndube ti' nu'u cha' cua cajaa
ti na? —nacui ngu'—. Cua
quilyu'u ti yaca ni'i re.

³⁹ Li' ndyatü Jesús, ngulo yu
cña ji'i cui'i, ngua'a ji'i clyoo'
lo tayu'.

—Caca t̄i ti lo hitya re
—nacui yu.

Hora ti ngua t̄i cui'i, ngua
t̄i clyoo'; t̄i ti ndyanu tayu'
li'. ⁴⁰ Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o
ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—¿Ni cha' ntsii tsa ma?
—nacui Jesús ji'i ngu'—. ¿Ni
cha' laca ná jlya ti' ma ji'i
ycui' Ndyosi cha' caca ji'i Ni
cua'ni Ni jua'a? —nacui.

⁴¹ Ndube tsa ti' ngu' ña'a
ngu' ji'i Jesús li':

—¿Tilaca laca nu qui'yu re?
—nacui ngu' ji'i tya'a ngu'—,
cha' lo'o cui'i ndaquiya' ji'i
yu, lo'o jua'a nduna clyoo' lo
tayu' cha' nu nda yu —nacui
ngu' ji'i tya'a ndyaca tsa'a
ngu'.

¹ Lo'o li' ndyalaa ngu' chaca
tsu' tayu bi', nde loyuu su
cuentya Gadara. ² Cua tyu'u ti
Jesús ne' yaca ni'i lo'o ndyu'u
tucua sca nu quicha, sca ngu'
nu ngusñi cui'i xña'a ji'i. Ndi'i
nu quicha bi' ne' lo'o jyo'o.
³ Su nguatsi' jyo'o ti ndi'i nu
quicha bi', cha' ná ngua ji'i
ngu' sca' ji'i; ni lo'o chcuä
ná ngua ji'i ngu'. ⁴ Cua tyu'u
quiya' ngusca' ngu' ji'i lo'o
carena nquicha', ndyaaca' quiya',
ndyaaca' ya'; pana hora ti ngusi'yu cu' chcuä
bi', ndyati' carena, ndyanu
yu'be ti chcuä nu ndyaaca'
nu quicha bi'. Ni sca ngu'
ná ngué ngu' cha' tyijiloo ji'i
yu quicha bi'. ⁵ Lo'o nde tsaq
lo'o nde talya ndya'a nxi'ya
ne' lo'o jyo'o, ndya'a yu'u ti
sii' cuati. Lo'o jua'a ngusi'yu
ji'i ycui' ca lo'o quee. ⁶ Juani
tyijyu' ti ndu nu quicha bi'
na'a ji'i Jesús. Li' ngusna
lijyä ndatu stj' slo Jesús, cha'
cua'ni tlyu ji'i. ⁷ Cuii ngusi'ya
nu quicha bi' ji'i Jesús li':

—¿Ni'ya cña nti' nu'u jna'?
—nchcuane yu quicha ji'i
Jesús li'—. Nu'u laca Jesús nu
sca ti Sñi' ycui' Ndyosi, ycui'
Ni nu laca loo la —nacui—.
Chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi, ná
xcube' nu'u jna'.

⁸ Tsaq ti cua ngulo Jesús cña
ji'i cui'i xña'a bi', cha' tyatstu'
ji'i yu quicha bi', bi' cha'
tya'na nchcui' lo'o Jesús juani
cha' ná xcube' yu ji'i.

—Tyu'u nu'ü, tyaa nu'ü tsiya' ti —nacui Jesús ji'i cui'i xña'a tsä la.

⁹ Li' nchcuane Jesús ji'i yu quicha bi':

—¿Ni naa nu'ü? —nacui Jesús ji'i.

—Quiña'a tsa lo naa na' —nacui nu quicha—, cha' quiña'a tsa tya'a cui'i xña'a ngusñi 'na —nacui.

¹⁰ Lo'o li' ndijña tsa nu quicha bi' cha' ná cua'ni Jesús jo'o ji'i, cha' ná culo Jesús ji'i nu cui'i xña'a bi' cha' tyaa; ná nti' cui'i xña'a bi' cha' tsaa xa' chalyuu tyijyu' la. ¹¹ La cui' tsä bi' ndi'i tsa cube' ndyacu ni' quixi' sii' ca'ya jua. ¹² Li' xa' ndijña yu quicha bi' ji'i Jesús cuentya ji'i cui'i xña'a nu ngusñi ji'i:

—Ta nu'ü chacuayá' tsaa cui'i cha' xñi ji'i cube' jua —nacui.

¹³ Lo'o li' nda Jesús chacuayá' bi' ji'i lcaa cui'i xña'a bi'. Li' ndu'u cui'i ndyaa, ngusñi ji'i cube'. Ndi'i tucua mil tya'a cube', lo'o jua'a ngusñi cui'i bi' ji'i lcaa ni'. Ngusna ni' sii' cua'a li', ndyú ca ta'a ni' ne' hitya tayu'; ndyi'o ni' hitya, ngujuii lcaa cube' bi' li'.

¹⁴ Lo'o li' ndube tsa ti' ngu' nu ña'asiiji'i cube' bi', ngusna ngu' ca quichi' cha' cach'a' ngu' ji'i lcaa ngu' cacua ti ñi'yä cha' ngu' bi'. Hora ti ndu'u ngu' lijya' ngu' cha' ña'a ngu' ji'i cha' bi'. ¹⁵ Nu lo'o ngulaa ngu' slo Jesús, li' na'a ngu' ji'i nu qui'yu nu ngua quicha bi'; na'a ngu' cha' ti' ti nga'a nu qui'yu bi',

lacu' ste', cha' cuá ndyaca tso'o. Nga'aa nxalú cui'i xña'a bi' ji'i. Ndyutsii tsa ngu' li'. ¹⁶ Nchcui' tsa ngu' nu ña'asiiji'i cube' bi' ñi'yä ngua cha' ji'i nu quicha, cha' tsa tlyu ti nguxtyanu cui'i xña'a ji'i. Li' ndu'u cui'i bi' ndyaa, ngusñi ji'i lcaa cube' nu ndi'i bi'; ndye cha' ji'i cube' bi' li'. ¹⁷ Nu lo'o ndyuna ngu' quichi' cha' bi', li' nchcui' tsa ngu' lo'o Jesús cha' tyatsu' yu tyaa yu xa' se'i su tyijyu' la.

¹⁸ Lo'o cuá tyatí ti Jesús ne' yaca ni'i sube cha' tyaa, li' nchcui' nu ngua quicha bi' lo'o Jesús; ngüijña chacuayá' ji'i Jesús cha' tsaa lo'o. ¹⁹ Pana ná nda Jesús chacuayá' ji'i.

—Xa' xtyuu nu'ü tyaa nu'ü to' tyi —nacui Jesús ji'i—. Ta nu'ü cha' lo'o lcaa ngu' tya'a nu'ü ñi'yä ngua cha' tlyu nu ngua'ni ycui' Ndyosi nu Xu'na na cha' ngua'ni Ni cha' ndyaca tso'o nu'ü, cha' ngua'ni tya'na tsa ti' ycui' Ni jinu'ü.

²⁰ Lo'o li' ndu'u ndyaa nu qui'yu bi' lcaa quichi' nde Décapolis, nda cha' lo'o ngu', lcaa lo cha' ñi'yä nu ngua'ni Jesús lo'o. Ndube tsa ti' lcaa ngu' bi' li'.

Sñi' Jairo, lo'o nu cuna'a nu ndyala' ste' Jesús

²¹ Lo'o li' ñaa Jesús ne' yaca ni'i ca nde tsu' tayu' chaca quiya'. Xa' ndyu'u ti'ji quiña'a tsa ñatí slo Jesús nde to' tayu' bi'. ²² Li' ndyalaa sca nu qui'yu nu laca loo ne' laa jua. Jairo naa nu cusu' bi'. Ndatu stj' nu cusu' bi' slo Jesús,

ndacui ncluyú hique yu hasta lyuu.²³ Tya'na tsa nchcui' yu lo'o Jesús li':

—Cua cajaa ti sñi' na' —nacui yu ji'i—. Cua'ni nu'u cha' tso'o tsaa nu'u ca su ntsiya nu cuna'a piti bi' 'na, cha' cua'ni nu'u jo'o ji'i cho'; sta ya' nu'u chü' nu piti cha' cu'ú cho'.

²⁴ Lo'o li' ndyaa Jesús lo'o yu bi', jua'a ndyaa quiña'a ñati lo'o ngu', hasta tachaa tsa ndi'i ngu' lo'o ndya'a ngu'.

²⁵ Lo'o sca nu cuna'a quicha ndya'a laja ñati quiña'a bi'. Cua tii tyucuaa yija ntsu'u quicha ji'i nu cuna'a bi', cha' ndyalú tsa tañi ma!. ²⁶ Cua ndye lcaa lo jo'o ngua'ni ngu' ji'i ma' quicha bi', lo'o ná ngua ji'i ngu' cua'ni ngu' jo'o ji'i. Ndye cñi ji'i ma', ndye lcaa lo cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ma' xqui'ya taná, lo'o lye la ngua quicha ma' li'.

²⁷ Cua ndyuna ma' quicha bi' xi cha' ji'i Jesús, bi' cha' ñaa ma' laja ñati nde chü' su ndu Jesús. Ndyala' ma' quicha bi' ste' Jesús li!. ²⁸ "Lo'o cala' ti na' ste' Jesús re, tyaca tso'o na' li'", ngua ti' ma' quicha bi'.

²⁹ Hora ti ndyacu' cha' ndyalú tañi ma', tsa tsiya' ca ngua tii y cui' ca ma' cha' cua ndyaca tso'o li'.

³⁰ Pana hora ti ngua tii Jesús cha' cua ngua'ni yu jo'o ji'i sca ñati, masi ná na'a yu ji'i nu quicha bi'.

Lí' nguxña'a yu ji'i nu ñati quiña'a nu lijyá nde chü' yu.

—¿Tilaca ndyala' ste' na'?

—nacui yu ji'i ngu'.

³¹ Li' ndube tsa ti' nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

—Tachaa tsa ndi'i ngu' re slo na —nacui ngu' bi' ji'i Jesús—. ¿Ni cha' laca nchcuane nu'u ji'i ngu', "Tilaca ndyala' 'na"?

³² Lo'o li' ña'a tsa Jesús ji'i lcaa ngu' cha' ca cuayá' ti' tilaca laca nu ndyala' ji'i.

³³ Li' ñaa nu cuna'a bi', ndatu sti' slo yu. Nchcuuaq ma' bi', cha' ndyutsii tsa ma', masi jlo ti' cha' cua ndyaca tso'o. Li' ndacha'liñi ma' ji'i Jesús ñi'yä ngua ji'i ma'.

³⁴ —Tso'o tsa jlya ti' nu'u jna', sñi' —nacui Jesús ji'i—, bi' cha' ndyaca tso'o nu'u. Ti' ti tyi'i tyiquee nu'u juani. Tso'o ti tyaa nu'u, nga'aa xñi quicha bi' jinu'u chaca quiya'.

³⁵ Lo'o tya nchcui' Jesús lo'o nu cuna'a bi', li' ndyalaa sca msu ji'i Jairo nu laca loo ne' laa bi', ndyacua tya'a lo'o ngu'. Nchcui' msu bi' lo'o xu'na cuentya ji'i nu piti quicha:

—Cua ngujuii sñi' nu'u, cusu' —nacui msu ji'i nu cusu' bi'—. Nga'aa ntsu'u la cha' chcui' nu'u lo'o mstru re.

³⁶ Lo'o Jesús ndyuna cha' nu nchcui' msu bi', pana ná ndaquiya' Jesús ji'i cha' bi'.

—Ná cutsii nu'u —nacui Jesús ji'i nu laca loo ne' laa bi'—. Tsa bi' ti cha' cua'ni nu'u cha' jlya ti' nu'u 'na.

³⁷ Lo'o li' ná nda Jesús chacuayá' ji'i ñati cha' tsaa ngu' lo'o yu; sca ti ji'i Pedro, lo'o Jacobo, lo'o Juan tya'a Jacobo, nda yu chacuayá' tsaa ngu' lo'o yu.

³⁸ Li' ndyalaa ngu' to' ni'i ji'i nu

laca loo ne' laa bi'. Cua quiñ'a ñati ndyu'u ti' i cajua, nxi'ya tsa ngu' ndi'i ngu'. Lye tsa ngua cha' cua ngujui nu piti bi'. ³⁹ Ndyatí Jesús ni'i li'.

—¿Ni cha' laca nxi'ya tsa ma' ndi'i ma'? —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¿Ni cha' laca cha' quiñ'a ñati tsa nclyacua ti' ma'? Si'i na ngujui nu piti quicha re, na laja' ti ntsiya —nacui Jesús.

⁴⁰ Li' nxtyí lo'o ngu' ji'i. Bi' cha' ngulo'o Jesús ji'i lcaa ngu' nu nxi'ya ndi'i ngu'; ndyanu sti xtya' ña nu piti quicha lo'o ca ta'a sna ngu' tya'a ndya' ña lo'o Jesús, ndyaa ngu' bi' slo nu piti. ⁴¹ Li' ngusñi Jesús ya' nu piti bi':

—Talita, cumi —nacui Jesús ji'i, cha'cña ji'i ngu' bi'. (Ndi'ya ndyu'u cha' bi': Mbixu', nde cha' chcui' na' lo'o nu' u juani: Tyatú nu'u.)

⁴² Hora ti ndyatú nu cuna' ña piti quicha bi', nguxana ndya' ña li'. Tii tyucuua ti yija ntsu'u cho'. Ndube tsa ti' ngu' bi' li'. ⁴³ Lye nchcui' Jesús lo'o ngu' bi', cha' ná chcui' ngu' lo'o xa' ñati ñi'ya ngua cha' ndyaca tso'o nu piti bi'. Li' ngulo yu cña ji'i ngu' cha' ta xi na cacu nu piti bi'.

6

Ndy'a ña Jesús ca quichi Nazaret

¹ Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa lo'o ngu' nu ndyaca tsa' ña ji'i, ndyaa ngu' ca quichi tyi yu. ² Ndyatí Jesús ndyaa ne' laa quichi bi' tsä nu ndi'i cña' ngu', tsä ta'a bi'. Li' ngulu'u yu ji'i ngu'. Ndube tsa ti'

ngu' nu ndi'i ne' laa bi' lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu'.

—¿Mala ngua tsa' ña yu re lcaa cha' nu nchcui' yu? —nacui ngu'—. ¿Ñi'ya ngua cha' ngua cuayá' tso'o ti' yu? ¿Ha tii yu? —nacui ngu'—. ¿Ni cha' laca cha' nchca ji'i yu cua'ni yu cha' tlyu? —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'—. ³ ¿Ha si'i cuityi yaca laca yu re? —nacui ngu'—. La cui' sñi' María laca re; tya'a Jacobo, tya'a José, tya'a Judas, tya'a Simón laca yu re. Nde quichi tyi na ndi'i ngu' cuna' ña tya'a yu re —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'.

Chii nti' ngu' ña' ña' ngu' ji'i Jesús, ⁴ pana ndi'ya laca cha' nu nda Jesús lo'o ngu' li':

—Lcaa ngu' xa' quichi ni, ndu'ni tlyu ngu' ji'i sca ñati nu laca tu'ba ji'i y cui' Ndyosi nchcui' Ni lo'o ngu' —nacui Jesús ji'i ngu'—, pana ngu' tya'a quichi tyi yu ni, ná ntaja' ña ngu' cuna ngu' cha' nu nchcui' yu tsiya' ti —nacui Jesús—. Lcaa tya'a yu, jua' ña ngu' tya'a ndi'i yu, ná nduna ngu' cha' nu nchcui' yu —nacui Jesús ji'i ngu'.

⁵ Lo'o jua' ña ngua cha' ná ngua cua'ni Jesús cha' tlyu slo ngu' bi', xqui'ya cha' ná jlya ti' ngu' ji'i; pana ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o xti ti ngu' quicha lo'o ngusta ya' ti yu lo ngu', tsa bi' ti cha' ngua'ni yu. ⁶ Ndube tsa ti' Jesús cha' ná jlya ti' ngu' bi' ji'i tsiya' ti. Lo'o li' tya ndya' ña la yu ca xa'

quichí sube ti nu ndi'i cacua
ti, ngulu'u yu ji'i ngu' ca bi' li'.

Nda Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' tsaa ngu' chcui' ngu' cha' ji'i yu lo'o ngu' xa' quichi

⁷ Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi', cha' chcui' yu lo'o ngu'. Ngulo yu cña ji'i ngu' bi', cha' tyu'u ngu' tsaa ngu' cuentya latya ti ngu'; stu'ba ti tsaa tucua tya'a ngu' scaa quichi. Li' nda Jesús chacuayá' ji'i ngu' cha' culo ngu' ji'i cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i ñati. ⁸ Nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' ná lo'o yu'ba qui'ya ngu' tsaa ngu'. Tsaa ngu' lo'o sca yaca xcä ti; ná lo'o cujui, ná lo'o tyaja, ná lo'o cñi tsaa ngu', nacui Jesús. Jua'a ti tsaa ngu'. ⁹Tyu'u caña quiya'ngu', cacu' ngu' camxa, pana ná lo'o chaca camxa ji'i ngu' tsaa ngu'.

¹⁰ —Nu lo'o ta ngu' ni'i su caja' mä —nacui Jesús—, li' tyanu mä slo ngu' bi' ña'a cuayá' nu tyu'u mä tsaa mä xa' quichi. ¹¹ Si ntsu'u sca quichi su ná tyaja'a ngu' ta ngu' se'i tyanu mä, sca quichi su ná tyaja'a ngu' cuna ngu' cha' nu chcui' mä lo'o ngu', li' tyu'u mä quichi bi', yaa clya mä li'. Salú mä sñii yuu nu ntsu'u quiya' mä to' quichi bi'. Jua'a caca cuayá' ti' ngu' cha' cuxi tsa cña nu ngua'ni ngu' lo'o mä. Cha' liñi cache' na' ji'i mä juani —nacui Jesús—, lo'o tyalaa tsä cha' cua'ni cuayá' ycui' Ndyosi ji'i lcaa ñati, lye la

xcube' Ni ji'i ñati quichi nu ná ntaja'a cuna ngu' cha' nu nchcui' mä lo'o ngu'; xti la xcube' Ni ji'i jyo'o ñati cuxi nu nguti'i quichi Sodoma, nu nguti'i quichi Gomorra cua sa'ní.

Jua'a nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

¹² Lo'o li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' nde tyuü tya'a quichi. Nda ngu' cuii lo'o ngu' quichi bi', cha' ca tyuju'u ti' ngu' quichi ji'i lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni ngu', cha' culochu' ngu' quichi ji'i cha' cuxi bi' li'. ¹³ Ngulo ngu' nu ndyaca tsa'a bi' cui'i cuxi nu ngusñi ji'i tyuü tya'a ñati, lo'o jua'a nda'a ngu' setye tyixi xtyi'i lo xa'la ngu' quicha lo'o ngua'ni ngu' jo'o ji'i ngu' quicha bi'; ndyaca tso'o nu ngu' quicha bi' li'.

Ngujuii Juan nu ntyucuatyajia ji'i ngu'

¹⁴ Tyempo bi' cua ndyuna rey Herodes cha' ji'i cha' tlyu nu cua ndyu'ni Jesús; lcaa quichi nguañi cha' bi', cha' scaa cha' nchcui' scaa ñati ji'i Jesús. Pana ndi'yä ngua ti' ycui' rey bi':

—Jyo'o Juan nu ntyucuatyajia ji'i ngu' tsubi' la, bi' laca Jesús re— nacui Herodes bi'—. Ndyujuii ngu' ji'i Juan bi', pana juani cua ndyu'ú chaca quiya', bi' cha' nchca ji'i cua'ni cha' tlyu jua'a —nacui rey.

¹⁵ —Si'i bi' —nacui xa' ñati—. Jyo'o Elías laca nu qui'yu re.

—Si'i jua'a —nacui xa' la ñati—. Sca ñati nu laca tu'ba

ji'i y cui' Ndyosi laca yu re, ñi'y a nu jyo'o cusu' nu nguti' i sa' ni la nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ni.

¹⁶ Lo'o ndyuna Herodes cha' nu nchcui' xa' ñati ji'i Jesús bi', xa' nchcui' rey bi':

—Cua ndyu'ú jyo'o Juan chaca quiya' —nacui—. Na' ngulo na' cña ji'i ngu', lo'o li' nteje cu' ngu' scua' que Juan bi'; pana ná tyiquee' Juan laca nu qui'yu re —nacui rey Herodes.

¹⁷ Tya tsubi' la ngulo rey Herodes bi' cña ji'i ngu' cha' tsaa ngu' xñi ngu' ji'i nu Juan bi', cha' tsaa lo'o ngu' ji'i ne' chcuá. Ngua'ni rey cha' cuxi bi' xqui'ya Herodías nu ngua clyo'o Felipe tya'a Herodes, cha' cua ngusna lo'o Herodes ji'i nu cuna'q bi', cha' caja clyo'o lo'o.

¹⁸ —Ná ntsu'u chacuayá' tyi'i nu'lo'o clyo'o tya'a nu'u —nacui jyo'o Juan ji'i rey Herodes tya li'.

Bi' cha' ngusu'ba rey ji'i Juan ne' ni'i chcuá, cha' nchcui' yu jua'q lo'o rey bi'.

¹⁹ Ñasi' tsa Herodías xqui'ya Juan, cujuui ji'i yu ngua ti' nu cuna'q bi'. Pana ná ngujui ñi'y a cujuui ji'i yu hora ti,
²⁰ cha' ntsii rey Herodes ji'i Juan. Jlo ti' rey cha' liñi tsa cha' nu ngua'ni Juan, lubii tsa tyiquee Juan, lo'o jua'q ná ntsu'u cha' cuxi ji'i yu; bi' cha' nguna'asii rey ji'i yu cha' ná cua'ni nu cuna'q bi' ni sca cha' cuxi lo'o. Ndiya ti' rey Herodes cuna cha' nu ngulu'u Juan ji'i, masi ná ngua cuayá' tso'o ti' rey

ji'i cha' bi'. ²¹ Tso'o tsa nti' Herodías lo'o ngua tsá ngula y cui' rey Herodes li'. Tsá bi' ngua'ni rey ta'a, lo'o ndyacu tyu tya'a ngu' tlyu slo rey. Lo'o ngu' nu laca loo cuentya ji'i rey bi', lo'o xu'na sendaru ji'i rey, lo'o ngu' culiya' nde Galilea bi', lcaa ngu' tlyu bi' ndyaa ngu' ndyacu ngu' slo rey. ²² Li' ndyalaa sca nu cuna'q cuañi' sñi' Herodías, ndyula quiya' nu cuna'q bi' slo ngu'. Chaa tsa ti' rey Herodes li', lo'o jua'q ndiya ti' ngu' nu ndyacu slo lo'o na'q ngu' ji'i nu cuna'q cuañi' ndyula quiya'. Nchcui' rey lo'o nu cuna'q cuañi' bi' li':

—Cacha' clya nu'u jna' juani ti na ca cha' tso'o nu nti' nu'u —nacui rey ji'i—. Ta na' cha' tso'o bi' jinu'u —nacui—. ²³ Xcube' y cui' Ndyosi'na si ná ta na' lcaa na nu jña nu'u 'na juani, masi sa cla'be yuu su cuentya jna', ta na' jinu'u —nacui rey ji'i nu cuna'q cuañi' bi'. ²⁴ Li' ndu'u nu cuna'q cuañi' bi', ndyaa slo xtya'q.

—¿Na ca jña na' ji'i rey?
—nacui ji'i xtya'a li'.

—Scua' que Juan nu ntyucuatya ji'i ngu' —nacui xtya'a li'.

²⁵ Yala ti ndyaa nu cuna'q cuañi' bi' slo rey chaca quiya', cha' jña cha' bi' ji'i.

—Scua' que Juan nu ntyucuatya ji'i ngu' nti' na'
—nacui nu cuna'q bi'—. Nu juani ti nti' na scua' que yu bi' ne' sca tsil'yu —nacui ji'i rey.

²⁶ Xñi'í tsa ti' rey li', masi ná ngua ji'í tacu' cha' ji'í nu cuna'a bi'; ná caca jua'a, cha' slo ngu' tya'a ndyacu cua ngua'ni rey jura cha' ta lcaa na nu jña nu cuna'a cuañi' bi' ji'í. ²⁷ Li' hora ti ngulo rey cña ji'í sca sendaru ji'í nu ndu cuá, cha' tsaa squi'ya sendaru scua' que Juan. Ndu'u sendaru ndyaa ni'í chcuá, nteje cu' scua' que Juan. ²⁸ Li' ñaa lo'o sendaru ji'í ne' tsí'yu, nda ji'í nu cuna'a cuañi' bi'. Li' ndyaa lo'o nu cuna'a bi' ji'í slo xtya'a.

²⁹ Ñi'ya ngua li', lo'o ndyuna ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í Juan cha' nscua jyo'o bi', hora ti ndyaa ngu' ca su ntsiya jyo'o Juan. Li' ndyaa ngu' nguxatsi' ngu' ji'í jyo'o bi'.

Nda Jesús na ndyacu ca'yu mil tya'a ñati

³⁰ Ca tiya' la xi xa' ndyalaa ngu' tya'a ndya'a Jesús slo yu, ngu' nu ndyaa nchcui' lo'o ngu' xa' quichí cha' ji'í Jesús. Nda ngu' cha' lo'o yu ñi'ya nu ngua'ni ngu', ñi'ya nu ngulu'u ngu' ji'í ñati ca bi'. ³¹ Nchcui' Jesús lo'o ngu' bi' li':

—Tsaa na xi chaca se'i su tyi'í mä y cui' ti, cha' chca'a cña' mä xi —nacui' Jesús ji'í nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi'.

Jua'a nchcui' Jesús lo'o ngu' bi', cha' quiña'a tsa ñati ndi'í slo ngu', hasta nga'aa ngu-juí tyempo cacu ngu'. ³² Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' ne' yaca ni'í sube ti, cha' tsaa

ngu' xi su ná ntsu'u ñati. ³³ Pana tyuú tya'a ñati na'a mala ndyaa ngu'. Ndyuloo ñati bi' ji'í ngu', lo'o li' nguañi cha' bi' ca tyuú tya'a quichí. Bi' cha' ngusna ngu' quichí bi' ndyaa ngu' to' tayu', nde loo la ndyalaa ngu' su ndyaa Jesús lo'o tya'a ndya'a yu. ³⁴ Lo'o ndyalaa yaca ni'í sube ti to' tayu', ndu'u Jesús na'a yu cha' quiña'a tsa ñati ndi'í. Lo'o jua'a, tya'na tsa ti' Jesús ña'a yu ji'í nu ngu' quiña'a bi'; ngulacua ti' yu cha' ñi'ya nti' xlyá' nu ná ntsu'u nu ña'asii ji'í, jua'a ndya'a nu ñati quiña'a bi', ngua ti' Jesús. Bi' cha' tyiquee' ngulu'u yu quiña'a tsa cha' ji'í ngu' bi'. ³⁵ Lo'o cua ngusii, li' ñaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í yu slo yu cha' chcui' ngu' lo'o yu:

—Ná ndi'í ñati ca nde —nacui' ngu' —, lo'o jua'a ngusii tsa juani. ³⁶ Tso'o la si culo nu'u cña ji'í ñati quiña'a re cha' tyaa ngu' ca quichí cacua ti, cha' cui'ya ngu' na cacu ngu' —nacui' ngu' ji'í Jesús.

³⁷ —Cu'mä, ta mä na cacu ngu' re —nacui' Jesús ji'í ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í li'.

—¿Ha tyu'u scua tucua siyento paxu cui'ya ya xlyá teje' cacu ngu' re, cusu'? —nacui' ngu' ji'í Jesús.

³⁸ —¿Ni lcua tya'a xlyá teje' ntsu'u ji'í mä lacua? —nacui' Jesús—. Culacua mä xi ji'í —nacui' ji'í ngu'.

Ngulana ngu' si lo'o xi na cacu ndya'a ñati bi', li' xa' nchcui' ngu' lo'o Jesús.

—Ca'yu tya'a ti xlyá teje'
lo'o tucua tya'a ti cualya lo'o
ji'i ngu' nde —nacuī ngu' ji'i
Jesús li'.

³⁹ Lo'o li' ngulo Jesús cña
ji'i ngu' quiña'a cha' tyaca'a
ngu' xi lo quii sube cuentya
taju ngu'. ⁴⁰ Li' cuentya
taju ti ndyaca'a ngu' lo yuu;
cuentya sca siyento tya'a
ñati sca taju, cuentya tu'ba
tyii tya'a ñati sca taju, jua'a
ndyaca'a ngu'. ⁴¹ Li' ndaya'
Jesús ji'i nu ca'yu tya'a xlyá
teje' lo'o nu tucua tya'a
cualya bi', nguxña'a yu nde
cua cha' tya yu xlyá'be ji'i
ycui' Ndyosi xqui'ya xlyá,
lo'o jua'a xqui'ya cualya.
Ndyo'be xlyá li', nda yu xlyá
yu'be ji'i nu ngu' nu ndyaca
tsa'a ji'i cha' tacha ngu' ji'i
nu ngu' quiña'a bi'; la cui'
jua'a ngusa'be yu ji'i cualya
cha' cacu ngu'. ⁴² Jua'a ngua
cha' ndyacu lcaa ngu', lo'o
nguaala' ji'i ngu'. ⁴³ Lo'o
ndye ndyacu ngu', nguxutí'i
ngu' lcaa yu'be nu ndyanu,
lo'o yu'be xlyá lo'o yu'be
cualya; ngutsa'a tii tyucuua
tya'a chcubi lo'o yu'be bi' li'.
⁴⁴ Jua'a ngua cha' ca'yu mil
tya'a ngu' qui'yu ndyacu xlyá
lo'o cualya nu ngua tsə bi'.

Nguta'a Jesús lo hitya tayu'

⁴⁵ Lo'o li' ngulo Jesús cña
ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a
ji'i, cha' tyatí ngu' ne' yaca
ni'i sube ti, cha' tsaa ngu' nde
loo la su tsaa ycui' ca chaca
tsu' tayu' hasta ca quichí Bet-
saida. Tyanu Jesús cha' chcui'
salya' lo'o nu ngu' quiña'a bi',
cha' tyaa ngu' quichí ca to'

tyi ngu'. ⁴⁶ Lo'o cua nchcui'
salya' lo'o ngu', ndu'u Jesús
ndyaa ycui' ti yu nde sii'
ca'ya cha' chcui' yu lo'o ycui'
Ndyosi Sti yu. ⁴⁷ Lo'o ndyaa
cuichaa ntsu'u ngu' tyijyu' lo
hitya ne' yaca ni'i sube ti,
ndyanu Jesús ycui' ti nde lo
yuu btyi. ⁴⁸ Na'a Jesús cha' lye
tsa ndyu'ni ngu' cña cha' xna
yaca ni'i bi' lo hitya, cha' ngu-
ula tsa cui'i ndyaca lo hitya.
Lo'o cua quixee ti, li' liyá
Jesús ndya'a lo hitya ti. Cua
tyeje tacui ti Jesús, ⁴⁹ lo'o li'
na'a ngu' ji'i yu ndya'a yu lo
hitya. Ngusil'ya tsa ngu' li',
cha' sca jyo'o laca ngua ti'
ngu'. ⁵⁰ Na'a ca ta'a ngu' ji'i,
lo'o jua'a ndyutsii tsa ngu' li'.
Hora ti ndacha' Jesús ji'i ngu':

—Cua'ni tlyu tyiquee mä,
na' lacä —nacuī yu—. Ná
cutsii mä —nacuī Jesús ji'i
ngu'.

⁵¹ Li' ndyatí Jesús ne' yaca
ni'i lo'o ngu', hora ti ngua ti
cui'i li'. Ndube tsa ti' ngu' li',
ngulacua tsa ti' ngu'. ⁵² Ná
nda ngu' cuentya tsiya' ti
ñi'ya ngua cha' nguta'a Jesús
lo hitya. La cui' ti cha' ná
ngua cuayá' ti' ngu' ñi'ya nu
ngua'ni Jesús lo'o ngusa'be
yu ji'i xlyá bi'. Na cua ndyacu'
hique ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i ngu' quicha nde Genesaret

⁵³ Li' ndyalaa yaca ni'i
chaca tsu' tayu' lo'o ngu', ca
loyuu su cuentya Genesaret
ndyalaa ngu' li'. Lo'o ngusca'
ngu' ji'i yaca ni'i bi', ⁵⁴ li'
ndyu'u ngu'. Hora ti ndyuloo
ñati nu ca tyi bi' ji'i Jesús.

55 Ngusna ngu' ndyaa ngu' ca slo ca ta'a ngu' quicha, cha' tyaa lo'o ngu' ji'i ngu' quicha bi' slo Jesús; masi ngu' quichi cacua ti, masi ngu' tyijyu' la xi, ndyi'ya ngu' ji'i ngu' quicha lijya. Masi ne' catya, masi lo jaa'ti ndyaa ngu', cha' tyalaa ngu' ca su ndu Jesús.

56 Tyuu tya'a quichi su ndyaa Jesús, lo'o quichi tlyu, lo'o quichi sube ti, lo'o to' tyi ñati ti ne' quixi', lcaa su ndya'a yu ñaa ngu' ñaa lo'o ngu' ji'i nu quicha ji'i ngu'. Ndijña ngu' chacuayá' ji'i Jesús cha' cala' ti ngu' quicha masi quiya' ste' ti yu. Lo'o lcaa nu quicha nu ndyala' ste' Jesús ni, hora ti ngua tso'o ngu' bi' li'.

7

Na laca nu cua'ni ñu'u ji'i tyiquee ñati

¹ Lo'o li' ndyalaa sca taju ngu' fariseo, ndya'a ngu' lo'o xi mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne' laa nde quichi Jerusalén. Lijyā ngu' ca su ndu Jesús.

² Ndube ti' ngu' bi', cha' ntsu'u ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús nu ndacu tyaja masi bilya tyaati ya' ngu' ñi'yä lo'o nclu'u mstru cha' jo'ó ji'i ngu' cha' cua'ni ngu'. ³ (Nu ngu' fariseo, lo'o jua'a lcaa tya'a ngu' judío ni, ná cacu ngu' si bilya tyaati tso'o ya' ngu' ñi'yä nu nguscua jyo'o cusu' sa'ni la cha' cua'ni ngu'. ⁴ Lo'o tsaa ngu' lcaya' cui'ya ngu' sca na cacu ngu', tyaä lo'o ngu' ji'i toni'i li'; pana ná ntsu'u chacuayá' cacu ngu' ji'i si bilya cua'ni lubii ngu' ji'i

tyucui ña'a ngu'. Quiña'a tsa cña tacati jua'a cua ngulu'u jyo'o cusu' ji'i ngu' judío cha' cua'ni ngu'; ñi'yä nu tyaatí tasa ji'i ngu', ñi'yä nu tyaatí castyu, ñi'yä nu tyaatí quityu' chcuä, ñi'yä nu tyaatí ca'ñä, cha' caca lubii scaa na bi' cuentya ji'i y cui' Ndyosi, ngua ti' ngu'.⁵ Bi' cha' ndi'yä nchcuane ngu' ji'i Jesús li', nu ngu' fariseo bi' lo'o mstru cha' jo'ó bi' ni:

—¿Ni cha' laca ná tso'o ndyu'ni ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u? —nacui' ngu' ji'i yu.— Ná ndaquiya' ngu' bi' ji'i cña nu cua ngulu'u jyo'o cusu' ji'na cua sa'ni la, cha' ná ndyaatí tso'o ya' ngu' lo'o cacu ngu' tyaja —nacui' ngu' bi' ji'i Jesús.

⁶ Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Liñi tsa cha' nu nchcui' jyo'o Isaías ji'i mā sa'ni, cha' ñati nu tucua cha' ntsu'u tyiquee mā laca mā. Ndi'yä nguscua nu cusu' Isaías bi' lo quityi ji'i y cui' Ndyosi:

Ndu'ni tlyu ngu' re jna' cha' tu'ba ti ngu', nacui' y cui' Ni,
si'i tyucui tyiquee ngu' ndu'ni tlyu ngu' 'na.

⁷ Na cuiñi tsa ngu' re; nacui' ngu' cha' ndyu'ni tlyu ngu' 'na, pana nclu'u ngu' cha' nu' nchcui' ñati ti ji'i tya'a ngu', masi nacui' ngu' cha' nclyu'u ngu' cha' jna' ji'i tya'a ngu', nacui' y cui' Ni. Jua'a nscua lo quityi. ⁸ Ná ndube ti' cu'mā ñi'yä nu

ngulo ycui' Ndyosi cña ji'i ñati chalyuu; ji'i cña nu ngulu'u jyo'o cusu' ji'na, bi' ti cña ndaquiya' mä ji'i —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

⁹ Lo'o li' xa' nchcui' yu lo'o ngu' bi':

—Tso'o tsa nti' mä cha' nguxtyanu mä cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na; ndulo la cha' nu ngulu'u jyo'o cusu' ji'na, nti' mä —nacui Jesús—.

¹⁰ ¿Ha ná ntsu'u ti' mä cha' nu nchcui' jyo'o Moisés cuentya ji'i ycui' Ndyosi lo'o ñati sa'ni? “Tucuá mä cha' nu nchcui' sti mä, cha' nu nchcui' xtya'a mä”, nacui Ni. “Si chcui' mä cha' cuxi ji'i sti mä ji'i xtya'a mä, ntsu'u cha' cujuii ngu' ji'i mä li!”, nacui Ni. ¹¹ Pana cuxi tsa cha' nu nchcui' cu'mä. Na nclyu'u ma ji'i ngu' cha' tso'o laca si chcui' sca ñati lo'o sti ngu' lo'o xtya'a mä ndi'ya: “Nga'aa caca 'na xtyucua na' ji'i mä, cha' Corbán laca lcaa cha' nu ta na' ji'i mä nquicha”. (Corbán ni, ndi'ya nti' ñacui cha' bi' cha'cña ji'i ngu' bi': sca na nu cua nda ngu' ji'i ycui' Ndyosi.)

¹² Nga'aa nda mä chacuayá' cha' xtyucua ngu' bi' ji'i sti ngu' ji'i xtya'a mä ndi'ya —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. ¹³ Ná tso'o laca lo'o nclyu'u mä jua'a. Nga'aa ndaquiya' mä ji'i cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na, si jua'a culu'u mä ji'i ngu'; lye la ndaquiya' mä ji'i cha' nu nda jyo'o cusu' lo'o mä. Lo'o jua'a quiña'a tsa xa' la cha' cuxi ndu'ni mä —nacui Jesús ji'i ngu'.

¹⁴ Ngua chaca quiya'

ngusi'ya Jesús ji'i quiña'a tsa ñati nu lca'a mä ji'i cha' caa ngu' cacua la xi.

—Cua'a jyaca lcaa cu'mä ji'i cha' nu ta na' lo'o mä, cha' ca cuayá' ti' mä sca cha' —nacui Jesús ji'i ngu' li'—.

¹⁵ Ná ntsu'u na ndacu ngu' nu cua'ni cha' caca cuxi tyiquee ngu' —nacui yu—. Lo'o nchcui' ngu' sca cha', lo'o ndyu'ni ngu' sca cña, jua'a caca cuayá' ti' na si cuxi tyiquee ngu' bi'. ¹⁶ Lcaa mä nu nti' cuna mä, cua'a jyaca tso'o mä ji'i cha' bi' juani —nacui Jesús ji'i ngu'.

¹⁷ Lo'o ca tiya' la, li' ndyatí Jesús ndyaa ne' sca ni'li. Ndyanu nu quiña'a ñati bi' nde liya' ti. Lo'o li' nchcuane nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ñi'ya ndyu'u cha' ji'i cuij nu nda ca ti yu.

¹⁸ —¿Ha lo'o cu'mä ná ngua cuayá' ti' mä cha' bi'? —nacui Jesús ji'i ngu' li'—. ¿Ha ná jlo ti' mä cha' si'i na nu cacu na laça nu cua'ni cha' caca cuxi tyiquee na? Ná taca. ¹⁹ Lo'o cacu na sca na, li' tyatí bi' nde tyuu tu'ba na, ca ti'i bi' nde ne' na li'; lo'o tsaa na liya' tye lyiji cha' ji'i li' —nacui Jesús.

Jua'a nchcui' Jesús cha' ca cuayá' ti' na cha' tso'o cacu na lcaa na nu ndacu ñati. ²⁰ Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' bi' li':

—Sca cha' nu nchcui' ñati, sca cha' nu ndyu'ni ñati, jua'a caca cuayá' ti' na si ntsu'u cha' cuxi ne' cresiya ji'i ngu' bi'. ²¹ Si chañi cha' ntsu'u cha' cuxi ne' cresiya ji'i ñati, quiña'a tsa cha' cuxi

taca cua'ni ñati bi' li': masi culacua cuxi ti' ngu', masi cua'ni suba' ngu' lo'o xa' ñati, masi tyu'u cha' ji'i ngu' lo'o clyo'o xa' ñati, masi cujuui ngu' ji'i tya'a ngu', ²² masi ngu' cuaana caca ngu', masi tyacui ti' ngu' ji'i sca na nu ntsu'u ji'i xa' ñati, masi caca lya' ti' ngu' ji'i xa' ñati, masi tucua cha' tyu'u tyiquee ngu', masi suba' tsa cua'ni ngu', masi caca liye' ti' ngu', masi cuentyu tsa caca ngu', masi caca tyixi tsa tu'ba ngu', masi ná cube ti' ngu' tsiya' ti. ²³ Na cua ntsu'u tyiquee ñati ji'i lcaa cha' cuxi bi', bi' cha' ndiya ti' ngu' cua'ni ngu' ji'i. Bi' laca cha' nu ndu'ni cha' ná lubii cresiya ji'i ñati chalyuu.

*Jlya ti' sca nu cuna'q a xa'
tsu'ji'i Jesús*

²⁴ Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa tyijyu' nde loyuu su cuentya quichí Sidón, nde su cuentya quichí Tiro li'. Ngua ti' yu cha' tyanu yu sca ne' ni'i cuaana ti cajua; pana ná ngua ji'i, cha' yala ti ngujui cha' ji'i ngu' macala ndi'i yu. ²⁵ Lo'o jua'q a ntsu'u sca nu cuna'q a ngu' quichí bi'; ngua cuayá' ti' mala su ndi'i Jesús, bi' cha' yaq a ma' su ndi'i yu. Cua ngusñi sca cui'i cuxi ji'i sca nu cuna'q a piti, sñi' nu cuna'q a bi'; bi' cha' ngutu sti' xtya'q a nu piti nde loo Jesús, ²⁶ ngüijña ma' cha' clyu ti' ji'i yu, cha' culo yu cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i sñi', nti' ma'. Cha'cña ji'i ngu' griego nchcui' nu cuna'q a bi', cha'

ngu' xa' tsu' laca ma', ngu' sirofenicia.

²⁷ —Clyo nda ngu' na cacu sñi' ngu' —nacui Jesús—. Ná tso'o si xñi ngu' tyaja nu ndyacu sñi' ngu' cha' ta ngu' ji'i xne' ti —nacui Jesús ji'i nu cuna'q a bi'.

²⁸ —Chañi cha' jinu'u —nacui nu cuna'q a—, pana ntsu'u chacuayá' cacu xne' satya nu ndyalú ne' mesa laja lo'o ndyacu nu sube —nacui ji'i Jesús.

²⁹ —Tso'o nchcui' nu'u —nacui Jesús—. Tso'o ti tyaa nu'u to' tysi juani, cha' cua ndyaca tso'o sñi' nu'u juani —nacui yu ji'i nu cuna'q a bi' li'.

³⁰ Ndu'u nu cuna'q a bi' ndyaa, ndyalaa to' tysi su ntsiya sñi' lo qui'ña. Li' na'q a nu cuna'q a cha' cua ndyaca tso'o sñi', nga'aa ntsu'u cui'i cuxi ji'i.

*Ngua'ni Jesús jo'o ji'i ñati
cu'u*

³¹ Lo'o li' ndu'u ngu' quichí Tiro, ñaa ngu', nteje tacui ngu' quichí Sidón, nteje tacui ngu' nde Decápolis, la cui' loyuu su nscua tii tya'a quichí. Li' nguxtyuu' ngu' yaq a nde to' tayu' Galilea. ³² Li' ñaa xi ñati slo Jesús, ñaa lo'o ngu' ji'i sca nu cu'u. Na cu'u jyaca yu, jua'q a ná nchca chcui' tso'o yu. Li' nchcui' ngu' lo'o Jesús cha' sta ya' hique nu quicha bi'.

³³ Ndyaa lo'o Jesús ji'i nu quicha bi' sca se'i cacua ti su ná ndi'i ñati. Li' ndyojo' sne ya' Jesús tyuu jyaca nu quicha bi', ngutu'u hitya sañi' Jesús, cuati ngusta sne

ya' lo ltse' nu quicha. ³⁴ Li' nguxña'a Jesú斯 nde cuā, lye tsa ñaa xty'i li'.

—Efata —nacui Jesú斯 ji'i nu quicha bi' li'. (Ndi'yä ndyu'u cha' bi' cha'cña ji'i yu: Tyaala tyuu jyaca nu'ü, jua'a nti' ñacui cha' bi').

³⁵ Hora ti ndyaala tyuu jyaca yu li'; nduna tso'o yu, ngua tso'o ltse' yu cha' tso'o ti nda yu cha' lo'o ngu'. ³⁶ Li' ngulo Jesú斯 cña ji'i ngu' cha' ná cacha' ngu' ji'i xa' ñati' ñi'yä ngua ji'i nu quicha bi'. Pana ná nduna ngu'; lye la nguañi cha' bi', masi lye ngulo Jesú斯 cña ji'i ngu' cha' ná cacha' ngu' ji'i tya'a ngu'. ³⁷ Ndube tsa ti' ngu' lo'o ndyuna ngu' ñi'yä ngua cha' bi'.

—Tso'o tsa ndu'ni yu bi' —nacui ngu'—, lo'o ji'i ngu' nu cu'ü jyaca nchca ji'i yu ndu'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu'; hasta lo'o nchcui' ngu' quicha bi' chaca quiya' xqui'ya yu, masi ngua cu'ü tu'ba ngu'.

8

Nda Jesú斯 na ndyacu jacua mil tya'a ñati

¹ Nguia chaca tsä. Tya tsubi' ndyu'u ti'i quiña'a q tsa ñati' slo Jesú斯, bi' cha' nga'aa ntsu'u na cacu ngu' juani. Li' nchcui' Jesú斯 lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

² —Tya'na tsa ti' na' ji'i nu ngu' quiña'a re —nacui—, cha' sna tsä cua nguta'a ngu' lo'o na'. Nga'aa ntsu'u tsiya' ti na cacu ngu' juani. ³ Ná

tso'o culo na' cña ji'i ngu' re cha' tyaa ngu' juani, ña'a lo'o jbi'ñä ti ndya'a ngu'; nga'aa talo ngu' tya'a ngu' tyucuij cha' tyalaa ngu' to' tyi ngu', cha' jua'a ndi'i xi ngu' nu tyijyu' tsa lijya ngu' —nacui Jesú斯 ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

⁴ —¿Ñi'yä cua'ni na ca nde? —nacui ngu' bi' li'—, cha' ná ndi'i ni sca ñati. Ná caja ñi'yä ta na na cacu ngu' re —nacui nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi'.

⁵ —¿Ni lcua tya'a xlyá ntsu'u ji'i ma? —nacui Jesú斯 ji'i ngu' bi' li'.

—Cati tya'a ti xlyá teje' lo'o ji'i ya —nacui ngu' ji'i.

⁶ Li' ngulo Jesú斯 cña ji'i nu ngu' quiña'a bi', cha' tyaca'a ngu' lo yuu. Ndaya' yu ji'i nu cati tya'a xlyá teje' bi', ndya xlyá'be ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya cha' ntsu'u na cacu ngu'. Li' ngusa'be yu xlyá bi', nda yu yu'be ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' tacha ngu' ji'i nu ngu' quiña'a bi', cha' cacu ngu' ji'i. ⁷ Lo'o xi cualya sube ntsu'u ji'i ngu'; bi' cha' lo'o ngulacuä Jesú斯 ji'i cualya bi', li' ngulo yu cña cha' tacha ngu' yu'be cualya bi' ji'i nu ngu' quiña'a bi', cha' cacu ngu' ji'i.

⁸ Lo'o ndyacu ngu' ji'i, nguaala' tsa ji'i ngu' li'. Lo'o li' nguxuti'i ngu' lcaa satya nu tya'a ndyanu su ndyacu ngu', ngutsa'á cati tya'a chcube lo'o yu'be bi'. ⁹ La cui' tsä bi' cua ndyacu jacua mil tya'a ñati. Lo'o nchcui' salya' Jesú斯 lo'o nu

ngu' quiña'a bi', ¹⁰ li' ndyati' yu ne' yaca ni'i sube lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ndyaa yu lo'o ngu' nde su naa Dalmanuta.

Ña'a cui'ya ngu' sca cha'tlyu nu cua'ni Jesús, nti' ngu'

¹¹ Li' ndyu'u tucua xi ngu' fariseo slo Jesús cha' xuu ngu' lo'o yu. Ngu'a ti' ngu' cha' caja ñi'yä chcui' ngu' sca cha' cuxi ji'i yu; bi' cha' ndijña ngu' fariseo bi' ji'i yu cha' culu'u yu sca cha' tlyu ji'i ngu', sca cha' tonu nu tyu'u tucua nde cua' chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi. ¹² Li' nda xtyi'i Jesús hasta ca ne' cresiya ji'i.

—Lcaa ñatí nu lu'u nde chalyuu tyempo juani ni, ¿ni cha' laca xcui' na nti' ngu' cha' cua'ni na' sca cha' tlyu chacuayá' ji'i ycui' Ni cha' ña'a ngu' ji'i? —nacui' Jesús—. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma, cha' ná ta ycui' Ni chacuayá' ña'a ma ni sca cha' tlyu —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'.

¹³ Lo'o li' nguxtyanu yu ji'i ngu' fariseo bi'; xa' ndyatí yu ne' yaca ni'i sube ti lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi', nteje tacui ngu' lo tayu', ngutu'u ngu' chaca tsu' li'.

Ngu' fariseo laca ñi'yä nti' scua' tiye'

¹⁴ Ngujlyaa ti' nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús cha' tsaa lo'o ngu' na cacu ngu' tsä bi', sca xlyá teje' ti ntsu'u ji'i ngu' nde ne' yaca ni'i sube. ¹⁵ Lo'o li' nda Jesús chaca cuij lo'o ngu'.

—Tii ti ti' ma tyi'i ma —nacui' yu—, cui'ya ma

cuentya ñi'yä ndu'ni scua' tiye' nu nda ngu' bi', nu ngu' fariseo lo'o ngu' nu cuentya ji'i rey Herodes ni.

¹⁶ Cuaana ti nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o tya'a ngu' li':

—Xqui'ya cha' ná ntsu'u la xlyá teje' ji'na, bi' cha' nchcui' yu cha' ji'i scua' tiye' lo'o na —nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'.

¹⁷ Pana ngua tii Jesús cha' ná ngua cuayá' ti' ngu' bi'.

—¿Ni cha' laca ndube ti' ma cha' ná ntsu'u na cacu ma? —nacui' yu ji'i ngu' bi' li'—. ¿Ha ná jlo ti' ma? ¿Ha ná nchca cuayá' ti' ma? ¿Ha ndyacu' hique ma? —nacui' yu—.

¹⁸ Ntsu'u si'yu cloo ma, ¿ha ná nchca ña'a ma? Ntucua jyaca ma, ¿ha ná nchca cuna ma? ¿Ha ná ndyi'u ti' ma tsiya' ti? ¹⁹ Nu lo'o ngusa'be na' ca'yu tya'a xlyá teje' ndyacu nu ca'yu mil tya'a ñatí bi' ni, ¿ni lcua tya'a chcubi ntsu'u yu'be xlyá nu cua nguxuti'ji ma li'? —nacui' Jesús ji'i ngu'.

—Tii tyucuaa tya'a chcubi —nacui' ngu' ji'i.

²⁰ —La cui' jua'a lo'o ngusa'be na' cati tya'a xlyá teje' ndyacu nu jacua mil tya'a ñatí bi', ¿ni lcua tya'a chcubi ntsu'u yu'be xlyá nu cua nguxuti'ji ma li'? —nacui' yu ji'i ngu'.

—Cati tya'a chcubi —nacui' ngu' ji'i.

²¹ —¿Ha bilya caca cuayá' ti' ma lacua? —nacui' Jesús ji'i ngu' bi' li'.

Ngu'a ni Jesús jo'o ji'i sca ngu' cuityi' ca Betsaida

22 Lo'o li' ndyalaa ngu' cande quichi Betsaida. Hora ti ñaa lo'o ngu' quichi ji'i sca nu cuityi' slo Jesús. Ndiñña tsa ngu' ji'i yu cha' sta ya' yu hique nu quicha, ngua ti' ngu'. 23 Bi' cha' ndaya' Jesús ya' nu cuityi', ndyaa lo'o yu ji'i ca to' quichi. Ngutu'u hitya sañi' Jesús cloo nu quicha, ngusta ya' yu cloo nu cuityi' bi' li'.

—¿Ha cua ña'q̄ nu'q̄ sca na?
—nacui Jesús ji'i nu quicha.

24 Cua ngulane ña'q̄ nu quicha cacua ti li'.

—Cua nchca ña'q̄ na' xi
—nacui nu quicha.— Tsa lyiji tsa tyaca' ña'q̄ na', ñi'yq̄ ña'q̄ yaca ña'q̄ ngu' lo'o ndya'a q̄ ngu' —nacui nu quicha bi' ji'i Jesús.

25 Xa' ngusta ya' Jesús cloo nu quicha bi'. Lo'o nguxña'a q̄ tso'o nu quicha chaca quiya', li' cua ngua ña'q̄ tso'o ji'i lcaa ñati; cua ndyaca tso'o cloo li'.
26 Pana ngulo Jesús cña ji'i cha' tyaa to' tyi:

—Ná tsaa nu'q̄ nde lquichi juani, ná cacha' nu'q̄ ji'i ñati na ca nu ngua jinu'q̄ —nacui Jesús ji'i nu ngua quicha bi'.

Ndacha' liñi Pedro cha' y cui' Cristo laca Jesús

27 Tya ndyaa la Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a q̄ ji'i, ndyaa ngu' tyu'q̄ tya'a quichi sube ti ca loyuu su cuentya Cesarea de Filipo. Laja lo'o ndya'a q̄ ngu' tyucuij, li' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—Lo'o nchcui' ñati jna', ¿tilaca laca na', nti' ngu'?

—nacui Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a q̄ ji'i.

28 —Ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' jyo'o Juan nu ntyucuatyá ji'i ngu' tya tsubi' la laca nu'q̄ —nacui ngu'—. Xa' la ñati ni, nchcui' ngu' cha' jyo'o cusu' Elías laca nu'q̄; lo'o xa' la ñati ni, nchcui' ngu' cha' sca jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi sa'ní la laca nu'q̄.

29 —Lo'o cu'ma ni —nacui Jesús—, ¿tilaca laca na' nti' ma? —nacui yu ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a q̄ ji'i.

Hora ti nguxacui Pedro cha' ji'i yu:

—Cristo laca nu'q̄ —nacui Pedro li'.

30 Ngulo Jesús cña ji'i ngu' li', cha' ná cacha' ngu' cha' bi' ji'i xa' la ñati.

Nda Jesús cha' lo'o ngu' cha' cua cajaa ti y cui'

31 Lo'o li' nguxana Jesús ngulu'u yu ji'i ngu' ndi'ya:

—Ntsu'u cha' caq̄ quiña'a q̄ tsa cha' ti'i nu caca ji'i y cui' na', masi y cui' Ndyosi cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñati —nacui Jesús ji'i ngu'—. Nde loo la chcui' tsa ngu' cuentyu jna'; lo'o nu ngu' cusu', lo'o sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó ni, lcaa ngu' bi' chcui' ngu' cha' nu cuiñi laca na'. Lo'o jua'a cujuii ngu' jna' li'; pana lo'o tyu'u scua sna tsä, li' tyu'ú na' chaca quiya'.

32 Liñi ngulu'u Jesús cha' bi' ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a q̄ ji'i; bi' cha' ngusñi Pedro ya' Jesús li', nchcui' lo'o yu cha' ngua ti' cua'a ji'i yu,

cha' nga'aa chcui' Jesús jua'a.
 33 Li' nguxtyacui Jesús su ndu
 ti, nxña'a yu ji'i nu ngu' nu
 ndyaca tsa'a ji'i; ndacu' yu
 tsiya' ti cha' nu nchcui' Pedro
 li'.

—Tyu'utsu' nu'u 'na, Satanás —nacui yu ji'i Pedro—, cha' nga'aa tacu'loo nu'u cha' 'na. Si'i ñi'yä nu nclacua ti' ycui' Ndyosi nclyacua ti' nu'u juani, sca cha' nu ndya'a tyiquee ñati chalyuu ti nclyacua ti' nu'u —nacui Jesús ji'i Pedro.

34 Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, lo'o ji'i nu quiña'a tsa ñati nu lca'a ji'i cha' tyäa ngu' slo yu. Nchcui' yu lo'o ngu' li':

—Si ntsu'u ngu' nu chañi cha' nti' ngu' tsaa ngu' lo'o na' —nacui yu—, nga'a cha' xtyanu ngu' bi' lcaa cha' nu ntsu'u tsa tyiquee ngu' bi' ji'i, cha' tyäa ngu' lo'o na' lcaa tsa, masi cujuii ñati ji'i ngu' bi' cuentya 'na. 35 Chcuna' chalyuu ji'i ngu' si xcui' nclyacua tsa ti' ngu' ñi'yä caca ji'i ycui' ti ngu'; pana quiye chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' si tyaja'a ngu', masi cujuii ñati ji'i ngu' cuentya 'na, xqui'ya cha' nchcui' ngu' cha' tso'o jna' lo'o xa' ñati. 36 Ná tyanu cha' tso'o ji'i ngu', masi ngua'ni tsa ngu' ngana nde chalyuu nquicha'; lo'o cajaa ngu', li' chcuna' lcaa chalyuu ji'i ngu'. 37 Ná taca ta ngu' caya' cha' caja la chalyuu ji'i ngu'. 38 Caca tyuju'u ti' na' nu cua nda Ni'na'lijyäa cha' caca na' ñati, nu lo'o ña'a na' ji'i scaa ñati chalyuu nu ntyuju'u

ti' jna', masi tyuju'u ti' ngu' bi' ji'i cha' tso'o nu nchcui' ti na'. Si xqui'ya na' tyuju'u ti' ngu' bi' slo ngu' cuxi chalyuu juani, masi slo ngu' suba' chalyuu juani, li' caca tyuju'u ti' na' ji'i ngu' bi' nu lo'o caa na' chaca quiya' nde loo la cha' caca na' loo ji'i ñati. Li' lye tsa ña'a xee caca lo'o tyäa na' chaca quiya' chacuayá' ji'i Sti na'. Caña na' lo'o xcä nu tacati tsa ji'i ycui' Ni, cha'lubii tsiya' ti ngu' xcä bi' —nacui Jesús ji'i ngu'.

9

¹ Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':

—Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma —nacui yu—, cha' ntsu'u ngu' nu tya ndu lo'o na chalyuu re juani, nu ca cuayá' ti' cha' cua nguxana cha' laca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati chalyuu, nu lo'o tya lyiji cajaa ngu'. Tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i Ni lo'o caca Ni loo li'.

Cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo Jesús

² Lo'o cua ndya'a scuá tsä li' ndu'u Jesús ndyaa; lo'o Pedro, lo'o Jacobo, lo'o Juan ndyaa lo'o. Jacua tya'a ti ngu' bi' ndyaa ngu' lo xlya ca'ya cua, ná lo'o xa' ñati ndyaa ngu'. Ca bi' laja lo'o na'a ngu' ji'i Jesús, cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo yu. ³ Na'a ngu' cha' ndubi tsa ña'a ste' Jesús, ngati tsa ña'a. Ná nchca ji'i sca ñati chalyuu qui'i ji'i ste' ngu' jua'a, masi jlo tsa ti' ngu' ñi'yä nu tyaati late' ji'i ngu'. ⁴ Laja lo'o na'a ngu',

li' ndu'u tucua jyo'o Elías lo'o jyo'o Moisés, ndu jyo'o bi' nchcui' ngu' lo'o Jesús. ⁵ Li' nchcui' Pedro lo'o Jesús:

—Mstru —nacui—, tso'o tsa cha' ndi'i ya ca nde lo'o nu'u. Ta nu'u chacuayá' cuiñá ya sna tya'a chcua'ya, tsaca laca su tyi'i y cui' nu'u, chaca su tyi'i La Moisés, chaca su tyi'i La Elías —nacui Pedro ji'i Jesús.

⁶ Ndyutsii tsa Pedro lo'o tya'a ndya'a, bi' cha' nga'aa jlo ti' ngu' ñi'yä cha' nu chcui' ngu'. ⁷ Lo'o li' ndu'u tucua sca coo nguxii tyucui ña'a hichu' ngu' su ndu' ngu', li' nguañi nchcui' y cui' Ndyosi lo'o ngu' laja coo bi':

—La cui' yu re laca nu sca ti Sñi' na' —nacui Ni—, tyaca'a tsa yu 'na. Cua'a jyaca ma ji'i yu re lo'o chcui' yu lo'o ma.

⁸ Hora ti nguxña'a ngu' su ndu' jyo'o bi' tsä, pana na'a ngu' cha' nga'aa ndu' nu ngu' bi'; sca ti Jesús ndu' lo'o nu sna tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

⁹ Li' ndu'u ngu' ñaa ngu'. Laja lo'o ngua'ya ngu' lo xlya ca'ya, ngulo Jesús cña ji'i ngu' cha' ná cacha' ngu' ji'i xa' ñati ñi'yä ngua cha' nu cua na'a ngu' lo xlya ca'ya.

—Nu lo'o cajaa y cui' na' nu cua nda Ni 'na lijyä cha' caca na' ñati, lo'o li' tyu'ú na' chaca quiya', li' taca cacha' mä cha' bi' ji'i xa' ñati —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

¹⁰ Ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu nchcui' yu, masi ndube tsa ti' ngu' ji'i cha' nu nchcui' yu, nu lo'o cua nacui yu

cha' tyu'ú y cui' yu chaca quiya' lo'o ngujui yu. ¹¹ Li' nchcuane ngu' bi' ji'i Jesús:

—Nu mstru cha' jo'o bi' ni, ¿ñi'yä ndyu'u cha' nu nchcui' mstru bi', lo'o nacui' ngu' cha' clyo ntsu'u cha' cäa jyo'o Elías nde chalyuu chaca quiya'? —nacui' ngu' ji'i Jesús.

¹²⁻¹³ —Chañi, ntsu'u cha' cäa jyo'o Elías clyo cha' cua'ni cho'o ji'i lcaa na —nacui Jesús—. Cacha' liñi na' ji'i ma juani cha' cua laca ndyalaa jyo'o Elías bi' nde chalyuu. Lo'o jua'a cua ngua'ni ngu' lo'o yu ñi'yä nu nscua lo quityi cha' caca ji'i —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. La cui' jua'a, cua nscua cha' jna' lo quityi ji'i y cui' Ndyosi, cha' ntsu'u cha' chcube' na' nu cua nda Ni 'na lijyä cha' caca na' ñati, lo'o jua'a nscua cha' ntsu'u cha' chcui' ngu' cha' suba' jna'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca yu cuaní' nu ngusñi cui'i cuxi ji'i

¹⁴ Xa' ndyalaa ngu' su ndi'i nu xa' la tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús chaca quiya'. Cua ndyu'u ti'i quiña'a tsa ñati slo ngu', jua'a ndu' xi mstru cha' jo'o lo'o ngu'; nxlyú mstru bi' cha' hichu' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús. ¹⁵ Ndube tsa ti' nu ngu' quiña'a lo'o na'a ngu' ji'i Jesús lijyä. Nxna ngu' slo yu cha' chcui' ngu' lo'o yu li'.

¹⁶ —¿ñi'yä cha' nchcui' mä lo'o ngu' jua? —nacui Jesús ji'i ngu' li'.

17 Li' hora ti nguxana nchcui' sca ñatí nu ndu laja ngu' bi':

—Mstru —nacui ji'i Jesús—, na cua yaq lo'o na' ji'i sñi' na' slo nu'u. Na cu'u yu xqui'ya cui'i cuxi nu ngusñi ji'i yu. 18 Lcaa se'i su nxalú cui'i cuxi bi' ji'i yu nclyú yu, li' ndyu'u ngo' tu'ba yu; lye ndyacu la'ya yu, lo'o li' lye ndyaca yaca cuaña' yu. Lo'o jua'a cua ndijña na' ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u jua si tyaja'a ngu' cha' culo ngu' ji'i cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i nu quicha re. Pana ná ngua ji'i ngu' —nacui sti nu quicha bi' li'.

19 —Ná jlya ti' cu'maq tsiya' ti —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Cuxi tsa cresiya ji'i ma. Nga'aa tso'o tyanu na' slo cu'maq, nga'aa talo na' ji'i ma tsiya' ti. Pana caq lo'o ma ji'i nu quicha jua slo na' juani.

20 Li' ñaa lo'o ngu' ji'i nu quicha slo Jesús. Nu lo'o na'a cui'i cuxi bi' ji'i Jesús, hora ti nguxalú ji'i nu quicha bi'; nclyú lo yuu, nxasu, nxasu, ntyucua ngo' tu'ba li'.

21 Nchcuane Jesús ji'i sti nu quicha li':

—¿Ni jacua' nguxana quicha bi'? —nacui Jesús.

—Tya lo'o cuañi' yu, tya li' ngusñi quicha bi' ji'i yu —nacui sti nu quicha bi'—.

22 Tyuu tsa quiya' cua nguxlyú bi' ji'i yu lo quii', nguxtyú ji'i yu lo hitya cha' ngua ti' cui'i cha' cujui ji'i yu. Cua'ni tya'na ti' nu'u ji'i ya, cua'ni nu'u sca cha' tso'o, cua'ni nu'u jo'o ji'i yu si nchca jinu'u

—nacui sti nu quicha bi' ji'i Jesús.

23 —¿Ni cha' laca nacui nu'u 'na jua'a, si nchca 'na? —nacui Jesús ji'i—. Lcaa lo cña nchca ji'i sca ñatí nu jlya ti' ji'i ycui' Ndyosi —nacui.

24 Hora ti nchcui' sti nu quicha bi' li':

—Jlya ti' na' jinu'u —nacui—, xtyucua nu'u 'na cha' jlya la ti' na' jinu'u hora nu lo'o nga'aa jlya tso'o ti' na' —nacui ji'i Jesús.

25 Lo'o na'a Jesús cha' quiña'a la ñatí cua tyu'u ti'i ti ngu' slo, li' ngulo yu cña ji'i cui'i cuxi bi':

—Cui'i cuxi nu'u ni, la cui' nu'u laca nu ngua'ni cu'u ji'i nu quicha re —nacui Jesús—. Culo na' cña jinu'u juani cha' tyu'u nu'u ji'i yu cuañi' re. Nga'aa xlyú nu'u ji'i yu tsiya' ti —nacui Jesús ji'i cui'i cuxi.

26 Ngua'ni bi' cha' cuii ngusi'ya nu quicha, xa'lye tsa nguxalú cui'i ji'i nu quicha bi' lo'o ndu'u cui'i ji'i li'. Nclyú nu quicha bi', ntsiya nguliji ti'. Cua quiña'a tsa ngu' na'a ji'i.

—Cua ngujuii yu —nacui ngu' li'.

27 Li' ngusñi Jesús ya' nu quicha bi', nguxatuu Jesús ji'i. Ndatu nu quicha bi', cha' ngua tso'o hora ti.

28 Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa yu nde ne' ni'ji. Li' nchcui' nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o yu su ntucua ycui' ti ngu':

—¿Ni cha' ná ngua ji'i ya culo ya ji'i cui'i nu ntsu'u ji'i nu quicha bi'? —nacui ngu' ji'i Jesús.

29 —Sca lo ti cui'jⁱ cuxi laca bi' —nacui Jesús—. Ná nchca jí'lⁱ mä culo mä jí'lⁱ sca cui'jⁱ jua'a, si ná jñá mä chacuayá' jí'lⁱ y cui' Ndyosi cha' caca.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' ntsu'u cha' cajaay cui'

30 Lo'o li' ndu'u ngu' bi' quichí bi', nteje tacui ngu' tyuu^u tya'a quichí loyuu su cuentya Galilea bi'. Ná nti' Jesús cha' caja cha' jí'lⁱ ngu' quichí bi', cha' nteje tacui y cui' yu lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jí'lⁱ yu, ³¹ cha' nti' Jesús culu'u la jí'lⁱ nu ngu' nu ndyaca tsa'a jí'lⁱ laja lo'o ndya'a y cui' ti ngu'.

—Ntsu'u sca ñati nu cujui' cresiya 'na jí'lⁱ ngu' tisiya cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o na', masi cua nda Ni 'na liyaa cha' caca na' ñati —nacui Jesús jí'lⁱ ngu'—. Cujuii ngu' bi' jna' li'. Pana lo'o tyu'u scua sna tsä tya lo'o cua ndyujuii ngu' 'na, li' tyu'u na' chaca quiya' —nacui Jesús.

32 Ná ngua cuayá' ti' ngu' nu ndyaca tsa'a jí'lⁱ ñi'yä cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu'; pana ná ndacha' ngu' jí'lⁱ yu ñi'yä nu nti' ñacui cha' nu nda yu, cha' ntsii^u ngu' chcui' ngu' lo'o yu li'.

Nchcui' ngu' cha' ndulo la cha' jí'lⁱ y cui' ca ngu'

33 Lo'o li' ndyalala ngu' nde quichí Capernaum, ndyatí ngu' ne' sca ni'lⁱ. Li' nchcuane Jesús jí'lⁱ ngu':

—Ni cha' nchcui' mä lo'o tya'a mä ca tyucuijⁱ bi' tsä? —nacui Jesús jí'lⁱ ngu' bi'.

34 Ná ntaja'a^u ngu' cacha' ngu' jí'lⁱ yu ñi'yä cha' nu cua nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' tyucuijⁱ, cha' ntyuju'u ti' ngu'. Tyempo bi' cua nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu' si ndulo la cha' jí'lⁱ tsaca tya'a ndya'a^u ngu'. ³⁵ Li' ndyaca'a Jesús, xa' nchcui' yu lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a jí'lⁱ:

—Ñati nu nti' caca loo la jí'lⁱ tya'a^u ngu' ni, ntsu'u cha' cua'ni^u ngu' bi' lcaa cña sube ti cha' xtyucua jí'lⁱ tya'a^u ngu', ñi'yä ndu'ni sca msu cña jí'lⁱ xu'na —nacui Jesús jí'lⁱ ngu' bi'.

36 Lo'o li' ndu'u Jesús sca la'a ti, ñaa lo'o jí'lⁱ sca nu sube slo^u ngu'. Li' nguxatu yu jí'lⁱ nu piti bi' nde loo su ndi'lⁱ ngu'. Laja lo'o ngüityi Jesús jí'lⁱ nu piti bi', li' nchcui' yu lo'o ngu' chaca quiya':

37 —Lo'o xtyucua mä jí'lⁱ sca ñati ñi'yä laca nu piti re xqui'ya na', la cui' jua'a na nxtyucua mä 'na laca —nacui Jesús—. Lo'o jua'a, lo'o ndu'ni mä cña 'na, la cui' jua'a^u ndu'ni mä cña jí'lⁱ y cui' Ni nu cua nda 'na liyaa nde chalyuu —nacui Jesús.

Stu'ba ti ntsu'u tyiquee ngu' lo'o na si ná nxuu tya'a^u ngu' bi' lo'o na

38 —Mstru —nacui Juan jí'lⁱ Jesús—, cua na'a ya jí'lⁱ chaca ñati nu ngulo jí'lⁱ cui'jⁱ cuxi nu ngusñi jí'lⁱ ñati. Ndu'ni yu cña bi' chacuayá' jinu'u, nacui yu, pana ná ndyaca tsa'a^u yu lo'o cua. Bi' cha' ngua ti' ya cua'a ya jí'lⁱ yu, cha' ná culo yu jí'lⁱ

cui'í cuxi nu ntsu'u ji'í ñati
—nacui Juan.

³⁹ —Ná cua'a mä ji'í —nacui Jesús ji'í ngu'—. Ñati nu cua'ni sca cha'tlyu chacuayá' jna' nacui ngu', nga'aa ca chcui' ñati bi' cha' cuxi jna' nde loo la. ⁴⁰ Stu'ba ti ntsu'u tyiquee ñati lo'o na si si'i na nxuu tya'a ngu' lo'o na. ⁴¹ Chañi cha' nu chcui' na' lo'o cu'mä juani: si ta laja ti cua ña'a ca ñati masi sca tasa ti hitya co'o ma xqui'ya cha' ñati ji'í Cristo laca mä, nde loo la tyacua cha' tso'o ji'í ñati bi'.

Cuxi tsa caca si ntsu'u sca qui'ya nu ndulo la ji'na

⁴² 'Ná tso'o culu'u sca ñati tyucuij cuxi ji'í ñati nu jlya ti' 'na ñi'yä jlya ti' nu sube —nacui Jesús—. Tso'o la masi tyaaca' sca quichi tonu yane yu cuxi bi', li' xtyú ngu' ji'í yu lo hitya tyujo'o. ⁴³ Nga'ä cha' xtyanu mä tsiya' ti ji'í sca cha' cuxi nu ndiya tsa ti' mä ji'í, masi ndulo tsa cha' bi' ji'í mä, nti' mä, ñi'yä si laca ya' mä. Tso'o la si xana chalyuu nu ná nga'ä cha' tye ji'í mä, masi ná lo'o cha' cuxi nu ndulo tsa ji'í mä nquicha', cha' li' ná tyalaa mä su cuxi tsa ca bilyaa. Ná ntsu'u cha' tye cha' ndyaquí quii' ca bi', tsa cu' ti ndyaquí. ⁴⁴ Ná tye cha' cacu conu' cuaña' ngu' ca bi', ni ná tye cha' ndyaquí quii' tsiya' ti. ⁴⁵ La cui' ti cha', masi ndiya tsa ti' mä ji'í sca cha' cuxi nu ndyu'ni mä, masi ndulo tsa cha' bi' ji'í mä nti' mä, ñi'yä si laca quiya' mä, nga'ä cha' xtyanu mä tsiya' ti ji'í. Tso'o la si xana chalyuu nu

ná nga'ä cha' tye ji'í mä, masi ná lo'o cha' cuxi bi', cha' li' ná tyalaa mä su cuxi tsa ca bilyaa. ⁴⁶ Ná tye cha' cacu conu' cuaña' ngu' ca bi', ni ná tye cha' ndyaquí quii' tsiya' ti. ⁴⁷ La cui' ti cha', masi ndiya tsa ti' mä sca cha' cuxi nu ña'a mä ji'í, nga'ä cha' xtyanu mä ji'í cha' bi' tsiya' ti, ñi'yä si na culo mä ji'í ycui' cloo mä. Tso'o la si xana chalyuu nu ná nga'ä cha' tye ji'í mä, masi ná lo'o cha' cuxi bi' nu ndulo tsa ji'í mä nquicha', cha' li' ná tyalaa mä su cuxi tsa ca bilyaa. ⁴⁸ Ná tye cha' cacu conu' cuaña' ngu' ca bi', ni ná tye cha' ndyaquí quii' tsiya' ti.

⁴⁹ 'Xñi ycui' Ndyosi lcaa mstä nu tyucui tyiquee ngu' sta ngu' cha' tyaquí cuentya ji'í ycui' Ni. Lo'o xi teje' sta ngu' lo mstä bi'. Lo'o jua'a xñi ycui' Ndyosi cha' ji'í cua ña'a ca ñati nu talo lo'o tyacua cha' ti'í ji'í ngu'. ⁵⁰ Tso'o tsa teje', ndu'nijo'o tsa ji'na, pana si tye cha' cñi' nu ntsu'u ji'í, li' nga'aa cua'nijo'o ji'na, cha'nga'aa caca cñi' bi' chaca quiya'. Lo'o lcaa cu'mä ni, ñi'yä laca teje' laca mä; tso'o tsa cña ndu'ni teje' lo'o sca na cacu na, jua'a tso'o tsa cña cua'ni mä laja ñati chalyuu si tso'o ti tyi'í mä lo'o tya'a mä.

10

Ngulu'u Jesús cha' ná xtyanu ngu' ji'í cly'o'o ngu'

¹ Lo'o li' ndu'u Jesús quichi Capernaum bi', ndyaa tyijyu' ca xa' quichi nu ntsu'u su cuentya Judea lo'o xa' la quichi nde chaca tsu'

sta'q Jordán. Ca bi' ndyu'u ti'j quiña'a tsa ñati slo yu. Nclyu'u Jesús ji'j ngu' li', ñi'ya nu nclu'u ti yu ji'j ñati nde lcaa quichí su ndya'a yu. ² Li' ndyalaa xi ngu' fariseo slo yu cha' ngua ti' ngu' bi' tyijiloo ngu' ji'j Jesús. Li' nchcuane ngu' ji'j yu:

—¿Ha ntsu'u chacuayá' cuentya ji'j cha' cusu' nu ntsu'u ji'na, cha' xtyanu sca ñati ji'j clyo'o yu? —nacui ngu' bi' ji'j Jesús.

³ Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o ngu' bi':

—¿Ni cña ngulo jyo'o Moisés ji'j mä cua sa'ní la lacua? —nacui Jesús ji'j ngu'.

⁴ —Nda jyo'o Moisés chacuayá' ji'j ngu' qui'yu tya'a na cha' culo quityi cha' xtyanu ngu' ji'j clyo'o ngu' tsiya' ti. Nu lo'o ndu'u quityi ji'j nu qui'yu, ndye cha' clyo'o ngu' tsiya' ti; nga'aa ntsu'u cha' clyo'o ngu' bi' li' —nacui ngu' ji'j Jesús.

⁵ Nguxacui Jesús cha' ji'j ngu' li':

—Xqui'ya cu'mä nguscua jyo'o Moisés cha' bi', cha' ná ndaquiya' mä tsiya' ti cha' ji'j y cui' Ndyosi —nacui Jesús—. ⁶ Pana nu lo'o nguxana ntucua quiya' chalyuu, nu lo'o ngüiñá y cui' Ndyosi lcaa lo na, ná ngua'ni y cui' Ndyosi jua'a. “Ngüiñá Ni ji'j ñati; ngüiñá Ni ji'j sca nu qui'yu, lo'o jua'a ji'j sca nu cuna'a ngüiñá Ni”, nacui quityi ji'j y cui' Ndyosi. ⁷ “Bi cha' lo'o caja clyo'o sca nu qui'yu, li' tyu'utsu' yu to' tyi sti xtya'a

yu, cha' tyi'j yu lo'o clyo'o yu, ⁸ cha' caca ngu' sca ti xtañi tyucuaa ngu' li'.” Nga'aa si'i tucua tya'a ñati laca ngu', cha' cua laca ji'j ngu' ñi'ya si laca ngu' sca ti ñati. ⁹ Bi' cha' ná tso'o xtyanu ngu' ji'j clyo'o ngu', cha' cua nda y cui' Ndyosi cha' clyo'o ji'j ngu' —nacui Jesús ji'j ngu'.

¹⁰ Lo'o ndyaa Jesús ne' ni'j ji'j ngu', li' nchcuane nu ngu' nu ndyaca tsa'q ji'j cuentya ji'j cha' nu nda ca ti yu lo'o ngu'. ¹¹ Nguxacui Jesús cha' ji'j ngu' li':

—Lo'o culo sca ñati quityi cha' xtyanu ji'j clyo'o yu, cha' li' taca caja clyo'o yu lo'o chaca nu cuna'a nti' yu, cha' cuxi ndyu'ni yu lo'o nu chaca ñati bi' —nacui Jesús—.

¹² Lo'o jua'a sca nu cuna'a nu culo quityi cha' xtyanu ji'j clyo'o, cha' li' taca caja clyo'o lo'o chaca nu qui'yu nti', la cui' ti cha' cuxi ndyu'ni bi' lo'o nu chaca ñati bi' —nacui Jesús ji'j ngu'.

Ngulacua Jesús ji'j nu sube

¹³ Lo'o li' ngua sca quiya' ñaa lo'o ngu' ji'j tyu' tya'a nu sube ca su nga'a Jesús. Ngua ti' ngu' cha' sta ya' y cui' Jesús hique nu sube bi'. Pana ngua'ni tyaala nu ngu' nu ndyaca tsa'q bi' ji'j ngu', cha' ná cäa lo'o ngu' ji'j nu sube. ¹⁴ Lo'o na'a Jesús ñi'ya nu ndyu'ni ngu' nu ndyaca tsa'q ji'j, ná ndiya ti' yu cha' ndyu'ni ngu' jua'a:

—Ta mä chacuayá' ji'j nu sube cha' cäa ngu' ca slo na' —nacui Jesús ji'j ngu' bi'—.

Ná cua'a mä chacuayá' ji'i nu sube bi', cha' caäa ngu' slo na'. Ñi'ya laca lo'o jlya ti' nu sube ji'i sti ngu', la cui' jua'a ntsu'u cha' jlya ti' ñati ji'i ycui' Ndyosi, nu lo'o laca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. ¹⁵ Chañi cha' nu nchcui' na' —nacui—, cha' ná caca tyatí ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu', si ná tyucui' ti' tyiquee ngu' ñi'ya nu ntsu'u tyiquee sca nu sube.

¹⁶ Lo'o li' ndyala' Jesús ji'i nu sube bi', ngulacuä yu ji'i nu sube lo'o ngusta ya' yu hique ngu'.

Nchcui' sca nu culiya' lo'o Jesús

¹⁷ Tya ndyaa la Jesús tyucui' bi', lo'o li' nxna sca nu qui'yu lijyä lca'a ji'i Jesús. Ndyatu sti' slo Jesús li'.

—Mstru, tso'o tsa ndu'ni nu'ü —nacui ji'i Jesús—. Cacha' nu'ü jna', ¿na laca cua'ni na' cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye 'na? —nacui yu.

¹⁸ —¿Ni cha' laca nti' nu'ü cha' ñati tso'o laca na'? —nacui Jesús ji'i li'—. Sca ti ycui' Ndyosi laca nu chañi cha' tso'o laca Ni —nacui—.

¹⁹ Jlo ti' nu'ü lcaa cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'i ñati cua sa'ni la: "Ná cujuii mä ji'i tya'a ñati mä; ná cua'ni mä cha' suba' lo'o clyo'o xa' ñati; ná cuaana mä cha' tso'o nu ntsu'u ji'i tya'a ñati mä; ná chcui' mä cuentyu ji'i tya'a ñati mä; ná cua'ni mä ngana ji'i tya'a ñati mä cuaana ti; lo'o jua'a, cua'ni tlyu mä ji'i sti mä, ji'i

xtya'a mä, taquiya' mä ji'i cha' nu nchcui' ngu' bi"».

²⁰ —Mstru —nacui nu qui'yu bi' li'—, tya cuañi' na' ndaquiya' na' lcaa cña bi'; lcaa yija ndaquiya' na' ji'i cha' bi'.

²¹ Ntsu'u tsa tyiquee Jesús ña'a ji'i nu qui'yu bi'. Xa' nchcui' yu lo'o li':

—Sca ti cña lyiji cua'ni nu'ü —nacui Jesús ji'i—. Yaa clya cujui' nu'ü lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jinu'ü, cha' tyu'u cñi ta nu'ü ji'i ngu' ti'i li'; tyacua xi cha' tso'o jinu'ü nde loo la ca su ntucua ycui' Ndyosi. Li' xa' tyaa nu'ü ca slo na' cha' tya'a nu'ü lo'o na'.

²² Lo'o ndyuna nu qui'yu bi' cha' nu nchcui' Jesús lo'o, xa' ña'a ngulacua ti' li'; xñi'ji tsa ti' cha' culiya' tsa nu qui'yu bi'. Ndu'u ndyaa li'.

²³ Nguxtyacui Jesús nxña'a ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i li'.

—Tucui tsa caca cha' tyalaa ngu' culiya' ca su laca ycui' Ndyosi loo —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'.

²⁴ Ndube tsa ti' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu li', cha' nchcui' yu jua'a cha' ji'i ngu' culiya'. Bi' cha' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Cu'mä ngu' cuañi' —nacui Jesús—, tucui tsa caca cha' caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ngu', si tiji' tsa ti' ngu' ji'i lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ycui' ca ngu'.

²⁵ Lasa la cña tyeje tacui sca na'ni quiya' cuxa, masi sca na'ni tonu ñi'ya sca camello. Lasa la cha' bi', tucui la tyatí sca ngu' culiya' cha' ji'i ycui'

Ndyosi cha' caca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i yu.

²⁶ Lo'o ndyuna ngu' cha' bi' ndube tsa ti' ngu' li'.

—¿Tilaca taca ji'i clyaaá ji'i nu cuxi nu ntsu'u chalyuu lacua, cha' tyalaa ca slo ycui' Ndyosi? —nacui' ngu' ji'i Jesús li'.

²⁷ Lo'o ngua tii Jesús ñi'ya nu nclyacua ti' ngu', li' nchcui' yu lo'o ngu' chaca quiya':

—Bi' laca sca cha' nu ná nchca cua'ni ñatí chalyuu; pana ycui' Ndyosi ni, nchca ji'i Ni cua'ni cha' tyalaa ngu' slo Ni —nacui' Jesús ji'i ngu'.

²⁸ Nchcui' Pedro lo'o li':

—Lo'o cuare ni, cua nguxtyanu ya ji'i lcaa na nu ntsu'u ji'i ya cha' tya'a ya lo'o nu'ü, ñi'ya nu nacui' nu'ü cha' cua'ni ya —nacui' Pedro ji'i Jesús.

²⁹ —Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma —nacui' Jesús—, cha' cua ña'a ca ñatí nu ntsu'u cha' tsaa tyijyu' cha' cua'ni cña cuentya jna', lo'o jua'a nguxtyanu ngu' lcaa na nu ntsu'u ji'i ngu' cha' ndyu'ni ngu' cña bi', ná xtyanu na' ji'i ngu' bi' jua'a ti. Masi tysi'ngu', masi tya'a ngula ngu' masi qui'yu masi cuna'a, masi xtya'a ngu', masi sti'ngu', masi sñi'ngu', masi yuu nu ntsu'u ji'i ngu', masi tyanu lcaa cha' bi', ³⁰ pana la cui' chalyuu juani xa' caja quiña'a la cha' ji'i ngu' bi', tsa ña'a nu nguna' ji'i ngu' bi' ngua ti'ngu'. Caja su caca tysi'ngu', caja nu caca tya'a ngula ngu', caja nu caca xtya'a ngu', caja

nu caca sñi'ngu', caja yuu su cua'ni ngu' cña; hasta sca siyento tsa lo cua cha' bi' caja ji'i ngu'. Lo'o la cui' jua'a tyacua cha' ti'i ji'i ngu', pana ca nde loo la caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi'. ³¹ Nde loo la caca ngu' nu tyu'u tucua su cua tye ti cha'; nde chu' la tyanu ngu' nu ndu'u tucua clyo —nacui' Jesús ji'i ngu'.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' cua cajaa ti ycui'

³² Xa' ndu'u ngu' ndyaa ngu' li', ndyaa Jesús lo'o nu ngu' tya'a ndya'a yu tyucuii tsaa ngu' nde Jerusalén. Nde loo ndyaa ycui' Jesús. Lye tsa ngulacua ti'ngu' tya'a ndya'a yu, jua'a nu xa' la ñatí nu ndya'a lca'a ji'i ngu', ntsii tsa ngu'. Ndyaa lo'o Jesús ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ndyaatsu' ngu' sca la'a ti cha' chcui' Jesús lo'o ngu' bi' ñi'ya cha' nu caca ji'i ycui' yu nde loo la.

³³ —Cua'a jyaca ma —nacui' Jesús ji'i ngu' bi' li'—, cua ngusñi na tyucuii nde ca'ya juani cha' tsaa lo'o ngu' 'na slo sti'jo'ó nu laca loo, slo mstru cha' jo'ó. Cua'ni cuayá'ngu' bi' 'na li'. Chcui' ngu' cha' ntsu'u qui'ya 'na, lo'o jua'a xqui'ya bi' ntsu'u cha' cajaa na'. Li' tsaa lo'o ngu' bi' 'na slo ngu' xa' tsu'nu laca loo ji'i lcaa na. ³⁴ Li' xtyí lo'o ngu' bi' 'na, tyu'u hitya sañi'ngu' bi' loo na', qui'ji'i ngu' bi' 'na

lo'o reta. Li' cujui'i ca'a ngu'
bi' 'na lo crusí cha' cajaa na'.
Pana lo'o tyu'u scua sna tsá,
li' tyu'u na' chaca quiya'.

*Ndijñá Jacobo lo'o Juan sca
cha' tso'o ji'i Jesús*

³⁵ Lo'o li' ñaa Jacobo lo'o
Juan tya'a slo Jesús. Sñi' Zebe-
deo laca ngu' bi'.

—MSTRU —NACUI NGU'—,
 TYU'U CHA' CLYU TI' JINU'U,
 NTSU'U SCA CHA' NU NTI' YA CHA'
 CUA'NI NU'U CUENTYA JI'I YA
 —NACUI NGU' JI'I JESÚS.

³⁶ —¿Na laca nti' mā cha'
cua'ni na' cuentya ji'i mā?
—nacui Jesús ji'i ngu'li'.

37 —Cua'ni nu'u cha' tso'o
ta nu'u chacuayá ji'i ya cha'
stu'ba ti tyaca'a ya lo'o nu'u
ca su tlyu su xee tsa, ca
su caca nu'u loo nde loo la
—nacui ngu' bi'—. Tsaca ya
tyaca'a ya la'a tsu' cui su ntu-
cua nu'u, chaca ya tyaca'a ya
la'a tsu' coca jinu'u.

38 —Ná jlo ti' mä ñi'yä cha'
ndijña mä 'na juani —nacui
Jesús ji'lí ngu'—. ¿Ha taca ji'lí
mä cha' co'o mä taná clyaa'
nu nga'ä cha' co'o na'? ¿Ha
talo mä si xcube' ngu' ji'lí mä
ñi'yä nu nga'ä cha' xcube'
ngu' 'na nu lo'o cujuii ngu'
'na?

³⁹—Taca ji'i ya —nacui ngu' ji'i Jesús li'.

—Chañi cha' lo'o cu'maq
nga'a cha' co'o mä taná clyaa'
nu nga'a cha' co'o y cui' na'
—nacui Jesús—. Chañi cha'
chcube' mä ñi'yä nu nga'a
cha' xcube' ngu' 'na. ⁴⁰ Pana,
nu tyaca'a mä la'a tsu' cui' 'na,
nu tyaca'a mä la'a tsu' coca

'na ni, ná ntsu'u chacuáy'
'na cha' ta na' su tyaca'a ñati
ca ndacua. Cua laca ngusubi
ycui! Ni jí'i ñati nu tyaca'a nde
sii' na' tyempo bi' —nacui
Jesús jí'i ngu'.

41 Nu xa'! la tii ty'a' ngu'
nu ndya'q̃ lo'o Jesús ni, lo'o
ngua tii ngu' ñi'yq̃ cha' laca
nu ngüijñña Jacobo lo'o Juan
ji'l̃i Jesús, chii tsa ngua ti'

ngu' ña'q̃a ngu' j̃l̃ĩngu' bi' li'.
42 Pana nchcui' Jesús lo'o ca-
ta'a ngu' sca tyempo ti:

—Jlo ti' mä cha' nu ngu'
nu laca loo ji'lí ngu' xa' tsu'
ni, tyaala tsa ngu' bi' —nacui
Jesús—. Lye tsa nclyo ngu'
bi' cña ji'lí ngu' ca quichí tyi
ngu'.⁴³ Pana nu cu'mä ni, ná
tso'o cua'ni mä jua'a. Lcaa
lo cña nu taca xtyucua mä ji'lí
tya'a ñatí mä, bi' cña ntsu'u
cha' cua'ni ma, si cua ntí' mä
cha' caca mä loo ji'lí ngu' bi'.
⁴⁴ Lo'o jua'a si ntí' mä cha'
ndulo la cha' ji'lí ma cuentva

Kaalo la cua ji'i ma' caca, ja
ji'i ngu' tya'a ma', ntsu'u cha'
cua'ni ma' ñi'yä si laca ma'
msu ji'i tya'a ñati ma', masi na'
lo'o caya'.⁴⁵ Na' nu cua nda
Ni 'na lijyä cha' caca na' ñati,
na' lijyä na' nde chalyuu cha'
caja msu 'na; y cui' na' laca
na' msu ji'i ñati, bi' cha' lijyä
na'. Na cua lijyä na' cha' caja
na' xqui'ya qui'ya nu ntsu'u
ji'i ñati, cha' cua'ni lyaá na'
ji'i quiña'q a tsa ñati li' —nacui
Jesús ji'i ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i Bar-timeo nu cuityi'

⁴⁶ Lo'o li' ndyalaa Jesús ca quichi Jericó. Nteje tacui ngu' cla'be quichi bi'. Nu lo'o cua

tyaa ti Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, li' quiña'a tsa ñati ndyaa lo'o ngu' bi!. Jua'a ngua li', to' tyucuij nга'a sca nu cuityi' nu naa Bartimeo, ndijña msta ji'i ngu' nu li-jiya bi!. Sñi! Timeo laca nu quicha bi!. ⁴⁷ Nu lo'o ngua tii yu quicha bi', cha' lijyа y cui' Jesús Nazaret, cuij ngusi'ya ji'i Jesús li!:

—Jesús, ñati tya'a ji'i jyo'o David laca nu'u —nacui—, cua'ni tya'na ti' nu'u jna' —nacui nu quicha bi' ji'i Jesús.

⁴⁸ Tyuu tya'a ñati ngua ti' cua'a ngu' ji'i nu quicha bi', cha' cuaana ti tyaca'a, ngua ti' ngu'; pana ná ntaja'a nu quicha bi', cuij la nxi'ya li!:

—Cusu!, ñati tya'a ji'i jyo'o David laca nu'u —nacui nu quicha—, cua'ni tya'na ti' nu'u jna'.

⁴⁹ Li' ndatu Jesús, se'i ti ndu yu li!.

—Ñacui mä ji'i yu cha' caa yu ca nde —nacui Jesús.

Li' nacui ngu' ji'i nu cuityi' cha' tsaa ca slo Jesús.

—Cua'ni tlyu tyiquee nu'u juani —nacui ngu' ji'i nu quicha bi!—. Tyatu nu'u, yaa clya nu'u slo La Jesús jua —nacui ngu'.

⁵⁰ Li' ngulo nu quicha plee ji'i, nxtyanu ji'i. Hora ti ndyatu ngusna ndyaa slo Jesús.

⁵¹ Li' nchcui' Jesús lo'o nu quicha bi!:

—¿Na laca nti' nu'u cha' cua'ni na' lo'o nu'u? —nacui yu ji'i.

—MSTRU —nacui nu cuityi!—, cua'ni nu'u jo'o 'na,

cha' xa' tyaca' tso'o xee cloo na' ña'a na' chaca quiya' —nacui ji'i Jesús.

⁵² —Tso'o —nacui Jesús ji'i—, tyaa nu'u to' tyi juani. Jlya ti' nu'u 'na, bi' cha' cua ndyaca tso'o cloo nu'u.

Hora ti ngua tso'o cloo nu cuityi' bi', na'a chaca quiya'. Li' ndu'u lca'a ji'i Jesús tyucuij.

11

Ngua'ni chi ngu' loo Jesús lo'o ndyalaa yu nde Jerusalén

¹ Ca tiya' la ndyalaa ngu' cacua ti to' quichi Jerusalén su ndi'i tucua tya'a quichi sube ti nde sii' ca'ya Olivos. Betfagé lo'o Betania naa quichi sube bi!. Li' ngulo Jesús cña ji'i tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

² —Yaa mä ca quichi sube ti ndacua ti —nacui—. Lo'o tyalaa mä to' quichi bi!, hora ti ña'a mä ndu sca huru ndyaaca' nu bilya tyucua ngu' chü!. Sati' mä ji'i, cha' tyaqä lo'o mä ji'i ca nde. ³ Si ntsu'u ngu' nu cacha' ji'i mä ni cha' laca ndyu'ni mä jua'a, li' ñacui mä ji'i ngu' bi!: “Ntsu'u cña nu cua'ni huru re cuentya ji'i y cui' nu Xu'na na. Hora ti tyaqä lo'o ya ji'i ni' chaca quiya!.” Jua'a ñacui mä ji'i ngu' bi' li!.

⁴ Ndu'u ngu' ndyaa ngu' quichi sube ti bi'; nquiye huru ji'i ngu' su ndu to' calle, ndyaaca' ni' nde toni'i ji'i ngu'. Lo'o ngusatij' ngu' ji'i ni', ⁵ li' nchcui' sca ñati nu ndu cacua ti lo'o ngu' bi':

—¿Ni cha' laca ngusatí' ma
ji'i huru jua? —nacui yu ji'i
ngu'!

⁶ Ndacha' ngu' ji'i yu bi'
ñi'ya cña nu ngulo Jesús ji'i
ngu' cha' chcui' ngu' lo'o. Li'
nda yu chacuayá' cha' tsaa
ngu' lo'o huru. ⁷ Naa lo'o ngu'
ji'i huru slo Jesús li'. Ngusta
ngu' camxa ji'i ngu' hichu'
huru cha' tyucua Jesús hichu'
ni', ndyaa tucua Jesús hichu'
li'. ⁸ Lo'o jua'a ngusta ngu' xa'
late' lo yuu tyucui bi', jua'a
ndyaa ngu' ngusi'yu ngu' sta'
yaca cha' sta ngu' laca' lo yuu,
cha' ca tso'o ña'a tyucui su
tyeje tacui huru lo'o Jesús.

⁹ Ngusi'ya ngu' nu ndyaa
nde loo Jesús, ngusi'ya ngu'
nu lijyá nde chuí; lye tsa
ndyu'ni chí ngu' loo Jesús:

—Cua'ni tlyu na ji'i ycui'
Ndyosi —nacui ngu'—. Culacuá ycui' Ni ji'i nu qui'yú
re nu lijyá lo'o chacuayá' ji'i
ycui' nu Xu'na na. Masi
juani ti, cua'ni tlyu na ji'i
ycui' Ndyosi —nacui ngu'—.
¹⁰ Tso'o tsa si cua'ni tlyu na ji'i
yu re, cha' cua ngulala ti cha'
caca ycui' Ndyosi loo ca nde.
Li' caca ñi'ya nu ngua lo'o
ngua jyo'o cusu' David loo
cua sa'ni la —nacui ngu'—.
Masi juani ti, cua'ni tlyu na
ji'i ycui' Ndyosi —nacui ngu'.

¹¹ Li' ndyalaa ngu' bi' lo'o
Jesús to' quichi Jerusalén,
ndyatí ngu' to' lo'o ji'i quichi
bi'. Hora ti ndyaa na'a Jesús
ne' laa tonu cajua li'. Na'a
yu ji'i lcaa lo na nu ntucua
cajua, lo'o li' nguxtyuú yu ñaa
yu nde quichi Betania chaca

quiya' lo'o nu tii tyucuaa
tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i,
cha' ngusii tsa li'.

*Ngusta Jesús yabe' ji'i sca
yaca quityi nu ná lo'o si'yu*

¹² Lo'o nguxee chaca tsá
li' ndu'u ngu' quichi Beta
nia. Cuati ntyute' tsa Jesús
li'. ¹³ Na'a yu cua tyijyu' xi su
ndu sca yaca quityi nu ntsu'u
laca' ji'i. Ndyaa na'a yu si
ntsu'u si'yu lo, pana laca' ti
ntsu'u, ná ntsu'u si'yu lo bi'
tsiya' ti, cha' tya lyiji tyalaa
tyempo tyu'u si'yu lo yaca bi'.

¹⁴ —Nga'aa cacu ngu' tsiya'
ti si'yu nu tyu'u lo yaca cua
—nacui Jesús li'.

Lo'o nu ngu' nu ndyaca
tsa'a ji'i Jesús ni, ndyuna ngu'
cha' nu nchcui' yu ji'i yaca bi'.

*Ngulo'o Jesús ji'i ngu' cuxi
nu ntsu'u ne' laa tonu*

¹⁵ Tya ndyaa la ngu'
xi, ndyalaa ngu' quichi
Jerusalén. Li' ndyatí Jesús
ndyaa ne' laa tonu jua, nguxa
ana yu ngulo'o yu ji'i ngu'
nu ndujui' yu'ba cajua; lo'o
ji'i ngu' nu ndyi'ya yu'ba bi',
ngulo'o yu ji'i ngu' bi'. Lo'o
nu ngu' nu nchcutsa'a cñi
ji'i ñatí ni, nguxasu yu mesa
ji'i ngu' bi', jua'a nguxasu yu
yaca xlya ji'i ngu' nu ndujui'
paloma. ¹⁶ Ná nda Jesús
chacuayá' tyeje tacui ngu'
lo'o yu'ba ji'i ngu' ca ne' laa
tonu bi'. ¹⁷ Li' nda Jesús sca
cha' lo'o ngu' jua:

—Ndi'ya nscua lo quityi
ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i
laa re: “Ni'i su caca chcui'
lcaa ñatí lo'o ycui' Ndyosi,
jua'a ñacui' ngu' cha' ji'i ni'i

'na, nacui Ni". Jua'a nscua lo quityi —nacui Jesús li'—, pana juani, cua ngua'ni mā cha' to' tyi ngu' cuaana laca ni'l re —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

¹⁸ Ndyuna sti jo'ó nu laca loo cha' bi', jua'a ndyuna mstru cha' jo'ó. Na'a ngu' cha' quiña'a tsa ñati ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu nclyu'u Jesús ji'i ngu', bi' cha' ntsii nu ngu' tlyu bi' si caca tlyu la Jesús; ngua ti' nu ngu' tlyu bi' si caja ñi'yä caca cujuui ngu' ji'i Jesús li'. ¹⁹ Lo'o cua ngusii tsa, li' ñaa Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i. Ná ndyanu ngu' nde quichí tlyu bi' talya.

Ngüityi yaca quityi bi'

²⁰ Nguxee chaca tsa, li' xa' nteje tacui ngu' cacua ti su ndu yaca quityi bi'. Cua ngüityi tsiya' ti yaca bi', tyucui ña'a lo'o quiche súu ngüityi. ²¹ Li' ntsu'u ti' Pedro cha' nu nchcui' Jesús ji'i yaca bi' tya la caa.

—Mstru, ña'a xi ca nde ña'a —nacui Pedro ji'i Jesús—. Cua ngüityi yaca quityi nu ngusta nu'ü yabe' ji'i.

²² —Nga'a cha' jlya ti' mā ji'i y cui' Ndyosi —nacui Jesús ji'i ngu' li'—. ²³ Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o mā juani, cha' si chcui' mā lo'o ca'ya re: "Tyu'utsu' nu'ü, yaa xcua nu'ü nde lo hitya tyujo'o", ñacui mā, jua'a cua'ni y cui' Ni lo'o ca'ya bi'. Jua'a caca si chañi ji'i mā cha' jlya ti' mā cha' caca sca cha' nu jña mā ji'i Ni, pana si ná

jlya ti' mā cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi, ná caca bi' li'. ²⁴ Lo'o jua'a lcaa lo cha' nu ndijña mā ji'i y cui' Ni laja lo'o nchcui' mā lo'o Ni, chañi cha' ta y cui' Ni cha' bi' ji'i mā, si chañi cha' jlya ti' mā ji'i Ni. ²⁵ La cui' jua'a, lcaa quiya' nu lo'o ndu mā cha' chcui' mā lo'o y cui' Ndyosi, ntsu'u cha' cua'ni clyu ti' mā ji'i tya'a ñati mā, si ntsu'u cha' ngusu'ba ñasi' ngu' ji'i mā. Li' y cui' Ndyosi Sti mā nu ntucua nde cuā, caca ji'i Ni cua'ni clyu ti' Ni ji'i mā ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i mā. ²⁶ Pana ná cua'ni clyu ti' y cui' Ndyosi Sti mā ji'i mā ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i mā, si ná lo'o cua'ni clyu ti' mā ji'i tya'a ñati mā.

Ndyu'ni Jesús cña chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi

²⁷ Li' xa' ndyalaa ngu' nde Jerusalén. Xa' ndyatí Jesús ndyaa xi ne' laa tonu jua. Na'a sti jo'ó tlyu ji'i yu, lo'o jua'a nu mstru cha' jo'ó lo'o ngu' cusu' nu laca loo ji'i quichí, na'a ngu' ji'i yu. Li' ndyu'u ti' i ngu' slo yu.

²⁸ —¿Tilaca laca nu nda chacuayá' jinu'ü cha' cua'ni nu'ü cña nu ndyu'ni nu'ü? —nacui ngu' ji'i Jesús—. ¿Tilaca laca nu ngulo cña jinu'ü? —nacui ngu'.

²⁹ —Lo'o jua'a na', xcuanne na' sca cha' ji'i cu'mā —nacui Jesús li'—. Xacui mā cha' bi' 'na, lo'o li' cachá' na' ji'i mā tilaca laca nu nda chacuayá' 'na —nacui yu—. ³⁰ Ndi'ya laca cha' bi': ¿Tilaca laca nu ngulo cña ji'i jyo'o Juan cha'

tyucuatyá yu ji'i ngu'? ¿Ha ycui' Ndyosi nda chacuayá' ji'i Juan bi' lijyá? ¿Ha ñatí chalyuu ti nda chacuayá' ji'i yu? Cacha' liñi cu'maq jna' —nacui Jesús ji'i ngu'.

³¹ Li' cuaana ti nchcui' nu ngu' tlyu bi' lo'o tya'a ngu':

—Si ñacui na cha' ycui' Ndyosi ngulo cña ji'i jyo'o Juan bi', li' xacui yu cha' ji'i cua: “¿Ni cha' laca ná ndaquiya' ma ji'i cha' nu nchcui' yulacua?” ³² ¿Ha tso'o la ñacui na cha' ñatí chalyuu ti ngulo cña ji'i Juan? —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'.

Na cua ntsii nu ngu' nu laca loo bi' ña'a ji'i lcaa ngu' nu ndi'i quichí bi'. Jlo ti' nu ngu' tlyu bi' cha' lcaa ngu' bi' cua ngusñi ngu' cha' ji'i jyo'o Juan cha' tu'ba ji'i ycui' Ndyosi ngua.

³³ —Ná jlo ti' ya —nacui ngu' ji'i Jesús li'.

—Tso'o lacua —nacui Jesús—. Lo'o jua'a na' ní, ná cacha' na' ji'i ma tilaca laca nu ngulo cña 'na cha' cua'ni na' cña nu ndyu'ni na' —nacui yu ji'i nu ngu' tlyu bi'.

12

Cuiji ji'i msu xña'a

¹ Lo'o li' nguxana Jesús nda yu sca cuiji lo'o nu ngu' tlyu nu ndu cacua ti slo yu:

—Ntsu'u sca ñatí, ndi'i xi tyuú tya'a yaca si'yu losu' tyixi ji'i nu cua ndyataa yu. Ngüiñá yu sca lo'o chü' yaca bi'. Li' ngulu yu sca pilya tlyu ne' quee su tyatá si'yu, cha' tyu'u hitya tyixi ji'i si'yu bi'. Lo'o jua'a ngüiñá yu sca ni'i

su tyi'i ngu' cuä ji'i yaca si'yu bi'.

'Li' nda yu ne' lo'o su ndu yaca bi' ngüijña xa'la ñati. Tsa cla'be ti si'yu nu tyu'u lo yaca bi' caja ji'i ycui' li'. Li' ndu'u yu ndyaa yu xa' quichí tyijyu' la. ² Lo'o ndyalaa co'nu nga'a cha' cumi si'yu losu' bi', li' ngulo yu cña ji'i msu ji'i cha' tsaa slo ñatí bi', tsaa squi'ya xi si'yu losu' tyixi nu nga'a cha' tyacua ji'i ycui'. ³ Hora ti ntejeya' ngu' nu ndu loo cña bi' ji'i msu nu ndyalaa ca ti, ngujui'i ngu' ji'i; ná nda ngu' ni sca ti si'yu losu' cacu xu'na cña bi'. ⁴ Xa' ngulo xu'na cña ji'i chaca msu cha' tsaa na'a msu bi' ji'i yaca si'yu ji'i yu. Chaca quiya' ngua'ni lya' tsa ti' ngu' bi' ji'i msu nu ndyala slo ngu'. Ngujui'i ndacu' ngu' scua' hique msu bi', lo'o jua'a ngu' ngu' quee ji'i. ⁵ Xa' ngulo xu'na bi' cña ji'i chaca msu, lo'o li' ndyujuuii ngu' ji'i nu msu bi'. Tyuu tya'a msu cua nda xu'na cña ji'i cha' tsaa squi'ya ngu' si'yu losu' bi', pana ngua'ni lya' tsa ti' nu ñatí bi' ji'i ca ta'a msu nu ndyaa slo ngu'. Ntsu'u msu bi' fiaa ngujui'i ti ngu' ji'i, lo'o jua'a ntsu'u nu ndyujuuii ngu' ji'i tsiya' ti.

⁶ 'Chaca tya ñatí ndyanu ji'i xu'na cña bi', sca sñi' yu nu tyaca'a tsa ji'i yu laca bi'. Li' nda xu'na cña ji'i sñi' ycui' ca cha' tsaa na'a ji'i nu ngu' nu lya' ti' bi'. "Ná tyiquee' taquiya' ngu' ji'i sñi' na", ngua ti' xu'na bi'. ⁷ Pana lo'o na'a nu ngu' nu lya' ti' bi' ji'i sñi' ycui' xu'na cña

bi', li' nguxana ngu' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu': "Nu jua caca xu'na yaca re nde loo la", nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'. "Tso'o la si ca ta'a na cujuii cly'a na ji'i yu, cha' tyanu yaca re cuentya ji'na tsiya' ti", nacui' ngu'. ⁸ Li' ngusñi ngu' bi' ji'i sñi' xu'na cña bi', ndyujuui' ngu' bi' ji'i; nguxcuña'ngu' ji'i jyo'o bi' ca chu' lo'o.

⁹ Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu', nchcuane yu sca cha' ji'i ngu' li':

—¿Ni'yä cua'ni xu'na cña bi' li'? —nacui' Jesús ji'i ngu'—. Ná tyiquee' ndi'yä cua'ni yu: tyaa' y cui' xu'na cña bi' ca su ndu yaca bi'; li' cujuui' yu ji'i lcaa' ñatü' nu lya' ti' bi', cuati ta yu ji'i yaca si'yu bi' jña xa' la ñatü' cha' cua'ni ngu' cña ndacua. Jua'q a cua'ni xu'na cña bi'.

¹⁰ ¿Ha bilya chcui' mä lo quityi ji'i y cui' Ndyosi su nscua ndi'yä?:

Ntsu'u sca quee nu nguxcuña' cuityi ni'i ji'i clyo, cha' ná tso'o ña'q a quee bi' nti' ngu';
pana juani cua ngujui cña nu cua'ni quee bi', cha' ndu bi' su ndulo la cha' ji'i cuentya ji'i y cui' Ndyosi.

¹¹ Y cui' nu Xu'na na ngua'ni cha' jua'q a ngua cha' bi', bi' cha' ndube tsa ti' na ji'i cha' tlyu bi'.

Jua'q a nchcui' quityi —nacui' Jesús.

¹² Lo'o li' ngua ñasi' nu ngu' tlyu bi' ji'i Jesús, cha' ngua tii ngu' bi', cha' cua nchcui'

Jesús cha' ji'i y cui' ngu' bi' laja lo'o nda yu cui' bi' lo'o ngu'. Xñi ngu' bi' ji'i Jesús ngua ti' ngu'; pana ná ngua ji'i ngu', cha' ntsi'ngu' ji'i nu ñatü' quiña'q a bi'. Bi' cha' ndu'u nu ngu' tlyu bi', ndyaa ngu' li'.

Cha'ji'i cñi cña loo ngu'

¹³ Ca tiya' la li' ngulo nu ngu' tlyu bi' cña ji'i tucua sna tya'a ngu' fariseo, jua'q a ji'i xi ñatü' nu cuentya ji'i rey Herodes, cha' tsaa ngu' ca slo Jesús, cha' chcui' cuayá' ngu' lo'o yu. ¹⁴ Lo'o cua ndyalaa ngu' slo yu, li' nchcui' ngu' lo'o yu:

—Mstru —nacui' ngu' ji'i Jesús—, jlo ti' ya cha' liñi tsa ndu'ni nu'u; la cui' cha' liñi nu ntsu'u ji'i y cui' Ndyosi, bi' ti cha' laca nu nclu'u nu'u ji'i ngu'. Ná ndube ti' nu'u ñi'yä cha' nu nchcui' ngu' jinu'u. Sca ti cuayá' nti' nu'u ña'q a nu'u ji'i lcaa' ñatü', masi' ngu' ti'i, masi' ngu' tonu. Tyu'u cha' clyu ti' jinu'u, ¿ha tso'o si ta na cñi cña loo na cuentya ji'i rey tlyu nu ndi'i' ja' tsu' bi'? —nacui' ngu'—. ¿Ha ndu'ni tsa cha' ta na cñi bi' ji'i ngu'? ¿Ha ná tso'o la masi ná ta na cñi bi' tsiya' ti?

¹⁵ Ngua tii Jesús cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee' ngu' bi'.

—¿Ni cha' laca nchcui' cuayá' ma'na jua'q a? —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'—. Ta mä sca cñi plata 'na cha' ña'q a na' ji'i.

¹⁶ Li' nda ngu' sca cñi ji'i. Nchcuane Jesús ji'i ngu' li':

—¿Tilaca nu ca ji'i lcui' nu nga'q a chu' cñi re? ¿Ti ji'i

xtañi yu nu nscua chū' cñi re?
—nacui Jesús ji'i ngu'.

—Xtañi nu rey tlyu nu ndi'i
xa' tsu', bi' nga'a chū' cñi cua
—nacui ngu' li'.

¹⁷ —Tso'o —nacui Jesús
li'—, ji'i rey tlyu bi' tya ma
lcaa na nu nga'a cha' ta ma
ji'i lacua, lo'o jua'a ji'i y cui'
Ndyosi tya ma lcaa na nu
ntsu'u cha' tya ma ji'i Ni.

Ndube tsa ti' ngu' cha'
nchca tsa ji'i Jesús xtyacui
cha' lo'o ngu' bi'.

*Nchcuane ngu' ji'i Jesús
ni'ya caca lo'o tyu'úngu'chaca
quiya'*

¹⁸ Lo'o li' ndyalaa xi ngu'
saduceo slo Jesús; lo'o nu ngu'
bi' ni, ná jlya ti' ngu' cha'
tya tyu'ú jyo'o chaca quiya'.
Nchcuane ngu' bi' sca cha' ji'i
Jesús li':

¹⁹ —Mstru —nacui ngu'
bi'—, sa'ni la nguscua jyo'o
Moisés sca cha' lo quityi
cuentya ji'i tya'a ngula ngu'.
Nu lo'o cua ngujuii tsaca yu
ni, si cua ngujuii clyo'o yu
pana bilya caja sñi' yu, li'
ntsu'u cña ji'i tya'a ngula yu
nu ntucua y cui' ti cha' caja
clyo'o lo'o nu cuna'a clyo'o
jyo'o tya'a yu. Li' chcui'
ngu' ji'i sñi' clyo' ngu' cha'
sñi' nu quiyu' nu cua ngujuii
bi' laca bi', cha' ná chcuna'
xtañi yu nu cua ngujuii bi'.
Jua'a nchcui' Moisés cua
sa'ni la. ²⁰ ¿Ñi'ya caca li'?
Ngua sca quiya' ndi'i cati
tya'a nu quiyu', xcui' tya'a
ngula ngu'. Ngujuii clyo'o nu
cusu' la, pana yala ti ngujuii
li', lo'o bilya caja sñi' ngu'.

²¹ Lo'o jua'a ngujuii clyo'o nu
cuna'a ti'i bi' lo'o chaca yu
tya'a ngula jyo'o bi'. La cui'
jua'a ngujuii nu quiyu' bi',
lo'o bilya caja sñi' ngu'. Xa'
ngujuii clyo'o nu cuna'a ti'i bi'
lo'o chaca yu tya'a jyo'o bi'.
²² Lo'o jua'a ngua cha' ji'i lo'o
nu cati tya'a ngu' quiyu' bi'.
Ná ngujuii sñi' ngu' tsiya' ti.
Su cua ndye, li' ngujuii nu
cuna'a bi'. ²³ Nu lo'o tyu'ú
lcaa jyo'o chaca quiya' ni,
¿tilaca caca clyo'o nu cuna'a
bi', cha' nu ca ta'a cati tya'a
ngu' bi' cua nguti'i lo'o nu
cuna'a bi'?

²⁴ —Ná jlo ti' ma tsiya' ti
—nacui Jesús ji'i ngu' bi'—,
cha' ná nchca cuayá' ti' ma
ñi'ya cha' nu nscua lo quityi
ji'i y cui' Ndyosi. Ná nchca
cuayá' ti' ma ñi'ya ña'a cña
tonu tsa nu nchca ji'i y cui'
Ndyosi cua'ni Ni. ²⁵ Nu lo'o
tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya',
nga'aa ntsu'u cha' caja clyo'o
ngu' li'. La cui' ñi'ya nu
ndi'i xcä ji'i y cui' Ndyosi ca
su ntucua Ni, la cui' jua'a
tyi'i ngu' li'. ²⁶ ¿Ha ná jlya
ti' ma cha' tyu'ú jyo'o chaca
quiya'? ¿Ha bilya chcui' ma
lo quityi nu nguscua jyo'o
Moisés cua sa'ni la? Tso'o
la si chcui' ma ñi'ya nscua
cha' ji'i yaca quiche' bi', nu
lo'o nchcui' y cui' Ndyosi lo'o
Moisés ndi'ya: "Y cui' Ndyosi
Xu'na Abram laca na", nacui
y cui' Ni ji'i Moisés; "y cui'
Ndyosi Xu'na Isaac laca na',
y cui' Ndyosi Xu'na Jacob laca
na". ²⁷ Ná nacui quityi bi'
cha' na cua ngua y cui' Ndyosi
Xu'na ngu' bi', ña'a ti tya laca

Ni Xu'na ngu' bi' juani; lo'o jua'q̄ laca y cui' Ndyosi Xu'na lcaa ñat̄i lu'ú. Bi' cha' nacui na' cha' ná ngua cuayá' t'i m̄a tsiya' ti —nacui Jesús ji'i nu ngu' saduceo bi'.

Cñā nu ndulo la cha' cua'ni na cuentya ji'i y cui' Ndyosi

²⁸ Nd̄u sca mstru cha' jo'ó slo Jesús li'. Ndyuna mstru bi' ñi'yq̄ nu nguxacui ngu' cha' ji'i Jesús, ñi'yq̄ ngua cha' tso'o tsa nchcui' Jesús lo'o ngu'. Lo'o li' nchcuane mstru bi' sca cha' ji'i Jesús:

—Ca ta'a cñā nu ngulo y cui' Ndyosi ji'na cha' cua'ni na ni, ¿ñi'yq̄ cñā laca nu ndulo la cha' cua'ni na ji'i? —nacui ji'i Jesús.

²⁹ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i mstru bi':

—Ndi'yq̄ nchcui' cha' nu nscua clyo la bi': “Cu'm̄a ngu' Israel, cua'q̄ jyaca m̄a cha' sca ti y cui' Ndyosi laca nu Xu'na na” —nacui Jesús ji'i. ³⁰ “Lo'o jua'q̄ ntsu'u cha' tyucui tyiquee m̄a tyu'u cha' ji'i m̄a lo'o y cui' Ndyosi nu Xu'na m̄a, nu lo'o lubii ti cresiya ji'i m̄a, jua'q̄ lo'o lcaa cha' nu nda'ya hique m̄a, jua'q̄ lo'o tyucui juersa ji'i m̄a tyu'u cha' ji'i m̄a lo'o Ni.” ³¹ Lo'o jua'q̄ nscua chaca cha' nu nchcui' ndi'yq̄: “Cua'ni tya'na ti' m̄a ji'i tya'a ñat̄i m̄a ñi'yq̄ nu ndu'ni tya'na ti' m̄a ji'i y cui' ca m̄a”. Nga'aa ntsu'u xa' la cñā nu ndulo la ji'na cha' cua'ni na —nacui Jesús.

³² —Cha' liñi laca cha' nu nchcui' nu'u, mstru —nacui mstru bi' ji'i Jesús—, chañi cha' nu nchcui' nu'u cha'

sca ti y cui' Ndyosi nu chañi cha' laca Ni Xu'na na; nga'aa ntsu'u chaca. ³³ Lo'o jua'q̄ tyucui tyiquee na nga'q̄ cha' tyu'u cha' ji'na lo'o y cui' Ndyosi, jua'q̄ lo'o lcaa cha' nu nda'ya hique na, jua'q̄ lo'o tyucui juersa ji'na tyu'u cha' ji'na lo'o Ni; ndu'ni tsa cha' cua'ni na jua'a. Lo'o jua'q̄ cha' cua'ni tya'na ti' na ji'i tya'a ñat̄i na, ñi'yq̄ nu tya'na ti' na ña'q̄ na ji'i y cui' ca na, tso'o tsa cha' bi'. Nu lo'o cua'ni na cñā jua'q̄, quiña'q̄ tsa cha' tso'o ndyu'ni na li'. Xtyi la cha' ndulo ji'na cha' tsaa lo'o na mst̄a nu caca ji'i y cui' Ndyosi, masi mst̄a ndyaquí, masi na'ni lu'ú nu cujuíi na ca ne' laa cha' caca mst̄a.

³⁴ Ngua cuayá' tso'o ti' nu qui'yu bi', ngua ti' Jesús.

—Ná quiña'q̄ tsa lyiji jinu'u cha' tyat̄i nu'u cha' ji'i y cui' Ndyosi cha' caca Ni loo ne' cresiya jinu'u —nacui Jesús ji'i mstru bi'!

Lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi', nga'aa nchcui' ngu' xi xa' la cha' lo'o, cha' ntsii_ ngu' xi ji'i.

Nchcuane Jesús ji'i ngu' cuentya ji'i Cristo

³⁵ Tya ndu' Jesús nclyu'u yu ji'i ngu' ne' laa tonu bi'. Li' nchcuane yu ji'i ngu':

—Nchcui' nu mstru cha' jo'ó bi' cha' la cui' ñat̄i tya'a ji'i jyo'o David caca Cristo —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¿Ni cha' laca nchcui' mstru bi' jua'q̄? ³⁶ Cua' nchcui' y cui' jyo'o David tya sa'ni la cha' Xu'na yu laca y cui' Cristo.

Xqui'ya cha' ngulu'u Xtyi'i
ycui' Ndyosi ji'i David, bi'cha'
nguscua yu ndi'yq:
Ycui' Ni nu laca Xu'na na
nacui ji'i Cristo nu
Xu'na na':

"Tyucua nu'u nde la'a tsu' cui
'na", nacui Ni,
"ñ'a'q cuayá' nu cua'ni tye
na' cha' ji'i lcaa tya'a
cusuú jinu'u,
cha' caca nu'u loo ji'i lcaa
ca cha'", nacui ycui'
Ndyosi nu Xu'na na ji'i
Cristo.

³⁷ Xu'na na', nchcui' jyo'o
David ji'i Cristo —nacui Jesús
ji'i ngu'—. ¿Ni cha' laca
nchcui' ngu' cha' ñati tya'a ji'i
jyo'o David caca ycui' Cristo
lacua?

Tso'o tsa ndyuna ñati cha'
nu nda Jesús, lo'o jua'a
quiña'a tsa ñati ndu ca bi'.

*Ngusta Jesús qui'ya ji'i
mstru cha' jo'o bi'*

³⁸ Lo'o li' tya nclyu'u la
Jesús ji'i ngu':

—Tii ti ti' ma cha' ná cñilo'o
mstru cha' jo'o ji'i ma. Ndiya
tsa ti' ngu' bi', cha' tyijloo
ngu' ji'i xa' la ñati —nacui
Jesús—. Lacu' ngu' bi' late'
tso'o ñ'a'q nu tyucui cu', cha'
lye tsa cua'ni chi' xa' ñati
loo ngu' bi' lo'o ndya'a'q ngu'
lcaya! ³⁹ Ndiya ti' mstru bi'
tyucua lo yaca xlya nutso'o la
ñ'a'q ne' laa, jua'a tyucua ngu'
bi' ca su tso'o la lo'o ndyaca
ta'a. ⁴⁰ Hasta nxlyáá mstru
bi' ni'i ji'i nu cuna'a ti'i, jua'a
ji'i lcaa na nu ntsu'u ji'i nu
cuna'a bi' nxlyáá ngu'. Ty-
iquee' nchcui' mstru bi' lo'o
ycui' Ndyosi; pana na cuiñi

ti ndu'ni ngu' jua'a, cha' ña'a
ñati ji'i ngu' nti' ngu'. Bi' cha'
lye la xcube' Ni ji'i mstru bi',
nu lo'o tyalaa tsq cha' cua'ni
cuayá' Ni ji'i lcaa ñati.

*Msta nu nda sca nu cuna'a
ti'i*

⁴¹ Lo'o ndye nchcui' Jesús
cha' bi', li' ndyaa tucua yu xi
ne' laa bi' cacua ti su ndu caju
su nxu'ba ngu' cñi cha' caca
msta. Na'a yu ji'i nu quiña'a
tsa ñati nu ndya'a nsu'ba
msta ne' caju cajua. Ndy'a
xi ngu' culiya', quiña'a tsa
cñi ngusu'ba ngu' culiya' bi'
ne' caju bi'. ⁴² Li' ndyalaa
sca nu cuna'a ti'i, ngusu'ba
tucua tya'a ti cñi sube ne' caju
bi', ñi'ya nti' si laca bi' sca
centavo ti. ⁴³ Li' nchcui' Jesús
lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a
ji'i cha' caq' ngu' slo:

—Chañi cha' nu nchcui' na'
lo'o ma —nacui Jesús ji'i ngu'
bi'—, cha' tlyu la msta nu
nda nu cuna'a ti'i jua que
msta nu nda lcaa lo xa' la ñati
nu ndya'a re. ⁴⁴ Xa' ñati ni,
nda ngu' cñi nu ntuyucua ti ji'i
ngu'; pana nda nu cuna'a ti'i
jua lcaa na nu ntsu'u ti xi ji'i,
lcaa nu nga'a cha' caja xi na
cacu ma' cua nda bi' juani.

13

Ngulala ti cati laa tonu

¹ Lo'o li' cua tya'u ti Jesús
ne' laa tonu lo'o nu ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i.

—Mstru —nacui tsaca yu
ji'i Jesús—, ñ'a'q tso'o nu'u xi
ji'i laa tonu re cha' tso'o tsa
ndya'. Tso'o tsa ñ'a'q quee nu
ntsu'u sii' ni'i re —nacui.

2 —¿Ha cua na'q mä cha' tonu tsa ni'l quee re? —nacui Jesús ji'l li'—. Nde loo la tyalaa sca tsä lo'o cuityi ñati ji'l ni'l re tsiya' ti, hasta nga'aa tyanu ni sca quee nu xñi ca'a chu' tya'a.

Cha'ti'ínu caca lo'o cua tye ti chalyuu

3 Lo'o ndu'u ngu' ndyaa ngu' nde lo xlya ca'ya Olivos, ngua'q ngu' xi su tyaca' tso'o laa tonu bi'. Nga'a Jesús lo'o Pedro lo'o Jacobo lo'o Juan lo'o Andrés, cuaana ti nchcuane ngu' bi' ji'l yu li':

4 —Cuacha' nu'u ji'l ya, ¿ni jacua' cuityi ngu' ji'l laa tonu jua? —nacui ngu' bi' ji'l Jesús—. ¿Ñi'ya caca ca cuayá' ti' ya nu lo'o cua caca ti cha' cuxi bi'?

5 Ngulu'u la xi Jesús ji'l ngu' li':

—Cui'ya mä cuentya cha' ná tucui cñilo'o ji'l mä —nacui Jesús—. 6 Nde loo la cäa quiña'q ñati nu chcui' cha' cuiñi ti ji'l y cui' na!. Chcui' ngu' cha' y cui' Cristo laca ngu', lo'o jua'a cñilo'o ngu' bi' ji'l quiña'q ñati nu jlya ti' cha' bi'.

7 'Tyempo bi' cañi cha' nxuu tya'a ngu' nasiyu re lo'o ngu' xa' nasiyu, lo'o jua'a caja cha' ji'l mä cha' nxuu tya'a ngu' nasiyu tyijyu'. Ná cutsii mä li'. 8 Xuu tya'a ñati sca tsu' lo'o ngu' chaca tsu', jua'a xuu tya'a ñati sca quichí tlyu lo'o ñati chaca quichí tlyu, tyuu se'i clyacui chalyuu li'. Lo'o jua'a lcaa ti se'i caja jbi'ñä ji'l ngu'. Pana lcaa cha' bi'

caca lo'o chca nguxana ti cha' chcube' ñati chalyuu, si'i na cua tye ti chalyuu li'.

9 'Lo'o cu'mä ni, tii ti ti' mä tyi'l mä li' —nacui Jesús—. Tejeya' ñati cuxi ji'l mä, jua'a sta ngu' qui'ya ji'l mä slo ngu' tisiya; quiji'l ngu' bi' ji'l mä, masi ca ne' laa ji'l ngu'. Nga'a cha' tsatu mä slo ngu' gobierno, slo ngu' nu laca loo; cuentya jna' cacha' mä lcaa cha' tso'o jna' ji'l ngu' bi'. 10 Pana tya lyiji tye chalyuu li', cha' clyo ntsu'u cha' cañi cha' tso'o cuentya jna' slo lcaa ñati tyucui ña'a cha' chalyuu.

11 Ná cutsii mä lo'o tejeya' ngu' ji'l mä cha' tsaa lo'o ngu' ji'l mä slo ngu' tisiya cha' caca cuayá' ji'l mä lo'o ngu' bi', ni ná culacua tsa ti' mä ñi'ya cha' nu xacui mä ji'l ngu' bi'; ta y cui' Ndyosi lcaa cha' nu nga'a cha' chcui' mä tsä bi'. Nga'aa si'i y cui' ti mä chcui' mä li', cha' lo'o tyucui chacuayá' ji'l Xtyi'i y cui' Ndyosi chcui' mä. 12 Cuxi tsa caca tyempo li'; cujuii cuañi' ñati ji'l tya'a ngu' cha' cujuii ngu' ji'l, jua'a cujuii cuañi' ngu' ji'l sñi' ngu'. Lo'o nu ngu' cuañi' ni, caca ñasi' ngu' ji'l sti ngu', ji'l xtya'a ngu' li'; ta nu ngu' cuañi' bi' ji'l sti ngu', ji'l xtya'a ngu' cha' cujuii ngu' cuxi ji'l. 13 Lye tsa caca ti'í ti' lcaa ñati ji'l mä xqui'ya cha' ñati jna' laca mä. Ná cube ti' mä; lcaa cu'mä nu talo mä ji'l cha' cuxi bi' ña'a cuayá' nu tye chalyuu, cua'ni lyaá y cui' Ni ji'l mä li'.

14 'Cua nscua lo quityi ji'l

jyo'o cusu' Daniel nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni, cha' ca tiya' la ña'a mā cha' tyu sca na nu suba' tsa, nu cua'ni ñu'ji'i lcaa na lubii—. (Caca cuayá' ti' mā cha' bi' nu lo'o chcui' mā lo quityi re.) —Nu lo'o ña'a mā cha'ndu na suba'bi'ca ne'laa tonu su ná ntsu'u chacuayá' tyu —nacui Jesús—, li' tso'o la si xna lcaa mā nu ndi'i mā nde loyuu su cuentya Judea, xna mā cha' tyu'u cuatsi' mā laja ca'ya. ¹⁵ Xna clya mā tsā bi' li!. Si nga'a ñati que ni'i ji'i li!, nga'aa caja tyempo ji'i ngu' bi' tyaq̄a ngu' nde ne' ni'i, cha' culo ngu' yu'ba nu ntsu'u ji'i ngu'; nga'a cha' ca'ya clya ngu' bi' nde lo yuu cha' xna clya ngu' li!. ¹⁶ Lo'o jua'a si nga'a ñati lo xtya tsā bi', nga'aa caja tyempo xtyuu' ngu' bi' ca to' tyi ngu' cha' squi'ya ngu' te' quicha' ji'i ngu', cha' ntsu'u cha' xna clya ngu' bi' li!. ¹⁷ Tya'na tsa nu cuna'a tana; jua'a nu cuna'a nu ntsu'u cubi' cuañi' nu tya ntyi', tya'na tsa caca ngu' bi' lo'o caca tsā bi!. ¹⁸ Tso'o si jña mā cha' ji'i ycui' Ndyosi cha' ná caca tyempo tlyi' bi' nu lo'o ntsu'u cha' xna mā, ¹⁹ cha' lye tsa chcube' ngu' tsā bi!. Ni sca quiya' bilya chcube' ñati chalyuu jua'a, tya lo'o ngüiñá ycui' Ndyosi chalyuu. Lo'o jua'a tyempo nu caca nde loo la, nga'aa chcube' ngu' chaca quiya' jua'a. ²⁰ Pana cua nacui ycui' nu Xu'na na cha' xtyi la tsā caca tyempo nu chcube' ngu' ca li!. Si tyiquee' talo tyempo

cuxi bi', nga'aa clyaa ni tsaca ñati chalyuu li!. Pana xqui'ya cha' tya'na ti' ycui' Ni ji'i ñati ji'i Ni, bi' cha' cua'ni Ni cha' xti ti tsā caca tyempo cuxi bi'.

²¹ 'Ca nde loo la ndi'ya chcui' nu ngu' cuiñi lo'o mā: "Ña'a mā ña'a, cua ndyalaa Cristo ca nde", ñacui ngu' cuiñi. Lo'o li!: "Ña'a mā ña'a, cua ndyalaa Cristo quichi jua", ñacui xa' la nu cuiñi li!. Ná taquiya' mā ji'i cha' nu chcui' ngu' bi!. ²² Cristo cuiñi caca ngu' bi!. Lo'o jua'a tyu'u tucua xi nu cuiñi nu chcui' cha' tu'ba ji'i ycui' Ndyosi laca ycui' ca ngu'; cha' cuiñi ti cua'ni ngu' bi' cha' tlyu, cha' cube tsa ti' xa' ñati. Cua'ni ngu' cuiñi bi' jua'a, cha' tyijiloo ngu' ji'i mā nti' ngu', lo'o jua'a ji'i lcaa ñati nu cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i. ²³ Cua ndacha' na' cha' bi' ji'i mā juani, nu tya lyiji caca cha' cuxi bi', cha' cui'ya mā cuentya ñi'ya caca cha' bi', cha' caca tii tii' mā li!.

Ndi'ya caca lo'o chaca quiya' caq̄a ycui' nu cua nda Ni ji'i lijya cha' caca ñati

²⁴ Tya ngulu'u Jesús la xi cha' ji'i ngu' li!:

—Lo'o li! —nacui yu—, nu lo'o ndye nchcube' ñati, caca talya ña'a xee cuichaa li', lo'o jua'a nga'aa tyaca' xee co' li'.

²⁵ Tyalú cuii lo'o cualya nu ntsu'u nde cuā ca lo yuu li', lo'o jua'a xquiña Ni ji'i lcaa na nu ntsu'u nde cuā. ²⁶ Lo'o na' nu cua nda Ni 'na lijya cha' caca na' ñati ni, ña'a ngu' 'na, cha' caq̄a na' laja coo nu

ndubi tsa ña'q. Lye xi ña'q caca li', cha' lo'o lcaa juersa 'na caq na!. ²⁷ Li' culo na' cña ji'i quiñ'a q tsa tya'a xcq ji'i ycui' Ndyosi, cha' tsaa xcq bi', cha' xut'i se'i ti ji'i lcaa ñati nu cua ngusubi ycui' Ni ji'i; tsaa xcq bi' lcaa su ndi'i ñati bi' tyucui ña'q chalyuu.

²⁸ 'Ntsu'u sca cha' nu ca tsa'q na xi lo'o ña'q na masi yaca quityi, masi yaca ntsati. Nu lo'o xana tyucua sati, li' caluu laca'; caca cuayá' ti' na li' cha' cua ngulala ti tyalaa ni tyo. ²⁹ Lo'o jua'q caca cuayá' ti' ma cha' cua tye ti lcaa cha'; nu lo'o ña'q ma tyu'u tucua lqua ti cha' nu cua ndacha' na' ji'i ma tsq, cua caq ti ycui' na' li!. ³⁰ Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma, cha' lo'o bilya tye cha' ji'i lcaa ñati nu lu'ú chalyuu juani, li' caca lcaa cha' nde chalyuu ñi'ya nu ndacha' na' ji'i ma tsq. ³¹ Tye cha' ji'i lcaa na nu ntsu'u nde cua, tye cha' ji'i chalyuu, pana ná tye tsiya' ti cha' nu cua nchcui' na' lo'o ma, cha' xcui' cha' liñi laca cha' nu nchcui' na'.

³² 'Ni sca ñati ná jlo ti' ni tsq caca cha' bi', ni hora caca; masi xcq ji'i ycui' Ndyosi, masi na' nu lacq nu sca ti Sñi' ycui' Ni, ná jlo ti' ya. Sca ti ycui' Ndyosi Stina', jlo ti' Ni ni tsq caca bi'.

³³ 'Tii ti ti' ma tyi'i ma, cua'ni yala ma lo'o ntajatya ti ma ji'i ycui' Ni, cha' ná jlo ti' ma ni jacua' caca tsq bi'. ³⁴ Ñi'ya laca lo'o cua tsaa ti sca ñati tlyu tyijyu': lo'o cua tsaa ti yu, ta yu cña ji'i msu cha' ña'asii ngu' to' tyi yu, sca cña

scaa msu bi'; cuati culo nu xu'na ni'j bi' cña ji'i nu qui'yu nu ndu cuq ca to' lo'o cha' cua'ni tii ti' yu. ³⁵ Jua'q cu'ma ni, tii ti ti' ma tyi'i ma cha' ná jlo ti' ma ni jacua' tyaq nu Xu'na ma, masi nde ngusii, masi cla'be talya, masi hora nxi'ya ndye'e, masi lo'o cua nguxee chaca tsq. ³⁶ Tii ti ti' ma tyi'i ma lacua si tsiya' ca tyu'u tucua yu caq yu, cha' ná tyalaa ycui' nu Xu'na ma laja lo'o laja' ti ma. ³⁷ Ndi'ya nchcui' na' lo'o ma, jua'q lo'o lcaa ñati: Tii ti ti' ma tyi'i ma lacua.

14

Cuaana ti ngüiñi cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu' cha' xñi ngu'ji'i Jesús

¹ Tya lyiji tya tyucuaa tsq cha' caca ta'a pascua, li' ndyaca ta'a su ndacu ngu' xlyá nu ná ndya' lo'o scua tye'. Nclyana sti jo'ó nu laca loo, nclyana mstru cha' jo'ó, ñi'ya nu cua'ni ngu' cha' caca tejeya' ngu' ji'i Jesús cuaana ti, cha' cujuí ngu' ji'i.

² Nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' ñi'ya cua'ni ngu' cña bi':

—Ná tso'o tejeya' na ji'i yu tsq ta'a —nacui' ngu'—. Caca ñasi' tsa lcaa ñati nu ndi'i ta'a si jua'q, tlyu tsa cha' cusúu caca bi' li'.

Nda'q sca nu cuna'q setye hique Jesús

³ Lo'o li' nga'q Jesús to' tyi Simón nu ngusñi quicha ndyatsu' cuaña'. Ca quichi Betania ntucua tysi nu Simón bi'. Lo'o nga'q ngu' to' mesa

ndyacu ngu', li' ndyalaa sca nu cuna'q̄ slo ngu' lo'o sca caatȳ quee alabastro, nu ngutsa'q̄ lo'o setye tyixi xtyi'l̄ nu laca setye nardo; quiña'q̄ tsa nga'q̄ setye bi'. Li' ngucha nu cuna'q̄ bi' tu'ba caatȳ, ngusalú setye lo xlyá hique Jesús su ntucua yu. ⁴ Bi' cha' ngua ñasi' xi ñati tya'a ndyacu ngu' nu lo'o na'q̄ ngu' cha' bi':

—¿Ni cha' ngusalú nu cuna'q̄ setye cua jua'q̄ ti? —nacuīngu'—. ⁵ ¿Ni cha' ná ndyujuji' ji'i cha' caja xi cñi cha' ta ji'īngu' ti'i? Sna siyento cñi plata nga'q̄ tsa lo cua setye tyixi xtyi'l̄ bi' —nacuīngu' ji'ī tya'a ngu'.

Lye tsa nchcuīngu' lo'o nu cuna'q̄ bi' li'.

⁶ —Nga'aa chcuīlye mālo'o nu cuna'q̄ re —nacuīJesús ji'īngu'—. Ná cua'a māji'i. Tso'o tsa cñna nu ngua'ní nu cuna'q̄ re cuentya jna'.

⁷ Lcaa tsa ndi'īngu' ti'īlo'o mānde chalyuu, bi' cha' taca cua'ní mācha' tso'o lo'o ngu' ti'ī ni jacua' nu nti' ti mā; pana nu na'ni, cua tye ti tsā nu tyi'īna'lo'o mā. ⁸ Cua ngua'nínu cuna'q̄ re lcaa ña'q̄ cha' nu nchca ji'ī. Na cua

ngua'ní mācha' caca tyixi xtyi'l̄ loo na' juani; masi tya lyiji cajaa na', yala la ngua'ní cho'o ma' ji'ītyucui ña'q̄ na' cha' xatsi'ngu' 'na. ⁹ Chañi cha' nu chcui' na' lo'o mā juani, cha' lcaa su cañi cha' jna' tyucui ña'q̄ chalyuu, ca bi' cuna ñat̄lcaa cha' nu ngua'nínu cuna'q̄ re juani, cha' tyi'u ti'ngu' cha' tso'otsa cñna nu ngua'nínu cuna'q̄ re.

Ndyujuji' Judas cresiya ji'ī Jesúsj'īngu'xñaq̄

¹⁰ Lo'o Judas Iscariote ni, la cui' tya'a ngu' nu ndyaca tsa'q̄ ji'ī Jesúslaca bi'. Li' ndu'u nu Judas bi' ndyaa slo sti jo'ó nu laca loo, cha' cujuji' cresiya ji'ī Jesúsj'īngu' bi'. ¹¹ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu ngu' tlyu bi' lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcuīJudas lo'o ngu', bi' cha' nacuīngu' tlyu bi' ji'īcha' ta ngu' cñi ji'ī. Li' nclyaná Judas ni hora caca ji'īta ji'ī Jesúsy a'ngu'xñaq̄ bi'.

Chaca tya quiya' ndyacu Jesússiīlo'o nungu'nu ndyaca tsa'a ji'ī

¹² Lo'o ngua tsā clyo ji'īta'a nu ndacu ngu' xlyá nu nálo'o scuātiye'ndya'bi', tsābi'ndujuīngu'xlyá'cuañi'cha'cacu ngu'ta'a pascua. Li' nchcuane ngu' nu ndyacatsa'a ji'ī Jesú:

—¿Macala cua'nícho'o ya na cha'cacu na siīnu cuentya ji'īta'a pascua? —nacuīngu'ji'īyu.

¹³ Li'ngulo Jesúscñaj'ītucua tya'a ngu'nu ndyacatsa'a ji'ī:

—Yaa clyamālquichi—nacuīyuji'īngu'bi'—. Cajua tyacua tya'a mālo'o sca nu qui'yu nu ntucua sca te'íhitya scūyu. Tsaa lca'a māji'īyu bi'. ¹⁴ Su tyat̄yu ni'ī, ndi'yāchcui'mālo'o nulaca xu'na ni'ībi': “Ndi'yānacuīnu mstruji'na jinu'ū: Cua'nínu'ūcha'tso'ocacha'nu'ū'na, ¿macala ntsu'u su cāq̄na'cha'cacu na'siīlo'o nu

ngu' nu ndyaca tsa'a' na, cha' cua'ni ya ta'a pascua?" Jua'a ñacui mä ji'i ngu' nu ca tyi bi'. 15 Li' culu'u yu sca se'i tlyu ji'i mä, sca ba'a ni'i nde cuä nu cua laca ngua tso'o, nu ntsu'u lcaa na nu cua'nijo'o ji'na li!. Ca bi' cua'ni cho'o mä sii cacu na —nacui Jesús.

16 Lo'o li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' lquichä ndyalaa ngu' to' ni'i bi', lo'o ñi'yä nu nacui Jesús ji'i ngu', jua'a ngua cha' bi!. Ngua'ni cho'o ngu' na cacu ngu' sii cuentya ji'i ta'a pascua li!.

17 Lo'o cua ngusii, li' li-yä Jesús lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a' ji'i.

18 Laja lo'o nga'a' ngu' ndyacu ngu', li' nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o mä —nacui Jesús—; ntsu'u tsaca cu'mä nu stu'ba ti ndyacu lo'o na juani, nu cua cujui' ti cresiya 'na ji'i ngu' xña'a.

19 Xñi'i xi ti' ngu' ndi'i ngu' li!. Hora ti lcaa ngu' lo'o tya'a ngu', nguxana nchcui' ngu' lo'o Jesús:

—¿Ha na' nu tå jinu'u ya' ngu' xña'a? —nacui tsaca ji'i.

—¿Ha na'? —nacui chaca ji'i li!.

20 —Sca yu tya'a nu tii tyucuaa tya'a mä, bi' laca nu cujui' cresiya 'na ji'i ngu' xña'a —nacui Jesús ji'i ngu'—. Sca yu tya'a mä nu stu'ba ti ndyacu lo'o na ne' sca ti ca'ñä scuaa re —nacui—. 21 Na' nu cua nda Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñatä ni, caca cha' jna' ñi'yä nu nscua cha' lo

quityi cuentya jna' cua sa'ni la. Pana tya'na tsa ñatä nu ta 'na ya' ngu' xña'a li', tso'o la ngua ji'i yu masi ná ngula yu chalyuu tsiya' ti.

22 Tya ndyacu ngu' sii bi' lo'o ntejeya' Jesús ji'i sca xlyá, ndya yu xlyá'be ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i xlyá bi', ngusa'be yu ji'i, cha' tacha ji'i ngu' cha' cacu ngu'.

—Cacu mä xlyá re —nacui Jesús ji'i ngu'—, cha' ñi'yä nti' cuaña' na', jua'a nti' nu nde.

23 Li' ntejeya' Jesús ji'i sca vaso vino, ndya yu xlyá'be ji'i ycui' Ni, nda yu vaso ji'i ngu' cha' co'o ngu' li!. Ndyo'o lcaa ngu' vino bi' li!.

24 —Ñi'yä nti' tañi na', jua'a nti' nu nde —nacui Jesús ji'i ngu'—. Tyalú tañi na' cha' caja ñi'yä cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'i lcaa ñatä, cha' jua'a quiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ñatä chalyuu chaca quiya'.

25 Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o mä, cha' nga'aa co'o na' vino chaca quiya', ña'a cuayá' tyalaa tsä bi' lo'o co'o na' vino cucui lo'o cu'mä ca su laca ycui' Ndyosi loo; xa' co'o na' ji'i li!.

Chcui' Pedro lo'o ngu' cha' ná nslo ji'i Jesús tsiya' ti

26 Lo'o ndyula tu'ba ngu' sca jii ji'i ycui' Ndyosi, li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' nde ca'ya Olivos. 27 Xa' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a' ji'i li!:

—Caca tyuju'u ti' lcaa cu'mä ña'a mä 'na —nacui Jesús ji'i ngu'—. Xtyanu mä xi 'na ca ndyi la. Li' caca cha'

nu nscua lo quityi ji'í y cui'
Ndyosi ndi'ya: "Lo'o cujui
na' ji'í nu ña'asii ji'í xlya' bi',
xna lcaa xlya' tyaa ni' li".
Jua'aq nchcui' quityi. 28 Pana
nu lo'o tyu'u na' chaca quiya',
tsa'a na' nde Galilea nu tya
lyiji tsaa cu'maq.

29 —Masi lcaa ngu' xtyanu
ngu' jinu'u, pana nu na' ni,
ná xtyanu na' jinu'u tsiya' ti
—nacui Pedro ji'í Jesús li'.

30 —Chañi cha' nu nchcui'
na' lo'o nu'u —nacui Jesús ji'í
Pedro—. Ca ndyi sna quiya'
chcui' nu'u lo'o ñati cha' ná
nslo nu'u 'na. Jua'a cha' ta
nu'u lo'o ñati nu lo'o bilya
xi'ya ndye'e tucua quiya'
talya ndyi.

31 —Ná chcui' na' lo'o
ñati cha' ná nslo na' jinu'u
—nacui Pedro ji'í Jesús—.
Masi cujuii ngu' jinu'u, masi
cua cujuii ti ngu' 'na, ná xacui
na' cha' ji'í ñati cha' ná nslo
na' jinu'u —nacui.

Lye tsa nchcui' Pedro, lo'o
jua'a lcaa tya'a ngu', stu'ba ti
nchcui' ngu'.

*Nchcui' Jesús lo'o y cui'
Ndyosi Sti yu ca Getsemaní*

32 Lo'o li' ndyaa ngu' sca ne'
lo'o su ndu xi yaca tyacala' ca
su naa Getsemaní.

—Cua'a ma xi ca ndacua ti
—nacui Jesús ji'í ngu' nu ndy-
aca tsa'a ji'í—. Tsa'a na' ca
nde la xi cha' chcui' na' lo'o
y cui' Ndyosi Sti na' —nacui
yu.

33 Ndyaa yu la xi li', ndyaa
lo'o yu ji'í Pedro lo'o Jacobo
lo'o Juan. Li' lye tsa ngua
xñi'í ti' Jesús, ndya'a tsa cha'

tyiquee yu xqui'ya cña tlyu
nu cua tyacua ti ji'í yu.

34 —Xñi'í tsa ti' na' juani
—nacui Jesús ji'í ngu'—,
nga'aa talo na' cha' xñi'í tsa
ti' na'. Tyana mä ca nde ti, tii
ti ti' mä tyi'í mä —nacui.

35 Tya ndyaa Jesús la xi ca
nde bi' la, ndyatü sti' yu lo
yuu ti, ngüijña yu ji'í y cui'
Ndyosi si caja ñi'ya nu caca
cha' ná tyacua cha' cuxi ji'í
yu.

36 —Sti na' —nacui Jesús
ji'í y cui' Ndyosi—, lcaa lo cña
nchca cua'ni nu'u. Bi' cha'
juani, ná ta nu'u chacuayá'
tyacua cha' cuxi re 'na, si
cajá la ñi'ya nu caca cua'ni
na' cña re —nacui Jesús ji'í
y cui' Ndyosi Sti yu—. Pana
si'i ñi'ya nu ntí' na' cha' caca,
masi cua'ni nu'u lo'o na' ñi'ya
nu ntí' y cui' nu'u.

37 Li' ñaa Jesús chaca quiya'
su nga'a nu sna tya'a ngu'. Na
laja' ti ngu' bi' li'.

—Simón —nacui yu ji'í
Pedro—, ¿ha laja' tsa nu'u?
—nacui—. ¿Ha ná nchca talo
nu'u ni sca hora tii ti nu'u xi?

38 Tii ti ti' mä tyi'í mä juani.
Chcui' mä lo'o y cui' Ndyosi
cha' ná cua'ni nu cuiñaja
ngana ji'í mä. Jlo ti' na' cha'
tyucui tyiquee mä ntaja'a mä
cua'ni mä cña re 'na; pana ná
tyu'u scua juersa ji'í mä, bi'
cha' yala tsa ndyaja' mä.

39 Xa' ndyaa Jesús xi, la cui'
ti cha' ngüijña yu ji'í y cui'
Ndyosi Sti yu chaca quiya'.

40 Li' ñaa yu chaca quiya' slo
ngu' bi'; pana xa' laja' ngu'
bi', cha' lye tsa ndyu'u xcalá
ngu'. Li' nga'aa jlo ti' ngu'

ñi'yä xacuï ngu' cha' ji'i yu.
 41 Xa' ndyaa Jesús li'. La cui'
 jua'a sna quiya' ñaa Jesús su
 ndi'i ngu'.

—¿Tya laja' mä? ¿Tya ntsiya
 cña' mä? —nacuï Jesús ji'i
 ngu'—. Cuayá' juani, cua
 ndyalaa hora nu tyaa lo'o
 ngu' jna' nu cua nda Ni 'na
 lijyä cha' caca na' ñati. Cua
 ta ti ñati jna' ya' ngu' xña'a
 juani. 42 Tyatü mä, cha' tyaa
 na lacua, cha' cua ndyalaa yu
 nu cua ndyujui' cresiya jna'
 ji'i ngu' xña'a.

Ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús preso

43 Laja lo'o nchcui' Jesús,
 li' ndyalaa nu Judas bi' slo,
 la cui' tya'a ngu' nu ndyaca
 tsa'a ji'i Jesús laca nu Judas
 bi'. Quiña'a tsa ngu' tyala
 ndya'a ngu' lo'o Judas, ñati
 nu cua ngulo ngu' tisiya cña
 ji'i cha' caa caqui'ya ngu' ji'i
 Jesús; lo'o maxtyi cusuu, lo'o
 yaca ndyi'ya ngu' lijyä ngu'.
 Sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru
 cha' jo'ó, lo'o ngu' cusu', bi'
 laca nu ngulo cña ji'i ngu'
 tyala bi!. 44 Judas nu cua ta
 ti ji'i Jesús ya' ngu' cuxi bi'
 ni, cua nchcui' lo'o nu ngu'
 tyala bi' cua tsä la, ñi'yä nu
 cua'ni:

—Chcuicha' na' ji'i nu
 qui'yu bi', cuati cacu na'saca'
 yu —nacuï Judas ji'i ngu'
 tyala—. Xñi mä ji'i hora ti,
 yaa lo'o clya mä ji'i yu bi'
 —nacuï.

45 Bi' cha' lijyä Judas bi'
 juani, ndyaa ca su ndu Jesús
 cha' chcuicha' ji'i yu.

—Nde ti ndu nu'u, mstru
 —nacuï Judas.

Ndyacu Judas saca' Jesús li'.
 46 Hora ti ntejeya' nu ngu'
 tyala ji'i Jesús li', cha' tyaa
 lo'o ngu' ji'i yu.

47 Lo'o li' sca ngu' nu tya'a
 ndya'a Jesús ngusicuä max-
 tyi ji'i, ngusi'yu cu' jyaca sca
 msu ji'i sti jo'ó nu laca loo
 la. 48 Li' nchcui' Jesús lo'o nu
 ngu' tyala bi':

—¿Ha lo'o maxtyi cusuu
 lo'o yaca ndya'a mä cha'
 tejeya' mä 'na? —nacuï
 Jesús ji'i ngu' bi'—. ¿Ha sca
 ñati cuaana laca na' lacua?

49 Tyuu tsa tsä na'a mä 'na
 lo'o nga'a na' ne' laa tonu,
 ngulu'u na' cha' ji'i y cui'
 Ndyosi ji'i ñati, pana ná
 ntejeya' mä 'na li'. Jlo ti' na'
 ñi'yä nu ndyaca juani, cha'
 la cui' ña'a cha' nu nscua
 lo quityi ji'i y cui' Ndyosi
 cuentya jna', jua'a ndyaca
 juani.

50 Li' nguxtyanu lcaa tya'a
 ndya'a Jesús ji'i yu, ngusna
 ngu'.

51 Sca ti yu cuañi'
 ndyanu, ndya'a lca'a ji'i
 ngu' nu ndyaa lo'o ji'i Jesús.
 Sca tasá ti ngüixii chü' yu
 cuañi' bi'. Lo'o jua'a ngua
 ti' ngu' tyala tejeya' ngu'
 ji'i yu cuañi' bi'; 52 bi' cha'
 nguxtyanu ji'i tasá ji'i ya'
 ngu', ngusna masi quichi' ti.

Ndu Jesús slo ngu' tisiya

53 Lo'o li' ndyaa lo'o ngu'
 ji'i Jesús slo xu'na sti jo'ó.
 Cua ndyu'u ti'i lcaa sti jo'ó
 nu laca loo lo'o ngu' cusu'
 lo'o mstru cha' jo'ó cajua, cua
 ndyu'u ti'i ngu' slo xu'na sti

jo'ó bi'. ⁵⁴ Tyijyu' ti ndyu'u lca'a Pedro chu' ngu' tyaala ña'a cuayá' nu ndyalaa ngu' ne' lo'o ji'i xu'na sti jo'ó. Li' ngua'a Pedro slo ngu' nu nga'a cuä ca ni'i bi' su nga'a ngu' to' lquii' cha' caca chcatsu'ngu'.

⁵⁵ Ngua ti' sti jo'ó nu laca loo lo'o lcaa ngu' tisiya bi' sta ngu' qui'ya ji'i Jesús cha' cuuii'ngu' ji'i yu, pana ná nquiye ñi'ya nu cuuii'cuañi'ngu' ji'i yu. ⁵⁶ Ndyo'a tsa ngu' cuiñi' slo ngu' cha' sta ngu' qui'ya ji'i Jesús, pana ná stu'ba nchcui'ngu' bi'. ⁵⁷ Su cua ndye li'ndu'xi'ngu' cuiñi', nchcui'ngu' lo'o nu ngu' tlyu bi':

⁵⁸ —Cua ndyuna ya sca cha' nu nchcui'nu qui'yu re —nacui' sca ngu' cuiñi' bi'—. Ndi'ya nchcui'yu: "Cuityi na'ji'i laa tonu re nu ngüiñá ñati' chalyuu ti. Chu' sna tsä' ti cua'ni na' cha' tya' chaca nu ná cuiñá ñati' chalyuu", nacui' Jesús re. Cua ndyuna ya cha' jua'a nchcui'yu —nacui'ngu' cuiñi'bi'.

⁵⁹ Pana ná stu'ba nchcui'nu ngu' cuiñi'bi'.

⁶⁰ Lo'o li'ndyatü sti jo'ó nu laca loo la slo lcaa ngu' tlyu, nchcui'lo'o Jesús:

—¿Ha nga'aa ntsu'u cha' nu xacui'nu'ü ji'i cua, cha' tyu'u lubii nu'ü cuentya ji'i qui'ya nu ngusta ngu'jinu'ü? —nacui' sti jo'ó bi'ji'i Jesús.

⁶¹ Tj' ti ndu' Jesús, ni sca cha' ná nguxacui'yu tsiya' ti. Bi'cha'xa' nchcuane sti jo'ó nu laca loo la ji'i yu li'.

—¿Ha chañi cha' Cristo laca nu'ü? —nacui'—. ¿Ha nu'ü laca nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi nu ndu'ni tlyu na ji'i? —nacui' sti jo'ó bi'ji'i Jesús.

⁶² —Chañi cha' nu nda ma, na' lacä nu bi' —nacui' Jesús ji'i ngu' li'—. Lo'o jua'a nde loo la ña'a ma'na nu cua nda Ni'na lijyaa cha'caca na'ñati; ña'a ma'na lo'o ntucua na'la'a tsu' cuï su tlyu bi', ca su ntucua y cui' Ndyosi Sti na'nu lcaa tsiya' ti cña nchca ji'i Ni; ña'a ma'na lo'o caä na'chaca quiya'laja coo nde cuä li'.

⁶³ Ñasi' tsa sti jo'ó nu laca loo la, bi' cha'ngusaa' ste' y cui' slo ngu'.

—Nga'aa nti'na cha' sta xa'la ñati' qui'ya ji'i nu qui'yu re —nacui' sti jo'ó bi'ji'i ngu'—.

⁶⁴ Na cua ndyuna ma'cha' tonu tsa cha'suba'nu nchcui'yu re ji'i y cui' Ndyosi, nu lo'o nacui'yu cha'nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi laca y cui'yu. ¿Ñi'ya chcui'ma'ji'i cha'bi'?

Lcaa ngu'nguxacui'ngu'cha'ji'i nu laca loo bi', cha'nga'a cha' cajaa Jesús.

⁶⁵ Li'nguxana ngu'ndyu'ni lya'ti'ngu'ji'i Jesús; ngutu'u hitya sañi'ngu'loo yu, jua'a ndyiji'ngu'ji'i laja lo'o ndyacu'loo yu lo'o sca late'.

—Juani ni, cua'ni nu'ü cha'ca tii nu'ü —nacui'ngu'ji'i Jesús li'—, cacha'nu'üji'i ya, ¿tilaca laca nu ngujui'ji'i hí?

Lo'o nu ngu'nu ndu'cua bi',ngujui'ngu'ndacu'ji'i yu li'.

Nacui Pedro cha' ná nslo ji'i Jesús tsiya' ti

⁶⁶Tya nga'q Pedro to' ni'j i' xu'na sti jo'ó, lo'o li' ndyu'u tucua sca nu cuna'q cua' nu ndu'ni cña ji'i sti jo'ó bi'.

⁶⁷Nxña'q nu cuna'q bi' ji'i Pedro su nga'q to' lquii, li' xa' nxña'q tso'o ca ji'i chaca quiya'.

—Lo'o nu'u ndya'a lo'o Jesús Nazaret bi' —nacui nu cuna'q bi' ji'i.

⁶⁸ —Si'i na' —nacui Pedro—. Ná jlo ti' na'. Ná nchca cuayá' ti' na' ni cha' nchcui' nu'u —nacui Pedro ji'i nu cuna'q bi'.

Li' ndu'u Pedro ndyaa to' lo'o ti. Nxí'ya ndye'e li'. ⁶⁹Xa' na'q nu cuna'q bi' ji'i chaca quiya', nguxana nchcui' lo'o ngu' nu ndu cacua ti:

—Lo'o nu qui'yu jua laca tya'a ngu' bi' —nacui nu cuna'q bi'.

⁷⁰Xa' nchcui' Pedro cha' ná lo'o y cui'. Pana ca tiya' la xi nchcui' ngu' nu ndu cacua ti lo'o Pedro:

—Chañi cha' tya'a ndya'a ngu' bi' laca nu'u —nacui ngu'—, cha' lo'o nu'u laca ngu' Galilea —nacui ngu' ji'i Pedro.

⁷¹ Li' nguxana Pedro ngua'ni jura cha' xcube' y cui' Ni ji'i si cha' cuiñi chcui' lo'o ngu'.

—Ná nslo na' ji'i nu qui'yu nu nchcui' tsa mä cha' ji'i —nacui Pedro ji'i ngu'.

⁷²Hora ti xa' ngusi'ya ndye'e. Li' ntsu'u ti' Pedro ñi'ya ngua cha' nu cua nchcui' Jesús lo'o tsä: "Ndi'ya cua'ni nu'u ndyi, Pedro; chcui' nu'u lo'o ñatí sna

quiya' cha' ná nslo nu'u 'na, nu lo'o tya lyiji xi'ya ndye'e tucua quiya'". Bi' cha' nxí'ya tsa Pedro li'.

15

Ndu Jesús nde loo Pilato nu laca loo

¹ Lo'o nguxee chaca tsä tya ndi'i sti jo'ó nu laca loo, lo'o ngu' cusu', lo'o mstru cha' jo'ó, ndi'i lcaa ngu' tisiya cha' chcui' ngu' lo'o tya'a ngu' ji'i cha' bi'. Li' ngusca' ngu' ji'i Jesús, ndyaa lo'o ngu' ji'i slo Pilato nu ngua gobernador romano cha' caca cuayá' ji'i. Nchcuane Pilato ji'i Jesús li':

² —¿Ha nu'u laca rey ji'i ngu' judío?

—La cui' ñi'yä nu nacui nu'u, la cui' laca na' —nacui Jesús ji'i gobernador bi'.

³ Lo'o li' ngusta sti jo'ó nu laca loo quiña'a qui'ya ji'i Jesús slo nu Pilato bi'. ⁴ Li' xa' nchcui' Pilato lo'o Jesús:

—¿Ha ná nchca xacui nu'u cha' ji'i ngu' jua? —nacui Pilato ji'i—. Na cua quiña'a qui'ya ngusta ngu' jinu'u.

⁵ Nga'aa nchcui' Jesús lo'o ngu' tsiya' ti, lo'o ndube tsa ti' Pilato li'.

Ngulo Pilato cña cha' cujuuii ngu' ji'i Jesús

⁶ Lcaa yija lo'o ndyaca tsä ta'a bi' ndu'ni lyaá nu laca gobernador ji'i sca ti preso, cua ña'q ca preso nu ndijña ngu' judío ji'i. ⁷ Ntsu'u tyuu tya'a ngu' ne' chcua, ngu' nu cua ndyujuii ji'i ñati laja lo'o ngusuu tya'a ngu' lo'o nu ngu' xa' tsu' nu laca loo.

Sca preso bi' laca Barrabás.
 8 Li' ndyu'u ti'i quiña'a ñati slo Pilato, ndijña ngu' ji'i cha' cua'ni lyaá ji'i sca preso ñi'ya nu ndu'ni nu laca loo lcaa yija.

9 —¿Ha cua nti' mä cha' cua'ni lyaá na' ji'i yu cua nu laca rey ji'i cu'mä ngu' judío? —nacui Pilato ji'i nu ngu' quiña'a bi'.

10 Cua nchcui' Pilato jua'a xqui'ya cha' ngua tii cha' liye' tsa ti' sti jo'ó nu laca loo ji'i Jesús, bi' cha' ndya'a lo'o ngu' ji'i yu slo ycui' Pilato. 11 Pana ndijña ngu' quiña'a ji'i Pilato cha' cua'ni lyaá ji'i Barrabás, si'i ji'i Jesús. Na cua nchcui' nu ngu' quiña'a bi' lo'o Pilato cha' clyáá ji'i Barrabás, xqui'ya cha' la cui' sti jo'ó nu laca loo cua nchcui' tsa lo'o ngu' cha' jua'a jña ngu' cha' ji'i Pilato. 12 Xa' nchcuane Pilato ji'i ngu' li':

—¿Ñi'ya cua'ni na' lo'o yu re, nu nchcui' mä ji'i cha' laca yu rey ji'i ngu' judío lacua? —nacui Pilato ji'i nu ngu' quiña'a bi'.

13 Cuij ngusi'ya ngu' ji'i Pilato li':

—Cujuii clyá ji'i yu lo crusí
 —nacuij ngu' ji'i.

14 —¿Ni cha' laca cha' nti' mä cha' cujuuii na' ji'i yu re?
 —nacuij Pilato ji'i ngu'—. ¿Ni qui'ya ntsu'u ji'i yu?

Lye la nxi'ya lo'o ngu' ji'i Pilato li':

—Cujuii clyá ji'i yu lo crusí.

15 Lo'o li' ngua'ni lyaá Pilato ji'i Barrabás cha' tyaala' tyiquee nu ngu' quiña'a bi'. Lo'o lye ngujuij sendaru ji'i

Jesús lo'o reta, li' ngulo Pilato cña ji'i sendaru cha' tyaaa lo'o ngu' ji'i Jesús cha' cujuij ca'a qü' ji'i lo crusí.

16 Ndyaa lo'o sendaru ji'i Jesús nde ne' ni'ji su ntucua ngu' nu laca loo bi', lo'o jua'a ndyu'u ti'i ña'a lcaa sendaru nu ntsu'u cajua. 17 Li' nguxacu' ngu' ji'i Jesús lo'o sca late' cuaa ña'a. Ngüixijj ngu' lti quiche' chü' tya'a cha' caca sca sne', ngusta ngu' sne' bi' hique Jesús. 18 Li' ngua'ni tlyu ngu' ji'i yu cha' cuiñi ti:

—Tso'o ti tyi'ji nu'ü, rey ji'i ngu' judío —nacuij sendaru ji'i.

19 Nguxana ngu' ngujuijji ngu' yaca quii hique Jesús li'. Lye ngutu'u hitya sañi' ngu' loo yu. Li' ndyatü sti' ngu' slo yu, ñi'ya si cua'ni tlyu ngu' ji'i yu, masi cha' cuiñi ti. 20 Nu lo'o ndye ngustí lo'o ngu' ji'i Jesús, li' ngulo ngu' late' cuaa ña'a bi' ji'i; xa' nguxacu' ngu' ste' ycui' ca yu li', cha' tsaa lo'o ngu' ji'i yu ca su cujuij ca'a qü' ji'i lo crusí. Ndu'u ngu' ndyaa lo'o ngu' ji'i yu li'.

Ngujuijji ca'a qü' ji'i Jesús lo crusí

21 Tyucuij lo'o ndya'a qü' li' na'a qü' sendaru ji'i Simón qü' Cirene; sti Alejandro lo'o Rufo laca nu Simón bi'. Cua ñaa Simón ca su ndyaa cña ne' quixi', lo'o li' ngulo sendaru cña ji'i cha' qui'ya crusí bi' cuentya ji'i Jesús.

22 Li' ndyalaa lo'o qü' ji'i Jesús ca su naa Gólgota. (Nu

Gólgota ni, ca'ya su nscua tyijya hique jyo'o, jua'a nti' ñacui cha' bi' cha'cña ji'na.)²³ Li' nda ngu' vino nguxa' lo'o taná mirra cha' co'o Jesús, pana ná ntaja'a yu co'o yu vino bi'.²⁴ Li' ngujui'i ca'a ngu' ji'i yu lo crusi. Lo'o li' ngüijya ngu' sendaru lo'o tya'a ngu', cha' clyana ngu' cha' lo'o tya'a ngu' tilaca nu caja ste' Jesús ji'i. Jua'a ngua cha' ndye ndacha ngu' ste' Jesús ji'i tya'a ngu'.

²⁵ Hora cua caa nde tlya ngua lo'o ngujui'i ca'a sendaru ji'i Jesús lo crusi.

²⁶ Nde hique crusi bi' cua nscua letra nu nchcui' ni qui'ya nu ngusta ngu' ji'i Jesús: "Nu nde laca rey ji'i ngu' judío", nacui letra bi'.

²⁷ La cui' tsä bi', ngujui'i ca'a ngu' ji'i tucua tya'a ngu' cuaana lo crusi se'i ti lo'o Jesús. Crusi ji'i tsaca ngu' cuaana bi' ndu la'a tsu' cui ji'i Jesús, crusi ji'i chaca ndu la'a tsu' coca bi'.²⁸ Jua'a ngua cha' nu nguscua jyo'o cusus' sa'ni lo quityi ji'i ycu'i Ndyosi, nu nchcui' ndi'yä: "Ngua ti' ngu' cha' tya'a ngu' cuxi laca yu". Jua'a cha' nscua lo quityi bi'.

²⁹ Ngustí lo'o tsa ngu' ji'i Jesús lo'o nteje tacui ngu' tyucuii, nchcui' tsa ngu' cha' suba' ji'i yu.

—Jaa, nu'u laca nu nchcui' cha' cuityi ji'i laa tonu jua —nacui' ngu' bi'—, lo'o li' nacui nu'u cha' xa' cuiñá nu'u ji'i chaca quiya' chu' sna tsä ti, ngua ti' nu'u.³⁰ Cua'nii lyaá nu'u ji'i ycu'i ca lacua;

cua'ya clyá nu'u lo crusi cua juani, si caca jinu'u —nacui ngu'.

³¹ Lo'o sti jo'ó nu laca loo, lo'o jua'a mSTRU cha' jo'ó, ngustí lo'o ngu' ji'i Jesús.

—Ngua'ni lyaá yu ji'i xa' ñati —nacui nu ngu' tlyu bi' ji'i tya'a ngu'—, pana ná nchca clyaa ycu'i ca yu.³² Cristo laca yu, nu rey ji'i ngu' Israel tya'a na laca yu, nacui yu. Tso'o la si ca'ya yu lo crusi ycu'i ti yu, cha' ña'a na si caca ji'i yu. Jlya ti' na ji'i yu li' —nacui ngu' ji'i tya'a ngu' cha' suba' ji'i Jesús.

Lo'o jua'a nu ngu' cuaana tya'a ngujui'i ca'a ngu' ji'i lo crusi, lo'o ngu' bi' nchcui' ngu' cha' suba' ji'i Jesús.

Ngujuii Jesús

³³ Lo'o ndyalaa nde hora ngua talya xee tyucui ña'a loyuu. Sna hora ndalo cha' talya xee.³⁴ Pana lo'o ngua hora cua sna nde ngusii, li' cuii ngusii'ya Jesús:

—Eloi, Eloi, ¿lrama sabac-tani? —nacui. (Ndi'yä nti' ñacui cha' bi' cha'cña ji'na: Ndyosi 'na, Ndyosi 'na, ¿ni cha' laca ngulaya' nu'u 'na?)

³⁵ Ndyuna xi ngu' nu ndu cacua ti, pana ná ngua cuayá' ti' ngu' ni cha' nchcui' yu:

—Cua'a jyacä ma, nxi'ya yu ji'i jyo'o Elías —nacui ngu' bi'.

³⁶ Li' ngusna sca ñati ndyaa ndyiqui'ya sca quiche; ngüicha' ngu' ji'i quiche bi' lo'o vino tiye' ll', ngusicuä ngu' ji'i lo'o sca yaca quii cha' co'o Jesús.

—Jatya na xi —nacui nu ñati bi'—, ña'q na si caa jyo'o Eliás cha' ta'ya ji'i Jesús lo crusi.

³⁷ Cuii ngusi'ya Jesús li', ngujuii li'. ³⁸ Hora ti ngutaa' late' tlyu nu ndacui ndyacu' tsa cla'be ne' laa tonu bi', nde cuä nguxana ngutaa' late' bi' ña'q cuayá' nu ndyalaa ca lo yuu. ³⁹ Lo'o nu capitán nu laca loo ji'i sendaru nu ndu slo Jesús, na'q capitán bi' ñi'ya ngua'ni Jesús lo'o ngujuii yu.

—Chañi cha' Sñi' ycui' Ndyosi nu laca loo la laca jyo'o re —nacui capitán bi'.

⁴⁰ Laja li' tyijyu' ti ndu sca taju ngu' cuna'a ña'q cui'ya ngu' ji'i Jesús; lo'o María Magdalena, lo'o chaca María xtya'q Jacobo nu cuañi' la, la cui' xtya'q José laca bi', lo'o Salomé ndu. ⁴¹ Nu lo'o tya ndya'q Jesús nde Galilea nu ngua tya tsubi' la, la cui' taju nu cuna'a bi' ndya'q lo'o yu, cha' nguxtyucua ngu' ji'i yu lo'o ndyaque' ngu' na ndyacu ngu'. Lo'o jua'q ndu tyuu tya'a xa' la ngu' cuna'a cajua, tya'a ndyalaa ngu' lo'o Jesús nde quichí Jerusalén.

Nguatsi'jyo'o Jesús

⁴² Cua ngusii xi, la cui' tsä ta'a sii laca bi', cha' chaca tsä bi' caca tsä nu tyi'i cña' ngu' judío. ⁴³ Lo'o jua'q ndi'i sca ngu' tisiya nu naa José, ngu' Arimatea ngua bi', sca ngu' tlyu. Lo'o José ndu ti' cha' cua tyalaa ti tsä cha' caca ycui' Ndyosi loo; bi' cha' ngua'ni tlyu tyiquee, ndyaa slo Pilato cha' jña ji'i jyo'o Jesús

cha' tyatsi!. ⁴⁴ Ndube tsa ti' Pilato si chañi cha' ngujuii Jesús yala ti. Bi' cha' ngusi'ya ji'i nu capitán ji'i sendaru nu ndu cuä quiya' crusi cha' caa capitán bi' slo, cha' cachá ji'i nu laca loo si chañi cha' ngujuii Jesús. ⁴⁵ Li' nacui capitán bi' ji'i Pilato cha' chañi cha' ngujuii jyo'o bi'; bi' cha' nda Pilato chacuayá' ji'i José cha' tsaa lo'o ji'i jyo'o bi', cha' tyatsi!. ⁴⁶ Li' ngüi'ya José sca tasá tso'o tsa ña'q; nda'ya nu cusu' ji'i jyo'o bi', ngüixii tasá cucui hichu' jyo'o. Li' ndyaa lo'o ji'i ca sca tyuquee nu ngulu ngu' nde sii' cua'a, nguxatsi' ji'i jyo'o Jesús ne' tyuquee bi'. Li' nguxasu ngu' sca quee tonu to' tyuquee bi', tachaa ndacu' ngu' ji'i li'. ⁴⁷ Lo'o María Magdalena, lo'o María xtya'q José ni, na'q ngu' su nguatsi' jyo'o Jesús.

16

Ndyu'ú Jesús chaca quiya'

¹ Nu lo'o cua ndye tsä nu ndi'i cña' ngu' judío, li' nu María Magdalena lo'o María xtya'q Jacobo lo'o Salomé ni, ndyaa ngu' ngüi'ya ngu' setye tyixi xtyi'i; tsaa lo'o ngu' ji'i setye bi', cha' ta'a setye bi' ña'q tsaca chü' jyo'o bi' nti' ngu'. ² Cua nguxee chaca tsä li', tsä clyo ji'i semana. Lo'o ntyucua cuichaa, li' hora ti ndu'u ngu' cuna'a bi' ndyaa ngu' su ntsu'u jyo'o Jesús tyuquee bi'. ³ Laja lo'o ndya'q ngu' tyucuii nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu'!

—¿Tilaca nu xtyucua ji'na cha' culotsu' na quee tonu nu ndyacu' to' tyuquee bi'? —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'.

⁴ Lo'o ndyalaa ngu' cacuati, li' nguxña'a ngu' ji'i tyuquee bi', lo'o li' na'a ngu' cha' cua ndyaatsu' quee tonu nu ndyacu' to' tyuquee bi'; ntucua yaala to' tyuquee bi' li'. ⁵ Ndyatí ngu' nde ne' tyuquee, na'a ngu' ji'i sca nu qui'yu cuañi', ngua ti' ngu'; ngati tsa ña'a late' tyucui cu' nu lacu' nu qui'yu bi' nu nga'a la'a tsu' cui su nscua jyo'o bi' nquicha'. Ndube tsa ti' nu ngu' cuna'a bi' ña'a ngu' ji'i.

⁶ —Ná cutsii ma —nacui nu qui'yu bi' ji'i nu ngu' cuna'a bi'—. Cua jlo ti' na' cha' ji'i Jesús Nazaret nu ndyujuui ngu' ji'i lo crusi nclyana ma. Pana nga'aa ntsiya jyo'o bi' ca nde, cha' cua ndyu'u yu bi' chaca quiya!. Caa na'a ma xi ca nde su ngusta ngu' ji'i jyo'o bi'. ⁷ Li' yaa clya ma cacha' ma ji'i Pedro lo'o ji'i xa' la ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu, cha' cua tsaa ti ycui' yu nde loo ji'i ma nde Galilea; tyacua tya'a ma lo'o yu ca bi', ñi'ya nu cua nacui yu ji'i ma tya tsubi'.

⁸ Li' ndu'u ngu' tyuquee nxna ngu' ndyaa ngu'. Lye tsa nchcuá ngu', cha' ndube tsa ti' ngu'. Pana ná nchcui' ngu' lo'o xa' ñati tyucuii cha' ndyutsii tsa ngu'.

Ndyu'u tucua Jesús slo María Magdalena

⁹ La cui' tsä clyo ji'i se mana ngua bi' lo'o ndyu'u Jesús chaca quiya!. Clyo ndyu'u tucua yu slo María Magdalena. Tya tsubi' la cua ngua'ni yu jo'o ji'i nu María bi', cua ngulo yu cati tya'a cui'i cuxi nu ngusñi ji'i nu cuna'a bi'. ¹⁰ Lo'o cua na'a María ji'i ycui' Jesús, hora ti ndu'u María ñaa slo nu xa' la tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu, cha' cacha' ji'i ngu' ñi'ya ngua cha'. Nxli'ya ngu' nga'a ngu', cha' xñi'li tsa ti' ngu' cha' ngujuii Jesús. ¹¹ Pana masi jua'a, ná nduna ngu' cha' nu nchcui' María lo'o ngu', cha' ná jlya ti' ngu' cha' cua ndyu'u Jesús chaca quiya'; ná jlya ti' ngu' tsiya' ti cha' cua na'a María ji'i ycui' Jesús.

Ndyu'u tucua Jesús slo tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i

¹² Tiya' la xi, li' ndyu'u tucua Jesús chaca quiya!, ngulu'u loo yu ji'i tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i. Tyucuii su ndya'a ngu' nde ne' quixi', ca bi' ngulu'u loo ycui' Jesús ji'i ngu'. ¹³ Yala ti ñaa ngu' nde quichi, ndacha' ngu' cha' bi' ji'i tya'a ngu'; pana ná ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu nchcui' nu tucua tya'a ñati bi'.

Cña nu ngulo Jesús ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i

¹⁴ Ca ngusii la xi, li' ndyu'u tucua Jesús slo nu tii chaca tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i su nga'a ngu' ndyacu ngu' to' mesa. Lye nchcui' yu lo'o ngu' bi' ni cha' laca ná jlya

tso'o ti' ngu', ni cha' laca ndyacu' hique ngu'. Lo'o ju'a nchcui' yu lo'o ngu' ni cha' laca ná ndaquiya' ngu' ji'i ngu' tya'a ngu', nu cua na'a jii'yu clyo lo'o ndyu'ú ca ti yu chaca quiya'.

¹⁵ —Tsaa mā tyucui ña'a chalyuu —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'—. Ta mā cha' lo'o lcaa ñatí cuentya jna'. Chcui' mā lo'o ngu' cha' taca clyaaá ngu' ji'i nu cuxi xqui'ya na!. ¹⁶ Nu lo'o xñi ñatí cha' 'na, tyucu- atya ngu' chacuayá' jna' li', clyaaá ngu' bi' ji'i nu cuxi li!. Ñatí nu ná tyaja'a xñi cha' 'na tsiya' ti, tyanu qui'ya ji'i ngu' li!. ¹⁷ Ñatí nu xñi cha' 'na ni, cua'ni ngu' bi' cha' tonu chacuayá' jna', cha' cube tsa ti' xa' ñatí: culo ngu' bi' ji'i cui'ji' cuxi nu ngusñi ji'i ñatí; caja ñi'yā nu chcui' ngu' bi' cha'cña ji'i xa' ñatí chacuayá' jna'; ¹⁸ masi xñi ngu' ji'i cuaña tyaala, masi co'o ngu' taná tyaala, ná sca cha' cuxi caca ji'i ngu' bi' li'; lo'o sta ya' ngu' bi' hichu' ngu' quicha, tyaca tso'o nu quicha bi' —nacui Jesús ji'i ngu'.

Ndyaa Jesús nde cuā

¹⁹ Lo'o ndye nchcui' Jesús nu Xu'na na, li' ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ndu'u yu ndyaa yu nde cuā; ndyaa tucua Jesús la'a tsu' cui ji'i ycui' Ndyosi ca bi!. ²⁰ Li' ndu'u ngu' nu ngua tsa'a ji'i, ndyaa ngu' lcaa quichí cha' chcui' ngu' cha' ji'i Jesús lo'o xa' ñatí. Nxtyucua tsa nu Xu'na na ji'i nu ngu' nu ngua tsa'a ji'i, hasta ngua cuayá' tso'o

ti' ngu' lcaa quichí su ndyaa ngu' bi', cha' chañi tsa cha' nu nchcui' ngu' cuentya ji'i ycui' Ndyosi; ngua cuaya' ti' ngu' quichí bi' lo'o na'a ngu' cha' tonu nu ngua'ni ngu' bi' chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi.

Tsa lo cua ti cha'.

Quityi nu nguscua San Lucas ñi'ya nu ngua cha' ji'i Jesús

Cha'cña nu nscua clyo

¹ Cua quiña'q̄ ñat̄i nguscua lo quityi ñi'ya nu ngua lcaa cha' ji'i Jesús nde su ndi'i ya, quityi historia laca bi!. ² Lo'o jua'q̄ ntsu'u ngu' nu ngulu'u cha' bi' ji'na; ngu' bi' ni, cua na'aq̄ ngu' cha' bi' clyo, tya lo'o nguxana Jesús ngua'ni yu cña, lo'o jua'q̄ ndyaa ngu' nchcui' ngu' cha' ji'i Jesús lo'o lcaa ñat̄i. ³ Bi' cha' lo'o na', ngulana tsa na' ñi'ya ngua lcaa cha' nu nteje tacui tya lo'o nguxana cha' bi'. Tso'o nti' na' si lo'o na' scua na' lcaa cha' bi', cha' tsaa slo nu'q̄, cusu' Teófilo, ⁴ cha' caca cuayá' ti' nu'q̄ tso'o la lcaa cha' nu nda ngu' lo'o nu'q̄.

Ndyaa xca ji'i y cui' Ndyosi ca slo Zacarías nu caca sti Juan Bautista

⁵ Tyempo nu ngua rey Herodes cña, lo'o ngua yu loo ji'i ngu' loyuu su cuentya Judea, li' ndi'i sca sti jo'o nu naa Zacarías. Bi' ndya'q̄ lo'o taju sti jo'o nu ndu cña su ngutu jyo'o Abías nquicha!. Elisabet naa clyo'o yu bi', laca ma' la cui' ñat̄i tya'a ji'i jyo'o Aarón nu ngua sti jo'o tya clyo la. ⁶ Liñi tsa ndu'ni tyucuua ngu' bi' cuentya ji'i y cui'

Ndyosi, ndaquiya' ngu' lcaa cña ji'i y cui' Ni; ndaquiya' tsa ngu' lcaa cha' nu cua nda Ni lo'o ñat̄i cua sa'ni la, jua'q̄ ná tucui nchcui' cha' cuxi ji'i ngu' bi!. ⁷ Pana ná ntsu'u ni sca sñi' ngu'. Ná ndyiji sñi' Elisabet, lo'o jua'q̄ ngusu' tsa juani.

⁸ Cua ndyalaa semana ji'i taju sti jo'o lo'o nga'a Zacarías, cha' cua'ni ngu' cña ne' laa. ⁹ Ndi'ya ngua'ni sti jo'o nu ngua li': lcaa taju ngu' ngusubi ngu' ji'i sca tya'a sti jo'o ngu', cha' sca ti yu taca tyat̄i yu su tacati ne' laa tonu, cha' taquí yu yana jo'o lo mesa ca bi' li'. Lo'o juani ndyanu cña bi' ji'i y cui' Zacarías. ¹⁰ Hora nu ndyaquí yana jo'o bi' ne' laa, li' ndyu'u ti'i ngu' quichi nde liya' ti, nchcui' tya'na ngu' lo'o y cui' Ndyosi. ¹¹ Li' ndu'u tucua sca xca ji'i y cui' nu Xu'na na ca slo Zacarías su ndi'i yu ne' laa, na'aq̄ yu cha' ndu xca bi' la'a tsu' cui' slo mesa tacati su ndyaqui yana jo'o. ¹² Lo'o na'aq̄ Zacarías ji'i xca bi', nga'aa jlo ti' yu ñi'ya cua'ni yu, cha' ndyutsii tsa yu ji'i. ¹³ Nchcui' xca bi' lo'o yu li':

—Ná cutsii nu'q̄ Zacarías —nacui—. Cua ndyuna y cui' Ndyosi cha' nu tya'na tsa nchcui' nu'q̄ lo'o Ni, bi' cha' cala sca sñi' Elisabet clyo'o nu'q̄. Juan caca naa yu, jua'q̄ caca xtañi nu sta nu'q̄ ji'i. ¹⁴ Chaa tsa ti' caca tyiquee nu'q̄ lo'o cua ngula nu piti bi'. Lo'o jua'q̄, tso'o tsa caca tyiquee quiña'q̄ tsa ñat̄i lo'o

ñña'q̄ ngu' ji'i nu piti bi!,¹⁵ cha' nu bi' caca sca ñat̄i tlyu nde loo y cui' Ndyosi. Ná co'o Juan bi' lcui ngatsi, lo'o jua'q̄ ni sca lo lcui ná co'o yu. Tya hora nu cala yu, li' tyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i yu.¹⁶ Cua'ni yu cha' xa' caca tso'o cresiya ji'i quiña'q̄ tya'a ngu' Israel, cha' taquiya' ngu' ji'i y cui' Ndyosi nu Xu'na ngu'.¹⁷ La cui' xtyi'i nu nguti'i ne' cresiya ji'i jyo'o Elías nu ndyaa lo'o y cui' Ndyosi ji'i tya sa'ní la, la cui' xtyi'i bi' caja ji'i Juan juani. Ca nde loo la caa Juan chcui' lo'o ñati, cha' tyaala' tyiquee' ñati, cha' nga'aa xuu tya'a ngu' lo'o sñi' ngu'. Li' taca cha'q̄ lcaa cha' nu ntsu'u tyiquee' ngu', cha' taquiya' ngu' ji'i lcaa cha' nu liñi. Jua'q̄ chcui' Juan lo'o ngu' cha' cua'ni cho'o ngu' tyiquee' ngu', cha' tyaja'q̄ ngu' xñi ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi. Li' caa y cui' Cristo.

¹⁸ Li' nchcuane Zacarías ji'i nu xc̄a bi':

—¿Ñi'ya caca cha' ca cuayá' ti' na' si chañi ca cha' bi'? Cusu' tsa na', lo'o jua'q̄ clyo'o na' cusu' tsa —nacui' Zacarías ji'i xc̄a bi'.

¹⁹ —Gabriel naa na' —nacui' xc̄a ji'i yu li'—. Na ndu ti na' ca slo y cui' Ndyosi; bi' laca nu nda 'na lijyäa cha' chcui' na' lo'o nu'u, cha' ta na' cha' tso'o re lo'o nu'u.²⁰ Cua'q̄ jyacä nu'u jna' juani: caca cu'u nu'u juani, cha' nga'aa caca chcui' nu'u ña'q̄ cuayá' nu cala cubi' bi' jinu'u; jua'q̄ caca jinu'u xqui'ya cha' ná jlya ti' nu'u jna'. Chañi

tyalaa tyempo bi', li' caca cuayá' ti' nu'u cha' cha' liñi laca lcaa cha' nu nchcui' na' lo'o nu'u —nacui' xc̄a bi' ji'i Zacarías.

²¹ Tya ndi'i q̄ngu' quichi to' laa, ntajatya ngu' ji'i nu Zacarías bi' ña'q̄ cuaya' nu tylu'u yu nde liya'; pana quiña'q̄ tsa nclyacua ti' ngu' ni cha' tyiquee' tsa ngutu'u Zacarías nde ne' laa bi'.²² Lo'o ndu'u Zacarías nde liya', li' nga'aa ngua chcui' yu lo'o ngu'. Ngua tii ngu' cha' ne' laa ngulu'uloo sca xee tlyu ji'i yu nu ndu'u yaq̄ ca slo y cui' Ndyosi. Li' se'i ti ndu yu ndyu'ni ya' yu ji'i ngu', pana ndyanu cu'u ti yu.

²³ Lo'o cua ndye tsa lo'o ngua'ni Zacarías cña ne' laa, li' nguxtyuu yu ndyaa yu quichi tyi yu.²⁴ Tiya' la li', ngua tii clyo'o yu, nu naa Elisabet ni, cha' ngujui sñi' ma'. Li' cua ntsu'u cua ca'yu co' nu xcui' ne' ni'i ti ndyanu ma'.²⁵ Ndi'ya ngulacua ti' ma': "Y cui' Ndyosi nu Xu'na na laca nu ngua'ni cha' re cuentya jna'. Cua ngua'ni Ni cha' nga'aa chcui' la ñat̄i cha' cuxi jna'."

Nchcui' xc̄a ji'i y cui' Ndyosi lo'o María cha' cua cala ti Jesú

²⁶ Lo'o cua ntsu'u scuá co' nu ndya'q̄ tana Elisabet, li' ngulo y cui' Ndyosi cña ji'i sca xc̄a ji'i Ni, cha' tsaa ca quichi Nazaret, sca quichi nde loyuu su cuentya Galilea. Lo'o nu xc̄a bi' ni, la cui' Gabriel laca bi'.²⁷ Nda y cui' Ndyosi ji'i xc̄a bi' ji'i Ni cha' tsaa slo sca nu cuna'q̄ nu ntucua y cui'

ti. Na cua ngüiñi cha' ji'i nu cuna'a bi', cha' caja clyo'o lo'o sca nu qui'yu nu naa José; David laca xtañi nu qui'yu bi', sca ti xtañi yu lo'o jyo'o cusu' David nu ngutu'u sa'ni la. María naa nu cuna'a nu ntucua y cui' ti bi', lo'o jua'a la cui' tya'a nu Elisabet bi' laca María.²⁸ Lo'o ndyalaa xcä slo nu cuna'a bi', li' nchcui' lo'o:

—Tso'o ti tyi'lí nu'u —nacui xcä bi' ji'i—, tyaca'a tsa nu'u ji'i y cui' Ndyosi. Tso'o ndi'i Ni lo'o nu'u —nacui—. Quiña'a tsa cha' tso'o nda y cui' Ndyosi jinu'u, masi ná ndu'ni Ni jua'a lo'o xa' la nu cuna'a.

²⁹ Cua na'a María ji'i xcä bi'. Lo'o ndyuna María cha' nu nchcui' yu, li' ngulacua tsa ti' ni cha' laca nchcui' xcä bi' jua'a. Ndyutsii tsa li'. ³⁰ Xa' nchcui' xcä bi' lo'o nu cuna'a cuañi' bi' li':

—María —nacui—, ná cutsii nu'u cha' cua nda y cui' Ndyosi sca cha' tso'o hi —nacui xcä bi' ji'i—. ³¹ Caca tana nu'u, caja sñi' nu'u; ñacui nu'u cha' Jesús ca naa cubi' nu caja jinu'u. ³² Caca yu bi' sca ñati tlyu. Ñacui ngu' ji'i yu cha' Sñi' y cui' Ndyosi nu Xu'na na nu tlyu la caca yu. La cui' tya'a cña tlyu nu ngua'ni jyo'o rey David, nu tya'a yu nu yaä chalyuu cua sa'ni la, bi' cña laca nu ta y cui' nu Xu'na na ji'i Jesús, ³³ cha' lcaa tsä ná tye cha' caca yu loo ji'i lcaa tya'a ngu' Israel; jua'a ná tye cha' culo yu cña ji'i lcaa ñati chalyuu.

³⁴ Li' nchcui' María lo'o xcä bi':

—¿Ñi'yä caca re lacua, cha' nu bilya caja clyo'o na'?

—nacui María ji'i xcä bi'.

³⁵ Li' nda xcä sca cha' lo'o:

—Ta y cui' Ndyosi Xtyi'i Ni cha' tyää su ndi'i nu'u, cha' tyu'u tyucui ña'a nu'u; sca cha' tlyu nu cua'ni y cui' Ndyosi nu laca loo caca cha' bi'. Nu lo'o cala sñi' nu'u, sca ñati nu lubii tsa cuentya ji'i y cui' Ndyosi caca cubi' nu cala bi', la cui' bi' laca nu caca naa Sñi' y cui' Ndyosi.

³⁶ Lo'o chaca cha' chcui' lo'o nu'u —nacui xcä ji'i—, cha' lo'o Elisabet tya'a cusu' nu'u nguxana ngua tana, masi cusu' tsa ma'. Tya tsubi' la nacui ngu' cha' ná ndyiji sñi' ma' tsiya' ti, lo'o juani cua ndya'a scuá co' ntsu'u sñi' ma'. ³⁷ Ni sca cha' ná tucui nti' y cui' Ndyosi.

³⁸ Li' nacui María ji'i xcä bi' ndi'yä:

—Si nacui y cui' Ndyosi cha' cala sñi' na' jua'a, cua laca cha' li'. Tso'o ntsu'u tyiquee na' cua'ni na' cña ji'i Ni, lcaa ña'a cña nu culo y cui' Ndyosi nu Xu'na na 'na —nacui María.

Li' ndu'u xcä bi', ndyaa.

Ndyaa María nde slo Elisabet tya'a

³⁹ Li' ndu'u María ndyaa yala ti nde sca quichi nu ndi'i laja ca'ya Judea. ⁴⁰ Li' ndyalaa María to' tyi Zacarías, nguxana nchcui' lo'o Elisabet; ⁴¹ pana laja lo'o ndyuna Elisabet cha' nu nchcui' María lo'o, hora ti ngüiña xi cubi' nu ntsu'u ne' ma'. Li' ngutsa'ä tyiquee Elisabet

ntsu'u Xtyi'i y cui' Ndyosi,
42 bi' cha' cuui tsa nchcui' ma'
lo'o María li':

—Tlyu tsa cha'tso'o nu nda
y cui' Ndyosi jinu'u —nacui
Elisabet ji'i María—. Ná
cua'ni Ni jua'a lo'o xa' la nu
cuna'a. Lo'o jua'a tyaca'a
tsa cubi' nu ntsu'u jinu'u
cuenta ja'i y cui' Ndyosi
—nacui—. 43 ¿Tilaca ta laca
na' cha' cua ndyalaa nu'u nu
caca xtya'a nu Xu'na na ca slo
na? 44 Chañi cha' nu nda na'
lo'o nu'u, cha' cua ngüiña xi
cubi' nu ntsu'u ne' na' cha'
chaa ti' yu laja lo'o ndyuna
na' cha' nu nchcui' nu'u lo'o
na!. 45 Tso'o tsa tyiquee nu'u
cha' jlya ti' nu'u cha' ji'i y cui'
Ndyosi, cha' cua'ni Ni lcaa
cha' nu nda y cui' Ni lo'o nu'u.

Jua'a nacui Elisabet ji'i
María. 46 Li' ngua'ni tlyu
María ji'i y cui' Ndyosi:

Tyucui tyiquee na' cua'ni tlyu
na' ji'i y cui' nu Xu'na
na', nacui María.

47 Ca chaa ti' cresiya jna'
xqui'ya y cui' Ndyosi
nu ngua'ni lyaá jna'.

48 Ndube tsa ti' y cui' Ni 'na
cha'laca na' msu ji'i Ni,
masi sca ñati ti'i laca
na'.

Su nguxana ti juani, ñacui
lcaa ñati nu lijya cha-
lyuu nde loo la cha'
tso'o tsa ntsu'u tyiquee
na'.

49 Tlyu tsa cña nu ndu'ni y cui'
Ndyosi, lo'o jua'a tlyu
tsa cha' nu ndyu'ni Ni
lo'o na';

lubii tsa y cui' Ndyosi, nacui
María.

50 Ná culaya' y cui' Ndyosi ji'i
ñati nu taquiya' ji'i cha'
nu nchcui' Ni;
ñaa cuayá' lcaa tyempo lijya
ñati tyi'i chalyuu, chañi
cha' cua'ni tya'na ti' Ni
ji'i ngu' bi'.

51 Quiña'a tsa cña tlyu cua
ngua'ni Ni.

Cua ngua'ni tye Ni cha' ji'i
ñati nu xcui' cha' tyixi
ndu'ni ngu' lo'o tya'a
ngu'.

52 Cua ngulo'o Ni ji'i ñati tlyu
ca su ntucua tlyu ngu'
nti' ngu',
cua nda Ni su tso'o la cha' tyi'i
ngu' ti'i, nacui María.

53 Cua ngua'ni Ni cha' tyaala'
ti' ñati nu lyiji tsa cha'
tso'o ji'i,
pana ngulo Ni cña cha' nga'aa
caja la cha' culiya' ji'i
ngu' culiya'.

54-55 Nguxtyucua tsa Ni ji'i
lcaa ngu' Israel tya'a
na, cha'laca na msu ji'i
y cui' Ni;
tso'o tsa ngüiña cha' ji'i Ni lo'o
jyo'o cusu' ji'na.

Ná ngujlyaa ti' y cui' Ndyosi
ji'na, ñati tya'a ji'i jyo'o
Abraham na; xcui'
ngua tya'na ti' Ni ji'i
ngu' tya'a na.

Lo'o ña'a ti tya cua'ni tya'na
ti' Ni ji'na lo'o ji'i sñi' na
tyucui tyempo nde loo
la.

56 Tya xna co' ndyanu
María slo Elisabet, li' ndu'u
ñaa nde to' tya'.

Lo'o ngula Juan Bautista

57 Cua ndyalaa tsä nu cala
sñi' Elisabet. Qui'yu cubi' nu

ngula ji'i. ⁵⁸ Lo'o ndyuna ngu' cha' ngula sñi' ma' cusu' bi', tso'o tsa ntsu'u tyiquee lcaa ngu' tya'a, lo'o ngu' nu nga'a cacua ti. Li' ndyalaa ngu' slo cha' ta ngu' cha' lo'o ma' cusu' bi', cha' tso'o tsa ngua'ni tya'na ti' nu Xu'na na ji'i ma'. ⁵⁹ Lo'o ndu'u scua snu' tsä, li' ñaa ngu' toni'ji cha' culacua ji'i nu piti cuentya ji'i ngu' judío lo'o ngusi'yu quiji yu. Cua sta ti ngu' xtañi Zacarías ji'i nu piti bi' ñi'yä nu naa xtañi sti, ⁶⁰ lo'o li' ngua'a xtya'a nu piti bi' ji'i ngu':

—Nga'aa si'i jua'a caca naa yu —nacuij Elisabet ji'i ngu'—, Juan caca naa yu re.

⁶¹ —Ná ntsu'u tya'a ma nu naa jua'a —nacuij ngu' tya'a ji'i ma' cusu' bi'.

⁶² Ngua'ni ya' ngu' ji'i sti nu piti li', cha' ña'a ti tya cu'u nu cusu' bi'. Nchcuane ngu' ji'i yu li':

—¿Ni'ya xtañi nu piti re scua nu'ü nti' nu'ü? —nacuij ngu' ji'i.

⁶³ Li' ndijña nu cusu' sca ngoca' piti cha' lo bi' scua letra. Ndi'ya nguscua nu cusu' bi' li': “Juan ca naa yu”. Li' ngulacua tsa ti' lcaa ñati nu ndi'ji slo. ⁶⁴ Hora ti ndyaala tu'ba Zacarías, nguxana ndyu'ni tlyu yu ji'i ycui' Ndyosi li!. ⁶⁵ Ndube tsa ti' lcaa ñati nu ndi'ji cacua ti li'; lcaa ti su ndi'ji ngu' nde quichí ca'ya su cuentya Judea bi', nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu' ñi'yä nu ngua ji'i Zacarías. ⁶⁶ Ngulacua tsa ti' lcaa ñati nu ndyuna cha' bi':

—¿Ni cña caca nu piti re?
—nacuij ngu' ji'i tya'a ngu'.

Chañi cha'tso'o tsa ndyu'ni ycui' Ndyosi lo'o nu piti bi'.

Ngua'ni chi Zacarías loo ycui' Ndyosi, ndyula tu'ba yu sca jii

⁶⁷ Cua ngutsa'á tyiquee Zacarías ntsu'u nu Xtyi'li ycui' Ndyosi lo yu. Li' nguxana nu cusu' bi' nda cha' lo'o ñati ca bi', lcaa ña'a cha' nu cua nda Ni lo'o ycui' yu. Ndi'ya nchcui' yu:

⁶⁸ Ntsu'u cha' cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi nu Xu'na na, nu laca ycui' Ndyosi ji'na ngu' Israel, nacuij nu cusu' bi' li'.

Cua chaca quiya' nguxana nchcui' Ni lo'o ngu' tya'a na nu laca na ñati ji'i ycui' Ni, juani ndyu'ni Ni cña cha' clyaá na ji'i nu cuxi.

⁶⁹ Cua nda ca ti ycui' Ndyosi lijä sca nu tso'o tsa nchca ji'i, cha' cua'ni lyaá yu ji'na ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'na; bi' laca sca ñati nu la cui' ñati tya'a ji'i jyo'o David nu ngua'ni cña ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la.

⁷⁰ La cui' jua'a cha' nu nda Ni lo'o ngu' tya'a na tya sa'ni la, cha' cua ngua tyuu siyento yija nu nda Ni cha' bi' lo'o jyo'o cusu' ji'na nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi.

⁷¹ Nacuij jyo'o cusu' bi', cha' cua'ni lyaá ycui'

Ndyosi ji'na laja lo'o
nxuu tya'a ñati cuxi
lo'o na,
lo'o jua'a cua'ni lyaá Ni ji'na
laja lo'o ti'i ti' ñati ña'a
ngu' ji'na.

72 Cua'ni tya'na ti' ycui'
Ndyosi ji'na, lo'o jua'a
ji'i jyo'o cusu' ji'na;
ná ngujlyaa ti' ycui' Ni cha'
nu cua ngüiñi ji'i Ni
lo'o jyo'o tya'a na cua
sa'ni, nacui jyo'o cusu'
bi'.

73 Nde laca cha' nu cua
nda ycui' Ndyosi lo'o
jyo'o Abraham, nu
lo'o ngua'ni jura ycui'
Ndyosi lo'o yu:

74 nacui Ni cha' culo Ni ji'na
laja ñati cuxi nu nxuu
tya'a lo'o na;

ju'a cua'ni Ni cha' ná cutsii
na, laja lo'o ndyu'ni na
cña ji'i ycui' Ni tyucui
tyempo lo'o ndi'i na
nde chalyuu.

75 Ta Ni chacuayá' bi' ji'na si
lubii tyiquee na, si tyu-
cui tyiquee na taquiya'
na ji'i Ni, nacui nu
cusu' Zacarías li'.

76 Lo'o nu'u juani, sñi', nacui
yu ji'i nu piti Juan,
chcui' ngu' cha' nu'u
laca nu ta cuii lo'o
ñati cuentya ji'i ycui'
Ndyosi nu laca loo.

Tya'a nu'u ca nde loo la ji'i
ycui' nu Xu'na na, cha'
quiñi tso'o tyucuii su
caqä ycui'.

77 Culu'u nu'u ji'i ñati cha' ji'i
ycui' nu Xu'na na;
cua'ni nu'u cha' ca cuayá' ti'
ngu' cha' cua'ni clyu ti'

ycui' Ndyosi ji'i qui'ya
nu ntsu'u ji'i ngu', cha'
li'taca clyáá ngu' bi' ji'i
nu cuxi.

78 Ntsu'u tsa tyiquee ycui'
Ndyosi ña'a Ni ji'na;
tya'na tsa ti' Ni ji'na, bi'
cha' cua ta ti' ycui' Ni ji'i
Cristo cha' caqä nde su
ndi'i na.

Bi' laca sca xee tlyu nu tyu'ú
ne' cresiya ji'na, ñi'yä
nti' xee ndubi nu nty-
iji'i su ndi'i na lo'o lijya
ca ti cuichaa.

79 Li' ta Ni xee bi' cha' tyu'ú
ne' cresiya ji'i ngu'
nu nga'aa ndyiji ñi'yä
cua'ni ngu', cha' talya
tsa ña'a ne' cresiya ji'i
ngu' bi'.

Masi tya lu'ú ngu' bi', pana
ñi'yä nti' si na cua ngu-
juui nti' ngu', xqui'ya
cha' cuxi nu ntsu'u ne'
cresiya ji'i ngu'.

Culu'u Cristo ji'na ñi'yä
cua'ni na cha' tyi'i ti' ti
na lo'o tya'a na.

Cua ndye cha' nu nda
Zacarías li'.

80 Cua ndyaluu la nu piti,
lo'o jua'a cua ngua tlyu la
tyiquee yu. Pana xcui' ne'
quixi' ndi'i yu ña'a cuayá' nu
nguluu yu, ña'a cuayá' nu
ndu'u tucua yu slo ngu' Israel
tya'a yu.

2

Lo'o ngula Jesús

1 Tyempo bi', ñati nu laca
loo la tyucui ña'a chalyuu
bi' ngua nu emperador;
Augusto naa yu, lo'o li'
ngulo yu cña cha' xcua xtañi

ngu' lcaa quich_i lo quityi.
² Bilya xcua xtañi ngu' jua'q_a
 nquicha', clyo juani cua'ni
 ngu' cha' xcua xtañi ngu'.
 La cui' tyempo laca Cirenio
 gobernador nde loyuu su
 cuentya Siria, cña ji'_i nu
 emperador bi'. ³ Li' ndyaa
 lcaa ñat_i quich_i tyi jyo'o cusu'
 ji'_i ngu', cha' ca bi' nscua
 xtañi ngu' li'. ⁴⁻⁵ Cua ndi'_i
 sca quich_i nu naa Belén nde
 loyuu su cuentya Judea bi';
 quich_i bi' laca quich_i tyi jyo'o David
 nu ngua jyo'o cusu'
 ji'_i José, bi' cha' ndu'u José
 quich_i Nazaret su laca quich_i
 tyi yu, ndyaa yu nde quich_i
 Belén. Stu'ba ti ndyaa yu
 lo'o María nu caca clyo'o yu,
 cha' xcua xtañi ngu', masi
 ngua tana nu cuna'q_a bi'. ⁶ Li'
 cua ndyalaa hora cala sñi'
 nu cuna'q_a bi', laja lo'o ndi'_i
 ngu' quich_i Belén bi'. ⁷ Qui'yu
 cubi' nu ngula ji'_i María bi',
 sñi' clyo nu cuna'q_a bi' laca
 cubi' bi'. Tso'o ngüix_i xtya'q_a
 late' hich_u' cubi' bi', lo'o li'
 ngusta ji'_i cubi' ne' canoa su
 ndacu cuayu, cha' ná ngujui
 ni'_i su tyi'_i ngu' tsiya' ti.

*Ngu' nu ntsu'u cua ji'_i
 xlya' talya bi' ndyuna cha' nu
 nchcui' y cui' Ndyosi lo'o*

⁸ Cacua ti to' quich_i bi'
 ndya'q_a ngu' nu ña'asii ji'_i
 xlya' ji'_i ngu'. Talya bi' ntsu'u
 ngu' cu_a ji'_i taju xlya' bi'.
⁹ Tsiya'ca ndu'u tucua sca xcä
 ji'_i y cui' Ndyosi su ndi'_i ngu'
 ca bi'; jua'q_a ngujui'_i sca xee
 tlyu su ndi'_i ngu' bi', xee ji'_i
 y cui' Ndyosi laca bi'. Ndyutsii

tsa ngu' li'. ¹⁰ Pana nchcui'
 xcä bi' lo'o ngu':

—Ná cutsii mä tsiya' ti
 —nacui—. Cua lijyä na' re
 cha' ta na' sca cha' tso'o
 lo'o mä —nacui—. Tso'o tsa
 caca tyiquee lcaa ñat_i xqui'ya
 cha' nu ta na' lo'o mä juani
 —nacui xcä ji'_i ngu' bi'—.
¹¹ Cua lijyä na' catcha' na' ji'_i
 mä cha' juani cua ngula sca
 cubi' ca quich_i tyi mä, cha'
 la cui' quich_i tyi jyo'o David
 laca bi'; cubi' bi' laca nu cuityi
 qui'ya nu ntsu'u ji'_i mä. Bi'
 laca nu Cristo nu laca y cui'
 nu Xu'na na, nu cuanda y cui'
 Ndyosi ji'_i cha' lijyä lo yuu
 chalyuu —nacui—. ¹² Si quiye
 ji'_i mä su ntsiya sca cubi' nu
 tso'o tsa ngüix_i late' ch_u', nu
 ntsiya ne' canoa su ndacu
 cuayu, li' caca cuayá' ti' mä
 cha' bi' laca nu naa Cristo.

¹³ Lo'o ndye nchcui' xcä
 bi' lo'o ngu', li' nde cu_a
 ndu'u tucua chaca taju xcä
 nu quiña'q_a la nu ndu'u nde
 slo y cui' Ndyosi; tso'o tsa
 ndyu'ni tlyu xcä bi' ji'_i y cui'
 Ndyosi. Ndi'yä nchcui' ngu'
 xcä bi' lo'o ngu':

¹⁴ Cua'ni tlyu na ji'_i y cui'
 Ndyosi, masi ca bi' ca
 su tlyu su ntucua Ni,
 masi nde lo yuu chalyuu,
 cha' tlyu tsa laca
 y cui' Ni, nacui' ngu' xcä
 bi' li'.

Cua'ni Ni cha' tj ti tyi'_i tyi'
 quee ñat_i chalyuu lo'o
 ca cuayá' ti' ngu' cha'
 ntsu'u tsa tyiquee Ni
 ña'q_a Ni ji'_i ngu', nacui'
 ngu' xcä li'.

¹⁵ Nguxtyuu xca bi' ndyaa ngu' nde cuq ca slo ycui' Ndyosi. Lo'o nu ngu' nu ndi'i cuq ji'i xlya' bi' ni, nguxana nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' li':

—Tyaa clya na nde Belén —nacui ngu' ji'i tya'a ngu' li'—. Tsaa na'q na, na laca nu ndyaca jua, ni cha'laca nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o na.

¹⁶ Yala ti ndyaa ngu' li'; nquiже María lo'o José ji'i ngu', ndi'i ngu' lo'o sca cubi' nu ntsiya ti ne' canoa su ndacu cuayu. ¹⁷ Lo'o cua na'q ngu' ji'i cubi' bi', li' ndacha' ngu' cha' bi' ji'i xa' ñatil, lcaa ña'q cha' nu nchcui' xca bi' lo'o ngu' cuentya ji'i cubi' bi'. ¹⁸ Pana lo'o nchcui' ngu' nu ndya'q cuq ji'i xlya' cha' bi' li', ngulacua tsa ti' nu xa' la ngu' bi'.

¹⁹ Tyiquee ti María ndyanu cha' bi', quiña'q tsa ngulacua ti' cha' ngua jua'q. ²⁰ Li' ngutu'u ngu' nu ndya'q cuq ji'i xlya', ndyaa ngu'; tso'o tsa ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i lcaa cha' nu cua ndyuna ngu', cuentya ji'i lcaa cha' nu cua na'q ngu'. Chañi cha' cua nteje tacui cha' bi', lcaa cha' nu cua nchcui' xca lo'o ngu' bi'.

*Ngusta ngu' xtañi cubi',
lo'o jua'q ngulacua ngu' ji'i*

²¹ Cua ndu'u scua snu' tsq, li' ngulacuaq ngu' ji'i nu cubi' cuañi' bi' cuentya ji'i ngu' judío. Li' ngusta ngu' xtañi cha' Jesús caca naa yu, nacui ngu', cha' la cui' jua'q cua ndacha' xca ji'i ycui' Ndyosi ji'i María lo'o tya lyiji caca tana.

²² Tiya' la li', lo'o ndye nguxco'o ngu' tsq cuentya ji'i lcaa cha' nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi sa'ni cha' cua ngula cubi', li' ndyaa lo'o ngu' ji'i nu piti Jesús bi' ca quichi Jerusalén cha' tya ngu' xlya'be ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i cubi' bi'. ²³ Jua'a ngua'ni ngu', cha' ndi'ya nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi nu Xu'na na: "Cubi' qui'yu nu ngula clyo ji'i mani, ta maq ji'i cha' caca yu cña ji'i ycui' Ndyosi", nacui quityi. ²⁴ Bi' cha' ndyalaa ngu' bi', cha' sta ngu' mstq nu nscua lo quityi cusu' bi'. Nu mstq bi' laca tucua tya'a cru, masi tucua tya'a tyupe' sube ti.

²⁵ Tyempo bi' nde quichi Jerusalén ndi'i sca nu cusu' nu naa Simeón; ñatil tso'o laca yu, nu ndaquiya' tsa cña ji'i ycui' Ndyosi, nu ndalo tsa tyiquee nchcui' lo'o ycui' Ndyosi. Ntajatya tsa yu ji'i sca ñatil tlyu nu ta ycui' Ndyosi ji'i cha' caq nde chalyuu, bi' laca Cristo nu caq cha' cua'ni lyaá ji'i ngu' Israel ji'i nu cuxi. Lo'o jua'q cua ndi'i Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o nu Simeón bi'; ²⁶ ngua'ni Ni cha' ca cuayá' ti' yu cha' ná caja chca yu ña'q cuayá' tyalaa tsq nu ña'q yu ji'i nu Cristo, nu ta ycui' Ndyosi ji'i cha' caq nde chalyuu. ²⁷ Tsq bi' ngua'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi cha' ndyaa nu cusu' bi' ca ne' laa tlyu, bi' cha' ndyaa clya nu cusu' bi' li'. Ndi'i yu lo'o ndyalaa sti xtya'q Jesús, ñaa lo'o ngu' ji'i cubi' cha' cua'ni ngu' lo'o cua

ñā'q̄ ca cha' cusu' nu nscua
cha' cua'ni ngu' ne' laa. ²⁸ Li'
ndaya' Simeón ji'i nu cubi' bi',
nguxana ndyu'ni tlyu yu ji'i
ycui' Ndyosi xqui'ya cubi' bi'
li'. Ndi'yā nacui' yu ji'i Ni:

²⁹ Ndyosi Xu'na ya, cua nda
nu'ū chacuayá' cha' ca-
jaa na'tso'o ti, nacui' yu
ji'i ycui' Ndyosi.

Cua ndye ngua'ni nu'ū cña
nu nacui' nu'ū cha'
caca jna', cha' ndyu'ni
na' cña cuentya jinu'ū,
nacui' nu cusu' bi'.

³⁰ Lo'o si'yu cloo ycui' ca na'
cua na'q̄ na' ji'i ycui'
nu culo ji'i ñati' laja cha'
cuxi nu ntsu'u ji'i ngu';

³¹ lo'o jua'q̄ ñati' tyucui ña'q̄
chalyuu, ña'q̄ ngu' cha'
bi'.

³² Caca ycui' nu bi' sca xee
tlyu nu tyu'u ne' cre-
siya ji'i ñati' tyucui ña'q̄
chalyuu;

tlyu tsa cha' tso'o caca ycui'
nu bi' cuentya ji'i ñati'
jinu'ū, nu ngu' Israel
bi'.

Jua'q̄ cha' nda nu cusu'
Simeón bi' lo'o ycui' Ndyosi.

³³ Li' ndube tsa ti' José lo'o
xtya'q̄ Jesús, nu lo'o ndyuna
ngu' cha' nu nchcui' Simeón
lo'o ycui' Ndyosi, ñi'yā nu
caca ji'i nu cubi' bi'. ³⁴⁻³⁵ Lo'o
li' ngulacuā nu cusu' Simeón
ji'i ngu' bi'. Nde laca cha' nu
nda nu cusu' lo'o María xtya'a
Jesús li':

—Quiña'q̄ tsa cha' tso'o
caca ji'i ngu' Israel xqui'ya
cubi' re —nacui' nu cusu'
bi'—, masi ntsu'u ñati' nu chii'
ntsu'u tyiquee ngu' ña'q̄ ngu'

ji'i, pana ntsu'u ñati' nu caja
chalyuu cucui ji'i xqui'ya
cubi' re. Culo tu cubi' re
lcaa cha' nu ntsu'u yacu' ne'
cresiya ji'i ñati'; caca cubi'
re sca cha' tlyu nu cua nda
ycui' Ndyosi ji'i ñati', masi ná
tyaja'q̄ lcaa ñati' tucuá cha'
ji'i —nacui' Simeón ji'i María
xtya'q̄ cubi' bi'—. Lo'o jua'q̄
jinu'ū —nacui' nu cusu' bi'—,
tyacua sca cha' xñi'i ti' jinu'ū
xqui'ya cha' ná taquiya' ngu'
ji'i sñi' nu'ū.

³⁶ Ntsu'u sca nu cuna'q̄ nu
laca tu'ba ji'i ycui' Ndyosi,
nu ndi'i ne' laa bi'; Ana naa
nu cuna'q̄ bi', sñi' Fanuel
laca, lo'o la cui' ñati' tya'a
ji'i ngu' Aser laca nu cuna'q̄
bi'. Cusu' tsa ma' bi' juani.
Tya cuañi' ma' lo'o ngujui
clyo'o ma'; pana cati ti yija
ngutii'li' ma' lo'o clyo'o ma',
lo'o li' ngujuii nu qui'yu
bi'. ³⁷ Ndyanu ti'i ma'
tyucui tyempo lo'o ndi'i ma'
chalyuu, lo'o nu juani ntsu'u
jacuayala ntucua jacua yija
ma'. Tyucui tyempo ndi'i ma'
ca ne' laa tlyu bi', nde tsā
lo'o jua'q̄ nde talya ndyu'ni
tlyu ma' ji'i ycui' Ndyosi; ná
ndacu ma' tyaja hora lo'o
nchcui' ma' lo'o ycui' Ndyosi.

³⁸ Lo'o ndye nchcui' Simeón
lo'o xtya'q̄ Jesús, la cui' hora
bi' ndyalaa ma' Ana bi' ca
su nga'q̄ ngu' lo'o Jesús ca
ne' laa, la cui' cubi' bi' ni.
Ndyanu tsa ma' xlyab'e ji'i ycui'
Ndyosi xqui'ya cha' cua na'a
ma' ji'i nu cubi' bi'. Li' nchcui'
tsa ma' lo'o tyuū tya'a ngu'
quichí tyi ma', jua'q̄ lo'o lcaa
ngu' nu ndu ti' ji'i Cristo ña'q̄

cuayá' tyalaa tsä nu caq̄a yu cha' cua'ni lyaá yu ji'i ngu' Jerusalén ya' ngu' xa' tsu'. Nacui' ma' ji'i ngu' bi', cha' nu cubi' bi' laca nu culo lyiji ji'i ngu' ji'i yabe' nu cua nxtyanu ycui' Ndyosi ji'i ngu'!

Nguxtyuū ngu' ndyaa ngu' nde quichi Nazaret

³⁹ Lo'o cua ndye ngua'ni ngu' lcaa cña nu nga'a cha' cua'ni ngu', cña nu ngulo ycui' nu Xu'na na ji'i ngu' judío cua sa'ni la cha' cua'ni ngu', li' nguxtyuū ngu' ndyaa ngu' ca nde loyuu su cuentya Galilea; ndyalaa ngu' ca quichi Nazaret nu laca quichi tyi ngu' li'. ⁴⁰ Ca Nazaret bi' nguluu nu piti bi'; ngua lye la juersa ji'i yu, cua nchca cuayá' la ti' yu. Lo'o jua'a ycui' Ndyosi, tso'o tsa nti' Ni ña'a Ni ji'i yu.

Nquije nu piti ji'i ngu' cusu' ca su nga'a yu ne' laa

⁴¹ Lcaa yija ndya'a ngu' cusu' ji'i nu piti bi' ta'a nde quichi Jerusalén, cha' ca bi' ndyu'ni tlyu ngu' ta'a pascua. ⁴² Cua ntsu'u tii tyucuua yija Jesús, lo'o ndyaa ngu' ta'a ca Jerusalén ñi'yä nu ndu'ni ti ngu' lcaa yija. ⁴³ Nu lo'o cua ndyu'u ta'a, li' nguxtyuū ngu' ndyaa ngu' nde quichi tyi ngu'. Ndyanu ycui' ti Jesús ca quichi bi', pana ná ngua cuayá' ti' xtya'a yu, ná jlo ti' ycui' José cha' cua ndyanu yu; ⁴⁴ ngua ti' ngu' cha' ñaa yu laja tsa tlyu ti ñatí nu ñaa tyucui' bi'. Jua'a cha' ngulacua ti' ngu', bi' cha' tya

ndyaa la ngu' tyucuiⁱⁱ tyucui tsä. Chacua' li' ngulana ngu' ji'i yu laja ngu' tya'a tso'o yu, laja ngu' tya'a yu. ¿Ma caja yu li'? ⁴⁵ Ná nquije yu ji'i ngu' tsiya'ti; bi' cha' xa' nguxtyuū ngu' chaca quiya' nde Jerusalén, nclyana ngu' ji'i nu piti Jesús bi' li'.

⁴⁶ Lo'o jua'a ngua li', tsä nchca tyuna nquije nu piti bi' ji'i ngu', nga'a yu ca ne' laa. Tyi'i ca chu' nu piti bi' ndi'i mstru nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa. Ndyuna nu piti bi' lcaa cha' nu nchcui' ngu', lo'o jua'a tyuū tsa cha' nchcuane nu piti ji'i ngu' bi' li'. ⁴⁷ Lcaa ñatí nu nga'a cacua ti, ndube tsa ti' ngu' lo'o ndyuna ngu' cua ña'a ca cha' nu nda nu piti bi'; ndube tsa ti' ngu' cha' nchca tsa ji'i yu. ⁴⁸ Lo'o jua'a ngu' cusu' ji'i nu piti bi' ni, ndube tsa ti' ngu' bi' lo'o na'a ngu' ji'i yu cha' stu'ba ti ntucua yu lo'o ngu' tlyu bi'. Li' nchcui' xtya'a yu lo'o yu:

—¿Ni cha' laca ngua'ni nu'u jua'a, sñi'? —nacui—. Quiña'a tsa ngulacua ti' na' lo'o sti nu'u macala su ndyanu nu'u.

⁴⁹ Li' nchcui' Jesús lo'o xtya'a yu:

—¿Ni cha' ndya'a ma' nclyanma' jna'? ¿Ha ná jlo ti' cu'ma cha' ntsu'u cha' cua'ni na' cña ji'i Sti na'? —nacui Jesús li'.

⁵⁰ Pana, ná ngua cuayá' ti' ngu' tsiya'ti lo'o nchcui' Jesús lo'o ngu' jua'a.

⁵¹ Li' ndu'u nu piti bi' ndyaa nde Nazaret chaca quiya' lo'o

ngu' cusu' ji'i yu. Ña'q ti tyā
ndaquiya' tsa yu ji'i cha' nu
nchcui' ngu' bi'. Lo'o jua'a
xtya'a yu ni, nchco'o ma'lcaa
cha' bi' ne' cresiya ji'i. ⁵² Ñi'yā
nu lijyā ndyaluu Jesús, jua'a
lijyā ndyaca cuayá' la ti' yu.
Tso'o tsa nti' y cui' Ndyosi ña'q
Ni ji'i yu; lo'o jua'a ñatí chal-
yuu, tso'o nchcui' ngu' lo'o
ñ'a'q ngu' ji'i yu.

3

*Nda Juan cui' lo'o ngu' ne'
quixi' su ná ndi'i ñatí*

¹ Cua ntsu'u ti'yu yija cha'
laca Tiberio emperador nu
laca loo ji'i ñatí tyucui ña'q
chalyuu: Poncio Pilato laca
loo nde loyuu su cuentya
Judea cuentya ji'i nu Tiberio
bi' li'; lo'o jua'a nu naa
Herodes bi' ni, laca yu loo
loyuu su cuentya Galilea
tyempo bi'; lo'o Felipe, tya'a
ngula Herodes bi', laca yu
loo loyuu su cuentya Iturea
lo'o jua'a loyuu su cuentya
Traconite la cui' tyempo bi';
lo'o chaca nu naa Lisania,
laca yu loo loyuu su cuentya
Abilinia li'. ² La cui' tyempo
bi' laca Anás lo'o Caifás xu'na
sti jo'ó. Li' nda y cui' Ndyosi
cha' lo'o Juan sñi' Zacarías ca
su ndya'a yu ne' quixi', ³ bi'
cha' ndu'u Juan ndya'a yu
nde natí' tyucui ña'q to' sta'a
Jordán bi'; nchcui' tsa Juan
lo'o lcaa ñatí nu ndyu'u ti'i
slo yu, cha' ca tyuju'u ti' ngu'
ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu',
cha' xtyanu ngu' lcaa cha'
cuxi bi'. Li' ntyucuatya Juan
ji'i ngu' bi'. Jua'a cui'ya y cui'

Ndyosi cha' clyu ti' ji'i ngu'
bi' li', nacui Juan. ⁴ Laca cha'
bi', ñi'yā laca cha' nu nguscua
jyo'o cusu' Isaías nu nda cha'
ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñatí cua
sa'ni la. Ndi'yā nchcui' quityi
bi':

Cui' ndañi nxi'ya sca ñatí ne'
quixi':

"Xaala clya mā sca tyucui su
caq y cui' nu Xu'na na",
nacui nu nxi'ya bi'.

"Xquiñi tso'o mā tyucui su
tyeje tacui y cui'.

⁵ Cua'ni cha'q mā lcaa laja
cua'a,
jua'a cuityi mā lcaa ca'ya,
lcaa cuati yuu;
cua'ni liñi mā lcaa su nxtyi'i
tyucui,
jua'a cua'ni stu'ba tso'o mā
tyucui ña'q tyucui",
nacui.

⁶ "Cua ngulala ti cha' ña'q
ngu' tyucui ña'q chal-
yuu, cha' taca cua'ni
lyáa y cui' Ndyosi ji'i
ñatí."

Jua'a nguscua jyo'o Isaías lo
quityi bi'.

⁷ Quiña'a ñatí ndyalaa su
ndu Juan cha' tyucuatya ngu'.
Li' nchcui' Juan lo'o ngu'
quiña'a bi':

—Ñi'yā nti' cuaña tyaala,
jua'a nti' cu'mā —nacui
Juan—. ¿Ha cua nchcutsii
ngu' ji'i mā lacua? ¿Ha juani
ndube ti' mā cha' xcube'
y cui' Ndyosi ji'i mā lo'o tye
chalyuu? —nacui—. ⁸ Tso'o
lacua, culu'u mā ji'i ya si
chañi cha' cua ngulochu' mā
cha' cuxi nu ntsu'u ji'i mā;
ná ñacui mā cha' sñi' y cui'
Ndyosi laca mā, xqui'ya cha'

ndyu'u mä ji'i jyo'o Abraham. Cha' liñita na'lo'o mä —nacui Juan—, cha' taca ji'i y cui' Ndyosi subi Ni ji'i xa' la ñati nu caca sñi' Abraham ñi'yä laca na juani, masi nti' mä cha' na ple ti nu xa' la ñati bi', masi nti' mä cha' ñi'yä laca quee re, jua'a ti laca ngu' —nacui Juan ji'i ngu'—. ⁹ Ñi'yä ndu sca ñati lo'o hacha ji'i cha' clyaja lo yaca si'yu ji'i yu, jua'a nti' y cui' Ndyosi. Si'yu yu bi'lcaa yaca nu ná nda si'yu tso'o, cha' tyaquí yaca bi' lo quii'; jua'a xcube' Ni ji'i ñati nu ná ntaja'a xtyanu cha' cuxi nu ntsu'u ji'i.

¹⁰ Lo'o ndye ndyuna ngu' cha' bi', li' ndacha' ngu' ji'i Juan bi':

—¿Ni cña cua'ni ya lacua?

¹¹ Li' ngulu'u Juan ji'i ngu':

—Nde laca cña nu cua'ni mä —nacui Juan—. Si ntsu'u tucua ty'a camxa ji'i sca mä, ta mä tsaca ji'i sca ñati ti'i nu ná ntsu'u ji'i tsiya' ti; si ntsu'u na cacu mä, li' sa'be mä xi cha' ta mä xi cacu ñati nu ná ntsu'u tsiya' ti ji'i —nacui Juan ji'i ngu'.

¹² Lo'o jua'a yaa xi ngu' cuxi nu nxñi cñi cña loo ngu' cuentya ji'i ngu' xa' tsu', yaa ngu' cha' tyucuatya Juan ji'i ngu'. Li' nchcuane ngu' bi' ji'i Juan:

—¿Ñi'yä cña cua'ni ya, mstru? —nacui ngu' bi' ji'i Juan.

¹³ —Ná tyeje tacui cuayá' cha' culo mä cñi cña loo ngu' —nacui Juan ji'i ngu' bi'.

¹⁴ Lo'o xi ngu' sendaru ndyalaa cha' cacha' ji'i Juan li':

—Jua'a cuare, ¿ñi'yä cña cua'ni ya? —nacui sendaru bi'.

—Nga'aa xlyaá mä na nu ntsu'u ji'i ñati, ni nga'aa xcutsii mä ji'i ngu'; nga'aa sta mä qui'ya laja ti ji'i ngu', cha' caja cha' bi' ji'i mä. Lo'o jua'a, nga'aa ñacui mä cha' xti ti caya' ndyiji ji'i mä —nacui Juan ji'i ngu' sendaru bi'.

¹⁵ Nclyacua tsa ti' ngu' su ndi'i ti ngu', cha' ngua ti' ngu' cha' Juan laca nu Cristo nu cua caq ti chalyuu. ¹⁶ Li' nchcui' Juan lo'o lcaa ngu' nu ndi'i bi':

—Lo'o hitya ti ntyucuatya na' ji'i mä —nacui Juan—, pana cua caq ti chaca ñati slo cu'mä nu nchca la ji'i que na'. Lo'o na' cua'ni tlyu na' ji'i ñati bi'. Tso'o tsa cña ngujui 'na nti' na', masi caña ntsu'u quiya' ñati bi' sati' na' juata. Lo'o nu ñati bi' ni, ná tyucuatya yu ji'i ngu' lo'o hitya ti, pana cua'ni yu cha' tyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu', nu lo'o tyucuatya yu ji'i ngu'. Lo'o li' cua'ni lubii Ni ji'i ngu' bi' lo'o xee ji'i Ni, cha' jua'a caca tso'o tyiquee ngu' —nacui—. ¹⁷ Ñi'yä ndu'ni xu'na ltya, jua'a cua'ni Ni; ñi'yä ndyu'u co'o yuji'i nscua' pana ndaqui yu cualya' lo'o nguti, jua'a sa'be ty'a Ni ji'i ñati. Li' su'ba Ni ji'i ñati cuxi cha' tyaquí ngu' lo quii' nu nga'aa ca tyubi'.

¹⁸ Jua'a quiña'a tsa cuii nda Juan lo'o ñati, nu lo'o

nchcui' yu lo'o ngu' ñi'yä laca
 cha' tso'o nu caca ji'i Jesús.
 19 Lo'o li' ngusta Juan qui'ya
 ji'i gobernador Herodes cha'
 nguaana ycui' nu cusu' bi'
 ji'i Herodías clyo'o tya'a yu
 nu naa Felipe. Lo'o jua'a
 tya ntsu'u la xa' cha' cuxi
 nu ngua'ni nu cusu' Herodes
 bi'. 20 Pana ná ndaquiya'
 Herodes bi' ji'i cha' nu
 nchcui' Juan lo'o, masi cuxi
 la ngua'ni yu, cha' ngusu'ba
 yu ji'i Juan ne' chcuä.

Ntyucuatyá Juan ji'i Jesús

21 Nu lo'o tya lyiji tsaa Juan
 bi' ne' chcuä, tya ndü yu
 to' sta'a ntyucuatyá yu ji'i
 quiña'a tsa ñati, li' ndyalaa
 Jesús slo cha' tyucuatyá Juan
 ji'i. Laja lo'o ntyucuatyá yu
 ji'i Jesús, li' nchcui' Jesús lo'o
 ycui' Ndyosi; ndyaala tyucui
 ca nde cuä li!. 22 Ngua'ya
 Xtyi'i ycui' Ndyosi su ndü
 Jesús; ñi'yä nu ndyacui sca
 tyupe', jua'a ngua'ya Xtyi'i
 ycui' Ndyosi lo xlya hique
 Jesús. Li' nguañi nchcui' ycui'
 Ndyosi nde cuä:

—Sñi' na', tso'o tsa ntsu'u
 tyiquee na' ña'q na' jinu'u.
 Tyaca'a tsa nu'u jna' —nacui
 ycui' Ndyosi ji'i Jesús.

Jyo'o cusu'ji'i Jesucristo

23 Calaa tyii yija cua ntsu'u
 Jesús lo'o nguxana ndyu'ni
 yu cña ji'i ycui' Ndyosi Sti yu.
 Ngua ti' ngu' cha' José ngua
 sti yu,
 lo'o sti José bi' ngua jyo'o Elí;
 24 lo'o sti Elí bi' ngua jyo'o
 Matat;
 Leví ngua naa sti Matat bi';
 Melqui ngua naa sti Leví bi';

Jana ngua naa sti Melqui bi';
 lo'o chaca José ngua sti Jana
 bi';
 25 Matatías ngua naa sti José
 bi';
 Amós ngua naa sti Matatías
 bi';
 Nahum ngua naa sti Amós bi';
 Esli ngua naa sti Nahum bi';
 Nagai ngua naa sti Esli bi';
 26 Maat ngua naa sti Nagai bi';
 lo'o chaca nu naa Matatías
 ngua sti Maat bi';
 Semei ngua naa sti Matatías
 bi';
 lo'o chaca nu naa José ngua
 sti Semei bi';
 sñi' Judá ngua nu José bi';
 27 Joana ngua naa sti Judá bi';
 Resa ngua naa sti Joana bi';
 Zorobabel ngua naa sti Resa
 bi';
 Salatiel ngua naa sti Zoroba-
 bel bi';
 Neri ngua naa sti Salatiel bi';
 28 lo'o chaca nu naa Melqui
 ngua sti Neri bi';
 Adi ngua naa sti Melqui bi';
 Cosam ngua naa sti Adi bi';
 Elmodam ngua naa sti Cosam
 bi';
 Er ngua naa sti Elmodam bi';
 29 Josué ngua naa sti Er bi';
 Eliezer ngua naa sti Josué bi';
 Joram ngua naa sti Eliezer bi';
 lo'o chaca Matat ngua sti
 Joram bi';
 30 lo'o chaca nu naa Leví ngua
 sti Matat bi';
 Simeón ngua naa sti Leví bi';
 lo'o chaca nu naa Judá ngua
 sti Simeón bi';
 lo'o chaca nu naa José ngua
 sti Judá bi';
 Jonán ngua naa sti José bi';

Eliaquim ngua naa sti Jonán bi';
 31 Melea ngua naa sti Eli-aquim bi';
 Mainán ngua naa sti Melea bi';
 Matata ngua naa sti Mainán bi';
 Natán ngua naa sti Matata bi';
 32 David ngua naa sti Natán bi';
 Isaí ngua naa sti David bi';
 Obed ngua naa sti Isaí bi';
 Booz ngua naa sti Obed bi';
 Salmón ngua naa sti Booz bi';
 Naasón ngua naa sti Salmón bi';
 33 Aminadab ngua naa sti Naasón bi';
 Aram ngua naa sti Aminadab bi';
 Esrom ngua naa sti Aram bi';
 Fares ngua naa sti Esrom bi';
 lo'o chaca nu naa Judá ngua sti Fares bi';
 34 Jacob ngua naa sti Judá bi';
 Isaac ngua naa sti Jacob bi';
 Abraham ngua naa sti Isaac bi';
 lo'o nu naa Taré ngua sti Abraham bi';
 Nacor ngua naa sti Taré bi';
 35 Serug ngua naa sti Nacor bi';
 Ragau ngua naa sti Serug bi';
 Peleg ngua naa sti Ragau bi';
 Heber ngua naa sti Peleg bi';
 Sala ngua naa sti Heber bi';
 36 Cainán ngua naa sti Sala bi';
 Arfaxad ngua naa sti Cainán bi';
 Sem ngua naa sti Arfaxad bi';
 Noé ngua naa sti Sem bi';
 Lamec ngua naa sti Noé bi';
 37 Matusalén ngua naa sti Lamec bi';

Enoc ngua naa sti Matusalén bi';
 Jared ngua naa sti Enoc bi';
 Mahalaleel ngua naa sti Jared bi';
 lo'o chaca nu naa Cainán ngua sti Mahalaleel bi';
 38 Enós ngua naa sti Cainán bi';
 Set ngua naa sti Enós bi';
 Adán ngua naa sti Set bi';
 lo'o liñi la ñacuï na cha' ycuï Ndyosi laca sti jyo'o Adán bi', cha' ycuï' Ni laca nu cua ngüiñá ji'í nu Adán bi'.
 Lcaa ngu' nu nscua xtañi lo quityi re ni, ngua ngu' jyo'o cusu' ji'í Jesucristo nde chalyuu.

4

Ngua ti' nu xña'a tyijiloo ji'í Jesús

¹ Ngutsa'á tyiquee Jesús ndi'í Xtyi'i ycuï' Ndyosi ne' cresiya ji'í, nu lo'o ndu'u Jesús to' sta'a Jordán ñaa chaca quiya'; nde sca natí' btyi su ná ndi'í ñati' ndyaa li', ² cha' tu'ba tsá ndyaa lo'o Xtyi'i ycuï' Ndyosi ji'í yu. Ca bi' nchcui' cuayá' nu xña'a lo'o Jesús. Nu lo'o ndu'u scua tu'ba tsá, ntyute' tsa Jesús li', cha' ná sca na ndyacu yu tsiya' ti. ³ Lo'o li' nchcui' nu xña'a bi' lo'o yu:

—Si chañi cha' nu sca ti Sñi' ycuï' Ndyosi laca nu'ú —nacuï nu xña'a bi' ji'í—, cua'ni nu'ú cha' caca nu quee re sca xlyá cacu na lacua.

⁴ Li' nchcui' Jesús lo'o:
 —Lo quityi ji'í ycuï' Ndyosi nscua cha' ndi'yá: “Si'i na

cu'ú ñatí chalyuu cha' cacu
ngu' tyaja ti; lo'o cuna ngu'
lcaa cha' nu nchcui' ycui'
Ndyosi, li' chañi cha' tyu'ú
ngu'", —nacui Jesús ji'i nu
xña'a bi'.

⁵ Li' ndyaa lo'o nu xña'a bi'
ji'i yu ca lo xlya ca'ya cuá. Sca

hora ti ngulu'u nu xña'a bi'
tyucui ña'a chalyuu ji'i Jesús.

⁶ Li' nchcui' nu xña'a bi' lo'o
yu chaca quiya':

—Ta na' chacuayá' jinu'u
cha' caca nu'u loo ji'i lcaa
chalyuu jua —nacui nu xña'a
bi'—, cha' caja lcaa na nu
ndi'i jua jinu'u —nacui—.
Ntsu'u chacuayá' bi' jna'.
Lo'o jua'a ta na' chacuayá'
bi' ji'i cua ña'a ca ñatí nu ntí'
na' cha' caca loo —nacui—.
⁷ Sca ti si tyu stí' nu'u loo na',
si cua'ni tlyu nu'u jna', li' caja
chacuayá' bi' jinu'u —nacui
nu xña'a bi' ji'i Jesús.

⁸ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i:

—Tyatsu' nu'u slo na', Sa-
tanás —nacui—. Lo quityi ji'i
ycui' Ndyosi ndi'yá nchcui':
“Sca ti ji'i ycui' Ndyosi nu
Xu'na mä cua'ni tlyu mä ji'i,
sca ti cha' ji'i ycui' Ni nga'a
cha' taquiya' mä nde cha-
lyuu". Si'i loo nu'u tyu stí' na'
lacua —nacui Jesús ji'i.

⁹ Li' ndyaa lo'o nu xña'a bi'
ji'i Jesús nde quichi Jerusalén,
ngusacui ji'i Jesús ndyaa ca
que laa tonu bi'. Lo'o li' xa'
nchcui' nu xña'a bi' lo'o yu:

—Si chañi cha' nu sca ti
Sñi' ycui' Ndyosi laca nu'u
—nacui—, xtyú lo'o nu'u ji'i
ycui' ca nu'u ca chcua'a re.
¹⁰ Lo quityi ji'i ycui' Ndyosi
ndi'yá nchcui':

Culo ycui' Ndyosi cña ji'i xcá
ji'i Ni cha' ña'asii ngu'
jinu'u.

¹¹ Lo'o ya' ti xcá xatú ngu'
jinu'u li',

cha' ná caca quicha quiya'
nu'u su tyú nu'u chu'
quee.

Jua'a nscua lo quityi ji'i ycui'
Ndyosi —nacui nu xña'a bi'
ji'i Jesús.

¹² Li' chaca quiya' nguxacui
Jesús cha' ji'i nu xña'a bi':

—Lo'o jua'a ndi'yá nchcui'
lo quityi ji'i ycui' Ndyosi: “Ná
chcui' cuayá' mä lo'o ycui'
Ndyosi nu Xu'na mä”, nacui
quityi.

¹³ Cua ndye nchcui' nu
xña'a bi' lo'o Jesús li', lo'o ná
ngua ji'i tyijiloo ji'i yu tsiya'
ti. Hora ti ndu'u nu xña'a bi'
ndyaa li'; ca tiya' la caja ñi'yá
caca nu tyijiloo ji'i Jesús, ngua
ti'.

*Cua nguxana Jesús ndyu'ni
cña ji'i ycui' Ndyosi ca Galilea*

¹⁴ Li' nguxtyuú Jesús ndyaa
nde loyuu su cuentya Galilea
chaca quiya'. Tlyu tsa
chacuayá' ngujui ji'i Jesús
xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi,
ñá'a cuayá' tyucui ña'a loyuu
ca bi' ndañi nchcui' ngu' cha'
ji'i yu. ¹⁵ Lcaa quichí su
ndya'a yu nda yu cha' lo'o
ngu' ca ne' laa ji'i ngu' judío,
lo'o jua'a lcaa ñatí ngua'ni chí
ngu' loo Jesús.

*Lo'o ndi'i Jesús nde quichi
Nazaret*

¹⁶ Li' ndyalaa Jesús nde
quichi Nazaret, su nguluu yu.
Lo'o ndyalaa tsá nu ndi'i cña'
ngu', li' ndyaa yu ne' laa ji'i

ngu', cha' xcui' jua'q̄ ndu'ní
yu ts̄ bi'. Li' ndat̄u Jesús
cha' chcui' yu lo quityi nu
nscua cha' ji'í y cui' Ndyosi;
17 quityi nu nguscua jyo'o
Isaías, bi' laca quityi nu nda
ngu' ji'í Jesús cha' chcui' yu lo.
Li' nguscura Jesús quityi bi',
ngulana macala nscua cha'
nu nchcui' ndi'ya:

18 Cua ngulacuá y cui' Ndyosi
nu Xu'na na jna', nacui
lo quityi bi'.

Cua ngua'q̄ loo Ni jna', bi'
cha' cua ndi'í Xtyi'í
y cui' Ndyosi lo na', cha'
chcui' na' cha' tso'o
lo'o ngu' ti'i.

Cua nda Ni jna' lijyáq̄ cha'
cua'ni cho'o na' ty-
iquee ñat̄i nu xñi'í tsa
ti', nacui lo quityi bi'.

Ntsu'u cha' chcui' na' lo'o
ngu' nu laca preso
ji'í nu xña'a, cha' cua
tyu'u ti ngu' ya' nu
xña'a bi'.

Ta na' xee nu tyu'u ne' cre-
siya ji'í ñat̄i nu ndyacu'
hique ngu'.

Lo'o lya' tsa ti' ngu' ji'í
tya'a ngu' ni, li' ta na'
chacuayá' ji'í ngu' cha'
tyu'u ngu' laja ti.

19 Na lijyáq̄ ti na' cha' chcui'
na' lo'o ngu', cha' cua
ndyalaa tyempo tso'o
la nu nda y cui' Ndyosi
nu Xu'na na ji'í ngu'.

Jua'q̄ nscua lo quityi su
nchcui' Jesús.

20 Li' nguxcatya'a Jesús
quityi bi', xa' ndya yu quityi
bi' ji'í xirta ne' laa bi', xa'
ndyaa tucua Jesús li'; pana
lcaa ngu' nu ndi'í ne' laa bi'

ñá'q̄ tsa ngu' ji'í yu. 21 Li'
nguxana Jesús nda yu cha'
lo'o ngu':

—Hasta juani cua ndu'u tu-
cua cha' bi' su ntucua y cui'
m̄a, cha' nu ndyuna ca ti m̄a
—nacui Jesús.

22 Ndube tsa ti' ngu' ñá'q̄
ngu' ji'í Jesús cha' tso'o tsa
nchcui' yu, jua'q̄ ndiya tsa ti'
ngu' cha' nu nda yu lo'o ngu'.
Ndi'ya cha' nu nchcui' ngu'
lo'o tya'a ngu' ji'í yu li':

—¿Ha si'i ca sñi' José laca yu
re? —nacui ngu'

23 Li' nguxacui' Jesús cha' ji'í
ngu' bi':

—Ná tyiquee' tiya' la xi ta
m̄a cha' re lo'o na': “Si nu
jo'o laca nu'u, cua'ni nu'u
jo'o ji'í y cui' ca lacua”. Lo'o
jua'q̄ ná tyiquee' ñacui m̄a
jna': “Cua ndyuna ya cha'
ji'í lcaa cña tonu nu ngua'ni
nu'u nde quichí Capernaum
bi”, ñacui m̄a. “La cui' jua'q̄
cua'ni nu'u nde quichí tyi
na lacua, cha' ñá'q̄ ya xi”,
ñacui m̄a 'na li'. 24 Ta na'
sca cha' liñi lo'o m̄a lacua
—nacui Jesús—. Macala su
chcui' sca ñat̄i cha' ji'í y cui'
Ndyosi lo'o ngu' tya'a quichí
tyi yu, ná taquiya' ngu' ji'í
cha' nu nchcui' yu, cha' la cui'
tya'a quichí tyi ngu' laca yu.

25 Tyempo lo'o nguti'í jyo'o
cusu' Elías chalyuu—nacui—,
ntsu'u ti' m̄a cha' cua nteje
tacui sna yija ntucua scuá
co' nu ná ngua'ya tyo tsiya'
ti; tlyu tsa jbi'ñá ngua tyu-
cui ñá'q̄ chalyuu li'. Tyuu
tsa tya'a nu cuna'q̄ ti'í nguti'í
loyuu re tyempo bi'; 26 pana
nda y cui' Ndyosi ji'í Elías cha'

tsaa yu slo sca ti nu cuna'q ti'i nu ndi'i nde quichí Sarepta, sca quichí tyijyu' la nde loyuu su cuentya Sidón. Ná ndyaa Elías slo ni sca nu cuna'q ti'i tya'a quichí tyi ngu' Israel.²⁷ La cui' jua'q ngua lo'o nguti'i jyo'o Eliseo. La cui' tyempo bi', nguti'i tsa ngu' quicha nu ngutsu' cuaña' nde loyuu re; pana ni sca ngu' bi', ná ndyaca tso'o ngu' ji'i quicha bi'. Sca ti nu Naamán bi', sca ti nu bi' ndyaca tso'o; sca ngu' xa' tsu' ngua yu, cha' loyuu su cuentya Siria laca su ngutu'u yu —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

²⁸ Laja lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús su ndi'i ngu' ne' laa bi', ngua ñasi' tsa ngu' bi' li'. ²⁹ Lo'o li' ndyatú ngu' ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús, ngulo'o ngu' ji'i yu cha' tyu'u yu ca to' quichí. Li' ntejeya' ngu' ji'i Jesús, ntojolaqui ngu' ji'i yu ña'a cuayá' ndyalaa ngu' lo'o yu ca to' cua'a, sca to' yuu nu ntsu'u to' quichí bi'. Ngua ti' ngu' cha' xtyú ngu' ji'i yu tsaa yu nde chcu'a,³⁰ pana tso'o ca ti ndu'u Jesús ya' ngu'; ntejetacui yu laja ngu', ndyaa yu li'.

Sca ñati nu ngusñi cui'i cuxi ji'i

³¹ Li' cua ndi'i Jesús nde quichí Capernaum, sca quichí nu ndi'i nde loyuu su cuentya Galilea bi'. Nu lo'o ngua tsə nu ndi'i cña' ngu', li' nguxana Jesús ngulu'u yu ji'i ngu' ca ne' laa ji'i ngu'. ³² Ndube tsa ti' ngu' lo'o

ndyuna ngu' cha' tso'o nu nda Jesús lo'o ngu'. Ngua ti' ngu' cha' tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i yu lo'o nchcui' yu lo'o ngu'.

³³ Ca ne' laa bi' ntsu'u sca nu qui'yu nu ngusñi sca cui'i cuxi ji'i. Cuii tsa ngusi'ya nu quicha bi' ji'i Jesús lo'o na'q cha' lijyá yu nde ne' laa:

³⁴ —¿Ni cña cua'ni nu'u ca nde, Jesús Nazaret? —nacui nu qui'yu quicha bi'—. ¿Ha na cua nti' nu'u cua'ni tye nu'u cha' 'na tsiya' ti? Nslo tso'o na' jinu'u, cha' y cui' nu lubii laca nu'u; cua nda y cui' Ndyosi jinu'u lijyá ca nde.

³⁵ Ngua'a Jesús cha' ji'i nu quicha li'; ngulo yu cña ji'i cui'i cuxi bi', cha' nga'aa cua'ni cuxi lo'o yu quicha bi'.

—Chca'a tì nu'u —nacui Jesús—. Nga'aa cua'ni xña'a cui'i lo'o nu'u.

Li' nguxlyú nu cui'i cuxi bi' ji'i yu quicha nde loo su ndi'i ngu' quiña'a bi'. Lo'o li' ndu'u nu cui'i cuxi bi' ndyaa, nga'aa ngua'ni cuxi lo'o nu quicha bi' li'. ³⁶ Ngulacua tsa ti' ngu' li', nguxana nchcui' ngu' lo'o ty'a ngu'.

—¿Macala ngujui cha' nu nchcui' Jesús cua? —nacui ngu'—. ¿Ni cha' laca cha' tso'o tsa ngujui chacuayá' ji'i yu cua cha' culo yu cña ji'i cui'i cuxi? Hora ti nduna cui'i cuxi cha' nu nchcui' yu lo'o, ndu'u cui'i bi' ndyaa li' —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'.

³⁷ Bi' cha' nguañi cha' bi' tyucui ña'a loyuu ca bi', nchcui' tsa ngu' cha' ji'i Jesús li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i xtya'a laa Simón Pedro

³⁸ Li' ndu'u Jesús nde ne' laa, ndyaa yu to' tyi Pedro. Quicha tsa xtya'a laa Simón Pedro bi', cha'tlyu tsa tyique' ngusñi ji'i ma'. Tya'na tsa nchcui' ngu' lo'o Jesús cha' tsaa na'a xi ji'i ma'. ³⁹ Ndu ti Jesús slo ma' ña'a tsa yu ji'i ma'. Li' ngua'a yu ji'i tyique' bi', cha' tyu'u tyique' ji'i ma'. Hora ti ndaca'a ma', ngua'ni cña ti' ma' cha' caja xi na cacu ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i tyuu tya'a ngu' quicha

⁴⁰ Lo'o ndyaa cuichaa, li' ndyaa lo'o ngu' ji'i lcaa tya'a ngu' nu quicha tsa cha' ngusñi tyuu lo quicha ji'i ngu', ndyalaa ngu' ca slo Jesús. Li' ngusta ya' Jesús hichu' ngu' quicha cuentya scaa ti ngu'. Hora ti ndyaca tso'o ngu' li'. ⁴¹ Lo'o jua'a ngutu'u cui'i cuxi ji'i tyuu tya'a ngu' quicha bi' li'. Ndu'u si'ya cui'i bi' lo'o ndu'u ji'i ngu':

—Sca ti nu'u laca Sñi' y cui' Ndyosi —nacui cui'i bi' ji'i Jesús.

Li' ngua'a Jesús chacuayá' ji'i cui'i cuxi cha' nga'aa chcui' bi' tsiya' ti. Cua ndyuloo cui'i bi' ji'i Jesús, cha' la cui' Cristo nu cua nda y cui' Ndyosi ji'i lijyä chalyuu laca yu bi'.

Nda Jesús cuii lo'o ngu' ca nde Galilea

⁴² Lo'o nguxee chaca tsa, li' ndu'u Jesús ndyaa yu ca chaca se'i su tyi'i y cui' ti yu

ca ne' quixi'. Ngulana tsa ngu' ji'i li', ña'a cuayá' nquije ji'i ngu' macala su nga'a yu. Ngua ti' ngu' tatsaa ngu' ji'i Jesús cha' nga'aa tsaa yu xa' se'i. ⁴³ Li' nacui Jesús ji'i ngu':

—Lo'o nde xa' quichi ntsu'u cha' ta na' cha' tso'o nu ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñati, cha' cua ndyalaa tyempo cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ñati chalyuu. Bi' laca cña nu cua nda Ni jna' lijyä cha' chcui' na' cuentya ji'i y cui' Ni.

⁴⁴ Jua'a ti ndya'a Jesús lcaa ne' laa ji'i ngu' ca nde Galilea, nda yu cuii lo'o ngu'.

5

Nguxtyucua Jesús ji'i ngu' lo'o ndyaa ngu' cuta cuala

¹ Ngua sca tsä ndyaa Jesús to' tayu' Genesaret. Tyuu tsa tya'a ñati lca'a ji'i yu. Li' tachaa tsa ndi'i ngu' ca su ndu yu to' tayu' bi', cha' ngua ti' ngu' cuna ngu' lo'o nchcui' yu cha' ji'i y cui' Ndyosi. ² Cua na'a Jesús su ndacui tucua tya'a yaca ni'i sube ti ca to' tayu' bi'. Ná tucui nga'a ne' yaca ni'i sube bi' tsiya' ti, pana cacua ti bi' ndu ngu' ngui'i ngu' taraya ji'i ngu', cha' cua ndye ngua'ni ngu' cña. ³ Li' ndyatí Jesús ne' sca yaca ni'i ji'i Simón, nchcui' lo'o yu cha' tucuni'i yu ji'i yaca ni'i cha' tsaa ca lo hitya la xi. Ndyaa tucua Jesús nde siyu' ti yaca ni'i bi', li' nguxana Jesús nclyu'u cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i ngu' quiña'a bi'. ⁴ Lo'o cua ndye

ngulu'u Jesús ji'i ngu', li' nacui ji'i Simón:

—Yaa mä lo'o yaca ni'i re ca su clyaa la hitya. Ca bi' cu mä taraya cha' caja cualya ji'i mä —nacui Jesús.

⁵ Li' nguxacui Simón cha' ji'i:

—Cusu' —nacui—, tyucui talya nguta'q ya lo tayu' ngu ya taraya; ni sca na ná ngu' jui ji'i ya tsiya' ti. Pana si jua'a culo nu'u cña 'na, tsaa ya ca su nacui nu'u cha' cu ya taraya cajua —nacui Simón li'.

⁶ Li' jua'a ngua'ni Simón lo'o tya'a yu, lo'o quiña'a tsa cualya ngujui ji'i ngu' li'. Xqui'ya cha' quiña'a tsa cualya ndyatí ne' taraya ji'i ngu', hasta ngutaa' taraya ji'i ngu' li'; ⁷ bi' cha' ngua'ni ya' ngu' ji'i tya'a ngu' nu nga'a ne' chaca yaca ni'i bi', cha' cäa ngu' xtyucua ngu' ji'i. Hora ti yaa' ngu' li', ndojolaqui ngu' taraya ngutsa'a ne' ntsu'u cualya, cha' su'ba ngu' ji'i ne' yaca ni'i. Xi tya lyiji cha' clyu'u tyucuaa yaca ni'i bi' ne' hitya xqui'ya cualya bi!. ⁸ Lo'o na'a Simón Pedro lcaa cualya bi', ngua cuayá' ti' yu cha' xqui'ya Jesús ngujui cualya ji'i ngu'. Hora ti ndyatu sti' yu loo Jesús li', nchcui' yu lo'o:

—Tyu'u clya nu'u nde slo na', Xu'na —nacui Simón ji'i—. Ntsu'u tsa xqui'ya na' cha' ñati chalyuu ti laca na'.

⁹ Ndube tsa ti' Simón, lo'o jua'a tya'a ndya'a yu ne' yaca ni'i ndube tsa ti' ngu', xqui'ya cha' quiña'a

tsa cualya ngusñi ca ti ngu'. ¹⁰ Lo'o tyucuaa nu qui'yu sñi' Zebedeo nu nga'q ne' chaca yaca ni'i bi', nu naa Jacobo lo'o nu naa Juan ni, lo'o ngu' bi' ndyutsii tsa ngu'; la cui' tya'a ndya'a Simón cña laca ngu' bi'. Li' nchcui' Jesús lo'o Simón:

—Ná cutsii mä —nacui—. Tya tsubi' la cua laca ti cña ngua'ni mä, xcui' cña cuta cualya ngua'ni mä; pana juani, ta na' xa' cña ji'i mä, cha' cäa lo'o mä ji'i xa' ñati ca slo na' —nacui Jesús ji'i Simón, jua'a ji'i tya'a ndya'a yu cña.

¹¹ Lo'o ndyalaa yaca ni'i bi' ca to tayu' chaca quiya', li' nguxtyanu ngu' bi' ji'i yaca ni'i, ndu'u ngu' ndyaa ngu' lo'o Jesús li'.

*Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca
ngu'quicha nu ndyatsu'cuaña'*

¹² Lo'o ndi'i ti Jesús sca quichi, li' ndyalaa sca yu quicha slo; lye tsa ndyatsu' cuaña' yu quicha bi'. Lo'o na'a yu ji'i Jesús, hora ti ndyatu sti' yu, ndyanu tu'ba yu hasta ca lo yuu. Tya'na tsa nchcui' yu lo'o Jesús li':

—Si nti' nu'u cha' tyaca tso'o na', jlo ti' na' cha' taca jinu'u cua'ni jua'a jna' —nacui nu quicha bi'.

¹³ Li' ngusta ya' Jesús chü' yu su ndyatsu' cuaña' yu:

—Tyaja'a na' —nacui Jesús ji'i—. Caca lubii tyucui ña'a nu'u juani ti.

Laja lo'o nchcui' Jesús jua'a, hora ti ndatsu' quicha nu ndyatsu' cuaña' yu li'.

14 Lo'o li' nacui Jesús ji'i yu, cha' ná cacha' yu ji'i ñatiñyä ngua ji'i yu. Ndi'ya nchcui' lo'o yu:

—Yaa clya nu'u chcui' lo'o stijo'ó nu ndi'i ne' laa —nacui Jesús ji'i nu quicha bi'—. Caja ta nu'u mstq nu nacui jyo'o Moisés cha' ta na ji'i ycui' Ndyosi lo'o ndyaca tso'o na ji'i quicha nu ntsu'u ji'na. Jua'a ca cuayá' ti' ñati lo'o ycui' sti jo'ó cha' cua ngua lubii tyucui ña'a nu'u. Nga'aa ca quicha nu'u juani.

15 Lcaa tsä cua nguañi la cha' ji'i Jesús li', cha' nchcui' tsa ngu' cha' ji'i. Bi' cha' quiña'a tsa ñati ndyu'u ti'i slo Jesús, cha' cuna ngu' ña'a cha' nu nda yu lo'o ngu', cha' cua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' ji'i quicha nu ntsu'u ji'i ngu'. 16 Pana ntsu'u quiya' ndu'u Jesús ndyaa yu ca ne' quixi', ca su caca tyi'i yu ycui' ti' yu, cha' chcui' yu lo'o ycui' Ndyosi Sti yu ca bi'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca ñati nu nchcui' tyucui' tyucui ña'ayu

17 Ngua sca tsä nclyu'u Jesús cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i tyu'u tya'a ñati. Quichí tysi ngu' bi' laca lcaa quichí sube ti nu ntsu'u nde Galilea, nu ntsu'u nde Judea, nu ndi'i cacua ti quichí Jerusalén. Laja nu tsa tlyu ti ñati bi', cua ndi'i tyu'u tya'a ngu' fariseo. (Tacati tsa ycui' ngu', nti' ngu'; lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ngu' ji'i xa' ñati.) Lo'o jua'a ndi'i tyu'u tya'a mstru nu ngulu'u cha' jo'ó ne' laa.

Ngua tii lcaa ngu' nu ndi'i ca bi', cha' ycui' Ndyosi laca nu nxtyucua ji'i Jesús lo'o ndyu'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' quicha. 18 Li' ndyalaa lo'o ngu' ji'i sca nu quicha nu ntsiya ne' catya, cha' cua nchcui' tyucui' tyucui ña'a yu quicha bi'. Ngua ti' ngu' cha' tyatí ngu' toni'i su nga'a Jesús, cha' tsaa lo'o ngu' ji'i nu quicha bi' ca su ndu' ycui' Jesús, ña'a lo'o catya ngua ti' ngu'. 19 Pana ná ngujui ñi'ya nu tyatí ngu' lo'o nu quicha bi' ni'i, cha' tachaa tsa ndi'i ñati; bi' cha' ndyacu'í ngu' nde que ni'i. Li' ngulotsu' ngu' cuxi'ñña, ngucha ngu' yaca que ni'i, cha' jua'a ngujui ñi'ya nda'ya ngu' ji'i nu quicha bi' liñi ca su nga'a Jesús cla'be la su ndi'i ñati. 20 Lo'o ti ngua cuayá' ti' Jesús cha' jlya tsa ti' ngu' bi' ji'i, bi' cha' nacui ji'i yu quicha bi':

—Cusu' —nacui—, na cua ngua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi jinu'u ji'i qui'ya nu ntsu'u jinu'u —nacui Jesús ji'i yu quicha bi'.

21 Li' ngulacua tsa ti' ngu' mstru cha' jo'ó lo'o ngu' fariseo: “¿Tilaca laca nu qui'yu re? ¿Ni cha' laca re? Cuxi tsa nchcui' yu cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o nchcui' yu jua'a”, nclyacua ti' ngu'. “Ná taca ji'i sca ñati chalyuu ñi'ya nti' yu re, ná taca cua'ni clyu ti' ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati; sca ti ycui' Ndyosi taca ji'i Ni cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati.” Jua'a nclyacua ti' ngu'.

22-23 Cua jlo ti' Jesús ni cha' laca nu nclyacua ti' ngu'. Li'

nchcuane yu ji'i ngu' bi!:

—¿Ni cha' laca nti' mä jua'a? ¿Ha nti' mä cha' tucui la laca si ñacui na' ji'i nu quicha cua cha' cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i yu? ¿Ha nti' mä cha' yala la caca si ñacui na' ji'i nu quicha: "Tyatu clya nu'u tya'a nu'u"? ¿Ni cña yala la cua'ni na' cuentya ji'i yu cua lacua? ²⁴ Cua nti' na' cha' caca cuayá' ti' mä cha' cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' jna', cha' cui'ya na' cha' clyu ti' ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati laja lo'o ndi'i na' nde chalyuu —nacui Jesús—. Xqui'ya cha' bi' cua nda Ni 'na lijyäa nde chalyuu cha' caca na' ñati.

Li' xa' nchcui' Jesús lo'o nu qui'yu nu nchcu' tyucuí tyucuí ña'a yu:

—Nde laca cha' nu nda na' lo'o nu'u —nacui Jesús ji'i yu—, tyatu clya nu'u juani cha' tyaa nu'u nde to'tyi nu'u; tyaa lo'o nu'u ji'i catya su ngustii nu'u juani.

²⁵ Hora ti ndyatu yu quicha bi', laja lo'o na'a lcaa ñati bi' ji'i. Li' ndyaa lo'o yu ji'i catya su ngustii yu tsä la. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu lo'o ndu'u yu ndyaa yu, bi' cha' ndyu'ni tlyu yu ji'i ycui' Ndyosi. ²⁶ Ndube tsa ti' ngu' ca su ndi'i ti ngu', li' lcaa ngu' ca bi' ngua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi:

—Bilya ña'a na cha' ngua'ni ycui' Ndyosi sca cha' tlyu tsa lo cua —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'.

Na ntsii ti ngu' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' jua'a.

Ngusi'ya Jesús ji'i Leví cha' ty'a'yu lo'o

27 Ca tiya' la lo'o ndyaa Jesús xi lquichi, li' na'a yu ji'i sca ñati ca su ntucua yu nclyo yu cñi cña loo ngu'; Leví naa nu qui'yu bi'. Cña laca yu cha' culo yu cñi ji'i ñati cuentya ji'i ngu' xa' tsu'. Li' nacui Jesús ji'i yu:

—Tyäa lca'a nu'u jna' —nacui.

28 Li' ndyatu Leví, nguxtyanu yu cña ji'i yu cha' ty'a'yu lo'o Jesús li'.

29 Tiya' la li' ngua'ni Leví sca ta'a tlyu ca to' tyi yu, cha' cua'ni chj yu loo Jesús. Lo'o jua'a ndyalaa tyuü tya'a ngu' slo, tya'a ndyu'ni Leví cña nclyo cñi cña loo ñati; jua'a ndi'i xi xa' la ñati. ³⁰ Li' nguxana ngu' fariseo nu tacati tsa ndu'ni ngu', nti' ngu', lo'o nu mSTRU cha' jo'ó bi', nguxlyú ngu' cha' hichu' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús.

—¿Ni cha' laca cha' stu'ba ti ndacu mä tyaja, stu'ba ti nga'a mä lo'o ngu' cuxi cua? —nacui ngu'—. Msu ji'i ngu' xa' tsu'laca ngu' cua, nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ñati. Lo'o jua'a ntucua xi xa' la ngu' nu ndya'a calle ti.

31 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Ñati nu tso'o tyucui ña'a, ná clyana ngu' bi' ji'i sca nu jo'o; ngu' quicha laca nu ndyaana ji'i sca nu jo'o —nacui—. ³² Lo'o jua'a na', ná lijyäa na' cha' culana na' ji'i ñati nu nclyacua ti ti' cha' tso'o tsa y cui' ca ngu'; na cua

lijyä na' cha' chcui' na' lo'o ngu' cuxi, cha' culochu' ngu' qui'ya nu ntsu'u jí'i ngu'!

Ca chaa ti' ngu' laja lo'o ndi'i Jesús chalyuu

³³ Li' nchcuane ngu' jí'i Jesús:

—Lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jí'i Juan, lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jí'i ngu' fariseo, ¿ni cha' lu'ba ti nchcui' ngu' bi' lo'o ycui' Ndyosi? Lo'o jua'a ná ndacu ngu' tyaja tsä bi' lo'o nchcui' ngu' lo'o Ni. Pana ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u ni, xa' ña'a ndu'ni ngu' bi'; xcui' tso'o tsa ndacu ngu', xcui' tso'o tsa ndyi'yu ngu' —nacui' ngu' jí'i Jesús.

³⁴ Ndi'yä nguxacui' Jesús cha' jí'i ngu' bi' li':

—Lo'o caja clyo'o ngu' ni, ndacu ngu' nu ndya'a lo'o jí'i cutsii; ná ndi'i ngu' ntyute' ti ngu' tsä bi', nu lo'o ndi'i ngu' lo'o cutsii —nacui' Jesús—. ³⁵ Pana nu lo'o tyalaa tsä nu tyaa lo'o ngu' jí'i cutsii, li' ná cacu ngu' tya'a tso'o cutsii; caca xñi'l ti' ngu' li'. La cui' jua'a chaa ti' tya'a tso'o na' juani, pana caca xñi'l ti' ngu' nde loo la —nacui' Jesús li'!

³⁶ Lo'o li' nda Jesús cuij re lo'o ngu':

—Ná nsa'be ngu' sa yu'be ste' cucui ngu' cha' calya lo'o sca late' cusu' jí'i ngu'. Si jua'a cua'ni ngu', ná tyanu tso'o late' cucui bi' li', tyati' jlyacuä su ngalya bi'; lo'o nu yu'be late' bi', ná stu'ba xee loo lo'o nu late' cusu' bi'. ³⁷ Lo'o chaca cha' ni —nacui' Jesús jí'i ngu'—, ná nsu'ba ngu' jí'i lcui

nu chca ndyu'u ti ne' tyaca' cusu'. Si su'ba ngu' jí'i ne' tyaca' cusu', yala ti catsu se'i tyaca' bi'; clya'a tyaca', tye lcui tyalú li'. ³⁸ Ne' tyaca' cu cui tyu'ú lcui lo'o chca ndyu'u ti. ³⁹ Pana lo'o cua ndyi'o ngu' lcui nu cua cusu', ná nti' ngu' co'o ngu' lcui nu chca ndyu'u ti. “Tyixi la ndyi'yu lcui nu cua cusu' bi!”, ñacui' ngu'!

Jua'a ngua cha' nu nda Jesús lo'o ngu'!

6

Ná ndiya ti' ngu' cña nu ngua'ni tya'a ndya'a Jesús

¹ Lo'o ngua sca tsä nu ndi'i cña' ngu', li' ndya'a Jesús tyucuij, lijyä yu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jí'i, nteje tacui ngu' su nscua xtyä trigo jí'i ñati. Laja lo'o nteje tacui ti ngu', ngusuu ngu' xi si'yu trigo. Li' ngusatá ngu' jí'i tyuu ya' ti ngu' cha' tyalú si'yu trigo bi'; ndyacu ngu' xi si'yu li'. ² Lo'o li' ntsu'u xi ngu' fariseo nu ndya'a lca'a jí'i ngu' bi', nu lye tsa nchcui' lo'o ngu' taju jí'i Jesús:

—¿Ni cha' laca ndyu'ní mä cña jua'a, cha' ngusuu mä si'yu trigo cua? ¿Ha ná jlo ti' mä cha' tsä tacati laca juani? Ná ntsu'u chacuayá jí'na cua'ni na cña tsä tacati —nacui' ngu' fariseo bi'!

³ Li' nguxacui' Jesús cha' jí'i ngu' bi':

—¿Ha bilya chcui' mä lo quityi jí'i ycui' Ndyosi su nscua ñi'yä nu ngua'ni jyo'o David sa'ni? —nacui' Jesús jí'i ngu'—. Ngua sca tsä ntyute'

tsa yu, lo'o jua'q̄ ntyute' tsa lcaa ngu'tya'a ndya'q̄ yu. ⁴Jlo ti'yu cha' ntucua xlyá nu laca mstā ji'i y cui' Ndyosi lo mesa ne' ni'i nu cuentya ji'i y cui' Ni cajua. Bi' cha' ndyaa ngu' ne' ni'i bi'; ndyacu ngu' xlyá bi', masi ná ntsu'u chacuayá' cacu cua ña'q̄ ca ñatí ji'i, cha' sca ti ji'i ngu' sti jo'ó ntsu'u chacuayá' ndacu ngu' xlyá bi' —nacui Jesús ji'i ngu'.

⁵ Lo'o li' chaca cha' nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Lo'o na' nu cua nda y cui' Ni lijyaq̄ cha' caca na' ñatí ni, laca na'loo, masi tsā nu ndi'i cña' ngu'.

Scayu quicha nu nchcu'ya'

⁶ Ngua chaca tsā ta'a, tsā tacati ji'i ngu', li' ndya'q̄ Jesús ca ne' laa. Ca bi' ndyaa tu-cua yu, li' nguxana nclyu'u yu cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i ñatí. Ca bi' nga'q̄ sca ñatí nu ngüityi ya' yu la'a tsu' cui' ji'i yu. ⁷ Lo'o jua'q̄ nga'q̄ ngu' mstru cha' jo'ó ne' laa bi', lo'o ngu' fariseo nga'q̄ lo'o. Ña'q̄ tsa ngu' bi' ji'i Jesús, si cua'ni Jesús jo'o ji'i nu quicha bi' tsā tacati; nclyana ngu' cha', ñi'ya caca sta ngu' qui'ya ji'i. ⁸ Pana hora ti ngua cuayá' ti' Jesús lcaa ña'q̄ cha' nu ncly-acua ti' ngu'. Li' nacui Jesús ji'i yu nu nchcu'ya' bi':

—Tyatū clya nu'u, yaa tyu cla'be laja ngu' jua —nacui Jesús ji'i nu quicha bi'.

Li' ndyatū yu quicha bi', ndyaa yu cajua su nacui Jesús ji'i yu. ⁹ Li' nda Jesús sca cha' lo'o nu ngu' nu ndu'ni ti cha' tacati bi':

—¿Ni cña tso'o la cha' cua'ni na tsā tacati lacua? —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. ¿Ha sca cña tso'o cua'ni na li'? ¿Ha tso'o la cua'ni na sca cña cuxi li', nti' ma'? —nacui—. ¿Ha tso'o la si cua'ni lyaá na ji'i ñatí tsā bi', cha' ná cajaa ngu' li'? ¿Ha tso'o la nti' cu'ma masi ta na chacuayá' cajaa ñatí li'? —nacui Jesús ji'i ngu'.

¹⁰ Li' nguxña'q̄ Jesús ji'i lcaa ñatí nu ndi'i cacua ti slo, nchcui' lo'o nu quicha bi' li':

—Xquiñi nu'u ya'.

Jua'q̄ ngua'ni yu bi', li' hora ti ndyaca tso'o ya' yu. ¹¹ Li' ngunasi' tsa nu ngu' nu ndu'ni cha' tacati bi', nguxana ngu' nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu':

—¿Ñi'ya cua'ni na cha' cua'a na ji'i yu jua cha' nga'aa cua'ni yu jua'q̄? —nacui ngu' ji'i tya'a ngu' li'.

Ngusubi Jesús ji'i tii tyu-cuaa tya'a ñatí nu ca tsā'q̄ ji'i

¹² Tyempo bi' y cui' ti Jesús ndyaa sca ca'ya cha' chcui' lo'o y cui' Ndyosi Sti yu. Tyucui talya ngua'q̄ yu nchcui' yu lo'o y cui' Ndyosi li'. ¹³ Lo'o nguxee chaca tsā, li' ngusi'ya yu ji'i ñatí nu ndya'q̄ lo'o yu cha' tyaq̄ ngu' slo yu. Li' ngusubi yu ji'i tii tyucuaa tya'a ngu'; nda yu chacuayá' ji'i nu ngu' bi', cha' tsaa culu'u ngu' ji'i xa' ñatí. ¹⁴ Ndi'ya naa xtañi ngu' nu ngusubi Jesús ji'i nu ngua tya li': Simón, nu ngusta Jesús chaca xtañi Pedro naa yu, bi' laca tsaca ngu'; jua'q̄ Andrés tya'a ngula Simón, jua'q̄ Jacobo,

ju'a Juan, jua'a Felipe, jua'a Bartolomé,¹⁵ jua'a Mateo, jua'a Tomás, jua'a chaca Jacobo sñi' Alfeo, jua'a chaca Simón nu laca ji'i taju ngu' cananista,¹⁶ jua'a Judas tya'a Jacobo, jua'a Judas Iscariote nu cujui' cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' cuxi ca tiya' la; jua'a naa ngu' nu cua ngusubi Jesús ji'i.

Ngulu'u Jesús ji'i quiña'a tsa ñati

¹⁷ Li' nguxtyuu Jesús ngua'ya sii' cua'a bi' lo'o nu taju ñati bi' ji'i, nguti'i xi nde sca su nat'i lo'o nu tyuu tya'a ñati nu ndyaca tsa'a ji'i bi'. Lo'o jua'a ndyalaa quiña'a tsa xa' la ñati slo Jesús, ngu' nu ndu'u loyuu su cuentya Judea, lo'o jua'a ngu' nu ndu'u nde quichi Jerusalén, lo'o jua'a ngu' nu ndu'u to' tyujo'o su ndi'i quichi Tiro, su ndi'i quichi Sidón. Cua ndyalaa ngu' ca bi', cha' cuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu'; jua'a nti' ngu' cha' cua'ni Jesús jo'o ji'i quicha nu ntsu'u ji'i ngu'.¹⁸ Lo'o nu ñati nu ngusñi cui'i cuxi ji'i ni, lo'o ngu' bi' nti' ngu' cha' tyaca tso'o ngu'.¹⁹ Lcaa ngu' bi' nti' ngu' sta ya' ngu' chü' Jesús; nti' ngu' cha' cua'ni yu jo'o ji'i lcaa ñati quicha bi', xqui'ya cha' tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i yu. Ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi' li'.

Ñi'ya nu ngulu'u Jesús ji'i ngu' nu ngua'a sii' cua'a

²⁰ Nguxña'a Jesús ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, li'

nguxana nchcui' yu lo'o ngu' ndi'ya:

—Tso'o ntsu'u tyiquee cu'mä masi ti'i ti ndi'i mä nde chalyuu —nacui__. Ycui' Ndyosi laca nu ña'qasii ji'i mä, cha' bi' nu laca Xu'na mä.

²¹ 'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee cu'mä masi ñi'ya nti' si ntyute' tsa mä juani, cha' lye tsa nti' mä cuna mä sca cha' liñi —nacui__. Ca tiya' la, li' caca tyaala' ti' mä.

'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee cu'mä masi xñi'i ti ti' cu'mä ndi'i mä chalyuu juani, cha' ca tiya' la ca chaa ti' mä li' —nacui Jesús__.

²² 'Lo'o jua'a tso'o ti caca tyiquee cu'mä masi ti'i ti' ngu' ña'ya cha' jlyá ti' mä jna', na' nu cua nda Ni liyaa cha' caca na' ñati;²³ tso'o tsa caca tyiquee mä li', caca chaa ti' mä, masi cua'ni ngu' lcaa cha' lya' ti' lo'o mä jua'a. Ná cube ti' mä, cua laca ndyu'u co'o ycui' Ndyosi sca cha' tso'o nu cua tlyu xi nu tyacula ji'i scaa mä ca su ntucua ycui' Ni —nacui Jesús li'__. La cui' jua'a ngua tya sa'ni la, cha' lya' tsa ti' jyo'o cusu' ji'i ñati nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cha' nchcui' Ni lo'o ñati —nacui Jesús__.

²⁴ 'Pana tya'na tsa cu'mä ngu' culiya'; masi chaa tsa ti' mä nquicha', cua laca ti tyempo caca chaa ti' mä —nacui__.

25 'Lo'o jua'q̄ tya'na tsa cu'maq̄ nu tso'o tsa nguaala' ti' mā nde chalyuu juani, cha' quiñaq̄ tsa cha' caca nu lyiji ji'i mā nde loo la —nacui Jesús—.

'Lo'o jua'q̄ tya'na tsa cu'maq̄ nu lye tsa nxytí lo'o mā ji'i tya'a ñatí mā; ca tiya' la, li' lo'o cu'maq̄ xi'ya mā cha' lye tsa caca xñi'i ti' mā —nacui Jesús—.

26 'Lo'o jua'q̄ tya'na tsa cu'maq̄ lo'o tso'o tsa nchcui' lcaa ñatí ji'i mā. La cui' jua'q̄ ngua'ni jyo'o cusu' ji'i mā nu ngua sa'ni, cha' tso'o tsa nchcui' ngu' ji'i ngu' nu nchcui' cha' cuiñi ti ji'i y cui' Ndyosi lo'o ngu'; ndiya tsa ti' ngu' ji'i cha' cuiñi bi'.

Jua'q̄ ngulu'u Jesús ji'i lcaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

Tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'q̄ na ji'i tya'a cusuú na

27 Tya nchcui' la Jesús li':

—Ndi'yq̄ chcui' na' lo'o cu'maq̄ nu tyaja'q̄ mā cua'a jyacq̄ mā ji'i cha' nu nchcui' na': Tso'o ti tyu'u tyiquee mā ña'q̄ mā ji'i tya'a cusuú mā, tso'o ti cua'ni mā lo'o ñatí nu ti'í ti' ña'q̄ ngu' ji'i mā. 28 La cui' tso'o ti chcui' mā lo'o ñatí nu nda qui'ya ji'i mā, jua'q̄ chcui' mā lo'o y cui' Ndyosi cuentya ji'i ñatí nu nchcui' cha' suba' lo'o mā. 29 Lo'o quiji'i ngu' ndacu' hique mā, li' xtyacui mā ta mā chaca tsu' saca' mā cha' quiji'i ngu' ji'i mā chaca quiya' li'. Lo'o xlyáá sca ñatí late' tonu tu'ba nu nchcui' mā, li' ta mā chacuayá' cha' lo'o camxa ji'i mā qui'ya ngu' tsaa

ngu'. 30 Ta mā ji'i ngu' na laca nu jña ngu' ji'i mā; lo'o qui'ya ngu' sca na ji'i mā, nga'aa jña mā ji'i chaca quiya'. 31 Nga'a cha' cua'ni tso'o mā lo'o ngu', si ntí' mā cha' tso'o ti cua'ni ngu' lo'o mā.

32 'Jlo ti' na' cha' tso'o ntsu'u tyiquee mā ña'q̄ mā ji'i cua laca ti ñatí nu jua'q̄ tso'o ntí' ngu' ña'q̄ ngu' ji'i mā; pana lo'o ñatí cuxi, taca ji'i ngu' cua'ni ngu' tsa lo cua ti cha'. Cua ntí' Ni cha' ña'q̄ tso'o mā ji'i cua ña'q̄ ca ñatí, ni si'i sca ti ji'i tya'a tso'o ti mā.

33 Lo'o jua'q̄ ndu'ni mā cha' tso'o lo'o ñatí nu cua ngua'ni sca cha' tso'o lo'o mā; pana lo'o ñatí cuxi, taca ji'i ngu' cua'ni ngu' la cui' jua'a. Cua ntí' Ni cha' cua'ni mā cha' tso'o lo'o cua ña'q̄ ca ñatí, ni si'i sca ti lo'o tya'a tso'o ti mā.

34 Na ndijñi' ti mā ji'i ñatí nu xtyucua sca cha' tso'o ji'i mā, ntí' mā. ¿Ha tso'o tsa ndu'ni mā ntí' mā li'? Lo'o ñatí cuxi ni, stu'ba ti ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu', si xtyucua tya'a ngu' sca cha' tso'o ji'i ngu' li'.

35 Pana nu cu'maq̄ ni, ntsu'u cha' tyu'u tso'o tyiquee mā ña'q̄ mā ji'i tya'a cusuú mā, cua'ni mā cha' tso'o lo'o ngu' bi'. Ta mā jñi' ngu', ná tu ti' mā si ta ngu' sca cha' tso'o ji'i mā, si ná ta ngu'. Tlyu tsa cha' tso'o tyacua ji'i mā ca slo y cui' Ndyosi si tso'o ntsu'u tyiquee mā ña'q̄ mā ji'i ngu', cha' jua'q̄ ndu'ni ñatí nu laca sñi' y cui' Ndyosi. Lo'o y cui' Ndyosi ni, tya'na ti' Ni ji'i ngu', masi xñña'a ngu', masi ná ndya ngu' xlyá'be ji'i Ni;

36 bi' cha' cua'ni ty'a'na ti' ma_q ji'i ngu' lacua, ñi'y_a nu ty'a'na ti' y cui' Ndyosi Sti na ji'i ngu'.

Ná ntsu'u cha' sta ngu' qui'ya ji'i ty'a'a ñat_i ngu'

37 'Ná sta ma_q qui'ya ji'i ty'a'a ñat_i ma_q, cha' li' ná ntsu'u cha' sta y cui' Ndyosi qui'ya ji'i ma_q. Ná xcube' ma_q ji'i ty'a'a ñat_i ma_q, cha' li' ná ntsu'u cha' xcube' y cui' Ndyosi ji'i ma_q. Cui'ya ma_q cha' clyu ti' ji'i ty'a'a ñat_i ma_q, cha' li' cui'ya y cui' Ndyosi cha' clyu ti' ji'i ma_q. 38 Ta ma_q cha' tso'o ji'i ty'a'a ñat_i ma_q, cha' li' ta y cui' Ndyosi cha' tso'o jua'a ji'i ma_q; tso'o tsa cuayá' ngutsa'á su'ba Ni cha' tso'o ne' cresiya ji'i ma_q li'. Ñi'y_a nti' sca milya nu tachaa tsa nsu'ba ngu' na ne', cua nscui_q ngu' ji'i cha' ca'ya ti' la na bi', ntucua tsa tu'ba milya bi', jua'a laca lo'o cha' tso'o nu su'ba Ni ne' cresiya ji'i ma_q. Ñi'y_a nu ndu'ni ma_q lo'o ty'a'a ñat_i ma_q, jua'a cua'ni y cui' Ndyosi lo'o cu'ma_q.

39 Nde laca cui_{ii} nu nda Jesús lo'o ngu' li':

—Sca nu cuity_i ni, ¿ha taca culu'u tyucui_{ii} ji'i ty'a'a cuity_i? Ná taca. Cuxi ti caca ji'i ngu' li', stu'ba ti tyú tyucuaa ngu' sca to' cua'a li', cha' ni sca ngu' bi' ná nchca ña'a_q ngu' tyucui_{ii} su lijy_a ngu'. 40 Sca yu cuañi' nu ndyaca tsa'a_q ca ti, ná tyijilo yu ji'i mstru ji'i yu; tsa bi' ti cha', lo'o tye ca tsa'a yu, li' stu'ba ti cuayá' ngua tsa'a_q yu lo'o mstru ji'i yu.

41 '¿Ni cha' yala tsa chcui_q ma_q ji'i sca cha' cuxi nu ntsu'u ji'i xa' la ty'a'a ñat_i ma_q, masi

ñi'y_a nti' si laca bi' sca satya yuu ti nu ndyat_i cloo ngu'? Pana ná ndube ti' ma_q cha' tlyu tsa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i y cui' ma_q, ñi'y_a nti' si laca bi' sca nguti tlyu nu ntsu'u cloo y cui' ca ma_q. 42 ¿Ni cha' laca tlyu tsa tyiquee ma_q cha' chcui_q ma_q lo'o ty'a'a ñat_i ma_q ndi'y_a: "Ta nu'u chacuayá' culo na' yuu nu ntsu'u cloo nu'u"? Jua'a ñacui_q ma_q, masi ná ña'a_q ma_q nguti nu ntsu'u cloo y cui' ca ma_q. ¡Na cuiñi ma_q! Clyo la tyu'u nu nguti tlyu nu ntsu'u cloo y cui' ca ma_q, li' taca ña'a_q ma_q tso'o la cha' culo ma_q satya yuu nu ntsu'u cloo ty'a'a ñat_i ma_q.

Nslo na ji'i sca yaca lo'o ña'a_q na si'yu nu nda yaca bi'

43 'Sca yaca tso'o, ná ta bi' si'yu nu ná tso'o. Jua'a_q sca yaca nu cua btyi ti, nga'aa ta bi' si'yu nu cacu na. 44 Lcaa yaca nslo ngu' ji'i lo'o ña'a_q ngu' ni si'yu laca ndyu'u lo. Ná nsuu ngu' si'yu tyixi ji'i sca yaca quiche'; la cui' ti jua'a_q, ná nsuu ngu' si'yu losu' tyixi ji'i lti quiche' yane.

45 Cua ña'a_q ca ñat_i nu tso'o tyiquee ni, tso'o tsa nchcui_q ngu' bi'; lo'o cua ña'a_q ca ñat_i nu cuxi tyiquee ni, cuxi ti nchcui_q ngu' bi' li'. Cua ña'a_q ca cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i scaa ngu', jua'a_q nchcui_q ngu'.

Tucua lo quiya' ni'i ngüiñá ngu'

46 Tya nda Jesús chaca cui_{ii} lo'o ngu' li':

—¿Ni cha' ndu'ni tsa ma_q jna' cha' Xu'na ma_q laca na', pana ná ndaquiya' ma_q ji'i

cha' nu nchcui' na' lo'o ma'? —nacui__. ⁴⁷ Bi' cha' ta na' sca cuiñ lo'o ma? juani, ñi'ya laca sca ñati nu lijya ca slo na' cha' cuna yu cha' nu nchcui' na', lo'o li' ndaquiya' yu cha' bi': ⁴⁸ cua laca yu ñi'ya laca sca nu qui'yu nu ngüiñá sca ni*jí*. Tso'o tsa ngüiñi tyuu su ndu quiya' ni*jí* ji*jí*, cha' chu' quee tsiya' ti nscua quiya' ni*jí* bi!. Li' lye tsa ngua'ya tyo. Lo'o cua ndyalaa hitya yuu ca quiya' ni*jí* bi', cua xly'a'ba ti ji*jí* ni*jí*; pana ná ngua ji*jí* hitya yuu bi' xlyú ji*jí* ni*jí* bi', cha' tachaa tsa ndu quiya' ni*jí* chu' quee bi!. ⁴⁹ Pana ndi'ya laca chaca ñati nu cua ndyuna cha' nu nchcui' na' lo'o, lo'o li' ná ndaquiya' yu ji*jí* cha' bi': bi' laca ñi'ya laca chaca nu qui'yu nu ngüiñá sca ni*jí* ji*jí* lo yusi_ñ ti. Ná qui'ñi ndyaa quiya' ni*jí* ji*jí* yu bi!. Lo'o li' ngua'ya tyo clyaa, ndyalaa hitya sta'a ca quiya' ni*jí* bi!. Li' nguxlyú hitya yuu ji*jí* ni*jí* bi', ndye tsiya' ti nguxly'a'ba hitya yuu bi' ji*jí*.

7

*Ngua'ni Jesús jo'o ji*jí* sca
msu ji*jí* xu'na sendaru*

¹ Lo'o ndye nchcui' Jesús lo'o ñati_ñ bi!, li' ndu'u yu ndyaa yu ca quichi Capernaum. ² Ca bi' ndi*jí* sca capitán nu laca loo ji*jí* sendaru ji*jí* ngu' romano. Ntsu'u sca msu ji*jí* nu tyaca'a tsa ji*jí*; pana quicha tsa nu msu bi', cua cajaa ti. ³ Lo'o cua ndyuna nu capitán bi' quiña'a cha' nu nchcui' ngu' cha' ji*jí* Jesús, li'

nchcui' xi lo'o ngu' cusu' nu ca tysi quichi bi', cha' tsaa ngu' chcui' ngu' lo'o Jesús cuentya ji*jí*, cha' jña ngu' ji*jí* Jesús cha' caq yu cua'ni yu jo'o ji*jí* msu quicha bi' ji*jí*. ⁴ Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li!. Lo'o ndyalaa ngu' bi' ca slo Jesús, li' nguxana ngu' nchcui' ngu' lo'o yu cuentya ji*jí* nu capitán bi!.

—Tso'o tsa nu capitán bi' —nacui ngu' ji*jí* Jesús—. Ndulo tsa yu jinu'u cha' cua'ni nu'u jo'o ji*jí* msu quicha bi' ji*jí* yu —nacui ngu'—. ⁵ Cua ngui*jí* tsa nu cusu' bi' ji'na cha' ndi*jí* yu quichi tyi na, hasta ycu*jí* yu cua nda yu cñi cha' tya' laa ji'na quichi re —nacui ngu'.

⁶ Li' ndyaa Jesús lo'o ngu' bi!. Lo'o bilya tyalaa ngu' lo'o Jesús ca ni*jí* ji*jí* nu capitán bi', li' nda capitán ji*jí* xa' tya'a tso'o cha' tsaa ngu' tyacua tya'a ngu' lo'o Jesús ca tyucuiñ lijya:

—Ndi'ya nchcui' nu capitán bi' —nacui ngu' ji*jí* Jesús li'—: “Ná quiña'a tsa cha' culacua ti' nu'u, cusu”, nacui, “masi ná caq nu'u to' ni*jí* jna”, nacui. ⁷ “Bi' cha' ná lo'o na' ndya'a ngu' ndyiqui'ya ngu' jinu'u tsq”, nacui. “Tsa bi' ti cña ntí' na', si culo nu'u cña, tyaca tso'o msu jna' jua'a ti.” Jua'a nacui nu capitán bi', cha' chcui' ya lo'o nu'u. ⁸ Chaca cha' nacui yu ji*jí* cua: “Lo'o jua'a na”, nacui yu, “ntsu'u xa' ñati nu laca loo la nu nclyo cña 'na. Lo'o jua'a nclyo na' cña ji*jí* sendaru nu cuentya jna”, nacui. “Tsaa ngu' lquichi 'na, si culo na'

cña ji'í ngu' cha' tsaa ngu'; lijya ngu' slo na', si xi'ya na' ji'í ngu' cha' cäa ngu'; hora ti cua'ni msu jna' sca cña, si culo na' cña bi' ji'í yu", nacui nu capitán bi'. "Jua'q̄ nu'u ni, jlo ti' na' cha' taca jinu'u culo nu'u cña cha' cat̄ quicha bi!." Tsa bi' ti cha' ntí capitán chcui' lo'o nu'u —nacui ngu' tya'a tso'o nu capitán bi' ji'í Jesús.

⁹ Lo'o cua ndyuna Jesús cha' nu nchcui' ngu' lo'o, ndube tsa ti' yu. Li' nguxty-acui Jesús su ndu tyucuii, nchcui' yu lo'o ñati nu ndya'a lo'o yu:

—Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma juani —nacui Jesús—, cha' bilya ña'q̄ na' ji'í sca ñati nu jlya tsa ti' ji'í ycu' Ndyosi ñi'ya nu jlya ti' nu capitán bi'. Tyucui ña'q̄ nasiyu Israel re, ná ntsu'u ngu' nu jlya ti' jna' jua'q̄ —nacui Jesús ji'í ngu'.

¹⁰ Lo'o li' nguxtyuú tya'a tso'o nu capitán bi', ndyaa ngu' ca to' ni'í ji'í. Li' nquije cha' ji'í ngu' na'q̄ ngu' ji'í msu quicha bi', cha' cua ndyaca tso'o.

Ngu'a'ni Jesús cha' chaca quiya' ndyu'ú sca yu cuañi' nu ngujuii ca ti

¹¹ Tiya'la li' ndyaa Jesús sca quichí ca su naa Naín; ndyaa nu ngu' nu ndyaca tsa'q̄ ji'í lo'o, lo'o jua'q̄ quiña'q̄ tsa xa' la ñati ndyaa ngu' lo'o. ¹² Lo'o cua ndyalaa ngu' ca to' quichí bi', li' na'q̄ ngu' cha' ndyaa lo'o ngu' quichí bi' ji'í sca jyo'o cha' cua tyatsi'. Sñi' sca nu cuna'q̄ ti'í laca jyo'o bi';

cua ndyanu ma' ycu' ti ma' nu lo'o ngujuii sñi' ma', cha' nu sca ti sñi' qui'yu ma' laca yu nu ngujuii bi'. Tyuú tsa tya'a ngu' quichí bi' ndya'a ngu' lo'o ma'. ¹³ Lo'o na'q̄ Jesús nu Xu'na na ji'í jyo'o bi', ngua tya'na ti' yu ji'í nu cuna'q̄ ti'í xtya'a jyo'o bi'. Li' nchcui' yu lo'o ma':

—Ná xi'ya nu'u —nacui.

¹⁴ Li' yaá Jesús cacua la slo ngu' bi', ngusta ya' yu chu' caju. Li' ndatu ngu' nu ndyi'ya ji'í jyo'o bi', nchcui' Jesús lo'o nu jyo'o bi':

—Yu cuañi' nu'u —nacui—. Tyaca'q̄ clya nu'u.

¹⁵ Hora ti ndaca'q̄ nu ngua jyo'o bi', nguxana nchcui' yu lo'o ngu' li'. Xa' ndya Jesús ji'í nu qui'yu cuañi' bi' ji'í xtya'a yu li'. ¹⁶ Ndube tsa ti' lcaa ñati ca bi' lo'o na'q̄ ngu' ji'í yu nu ngujuii bi'. Li' nguxana ngu' ndyu'ni tlyu ngu' ji'í ycu' Ndyosi.

—Tlyu tsa ñati ndyalaa slo na juani —nacui ngu'—, bi' laca nu chcui' lcaa cha' ji'í ycu' Ndyosi lo'o na.

Jua'q̄ nacui ngu' li'. Lo'o chaca cha' nacui ngu':

—Cua ndyalaa ycu' Ndyosi juani cha' xtyucua Ni ji'í ñati ji'í ycu' Ni —nacui ngu'.

¹⁷ Cua ngañi lye cha' ji'í lcaa cña tonu nu ndyu'ni Jesús tyucui ña'q̄ loyuu su cuentya Judea; jua'q̄ lcaa quichí cacua ti, lo'o bi' ngañi cha' bi'.

Nda Juan ji'í ñati ji'í cha' tsaa ngu' ca slo Jesús

¹⁸ Ngujui cha' ji'í Juan ñi'ya nu ngua cajua, cha' nu ngu'

cuañi' nu ndya'a lo'o Juan, bi' laca ngu' nu cua ndacha' ji'i yu. ¹⁹ Li' ngusi'ya Juan ji'i tucua tya'a ngu'tya'a ndya'a yu bi'. Ngulo yu cña ji'i ngu' cha' tsaa ngu', tsaa xcuane ngu' ji'i Jesús si chañi cha' y cui' yu laca yu Cristo, nu ñati tlyu nu cua caq̄ ti; si tya ntsu'u cha' jatya la xi ngu' ña'a cuayá' nu caq̄ chaca ñati nu cua tlyu la. ²⁰ Li' ndyalaa ñati ji'i Juan ca su nga'a Jesús. Ndi'ya nacui ngu' ji'i:

—Cua nda Juan nu ntyucu- atya ji'i ngu' ji'i ya lijyä ya —nacui ngu'—, cha' xcuane ya jinu'u si chañi cha' la cui' Cristo laca nu'u, nu ñati tlyu nu cua caq̄ ti nde chalyuu. Cua nti' ya cha' caja cha' liñi ji'i ya si tya ntsu'u cha' jatya la ya ji'i chaca ñati nu tlyu la.

²¹ Nu lo'o ndi'i ngu' bi' slo Jesús, li' ngua'ni Jesús jo'o ji'i tyuu tya'a ñati; masi cua sa'ni ngusñi quicha ji'i ngu', masi quicha ndya'a ti, masi ngusñi cui'i cuxi ji'i ngu', hora ti ndyaca tso'o ngu' bi'. Lo'o nu cuityi', ngua'ni Jesús cha' ngulane xee cloo ngu' ña'a ngu' chaca quiya'. ²² Bi' cha' ndi'ya nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi' li':

—Yaa clya ma' cache' ma ji'i nu Juan bi' lcaa cha' nu cua na'a ma' slo na', lcaa cha' nu cua ndyuna ma' ca nde. Nacui ma' ji'i yu cha' xa' nda na' xee ña'a tyuu tya'a ngu' nu ngua cuityi'; lo'o juani tso'o tsa ndya'a ngu' nu ngua quicha quiya'; jua'a cua ngua lubii cuaña' ngu' nu ndyatsu'

cuaña'; lo'o juani cua nduna tso'o ngu' nu ngua cu'u jyaca; jua'a xa' ndyu'ú ngu' chaca quiya', ngu' nu cua ngujui; jua'a ngu' ti'i ni, nduna ngu' cha' tso'o nu nda na' lo'o ngu' ñi'iya ndu'ni lyaá Ni ji'i ngu' ji'i nu cuxi. Jua'a ñacui ma ji'i Juan bi'. ²³ Taca caca tso'o tyiquee ma si ná caca tyuju'u ti' ma ña'a ma jna' —nacui Jesús ji'i ngu'.

²⁴ Li' nguxtyuu ngu' ndyaa ngu', ñati nu nguane Juan ji'i cha' caq̄ bi'. Li' nguxana Jesús nchcui' cha' ji'i nu Juan bi' lo'o ñati nu ndyanu slo.

—¿Na laca ngua ti' ma, nu lo'o ndyaa na'a ma ji'i nu Juan bi' ca ne' quixi' su ná ndi'i ñati? —nacui Jesús—. Ngua ti' ma cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee yu nu lo'o nchcui' yu lo'o ñati, ñi'yä nti' lo'o ndyäa yaca quii tyucuua chü' ca lo'o lijyä cui'i. ¿Ha jua'a nti' ma? ²⁵ ¿Na laca ngua ti' ma lo'o na'a ma ji'i yu bi' lacua? ¿Ha tso'o tsa ste' yu lo'o na'a ma ji'i yu ca bi'? Cua jlo ti' ma cha' si'i ne' quixi' ndi'i ñati nu tso'o tsa ste', si'i ne' quixi' ndi'i ñati nu ntsu'u tsa cñi ji'i cha' culiji jua'a ti; to' tyi nu culiya' nu laca rey, ca bi' ndi'i ngu' bi'. ²⁶ Ná tyiquee' ngua tii ma cha' laca nu Juan bi' sca ñati nu nda cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñati; chañi cha' laca yu jua'a, pana lo'o sca cña tlyu la ngujui ji'i Juan. ²⁷ Ndi'ya nscua lo quityi cusu' cha' ji'i cña nu ntsu'u ji'i Juan bi':

Culo na' cña ji'i sca msu jna'

cha' tsaa yu ca nde loo
la su tya'q nu'u,
cha' saala clya yu tyucuij su
caq y cui' nu'u, nacui
y cui' Ndyosi ji'i Cristo.
28 Tya nchcui' la Jesús lo'o
ngu' li':

—Cha' liñi nchcui' na' lo'o
ma ji'i Juan nu ntyucuatya ji'i
ngu', cha' bilya cala sca ñati
chalyuu nu jua'q tlyu tsa cña
nu ntsu'u ji'i, ñi'yä nu laca ji'i
Juan bi'. Pana cua lijya na'
cha' caca na' loo ji'i ñati, lo'o
juani cua ña'q ca ñati nu jlya
ti' 'na, tlyu la cha' nu ntsu'u
ji'i ngu' bi' que Juan, masi
ti'i ti ngu', masi cuañi' ngu'
—nacui Jesús.

29 Lo'o ñati nu ndyaa slo
Juan cha' tyucuatya yu ji'i
ngu' tya tsubi' la ni, lo'o
ndyuna ngu' cha' nu nchcui'
Jesús lo'o ngu', li' ngua'ni tlyu
lcaa ngu' bi' ji'i y cui' Ndyosi,
masi nu ngu' cuxi nu nxñi
cñi cña loo ngu', masi xa' la
ñati. 30 Pana nu ngu' fariseo
lo'o ngu' mstru cha' jo'ó nu
ná ntaja'q cha' tyucuatya
Juan ji'i ngu' nu ngua li', ná
ngua'ni ngu' cuentya ji'i cña
nu ndyu'ni y cui' Ndyosi cha'
nguxtyucua Ni ji'i ñati. Li' xa'
nchcui' Jesús lo'o ngu':

31 —Ná tso'o tsiya' ti ñi'yä
nu ndu'ni ñati chalyuu
tyempo juani —nacui.—
32 Ñi'yä ndu'ni nu sube nu
ndya'q ndijya ti cla'be quichí,
jua'q ndu'ni ñati chalyuu
juani. Taja ti' nu sube ji'i tya'a
quijya ngu', cha' ná nti' tya'a
ngu' quijya la lo'o ngu' bi'.
Li' nxi'ya nu sube ji'i tya'a

ngu': “¿Ni cha' ná ntaja'q ma
cula quiya' ma? Na nclyá'á
ya xi ji'i cha' ji'i ma”, nacui nu
sube. “¿Ni cha' ná ntaja'q ma
ca xñi'lí ti' ma lo'o cua? Na
nclyá'á ya marcha, na nxi'ya
ya nga'q ya.” Lo'o cu'ma ni
—nacui Jesús—, la cui' jua'q
ndyu'ni cu'ma ñati chalyuu
juani; xcui' na taja ti' ma, cha'
ná tso'o ntsu'u tyiquee ma
tsiya' ti ña'q ma ji'i tya'a ñati
ma. 33 Nde nclyú ti nchcui'
ma —nacui Jesús ji'i ngu'—.
Lo'o yaa Juan nu ntyucuatya
ji'i ñati chalyuu, ná ndyacu yu
lo'o ma, ná ndyi'o yu lcui lo'o
ma; li' nacui ma cha' ntsu'u
cui'j xña'q ji'i yu —nacui Jesús
ji'i ngu'—. 34 Tiya' la li' ndu'u
tucua na' nu cua nda y cui'
Ndyosi lijya q cha' caca na'
ñati; tso'o ti ndacu na' lo'o
ma li', stu'ba ti nga'q na' lo'o
ma. Bi' cha' nchcui' ma jna':
“Ña'q na ñi'yä nu ndu'ni nu
jua juani”, nacui ma ji'i tya'a
ma, “xcui' na cacu ti yu jua
nti' yu, xcui' na cu'bi ti yu
ndya'q yu. Ná tso'o yu jua
cha' laca yu tya'a tso'o ngu'
nu nxñi cñi cña loo na, lo'o
jua'q xi xa' la ngu' cuxi laca
tya'a tso'o yu”, nacui ma 'na.
35 Lo'o jua'q nacui ma cha'
ná tso'o cha' nu nchcui' na';
pana caca cuayá' ti' ma nde
loo la cha' liñi tsa cha' nu
nchcui' ngu', cha' cuentya ji'i
y cui' Ndyosi laca na'.

*Ndyacu Jesús xlyaa ca slo
sca ngu' fariseo*

36 Ntsu'u sca ngu' fariseo
nu nchcui' lo'o Jesús cha' tsaa
cacu xlyaa lo'o yu ca toni'i

ji'i yu. Lo'o ngu' fariseo ni, tacati tsa ndu'ni y cui' ngu', nti' ngu'. Li' ndyaa Jesús ca toni'i ji'i yu, ndyaa tucua ca to' mesa. ³⁷ La cui' quichí bi' ndi'j sca nu cuna'a nu quiña'a tsa nu qui'yu ntsu'u ji'i. Lo'o ngua cuaya' ti' nu cuna'a bi' cha' cua ndyalaa Jesús cacu xlyaa ca slo yu fariseo bi', li' cha' ji'i ti ndu'u nu cuna'a bi' ndyaa ca slo Jesús; ñaa lo'o cho' sca caatyä setye nu tyixi tsa xtyi'i. ³⁸ Ndyaca'a cho' cacua ti slo quiya' Jesús li'. Ndyunaa tsa cho', hasta ndyalú hitya cloo cho' chu' quiya' Jesús; lo'o quicha' hique cho' nsube' cho' chu' quiya' Jesús cha' xquityi ji'i quiya' yu. Nchcuicha' cho' quiya' Jesús li', nda'a cho' setye tyixi xtyi'i bi' chu' quiya' Jesús. ³⁹ Lo'o nu yu fariseo nu cua nchcui' lo'o Jesús cha' tsaa cua'ni xlyaa ca slo yu ni, lo'o cua na'a yu ji'i nu cuna'a bi', ndi'ya cha' ngua'ya hique yu li': "Si'i cha' chañi laca re, cha' laca yu sca ñatj nu laca tu'ba ji'i y cui' Ndyosi cha' chcui' Ni lo'o na. Si la cui' laca yu, li' ta yu cuentya tilaca laca nu cuna'a nu nsta ya' lo quiya' yu juani; caca cuayá' ti' yu cha' sca nu cuna'a nu chiya'a tsa ndu'ni su ndi'j chalyuu laca nu cua."

⁴⁰ Li' nguxana Jesús nchcui' lo'o nu yu fariseo bi':

—Ntsu'u sca cha' nu ta na' lo'o nu'ü, Simón—nacui Jesús ji'i.

—Cuacha' clya nu'ü jna', cusu'—nacui yu fariseo ji'i li'.

⁴¹ Li' nchcuane Jesús sca cha' ji'i yu fariseo bi':

—Ntsu'u tucua tya'a ngu' nu ntsu'u tane' hichu' ngu', cha' ngüijñi' ngu' cñi ji'i sca nu culiya'. Tsaca yu ndacui yu ca'yu siyento paxu ji'i nu culiya' bi', lo'o chaca yu ndacui yu tu'ba tyi ti paxu ji'i li'. ⁴² Pana tyucuaa ngu' ná ngua ji'i ngu' tya ngu' cñi ji'i nu culiya' bi' li'. Bi' cha' nguta'ächu' nu culiya' bi' ji'i cha' nu ndacui ngu' ji'i; ngüityi yu cuentya ji'i ngu', ngua'ni tye tane' ji'i tyucuaa ngu' jua'a ti. Cuacha' clya nu'ü jna' lacua —nacui Jesús ji'i yu fariseo bi'—, ¿tilaca laca nu tso'o la ntsu'u tyiquee ña'a ji'i nu culiya' bi'? Si tsaca yu, si chaca yu.

⁴³ Li' nguxacui Simón cha' ji'i Jesús:

—Bi' laca nu quiña'a la ndacui, nu ngüi'ya nu culiya' bi' cha' clyu ti' ji'i. Jua'a nti' na'—nacui Simón.

—Chañi cha' nu nchcui' nu'ü—nacui Jesús li'.

⁴⁴ Lo'o nxña'a Jesús ca su nga'a nu cuna'a bi', li' xa' nchcui' lo'o nu Simón bi':

—Cui'ya nu'ü xi cuentya ñi'ya nu ndyu'ni nu cuna'a cua —nacui—. Nu lo'o ndyalaa na' toni'i jinu'ü tsa, ná nda nu'ü hitya tyaati quiya' na'; pana nu cuna'a cua ni, cua ngui'í cho' quiya' na' lo'o hitya cloo cho', cua nguxquityi cho' quiya' na' lo'o quicha' que cho'. ⁴⁵ La cui' jua'a ná nchcuicha' nu'ü jna' lo'o ndyalaa na' ni'i re; pana nu cuna'a cua ni, tya

lo'o ndyatí na' ñaa na' nde ni'i re, tya lyiji tye chcuicha' cho' ji'i quiya' na'. ⁴⁶ Lo'o jua'a ná nda'a nu'u setye hique na' tsä; pana nu cuna'a cua ni, cua ngusalú cho' setye tyixi xtyi'i chu' quiya' na'. ⁴⁷ Nde laca cha' nu ndacha' na' jinu'u juani, cha' tso'o tsa ndyu'ni tya'na ti' nu cuna'a cua jna', bi' cha' ca cuayá' ti' na cha' cua ngüityi ycui' Ndyosi qui'ya nu ntsu'u ji'i cho', masi quiña'a tsa qui'ya ntsu'u ji'i cho' ca slo Ni. Pana ñati nu ná lye ntsu'u qui'ya ji'i cha' cuityi ycui' Ndyosi ji'i, xti la xi cha' ndube ti' ngu' bi' ña'a ngu' ji'i ycui' Ni —nacui Jesús ji'i Simón.

⁴⁸ Li' nchcui' Jesús lo'o nu cuna'a bi':

—Cua ngüityi ycui' Ndyosi lcaa qui'ya nu ntsu'u jinu'u —nacui.

⁴⁹ Lo'o nu ñati nu ñaa stu'ba ti lo'o Jesús cha' cacu ngu' xlyaa slo Simón, nguxana ngu' bi' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Tilaca laca nu qui'yu re? ¿Macala ngujui chacuayá' ji'i yu cha' cuityi yu qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'? —nacui ngu'.

⁵⁰ Pana ndi'yä nchcui' Jesús lo'o nu cuna'a bi' li':

—Cua ngulaá nu'u ji'i cha' cuxi nu ntsu'u jinu'u xqui'ya cha' jlya ti' nu'u 'na. Ti' ti tyi'i tyiquee nu'u, tyaa nu'u lacua.

8

Nu ngu' cuna'a nu nxtyucua ji'i Jesús

¹ Tiya' la li', ndu'u Jesús ndyaa yu tyuu tya'a quichi,

masi quichi tonu, masi quichi sube. Nchcui' tsa yu cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' quichi bi'; nchcui' yu cha' cua lijya ti ycui' Ndyosi cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ñati. Stu'ba ndya'a Jesús lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i. ² Lo'o jua'a, tyuu tya'a nu cuna'a ndyaa lo'o ngu'; cua ngua quicha nu ngu' cuna'a bi' tya tsubi' la, pana cua ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o ngu', lo'o jua'a cua ngulo yu cui'i Cuxi nu ntsu'u ji'i ngu' bi'. Ndyaa' sca nu cuna'a nu naa María Magdalena lo'o ngu', ji'i bi' cua ngutu'u cati tya'a cui'i cuxi. ³ Lo'o jua'a Juana naa chaca nu ndya'a lo'o ngu'; clyo'o sca nu naa Chuza laca nu Juana bi', sca yu nu ndyi'ya cña loo rey Herodes laca clyo'o bi'. Jua'a Susana, lo'o jua'a tya tyuu tya'a ngu' cuna'a nu nxtyucua ji'i Jesús lo'o cña nu ntsu'u ji'i ngu'.

Cuii ji'i ñati nu ndyataa si'yu

⁴ Lo'o li' quiña'a tsa ngu' quichi cacua ndu'u ngu' ñaa ngu' se'i ti cha' ña'a ngu' ji'i Jesús. Nu lo'o cua ndyu'u ti'ji'i ngu' quiña'a bi' tsa tlyu ti, li' nda Jesús sca cuii lo'o ngu'. Ndi'yä cha' nu ngulu'u yu ji'i ngu' bi' li':

⁵ —Cua ndyaa sca ñati cataa nscua' trigo ji'i. Ndi'yä ngua su nguscui yu si'yu bi': ndyú xi si'yu bi' tyucui su nteje tacui ngu', ngusatá quiya' ngu' si'yu bi' li'; jua'a ñaa quiñi ndyacu ni' ji'i. ⁶ Chaca

ycu' si'yu bi' ndyú su lati tsa tu'ba yuu nscua chū' quee. Lo'o ntyucua si'yu bi', ná ngua caluu tso'o cha' ná qui'ñi ndyaa quiche sū; ndye calya bi' ndyanaa li', cha' ná tyacala' yuu bi'.⁷ Chaca ycu' si'yu bi' ndyú su ndū yaca quiche' nquicha'; li' yala la ntyucua nu yaca quiche' bi', ña'q cuaya' nga'aa nda tyempo caluu calya trigo bi' tsiya' ti. ⁸ Chaca ycu' si'yu bi' ndyú su tso'o tsa yuu; tso'o tsa nguluu calya bi', quiña'a tsa si'yu ngutu'u lo juū bi' li'. Su ndyataaa sca ti milya si'yu, ca bi' tso'o tsa ngutu'u hasta sca siyento tya'a milya si'yu li'.

Lo'o ndye nda Jesús cha' bi' lo'o ngu', li' cuij tsa nchcui' yu ndi'ya:

—Cua'a jyaca mā si nti' mā cuna mā cha' tso'o nu nchcui' na' lo'o mā.

Nde nchcui' Jesús ni cha' laca nda yu cuij lo'o ngu'

⁹ Li' nchcuane nu ngu' nu ndyaca tsa'q jí'i Jesús bi' ñi'ya ndyú u cha' bi'. ¹⁰ Ndi'ya nguxacuij Jesús cha' jí'i ngu':

—Cu'mā nu ndya'a mā lo'o na', ntsu'u tsa cha' nu nx-tyucua ycu' Ndyosi jí'i mā cha' caca cuayá' ti' mā scaa cha' nu ntsu'u yacu' ti' cua sa'ni la; bi' cha' taca ca cuayá' ti' mā ñi'ya culo Ni cña jí'i ñati. Pana lo'o xa' ñati ni, xcui' lo'o cña cuā nchcui' na' lo'o ngu' cha' ta na' sca cuij lo'o ngu', cha' jua'a ná caca cuayá' ti' ngu', masi na'a ngu' nquicha'; ná sca cha' tyanu

hique ngu', masi cua ndyuna ngu' nquicha'.

Nchcui' Jesús ñi'ya ndyú u cha' jí'i cuij jí'i ñati nu ndyataaa si'yu

¹¹ 'Ndi'ya ndyú u cha' jí'i cuij bi' —nacuij Jesús jí'i ngu'—. Ñi'ya laca nu si'yu nu cua nscuij yu bi', jua'a laca cha' tso'o nu nda ycu' Ndyosi lo'o ñati. ¹² Ñi'ya laca nu tsa ycu' si'yu nu ndyú tyucuij bi', jua'a laca lo'o ñati nu cua ndyuna cha' tso'o bi' nquicha', lo'o li' hora ti lijya nu xña'a cha' cuityi cha' tso'o nu ntsu'u ne' cresiya jí'i ngu' bi'; nga'aa ndyi'u ti' ngu' cha' tso'o bi', ni ná nchca cyaá ngu' bi' jí'i nu cuxi li'. ¹³ Ñi'ya laca nu chaca ycu' si'yu nu ndyú lo yuu lati tu'ba chū' quee, jua'a laca lo'o ñati nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' lo'o ndyuna ngu' cha' tso'o bi' nquicha'. Pana ñi'ya nti' nu calya sube bi', cha' ná qui'ñi ndyaa quiche sū chū' quee bi', jua'a nti' ñati bi', cha' xti ti tyempo ndalo ngu' lo'o ngusñi ngu' cha' tso'o bi'; lo'o lya' ti' xa' ñati jí'i ngu' bi', yala ti tya'achu' ngu' li'.

¹⁴ Ndi'ya laca cha' jí'i si'yu nu ndyalú laja yaca quiche': bi' laca ñi'ya laca lo'o ñati nu cua ndyuna cha' tso'o bi' nquicha', pana ntsu'u tsa cña jí'i ngu', ntsu'u tsa cña jí'i ngu', lo'o jua'a ntsu'u tsa su culiji ngu' cña cha' jí'i ti ngu'; bi' cha' ná nchca tyanu tso'o cha' tso'o bi' ne' cresiya jí'i ngu'. ¹⁵ Ñi'ya laca si'yu nu ndyú su tso'o tsa yuu, jua'a laca lo'o

ñat̄i nu tyucui tyiquee ngu' ndyuna ngu' cha' tso'o nu nda ycui' Ndyosi lo'o ngu'; ntaja'q̄ ngu' ndaquiya' ngu' cua ña'q̄ ca cha' nu nda Ni lo'o ngu'. Ndalo ngu' bi' li', ná xutacui ngu' cha' ngusñi ngu' cha' bi'. Li' tso'o tsa cha' tyu'ú ne' cresiya ji'i ngu' bi'.

Cuij̄ ji'i xee nu tyu'u ne' ni'i

16 'Ná cua'aq̄ ngu' xee ni'i, lo'o hora ti tacu'ngu' loo xee bi' li'; la cui' ti, ná sta ngu' ji'i sca xee sca ne' qui'ñā ti. Ná ndu'ni ngu' jua'a. Ndi'ya ndu'ni ngu' lo'o sca xee: nsta ngu' ji'i su cuaq̄, cha' clyane xee cha' tyaca' ña'q̄ ngu' nu ndi'i ni'i bi'. 17 Lcaa cha' nu nsu'ba yacu'ngu' ji'i, quijeloo cha' bi' ji'i ngu' ca tiya' la; lcaa cha' nu ntsu'u cuaana ti, quije cha' bi' ji'i ngu' ca tiya' la, cha' caca cuayá' ti' na ji'i cha' bi' li'.

18 'Bi' cha' cua'a tso'o jyaca ma. Nu ñati nu jlya ti' cha' nu ndyaca tsa'aq̄ ngu' ji'i Ni ni, tya ta la ycui' Ndyosi cha' lo'o ngu' bi'; pana ñati nu ná jlya ti', nu ná nti' ca tsa'aq̄ ngu', cua'ni ycui' Ni cha' ná caca ji'i ngu' bi' ca tsa'aq̄ ngu' cha' ji'i ycui' Ni tsiya' ti.

Ndyalaa xtya'a Jesús lo'o nu ngu' qui'yu tya'a Jesús

19 Lo'o li' ndyalaa xtya'a Jesús, ñaa lo'o ngu' qui'yu tya'a yu, ndyalaa ngu' su ndi'i yuli'. Ná ngua caaq̄ ngu' cacua la slo, cha' quiña'aq̄ tsa ñati ndi'i. 20 Bi' cha' ndyaa cha' slo Jesús li':

—Nde liya' ndu xtya'aq̄ nu'u lo'o tya'a nu'u. Cua nti' ngu'

chcui' ngu' lo'o nu'u —nacui ngu' ji'i.

21 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu':

—Ñati nu nduna cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o, jua'aq̄ ndu'ni ngu' bi' cua ña'q̄ ca cña nu nclyo Ni ji'i ngu', ñati bi' ndu'ni ñi'ya si laca ngu' xtya'aq̄ na', ñi'ya si laca ngu' tya'a na' —nacui Jesús ji'i ngu'.

Ngulo Jesús cña ji'i cui'i lo'o ji'i clyoo' lo tayu'

22 Ngua sca tsaq̄ ndu'u Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'aq̄ ji'i bi', ndyaa ngu' to' tayu'. Li' ndyaa ngu' ca ne' sca yaca ni'i piti ti.

—Ya'a ma tsaa na nde chaca tsu' tayu' re —nacui Jesús ji'i ngu'.

Ndyaa ngu' li'. 23 Lo'o tya ndyaa ngu' lo'o yaca ni'i bi' lo hitya, ndyu'u tsa xcalá Jesús; hora ti ngujua' yu. Li' nguxana cui'i, lye tsa ndyaca cui'i lo tayu' bi'. Li' ndyatū clyoo', ntyucua hitya ne' yaca ni'i bi'; cua quilyu'u ti bi' ne' hitya. 24 Li' ndyaa nguxtyu'u ngu' ji'i Jesús ca su ntsiya laja'. Nchcui' ngu' lo'o li':

—Cusu', cusu' —nacui ngu' ji'i—, que ti' nu'u. Cua quilyu'u ti yaca ni'i re, cajaa na li'.

Ndaca'aq̄ Jesús li', ngulo yu cña ji'i cui'i lo'o ji'i clyoo' bi'. Hora ti ngua t̄i bi' li'; nga'aa ndyaca cui'i, nga'aa ntyucua clyoo'. 25 Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'aq̄ ji'i bi':

—¿Ni cha' ná jlya ti' mä ji'i
ycui' Ndyosi cha' caca ji'i Ni
cua'ni Ni jua'a? —nacui Jesús
ji'i ngu' bi'.

Pana ntsii tsa ngu' bi',
ndube tsa ti' ngu' ña'a ngu'
ji'i Jesús li'.

—Tilaca laca nu qui'yu re?
—nacui ngu' ji'i tya'a ngu'—,
cha' lo'o cui'i ndaquiya' ji'i
yu, lo'o jua'a nduna clyoo' lo
tayu' cha' nu nda yu —nacui
ngu' ji'i tya'a ndyaca tsa'a
ngu'.

*Ngulo Jesús ji'i cui'i xña'a
nu ntsu'u ji'i sca ñati*

26 Nde tsu' tayu' bi', loyuu
su cuentya Galilea laca; lo'o
nu chaca tsu' tayu' bi' loyuu
su cuentya ngu' Gadara laca.
Li' ndyaa ngu' ne' yaca ni'i
piti ti bi', ndyalaa ngu' ca
loyuu ji'i ngu' Gadara li'.
27 Lo'o cua ndu'u ngu' ne'
yaca ni'i bi', li' ndyacua tya'a
Jesús lo'o sca nu qui'yu ngu'
Gadara nu ntsu'u cui'i xña'a
ji'i. Cua sa'ni ngusñi cui'i ji'i
yu; tya li' ná nchcu' yu late',
ná ndi'i yu ni'i. Na ndya'a
yu'u ti yu, ndyija' yu ne' lo'o
jyo'o. 28 Lo'o cua na'a yu
ji'i Jesús, li' cuii ngusi'ya yu,
ncluyú yu nde loo Jesús.

—Na laca cua'ni nu'u lo'o
na', cusu' Jesús? —nacui yu
quicha bi'—. Jlo ti' na' cha'
nu'u laca Sñi' ycui' Ndyosi nu
laca loo la. Cua'ni nu'u cha'
clyu ti' jna', ná cua'ni nu'u
cha' ti'i lo'o na' —nacui yu
quicha bi' ji'i Jesús.

29 Jua'a nacui yu cha' cua
ngulo Jesús cña ji'i cui'i xña'a
bi', cha' nga'aa xñi cui'i bi'

ji'i yu. Tya tsubi' la quiña'a
quiya' cua nguxalú cui'i bi' ji'i
yu; bi' cha' nguti'i ngu' cua ji'i
yu, ndyaaca' ya' yu, ndyaaca'
quiya' yu lo'o cadena chcuá.
Pana ná ngüi'ya yu cuentya
ji'i cadena bi', yala ti ngusi'yu
cu' chcuá bi'. Li' ngujolaqui
cui'i xña'a bi' ji'i yu, ngusna
yu ca ne' quixi' su ná ndi'i
ñati. 30 Lo'o ndyacua tya'a
Jesús lo'o yu quicha bi', li'
nchcuane ji'i yu:

—¿Ni naa nu'u? —nacui
Jesús ji'i yu.

—Quiña'a tsa lo naa na'
—nacui yu quicha bi' ji'i, cha'
quiña'a tsa cui'i xña'a ndyu'ni
lya' ti' ji'i yu.

31 Ntsii tsa cui'i xña'a bi' si
culo Jesús cña ji'i cha' tyaa
cui'i bi' ca su laca tyi cui'i
ca ne' yuu. Bi' cha' ngua'ni
cui'i cha' ngüijña yu quicha
bi' ji'i Jesús cha' ná culo yu
cña cha' tyu'u cui'i bi'. 32 Lo'o
jua'a tlyu tsa taju cube' nu
ndya'a sii' ca'ya nu ndi'i
cacua ti. Li' ngüijña yu quicha
bi' chacuayá' ji'i Jesús cha'
tyanu cui'i xña'a lo'o cube'
bi'. Nda Jesús chacuayá' ji'i
cui'i bi' li'. 33 Lo'o li' ndu'u
cui'i xña'a bi' ji'i nu qui'yu
quicha bi', ngusñi ji'i cube'
li'. Hora ti ngusna cube' bi'
sii' cua'a ca'ya, ndyú ni' ca lo
hitya tayu' ngujui ni' li', cha'
ndye ndyi'o ni' hitya tayu' bi'
li'.

34 Lo'o na'a ngu' cha' bi',
ngu' nu ndya'a lo'o cube'
bi' ni, ngusna clyá ngu' li'.
Ndyaa ngu' nde quichi tyi
ngu', ndyaa cachá' ngu' cha'
bi' ji'i tya'a quichi tyi ngu';

lo'o ji'i lcaa ngu' nu ndi'i ne' quixi' cacua ti, ndacha' ngu' ji'i ngu' bi' ñi'yä ngua cha' bi'. ³⁵ Li' ndu'u ngu' quichi bi', ndyaa na'ä ngu' xi ji'i, na ca ngua. Lo'o ndyalaa ngu' su nga'a Jesús, li' na'ä ngu' ji'i nu qui'yu nu ntsu'u cui'i xña'ä ji'i tsa la, cha' juani tso'o ti yu; lacu' yu ste' yu, ti ti ntucua yu nde slo quiya' Jesús. Ndyutsii tsa ngu' li!. ³⁶ Lo'o nu ñati nu cua na'a lo'o ngulo Jesús cui'i bi' ji'i yu, ndacha' ngu' bi' ji'i ty'a' a ngu' ñi'yä nu ngua cha' ngua tso'o yu. ³⁷ Li' nchcui' tsa lcaa ngu' quichi bi' lo'o Jesús cha' tyu'utsu', cha' nga'aa tyanu la Jesús loyuu bi'; ntsii tsa ngu' ca tyi bi'. Bi' cha' ndu'u Jesús ndyaa yu ne' yaca ni'i piti bi!. ³⁸ Laja li' ndijña tsa nu qui'yu nu cua ngutu'u ca ti cui'i xña'ä ji'i, cha' lo'o yu tsaa yu lo'o Jesús ne' yaca ni'i bi'; pana ná nda Jesús chacuayá' ty'a' a yu lo'o.

³⁹ —Xa' xtyuu nu'u tyaa nu'u to' tyi —nacui Jesús ji'i yu nu ngua quicha bi!—. Ta nu'u cha' lo'o lcaa ngu', cua ña'ä ca cha' tlyu nu cua ngua'ni y cui' Ndyosi lo'o nu'u.

Ndyaa yu li!, nda yu cha' lo'o lcaa ñati ty'a' a quichi tyi yu, lcaa ña'ä cha' tlyu nu cua ngua'ni Jesús lo'o yu.

Sñi' Jairo lo'o nu cuna'ä nu ndyala' ste' Jesús

⁴⁰ Lo'o li' nguxtyuu Jesús ñaa nde tsu' tayu' chaca quiya'. Chaa tsa ti' ngu' su ndi'i ngu' cha' ndyalaa yu

tsu' re chaca quiya' li'; tso'o tsa nchcui' ngu' lo'o yu, cha' ntajatya tsa ngu' ji'i yu ni jacua' tyäa y cui' yu chaca quiya'. ⁴¹ Lo'o cua ndyalaa Jesús, li' hora ti ndyalaa sca nu qui'yu nu naa Jairo slo; ngu' cusu' laca yu, loo laca yu ne' laa ji'i ngu' bi!. Yaä yu li', ndu sti' yu nde loo Jesús, lye tsa ndijña yu cha' clyu ti' ji'i yu. ⁴² Sca ti sñi' ntsu'u ji'i nu Jairo bi', sca nu cuna'ä cuañi' nu ntsu'u tii tyucuaa ti yija. Pana juani quicha tsa nu piti bi', cua cajaa ti. Li' ndyaa Jesús lo'o nu cusu' bi', lo'o quiña'ä tsa ñati ty'a' a ndya'ä lo'o; cha' quiña'ä ñati ni, tachaa tsa ndi'i ngu' slo Jesús.

⁴³ Laja ngu' bi' ndi'i sca nu cuna'ä quicha. Ndye tii tyucuaa yija quicha tsa nu cuna'ä bi', lu'ba ti nda'ya tañi ma'. Cua ndye cñi ji'i ma' cusu' nguliji xcaya' ngu' jo'o, pana ni sca ñati ná ngua ji'i cua'ni jo'o ji'i ma!. ⁴⁴ Nu juani cua lijya ma' bi' nde chü' Jesús, ndyala' quiya' ste' yu; hora ti ngusi'yu cu' cha' ndyalú tañi ma', ngua tso'o ma!. ⁴⁵ Li' nchcuane Jesús ji'i ngu' nu ndi'i slo:

—¿Tilaca laca nu ndyala' na? —nacui.

Lcaa ñati nchcui' cha' ná tu-cui ndyala' ji'i Jesús. Bi' cha' lo'o Pedro lo'o jua'ä xa' ty'a' ndya'ä yu, nguxacui' ngu' cha' ji'i Jesús li':

—Cusu' —nacui' ngu'—, tyi'i ca chü' nu'u tachaa tsa ndi'i ñati, hasta nsatá tsa ngu' chü' na. Ni cha' nchcui' nu'u

lacua: “¿Tilaca laca nu ndyala' 'na?”

⁴⁶ Li' xa' nguxacu^í Jesús cha' ji'ⁱ ngu' chaca quiya':

—Chañi cha' cua ndyala' sca ñati jna' —nacui—. Ngua tii na' cha' juersa 'na ndyaa ngua'ni jo'o ji'ⁱ sca ñati.

⁴⁷ Li' jlo ti' nu cuna'a bi', cha' cua nquije cha' ji'ⁱ Jesús, bi' cha' ya^qa ma' nchcui' lo'o yu, masi nchcu^qa tyucui ña'a ma' lijya ma' cha' ndyutsii ma'. Li' ndyat^u sti' ma' nde su ndu Jesús; slo lcaa ñati nu ndu ca bi' ndacha' ma' ji'ⁱ yu ni cha' laca ndyala' ma' ste' yu, lo'o li' hora ti ngua tso'o ma'. ⁴⁸ Li' nchcui' Jesús lo'o ma' cusu' bi':

—Cha' jlya ti' nu'u cha' caca ji'ⁱ y cui' Ndyosi cua'ni Ni cña tonu bi', bi' cha' ngua tso'o nu'u, sñi' —nacui Jesús ji'ⁱ nu cuna'a bi'—. Ná cube ti' nu'u, tyaa clyaa nu'u juani.

⁴⁹ Tya nchcui' Jesús, lo'o li' ndyalaa sca ñati nu ndu'u to' tyi Jairo, nu cusu' bi' nu laca loo ne' laa ji'ⁱ ngu' ca bi'. Ñati bi' ndyaa nchcui' lo'o y cui' Jairo li':

—Cua ngujuii sñi' nu'u, cusu' —nacui yu—. Nga'aa chcui' nu'u lo'o nu cusu' jua cha' c^qa toni'ⁱ jinu'u.

⁵⁰ Pana cua ndyuna Jesús cha' nu nchcui' yu lo'o nu cusu' bi'.

—Ná cutsii nu'u —nacui Jesús—, sca ti si jlya ti' nu'u cha' caca ji'ⁱ y cui' Ndyosi, li' caca tso'o nu piti sñi' nu'u —nacui Jesús ji'ⁱ Jairo.

⁵¹ Lo'o ndyalaa ngu' to' tyi Jairo, li' ná nda Jesús

chacuayá' ty^qa tsa tlyu ti ngu' ne' ni'ⁱ lo'o yu; cua laca ti ñati ty^qa nde ni'ⁱ nacui yu.

—Lo'o Pedro, lo'o Jacobo, lo'o Juan, lo'o sti xtya'q nu piti quicha re, tsa lo cua ti tya'a ngu' ty^qa ngu' ni'ⁱ re —nacui yu.

⁵² Nxⁱya tsa xi xa' la ngu' ndi'ⁱ ngu' nde liya' xqui'ya cha' ngujuii nu cuna'a piti bi'. Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Ná xi'ya ma' —nacui—. Si'i na ngujuii nu quicha re, na laja' ti re —nacui Jesús ji'ⁱ ngu'.

⁵³ Nxtyí lo'o ngu' ji'ⁱ Jesús li', cha' jlo ti' ngu' cha' chañi cha' ngujuii nu piti bi'. ⁵⁴ Li' ndyat^u Jesús ni'ⁱ, ngusñi ya' nu piti, jua'a cui^q nchcui' lo'o li':

—Tyaca'a nu'u, mbixu' —nacui.

⁵⁵ Li' xa' ndyalaa cui'ⁱ cre-siya ji'ⁱ nu cuna'a piti bi', hora ti ndaca'a li'; ngulo Jesús cña ji'ⁱ ngu' cha' ta ngu' na cacu nu piti bi' li'. ⁵⁶ Ndube tsa ti' ngu' cusu' ji'ⁱ nu piti bi', pana ngulo Jesús cña ji'ⁱ ngu' cha' ná chcui' ngu' lo'o xa' ñati ñi'ⁱya nu ngua cha' bi'.

9

Ngulo Jesús cña ji'ⁱ nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi', cha' tsaa ngu' chcui' ngu' lo'o ngu' xa' quichi

¹ Nguxuti'ⁱ Jesús ji'ⁱ nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a bi', cha' ta yu chacuayá' ji'ⁱ ngu' cha' culo ngu' ji'ⁱ lcaa lo cui'ⁱ cuxi nu ntsu'u ji'ⁱ ñati, lo'o jua'a cua'ni ngu' jo'o ji'ⁱ lcaa lo quicha nu ntsu'u ji'ⁱ

ñati. ² Ngulo yu cña ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi', cha' ta ngu' cha'tso'o ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' quichí su tsaa ngu', lo'o li' cua'ni ngu' cha' tyaca tso'o ngu' quicha. ³ Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Ná sca na ná cui'ya mä tsaa mä tyucuij —nacui yu ji'i ngu'—, ni yaca xcä, ni cuijj, ni tyaja, ni cñi, ná cui'ya lo'o mä ji'i. Sca ti camxa nu ntsu'u ti mä cui'ya mä tsaa mä, ná cui'ya mä chaca. ⁴ Cua ña'a ca toni'i su tyalaa mä ni, ca bi' tyanu mä hasta ña'a cuayá' nu tyu'u mä quichí bi' tyaa mä li!. ⁵ Si ntsu'u quichí su ná ndiya ti' ngu' cha' nu nchcui' mä lo'o ngu', su ná nti' ngu' cha' tyanu mä slo ngu', hora ti tsaa mä xa' se'i. Lo'o jua'a salú mä sñii yuu nu ntsu'u quiya' mä lo'o tyu'u mä quichí bi'; xqui'ya cha' bi', caca cuayá' ti' ngu' quichí cha' cuxi tsa cña nu ngua'ni ngu' lo'o mä li'.

⁶ Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li', ndya'a ngu' lcaa quichí sube ti cajua. Li' nda ngu' cha' lo'o ngu' quichí bi' ñi'yä ndu'ni lyaá Ni ji'i ngu'; jua'a ngua'ni ngu' jo'o ji'i ngu' quicha nu ndi'i lcaa quichí bi', ndyaca tso'o nu ngu' quicha bi' li'.

*Ngujuui Juan nu ntyucu-
atyaji'i ñati*

⁷ Tyempo bi' Herodes naa nu laca gobernador. Cua ngua cuayá' ti' yu lcaa cña nu ngua'ni Jesús, lo'o nu juani ncliyacua tsa ti' yu: “¿Ti ñati laca nu Jesús bi?” Tyuu tya'a ngu' nchcui' ngu' cha'

cua ndyu'ú jyo'o Juan chaca quiya'. ⁸ Lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' Jesús laca jyo'o Elías nu nguti'i chalyuu sa'ni la, cha' chaca quiya' ndyu'u tucua jyo'o bi'; jua'a ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' la cui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi sa'ni la laca Jesús, cha' cua ndyu'ú jyo'o cusu' bi' chaca quiya', nacui ngu'. ⁹ Pana ndi'yä nacui Herodes:

—Ycui' na' ngulü cña cha' teje cu' ngu' scua' que Juan. Lo'o nu Jesús bi' ni, nu quiña'a tsa cha' ndañi nu nchcui' ngu' ji'i, ¿tilaca laca yu lacua?

Lo'o li' lye tsa ngua ti' Herodes cha' ña'a ji'i ycui' Jesús.

*Nda Jesús na ndyacu ca'yu
mil tya'a ñati*

¹⁰ Nu lo'o nguxtyuu ngu' tya'a ndya'a Jesús ndyalaa ngu' slo yu, li' nchcui' ngu' lo'o yu lcaa ña'a cña nu ngua'ni ngu' ca su ndyaa ngu' bi'. Li' ndyaa yu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi' sca se'i su ná ntsu'u ñati ngua ti' yu, sca se'i cacua ti quichí Betsaida. ¹¹ Pana nu lo'o cua ngua jlo ti' xa' ñati macala su ndyaa Jesús, li' ndu'u lca'a ñati bi' ji'i yu. Lo'o ndyalaa ngu' slo yu, li' ndyanu ngu' cha' culu'u yu ji'i ngu' ñi'yä caca nde loo lo'o caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati. Lo'o jua'a liyä ngu' quicha cha' cua'ni yu cha' tyaca tso'o ngu', nti' ngu'.

¹² Nu lo'o cua ngusii, li' ndyu'u ti'i ñati nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús ca slo yu cha' chcui' ngu' lo'o yu:

—Chcui' nu'ü lo'o ngu' jua cha' tsaana ngu' na cacu ngu', su caja' ngu' talya ca quichi sube ti jua —nacui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i—. Su ndi'i na re, ná ntsu'u na cacu ngu' tsiya' ti —nacui' ngu' bi' ji'i Jesús.

¹³ —Cu'mä ta mä na cacu ngu' quiña'a jua —nacui' Jesús ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i li'.

—Xti tsa na ntsu'u ji'i ya re —nacui' ngu'—. Ca'yu ty'a'a ti xlyá teje' lo'o tucua tya'a ti cuala ya re —nacui' ngu' ji'i Jesús li'.

¹⁴ Ca'yu mil tya'a ngu' qui'yu ti ndi'i ngu' bi'. Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Chcui' mä lo'o ngu' jua cha' tyaca'a ngu' lo yuu cuentya qui'i ti, tu'ba tyii tya'a ngu' sca qui'i —nacui' yu ji'i ngu'.

¹⁵ Lo'o jua'a ngua'ni nu tii tyucuaa tya'a ngu' lo'o nu ngu' quiña'a bi', hora ti ndyaca'a ngu'. ¹⁶ Li' ndaya' Jesús ji'i nu ca'yu tya'a xlyá teje' lo'o ji'i nu tucua tya'a cuala ya bi'. Nde cuä nguxña'a yu cha' ndya xlyá'be ji'i ycu'i Ndyosi xqui'ya scuua bi'. Li' ngusa'be yu scuua bi', cuati nda yu yu'be bi' ji'i ngu' tya'a ndya'a yu cha' tacha ngu' ji'i ngu' quiña'a bi'. ¹⁷ Lcaa ngu' ndyacu ngu' scuua bi'

li', nguaala' ji'i lcaa ngu'. Ca tiya' la ngutsa'á tii tyucuaa tya'a chcubi ntsu'u yu'be xlyá lo'o cuala ya nu ndyanu, la cui' tya'a na nu ndyacu ngu' bi'.

Ndacha' liñi Pedro cha' ycu'i nu Cristo laca Jesús

¹⁸ Ngua sca tsä ndi'i Jesús ycu'i ti nchcui' yu lo'o ycu'i Ndyosi. Li' lijyä ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i ca slo yu. Nchcuane Jesús ji'i ngu' bi' li':

—¿Tilaca ta laca na' nacui' ngu'? —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'.

¹⁹ —Ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' jyo'o Juan nu ntyucuatya ji'i ngu' tya tsubi' la laca nu'ü —nacui' ngu' ji'i—, lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' jyo'o Elías laca nu'ü, jua'a ntsu'u xi xa' la ngu' nu nchcui' cha' nu'ü laca sca jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycu'i Ndyosi sa'ní la; cua sa'ní tsa ngujuii ñati bi', pana juani ndyu'ú chaca quiya' nacui' ngu' bi'.

²⁰ —Cu'mä ni —nacui' Jesús ji'i ngu' bi' li'—, ¿tilaca laca na' ntí cu'mä?

Li' nacui' Pedro ji'i:

—Cristo nu nda ycu'i Ndyosi ji'i lijyä nde chalyuu, bi' laca nu'ü —nacui' Pedro ji'i.

Nda Jesús cha' lo'o ngu' cha' cua cajaa ti ycu'i

²¹ Lye tsa nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' ná cach'a ngu' tsiya' ti ji'i xa' ñati cha' Cristo laca ycu'i.

²² —Na' nu cua nda Ni'na lijyä cha' caca na' ñati—nacui' Jesús—, nscua cha' lye tsa

xcube' ngu' jna'. Lo'o la cui' ti xtyanu ti'jⁱ ngu' cusu' jna'; lo'o ngu' nu laca loo, lo'o ngu' mstru cha' jo'ó, xtyanu ti'jⁱ ngu' jna'. Nga'a cha' cujuii ngu' 'na; pana lo'o tyu'u scua sna ts^a, li' tyu'u na' chaca quiya' ca su ntsiya na' cha' nguatsi' na'.

²³ Lo'o nteje tacui xi tyempo, li' nchcui' Jesús lo'o lcaa ngu':

—Si ntsu'u cu'm^a nu chañi cha' nti' m^a tsaa m^a lo'o na' —nacui^j yu—, nga'a cha' xtyanu m^a lcaa cha' nu ntsu'u tsa tyiquee m^a ji'ⁱ, cha' ty'a^j m^a lo'o na' lcaa tsa, masi cujuii ñatⁱ ji'ⁱ m^a xqui'ya na'. ²⁴ Chcuna' chalyuu ji'ⁱ m^a si xcui' ncliyacua tsa ti' m^a ñi'y^a caca ji'ⁱ y cui' ca m^a; pana si tyaja^j m^a xñi m^a cha' jna', masi cujuii ñatⁱ ji'ⁱ m^a xqui'ya na', quiye chalyuu ji'ⁱ m^a ca slo y cui' Ndyosi li'. ²⁵ Ná xtyucua tsiya' ti cha' culiya' nu ntsu'u ji'ⁱ m^a, masi tlyu tsa chalyuu caja ji'ⁱ m^a, si xqui'ya cha' bi' chcuna' m^a cuentya ji'ⁱ y cui' Ndyosi. ²⁶ Ca tyuju'u ti' na' nu cua nda Ni 'na liyaa cha' caca na' ñati lo'o ña'a na' ji'ⁱ m^a, si cua ngua tyuju'u ti' m^a ña'a m^a jna', masi ntyuju'u ti' m^a ji'ⁱ cha' tso'o nu nchcui' ti na'; nu lo'o caq^a na' chaca quiya' nde loo la cha' caca na' loo ji'ⁱ ñati, li' ca tyuju'u ti' na' lo'o ña'a na' ji'ⁱ m^a. Ndubi tsa ña'a loo na' caca xqui'ya xee ji'ⁱ y cui' Ndyosi Sti na' li'; stu'ba ti caq^a na' lo'o lcaa xca ji'ⁱ y cui' Ni, xca nu lubii tsiya' ti. ²⁷ Chañi cha' nu nchcui'

na' lo'o m^a, cha' ntsu'u ngu' nu ndu lo'o na chalyuu re juani, nu tya lyiji cajaa ngu' lo'o ca cuayá' ti' ngu' cha' cua nguxana cha' laca y cui' Ndyosi loo nde chalyuu.

Cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo Jesús ndu slo ngu'

²⁸ Nu lo'o cua ndu'u scua snu' ts^a tya lo'o nchcui' Jesús cha' bi', li' ndyacu^j yu sca ca'ya cha' chcui' yu lo'o y cui' Ndyosi; ndyaa lo'o yu ji'ⁱ Pedro lo'o Jacobo lo'o Juan.

²⁹ Nu lo'o ndu Jesús nchcui' lo'o y cui' Ndyosi Sti yu, li' hora ti ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo Jesús; ñi'y^a ña'a sca xee nu ngati tsa, jua'a ngati tsa ña'a ste' yu. ³⁰ Li' ndu'u tucua tucua tya'a ngu' qui'yu ca slo Jesús, ndu ti ngu' bi' nchcui' ngu' lo'o Jesús; jyo'o cusu' Moisés lo'o jyo'o cusu' Elías nu nguti'i chalyuu sa'ni ngua ngu' bi'.

³¹ Lo'o jua'a tyucui ña'a su ndu ngu' ntyiji'i sca xee nu lye tsa ña'a. Nchcui' ngu' lo'o Jesús ji'ⁱ lcaa ña'a cña nu cua nda y cui' Ndyosi Sti yu cha' cua'ni yu nde loo la xi, nu lo'o cajaa yu nde quichi Jerusalén. ³² Masi ndyu'u tsa xcalá Pedro lo'o xa' tya'a ndi'ⁱ yu ca jua, pana tya tii ngu'; bi' cha' na'a ngu' bi' lcaa cha' tso'o ji'ⁱ Jesús, lo'o ji'ⁱ tyucuaa ngu' jyo'o nu nga'a slo yu. ³³ Nu lo'o cua tyaa ti tyucuaa ngu' bi', li' nacui^j Pedro ji'ⁱ Jesús:

—Xu'na —nacui—, tso'o tsa cha' ndi'ⁱ ya nde. Cuiñá ya sna tya'a chcu'a'ya: tsaca laca su tyi'ⁱ y cui' nu'u, chaca su

tyi'jⁱ La Moisés, lo'o chaca su
tyi'jⁱ La Elías —nacui.

Pana nu Pedro bi' ni,
ná ngua cuayá' ti' yu ñi'yá
ndyu'u cha' nu nchcui' ycui'
ca yu. ³⁴ Tya nchcui' yu,
lo'o li' ñaa sca coo nu ngüixij
hichu' ngu'. Lye tsa ndyutsii
ngu'su ntsu'u ngu' ne' coo bi',
cha' lye tsa ña'a coo bi'. ³⁵ Li'
nguañi xtyi'i sca ñati, pana
hora ti ngua cuayá' ti' ngu'
cha' nchcui' ycui' Ndyosi laja
coo bi'.

—La cui' yu re laca Sñi'
na'; tyaca'a tsa yu 'na —nacui
Ni—. Cua'a jyaca mä ji'i
cha' nu chcui' yu re lo'o mä
—nacui Ni.

³⁶ Lo'o cua ndyuna ngu'
ña'a cha' nu nchcui' ycui'
Ndyosi ji'i Jesús, li' na'a ngu'
cha' sca ti Jesús ndu bi'.
Cuaana tya ndyaa ti'jⁱ ngu'; ni
sca cha' nga'aa nchcui' ngu'
lo'o xa' ñati, ñi'yá ngua cha'
nu na'a ngu' sii' ca'ya bi'.

*Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca yu
cuañi' nu ngusñi cui'jⁱ cuxi ji'i*

³⁷ Ca chaca tsä nu lo'o
ngua'ya ngu' sii' ca'ya bi',
tyuu^u tsa tya'a ngu' ndyaa ngu'
ndyacua tya'a ngu' lo'o Jesús.
³⁸ Ndi'jⁱ sca nu qui'yu laja ñati
quiña'a bi' nu cui^u nchcui' lo'o
Jesús:

—Mstru —nacui yu ji'i—,
cua'ni cha' tso'o ña'a nu'u xi
ji'i sñi' na', cha' sca ti bi'
laca sñi' na' nu ntsu'u 'na.
³⁹ Ntsu'u tsä nxalú cui'jⁱ ji'i
yu, ndu'ni bi' cha' cui^u nxí'ya
yu li'; nxasu nu cui'jⁱ bi' ji'i
yu ña'a cuayá' ndyu'u ngo'
tu'ba yu. Cuxi tsa ndu'ni cui'jⁱ
bi' lo'o yu, cha' ná ntaja'a bi'

culaá ji'jⁱ yu. ⁴⁰ Bi' cha' lye
tsa ndijñia na' ji'jⁱ nu ngu' nu
ndyaca tsa'a jinu'ü cha' culo
ngu' ji'jⁱ cui'jⁱ cuxi nu ngusñi
ji'jⁱ sñi' na', pana ná ngua ji'jⁱ
ngu' culo ngu' ji'jⁱ tsiya' ti.

⁴¹ Li' nguxacui Jesús cha' ji'jⁱ
ngu':

—Ná jlya ti' mä 'na tsiya'
ti, cu'mä ñatj chalyuu —nacui
Jesús—, cha' cuxi tsa cresiya
ji'jⁱ mä. Nga'aa tso'o tyanu na'
slo mä, nga'aa talo tyiquee
na' ji'jⁱ mä tsiya' ti —nacui
Jesús ji'jⁱ ngu'—. Cäa lo'o ji'jⁱ
sñi' slo na' —nacui Jesús ji'jⁱ sti
nu quicha bi' li'.

⁴² Pana nu lo'o ñaa nu
quicha bi' cacua la, li' ngux-
lyú cui'jⁱ cuxi bi' ji'jⁱ yu quicha
bi' nde lo yuu, lo'o li' lye
tsa nguxalú cui'jⁱ ji'jⁱ yu. Li'
ngulo Jesús cña ji'jⁱ cui'jⁱ cuxi
nu ntsu'u ji'jⁱ yu cha' tyu'u
bi' tyaa, cua ndyaca tso'o yu
quicha bi' li'. Cuati nacui
ji'jⁱ sti yu cha' cäa qui'ya ji'jⁱ
sñi', lo'o li' ndya Jesús ji'jⁱ yu
nu ngua quicha bi' ji'jⁱ sti yu
chaca quiya!. ⁴³ Lcaa ngu'
ndube tsa ti' ngu' lo'o ña'a
ngu' cha' tlyu nu ndyu'ni
ycui' Ndyosi.

*Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu'
cha' ntsu'u cha' cajaa ycu'i*

Lcaa ngu' ndiya tsa ti' ngu'
ña'a ngu' cña nu ndyu'ni
Jesús. Pana laja lo'o ndube
ti' ngu', li' nacui Jesús ji'jⁱ nu
ngu' nu ndya'a lo'o yu:

⁴⁴ —Cua'a jyaca mä ji'jⁱ
cha' re, culacua xi ti' mä
ji'jⁱ: Ntsu'u sca ñati nu cujui'
cresiya 'na ji'jⁱ ngu' tsiya cha'
cua'ni cuxi ngu' lo'o na', masi

na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati —nacui Jesús.

⁴⁵ Pana ná nda nu ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i yu bi' cuentya, ná ngujui ñi'yä caca ca cuayá' ti' ngu' cha' bi'; jua'q ntsii tsa ngu' cha' xcuane ngu' ji'i ycui' Jesús ñi'yä tyu'u cha' nu nchcui' yu lo'o ngu'.

Nchcui' ngu' cha' ndulo la cha' ji'i ycui' ca ngu'

⁴⁶ Lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'q bi' ni, lye tsa nchcui' tube ngu' ñi'yä nu tya'a ngu' laca nu ndulo la cha' ji'i. ⁴⁷ Pana Jesús ni, hora ti ngua cuayá' ti' lcaa ña'q cha' nu ntsu'u tyiquee ngu'. Li' ngusñi yu ya' sca nu piti, ngusta yu ji'i nu piti cacua ti slo ycui' yu. ⁴⁸ Li' nchcui' yu lo'o ngu' ndi'ya:

—Lo'o xtyucua mä ji'i cua ña'q ca ñati cuentya jna', masi ñati ñi'yä laca nu piti re, la cui' jua'q na nxtyucua mä jna' laca —nacui Jesús—. Jua'q ngu' nu tucuá cña jna', lo'o cña ji'i ycui' Ndyosi tucuá ngu' bi' li', cha' ycui' Ni laca nu nda jna' lijyaa ca slo cu'mä. La cui' nu piti la ji'i tya'a mä, nu ná ndulo cha' ji'i bi' nti' mä, bi' laca nu ndulo la cha' ji'i cuentya jna', nti' na'.

Sca ñati nu ná nxuu tya'a lo'o na ni, bi' laca nu taca ji'i xtyucua ji'i na

⁴⁹ Li' nacui Juan ji'i Jesús:

—Mstru —nacui—, cua na'q ya cha' ndu chaca ñati nu nclyo ji'i cui'quxi nu ntsu'u ji'i ñati chacuayá' jinu'u,

nacui yu. Bi' cha' ngua'a ya ji'i yu bi', cha' nga'aa cua'ni yu jua'q, cha' ná lo'o yu bi' ndya'q yu ndyaca tsa'q yu lo'o ya.

⁵⁰ Pana ndi'ya nacui Jesús ji'i li':

—Ná cua'a mä ji'i, cha' sca ñati nu ná nxuu tya'a lo'o na, ná tyiquee' taca ji'i bi' xtyu-cua ji'na.

Ngua'a Jesús ji'i Jacobo lo'o ji'i Juan

⁵¹ Nu lo'o cua tyalaa ti tyempo cha' tyaa Jesús nde cuä, li' ngüiñi ti' yu cha' tyaa yu nde Jerusalén. ⁵² Nda yu ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i yu cha' tsaa ngu' tyucuii nde loo la, cha' chcui' ngu' lo'o ngu' quichí sube ti su tyeje tacui yu lo'o ngu'. Li' ndyaa ngu' bi' sca quichí sube ti, sca quichí tyi ngu' Samaria; ngulana ngu' su tyi'li ngu' li'. ⁵³ Pana ná ntaja'q ngu' quichí sube bi' ta ngu' chacuayá' cha' tyanu ngu' bi' quichí, cha' jlo ti' ngu' quichí bi', cha' nde quichí Jerusalén tsaa ngu'. ⁵⁴ Nu lo'o ndyuna tya'a ndya'q Jesús cha' bi', Jacobo lo'o Juan naa nu ngu' bi', li' nacui ngu' bi' ji'i Jesús:

—Cusu' —nacui ngu' bi'—, ¿ha ná nti' nu'u cha' jña ya quii' nde cuä cha' tyalú nde lo yuu su ndi'ji ngu' jua? Cua'ni tye bi' tsiya' ti ji'i ngu' jua, tyaqui ngu'. Jua'q ngua'ni jyo'o cusu' Elías sa'ni —nacui ngu' ji'i Jesús.

⁵⁵ Li' ña'q tsa Jesús ji'i ngu' bi', nchcui' yu lo'o ngu' bi' li':

—Ná nda mä cuentya tsiya' ti ñi'yä ndyu'u cha' nu nchcui' mä —nacui Jesús—, si'i Xtyil'i y cui' Ndyosi laca nu ngulu'u ji'i mä cha' chcui' mä cha' cuxi jua'q; nu xña'q laca nu ngulu'u ji'i mä cha' chcui' mä jua'q.⁵⁶ Si'i cha' cua'ni tye na' chalyuu ji'i ñati nda y cui' Ndyosi Sti na' 'na lijyaa cha' caca na' ñati; cha' cua'ni lyaá Ni ji'i ñati chalyuu, bi' cña ntsu'u cha' cua'ni na' —nacui Jesús.

Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' xa' quichí sube ti.

Ñati nu chañi cha' nti' tya'a lo'o Jesús

⁵⁷ To' tyucui su ndyaa ngu' na'q ngu' ji'i sca nu qui'yu.

—Cusu' —nacui yu—, lo'o na' nti' na' tsa'a lo'o nu'u, macala su tsaa nu'u tsa'a na' lo'o nu'u.

⁵⁸ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i nu qui'yu bi':

—Nu naa cuatya' ni, ne' xtyú ni' ndyu'ú ni'; lo'o nu quiñi sube ni, ne' xlyati ndyu'ú ni'; lo'o na' ni, cua lijyä na' chalyuu cha' caca na' ñati, pana ná ntsu'u su xtyii na' caja' na', ná ntsu'u su chca'q cña' na'.

⁵⁹ Lo'o li' nacui Jesús ji'i chaca nu qui'yu:

—Caq tya'a nu'u lo'o na' —nacui.

—Cusu' —nacui yu ji'i Jesús li'—, ta nu'u xi tyempo jna' cha' tyanu na' lo'o sti na' ña'q cuayá' nu cajaa sti na', cha' ña'q na' ji'i tyatsi'.

⁶⁰ Li' nacui Jesús ji'i yu:

—Tya ntsu'u xi xa' la tya'a ñati mä nu taca xatsi' ji'i nu cua ngujuii; pana nu'u ni, ntsu'u cha' tsaa nu'u lo'o na' cha' chcui' nu'u cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñati.

⁶¹ Li' nacui chaca nu qui'yu ji'i Jesús:

—Cusu', lo'o na' ntä' tsa'a lo'o nu'u —nacui yu—, pana ta xi tyempo 'na cha' tsa'a na' salya' na' lo'o ngu' toni'i 'na.

⁶² Li' nguxacui Jesús cha' ji'i nu qui'yu bi':

—Sca ñati nu nguxana sca cña ni, ná caca tyu'u scua cña bi' ji'i yu si tya'achu' yu ji'i; ñi'yä nti' ñati nu nclya'a yuu, ná ca cula'a tso'o yu yuu si ña'q yu nde chu' yu; la cui' jua'q lo'o caca y cui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i cu'mä ñati chalyuu ni, ná ta Ni cña cua'ni mä cuentya ji'i y cui' si nti' mä tya'achu' mä ji'i Ni.

10

Nda Jesús ji'i snayala tyii tya'a ngu' ndyaa

¹ Nu lo'o cua nteje tacui cha' bi', li' ngusubi Jesús chaca snayala tyii tya'a ngu' cha' tsaa ngu' nde loo ji'i yu; cuentya tucua tya'a ti ngu' tsaa ngu' lcaa se'i lo'o lcaa quichí su nga'q cha' tsaa yu nti' yu. ² Li' nchcui' yu lo'o ngu' bi':

—Chañi cha' ntsu'u tsa cña re, cha' chcui' na lo'o ñati cha' xñi ngu' cha' nu nchcui' na' —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Lo'o jua'q, xti ti ngu' nu caca cua'ni cña re; bi' cha' chcui' mä lo'o Sti na', y cui' nu Xu'na cña re, cha' tya ta Ni xi xa'

la tya'a ñati nu taca ji'i cua'ni cña re. ³ Yaa clya mä lacua. Su ta na' ji'i mä tsaa mä, ca bi' tyi'i mä laja ñati cuxi ñi'yä si ndi'i xlyi' cuañi' laja bo'o tyaala; pana tyi'i ycui' Ni lo'o mä cha' ná sca caca ji'i mä li!. ⁴ Ná cui'ya mä cuiji su tyu'u cñi, ni xa' cuiji, ni caña ná chca'a quiya' mä. Lo'o jua'a ná tyu mä tyiquee' tyucuii lo'o ta mä cha' lo'o ñati. ⁵ Nu lo'o tyalaa mä toni'i ji'i sca ñati, li' ndi'yä chcui' mä lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i ñati nu ndi'i ni'i bi!: "Tí ti tyi'i tyiquee ngu' nu ca tysi re", ñacui mä ji'i ycui' Ndyosi li!. ⁶ Lo'o si chañi cha' nti' ngu' nu ndi'i ni'i bi' cuna la ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi, li' cua'ni Ni cha' tí ti tyi'i tyiquee ngu' bi'; pana si ná nti' ngu' cuna ngu' cha' bi', nga'aa culacuä Ni ji'i ngu' bi' jua'a. ⁷ Tyanu mä toni'i ji'i ngu' tso'o bi', cacu mä co'o mä cua ña'a ca na nu cacu ngu' bi'; sca ñati nu ndyu'ni cña ni, ntsu'u chacuaya' ji'i cha' cacu yu tyaja. Pana ná tya'a mä lcaa ti toni'i ji'i ngu'. ⁸ Lo'o tyalaa mä sca quichí su tso'o tsa chcui' ñati lo'o mä, cacu mä lcaa na nu ta ngu' ji'i mä, ⁹ cua'ni mä jo'o ji'i ngu' quicha nu ndi'i bi!. Lo'o li' ñacui mä ji'i ngu' bi!: "Cua ngulala cha' caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i cu'mä". ¹⁰ Pana lo'o tyalaa mä sca quichí su ná nti' ngu' cha' chcui' mä cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu', hora ti tyu'u mä nde to' calle ti. Li' ñacui mä ji'i ngu': ¹¹ "Scui ya quiya' ya cha' tyalú snii yuu ji'i

quichí tyi mä nu ngusñi ca'a quiya' ya; jua'a ca cuayá' ti' mä li' cha' xqui'ya cha' cuxi tyiquee mä, bi' cha' tyu'u ya quichí tyi mä tyaa ya. Pana masi cuxi mä, ntsu'u cha' ca cuayá' ti' mä cha' cua ngulala cha' caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i mä", ñacui mä ji'i ngu' quichí bi!. ¹² Nchcui' na' cha' bi' lo'o mä juani, cha' nu lo'o tye chalyuu, li' tlyu la cha' ti'í caca ji'i ngu' quichí bi'; xti la cha' chcube' ngu' jyo'o quichí Sodoma nu cuxi tsa ngua'ni cua sa'ni la.

Quichí su ná ntucuá ñati cña ji'i ycui' Ndyosi

¹³ '¡Tya'na tsa cu'mä ngu' quichí Corazín! Lo'o jua'a, ¡tya'na tsa cu'mä ngu' quichí Betsaida! Cua quiña'a tsa cha' tlyu nu cua na'a cu'mä, lo'o ná nguju'u ti' mä tsiya' ti ji'i cha' cuxi nu ndyu'ni mä. Cua sa'ni la xña'a tsa ngua ngu' quichí Tiro, lo'o ngu' quichí Sidón; ngu' xa' tsu' ngua ngu' bi!. Pana ná ngu-jui ñi'yä caca tyuju'u ti' ngu' bi' ji'i cha' cuxi nu ngua'ni ngu', cha' bilya ña'a ngu' bi' ni sca cha' tlyu ñi'yä nu cua na'a cu'mä ngu' Israel; bi' cha' ná ngua xñi'i ti' ngu', ná ndyacu' ngu' late' ngata, ni ná ngusu'ba ngu' jii hique ngu' ñi'yä nu ndu'ni ngu' su nscua jyo'o. ¹⁴ Liñi cacha' na' ji'i mä cha' caca tso'o la ji'i ngu' jyo'o quichí Tiro, lo'o ji'i ngu' jyo'o quichí Sidón, nu lo'o tyalaa tsä tlyu lo'o cua'ni cuayá' ycui' Ndyosi ji'i ñati chalyuu; lye la xcube' Ni ji'i

cu'maq li', cha' ná nduna ma tsiya' ti. ¹⁵ Lo'o cu'maq ngu' quichi Capernaum ni, nti' ma cha' tso'o tsa caca ji'i quichi tysi ma. ¿Ha ná lo'o xcube' Ni ji'i ma nti' ma? Pana culo'o Ni ji'i ma cha' tyaa ma ca bilyaa.

Tya nchcui' la Jesús lo'o nu snayala tyii tya'a ngu' bi' li':

¹⁶ —Ñati nu cua'a jyaca ji'i cha' nu ta cu'maq lo'o, ñi'yä si ndaca'q jyaca ngu' bi' ji'i cha' nu ta na' lo'o ngu' laca; lo'o ñati nu xlyú cha' hichu' cu'maq, ñi'yä si nxlyú ngu' bi' cha' hichu' na' laca. Lo'o jua'a ñati nu xlyú cha' hichu' na' ni, na nxlyú ngu' cha' bi' hichu' y cui' Ndyosi nu nda jna' lijyaa; jua'a laca cha' —nacui Jesús ji'i ngu'.

Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'.

Cua nguxtyuu ngu' nu ngua'q loo Jesús cña ji'i ñaa ngu'

¹⁷ Ca tiya' la nguxtyuu nu snayala tyii tya'a ngu' ñaa ngu' slo Jesús. Chaa tsa ti' ngu'.

—Cusu' —nacui ngu' ji'i Jesús—, lo'o nu cui'i cuxi ndaquiya' ji'i cña nu ngulo ya ji'i chacuayá' jinu'u —nacui ngu'.

¹⁸ Nchcui' Jesús lo'o ngu' li':

—Jua'a tu'ni. Lo'o na' na'a na' ji'i Satanás lo'o ndyú yu lo yuu; ñi'yä ndyalú tyi'yu nde lo yuu, jua'a ndyú yu. Ngulo'o y cui' Ndyosi ji'i nu xña'q bi' ca su tlyu su ntucua Ni nde cua, ndyú yu lo yuu li'; bi' cha' ndaquiya' cui'i cuxi bi' ji'i cha' nu nchcui' ma juani. ¹⁹ Lo'o jua'a cua nda

na' chacuayá' ji'i cu'maq cha' sta quiya' ma hichu' cuaña, lo'o hichu' chuni'i; chacuayá' jna' cua'a ma chacuaya' ji'i nu xña'q tsiya' ti. Lo'o jua'a ná ca cuxi ji'i ma tsiya' ti, ni sca cha' cuxi ná tyacua ji'i ma li'. ²⁰ Pana ná ntsu'u cha' ca chaa ti' ma cha' ndaquiya' cui'i cuxi bi' ji'i cña nu ngulo ma ji'i, tso'o la ca chaa ti' ma cha' cua nscua xtañi ma ca su ntucua y cui' Ndyosi nde cua.

Tso'o tsa ntsu'u tyiquee Jesús

²¹ Sca hora bi' tso'o tsa ntsu'u tyiquee Jesús xqui'ya cha' ndi'i Xtyil'i y cui' Ndyosi lo'o yu. Bi' cha' nchcui' Jesús lo'o y cui' Ndyosi Sti yu li':

—Sti na', cua'ni chi na' loo y cui' nu'u juani. Nu'u laca y cui' Ni nu laca loo nde cua, jua'a laca nu'u loo nde lo yuu. Cua ngutu'u yacu' ti cha' bi' cuentya ji'i ñati nu ngua tya sa'ni la, cha' ná ca cuayá' ti' ngu' cha' bi' tsiya' ti, masi nchca tsa ji'i ngu'; pana tsa xlyá'be hi cha' cua ngulu'u tso'o nu'u cha' bi' ji'i ñati jua'a ti juani, masi ná jlo tso'o ti' ñati bi'. Ndyu'ni tlyu na' jinu'u cha' jua'a ngua ti' y cui' nu'u cha' caca —nacui Jesús ji'i y cui' Ndyosi.

²² Li' nchcui' yu lo'o ngu' nu ndyaa cuentya ji'i yu bi':

—Cua nda Sti na' lcaa na jna'. Ná tucui jlo ti' cha' laca na' Sñi' y cui' Ni; sca ti y cui' Sti na', bi' nu jlo ti'. Ná tucui jlo ti' tilaca laca y cui' Sti na'; sca ti na', jlo ti' na' tilaca laca Ni. Lo'o jua'a ca jlo ti' xi xa' la ñati nu nti' na' cha' culu'u na' ji'i

ngu' tilaca laca ycui' Sti na', ca cuayá' ti' ngu' bi' li'.

²³ Li' nguxtyacui Jesús ca su ndu nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ndu ycui' ti ngu' nchcui' yu lo'o ngu' bi' li':

—Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ñatj nu ña'a cua ña'a ca cha' tlyu nu cua na'a cu'maq juani. ²⁴ Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma re, cha' quiña'a tsa ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi sa'ni la, lo'o jua'a quiña'a rey nu ngua loo sa'ni la, cua ntajatyta tsa ngu' bi' ji'i cha' tlyu nu cua na'a ma juani, cha' ña'a ngu' ji'i nquicha'; cua ntajatyta tsa ngu' bi' ji'i cha' nu nduna ma juani, cha' ngua ti' ngu' cuna ngu' nquicha'. Pana ngujuii ngu' li', lo'o bilya ña'a ngu' cha' bi', bilya cuna ngu' cha' bi' tsiya' ti —nacui Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

Sca cha' tso'o nu ngua'ni sca ngu' samaritano

²⁵ Li' ndatj sca mstru cha' jo'ó cha' chcui' cuayá' yu lo'o Jesús. Lo'o li' nchcuane yu ji'i Jesús:

—Mstru —nacui—, ¿ñi'ya cua'ni na' cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye tsiya' ti jna'?

²⁶ Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o yu:

—¿Ni cña ngulo ycui' Ndyosi ji'na nu nscua lo quityi nu ngua sa'ni? ¿Ñi'ya ndyu'u ta cha' bi' nti' nu'u?

²⁷ Li' nchcui'mstru cha' jo'ó bi':

—Ndi'ya nchcui' cha' cusu' bi' —nacui mstru bi'—, cha'

tso'o tsa tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i ycui' Ndyosi, jua'a tyucui tyiquee na taquiya' na ji'i ycui' Ni, jua'a cua'ni tlyu na ji'i Ni lo'o lcaa cha' nu ca'ya hique na, jua'a tyucui juersa ji'na cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ni. Lo'o jua'a nga'a cha' cua'ni tya'na ti' na ji'i tya'a ñatj na, ñi'ya nu nti' na cha' cua'ni tya'na ti' xa' ñatj ji'na.

²⁸ Li' nacui Jesús ji'i yu bi':

—Tso'o tsa cha' nu nguxacui nu'u 'na. Si jua'a cua'ni nu'u, caja chalyuu bi' jinu'u li'.

²⁹ Pana nu mstru cha' jo'ó bi' ni, cua nti' yu cha' tyu'u liñi la cha' nu cua nchcui' yu, bi' cha' nacui yu ji'i Jesús:

—¿Tilaca laca tya'a ñatj na' lacua?

³⁰ Li' nchcui' Jesús cuij re cha' xacui cha' ji'i mstru bi':

—Ngutu'u sca ngu' tya'a quichi tyi na nde Jerusalén, ndya'a yu lijyá yu tyucuij ndyaa nde calacui, nde quichi Jericó. Lo'o li' ndu'u tucua xi tucua sna tya'a ngu' cuaana, nguxlyáa ngu' lcaa na nu lo'o ji'i yu; ngulo ngu' ste' yu, li' ti'í tsa ngujui'i ngu' xña'a bi' ji'i yu ña'a cuayá' nu cua cajaa ti yu. Li' nguxtyanu ngu' ji'i yu ña'a ntsiya ti yu.

³¹ La cui' ti tyucuij bi' nteje tacui sca sti jo'ó tya'a quichi tyi na. Pana lo'o na'a sti jo'ó bi' ji'i nu quicha bi', li' yala ti nteje tacui chaca tsu' tyucuij, ndyaa li'. ³² Lo'o li' ñaa sca xirta, sca ngu' Levi, la cui' tyucuij bi'. Ndyaa na'a xi ji'i yu quicha bi'; pana lo'o na'a ji'i, tsa ndyubi ti nteje

tacui xirta ndyaa li'. ³³ Lo'o la cui' tyucuij bi' ndya'a sca nu qui'yu ngu' Samaria, sca ngu' xa' chalyuu. Lo'o na'a ji'i yu quicha bi', hora tingua tya'na ti' ji'i yu. ³⁴ Lo'o li' ndyaa ca su ntsiya yu quicha bi', ngua'ni jo'o ji'i lcaa su quicha ji'i yu bi' lo'o setye, cuati lo'o vino ngua'ni jo'o ji'i yu su quicha bi'. Li' ngüixij late' chuy' yu su quicha bi', ngusta ji'i yu quicha bi' hichu' huru ji'i ycui', ndyaa lo'o ji'i yu ca to' tyi sca ñati; ca bi' ña'asiij ngu' ji'i nu quicha bi' ngua ti'. ³⁵ Ca chaca tsə lo'o cua tsaa ti nu ngu' samaritano bi', li' ngulo tucua tya'a cñi plata cha' ta ji'i ngu' nu ca ji'i ni' su ntsiya nu quicha bi'. Ndi'ya nacuiji'i ngu' ca tysi: "Ña'asiij ma ji'i yu quicha re. Lo'o si tya culiji la ma cñi lo'o yu, lo'o xtyuu na' caq na' slo cu'ma chaca quiya', li' tya na' cñi ji'i ma", nacui nu samaritano bi'.

Lo'o cua ndye nda Jesús cujj re lo'o ngu', li' nchcuane yu ji'i mstru bi':

³⁶ —Tso'o lacua. Nu sna tya'a ñati nu nteje tacui tyucuij su ntsiya nu quicha bi' ni, ¿tilaca nu nguna'asiij tso'o la ji'i yu nu ngua quicha bi'? ¿Tilaca laca nu chañi cha' laca tya'a ñati lo'o nu quicha bi'?

³⁷ —Nu ngua'ni tya'na ti' ji'i yu quicha bi' —nacui mstru cha' jo'ó bi' ji'i Jesús.

Li' nacui Jesús ji'i mstru bi':

—Yaa nu'ü lacua, lo'o la cui' jua'a cua'ni nu'ü lo'o tya'a ñati nu'ü.

*Nga'a Jesús ca su ndi'i
Marta lo'o María*

³⁸ Ngusñi Jesús tyucuij, ndyaa yu lo'o ngu' tya'a ndya'a yu. Lo'o li' ndyalala ngu' sca quichi piti ti su ndi'i sca nu cuna'a nu naa Marta. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee Marta cha' ndyalala Jesús slo, cha'nti' tsa ma'cuna ma'lcaa ña'a cha' nu nda yu. ³⁹ Lo'o jua'a ntsu'u sca tya'a ngula Marta nu naa María. Hora ti ndyaca'a nu María bi' cacua ti slo Jesús cha' cuna cha' nu chcui' yu; ⁴⁰ pana nu Marta bi' ni, quiña'a tsa cña ntsu'u cha' cua'ni ma!. Li' nchcui' ma' lo'o Jesús:

—Cusu' —nacuij Marta ji'i, —¿ha ná ndube ti' nu'ü cha' quiña'a tsa cña nguxtyanu María tya'a na' cha' cua'ni na' ycui' ti na'? Bi' cha' tso'o la si chcui' nu'ü lo'o cho' lacua, cha' caq cho' xtyucua xi cho' 'na.

⁴¹ Li' nguxacuij Jesús cha'ji'i Marta:

—Marta, Marta, ntsu'u tsa cña jinu'ü —nacuij Jesús—. Quiña'a tsa ncliyacua ti' nu'ü xqui'ya lcaa cña sube nu ntsu'u jinu'ü. ⁴² Pana tya lijiyi sca cha' nu tso'o cua'ni nu'ü, sca cha' nu ndulo la; bi' laca cha' nu cua nti' María cua'ni juani. Cua ndyu'ni cho' sca cña nu tso'o la, lo'o ná ntsu'u cha' xlyáá xa' ñati cña bi' ji'i cho'.

11

*Ñi'ya nu chcui' na lo'o ycui'
Ndyosi*

¹ Ngua sca tsə nga'a Jesús ndyu'ni tlyu ji'i ycui' Ndyosi.

Lo'o ndye nchcui' yu lo'o Ni, li' nacui' sca ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Cusu' —nacui,—, culu'u nu'ü ji'i ya ñi'yä caca chcui' ya lo'o ycui' Ndyosi, tsa ña'a nu ngulu'u jyo'o Juan ji'i ngu' nu nguta'a lo'o.

² Li' nacui Jesús ji'i:

—Nu lo'o chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi, ndi'yä chcui' ma:
Ndyosi Sti ya nu ntucua nde cuá, tacati tsa cha' jinu'ü.

Caa nu'ü nde chalyuu cha'
caca nu'ü loo ji'i ya.

Cua nti' ya cha' caca lcaa cha'
nu nti' nu'ü cha' caca
nde chalyuu, ñi'yä nu
ndyaca cha' nu nti'
nu'ü nde cuá.

³ Ta nu'ü na cacu ya tsä juani.

⁴ Cui'ya nu'ü cha' clyu ti' ji'i
ya ji'i lcaa cha' cuxi
nu ngua'ni ya, cha'
jua'a cua ngüi'ya ya
cha' clyu ti' ji'i ñati nu
ngua'ni cha' cuxi lo'o
ya.

Ná ta nu'ü chacuayá' cha' co-
jolaqui cha' cuxi ji'i ya,
pana cua'ni lyaá nu'ü
ji'i ya ya' nu xña'a.

Jua'a ngulu'u Jesús ji'i nu
ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi'.
⁵ Li' xa' nchcui' yu lo'o ngu'
bi':

—Nde chcui' na' sca cha':
Sca yu tya'a cu'mä ntsu'u
sca tya'a tso'o yu. Lo'o li'
sca talya ntsu'u cla'be talya,
ndyaa yu toni'i ji'i tya'a tso'o
yu cha' ñacui' yu ji'i: "Tyocue,
ta xi sna tya'a tyaja jñi' ti na'
xi. ⁶ Cua ndyalaa ca ti sca
yu tya'a tso'o na' toni'i 'na,

lo'o ná ntsu'u tsiya' ti na nu
ta na' cha' cacu yu." ⁷ Lo'o
li' nu yu ca tyi nu ntsu'u nde
ni'i ji'i nguxacui' cha' ji'i yu:
"Ná ntä' cha' chcui' cua ña'a
ti lo'ü. Cua ndyacu' toni'i
'na. Lo'o nu sube 'na, cua
ntsiya ngu' lo qui'ñala ja'ngu'
lo'ü. Ná caca tyatü na' cha'
ta na' hi", nacui' tya'a tso'o
yu ji'i yu bi'. ⁸ Ndi'yä nacui'
na' —nacui' Jesús ji'i ngu'—,
masi ná ntaja'a tya'a tso'o yu
tyatü cha' ta tyaja bi' ji'i yu
bi', masi tso'o ti lo'o yu, pana
tiya' la ngua ti' tya'a tso'o yu
ta cha' bi' ji'i yu, xqui'ya cha'
nga'aa nti' cha' xa' tsaa yu
xtyu'u yu ji'i chaca quiya'; bi'
cha' ndyatü tya'a tso'o yu li',
nda lcaa na nu nti' yu bi'.
⁹ Ndi'yä nchcui' na' lo'o ma
lacua: Lo'o jña ma sca cha'
ji'i ycui' Ndyosi, ta Ni cha' bi'
ji'i ma li'; lo'o culana ma ji'i
ycui' Ni, quijeloo Ni ji'i ma li';
lo'o tyucui tyiquee ma chcui'
ma lo'o ycui' Ni, taquiya' Ni
ji'i cha' nu chcui' ma lo'o Ni li'.

¹⁰ Lcaa ñati nu jña sca cha' ji'i
ycui' Ndyosi ni, caja cha' bi'
ji'i ngu' li'; jua'a lcaa ñati nu
culana ji'i ycui' Ni, quijeloo
Ni ji'i ngu' li'; la cui' jua'a, lcaa
ñati nu tyucui tyiquee chcui'
lo'o Ni, taquiya' Ni ji'i cha' nu
chcui' ngu' lo'o Ni li'.

¹¹ 'Nu cu'mä ñati chalyuu
nu ntsu'u nu sube ji'i ma, ná
nda ma sca na cuxi cacu sñi'
ma lo'o jña ngu' na cacu ngu'.
Ñi'yä nti' si jña ngu' xlyá cacu
ngu', ná ta ma sca quee cacu
ngu' li'; si jña ngu' cualya
cacu ngu', ná ta ma cuaña

ji'i ngu' li'; 12 si jña ngu' sca xcube, ná ta mä sca chuni'i cacu ngu' li'. 13 Bi' cha' lacua, si jlo ti'mä cha' ta mä na tso'o cacu sñi' mä, masi xña'a tyiquee mä, la cui' jua'a jlo ti' ycui' Ndyosi Sti mä nu ntucua nde cuä; lye la cua'ni ty'a'na ti' Ni ji'i mä, cha' ty'a ta Ni Xtyi'i ycui' Ni tyanu ne' cre-siya ji'i mä si jña mä cha' bi' ji'i Ni.

Ngusta ngu' qui'ya ji'i Jesús

14 Ntsu'u sca nu qui'yu nu ngua cu'ü cha' cua ngusñi sca cui'i cuxi ji'i yu, pana ngulo Jesús ji'i cui'i cuxi nu ngusñi ji'i yu, ndyaa bi' li'. Nu lo'o ngutu'u cui'i nu ntsu'u ji'i nu qui'yu cu'ü bi', ngua ji'i yu nchcui' yu li'. Ndube tsa ti' ñati lo'o na'a ngu' cha' bi'. 15 Pana ntsu'u ngu' nu nchcui' ndi'ya:

—Nclyo nu qui'yu cua ji'i cui'i cuxi chacuayá' ji'i Beelzebú, nu laca xu'na lcaa lo cui'i cuxi —nacui' ngu'.

16 Lo'o li' xa' la ñati ngua ti' ña'a cuayá' ngu' ji'i Jesús, bi' cha' ngüijña ngu' ji'i Jesús cha' cua'ni yu chaca cha' tlyu chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi nu ntucua nde cuä. 17 Pana cua ngua tii Jesús lcaa cha' nu nclyacua ti' ngu', bi' cha' nchcui' yu lo'o ngu' ndi'ya:

—Tye cha' ji'i cua ña'a ca quichí si xcui' cha' cusuu cua'ni ngu' lo'o ty'a' ngu', si tsaca latya ngu' tisiya xuü ty'a' ngu' lo'o chaca latya ngu'. La cui' jua'a lo'o ngu' ty'a' ndi'ji ni'ji, si ntsu'u cha' cusuu ji'i ngu' lo'o xa' la ty'a'a

ngu', nga'aa caja ñi'yä tyi'ji ngu' lo'o ty'a' ngu' sca ti ni'ji bi'. 18 Bi' cha' ná talo cha' ji'i Satanás si xuü ty'a' nu Satanás bi' lo'o msu ji'i ycui'; tye cha' ji'i nu xña'a yala ti li'. Pana nu na' ni —nacui' Jesús —, cua nacui' mä cha' ngulo na' ji'i cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i ñati chacuayá' ji'i Beelzebú nu laca xu'na cui'i cuxi bi', jua'a nchcui' mä 'na. 19 ¿Ha cha' liñi nchcui' mä lo'o nchcui' mä cha' chacuayá' ji'i Beelzebú nclyo na' ji'i cui'i cuxi? Ná liñi nchcui' mä tsiya' ti, cha' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i mä nclyo ngu' ji'i cui'i cuxi; chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi nclyo ngu' cui'i bi', nacui' mä. Xqui'ya ngu' bi' caca cuayá' ti' mä lacua; caca cuayá' ti' mä si cha' liñi nchcui' mä, si cha' cuiñi ti nchcui' mä. 20 Chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi nclyo na' ji'i cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i ñati, bi' cha' taca ca cuayá' ti' mä cha' cua ndyalaa tsä cha' caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i mä.

21 'Ñi'yä nti' sca ñati tyaala, ndu yu cuä nde toni'i ji'i yu. Cua laca ndi'ji maxtyi ji'i yu cacua ti su ndü yu, cha' jua'a ná sca caca ji'i yu'ba nu ntsu'u ji'i yu. 22 Sca ti lo'o cäa xa' la ñati nu xña'a la, tyijiloo ngu' bi' ji'i yu li'; xlyáá ngu' lcaa chcuä nu ntsu'u ji'i yu su ndü yu cuä, cuaana ngu' yu'ba ji'i yu bi', cha' caja xi ji'i ca ta'a ngu' li'.

23 'Ñati nu ná nti' xñi cha' jna', na nxuu ty'a' ngu' bi'

lo'o na' li', jua'a ndyu'u cha' bi'. Lo'o jua'a ñati nu ná nx-tyucua 'na, na ndaca'a ngu' bi' ji'i tya'a ñati ngu' cha' ná xñi ngu' cha' jna' lacua.

Lo'o xtyuu cui'i cuxi chaca quiya'

²⁴'Lo'o xtyanu cui'i cuxi ji'i sca ñati, li' tya'a yu'u cui'i bi' ne' quixi' tyijyu' su ná ntsu'u ñati; tsaa cui'i cuxi bi' tsaana su chca'a cña' cui'i xi. Lo'o ná quiye su chca'a cña' cui'i bi' ni, li' ñacui: "Tya'a na' ni, xtyuu na' nde su nguti'i na' clyo". ²⁵ Lo'o tyalaa cui'i bi' slo ñati bi' chaca quiya', li' ña'a cha' laja ti ndi'i cresiya ji'i ñati bi', si'i na ngua tso'o la yu bi!. ²⁶ Hora ti tsaa cui'i chaca quiya', tsaana ji'i chaca cati tya'a cui'i cuxi nu xña'a la, cha' stu'ba ti xñi lcaa cui'i bi' ji'i ñati bi'; caja su tyi'i cui'i bi' lo'o ñati bi' ntí!. Caca cuxi la cha' ji'i ñati bi' li', cha' quiña'a la cui'i xñi ji'i yu li'.

Nu lo'o chañi cha' tso'o ntsu'u tyiquee na

²⁷ Lo'o ndye nchcui' Jesús jua'a, li' nchcui' sca nu cuna'a lo'o Jesús. Laja ñati quiña'a bi' ndu nu cuna'a lo'o nchcui' bi':

—Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma' cusu' xtya'a nu'u nu ngua'ni cala jinu'u, nu nda ndyati' nu'u —nacui nu cuna'a bi'.

²⁸ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i:

—Si'i cha' bi' —nacui—. Tso'o la ntsu'u tyiquee ñati nu cua'a jyacä ji'i lcaa cha'

nu nda y cui' Ndyosi lo'o ngu', nu taquiya' ji'i lcaa cha' bi'.

Ngua ti' ñati cuxi ña'a ngu' sca cha' tlyu

²⁹ Tya ndyu'u ti'i la ngu' slo Jesús tsa tlyu ti, li' chaca quiya' nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Xña'a tsa ñati chalyuu juani —nacui Jesús—. Cua nti' ngu' cha' cua'ni na' sca cha' tlyu chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi, cha' ña'a cui'ya ngu' ji'i ñi'ya si laca sca cuxé' ti. Pana ná cua'ni na' jua'a. Nga'a cha' tyi'u ti' mä ñi'ya nu ngua ji'i jyo'o Jonás lo'o nguti'i yu chalyuu tya sa'ni la. ³⁰ Tlyu tsa cha' ngua'ni y cui' Ndyosi lo'o nu Jonás bi' tyucui, nu lo'o ndyaa yu ca quichi Nínive cha' chcui' yu cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ngu' bi'. La cui' jua'a tlyu tsa cha' cua'ni Ni lo'o na' nu lijyäa cha' caca na' ñati —nacui Jesús—, cha' caja ñi'ya chcui' na' cha' ji'i Ni lo'o ñati chalyuu juani. ³¹ Lo'o jua'a cua laca ntsu'u yabe' ji'i cu'mä ñati chalyuu ca slo y cui' Ndyosi lo'o tye chalyuu xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni mä; li' tyu'u tucua sca jyo'o cusu' nu ngua reina nu ngua loo chalyuu sa'ni la, cha' sta ma' qui'ya ji'i mä slo y cui' Ni. Li' chcui' ma' cusu' bi' ñi'ya ngua lo'o ndyaa y cui' ma' slo jyo'o rey Salomón. Tyijyu' tsa quichi tyi ma' reina bi', pana cua ngujui cha' ji'i ma' cha' ngua tsa ji'i nu rey Salomón bi', cha' tso'o tsa cuii nda yu lo'o ñati; bi' cha' ndyalaa ma' slo rey bi' li', cha' cuna ma'

cuij nu nda rey bi!. Pana cu'maq ni, ná ntaja'a ma cuna ma cha' ji'i ycui' Ndyosi, masi tlyu la cña ndyu'ni Ni juani, cha' ndi'i na' chalyuu; xti la cha' ngua ji'i jyo'o Salomón tyu li!. ³² Lo'o jua'a lo'o ngu' jyo'o quichí Nínive ni, sta ngu' qui'ya ji'i cu'maq tsä bi' lo'o cua'ni cuayá' ycui' Ni ji'i cu'maq. Cua ndyuna ngu' Nínive bi', nu lo'o nchcui' Jonás lo'o ngu' chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi; ngua tyuju'u ti' ngu' bi', nguxtyanu ngu' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu' li!. Pana cu'maq ni, ná ntaja'a ma cuna ma cha' nu nda na' lo'o ma, masi tlyu la cña ndyu'ni ycui' Ndyosi juani; xti la cha' ngua lo'o ndyaa jyo'o Jonás ca Nínive tyempo bi!.

Na laca nu ta xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'i ñati

³³ 'Ná tucui xtyu'u ji'i sca qui' cha' li' su'ba cuatsi' ti ngu' ji'i. Ná su'ba cuatsi' ngu' ji'i ne' sca caju; masi ca cu'a ti sta ngu' xee bi' to' candyeru, cha' ta xee lcaa su ndya'a ngu' ni'i. ³⁴ Lo'o jua'a cu'maq ni, nda si'yu cloo ma xee cha' tyaca' ña'a ma chalyuu. Nu lo'o tso'o ti si'yu cloo ma, li' taca ña'a ma cha' cua'ni ma lcaa lo cña nu ntsu'u cha' cua'ni ma, taca cua'ni ma xcui' cña tso'o; pana si quicha si'yu cloo ma, ná caca cua'ni ma cña, cha' talya xee ña'a ma li!. ³⁵ Tii ti' ma lacua; cui'ya ma cuentya cha' chañi cha' ntsu'u xee ne' cresiya ji'i ma, cha' si'i chalyuu cuxi ntsu'u tyiquee ma. ³⁶ Lo'o lubii ti

tyucui ña'a ma, lo'o ná ntsu'u cha' ji'i ma tsiya' ti lo'o chalyuu cuxi bi', li' xee ti' ma, ñi'yä si tso'o tsa ntyiji'i sca xee tyucui ña'a ma.

Nchcui' Jesús ji'i ngu' nutacati tsa ndu'ni ycui' ngu', nti' ngu'

³⁷ Nu lo'o ndye nchcui' Jesús, li' nchcui' sca ngu' fariseo lo'o cha' tsaa to' tyi yu fariseo bi', cha' cacu ngu' xlyaa. Bi' cha' ndyaa Jesús lo'o yu, li' ndyaa tucua to' mesa ji'i yu. ³⁸ Ndube xi ti' yu fariseo bi', nu lo'o na'a yu cha' ná ndyaati ya' Jesús ñi'yä nu ndu'ni ngu' judío lo'o cua cacu ti ngu' tyaja. ³⁹ Li' nchcui' ycui' nu Xu'na na lo'o yu fariseo bi':

—Cu'maq ngu' fariseo —nacui' Jesús—, tso'o tsa ndyaati loo ma, ndyaati hichu' cuaña' ma, ñi'yä nti' ndyaati sca tasa, ndyaati sca ca'ñña. Pana nde ne' cresiya ji'i ma ni, xcui' cha' cuxi ntsu'u; nti' ma xlyáá ma na nu ntsu'u ji'i xa' ñati, lya' ti' ma ji'i ñati. ⁴⁰ Tonto tsa cu'maq. ¿Ha si'i sca ti ycui' Ndyosi nu ngüiñá tyucui ña'a na, masi nde ne' na, masi nde chu' na? Ngüiñá Ni ya' na, lo'o jua'a ña'a Ni lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'na. ⁴¹ Pana si tyucui tyiquee ma ta ma lcaa cha' tso'o ji'i ma cha' xtyucua ma ji'i ngu' ti'i, li' tucuá ycui' Ndyosi cña nu ngua'ni ma cha' lubii cresiya ji'i ma.

⁴² 'Tya'na tsa cu'maq ngu' fariseo —nacui' Jesús—. Tacati tsa ndu'ni ma lo'o ycui'

Ndyosi lo'o lcaa na xca ti nu ntsu'u ji'i mä, jua'a lo'o nda mä mstä ji'i Ni ne' laa; sa yu'be lcaa quixi' nu tso'o xtyi'i, sa yu'be lcaa quixi' nu nda xtyi'i ji'i scuaa, nda mä cha' bi' ji'i ycui' Ndyosi clyo lo'o ngüi'ya ca ti mä ji'i. Pana ná liñi ndu'ni cuayá' mä ji'i ñati, lo'o jua'a ná ntsu'u tyiquee mä ña'a mä ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti; bi' laca cña nu nga'a cha' cua'ni mä yala la, masi ña'a ti cua'ni mä nu xa' la cña sube bi'.

⁴³ 'Tya'na tsa cu'mä ngu' fariseo. Ndiya tsa ti' mä tyucua mä lo bancu su tso'o la ne' laa, jua'a ndiya tsa ti' mä cha' cua'ni chì ngu' loo mä lo'o ndu mä lcaya'.

⁴⁴ 'Tya'na tsa cu'mä ngu' fariseo, lo'o cu'mä ngu' mstru cha' jo'ó, cha' na ndu'ni ti mä cha' tacati mä. Ñi'yä laca sca cuaá nu ntsiya ne' lo'o jyo'o, su ná sca na nscua chü', ni quee ná nscua, hasta nsta quiya'ngu' chü'bi', cha' ná jlo ti' ngu' cha' cuaá laca; jua'a laca cu'mä, cha' na ñilo'o ti mä ji'i ñati.

⁴⁵ Li' nchcui' sca mstru cha' jo'ó lo'o Jesús:

—Mstru —nacui—, lo'o nchcui' nu'u jua'a, lo'o ji'i cuare nsta nu'u qui'ya.

⁴⁶ Nguxacui Jesús cha' ji'i yu bi' li':

—Lo'o cu'mä ngu' mstru cha' jo'ó, tya'na tsa cu'mä. Ti'i tsa cña nu nda mä cha' cua'ni ñati, ña'a cuayá' ná nchca ji'i ngu' tsiya' ti cua'ni ngu' cña bi'. Lo'o cu'mä ni, ná nda mä xi ya' mä ji'i ngu' cha' xtyucua

mä ji'i ngu'; ni sca tsu'ya' mä, ná xtyucua mä ji'i ngu'.

⁴⁷ 'Tya'na tsa cu'mä, cha' tso'o tsa ni'i ndiña mä hique cuaá su ntsiya jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la; pana la cui' jyo'o cusu' tya'a mä laca nu ndyujuijji ji'i jyo'o cusu' tso'o tyiquee bi'. ⁴⁸ Lo'o jua'a caca cuayá' ti' na cha' sca ti cuayá' cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee mä lo'o jyo'o cusu' tya'a mä; na cua ndyujuijji jyo'o cusu' bi' ji'i ñati nu ngua'ni cña ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la, lo'o juani cu'mä laca nu ndiña mä ni'i hique cuaá su ntsiya ngu' jyo'o nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi bi'.

⁴⁹ 'Tii tsa ycui' Ndyosi, bi' cha' ndi'ya nchcui' Ni tya sa'ni la: "Tya culo na' cña ji'i ngu' cha' cña ngu' slo ñati chalyuu. Chcui' ngu' bi' cha' liñi lo'o xa' ñati cuentya 'na. Lo'o li' cujuui ñati chalyuu ji'i tyuü tya'a ngu' bi', jua'a cua'ni lya' ti' ñati ji'i xa' la ngu' bi'", nacui quityi ji'i ycui' Ndyosi bi'. ⁵⁰ Pana xcube' ycui' Ndyosi ji'i ñati nu ndi'i chalyuu re juani, xqui'ya cha' ndyujuijji ngu' ji'i lcaa jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi tya sa'ni la, tya lo'o ngüiñá Ni chalyuu tya clyo la; ⁵¹ tya lo'o ngujuijji jyo'o Abel, ña'a cuayá' nu ngujuijji jyo'o Zacarías, ndyujuijji tsa ngu' ji'i ñati ji'i ycui' Ni. Lo'o nu Zacarías bi' ni, cla'be ne' laa ndu yu; sca la'a ti ntucua mesa su ndyaquí mstä, chaca la'a nscua ni'i nu tacati tsa ji'i ycui' Ndyosi, cla'be laja bi'

ndyujuii ngu' ji'i yu. Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o mā, cha' xcube' ycui' Ni ji'i cu'mā ñati chalyuu juani, xqui'ya cha' ngujuii ngu' bi' cua sa'nī la.

⁵² 'Tya'na tsa cu'mā, mstru cha' jo'ó. Cua nquijeloo ji'i mā ñi'yā nu ca tsa'a mā lcaa lo cha' nquicha', pana ná ntaja'a ycui' ca mā ca tsa'a mā cha' bi' tsiya' ti; jua'a ndacu' mā cha' ji'i xa' ñati nu lo'o ngua ti' ngu' ca tsa'a ngu'.

⁵³ Nu lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi', li' nguxana ngu' mstru cha' jo'ó bi', lo'o ngu' fariseo bi', nguxlyú ngu' cha' hichu' ycui' Jesús. Cuxi tsa tyiquee ngu' bi', bi' cha' quiña'a tsa cha' tucui nchcuane ngu' ji'i Jesús li'. ⁵⁴ Nguá ti' ngu' bi' cuna ngu' sca cha' cuxi si tyu'u tsaa tu'ba Jesús, cha' li' caja ñi'yā nu sta ngu' bi' qui'ya ji'i yu.

12

Nchcui' Jesús ji'i ñati nu tu-cua cha' ntsu'u tyiquee

¹ Cua ndyu'u ti'i tyuu tsa mil tya'a ñati slo Jesús li'. Tachaa tsa ndi'i ngu' bi', ña'a cuayá' nu nsatá quiya' ngu' ji'i tya'a ngu'. Laja li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Tii ti' mā ji'i cña nu ndyu'ni ngu' fariseo, nu ngu' nu tacati tsa ndu'ni ycui' ca ngu', nti' ngu'. ² Tiya' la quijeloo ji'i ñati lcaa cha' nu ntsu'u yacu' ti juani; jua'a tiya' la caja ñi'yā nu ca cuayá' la ti' ñati lcaa cha' nu ndyaca

cuaana ti juani. ³ Lcaa cha' nu cua nda mā lo'o ngu' toni'i ti ji'i ngu', ca nde loo la cuna lcaa ñati cha' bi'; lcaa cha' nu cua nchcui' cuaana ti mā lo'o ngu', masi nga'a ya' ní'i su ndi'i mā, ca nde loo la cuij tsa cañi xi'ya ngu' cha' bi' tyucui ña'a lquichi.

Nde cha' nu chañi cha' cutsii na ji'i

⁴ 'Tya'a tso'o na'laca cu'mā, bi' cha' chcui' na' cha' re lo'o mā, cha' ná cutsii mā ji'i ñati chalyuu nu caca cujuui ji'na, cha' nu nga'aa caca cua'ni ngu' xa' la cha' cuxi ji'na ca tiya'la, nulo'o cua ngujuii na.

⁵ Cacha' na' ji'i mā juani, ti ji'i nu chañi cha' nga'a cha' cutsii mā ji'i: ycui' Ndyosi ni, cutsii mā ji'i Ni. Nu lo'o qui'ya Ni cresiya ji'i ñati, li' ntsu'u chacuayá' ji'i Ni cha' culo Ni cña ji'i cresiya ji'i ngu' cha' tsaa ca bilyaa, si nti' Ni. Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā juani: tso'o la si cutsii mā ji'i ycui' Ndyosi lacua.

⁶ 'Cua jlo ti' mā cha' tsa'ña tsa nga'a quiñi sube nu ndu'ju'i ngu', hasta ca'yū tya'a quiñi sube caja ji'i mā chu' tucua paxu ti; pana ycui' Ndyosi ni, ña'asii Ni ji'i lcaa na'ni sube bi'. ⁷ Lo'o jua'a cu'mā, nda Ni cuentya ji'i scaa mā, cua jlo ti' Ni ni lcua tya'a quicha' hique scaa mā; bi' cha' ná cutsii mā, cha' quiña'a tsa ntsu'u loo cu'mā ca slo ycui' Ndyosi. Ná stu'ba ntsu'u loo quiñi sube lo'o mā tsiya' ti, masi lo'o quiña'a tsa bi'.

*Nāti nu ná ntsii chcui' cha'
liñi ji'i Jesús, masi slo xa' ñati*

⁸ 'Ndi'yä nchcui' na'lo'o mä juani: lo'o ná ca tyuju'u ti' mä chcui' mä slo xa' ñati chalyuu cha' laca mä ñati 'na, la cui' jua'a na' nu lijyäa cha' caca na' ñati, ná ca tyuju'u ti' na' chcui' na' cha' laca mä ñati 'na; chcui' na' jua'a ca su tyl'i na' lo'o xcä ji'i ycui' Ndyosi nde cua. ⁹ Pana si ntsu'u sca mä nu chcui' lo'o xa' ñati cha' ná ntsu'u cha' ji'i tsiya' ti lo'o na', la cui' jua'a na', tacu' na' cha' ji'i ñati bi' slo xcä ji'i ycui' Ndyosi nde cua.

¹⁰ 'Cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'i ñati nu chcui' cha' cuxi jna' nu lijyäa cha' caca na' ñati; pana ñati nu chcui' cha' cuxi ji'i cña nu ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi, nga'aa cua'ni clyu ti' Ni ji'i ñati bi'.

¹¹ 'Cu'mä nu laca mä ñati 'na ni, ná cutsii mä nu lo'o chcui' cuayá' ngu' lo'o mä ne' laa, masi nu lo'o cua'ni cuayá' ngu' ji'i mä slo ngu' nu laca cña. Ná culacua tsa ti' mä ñi'yä caca cha' nu chcui' mä lo'o ngu' bi', cha' clyaaä mä ji'i ngu'; ¹² Xtyi'i ycui' Ndyosi culu'u ji'i mä ñi'yä nu chcui' mä lo'o ngu' lo'o tyalaa tyempo bi'.

Nu culiya' tonto

¹³ Nga'a sca nu qui'yu laja ñati quiña'a. Nguxana yu nchcui' yu lo'o Jesús li':

—Cusu' —nacui yu—, cuacha' clyaa nu'u ji'i yu tya'a na' cha' tya'be cha' culiya' nu nguxtyanu sti ya ji'i ya lo'o yu.

¹⁴ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i yu bi':

—Si'i cña 'na laca cua, cha' cua'ni cuayá' na' ji'i mä; si'i cña 'na laca bi', cha' sa'be na' cha' culiya' nu tyacua ji'i scaa ma.

¹⁵ Lo'o li' chaca cha' nchcui' Jesús lo'o ñati nu nga'a slo:

—Tii ti' mä tyl'i mä chalyuu. Ná tyacui tsa ti' mä ji'i lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ñati nu lo'o ndi'i mä nde chalyuu; ná caja chalyuu chañi ca ji'na xqui'ya cha' culiya' na, ni si'i xqui'ya cha' ntsu'u quiña'a tsa cha' tso'o ji'na.

¹⁶ Lo'o li' nda Jesús cuii re lo'o ngu':

—Ntsu'u sca yu culiya'. Tso'o tsa yuu nu ntsu'u ji'i yu, quiña'a tsa ltya ngujui ji'i yu li'. ¹⁷ Lo'o li' nguxana nu culiya' bi', ngulacua ti' yu ndi'ya: “¿Na ca cua'ni na' ni? Ná tyu'u scua su tyuco'o ltya 'na. ¹⁸ Ndi'ya cua'ni na' lacua: tso'o la cuityi na' lcaa ja'ba 'na cha' tya' xa' ni'i tlyu la. Ca bi' xco'o na' ltya 'na, lo'o jua'a lcaa lo yu'ba 'na. ¹⁹ Li' chaa ti' na' ñacui na': Tso'o tsa chalyuu nu ngujui 'na juani. Quiña'a tsa cha' tso'o cua ntsu'u co'o 'na, nu tyu'u scua tyuu yija 'na. Juani lasa ti tyl'i na' chalyuu; ntsu'u tsa na cacu na' nde loo la ni, masi co'o na' lcui, masi tya'a na' pasiya.” ²⁰ Li' nchcui' ycui' Ndyosi lo'o yu: “Tonto tsa nclyacua ti' nu'u. Talya ndyi ti cajaa nu'u”, nacui Ni ji'i nu culiya' bi!. “¿Ti ji'i tyanu lcaa cha' tso'o nu cua nguxco'o ca ti nu'u, cha' caja jinu'u

nquicha?" nacu^l Ni ji'l nu culiya' bi'. ²¹ Jua'^q caca ji'l ñati nu xcui' cha' caca culiya' y cui' ti ngu' ndya'^q tyiquee ngu', pana ná ndube ti' ngu' si caca ngu' ñati tso'o cuentya ji'l y cui' Ndyosi.

*N̄a'qasii y cui' Ndyosi ji'l sñi'
Ni nu ndi'l lo yuu chalyuu*

²² Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'^q ji'l:

—Ndi'y^q cha' chcui' na'lo'o m^q juani: Ná quiña'^q tsa cha' culacua ti' m^q na laca nu lyiji ji'l m^q cha' cacu m^q su ndi'l m^q chalyuu, ni ná culacua tsa ti' m^q cha' ji'l ste' m^q. ²³ Cuayá' cha' lu'ú ti na, masi si'l quiña'^q tsa na cacuna; cuayá' tsa si tso'o ti ti' na, masi si'l tso'o tsa ña'^q ste' na. ²⁴ Culacua xi ti' m^q ñi'y^q laca ji'l na'ní nu naa cuitya'; ná ntyna ni' nscua', ná ndu'ní ni' clacua, ná ntsu'u ni'l ji'l ni', ni ná ndiñá ni' ja'ba su xco'o ni' na cacu ni'; pana nda Ni na cacu ni' jua'^q ti. Lo'o cu'm^q ni, quiña'^q la ntsu'u loo cu'm^q que cuitya' bi' cuentya ji'l y cui' Ndyosi. ²⁵ Nga'aa caca caluu la m^q ni sa cla'be metro cu^l la, masi quiña'^q tsa cha' culacua ti' m^q; ²⁶ masi cha' xca ti laca bi', ná nchca cua'ni m^q ji'l tsiya' ti. Lo'o jua'^q ná ntsu'u cha' culacua ti' m^q ji'l sca cha' nu cua tonula.

²⁷ 'Ña'^q m^q xi queé nu ntsu'u laja quixi' jua. Tso'o tsa nda bi' queé, masi ná ndu'ní bi' cña, masi ná nchca ji'l bi' cua'ni cha' caja late' cacu'. Ndi'y^q ñacu^l na' ji'l m^q

cuentya ji'l jyo'o Salomón: culiya' tsa jyo'o bi', tso'o tsa ña'^q ste' yu; pana ná stu'ba ña'^q ste' yu lo'o queé jua, cha' nu queé jua ni, tso'o la ña'^q bi'. ²⁸ La cui' jua'^q lo'o quii nu ndi'l ne' quixi' jua juani, ndyaluu quii bi' tso'o ti; pana chaca tsa, li' nga'aa tyaca' cha' cua ndyacu. Y cui' Ndyosi ndu'ní cha' tso'o tsa ña'^q quii; jua'^q cu'm^q ni, chañi cha' ta y cui' Ni late' cacu' m^q, masi xti tsa cha' jlyi ti' m^q ji'l Ni. ²⁹ Bi' cha' juani, nga'aa quiña'^q tsa cha' culacua ti' m^q: "¿Na ca cacu na juani? ¿Na ca co'o na juani?" Si'l na xcui' ty'a^q lube m^q tsaana m^q ji'l cha' bi', ³⁰ cha' xcui' jua'^q nclacua ti' lcaa ñati chalyuu nu ndi'l jua'^q ti. Pana cu'm^q ni, ná cube ti' m^q, jlo ti' y cui' Sti m^q ñi'y^q caca caja lcaa na nu lyiji cha' tyiji yu'u ji'l m^q chalyuu. ³¹ Si'l xcui' cuentya ji'l y cui' ca ti m^q culacua ti' m^q. Ndi'y^q cua'ni m^q: taquiya' m^q ji'l lcaa cha' nu nchcui' y cui' Ni, cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'l m^q su ndi'l m^q nde chalyuu; jua'^q ta Ni lcaa na nu lyiji xi ji'l m^q li'.

Lcaa na nu ntsu'u ji'na ty a na ji'l y cui' Ndyosi

³² 'Ná cutsii cu'm^q. Ñati' na laca m^q, masi xti ti ngu' ty'a^q m^q, cu'm^q nu laca m^q taju ñati ji'l y cui' Ndyosi; cua ngujui chalyuu tso'o ji'l m^q cha' y cui' Ndyosi Sti na laca loo ji'l m^q, cha' jua'^q nti' y cui' Ni. ³³ Ná cube ti' m^q, cuju'i m^q na nu ntsu'u ji'l m^q

cha' ta mä cñi ji'í ngu' ti'i. Lo'o jua'a nga'aa casu cuiji su ntsu'u cñi ji'í mä, nga'aa tye na nu nguxco'o mä ca slo ycui' Ndyosi nu ntucua nde cuä; ca bi' nga'aa caca tyucuaana ngu' cñi bi', nga'aa caca cacu cuixu' ji'í. ³⁴ Cua ña'a ca cha' nu tyaca'a la ji'í mä chalyuu, tyanu cresiya ji'í mä ca su ntsu'u cha' bi', masi sca cha' tso'o nu ndyu'u co'o ji'í mä nde chalyuu, masi cha' tso'o nu cua nchco'o Ni cuentya ji'í mä ca su ntucua ycui' Ni.

Tii ti' na tyi'í na chalyuu

³⁵⁻³⁶ 'Tii ti ti' ma tyi'í ma chalyuu cha' caca cua'ni yala mä, ñi'yä lo'o ndu'ni yala ngu' msu nu ndi'í na'asii ni'í ji'í ngu'. Talya laca lo'o cua ndyaa xu'na ni'í bi' ta'a su caja clyo'o ngu'. Tya tii msu bi', tya lacu' ngu' ste' ngu', ña'a ti ntsu'u xee ni'í bi' su ndyanu ngu' msu to' tyi xu'na ngu'; tya tii ngu' cha' ntajataya ngu' ji'í xu'na ngu', ni jacua' tyalaa ycui' xu'na bi'. Lo'o tyalaa ycui', cujui'í ya' yu toni'í nde liya', yala ti saala msu bi' toni'í ji'í li'. ³⁷ Tso'o tsa caca ji'í msu bi', si tya tii ngu' nu lo'o tyalaa xu'na ngu' cha' cua'ni clya ngu' cña ji'í xu'na ngu'. Cha'lini ta na'lo'o mä, cha' ndi'yä ñacui' xu'na ni'í bi' ji'í ngu' msu ji'í: "Cua'a clya mä to' mesa". Li' cua'ni cña ti' ycui' xu'na ngu' cha' xacu ji'í ngu'. ³⁸ Tso'o tsa caca ji'í ngu' bi' si tya tii ngu', masi talya tsa tyalaa ycui' nu laca

loo bi', masi tyeje tacui cla'be talya tyalaa yu.

³⁹ 'Nda mä cuentya ñi'yä nu cua'ni sca xu'na ni'í, si jlo ti' yu ni hora tyalaa sca yu cuaana ni'í; cua'a yu toni'í, cha' ná ta yu chacuayá' cuaana ngu' na nu ntsu'u ni'í. ⁴⁰ Lo'o jua'a cu'mä ni, tii ti ti' tyi'í ma chalyuu; tyäa na' nu cua nda Ni 'na liyäa cha' caca na' ñati, ná tyiquee' tyäa na' sca hora nu ná culacua ti' mä cha' cäa na'.

Nu msu nu ndaquiya' tso'o ji'í xu'na yu

⁴¹ —Cusu' —nacui Pedro ji'í Jesús li'—, ¿ha lo'o cuare ti nda nu'u cuiji bi'? ¿Ha ná tso'o la si cuna lcaa ñati cha' bi', nti' nu'ü? —nacui Pedro.

⁴² Li' nguxacui Jesús cha' ji'í yu:

—¿Ha ntsu'u cu'mä nu tyucui tyiquee mä ntaja'a mä cua'ni mä lacua: sca msu nu tso'o ni, ta xu'na yu cña ji'í yu cha' caca yu loo ne' ni'í ji'í xu'na yu; culo xu'na yu cña ji'í yu cha' xacu yu ji'í lcaa ngu' nu ndi'í ni'í bi'. ⁴³ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee msu bi' lo'o cäa xu'na yu chaca quiya', si chañi cha' ndyu'ni yu cña nu cua ngulo xu'na yu ji'í yu. ⁴⁴ Cha' liní nchcui' na' lo'o mä juani, cha' tlyu la cña ta xu'na yu ji'í msu bi' li', ña'a cuayá' caca yu loo ji'í lcaa cña nu ntsu'u ji'í xu'na yu bi'. ⁴⁵ Pana sca msu nu ná ndube ti' ji'í cña nu ngulo xu'na yu ji'í yu, hora ti ca'ya sca cha' cuxi hique yu: "Tiya' tsa cäa xu'na na", culacua ti' yu. Li'

xana yu bi' cua'ni xña'a q̄ yu; cua'ni tyala yu ji'i tya'a msu yu, masi cuna'a, masi qui'yu ngu'. Tso'o tsa cacu yu scuaa, tsa cu' ti co'o yu lcui, tsa cu' ti tya'a yu cu'bi yu. ⁴⁶ Lo'o li' tsiya' ca tyu'u tucua xu'na yu sca tsq̄ lo'o ná tii yu. Ná jlo ti' yu ni hora tyu'u tucua y cui' nu xu'na yu chaca quiya', la cui' ti ná jlya ti' yu si tyalaa xu'na yu tsq̄ bi'. Li' ti'i tsa xcube' xu'na yu ji'i yu xña'a bi'. Stu'ba ti tsaa yu ca bilyaa cha' chcabe' yu lo'o ñat̄i nu ná ndaquiya' ji'i y cui' Ndyosi tsiya' ti.

⁴⁷ 'Lo'o jlo ti' msu bi' ni cña ngulo xu'na yu ji'i yu, lo'o li' ná yala ti' yu cha' cua'ni yu cña bi', xcube' xu'na yu ji'i yu li'; ti'i tsa quiji'i xu'na yu ji'i yu. ⁴⁸ Pana chaca msu nu ná ngua cuayá' ti' ni cña ngulo xu'na yu ji'i yu, xti la cha' chcabe' yu bi' li'; jo'o la xi quiji'i xu'na yu ji'i yu, masi ndacui cha' chcabe' lye yu xqui'ya cña nu ná ngua'ni yu bi'. Nu lo'o ta y cui' Ndyosi tyu'u lo cha' ji'na, jua'a tyuu lo cña ndu'ni cha' cua'ni na cuentya ji'i Ni; la cui' ti cha' lo'o xtyanu ñat̄i quiña'a tsa cña ji'na, li' ndu'ni cha' cua'ni na quiña'a la cña cuentya ji'i ngu' bi'.

Xuu tya'a ñati chalyuu xqui'ya Jesús

⁴⁹ 'Cua lijyä na' nde chalyuu cha' cua'a na' quii' su ndi'i ñat̄i, pana tso'o la nti' na' si cua laca ndyaqui' quii' bi'. ⁵⁰ Cua xana ti sca cha' tlyu, cua tyat̄i ti na' sca cña,

ñi'yä laca lo'o cua ntyucuatya ngu' 'na; bi' cha' lye tsa ncly-acua ti' na' juani: ¿Ni jacua' xcua se'i cña bi'? ⁵¹ ¿Ha xcui' ti ti tyi'i ñat̄i chalyuu xqui'ya cha' cua lijyä na' lo yuu, nti' ma? Si'i. Ná nchca tyi'i ti ti ñat̄i chalyuu, cha' na xuu tya'a ngu' nti' ngu'. ⁵² Ndi'ya caca juani: su ntsu'u ca'yu tya'a ñat̄i tya'a ndi'i sca ti ni'i, li' xana sna tya'a ngu' nu ná ngusñi ngu' cha' jna', xuu tya'a ngu' bi' lo'o nu tucua tya'a ngu' nu ngusñi cha' jna' lo'o sna tya'a ngu' nu ngusñi cha' bi', la cui' ti xuu tya'a ngu' xqui'ya na' —nacui Jesús—. ⁵³ Xuu tya'a sca ñat̄i lo'o sñi' qui'yu yu, jua'a xuu tya'a sca yu qui'yu lo'o sti yu; xuu tya'a sca ma' cusu' lo'o sñi' cuna'a, jua'a xuu tya'a sca cuna'a cuañi' lo'o xtya'a; xuu tya'a sca ma' cusu' lo'o sñi' xii, jua'a xuu tya'a sca cuxii lo'o xtya'a laa cho' xqui'ya na' —nacui Jesús.

*Ná nchca ca tii ngu' na laca
nu lijyä nde loo la*

⁵⁴ Chaca quiya' nchcui' Jesús lo'o ñat̄i, nu lo'o ndi'i ngu' slo:

—Nu cu'ma ni, ntsu'u quiya' ña'a mä ndyatü coo nde su ndyaa cuichaa, lo'o li' ñacui mä: "Tyo ca'ya". Chañi cha' ji'i mä, ca'ya tyo tu'ni. ⁵⁵ Lo'o xana tyucua cui'i lijyä nde calacui, li' ñacui mä: "Cua xana caca tyique' juani". Lo'o chañi, jua'a caca li'. ⁵⁶ ¡Cuiñi tsa cu'mä! Nchca ji'i mä

ñā'q mā sca na nu ndyaca nde chalyuu, masi sca na nu ndyaca nde cuā; cua nslo mā jī'i cha' bi'. ¿Ni cha' laca ná nchca ca tii mā tsiya' ti na ca ndyaca jna' nde chalyuu juani? —nacui Jesús jī'i ngu'.

Tso'o la xquiñi clya na cha' jī'na lo'o tya'a cusūu na

⁵⁷ ¿Ni cha' laca ná nchca quiñi tso'o cha' jī'i mā lo'o tya'a mā? ⁵⁸ Ndi'yā tso'o la cua'ni mā, si ntsu'u cha' tsaa lo'o sca ñatī jī'i mā slo bese cha' sta yu qui'ya jī'i mā: cua'ni cña ti' mā cha' xquiñi mā cha' jī'i mā lo'o yu laja lo'o tya ndyaa ti mā tyucuji. Pana si ná cua'ni mā jua'a, li' tya bese jī'i mā ya' policia. Lo'o ngu' bi' ni, su'ba ngu' jī'i mā ne' chchuā li'. ⁵⁹ Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā, cha' nga'aa tyu'u mā tsiya' ti ñā'q cuayá' nu ta mā lcaa ca centavo nu ndijñā ñatī bi' jī'i mā.

13

Nga'q cha' culochu' na jī'i cha' cuxi nu ndyu'ni na

¹ La cui' tyempo bi' ndi'i xi ñatī ca su ndu Jesús. Ndacha' ngu' bi' jī'i yu li', ñi'yā ngua lo'o ndyujuuii gobernador Pilato jī'i tyuū tya'a ngu' Galilea. Laja lo'o ndyu'ni tacati nu ngu' Galilea bi' ne' laa, nu lo'o ndyujuuii ngu' na'ni nu caca msta jī'i ycui' Ndyosi, li' ndyujuuii sendaru nu jī'i nu Pilato bi' jī'i ngu' bi', nacui' ngu'. ² Nchcui' Jesús lo'o ngu' li':

—¿Ha xqui'ya cha' xña'q tsa ngu' Galilea, bi' cha' ndyujuuii

Pilato jī'i ngu', nti' mā? Ná xña'q lye ngu' bi'. Na ngua'ni ti ngu' ñi'yā nu ndu'ni tya'a quichí tyi ngu', ³ si'i na cuxi la ngua'ni ngu' bi'. Lo'o jua'q cu'mā ni, si ná ca tyuju'u ti' mā jī'i lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni mā, cha' culochu' mā cha' bi', la cui' ti cha' nscua cha' cajaa mā li' —nacui' Jesús jī'i ngu'—. ⁴ Lo'o nu xa' taju ti'ñu xna tya'a ñatī bi' ni, ngujuuii ngu' bi' ca to' hitya Siloé lo'o nclyú ñi'yā cuā bi' hichu' ngu' li'. ¿Ha xqui'ya cha' xña'q tsa ngu' ngua jua'q nti' cu'mā? Ná xña'q lye ngu' bi'. Na ngua'ni ti ngu' ñi'yā nu ndu'ni tya'a ngu' quichí Jerusalén, ⁵ si'i na cuxi la ngua'ni ngu' bi'. Lo'o jua'q cu'mā ni, si ná ca tyuju'u ti' mā jī'i lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni mā, cha' culochu' mā cha' bi', la cui' ti cha' nscua cha' cajaa cu'mā.

Yaca quityi nu ná nda si'yu tsiya' ti

⁶ Li' ndacha' Jesús cha' re jī'i ngu':

—Ndi'i sca lo ñatī nu ntsu'u sca yaca quityi nu tso'o tsa jī'i, yaca nu nda si'yu tyacala'; ndu yaca bi' laja su ndyataa yu yaca si'yu losu' tyixi. Tiya' la li' ndyaa na'q yu jī'i yaca quityi bi' si ntsu'u si'yu lo. Ni sca si'yu ná nga'q lo, ná sca na ngujui jī'i yu tsiya' ti. ⁷ Bi' cha' nacui' ycui' yu jī'i nu ndyu'ni cña ne' lo'o bi': “Ndacui sna yija ñaa na', yaa na'q na' si ntsu'u si'yu lo yaca quityi re, lo'o ná ngujui 'na tsiya' ti. Xi'yu jī'i, culo jī'i

tsiya' ti, cha' na ndu laja ti yaca re; tso'o la si xa' la na cataa na lo yuu re", nacui nu ca ji'i yuu bi'. ⁸ Li' nguxacui nu ndyu'ni cña ne' lo'o bi' cha' ji'i xu'na yu: "Xtyanu nu'u ji'i yaca re chaca tya yija, cusu'", nacui yu. "Xtyi'ji na' yuu su ntucua sū yaca re, su'ba na' quiña'a xi yuu cataa sū. ⁹ Ná tyiquee' si tyaja'a si'yu, tyu'u jua'a li'; pana si ná tyu'u tsiya' ti, si'yu nu'u ji'i li'."

Sca tsq ta'a ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca nu cuna'a nu nchcu' tyucu'

¹⁰ Ngua sca tsq ta'a lo'o ndi'i Jesús ne' laa nclyu'u yu ji'i ñati. ¹¹ Ndacula nga'a sca nu cuna'a nu ngusñi cui'i cuxi ji'i. Xqui'ya cui'i bi' ngua quicha ma'ti'ñu xna yija; cua nchcu' hichu' ma' tsiya' ti, ña'a cuayá' nu nga'aa ngua ji'i ma' xquiñi ji'i y cui' ma'. ¹² Lo'o na'a Jesús ji'i ma' cusu' bi', li' nchcui' yu lo'o ma':

—Cua ndyaca tso'o nu'u juani, nga'aa tyacua quicha jua jinu'u chaca quiya' —nacui yu ji'i ma' cusu' bi'.

¹³ Lo'o li' ngusta ya' Jesús hichu' ma'. Hora ti ngüiñi tyucu' hichu' ma'. Li' nacui ma' cha' tlyu tsa cña ndu'ni y cui' Ndyosi. ¹⁴ Pana nu qui'yu nu laca loo ne' laa bi' ni, ngunasi' tsa yu bi', cha' ngua'ni Jesús jo'o ji'i ngu' tsq ta'a.

—Scuá tsq tso'o cha' cua'ni na cña —nacui nu laca loo bi'—, bi' tsq tso'o cha' tyaa mä cha' caca jo'o ji'i mä; nga'aa caä mä tsq ta'a li' —nacui.

¹⁵ —Cuiñi tsa nu'u —nacui Jesús ji'i nu laca loo ne' laa bi' li'—. Lcaa cu'mä lo'o tya'a mä nsatí' mä toro ji'i mä, masi huru ji'i mä, cha' tsaa lo'o mä ji'i ni' cha' co'o ni' hitya, masi tsq ta'a —nacui yu—. ¹⁶ Lo'o jua'a nu cuna'a re nu la cui' tya'a ñati ji'i jyo'o Abraham ni, cua ti'ñu xna yija nguta'a ma' ndatsaa Satanás ji'i mä. ¿Ha ná tso'o nti' mä si cua'ni lyaá na' ji'i mä', masi tsq ta'a? —nacui Jesús.

¹⁷ Nguju'u tsa ti' ngu' tya'a cusu' Jesús cha' nguxacui yu cha' ji'i nu laca loo bi' jua'a. Pana tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu xa' la ñati nu ndu ca bi', cha' na'a ngu' lcaa cña tonu nu ngua'ni Jesús.

Cuij ji'i si'yu cuxee

¹⁸ Li' xa' ngulu'u Jesús sca cha' ji'i ngu':

—Chaca cha' chcui' na' lo'o mä juani, cha' caca cuayá' ti' mä ñi'yä caca lo'o laca y cui' Ni loo ne' cresiya ji'i mä: ¹⁹ Laca cha' bi' ñi'yä nti' sca ti si'yu cuxee, nu ndyaa lo'o sca ñati ji'i ndyataa yu ji'i ne' lo'o ji'i yu. Lo'o li', lo'o cua ndyaluu la, sca yaca tonu tsa laca bi'. Li' nguxana ndyalaa quiñi cha' cuiñá ni' xlyati laja sta' yaca bi', cha' tso'o tsa tonu yaca bi'.

Cuij ji'i scua tiye'

²⁰ Chaca quiya' nda Jesús sca cuij lo'o ngu':

—Chaca cha' chcui' na' lo'o mä ñi'yä caca lo'o laca y cui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i mä —nacui—. ²¹ Laca cha' bi' ñi'yä laca sca ycu' scua tiye'

nu ngusu'ba sca nu cuna'a lo sna tya'a sca' catyá xlyá, nguixa' li', cha' tsa tlyu ti tyacuí scuá bi'.

Nu toni'i chubi ti

22 Tyucuij su ndyaa Jesús lo'o ngu' ca Jerusalén, ndya'a ngu' nde tyuu tya'a quichi tonu; lo'o jua'a tyuu tya'a quichi sube ndya'a ngu', cha' chcui' yu cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' quichi bi'. 23 Laja li' nchcuane sca ñati ji'i yu:

—¿Ha xti ti ñati nu cua'ni lyaá Ni ji'i lo'o cua tye ti chalyuu, cusu'? —nacui.

Nguxacuij Jesús cha' ji'i ñati bi' li':

24 —Chubi tsa toni'i su tyatí ma ca bi', bi' cha' cua'ni yala ma cha' quiye tyucuij ji'i ma nu tyalaa ca toni'i bi'. Ndi'ya ñacui na' ji'i ma: Ntsu'u quiña'a tsa ñati nu cua nchcui' cha' cua tyatí ti ngu' toni'i bi', pana na ndu'ní ti ngu' jua'a; ná nchca quiye ji'i ngu' tsiya' ti ñi'yä caca nu tyatí ngu' toni'i bi'. 25 Li' tyatu xu'na ni'i bi', cha' tacu' yu toni'i bi'. Lo'o tyalaa cu'ma, li' xana ma cujui'i ya' ma toni'i bi', chcui' ma lo'o: "Xaala ma toni'i, cusu'". Li' ñacui yu ji'i ma: "Ná jlo ti' na' ti ñati laca cu'ma". 26 Lo'o li' xacuij ma cha' ji'i: "Cusu', cua ndyacu ya tyaja lo'o nu'u, cua ndyi'o ya hitya lo'o nu'u. Cua ndyaa nu'u ngulu'u nu'u ji'i tya'a quichi tyi ya", ñacui ma. 27 Chaca quiya' chcui' yu lo'o ma li': "Ná jlo ti' na' tsiya' ti, ti ñati laca cu'ma. Tyaa clya ma tso'o la; nga'aa nti' na' ña'a na' ji'i ma, cha' ñati cuxi

laca ma." 28 Xi'ya tsa ma li', cacu la'ya ma cha' lye tsa ñasi' ma. Ca xñi'i tsa ti' ma lo'o ña'a ma su ndil'i quiña'a tsa ñati slo ycui' Ndyosi ca lo'o tye chalyuu; masi jyo'o Abraham, masi jyo'o Isaac, masi jyo'o Jacob, masi lcaa jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi sa'ni la, ña'a ma ji'i ngu' ndi'i ngu' ca bi'. Lo'o cu'ma ni, xtyanu Ni ji'i ma nde liya'. 29 Lcaa quichi chalyuu ntsu'u ngu' nu tyaa ngu' cacu ngu' lo'o ycui' Ndyosi, nu lo'o caca Ni loo lo'o tye chalyuu; nde su ntyucua cuichaa tyu'u ngu' tyaa ngu', jua'a tyu'u ngu' nde su ndyaa cuichaa, lo'o nde tyá' tyu'u ngu', lo'o nde calacui tyu'u ngu', tyaa lcaa ngu' ca su tlyu su ntucua ycui' Ni. 30 Lo'o li' nde loo la caca xi ngu' nu tyu'u tucua su cua tye ti cha'; jua'a nde chü' la tyanu xi ngu' nu ndu'u tucua clyo.

Ntsu'u tsa tyiquee Jesús ña'a ji'i ngu' quichi Jerusalén

31 La cui' tyempo bi' lijya xi tya'a ngu' fariseo cha' chcui' lo'o Jesús:

—Tyaa clya nu'u juani —nacuij ngu' ji'i—. Tyu'u nu'u su ndil'i nu'u re, yaa nu'u tyi'i chaca se'i, cha' cua nti' rey Herodes cujuij jinu'u.

32 Nchcui' Jesús lo'o ngu' bi' li':

—Yaa cacha' ma cha' re ji'i nu cusu' tyaala bi': "Tsä juani lo'o tsä quee tya tyi'i na' xi chalyuu re cha' culo na' cui'i cuxi' nu ntsu'u ji'i ñati, cha' cua'ni na' cha' tyaca tso'o xa' la ngu' quicha. Cuati tsä nu

nchca tyuna, li' tye cña nu nda y cui' Ndyosi Sti na' cha' cua'ni na'." Jua'a ñacui mä ji'i nu cusu' bi'. ³³ Tya'a na' re juani. Tya quiña'a xi tyucuij lyiji su tya'a na' juani, jua'a la quee, jua'a tsä nu nchca tyuna li'. Y cui' cu'mä jlo ti' mä cha' nde quichi Jerusalén ndyijii lcaa ngu' nu laca tu'ba ji'i y cui' Ndyosi —nacui Jesús ji'i ngu' fariseo bi'—. Bi' cha' tsa'a na' ca quichi bi' cha' cajaa na', si jua'a laca na' tu'ba ji'i y cui' Ndyosi nti' mä —nacui Jesús li'—.

³⁴ Tya'a tsa cu'mä ngu' Jerusalén, cha' tucui tsa cha' nu ntsu'u ji'i ma. Tya sa'ní ndujuii mä ji'i ngu' nu laca tu'ba ji'i y cui' Ndyosi, ngujui'i mä quee ji'i ñati nu ngua'a lo Ni cña ji'i. Tyuu tsa quiya' ngua ti' na' cha' cua'ni tycaca'a na' ji'i mä, cha' ná ca cuxi ji'i mä; ñi'yä nti' sca su'u nu nxutii'ji'i sñi' ne' lu'be ni', jua'a nti' na' cua'ni na' lo'o mä, pana ná nda mä chacuayá' 'na tsiya' ti. ³⁵ Bi' cha' xñi'i ti' tyanu quichi tyi mä juani. Nga'aa ña'a mä 'na ña'a cuayá' nu tyalaa tyempo nu cheui' mä cha' 'na: "Tso'o tsa ndyu'ni y cui' Ndyosi xqui'ya yu nu lijya chacuayá' ji'i y cui' nu Xu'na na", ñacui mä li'.

14

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca nu qui'yu nu nchcube' tsa quicha qui'i ji'i

¹ Sca tsä nu ndi'i cña' ngu' ndyaa Jesús ndyacu yu xlyaa

to' tysi xu'na ngu' fariseo. Lo'o xa' ngu' fariseo ni, na'a tsa ngu' ji'i Jesús li'. ² Nde loo Jesús nga'a sca nu qui'yu nu nchcube' quicha qui'i ji'i. ³ Li' nchcuane Jesús ji'i ngu' mstru cha' jo'o lo'o ji'i ngu' fariseo bi':

—¿Ha ntsu'u chacuayá' cha' cua'ni na jo'o ji'i sca nu quicha tsä ta'a, nti' mä? —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. ¿Ha ná ntsu'u chacuayá' cha' cua'ni na jo'o ji'i ngu' li'?

⁴ Pana nga'aa nchcui' ngu' bi' tsiya' ti. Li' ntejeya' Jesús ji'i nu quicha bi', ngua'ni cha' ndyaca tso'o yu. Lo'o li' nchcui' lo'o yu bi':

—Tyaa nu'ü to' tysi —nacui Jesús ji'i yu.

⁵ Li' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' fariseo bi' chaca quiya':

—¿Ñi'yä nti' cu'mä? ¿Ñi'yä cua'ni mä si tyú sca huru ji'i mä, si tyú sca toro ne' tyuu tsä nu ndi'i cña' ngu'? ¿Ha si'i hora ti tsaa mä culo mä ji'i ni', masi tsä ta'a tlyu laca?

⁶ Lo'o ná ngujui ñi'yä nu xacui ngu' cha' ji'i Jesús tsiya' ti li'.

Ñati nu tsaa tysi'i lo'o ngu' ta'a nu caja clyo'o ngu'

⁷ Li' na'a Jesús cha' ngulana tsa ngu' fariseo bi' yaca xlyaa cha' tyucua ngu' su tso'o la nu nde que mesa. Bi' cha' nda Jesús cui'i re ji'i ngu' bi' li':

⁸ —Nu lo'o tsaa mä su ndyaca ta'a caja clyo'o ngu', ná tyaca'a mä su tlyu su tyucua ngu' nu laca loo. ¿Ñi'yä cua'ni mä si tyalaa xa' ñati nu cua tlyu la cha' ntsu'u ji'i que

cu'maq? ⁹ Lo'o li' nu ñatq nu ndyu'ni ta'a nu cua nchcui' lo'o ma tya clyo cha' caaq ma ni, ná tyiquee' chcui' yu lo'o ma ndi'ya: "Ta ma su ntucua ma ji'i nu cusu' cua", ñacui yu. Lo'o li' ca tyuju'u tsa ti' ma, tsaa ma tyaca'a ma ca su ná ntsu'u yaca xlyaa, ca bi' tyaca'a ma tsiya' ti li!. ¹⁰ Si'i xcui' na clyana ma su tso'o tyaca'a ma lacua. Nu lo'o tsaa ma sca ta'a, yaa ma tyucua ma sca la'a ti su taca tyucua cua ña'a ca ñatq. Lo'o li' caaq nu laca loo ji'i ta'a cha' chcui' yu lo'o ma: "Cusu!", ñacui yu ji'i ma, "cuqa nu'u cha' tyucua xi ca su tso'o la re". Jua'a caca chq la loo y cui' cu'maq laja ñatq quiña'a nu ntucua to' mesa li!. ¹¹ Cua ña'a ca ñatq nu nti' cha' tlyu la cha' laca ji'i y cui', bi' laca nu ca tyuju'u ti' ca tiya' la; lo'o nu ñatq nu xti ti cha' ntsu'u tyiquee y cui' yu, xtyucua y cui' Ndyosi ji'i yu bi' li', cha' caca tlyu la tyiquee yu ca tiya' la.

¹² Li' ndi'ya nacui Jesús ji'i nu ñatq nu cua nchcui' lo'o cha' caaq tyi'i ta'a ca slo yu:

—Nu lo'o chcui' ma lo'o ngu' cha' caaq ngu' cacu ngu' xlyaa lo'o ma, si'i lo'o tya'a tso'o ti ma chcui' ma, ni si'i lo'o tya'a ngula ti ma chcui' ma, ni si'i lo'o tya'a tyijyu' ti ma chcui' ma, ni si'i lo'o ngu' culiya' ti nu ntucua tya cacua ti slo ma chcui' ma li'. Stu'ba ti cua'ni ngu' bi' lo'o ma ca tiya' la, nu lo'o ntsu'u sca ta'a ji'i ngu'; ñi'ya nu ngua'ni ma lo'o ngu', jua'a cua'ni ngu' bi' lo'o ma li!. ¹³ Pana si'i jua'a

cua'ni ma; nu lo'o cua'ni ma sca ta'a, li' xuti'i ma ji'i ngu' ti'i, lo'o ji'i ngu' quicha, lo'o ji'i ngu' cuityi' cha' cacu ngu' lo'o ma. ¹⁴ Li' tso'o tsa tyi'i ma chalyuu si jua'a cua'ni ma, cha' nu ngu' quicha bi' ni, ná caja ñi'ya nu tya ngu' cha' tso'o ji'i ma. Pana tiya' la caja cha' tso'o ji'i ma, nu lo'o tylu'ú ma chaca quiya' lo'o lcaa ngu' jyo'o nu ngua tso'o cresiya ji'i ngu' cuentya ji'i y cui' Ndyosi lo'o tya nguti'i ngu' chalyuu.

Cuii ji'i sca ta'a tlyu nu ngua'ni ngu'

¹⁵ Tya ndi'ya ngu' to' mesa, ngua'a jyaca' ngu' ji'i cha' nu nda Jesús lo'o ngu'. Li' nguxacui sca yu tya'a ntucua ngu' cha' ji'i Jesús:

—Tso'o tsa caca ji'i ñatq nu cacu scuaa ca su laca y cui' Ndyosi loo —nacui yu bi'.

¹⁶ Li' nguxacui Jesús sca cuii ji'i yu, cha' ca cuayá' ti' ngu' ñi'ya caca ji'i ñatq chalyuu lo'o caaq y cui' Ndyosi cha' caca Ni loo.

—Sca nu qui'yu ngua'ni sca ta'a, nda yu sca sii cha' cacu ngu' —nacui Jesús ji'i ngu'—. Cua nchcui' yu lo'o quiña'a tsa ñatq cha' tyi'i ngu' ta'a.

¹⁷ Nu lo'o cua ndyalaa hora caca sii, li' ngulo yu cña ji'i msu ji'i cha' tsaa chcui' lo'o ngu' ndi'ya: "Cua laca ngua tso'o scuaa nu caca sii ji'i ma, nacui xu'na na!". ¹⁸ Li' lcaa ngu' nu cua nchcui' yu lo'o tya tsubi' la cha' caaq ngu' ta'a bi', nguxana ngu' ndijña ngu' cha' clyu ti' ji'i yu. Ndi'ya

nacuī tsaca ngu': "Cua'ni clyu ti' nu'ü jna', ná caca 'na caq̄a na' slo nu'ü juani. Ntsu'u cha' tsa'q̄a tsaa na'q̄a na' sca se'i su ngüī'ya ca ti na' yuu, bi' cha' nti' na' cha' cua'ni clyu ti' nu'ü 'na." ¹⁹ Lo'o li' nacuī chaca yu: "Na ngüī'ya ca ti na' ca'yu latya toro masu; bi' cha' tsa'q̄a cua'ni cuayá' na' lo'o ni', si cua caca cua'ni ni' cña. Cua'ni clyu ti' nu'ü jna', ná caca 'na caq̄a na' slo nu'ü juani." ²⁰ Li' nacuī chaca yu: "Na ngujui clyo'o ca ti na', bi' cha' ná ntsu'u chacuayá' caq̄a na' slo nu'ü juani". ²¹ Lo'o ndyalaa msu slo xu'na chaca quiya', li' lcaa cha' nu nacuī ngu' ji'í ndacha' ji'í xu'na. Lye tsa ngunasi' xu'na ni'í bi' li'. Lo'o li' nacuī yu ji'í msu bi': "Yaa clya nu'ü lquichí chaca quiya' cha' chcui' nu'ü lo'o ngu' nu ntsu'u nde calle jua, cha' caq̄a ngu' ta'a slo na'. Chcui' nu'ü lo'o ngu' ti'i, lo'o ngu' quicha, lo'o ngu' nu cu' quiya', lo'o ngu' cuityi', lo'o lcaa ngu' quicha; li' tyaq̄a lo'o ji'í lcaa ngu' bi' ca nde", nacuī xu'na msu bi'. ²² Ca tiya' la li' nacuī nu msu bi' ji'í xu'na: "Cusu'", nacuī, "cua ngua'ni na' lcaa cña nu ngulo nu'ü 'na, lo'o ña'q̄a ti ty a ntsu'u la se'i su tyi'í ngu' ta'a re." ²³ Li' nacuī ycuí' nu xu'na msu bi': "Yaa nu'ü nde calle, lcaa tyucuī, cua'ni nu'ü juersa lo'o ngu' cha' tyaq̄a ngu' ne' ni'í 'na, cha' cha'q̄a ni'í re 'na tyi'í ñati. ²⁴ Ndi'ya cha' ta na' lo'o nu'ü, cha' ni tsaca ngu' nu cua nchcui' na' lo'o tya clyo la, nga'aa cacu ngu' bi' sii re 'na

tsiya' ti", nacuī xu'na ni'í bi'.

Cua ndye cuī nu nda Jesús lo'o ngu' li'.

Tlyu tsa cña caca lo'o xñi na cha' jí'í Jesús

²⁵ Quiña'a tsa ñati ndya'a lo'o Jesús, lo'o li' nchcui' yu lo'o ngu' chaca quiya'!

²⁶ —¿Ha nti' mä tyä'q̄ä mä lo'o na'? Ná caca jí'í mä xñi mä cha' jna' si lye la ntsu'u tyiquee mä jí'í sti mä, masi jí'í xtya'q̄ä mä, masi jí'í clyo'o mä, masi jí'í sñi' mä, masi jí'í tyä'a ngula mä masi qui'yu masi cuna'q̄ä; masi lye la ntsu'u tyiquee mä jí'í ycuí' ca ti mä cha' ña'asii mä jí'í ycuí' ca mä, ná taca caca mä ñati jna' jua'a. ²⁷ Si ná tyaja'a mä xñi mä tyucuī nu culu'u na' jí'í mä, ná caca mä ñati jna' li'; ntsu'u cha' xñi mä tyucuī bi', masi cujuí ñati jí'í mä xqui'ya cha' jna'. ²⁸ Si ntsu'u cu'mä nu nti' mä cuiñá mä sca ni'í tlyu, ¿ha ná culacua ti' mä clyo ni tsa lo cñi cua'nijo'o jí'í mä cha' tyu'u scua cña bi'? Clio culo mä cuentya ni tsa lo cñi cua'nijo'o jí'í mä, cha' ña'q̄ä mä si tyu'u scua cñi jí'í mä ña'q̄ä cuayá' nu xcua se'i cña bi'. ²⁹ Si cuiñá mä quiya' ni'í, lo'o ca tiya' la ná caca cua'ni tye mä ni'í bi', xtyí lo'o ti ngu' jí'í mä li'. Lcaa ñati, nu lo'o ña'q̄a ngu' cña bi', li' xana chcui' ngu'; xtyí lo'o ngu' jí'í xu'na cña bi' li': ³⁰ "Nu ñati jua ngua ti' cuiñá yu sca ni'í tlyu, pana ná ngua jí'í yu sta se'i yu cña bi'", ñacuī ngu'.

³¹ 'Ñi'ya nti' sca rey nu nti' xǖ tya'a lo'o chaca rey.

¿Ha ná culo yu cuentya clyo si tyu'u scua tii mil tya'a ti sendaru, cha' tyijiloo ji'i chaca rey nu lo'o calaa mil tya'a sendaru lijyä cusuu?³² Lo'o si jlo ti' cha' ná caca ji'i rey bi', nu lo'o tya tyijyu' lijyä nu chaca rey bi', li' hora ti ta yu ji'i ñati cha' tsaa ngu' slo nu chaca rey bi', cha' ca ti cha' cusuu bi' hora ca ti. Jua'a cua'ni rey bi' —nacui Jesús—.³³ Lo'o jua'a cua ña'a ca cu'ma nu lye la ntsu'u tyiquee mä ji'ilcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i mä, ná taca caca mä ñati jna' li'.

Cha' ji'i teje' nu ná tso'o tsiya' ti

³⁴'Tso'o tsa teje'; pana si tye cha' cñi' nu ntsu'u ji'i, nga'aa caja ñi'yä nu cua'nijo'o teje' bi' ji'i ngu' li'.³⁵ Ná tso'o tsiya' ti, ni cha' salú na ji'i lo yuu cha' xtyucua ji'i yuu, ná tso'o; masi quixa' na ji'i lo'o yuu cataa, ná tso'o tsiya' ti, bi' cha' nga'a cha' xcuaqä na ji'i —nacui Jesús—. Cua'a jyaca tso'o mä ji'i cha' nu nda na' lo'o mä, si tyaja'a mä cuna mä —nacui Jesús ji'i ngu'.

15

Cuii ji'i sca xlya' nu cua nguna'ji'i ngu'

¹ Lcaa nu msu ji'i ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ngu' bi' ni, ñaa ngu' slo Jesús cha' cuna ngu' ni cha' nda yu; jua'a xa' la ngu' cuxi, ñaa ngu' slo Jesús li'.² Bi' cha' nguxana ngu' fariseo, lo'o jua'a ngu' mstru

cha' jo'ó, ngusta ngu' qui'ya ji'i Jesús:

—Ndiya ti' yu re cua'ni tya'a yu lo'o ngu' cuxi jua. Stu'ba ti ndacu yu tyaja lo'o ngu' cuxi —nacui ngu' bi'.

³ Li' nda Jesús sca cuii lo'o ngu':

⁴ —Nu cu'mä ni, si ntsu'u sca siyento tya'a xlya' ji'i mä, lo'o li' nguna' tsaca ji'i mä —nacui Jesús—, ¿ha ná xtyanu mä ji'i nu quiña'a la tya'a xlya' nu ndyanu taju ti su tso'o ti ndi'i ni' ne' quixi'? Lo'o li' tsaa mä tsaana mä ji'i xlya' nu nguna' bi' ji'i mä ña'a cuayá' nu quiye bi' ji'i mä.

⁵ Nu lo'o cua nquiye xlya' bi' ji'i mä, tso'o tsa caca tyiquee mä li'. Hora ti sta mä ji'i ni' tyijyä scu mä,⁶ tyaa lo'o mä ji'i toni'i. Lo'o cua ndyalaa mä to' tyi mä, li' xutili mä ji'i lcaa tya'a tso'o mä lo'o ji'i tya'a nga'a ti mä, cha' ñacui mä ji'i ngu' ndi'yä: "Ca chaa ti' mä lo'o ya juani cha' cua nquiye xlya' nu cua nguna' ji'i ya".⁷ Ndi'yä ñacui na' ji'i mä: ca chaa tsa ti' y cui' Ndyosi lo'o ñati ji'i Ni ca su ntucua y cui' Ni —nacui Jesús ji'i ngu' fariseo li'—, ca chaa ti' ngu' bi' masi sca ti ñati chalyuu ca tyuju'u ti' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i, culochü' yu ji'i cha' cuxi bi' li'. Ná ntsu'u cha' culacua ti' Ni cuentya ji'i nu jacuayala tyii ntucua caa tya'a ñati tso'o nu ná ntsu'u cha' cuxi ji'i ngu', nti' ngu'.

Cuii ji'i sca cñi nu cua nguna'ji'i ngu'

⁸ Nda Jesús chaca cuiii lo'o ngu' li':

—¿Ñi'ya cua'ni sca nu cuna'q nu ntsu'u tii ty'a cñi plata ji'i? Si nguna' sca cñi plata bi' ji'i, ¿ñi'ya cua'ni li'? Nti' na' cha' cua'q ma' xi quii' cha' culaja tso'o ni'i bi', ña'q cuayá' nu quiye cñi bi' ji'i. ⁹ Lo'o cua nquiye cñi bi' ji'i, li' xuti'i nu cuna'q bi' ji'i lcaa ty'a tso'o lo'o ji'i lcaa ty'a nga'q cacua ti, cha' cacha' ji'i ngu' ndi'ya: "Ca chaa ti' ma' lo'o na' juani, cha' cua nquiye cñi nu nguna' bi' jna'". ¹⁰ Chaa ti' nu cuna'q bi', cha' cua nquiye cñi ji'i; la cui' jua'q ca slo ycui' Ndyosi, chaa tsa ti' ycui' Ni lo'o ñati ji'i Ni nde cua, masi sca ti ñati chalyuu ca tyuju'u ti' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i, culochu'y ju ji'i cha' cuxi bi' li'.

Sca nu qui'yu cuañi' nu ntucuna' y cui' ca ti' yu chalyuu ji'

¹¹ Nda Jesús chaca cuiii lo'o ngu' li':

—Ntsu'u sca nu cusu' nu ntsu'u tucua ty'a sñi' qui'yu ji'i yu. ¹² Lo'o nu cuañi' la ni, nacui yu ji'i sti yu: "Sti na'", nacui, "xtyanu cly'a nu'u lcaa cha' tso'o nu nga'q cha' tyacua jna'". Lo'o li' hora ti ndacha sti yu cha' tso'o nu ntsu'u ji'i tyucuaa sñi'. ¹³ Cua xtyi tyempo ndyaca, li' ndyujui' nu qui'yu ty'a cuañi' la lcaa cha' tso'o nu nda sti yu ji'i. Lo'o ngujui cñi ndyi'ya yu, ndyaa yu tyijyu' li'. Ca chaca tsu' su ndyalaa yu, li' xcui' na ngua'ni ñu'u ti yu chalyuu ji'i yu; nguliji ñu'u

ti yu cñi bi' ji'i yu. ¹⁴ Pana nu lo'o cua ndye cñi ji'i yu nguliji yu, li' ngua sca jbi'ña tlyu ca loyuu su ndya'q yu; ná ntsu'u na cacu yu, lye tsa ntyute' yu li'. ¹⁵ La cui' quichí su ntsu'u yu bi' ndyaa yu ne' xña ji'i sca ñati; ngulo nu ñati bi' cña ji'i yu, li' ndyaa yu ne' sca lo'o ji'i ñati bi' su ntsu'u cube' ji'i, cha' xacu yu ji'i cube' bi' ji'i ngu'. ¹⁶ Lo'o li' ngua ti' yu si tyaala' la ji'i yu lo'o cacu yu si'yu quixi' ty'a nu ndacu cube', cha' ná tucui nda na cacu yu, lo'o jua'q ntyute' tsa yu li'. ¹⁷ Hasta li' ngulacua tso'o ti' yu: "¿Ni lcua ty'a msu ntsu'u to' tyi sti na' ndyu'ni cña? Ná ndyiji jbi'ña ji'i ngu' bi', hasta ntyucua na ndyacu ji'i ngu'. Lo'o na' ni, nga'q na' ca nde ndyiji jbi'ña 'na cha' nga'aa ndyiji na cacu na'. ¹⁸ Tso'o la ty'a na' nde to' tyi sti na' cha' chcui' na' lo'o: Sti na', ñacui na' ji'i, cua ntsu'u tsa qui'ya hichu'y na' cuentya ji'i ycui' Ndyosi lo'o cuentya jinu'u, cha' nguta'a yu'u ti na'. ¹⁹ Nga'aa ntsu'u cha' ñacui nu'u cha' sñi' nu'u laca na'; tso'o la masi ñi'ya nu ndu'ni nu'u lo'o msu jinu'u, jua'q ti cua'ni nu'u lo'o na'." Jua'q ngulacua ti' yu cha' chcui' yu lo'o sti yu. ²⁰ Li' ngutu'u yu ndyaa yu tyucuij cha' ñaa yu nde to' tyi sti yu.

"Tya tyijyu' ñaa yu lo'o na'q sti yu ji'i yu. Hora ti ndyaa sti yu ndyacua ty'a lo'o yu; ngüityi sti yu ji'i yu li', nchcuicha' sti yu ji'i yu cha' ngua ty'a'na ti' sti yu

ji'i yu. ²¹ Li' nacui yu ji'i sti yu: "Sti na'", nacui yu, "cua ntsu'u tsa qui'ya hichu' na' cuentya ji'i ycui' Ndyosi lo'o jua'a cuentya jinu'u. Nga'aa ntsu'u cha' ñacui nu'u cha' sñi' nu'u laca na!" ²² Li' nacui ycui' nu cusu' ji'i msu: "Yaa clya mä culo mä late' nu tso'o la cha' xacu' mä ji'i yu re. Sta mä sca cui' sne ya' yu, su'ba mä caña quiya' yu. ²³ Lo'o li' tsaa squi'ya mä chqueru nu taa la cha' cujuui mä ji'i cha' cacu na. Cua'ni na sca ta'a, ²⁴ cha' ngua ti' na cha' cua ngujuii sñi' na' re, lo'o juani xa' ndyu'u tucua yu; cua nguna' yu ngua ti' na', lo'o xa' ndyalaa yu." Hora ti nguxana ngua'ni ngu'sca ta'a li'.

²⁵ 'Jua'a ndyaca cha' lo'o ndyalaa sñi' nu cua cusu' la, ndyalaa yu ndyaa yu cña. Cua tyalaa ti yu toni'i ji'i yu, lo'o ndyuna yu nclya'a ngu'musca, cha' cua laca ndyaca jii lo'o ndyalaa yu. ²⁶ Li' ngusi'ya yu ji'i sca yu cuañi', nchcuane yu ji'i: "¿Na laca ndyaca jua?" ²⁷ Li' nguxacui nu yu cuañi' bi' ji'i yu: "Yu tya'a nu'u nu ndya'a yu'u, cua xa' ndyalaa yu bi' juani", nacui. "Bi' cha' nacui sti nu'u cha' cujuui ya chqueru nu tso'o la ña'a bi', cha' tso'o tsa nti' sti nu'u cha' cua ndyalaa yu tso'o ti." ²⁸ Ngunasi' tsa sñi' nu cua cusu' la bi' li'. Lo'o na'a sti yu cha' ná ntaja'a yu tya'a yu ca toni'i, li' ndyaa sti yu cha' chcui' lo'o yu. ²⁹ Li' nacui yu ji'i sti yu: "Jlo ti' nu'u ni cua lcua yija ndi'i

na' ndyu'ni na' cña jinu'u, lo'o ni sca quiya' ná ngua'ni xña'a na' lo'o nu'u; lcaa cña nu ngulo nu'u 'na, ngua'ni na' ji'i. Pana ni sca quiya' ná nda nu'u masi sca chivo piti ti jna' cha' cua'ni na' ta'a lo'o tya'a tso'o na!. ³⁰ Nu juani chaca quiya' ndyalaa sñi' nu'u nu ndye cñi jinu'u nguliji ñu'u ti yu lo'o sa'a yu. Lo'o ndyalaa yu bi', hora ti ndyujuuii mä chqueru taa cha' caca ta'a ji'i", nacui sñi' nu cua cusu' la. ³¹ Li' nacui nu cusu' sti yu ji'i yu: "Chañi cha' lcaa tsaa ndi'i nu'u lo'o na!. Lo'o jua'a lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jna', na jinu'u laca lcaa cha' bi!. ³² Pana juani, tso'o la cha' cua'ni na sca ta'a cha' ndyalaa tya'a nu'u chaca quiya'. Ngua ti' na cha' cua ngujuii yu, pana xa' ndyu'u tucua yu chaca quiya'; cua nguna' yu ngua ti' na, pana ndyalaa yu chaca quiya'. Bi' cha' ndyu'ni na sca jii juani, cha' chaa tsa ti' na."

16

*Sca msu laca loo nu tajua'
ti ngua'ni, masi cuxi ti tyiquee
yu*

¹ Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:
—Ntsu'u sca nu culiya', lo'o jua'a cua ntsu'u sca ñati' nu laca loo ji'i msu ji'i yu culiya' bi'. Lo'o li' ndacha'ngu'ji'i nu culiya' bi', cha' cua tye ti cha' tso'o nu ntsu'u ji'i yu, cha' nguliji ñu'u ti msu nu laca loo ji'i cha' tso'o bi'. ² Li' ngusi'ya xu'na ji'i msu nu laca loo bi', cha' xcuane ji'i msu bi':

nde cha' scua chaca quityi
nu ñacui cha' jacuayala tya'a
cujuí ti, tsa bi' ti ndacui ji'i nu
cusu'." 8 Tiya' la ngua cuayá'
ti' yculi' nu laca xu'na yu ñi'yä
nu ndyu'ni yu. "Tajua' tsa
ndyu'ni msu nu laca loo bi'
'na laja lo'o ndyu'ni yu cña",
nacui nu cusu' culiya' bi'.

Lo'oli'tya nchcui' Jesús lo'o
ngu'bi':

—Lo'o cu'mq̄ ni, nu ntí' tsa m̄ taquiyá' m̄ ji'i lcaa cha' nu nchcui' ycu' Ndyosi —nacui—, taca ca tsa'a m̄ xí lo'o ña'a m̄ ñi'yá nu ndu'ní xa' la ñati chalyuu lo'o tyá'a ngu', masi cuxi ti ngu'.

9 'Ndi'yə chcu'i' na' lo'o ma
lacua: Tso'o ti cua'ni mə lo'o
lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i
mə nde chalyuu; xtyucua mə
ji'i xa' ñati lo'o cha' tso'o nu
ntsu'u ji'i mə ña'q̃ cuayá' tye
chalyuu ji'i mə, cha' ju'a
caja ty'a tso'o mə nde chalyuu.
Lo'o li' ta ycu'i Ndyosi
su tyi'i mə slo Ni, su ná nga'a
cha' tye chalyuu ji'i ma li'.

¹⁰ 'Nati nu tso'o tsa ngua'ni lyiji sca cña piti ti, ju'a tso'o tsa cua'ni ngu' bi', masi sca cña nu cua tlyu la; pana ñati nu ñilo'o ji'i xu'na ngu' lo'o cua'ni ngu' sca cña piti ti, ná tyiquee' ná caca cua'ni ngu' bi' sca cña nu cua tlyu la. ¹¹ Si ná nchca cña'asii ma sca cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ma nde chalyuu, ni ná ta y cui' Ndyosi sca cña tso'o la cha' cua'ni ma cuentya ji'i y cui' Ni. ¹² Lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ma chalyuu, na nda y cui' Ndyosi cha' bi' jña ti ma; si ná cua'ni tso'o ti ma lo'o cha' bi', ñi'ya

cua'ni mā lo'o cha' tso'o nu nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i mā?

¹³ 'Sca msu ni, ná caca cua'ni yu cña ji'i tucua tya'a xu'na yu sca tyempo ti; ji'i sca ti xu'na yu taca cua'ni yu cña. Ná tyiquee' ti'i ti' yu ña'q yu ji'i tsaca ñati li', cuati ji'i chaca ñati bi' tso'o ntsu'u tyiquee yu ña'q yu ji'i; hasta tso'o la cua'ni yu cña ji'i ñati bi', pana ji'i tsaca ñati bi', lasa la cua'ni yu cña ji'i. Ná caca xñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi nu Xu'na na si ntsu'u tsa tyiquee na ña'q na ji'i cñi, cha' ñi'ya si laca chaca xu'na na, jua'q laca cñi bi' li'.

¹⁴ Pana ntsu'u tsa tyiquee ngu' fariseo cha' ji'i cñi, bi' cha' lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús, ngustí lo'o ti ngu' ji'i yu. ¹⁵ Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o ngu' bi':

—Cu'mā —nacui yu—, tso'o tsa ndu'ni mā cha' ña'q ti xa' ñati ji'i mā, pana cua jlo ti' ycui' Ndyosi lcaa ña'q cha' nu ntsu'u tyiquee mā. Ñati nu tlyu tsa ndu'ni ji'i ycui' ca ngu', xtyanu ti'i ycui' Ndyosi ji'i ngu' bi'.

Ñi'ya ndyaca lo'o cha' tso'o nu ji'i ycui' Ndyosi

¹⁶ 'Nu tyempo cua sa'ni la ni, ntsu'u cha' cusu' ji'i ñati, la cui' cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o Moisés, jua'q lo'o ngu' nu ngua tu'ba ji'i Ni tya sa'ni la; pana nu lo'o ñaa Juan, tya li' nguxana ngañi cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' tyiquee ñati. Quiña'q tsa ñati, lye tsa nda ngu' juersa

cha' xñi ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi.

¹⁷ 'Ná tlyu cña tye lcaa na nu ntsu'u nde cua, jua'q tye tyucui ña'q chalyuu; pana ná tye tsiya' ti ni sca si'yu cha' ji'i lcaa cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o na nu ngua sa'ní la.

Nchcui' Jesús cha'ji'i ñati nu xtyanu ti'i ji'i clyo'o

¹⁸ Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':

—Lo'o culo sca ñati quityi cha' xtyanu yu ji'i clyo'o yu, cha' xa' caja clyo'o yu lo'o xa' nu cuna'q, cha' suba' ndyu'ni yu bi' li'. Lo'o jua'q lo'o caja clyo'o sca nu qui'yu lo'o sca nu cuna'q nu cua nguxtyanu clyo'o ji'i, masi cuentya ji'i ley, la cui' ti cha' suba'laca nu ndyu'ni nu qui'yu bi' li'.

Cha' ji'i sca nu culiya' lo'o sca yu ti'i nu naa Lázaro

¹⁹ 'Cua ntsu'u sca nu culiya', lo'o xcui' late' quiña'q nga'q, xcui' late' tso'o ña'q a nchcu' yu. Lo'o jua'q lye tsa ndyu'ni yu, lcaa tsä ndyaca ta'a slo yu. ²⁰ Pana ntsu'u sca ñati ti'i nu naa Lázaro, nu xcui' quichu' ntucua tyucui ña'q yu. Toni'j i ti ji'i nu culiya' bi' nchca'q Lázaro lcaa tsä.

²¹ Cua nti' yu ti'i bi' masi cacu yu satya na nu ndyalú to' mesa su ndyacu nu culiya' bi' li'. Lo'o jua'q ndya'q xne' su nga'q yu cha' nclye'e loo quichu' nu ntsu'u hichu' yu ti'i bi'. ²² Ndyalaa tsä nu ngujui nu ti'i bi'; lo'o nu xcä ji'i ycui' Ndyosi ni, ndyaa lo'o ngu' ji'i ca slo

jyo'o cusu' Abraham, ca su tlyu nu ngua'ni cho'o y cui' Ndyosi. Lo'o jua'q̄ ngujuii nu culiya' bi', nguxatsi' ngu' ji'i li'.²³ Pana nu lo'o cua ntsu'u nu culiya' bi' su nchcube' yu ca bilyaa, li' ngusicua hique yu na'q̄ yu ji'i jyo'o cusu' Abraham tyijyu' ti, lo'o jua'q̄ na'q̄ yu cha' stu'ba ti ntucua jyo'o Lázaro lo'o.²⁴ Li' ngusi'ya nu culiya' bi' ji'i Abraham: "Sti ya Abraham, cua'ni tya'na ti' nu'u jna'. Ta nu'u ji'i Lázaro jua cha' caq̄ calo'o xi hitya cha' co'o na', masi lo'o sne ti yu cuicha' yu xi tu'ba na' cha' ca'ya tyacala' xi ltse' na', cha' lye tsa tyique' nti' na' su ntsu'u na' lo quii' re."²⁵ Li' nacui jyo'o Abraham ji'i: "Sñi!", nacui, "tso'o tsa ngua hi lo'o nguti'i nu'u nde chalyuu. Lo'o Lázaro re ni, si'i jua'q̄ ngua ji'i yu, cha' lye tsa nchcube' yu su nguti'i yu chalyuu. Bi' cha' caja su tso'o tyi'i yu ca nde juani; lo'o nu'u ni, nga'q̄ cha' chcube' nu'u.²⁶ Tya ntsu'u la cha' ji'i cuare nde su ndil'i ya, ntsu'u sca laja cua'q̄ tlyu cla'be laja su ndil'i cuare lo'o cu'ma; bi' cha' si ntsu'u ngu' nu nti' tsaa nde slo cu'ma, ná caca ji'i ngu' tyaa ngu'. Lo'o jua'q̄ cu'ma nu ntsu'u ma nde jua, ná caca ji'i ma tyaq̄ ma ca nde."²⁷ Li' tya'na tsa nchcui' nu culiya' bi' lo'o: "Cua'ni nu'u sca cha' tso'o lo'o na', Abraham sti na!", nacui nu culiya' bi!. "Ta ji'i Lázaro cha' tsaa yu to' tyi sti na',²⁸ ca su ntsu'u ca'yu tya'a ngu' tya'a na', cha'

chcui' yu lo'o ngu', cha' ná caq̄ ngu' ca nde su ntsu'u na' nchcube' na!".²⁹ Pana nacui Abraham ji'i: "Cua jlo ti' ngu' bi' lcaa ña'q̄ cha' nu nguscua jyo'o Moisés; jua'q̄ nu xa' la quityi ji'i y cui' Ndyosi nu nguscua jyo'o cusu' cua sa'ni, ntsu'u bi' ji'i ngu' tya'a nu'u. Tso'o si cua'q̄ jyaca ngu' ji'i cha' nu nscua lo quityi bi!".³⁰ Li' nguxacui nu culiya' bi' cha' ji'i: "Tso'o lacua, sti na' Abraham. Pana si tsaa sca ngu' jyo'o re ca su ndil'i ngu', li' culochu' ngu' cha' cuxi nu ndyu'ni ngu'".³¹ Xa' nchcui' jyo'o Abraham lo'o nu culiya' bi' li': "Lo'o ná nti' ngu' taquiya' ngu' ji'i cha' nu nguscua Moisés, lo'o jua'q̄ ná taquiya' ngu' ji'i jyo'o cusu' nu ngua'q̄ loo y cui' Ndyosi cña ji'i cha' chcui' lo'o ñati, la cui' jua'q̄ ná taquiya' ngu' ji'i xa' la cha' nu ta Ni lo'o ngu', masi tyu'ú sca nu cua ngujuii chaca quiya' cha' chcui' lo'o ntu'".

17

Cuxi tsa caca si ntsu'u sca qui'ya nu ndulo la ji'na

¹ Chaca quiya' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'q̄ ji'i:

—Ntsu'u tsa ngu' nu nchcui' lo'o na cha' cua'ni na sca cha' cuxi, pana tya'na tsa sca ñati nu ndatsaa ji'i tya'a cha' cua'ni cha' cuxi lo'o. ² Tso'o la si tsaa ngu' xcuqa' ngu' ji'i yu lo tyujo'o lo'o sca quee quichi tyaaca' yane yu, cha' nga'aa caja ñi'yä nu tatsaa yu ji'i ni sca

ñat̄i ñi'ȳa nti' nu sube re, cha'
cua'ni ngu' cha' cuxi lo'o yu.

³ 'Cui'ya m̄a cuentya si
cua'ni sca ngu' tya'a ndya'a
m̄a sca cha' cuxi lo'o m̄a. Li'
chcui' m̄a lo'o yu cha' nga'aa
cua'ni yu cha' cuxi bi' lo'o m̄a.
Lo'o si tya'äch̄u' yu ji'i cha'
cuxi bi', cua'ni m̄a cha' clyu
ti' ji'i yu li'; ⁴ masi cati quiya'
ta yu cha' ñasi' ti' ji'i m̄a sca
tsa, lo'o cati quiya' c̄a yu cha'
chcui' yu lo'o m̄a: "Cui'ya m̄a
cha' clyu ti' jna', nga'aa cua'ni
na' jua'a juani", ñacui' yu, li'
nga'a cha' cui'ya m̄a cha' clyu
ti' ji'i yu.

*Quiñ'a'q tsa cha' caca ji'na
si jlyā ti' na ji'i ycu'i Ndyosi*

⁵ Li' nacui' nu ngu' nu ndy-
aca tsa'a ji'i Jesús:

—Xtyucua nu'u ji'i ya cha'
taca jlyā la ti' ya cha' jinu'u
—nacui' ngu' ji'i.

⁶ —Jlo ti' m̄a cha' piti tsa
sca si'yu cuxee —nacui' Jesús
ji'i ngu'—, lo'o jua'a cu'm̄a ni,
ná quiña'a tsa cha' nchca ji'i
ma. Pana masi xti ti cha'
jlyā ti' m̄a ji'i ycu'i Sti na',
taca ñacui' m̄a ji'i yaca quityi
re: "Tyu'utsu' nu'u ca su ndu
re, yaa nu'u tyu' nde lo hitya
tyujo'o". Lo'o li' ña'a m̄a cha'
taquiya' yaca bi' cha' nu cua
nchcui' m̄a lo'o.

*Ñi'ȳa nu nga'a cha' cua'ni
na si ndyu'ni na c̄na ji'i ycu'i
Ndyosi*

⁷ '?Ñi'ȳa nti' cu'm̄a ni?
¿Ñi'ȳa cua'ni m̄a si ntsu'u
sca msu ji'i m̄a nu ndyaa ne'
quixi' cha' cula'a yuu cuentya
ji'i m̄a, masi ndyaa yu cha'

cñ'a'asii yu ji'i bata ji'i m̄a?
Nde ngusii lo'o ndyalaa ca
ti msu bi' ndyaa yu cñ'a bi',
ná tyiquee' ná chcui' m̄a lo'o
yu ndi'ȳa: "Tyaq̄a clyā cua'a
to' mesa cha' cua'ni nu'u
sii juani". ⁸ Ná yala ñacui'
m̄a ji'i yu jua'a, nti' na!. Ná
tyiquee' ndi'ȳa chcui' m̄a lo'o
yu: "Cua'ni cho'o clyā caque'
sii cha' cacu ya. Clyo cacu
ya co'o ya, cuati cacu co'o
nu'u", ñacui' m̄a ji'i msu bi'.
⁹ ¿Ha tya m̄a xlyā'be ji'i msu
bi', cha' ndaquiya' yu cñ'a
nu ngulo m̄a ji'i? Ná ndu'ni
xu'na msu jua'a. ¹⁰ Ñi'ȳa laca
msu, jua'a laca cu'm̄a; nu lo'o
ngua'ni m̄a lcaa cñ'a nu culo
ycui' Ndyosi ji'i m̄a, nga'a
cha' ñacui' m̄a li': "Msu cuxi ti
laca cuare, cha' cñ'a nu nga'a
cha' cua'ni ti ya, tsa bi' ti cñ'a
ngua'ni ya", ñacui' m̄a.

*Ngua'ni Jesús jo'o ji'i tii
tya'a ñat̄i nu ngusñi quicha nu
ndyatsu' cuaña'ji'i*

¹¹ Nu lo'o ngusñi Jesús
tyucuii ndyaa nde Jerusalén,
li' nteje tacui ngu' loyuu
su cuentya Galilea, ndyaa
ngu' nde loyuu su cuentya
Samaria. ¹² Nu lo'o ndyalaa
Jesús sca quichí piti bi', li'
ndyacua tya'a yu lo'o tii tya'a
ngu' quicha nu cua lijyā ngu'
slo yu; quicha nu ndyatsu'
cuaña' ntsu'u ji'i ngu' bi'.
Pana tyijyu' ti ndyat̄u ngu' slo
Jesús, ¹³ cuii tsa nchcui' ngu'
lo'o yu li':

—Cusu' Jesús —nacui' ngu'
li'—, cua'ni tya'na ti' nu'u ji'i
cua.

¹⁴Nu lo'o na'a Jesús ji'i ngu', li' nacui yu:

—Yaa clya mä slo sti jo'o cha' ña'a yu ji'i tyucui ña'a mä —nacui.

Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'. Pana su ndyaa ngu' tyucuiji ti, ngua tii ngu' cha' xa' ngua lubii cuaña' ngu'; ndye cha' quicha ngu' li'. ¹⁵ Bi' cha' nguxtyuū tsaca yu quicha bi', cuij tsa nchcui'yu ndyu'ni chi yu loo ycui' Ndyosi. ¹⁶ Li' ndyatuū sti' yu slo Jesús, ndyaa stii yu lo yuu nde loo yu cha' ndya yu xlyab'e ji'i Jesús. Ngu' Samaria laca yu bi', ngu' xa' tsu' laca yu. ¹⁷ Li' nacui Jesús:

—¿Ha si'i tii tya'a ngu' nu ndyatsu' cuaña' ngu' ndyaca tso'o ngu' tsä? ¿Mala ngua nu chaca caa tya'a ngu' bi' juani? ¹⁸ Sca ti yu re nu si'i ngu' Israel tya'a na laca, bi' laca nu nguxtyuū cha' cua'ni tlyu yu ji'i ycui' Ndyosi.

¹⁹ Li' nchcui' Jesús lo'o nu qui'yu bi':

—Tyatü nu'u cha' tyaa nu'u juani —nacui—. Cua ngua tso'o nu'u juani cha' jlya ti' nu'u cha' nu nda na'lo'o nu'u.

Ndi'ya caca lo'o tyalaa tyempo cha' caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati

²⁰ Lo'o li' nchcuane ngu' fariseo ji'i Jesús ni jacua' tyalaa tyempo cha' caca ycui' Ndyosi loo ji'i ñati. Nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi' li':

—Si'i sca na nu tyaca' lijya tyijyu' laca cha' bi!. ²¹ Ná caca ñacui na ndi'ya: “Nde ti ndu bi!”; masi ndi'ya ná ñacui na:

“Ndejua ntucua bi!”. Na cua laca ycui' Ni loo ca ne' cresiya ji'i ñati juani.

²² Li' nacui Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Nde loo la tyalaa tyempo nu ntí' tsa mä ña'a mä 'na, masi chaca tya tsa nde chalyuu tya tyi'i na' lo'o mä ntí' mä, na' nu cua nda ycui' Ni 'na lijyäa cha' caca na' ñati; pana nga'aa ña'a mä 'na li'. ²³ Chcui'ngu' lo'o mächa' jna' li: “Nde ti ndu yu”; lo'o jua'a chcui' ngu': “Ndacua ndu ycui' yu”. Pana ná tsaa mä, ná taquiya' mä ji'i cha' cuiñi nu nchcui'ngu' bi' —nacui Jesús ji'i ngu'—. ²⁴ Se'i ti ntyiji'i xee tyi'yu nu lo'o ndyubi, pana tyaca' ña'a ngu' xee bi' tyucui nde cuä; jua'a caca lo'o na' nu lijyäa cha' caca na' ñati, nu lo'o tyalaa tsä bi' lo'o ña'a ngu' jna' cha' caä na' chaca quiya'!. ²⁵ Pana clyo nscua cha' lye tsa chcube' ycui' na'. La cui' jua'a ngu' tya'a quichí tyi na xtyanu ti'i ngu' 'na. ²⁶ Ñi'ya ngua ji'i ñati nu nguti'i chalyuu sa'ni la, tya'a stu'ba ngu' lo'o jyo'o Noé bi', jua'a caca ji'i ñati chalyuu lo'o chaca quiya' tyäa na' nu lijyäa cha' caca na' ñati. ²⁷ Tya'a stu'ba jyo'o Noé bi' ni, ngua'ni ngu' ta'a, ndyacu ngu', ndyi'o ngu', ngujui clyo'o ngu'; tsa bi' ti cha'ndube ti'ngu' ña'a cuayá' nu ndyalaa tyempo ngüiñá nu Noé bi' yaca ni'i tonu. Li' ndyatí yu ne' yaca ni'i bi' lo'o lcaa na nu ntsu'u ji'i yu. Lo'o li' ngua'ya tyo clyaa

bi', ndye ñati chalyuu ngujuii ngu!. ²⁸ Lo'o la cui' ñi'ya ngua ji'li ngu' quichi su nguti'li jyo'o Lot, jua'a caca ji'li ñati chalyuu tsaq bi!. Tya'a quichi tyi Lot ni, ndyacu ngu', ndyi'o ngu', ngüi'ya ngu' yu'ba, ndyuju'i ngu' yu'ba, ndyataa ngu' xtya, ngüiñá ngu' ni'li; tsa bi' ti cña nu ndiya ti' ngu' ngua'ni ngu'bi', ²⁹ ña'q cuayá' nu ngulo ycui' Ndyosi ji'li yu Lot bi' nde quichi Sodoma bi!. Li' ngusalú Ni quii' lo'o yuu sufri ndyaqui lo yuu. Ndye cha' ji'li lcaa ngu' Sodoma bi'; tya'a stu'ba Lot ni, ngujuii lcaa ngu'. ³⁰ Jua'a caca tsaq bi' lo'o tyaa na' nu lijyaa cha' caca na' ñati; lo'o ña'q ngu' 'na chaca quiya', ná ca tii ngu' ni tsaq caca bi!.

³¹ 'Nu lo'o tyalaa tsaq bi', si ntsu'u ngu' nu ndu ca que ni'li ji'li ngu', lo'o ca'ya ngu' ná caja tyempo ji'li ngu' cha' culo ngu' yu'ba ji'li ngu' nu ndi'li nde ni'li ji'li ngu'. Lo'o jua'a si ntsu'u ngu' ne' quixi', ná caja tyempo ji'li ngu' cha' xtyuu'ngu' tyaa'ngu'nde to' tysi'ngu'. ³² Tyi'u ti' ma' ñi'ya nu ngua ji'li nu cuna'a ji'li Lot tyempo bi'; ngua ti' ma' xtyuu' ma' nde quichi, li' ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ndyaca ma' sca quee. ³³ Chcuna' chalyuu ji'li ma' si xcui' ncliyacua tsa ti' ma' ñi'ya nu caca ji'li ycui' ca ma'; pana quiye chalyuu ji'li ma' si tyaja'a ma', masi cujuuii ñati ji'li ma' xqui'ya na'.

³⁴ 'Cacha' na' ji'li ma' ñi'ya nu caca si talya lo'o caa na'; si ntsiya tucua tya'a ñati laja'

lo sca qui'ñä ti, qui'ya ycui' Ndyosi ji'li tsaca, tyanu chaca ycui' ti li!. ³⁵ Lo'o jua'a si nga'a tucua tya'a nu cuna'a ndyoo ngu' ndacua, qui'ya Ni ji'li tsaca, tyanu chaca li!. ³⁶ Lo'o jua'a si ntsu'u tucua tya'a nu qui'yu lo cña ji'li ngu' ne' quixi', qui'ya Ni ji'li tsaca, tyanu chaca li!.

—³⁷ Lo'o ndyuna ngu'cha'bi', li' ndacha' ngu' ji'li Jesús:
—¿Macala caca jua'a, cusu'?
—nacu'ngu'.

Li' nguxacui Jesús cha' ji'li ngu':

—Ca su ntsiya sca na tyucu, ca bi' tyu'u ti'li culexu; jua'a nu lo'o tyu'u ti'li ñati lo'o tye chalyuu, chcube' tsa ngu' li'.

18

Cuiji'li nu cuna'a ti'i nu cua ndatsaa ji'li bese

¹ Ngulu'u Jesús ji'li ngu' cha' lu'ba ti chcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi, cha' ná ca taja ti' ngu' tsiya' ti lo'o chcui' ngu' lo'o Ni. Ndi'ya ndyu'u cuiji nu nda Jesús lo'o ngu' li':

² —Sca quichi ntsu'u sca bese nu ná ndu'ni chí loo ycui' Ndyosi, lo'o jua'a ná sca cha' ndube ti' yu. ³ La cui' quichi bi' ntsu'u sca nu cuna'a ti'li. Li' ndyaa ma' bi' ndyaa na'q ma' ji'li bese bi', cha' ntsu'u cha' cuxi nu ndyu'ni xa' ñati lo'o ma'; ngua ti' ma' cha' quiñi tso'o cha' ji'li ma' lo'o tya'a cusuu' ma' slo bese. ⁴ Tyuu' quiya' ndyaa ma' bi' slo bese, lo'o ná ndaquiya' bese bi' ji'li cha' nu nda ma' bi' lo'o. Ca tiya'

la li' ngulacua ti' nu bese bi': "Masi ná ndaquiya' na' ji'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi, ni ji'i cha' nu nchcui' sca ñati chalyuu ná ndube ti' na';⁵ pana cua'ni na' tisiya ji'i cha' nu nchcui' nu cuna'a ti'i re, cha' ña'q̄ ti ndya'q̄ nu cuna'a re nchcui' cua ña'q̄ ti lo'o na'. Bi' cha' cua'a na' xi ji'i", nacui bese bi', "cua'ni na' tisiya ji'i cha' nu nchcui' ma' re, cha' nga'aa caq̄ la ma' su'ba ñasi' ma' 'na."

⁶ Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':

—Jua'a nchcui' nu bese xña'a bi', li' nguxtyucua yu ji'i ma' bi', masi ná tso'o tyiquee yu —nacui Jesús ji'i ngu'—.⁷ Pana tso'o tsa tyiquee ycui' Ndyosi, yala ti xtyucua Ni ji'i ñati nu cua ngusubi Ni ji'i, nu tya'na tsa nxí'ya ji'i Ni tsa lo'o talya. ¿Ha tiya' tsa xtyucua Ni ji'i ngu' nti' m̄a? ⁸ Ñacui na' ji'i m̄a cha' hora ti xtyucua Ni ji'i ngu' bi', cua'ni Ni cha' t̄i ti tyi'i ngu'. Pana nu lo'o chaca quiya' tyaq̄ na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, ¿ha ña'q̄ ti tya quiye 'na ñati nu jlya ti' ji'i ycui' Ndyosi Sti na'?

Sca cuii ji'i tucua lo ñati nu ndyaa ne' laa

⁹ Nde chaca cuii nu nda Jesús lo'o ngu'; sca cuii cuentya ji'i ngu' nu tyixi tsa ndu'ni ji'i ycui' ca ti ngu', cha' xcui' cha' liñi ndu'ni ngu' bi' nti' ngu', cha' xcui' nxyí lo'o ti ngu' bi' ji'i xa' ñati. Ndi'ya nchcui' Jesús li':

¹⁰ —Tucua tya'a ñati ndyaa ne' laa tlyu cha' chcui' ngu'

lo'o ycui' Ndyosi. Tsaca ngu' bi' laca ngu' fariseo nu tacati tsa ndu'ni ycui' ngu', nti' ngu'; chaca ngu' laca sca ngu' cuxi nu nclyo cñi cña loo ngu' cuentya ji'i ngu' xa' tsu'.¹¹ Nu yu fariseo bi' ni, na ndu ti yu, ndi'ya nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi li': "Ndyosi", nacui, "tsa xlyabe jinu'u cha' ná ndu'ni na' ñi'ya nu ndu'ni xa' ñati; xña'a tsa ndu'ni ngu', cuaana tsa ngu', suba' tsa ndu'ni ngu' lo'o clyo'o xa' ñati. Pana na' ni, ná ndu'ni na' jua'a, ni ná ndu'ni na' ñi'ya ndu'ni yu cuxi cua nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ngu'", nacui nu yu fariseo bi' ji'i ycui' Ndyosi.¹² "Tucua quiya' sca semana ná ndacu na' tyaja cha' ndu'ni tlyu na' jinu'u. Lo'o jua'a nda na' sa yu'be lcaa na nu ngua'ni na' ngana scaa semana jinu'u", nacui yu fariseo bi'.¹³ Pana nu quiyu nu nclyo cñi cña loo ngu' ni, tyijyu' ti ndyatü yu; ná ntsu'u tyiquee yu cha' sicuqa yu xi cloo yu nde cuq̄, cha' xñi'i tsa ti' yu ndu yu ndyu'u ti yu tyiquee yu laja lo'o nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi: "Cua'ni tya'na ti' nu'u jna', Ndyosi Sti na', cha' ntsu'u tsa qui'ya jna'", nacui nu qui'yu bi'. Tsa bi' ti cha' nchcui' yu.

¹⁴ 'Ndi'ya laca cha' nu nti' na' chcui' na' lo'o ma, cha' nu qui'yu nu nclyo cñi cña loo ngu' bi' ni, cua ngüüityi ycui' Ndyosi qui'ya nu ntsu'u ji'i yu bi'; tso'o ti tyiquee yu lo'o nguxtyuu yu ndyaa yu to' tyi yu. Pana ná ngua ji'i

yu fariseo bi' ju'a^q, cha' nu
ñatⁱ nu tlyu tsa ndu'nij*l*'i y cui'
ca ti, ntsu'u cha' caca tyuju'u
ti' ñatⁱ bi' ca tiya' la; pana
ñatⁱ nu tyuju'u tsa ti' j*l*'i cha'
cuxi nu ntsu'u j*l*'i juani, ca
tiya'la caca tso'o la cresiya j*l*'i
cuentya j*l*'i y cui' Ndyosi.

Ngulacua Jesús ji'i nu sube

15 Lo'o li' ñaa lo'o ngu' ji'i
nu sube cuañi' cha' sta ya'
ycui' Jesús hique ngu' sube
bi'. Pana nu lo'o na'q nu ngu'
nu ndyaca tsa'q bi' ji'i ñati
nu lijyä lo'o nu sube bi', lo'o
ti nguxana ngu' bi' ngua'ni
tyaala ngu' ji'i ñati nu lijyä
bi'. 16 Li' ngusil'ya Jesús ji'i
nu sube cha' caq̃a ngu' slo yu.
Li' nchcui' yu lo'o nu ngu' nu
ndyaca tsa'a ji'i bi':

—Ta mä chacuayá' cha' cäa
nu sube ca slo na' —nacui—,
cha' sca nu sube ni, tso'o
tsa nxñi cha' tso'o ji'i y cui'
Ndyosi tyucui tyiquee bi'
tsiya' ti. Lo'o jua'a taca culo
Ni cña ji'i ñati nu jua'a jlya
ti' ji'i Ni, ñi'yä lo'o jlya ti' nu
sube ji'i Ni.¹⁷ Cha' liñi nda na'
re lo'o mä: Ñati nu ná xñi cha'
tso'o ji'i y cui' Ndyosi ñi'yä nu
nxñi sca nu sube cha' bi', ná
nts'u'u chacuayá' tyatí ñati bi'
ca su laca y cui' Ni loo.

*Nchcui' sca nu culiya' lo'o
Jesús*

¹⁸ Ndacua ndu sca ñati tlyu
nu laca loo ji'i ngu' judío. Li'
nchcuane yu bi' ji'i Jesús:

—MSTRU, TSO'O TSA NDU'NI
NU'U —NACUI—. ¿ÑI'YÁ CUA'NI
NA' CHA' CAJA CHALYUU NU NÁ
NGA'A CHA' TYE'NA? —NACUI NU
QUI'YU BI'.

¹⁹ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i
yu:

—¿Ni cha' laca nacui nu'u
cha' tso'o tsa na'? —nacui
Jesús ji'i yu bi'—. Sca ti ycui'
Ndyosi laca nu chañi cha'
tso'o laca Ni. ²⁰ Cua jlo ti'
nu'u lcaa cña nu ngulo ycui'
Ndyosi ji'i ñati tyá sa'ni la,
cha' nu nchcui' quityi ndi'yá:
“Ná cua'ni mä cha' suba' lo'o
clyo'o xa' ñati”, nacui quityi
bi'. “Ná cujuui mä ji'l tyá'a ñati
mä; ná cuaana mä; ná chcui'
mä cuentyu ji'l tyá'a ñati mä;
cua'ni tlyu mä ji'l sti xtyá'a
mä, jua'a tucuá mä cha' nu
nchcui' ngu' cusu' ji'l mä lo'o
mä.” Jua'a cha' nu nguxtyanu
ycui' Ndyosi ji'ná tyá sa'ni la.

21 — Tya lo'o cuañi' na' cua
ndaquiya' na' lcaa cha' bi'
— nacui nu qui'yu bi' ii'i Jesúis.

²²Nulo'o ndyuna Jesús cha'bi', li' nacui:

—Chaca tya cha' tya lyiji
cua'ni nu'u: yaa cujui' lcaa
cha' tso'o nu ntsu'u jinu'u,
cha' tyu'u cñi nu ta ji'i ngu'
ti'i; tyacua xi cha' tso'o jinu'u
nde loo la ca su ntucua y cui'
Ndyosi li!. Lo'o cua ngua'ni
nu'u cña bi', li' taca tya'a nu'u
lo'o na!.

²³ Nu lo'o ndyuna nu qui'yu
bi' cha' nu nchcui' Jesús, hora
ti ngua xñi' i ti' yu, cha' culiya'
tsa yu. ²⁴ Lo'o na'a Jesús cha'
xñi' i tsa ti' yu, li' nacui ji' i ngu'
nu ndi'i slo:

—Tucui tsa laca cha' ji'i
ngu' culiya' cha' tyatí ngu'
lo cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha'
caca Ni loo ne' cresiya ji'i
ngu'.²⁵ Lasa la cña laca cha'
tyeje tacui sca na'ni quiya'

cuxa, masi sca na'ni tonu, ñi'yä laca sca camello. Lasala cha' bi'; tucui la cña laca cha' tyatí sca ngu' culiya' ca su laca ycui' Ndyosi loo —nacui Jesús.

²⁶ Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', ndube tsa ti' ngu'.

—¿Tilaca taca ji'í clyaaá ji'í nu cuxi lacua, cha' tyalaa ca slo ycui' Ndyosi? —nacui ngu'.

²⁷ —Bi' laca sca cha' nu ná nchca cua'ni ni sca ñati chalyuu; pana ycui' Ndyosi ni, nchca ji'í Ni cua'ni Ni cha' tyalaa ngu' slo Ni —nacui Jesús ji'í ngu' bi'.

²⁸ —Cusu' —nacui Pedro ji'í—, cua nguxtyanu ya lcaa cha' nu ntsu'u ji'í ya cha' tya'ä ya lo'o nu'ü, ñi'yä nu nacui nu'ü cha' cua'ni ya —nacui.

²⁹ Li'nguxacui Jesús cha' ji'í yu:

—Cha' liñi nda na' lo'o ma juani, cha' ná ntsu'u ni sca ñati nu ndyaa tyijyu' cha' cua'ni cña cuentya ji'í ycui' Ndyosi, lo'o li'nguxtyanu na' ji'í ngu' bi' jua'a ti. Ntsu'u quiya' ndyanu lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'í ngu' bi', nu lo'o ndyaa ngu' cuentya ji'í ycui' Ni; masi tysi ngu', masi clyo'o ngu', masi sti ngu', masi xtya'ä ngu', masi sñi' ngu', nguxtyanu ngu' lcaa bi'. ³⁰ Pana quiña'a la cha' tso'o caja ji'í ngu' bi' chalyuu juani, tsa ña'a cha' nu nguna' ji'í ngu' bi', ngua ti' ngu'; jua'a nde loo la, li' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'í ngu' bi'.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' cua cajaa ti ycui'

³¹ Sca se'í ti ngusi'ya Jesús ji'í nu tii tyucuua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'í, cha' tyu'u ti'í ngu' slo yu cha' chcui' yu lo'o ngu':

—Tsaa na nde Jerusalén juani —nacui yu—, su caca lcaa cña nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'í ycui' Ndyosi cua sa'ni la, nu nguscua ngu' ji'í cua ña'a ca cha' nu caca 'na, na' nu lijyäa cha' caca na' ñati. ³² Cua ta ti ngu' 'na ji'í ngu' xa' tsu' cha' xtyí lo'o ngu' 'na, cha' chcui' ngu' cha' ti'í 'na, lo'o jua'a tu'u ngu' hitya sañi' ngu' 'na. ³³ Clyo quiji'í ngu' 'na lo'o reta, cuati cujuii ngu' 'na. Pana tsä nchca tyuna ni, li' tyu'ú na' chaca quiya'; ná tyanu na' lo'o ngu' jyo'o.

³⁴ Lcaa ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'í Jesús bi', ná ngua cuayá' ti' ngu' cha' bi', ni ná jlo ti' ngu' ni cha' laca nchcui' yu jua'a. Sca cha' tucui ngua, ná nda ngu' cuentya ñi'yä ndyu'u cha' bi'.

Ngu'a'ni Jesús cha' ndyaca tso'o sca nu cuityi' ngu' Jericó

³⁵ Cua tyalaa ti Jesús to' quichi' Jericó li'. Ca bi' nga'a sca nu cuityi' to' tyucuii, ndijña yu msta. ³⁶ Cha' quiña'a tsa ñati ndañi lijyä tyucuii, bi' cha' nchcuane nu cuityi' bi' ji'í xa' ñati:

—¿Na ca ndyaca re?
—nacui yu.

³⁷ Li' nacui ngu' ji'í yu cha' Jesús Nazaret bi' lijyä tyucuii juani. ³⁸ Li' cuii tsa ngusi'ya nu cuityi' bi':

—Jesús, cha' David ngua jyo'o cusu' jinu'ü —nacui yu—, cua'ni tya'na ti' nu'ü jna'—nacui.

³⁹ Ngu'nu ndyaa nde loo bi' ngusi'ya lo'o ngu' ji'i yu cha' ca ti yu cha' nxi'ya yu; pana ná ndyuna yu, cuii la nxi'ya yu li':

—Nu'ü ni, nu tya'a ñati ji'i jyo'o David —nacui yu—, cua'ni tya'na ti' nu'ü jna'.

⁴⁰ Li'ndatü Jesús cha' chcui' lo'o ngu' cha' cäq lo'o ngu' ji'i yu quicha bi' slo. Nu lo'o cua ndü yu cacua ti slo, li' nchcuane Jesús ji'i yu cuityi' bi':

⁴¹ —¿Na laca nu ntí' nu'ü cha' cua'ni na' lo'o nu'ü? —nacui Jesús ji'i.

—Cusu' —nacui yu—, ntí' na' cha' cua'ni nu'ü jo'o ji'i si'yu cloo na' —nacui nu cuityi' bi'.

⁴² —Caca tso'o cloo nu'ü lacua —nacui Jesús ji'i—. Xqui'ya cha' jlyá ti' nu'ü cha' 'na, bi' cha' tyaca tso'o nu'ü juani —nacui Jesús.

⁴³ Hora ti ndyaca tso'o loo nu cuityi' bi', ngua ji'i yu na'ü yu. Lo'o li' ndu'u yu ndya'ü yu lo'o Jesús, ndyu'ni tlyu yu ji'i ycui' Ndyosi. Lo'o jua'ü lcaa ñati nu na'ü cha' bi', lo'o ngu' bi' ngua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi li'.

19

Jesús lo'o Zaqueo

¹ Lo'o li' ndya'ü Jesús ndyaa yu cla'be quichi Jericó bi'. ² Ca bi' ntsu'u sca nu qui'yu culiya' nu naa Zaqueo, xu'na ngu' nu nclyo cñi cña loo ngu'

laca yu. ³ Cua ntí' yu tyuloo yu ji'i Jesús, pana ná nchca ña'ü yu ji'i cha' quiña'ü tsa ñati ndi'i. Lo'o Zaqueo ni, sata' ti yu. ⁴ Li' ngusna yu ndyatü yu nde loo ngu'; cha' ña'ü cuaana ti yu ji'i Jesús, ndyacu' yu lo sca yaca quityi tyucuii su nga'ü cha' tyeje tacui Jesús cacua ti. ⁵ Nu lo'o nteje tacui ti, li' nguxña'ü Jesús nde cuä, nchcui' lo'o Zaqueo bi':

—Zaqueo —nacui Jesús ji'i yu—, cua'ya clya nu'ü, cha' nga'ü cha' tyalaa na' to' tyi nu'ü juani.

⁶ Yala ntcha ti ngua'ya Zaqueo, cha' ndiya tsa ti' yu cha' nu nchcui' Jesús lo'o yu; tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu ta yu su tyi'i Jesús. ⁷ Nu lo'o na'ü ngu' cha' ndyaa Jesús slo Zaqueo bi', lcaa ngu' lye tsa nchcui' tube ngu' cha' ndyaa Jesús cha' tyanu toni'i ji'i sca ngu' cuxi, sca ñati nu ntsu'u tsa qui'ya ji'i. ⁸ Li' ndatü Zaqueo cha' chcui' lo'o Jesús:

—Ña'ü xi ya'ü, cusu' —nacui yu—. Ta na' sa cla'be cha' tso'o nu ntsu'u 'na ji'i ngu' ti'i. Si tya ntsu'u na nu nguaana na' cha' cua ngüiñilo'ü na' ji'i ngu', tya na' na bi' ji'i ngu', masi jacua tsa lo cua quije ji'i ngu' —nacui Zaqueo li'.

⁹ —Juani cua ngulaá ngu' nu ndi'i ni'i re ji'i nu cuxi nu ntsu'u ji'i ngu' —nacui Jesús li'—, cha' jua'ü nu qui'yu re ni, tya'a ñati na lo'o jyo'o Abraham laca yu. ¹⁰ Cua nda Ni 'na lijyächa' caca na' ñati

cha' clyana na' ji'i ñati nu nguna' chalyuu ji'i xqui'ya nu cuxi, lo'o jua'a cua'ni lyaá na' ji'i ngu' bi'.

Cuij ji'i tii tyaa'c cñi oro

¹¹ Laja lo'o nga'a ti ngu' ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu', li' nda yu sca cuij lo'o ngu'. Na cua ngulala ti tyalaa ngu' lo'o Jesús to' quichí Jerusalén, lo'o ngua tii ngu' cha' y cui' Jesús laca nu Cristo, nu ñati tlyu nu cua caa ti chalyuu; ngua ti' ngu' cha' la cui' hora nu caca Ni loo ji'i ngu' laca li'. ¹² Bi' cha' nda Jesús cuij re lo'o ngu':

—Ntsu'u sca nu qui'yu, sca ñati tso'o. Cua tsaa ti yu tyijyu' ca chaca chalyuu, ca su caja cña ji'i yu cha' caca yu loo ji'i ngu' tyaa' quichí tyi yu; lo'o cua ngujui cña bi' ji'i yu, hora ti xtyuu yu tyaa' yu chaca quiya', nti' yu. ¹³ Nu lo'o tyaa lyiji tsaa yu, li' ngusi'ya yu ji'i tii tyaa' ñati nu laca msu ji'i yu, cha' ta yu sca cña ji'i scaa ngu', sca cña oro nu quiña'a ntsu'u loo. Li' nacui yu ji'i ngu' msu bi': "Cua'ni ma ngana lo'o cña re tyucui tyempo nu tsaa' juani, ña'a cuayá' nu tyaa' na' chaca quiya'", nacui yu ji'i ngu'. ¹⁴ Pana nu ñati tyaa' quichí tyi yu, ná tso'o nti' ngu' ña'a ngu' ji'i yu. Li' ngua'a lo ngu' bi' cña ji'i sca taju ñati cha' tsaa lca'a ngu' ji'i yu, cha' ñacui ngu' ji'i nu laca loo tyijyu' ndi'ya: "Ná nti' ya cha' caca nu qui'yu jua rey ji'i ya, cha' caca yu loo quichí tyi ya", nacui ngu'. Pana ná ndube

ti' nu laca loo tsiya' ti bi', cha' nchcui' ngu' jua'a. ¹⁵ Bi' cha' ñaa yu lo'o cua ngujui cña cha' laca yu rey, ndyalaa yu to' tyi yu chaca quiya' li'. Nu lo'o ndyalaa yu, li' ngulo yu cña cha' tyaa' ngu' msu nu nda yu cña ji'i cha' cua'ni ngu' cña lo'o, cha' ca cuayá' ti' yu ni tsa lo ngua'ni ngu' ngana lo'o scaa cña bi'. ¹⁶ Nacui msu nu ndyalaa clyo bi': "Tii tyaa' tsa lo nu nda nu'u 'na ngua'ni na' ngana", nacui msu bi' ji'i yu. ¹⁷ Li' nguxacui rey cha' ji'i msu bi': "Tso'o tsa lacua. Sca msu tso'o laca nu'u. Liñi tsa ngua'ni nu'u, masi lo'o sca cña xti ti; bi' cha' ta na' chacuayá' cha' caca nu'u loo ji'i tii tyaa' quichí cuentya jna!". ¹⁸ Ndyalaa chaca msu li': "Cusu'", nacui, "ca'yu tyaa' tsa lo nu nda nu'u 'na ngua'ni na' ngana", nacui. ¹⁹ La cui' ti cha' nacui rey bi' ji'i: "Culo nu'u cña ji'i ca'yu tyaa' quichí cuentya jna' lacua", nacui rey ji'i msu bi'. ²⁰ Li' ndyalaa chaca msu bi': "Cusu'", nacui, "nde ñaalo'o na' cña jinu'u, cha' cua nguxco'o tso'o na' ji'i ne' sca pañito. ²¹ Ntsii na' xi ña'a na' jinu'u, cha' sca qui'yu tiji laca nu'u. Nscua' nu nchcuá' xa' ñati, bi' laca nu ndyiji jinu'u; lo'o jua'a ndu'ni nu'u clacua, masi xa' ñati ngua'ni cña bi'." ²² Li' nacui rey bi' ji'i: "Msu nu xña'a tsa laca nu'u. Xqui'ya cha' nchcui' nu'u jua'a, bi' cha' sta na' qui'ya hi li'", nacui rey. "Jlo ti' nu'u cha' laca na' sca ñati tiji, cha' nscua' nu nchcuá'

xa' ñat̄i, bi' laca nu caja jna'; jua'q̄ ndu'ni na' clacua, masi xa' ñat̄i ngua'ni cñā bi', nacui nu'q̄. ²³ ¿Ni cha' laca ná nda nu'q̄ cñi 'na jña xa' ñat̄i lacua, cha' nu lo'o xtyuu na' tyaq̄ na' chaca quiya', quiye cñi 'na li'? Lo'o xi sñi' cñi quiye'na li'cha' tyuu ngu' 'na." ²⁴ Li' nacui rey ji'l̄i ngu' nu ndi'l̄i bi': "Xñi ma cñi ji'l̄i yu re cha'ta mä ji'l̄i msu tso'o nu cua ntsu'u tii tyu'a cñi oro ji'l̄i". ²⁵ "Cusu'", nacui ngu' bi' ji'l̄i rey bi' li', "na cua ntsu'u tii tyu'a cñi oro ji'l̄i yu bi'. ¿Ni cha' tyuu caja la xa' cñi ji'l̄i yu?" ²⁶ Nguxacui rey cha' ji'l̄i ngu' li': "Jua'q̄ laca lo'o ñat̄i nu ntsu'u sca cha' ji'l̄i, tyu ta na' quiña'a la cha' ji'l̄i ñat̄i bi'; pana ñat̄i nu xixi ca cha' ntsu'u ji'l̄i ni, si ná nti' cua'ni cñā lo'o, hasta xlyaa na'nu xti ti cha' nu ntsu'u ji'l̄i li'. ²⁷ Lo'o juani ni, nu ngu' tyu'a cusu na' nu ná ngua ti' cha' caca na' rey ji'l̄i ngu', tyaq̄ lo'o clyu mä ji'l̄i ngu' bi' ca nde, cha' cujuii mä ji'l̄i ngu' ca slo na!".

Ngua'ni chi' ngu' loo Jesús lo'o ndyalaa yu nde quichí Jerusalén

²⁸ Lo'o cua nchcui' Jesús cha' bi', li' ndu'u yu ndyaa yu tyucuiii tsaa nde Jerusalén. ²⁹ Nu lo'o cua tyalaa ti ngu' to' quichí Betfagé, jua'q̄ to' quichí Betania nu nscua sii' ca'ya Olivos, li' ngulo Jesús cñā ji'l̄i tucua tyu'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'l̄i.

³⁰ —Yaa mä ca quichí piti jua nu cacua ti ndyaca. Nu lo'o tyalaa mä jua, li' quiye sca huru cuañi'ji'l̄i mä nu ndu

ndyaacä' ni', nu bilya tyucua ngu' chü' tsiya' ti. Xati' mä ji'l̄i cha' tyaq̄ mä tyaqalo'o mä ji'l̄i ni' ca nde. ³¹ Si ntsu'u nu ñacui ji'l̄i mä: "¿Ni cha' laca nxat̄i' mä ji'l̄i huru cua?", li' ñacui mä ji'l̄i ngu' bi': "Jesús nu Xu'na mä nti' ji'l̄i ni".

³² Ndyaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'l̄i li'. La cui' ñi'ya nu cha' nu nacui Jesús, jua'q̄ ngua. ³³ Nu lo'o ndu ngu' nxat̄i' ngu' huru bi', li' nchcuane nu laca xu'na huru bi' ji'l̄i ngu':

—¿Ni cha' laca nxat̄i' mä huru cua?

³⁴ Li'nguxacuiu ngu' cha'ji'l̄i:

—Na cua'nijo'o ni' ji'l̄i nu Xu'na na.

³⁵ Ñaa lo'o ngu' ji'l̄i huru bi' slo Jesús li'. Ngusta ngu' ste' ngu' hichu' ni', lo'o li' ngusacuiu ngu' ji'l̄i Jesús hichu' ni' bi'. ³⁶ Ñi'ya su ndyaa Jesús tyucuiii, jua'q̄ nguscana ngu' late' lo yuu li'. ³⁷ Cua ca'ya ti'l̄i ti ngu' sii' ca'ya Olivos, li' lo'o ti nguxana ngu' ndyu'ni tlyu ngu' ji'l̄i y cui' Ndyosi, cha' quiña'a tsa cha' tlyu cua na'a ngu'; cuiii ngusi'ya ngu' cha' chaa tsa ti' ngu' li':

³⁸ —Tso'o tsa ndyu'ni y cui' Ndyosi xqui'ya yu nu lijyä re chacuayá' ji'l̄i y cui' Ni nu Xu'na na, cha' caca nu nde loo ji'na —nacui ngu'—. Ti ti tyi'l̄i lcaa na nu ntsu'u nde cuä, nu cuentya ji'l̄i y cui' Ni laca. Masi juani ti cua'ni tlyu na ji'l̄i y cui' Ndyosi.

³⁹ Ntsu'u sca tucua ti ngu' fariseo laja ñat̄i bi', lo'o li' nchcui' ngu' lo'o Jesús:

—Mstru —nacuī ngu' bi'—, chcuī nu' u lo'o ñatī nu ndya'a lo'o nu'u cua, cha' tī ti chca'a tu'ba ngu' xi.

40 Nguxacuī Jesús cha' jī ī ngu' li':

—Si ca tī ngu' re juani, xī ya cua ña'a ca quee li' —nacuī Jesús.

41 Lo'o cua ndyalaa Jesús cacua ti to' quichí Jerusalén, ngusí'ya tsa yu lo'o na'a yu quichí bi'. Li' nacuī yu jī ī ngu':

42 —Masi tsaq juani ti nu lo'o tyá ndyiji xi tyempo jī ī ma, si tyaja'a ma cuna ma, taca ta na' sca cha' lo'o ma; tso'o tsa caca jī ī ma li', tī ti tyī lī ma li'. Pana juani —nacuī Jesús—, ná nchca ca cuayá' tī ma cha' re, cha' cua ntsu'u yacu' tī cha' re jī ī ma —nacuī—.

43 Pana tyalaa sca tsaq cuxi jī ī ma. Lo'o li' cuiñá ngu' tyá a cusúu ma ngutu yuu tyucui ña'a to' quichí. Li' su'ba lo'o ngu' bi' tyucui ña'a to' quichí.

44 Cuityí ngu' quichí tyi ma, ña'a lo yuu ti, cujuuī ngu' jī ī tyá a ndī ī ma; ná xtyanu ngu' ni sca quee nscua chu' tyá a quichí tyi ma, xqui'ya cha' ná ndyuloo ma jna' hora juani lo'o ñaa na' nu laca na' Sñī' ycuī Ndyosi ca su ndī ī ma.

Ngulo'o Jesús jī ī ngu' cuxi nu ntsu'u ne' laa tonu

45 Lo'o li' ndyaa Jesús lquichí, ndyatí yu ndyaa yu ne' laa tonu bi'. Li' nguxana yu ngulo'o yu jī ī ngu' nu ndyujui' yu'ba; jua'a jī ī ngu' nu ndyi'ya yu'ba ca bi', lo'o

jī ī ngu' bi' ngulo'o Jesús li'.
46 Nchcuī yu lo'o ngu' li':

—Ndī yá cha' nu nscua lo quityi jī ī ycuī Ndyosi cuentya jī ī laa re —nacuī Jesús—: “Nī ī su caca chcuī lcaa ñatī lo'o ycuī Ndyosi, jua'a ñacuī ngu' cha' jī ī nī ī 'na”, nacuī ycuī Ndyosi. Jua'a nscua lo quityi, pana juani cua ngua'ni ma jī ī cha' to' tyī ngu' cuaana laca nī ī re —nacuī Jesús jī ī ngu' bi'.

47 Lcaa tsaq ndya'a Jesús nclyu'u jī ī ngu' ne' laa bi'. Lo'o ngu' sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' cusu' jī ī quichí, ndya'a ngu' nclyana ngu' ñī'yá caca cua'nī ngu' cha' cujuuī ngu' jī ī Jesús. 48 Pana ná ngujui ñī'yá nu cua'nī ngu' cha' cuxi bi', cha' cua quiñá'a tsa ñatī ndya'a lo'o yu, lo'o jua'a ndiya tsa tī ngu' nduna ngu' cha' nu nchcuī yu.

20

Ndyu'ni Jesús cña chacuayá' jī ī ycuī Ndyosi

1 Ngua sca tsaq nga'a Jesús ne' laa nclyu'u yu jī ī ñatī; nchcuī yu cha' jī ī ycuī Ndyosi, ñī'yá nu ndu'ni lyaá Ni jī ī ngu'. Lo'o li' lijya lcaa sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' cusu' jī ī quichí bi', stu'ba ti lijya ngu' slo Jesús. 2 Nchcuane ngu' bi' jī ī Jesús li':

—Cacha' clya jī ī ya: ¿tilaca nda chacuayá' jinu'u cha' cua'ni cña nu ndyu'ni nu'u? —nacuī ngu'.

³ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Jua'a na' xcuane na' sca cha' ji'i mä cha' xacui mä cha' 'na: ⁴ ¿Tilaca nda chacuayá' ji'i jyo'o Juan cha' ntyucuatya yu ji'i ngu' lacua? ¿Ha y cui' Ndyosi? ¿Ha ñatí chalyuu nda chacuayá' ji'i yu?

⁵ Lo'o li' nguxana ngu' nchcui' tube ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Ni'yä ñacui na juani? —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'. Si ñacui na cha' y cui' Ndyosi nda chacuayá' ji'i Juan bi', li' ndi'yä xacui yu jua cha' ji'na: “¿Ni cha' ná jlyá ti' mä cha' nu ngulu'u yu lacua?” ⁶ Si ñacui na cha' ñatí chalyuu nda chacuayá' ji'i Juan bi' ni, li' cujuui nu quiña'ä tsa ñatí nu ndi'i re ji'na lo'o quee, cha' tu'ba ji'i y cui' Ndyosi cha' nchcui' Ni lo'o ñatí ngua jyo'o Juan bi', nti' ngu'.

⁷ Li' nguxacui nu ngu' tlyu bi' cha' ná jlo ti' ngu' tilaca nda chacuayá' ji'i jyo'o Juan bi', cha' ntyucuatya yu ji'i ngu'.

⁸ Li' nacui Jesús ji'i ngu':

—La cui' ti na', ná cacha' na' ji'i mä tilaca nda chacuayá' cha' cua'ni na' cña re —nacui.

Cuii ji'i msu xñaa' aji'i ngu'

⁹ Lo'o ti nguxana Jesús nda sca cuii lo'o ngu' nu ndu slo:

—Ntsu'u sca nu qui'yu nu ntsu'u sca lo'o su ndyataa yu yaca si'yu losu' tyixi ji'i yu. Lo'o li' nda yu yuu su ndu'ni yu cña ngüijña xa' ñatí. Chacua' li' ndu'u yu ndyaa yu

tyiju' tyu' tsa tyempo. ¹⁰ Nu lo'o cua ndyalaa tyempo suu ngu' si'yu bi', li' ngulo nu xu'na yuu bi' cña ji'i sca msu ji'i yu, cha' tsaa jña ji'i ngu' nu ndyu'ni cña ne' lo'o ji'i yu, cha' ta ngu' sa yu'be si'yu nu nga'ä cha' tyacua ji'i xu'na yuu bi'. Pana nu ngu' bi' ni, ngujui'i ngu' ji'i msu bi', ngulo'o ngu' ji'i; lo'o nguxtyu' yu ñaa yu slo xu'na yu, ni sca na ná nda ngu' ji'i. ¹¹ Li' nda xu'na yuu bi' chaca msu ndyaa. Pana la cui' jua'a ngua'ni ngu' lo'o nu chaca msu bi'; chiya'a tsa nchcui' ngu' lo'o, li' ngujui'i ngu' ji'i, lo'o la cui' jua'a ná nda ngu' ni sca si'yu ji'i. ¹² Xa' nda xu'na yuu bi' ji'i chaca msu ndyaa, cha' jña yu na nu ntsu'u lo cña bi'. Pana lo'o yu bi', ti'i tsa ngua'ni quicha ngu' nu ndyu'ni cña bi' ji'i, ña'ä cuayá' nu ngulo'o ngu' ji'i nde chu' lo'o bi'.

¹³ Lo'o li' ngulacua ti' xu'na yuu bi': “¿Ni'yä cua'ni na' juani? Ndi'yä cua'ni na': Ta na' ji'i sñi' y cui' ca na' nu tyaca'a tsa jna' cha' tsaa ca bi'. Ná tyiquee' tyaja'ä ngu' taquiya'ngu' ji'i yu bi'”, nacui xu'na yuu bi' li'. ¹⁴ Nu lo'o na'ä ngu' nu ndyu'ni cña ne' lo'o bi' ji'i yu cuañi' cha' li-jiä yu, li' ndi'yä nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu': “Yu cua laca nu nti' cha' qui'ya ji'i cña re. ¿Ni'yä cua'ni na cha' cujuui na ji'i cha' tyanu cña re ji'na, cha' caca na xu'na lo'o re?” nacui nu ngu' cuxi bi' ji'i tya'a ngu' li!. ¹⁵ Hora ti ngulo'o ngu' ji'i

sñi' xu'na yuu bi' chu'lo'o. Li' ndyujuii ngu' ji'i.

Li' nchcuane Jesús ji'i ngu' nu ndyuna cuii bi':

—¿Na laca cua'ni nu xu'na yuu bi' lo'o nu ngu' cuxi bi', nti' ma? ¹⁶ Nclyacua ti' na' cha' cña y cui' xu'na yuu tu'ni, cha' cujuuii ji'i nu ngu' cuxi bi', lo'o li' ta yuu bi' ji'i xa' ñati cha' cua'ni ngu' cña ndacua.

Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', li' nacuii ngu':

—¡Ná cua'ni y cui' Ndyosi jua'a!

¹⁷ Na'a tsa Jesús ji'i ngu', li' xa' nchcui' lo'o ngu' chaca quiya':

—¿Ni cha' laca nu nchcui' quityi cusu' ji'i y cui' Ndyosi lacua? Ndi'yä nchcui' quityi bi':

La cui' quee tonu nu ngux-cuaä cuityi ni'i ji'i cha' ná tso'o ña'a nti' ngu', cua ngujui cña nu cua'ni quee bi' juani; ndu bi' su ndulo la cha' ji'i cuentya ji'i y cui' Ndyosi.

¹⁸ Na' lacä ñi'yä laca quee tonu bi' —nacuii Jesús—, cha' ñi'yä nu ngua'ni cuityi ni'i lo'o quee bi', jua'a ndyu'ni ma lo'o na!. Pana si nti' ñati cua'a ji'i cha' jna', nga'aa tso'o tyil'i ñati bi' li'; lo'o cua'ni cuayá! Ni ji'i lcaa ñati chalyuu, tye cha' tsiya' ti ji'i ñati nu ná ntaja'a xñi cha' jna' lo'o tya nguti'i ngu' nde chalyuu.

Cha'ji'i cñi cña loo ngu'

¹⁹ Lo'o li' lcaa sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' mSTRU cha' jo'ó, ngua ti' ngu' cha' xñi

ngu' ji'i Jesús cha' tyaa lo'o ngu' ji'i preso la cui' hora bi'; cua ngua cuayá' ti' ngu' bi', cha' ji'i y cui' ngu' nchcui' Jesús lo'o nchcui' yu cuii bi'. Pana ntsii ngu' xi ji'i ñati quichi bi!. ²⁰ Li' ngusta ngu' ji'i ñati cha' tyu cuä ji'i Jesús, cha' cui'ya ngu' cuentya ni cha' ta yu; cuaana ti ngua'ni ngu' jua'a, cha' culacua ti' Jesús cha' ñati tso'o laca ngu'. Na cua nti' ngu' cha' cuna ngu' sca cha' nu tyu'u tu'ba Jesús, lo'o li' xqui'ya cha' bi' taca ji'i ngu' sta ngu' qui'ya ji'i yu. Li' tyaa lo'o ngu' ji'i yu ya' ngu' gobierno, cha' cua'ni cuayá' ngu' ji'i yu. ²¹ Bi' cha' nchcuane ngu' cuiñi bi' ji'i Jesús li':

—MSTRU —nacuii nu ngu' cuiñi bi'—, jlo ti' ya cha' xcui' cha' liñi nchcui' nu'u. Tso'o tsa ndyu'u lcaa cha' nu ngulu'u nu'u. Si'i na tyaca'a la ndu'ni nu'u ji'i sca ngu'; masi culiya'ngu', masi nchca tsa ji'i ngu', stu'ba ti ndu'ni nu'u lo'o cua ña'a ca ñati. Cha' liñi ji'i y cui' Ndyosi nclu'u nu'u. ²² Tyu'u cha' clyu ti' jinu'u, cacha' liñi nu'u ji'i ya: ¿Ha ntsu'u chacuayá' ji'na cha' ta na cñi cña loo na ji'i rey tlyu nu ndi'i xa' tsu' bi', o tso'o la si ná ta na cñi cña loo ji'i rey bi'? —nacuii ñati bi' ji'i Jesús.

²³ Ngua tii Jesús ña'a cha' cuiñi nu ntsu'u tyiquee ngu' lo'o nchcuane ngu' ji'i yu jua'a. Li' nacuii yu ji'i ngu':

—¿Ni cha' laca nchcui' cuayá' ma jua'a lo'o na'?

—nacuīyu ji'īngu'—.
24 Culu'u mā sca cñī plata 'na.

Li' ngulu'u ngu' nu cñī
plata bi' ji'īyu.

—¿Tilaca laca nu ca ji'īlcī
nu nga'a chū̄ cñī re? ¿Ti ji'ī
xtañīyu nu nscua chū̄ cñī re?
—nacuīJesús ji'īnu ngu' cuiñī
bi' li'.

25 Nguxacuīngu' cha' ji'īyu
li':

—Xtañīrey tlyu nu ndi'īxa'
tsu', bi' nga'a chū̄ cñīcua
—nacuīngu' li'.

—Tso'o —nacuīJesús li'—,
ji'īrey tlyu bi' tyā mā lcaa na
nu nga'a cha' ta mā ji'īlacua;
jua'a ji'īy cui' Ndyosi tyā mā
lcaa na nu ntsu'u cha' tyā mā
ji'īNi.

26 Ná ngujuī ñi'yā nu sta
ngu' qui'yā ji'īJesús nde su
ndi'īngu' quichí bi'. Pana
ndube tsa ti' ngu' ji'īyu
xqui'yā cha' nu cua nguxacuī
yu ji'īngu' bi', bi' cha' t̄ītyā
ndyaa ti'īngu' bi' li'.

Nchcuane *ngu'* *ji'ī* *Jesús*
ñi'yā *caca* *nu* *lo'o* *tyu'ú* *jyo'o*
ñati *chaca* *quiya'*

27 Ca tiya' la li' ndyalaa
chaca taju ngu' judío, ndyaa
na'a ngu' ji'īJesús. Ngu' sa-
duceo laca ngu' bi', ngu' nu
nacuīcha' ná ntsu'u ni sca
jyo'o nu taca ji'ītyu'ú chaca
quiya'. 28 Lo'o li' nacuīngu'
bi' ji'īJesús:

—Mstru —nacuīngu'—,
nu ngua sa'ní nguscua jyo'o
Moisés sca cha' lo quityi nu
ndyanu ji'na. Ndi'yā nchcui'
cha' bi': nu lo'o cua ngujuī
sca nu qui'yū lo'o ndyanu
ti'ī clyo'o yu, si ná ndi'ī ni

sca sñīngu', li' ntsu'u cha'
ji'ītya'a ngula yu nu ntucua
ycui' ti cha' caja clyo'o lo'o
nu cuna'a q̄ti'i bi'. Lo'o caja
sñīngu' li', sñītya'a yu nu
cua ngujuīlaca sñīclyo ñacuī
ngu'. 29 Pana ndi'yā ngua
sca quiya': Nguti'ī cati tyā'a
ngu' qui'yū xcui' tyā'a ngula
ngu'. Ngujuī clyo'o nu cusu'
la, pana ngujuīyu lo'o bilya
caja ni sca sñīyu. 30 Tya'a
ngula yu nu nchca tyucuaa
ngujuī clyo'o lo'o nu cuna'a q̄ti'i bi'li',
pana la cui' ti ngujuīyu
lo'o bilya caja sñīyu.
31 Lo'o jua'a tyā'a ngula yu
nu nchca tyuna, bi' ngujuī
clyo'o lo'o nu cuna'a q̄bi'; jua'a
lcaa tyā'a ngu' bi', ngujuī
clyo'o ngu' lo'o nu cuna'a q̄bi'.
Pana ngujuīca ta'a cati tyā'a
ngu' qui'yū bi', lo'o ni sca sñīngu'
ná ntsu'u lo'o nu cuna'a q̄bi'.
32 Ca su ndye cha' li',
lo'o nu cuna'a q̄bi' ngujuī li'
—nacuīngu' ji'īJesús—. 33 Nu
lo'o tyu'ú lcaa jyo'o chaca
quiya', ¿tilaca laca nu caca
clyo'o nu cuna'a q̄bi' chañi ca?
Lo'o ngutu'ú nu cuna'a q̄bi'
chalyuu, ngujuī clyo'o cho'
lo'o tsaca yu, lo'o li' ngujuī
clyo'o cho' lo'o chaca yu, ña'a
cuayá' nu ngujuī clyo'o lo'o ca
ta'a cati tyā'a ngu' bi'. ¿Tilaca
laca nu chañi ca cha' ngua
clyo'o cho' bi'?

34 Li' nguxacuīJesús cha' ji'ī
ngu' bi':

—Nde chalyuu cua ña'a ca
ngu' qui'yū lo'o ngu' cuna'a
ndyijī clyo'o ngu'. 35 Pana
ñati nu caja chaca chalyuu
nu ná nga'a cha' tye ji'īngu'

ca slo y cui' Ndyosi ni, nu lo'o tyu'ú ngu' bi' chaca quiya', nga'aa caja clyo'o ngu', ni nga'aa ta ngu' ji'i sñi' ngu' cha' caca clyo'o ngu',³⁶ cha' ca bi' nga'aa ntsu'u cha' cajaa ngu' tsiya' ti. Caca ngu' bi' ñi'yä laca xcä nu ndi'i slo y cui' Ndyosi; caca ngu' sñi' y cui' Ndyosi tsiya' ti, cha' cua ndyu'ú ngu' chaca quiya'.³⁷ Jyo'o cusu' Moisés ndacha' ji'ná cha' chañi cha' tyu'ú jyo'o ñati chaca quiya'. Lo quityi bi' nguscua Moisés ñi'yä ngua lo'o na'a yu yaca ca'cña ti nu ndyatu quii' tyucui ña'q lo yaca bi', pana ná ndye ndyaquí bi'. Li' nguañi nchcui' y cui' Ndyosi laja quii' bi' lo'o nacui Ni cha' Xu'na jyo'o Abraham laca Ni, Xu'na jyo'o Isaac laca Ni, Xu'na jyo'o Jacob laca Ni. Ñati tya'a na nu nguti'i chalyuu re cua sa'ni la ngua ngu' jyo'o bi'.³⁸ Pana ná nacui quityi bi', cha' na cua ngua y cui' Ndyosi Xu'na ngu' bi', masi ña'q ti tya laca Ni Xu'na ngu' bi' juani; jua'q ndyu'u cha' bi'. Bi' cha' lo'o ji'i ñati lu'ú laca Ni loo, lo'o jua'q nti' tsa Ni cha' lcaa ñati chalyuu tyi'i cuentya ji'i y cui' Ni —nacui Jesús.

³⁹ Li' nacui sca tucua ti mstru cha' jo'ó bi' ji'i Jesús:

—Cusu', tso'o tsa nchcui' nu'ú —nacui ngu' ji'i.

⁴⁰ Ndyutsii ngu' li'. Nga'aa ngua'ni tyiquee ngu' cha' chcui' ngu' xi xa' la cha' lo'o Jesús.

Nchcuane Jesús ji'i ngu' cuentya ji'i nu Cristo

⁴¹ Li' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—¿Ni cha' laca nacui ngu' cha' rey David ngua jyo'o cusu' ji'i Cristo?⁴² Ndi'ya cha' nguscua y cui' David bi' lo quityi Salmos:

Y cui' Ndyosi nu laca Xu'na na nacui ji'i Cristo nu Xu'na na':

“Tyucua nu'ú nde la'a tsu' cui' 'na, cha' stu'ba ti caca nu'ú loo lo'o na”, nacui Ni,

⁴³ “ñ'a'a cuayá' nu cua'ni tye na' cha' ji'i lcaa tya'a cusuu nu'ú”, nacui y cui' Ndyosi ji'i Cristo li'.

⁴⁴ Xu'na na', ngua'ni y cui' David ji'i Cristo. ¿Ñi'yä caca chcui' ngu' cha' jyo'o cusu' ti ji'i Cristo ngua David lacua?

Ngusta Jesús qui'ya ji'i mstru cha'jo'ó bi'

⁴⁵ Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i. Lo'o jua'a lcaa ñati nu ndi'i slo nchca'q jyacä ngu' ji'i cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

⁴⁶ —Tii ti ti' ma' cha' ná cñilo'o mstru cha' jo'ó jua ji'i ma'. Ndiya tsa ti' mstru bi', cha' laca ngu' tlyu; bi' cha' lacu' ngu' bi' late' tyucui cu', cha' lye tsa cua'ni chj' ngu' loo ngu' bi' lo'o tsaa ngu' bi' lcaya', jua'q nti' ngu' mstru bi'. Xcui' lo yaca xlyá nu tso'o la ña'q ntyucua ngu' bi' ne'laa ji'i ngu', jua'q ntyucua ngu' bi' ca su tso'o la lo'o ndya'q ngu' bi' ta'a.⁴⁷ Hasta nxlyáá ngu' bi' ña'q tsaca ni'i ji'i nu

cuna'a ti'i. Cñilo'o ti ngu' bi' ji'i ñati cha' ñati tso'o laca ngu' bi'; bi' cha' quiña'a tsa cha' jo'ó nchcui' ngu', tyiquee' tsa nchcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi li'. Pana tucua cha' ntsu'u tyiquee' ngu' bi'; bi' cha' tlyu la cha' ti'i caca ji'i ngu' bi', lye la chcube' ngu' bi' li'.

21

Cha' tso'o ji'i nu cuna'a ti'i

¹ Lo'o li' na'a Jesús ji'i ngu' culiya' nu ndya'a ne' laa, cha' nsu'ba ngu' cñi ne' cñá' su tyu'u msta. ² Lo'o jua'a na'a yu ji'i sca nu cuna'a ti'i nu ngusu'ba tucua tya'a ti cñi sube ne' cñá' bi'. ³ Li' nchcui' Jesús lo'o tya'a ndya'a yu:

—Chañi cha'núnda na'lo'o ma, cha' quiña'a la cñi nda nu cuna'a ti'i jua que lcaa xa' ñati. ⁴ Nu ngu' culiya' jua ni, nda ngu' xi cñi nu cua ntyu-cua ti ji'i ngu'; lo'o nu cuna'a ti'i jua ni, ti'i tsa, pana cua nda ma' lcaa nu ntsu'u ti xi ji'i ma' cha' tyiji yu'u ji'i ma' chalyuu re.

Ngulala ti cati nu laa tonu bi'

⁵ La cui' hora ndu xi ñati nchcui' ngu' cha' ji'i laa tonu bi', lo'o jua'a nchcui' ngu' cha' ji'i quee nu tso'o tsa ña'a nu ntsu'u ji'i laa bi'; nchcui' ngu' cha' ji'i na nu tso'o tsa ña'a, na nu cua nda ngu' ña'a msta ti ji'i cha' caca tso'o la ña'a ne' laa bi'. Li' nchcui' Jesús cha' ji'i laa bi':

⁶ —Tyalaa tsä nu tye cha' ji'i lcaa na nu ña'a cu'mä re juani cati, ña'a cuayá' nu nga'aa

tyanu ni sca quee nu xñi ca'a chu' tya'a.

Cha' ti'i nu caca lo'o cua tye ti chalyuu

⁷ Li' nchcuane ngu' ji'i Jesús:

—Mstru, ¿ni jacua' caca cha' bi'? —nacui' ngu' ji'i Jesús—. ¿Ñi'yä caca ca cuayá' ti' ya lo'o cua caca ti cha' cuxi bi'?

⁸ —Cui'ya ma cuentya —nacui' Jesús li'—, cha' ná tucui cñilo'o ji'i ma. Quiña'a tsa ngu' caa' ngu' nu ñacui' cha' Cristo laca ycui' ca ngu': “Juani ndyalaa tyempo bi!”, ñacui' ngu' bi'. Pana ná xñi ma cha' ji'i ngu' bi'. ⁹ Nu lo'o caja cha' ji'i ma cha' cua lijyä tyempo cusüü, masi nde quichí tysi ma, masi tyijyu', ná cutsii' ma li'. Nga'a cha' caca lcaa cha' bi' clyo la, pana tya lyiji tyalaa hora tye chalyuu.

¹⁰ Li' tya nda la Jesús cha' lo'o ngu':

—Xüü tya'a ñati sca tsu' lo'o ngu' chaca tsu', jua'a xüü tya'a ñati sca quichí tlyu lo'o ñati chaca quichí tonu. ¹¹ Lye tsa caca jbi'na ji'i ngu'; cua ña'a ca quichí caa' quicha tyaala nu xñi ji'i lcaa ngu' li'. Lye tsa ña'a caca nde cua, tyil'i yutsii' tya chalyuu lo'o ña'a ngu' sca na tlyu nu tyaca nde cua.

¹² 'Lo'o cu'mä ni, nu lo'o tya lyiji caca cha' bi', li' xñi ngu' ji'i ma cha' sca' ngu' ji'i ma, ta ngu' cha' ti'i ji'i ma, sta ngu' qui'ya ji'i ma su ndyu'u ti'i ngu' ne' laa; lo'o jua'a su'ba ngu' ji'i ma ne' chcuä,

tsaa lo'o ngu' ji'i mä slo rey, jua'a slo xa' ngu' nu laca loo, xqui'ya cha' ngusñi mä cha' 'na. ¹³ Masi cuxi tsa caca cha', pana caja tyempo ji'i mä cha' chcui' mä cha' jna' lo'o ngu' li!. ¹⁴ Ná quiña'a tsa cha' clyacua ti' mä yala la, ñi'yä nu chcui' mä lo'o ngu' nu laca cña cha' cua'ni lyaá ycui' ca ti mä ji'i mä. ¹⁵ La cui' hora bi' cua'ni na' cha' ca'ya cha' hique mä cha' ca jlo ti' mä ñi'yä nu chcui' mä lo'o ngu' bi', cha' ná caja cha' nu xtyacui tya'a cusüü mä lo'o mä, cha' ná caja ñi'yä nu chcui' loo ngu' ji'i mä. ¹⁶ La cui' sti mä, la cui' ngu' tya'a ngula mä, masi tya'a tyijyu' ti mä, masi tya'a tso'o mä, la cui' ca ngu' bi' tsaa lo'o ngu' ji'i mä slo ngu' tisiya. Lo'o ntsu'u cu'mä nu cujuii ngu' ji'i mä li', ¹⁷ cha' tyucui ña'a chalyuu ntsu'u quiña'a tsa ngu' nu ti'i ti' ngu' ña'a ngu' ji'i mä xqui'ya na'. ¹⁸ Pana ná chcuna' ni sca quicha' hique cu'mä cuentya ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁹ Nu lo'o cua ndalo mä ji'i lcaa cha' cuxi bi', li' tya caja chalyuu ji'i mä lo'o cua ndye cha'.

²⁰ 'Pana nu lo'o ña'a mä cha' nsu'ba lo'o ngu' cusüü tyi'i ca to' quichi Jerusalén re, li' ca cuayá' ti' mä cha' cua tye ti cha' ji'i quichi tyi mä re. ²¹ Lo'o li' lcaa cu'mä, lo'o lcaa ngu' nu tya ndi'i loyuu su cuentya Judea re, nga'a cha' xna mä tyaa mä tyu'u cuatsi' mä nde ca'ya; jua'a ngu' nu ndi'i quichi Jerusalén re, ntsu'u cha' tyu'utsu' ngu'

quichi re; jua'a ngu' nu ndi'i ne' quixi', nga'aa caja tyempo cha' tyää ngu' nde quichi. ²² Tsä chcube' mä caca tsä bi', lo'o li' nga'a cha' tyu'u tucua lcaa cha' nu nscua lo quityi cusu' cha' caca. ²³ Tya'na tsa caca ji'i ngu' cuna'a nu ntsu'u sñi' tsä bi'; jua'a tya'na tsa caca ji'i nu ngu' cuna'a nu ntsu'u cubi' cuañi' nu tya ndyati', cha' lye tsa tyu'u cha' ti'i lo yuu; cuxi tsa cha' ti'i caca ji'i ngu' li!. ²⁴ Ntsu'u ngu' nu cajaa laja cha' cusüü bi', lo'o jua'a ntsu'u xa'la ngu' nu tyaa ngu' preso lcaa lo yuu su cuentya ji'i xa' nasiyu tyijyu' la. Satá quiya' ngu' xa' tsu' bi' ji'i quichi Jerusalén re, ña'a cuayá' nu tye tyempo nu ngujui chacuayá' ji'i ngu' bi', cha' caca ngu' loo ca nde.

Ndi'ya caca lo'o chaca quiya' caa ycui' nu cua nda Ni ji'i lijya cha' caca ñati

²⁵ 'Tyu'u tucua cuayá' nu tyaca' ña'a ngu' lo cuichaa li', jua'a lo co', la cui' jua'a lo cualya nu ntsu'u nde cuä. Lo'o li' lye tsa quichi cha' hique ñati chalyuu; cutsii tsa ngu' li', xqui'ya cha' lye tsa cañi ntyiji'i clyoo' lo hitya tyujo'o. ²⁶ Hasta tyucua ti ti'lí ñati, xqui'ya cha' cutsii tsa ngu' laja lo'o ntajatya ngu' si tya caca la cha' cuxi bi'; lye tsa culacua ti' ngu' na ca caca chalyuu. Lo'o jua'a lye tsa quiña lcaa cuii nu ntsu'u nde cuä. ²⁷ Li' ña'a ngu' ji'i ycui' na' nu cua nda Ni 'na lijya cha' caca na' ñati, ña'a ngu' lo'o tyää na'laja coo nu ndubi

tsa ña'q. Tlyu tsa chacuayá' ngujui jna' cha' tyaq na' li'; jua'q lye tsa quiji'i xee loo na' lo'o caq na' li', nu lo'o caca na' loo. ²⁸ Nu lo'o xana caca cha' bi', li' cua'ni tlyu ma tyiquee ma, taca ca chaa ti' ma chaca quiya' cha' cua ngulala tsa clyaá ma li' —nacui Jesús.

²⁹ Lo'o jua'q nda Jesús chaca cuu re lo'o ngu' li':

—Ña'q ma xi ji'q cua ña'q ca yaca quityi, ña'q ma xi ji'q yaca ntsati; ³⁰ lo'o ña'q ma cha' cua ntyucua laca', li' nchca cuayá' ti' ma cha' cua ngulala ti caca ni tyo. ³¹ La cui' jua'q caca lo'o caca lcaa cha' nu cua nchcui' na', li' ca cuayá' ti' ma cha' cua caa ti y cui' Ndyosi cha' caca Ni loo. ³² Chañi cha' nu nda na' lo'o ma —nacui Jesús—, caca lcaa cha'bi'lo'o bilya tye cha' ji'q ñatí nu lu'ú chalyuu juani. ³³ Tye cha' ji'q lcaa na nu ntsu'u nde cua, tye cha' ji'q lcaa na nu ntsu'u nde lo yuu, pana ná tye cha' ji'q cha' nu cua nchcui' na' lo'o ma; nga'a cha' caca cha' bi'.

³⁴ Cui'ya ma cuentya, cua'a ma ji'q y cui' ca ma cha' tii ti ti' ma tyi'q ma lo'o tyalaa tsä bi'; si culiji yu'u ti ma chalyuu ji'q ma jua'q ti lo'o ndya'q tsa ma calle, lo'o cu'bi ti ma, la cui' jua'q si ntsu'u tyuq tya'a cha' nu ndube tsa ti' ma ji'q, ná caca tyi'q ma tii ti ti' ma li'. Ñi'yq ndyacu' sca lco'o, ³⁵ jua'q caca nu lo'o tyalaa tsä bi' ca su ndi'q lcaa ñatí lu'ú tyucui ña'q chalyuu. ³⁶ Tii ti ti' ma tyi'q ma chalyuu lacua. Lcaa tyempo chcui' ma lo'o

y cui' Ndyosi cha' xtyucua Ni ji'q ma, cha' talo ma lo'o caca cha' cuxi bi' chalyuu. Lo'o li' caja ñi'yq nu tyalaa ma su tyucua y cui' na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñatí, cha' cua'ni cuayá' na' ji'q ma —nacui Jesús ji'q ngu'.

³⁷ Lcaa tsä ndacuq ndya'q Jesús nclyu'u yu ji'q ngu' ne' laa tonu ca quichí Jerusalén bi'; lcaa talya ndyu'u yu ndyaa yu ndi'q yu nde lo ca'ya nu ntucua cacua ti, nu naa ca'ya Olivos. ³⁸ Lcaa tsä, talya tsa ndya'q quiña'q ñatí ne' laa tonu bi', cha' cuna ngu' ni cha' nda Jesús.

22

Cuaana ti ngüiñi cha' ji'q ngu' lo'o tya'a ngu' cha' xñi ngu' ji'q Jesús

¹ Cua ngulala ta'a nu lo'o ndacu ngu' judío sca lo xlyá nu ná lo'o scua tiye' ndya'; ta'a pascua, jua'q naa ta'a bi'. ² Lo'o nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o mstru cha' jo'ó bi' ni, nclyana ngu' ñi'yq caca cha' cujuii ngu' ji'q Jesús, masi ntsii ngu' ji'q ñatí quichí.

³ Li' ndyatí y cui' nu xña'q nu naa Satanás ne' cresiya ji'q Judas Iscariote, masi la cui' tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'q Jesús laca yu bi'. ⁴ Bi' laca nu ndyaa, ndyaa na'a ji'q ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ji'q ngu' nu laca cña ne' laa. Li' nchcui' yu lo'o ngu' bi' ñi'yq nu cua'ni yu cha' tya yu ji'q Jesús ya' policía, cha' tyaq lo'o ngu' ji'q slo sti jo'ó bi'. ⁵ Tso'o tsa ngua ti' ngu' sti jo'ó bi'. Lo'o li'

nacuī ngu' bi' ji'ī yu cha' ta
ngu' cñi ji'i; ⁶ ngüiñi cha' ji'ī
yu lo'o ngu', bi' cha' nguxana
yu ngulana yu ñi'yä nu cua'ni
yu cha' tyaa lo'o yu ji'ī Jesús
laja lo'o ná ndi'ī ñati.

*Chaca tya quiya' ndyaca
Jesús siī lo'o ngu' nu ndyaca
tsa'a ji'ī*

⁷ Li' ndyalaa tsä ta'a nu
ndacu ngu' xlyá tiji; la cui'
tsä bi' ntsu'u cha' cujuuī ngu'
xlyá' cuañi' cha' cacu ngu' siī
ta'a pascua bi'. ⁸ Li' ngulo
Jesús cña ji'i Juan lo'o ji'i Pedro:

—Yaa clyá mä cha' cua'ni
cho'o mä siī nu cacu na
cuentya ji'ī ta'a pascua
—nacuī yu ji'ī ngu' bi'.

⁹ Li' nchcuane ngu' bi' ji'ī
yu:

—¿Macala nti' nu'u cha'
cua'ni cho'o ya siī bi'?

¹⁰ Nguxacuī Jesús cha' ji'ī
ngu' bi' li':

—Nu lo'o tyalaa mä to'
quichí, li' tyacua tya'a mä
lo'o sca nu qui'yu nu ntucua
sca te'lí hitya scü yu —nacuī
Jesús—. Tyu'u lca'a mä ji'ī
yu ña'ä cuayá' nu tyalaa mä
toni'i su tyatí yu ni'i. ¹¹ Li'
chcui' mä lo'o ngu' ca tyi
bi': “Ndi'ya ñacuī mstru ji'na
jinu'u: ¿Macala ntucua cuarto
su caä na' cha' cacu na' siī
lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a 'na,
cha' cua'ni ya ta'a pascua
re?” ñacuī mä ji'ī yu. ¹² Li'
culu'u yu sca cuarto ji'ī mä,
sca cuarto tlyu ca cuä la nu
cua laca ngua tso'o. Ca bi'
cua'ni cho'o mä siī bi' —nacuī
Jesús ji'ī ngu'.

¹³ Ndu'u ngu' ndyaa ngu'
bi'li'; lo'o ñi'yä nu nacuī Jesús
ji'ī ngu' cha' caca cha' bi',
jua'ä ngua cha'. Li' ngua'ni
cho'o ngu' siī cuentya ji'ī ta'a
pascua bi'.

¹⁴ Nu lo'o ndyalaa hora cha'
cacu ngu' siī, li' ndyaa tucua
Jesús to' mesa lo'o nu ngu'
nu ndyaca tsa'a ji'ī bi'. ¹⁵ Li'
nacuī yu ji'ī ngu' bi':

—Tya sa'ni nti' tsa na' cha'
cacu na' siī ta'a pascua re lo'o
cu'mä, nu lo'o tya lyiji ti cajaa
na' —nacuī Jesús—. ¹⁶ Nti' na'
cacha'na' ji'ī mä cha' ni chaca
quiya' nga'aa cua'ni na' ta'a
re lo'o cu'mä ña'ä cuayá' nu
tye chalyuu, lo'o li' cacu na
stu'ba ti lo'o caca ycui' Ndyosi
loo ji'ī lcaa ñati.

¹⁷ Li' ngusñi Jesús sca vaso
vino, ndya xlyá'be ji'ī ycui'
Ndyosi li'. Ndi'ya ñacuī yu ji'ī
nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'ī bi'
li':

—Co'o mä vino nu ntsu'u
ne' vaso re, lo'o jua'ä ta mä
vino re co'o ca ta'a tya'a mä
—nacuī Jesús li'—. ¹⁸ Chañi
cha' nu ndacha' na' ji'ī mä,
cha' nga'aa co'o na' vino lo'o
mä ña'ä cuayá' nu caca ycui'
Ndyosi loo ji'ī lcaa ñati.

¹⁹ Nu lo'o cua ntsu'u xlyá bi'
ya' Jesús, li' ndya xlyá'be ji'ī
ycui' Ndyosi, cuati ngusa'be
yu xlyá bi', cha'tacha ji'ī ngu'.
Li' nchcui' yu lo'o ngu':

—Nde laca na', ycui' cuaña'
na' laca re. Na cua nda ycui'
Ndyosi Sti na' 'na cha' cajaa
na' cha' caca tso'o cha' ji'ī
cu'mä. Tyi'u ti' mä 'na lo'o
cacu mä xlyá re.

20 La cui' jua' q̄ ngua' ni Jesús lo' o vaso bi' lo' o ndye ndyacu ngu'!

—Lo' o co' o mā vino re tyi' u ti' mā ji' i cha' cucui nu cua quiñi ti ji' i y cui' Ndyosi lo' o mā —nacui Jesús li'—. Nu lo' o cajaa na' lo crusí, li' tyalú tañi na' xqui' ya cu' mā.

21 'Pana nga' q̄ yu juani la cui' yu nu cujui' cresiya 'na ji' i ngu' cuxi; stu'ba ti nga' q̄ yu bi' to' mesa re lo' o na' —nacui Jesús li'—. 22 Nga' q̄ cha' tsa' a na' nu cua liyqāa cha' caca na' ñati, tsa' q̄ tyucuui su cua nscua cuayá' cha' tsa' q̄ cuentya ji' i y cui' Ndyosi Sti na'. Pana tya' na tsa nu qui' yu nu cua cujui' ti cresiya 'na ji' i ngu' cuxi bi'.

23 Li' nguxana ngu' nchcui' ngu' lo' o tya' a ndi' i ti ngu'!

—¿Tilaca laca nu tya ji' i mstru ji' na re ya' ngu' xña' q̄? —nacui ngu'!

Nchcui' tyucuua ti' ngu' lo' o tya' a ndyaca tsa' q̄ ti ngu'

24 Lo' o ti nguxana ngu' nchcui' tyucuua ti' ngu' lo' o tya' a ndyaca tsa' q̄ ti ngu', nchcui' ngu' cha' ji' i tilaca nu caca loo la ji' i tya' a ngu'.

25 Laja li' x a' nchcui' Jesús lo' o ngu' chaca quiya':

—Cua ña' q̄ ca xu' na chalyuu, tso' o tsa nclyo bi' cña ji' i ñati ji' i; ñati nu tso' o tsa ndu' ni laca nu laca loo bi', nacui ngu' li'. 26 Pana cu' mā ni, ná ntsu' u cha' cua' ni mā jua' q̄ lo' o tya' a mā. Ndi' y a cua' ni mā tso' o la: nu lo' o nti' mā cha' ndulo la cha' ji' i mā que cha' ji' i tya' a mā

ni, li' nga' q̄ cha' cua' ni mā ñi' y a si laca mā nu cuañi' la ji' i tya' a mā —nacui Jesús ji' i ngu' bi'—. Jua' q̄ cu' mā nu nti' mā culo mā cña ji' i tya' a mā ni, nga' q̄ cha' cua' ni mā cña cuentya ji' i lcaa tya' a mā. 27 ¿Tilaca laca nu ndulo la cha' ji' i lacua? ¿Ha nu ntucua to' mesa cha' cacu? ¿Ha msu nu nxacu ji' i yu? Chañi cha' yu nu ntucua to' mesa ni, bi' laca nu ndulo la cha' ji' i, cha' bi' laca xu' na ngu'! Pana nu na' ni, ñi' y a si laca na' sca msu ji' i mā, jua' q̄ ti ndi' i na' laja cu' mā —nacui Jesús—.

28 'Cu' mā ni, cua ndi' i mā lo' o na' lcaa tyempo lo' o nchcube' na' ndi' i na' chalyuu re, 29 bi' cha' ta na' sca cña tso' o nu cua' ni mā cha' caca mā cña lo' o na'; cña bi' caca ñi' y a laca cña nu nda Sti na' 'na, cha' caca na' loo. 30 Nga' q̄ cha' stu'ba ti cacu mā co' o mā lo' o na' ca su tlyu bi' su tyucua na'; nga' q̄ cha' stu'ba ti tyi' i mā lo' o na' nu lo' o cua' ni cuayá' na' ji' i lcaa ñati; lo' o jua' q̄ cua' ni cuayá' mā ji' i tya' a ñati mā, nu tii tyucuaa tya' a taju ngu' Israel tya' a na.

Chcui' Pedro lo' o ngu' cha' ná nslo yu ji' i Jesús tsiya' ti

31 Lo' o li' nchcui' Jesús lo' o Simón Pedro bi':

—Simón —nacui—, laca cha' ñi' y a laca si cua ngüijña Satanás chacuayá' cha' cua' ni lya' ti' ji' i lcaa cu' mā; cua nti' yu cua' ni cuayá' yu ji' i mā, cha' xcutsii yu ji' i mā. Ñi' y a laca lo' o nscuii ngu' ji' i si' yu trigo cha' tyubii ji' i,

juá'a cua'ni yu lo'o mä, nti' yu.³² Pana cua ngüijñä na' ji'i ycui' Ndyosi Sti na' cha' jinu'u Pedro, cha' ná tye cha' jlyá ti' nu'u 'na. Lo'o cua nteje tacui cha' cuxi bi' hi, nu lo'o xa' chcui' nu'u cha' 'na, li' taca xtyucua nu'u ji'i xa' la tya'a mä cha' tso'o la xñi ngu' cha' 'na.

³³ —Cusu' —nacui Simón li'—, ná ndu'ni cha' jna' masi tsa'a lo'o nu'u ne' chcuä, masi cajaa na' lo'o nu'u —nacui ji'i Jesús.

³⁴ —Ndi'yä nchcui' na' lo'o nu'u juani, Pedro —nacui Jesús ji'i—, cha' nu lo'o tya lyiji xi'ya ndye'e talya juani, li' sna quiya' ñacui nu'u cha' ná nslo nu'u 'na.

Cua ngulala ti hora nu chcube' Jesús

³⁵ Li' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—Nu lo'o ngulo na' cña ji'i mä cha' tsaa mä xa' quichí nu ná lo'o cujui cñi ji'i mä, ná lo'o xa' cujui, ná lo'o caña ji'i mä, ¿ha ntsu'u na nu lyiji ji'i mä li'?

—Ná sca na lyiji ji'i ya li' —nguxacui' ngu' cha' ji'i.

³⁶ Li' nacui Jesús ji'i ngu':

—Jua'a ngua tu'ni, pana xa' ña'a nga'a cha' cua'ni mä juani. Nu cu'mä nu ntsu'u cujui cñi ji'i mä ni, lo'o bi' cui'ya mä tsaa mä, lo'o xa' cujui lo'o; si ná ntsu'u maxtyi cusuu ji'i mä, nga'a cha' cujui' mä ste' mä cha' cui'ya mä maxtyi.³⁷ Jua'a cha' nchcui' na' lo'o mä cha' nga'a cha' tyu'u tucua cha' cuxi nu nchcui' quityi cusu' cha' caca

'na. Ndi'yä nscua cha': “Ñi'yä nu ndu'ni ngu' lo'o ñati cuxi, jua'a cua'ni ngu' lo'o ycui' Cristo”. Lcaa cha' nu nscua cha' caca 'na, jua'a caca 'na tu'ni —nacui Jesús ji'i ngu'.

³⁸ Li' nacui ngu' bi' ji'i:

—Cusu', nde ntsu'u tucua tya'a maxtyi cusuu —nacui ngu'.

—Cuayá' cua lacua —nacui Jesús li'.

Nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti yu ca Getsemaní

³⁹ Li' ndu'u Jesús ndyaa yu ca lo ca'ya Olivos, ñi'yä nu ndu'ni ti yu. Lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi', ndu'u lca'a ngu' ji'i yu li'.⁴⁰ Nu lo'o ndyalaa ngu' ca bi', li' nacui Jesús ji'i ngu':

—Chcui' mä lo'o ycui' Ndyosi Sti na' cha' ná tyijiloo nu xña'a ji'i mä —nacui.

⁴¹ Li' ndu'utsu' Jesús nde slo ngu' ña'a cuayá' nu tyalaa sca quee cu na, ca bi' ndyatu sti' Jesús cha' chcui' lo'o ycui' Ndyosi.

⁴² —Sti na' —nacui yu—, ¿ha ná ntsu'u xi xa' la ña'a nu caca cua'ni na' cña re, cha' nga'aa chcube' la na' lo'o cña tlyu re jinu'u? —nacui Jesús ji'i ycui' Ndyosi Sti yu—. Pana nti' na' cha' cua'ni na' cua ña'a ca cña nu nti' nu'u cha' cua'ni na'.

⁴³ Li' ndu'u tucua sca xcä nu ngutu'u slo ycui' Ndyosi nde cuä, cha' ta la juersa ji'i Jesús.⁴⁴ Nu lo'o lye tsa nchcube' Jesús, li' lye la nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi. Lo'o li' ntyucua jatá Jesús, ndyalú nchcua' lo yuu; ñi'yä

si nchcua' tañi ycui', jua'a ña'a.

⁴⁵ Ndye nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti yu, li' nguxtyu yu ñaa yu slo nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu. Li' nquiye ngu' ji'i yu, ndi'i ngu' laja' ngu' cha' ndye juersa ji'i ngu', cha' xñi'i tsa ti' ngu'. ⁴⁶ Li' nacui yu ji'i ngu':

—¿Ni cha' laca ndi'i ma laja' ti ma? Tyatü clya ma cha' chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi, cha' na tyijiloo nu xña'a ji'i ma.

Ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús preso

⁴⁷ Tya nchcui' ca Jesús lo'o ngu' bi', li' ndyalaa quiña'a tsa ñati. Nu naa Judas bi', tsaca yu tya'a nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús ni, ngulu'u yu tyucuiji'i ngu' quiña'a bi!. Ñaa yu ca slo Jesús cha' chcuicha' yu saca' Jesús. ⁴⁸ Li' nchcui' Jesús lo'o yu bi':

—Judas —nacui—, ¿ha bi' cha' chcuicha' nu'u 'na cha' tya nu'u 'na ya' ngu' cuxi, na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati?

⁴⁹ Lo'o na'a ngu' nu ndulo'o Jesús ñi'yä caca cha' bi', li' nchcuane ngu' ji'i yu:

—Cusu' —nacui ngu'—, ¿ha cua'a ya jinu'u lo'o maxtyi, cha' na caq' ngu' cua?

⁵⁰ Li' ngusicu q tsaca tya'a ngu' bi' maxtyi ji'i yu, ngusi'yu yu jyacä sca msu ji'i xu'na sti jo'ó; ngusi'yu cu' yu scua' jyacä la'a tsu' cui ji'i yu. ⁵¹ Li' nacui Jesús ji'i ngu':

—Cuayá' tsa lo cua ti. Ta ti'i ma maxtyi ji'i ma.

Li' ngusta ya' Jesús lo scua' jyacä msu bi', ngua tso'o ca scua' jyacä yu li!. ⁵² Lo'o ti nchcui' Jesús lo'o ngu' sti jo'ó nu laca loo, lo'o ngu' nu laca cña ne' laa, jua'a lo'o ngu' cusu' ji'i quichä, lcaa ngu' nu ñaa cha' tyaa lo'o ngu' ji'i:

—¿Ha na ndu'u cu'ma lijyä ma lo'o maxtyi ji'i ma, lo'o yaca ji'i ma, cha' quiijí yaca ma 'na ñi'yä nu ntyiji'i na ji'i sca cuaana? ⁵³ Lcaa tsä lo'o nguti'i na' lo'o cu'ma ne' laa tonu bi', ni sca quiya' na ngusacui ya' cu'ma 'na. Pana cua ngujui xi tyempo ji'i ma cha' cua'ni ma cha' cuxi bi' juani, cha' cua nda nu xña'a chacuayá' ji'i ma; la cui' nu bi' laca loo ji'i ma.

Lye tsa nchcui' Pedro cha' ná nslo yu ji'i Jesús

⁵⁴ Lo'o li' ngusñi ngu' ji'i Jesús cha' caca preso, ndyaa lo'o ngu' ji'i nde toni'i ji'i xu'na sti jo'ó. Lo'o Pedro ni, ndyaa lca'a yu ji'i ngu' tyijyu' ti li!. ⁵⁵ Ca bi' nguxtyu'u ngu' xi qui' cla'be la su laja to' ni'i, lo'o li' ndyu'u ti'i ngu' to' lquii' bi'; lo'o Pedro ndyaca'a laja ngu'. ⁵⁶ Li' na'a sca nu cuna'a cua' ji'i ngu' cha' lo'o Pedro nga'a to' lquii' bi!. Ña'a tsa nu cuna'a bi' ji'i yu, li' nchcui' lo'o ngu':

—Lo'o nu qui'yu re ndya'a lo'o nu Jesús bi' —nacui ji'i ngu'.

⁵⁷ Hora ti nguxacui Pedro cha' ji'i nu cuna'a bi':

—Ma' cusu', ná nslo na' ji'i
yu jua —nacui Pedro li'.

⁵⁸ Ca tiya' la xi na'q chaca
ñati ji'i.

—Lo'o nu'u laca ty'a'a
ndya'a ngu' jua —nacui ñati
bi' ji'i Pedro.

—Si'i na' —nacui yu—. Ná
laca na' ty'a'a ndya'a ngu' jua
—nacui Pedro ji'i ngu'.

⁵⁹ Cua nteje tacui sca hora,
li' nchcui' chaca ñati lo'o ty'a'a
ndya'a ti yu ndacula:

—Chañi cha' lo'o nu qui'yu
re ndya'a lo'o preso jua, cha'
lo'o yu re laca ngu' Galilea
—nacui yu li'.

⁶⁰ —Chocue —nacui Pedro
li'—, ná jlo ti' na' ni cha'
nchcui' nu'u.

La cui' hora nu lo'o ty'a ndu
Pedro nchcui', li' ngusi'ya sca
ndye'e. ⁶¹ Li' nguxtyacui loo
Jesús su ndu ne' ni'i, cha'
ña'a ji'i Pedro. Hora ti ndyi'u
ti' Pedro cha' nu cua nchcui'
Jesús lo'o yu ty'a tsa la. Ndi'ya
ngua cha' bi': “Nu lo'o ty'a
lyiji xi'ya ndye'e talya juani,
li' sna quiya' ñacui nu'u cha'
ná nslo nu'u 'na”, nacui Jesús
tya li'. ⁶² Li' ndu'u Pedro nde
liya', lye tsa ndyunaayu cha'
ngua xñi'i tsa ti' yu.

Nxtyí lo'o ngu' ji'i Jesús

⁶³ Lo'o ngu' nu ndu cua ji'i
Jesús ni, nxtyí lo'o tsa ngu'
ji'i Jesús, lo'o jua'a ngujui'i
ngu' ji'i yu. ⁶⁴ Ndacu' ngu'
cloo Jesús lo'o sca late', cuati
ngujui'i ya' ngu' saca' yu. Li'
nacui ngu' ji'i yu:

—Ca tii nu'u, ¿tilaca laca nu
ngujui'i jinu'u lacua?

⁶⁵ Lo'o jua'a quiña'a la cha'
suba' nchcui' ngu' bi' lo'o
Jesús li'.

*Ndu Jesús nde loo ngu' nu
laca cña*

⁶⁶ Lo'o nguxee, li' ndyu'u
ti'i ngu' cusu' ji'i ngu' judío,
lo'o ngu' sti jo'ó nu laca loo,
lo'o ngu' mstru cha' jo'ó;
ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús nde
loo ña'a taju ngu' tisiya bi'.
Ca bi' nguxana ngu' ndacha'
ngu' ji'i yu:

⁶⁷ —Cuacha' clya nu'u ji'i
ya si nu'u laca Cristo —nacui
ngu' ji'i yu.

Nguxacui Jesús cha' ji'i ngu'
li':

—Masi ñacui na' ji'i ma
jua'a, ná jlya ti' ma 'na.
⁶⁸ Masi xcuane na' sca cha' ji'i
ma, ná xacui ma cha' 'na. Cua
jlo ta' cha' ná culaá ma 'na.
⁶⁹ Pana nde loo la tyucua na'
nu lijyaa cha' caca na' ñati,
tyucua na' nde la'a tsu' cui ji'i
y cui' Ndyosi nu lcaa tsiya' ti
cña nchca ji'i Ni.

⁷⁰ Lo'o ti nchcuane lcaa
ngu' tonu ji'i yu:

—¿Ha nu'u laca Sñi' y cui'
Ndyosi lacua?

Li' xa' nguxacui Jesús cha'
ji'i ngu' chaca quiya':

—Chañi cha' nu nchcui'
cu'ma lo'o nacui ma cha' bi'
laca na' —nacui yu ji'i ngu'.

⁷¹ —Nga'aa nti' culana na
xa' la ñati nu jlo ti' —nacui
ngu' li'—. Cua ndyuna lcaa na
cha' nu nchcui' yu re. Tu'ba
y cui' ca yu cua ndu'u cha'
cuiñi.

23

Ndu Jesús nde loo Pilato nu laca loo

¹ Ndatu lcaa ngu' tisiya li', ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús slo Pilato nu ngua gobernador romano tyempo bi!. ² Ca bi' nguxana ngu' ngusta ngu' qui'ya ji'i Jesús:

—Cua ngusñi ya ji'i nu qui'yu re, cha' ndatsaa tsa yu ji'i ngu' judío tya'a ya. Nacui yu cha' ná ntsu'u chacuayá'ta ya cñi cña loo ya ji'i nu laca cña ji'i cu'maq, ngu' romano; lo'o jua'a lye tsa nchcui' yu cha' y cui' yu laca Cristo, ñi'yä si laca yu rey ji'i ya —nacui ngu' ji'i Pilato.

³ Li' nchcuane Pilato ji'i Jesús:

—¿Ha rey ji'i ngu' judío laca nu'u? —nacui.

Li' nguxacui Jesús cha' ji'i Pilato bi':

—La cui' cha' nu cua nchcui' nu'u, la cui' bi' laca na' —nacui.

⁴ Li' nacui Pilato ji'i ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ji'i xa' la ngu' nu ndya'a lo'o:

—Ná nquiye ni sca cha' cuxi 'na cha' sta na' qui'ya ji'i yu re —nacui Pilato.

⁵ Pana nu ngu' bi' ni, chaca quiya' lye la nchcui' ngu', cuui tsa ngusi'ya ngu' ji'i Pilato bi' li':

—Na ngusu'ba ñasi' ti yu re ji'i lcaa ñati Judea lo'o cha' nu ngulu'u yu ji'i ngu' —nacui ngu'—. Nde Galilea nguxana yu re, lo'o hasta ca nde nclyu'u yu cha' cuxi bi' ji'i ngu' juani.

Ndu Jesús nde loo Herodes

⁶ Lo'o cua ndyuna Pilato cha' bi', li' nchcuane yu ji'i ngu' si nde Galilea ngutu'u Jesús lijya.

⁷ —La cui' —nacui ngu'.

Li' ndyi'u ti' Pilato cha' ndi'i Herodes quichi Jerusalén tsä bi'. Lo'o nu Herodes ni, laca yu loo loyuu su cuentya Galilea; bi' cha' nda Pilato ji'i Jesús ndyaa slo Herodes bi' li!. ⁸ Lo'o na'a Herodes ji'i Jesús, tso'o tsa ngua tyiquee yu li', cha' cua sa'ni tsa nti' yu ña'a yu ji'i Jesús. Cua ndyuna yu lo'o nchcui' ngu' cha' ji'i Jesús, lo'o nti' tsa yu ña'a yu sca cha' tlyu nu cua'ni Jesús. ⁹ Quiña'a tsa cha' nchcuane yu ji'i Jesús li', pana ná nguxacui Jesús cha' ji'i yu tsiya' ti. ¹⁰ Lo'o jua'a ndi'i ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' mstru cha' jo'ó; ngu' bi' laca nu ngusta qui'ya ji'i Jesús, lo'o juani tya quiña'a tsa cha' cuxi nchcui' ngu' bi' ji'i. ¹¹ Li' ngua'ni lya' ti Herodes ji'i Jesús; jua'a sendaru ji'i yu, cuxi tsa ngua'ni ngu' lo'o. Cha' caja ñi'yä nu xtyí lo'o ngu' ji'i, li' nguxacu' ngu' late' tso'o tsa ña'a ji'i; late' ndubi ña'a ñi'yä ña'a ste' rey nguxacu' ngu' ji'i. Lo'o li' nda Herodes ji'i Jesús ndyaa chaca quiya' slo Pilato. ¹² Tsä bi' ngua stu'ba cha' ji'i Herodes lo'o Pilato chaca quiya'; tya'a cusuu'ngu' ngua ngu' bi', pana juani cua ndyaca tya'a tso'o ngu'.

*Ngulo Pilato cña cha' cujuui
ngu' ji'i Jesús*

¹³ Li' nguxuti'i Pilato ji'i lcaa sti jo'ó nu laca loo, lo'o ji'i lcaa ngu' tisiya, lo'o ji'i lcaa ñati. ¹⁴ Nchcui' yu lo'o ngu' li':

—La cui' cu'maq ñaa lo'o maq ji'i nu qui'yu re slo na', nu nacui' maq cha' lye tsa ndu'ni yu cha' ná tyil'i tij ti ngu' —nacui' yu ji'i ngu'—. Pana cua nchcui' na' lo'o yu re slo lcaa cu'maq; cua na'a maq cha' ná nquiye ni sca qui'ya ji'i yu 'na, ñi'ya nu qui'ya nu ngusta cu'maq ji'i yu. ¹⁵ La cui' jua'a Herodes, ná ngujui ñi'ya qui'ya nu sta nu cusu' bi' ji'i nu Jesús re, bi' cha' cua nda nu cusu' bi' ji'i yu ñaa slo na' chaca quiya'. Ná sca cha' cuxi ná ngua'ni yu lacua, bi' cha' ná ndu'ni tsa cha' cajaa yu cuentya jna'. ¹⁶ Xcube' na' xi ji'i yu clyo, cuati culaá na' ji'i yu li' —nacui' Pilato ji'i ngu'.

¹⁷ Lcaa yija lo'o ndyaca tsa ta'a pascua bi', li' ndu'ni lyaá nu laca gobernador ji'i sca ti preso jua'a ti; ¹⁸ bi' cha' nguxana ngu', tyucui ña'a taju ngu' stu'ba ti, cuii tsa nxi'ya ngu' ndijña ngu' chaca preso ji'i Pilato:

—Si'i nu qui'yu re cua'ni lyaá nu'uji'i —nacui' ngu'—. Yaa lo'o ji'i yu re. Culaá ji'i nu Barrabás bi' cha' tyu'u.

¹⁹ Na cua ngusu'ba ngu' ji'i nu Barrabás bi' ne' chcuá xqui'ya cha' ndatsaa tsa ji'i ñati quichí cha' xuu ty'a'ngu' lo'o ngu' xa' tsu' nu laca loo. Cuati cua ndyujuui Barrabás ji'i ñati. ²⁰ Pana ngua ti' Pilato culaá ji'i Jesús, bi' cha' xa' nchcui' yu lo'o ngu'. ²¹ Cuii la

nguxacui' nu quiña'a tsa ñati bi' cha' ji'i Pilato li':

—¡Cujui'i ca'a clya ji'i yu lo crusí cha' cajaa yu! —nacui' ngu'—. ¡Cujui'i ca'a clya ji'i yu lo crusí! —nacui' ngu' quiña'a bi' li'.

²² Nu nchca tyuna quiya' nchcui' Pilato lo'o ngu' li':

—¿Ni cha' cuxi ngua'ni yu re? Ná nquiye ni sca cha' cuxi ji'i yu 'na —nacui' Pilato—, bi' cha' ná ndu'ni tsa cha' cajaa yu. Tso'o la si na xcube' ti na' ji'i yu, ca tiya' la li' culaá na' ji'i yu.

²³ Li' cuii la ngusi'ya ngu' nguxacui' ngu' cha' ji'i nu Pilato bi', cha' cujui'i ca'a clya ji'i Jesús lo crusí. Lye tsa nchcui' ngu', jua'a sti jo'ó nu laca loo nchcui' tsa ngu', bi' cha' ntaja'a Pilato cua'ni ña'a cha' nu ngua ti' ngu'.

²⁴ Li' nda yu chacuayá' cha' caca cha' nu ngüijña ngu'. ²⁵ Lo'o jua'a ngulo laja tiji'i yu Barrabás nu ngua'ni tsa cha' cusuu, hasta ndyujuui ji'i ñati, cha' bi' laca nu ngusubi ngu' quichí cha' tyu'u ne' chcuá tyaa tsá bi'. Lo'o li' ndya Pilato ji'i Jesús ji'i ngu' cha' cua'ni ngu' ña'a cha' nu nti' ti ngu' cua'ni ngu' lo'o.

Ngujui'i ca'a ngu' ji'i Jesús lo crusí

²⁶ Lo'o li' ndyaa ngu' sendaru, ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús cha' cujui'i ca'a ngu' ji'i lo crusí. Li' ndyacua tya'a ngu' sendaru lo'o sca ñati nu naa Simón, nu lo'o ñaa yu ndyaa yu ne' quixi'; ngu' quichí Cirene laca yu bi'. Lo'o

li' ngulo ngu' cña ji'i yu cha' tsaa lo'o yu ji'i crusi cuentya ji'i Jesús.

²⁷ Quiña'a tsa ñati lca'a ngu' ji'i Jesús ndyaa. Jua'a ndya'a quiña'a tsa nu cuna'a, ndyna naa tsa ngu'; cuij tsa nxi'ya ngu' cha' tiji' tsa ti' ngu' ji'i Jesús. ²⁸ Li' nguxña'a Jesús su ndu ngu' cuna'a bi', cha' chcui' lo'o ngu':

—Cu'ma ngu' cuna'a Jerusalén re, ná xi'ya ma xqui'ya na' —nacui Jesús ji'i ngu'—. Tso'o la xi'ya ma xqui'ya ycui' ca ti mā, cuati xqui'ya sñi' mā. ²⁹ Cua tyalaa ti tyempo cuxi, lo'o li' ñacui ngu' ndi'yā: “Juani tso'o la ndi'i nu cuna'a nu ná ngujui sñi', nu bilya cua'ni cala sca ñati, nu bilya ta cati' sca nu sube”, ñacui ngu'. ³⁰ Li' xana ñati xi'ya ngu': “Tso'o la si clyú ca'ya cuā hichu'na, masi tyacu' cuatí yuu hichu' na, cha' tye cha' ji'na tsiya' ti”. Jua'a ñacui ngu' li'. ³¹ Ña'a mā ñi'ya nu ndyu'ni ngu' lo'o na' juani. ¿Ñi'ya ta cua'ni ngu' lo'o cu'ma ngu' judío li' lacua? Tso'o tsa cha' nu ntsu'u jna'; ntsu'u tsa chalyuu jna', cha' ñi'ya nti' sca yaca cuañi', jua'a nti' na!. Pana cu'ma ni, ná tso'o cha' nu ntsu'u ji'i mā; na culiji yu'u ti cha' bi' ji'i mā jua'a ti, cha' ñi'ya nti' sca yaca ncui, jua'a nti' cu'ma —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

³² Lo'o jua'a ndyaa lo'o ngu' ji'i tya tyucuua tya'a ñati nu tlyu tsa qui'ya ntsu'u ji'i; ndyaa lo'o ngu' ji'i tyucuua ñati bi', cha' cujuii ngu' ji'i

ñati bi' stu'ba ti lo'o Jesús. ³³ Lo'o ndyalaa ngu' su naa La Calavera (ca'ya su nscua tyijyā hique jyo'o), li' ngujui'i ca'a ngu' ji'i Jesús lo crusi ca bi'. La cui' jua'a ngujui'i ca'a ngu' ji'i tyucuua ñati nu ntsu'u qui'ya tlyu ji'i bi'; ngujui'i ca'a ngu' ji'i tsaca yu cuxi bi' lo chaca yaca crusi nu ndu la'a tsu' cui ji'i Jesús, cuati ngujui'i ca'a ngu' ji'i chaca yu cuxi bi' lo chaca yaca crusi nu ndu la'a tsu' coca. ³⁴ Lo'o tya ndi'i ngu' nu ngujui'i ca'a ji'i ngu' lo crusi, li' nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti yu:

—Sti na' —nacui yu—, cui'ya nu'u cha' clyu ti' ji'i ngu' re, cha' ná jlo ti' ngu' ni cha' laca ndyu'ni ngu' jua'a.

Li' ndacha ngu' sendaru bi' ste' Jesús ji'i tya'a ngu' laja lo'o ndijya ti ngu' lo'o tya'a ngu'. ³⁵ Lo'o jua'a ndi'i tsa ñati cha' ña'a cui'ya ngu' ji'i Jesús. Lo'o ngu' tisiya ni, nxtyí lo'o ngu' ji'i Jesús li'. Ndi'yā nacui ngu' bi':

—Ngua'ni lyaá yu ji'i xa' ñati nquicha'; pana juani ntsu'u cha' cua'ni lyaá yu ji'i ycui' ca ti yu, si chañi cha' laca yu Cristo nu ngusubi ycui' Ndyosi ji'i lijya chalyuu re —nacui ngu' bi'.

³⁶ Lo'o jua'a ngu' sendaru bi', ngustí lo'o ngu' ji'i yu ñaa ngu' cacua ti su ndu crusi, cuati nda ngu' vino tiye' cha' co'o yu. ³⁷ Li' ndu'ni ngu' bi' ji'i yu ndi'yā:

—Cua'ni lyaá nu'u ji'i ycui' ca si laca nu'u rey ji'i ngu'

judío —nacui_ŋ ngu' sendaru bi' ji'_i Jesús.

³⁸ Cua nscua letra nde que la su nga'_a Jesús lo crusi bi'; ndi'_y nchcui_l letra bi': "Nu nde laca rey ji'_i ngu' judío". Sna lo cha'cña ji'_i ngu' nscua cha' bi': cha'cña ji'_i ngu' griego nscua, lo'o cha'cña ji'_i ngu' latín nscua, lo'o cha'cña ji'_i ngu' judío nscua.

³⁹ Li' chiya'_a tsa nchcui_l sca nu cuaana tya'a nga'_a Jesús lo crusi:

—Si chañi cha' Cristo laca nu'_u, cua'ni lyaá nu'_u ji'_i ycui_l ca nu'_u lacua; lo'o jua'_a cua'ni lyaá nu'_u ji'_i cuare —nacui ji'_i Jesús.

⁴⁰ Li' nguxacui_l chaca nu cuaana cha' ji'_i tya'a:

—¿Ha ná ntsii_l nu'_u ji'_i ycui_l Ndyosi lacua? Stu'_{ba} nchcube' ngu' ji'_i ca ta'a sna na juani —nacui ji'_i tya'a cuaana—. ⁴¹ Liñi tsa ntsu'_u cha' nchcube' ngu' ji'_i na, cha' bi' laca caya' ji'_i cha' cuxi nu ngua'ni na; pana nu ñati re ni, ná ntsu'_u cha' cuxi nu ngua'ni yu.

⁴² Li' nacui_l yu bi' ji'_i Jesús:

—Cusu' Jesús —nacui_l—, tucuá nu'_u cha' jna' nu lo'o xana nu'_u cha' caca nu'_u loo nde chalyuu —nacui_l nu cuaana bi'.

⁴³ Nguxacui_l Jesús cha' ji'_i li':

—Chañi cha' nda na' lo'o nu'_u —nacui_l—, juani ti taca tyi'_i nu'_u lo'o na' ca su tso'o nde cu_q, ca su ntucua ycui_l Ndyosi —nacui_l Jesús ji'_i.

Ngujuuii Jesús

⁴⁴ Lo'o cua ngua nde hora, li' ngua talya tyucui ña'_a loyuu; ngua cha' bi' hasta ña'_a cuayá' nu ndyalaa hora cua sna nde ngusii_l, ⁴⁵ jua'_a ngua talya loo cuichaa. Lo'o jua'_a nu late' tlyu nu ndacui ne' laa tonu bi', ndya'be late' bi' cla'be la. ⁴⁶ Hora bi' cui_l tsa ngusii_l ya Jesús:

—Sti na', qui'ya nu'_u cre-siya 'na —nacui_l yu.

Nu lo'o cua nchcui_l yu cha' bi', hora ti ngujuui_l yu li'.

⁴⁷ Lo'o na'_a nu capitán ji'_i sendaru romano ñi'_y ngua cha' bi', li' ngua'ni tlyu ji'_i ycui_l Ndyosi. Ndi'_y nchcui_l li':

—Chañi cha' ná ntsu'_u qui'ya ji'_i jyo'o re tsiya' ti —nacui_l nu capitán ji'_i sendaru bi'.

⁴⁸ Li' lcaa ñati_l nu ndi'_i hora bi', nu na'_a lcaa cha' nu ngua bi', ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'. Ndyu'_u tya ngu' tyiquee ngu' ndyaa ngu' cha' xñi'_i tsa ti' ngu'. ⁴⁹ Pana ndyanu lcaa ngu' tya'a tso'o Jesús ca su ndu'_u crusi, jua'_a nu cuna'_a nu cua ndya'_a lo'o yu nu lo'o nguxana ti cña ji'_i yu nde Galilea, ndyanu ngu' bi' tyi-jyu' ti ña'_a cui'ya ngu' cha' nu ndyaca bi'.

Nguatsi'l jyo'o Jesús

⁵⁰ Cua ntsu'_u sca ñati_l tso'o nu ndyu'_u tlyu ji'_i ycui_l Ndyosi, José naa nu qui'yu bi'. Arimatea laca quichi_l tysi; loyuu su cuentya Judea, bi' ndi'_i quichi_l tysi. Sca nu laca cña laca nu José bi', stu'_{ba} ti ntucua lo'o lcaa ngu' tisiya ji'_i ngu' judío. ⁵¹ Tya tsubi' cua

ntajatya nu José bi' ni jacua' caq̄ y cui' Ndyosi cha' caca Ni loo nde chalyuu, bi' cha' ná ngua stu'ba cha' ji'i lo'o tya'a ngu' tisiya lo'o ngusta ngu' qui'ya ji'i Jesús. ⁵² Ndyaa José li', ndyaa slo Pilato cha' jña chacuayá' tsaa lo'o ji'i jyo'o Jesús cha' xatsi' ji'i jyo'o bi'. ⁵³ Lo'o cua nda'ya ngu' ji'i jyo'o bi' lo crusi, li' ngüixií José sca tasá lubii hichu' jyo'o Jesús; ndyaa lo'o ji'i jyo'o bi' ngusu'ba ji'i ne' cuaá nu ngulu ngu' sii' cua'a, su bilya xatsi' ngu' ji'i ñati' tsiya' ti. ⁵⁴ Tsá ta'a sii' laca, bi' cha' tii ti ndi'iñ ngu' cha' cua xana ti ta'a.

⁵⁵ Lo'o nu ngu' cuna'a nu ñaa lo'o Jesús nde Galilea ni, ndyaa lca'a ngu' ji'i nu José bi', ndyaa na'a ngu' cuaá ji'i, cha' cui'ya ngu' cuentya mala ngusta ngu' ji'i jyo'o Jesús bi'. ⁵⁶ Li' nguxtyuúngu' ñaa ngu' nde quichi chaca quiya'. Li' ngua'ni cho'o ngu' hitya tyixi xtyi'i, jua'a setye nu tso'o tsa xtyi'i cha' tyu'u chü' jyo'o bi'. Pana ngua'a cña' ngu' tsá ta'a bi', ñi'yä nu nscua cña lo quityi nu ngua sa'ni cha' cua'ni ngu'.

24

Ndyu'ú Jesús chaca quiya'

¹ Nu lo'o cua quixee ti tsá clyo ji'i semana bi', tlya tsa ndyaa nu ngu' cuna'a bi' to' cuaá su nguatsi' jyo'o Jesús. Ndyi'ya ngu' hitya tyixi xtyi'i nu cua ngua'ni cho'o ngu'. Lo'o xa'nu cuna'a ndyaa ngu' lo'o. ² Ngulaa ngu' to' cuaá,

li' na'a ngu' quee nu ndyacu' to' cuaá bi', cha' nga'aa ntsiya quee bi' to' cuaá; ntucua yaala ti cuaá bi'. ³ Li' ndyatíngu' ne' cuaá cha' ña'a ngu', pana nga'aa ntsiya jyo'o Jesús. ⁴ Ndyutsii tsa ngu' li', nga'aa jlo ti' ngu' ñi'yä nu cua'ni ngu'. Li' na'a ngu' cha' ndu tucua tya'a nu qui'yu slo ngu'; ndubi tsa ña'a late' lacu' nu ngu' qui'yu bi'. ⁵ Ntyucua tii ti'língu' li', ndyaca'a ngu' lyuu cha' ndyutsii tsa ngu' ji'i nu ngu' qui'yu bi'. Lo'o li' nchcui' ngu' qui'yu bi' lo'o ngu':

—¿Ni cha' laca nclyana mä ji'i sca nu lu'ú laja ngu' jyo'o re? —nacui'ngu'—. ⁶ Nga'aa ntsiya yu bi' ca nde, cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya'. Tyi'u ti'mä ñi'yä nu nacui' yu ji'i mä lo'o tya ndi'iñ mä ca Galilea. ⁷ Cua nacui' yu cha' y cui' nu lijä cha' caca yu ñati' ni, nga'a cha' ta ngu' ji'i yu ya' ngu' xña'a, cha' cujui'i ca'a'ngu' ji'i yu lo crusi. Lo'o chü' sna tsa, li'tyu'ú yu chaca quiya' nacui' yu.

⁸ Li' ndyi'u ti' ngu' cuna'a bi' lcaa cha' nu nda Jesús lo'o ngu' tya tsubi' la cuentya ji'i y cui' yu. ⁹ Nguxtyuúngu' ñaa ngu' nde quichi, ndyalaa ngu' slo nu tii chaca tya'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús. Li' ndacha' ngu' cuna'a bi' lcaa cha' bi' ji'i ngu', lo'o jua'a lcaa ngu' nu nguta'a lo'o Jesús ndyuna ngu' cha' bi' li'. ¹⁰ Ndi'yä naa ngu' cuna'a nu ndyaa to' cuaá bi': ndyaa María Magdalena,

cuati Juana, lo'o María xtya'q Jacobo, lo'o xi xa' la ngu' cuna'q. ¹¹ Pana si'i jua'q ngua, ngua ti' ngu' nu ngua tsa'q bi'; na nguichí tsa cha' hique ngu' cuna'q bi', ngua ti' ngu'. Ná jlya ti' ngu' cha' nu nda ngu' cuna'q bi' lo'o ngu' tsiya' ti.

¹² Sca ti Pedro, hora ti ngusna ndyaa to' cuaá bi'. Chacua' na'a Pedro ne' cuaá bi', cha' ntsiya ti tasá nu ngüixi hichu' jyo'o Jesús nquicha', na'q cha' chaca se'i nde la'a ti ntsiya late' bi'; lo'o li' ngutu'u Pedro ñaa nde toni'i, ngulacua tsa ti' na laca ngua cha' ndyaa jyo'o bi'.

Su ndyaa ngu' tyucuii nde Emaús

¹³ La cui' tsá bi' ndu'u ndyaa tucua tya'a ngu' nde quichí Emaús. Quichí bi' ntsu'u tii chaca kilómetro cuayá' tyijyu' ji'i Jerusalén. ¹⁴ Ndyá'q ti ngu' tyucuii, nchcui' tsa ngu' lo'o tya'a ngu' ji'i lcaa cha' nu ngua bi'. ¹⁵ Tya nchcui' tube ngu' ji'i cha' bi', lo'o li' ndyalaa ycui' Jesús slo ngu', stu'ba ti ndya'q yu lo'o ngu'. ¹⁶ Masi na'q ngu' xi ji'i Jesús, pana ná ngua tyuloo tso'o ngu' ji'i yu, cha' ntsu'u sca cha' nu ngua'a ji'i ngu'. ¹⁷ Li' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—¿Ni cha' nchcui' tube cu'maq lo'o lijya ma tyucuii re? ¿Ni cha' laca xñi'i ti' ma? —nacui Jesús ji'i ngu'.

Se'i ti ndyatú ngu', ¹⁸ lo'o li' nguxacuii tsaca nu naa Cleofas cha' ji'i Jesús:

—Tyucui ña'q chalyuu cua jlo ti' ngu' na laca nu ngua nde Jerusalén tsá nu nteje tacui ca ti. ¿Ha sca ti nu'u nu ná jlo ti' na laca nu ngua nde Jerusalén bi'? Jlo ti' lcaa ngu' xa' quichí nu ñaa ta'a.

¹⁹ —¿Na laca ngua? —nacui Jesús ji'i ngu'.

Li' nguxacuii ngu' cha' ji'i yu:

—Cha' ji'i Jesús Nazaret —nacui ngu'—, tu'ba ji'i ycui' Ndyosi ngua yu bi' nchcui' Ni lo'o ñati. Ngua tsa ji'i cha' tu'ba, lo'o jua'q ngua tsa ji'i ngua'ni quiña'q tsa cha' tlyu cuentya ji'i ycui' Ndyosi; jua'q quiña'q tsa ñati na'a ji'i cha' tlyu bi'. ²⁰ Li' nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' nu laca cña, nda ngu' ji'i yu ndyaa cha' cujuuii ngu' ji'i yu lo crusí. ²¹ Cua sna tsá nteje tacui nu ngua cha' bi'. Lo'o cuare ni, jlya tsa ti' ya ji'i yu nquicha', cha' bi' laca nu cua'ni lyaá ji'i ngu' Israel tya'a na, cha' nga'aa caca loo ngu' xa' tsu' ji'na, cha' tyi'i tso'o ti na loyuu quichí tysi na, ngua ti' ya. ²² Pana juani nchcutsii xi ngu' cuna'q tya'a ndya'q ya ji'i ya, cha' tlyu tsa juani ndyaa ngu' cuna'q bi' to' cuaá, ²³ lo'o nga'aa nquiye jyo'o Jesús bi' ji'i ngu'. Ñaa ngu' li', nda ngu' cha' lo'o ya cha' cua na'aq ngu' sca cha' tlyu. Na ngulu'uloo ti tucua tya'a xcá ji'i ycui' Ndyosi ji'i ngu' ngua ti' nu ngu' cuna'q bi'; nacui xcá bi' ji'i ngu' cha' lu'ú Jesús juani. ²⁴ Lo'o ti ndyaa xi ngu' tya'a ngua tsa'q

cua to' cuaá li'. Lo'o li' na'ä ngu' ji'i xcä bi' ñi'yä nu nacuīngu' cuna'ä bi' ji'i ya, pana ná na'ä ngu' ji'i ycui' Jesús.

²⁵ Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu tya'a ndyaa yu tyucuij:

—Lyiji tsa cha' ji'i cu'mä cha' ca cuayá'ti' mä scaa cha'; tiya' tsa nxñi mä lcaa cha' nu nda ngu' jyo'o nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi sa'ní la. ²⁶ ¿Ha si'i na cua ntsu'u cha' chcube' nu laca Cristo bi' ñi'yä nu ngua juani? Tiya' la li' tyalaa Cristo su tso'o tsa ña'ä su tyucua ycui' li'.

²⁷ Li' nguxana Jesús ngulu'u yu cha' ji'i ngu', ña'ä cha' nu cua nscua lo quityi cusu' cha' ji'i ycui' yu. Nguxana ngu' lo'o quityi nu nguscua jyo'o Moisés, lo'o li' nchcui' ngu' lo lcaa quityi nu nguscua ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ní.

²⁸ Cua tyalaa ti ngu' ca quichí su tsaa ngu', li' ngua'ni Jesús ñi'yä si na tya tsaa la yu tyucuij tyijyu' la. ²⁹ Pana ndatsaa tsa ngu' ji'i yu cha' tyanu yu slo ngu'. Nacuīngu' ji'i yu:

—Tyanu nu'ü lo'o cua cha' cua ngusuij tsa juani, cua ca talya ti.

Li' ndyatí Jesús ndyaa ni'i cha' tyanu yu lo'o ngu'. ³⁰ Pana nu lo'o cua nga'ä yu lo'o ngu' to' mesa, li' ngusñi yu sca xlyá, ndya yu xlyá'be ji'i ycui' Ndyosi; lo'o li' ngusa'be yu xlyá bi', cha' ta yu ji'i ngu'. ³¹ Bi' hora laca nu ndyaala cloo ngu', cha' ndyuloo tso'o ngu' ji'i

yu. Li' nguliji yu'u yu slo ngu', nga'aa na'ä ngu' ji'i yu li'. ³² Hora ti nacuī tsaca ji'i tya'a:

—¿Ha ná chañi cha' tso'o tsa ngua ti' na? —nacuij—. Ti ti ngutij cresiya ji'na lo'o lijya ycui' nchcui' lo'o na tyucuij, nu lo'o nda yu cha' lo'o na, ñi'yä nu nchcui' quityi cusu' —nacuī ji'i tya'a.

³³ Li' xtyi'i ti ndyanu ngu', hora ti ngusñi ngu' tyucuij nguxtyuüngu' ñaa ngu' nde Jerusalén chaca quiya!. Ca bi' ndyalaa ngu' ca su ndyu'u ti'i nu tii chaca tya'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús bi', lo'o xi xa' la tya'a ndya'ä ngu' ndi'i ngu' bi!. ³⁴ Hora ti nchcui' ngu' nu nga'ä ni'i bi' lo'o ngu' nu ndyalaa ca ti li':

—Chañi cha' cua ndyu'ú Jesús chaca quiya! —nacuīngu'—. Cua na'ä Simón ji'i yu.

³⁵ Lo'o nu ngu' nu ndyaa nde Emaús ni, nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu' ñi'yä nu ngua ji'i ngu' tyucuij; nacuīngu' ñi'yängua cha' ndyuloo ngu' ji'i ycui' Jesús nu lo'o ngulacuä yu ji'i xlyá bi'.

Ngulu'uloo Jesúsji'iingu'nu ndyaca tsa'aj'i'yu

³⁶ Tya nchcui' ti ngu' ji'i cha' bi' lo'o tya'a ngu', lo'o li' ñaa ycui' Jesús. Ndatū yu clabe laja ngu' cha' chcui' yu lo'o ngu':

—Ti ti tyi'i tyiquee mä —nacuī yu ji'i ngu' bi' li'.

³⁷ Ntsuij tya ngu' ndi'i ngu' li', nclyacua tsa ti' ngu', cha' sca cui'i ti na'ängu', nti'ngu'.

38 Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—¿Ni cha' laca ntsii ma ndi'i mä? —nacui_. ¿Ni cha' laca nclyacua tsa ti' mä? —nacui_ yu ji'i ngu'.³⁹ Ña'a ma ya'na', ña'a mä quiya'na'; la cui' ti na'laca. Cala' mä 'na, cha' taca jlya ti' mä cha' na'laca. Sca cui'i ti ni, ná ntsu'u cuaña' ji'i, lo'o jua'a tyijyä ná ntsu'u ji'i; pana cua na'a mä cha' ntsu'u cuaña'na —nacui_ Jesús ji'i ngu'.

40 Li' ngulu'u ya' y cui' yu, ngulu'u quiya' yu ji'i ngu'.⁴¹ Ná ngua tyuloo tso'o ngu' ji'i yu xqui'ya cha' chaa tsa ti' ngu' ngua, cha' ndube tsa ti' ngu' ña'a ngu' ji'i yu. Bi' cha' nacui_ Jesús ji'i ngu':

—¿Ha ntsu'u na cacu na' ji'i ma?

42 Li' nda ngu' sa yu'be cualya ngü'i ji'i yu, lo'o sa yu'be jble' cuiñaa' cuityu_.⁴³

—Tso'o —nacui_ Jesús li'.

Ngusñi yu ji'i na bi', ndyacu yu ji'i nde slo ngu'li!.⁴⁴ Lo'o ti nchcui' yu lo'o ngu'li!:

—Cha' nu ngua ca ti 'na, bi' laca cha' nu cua ndacha' na' ji'i mä lo'o ty a ndi'i na' lo'o cu'mä ty a tsubi' la —nacui_ yu. Cua nacui_ na' ji'i mä cha' nga'a cha' caca 'na lcaa cha' nu cua nscua cuentya 'na lo quityi nu nguscua jyo'o Moisés, lo'o jua'a lo quityi nu nguscua jyo'o ngu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi nu ngua sa'ni, lo'o jua'a lo quityi Salmos nscua cha' bi'.

45 Li' ngulu'u Jesús ji'i ngu' ña'a cha' nu nchcui' quityi cusu' bi'.⁴⁶ Nacui_ yu ji'i ngu':

—Cua sa'ni nscua cha' ca jaa y cui' na' nu laca na' nu Cristo bi', lo'o tsä nchca tyuna lo'o cua ngujuii na', li' nscua cha' tyu'ú na' chaca quiya'.⁴⁷ Li' ntsu'u cha' ta ngu' cha' ji'i y cui' na' lo'o ñati_ tyucui ña'a chalyuu. Nde Jerusalén xana mä cache' mä cha' bi' ji'i ngu' clyo. Nga'a cha' chcui' mä lo'o ñati_ cha' ca tyuju'u ti' ngu' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ngu', cha' xtyanu ngu' ji'i cha' cuxi nu ndu'ni ngu'; li' cua'ni clyu ti' y cui' Ndyosi ji'i lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'.

48 Lo'o cu'mä ni, taca chcui' mä cuentya jna', cha' jlo ti' mä lcaa ña'a nu cua ngua 'na.

49 Lo'o jua'a ta na' Xtyi'i y cui' na' ji'i mä, cha' cua nchcui' Sti na' cha' ta Ni Xtyi'i y cui' Ni ji'i mä; bi' cha' tyanu mä nde Jerusalén re, ña'a cuayá' nu caja juersa ji'i Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'i mä. Tyu'u bi' nde cuä cha' cäa tyanu ne' cresiya ji'i mä.

Ndyacuí Jesús ndyaa yu nde cua

50 Li' ndu'u Jesús quichi Jerusalén bi', ndyaa lo'o yu ji'i ngu' ca to' quichi Betania bi'. Nde bi' ngusicuä ya' Jesús cha' culacuä yu ji'i ngu'.

51 Laja lo'o nclyacuä yu ji'i ngu', hora ti ndu'u yu ndyaa yu nde cuä li'.⁵² Ngua'ni tlyu ngu' bi' ji'i yu, li' xa' nguxtyu_ ngu' ñaa ngu' nde Jerusalén. Tso'o tsa ngua tyiquee ngu' li',⁵³ lu'ba tsa ndya'a ngu' ne' laa cha' ndyu'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi. Tsa lo cua ti cha'.

Quityi nu nguscua San Juan ñi'ya ngua cha' ji'i Jesús

*Ngua nu sca ti Sñi' ycui'
Ndyosi ñati*

¹ Nu ngua tya clyo la ndi'i ycui' Ndyosi, lo'o jua'ä ndi'i yu nu laca tyucui cha' ji'i ycui' Ndyosi; nguti'i yu bi' lo'o ycui' Ndyosi. Nu yu nu laca cha' bi', stu'ba ntsu'u cha' ji'i yu lo'o ycui' Ndyosi. ² Stu'ba ti nguti'i yu bi' lo'o ycui' Ndyosi nu ngua tya clyo la. ³ Lo'o yu bi' ngüiñá Ni lcaa lo na; ni sca na nu ntsu'u chalyuu, ná ngüiñá Ni ji'i si ná lo'o yu bi'. ⁴ Ca slo ycui' Ndyosi ndu'u yu bi' yaq cha' caca tso'o cresiya ji'i ñati chalyuu na. Ngua'ni yu cha' caca cuayá' ti' na lcaa cha' liñi, xqui'ya xee nu ta Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na. ⁵ Ña'a tí tya ntyiji'i xee bi' su talya nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu' cuxi, cha' ná caca ji'i ngu' cuxi xubi' xee bi'.

⁶⁻⁷ Nda ycui' Ni ji'i Juan cha' chcui' lo'o ñati cha' ji'i xee nu cua ta ti Ni cha' tyu'u ne' cresiya ji'i ñati. Cua yaq Juan cha' ta cha' bi' lo'o ñati, cha' xñi lcaa ñati cha' ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya cha' nu nchcui' Juan lo'o ngu'. ⁸ Si'i nu xee nu nda ycui' Ndyosi laca ycui' Juan, na yaq ti Juan cha' culu'u cha' bi' ji'i ñati. ⁹ Nu laca xee nu chañi ca, cua

lijyä yu bi' lo yuu cha' ta xee nu caca tyu'ú ne' cresiya ji'i cua ña'ä ca ñati.

¹⁰ Ndi'i yu bi' lo yuu, la cui' ti cha' nu cua nda ycui' Ni lo'o ñati. Lo'o yu bi' ngüiñá Ni chalyuu, pana ná ndyuloo ñati chalyuu ji'i yu bi' li!. ¹¹ Yaq yu bi' chalyuu su laca tyi nquicha', lo'o jua'ä ñati chalyuu nu ngüiñá yu, ná ndyuloo ngu' ji'i yu. ¹² Pana ndi'i xi ñati nu cua ngusñi cha' ji'i yu, jlya ti' ngu' bi' ji'i yu li'; ji'i ñati bi' nda Ni chacuayá' cha' caca ngu' bi' sñi' ycui' Ndyosi. ¹³ Lo'o ñati nu laca sñi' ycui' Ndyosi ni, ná nclyá ngu' bi' ñi'ya nu nclyá scaa sñi' ñati; sñi' ycui' Ndyosi laca ngu' bi', si'i sca ñati chalyuu laca nu ndu'ni cucui cresiya ji'i ngu' bi'.

¹⁴ Ngua yu bi' ñati, la cui' yu nu laca cha' ji'i ycui' Ndyosi. Stu'ba ti nguti'i yu lo'o na nde chalyuu. Cua na'ä ya ji'i yu cha' tlyu tsa cha' ntsu'u ji'i yu, cha' laca yu nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi. Xcui' tso'o tsa ndu'ni yu lo'o na, xcui' cha' liñi nchcui' yu. ¹⁵ Nde laca cha' nu nchcui' Juan cha' ji'i nu Jesús bi'. Cuji nchcui' Juan li':

—Nu nde laca nu qui'yu nu ni na' ji'i ma cha' tyu'u tucua tiya' la nde chalyuu —nacuji Juan—, masi tlyu la cha' ntsu'u ji'i ycui' yu que na'. Jua'ä ni na' ji'i ma, cha' nu lo'o bilya cala na' cua lu'ú ycui' yu.

¹⁶ Lcaa na tsiya' ti ntsu'u ji'i Jesús, lo'o lcaa tsä ndyiji cha' tso'o ji'na xqui'ya Jesús.

17 Cua sa'ni nda jyo'o Moisés cha' lo'o ñati, lcaa ña'a cña nu ntsu'u cha' cua'ni ñati cuentya ji'i y cui' Ndyosi. Pana nu lo'o ya Jesucristo ni, xa' ña'a ngua'ni Ni; nda tsa Ni cha' xlyab'e ji'na, ngulu'u Ni cha' liñi ji'na li'. ¹⁸ Ni sca ñati na na'a ngu' ji'i y cui' Ndyosi; sca ti Jesús nu ngulu'u ji'na ñati chalyuu na ñi'ya laca y cui' Ndyosi. Lo'o nu Jesús bi' ni, laca yu nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi, nu tyaca'a tsa ji'i Ni.

Nchcuane ngu' judío ji'i Juan Bautista: "¿Tilaca laca nu'u?"

¹⁹ Nda Juan cha' lo'o tyuu ty'a sti jo'ó lo'o ngu' xirta; ngutu'u ngu' nde quichi Jerusalén, ndyalaa ngu' su ndi'i nu Juan bi' li'. Cua ngulo ngu' judío nu ndi'i ca bi' cña ji'i ngu' bi', cha' cña ngu' slo Juan cha' xcuane ngu' ji'i Juan tilaca laca. ²⁰ Ná ntyuju'u ti' Juan; liñi nda cha' lo'o ngu' cha' si'i y cui' laca Cristo, nu ñati tlyu nu nda Ni ji'i cha' cña nde chalyuu.

²¹ —¿Tilaca laca nu'u lacua? —nacui ngu'—. ¿Ha jyo'o Elías laca nu'u?

—Si'i bi' laca na' —nacui Juan.

—Cua tyu'u tucua ti sca nu cusu' nu chcui' cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ya, nti' ya —nacui ngu'—. ¿Ha si'i nu bi' laca nu'u?

—Si'i na' —nacui Juan li'.

²² —¿Tilaca ta laca nu'u? —nacui ngu'—. Ntsu'u cha' xacui ya cha' ji'i ñati nu ngulo cña ji'i ya cha' cña ya ca nde.

¿Ñi'ya cha' nchcui' ta nu'u cha' ji'i y cui' ca?

²³ Li' nguxacui Juan cha' ji'i ngu' bi':

—Ndi'ya cha' ndu'ni na' lo'o cuui nchcui' na' nda na' cha' lo'o ñati su ndu' na' ne' quixi': "Xquiñi clya ma tyucui su cña nu Xu'na na". Bi' laca sca cha' ji'i y cui' Ndyosi nu cua nchcui' jyo'o Isaías lo'o ngu' sa'ni.

²⁴ Lo'o xi ngu' fariseo nguti'i laja ngu' nu ya slo Juan. Tacati tsa ndu'ni ngu' bi'. ²⁵ Nchcui' ngu' bi' lo'o Juan li':

—¿Ni cha' laca ndu' nu'u ntyucuatya nu'u ji'i ngu' si si'i nu ñati tlyu bi' laca nu'u, si si'i jyo'o Elías laca nu'u, si si'i nu cusu' nu chcui' cha' ji'i y cui' Ndyosi laca nu'u?

²⁶ —Lo'o hitya ti ntyucuatya na' ji'i ngu' —nacui Juan—. Pana ndu' chaca ñati slo cu'ma juani, masi ná nslo ma ji'i yu bi'. Tiya' la ya nu ndu' bi' nde chalyuu, na' ngula yala la; pana tlyu la cha' nu ntsu'u ji'i y cui', sube la cha' jna' —nacui Juan ji'i ngu'—. ²⁷ Tso'o tsa cña ngujui 'na nti' na' —nacui—, masi caña nu ntsu'u quiya' ñati bi' sati' na' juata.

²⁸ Jua'q ngua nde loyuu su cuentya Betábara, ca su ndu' Juan ntyucuatya ji'i ngu'. Nde chaca tsu' sta'a Jordán ntsu'u Betábara bi'.

Nu mstq lu'u cha' cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati

²⁹ Ca chaca tsq na'a Juan cha' cua lijya ti Jesús slo. Lo'o

li' nacui Juan ji'i ñati nu ndu slo:

—Ña'q tso'o ma' ji'i nu cusu' cua —nacui—. Cua ngusubi y cui' Ndyosi ji'i nu cua cha' caca yu sca mstq lu'u, cha' cuityi lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati chalyuu —nacui—.

³⁰ Cha' ji'i yu bi' nchcui' na', nu lo'o ni na' ji'i ma' cha' cua tyu'u tucua ti sca ñati loyuu re. Tlyu la cha' ji'i yu bi' que na', masi tiya' la ndu'u tucua bi'. Jua'q ni na' ji'i ma' cha' nu lo'o tya lyiji cala na', cua lu'u yu bi'. ³¹ Lo'o na' ni, ná ndyuloo na' ji'i y cui' yu bi'; pana cua yaq na' ntyucuatya na' ji'i ñati lo'o hitya ti cha' caca tyuloo ngu' Israel ji'i yu bi'.

³² Chaca quiya' tso'o tsa nchcui' Juan cha' ji'i Jesús lo'o ngu':

—Cua na'q na' lo'o ngutu'u Xtyi'i y cui' Ndyosi nde cuq yaq ngua'ya lo Jesús ñi'ya nda'ya sca paloma —nacui—.

³³ Ná ndyuloo na' ji'i Jesús clyo, pana y cui' Ndyosi laca nu ndacha' cha' bi' 'na, y cui' Ndyosi laca nu ngulo cña jna' cha' tyucuatya ji'i ngu'. Ndi'ya nchcui' Ni lo'o na': "Lo'o ña'q nu'u cha' lijya nda'ya Xtyi'i y cui' Na' lo sca ñati", nacui Ni, "li' caca cuayá' ti' nu'u cha' yu bi' laca nu tyucuatya ji'i ngu' lo'o Xtyi'i y cui' Na', nga'aa si'lo'o hitya ti". ³⁴ Y cui' ti na' cua na'q na' ji'i cha' bi'. Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o cu'ma, cha' yu bi' laca nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi; na cua ngusubi Ni ji'i yu bi'.

Ñati nu ndyaca tsa'q ji'i Jesús nu ngua clyo

³⁵ Ngua chaca tsä, xa' ndu Juan, ndu lo'o tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i; yaa Jesús li!. ³⁶ Na'q Juan ji'i yu, lo'o li' nchcui' Juan cha' ji'i Jesús:

—Nu cua caca mstq lu'u nu cua ngusubi y cui' Ndyosi ji'i cha' cajaa yu xqui'ya na.

³⁷ Lo'o ndyuna nu tucua tya'a ngu' bi' cha' nu nacui Juan, li' ndyaa lca'q ngu' bi' ji'i Jesús. ³⁸ Nguxtyacui Jesús tyucui su yaq, na'q yu cha' lca'q ngu' bi' ji'i. Li' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—¿Na laca tsaana cu'ma?
—MSTRU —nacui ngu' ji'i Jesús—, ¿macala ndi'i nu'u?

—Caq na'a ma xi 'na
—nacui Jesús li'.

³⁹ Bi' cha' ndyaa ngu' ni'i ca su ndyalaa Jesús, ndyaa chcui' ngu' lo'o yu. Ngua hora cua jacua nde ngusii lo'o ndyalaa ngu' ca bi', lo'o li' ndyanu ngu' lo'o yu tyucui nde ngusii.

⁴⁰ Ngua tucua tya'a ñati nu ngutu'u lca'q ji'i Jesús li', nu lo'o cua ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Juan lo'o ngu'. Tsaca yu bi' nu naa Andrés, tya'a ngula Simón Pedro laca. ⁴¹ Hora ti ndyaa Andrés ndyaana ji'i tya'a, la cui' nu Simón bi'. Li' nchcui' Andrés lo'o:

—Cua nquijeloo ji'i ya ñi'ya nu laca Cristo, nu ñati tlyu nu nda Ni ji'i lijya nde chalyuu —nacui.

⁴² Lo'o li' ndyaa lo'o ji'i Simón ca slo Jesús. Ña'q tsa

Jesús ji'í Simón bi', ndi'ya nacui yu ji'í li':

—Simón naa nu'u —nacui—, sñi' Jonás laca nu'u; pana Cefas ca naa nu'u nde loo la —ñi'ya nti' na chcui' na cha'cña ji'na: sca quee; stu'ba ti ndyu'u cha' bi' lo'o Pedro.

Ngusi'ya Jesús ji'í Felipe lo'o ji'í Natanael

43 Ca chaca tsá, li' ngua ti' Jesús tyaa yu nde Galilea. Li' ndyacua tya'a yu lo'o sca nu qui'yu nu naa Felipe:

—Ya'a nu'u lo'o na' —nacui Jesús ji'í Felipe li'.

44 La cui' ngu' Galilea laca Felipe bi', jua'q̄ laca Andrés lo'o Pedro; quichi Betsaida laca quichi tyi ngu'.

45 Li' ndyaa Felipe cha' chcui' lo'o Natanael tya'a ndya'q̄ nu Felipe bi':

—Cua na'q̄ ya ji'í Cristo, nu ñati tlyu nu cua sa'ni nguscua jyo'o Moisés cha' ji'í lo quityi ji'í ycu' Ndyosi —nacui Felipe—. La cui' cha' ji'í yu bi' cua nchcui' lcaa jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'í ycu' Ndyosi sa'ni. Jesús naa yu bi', sñi' sca nu naa José. Nazaret laca quichi tyi yu.

46 —¿Ha tso'o quichi bi'? —nacui Natanael—. ¿Ha ntsu'u ñati tso'o nde quichi Nazaret bi'?

—Yaa na'q̄ nu'u xi ji'í lacua —nacui Felipe.

47 Lo'o na'q̄ Jesús cha' lijya Natanael slo, li' nacui:

—Nde cua lijya sca ngu' Israel nu chañi cha' ndyu'n'i tlyu ji'í ycu' Ndyosi. Ná

ntsu'u cha' cuiñi ji'í yu jua tsiya' ti.

48 Nchcuane Natanael ji'í Jesús li':

—¿Ñi'ya ngua jinu'u, cusu', cha' ndyuloo nu'u jna'?

Li' nacui Jesús:

—Lo'o tya lyiji chcui' Felipe lo'o nu'u, tya li' na'q̄ na' jinu'u ca su ndu ne' yaca quityi ca bi'.

49 —MSTRU —nacui Natanael—, chañi cha' nu'u laca nu sca ti Sñi' ycu' Ndyosi, nu'u laca Rey nu laca loo ji'í ngu' Israel.

50 Lo'o li' nguxacui Jesús cha' ji'í Natanael:

—¿Ha bi' cha' jlya ti' nu'u jna' —nacui yu—, xqui'ya cha' cua nchcui' na' lo'o nu'u cha' cua na'q̄ na' jinu'u ca ne' yaca quityi bi'? —nacui—. Cha' xca ti laca bi', tonu la cha' ña'q̄ nu'u nde loo la.

51 Lo'o li' nacui Jesús ji'í ngu':

—Ta na'sca cha'liñi lo'o ma juani —nacui yu—. Nde loo la ña'q̄ ma cha' tyucua yaala ca su ntucua ycu' Ndyosi nde cuá. Li' caca cuayá' ti' ma cha' cua nda Ni'na lijyácha' caca na' ñati chalyuu. Lo'o ca su tyu na' bi', ca bi' ña'q̄ ma ji'í ngu' xcá nu ndi'í slo ycu' Ndyosi; tya'q̄ ngu' bi', tyacui ngu' bi' nde cuá, ca'ya ngu' bi' nde su tyu na'.

2

Ndyaa Jesús su ngujui clyo'o ngu'

1-2 Lo'o ngua sna tsá, li' ndyaa xtya'q̄ Jesús su ngujui clyo'o ngu' ca quichi Caná

nde loyuu su cuentya Galilea. Lo'o jua'a cua nguane ngu' ji'i Jesús lo'o ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, bi' cha' lo'o ngu' bi' ndyaa ngu' ta'a. ³ Lo'o li' nga'aa ngujui vino co'o ngu' nu ndi'i ta'a bi', ndye bi'. Li' ndyaa xtya'a Jesús ndyaa cacha' ji'i yu:

—Cua ndye vino ndyo'o ngu' —nacui.

⁴ Nguxacui Jesús cha' ji'i xtya'a li':

—¿Ha cña 'na laca cua? Tya lyiji tyalaa hora cha' culu'u loo na' ji'i ñatí tilaca laca na'.

⁵ Masi jua'a nchcui' yu, ndi'yä nchcui' xtya'a yu lo'o msu li':

—Cua'ni mä ñi'yä nu ñacui yu cha' cua'ni mä —nacui.

⁶ Nde cua ti ndü scuá tya'a quityu' hitya, quityu' tonu ndya' lo'o quee laca bi'. Lo'o ngutsa'ä quityu' bi', ntsu'u masi jacuayala litro, masi sca siyentu litro hitya, cha' cua laca cña nu ntsu'u ji'i ngu' judío bi', cha' qui'í quiya' ngu' lo'o tsaa ngu' ni'i. ⁷ Li' nacui Jesús ji'i msu bi':

—Cua'ni cha'ä mä quityu' cua lo'o hitya.

Ngu'a ni cha'ä ngu' quityu' bi' ña'a cuayá' nu ngutsa'ä tso'o.

⁸ —Culo mä xi hitya —nacui Jesús li'—. Yaa lo'o mä ji'i cha' co'o nu ñatí nu ndyu'ni ta'a re.

Jua'ä ngua'ni ngu' li', nda ngu' xi hitya co'o ngu'. ⁹ Ndyo'o cuayá' nu laca loo ji'i ta'a bi', lo'o li' vino ndyaca. Ná jlo ti' nu cusu' bi' macala ngutu'u vino bi', msu ti jlo ti'

cha' hitya ndyaa ndyiqui'ya ngu' tsä laca vino bi'. Li' ngusi'ya nu laca loo ji'i ta'a bi' ji'i cutsii, nchcui' lo'o:

¹⁰ —Xa' ñatí ni —nacui—, xcui' vino nu tso'o la laca nu nda ngu' ndyi'yu ñatí lo'o nxana ti ta'a; ña'a cuayá' nu nguaala' ti' ngu' cha' ndyo'o tsa ngu' vino bi', ca li' nda ngu' vino cuxi la cha' co'o ngu' nu ndi'i ta'a —nacui nu laca loo ji'i ta'a ji'i cutsii—. Pana nu'u ni, masi cua tye ti ta'a, hasta li' nda nu'u vino nu tso'o la cha' co'o na. Tso'o tsa bi'.

¹¹ Ca quichi Caná nde loyuu su cuentya Galilea ngua cha' bi' lo'o nguxana ngua'ni Jesús cha' tlyu cuentya ji'i y cui' Ndyosi. Lo'o cha' tlyu bi' ngulu'u loo y cui' Jesús ji'i ngu', cha' ña'a ngu' cha' tlyu tsa cha' nu ntsu'u ji'i y cui' yu. Bi' cha' nguxana ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu, jlya ti' ngu' ji'i y cui' ca Jesús.

¹² Tiya' la li' ngutu'u Jesús ndyaa yu nde quichi Caper-naum. Ndyaa yu lo'o xtya'a yu, lo'o ngu' qui'yu tya'a yu, lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu ndyaa ngu'; pana xti ti tsä ndyanu ngu' ca bi'.

Ngulo'o Jesús ji'i ngu' cuxi nu ntsu'u ne' laa tonu

¹³ Cua ngulala ti ta'a pascua ji'i ngu' judío bi', lo'o li' ndyaa Jesús ta'a nde Jerusalén.

¹⁴ Ndyaas Jesús ne' laa tonu ca bi', lo'o li' na'a yu cha' ndi'i tsa ngu' ndyu'ni ngu' ngana ne' laa bi'; ndujui' tsa ngu' toro, ndujui' ngu' xlyá', ndujui' ngu' paloma cha' caca

msta ji'i ngu' ne' laa. Lo'o jua'a nga'a ngu' nu ndu'ni ngana ji'i ñat̄i lo'o nchcutsa'a ngu' cñi nu cua'nijo'o ji'i ngu' ne' laa, ntucua ngu' bi' to' mesa ji'i ngu'. ¹⁵ Lo'o li' ngusñi Jesús sca reta cha' quiji'i yu ji'i ngu' nu ndyu'ni ngana bi', cha' culo'o yu ji'i ngu' bi' tyu'u ngu' to' laa bi', lo'o xlyā ji'i ngu', lo'o toro ji'i ngu', lo'o lcaa yu'ba ji'i ngu', ngulo'o yu ji'i ngu' ndu'u ngu' nde liya'. Li' nguxlyú yu mesa su ntucua ngu' nu nchcutsa'a cñi, nchcuqa yu ji'i cñi bi'. ¹⁶ Li' nacui Jesús ji'i ñat̄i nu ndujui' paloma bi':

—Yaa lo'o mā ji'i yu'ba cua nde liya' —nacui yu—. Nga'aa cua'ni mā cha' ni'i lcaya' caca ni'i tlyu re ji'i Stina'.

¹⁷ Li' ndyi'u ti' nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' ji'i sca cha' nu nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la: "Caca ñu'u ti' na' cha' tiji' tsa ti' na' ji'i ni'i su laca tysi nu'u", nacui quityi bi'.

¹⁸ Ñasi' tsa ngu' judío li', bi' cha' nchcuane ngu' ji'i Jesús ndi'ya:

—¿Tilaca laca nu nda chacuayá' cha' cua'ni nu'u jua'a? ¿Ñi'ya cua'ni nu'u cha' jlya ti' ya hi?

¹⁹ —Cuityi mā ni'i re —nacui Jesús—, lo'o li' chu' sna tsā xa' cuiñá na' ji'i chaca quiya'.

²⁰ Li' nacui ngu' ji'i Jesús:

—Tu'ba ntucua scuá yija ndye ndya' laa tlyu re —nacui ngu'—. ¿Ha taca jinu'u cuiñá

ji'i chaca quiya' chu' sna tsā ti?

²¹ Pana si'i cha' ji'i laa tlyu nchcui' Jesús, masi nda yu sca cha' lo'o ngu' ñi'ya nu caca ji'i ycui' ca yu, ñi'ya nu tyu'ú ycui' chaca quiya' lo'o cua ngujuii yu. ²² Bi' cha' lo'o cua ndyu'ú Jesús chaca quiya', li' ndyi'u ti' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i ñi'ya nu nacui Jesús ji'i ngu' tsā bi'; li' jlya ti' ngu' cha' nu nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni, lo'o jua'a jlya ti' ngu' ña'a cha' nu nda Jesús lo'o ngu' tya li'.

Jlo ti' Jesús ñi'ya nu ntsu'u tyiquee lcaa ñat̄i

²³ Lo'o ndi'i Jesús Jerusalén ta'a pascua bi', li' nxana quiña'a ñat̄i jlya ti' ngu' cha' ji'i ycui' yu, nu lo'o cua na'a ngu' lcaa cha' tlyu nu ngua'ni yu. ²⁴ Pana jlo ti' Jesús cha' ná jlya tso'o ti' ngu' ji'i, cha' tso'o tsa ndyuloo yu ji'i ngu', lcaa ña'a cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i scaa ñat̄i. ²⁵ Ná ntsu'u cha' cacha' xa' ñat̄i ji'i yu ñi'ya ntsu'u cresiya ji'i scaa ngu', cha' jlo tsa ti' ycui' ca yu ñi'ya ntsu'u cresiya ji'i lcaa ñat̄i.

3

Jesús lo'o Nicodemo

¹ Ntsu'u sca ngu' cusu' ji'i ngu' judío nu naa Nicodemo, ngu' fariseo laca. Lo'o ngu' fariseo ni, tacati tsa ndu'ni ycui' ngu', nti' ngu'. ² Ndyaa nu cusu' bi' sca talya su nga'a Jesús:

—MSTRU Jesús —nacui—, jlo ti' ngu' cha' nu'u laca sca mSTRU nu nda ycui' Ndyosi ji'i

lijyä chalyuu, cha' ná ngua jinu'ü cua'ni ni sca cha' tlyu si ná nxtyucua ycui' Ndyosi jinu'ü. Ná nchca ji'í ñati chalyuu cua'ni ngu' jua'q —nacui Nicodemo ji'í Jesús.

³ Li' nchcui' Jesús lo'o:

—Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o nu'ü juani: ndu'ni ycui' Ndyosi Sti na' cha' cala ñati chaca quiya', si nti' ngu' xñi ngu' cha' ji'í ycui' Ni cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'í ngu' —nacui.

⁴ —¿Ni'ya caca cala na chaca quiya' si cua cusu' na? —nacui Nicodemo ji'í Jesús—. ¿Ha taca tyatí na ne' xtya'q na chaca quiya' cha' xa' cala na? —nacui.

⁵⁻⁶ —Ta na' sca cha' liñi lo'o nu'ü juani —nacui Jesús—. Ñati laca nu nclya lo'o ndu'ni cala ñati chalyuu ji'í, pana Xtyi'i ycui' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' cha'q cresiya ji'í ngu' —nacui Jesús—. Ntsu'u cha' caca cucui cresiya ji'í ma si cua nti' ma cha' culo ycui' Ndyosi cña ji'í ma. Ntsu'u cha' tyu'u ma lo hitya, lo'o jua'q ntsu'u cha' tyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'í ma —nacui Jesús ji'í Nicodemo—. ⁷ Ná culacua tsa ti' nu'ü cha' nchcui' na' lo'o nu'ü cha' ntsu'u cha' cala ñati chaca quiya'. ⁸ Cui'í ni, nchca cui'í macala su nti'; masi nduna na cha' ndañi nchca cui'í li', pana ná nchca cuayá' ti' na macala ngutu'u, ma nde tsaa cui'í bi' li' —nacui yu—. La cui' jua'q laca lo'o Xtyi'i ycui' Ndyosi, ná nchca cuayá' ti' ngu' ñi'ya nu ndu'ni Ni

cha' caca cui cresiya ji'í ngu' —nacui Jesús ji'í.

⁹ —¿Ni'ya jua'a? ¿Ni'ya caca cha' bi'? —nacui Nicodemo li'.

¹⁰ Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o:

—¿Ha si'i mstru cusu' laca nu'ü ji'í ngu' judío? ¿Ni cha' laca ná nda nu'ü cuentya ji'í cha' bi' lacua? —nacui yu—.

¹¹ Liñi tsa cha' nu nda na' lo'o nu'ü. Nu cuare, liñi nchcui' ya ji'í sca cha' nu cua jlo ti' ya, sca cha' nu cua na'q ya, pana ná ntucuá ma tsiya' ti cha' nu nchcui' ya —nacui yu—.

¹² Ntsu'u cha' nu nchcui' na' lo'o cu'ma cuentya ji'í chalyuu re, pana ná jlya ti' ma cha' bi'. ¿Ni'ya caca cha' jlya ti' ma jna' si chcui' na' lo'o ma scaa cha' nu ntsu'u ji'í ycui' Ndyosi nu laca loo? —nacui Jesús ji'í Nicodemo—.

¹³ 'Bilya tsaa ni tsaca ñati ca slo ycui' Ndyosi. Sca ti na' nu nda ycui' Ndyosi 'na lijyä cha' caca na' ñati, cua ndya'a na' cajua, cha' cajua laca tyi na'. ¹⁴ Lo'o nguti'í jyo'o Moisés nde natí btyi bi' cua sa'ni la, ngusicuä yu ji'í sca cuaña chcuä nu ndacui chü'yaca cha' ña'q ngu' cuaña bi', cha' caca jo'o ji'í quicha nu ntsu'u ji'í ngu' bi' —nacui Jesús—. Ñi'ya nu ngusicuä ji'í cuaña bi', jua'q nga'q cha' sicutuä ngu' jna' lo crusi, na' nu lijyä cha' caca na' ñati.

¹⁵ Lo'o lí' cua ña'q ca cu'ma nu xñi ma cha' jna', lí' caja chalyuu tso'o ji'í ma, chalyuu nu ná nga'q cha' tye —nacui Jesús ji'í Nicodemo—.

*Ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a
Ni ji'i ñati*

¹⁶ 'Ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'i ñati chalyuu, bi' cha' cua nda ycui' Ni jna' nu lacä Sñi' ycui' ca Ni lijyä na' chalyuu. Ná tsaa ñati ca bilyaa si xñi ngu' cha' jna', nu lacä sca ti Sñi' ycui' Ndyosi; caja chalyuu tso'o ji'i ngu' bi', chalyuu nu ná nga'a cha' tye —nacui Jesús—. ¹⁷ Si'i cha' sta ycui' Ndyosi Sti na' qui'ya ji'i ñati chalyuu nda Ni jna' lijyä na' chalyuu, na cua lijyä na' cha' cuityi na' qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati chalyuu; bi' cha' cua nda Ni jna' lijyä na' —nacui Jesús—.

¹⁸ 'Ná xcube' ycui' Ndyosi ji'i cua ña'a ca ñati nu xñi cha' jna'. Cua ngua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati nu ná nxñi cha' jna', cha' xcube' Ni ji'i ngu', cha' ná ntaja'a ngu' jlya ti' ngu' jna' cha' lacä nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi —nacui Jesús—. ¹⁹ Na cua nda ycui' Ndyosi xee lijyä lo yuu, pana ná ntaja'a ñati chalyuu tyi'i su xee bi'. Ntsu'u tsa ngu' nu ndiya la ti' tyi'i ngu' su talya ña'a, cha' xña'a tsa ngu' bi'; bi' cha' ntsu'u qui'ya nu ngusta Ni ji'i ngu' bi'. ²⁰ Ná nti' nu ñati xña'a bi' cha' ta ycui' Ndyosi xee nu tyu'ú ne' cre-siya ji'i ngu'. Tyijyu' ti ndya'a ngu' bi' su ná ña'a xa' ñati ji'i ngu', xqui'ya cha' xcui' cha' cuxi ndu'ni ngu' bi' —nacui Jesús—. ²¹ Ñati nu xñi lcaa cha' liñi nu nda Ni lo'o ñati ni, nda ycui' Ndyosi xee nu tyu'ú ne' cre-siya ji'i ngu' bi'. Ndi'i

ngu' su xee bi', cha' taca ca jlo ti' xa' ñati cha' ndyu'ni ngu' bi' cua ña'a ca cña nu nclyo ycui' Ndyosi ji'i ngu'.

*Xa' nda Juan Bautista cha'
ji'i Jesús lo'o ñati*

²² Tiya' la li' ndyaa Jesús, ndyaa lo'o ñati nu ndyaca tsa'a ji'i yu, nguti'i ngu' xi nde loyuu su cuentya Judea. Ntyucuatyá Jesús ji'i ngu' ca bi'. ²³ Lo'o jua'a nga'a Juan cacua ti, cha' lo'o tya ntyucuatyá Juan ji'i ngu'. Sca se'i su naa Enón, ca bi' ngutu Juan, cacua ti ji'i sca se'i su naa Salim. Ca bi' ntyucuatyá ji'i ngu' cha' ca bi' ntsu'u tsa hitya. Ndy'a'a tsa ngu' cha' tyucuatyá ji'i ngu'. ²⁴ Tya lyiji su'ba ngu' ji'i Juan ne' chcuá tyempo bi'.

²⁵ Lo'o li' nda xi ngu' judío cha' cusū lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Juan; nguxlyú ngu' cha' hichu' tya'a ngu' ñi'ya nu tso'o la cua'ni ngu' cha' caca lubii cresiya ji'i ngu' cuentya ji'i ycui' Ndyosi. ²⁶ Bi' cha' yaq̄ ngu' slo Juan cha' chcuí' ngu' lo'o:

—MSTRU —nacui ngu'—, nu ñati nu yaq̄ slo nu'u nde chaca tsu' sta'a Jordán tya tsubi' la, la cui' nu nacui nu'u cha' loo la laca ycui' yu, cua ndyalaa yu bi' ntyucuatyá yu ji'i ñati nde tsu' re juani. Ndy'a'a tsa ngu' slo.

²⁷ Li' nguxacui Juan cha' ji'i ngu' bi':

—Tsa lo cua ti cña nchca ji'i scaa na cua'ni na, tsa ña'a nu nda ycui' Ndyosi chacuayá' cua'ni scaa na —nacui—.

28 Cua ndyuna mä ñi'ya nu ni na' ji'i mä tsubi' ti, cha' si'i na' lacä Cristo, nu ñati tlyu nu cua caä ti chalyuu. Cua laca ti cña ntsu'u jna' cha' yala la ngutu'u tucua na' loyuu re cha' quiñi tyucuii su caä y cui' —nacui Juan—.

29 Ñi'ya nu laca lo'o ngujui clyo'o ngu', sca ti nu cutsii bi' ngujui clyo'o lo'o nu cuxii; pana lcaa ty'a tso'o cutsii nu ndi'i ca bi', tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu'. Ñi'ya lo'o chaa ti' ngu' ndi'i ngu' lo'o ngujui clyo'o ngu', jua'ä na' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' ña'ä na' ji'i ngu' nu ndya'ä lo'o Jesús —nacui Juan—.

³⁰ Lo'o jua'ä caca tlyu la y cui' yu, sube la nscua cha' caca na' li'.

Nde slo y cui' Ndyosi ngutu'u Jesús

³¹ Loo la laca y cui' Cristo cha' ngutu'u yu nde cuä ca su ntucua y cui' Ndyosi, yaa yu nde chalyuu. Pana nu Juan ni, sñi' sca ñati chalyuu ngua bi'; nde chalyuu ntsu'u tyi, nchcui' ñi'ya nu nchcui' ñati ti. Nu Jesucristo ni, yaa yu bi' nde cuä ca su ndi'i y cui' Ndyosi,

³² nda yu cha' liñi lo'o na cuentya ji'i lcaa na nu cua na'ä yu, lcaa cha' nu cua ndyuna yu ca bi'. Pana ná ntaja'ä ñati xñi cha' nu nda yu lo'o ngu'.

³³ Si taquiya' na ji'i cha' nu nda Jesús, li' ndu'ni na lo'o ty'a na cha' liñi tsa laca cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o na.

³⁴ Nda Ni ji'i nu Jesucristo bi' yaa chalyuu, lo'o jua'ä xcui' cha' ji'i y cui'

Ndyosi nda yu lo'o na xqui'ya Xtyi'i y cui' Ndyosi. Lo'o y cui' Ndyosi ni, ná ntsu'u cha' tye cha' ta Ni Xtyi'i y cui' Ni ji'na.

³⁵ Ntsu'u tsa tyiquee y cui' Ndyosi Sti yu ña'ä Ni ji'i Sñi' Ni, la cui' Jesús bi'; lo'o jua'ä lcaa chacuayá' nu ntsu'u ji'i y cui' Ni, la cui' ti cua nda Ni ji'i Sñi' Ni lijya.

³⁶ Lo'o xñi ñati cha' ji'i Jesús, Sñi' y cui' Ndyosi, ná nga'ä cha' tye chalyuu tso'o nu ta Ni ji'i ngu' bi'. Pana ñati nu ná taquiya'tsiya' ti ji'i cha' nu nchcui' Jesús, ná ta Ni chalyuu tso'o ji'i ngu' bi'; xcube' tsa Ni ji'i ngu' bi' li'.

4

Nu cuna'ä ngu' Samaria

¹ Lo'o li' ndyuna ngu' fariseo, nda ngu' cuentya cha' quiñä la ñati ndya'ä lo'o Jesús cha' caca tsa'ä ngu' ji'i yu, jua'ä ntyucuatyä yu ji'i ngu'; xti la ngu' ndi'i nu ndyaca tsa'ä ji'i Juan.

² Pana si'i y cui' Jesús nu ntyucuatyä ji'i ngu' bi'; nu ngu' cuañi' nu ndyaca tsa'ä ji'i, bi' laca nu ntyucuatyä ji'i ngu'.

³ Nu lo'o ngua cuayá' ti' Jesús cha' cua ndyuna ngu' fariseo cha' bi', li' ndu'u yu nde loyuu su cuentya Judea, ndyaa yu chaca quiya' ca loyuu su cuentya Galilea bi' li'.

⁴ Nu lo'o ndyaa Jesús tyucuii, nteje tacui yu nde loyuu su cuentya Samaria.

⁵ Li' ndyalaa yu quichí Sicar, sca quichí su ndi'i ngu' Samaria. Ndi'i quichí bi' lo yuu nu nda jyo'o Jacob ji'i jyo'o José sñi'.

⁶ Ca bi' ndu sca tyuu pilya

nu nacuī ngu' cha' tyuu ji'i jyo'o Jacob laca bi'. Nde hora ngua li', lo'o jua'q̄ ngua cña' tsa Jesús tyucuī. Li' ndyaa tucua yu to' tyuu bi'. 7-8 Cua ndyaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lquichi, ndyaa ngu' cui'ya ngu' na cacu ngu'. Lo'o li' yaq̄ sca nu cuna'q̄ ngu' Samaria yaa qui'ya hitya.

—¿Ha ná ta xi hitya co'o na'? —nacuī Jesús ji'i nu cuna'q̄ bi'.

9 —Ngu' judío laca nu'u —nacuī nu cuna'q̄ bi'—, lo'o na', ngu' Samaria laca na'. ¿Ni cha' laca ndijñā nu'u hitya jna' cha' co'o nu'u? —nacuī nu cuna'q̄ bi'.

Nacuī jua'q̄ cha' ná ntsu'u cha' ji'i ngu' Samaria lo'o ngu' judío tyempo bi'. 10 Li' nguxacuī Jesús cha' ji'i nu cuna'q̄ bi':

—¿Ha ná jlo ca ti' nu'u ña'cha' tso'o nu nda ycui' Ndyosi ji'i ñati? —nacuī Jesús—. Si jlo ca ti' nu'u tilaca laca nu ngüijñā hitya co'o jinu'u, ná tyiquee' chcu'i' nu'u lo'o na' cha' ta na' hitya co'o ycui' nu'u li' —nacuī—, lo'o li' ta na' hitya co'o nu'u nu chañi ca cha' cua'ni cu'ú cresiya jinu'u.

11 —Cusu' —nacuī nu cuna'q̄ bi' ji'i Jesús—, qui'ñi tsa tyuu re; ná lo'o cubeta jinu'u —nacuī—. ¿Ñi'ya caca culo nu'u hitya cha' cua'ni cu'ú nu'u 'na? —nacuī—. 12 ¿Ha tlyu la nu'u que jyo'o cusu' Jacob ji'na nu nda tyuu re ji'i ya? —nacuī—. Ndyi'yu jyo'o bi' hitya tyuu re, lo'o

jua'q̄ ndyi'yu sñi' yu, lo'o scu'ngu' ndyi'yu hitya re.

13 —Lo'o co'o ngu' hitya tyuu re —nacuī Jesús—, xa' tyucua nguityi ngu' tiya' la —nacuī yu—. 14 Lo'o co'o ngu' hitya nu ta na', nga'aa tyucua nguityi ngu' tsiya' ti li' —nacuī—. Ta na' sca lo hitya co'o ngu' nu cua'ni cu'ú cresiya ji'i ngu'. Ndi'ya laca bi': ñi'ya si laca sca suu hitya nde ne' cresiya ji'i ngu', jua'q̄ ná nga'aa cha' tye chalyuu ji'i ngu' li'.

15 Li' nguxacuī nu cuna'q̄ bi' cha' ji'i Jesús:

—Ta clya nu'u hitya bi' co'o na', cusu' —nacuī—, cha' nga'aa tyucua nguityi na', cha' nga'aa ta cña 'na cha' cña qui'ya na' hitya ca nde.

16 Li' nchcui' Jesús lo'o nu cuna'q̄ bi':

—Yaa clya nu'u yaaqui'ya ji'i clyo'o cha' cña ca nde.

17 —Ná ntsu'u clyo'o na' —nacuī nu cuna'q̄ bi' li'.

—Liñi nchcui' nu'u lo'o na' cha' ná ntsu'u clyo'o nu'u —nacuī Jesús li'—. 18 Cua ca'yu quiya' ngujui clyo'o nu'u sa'ni la, lo'o jua'q̄ si'i clyo'o laca nu qui'yu nu nga'aa lo'o nu'u juani —nacuī—. Liñi tsa cha' nu nchcui' nu'u lo'o na'.

19 —Cusu' —nacuī nu cuna'q̄ bi'—, cua ngua cuayá' ti' na' juani cha' tii tsa nu'u; sca nu laca tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cha' nchcui' Ni lo'o ñati laca nu'u —nacuī—. 20 Ca'ya cua cua ni, tacati tsa ca'ya cua cua ji'i jyo'o cusu' ji'i ya, cha' nde bi' ti ngua'ni

tlyu ngu' jyo'o bi' ji'i y cui' Ndyosi; pana xa' cha' nti' cu'maq u' judío, cha' nacui mā cha' ntsu'u cha' cua'ní tlyu na ji'i y cui' Ndyosi sca ti ca ne' laa tlyu ca Jerusalén.

21 —Cua'a jyaca nu'u jna' —nacui Jesús ji'i nu cuna'a bi'—. Cua ngulala ti tyempo cha' nga'aa cua'ní tlyu mā ji'i y cui' Ndyosi nde ca'ya tacati cua, ni si'i ca quichí Jerusalén —nacui—. 22 Cu'maq u' Samaria ni, lo'o ndu'ni tlyu mā ji'i y cui' Ndyosi ná nslo mā ti ji'i ndu'ni tlyu mā; pana ngu' judío cuare, nslo ya ti ji'i ndu'ni tlyu ya, cha' sca ngu' quichí tyi ya laca nu ñati tlyu nu cua'ní lyaá ji'i lcaa ñati —nacui Jesús ji'i nu cuna'a bi'—. 23 Cua ngulala ti hora, cua la cui' hora ndyaca juani, cha' cua'ní tlyu mā ji'i y cui' Ndyosi tyucui tyiquee mā. Lo'o jua'a xtyucua Xtyi'i y cui' Ni ji'i mā li', cha' jua'a nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ní na lo'o cua'ní tlyu na ji'i Ni. 24 Ná taca ña'a na ji'i y cui' Ndyosi; ñi'yā laca sca xee nu tso'o tsa ntyiji'i lijya, jua'a laca y cui' Ndyosi. Ñati nu chañi cha' nti' ngu' cua'ní tlyu ngu' ji'i y cui' Ni, nga'a cha' cua'ní tlyu ngu' ji'i Ni tyucui tyiquee ngu'; xtyucua Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'i ngu' bi' li'.

25 Lo'o li' nguxtyacui nu cuna'a bi' cha' lo'o Jesús chaca quiya':

—Nda na' cuentya cha' cua cāa ti sca ñati tlyu nu ta y cui' Ndyosi ji'i cha' cāa chalyuu, nu caca naa Cristo —nacui—.

Lo'o cāa yu bi', li' culu'u liñi yu lcaa cha' tucui ji'ná.

26 Li' nacui Jesús ji'i nu cuna'a bi':

—La cui' bi' laca na' nu nchcui' lo'o nu'u juani.

27 Li' xa' yāa ñati nu ndyaca tsa'a ji'i, ndube tsa ti' ngu' cha' ntucua Jesús ndya cha' lo'o sca nu cuna'a. Pana ná nchcuane ngu' ji'i nu cusu' bi': ¿Ni cha' nti' nu cuna'a cua lo'o nu'u? ¿Ni cha' nda nu'u lo'o nu cuna'a cua?

28 Li' ngusta nu cuna'a bi' te'í hitya lo yuu, ngutu'u ndyaa lquichí; ndyaa cho' ndyaa ndacha' cho' ji'i ngu' quichí cha' tsaa ngu' tsaa na'a ngu' ji'i Jesús.

29 —Cajua ti ndu sca ñati nu tii tsa —nacui nu cuna'a bi'—. Lcua ti lo cña nu ngua'ní na' yāa na' chalyuu, lcaa cha' bi' cua ndacha' nu cusu' bi' jna'. ¿Ha bi' nu laca Cristo nu ñati tlyu nu cua cāa ti, nti' cu'maq?

30 Li' ngutu'u ngu' ndyaa ngu' ca su ntucua Jesús.

31 Laja li' ndu ñati nu ndyaca tsa'a ji'i, tya'na nchcui' ngu' lo'o Jesús cha' cacu yu xi tyaja.

—MSTRU —nacui ngu'—, cacu nu'u xi.

32 —Cua nguaala' ti' na' —nacui Jesús li'—. Cua ntsu'u xi na ndyacu na're nu ná nslo mā ji'i.

33 Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o tya'a ngu':

—¿Ha yāa ngu' yāa lo'o ngu' na cacu yu? —nacui ngu'.

34 Ndi'yā nacui Jesús ji'i ngu' bi' li':

—Lo'o ndu'ni na' cña ji'i ycui' Ndyosi Sti na', li' ndyaala' ti' na' fi'yä si cua ndyacu na', fi'yä si cua ndyo'o na' hitya —nacui yu—. Nga'a cha' cua'ni tye na' cña nu nda Ni 'na lijyaa nde chalyuu —nacui—.³⁵ ¿Ha ná chañi cha' nu nchcui' ngu' ndi'yä? “Lo'o caca jacua co', lo'o ti caca clacua” —nacui Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i—. Pana chaca cha' ñacui na' ji'i mä juani, cha' xña'a mä xi ji'i ñati quiña'a jua nu cua lijyä ti slo na —nacui—. Nti' tsa ngu' bi' cuna ngu' cha' nu chcui' na' lo'o ngu'. Ñi'yä laca sca xtyä nu tso'o tsa ndyatsi, cha' cua ngulala ti caca clacua, jua'a laca ngu' bi!.³⁶ Caja xcaya' msu 'na nu cua'ni clacua bi', ni ná nga'a cha' tye cña nu cua'ni msu bi!. Lo'o li' stu'ba ti caca chaa ti' ngu' bi' lo'o ngu' nu cua ngusañi si'yu, la cui' ñati nu ngusañi cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi lcaa su ndi'i ñati tya clyo la; stu'ba ti caca chaa ti' ngu' bi' lo'o ñati nu cua na'a lo'o ndyatí ca cha' bi' ne' cresiya ji'i ngu' —nacui Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i—.³⁷ Chañi laca cha' nu nchcui' ngu': “Tsaca laca nu ndyataa nscua', chaca laca nu cua'ni clacua”.³⁸ Nu cu'mä ni, cua ngulo na' cña ji'i mä —nacui Jesús—, cha' tsaa mä cua'ni tye mä sca cña nu bilya cua'ni mä, cha' tyää mä tyää lo'o mä ji'i ñati ca slo na', cua ña'a ca ñati nu xñi cha' 'na. Xa' ñati cua ngua'ni cña bi' yala la, lo'o juani ña'a mä ñi'yä nu

ndu'u tucua cña nu ngua'ni ngu' tya li'.

³⁹ Lo'o juu'ä tyu'ü tya'a ngu' Samaria, ngu' ca tyi ni, cua ngusñi ngu' cha' ji'i Jesús xqui'ya cha' nu nda nu cuna'ä bi' lo'o ngu': “Lcua ti lo cña nu ngua'ni na' yaä na' chalyuu, lcaa cha' bi' nchcui' nu cusu' bi' lo'o na!”, nacui nu cuna'ä bi' ji'i ngu'.⁴⁰ Lo'o li' ndyalaa ngu' Samaria bi' ca su ntucua Jesús, tya'na nchcui' ngu' lo'o Jesús cha' tyanu la xi quichí tyi ngu'. Bi' cha' ndyanu Jesús ca bi' tya tyucuaa tsäli!.⁴¹ Lo'o ndyuna la ngu' cha' nu nda ycui' Jesús lo'o ngu', cua quiña'a la ngu' ngusñi ngu' cha' ji'i yu.⁴² Li' nacui' ngu' bi' ji'i nu cuna'ä bi':

—Si'i xqui'ya nu'u ngusñi ya cha' ji'i yu juani. Na cua nchcui' ycui' yu lo'o ya, bi' cha' jlya ti' ya cha' nu nchcui' yu; cua nda ya cuentya cha' chañi cha' laca nu cusu' re Cristo, nu ñati tlyu nu cua cña ti cha' cua'ni lyaá ji'i lcaa ñati chalyuu.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sñi' ngu' laca cña

⁴³ Lo'o ndu'u scua tucua tsä bi', li' ngutu'u Jesús loyuu su cuentya Samaria ndyaa nde loyuu su cuentya Galilea.⁴⁴ Cua nacui yu cha' nga'aa ndu'ni chí ngu' loo ñati tya'a quichí tyi ngu', si ta ñati bi' cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu'; bi' cha' ndyaa yu nde Galilea chaca quiya!.⁴⁵ Lo'o cua ndyalaa yu nde loyuu bi', tso'o tsa nchcui' ngu' Galilea lo'o. Cua na'a ngu' bi' lcaa

cña tonu nu ngua'ni Jesús
nu lo'o ndyaa yu ta'a quichi
Jerusalén bi', cha' lo'o ngu' bi'
ndyaa ngu' ta'a.

⁴⁶ Lo'o li' xa' ndyaa Jesús ca
quichi Caná loyuu su cuentya
Galilea chaca quiya'; quichi
bi' ngua su ngüiñá Jesús vino
lo'o hitya ti, cha' co'o ngu'
nu nguti'i ta'a bi'. Ca bi'
ntsu'u sca ñati tlyu nu ndya'a
ne' xña ji'i rey, pana quicha
tsa sñi' ntsiya ca to' tyi nu
cusu' bi' nde quichi Caper-
naum. ⁴⁷ Lo'o cua ndyuna
nu laca cña bi', cha' ngutu'u
Jesús loyuu su cuentya Judea
ndyalaa yu sca quichi cacua
ti su ndi'i nu cusu' bi', la
cui' nde loyuu su cuentya
Galilea, li' ndyaa nu cusu'
bi' slo Jesús. Ndijña tsa cha'
clyu ti' ji'i Jesús cha' tsaa yu
quichi tyi nu cusu' bi', cha'
tsaa yu cua'ni yu jo'o ji'i nu
piti quicha bi', cha' cua cajaa
ti.

⁴⁸ —¿Ni jacua' jlya ti' mä ji'i
ycui' Ndyosi? —nacuï Jesús
ji'i nu cusu' bi' li'—. ¿Ha ná
jlya ti' mä cha' caca cua'ni Ni
cña si ná lo'o cua'ni na' sca
cña tonu cha' ña'a cui'ya mä
xi ji'i?

⁴⁹ —Cusu' —nacuï nu laca
cña bi' ji'i Jesús—, cua'ni cha'
tso'o tsaa nu'u to' tyi na'
juani, nu lo'o bilya cajaa ti
sñi' na'!

⁵⁰ —Tyaan nu'u ca to' tyi
—nacuï Jesús ji'i—, ca tso'o
sñi' nu'u jua'a ti. Ná cajaa bi'.

Jlya ti' nu laca cña bi' cha'
nu nchcui' Jesús lo'o. Li'
ngutu'u nu cusu' bi' ndyaa
quichi tyi. ⁵¹ Tyucuii bi'

su nguxtyuû ndyaa, ndyacua
tya'a lo'o msu ji'i:

—Tya lu'ú sñi' nu'u, cusu'
—nacuï msu ji'i—. Nga'aa ca-
jaa bi' juani.

⁵² —¿Ni hora ngua tso'o la
sñi' na'? —nchcuane nu laca
cña bi' ji'i msu li'.

—Tya la caa, hora cua tsaca
nde ngusii, li' ndyu'u tyique'
ji'i —nacuï msu ji'i.

⁵³ Li' ngua cuayá' ti' sti nu
piti bi', cha' la cui' hora lo'o
nchcui' Jesús lo'o cha' tyaca
tso'o sñi', la cui' hora bi' ngua
tso'o sñi'. Li' jlya ti' nu cusu'
ji'i Jesús, lo'o jua'a jlya ti' lcaa
ngu' nu ndi'i ca to'ni'i ji'i.

⁵⁴ Cua ngua tucua quiya'
nu ngua'ni Jesús sca cña tonu
cuentya ji'i ycui' Ndyosi nde
loyuu su cuentya Galilea bi',
tya lo'o nguxtyuû yu nde
Galilea.

5

*Ngu' nu nchcu' tyucui' nu
ntsiya to' tayu'*

¹ Chaca yija lo'o ngua
ta'a nde Jerusalén cuentya
ji'i ngu' judío, ndyaa Jesús
ta'a chaca quiya' li'. ² Nde
Jerusalén bi' ntsu'u sca to'lo'o
quichi su naa to'lo'o ji'i xlya'.
Ca bi' nscua sca tayu' piti,
Beteda naa tayu' bi' cha'cña
ji'i ngu' judío bi'. ³ Tyi'i
ca to' tayu' piti bi' ndacui
ca'yu tya'a corredor su ndi'i
quiña'a tsa ngu' quicha; nu
cuuityi', nu cu' quiya', nu
nchcu' tyucui', ndi'i ngu' ca bi'
ntajatya ngu' ña'a cuayá' nu
quiña lo hitya tayu' bi'. ⁴ Nda
ti' ngu' quichi bi', cha' tyijyu'
ndacui cuayá' ti nda'ya sca

xca jí'lí y cui' Ndyosi nu yaa
nde cua, ndyaa ne' hitya tayu'
bi', cha' xquiña lo hitya bi';
nu quicha nu ndyaa yala la
ndyaata chcu to' hitya bi' lo'o
nguiña ca ti lo hitya, bi' laca
nu ndyaca tso'o jí'lí cua ña'a
ca quicha nu ntsu'u jí'lí, nacui
ngu!. ⁵ Cua ntsiya sca nu
quicha quiya' ca bi'; cua calaa
tyii ntucua snu' yija ntsiya
quicha. ⁶ Lo'o na'a Jesús jí'lí
nu quicha bi' ca su ntsiya, li'
ngua cuayá' ti' yu cha' cua
sa'ni ntsiya. Li' nchcuane
Jesús jí'lí nu quicha bi' si chañi
cha' nti' tyaca tso'o.

⁷ —Cusu' —nacui jí'lí
Jesús—, ná tucui ntsu'u 'na nu
caca xtyucua xi 'na cha' tsaa
lo'o 'na to' hitya lo'o nguiña
lo hitya bi'. Ndatu ca na' lo'o
yala la ndyaa xi xa' ñati lo
tayu' cua.

⁸ —Tyatu clya nu'ü juani
—nacui Jesús li'—, xcu late'
cua hi lo'o jaa' cua, tyaa lo'o
jí'lí to' tyi.

⁹ Lo'o li' jua'a ngua, hora
ti ndyaca tso'o nu quicha bi'.
Li' nguxana ndu'u ta'a, ndyaa
lo'o jí'lí jaa' jí'lí. Tsa saru ngua
li'. Tacati tsa tsä bi' jí'lí ngu'
judío, ngaa ndu'ni ngu' cña
li'. ¹⁰ Bi' cha' nchcui' nu ngu'
judío bi' lo'o nu ngua quicha
bi':

—Tsa nu ndi'lí cña' ngu' laca
juani —nacui ngu' bi' jí'lí—.
Ná ntsu'u chacuayá' jinu'u
tsiya' ti cha' tya'a lo'o jí'lí jaa'
cua hi juani.

¹¹ Li' nguxtyacui nu ngua
quicha cha' lo'o ngu':

—Nu ngua'ni jo'o 'na, bi'
laca nu ngulo cña 'na cha'

tya'a na' tyaa lo'ü jí'lí jaa' re
toni'i 'na li' —nacui.

¹² —¿Tilaca ngulo cña hi
cha' tyaa lo'o jí'lí jaa' cua hi?
—nacui ngu' bi'.

¹³ Ná jlo ti' nu ngua quicha
quiya' bi' tilaca ngua'ni jo'o
jí'lí. Nguti'lí tsa ngu' ca bi',
lo'o ná tucui na'a jí'lí Jesús
lo'o ngutu'u ndyaa. ¹⁴ Ca
ngusii la xa' ndyacua tya'a
Jesús lo'o nu ngua quicha bi'
lo'o ndya'a yu ne' laa. Li'
nacui Jesús jí'lí:

—Cua ndyaca tso'o nu'ü
juani —nacui yu—, bi' cha'
xtyanu nu'ü tyucuii cuxi cua
hi cha' ngaa tyacua xa'
quicha tlyu la hi.

¹⁵ Ndyaa nu ngua quicha
bi' li', ndyaa ndacha' jí'lí ngu'
judío bi', cha' Jesús naa nu
ngua'ni cha' ndyaca tso'o.

¹⁶ Ngua cuayá' ti' ngu' bi' li',
cha' ngua'ni Jesús cha' tlyu
lo'o nu quicha bi' tsä ta'a
lo'o ndi'lí cña' ngu', bi' cha'
ngunasi' tsa ngu' judío bi'
jí'lí Jesús. Nguxana ngu' bi'
ngulacua cuxi ti' ngu' ña'a
ngu' jí'lí yu, ngua ti' ngu'
cujuui ngu' jí'lí yu. ¹⁷ Pana
nguxtyacui Jesús cha' lo'o
ngu' li':

—Tya lyiji tye cua'ni Sti na'
cña —nacui Jesús—, lo'o jua'a
na', tya ndyu'ni na' cña.

¹⁸ Bi' cha' chii tsa ntsu'u ty-
iquee ngu' judío bi' ña'a ngu'
jí'lí Jesús, ntsu'u tsa ngu' bi' nu
nti' cujuui jí'lí Jesús li'. Ti'i ti'
ngu' bi' ña'a ngu' jí'lí yu, cha'
ná ndaquiya' yu tsä ta'a jí'lí
ngu', nacui ngu'. Ná ndiya ti'
ngu' tsiya' ti cha' nacui Jesús

cha' ycui' Ndyosi laca Sti yu,
cha' stu'ba nti' ycui' ca yu lo'o
ycui' Ndyosi.

*Ycui' Ndyosi Sti yu laca nu
cua nda chacuayá' ji'i Jesús*

¹⁹ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i
ngu' judío bi':

—Ta na' sca cha' liñi lo'o
mā juani —nacui yu—. Ná
sca cña caca cua'ni na' ycui'
ti na', na' nu laca Sñi' ycui'
Ndyosi. Ñi'ya cña nu ña'a
na' cha' ndu'ni Sti na', jua'a
ti cña ndu'ni na' —nacui—.
²⁰ Ycui' Sti na' ni, ntsu'u tsa
tyiquee Ni ña'a Ni jna', cha'
Sñi' ycui' Ni laca na' —nacui
Jesús—. Lcaa cña nu ndu'ni
Sti na', nclu'u Ni jna'. Lo'o
jua'a tya cua'ni la Ni cña tonu
nu bilya ña'a mā ji'i, cha' cube
ti' mā ji'i ycui' Ni. ²¹ Xa' ta
ycui' Ndyosi chalyuu ji'i ngu'
chaca quiya', ji'i cua ña'a ca
ñati nu nti' Ni cha' ta Ni chalyuu
ji'i; lo'o jua'a la cui' cña
ndu'ni na' nu laca Sñi' ycui'
Ni, ta na' chaca chalyuu ji'i
lcua ti ñati nu nti' na' cha'
ta ji'i —nacui Jesús ji'i ngu'—.
²² Ná ndu'ni cuayá' Sti na' ji'i
ñati chalyuu; na cua nda Ni
chacuayá' jna', cha' Sñi' ycui'
Ni laca, cha' cua'ni cuayá' na'
ji'i lcaa ñati. ²³ Cua nti' Ni
cha' cua'ni chí lcaa ñati loo
na' ñi'ya nu ndu'ni chí ngu'
loo ycui' Ni. Pana si ná tyaja'a
ñati cua'ni chí ngu' loo na'
nu laca Sñi' ycui' Ni, la cui'
jua'a ná taca cua'ni chí ngu'
loo ycui' Ndyosi nu nda 'na
lijyaa.

²⁴ 'Liñi tsa cha' nu ta na'
lo'o mā juani: Cua ña'a ca
ñati nu taquiya' ji'i lcaa cha'

nu chcui' na' lo'o ngu', lcaa
ñati nu jlya ti' ji'i ycui' Ndyosi
Sti na' nu nda jna' lijyaa,
bi' ngu' laca nu ná nga'a
cha' tye chalyuu tso'o nu ta
ycui' Ndyosi ji'i ngu' bi!. Ná
cua'ni cuayá' Ni ji'i ngu' bi',
ná nscua cha' cajaa ngu' bi';
lcaa tyempo tyi'i ngu' bi' lo'o
ycui' Ndyosi —nacui Jesús
ji'i ngu'—. ²⁵ Lo'o jua'a ta
na' chaca cha' liñi lo'o mā
—nacui—. Cua ngulala ti
hora, cua la cui' hora ndyalaa
juani, cha' xi'ya na' nu laca
Sñi' ycui' Ndyosi ji'i lcaa ñati
nu ndi'i chalyuu; ñi'ya laca
si na cua ngujuii ngu' laca,
xqui'ya cha'cuxinu ntsu'uji'i
ngu'. Lo'o cuna ngu' bi' cha'
nu chcui' na' lo'o ngu', li' caja
chalyuu tso'o ji'i ngu', lcaa
ñati nu xñi cha' jna' —nacui
Jesús ji'i ngu'—. ²⁶ Nchca ji'i
ycui' Ndyosi Sti na' cua'ni
cha' xtyacui cresiya ji'i ngu'
cuxi bi', nchca ji'i Ni ta Ni
chalyuu nu ná nga'a cha' tye
ji'i ngu'. Lo'o jua'a stu'ba
nchca jna' lo'o Sti na', cha'
cua nda Sti na' chacuayá'
cha' cua'ni na' jua'a —nacui
Jesús—. ²⁷ Lo'o jua'a ntsu'u
chacuayá' jna' cha' cua'ni
cuayá' na' ji'i ñati chalyuu,
xqui'ya cha' cua lijyaa na'
chalyuu laca na' ñati. ²⁸ Ná
quiña'a tsa cha' culacua ti'
mā; chañi cha' tyalaa hora
lo'o cañi xi'ya ycui' Ndyosi
Sti na' ji'i lcaa jyo'o ca su
ndi'i ngu' nguatsi' ngu'. Li'
taquiya' ngu' bi' cha' nu
chcui' Ni, tyu'u ngu' ne' cuaá
tyaa ngu' mala su ntsu'u cha'

tsaa ngu'. 29 Ñati nu ngua tso'o cresiya ji'i ni, tyaa ngu' bi' tyi'li ngu' lo'o y cui' Ndyosi; pana ñati nu ntsu'u cha' cuxi ji'i, tyaa ngu' bi' ca su xcube' Ni ji'i ngu', su tye tsiya' ti cha' ji'i ngu' —nacui Jesús—.

*Chañi cha' stu'ba cha'
nu ntsu'u ji'i Jesús lo'o y cui'
Ndyosi Stiyu*

30 'Ná sca cña caca 'na si sca ti na' —nacui Jesús—. Lo'o ndyu'ni cuayá' na' ji'i ñati, ndu'ni na' ñi'yä nu nacui Sti na' 'na cha' cua'ni na'. Stu'ba ndu'ni cuayá' na' ji'i cua ña'a ca ñati, cha' ndu'ni na' ñi'yä nu nti' y cui' Sti na' nu nda 'na liyäa chalyuu; ná ndu'ni na' sca cha' nu nda'ya hique ti na' —nacui Jesús li'—. 31 Ni si'i na ngulo hique ti na' cha' nu nchcui' na' lo'o ma. Ná jlya ti' xa' ñati si jua'a ti chcui' na'. 32 Ntsu'u chaca nu jlo ti' cha' liñi laca cha' nu nchcui' na', lo'o jua'a jlo ti' na' cha' liñi nchcui' nu bi' —nacui—. 33 Cua nda mä msu nu ndyaa slo nu Juan bi', lo'o chañi cha' nu nchcui' Juan lo'o msu bi' cuentya jna'. 34 Pana ná ntsu'u cha' caja sca nu chcui' cha' liñi cuentya jna'. Na nda ti na' cha' bi' lo'o mä cha' caja ñi'yä clyaa y cui' mä tsä bi' lo'o caca cuayá' ji'i mä slo y cui' Ndyosi. 35 Nu Juan ni —nacui Jesús li'—, nda yu cha' jna' lo'o ngu' ñi'yä si laca yu sca xee nu ndubi tsa, nu nda xee tyi'li ca chü' su ndi'i yu bi'. Lo'o jua'a tso'o xi ngua ti' mä lo'o nchcui' Juan lo'o mä li' —nacui—. 36 Pana xti ti cha' 'na nchcui' Juan lo'o

mä; cua quiña'a la cha' caca ña'a mä juani cuentya jna', nu lo'o ña'a mä cña tonu nu nda Sti na' 'na cha' cua'ni na'. Tya cua'ni na' cña bi' ña'a cuayá' tye bi'. Xqui'ya cña bi' caca cuayá' ti' mä cha' y cui' Sti na' ngulo cña jna' cha' caa na' nde chalyuu re —nacui Jesús—. 37 Jua'a ngulu'u liñi Sti na' cha' 'na ji'i mä, cha' la cui' Sti na' laca nu cua nda jna' liyäa. Lo'o cu'mä ni, bilya cuna mä cha' nu nchcui' Ni, bilya ña'a mä ji'i y cui' Ni. 38 Ná ndyanu cha' nu nchcui' Sti na' ne' cresiya ji'i mä, cha' ná jlya ti' mä jna' cha' laca na' Sñi' y cui' Ndyosi nu cua nda Ni 'na liyäa chalyuu —nacui—. 39 Lcaa tsä nchcui' tsa mä lo quityi cusu' ji'i y cui' Ndyosi; nti' mä cha' lo'o chcui' mä lo quityi bi', li' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i mä. Chañi cha' nu nscua lo quityi bi', jua'a taca tyuloo ñati jna' lo'o chcui' ngu' lo quityi bi'. 40 Pana ná ntaja'a mä jña mä chalyuu tso'o bi' jna'.

41 'Si'i na nti' na' cha' cua'ni chi' ñati loo na' —nacui Jesús ji'i ngu'—. 42 Pana cu'mä ni, jlo ti' na' cha' xa' ña'a ndu'ni cu'mä, xqui'ya cha' ná ntsu'u tyiquee mä tsiya' ti ji'i y cui' Ndyosi Sti na'. 43 Cua nda y cui' Ndyosi 'na liyäa na' cha' cua'ni na' cña ji'i Ni, pana ná ndaca'a jyacä mä ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o ma. Si caa xa' ñati nu cua'ni cña ji'i y cui' ca ti ngu', hora ti xni mä cha' ji'i ngu' bi' li'. 44 Bi' cha' ná caja ñi'yä caca xñi mä cha' ji'i

y cui' Ndyosi —nacui Jesús—. Ndulo cha' ji'i ma cha' tso'o ti chcui' ñati ji'i ma, pana ná ndulo cha' ji'i ma cha' tso'o ti cua'ni y cui' Ndyosi lo'o ma. ⁴⁵ Si'i na' nu stā qui'ya ji'i ma slo y cui' Ndyosi —nacui Jesús ji'i ngu'—. Cua laca nscua qui'ya ji'i ma xqui'ya cha' nu cua nda jyo'o Moisés lo'o ma nu ngua tya sa'ni bi', la cui' cha' nu jlya tsa ti' ma ji'i, nacui ma. ⁴⁶ Yala ti xñi ma cha' jna' si chañi cha' ngusñi ma cha' nu nda jyo'o Moisés bi' lo'o ma —nacui Jesús li'—. Cha' jna' nguscua jyo'o bi' lo quityi bi', ⁴⁷ pana ná ngusñi ma tsiya' ti cha' nu nguscua jyo'o bi'. Lo'o jua'a ¿ñi'ya cua'ni ma cha' xñi ma cha' nu chcui' na' lo'o ma lacua?

6

Nda Jesús na ndyacu ca'yu mil tya'a ñati

¹ Tiya' la li' ndu'u Jesús ndyaa nde chaca tsu' tayu' Galilea, la cui' tayu' Tiberias naa tayu' bi'. ² Tsa tlyu ti ndyaa lca'a quiña'a ñati ji'i yu, bi' ñati laca nu cua na'a cña tonu nu ngua'ni yu lo'o ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' quicha. ³ Li' ndyaa Jesús sca lo cuatii, ndyaa tucua xi ca bi' lo'o ñati nu ndyaca tsa'a ji'i. ⁴ Cua ngulala ti ta'a pas-cua ngua bi' li', ta'a tlyu ji'i ngu' judío. ⁵ Lo'o li' na'a Jesús cha' tsa tlyu ti ndyalaa quiña'a tsa ñati ca su ntucua y cui'. Li' nchcuane yu ji'i Felipe:

—¿Macala cui'ya na tyaja cha' cacu ñati quiña'a cua? —nacui Jesús.

⁶ Jlo ti' Jesús ñi'ya cua cua'ni ti y cui', pana cua nti' yu cua'ni cuayá' yu ji'i Felipe ñi'ya ña'a cua'ni nu Felipe bi'.

⁷ Lo'o li' nguxacui Felipe cha' ji'i yu:

—Ná tyu'u scua tucua mil paxu cha' cui'ya na na cacu lcaa ngu' re, masi xca ti caja xi cacu scaa ngu' —nacui.

⁸ Pana ndu sca yu nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús, nu naa Andrés, tya'a ngula Simón Pedro laca bi'. Nchcui' Andrés lo'o Jesús li':

⁹ —Ndú sca nu piti qui'yu re —nacui Andrés—, lo'o xi ca'yu tya'a xlyá teje' ji'i, lo'o tucua tya'a cualya sube ji'i —nacui—. Pana ná tyu'u scua cha' bi' cha' cacu ñati quiña'a re —nacui Andrés ji'i Jesús.

¹⁰ —Chcui' ma xi lo'o ñati quiña'a cua cha' tyaca'a ngu' xi lo yuu —nacui Jesús li'.

Sii xi loyuu su tso'o bi' lo'o quiña'a tsa quii sube ndi'i ca bi'. Ca'yu mil tya'a ngu' qui'yu ti nguti'i tsā bi', nu nguti'i lo quii bi'. ¹¹ Lo'o li' ndaya' Jesús ji'i xlyá bi', ndya yu xlyá'be ji'i y cui' Ndyosi cha' cua nda Ni na cacu ngu'. Li' ngusa'be Jesús xlyá bi', nda yu ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, lo'o ngu' bi' laca nu ndacha xlyá ji'i ngu' quiña'a bi' ca su ndi'i ngu'. Lo'o cualya bi' nda Jesús cacu ngu'. Li' ndyacu ngu' ña'a cuayá' nu nguaala' ti' lcaa ngu'. ¹² Lo'o cua ndye ndyacu ngu', li' nchcui' Jesús lo'o nu

ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i chaca quiya':

—Xuti'i mä lcaa yu'be nu ndyanu su ndyacu ngu' jua cha' ná chcuna' bi' —nacui yu.

¹³ Jua'a ngua'ni ngu' li', lo'o ndyanu tii tyucuaa tya'a chcubi ngutsa'á ntsu'u xlyá yu'be bi', yu'be nu ndyanu su ndyacu ngu'. ¹⁴ Lo'o cua na'a ngu' cña tonu nu ngua'ni ca Jesús, li' nacui ngu':

—Chañi cha' yu jua laca nu cusu' nu chcui' cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o na, nu cua tyu'u tucua ti nde chalyuu.

¹⁵ Hora ti ngua tii Jesús cha' ngua ti' ngu' taya' ngu' ji'i, cha' tsaa lo'o ngu' ji'i cha' caca yu rey nu caca loo ji'i ngu'. Bi' cha' ndu'utsu' Jesús ndyaa cuaana ti nde ca'yá, ndyaa yu sca ti yu.

Ndyaa' Jesús lo hitya tayu'

¹⁶ Cua ndyaa cuichaa li', lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i ni, cua ndyaa ngu' nde to' tayu' chaca quiya'.

¹⁷ Ndyatí ngu' ne' yaca ni'i cha' xa'xtyuúngu', cha' tyu'u ngu' nde chaca tsu' tayu', cha' tyalaa ngu' ca quichi Capernaum chaca quiya', ngua ti' ngu'.

Cua ngua talya li', pana bilya tyalaa Jesús su ndi'i ngu'. ¹⁸ Lye tsa nchca cui'i lo hitya tayu' bi', hasta ndyatu clyoo'. ¹⁹ Cua ndyaa lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yaca ni'i ji'i ngu' xi ca'yu scuá kilómetro cuayá' tyijyu', li' na'a ngu' cha' lijyá Jesús su ndi'i ngu'; cuayá' lo ti hitya ndya'a yu lijyá yu lo hitya.

Ndyutsii tsa ngu' lo'o na'a ngu' ji'i yu. ²⁰ Bi' cha' hora ti nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Ná cutsii mä, na' laca re —nacui.

²¹ Tso'o tsa ngua ti' ngu' cha' ndyatí Jesús ne' yaca ni'i bi'. Lo'o li' yala ti ngutu'u yaca ni'i chaca tsu' tayu' bi'.

Lijyá lca'a ngu' ji'i Jesús

²² Ca chaca tsä li', tya ndi'i ñati tsa tlyu ti la cui' ca to' tayu' bi'. Sca ti yaca ni'i bi' na'a ngu' ngutacui to' hitya ngusii la caa, pana jlo ti' ngu' cha' ná ndyaa Jesús ne' yaca ni'i bi' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i; y cui' ti ngu' ndyaa ngu'. ²³ Lo'o li' ngulaa xi xa' la yaca ni'i nu ngutu'u nde quichi Tiberias, ndyacui to' hitya cacua ti su ndyacu ngu' xlyá nu cua nda y cui' nu Xu'na na xlyá'be ji'i y cui' Ndyosi cuentya ji'i. ²⁴ Lo'o cua ngua cuayá' ti' ngu' cha' nga'aa ndi'i Jesús to' tayu' bi', lo'o jua'a nga'aa ndi'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i ca bi', li' ndyati ngu' ne' yaca ni'i nu ndyalaa bi', ndyaa ngu' ca quichi Capernaum ndyaana ngu' ji'i Jesús.

Sca lo tyaja nu chañi cua'ni cha' tyala' ti' na

²⁵ Ca chaca tsu' bi' njyacua ngu' ji'i Jesús. Lo'o ti nchcuane ngu' ji'i yu li':

—MSTRU —nacui ngu'—, ¿ni hora ngutu'u nu'ü lijyá ti nde?

²⁶ Li' nda Jesús sca cha' lo'o ngu':

—Ndube tsa ti na' cha' cua lijyá mä yaana mä

jna' xqui'ya cha' nda na' xlyá nu ndyacu mä tsubi' ti —nacui—. Nguaala' ti' mä lo'o ndyacu mä li'. Chañi cha' xqui'ya cha' bi' lijyä mä yaana mä jna', si'i xqui'ya cña tonu nu ngua'ni na' cuentya ji'i y cui' Ndyosi. ²⁷ Tso'o la —nacui Jesús li'—, si cua'ni cña ti' mä cha' caja sca cha' nu talo ji'i mä; chañi cha' tyala' ti' mä li', si caja chalyuu nu ná nga'ä cha' tye ji'i mä. Nu na cacu na ni, xtyil'i ti talo na bi', yala ti quiñu'ü na bi'. Pana na' nu lijyä cha' caca na' ñati, ta na' sca cha' tso'o ji'i mä nu cua'ni cha' tyala' ti' mä, lo'o ná tye tsiya' ti cha' bi' ji'i mä —nacui—. Na cua nda y cui' Ndyosi Sti na' chacuayá' jna' cha' ta na' cha' tso'o bi' ji'i mä.

²⁸ Li' nchcuane ngu' ji'i Jesús:

—¿Ni'yä cua'ni ya lacua, cha' caca cua'ni ya cña nu ntí' y cui' Ndyosi cha' cua'ni ya?

²⁹ —Ndi'yä laca cña nu ntí' y cui' Ndyosi cha' cua'ni mä —nacui Jesús—. Xñi mä cha' jna', cha' na' lacä Sñi' y cui' Ndyosi, cha' cua nda Ni 'na lijyä cha' chalyuu.

³⁰ Li' tya nchcuane la ngu' ji'i Jesús:

—¿Ñi'yä ña'ä cña nu cua'ni nu'ü lacua? ¿Ñi'yä ña'ä cña tonu nu cua'ni nu'ü cha' ña'ä cui'ya ya xi ji'i, cha' xñi ya cha' jinu'ü li'? —nacui ngu' ji'i Jesús—. ³¹ Cua nda y cui' Ndyosi na ndyacu jyo'o cusu' ji'na lo'o nguta'ä yu'u ngu' lo natí' btyi nu ngua sa'ni li'.

Ndi'yä nscua lo quityi cusu' ji'i cha' bi': "Cua nda Ni na ndyacu ngu', na nu ngutu'u ca su ntucua y cui' Ndyosi ngua'ya nde lo yuu".

³² Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' chaca quiya':

—Liñi tsa cha' nu nchcui' na' lo'o mä juani: Y cui' Ndyosi Sti na' laca nu ta cha' tso'o nu cacu mä, la cui' cha' bi' laca nu ndyu'u nde su ndi'i y cui' Ni; si'i la cui' cha' ñi'yä nu nda jyo'o Moisés ndyacu ngu' cua sa'ni —nacui—. ³³ Juani ta Sti na' sca lo cha' tso'o nu cacu mä nu chañi cha' cua'ni cha' tyala' ti' mä lo'o caja cha' bi' ji'i mä, ñi'yä laca lo'o ndyacu mä tyaja. Ndu'u cha' tso'o bi' ca su ndi'i y cui' Ndyosi, lijyä bi' nde lo yuu, nda bi' chalyuu nu ná nga'ä cha' tye ji'i mä.

³⁴ —Cusu' —nacui' ngu' ji'i Jesús—, ta clya nu'ü cha' tso'o bi' cacu ya, lo'o li' cacu ya ji'i lcaa tsä.

³⁵ —Ñi'yä ndu'ni tyaja lo'o ndye ndyacu na ji'i, jua'a cua'ni na' lo'o ñati, si xñi ngu' cha' jna' —nacui Jesús li'—. Ta na' sca chalyuu ji'i ngu' su xcui' ndyaala' ti' ngu' —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Lo'o lcaa ñati nu tyu'u cha' ji'i ngu' lo'o na', nga'aa jña la ngu' xa' lo na cacu ngu'; lo'o xñi ngu' cha' jna', nga'aa tyucua nguityi ngu' li' —nacui—. ³⁶ Pana nu cu'mä ni, ñi'yä nu ni na' ji'i mä tsubi' cha' ná jlya ti' mä jna', masi cua na'ä mä jna' —nacui Jesús—. ³⁷ Lcaa ñati nu cua nda Sti na' jna', ngu' nu ngusñi cha' jna' ni, caca

ngu' bi' ñati 'na li!. Tucuá na' cha' ji'i ngu' bi', ná culo'o na' ji'i ngu' cha' tyaa ngu' chaca se'í. ³⁸ Cua ngutu'u na' nde slo y cui' Ndyosi Sti na', lijyä na' nde lo yuu cha' cua'ni na' cña nu ngulo Sti na' 'na; si'i cha' cua'ni na' ñi'yä nu ntä' cua'ni tå —nacui Jesús—. ³⁹ Na cua nti' Sti na' cha' ná chcuna' ni sca ñati nu cua ngusñi cha' 'na. Lo'o li' cua'ni na' cha' tyu'ú ngu' chaca quiya' lo'o cua tye ti chalyuu —nacui—. ⁴⁰ Nde laca cña nu nti' Sti na' nu cua nda jna' lijyä cha' caca: cua nti' Ni cha' ná tye chalyuu su tyi'i ngu' lo'o Ni, lcaa ñati nu ndyuloo jna' cha' lacä Sñi' Ni, lcaa ñati nu xñi cha' jna'. Lo'o li' chañi cha' cua'ni na' cha' tyu'ú ngu' chaca quiya' lo'o cua tye ti chalyuu.

⁴¹ Lo'o li' ná ndiya ti' ngu' judío cha' nchcui' Jesús lo'o ngu' ndi'ya: "Ñi'yä nu ndu'ni tyaja, jua'a cua'ni na' si xñi sca ñati cha' jna'. Sca ti na' nu ngutu'ú ca su ntucua y cui' Ndyosi, sca ti na' taca cua'ni na' cha' tyaala' ti' ñati", nacui Jesús. Nda tsa ngu' cha' lo'o tya'a ngu' cha' ná tso'o cha' bi!. ⁴² Li' nacui ngu':

—¿Ha si'i Jesús sñi' José laca nu jua? —nacui ngu'—. Cua nslo na ji'i sti yu lo'o xtya'a yu. ¿Ñi'yä ndyu'u cha' nu nchcui' yu jua cha' cua ngutu'u yu ca su ntucua y cui' Ndyosi?

⁴³ Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o ngu':

—Nga'aa chcui' tsa mä lo'o tya'a mä ji'i cha' nu nda na'

lo'o mä tsä —nacui—. ⁴⁴ Ná tucui caca ñati jna' si ná lo'o y cui' Ndyosi Sti na' ngua'ni cha' caca ngu' jua'a. Lo'o li' na' lacä nu cua'ni cha' tyu'ú ngu' bi' chaca quiya' lo'o cua tye ti chalyuu —nacui Jesús—. ⁴⁵ Ndi'ya nchcui' sca cha' nu nguscua sca jyo'o cusu' lo quityi nu ngua sa'ni: "Y cui' Ndyosi laca nu culu'u cha' ji'i y cui' Nji'ji' ñati", nacui quityi bi'. Bi'cha' ñati 'na caca lcaa ñati nu taquiya' cha' ji'i y cui' Ndyosi Sti na', lcaa ñati nu caca tsa'a cha' nu culu'u Ni ji'i ngu'.

⁴⁶ 'Ná nacui na' cha' cua na'a ñati chalyuu ji'i Sti na' —nacui Jesús—. Bilya. Sca ti na' cua na'a na' ji'i y cui' Ni, cha' cua ngutu'u na' ca slo Ni. ⁴⁷ Liñi tsa cha' nu nda na' lo'o mä juani, cha' ñati nu ngusñi cha' ji'i y cui' Ndyosi ni, cua laca ngujui chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' —nacui—. ⁴⁸ Ta na' sca chalyuu ji'i ngu' su xcui' ndyaala' tso'o ti' ngu'. ⁴⁹ Cua ndyacu jyo'o cusu' ji'i mä na nu nda y cui' Ndyosi ji'i ngu', ngua'ya bi' lo yuu lo natï' btyi ca su nguti'i ngu'; pana nga'aa lu'ú ngu' bi' juani, masi ndyacu ngu' na bi' sa'ni la. ⁵⁰ Ndi'ya nchcui' na' lo'o mä juani —nacui Jesús—, cuentya ji'i la cui' cha' tso'o nu ta Ni ji'i ñati, nu chañi cua'ni cha' tyaala' ti' ngu': slo y cui' Ndyosi ngutu'u cha' tso'o bi', lijyä bi' chalyuu; chañi cha' lo'o cacu sca ñati ji'i na bi', ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i ngu' li!. ⁵¹ Na'

lacä nu cha' tso'o nu caja ji'i ñati —nacui Jesús—. Ngutu'u na' nde slo y cui' Ndyosi liyä na' chalyuu cha' caca na' ñati, cha' caja ñi'yä nu tyala' ti' ngu!. Nu lo'o xñi ñati cha' jna', ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i ngu' bi' li'; ta na' tyucui ña'a na' ji'i ngu!, cha' jua'a caja chalyuu cucui ji'i ngu!.

⁵² Li' nguxana ngu' judío bi', lye tsa nxlyú ngu' cha' hichü' tya'a ngu!.

—¿Ñi'yä cua'ni nu jua si ta yu cuaña' y cui' ca yu cha' cacu na?— nacui ngu' ji'i tya'a ngu!.

⁵³ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu!:

—Liñi tsa cha' nu ñda na' lo'o ma juani —nacui—, ná taca ca tso'o cresiya ji'i ma si ná caja lcaa cha' nu ji'i y cui' na' ji'i ma, na' nu cua liyäa chalyuu cha' caca na' ñati. Nga'a cha' tyatí cha' bi' ne' cresiya ji'i ma, ñi'yä si cacu ma, si co'o ma sca na —nacui Jesús—. ⁵⁴ Cua ña'a ca ñati nu jua'a ti caja tyucui ña'a y cui' na' ji'i ngu!, ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i ngu' bi!. Cua'ni na' cha' tyu'ú ngu' bi' chaca quiya' lo'o cua tye ti chalyuu —nacui Jesús—. ⁵⁵ Chañi cha' taca caja tyucui ña'a y cui' na' ji'i ma, ñi'yä laca si caja cuaña' na' cha' cacu ma, ñi'yä laca si caja tañi na' cha' co'o ma. ⁵⁶ Lo'o cua ña'a ca ñati nu jua'a cacu ngu!, nu jua'a co'o ngu' cha' nu ta na' ji'i ngu! —nacui—, lcaa tsä tyi'i ngu' bi' lo'o na', tyi'i na' lo'o ngu' bi' li!. ⁵⁷ Lcaa tyempo lu'ú Sti na' nu nda 'na liyäa

ca nde, lo'o jua'a chacuayá' ji'i y cui' Ni lu'ú na'; chacuayá' 'na tyu'ú ñati nu xñi cha' 'na, ñati nu caja tyucui ña'a na' ji'i. ⁵⁸ Na' lacä nu cha' tso'o nu cacu ngu' bi' —nacui Jesús ji'i ngu'—, cha' ngutu'u na' nde slo y cui' Ndyosi liyä na' lo yuu; si'i la cui' tya'a na nu ndyacu jyo'o cusu' ji'na lo natí' btyi cua sa'ni —nacui—. Nga'aa lu'ú ngu' bi' juani, masi cua ndyacu ngu' cha' bi' nu ngua sa'ni li'; pana lo'o caja cha' tso'o bi' ji'i ma cha' cacu ma —nacui—, ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i ma li'!

⁵⁹ Jua'a cha' ngulu'u Jesús ji'i ngu' Capernaum nde ni'i su ndyu'u ti'i ngu' cha' cuna ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi.

Taca caca cucui cresiya ji'na si taquiya' na cha' nu nda Jesús

⁶⁰ Lo'o ndyuna tyu'ú tya'a ñati nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús cha' nu nchcui' yu, li' nacui ngu' bi':

—Tlyu tsa cha' nchcui' nu cusu' re lo'o na. Tso'o la si nga'aa cuna na cha' bi' tsiya' ti.

⁶¹ Jlo ti' Jesús cha' nchcui' tsa nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' lo'o tya'a ngu' cuentya ji'i cha' nu cua nda ca ti yu lo'o ngu', bi' cha' nchcui' yu lo'o ngu' chaca quiya'!

—¿Ha ngua tyuju'u ti' ma 'na xqui'ya cha' nu nchcui' na' lo'o ma? —nacui yu—.

⁶² ¿Ñi'yä ta culacua ti' ma lo'o ña'a ma jna' cha' tya'a na' ca su ngutu'u na' clyo, na' nu liyäa chalyuu cha' caca na'

ñatí? —nacuì Jesús ji'i ngu' bi'—. ⁶³ Nu xtyi'i nu ta Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na, bi' laca nu nda chalyuu tso'o ji'na; si'i xqui'ya juersa nu ntsu'u ji'i cuaña' ti na lu'ú na —nacuì Jesús—. Lo'o jua'a lcaa cha' nu nda na' lo'o mā juani, cuentya ji'i sca na nu ta ycui' Ndyosi ji'i ñatí laca cha' bi', sca cha' nu tyu'ú ne' cresiya ji'i ñatí laca bi'; caja chalyuu ji'i ngu' si taquiya' ngu' ji'i cha' bi'. ⁶⁴ Pana tya ntsu'u xi ngu' tya'a ndya'q mā nu ná jlya ti' jna' —nacuì Jesús li'.

Tya lo'o nguxana ti cha', tya li' ngua tii Jesús tilaca laca nu ná jlya ti' ji'i yu, tilaca laca nu cujui' cresiya ji'i yu ca tiya' la. ⁶⁵ Li' nacuì Jesús:

—Bi' cha' nacuì na' ji'i mā tsq cha' ná tucui caca ñatí jna' si ná cua'ni Sti na' cha' ñatí 'na caca ngu' bi'.

⁶⁶ Lo'o jua'a ngua li', ngua tyuju'u ti' tyuu tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús; nga'aa ntaja'a ngu' bi' tya'a lo'o yu. ⁶⁷ Li' nhchuane Jesús ji'i nu tii tyucuua tya'a ñatí bi':

—¿Ha lo'o cu'mā nti' mā xtyanu mā 'na?

⁶⁸ Li' nguxacuì Simón Pedro cha' ji'i Jesús:

—Cusu' —nacuì—, ¿ma nde ntsu'u chaca se'i su tsaa ya cha' cuna ya lcaa ña'a cha' liñi nu nhcui' nu'ú? Ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i ya si cua'a jyaca ya ji'i cha' nu nhcui' nu'ú —nacuì—. ⁶⁹ Jlya ti' ya jinu'u. Cua jlo ti' ya cha' ycu' Ndyosi laca nu cua ngusubi jinu'u, cha' sca ti nu'ú nu chañi cha' laca

nu'ú Sñi' ycui' Ndyosi nu lijyā chalyuu.

⁷⁰ Li' nacuì Jesús:

—Jua'a na', cua ngusubi na' ji'i ca ta'a tii tyucuua tya'a mā, masi cuiñaja caca tsaca mā.

⁷¹ Nu nti' Jesús ñacuì cha' Judas sñi' Simón Iscariote, bi' laca nu ta ji'i Jesús ji'i ngu' xña'a ca tiya' la. Lo'o nu Judas bi' ni, lo'o bi' nga'a laja nu tii tyucuua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús.

7

Ná jlya ti' tya'a Jesús ji'i yu

¹ Tiya' la li' xcui' nde loyuu su cuentya Galilea ndya'a Jesús; nga'aa ndya'a yu loyuu su cuentya Judea bi', cha' nti' tsa' ngu' bi' cujuui' ngu' ji'i. ² Cua ngulala sca ta'a ji'i ngu' judío, nu ndu'ni ngu' ji'i: ta'a chcuaya. ³ Lo'o li' nacuì nu ngu' qui'yu tya'a Jesús:

—Tyu'u nu'ú su ndi'i nu'ú re, yaa nu'ú nde loyuu su cuentya Judea tso'o la —nacuì tya'a yu ji'i Jesús—. Ntsu'u tsa' ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u cajua; tso'o culu'u nu'ú xi cha' tlyu nu ndu'ni nu'ú ji'i ngu' bi'. ⁴ Ná cua'ni nu'ú cña bi' cuaana ti si nti' nu'ú cha' tyuloo lcaa ñatí hi; culu'u loo ycu' nu'ú ji'i lcaa ñatí cha' taca jinu'u cua'ni cha' tlyu jua'a.

⁵ Jua'a nhcui' ngu', cha' lo'o ngu' tya'a Jesús ni, ná jlya ti' ngu' ji'i yu. ⁶ Li' nacuì Jesús:

—Tya lyiji tyalaa la cui' tyempo nu tya'a na' ca bi'. Cua ña'a ca tsq tso'o cha' tsaa cu'mā —nacuì Jesús—, ⁷ cha'

ná liye' ti' ngu' ña'q̄ ngu' ji'i ma; pana liye' tsa ti' ngu' ña'q̄ ngu' 'na, cha' nchcui' liñi na' lo'o ngu' cuentya ji'i cha' cuxi nu ndu'ni ngu' —nacui—.

⁸ Yaa clya y cui' ca m̄a ta'a bi'; ná tsa'a na', cha' tya lyiji tyalaa la cui' tyempo nu tya'q̄ ca bi'.

⁹ Nga'aa nchcui' la Jesús li'. Ndyanu yu nde Galilea.

Ndi'i Jesús ta'a chcuaya'

¹⁰ Ndyaa nu ngu' qui'yu tya'a Jesús ta'a. Ca tiya' la lo'o y cui' Jesús ndyaa. Ná ndyaa yu tsa tlyu ti lo'o xa' ñati, y cui' ti yu ndyaa yu cha' ná ña'q̄ ñati ji'i yu. ¹¹ Lo'o ndyaca ta'a bi', li' ndya'q̄ ngu' judío ndya'ana ngu' ji'i yu:

—¿Macala ndya'q̄ yu bi'? —ndu'ni ngu'.

¹² Quiña'q̄ tsa cha' nda ngu' quichi bi' lo'o tya'a ngu' cuentya ji'i Jesús. Ntsu'u ngu' nu nchcui' ndi'ya: "Tso'o tsa ñati bi'". Lo'o ntsu'u xi xa' la ngu' nu ndu'ni: "Si'i. Xcui' cha' cuiñi nda yu, na ñilo'o ti yu ji'i ngu'". ¹³ Pana ntsii'ngu' si cuna ngu' judío cha' nu nchcui' ngu', bi' cha' cuaana ti nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu'.

¹⁴ Sca semana ndalo ta'a bi'. Lo'o jua'q̄ tsā nchca jacua ji'i ta'a, li' ndyaa Jesús ne' laa tonu; nguxana yu nclyu'u yu ji'i ngu' ca bi' li'. ¹⁵ Ndube tsa ti' ngu' judío cha' nchca tsa ji'i Jesús:

—¿Ni cha' laca cha' nchca tsa ji'i yu jua nclyu'u yu ji'i ñati? Ná tyuu yija nguta'q̄ yu scuelya, ná ngua tsa'q̄ tso'o yu jua —nacui ngu'.

¹⁶ Li' nda Jesús sca cha' lo'o ngu' nu ndi'i ne' laa bi':

—Ná nclyu'u na' ji'i ngu' cha' nu nda'ya hique y cui' ca ti na'; ña'q̄ cha' nu nclyacua ti' y cui' Ndyosi nu nda 'na lijyaa chalyuu, bi' laca cha' nu nclyu'u na' ji'i ngu' —nacui Jesús—. ¹⁷ Si nti' m̄a cua'ni m̄a cña nu nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni m̄a, li' caca cuayá' ti' m̄a mala ngutu'u cha' nu nclyu'u na' ji'i ngu', si slo y cui' Ndyosi ngutu'u cha' bi', si sca cha' nu nda'ya hique ti na' laca cha' bi' —nacui yu—. ¹⁸ Sca ñati nu nchcui' cha' ji'i y cui' ca lo'o ngu', jua'q̄ nti' yu cha' caca tlyu y cui' ca ti yu. Xa' ña'q̄ ndu'ni na', cha' tyucui tyiquee na' ndu'ni tlyu na' ji'i y cui' Ndyosi nu Xu'na na' nu ngulo cña 'na c̄aq̄ na' nde chalyuu. Ná ntsu'u cha' cuiñi 'na tsiya' ti.

¹⁹ ¿Ha si'i la cui' jyo'o cusu' Moisés nu ngulu'u ji'na cha' cua'ni na lcaa cña nu nti' y cui' Ndyosi? Pana ná ndaquiya' m̄a tsiya' ti ji'i cha' bi' —nacui Jesús—. Lo'o nu juani nti' m̄a cujuii m̄a jna'. ¿Ni cha' laca bi'?

²⁰ —Ñi'yā nti' sca nu xña'q̄, jua'q̄ nti' nu'u —ndu'ni ngu' ji'i Jesús li'—. ¿Tilaca nti' cujuii jinu'u lacua?

²¹ Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' chaca quiya':

—Sca ti quiya' ngua'ni na' sca cha' tlyu tsā ta'a tsā nu tacati tsa ji'i m̄a, lo'o li' ndube tsa ti' m̄a. ²² Ntsu'u sca cña nu ndaquiya' tsa m̄a ji'i —nacui yu—, sca cña laca nu nda jyo'o Moisés cha' lo'o m̄a

sa'ni cha' cua'ni mä; ni si'i Moisés bi' ngua nu nda cha' bi' lo'o mä, cha' cua sa'ni la lo'o bilya cala y cui' Moisés ndu'ni jyo'o cusu' ji'i mä cña bi'. Ndyi'u tsa ti' mä cha' si'y u mä lo quiji nu sube qui'yu sñi' mä cha' culacuä ngu', masi tsä nu ndi'i cña' ngu' laca bi' —nacui Jesús—. ²³ Nu lo'o ndu'u scua snu' tsä ty a lo'o ngula sñi' mä, ndu'ni mä cña bi', masi ndi'i cña' ngu' cha' ta'a, cha' ndaquiya' mä lcaa cha' nu cua nda Moisés lo'o na. Bi'cha' juani, ¿ni cha' laca cha' ñasi' mä 'na? —nacui Jesús—. Laca cha' ngua'ni na' cha' ngua tso'o sca ñati, masi sca tsä ndi'i cña' ngu' ngua bi'. ²⁴ Ná tso'o cua'ni cuayá' mä ji'i sca ñati lo'o ña'ä ti mä ji'i —nacui yu—. Ñi'yä nu tyu'u liñi cha' ji'i sca ngu', jua'a cua'ni cuayá' mä ji'i ngu' tso'o la.

Nchcui' Jesús mala ngutu'u yu lijyä yu

²⁵ Lo'o ndyuna xi ngu' quichí Jerusalén cha' bi', li' nguxana nchcui' ngu' ji'i:

—Nu ñati jua, ¿ha si'i na nclyana ngu' ji'i yu cha' cujuii ngu' ji'i? —nacui ngu'—. ²⁶ Lo'o juani ña'ä mä ñi'yä nu ndyu'ni yu jua, ndu yu nchcui' yu su ndi'i lcaa ñati. Ná nchca ji'i ngu' tsiya' ti cua'a ngu' ji'i yu cha' nga'aa chcui' yu —nacui ngu' ji'i ty a'ngu'—. ¿Ha ngujui cha' ji'i nu laca loo ji'na lacua, cha' nu jua laca Cristo, nu ñati tlyu nu cua cäa ti? ²⁷ Pana jlo ti' na macala ngutu'u yu jua.

Si'i jua'ä caca lo'o nu Cristo nu ñati tlyu nu ntajatya na ji'i cha' cäa. Lo'o cäa nu bi', ná tucui caca cuayá' ti' mala tyu'u nu bi' cäa.

²⁸ Bi' cha' cuii nchcui' Jesús ca su ndu yu nclyu'u ji'i ngu' ne' laa tonu bi':

—Chañi cha' nslo mä 'na, chañi cha' jlo ti' mä mala ngutu'u na' —nacui—, pana si'i cuentya jna' lijyä na' ca nde. Sca ti y cui' Ndyosi nda 'na lijyä chalyuu, lo'o jua'ä ná nslo mä ji'i nu bi' —nacui—. ²⁹ Nslo na' ji'i y cui' Ni, cha' ca slo Ni ngutu'u na' lijyä; y cui' Ni laca nu ngulo cña 'na cha' cäa na' ca nde.

³⁰ Lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi', li' ndyalaa xi ngu' slo yu, ngua ti' ngu' cha' taya' ngu' ji'i yu. Pana ni sca ngu' ná ndaya' ngu' ji'i yu, cha' ty a lyiji tyalaa tyempo ji'i Ni cha' xñi ngu' ji'i yu. ³¹ Masi jua'ä ngua'ni ngu' bi', ty a ndi'i quiña'ä ñati nu ngusñi cha' ji'i yu. Nchcui' ngu' lo'o ty a'ngu' li':

—La cui' ña'ä cña tonu cuentya ji'i y cui' Ndyosi ndu'ni yu re, ñi'yä nu nscua lo quityi cha' cua'ni nu ñati tlyu nu cua cäa ti; bi' laca yu re, nti' ya —nacui ngu'—.

Ngua ti' ngu' fariseo su'ba ji'i Jesús ne' chcuä

³² Cua ndyuna ngu' fariseo ña'ä cha' nu nchcui' ngu' quichí ji'i Jesús. Bi' cha' ngulo ngu' cña ji'i policía ne' laa cha' tsaa ngu' taya' ngu' ji'i Jesús. Jua'ä ngua'ni sti jo'ó nu laca loo lo'o nu ngu' fariseo bi'.

33 Li' nacui Jesús ji'i ñati nu ndi'i ne' laa tonu bi':

—Tya tyi'i na' la xi lo'o maq nde lo yuu chalyuu —nacui—, lo'o li' tya'a na' slo ycui' nu Xu'na na' nu nda 'na lijyaa ca nde —nacui—.

34 Li' tsaana maq jna' macala su ndi'i na', lo'o na quiye na' ji'i maq tsiya' ti, cha' na caja chacuayá' tyalaa maq ca su tyi'i na' li'.

35 —¿Macala tsaa yu jua, su na taca quiye yu ji'na? —nacui nu ngu' judío bi' ji'i tya'a ngu'—. ¿Ha tsaa yu tyijyu' la ca su ndi'i xa' la ngu' judío tya'a na? ¿Ha tsaa yu cha' culu'u yu cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i xa' ñati nu ndi'i ca bi'? —nacui ngu'—.

36 ¿Ni'ya nti' yu jua cha' nchcui' yu ndi'ya: “Tsaana maq jna' macala su ndi'i na', lo'o na quiye na' ji'i maq tsiya' ti, cha' na caja chacuayá' tyalaa maq ca su tyi'i na' li'”? —nacui ngu'.

Suu hitya nu tuyu'u ne' cre-siya ji'i ngu'

37 Lo'o cua tye ti ta'a, tsaa ycui' ta'a li' tya ndu Jesús ne' laa tonu. Cuii nchcui' yu lo'o ñati ca bi':

—Lo'o nguityi ca maq hitya, caa maq ca slo na' cha' ta na' hitya co'o maq —nacui yu—.

38 Ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o na' caca ji'i ngu' bi' ñi'ya laca si ntsu'u sca suu hitya ne' cresiya ji'i ngu'. Tlyu tsa cha' tso'o ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu' bi', cha' cua'ni tso'o ngu' bi' lo'o tya'a ñati ngu' li' —nacui Jesús ji'i ngu'—.

Lo

quityi ji'i ycui' Ndyosi ngus-cua cha' jua'a caca ji'i ngu' bi'.

39 Cua nti' Jesús chcui' lo'o ngu' cha' cua ta ti Ni Xtyi'i ycui' Ni cha'tyanu ne' cresiya ji'i ñati nu cua ngusñi cha' ji'i ycui' Ni, bi' cha' nacui yu jua'a. Bilya ta ycui' Ndyosi Xtyi'i ycui' Ni caa nde chalyuu, xqui'ya cha' bilya tyaa Jesús ca su tlyu su ntucua ycui' Ndyosi Sti yu.

Ná stu'ba nchcui' ngu' ji'i Jesús

40 Lo'o ndyuna ngu' quichí cha' bi', ntsu'u ngu' nu nchcui' ji'i Jesús ndi'ya:

—Chañi cha' yu jua laca nu cusu' nu cua caa ti cha' chcui' cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o na.

41 Lo'o jua'a nchcui' xi xa' la ngu' cha' ji'i yu:

—Yujua laca nu ñati tlyu nu nda ycui' Ndyosi ji'i cha' caa —nacui ngu'.

Li' nguxtyacui xa' la ngu' quichí cha' lo'o tya'a ngu':

—Pana si'i nde Galilea tuyu'u nu ñati tlyu bi', si'i jua'a caca. 42 Lo quityi cusu' bi' nscua cha' sca ñati tya'a ji'i jyo'o David caca nu ñati tlyu bi'; quichí Belén cala yu bi', cha' quichí tyi ngu' David laca bi'.

43 Ná ngua stu'ba cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu' cha' ji'i Jesús. 44 Pana ná tucui nte-jeya' ji'i yu, masi ntsu'u ngu' nu ngua ti' ngu' xñi ngu' ji'i.

Ná jlya ti' ngu' laca cña ji'i Jesús

45 Chaca quiya' ndyaa nu policía ne' laa bi' slo sti jo'ó nu

laca loo, slo ngu' fariseo. Li'
nchcuane ngu' ji'i policía:

—¿Ni cha'laca ná lo'o yu bi'
lijyä mä slo cua?

⁴⁶ Li' nacui polícía:

—Bilya cuna ya nchcui' sca
ñati ñi'yä nu nchcui' yu jua.

⁴⁷ Nguxacui' ngu' fariseo
cha' ji'i ngu' bi':

—¿Ha lo'o ji'i cu'mä ñilo'o
yu jua lacua? —nacui' ngu'—.
⁴⁸ Ná ntsu'u ni sca ñati' nu laca
loo ji'na nu ngusñi cha' ji'i yu
bi'. Ni ngu' fariseo cua, ná
jlya ti' ya cha' nu nchcui' yu
—nacui' ngu'—. ⁴⁹ Ná tso'o
ngu' quichi, xcui' cha' cuxi
ntsu'u ji'i ngu', xqui'ya cha'
ná ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu
nda jyo'o Moisés lo'o na.

⁵⁰ Li' ndyatü tsaca
ngu' fariseo laja ngu' bi';
Nicodemo naa yu, la cui' nu
cusu' nu cua ndyaa slo Jesús
talya bi' laca yu.

⁵¹ —Lo'o cua'ni cuayá' na
ji'i sca ñati —nacui' Nicodemo
li'—, ná nscua chacuayá' ji'na
cha' xcube' na ji'i ñati' bi' si
tya lyiji cuna na lcaa cha' nu
ta yu, si bilya caca cuayá'
ti' na ñi'yä laca cha' cuxi nu
ngua'ni yu bi' —nacui.

⁵² —¿Ha la cui' ngu' Galilea
laca nu'u lacua? —nacui
tya'a fariseo ji'i Nicodemo
li'—. Lo quityi ji'i y cui' Ndyosi
nu nscua sa'ni ña'a nu'u xi,
cha' caca cuayá' la ti' nu'u
cha' si'i nde Galilea tyu'u ñati
nu culu'u cha' ji'i y cui' Ndyosi
ji'na.

*Ngusta ngu' qui'ya ji'i sca
nu cuna'a*

⁵³ Li' ndyaa ngu' to' tyi'ngu'.

8

¹ Li' ndu'u Jesús, ndyaa yu
sca ti nde ca'ya Olivos cha'
chcui' yu lo'o y cui' Ndyosi.

² Pana tsa cua cuxee ti, xa'
ndatü Jesús ne' laa tonu. Li'
ndyu'u ti'li lcaa ñati' ca slo yu.
Ca bi' ndyaca'ä yu ngulu'u
yu cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i
ngu'. ³ Li' yäa'ä ngu' fariseo bi'
slo Jesús, lo'o ngu' mstru cha'
jo'ó, yäa'ä lo'o ngu' ji'i sca nu
cuna'ä nu ndacui qui'ya ji'i.
Cua ngujui nu cuna'ä bi' ji'i
ngu' la cui' tyempo nu ngua'ä
cho' lo'o clyo'o xa' ñati'. Li'
nguxatü ngu' bi' ji'i nu cuna'ä
bi' cla'be laja su ndi'i ngu'.
⁴ Nchcui' ngu' lo'o Jesús li':

—Mstru —nacui' ngu' bi'—,
cua ngujui nu cuna'ä re
ji'i ya la cui' tyempo lo'o
ngua'ä cho' lo'o clyo'o xa'
ñati —nacui' ngu' ji'i Jesús—.

⁵ Cuentya ji'na, cuentya ji'i
cha' nu cua nda jyo'o Moisés
lo'o na, ntsu'u cha' cujui' i na
quee ji'i cho' cua cha' cujuii
na ji'i. ¿Ñi'yä ñacui ta nu'u
ji'i?

⁶ Na nchcui' cuayá' ti ngu'
bi' lo'o Jesús, cha' cua nti'
ngu' caja cha' ji'i ngu' ñi'yä
caca sta ngu' qui'ya ji'i Jesús.
Bi' cha' ñi'yä nu nga'a ti yu
ndati'ichu' yu xi, nguscua
lo'o sne ya' ti yu lo yuu. ⁷ Lo'o
jua'ä nchcuane ngu' ji'i Jesús
chaca quiya'. Li' ndaca'ä liñi
Jesús, nchcui' yu lo'o ngu' nu
yäa'ä lo'o ji'i nu cuna'ä bi':

—Lo'o ntsu'u tsaca cu'mä
nu ná ntsu'u qui'ya ji'i mä
—nacui' yu—, bi' caca nu cu
jui' i quee ji'i nu cuna'ä cua

clyo.

⁸ Li' xa' ndati'ichu' Jesús nscua lo'o sne ya' ti yu lo yuu, nga'aa nchcui' yu li'.

⁹ Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', nguxana ngu' ngutu'u ngu' ndyaa ngu' li', cha' cua jlo ti' ngu' cha' ntsu'u qui'ya ji'i y cui' ngu'. Clyo la ndyaa nu ngu' cusu' la, li' ndyaa lcaa ngu' cuentya sca ti ngu'. Li' ndyanu Jesús chaca tya yu, lo'o ña'a ti ndu nu cuna'a bi' ntajatya ji'i yu ni jacua' chcui' yu lo'o. ¹⁰ Ndaca'a Jesús chaca quiya', li' nacui yu ji'i nu cuna'a bi':

—¿Macala ndyaa ngu' jua? —nacui—. ¿Ha tya ndu nu ngusta qui'ya jinu'u?

¹¹—Ná tucui ndu nu ngusta qui'ya 'na, cusu' —nacui nu cuna'a bi'.

—Tso'o lacua —nacui Jesús ji'i—. Jua'a na', ná ntsu'u qui'ya nu sta na' jinu'u. Tyaa clya nu'u juani —nacui—, nga'aa cua'ni la nu'u cha' cuxi.

Xee nu tyu'u ne' cresiya ji'i ñati laca Jesús

¹² Chaca quiya' nda Jesús cha' lo'o ngu' ne' laa bi'.

—Na' lacä nu ndä xee cha' tyu'u ne' cresiya ji'i ñati —nacui yu—. Tyanu xee lubii jna' ne' cresiya ji'i ñati nu xñi cha' jna', lo'o jua'a ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i ngu' bi' li'; nga'aa ntsu'u cha' tya'a yu'u ngu' bi', ñi'yä nu ndu'ni ngu' nu ná ntsu'u xee jna' ne' cresiya ji'i tsiya' ti.

¹³ Li' nacui ngu' fariseo ji'i Jesús:

—Sca ti nu'u nda cha' liñi cuentya ji'i y cui' ca. Ná tucuá ngu' cha' jinu'u si chcui' nu'u jua'a.

¹⁴ Nguxtyacui Jesús cha' lo'o ngu' li':

—Tucuá ngu' cha' nu ta na' lo'o ngu' tu'ni. Masi sca ti na' ndä cha' liñi cuentya ji'i y cui' ca na' —nacui yu—. Cua jlo ti' na' macala ngutu'u na', lo'o cua jlo ti' na' ma nde tsa'a; pana nu cu'mä ni, ná jlo ti' mä tsiya' ti mala ngutu'u na', ná jlo ti' mä ma nde tsa'a —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¹⁵ Cua laca ngusta mä yabe' chü' na'. Lo'o ndyu'ni mä jua'a, ndyu'ni mä ñi'yä ndu'ni ñati chalyuu ti. Si'i na lijyä na' chalyuu cha' sta na' yabe' chü' ñati —nacui—,

¹⁶ pana taca cua'ni cuayá' na' ji'i ñati. Lo'o cua'ni cuayá' na' ji'i ngu' ni, liñi cha' nu ta na' li', cha' si'i y cui' ti na' cua'ni cuayá' na' ji'i ngu' li'; lo'o na' lo'o y cui' Ndyosi nu nda jna' lijyä re, stu'ba ti cua'ni cuayá' ya ji'i ngu' li' —nacui Jesús—. ¹⁷ Ndaquiya' tsa na ji'i cha' cusu' nu nscua lo quityi cua sa'ni la; ndacua nscua sca cha' nu nchcui' cha' tyu'u lubii ñati ji'i scaa cha' nu ntsu'u ji'i, nu lo'o stu'ba ti chcui' tucua tya'a ngu' ji'i cha' bi'.

¹⁸ Tsaca ngu' bi' laca na' —nacui Jesús—, cha' nchcui' na' cha' liñi cuentya ji'i y cui' ca na'; nu chaca ngu' bi' laca Sti na' nu nda jna' lijyä re.

¹⁹ —¿Macala ntsu'u Sti nu'u lacua? —nacui ngu' ji'i Jesús li'.

—Ná nslo mā jna' tsiya' ti, lo'o la cui' ti ná nslo mā ji'i Sti na' —nacui Jesús ji'i ngu'—. Si cua ndyuloo mā jna', la cui' jua'a cua ndyuloo mā ji'i Sti na' li'.

²⁰ Nacui Jesús jua'a lo'o ngulu'u yu ji'i ngu' ne' laa tonu, ntucua yu cacua ti su ndu cñá' su cujui'i ngu' cñi nu caca mstā ji'i ngu' ne' laa. Lo'o ná tucui ngua'ni cha' tejeya' ji'i Jesús, cha' tsaa lo'o ji'i yu ni'i chcuā, cha' tya lyiji tyalaa tyempo ji'i yu cha' xcube' ngu' xña'a ji'i yu.

“Ná caja chacuayá' tsaa ma ca su tyi'i na”

²¹ Li' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Tsa'a na' —nacui yu—, li' tsaana mā jna' ca su ndya'a na', pana ná quije na' ji'i mā tsiya' ti —nacui—. Tya lyiji quije na' ji'i mā lo'o caja ycu'i mā ña'a lo'o cresiya cuxi ji'i mā, pana ná caja chacuayá' tsaa mā ca su tyi'i na' li'.

²² —¿Ha cujuii yu ji'i ycu'i ca yu? —nacui ngu' judío ji'i tya'a ngu'—. ¿Ha jua'a ntsu'u tyiquee yu lo'o nacui yu: “Ná caja chacuayá' tsaa mā ca su tyi'i na' li”?

²³ Bi' cha' tya nda la Jesús xi cha' lo'o ngu' bi':

—Nde chalyuu su ndi'i cu'mā cuxi tsa ndu'ni ñati; pana na' ni, chaca chalyuu ca slo ycu'i Ndyosi ngutu'u na' —nacui yu—. Cua ngui'i mā ji'i nu cuxi nu ndu'ni ñati chalyuu; pana na' ni, ntsu'u tyiquee na' ji'i ycu'i Ndyosi

Sti na' ca su ntucua ycu'i Ni —nacui Jesús—. ²⁴ Bi' cha' ni na' ji'i mā cha' caja ycu'i mā ña'a lo'o cresiya cuxi ji'i mā; chañi cha' bi': caja mā ña'a lo'o cresiya cuxi ji'i mā, si ná jlya ti' mā cha' laca na' ñi'ya nu ni na' ji'i mā cha' laca na'.

²⁵ —¿Tilaca laca nu'u lacua? —nacui ngu' ji'i Jesús li'.

—Tya tsubi' ni na' ji'i mā tilaca laca na' —nacui Jesús li'—. ²⁶ Tya quiña'a la cha' taca chcu'i na' lo'o mā nquicha' cuentya ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i mā; pana liñi tsa cha' nu nda ycu'i Ndyosi nu nda 'na lijyaa, lo'o jua'a cua ña'a ca cha' nu nda Ni lo'o na', bi' ti cha' laca nu nda na' lo'o ñati chalyuu.

²⁷ Ná ngua cuayá' ti' ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' ji'i ycu'i Ndyosi Sti yu. ²⁸ Bi' cha' tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':

—Tiya' la lo'o sicutā mā jna' lo crusí, li' caca cuayá' ti' mā cha' laca na' ñi'ya nu ni na' ji'i mā, na' nu lijyaa chalyuu cha' cacā ñati —nacui Jesús—. Ná sca cñá ndu'ni na' chacuayá' ji'i ycu'i ca na'; ycu'i Ndyosi Sti na', bi' laca nu ngulu'u 'na lcaa ca cha' nu nchcui' na' —nacui—. ²⁹ Lcaa tsā ndi'i Ni lo'o na', ycu'i Ni laca nu nda jna' lijyaa re. Ná nguxtyanu Sti na' jna', cha' xcui' cñá nu ndiya ti' Ni, bi' laca cñá nu ndu'ni na'.

³⁰ Lo'o ndyuna ngu' cha' nchcui' Jesús jua'a, tyuu tya'a ngu' ngusñi hique ti ngu' cha' nu nchcui' yu.

"Nga'aa tatsaa ngu' ji'i ma cha' cua'ni mä cña cuxi"

³¹ Lo'o li' nda Jesús cha' lo'o ngu' judío nu jlya ti' ji'i yu.

—Lo'o tyanu cha' nu nclyu'u na' ji'i mä ne' cresiya ji'i mä, cha' ji'i ycui' Ndyosi bi', li' chañi cha' laca mä ñati nu ndyaca tsa'a jna' —nacuï Jesús ji'i ngu'—. ³² Li' taca ca cuayá' ti' mä lcaa cha' liñi; ná tucui caca tatsaa ji'i mä cha' cua'ni mä cña cuxi ca su ndi'i mä, xqui'ya cha' jlo ti' mä cha' liñi bi'.

³³ —Ñati ji'i jyo'o Abraham laca ya —nacuï ngu' judío bi'—, ni sca ñati bilya tatsaa ji'i ya cha' cua'ni ya cña cuxi. ¿Ñi'yä nti' ta nu'u lo'o nacuï nu'u cha': "Nga'aa tatsaa ngu' ji'i mä cha' cua'ni mä cña cuxi ca su ndi'i mä"? —nacuï ngu' judío bi' ji'i Jesús.

³⁴ —Liñi tsa cha' ta na' lo'o mä juani —nacuï Jesús li'—, cha' cua laca ntsu'u xu'na ñati chalyuu, lcaa ca ñati nu ntsu'u qui'ya ji'i ngu'. ³⁵ Lo'o sca ñati nu ntsu'u xu'na ni, cua laca ti hora ndyiji cha' tso'o ji'i ca su ndi'i yu to' tyi xu'na yu, cha' s'i ñi'yä laca sñi' laca msu nu ndi'i slo xu'na yu. Pana sñi' nu xu'na bi', lcaa tyempo ndi'i sñi' lo'o sti, ndyiji tsa cha' tso'o ji'i —nacuï Jesús—. ³⁶ Na' nu lacä nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi ni, lo'o cua'ni lyaá na' ji'i mä, chañi cha' nga'aa caca tatsaa ngu' ji'i mä cha' cua'ni ma cña cuxi chaca quiya' ca su ndi'i mä —nacuï—. ³⁷ Cua jlo ti' na' cha' tya'a ñati ji'i jyo'o Abraham laca cu'mä, pana

cua nti' mä cujuii mä jna' cha' ná ntucuá mä cha' nu nchcui' na' lo'o mä —nacuï Jesús—. ³⁸ Nclyu'u na' ji'i mä cua ña'a ca cha' nu cua na'a na' slo ycui' Ndyosi Sti na', bi' laca cha' nu nchcui' na' lo'o mä. Lo'o cu'mä ni, ndu'ni mä lcaa ña'a cña nu ngua tsa'a mä ji'i sti mä, bi' cña ndu'ni mä.

³⁹ Li' nguxtyacui ngu' cha' lo'o Jesús:

—Jyo'o Abraham bi' ngua jyo'o cusu' ji'i ya, nu nguti'i cua sa'ni la —nacuï ngu'.

—Si chañi cha' laca mä tya'a ñati ji'i jyo'o Abraham bi', li' cua'ni mä ñi'yä nu ngua'ni ycui' Abraham bi' —nacuï Jesús ji'i ngu' bi'—.

⁴⁰ Pana juani nti' tsa mä cujuui mä jna', masi xcui' cha' liñi nclu'u na' ji'i mä, la cui' cha' liñi nu nda ycui' Ndyosi lo'o na. ⁴¹ Ná ngua'ni jyo'o Abraham jua'a —nacuï Jesús—. Chaca nu laca sti cu'mä, lo'o jua'a cña nu nclyo nu bi', bi' laca cña nu ndiya la ti' mä cha' ndu'ni mä.

—S'i sñi' nu xña'a laca ya —nacuï ngu'—. Sca ti ycui' Ndyosi laca Sti ya —ndu'ni ngu' judío lo'o Jesús li'.

⁴² —¿Ha ycui' Ndyosi laca Sti cu'mä lacua? ¿Ni cha' laca ná ntsu'u tyiquee mä ña'a mä jna' lacua? —nacuï Jesús—. Nde slo ycui' Ndyosi ngutu'u na'; xqui'ya Ni, bi' cha' ndi'i na' nde chalyuu —nacuï Jesús—. Si'i cuentya ji'i ycui' ca ti na' lijyä na' chalyuu, ngulo ycui' Ndyosi cña jna' cha' cäa na'. ⁴³ ¿Ni cha' laca ná ndaca'a jyacä mä

ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o ma? —nacui Jesús ji'i ngu' li'—. Ná nchca ji'i mä tsiya' ti caca cuayá' ti' mä cha' nu nda na' lo'o mä —nacui yu ji'i ngu' judío bi'—. ⁴⁴ Ycui' nu xña'a laca sti cu'mä, lo'o jua'a nti' mä cua'ni mä la cui' cña nu ngulo nu bi' ji'i mä. Tya lo'o nguxana chalyuu, tya li' nguxana ndyu'ni ñu'u nu bi' ji'i cresiya ji'i ñati —nacui Jesús—. Ná ngutu'u nu bi' ca su ntsu'u súu cha' liñi, ná ntsu'u cha' liñi ji'i nu bi' tsiya' ti —nacui—. Lo'o ñilo'o nu bi' ji'i ñati, xquicha' ycui' ca laca cha' cuiñi nu nda nu bi' lo'o ngu'. Sca nu cuiñi laca nu xña'a, bi' laca sti lcaa nu cuiñi. ⁴⁵ Nda na' cha' liñi lo'o mä, bi' cha' ná jlya ti' mä jna' tsiya' ti, cha' si'i cha' cuiñi nda na' lo'o mä. ⁴⁶ Ná caca ñacui mä cha' ntsu'u xqui'ya na'; pana lo'o ta na' sca cha' liñi lo'o mä, ¿ni cha' laca ná jlya ti' mä 'na li'? ⁴⁷ Lcaa ñati nu nacui cha' ycui' Ndyosi laca Sti ngu', tyaja'a ngu' bi' cuna ngu' lcaa cha' nu nchcui' Ni lo'o ngu' —nacui Jesús ji'i ngu' judío bi'—. Pana si'i sñi' ycui' Ndyosi laca cu'mä, bi' cha' ná nti' mä cuna mä cha' nu nchcui' na' lo'o mä tsiya' ti.

Cua laca lu'ú Jesús lo'o nguti'jyo'o Abraham tya sa'ni la

⁴⁸ Li' nguxtyacui ngu' judío cha' lo'o Jesús:

—Liñi cha' nu nchcui' ya jinu'u juani, cha' ngu' Samaria laca nu'u. Ñi'yä nti'

sca nu xña'a, jua'a nti' nu'u —nacui ngu' li'.

⁴⁹ —Ná ntsu'u cui'i tsiya' ti —nacui Jesús—. Chi tsa ndu'ni na' loo ycui' Ndyosi Sti na'; lo'o cu'mä ni, ná ndu'ni chi mä loo na'. ⁵⁰ Pana si'i cha' nti' na' cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' na', cha' ycui' Ndyosi Sti na' ndu'ni cha' caca tlyu na'. Sca ti ycui' Ndyosi laca nu cua'ni cuayá' ji'i lcaa ñati. ⁵¹ Lo'o chañi tsa cha' nu ta na' lo'o cu'mä ndi'ya: Lo'o taquiya' ngu' ji'i cha' nu nclyu'u na' ji'i ngu', ná tye chalyuu tso'o nu ta na' ji'i ngu' bi', masi cajaa ngu'.

⁵² Li' xa' nchcui' ngu' judío bi' lo'o Jesús chaca quiya':

—Juani jlo ti' ya cha' ñi'ya nti' sca nu xña'a, jua'a nti' nu'u —nacui ngu'—. Sa'ni ngujuii jyo'o Abraham, sa'ni ngujuii nu xa' la jyo'o cusu' nu nda cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ñati. ¿Ñi'ya nti' nu'u lo'o nacui ca ti nu'u: "Ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i ñati nu taquiya' ji'i cha' nu nclyu'u na' ji'i"? —nacui ngu'—. ⁵³ ¿Ha nti' nu'u cha' xti la cha' jlo ti' jyo'o cusu' Abraham ji'i ya, quiña'a la cha' jlo ti' ycui' nu'u lacua? ¿Ha jua'a nti' nu'u? Lo'o jyo'o Abraham, lo'o nu xa' la jyo'o cusu' bi', cua ngujuii lcaa ngu' bi'. ¿Tilaca laca nu'u, nti' nu'u?

⁵⁴ Lo'o li' nacui Jesús:

—Ná tso'o na' tsiya' ti si cua'ni na' cha' caca tlyu ycui' ca ti na', pana ycui' Ndyosi Sti na' ndu'ni cha' caca tlyu na' —nacui—. Ndu'ni mä cha' Sti mä laca ycui' Ndyosi; ⁵⁵ masi

ná ndyuloo mā ji'í Ni, pana jua'a ndu'ni mā. Nslo na' ji'í Ni tu'ni. Ná taca ñacui na' cha' ná nslo na' ji'í Ni; cuiñi na' si jua'a ñacui na', ñi'ya laca cu'mā, cha' cuiñi tsa mā. Chañi cha' nslo na' ji'í Ni, jua'a ndaquiya' na' ji'í lcaa cha' nu nchcui' Ni lo'o na' —nacui Jesús ji'í ngu' judío bi'—. ⁵⁶ Nu Abraham jyo'o cusu' ji'í mā ni, lye tsa ngua ti' yu ña'a yu jna' lo'o cala na' chalyuu. Lo'o li' ndi'ya ngua, cha' cua na'a nu cusu' jna', tso'o tsa ndyu'u tyiquee yu li'.

⁵⁷ Li' lye nchcui' ngu' judío lo'o Jesús:

—Bilya caca tu'ba tyi yija nu'u —nacui' ngu' ji'í—. ¿Ñi'ya ngua cha' cua na'a nu'u ji'í jyo'o Abraham lacua?

⁵⁸ —Liñi tsa cha' nu nchcui' na' lo'o cu'mā juani —nacui Jesús—, cha' cua laca lu'ú na' lo'o ngula jyo'o Abraham bi'.

⁵⁹ Li' ngusñi ngu' quee cha' cu'ngu' ji'í Jesús cujuíi ngu' ji'í li', pana ndyu'u cuatsi' yu ji'í ngu'. Ngutu'u yu ne' laa bi', nteje tacui yu clai'be su ndi'í ñati' ndyaa yu li'.

9

Nu qui'yu nu ca ña'a cuityi' lo'o ngula

¹ To' tyucuij su ndyaa Jesús, na'a yu ji'í sca ngu' cuityi', ca ña'a cuityi' lo'o ngula nu quicha bi'. ² Li' nchcuane nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' ji'í Jesús:

—Mstru —nacui' ngu'—, ¿tilaca ntsu'u qui'ya ji'í cha' cuityi' cloo yu cua lo'o ngula

yu? ¿Ha y cui' yu? ¿Ha ngu' cusu' ji'í yu ndacui qui'ya ji'í?

³ —Si'i xqui'ya yu cua, si'i xqui'ya ngu' cusu' ji'í yu —nacui' Jesús ji'í ngu'—. Na cuityi' yu lo'o ngula yu cha' taca ña'a ngu' ñi'ya laca cña tonu nu cua'ni y cui' Ndyosi lo'o cua'ni Ni cha' tyaca tso'o yu. ⁴ Lo'o tya xee nga'a cha' cua'ni na cña —nacui' Jesús—, lo'o cua ndyaa cuichaa nga'aa caca cua'ni ni sca na cña li'. Lo'o jua'a laca lo'o na' —nacui—, nga'a cha' cua'ni na'lcaa ña'a cña nu ngulo y cui' Ndyosi jna' lo'o nda Ni jna' lijyä na' ca nde —nacui' Jesús—. ⁵ Lo'o tya tyl'i na' chalyuu, tya ta na' xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'í ñati'.

⁶ Ndye nchcui' Jesús, li' ngusalú yu xi hitya sañi' lo yuu, cha' nguxa' xi lo'o yuu cha' caca nana!. Nda'a yu nana' bi' chu' scua' cloo nu quicha bi'. ⁷ Li' nacui' Jesús ji'í:

—Yaa nu'u, caata chcu nde tojo'o Siloé —tojo'o bi' naa Siloé cha'cña ji'í ngu', ñi'ya nti' si ñacui' na cha'cña ji'na: tojo'o "su nacui ji'í ngu' cha' tsaa ngu"!.

Bi' cha' ndyaa nu quicha bi' ndyaa tojo'o bi' li'. Lo'o ñaa li', cua ndyaca tso'o cloo. ⁸ Lo'o li' nu ngu' nu ndi'í cacua ti su ndi'í nu ngua quicha bi', nu cua na'a su ngüijña mstq̄ tsubi' la, li' nchcui' ngu' bi' ji'í:

—Nu qui'yu re, ¿ha la cui' yu re laca nu ngua'a calle ngüijña yu mstq̄ ji'í ngu'?

⁹ —La cui' yu bi'— nacui tsaca ngu'.

—Si'i yu bi', masi sca ti cuayá' ña'q loo yu bi'— nacui chaca ngu'.

Lo'o li' nguxacui ycui' nu qui'yu bi' cha' ji'i ngu' bi':

—La cui' yu bi' laca na'.

¹⁰ Li' nchcuane ngu' ji'i yu:

—¿Ñi'yä ngua cha' ndyaca tso'o cloo nu'ü juani?

¹¹ —Nu ñati nu naa Jesús, bi' laca nu nguxa' xi nana' cha' nguta'a chü' scua' cloo na' —nacui nu qui'yu bi'—. Lo'o li' ngulo yu bi' cña 'na cha' tsa'a na' caataq nde tojo'o Siloé, bi' cha' ndya'a ndyaataq ca bi'; hora ti ngua tso'o cloo na', tyaca' tso'o ña'q na' juani.

¹² —¿Ma nde ndyaa yu bi'? —nacui ngu' ji'i li'.

—Ná jlo ti' na' —nacui.

Nchcui' ngu' fariseo lo'o nu ngua cuityi'

¹³ Ndyaa lo'o ngu' ji'i nu qui'yu nu ngua cuityi' bi' slo ngu' fariseo ne' laa. ¹⁴ Tsä nu ndi'i cña' ngu' ngua bi', tsä tacati ngua nu lo'o nguxa' Jesús nana' bi', ngua'ni yu jo'o ji'i cloo nu cuityi' bi'. ¹⁵ Lo'o li' nguxana ngu' fariseo, nchcuane ngu' ji'i nu ngua cuityi' bi':

—¿Ñi'yä ngua cha' ngua tso'o cloo nu'ü?

—Nguta'a yu nana' chü' scua' cloo na' —nacui nu qui'yu bi'—, li' ndyaa na' ndyaataq chcu, tyaca' tso'o ña'q na' juani —nacui.

¹⁶ Li' ntsu'u xi ngu' fariseo nu nacui:

—Si'i slo ycui' Ndyosi yaä nu Jesús bi', bi' cha' ná ndaquiya' yu tsä ta'a ji'i ngu'.

Lo'o jua'a ntsu'u xi xa' ñati nchcui' ji'i yu ndi'yä:

—¿Ñi'yä caca ji'i yu bi' cu'a'ni yu cña tonu cuentya ji'i ycui' Ndyosi si jua'a ntsu'u tsa qui'ya ji'i yu?

Ná stu'ba cha' nu nchcui' ngu' bi' ji'i Jesús. ¹⁷ Li' xa' nchcuane ngu' ji'i nu ngua cuityi' bi':

—Nu'ü ni, ¿ñi'yä chcui' ta nu'ü cha' ji'i yu bi' juani, cha' cua ngua'ni yu jo'o ji'i cloo nu'ü?

Li' nguxacui nu qui'yu bi' cha' ji'i ngu':

—Sca nu cusu' nu nda cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ñati, jua'a laca yu bi' —nacui.

¹⁸ Ná jlyá ti' nu ngu' judío bi', cha' ca ña'q cuityi' nu qui'yu bi' lo'o ngula, lo'o nu juani tyaca' tso'o xee ña'q. Sudeye cha', li' ngusil'ya ngu' ji'i ngu' cusu' ji'i. ¹⁹ Li' nchcuane ngu' ji'i ngu' cusu' bi':

—¿Ha sñi' cu'mä laca yu re? —nacui ngu'—. ¿Ñi'yä ngua li'? ¿Ha ca ña'q cuityi' yu lo'o ngula yu? ¿Ñi'yä ngua cha' ña'q yu juani?

²⁰ Li' nguxacui sti xtya'a cha' ji'i ngu' fariseo bi':

—Jlo ti' ya cha' sñi' ya laca yu, jlo ti' ya cha' ca ña'q cuityi' yu lo'o ngula yu —nacui ngu'—, ²¹ pana ná nda ya cuentya tsiya' ti ñi'yä ngua cha' ngujui xee nu ntsu'u cloo yu juani. Ná jlo ti' ya tilaca laca nu ngua'ni jo'o ji'i yu. Xcuane mä ji'i ycui' yu; cua

tlyu yu bi', y cui' yu taca ta liñi
yu cha' lo'o ma.

²² Jua'q nacui sti xtya'q nu
qui'yu bi' ji'i ngu', cha' ntsii
tsa ngu' ji'i ngu' judío bi'; na
cua ngua'ni stu'ba ngu' laca
cña cha' ji'i ngu' lo'o tya'a
ngu' cha' culo'o ngu' ji'i ñati
ne' laa, cua ña'q ca ñati nu
ñacui cha' Jesús laca Cristo, nu
ñati tlyu nu nda y cui' Ndyosi
ji'i lijyä chalyuu. Nga'aa ta
ngu' judío bi' chacuayá' tsaa
ngu' ne' laa li'. ²³ Bi' cha'
nacui sti xtya'q nu ngua cu-
ityi' bi': "Xcuane ma ji'i y cui'
yu, cua tlyu yu bi".

²⁴ Tya ngusi'ya ngu' ji'i nu
ngua cuityi' bi' chaca quiya',
lo'o li' lye nchcui' ngu' lo'o:

—Chacuayá' ji'i y cui'
Ndyosi, ta nu'u cha' liñi lo'o
ya juani —nacui ngu' ji'i.—
Cua jlo ti' ya cha' ntsu'u tsa
qui'ya ji'i nu Jesús bi'.

²⁵ —Ná nda na' cuentya si
ntsu'u qui'ya ji'i yu —nacui
nu ngua cuityi' bi'—. Jlo ti' na'
cha' cuityi' na' clyo, lo'o juani
cua ntsu'u xee cloo na'. Tsa
bi' ti cha' jlo ti' na'.

²⁶ —¿Ñi'yä ngua'ni yu bi'
lo'o nu'u lacua? —nacui
ngu'—. ¿Ñi'yä ngua'ni yu cha'
ndyaca tso'o cloo nu'u juani?

²⁷ —Cua ndacha' na' ji'i
ma tsaca quiya' tsä, lo'o ná
ngua'q jyaca ma ji'i cha' bi'
—nacui nu qui'yu bi'—. ¿Ni
cha' laca xa' nti' ma cuna ma
cha' bi' chaca quiya'? ¿Ha lo'o
cu'ma nti' ma caca tsa'q ma
cha' ji'i yu?

²⁸ Li' nchcui' nu ngu' judío
bi' cha' ti'i lo'o:

—Nu'u laca sca nu ndyaca
tsa'q ji'i yu bi' —nacui ngu'—,
cuare laca ya ñati nu ndyaca
tsa'q ji'i jyo'o cusu' Moisés.
²⁹ Jlya ti' ya cha' nda y cui'
Ndyosi cha' lo'o nu Moisés bi',
pana ná jlo ti' ya tsiya' ti ma
nde ngutu'u nu Jesús bi' lijyä.

³⁰ Li' nguxtyacui nu qui'yu
bi' cha' lo'o ngu' fariseo bi':

—Tlyu tsa cha' nda ma lo'o
na' juani —nacui—. Nde
cua ti ndu sca nu qui'yu nu
ngua'ni ca ti jo'o cloo na',
lo'o ná jlo ti' ma tsiya' ti
ma nde ngutu'u yu lijyä yu
—nacui—. ³¹ Jlo ti' lcaa tya'a
na cha' ná ndaquiya' y cui'
Ndyosi ji'i cha' nu nchcui'
ñati cuxi lo'o Ni; ndaquiya' Ni
ji'i ngu' lo'o nchcui' ñati nu
ndu'ni tacati, ñati nu ndu'ni
cña nu ngulo Ni ji'i —nacui—.

³² Tya lo'o nguxana chalyuu,
bilya cua'ni ngu' cha' tyu'u
xee cloo ñati chaca quiya' nu
lo'o ca ña'q cuityi' ngu' lo'o
ngula ngu'. ³³ Ná caca ji'i yu
bi' cua'ni yu cña bi' si si'i ca
slo y cui' Ndyosi ngutu'u yu.

³⁴ —Ngu' cuxi laca nu'u,
pana nti' nu'u culu'u xi cha'
jo'ó ji'i ya —nacui ngu' judío
li'—. Cuxi nu'u lo'o ngula
nu'u, jua'q cuxi ti nguluu
nu'u —nacui ngu'.

Lo'o li' ngulo'o ngu' ji'i nu
qui'yu bi', nga'aa nda ngu'
chacuayá' tsaa ne' laa tsiya' ti.

*Na cuityi' ngu' cha' ná jlya
ti' ngu'*

³⁵ Li' ngujui cha' ji'i Jesús,
ndyuna yu cha' ngulo'o ngu'
ji'i nu qui'yu bi' ne' laa.

Lo'o ngujyacua Jesús ji'i, nchcuane yu ji'i li':

—¿Ha jlyá ca ti' nu'u ji'i ycui' nu cua lijyá chalyuu cha' caca ñati? —nacui Jesús ji'i.

³⁶ —¿Tilaca laca yu bi', cusu'? —nacui nu qui'yu bi'—. Nti' tsa na' xñi na' cha' ji'i.

³⁷ —Cua na'q nu'u ji'i yu bi' —nacui Jesús—. Na' lacá bi', na' nu nchcui' lo'o nu'u juani ti.

³⁸ Hora ti ndyatú stí' nu qui'yu bi' slo Jesús.

—Jlyá ti' na' jinu'u, Xu'na —nacui.

³⁹ Li' nchcui' Jesús lo'o:

—Cua lijyá na' chalyuu cha' cua'ni cuayá' na' ji'i ñati, tilaca laca nu xñi cha' jna', tilaca laca nu ná tyaja'a xñi cha' jna' —nacui Jesús—. Ta na' xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'i ngu' nu xñi cha' jna', masi ñi'ya nti' cuityi' ti ngu' ndi'i ngu' chalyuu; tacu' na' xee ji'i ngu' nu ná tyaja'a xñi cha' jna' tsiya' ti, masi ndu'ni ngu' cha' tso'o tsa ycui' ngu'.

⁴⁰ Ndu xi ngu' fariseo slo Jesús lo'o nchcui' yu jua'a.

—¿Ha cuityi' cua lacua? —nacui ngu' ji'i yu.

⁴¹ —Ná ntsu'u qui'ya ji'i ma, si jlo ti' mä cha' cuityi' ti mä —nacui Jesús—. Cha' nchcui' mä cha' taca ña'q mä, bi' cha' ña'q ti ntsu'u qui'ya ji'i mä.

10

Cuii ji'i lo'o su ndyi'i xlyá' talya

¹ 'Ta na' sca cha' liñi lo'o mä juani —nacui Jesús ji'i ngu'

judío li'—. Tachaa tsa ndya' lo'o su ndyi'i xlyá' talya. Lo'o ndya'q ngu' ne' lo'o bi', sca ti to' lo'o nga'q cha' tyatí ngu'. Nu cuaana laca nu ndyacuí que lo'o, ndyatí chaca se'i li' —nacui Jesús—. ² Nde to' lo'o ndyatí nu laca xu'na xlyá' bi'. ³ Nslo nu ntsu'u cuá to' lo'o ji'i xu'na xlyá', bi' cha' nda chacuayá' ndyatí yu bi' ne' lo'o —nacui Jesús—. Nslo xlyá' xtyi'i xu'na ni'; lo'o nxi'ya yu ji'i xlyá' ji'i ycui' ca, lijyá ni' slo yu, ndya'q lo'o yu ji'i xlyá' bi' li'. ⁴ Lo'o cua ngutu'u lcaa xlyá' nde liya', li' nde loo la ntyucua nu laca xu'na ni', nde chü' la lca'a xlyá' ji'i yu, cha' nduna ni' lo'o nxi'ya xu'na ni' ji'i ni'. ⁵ Ná ndyu'u lca'a ni' ji'i xa' ñati; lo'o nduna ni' cha' nu nchcui' xa' ñati lo'o ni', xna ni' li', cha' ná nslo ni' xtyi'i xa' ñati.

⁶ Bi' ngua sca cha' nu nchcui' ne' ti Jesús lo'o ngu', pana ná ngua cuayá' ti' ngu' tsiya' ti ñi'ya ndyu'u cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu' li'.

Ña'asii tso'o Jesús ji'i xlyá' ji'iyu

⁷ Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o ngu' chaca quiya':

—Liñi tsa cha' nu nda na' lo'o mä —nacui Jesús—. Ycui' ti na' lacá to' lo'o bi', cha' nchca'a na' to' lo'o su ndyatí ni'. ⁸ Ná ndaquiya' xlyá' bi' ji'i ñati nu yaq yala la, cha' xcui' nu cuaana laca ngu' bi'; tsa cu' ti ntyucuaana ngu' na nu ntsu'u ji'i tya'a ñati ngu' —nacui—. ⁹ Nu nga'q to'

lo'o, tso'o tsa ña'asii ji'i xlya' ji'i; lo'o jua'a na', tso'o tsa ña'asii na' ji'i ñati' na —nacui Jesús—. Taca tyeje tacui ngu' cha' tyatí ngu' ne' lo'o su nga'a na', cha' ná caca cuxi ji'i ngu' bi' li'. Tso'o ti tyatí ngu' ne' lo'o su nga'a na', tso'o ti tyu'u ngu' chaca quiya', ñi'yä nu ndu'ni xlya'. Caja ñi'yä tyiji yu'u ji'i ngu' bi' li', ñi'yä laca lo'o ndyiji na ndacu xlya'.

¹⁰ 'Tsa cu' ti cña cuaana ndu'ni nu ngu' cuaana bi' —nacui Jesús—. Ndyo'a ngu' bi' cha' cua'ni ñu'ú ngu' ji'i ñati, cha' chcuna' cresiya ji'i ñati bi'; na cua lijyä na' cha' ta na' chalyuu tso'o ji'i ñati, su caca tyi'i ngu' tyucui tyiquee ngu' li' —nacui—. ¹¹ Tso'o tsa ña'asii na' ji'i xlya' 'na. Ycui' ca na' tyaja'a Na' cajaa cha' ná cajaa xlya' jna', cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'q na' ji'i ngu' —nacui—. ¹² Sca msu ti ni, ná ña'asii tso'o ji'i xlya', xna yu lo'o ña'q yu cha' lijyä bo'o. Si'i ycui' yu nu laca loo ji'i xlya', si'i ycui' yu nu ca ji'i ni', nti' yu. Bi' cha' caca lya' ti' bo'o ji'i taju xlya' bi', li' tyijyu' cañi xlya' xna ni' —nacui Jesús—. ¹³ Nxna msu tyijyu' cha' ne' xña ti ji'i ngu' ndya'a q yu, si'i na ji'i yu laca xlya' bi'.

¹⁴ 'Tso'o tsa ña'asii na' ji'i xlya' 'na. Nslo na' ji'i ñati jna', lo'o jua'a cua ngui'i ñati bi' jna'. ¹⁵ Ñi'yä nslo Sti na' jna', jua'a nslo na' ji'i Sti na'; ñi'yä ntsu'u cha' ji'i Sti na' lo'o na', jua'a ntsu'u cha' jna' lo'o ñati jna'. Ycui' ca na' tyaja'a

na' cajaa cha' ná tye cresiya ji'i ñati 'na —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¹⁶ Tya ntsu'u la xa' ñati 'na nu ndi'i xa' quichi, nu ná stu'ba nga'a lo'o taju ñati re; nga'a cha' tsa'a na' tsaqu'ya na' ji'i ngu' bi', cha' lo'o ngu' bi' tyäa q ngu' ca ne' lo'o re. Lo'o li' cuna ngu' cha' nu chcui' na' lo'o ngu'; caca ngu' sca ti taju ñati 'na, lo'o jua'a caca na' nu sca ti Xu'na ngu' —nacui Jesús—.

¹⁷ 'Tye chalyuu 'na, cajaa na' cha' tyu'ú na' chaca quiya' ca tiya' la, bi' cha' ntsu'u tsa tyiquee Sti na' ña'q 'na. ¹⁸ Ná tucui xlyaá cresiya 'na, ycui' ca ti na' ntaja'a na' cajaa —nacui Jesús—. Taca cua'ni na' jua'a, cha' cua nda ycui' Ndyosi Sti na' chacuayá' cajaa na', lo'o jua'a cua nda Ni chacuayá' cha' tyu'ú na' chaca quiya'.

¹⁹ Tya chaca quiya' ná stu'ba cha' ji'i ngu' judío lo'o tya'a ngu' cha' nchcui' Jesús jua'a. ²⁰ Ntsu'u tsa ngu' nu nacui ndi'yä:

—Ñi'yä nti' sca nu xña'a, jua'a nti' yu cua. Na tonto yu. Ná ntsu'u cha' cuna na cha' nu nchcui' yu cua.

²¹ Li' nacui xa' la ñati:

—Ná taca chcui' ngu' ñi'yä nu nchcui' yu cua juani si ntsu'u cui'i xña'a ji'i ngu'. ¿Ha caca ji'i nu xña'a cua'ni cha' tyaca tso'o cloo nu cuityi'? Ná taca ji'i.

Nxuu tya'a ngu' judío lo'o Jesús

²² Tyempo tlya' ngua li', nu lo'o sube tsa tsä. Nde quichi

Jerusalén ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ta'a su ngulacuá ji'i laa tonu ca bi'. ²³ Ndyaa Jesús to' laa ca su nchcui' ngu' ji'i: "Corredor ji'i Salomón". ²⁴ Li' ndyu'u ti'l tyuu tya'a ngu' judío slo Jesús, nchcuane ngu' ji'i yu:

—¿Ni jacua' chcui' liñi nu'u lo'o cua, cha' caca cuayá' ti' ya si nu'u laca nu ñati tlyu nu ta ycui' Ndyosi ji'i caa? —nacui' ngu' ji'i Jesús—. Ná talo ya si ná catcha' nu'u lcaa cha' ji'i cua. Tso'o si chcui' liñi nu'u juani.

²⁵ —Jua'q ni na' tsaca quiya' ji'i ma —nacui' Jesús ji'i ngu' bi' li'—, lo'o ná jlya ti' ma cha' nu nchcui' na' lo'o ma tsiya' ti —nacui—. Lo'o ña'q ma cha' ndu'ni na' cña tonu bi' chacuayá' ji'i Sti na', ndyiji cha' liñi ji'i ma li'; ²⁶ pana ná jlya ti' ma ji'i cña bi', cha' si'i taju ñati 'na laca ma. Nacui na' jua'q ji'i ma tsubi' —nacui Jesús ji'i ngu'—. ²⁷ Ñi'ya ndu'ni xlya', jua'q nduna ñati 'na jna' lo'o nchcui' na' lo'o ngu'. Cua nslo na' ji'i ngu', cua ndya'a ngu' lo'o na'. ²⁸ Ná nga'a cha' tye chalyuu nu ta na' ji'i ngu' bi', ná chcuna' cresiya ji'i ngu' li'. Ná tucui caca ji'i xlyaá ji'i ñati bi' 'na, cha' tso'o tsa ña'asii na' ji'i ñati bi' —nacui Jesús—. ²⁹ Na cua nda Sti na' ñati bi' jna', lo'o jua'q nga'aa ntsu'u chaca nu stu'ba tlyu lo'o ycui' Ni; bi' cha' ná tucui caca ji'i xlyaá ji'i ngu' bi', nu lo'o ña'asii Sti na' ji'i ngu'. ³⁰ Lo'o jua'q stu'ba ntsu'u cha' ji'i ycui' Ndyosi Sti

na' lo'o na' —nacui' Jesús.

³¹ Chaca quiya' ngusñi nu ngu' judío bi' quee cha' cu ngu' ji'i Jesús, cujuui ngu' ji'i. ³² Li' nchcui' yu lo'o ngu' bi':

—Cua quiña'q tsa cña tso'o ngua'ni na' chacuayá' ji'i Sti na' slo cu'ma, lo'o jua'q cua na'q ma cña nu ngua'ni na'. ¿Ha xqui'ya sca cña tso'o nu ngua'ni na', bi' cha' nti' ma cuta ma quee 'na?

³³ Li' nguxtyacui nu ngu' judío bi' cha' lo'o Jesús:

—Ná cujuui ya jinu'u lo'o quee xqui'ya sca cña tso'o nu ngua'ni nu'u —nacui' ngu'—, xqui'ya cha' cuxi nu nchcui' nu'u ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' cu ya quee jinu'u. Sñi' ñati chalyuu ti laca nu'u, pana ndu'ni nu'u cha' laca nu'u ycui' Ndyosi.

³⁴ Li' nacui' Jesús ji'i ngu':

—Lo quityi nscua cha' cusu' nu jlya tsa ti' ma, ntsu'u sca cha' nu nchcui' ndil'ya: "Ndyosi laca lcaa cu'ma cuentya jna"—nacui' Jesús—.

³⁵ Jlo ti' na cha' ná caca ji'na tacu' na ni sca cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o na. Sca cha' nu nchcui' quityi bi' ni, nacui cha' ñi'ya laca ycui' Ndyosi, jua'q laca ñati nu ndaquiya' cha' nu nda Ni lo'o. ³⁶ ¿Ni cha' laca ngusta cu'ma qui'ya jna' slo ycui' Ndyosi lo'o nacui ma cha' nchcui' na' cha' cuxi ji'i ycui' Ni? —nacui' Jesús—. Cua ngusubi Sti na' jna', nda Ni 'na lijyaq nde chalyuu. ¿Ni cha' laca ná tso'o nti' ma cha' nacui' na' cha' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca na'?

³⁷ Ná ntsu'u cha' jlya ti' ma

jna' —nacui Jesús li'—, si ná ndu'ni na' cua ña'q ca cña nu ndu'ni Sti na' —nacui—.
 38 Pana nu lo'o ndu'ni na' cña ji'i ycui' Ndyosi, li' caca jlya ti' ma' jna' xqui'ya cña nu ndu'ni na' bi', masi ná jlya ti' ma' cha' nu nchcui' na'. Lo'o li' caca cuayá' ti' ma', caca jlo ti' ma', cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'i Sti na' lo'o na', stu'ba ntsu'u cha' jna' lo'o Sti na'.

39 Chaca quiya' ngua'ni cuayá' ngu' si caca taya' ngu' ji'i Jesús. Li' nga'aa ndyanu yu, laja ti ngu' ngutu'u yu ngulaá yu ji'i ngu'.

40 Li' ndyaa Jesús chaca quiya', ndyaa chaca tsu' sta'q Jordán ca su ngutu Juan ntuyu-cuatyá ji'i ngu' tya clyo. Nde bi' nguti'jiyu, lo'o jua'q ndya'a tsa ngu' slo. 41 Li' nacui ngu' ji'i tya'a ngu':

—Ná ngua'ni Juan ni sca cña tonu cha' cube ti' na ji'i. Pana liñi tsa ndyu'u lcaa cha' nu nchcui' nu Juan bi' tya tsubi' la cuentya ji'i nu qui'yu re.

42 Lo'o li' cua nguxana tyuu tya'a ngu', jlya ti' ngu' ji'i Jesús lo'o nguti'ji'ngu' nde bi'.

11

Ngujuui Lázaro

1 Ndi'i sca nu qui'yu nu naa Lázaro. Quicha tsa bi'. Ngu' quichí Betania laca, lo'o jua'q María lo'o Marta laca tya'a ngula nu qui'yu bi'. 2 (Tya'a ngula María laca Lázaro nu quicha bi', lo'o jua'q María laca nu su'ba setye tyixi xtyil'i chuí' quiya' Jesús nde loo la, lo'o li' sube' cho' quichá' que

y cui' cho' quiya' Jesús cha' quityi.) 3 Cua nda tyucuua nu cuna'q bi' cha' ndyaa ca slo Jesús:

—Tyu'u cha' clyu ti' jinu'u, Xu'na —nacui ngu' cuna'q bi'—, nde lijya cha', cha' caca cuayá' ti' nu'u cha' ntsiya tya'a tso'o nu'u, quicha tsa yu.

4 Lo'o ndyuna Jesús cha' bi', li' nacui:

—Ná nga'a cha' cajaa nu quicha bi'. Na quicha yu bi' cha' caca tlyu la y cui' Ndyosi, cha' cua'ni tlyu ngu' jna', cha' na' lacá nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi. Lo'o ña'q ngu' ñi'yá cña tonu nu cua'ni na' cha' caca jo'o ji'i yu, li' cua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi.

5-6 Lo'o ndyuna Jesús cha' quicha Lázaro, li' tya ndyanu Jesús tya tyucuua tsá su ndi'i bi', masi ntsu'u tsa tyiquee yu ña'q yu ji'i ca ta'a sna ngu' bi', ji'i Marta, lo'o ji'i nu chaca cho' tya'a Marta, lo'o ji'i y cui' Lázaro. 7 Tiya' la, li' nacui Jesús ji'i ñatí nu ndyaca tsa'q ji'i:

—Tyaa na xtyuu na nde loyuu su cuentya Judea —nacui.

8 Li' nguxacui ngu' bi' cha' ji'i:

—MSTRU —nacui ngu'—, ná sa'ni ngua bi' lo'o ngua ti' ngu' judío bi' cü' ngu' quee jinu'u cha' cujuui ngu' jinu'u, ngua ti' ngu'. ¿Ha cua tsaa ti nu'u nde jua chaca quiya'? —nacui ngu'.

9 Li' nacui Jesús ji'i ngu' bi':

—Tii tyucuua ti hora ntsu'u ji'i sca tsá. Lo'o tya'a na

ndacuq, ná sca na tyacua quiya' na, tyacasu ndya'a na cha'tya xee—nacui—.¹⁰ Lo'o tyu'u ta'q na talya, li' tyacua sca na nga'a tyucuii quiya' na, cha' ná tyacas xee ña'q na ji'i li'.

¹¹ Lo'o cua nchcui' Jesús jua'a, li' nacui:

—Cua laja' Lázaro ty'a a tso'o na. Nde jua tsa'a na' juani cha' xtyu'u ji'i yu.

¹² —MSTRU —nacui ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i—, lo'o laja' ca yu, li' tyaca tso'o yu.

¹³ Ngua ti' ngu' cha' ndyu'u xcalá yu, masi ntí' Jesús ñacui ji'i ngu' cha' chañi cha' ngujuiyu. ¹⁴ Lo'o li' liñi nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Ngujuí Lázaro —nacui—. ¹⁵ Tso'o ti ntí' na' cha' ná nguti'i na' nde jua lo'o ngujuiyu. Juani taca tyu'u tso'o cha' ji'i ycui' ma, taca xñi tso'o la ma cha' jna' —nacui—. Tyaa na ca su nscua jyo'o.

¹⁶ Li' nchcui' Tomás nu Culaca' lo'o tya'a ndyaca tsa'a ji'i Jesús:

—Tyaa na lo'o nu cusu' lacua, cha' stu'ba ti cajaa na lo'o —nacui Tomás.

"Tyu'ú tya'a ngula nu'u chaca quiya"

¹⁷ Lo'o ndyalaa Jesús ca bi', ngujui cha' ji'i yu cha' cua jacua tsa nguatsi' jyo'o Lázaro. ¹⁸ Ná tyijyu' ndyi'ya tya'a quichi Betania bi' lo'o quichi Jerusalén, ntsu'u xi tucua ti kilómetro cla'be cuayá' tyijyu' ndi'i quichi bi'. ¹⁹ Lo'o li' quiña'a ngu' quichi tonu bi' ndyaa cha'

xtiyucua ngu' ji'i Marta lo'o ji'i María cha' ngujuiii tya'a ngula ngu'. ²⁰ Tya cuayá' ndyuna ngu' cha' cua lijyá Jesús, hora ti ngutu'u Marta ndyaa cha' tyacua tya'a lo'o Jesús tyucuii. Sca ti María ndyanu ni'i. ²¹ Lo'o li' nchcui' Marta lo'o Jesús:

—Ná ngujuiii tya'a ngula na' si nguti'i nu'u ca nde, cusu' —nacui nu cuna'a bi' ji'i Jesús—. ²² Pana jlo ti' na' cha' masi juani cua'ni ycui' Ndyosi lcaa cha' nu jña nu'u ji'i Ni.

²³ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i Marta bi':

—Tyu'ú tya'a ngula nu'u chaca quiya'.

²⁴ —Jlo ti' na' cha' chaca quiya' tyu'ú yu bi' nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o lo'o cua tye ti chalyuu —nacui Marta.

²⁵ Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o nu cuna'a bi':

—Na' laca nu ndu'ni cha' tyu'ú ñati, na' laca nu ndu'ni cha' chañi caca tso'o cresiya ji'i ñati —nacui Jesús—. Masi cajaa ngu', tya tyu'ú ngu' bi' chaca quiya', caja chalyuu cucui ji'i ngu' si cua ngusñi ngu' cha' jna' —nacui Jesús ji'i Marta—. ²⁶ Lo'o jua'a lcaa ñati nu tso'o ti ndi'i tyiquee cha' ngusñi ngu' cha' jna', ná nscua cha' cajaa ngu' bi' tsiya' ti. ¿Ha jlya ti' nu'u cha' bi'?

²⁷ —Chañi cha' jlya ti' na', cusu' —nacui nu cuna'a bi'—. Hasta juani jlya ti' na' cha' nu'u laca Cristo nu ñati tlyu bi', nu'u laca nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi, lo'o jua'a cua nda Ni jinu'u lijyá.

Lo'o Jesús ndyunaayu

²⁸ Ndye nchcui' Marta, li' ndyaa nu cuna'a bi', cuaana ti ngusi'ya ji'i María tya'a ngula:

—Cua tyalaa ti nu Mstru bi' juani —nacui—. Nxi'ya yu jinu'u cha' tsaa nu'u slo yu.

²⁹ Lo'o ndyuna María cha' bi', hora ti ngutu'u ndyaa slo Jesús li'. ³⁰ Tya lyiji tyalaa Jesús quichi, tya nga'a yu su ndyacua tya'a Marta lo'o yu tya tsāla. ³¹ Lo'o nu ngu' judío nu ndi'i nxytucua ji'i María ni'i ni, lo'o na'a ngu' cha' tsa tsiya' ca ngutu'u María ndyaa, li' ndyaa lca'a ngu' ji'i cho'; ngua ti' ngu' cha' to' cuaá ndyaa cho' cha' cunaa cho'.

³² Lo'o li' ndyalaa María ca su ndu Jesús. Lo'o na'a cho' ji'i yu, hora ti ngutu sti' cho' slo Jesús. Lo'o li' nacui María bi':

—Si nguti'i nu'u tsubi', cusu' —nacui—, ná ngujuiii tya'a ngula na' li'.

³³ Xñi'i tsa ñaa xtyi'i Jesús li', ndube tsa ti' yu cha' ndyuna María, lo'o jua'a ngusi'ya tsa ngu' judío tya'a ndya'a María. ³⁴ Li' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—¿Macala nguxatsi' mā ji'i jyo'o bi'?

—Tsa na'a na xi ji'i, cusu' —nacui ngu' li'.

³⁵ Lo'o Jesús ngusi'ya li'.

³⁶ —Tyaca'a tsa jyo'o bi' ji'i Jesús, ntsu'u tsa tyiquee yu ña'a yu ji'i —nacui ngu' judío bi'.

³⁷ Lo'o jua'a ndi'i xi ngu' nu nacui:

—¿Ni cha' laca ná ngujui ñi'yā nu cua'ni yu cha' ná ca-jaa Lázaro nquicha'? Nchca ji'i yu cua'ni yu cha' tyaca tso'o cloo ngu' cuityi'.

Ndyu'ú Lázaro chaca quiya'

³⁸ Ca chaca quiya' xñi'i tsa ñaa xtyi'i Jesús, lo'o li' ndyaa yu ca to' cuaá. Sca tyuquee laca, lo'o ndu sca quee tlyu ndyacu' tu'ba tyuquee bi'.

³⁹ —Clyatsu' mā quee cua —nacui Jesús.

Li' nchcui' Marta tya'a ngula jyo'o bi' lo'o Jesús:

—Tyucu tsa xtyi'i caca si tyu'utsu' quee cua, cusu' —nacui—. Cua jacua tsānguatsi' jyo'o re.

⁴⁰ Li' nacui Jesús:

—Caca ña'a mā cha' tlyu tsa nu ndu'ni ycui' Ndyosi nu lo'o jlya ti' mā ji'i Ni. ¿Ha si'i jua'a ni na' ji'i mā tsā?

⁴¹ Li' ngulotsu' ngu' quee nu ndyacu' tu'ba tyuquee bi'. Li' nguxña'a Jesús nde cua.

—Sti na' —nacui Jesús li'—, tsa xlyi'be h̄i cha' cua ndyuna nu'u cha' nu nchcui' na' lo'o nu'u. ⁴² Lcaa tsā cua jlo ti' na'cha' nduna nu'u lcaa cha' nu nchcui' na' lo'o nu'u; pana nchcui' na' lo'o nu'u juani xqui'ya ñati nu ndi'i re, cha' taca ca jlya ti' ngu' jna' cha' chañi cha' cua nda nu'u jna' lijyāq chalyuu.

⁴³ Li' cuii tsa nchcui' Jesús:

—Lázaro, tyu'u nu'u su ntsu'u nu'u ndacua, tya'a nu'u nde liya' re.

⁴⁴ Li' ngutu'u nu ngua jyo'o bi'; ña'a ti tya ngüixii late'

ngatí tyucui ña'q hichu', ña'q ti tya ndyacu' chaca late' loo.

—Xatí' clya mä late' nu ntsu'u chu' yu cua —nacui Jesús ji'i ngu'—, cha' ta mä chacuayá'tya'q yu.

Nchcui' ngu' ñi'yä caca cujuui' ngu'ji'i Jesús

⁴⁵ Lo'o li' quiña'a tya'a ngu' judío bi' jlyu ti' ngu' ji'i Jesús, ñati nu ndi'i nxyucua ji'i María tsä la, cha' cua na'a ngu' cha' tlyu nu ngua'ni ca ti Jesús cuentya ji'i ycui' Ndyosi. ⁴⁶ Pana ntsu'u xi ngu' bi' nu hora ti ndyaa slo ngu' fariseo, nda ngu' cha' lo'o ngu' ñi'yä nu ngua'ni Jesús. ⁴⁷ Bi' cha' nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' fariseo bi', nguxana nxi'ya ngu' ji'i lcaa ngu' tisiya, cha' tyu'u ti'i ngu'. Lo'o li' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Ñi'yä cua'ni na juani? —nacui ngu'—. Quiña'a tsa cha' tlyu ndyu'ni nu qui'yu bi'. ⁴⁸ Lo'o ta na chacuayá' ji'i yu cha' tya cua'ni la yu jua'a, li' xñi lcaa ngu' quichi cha' ji'i yu. Li' caä ngu' romano cha' cuityi ngu' laa tlyu ji'na, culo'o ngu' ji'i ñati tya'a na su ndi'i ngu' —nacui ngu'.

⁴⁹ Li' ndatü tsaca ngu'; Caifás naa yu, lo'o jua'a yija bi' laca yu xu'na sti jo'ó. Nchcui' yu lo'o ngu' bi' li':

—Ni sca na ná jlo ti' mä, ⁵⁰ ná nchca tii mä tsiya' ti —nacui yu—. Tso'o la caca ji'i mä si cajaa sca ti ñati, cha' ná cajaa lcaa ngu' quichi tyi na. Cuxi la cña caca si cuityi ngu' tyucui ña'q nasiyu re.

⁵¹ Si'i cha' nu ngua'ya hique ycui' ca yu nchcui' yu jua'a; cha' yija bi' ngua yu xu'na sti jo'ó, bi' cha' nacui yu jua'a, cha' cuentya ji'i ycui' Ndyosi nda yu cha' lo'o ngu', ni cña caca ji'i Jesús ca nde loo la lo'o cajaa Jesús lo crusí. Si'i xqui'ya ñati chalyuu jua ti cajaa Jesús, ⁵² masi cajaa Jesús cuentya ji'i lcaa ñati lcua ti ña'q chalyuu, cha' stu'ba ti caca tyiquee lcaa ñati nu jlyu ti' ji'i ycui' Ndyosi, ngu' nu cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i cha' caca ngu' sñi' Ni.

⁵³ Lo'o li' nguxana nchcui' ngu' nu laca cña lo'o tya'a ngu' ñi'yä nu caca cujuui' ngu' ji'i Jesús; ⁵⁴ bi' cha' nga'aa ndyaa Jesús su ndi'i ngu' judío, ngutu'u yu loyuu bi', ndyaa yu chaca loyuu su tyijyu' la xi, ca to' yuu btyi. Ndyalaa yu sca quichi su naa Efraín li', ca bi' nguti'i Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

⁵⁵ Cua ngulala tsa ta'a pas-cua, bi' laca sca ta'a ji'i ngu' judío. Quiña'a ngu' ngutu'u ngu' quichi tyi ngu', masi quichi ne' quixi', ndyalaa ngu' quichi Jerusalén li'. Yala ti ngua'ni lubii ngu' tyucui ña'q ngu' cuentya ji'i ycui' Ndyosi, nu lo'o tya lyiji ti caca ta'a. ⁵⁶ Li' ndyaa ngu' ndyaana ngu' macala ntsu'u Jesús. Lo'o ndi'i ngu' ne' laa, li' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Ñi'yä nti' mä? —nacui ngu'—. ¿Ha caä yu ta'a nti' mä?

⁵⁷ Ndube tsa ti' ngu' cha' lo'o nu ngu' sti jo'ó nu laca

loo bi', lo'o ngu' fariseo, cua ngulo ngu' cña ji'i lcaa ngu' quichi; nacui sti jo'ó cha' lo'o caja cha' ji'i ngu' macala ntsu'u Jesús, hora ti ntsu'u cha' cacha' ngu' ji'i ngu' nu laca loo. Li' tsaa ngu' policía xñi ngu' ji'i Jesús, nti' ngu' nu laca loo bi'.

12

Nda'a sca nu cuna'a setye chu' quiya' Jesús

¹ Tya lyiji tya xcuá tsə cha' caca ta'a pascua, li' ñaa Jesús nde quichi Betania chaca quiya'. Laca Betania quichi tyi Lázaro nu ngujuii tya tsubi' la, lo'o li' ngua'ni Jesús cha' ndyu'ú yu chaca quiya'.

² Li' nda ngu' sca sii ji'i Jesús, cha' tso'o tsa nti' ngu' cha' ndyalaa yu slo ngu'. Nda Marta na ndyacu ngu' li', lo'o jua'a stu'ba ti ntucua Lázaro lo'o ngu' su ndyacu ngu' sii lo'o Jesús. ³ Li' ndyalaa lo'o María ji'i sca lyura setye tyixi xtyi'i. Quiña'a tsa nga'a setye bi' ji'i, cha' tyucui setye ji'i quixi' nardo laca. Li' nda'a María setye bi' chu' quiya' Jesús, lo'o quicha' que y cui' María ngusube' chu' quiya' yu; tyucui ña'a ni'i ntyucua xtyi'i setye tyixi xtyi'i bi' li'.

⁴ Nga'a Judas sñi' Simón Iscariote lo'o ngu', cha' ñati nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús laca. La cui' bi' laca nu cujui' cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' cuxi ca tiya' la. Na'a nu Judas bi' ñi'yä nu ngua'ni María, lo'o li' lye nchcui' ni cha' laca ngua'ni María jua'a:

⁵ —¿Ni cha' laca ná ngua caya' setye tyixi xtyi'i ji'i nu cuna'a cua cha' caja cñi xtyucua ji'i ngu' ti'i? —nacui nu Judas bi'—. Ná tyiquee' caja tyuu mil paxu lo setye bi'.

⁶ Cha' cuaana Judas, bi' cha' nacui jua'a, si'i cha' tya'na ti' ji'i ngu' ti'i. Ycui' ca Judas laca loo ji'i cuiji su ntsu'u cñi ji'i ngu' tya'a ndya'a lo'o Jesús, pana na ntyucuaana Judas cñi nu ntsu'u ji'i lcaa ngu' bi'.

⁷ —Ta mä chacuayá' cua'ni nu cuna'a cua jua'a —nacui Jesús—. Na cua nguxco'o cho' setye bi' cha' cua'ni jo'o ji'i ngu' lo'o cua ngulala ti xatsi' ngu' jna' —nacui—.

⁸ Lcaa tyempo ndi'i ngu' ti'i lo'o mä nde chalyuu, lcaa tsə taca xtyucua mä ji'i ngu' bi' nquicha'; pana nu na' ni, ná tyuu tsə tyi'i na' slo cu'mä.

Lo'o ji'i Lázaro ngua ti' ngu' cujuii ngu' ji'i

⁹ Ngujui cha' ji'i ngu' cha' ndi'i Jesús ca bi', lo'o li' ndyaa quiña'a tya'a ngu' judío; tsa tlyu ti ngu' ndyaa na'a ngu' ji'i Jesús. Lo'o jua'a nti' ngu' ña'a ngu' ji'i nu ngua jyo'o Lázaro bi', cha' ngua'ni Jesús cha' ndyu'ú chaca quiya'.

¹⁰ Lo'o li' ngua'ni stu'ba sti jo'ó nu laca loo cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu', cha' lo'o ji'i Lázaro cujuii ngu', ¹¹ cha' xqui'ya nu Lázaro bi', bi' cha' nguxtyanu quiña'a tya'a ngu' judío ji'i sti jo'ó, cha' ngusñi ngu' cha' ji'i Jesús.

Ngua'ni chi ngu' loo Jesús lo'o ndyalaa yu nde Jerusalén

¹² Quiña'a tsa ñatí ndyaa ngu' ta'a bi'. Ca chaca tsa, li' ndyuna ngu' cha' cua lijyá ti Jesús nde Jerusalén; bi' cha' ngutu'u ngu' bi' ndyaa ngu' tsa tlyu ti cha' tyacua tya'a ngu' lo'o Jesús. ¹³ Ndyaa lo'o ngu' ste' nga, lo'o jua'a cuii ngusi'ya ngu' li':

—Cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi Sti na —nacuï ngu' ji'i Jesús—. Culacuä Ni jinu'u cha' lijyá nu'ü lo'o chacuayá' ji'i ycui' nu Xu'na na. Masi juani ti, culacuä Ni jinu'u cha' nu'ü laca Rey nu laca loo ji'i ngu' Israel.

¹⁴ Li' ngujui sca huru ji'i Jesús, ndyaa tucua yu chü' huru bi', cha' ndi'ya nscua cha' lo quityi cusu':

¹⁵ Ná cutsii cu'ma ngu' ca tyi quichí Sión;
cua lijyá nu Xu'na ma,
ntucua yu chü' sca huru.

¹⁶ Tyempo li' ná ngua cuayá' ti' ngu' cha' bi'. Pana ca tiya' la, lo'o cua ngua lcaa cha' tlyu nu ndyanu cha' cua'ni Jesús lo'o yaa yu lo yuu, nu lo'o ngua tlyu Jesús ca su ntucua yu lo'o ycui' Ni nde cuä, li' ndyi'u ti' ngu' nu ndyaca tsa'ä ji'i yu, ndyi'u ti' ngu' ji'i cha' nu nscua lo quityi bi' cua sa'ní la; ndyi'u ti' ngu' cha' la cui' jua'a ngua ji'i Jesús.

¹⁷ Jua'a ngua li'. Nu ñati nu nguti'j slo Jesús nu lo'o ngusi'ya Jesús ji'i jyo'o Lázaro ca tyuquee su nguatsi' cha' tyu'ú Lázaro chaca quiya', nda ngu' cha' lo'o ngu' quichí ñi'ya nu ngua cha' bi'; ¹⁸ bi'

cha' ngutu'u ñatí quiña'a bi', ndyaa ngu' cha' tyacua tya'a ngu' lo'o Jesús tyucui, cha' cua ndyuna ngu' ñi'ya ngua'ni Jesús cña tonu bi' lo'o Lázaro. ¹⁹ Li' nchcui' ngu' fariseo lo'o tya'a ngu':

—Ña'ä mä ji'i yu bi'. ¿Ñi'ya cua'ni na juani? Ná caca ji'na tsiya' ti tacu' na cha' ji'i yu bi'. Tyucui ña'ä chalyuu ngusñi ngu' cha' ji'i yu juani.

Lijyá xi ngu' xa' tsu' nclyaná ngu' ji'i Jesús

²⁰ Lo'o ngu' griego ndyalaa laja ñatí nu ndya'ä ta'a bi' nde Jerusalén. ²¹ Naa xi ngu' griego bi' slo Felipe li'. Quichí Betsaida laca quichí tyi nu Felipe bi'; nde loyuu su cuentya Galilea, ca bi' ndi'j quichí bi'. Li' nchcui' ngu' bi' lo'o Felipe:

—Tyu'u cha' clyu ti' jinu'ü, cusu', cua nti' ya tyacua tya'a ya xi lo'o Jesús —nacuï ngu'.

²² Li' ngutu'u Felipe ndyaa slo Andrés tya'a quichí tyi; stu'ba ti ndyaa ngu', ndyaa cacha' ngu' ji'i Jesús. ²³ Lo'o li' nda Jesús sca cha' lo'o ngu':

—Cua ndyalaa hora cha' caca tlyu ycui' na' lo'o cajaa na', na' nu cua lijyá chalyuu cha'cacä ñatí —nacuï Jesús—.

²⁴ Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o ma juani, cha' sca si'yu nu ndyataa ngu' ni, ñi'ya laca sca si'yu trigo, tyanu si'yu bi' jua'a ti si ná cataa ngu' ji'i lo yuu —nacuï—. Lo'o cua ndyataa ngu' si'yu bi' lo yuu, li' catsu' scua' si'yu bi', ñi'ya laca si na ngujui ti. Pana nu lo'o tyucua si'yu bi', quiña'a tsa si'yu tyu'u lo

bi' li'. ²⁵ Jua'q̄a laca lo'o ñati nu nti' xñi cha' 'na —nacui Jesús—. Cua ña'q̄a ca ñati nu lye tsa ndu'ni tyaca'a ji'i y cui' ca ngu', chcuna' chalyuu ji'i ngu'; pana ñati nu ná ntsii cajaa ngu' xqui'ya na', bi'laca nu caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu'. ²⁶ Lo'o nti' ñati cua'ní cña 'na —nacui Jesús li'—, nga'a cha'tsaa ngu' mala nti' na' cha' tsaa, cha' li' taca tyi'i msu bi' 'na ca su ndi'i y cui' na'; lo'o y cui' Sti Na' cua'ní chi Ni loo ngu' nu cua'ní cña 'na li'.

Nda Jesús cha' lo'o ngu' cha' cua cajaa ti y cui' yu

²⁷ Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li':

—Quiña'a tsa cha' nclyacua ti' na' juani. ¿Ha tso'o la si jña na' ji'i y cui' Ndyosi Sti na' cha' cua'ní Ni cha' ná tyacua cha' cuxi re'na? Si'i, ná chcui' na' jua'a. Cua ndyalaa hora 'na juani cha' caca lcaa cña nu nga'a cha' caca 'na.

²⁸ Li' nchcui' Jesús lo'o y cui' Ndyosi Sti yu:

—Sti na', tso'o la si caca tlyu y cui' nu'u.

Li' nguañi nchcui' y cui' Ndyosi nde cuq̄. Ndi'yä nchcui' Ni:

—Cua laca ndu'ni tlyu ngu' ji'i y cui' ca na', lo'o jua'a tya caca tlyu la na' chaca quiya' xqui'ya nu'u.

²⁹ Li' nacui nu ñati quiña'a nu ndi'i cacua ti cha' nguañi nchcui' tyi'yu, ngua ti' ngu'. Xa' la ñati nacui cha' nde cuq̄ ndyu'u cha' nu nda sca xca ji'i y cui' Ndyosi lo'o Jesús.

30 Pana ndi'yä nacui y cui' Jesús:

—Xqui'ya cu'mä laca cha' nguañi nchcui' y cui' Ndyosi nde cuq̄, si'i xqui'ya na' —nacui Jesús—. ³¹ Cua ndyalaa hora cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati chalyuu, nu lo'o tyijiloo na'tsiya' ti ji'i nu xña'q̄ nu laca loo nde chalyuu —nacui Jesús ji'i ngu'—. ³² Lo'o sicuq̄ ngu' cuxi jna' ca su ndi'i na'lo yuu, cujui'i ca'q̄ ngu' jna' lo crusí, li' cuane na' ji'i lcaa ñati cha' xñi ngu' cha' 'na.

³³ Jua'q̄a nacui Jesús cha' caca cuayá' ti' ngu' ñi'yä nu caca lo'o cujui' ngu' ji'i yu. ³⁴ Li' nguxtyacui ngu' cha' lo'o Jesús:

—Cua ndyuna ya lo'o nchcui' ngu' lo quityi cusu' ji'na, cha' ndi'yä nscua, cha' ná nga'a cha' tye tsä ji'i Cristo, nu ñati tlyu nu ta y cui' Ndyosi ji'i liyyä —nacui ngu'—. ¿Ñi'yä ndyu'u cha' nu nchcui' nu'u cha' ntsu'u cha' cujui'i ca'q̄ ngu' ji'i lo crusí, ji'i Cristo nu yäq̄ chalyuu cha' caca ñati? ¿Ñi'yä ña'a ñati laca nu Cristo bi'?

³⁵ Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o ngu':

—Tya xi ca tsä tya tyi'i na' slo cu'mä, na' nu tä xee nu tylu'u ne' cresiya ji'i ñati —nacui Jesús—. Bi' cha' juani yaa mä su nga'a cha' tsaa mä lo'o tya xee ti, cha' ná cua'ní nu cuxi ngana ji'i mä, nu cuxi nu nda talya chalyuu. Nu lo'o talya ña'a su ndya'a na, ná jlo ti' na ma nde ndya'a

na li'. ³⁶ Lo'o jua'ä cu'mä —nacui Jesús ji'i ngu'—, tso'o la si xñi mä cha' jna' laja lo'o tyá ndi'i na' chalyuu, na' nu ta xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'i cu'mä ñati chalyuu. Li' tyucui tyiquee mä caca mä ñati ji'i ycui' Ndyosi.

Ndye nchcui' Jesús jua'ä lo'o ngu', li' ngutu'u yu ndyaa yu ca su ná quiye yu ji'i ngu'.

Suu cha' xqui'ya bi' ná jlya ti' ngu' judío ji'i Jesús

³⁷ Masi cua ngua'ni Jesús quiña'ä cha' tlyu slo ñati bi', ná ntaja'ä ngu' xñi ngu' cha' nu nchcui' yu. ³⁸ Jua'ä ngua cha' caca lcaa cha' nu nguscua jyo'o Isaías lo quityi ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la: Ndyosi Xu'na na', nacui lo quityi bi' ji'i, ná ntaja'ä ngu' re xñi ngu' cha' jinu'ü, cha' nu nda ya lo'o ngu'.

Ná ngua cuayá' ti' ngu' tsiya' ti si nu'ü ndu'ni cha' tlyu slo ngu'.

Jua'ä laca cha' nu nscua lo quityi bi!. ³⁹ Bi' cha' ná ngua ji'i ngu' judío bi' xñi ngu' cha' ji'i Jesús. Lo'o jua'ä ntsu'u chaca cha' nu nguscua jyo'o Isaías bi!:

⁴⁰ Cua ndacu' ycui' Ndyosi hique ngu' bi', ngua'ni Ni cha' cu'ü ti hique ngu' bi'.

Jua'ä ngua cha' ná ña'ä ngu' ni cha' laca bi', cha' ná caca cuayá' ti' ngu' cha' bi'.

Lo'o jua'ä ná ntaja'ä ngu' culochu' ngu' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ngu',

bi' cha' ná nchca cui'ya na' cha' clyu ti' ji'i ngu' ji'i cha' cuxi bi' li', nacui' ycui' Ni.

⁴¹ Nguscua jyo'o Isaías jua'ä cha' cua ngua tii cha' tlyu tsa caca nu Cristo; cha' ji'i ycui' yu bi' nchcui' jyo'o Isaías li'.

⁴² Lo'o jua'ä ngua, ndi'i xi ngu' nu laca cña nu jlya ti' ji'i Jesús; pana ntsii ngu' bi' ji'i ngu' fariseo, bi' cha' ná ntaja'ä ngu' chcui' ngu' cha' ji'i Jesús ca slo ñati. Ntsii ngu' si cua'a ngu' fariseo ji'i ngu' cha' nga'aa ca tsaa ngu' ne' laa ji'i tya'a ngu' judío.

⁴³ Ndiya la ti' ngu' bi' cha' tso'o ti chcui' ñati chalyuu cha' ji'i ycui' ngu'. Ná nti' ngu' cha' caca tso'o tyiquee ycui' Ndyosi ña'ä Ni ji'i ngu'.

Tilaca laca nu sta qui'ya ji'i ñati chalyuu

⁴⁴ Li' cuii^ü tsa nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Nu lo'o ngusñi ñati cha' jna' ni, si'i ji'i sca ti na' jlya ti' ngu' bi' li'; lo'o ji'i ycui' Ndyosi nu nda 'na lijyaä nde chalyuu xñi ngu' cha' li' —nacui—. ⁴⁵ Lo'o ña'ä ñati jna', li' ña'ä ngu' ji'i ycui' Ni nu nclyo cña jna'.

⁴⁶ Cua lijya na' chalyuu cha' caca na' ñi'ya laca sca xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'i ñati. Lo'o xñi ñati cha' jna', li' nga'aa tyi'i ngu' chalyuu ñi'ya laca si ná ntsu'u xee ne' cresiya ji'i ngu' xqui'ya cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. ⁴⁷ Nda na' cha' lo'o ngu'; pana si cuna ngu' cha' bi', lo'o li' ná taquiya' ngu' ji'i cha' bi', si'i na' nu stä qui'ya ji'i

ngu' bi' li' —nacui Jesús—. Ná lijyā na' cha' cua'ni cuayá' na' ji'i ñati chalyuu; cha' cua'ni lyaá na' ji'i ngu', bi' cha' lijyā na'. ⁴⁸ Pana cua ndyuna ñati lo'o nchcui' na' lo'o ngu'; bi' laca cha' nu tyanu cuentya ji'i ngu', nu lo'o cua'ni cuayá' ycui' Ndyosi ji'i ngu' lo'o cua ndye chalyuu —nacui Jesús—. Ca li' cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati nu ná ndaquiya' ji'i cha' nu nchcui' na', nu ná ntaja'a xñi cha' nu nchcui' na' lo'o ngu'. ⁴⁹ Si'i chacuayá' ji'i ycui' ca ti na' nchcui' na' lo'o ñati; ycui' Ndyosi Sti na' nu cua nda jna' lijyā chalyuu, bi' laca nu ngulo cña 'na ñi'ya cha' nu ta na', ñi'ya ña'cha' nu chcui' na' lo'o ñati —nacui yu—. ⁵⁰ Jlo ti' na' cha' talo tsa lcaa cña nu nda Sti na' cha' cua'ni ma, ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i ma si taquiya' ma ji'i cha' bi' —nacui Jesús ji'i ngu'—. Bi' cha' tsa ña'cha' nu cua nchcui' Sti na' lo'o na', bi' laca cha' nu nchcui' na' lo'o ma juani.

13

Ngui'í Jesús quiya' ngu' nu ndyaca tsa'q ji'i

¹ Tyucuuaa tsaq tyá lijyi cha' caca ta'a pascua bi'; jlo ti' Jesús cha' cua ngulala tyempo ji'i, cha' tyu'u yu chalyuu re tyaa yu ca slo ycui' Ndyosi Sti yu. Xcui' cua ntsu'u tsa tyiquee Jesús ña'cha' ji'i ñati chalyuu nu ngusñi cha' ji'i yu; lo'o ña'cha' ti tya ntsu'u tsa tyiquee yu ña'cha' yu ji'i ñati bi' li', ña'cha' cuayá' nu tye chalyuu ji'i.

² Laja li' cua ngua'ni nu xña'a cha' ngua'ya cha' hique Judas sñi' Simón Iscariote cha' cujui' cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' cuxi. ³ Jlo ti' Jesús cha' lcaa cha' nu ntsu'u ji'i ycui' Ndyosi Sti yu cua nda Ni ji'i yu. Lo'o jua'a jlo ti' yu cha' cua ngutu'u yu ca slo ycui' Ndyosi yaa yu chalyuu, cha' cua tyaa ti yu ca slo ycui' Ndyosi chaca quiya'. Masi jlo ti' Jesús cha' bi', ⁴ pana ndatu Jesús to' mesa laja lo'o ndyacu ngu'sii, ngulo yu late' tyucui' nu lacu' yu, ndaya' yu chaca late' cha' sca' yu sii' yu; ⁵ li' ngujui'i yu hitya ne' sca tsi'yu, ndyaa ngui'í yu quiya' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, nguxquityi yu quiya' ngu' lo'o late' nu ndyaacä' sii' yu.

⁶ Lo'o ndyalaa Jesús ca su ntucua Simón Pedro, li' nchcui' Pedro lo'o yu:

—¿Ha nu'ú, cusu'? ¿Ha qui'í nu'ú quiya' na'? —nacui Pedro ji'i.

⁷ —Ná nchca cuayá' ti' nu'ú juani ni cha' laca ndyu'ni na' jua'a —nacui Jesús ji'i—, pana ca tiya' la xi caca cuayá' ti' nu'ú.

⁸ —Ná caja chacuayá' jinu'ú qui'í nu'ú quiya' na' tsiya' ti —nacui Pedro li'.

Nguxtyacui Jesús cha' lo'o Pedro li':

—Ná caca tyu'u cha' jinu'ú lo'o na' si ná qui'í na' quiya' nu'ú —nacui yu.

⁹ —Tso'o lacua, cusu' —nacui Simón Pedro li'—. Si'i quiya' ti na' qui'í nu'ú lacua, lo'o ya' na' lo'o scua' que na' xcaata nu'ú.

¹⁰ —Lubii tsa tyucui ña'q na si cua ndyaata na chcu —nacui Jesús li'—, nga'aa nti' na caata na chcu chaca quiya' li'. Pana quiya' ti na tyaatí lo'o tyatí na ni'j. Lo'o jua'q cu'maq, masi lubii tsa cresiya ji'i ma, tya ntsu'u chaca yu laja cu'maq nu ná lubii cresiya ji'i.

¹¹ Jua'q nacui Jesús: "Ntsu'u chaca yu laja cu'maq nu ná lubii cresiya ji'i", nacui, cha' cua jlo ti' Jesús tilaca laca nu cujui' cresiya ji'i yu ji'i ngu' cuxi.

¹² Lo'o ndye ngui'í Jesús quiya' ngu', xa' ndyacu' ste' yu, xa' ndyaa tucua yu to' mesa. Li' nchcui' yu lo'o ngu':

—¿Ha ngua cuayá' ti' ma na laca nu ngua'ni na' lo'o ngui'í na' quiya' ma jua'q? —nacui yu—. ¹³ "MSTRU", ndu'ni ma 'na; "XU'NA YA", ndu'ni ma 'na, lo'o chañi tsa cha' bi'. Jua'q laca na' cuentya ji'i ma —nacui yu—. ¹⁴ Na' nu lacä Xu'na ma, na' nu lacä MSTRU ji'i ma ni, cua ngui'í na' quiya' ma; bi' cha' jua'q ntsu'u cha' qui'í y cui' ma quiya' tya'a ma —nacui yu—. ¹⁵ Ngua ti' na' cha' ña'q ma ñi'yä nu ngua'ni na', cha' ñi'yä ngua'ni na' lo'o nguxtyucua na' ji'i ma, jua'q ntsu'u cha' cua'ni ma cha' xtyucua ma ji'i tya'a ma —nacui Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i—. ¹⁶ Cha' liñi nchcui' na' lo'o cu'maq, cha' ñati' nu laca xu'na ngu', bi' laca loo ji'i ngu', si'i msu nu laca loo; ñati' nu nclyo cña ji'i nu tsaa lquichi, bi' laca loo, si'i nu ndya'q lquichi ti.

¹⁷ Lo'o juani lo'o ngua cuayá' ti' ma lcaa ña'q cha' nu nda ca ti na' lo'o ma, tso'o tsa caca tyiquee ma li', si taquiya' ma ji'i cha' bi' —nacui—.

¹⁸ 'Ná nchcui' na' ji'i lcaa cu'maq. Jlo ti' na' ti ji'i ngusubi na' cha' caca tsa'a ngu' jna' —nacui Jesús—. Tya sa'ni nguscua ngu'sca cha' ji'i y cui' Ndyosi lo quityi ndi'ya: "La cui' ñati' nu stu'ba ndyacu tyaja lo'o na', bi' laca nu xuu tya'a lo'o na' juani"; jlo ti' na' cha' nga'q cha' caca cha' bi' —nacui Jesús—. ¹⁹ Na nda ti na' sca cha' lo'o ma juani, nu lo'o tya lyiji caca cha' bi'; lo'o cua ngua jua'q, li' caca jlya ti' ma jna', cha' chañi cha' laca na' nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi nu lijya chalyuu, ñi'yä nu ni na' ji'i ma. ²⁰ Ta na' sca cha' liñi lo'o ma —nacui yu—. Nu lo'o taquiya' ma ji'i sca ñati' nu ta na' cha' tya'a slo ma, li' stu'ba laca si taquiya' ma jna'; lo'o taquiya' ma jna', li' stu'ba laca si taquiya' ma ji'i y cui' Ndyosi Sti na' nu nda jna' lijyaq.

Ndacha' Jesús ji'i ngu' tilaca laca nu cujui' cresiya ji'i yu ji'i ngu' xña'q

²¹ Lo'o nchcui' Jesús jua'q, ti'i tsa nti' cresiya ji'i yu nda yu cha' lo'o ngu' bi':

—Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o ma juani, cha' ntsu'u sca ngu' tya'a ma nu cujui' cresiya 'na ji'i ngu' cuxi —nacui Jesús li'.

²² Ndube tsa ti' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, nguxña'q ngu' ji'i tya'a ngu' li'; ná nda ngu' cuentya tsiya' ti ti ji'i cha' nu

nchcui' yu. ²³ Pana ntsiya tsaca lo ngoca' cacua ti su ntucua Jesús; tyaca'a tsa nu qui'yu bi' ji'i Jesús, ²⁴ bi' cha' ngua'ni que ti Simón Pedro ji'i yu bi', nchcuane ji'i:

—¿Ti ji'i nchcui' nu cusu' lo'o nacui' jua'q?

²⁵ Bi' cha' ngusni yane nu qui'yu bi' nde chu' ña'q ntsiya ti, cha' caca cacua la ji'i Jesús. Li' nchcui' lo'o Jesús:

—Xu'na, ¿tilaca laca nu bi'?

—nacui.

²⁶ —Ndi'ya cu'a ni na' —nacui Jesús ji'i li'—. Ta'q na' sa yu'be tyaja 'na ne' ca'ñña scuaa re. Ñati nu ta na' yu'be tyaja bi' ji'i cha' cacu, nu bi' laca nu ni na' ji'i ma.

Li' nda'a Jesús sa yu'be tyaja ne' ca'ñña, nda ji'i Judas, sñi' Simón Iscariote. ²⁷ Lo'o ngusñi Judas ji'i tyaja bi', la cui' hora bi' ndyatí y cui' nu xña'q nu naa Satanás, ndyaa ne' cresiya ji'i nu Judas bi'. Li' nacui Jesús ji'i:

—Yaa clya nu'u lquichí cua hi.

²⁸ Ná tucui nu ntucua to' mesa ngua cuayá' ti' ni cha' laca nchcui' Jesús lo'o Judas jua'q. ²⁹ La cui' Judas laca nu laca loo ji'i cujui cñi nu tsa tlyu ntsu'u cñi ji'i lcaa ngu' bi'; bi' cha' ntsu'u ngu' nu ngua ti' cha' cua ngulo Jesús cñi ji'i cha' tsaa cui'ya sca na nu cua'nijo'o ji'i ngu' cha' caca ta'a; jua'q ngua ti' xa' la ngu' cha' ntsu'u cñi ji'i Judas cha' tsaa ta msta ji'i ngu' ti'i. ³⁰ Bi' cha' lo'o ndye ndyacu Judas tyaja bi', ngutu'u ndyaa ña'q talya ti li'.

Sca cñi cucui cha' cua'nina
³¹ Lo'o ngutu'u Judas ndyaa, li' nchcui' Jesús lo'o ñati nu ndyanu bi':

—Cua ndyu'ni y cui' Ndyosi cha' caca tlyu na', na' nu cua lijyaq chalyuu cha' caca na' ñati —nacui yu—. Lo'o ji'i y cui' Ni cua'ni tlyu ngu' xqui'ya na' —nacui—. ³² Nu lo'o ndu'ni na' cha' caca tlyu Sti na' xqui'ya cha' laca na' Sñi' y cui' Ni, la cui' jua'q cu'a ni Ni cha' caca tlyu la na'; yala ti cua'ni Ni jua'q. ³³ Sñi' na' —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'—, tya xi ca tsä tya tyi'i na' nde chalyuu lo'o ma. Ñi'ya nu ni na' ji'i ngu' judío tya tsubi', la cui' ti cha' ta na' lo'o ma juani: Tsaana ma jna', pana ná caja chacuayá' tsaa ma ca su tsä —nacui yu—. ³⁴ Nde chcui' na' sca cñi cucui lo'o ma cha' cu'a ni ma: Nga'a cha' tso'o ti tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma; ñi'ya ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i ma, la cui' jua'q nga'a cha' tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma. ³⁵ Li' caca cuayá' ti' lcaa ñati cha' ñati nu ndyaca tsä 'na laca ma, si tso'o ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma —nacui Jesús.

Nacui Jesús cha' cua xtyanu ti Pedro ji'i

³⁶ Li' nchcui' Simón Pedro lo'o Jesús:

—Xu'na —nacui—, ¿macala tsaa nu'u?

—Ná caja chacuayá' cha' tya'q nu'u lo'o na' ca su tsä —nacui Jesús—. Ca tiya' la tsaa nu'u.

³⁷ Li' nchcuane Pedro ji'i
yu:

—¿Ni cha' laca ná nti' nu'u
cha' tya'a na' lo'o nu'u ca su
tsaa nu'u juani ti? —nacui_.
Cajaa na' si caca clyaa y cui'
nu'u.

³⁸ —¿Ha chañi hi cha'
tyaja'a nu'u cajaa cha' clyaa
na'? —nacui_ Jesús ji'i_. Liñi
tsa cha' nu ta na' lo'o nu'u
juani: Lo'o tya lyiji ti xi'ya
ndye'e nde tlya, sna quiya'
xacui nu'u cha' ji'i ngu' cha'
ná nslo nu'u 'na.

14

*Nclyu'u Jesúsc chaca tyucuii
cucui ji'i na*

¹ 'Ná quiña'a tsa cha'
culacua ti' mä cuentya 'na
—nacui_ Jesús ji'i ngu' li!_.
Cua ngusñi mä cha' ji'i y cui'
Ndyosi, jua'a xñi tso'o mä
cha' jna' li!. ² Quiña'a tsa su
tso'o ntsu'u su tyi'i mä ca slo
y cui' Ndyosi Sti na!. Tsa'a na'
ca bi' cha' cua'ni cho'o na' su
tyi'i mä. Ná nchcui' na' lo'o
cu'mä jua'a, si si'i cha' liñi nu
nchcui' na' lo'o mä —nacui
Jesús_. ³ Lo'o jua'a tsa'a na'
cha' cua'ni cho'o na' su tyi'i
mä, li' caq na' lo yuu chaca
quiya', caqui'ya na' ji'i mä
cha' tyi'i mä lo'o na!. ⁴ Cua
jlo ti' mä macala su tsa'a na',
jlo ti' mä ñi'yä nu cua'ni na'
cha' tsa'a ca jua.

⁵ —Cusu' —nacui_ Tomás_,
ná jlo ti' ya macala tsaa nu'u_.
¿Ñi'yä cua'ni ya cha' quiye
tyucuii bi' ji'i ya? —nacui_ ji'i
Jesús.

⁶ —Na' lacä nu nclyu'u tyu-
cuii —nacui_ Jesús li'_, na'

nclyu'u lcaa cha' nu liñi ca;
na' ndä chalyuu tso'o ji'i ngu',
chalyuu nu ná nga'a cha' tye.
Ná taca ji'i ngu' tyalaa ngu' ca
slo y cui' Ndyosi si ná lo'o na'
—nacui_ Jesús_. ⁷ Ndyuloo
mä 'na, bi' cha' jua'a cua
ndyuloo mä ji'i Sti na' li'; cua
ndyuloo mä ji'i Ni juani, cha'
cua na'a ma ji'i y cui' Ni nu
lo'o cua na'a mä jna!.

⁸ Li' nchcuane Felipe ji'i
Jesús:

—Cusu' —nacui_, culu'u
nu'u ji'i Sti nu'u ji'i ya, tsa bi'
ti cha' nti' ya.

⁹ —Felipe —nacui_ Jesús
ji'i_, cua tyu'u tsa tsä ndi'i na'
lo'o cu'mä, ¿ha tya lyiji tyuloo
mä jna'? —nacui_. Cua na'a
mä 'na, bi' cha' jua'a ji'i Sti
na' cua na'a mä li!. ¿Na laca
nti' nu'u lo'o ndi'yä nchcui'
nu'u lo'o na': Culu'u nu'u
ji'i Sti nu'u ji'i ya? —nacui
Jesús ji'i Felipe_. ¹⁰ ¿Ha ná
jlyá ti' mä cha' stu'ba ntsu'u
cha' 'na lo'o y cui' Ndyosi Sti'
na'? Lo'o jua'a lcaa hora ndi'i
y cui' Ndyosi Sti na' lo'o na'
—nacui_. Si'i cha' nu ngulo
hique ti na' nu nchcui' na'
lo'o mä; stu'ba ntsu'u cha' ji'i
Sti na' lo'o na', lo'o y cui' Ni
laca nu nclyo cña 'na, ñi'yä
nu cua'ni na!. ¹¹ Xñi mä cha'
jna' lacua, cha' nu nacui na'
ji'i mä cha' stu'ba ntsu'u cha'
'na lo'o y cui' Ndyosi Sti na'. Si
ná caca jlyá ti' mä 'na jua'a, li'
tso'o masi xqui'ya cña tonu
nu ndu'ni na', bi' cha' jlyá
ti' mä jna' —nacui_ Jesús_.
¹² Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o
mä juani, cha' lcaa ñatj nu xñi
cha' jna', taca cua'ni ngu' la

cui' ña'q cña tonu nu ndu'ni y cui' na'; lo'o jua'q tlyu la cña caca cua'ni ngu' bi' li', cha' cua tya'a ti na' ca su ndi'i y cui' Ndyosi Sti na' —nacui Jesús—. ¹³ Bi' cha' juani lcaa cha' nu jña ma ji'i y cui' Ndyosi chakuayá' jna', cua'ni na' cha' bi' —nacui—. Jua'q ji'i y cui' Ndyosi Sti na' cua'ni tlyu ngu', nu lo'o cua'ni tlyu ngu' 'na nu lacä Sñi' y cui' Ni. ¹⁴ Lcaa cha' nu jña ma ji'i Sti na' chakuayá' jna', cua'ni na' cha' bi' li'.

Caa Xtyi'i y cui' Ndyosi xtyucua Ni ji'na

¹⁵ 'Taquiya' ma ji'i lcaa cha' nu nchcui' na' lo'o ma, si chañi cha' ntsu'u tyiquee ma'na —nacui Jesús—. ¹⁶ Lo'o tya'a na', li' chcui' na' lo'o y cui' Ndyosi Sti na' cha' ta Ni chaca nu xtyucua ji'i ma; bi' laca Xtyi'i y cui' Ndyosi nu laca sñu lcaa cha' liñi. Tyanu nu bi' lo'o ma ña'q cuayá' nu tye chalyuu —nacui—. ¹⁷ Ná caca tyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ñati cuxi, cha' ná nchca ña'q ngu' bi' ji'i Ni, ná nslo ngu' tilaca laca y cui' Ni. Nu cu'ma, nslo ma ji'i Ni xqui'ya cha' ndi'i nu bi' lo'o ma, lo'o jua'q cua tyanu ti Ni ne' cresiya ji'i ma —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¹⁸ Ná xtyanu na' ji'i ma y cui' ti ma, ñi'ya si laca ma ñati nu ná tucui ntsu'u ji'i ma —nacui—, tya caa na' su ndi'i ma chaca quiya'. ¹⁹ Ca tiya'la xi, li' nga'aa ña'q ñati chalyuu jna'; pana cu'ma, tya ña'q ma jna'. Li' caca tso'o tyiquee ma,

xqui'ya cha' lu'ú na'. ²⁰ Lo'o jua'q caca cuayá' ti' ma cha' stu'ba ntsu'u cha' jna' lo'o Sti na', cha' ntsu'u cha' ji'i ma lo'o na' —nacui Jesús—, lo'o jua'q ntsu'u cha' jna' lo'o cu'ma. ²¹ Lcaa ñati nu chañi cha' ntsu'u tyiquee ngu' ña'q ngu' jna', bi' laca ñati nu cua'q jyaca ji'i lcaa cha' nu chcui' na' lo'o ngu'; taquiya' ngu' bi' ji'i cha' bi' —nacui—. Lo'o ntsu'u tsa tyiquee ngu' ña'q ngu' jna', jua'q Sti na' ntsu'u tyiquee Ni ña'q Ni ji'i ngu' bi' li'. Lo'o na', tso'o tsa caca tyiquee na' ña'q na' ji'i ngu' bi', cuati culu'u na' ji'i ngu' bi' lcaa cha' ñi'ya nu laca y cui' Na'.

²² Li' nchcui' nu chaca Judas bi', si'i nu naa Judas Iscar iote:

—Nu lo'o nacui nu'u cha' culu'u nu'u ñi'ya nu laca y cui' ca nu'u ji'i cuare ti, ná lo'o ji'i xa' ñati, ¿ñi'ya ta ntí' nu'u, Xu'na? —nacui nu Judas bi' ji'i Jesús.

²³ —Ñati nu chañi cha' ntsu'u tsa tyiquee jna', taquiya' ngu' ji'i lcaa cha' nu nchcui' na' lo'o ngu' —nacui Jesús—. Lo'o li' tso'o tsa caca tyiquee y cui' Ndyosi Sti na' ña'q Ni ji'i ngu' bi!. Cuati caa ya lo'o Sti na' cha' tyanu ya lo'o ngu' bi' —nacui Jesús—. ²⁴ Pana ñati nu ná ntsu'u tyiquee jna', ná ndaquiya' ngu' tsiya' ti ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o ngu'. Cua ndyuna cu'ma cha' nu nda Sti na' na cha' culu'u ji'i ma, cha' si'i sca cha' nu nda'ya hique

ti na'laca cha' nu nda na'lo'o ma.

²⁵ 'Cua nchcui' na' lcaa cha' bi' lo'o tya ndi'i ti na' lo'o ma. ²⁶ Tiya' la li' caca cuayá' la ti' ma lcaa cha', nu lo'o culu'u Xtyi'i y cui' Ndyosi cha' bi' ji'i ma —nacui Jesús—. Na cua ta ti y cui' Ndyosi Sti na' ji'i Xtyi'i y cui' Ni cha' caa Ni chalyuu cha' xtyucua Ni ji'i ma lcaa hora chacuayá' jna'. Lo'o jua'a cua'ni nu bi' cha' tyi'u ti' ma lcaa cha' nu cua nchcui' na'lo'o ma.

²⁷ 'Ndi'yä cua'ni na'lo'o ma cha' cua tya'a ti na': cua'ni na' cha' ti tyi'i tyiquee ma. Ná nchca ji'i ñati chalyuu tyi'i ti ti ngu', pana y cui' na' cua'ni na' cha' ti tyi'i ma —nacui Jesús—. Nga'aa culacua tsa ti' ma, nga'aa cutsii ma —nacui—. ²⁸ Cua ndyuna ma lo'o nchcui' na' ndi'yä: "Tya'a na', pana ca tiya' la li' caa na' su ndi'i ma chaca quiya". Bi' cha' taca ca chaa ti' ma lo'o cuna ma cha' cua tya'a ti na' slo y cui' Ndyosi Sti na', si chañi cha' ntsu'u tyiquee ma ña'a ma jna'. Cua tlyu la cha' nu ntsu'u ji'i y cui' Ndyosi Sti na', sube la cha' jna' —nacui Jesús—. ²⁹ Jua'a ni na' ji'i ma lo'o tya lyiji caca cha' bi'; pana lo'o cua ndya'a na', li' taca jlya ti' ma cha' bi'.

³⁰ 'Nga'aa quiña'a tsa cha' chcui' na' lo'o ma juani —nacui Jesús li—. Cua lijya nu xña'a nu laca loo nde chalyuu, cua lijya nu bi' ca su ndi'i na re. Ná ntsu'u chacuayá' ji'i nu bi' cha' caca loo jna'. ³¹ Pana nga'a

cha' caca cuayá' ti' ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i y cui' Ndyosi Sti na', bi' cha' ndu'ni na' lcaa cña nu nclyo y cui' Ni 'na —nacui Jesús—. Pana juani tyatü clya ma, ya'a clya ma lo'o na'.

15

Yaca si'yu lo'o sta' yaca si'yu bi'

¹ 'Na' lacä ñi'yä laca sca suu yaca nu nda si'yu tyixi, jua'a laca na' —nacui Jesús ji'i ngu'—. Lo'o y cui' Ndyosi Sti na' laca nu ca ji'i yaca bi'. ² Tso'o tsa ña'asii Sti na' ji'i lcaa sta' yaca bi', lo'o na' lacä yaca bi'. Ca quiya' sta' yaca nsi'yu Ni ji'i, nu lo'o ná nda si'yu lo tsiya' ti. Nsubii Ni xi lo yaca nu nda si'yu tso'o, cha' tya quiña'a la si'yu tyu'u lo bi'; ³ lo'o jua'a cu'ma ni —nacui Jesús—, cua laca ngusubii na' ji'i ma nu lo'o ngusñi ma cha' nu nchcui' na' lo'o ma. ⁴ Cua'ni stu'ba tyiquee ma lo'o na', cha' stu'ba ti nchca tyiquee na' lo'o ma. Ndi'yä laca ñi'yä si laca na' sca suu yaca, lo'o jua'a cu'ma laca ma sta' yaca bi' —nacui—. Pana sca sta' yaca si'yu ni, nga'aa ta sta' bi' si'yu si si'yu ngu' ji'i ca quiya' sta' bi'; sca ti si stu'ba ti caluu sta' bi' ñi'yä ntucua ti ji'i suu yaca, li' ta sta' bi' si'yu —nacui—. Jua'a lo'o cu'ma, ná taca tyu'u cha' tso'o ne' cresiya ji'i ma cha' xtyucua ma ji'i xa' ñati si ná stu'ba caca tyiquee ma lo'o na'.

⁵ 'Ñi'yä laca suu yaca nu nda si'yu tyixi ji'i, jua'a laca

na' cuentya ji'i ma, cha' na' laca suu cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ma —nacui Jesús ji'i ngu'—. Ni'ya laca sta' yaca bi', jua'a laca cu'ma, si ngusñi ma cha' 'na. Stu'ba ti caca tyiquee ma lo'o na', li' caja quiña'a la cha' tso'o nu tyu'u ne' cresiya ji'i ma su ndi'i ma chalyuu, si laca na' suu cha' tso'o ji'i ma. Ni sca cha' ná caca ji'i ma si ná stu'ba caca tyiquee ma lo'o na' —nacui Jesús—. ⁶ Culaya' Sti na' ji'i ñati nu ná stu'ba nchca tyiquee ngu' lo'o na', ni'ya lo'o nchcuaa ngu' sta' yaca nu cua ndyanaa; nxuti'i montón ngu' sta' yaca btyi bi', nsta ngu' ji'i lo quii' cha' tye tyaqui bi'.

⁷ Nu lo'o stu'ba ti ntsu'u tyiquee ma lo'o na' —nacui Jesús—, nu lo'o tyanu cha' nu nchcui' na' ne' cresiya ji'i ma, li' taca jña ma sca cha' ji'i Sti na', lo'o jua'a ta Ni cha' bi' ji'i ma. ⁸ Cua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi Sti na', si ña'a ngu' cha' tso'o tsa ndu'ni ma lo'o xa' ñati. Li' caca cuayá' ti' xa' ñati cha' ñati nu ndyaca tsa'a 'na laca ma —nacui—. ⁹ Ni'ya nu ntsu'u tyiquee Sti na' ña'a Ni jna', jua'a ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i ma. Jua'a tso'o tsa caca tyiquee na' ña'a na' ji'i ma si taquiy'a ma ji'i lcaa cha' nu nda na' lo'o ma. Lo'o jua'a na' —nacui Jesús— cua ngua'ni na' lcaa cña nu ngulo Sti na' 'na. Jlo ti' na' cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni

jna' tyucui su ndi'i na'.

¹¹ 'Nchcui' na' jua'a lo'o cu'ma, cha' lo'o ña'a ma cha' chaa ti' na' ndu'ni na' cña ji'i y cui' Ndyosi Sti na', la cui' jua'a cu'ma, ná nga'a cha' tye cha' caca chaa ti' ma. ¹² Nde laca cña nu ta na' ji'i ma —nacui Jesús—, cha' tso'o ti caca tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma, ni'ya ntsu'u tyiquee na' ña'a ji'i ma. ¹³ Si jua'a ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a tso'o na, li' cua'ni lyaá na ji'i ngu' bi', masi cajaa y cui' na; nga'aa ntsu'u xa' cña tlyu la nu caca cua'ni na cha' xtyucua na ji'i tya'a tso'o na. ¹⁴ Tya'a tso'o na' laca cu'ma si taquiy'a ma ji'i cha' nu nda na' lo'o ma —nacui Jesús—, ¹⁵ nga'aa ñacui na' cha' msu jna' laca ma. Sca msu ti ni, ná jlo ti' yu lcaa cña nu ntsu'u ji'i xu'na yu. Ni na' cha' tya'a tso'o na' laca ma, cha' cua ngulu'u na' ji'i ma lcaa cha' nu cua ndyuna na' slo Sti na!. ¹⁶ Si'i cu'ma nu ngusubi ma 'na cha' tya'a ma lo'o na' —nacui Jesús—, na' lacä nu cua nchcui' na' lo'o ma clyo. Tya li' ngulo na' cña ji'i ma cha' xcui' cha' tso'o tyu'u ne' cresiya ji'i ma, cha' jua'a talo cña tso'o nu ndu'ni ma; li' cua'ni Sti na' lcaa cha' nu jña ma ji'i Ni chacuayá' 'na. ¹⁷ Bi' cha' juani ndulo tsa cña re ji'i ma cha' cua'ni ma: cha' tso'o tsa caca tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma.

*Na lya' ti' ñati chalyuu ji'i
Jesús lo'o jua'a ji'i ñati ji'i*

¹⁸ Tya nchcui' la Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i li':

—Chañi cha' ntsu'u quiya' liye' ti' ti' tya'a ñati mä ji'i mä. Ná cube tsa ti' mä li', cua jlo ti' mä cha' tya clyo la jua'a ngua'ni liye' ti' ngu' jna' —nacui Jesús—. ¹⁹ Si cua'ni mä ñi'yä nu ndu'ni ñati cuxi nde chalyuu, li' chcui' tso'o ngu' lo'o mä, ñi'yä si laca mä tya'a ngu'. Pana juani nga'aa ntsu'u cha' ji'i mä lo'o cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu, cha' cua ngusubi na' ji'i mä cha' caca mä ñati 'na; bi' cha' liye' tsa ti' ngu' ña'ä ngu' ji'i mä —nacui—. ²⁰ Tyi'u ti' mä cha' nu nchcui' na' lo'o mä tsubi': “Nu laca loo laca nu nclyo cña, si'i ngu' msu ti”. Ñi'yä ndu'ni lya' ti' ngu' jna', jua'ä cua'ni lya' ti' ngu' ji'i mä. Ná ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu ngulu'u na' ji'i ngu', la cui' jua'ä ná taquiya' ngu' ji'i cha' nu chcui' cu'mä lo'o ngu' bi'. ²¹ Jua'ä cua'ni ngu' lo'o cu'mä xqui'ya na' —nacui Jesús—, cha' ná nslo ngu' tilaca laca nu nda 'na liyäa nde chalyuu.

²² Ná ntsu'u qui'ya ji'i ngu' bi' lo'o bilya cäa na' chcui' na' lo'o ngu'; pana juani ni, nga'aa cua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'i ngu' bi' ji'i cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. ²³ Nu lo'o liye' ti' ngu' ña'ä ngu' jna', jua'ä ji'i ycui' Ndyosi Sti na' liye' ti' ngu' ña'ä ngu' ji'i Ni —nacui Jesús—. ²⁴ Ná ntsu'u qui'ya ji'i ngu' bi' clyo, pana juani ni, cua nguti'i na' slo ngu' bi', cua ngua'ni na' cña

nu ná caca ji'i xa' ñati cua'ni; cua na'ä ngu' lcaa ña'ä cña tonu nu ngua'ni na', bi' cha' liye' ti' ngu' ña'ä ngu' jna'. Lo'o jua'ä ji'i Sti na' liye' ti' ngu' ña'ä ngu' ji'i Ni, bi' cha' cua ndyanu yabe' hichü' ngu' bi' —nacui Jesús—. ²⁵ Nga'ä cha' caca cha' jua'ä, cha' nu nscua lo quityi cusu' ji'i ngu' bi'; ndi'yä nchcui' cha' bi': “Liye' ti' ngu' ña'ä ngu' jna', masi ná ntsu'u suu cha' ji'i ngu' cha' cua'ni ngu' jua'ä”.

²⁶ 'Cua'ni na' cha' cäa nu laca Xtyi'i ycui' Ni lo yuu, Xtyi'i nu ndu'u slo ycui' Ndyosi —nacui Jesús—. Bi' laca nu culu'u ji'i mä lcaa cha' nu liñi ca, bi' laca nu xtyucua ji'i mä lcaa tyempo chacuayá' 'na. Nu lo'o cäa nu bi' lo yuu, li' culu'u Ni lcaa cha' liñi nu ntsu'u 'na ji'i mä —nacui Jesús—. ²⁷ Lo'o cu'mä ni, cua nguti'i mä lo'o na' tya clyo, bi' cha' taca ji'i mä chcui' liñi mä cha' jna' lo'o xa' ñati.

16

¹ 'Yala la nchcui' na' lcaa cha' bi' lo'o mä, cha' ná xtyanu mä cha' jna' lo'o cua'ni lya' ti' ngu' ji'i mä, ² masi ná ta ngu' chacuayá' ji'i mä cha' tsaa mä ne' laa ji'i ngu' li' —nacui Jesús—. Tyalaa sca tyempo nu culacua ti' ngu' cha' cña tacati cua'ni ngu' si cujuui ngu' ji'i ngu' tya'a mä. ³ Jua'ä cua'ni ngu' bi', cha' ná nslo ngu' ji'i ycui' Ndyosi Sti na'; la cui' jua'ä ná nslo ngu' jna' —nacui Jesús—. ⁴ Cua nchcui' na' lcaa cha' bi' lo'o mä juani, cha' nu

lo'o tyalaa tyempo cuxi bi', li'
taca tyi'u ti' mä ñi'yä nu cua
nchcui' na' lo'o mä juani.

*Cña nu ndu'ni Xtyi'i ycui'
Ndyosi*

'Tya clyo ná nda na' cha' bi'
lo'o mä, cha' tya ndi'i na' lo'o
mä —nacui Jesús—. ⁵ Pana
juani cua tsa'a ti na' ca su
ndi'i ycui' Ndyosi Sti na' nu
nda 'na lijyäq, masi bilya
xcuane mä jna' ma nde tsa'a.
⁶ Xñi'i tsa ti' mä xqui'ya cha'
nu nda na' lo'o mä tsa. ⁷ Pana
ná cube tsa ti' mä. Cha' liñi
nda na' lo'o mä juani —nacui
Jesús—, cha' tso'o la tyi'i mä
si cua ndya'a na'. Ná cäa
Xtyi'i ycui' Ni nu xtyucua ji'i
mä lcaa tsä si ná tya'a na',
cha' nu lo'o tya'a na', li' ta
na' ji'i nu bi' cäa Ni. ⁸ Nu
lo'o cäa Xtyi'i ycui' Ndyosi lo
yuu chalyuu —nacui Jesús—,
cua'ni Ni cha' cube ti' lcaa
ti tya'a ñati chalyuu cha'
ntsu'u qui'ya nu ngusta ycui'
Ndyosi ji'i ngu'; jua'a cua'ni
Ni cha' tyi'u ti' ñati jna', cha'
liñi tsa laca ycui' na'; jua'a
cua'ni Ni cha' ca cuayá'ti' ñati
cha' ntsu'u cha' cua'ni cuayá'
ycui' Ndyosi ji'i lcaa ñati
chalyuu —nacui—. ⁹ Cua'ni
Xtyi'i ycui' Ni cha' cube ti'
ngu' cha' ntsu'u qui'ya ji'i
ngu' cuentya ji'i ycui' Ndyosi,
xqui'ya cha' jlo ti' ngu' cha'
ná ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu
nchcui' na' —nacui Jesús—.
¹⁰ Lo'o jua'a cua'ni Ni cha'
tyi'u ti' ngu' jna' cha' liñi
tsa ndu'ni na', cha' liñi tsa
cha' nu nchcui' na'; pana cua
tsa'a ti na' slo ycui' Ndyosi

Sti na', lo'o li' nga'aa ña'a
mä 'na —nacui—. ¹¹ Jua'a
cua'ni Ni cha' ca cuayá' ti'
ngu' cha' ntsu'u cha' cua'ni
cuayá' ycui' Ndyosi ji'i lcaa
ñati chalyuu, xqui'ya cha'
cua ngusta Ni yabe' hichu'
nu xña'a nu laca loo ji'i ñati
chalyuu.

¹² 'Tya quiña'a la cha'
ntsu'u cha' ntí' na' chcui'
na' lo'o mä nquicha' —nacui
Jesús ji'i ñati nu ndyaca tsa'a
ji'i—, pana ná talo mä cua'a
jyaca mä ji'i cha' bi' juani,
cha' tucui tsa cha' bi'. ¹³ Nu
lo'o cäa Xtyi'i ycui' Ndyosi
nu tyu'u nde slo ycui' Ni, li'
culu'u nu bi' lcaa cha' nu liñi
ca ji'i mä; li' chcui' liñi nu bi'
lo'o mä lcaa cha' nu cuentya
'na —nacui—. Ná chcui' nu
bi' chacuayá' ji'i ycui' ca Ni;
tsa ña'a cha' nu cua ndyuna
ti Ni ca slo ycui' Ndyosi, bi' ti
cha' ta nu bi' lo'o mä —nacui
Jesús—. Lo'o jua'a ta nu bi'
cha' lo'o mä, lcaa cha' nu caca
jna'. ¹⁴ Cua'ni tlyu Xtyi'i ycui'
Ni jna!. Lcaa cha' nu culu'u
nu bi' ji'i mä, cha' jna' laca bi';
na' lacä süss cha' bi' —nacui
Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a
ji'i—. ¹⁵ Lcaa cha' nu ntsu'u
ji'i ycui' Ndyosi Sti na' cua
nda Ni 'na; bi' cha' ni na' ji'i
mä lacua, cha' lcaa cha' nu
culu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i
mä, cha' jna' laca bi'.

*Caca chaa ti' na, masi xñi'i
tsa ti' na ndi'i na*

¹⁶ 'Ca tiya' la xi, nga'aa ña'a
mä jna', xqui'ya cha' tya'a na'
slo ycui' Ndyosi Sti na'; pana
tiya' la li' ña'a mä jna' chaca
quiya' —nacui Jesús.

¹⁷ Lo'o li' ntsu'u xi ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús nu ndi'ya nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—Nacui nu cusu' cha' ngulala ti cha' nga'aa ña'a na ji'i y cui' yu —nacui ngu' bi'—. Lo'o li' nacui yu cha' tiya' la ña'a na ji'i yu chaca quiya'. Lo'o jua'a chaca cha' nacui nu cusu', cha' tsaa yu ca slo y cui' Ndyosi Sti yu. ¹⁸ ¿Ñi'ya ntsu'u ta cha' nu nchcui' nu cusu' jua cha' "tiya' la xi"? —nchcuane ngu' ji'i tya'a ngu'—. Ná jlo ti' na ni cha' laca nchcui' nu cusu' jua'a.

¹⁹ Cua jlo ti' Jesús lcaa ña'a cha' nu ntí' ngu' xcuanne ngu' ji'i, bi' cha' nguxtyacui yu cha' lo'o ngu' bi' li':

—Cua nacui na' ji'i ma cha' ca tiya' la xi nga'aa ña'a ma jna', lo'o jua'a ca tiya' la, li' ña'a ma jna' chaca quiya'. ¿Ha xqui'ya cha' bi' nchcui' tsa ma lo'o tya'a ma? ²⁰ Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o ma juani —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'—, cha' chañi xi'ya ma, chañi cunaa ma nu lo'o cua ndya'a na', masi chaa ti' xa' la ñati chalyuu. Pana ná cube tsa ti' ma, masi xñi'li ti' ma; caca chaa ti' ma lo'o tyu'ú na' chaca quiya' li!. ²¹ Lo'o cua ndyalaa hora cha' cala sñi' sca nu cuna'a ni —nacui Jesús—, ti'l tsa cña caca ji'i nu cuna'a bi'; pana lo'o ngula cubi' bi', li' cjlyaa ti' nu cuna'a bi' cha' ti'l tsa cña bi' ji'i, tso'o tsa ntsu'u tyiquee cha' cua laca ngula sca ñati. ²² Lo'o jua'a cu'ma —nacui—, xti ti tyempo caca xñi'li ti' ma; pana

cäa na' cäa na'a na' ji'i ma chaca quiya', lo'o li' caca chaa ti' ma chaca quiya'. Ná tucui taca cua'a ji'i ma cha' ná caca chaa ti' ma li'.

²³ 'Nu lo'o tyalaa tyempo bi', nga'aa si'i jna' jña ma sca cha' —nacui Jesús—. Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o ma, cha' lcaa cha' nu jña ma ji'i y cui' Ndyosi Sti na' chacuayá' 'na, ta Ni cha' bi' ji'i ma —nacui—.

²⁴ Si'i chacuayá' 'na ngüijña ma cha' ji'i y cui' Ndyosi Sti na' sa'ní la; pana jua'a jña ma cha' ji'i Ni juani, cha' caja cha' bi' ji'i ma, cha' xcui' na caca chaa ti' ma su ndi'li ma li'.

Cua ntijiloo Jesús ji'i nu xña'a

²⁵ 'Xcui' cuii ti nda na' lo'o ma —nacui Jesús—, cha' caca cuayá' ti' ma scaa cha'; pana tyalaa sca tsä lo'o nga'aa si'i cuii ti chcui' na' lo'o ma li', liñi ti ta na' cha' lo'o ma cha' ji'i y cui' Ndyosi Sti na'. ²⁶ Nu lo'o tyalaa tyempo bi' —nacui—, li' taca jña ma cha' ji'i y cui' Ndyosi Sti na' chacuayá' 'na. Ná ni na' ji'i ma cha' chcui' na' lo'o Sti na' cuentya ji'i ma, cha' jua'a ta Ni lcaa cha' nu jña ma ji'i Ni; ²⁷ la cui' y cui' Ndyosi Sti na' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ma. Ntsu'u tyiquee ma ña'a ma jna', jua'a jlyaa ti' ma cha' ca slo y cui' Ndyosi ngutu'u na', bi' cha' ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ma —nacui—. ²⁸ Nde su ndi'li Sti na' ngutu'u na' lijyä na' nde chalyuu; lo'o juani cua tyu'u ti na' chalyuu, tsa'a na' ca slo Sti na' chaca quiya'.

29 Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'q bi' lo'o Jesús:

—Tso'o tsa nchca cuayá' ti' ya cha' nu nda nu'u lo'o ya juani —nacui' ngu' ji'i,—, nga'aa si'i ñi'yä nchcui' sca cuii' ti nda nu'u cha',³⁰ bi' cha' ná ntsu'u cha' xcuane ngu' ni tsaca cha' jinu'u. Juani tso'o tsa nchca cuayá' ti' ya cha' jlo ti' nu'u lcaa ca cha', bi' cha' jlya ti' ya cha' ca slo y cui' Ndyosi ngutu'u nu'u.

31 Li' nacui' Jesús ji'i ngu':

—¿Ha jlya ti' ma jna' juani? —nacui' Jesús.—. 32 Cua'q jyaca ma xi ji'i cha' nu chcui' na' re lacua: Cua ngulala ti hora, cua la cui' hora ndyaca juani cha' tyaa ma toni'i ji'i sciaa ma. Li' tyanu na' y cui' ti na' —nacui'—, pana si'i sca ti na' tyanu na', cha' stu'ba ndi'i Sti na' lo'o na'. 33 Cua nda na' lcaa cha' bi' lo'o ma cha' ti ti tyi'i tyiquee ma xqui'ya na' —nacui'—. Nde chalyuu ti'i ti ñati ña'a ji'i ma. Pana ná cube ti' ma, cua'ni tlyu tyiquee ma; na' laca loo nde chalyuu, cha' cua ntijiloo na' tsiya' ti ji'i nu xña'a.

17

Nchcui' Jesús lo'o y cui' Ndyosi Sti yu cuentya ji'i ñati ji'i

¹ Lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi', li' nguxña'a yu nde cua, lo'o jua'q cuii' tsa nchcui' yu lo'o y cui' Ndyosi Sti yu:

—Chcui' na' lo'o nu'u, cha' nu'u laca Sti na' —nacui'—. Cua ndyalaa hora 'na cha' cajaä. Lo'o juani cua'ni nu'u cha' caca tlyu la na', cha'

laca na' Sñi' nu'u, cha' li' taca cua'ni na' cha' caca tlyu la y cui' nu'u. ² Na cua nda nu'u chacuayá' jna' cha' caca na' loo ji'i lcaa ñati, cha' ta na' chaca chalyuu ji'i ñati nu nda nu'u na, chalyuu nu nánga'a cha' tye —nacui' Jesús ji'i y cui' Ndyosi Sti yu.—. ³ Chalyuu nu ta na' ji'i ngu' laca cha' tyuloo ngu' jinu'u, nu'u nu laca sca ti y cui' Ndyosi nu ntucua nde cua; lo'o jua'q tyuloo ngu' jna', cha' laca na' Jesucristo nu nda nu'u lijyaa.

⁴ 'Nde lo yuu re su nguti'i na' cua ngua'ni na' cha' tlyu tsa laca nu'u —nacui' Jesús—, jua'q cua ndye ngua'ni na' lcaa cña nu nda nu'u na cha' cua'ni na' ca nde. ⁵ Sti na' laca nu'u, bi' cha' cua'ni nu'u cha' caca tlyu la na', ñi'yä ngua nu lo'o nguti'i na' lo'o nu'u tya clyo lo'o tya lyiji xana chalyuu. Cua'ni nu'u cha' caca tlyu na', la cui' ñi'yä laca tlyu nu'u ca su ntucua nu'u.

⁶ 'Lcaa ca cha' ñi'yä laca y cui' nu'u ni, cua ndye nchcui' na' cha' bi' lo'o ñati chalyuu nu cua ngusubi nu'u ji'i cha' caca ñati jna', ña'a cuayá' nu ndyuloo tso'o ngu' jinu'u —nacui'—. Ñati jinu'u laca ngu' bi', pana cua nda nu'u ngu' bi' jna'. Cua ndaquiya' ngu' lcaa cha' nu nda nu'u lo'o ngu'. ⁷ Lo'o jua'q ngua cuayá' ti' ngu' juani cha' nu'u laca nu nda lcaa cña nu ngua'ni na', cha' lcaa ca cha' nu ntsu'u jna', na cua nda nu'u jna'. ⁸ Lo'o jua'q cua ngulu'u na' ji'i ngu' lcaa cha' nu ngulu'u nu'u 'na

—nacui Jesús—, ndaquiya' tsa ngu' cha' bi' juani. Jlo tsa ti' ngu' cha' ca slo nu'u ngutu'u na' liyaa, jlya ti' ngu' cha' nu'u laca nu cua nda jna' liyaa.

⁹ 'Sti na', chcui' na' lo'o nu'u juani —nacui Jesús—, cha' xtyucua nu'u ji'i ngu' bi'. Ná chcui' na' ji'i cua ñaa' ca ñati chalyuu, sca ti ji'i ñati nu nda nu'u jna' chcui' na' cha' lo'o nu'u, cha' laca ngu' bi' ñati jnu'u. ¹⁰ Lcaa ngu' nu ngusñi cha' 'na, laca ngu' bi' ñati jnu'u —nacui—. La cui' ti cha', ñati jna' laca ngu', xqui'ya cha' laca ngu' ñati ji'i ycui' nu'u. Lo'o ñaa' xa' ñati chalyuu ji'i ngu' bi', hora ti caca cuayá' ti' ngu' cha' tlyu tsa cha' tso'o ntsu'u jna'.

¹¹ 'Nga'aa tyi'i na' lo yuu chalyuu —nacui Jesús—, cha' cua tyaa ti na' nde su ntucua nu'u; pana ngu' bi', tya tyi'i la ngu' nde chalyuu. Lubii tsa laca nu'u, Sti na', bi' cha' ndijña na' cha' clyu ti' jnu'u cuentya ji'i ngu' nu cua nda nu'u 'na. Cua nti' na' cha' cua'a nu'u ji'i ngu' bi' lo'o juersa ji'i ycui' nu'u, cha' ná quiñu'u tyiquee ngu'. Ñi'yaa nu stu'ba cha' jnu'u lo'o na' —nacui—, jua'a cua'ni nu'u lo'o ngu' bi', cha' caca stu'ba cresiya ji'i ngu' bi' lo'o tya'a ngu' nu ngusñi cha' jnu'u. ¹² Lo'o tya ndi'i na' lo'o ñati nu nda nu'u 'na —nacui Jesús—, li' ndaca'a na' ji'i ngu' bi' lo'o juersa ji'i ycui' nu'u. Ná nda na' chacuayá' tyacua cha' cuxi ji'i ngu'; ni tsaca ngu' bi',

ná nguna' chalyuu ji'i ngu'. Sca ti nu ñati nu nguscua tya sa'ni la cha' chcuna' cha' ji'i, bi' laca nu ndye cha' ji'i tsiya' ti, cha' nga'a cha' caca lcaa cha' nu nguscua ngu' lo quityi cusu' cuentya jinu'u.

¹³ 'Bi' cha' juani tyaa na' su ntucua nu'u, Sti na' —nacui Jesús ji'i ycui' Ndyosi Sti yu—. Lo'o tya ndi'i na' nde chalyuu, li' nda na' cha' bi' lo'o ngu', cha' ñi'yaa lo'o chaa ti' ycui' na' re, jua'a caca chaa ti' ngu' bi' tyucui tyiquee ngu'. ¹⁴ Lcaa cha' nu cua nhcui' nu'u lo'o na', cua nda na' cha' bi' lo'o ngu' bi' —nacui—. Lo'o juani, ñi'yaa lo'o liye' ti' ñati chalyuu 'na, jua'a ca liye' ti' ñati ñaa' ji'i ngu' bi', xqui'ya cha' ná ntsu'u cha' ji'i ya lo'o nu cuxi nu ntsu'u nde chalyuu. ¹⁵ Bi' cha' chcui' na' lo'o nu'u juani, Sti na' —nacui Jesús—, cha' nti' na' cha' ñaa'asii nu'u ji'i ngu' bi', cha' ná cua'ni lya' ti' nu xña'a ji'i ngu', masi si'i cha' caa caqui'ya nu'u ji'i ngu' bi' chcui' na' lo'o nu'u. ¹⁶ Jua'a na' lo'o ngu' bi', ná ntsu'u cha' ji'i ya lo'o nu cuxi nu ntsu'u nde chalyuu —nacui—. ¹⁷ Liñi tsa cha' nu nda nu'u, lo'o jua'a tya ta la nu'u cha' liñi bi' lo'o ngu' bi', cha' cha'a cresiya ji'i ngu'; nga'aa si'i cha' cuxi tyu'u tyiquee ngu' bi', ñi'yaa lo'o ntsu'u tyiquee ngu' tya sa'ni la. ¹⁸ Ñi'yaa nda nu'u 'na cha' liyaa nde chalyuu —nacui Jesús ji'i ycui' Ndyosi Sti yu—, jua'a cua nda na' ji'i ngu' bi', cha' tsaa ngu'

culu'u ngu' cha' jinu'u nde lo tyucui ña'a chalyuu. ¹⁹ Lo'o juani ta na' tyucui ña'a y cui' ca na' cuentya ji'i ñatí bi', cha' cua'ni na' lcaa cña ntu' nu'u cha' cua'ni na' —nacui—. Lo'o jua'a lcaa ñatí nu ngusñi cha' jinu'u ni, nti' na' cha'cha' cresiya ji'i ngu', cha' ta nu'u cha' liñi nu tyanu ne' cresiya ji'i ngu' cuentya jinu'u.

²⁰ 'Si'i sca ti ji'i ngu' nu cua ngusñi cha' 'na chcui' na' lo'o nu'u —nacui Jesús ji'i y cui' Ndyosi Sti yu—, lo'o chcui' na' cha' ji'i lcaa ñatí nu xñi cha' jna' ca tiya' la, nu lo'o chcui' ngu' lo'o ñatí bi'; lo'o cha' ji'i ñatí bi' chcui' na' lo'o nu'u juani —nacui—. ²¹ Ndijña na' jinu'u cha' caca stu'ba cresiya ji'i ngu' bi' lo'o tya'a ngu'. Sti na', ñi'yä stu'ba ntsu'u cha' jinu'u lo'o na', ñi'yä stu'ba nchca tyiquee na' lo'o nu'u, jua'a cua'ni nu'u cha' caca stu'ba tyiquee ngu' bi' lo'o na; li' taca jlyaa ti' xa' ñatí cha' nu'u nda 'na lijyaa —nacui Jesús—. ²² Cua ngua'ni nu'u cha' caca tlyu na' nde chalyuu, lo'o jua'a cua ngua'ni na' cha' caca ñatí bi' ñi'yä laca y cui' na'. Ñi'yä lo'o stu'ba tsa nchca tyiquee nu'u lo'o na', jua'a nti' na' cha' caca stu'ba tyiquee ngu' bi' lo'o tya'a ngu'. ²³ Nu lo'o stu'ba ti ntsu'u tyiquee na' lo'o ngu' bi', lo'o jua'a stu'ba ntsu'u tyiquee nu'u lo'o na' —nacui—, li' chañi cha' caca stu'ba cresiya ji'i ngu' lo'o tya'a ngu'. Lo'o li' caca cuayá' ti' xa' ñatí chalyuu cha' cua nda nu'u

'na lijyaa lo yuu, cha' ñi'yä lo'o tyaca'a na' jinu'u, jua'a cua'ni tyaca'a nu'u ji'i ngu' nu ngusñi cha' 'na.

²⁴ 'Sti na' —nacui Jesús ji'i y cui' Ndyosi Sti yu—, cua nti' na' cha' tyi'i ñatí nu nda nu'u 'na ca su tyucua na'. Li' ña'a ngu' bi' 'na nde su tlyu la su nda nu'u 'na, cha' tyaca'a tsa na' jinu'u tya lo'o tya lyiji xana chalyuu. ²⁵ Sti na' —nacui Jesús—, xcui' cha' liñi ndu'ni nu'u. Nslo na' jinu'u, masi ná nslo ñatí chalyuu jinu'u. Pana jlo ti' ñatí nu ngusñi cha' jna' cha' nu'u laca nu nda 'na lijyaa nde chalyuu. ²⁶ Cua ngulu'u na' ji'i ngu' bi' lcaa cha' nu nda nu'u jna', lo'o jua'a tya cua'nila na' cha' ca cuayá' tso'o ti' ngu' bi' tilaca laca nu'u. Bi' cha' taca caca tso'o tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i tya'a ñatí ngu', ñi'yä ntsu'u tsa tyiquee nu'u ña'a nu'u 'na, lo'o li' tyanu Xtyi'i y cui' na' ne' cresiya ji'i ngu'.

18

Ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús preso

¹ Ndyee nchcui' Jesús cha' bi' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, li' ngutu'u Jesús ndyaa yu lo'o ngu'. Nteje tacui ngu' ndyaa ngu' ca chaca tsu' sta'a Cedrón, sca sta'a lati nu nscua to' quichí Jerusalén. Tacala' xi lo yuu nde bi' su ndi'i xi yaca cuiñii ji'i ngu', ca bi' ndyaa Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i. ² Lo'o nu Judas nu cua ndyujui' cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' cuxi ni, lo'o Judas jlo ti' mala su ndyaa ngu',

cha' cua tyuu quiya' ndyu'u ti'j ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o Jesús ca bi'. ³ Bi' cha' ndyaa lo'o Judas ji'i sca taju sendaru lo'o policía nu nda ngu' tlyu ji'i ndyaa, la cui' sti jo'ó nu laca loo bi' lo'o ngu' fariseo. Lo'o xee lámpara, lo'o quii' quityee, lo'o chcuq cusuu ntucua ya' ngu' ndyaa ngu'. Li' ndyaa lo'o Judas ji'i ngu' bi' ca su ndi'i yaca cuiñii bi'. ⁴ Jlo ti' Jesús lcaa cha' nu nga'a cha' cua'ní ngu' lo'o yu, bi' cha' ndyaa yu ndyacua tya'a yu lo'o ngu' xña'a bi' tyucui su lijya ngu'. Li' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—¿Ti ji'i lijya mā yaana mā? —nacui yu ji'i ngu' bi'.

⁵ —Ji'i Jesús, ngu' Nazaret, bi' laca nu nclyana ya ji'i —nacui ngu'!

—Na' lacā bi' —nacui Jesús ji'i ngu' li'.

Lo'o jua'a stu'ba ti ndu Judas lo'o ngu', nu Judas nu cua ndyujui' cresiya ji'i Jesús ji'i nu ngu' xña'a bi'. ⁶ Lo'o cua nchcui' Jesús cha': "Na' lacā bi'", nacui yu, hora ti nguta'achu' ngu' li', ndyaa stii ngu' lo yuu. ⁷ Chaca quiya' nchcuane Jesús ji'i ngu':

—¿Ti ji'i nclyana mā ndya'a mā? —nacui.

—Ji'i Jesús, ngu' Nazaret, yu bi' laca nu nti' ya —nacui ngu'.

⁸ —Cua ni na' ji'i mā tsā cha' na' lacā bi' —nacui Jesús ji'i ngu' li'—. Si jna' ti nti' mā, ta mā chacuayá' tyaa laja ti nu xa' la ngu' tya'a ndya'a na' re.

⁹ Nchcui' Jesús lo'o ngu' jua'a, cha' caca ñi'ya nu cua nchcui' ca Jesús lo'o y cui' Ndyosi Sti yu, nu lo'o cua nacui yu ndi'ya: "Ni tsaca ñati nu cua nda nu'u 'na, ná nguna' ngu' 'na". ¹⁰ Li' ngulo Simón Pedro xlyu cusuu nu nga'a sii', ngujui'i Pedro xlyu ji'i ngu', ngusi'yu cu' jyaca la'a tsu' cuj sca nu naa Malco; msu ji'i xu'na sti jo'ó laca bi'. ¹¹ Hora ti nchcui' Jesús lo'o Pedro:

—Xco'o clya xlyu cua hi ne' quiji. Na cua nda y cui' Ndyosi Sti na' chacuayá' ji'i ngu' cha' xcube' ngu' 'na. ¿Ha ná tso'o cha' jua'a caca 'na nti' nu'u?

Ndu Jesús nde loo xu'na sti jo'ó

¹² Cua ngua li', lo'o nu sendaru, lo'o xu'na sendaru, lo'o policía ji'i ngu' judío, ntejeya' ngu' ji'i Jesús, tachaa ngusca' ngu' ji'i yu li'. ¹³ Clyo ndyaa lo'o ngu' ji'i yu slo sca nu cusu' nu naa Anás, sti laa Caifás nu ngua xu'na sti jo'ó yijá bi'. ¹⁴ La cui' Caifás ngua nu nda cha' lo'o ngu' judío tya tsubi' la cha' caca tso'o la xi ji'i ngu' quichí masi cajaa sca ñati, cha' ná ntsu'u cha' cajaa lcaa ñati li'.

Ndyutsii Pedro cha' tyuloo ji'i Jesús slo ñati

¹⁵ Ndyaa'a Simón Pedro lca'a ji'i Jesús tyijyu' ti. Lo'o jua'a chaca nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús, lo'o nu qui'yu bi' lca'a ji'i Jesús. Ndyuloo tso'o nu bi' ji'i sti jo'ó Anás, bi' cha' ndyaa lca'a ji'i Jesús ca nde

ni'l tlyu, nu laca to' tyi sti jo'ó bi'. ¹⁶ Pana ndyanu Pedro nde liya'; bi' cha' ndyaa nu chaca, ndyaa nchcui' lo'o sca nu cuna'a cuá nu ndu cuá toni'i. Li' ndyaa lo'o ji'i Pedro nde ni'l. ¹⁷ Nacui nu cuna'a cuá nu ndu toni'i bi' ji'i Pedro:

—¿Hal'o nu'u ndyaca tsa'a ji'i yu jua lacua? —nacui nu cuna'a bi' ji'i.

—Si'i na' —nacui Pedro.

¹⁸ Laja li' nu ngu' msu lo'o ngu' policía bi', cua nguxtyu'u ngu' quii' nchcubi' nde bi', cha' tlya' tsa; ndu ngu' to'lquii' bi', cha' caca chcatsu'ngu'. Lo'o Pedro ndu lo'o ngu' bi' li', cha' lo'o nti' caca chcatsu' ti' to' lquii'.

*Nchcuane sti jo'ó nu laca
loo ji'i Jesús*

¹⁹ Nchcuane sti jo'ó nu laca
loo ji'i Jesús li':

—¿Tilaca laca nu ndyaca
tsa'a jinu'u? ¿Ni'yá cha' laca
nu nclu'u nu'u ji'i ngu'?

²⁰ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i
sti jo'ó bi':

—Lcua ti se'i su ndya'a
na', liñi nchcui' na' lo'o ngu'
ña'a cuayá' nu cuna lcaa ñati
—nacui yu—. Masi ne' laa
sube ti, masi ne' laa tlyu, lcaa
su ndyu'u ti'i ngu' judío, ca
bi' ngulu'u na' ji'i ngu'; ni sca
quiya' ná nchcui' na' cuaana
ti lo'o ngu'. ²¹ ¿Ni cha' laca
nchcuane nu'u jna'? Cuacha'
nu'u ji'i ñati nu cua ndyuna
cha' nu nchcui' na' ni cha'
nda na' lo'o ngu' bi'. Jlo ti'
ngu' lcaa cha' nu ngulu'u na'
ji'i ngu'.

²² Lo'o nchcui' Jesús jua'a,
li'ngujui'i ya'sca policía tu'ba
yu:

—Ná tso'o xacui nu'u cha'
jua'a ji'i sti jo'ó nu laca loo
—nacui policia li'.

²³ —Si cuxi ti nchcui' na'
ngua ti' mā, cuacha' clyá
mā 'na ni cha' cuxi laca bi'
—nacui Jesús li'—. Pana cua
nchcui' na' cha' liñi lo'o mā.
¿Ni cha' laca ngujui'i ya' mā
tu'ba na' li'? —nacui Jesús.

²⁴ Li' ngulo nu cusu' Anás
cña ji'i ngu' cha' tyaa lo'o ngu'
ji'i Jesús, ña'a ndyaacá' ti, slo
Caifás, nu laca xu'na sti jo'ó
bi'.

*Tya chaca quiya'ná ntaja'a
Pedro ta cha' liñi lo'o ngu'*

²⁵ Laja li' ndu Pedro to'
lquii' cha' caca chcatsu' ti'.
Nchcui' nu xa' ñati nu ndi'i
nde bi' lo'o Pedro li':

—¿Hal'o nu'u ndyaca tsa'a
ji'i yu jua?

Ná ntaja'a Pedro ta cha' liñi
lo'o ngu'.

—Ná lo'o na' —nacui.

²⁶ Lo'o nde bi' ndi'i sca msu
ji'i xu'na sti jo'ó bi', la cui'
tya'a lo'o nu ngusi'yu cu' Pe-
dro jyaca bi'. Nchcui' msu bi'
lo'o Pedro li':

—¿Ha ná cua na'a na' hi
tsaca quiya' tsá lo'o ndyaa
nu'u lo'o yu jua ne' yaca
cuiñii bi'? —nacui msu bi'.

²⁷ Xa' nchcui' Pedro cha' ná
lo'o ndyaa, lo'o la cui' hora li'
ngusi'ya ndye'e.

*Ngua cuayá'ji'i Jesús slo Pi-
lato*

²⁸ Li' ngutu'u ngu' slo
Caifás, ndyaa lo'o ngu' ji'i

Jesús ca su ndi'i nu gobernador romano nu naa Pilato. Cua cuxee ti ndyaca li', bi' cha' ná ntaja'a nu ngu' judío bi' tyatí ngu' ne' ni'i ji'i gobernador; tacati tsa ndu'ni ngu' bi' xqui'ya ta'a. Ngua ti' ngu' cha' quiñu'u cha' ji'i ngu' si tyatí ngu' ne' ni'i ji'i ngu' xa' tsu', cha' ná ntsu'u chacuayá' cacu ngu' sii ta'a bi' li';²⁹ bi' cha' ngutu'u nu naa Pilato, nu laca gobernador bi', ndyaa slo ngu' judío cha' xcuane ji'i ngu' ndi'ya:

—¿Ni qui'ya ngusta mā hichu' yu re? —nacui Pilato ji'i ngu'.

³⁰ Li' nguxtyacui ngu' cha' lo'o Pilato:

—Si ná ntsu'u qui'ya ji'i yu, ná cāq lo'o ya ji'i yu slo nu'u, cusu' —nacui ngu' ji'i.

³¹ —Yaa lo'o mā ji'i yu re cha' cua'ni cuayá' mā ji'i yu cuentya ji'i cha' cusu' nu ntsu'u ji'i y cui' ca mā —nacui Pilato ji'i ngu' li'.

Nguxacui nu ngu' judío bi' cha' ji'i Pilato li':

—Ná ntsu'u chacuayá' ji'i ya cha' cujuii ya ji'i sca ñati jua'a, cha' ngu' judío laca ya —nacui ngu'.

³² Lo'o ngua'ni ngu' jua'a, li' ngutu'u tucua cha' nu cua nchcui' Jesús lo'o ngu', ñi'ya ña'a cajaa y cui' ca.³³ Li' nguxtyuu Pilato ndyaa toni'i ji'i, ngusi'ya ji'i Jesús cha' tyaa slo:

—¿Ha nu'u laca rey nu laca loo ji'i ngu' judío? —nacui Pilato ji'i Jesús.

³⁴ Nchcui' Jesús lo'o nu cusu' bi' li':

—¿Ha cha' ngua'ya hique ycui' ca nu'u laca cha' cua? ¿Ha xa' ñati ndacha' jinu'u cha' jua'a laca na'? —nacui Jesús ji'i Pilato.

³⁵ —¿Ha ngu' judío laca na' nti' nu'u? —nacui Pilato li'—. Jlo ti' nu'u cha' ñati tya'a quichí tyi nu'u, lo'o jua'a sti jo'ó nu laca loo ji'i ngu', bi' ngu' laca nu cua yaa lo'o jinu'u cha' ca cuayá' jinu'u slo na'.

³⁶ —Si laca na' sca rey jua'a —nacui Jesús—, li' cua nxuuu tya'a ngu' tya'a ndya'a na' lo'o ngu' judío jua cha' ná xñi ngu' 'na —nacui—. Pana si'i ñati chalyuu laca nu cua ngusta 'na cha' caca na'loo ji'i ngu'.

³⁷ —¿Ha laca nu'u rey lacua? —nacui Pilato.

Li' nguxtyacui Jesús cha' lo'o nu cusu' bi' chaca quiya':

—Nu'u nacui cha' laca na' rey. Cña nu ntsu'u 'na laca cha' chcui' liñi na' ji'i lcaa cha' nu ntsu'u slo y cui' Ndyosi lo'o ngu'; bi' cha' ngula na' chalyuu, bi' cha' lijyá na' lo yuu cha' chcui' liñi na' lcaa cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñati. Cuna ngu' lcaa cha' nu nchcui' na' si ná ndyacu hique ngu' ji'i cha' liñi bi'.

³⁸ Li' nchcui' Pilato lo'o Jesús:

—Ná jlo ti' na' si ntsu'u cha' liñi jua'a nde chalyuu —nacui.

Ngulo Pilato cña cha' cujuii ngu' ji'i Jesús

Li' ngutu'u Pilato nde liya', ndyaa nde su ndu nu ngu' judío bi' chaca quiya'.

—Cuentya jna', ná ntsu'u qui'ya ji'i yu jua, ná ntsu'u cha' xcube' na' ji'i yu —nacui Pilato ji'i ngu' judío—. ³⁹ Pana cua ngui'i mä cha' ndu'ni lyaá na' ji'i sca ngu' preso lcaa yija lo'o nchca tsä ta'a pascua —nacui Pilato li'—. ¿Ha cua nti' mä cha' cua'ni lyaá na' ji'i yu jua nu laca rey ji'i cu'mä ngu' judío?

⁴⁰ Cuii ngusi'ya lo'o ngu' ji'i chaca quiya':

—Si'i ji'i yu jua nti' ya. Ji'i Barrabás cua'ni lyaá nu'u —nacui ngu'.

Lo'o nu naa Barrabás ni, si'i ñati tso'o laca bi'; tyaala tsa Barrabás, la cui' ñati cuaana laca.

19

¹ Li' ngulo Pilato cña cha' tyaa lo'o ngu' ji'i Jesús, cha' ti'i tsa quiji'i ngu' ji'i yu lo'o juata. ² Ngüiñá ngu' sendaru sca sne' quiche' cha' sta ngu' hique Jesús, li' nda ngu' sca late' cuaa ña'a cha' cacu' yu, ñi'yä ña'a si laca yu rey. ³ Li' lu'ba ti, lu'ba ti ndyaa ngu' slo yu cha' chcuicha' ngu' ji'i yu; na cuiñi ti ngu' cha' ndyu'ni chi' ngu' loo yu.

—Tso'o ti tyi'i nu'u, cusu', cha' nu'u laca rey nu laca loo ji'i ngu' judío —ndu'ni ngu' ji'i Jesús li'.

Lo'o li' ngujui'i ya' ngu' loo Jesús.

⁴ Chaca quiya' ngutu'u Pilato ni'i ndyaa su ndi'i ngu' judío.

—Cua lijyä yu jua —nacui Pilato—, lijyä lo'o na' ji'i yu jua slo mä chaca quiya', cha'

caca cuayá' ti' mä cha' ná ntsu'u qui'ya ji'i yu cuentya jna'.

⁵ Li' ngutu'u Jesús lo'o sne' quiche' ntucua hique yu, lo'o late' cuaa ña'a lacu' yu.

—Ña'a mä ji'i yu cua ña'a —nacui Pilato li'.

⁶ Lo'o sti jo'ó nulaca loo lo'o msu ji'i ngu' ni, cuii ngusi'ya lo'o ngu' ji'i Pilato lo'o na'a ngu' ji'i Jesús lijyä.

—¡Cujuii clya mä ji'i yu! ¡Cujuii clya mä ji'i yu jua! —nacui ngu' ji'i.

Nchcui' Pilato lo'o ngu' li':

—Ycui' ca mä yaa lo'o mä ji'i yu cha' cujui'i ca'a mä ji'i lo crusi —nacui Pilato ji'i ngu'—. Cuentya jna' ná ntsu'u qui'ya ji'i yu.

⁷ Li' nguxacui ngu' judío cha' ji'i Pilato bi':

—Ntsu'u sca cha' ji'i cuare —nacui ngu'—. Cuentya ji'i ya ntsu'u qui'ya ji'i yu, cha' nacui yu cha' laca yu nu sca ti Sñi'y cui' Ndyosi; xqui'ya cha' bi' ntsu'u cha' cajaa yu.

⁸ Lo'o ndyuna Pilato cha' bi', ndyutsii tsa yu li'. ⁹ Xa' nguxtyuu Pilato ndyaa nde ni'i ji'i, nchcuane ji'i Jesús:

—¿Macala ngutu'u nu'u lijyä?

Ná nguxacui Jesús cha' ji'i tsiya' ti li'.

¹⁰ —¿Ni cha' laca ná nti' nu'u chcu' lo'o na'? —nacui Pilato ji'i Jesús—. Cua jlo ti' nu'u cha' ntsu'u chacuayá' 'na cha' cua'ni lyaá na' jinu'u, lo'o jua'a ntsu'u chacuayá' 'na cha' cujuii na' jinu'u lo crusi.

11 —Ná ntsu'u chacuayá' jinu'u tsiya' ti cha' caca nu'u loo jna' —nacui Jesús jí'i Pilato—. Ycui' Ndyosi nu laca loo la, bi' laca nu ta chacuayá' jí'na; bi' cha' tlyu la qui'ya ntsu'u jí'i yu nu cua ndyujui' cresiya 'na jinu'u.

12 Li' nguxana ndyu'ni cña ti' Pilato, si caja ñi'ya nu cua'ni lyaá yu jí'i Jesús. Pana ña'a ti ndu'ni nu ngu' judío bi', cuij ngusi'ya lo'o ngu' jí'i Pilato:

—Si cua'ni lyaá nu'u jí'i nu qui'yu jua ni, li' nga'aa tso'o nu'u cuentya jí'i César nu laca xu'na cu'maq̄ ngu' romano —nacui' ngu'—. Cua nacui' nu qui'yu jua cha' sca rey laca yu, bi' cha' tya'a cusuu yu jí'i César nu laca xu'na ma.

13 Lo'o ndyuna Pilato ñi'ya nacui' ngu' judío bi', li' ndu'u yu ndyaa tucua yu ca su ndu'ni cuayá' yu jí'i ngu'. Li' ngulo yu cña cha' caq̄ lo'o ngu' jí'i Jesús ca su ntucua yu, la cui' se'i su ntsiya quee cuaja' nu ngua naa Gabata cha'cña jí'i ngu' judío. 14 Nde hora ngua bi', tsá ta'a sii jí'i ta'a pascua. Lo'o li' nacui' Pilato jí'i ngu' judío:

—Yu re laca rey nu laca loo jí'i ma.

15 Lye tsa nchcui' ngu' judío lo'o Pilato li':

—¡Yaa lo'o ma jí'i yu! ¡Yaa lo'o ma jí'i yu! Cujuii clya ma jí'i yu lo crusí.

—¿Ha nti' ma cha' cujuui ya jí'i rey nu laca loo jí'i ma? —nacui' Pilato jí'i ngu'.

—Nga'aa ntsu'u chaca rey nu laca loo jí'na —nguxacui' ngu' jí'i—. Sca ti César laca loo jí'na.

16 Bi' cha' jua'a ngua li'. Ngulo Pilato cña jí'i sendaru cha' cujuuii ngu' jí'i Jesús, cha' cujuui' i ca'a ngu' jí'i yu lo crusí li'.

Ngujui'i ca'a ngu' jí'i Jesús lo crusí

17 Li' ndaya' sendaru jí'i Jesús, ndyaa lo'o ngu' jí'i Jesús ca su cajaa yu. Ngüi'ya Jesús jí'i crusí nu jí'i ycuí' ca yu, ndyaa yu li'. Ndyaa lo'o ngu' jí'i yu nde su naa Gólgota cha'cña jí'i ngu' judío, nu jua'a nti' tyu'u cha'cña bi': Su nscua tyijyá hique jyo'o.

18 Ca bi' ngujui' i ca'a ngu' jí'i Jesús lo crusí, lo'o tya tyucuaa tya'a ñati' tya'a ndyujuii ngu' jí'i lo'o Jesús; la'a tsu' cui' nguxtyu' ngu' crusí jí'i tsaca yu, la'a tsu' coca nguxtyu' ngu' crusí jí'i chaca yu li'. Crusí jí'i Jesús nguxtyu' ngu' clabe la. 19 Li' ngulo Pilato cña cha' ndi'ya scua sca cha' hique crusí bi': “Nu nde laca Jesús Nazaret, rey jí'i ngu' judío”. Jua'a cha' nguscua bi'.

20 Quiña'a tsa ngu' judío na'a jí'i cha' nu nscua hique crusí bi', cha' ná tyijyu', to' quichí ti ngua su ndyujuii ngu' jí'i Jesús lo crusí. Sna lo cha'cña jí'i ngu' nscua cha' bi' hique crusí: cha'cña jí'i ngu' judío nscua bi', cha'cña jí'i ngu' latín nscua bi', lo'o cha'cña jí'i ngu' griego nscua bi'. 21 Bi' cha' ndyaa sti jo'ó nu laca loo

ji'i ngu' judío, ndyaa cacha'
ngu' ji'i Pilato:

—Ná tso'o cha' nguscua
nu'u cha' rey laca yu bi', cha'
laca yu loo ji'i cuare ngu'
judío —nacuī ngu'—. Tso'o
la si scua nu'u cha' ycuí' yu
nacuī yu cha' laca yu rey ji'i
ngu' judío.

²² Li' nguxacuī Pilato cha'
ji'i ngu':

—Tyanu cha' bi' ñi'yä nu
nscua ti, na cua nscua juani
—nacuī.

²³ Lo'o cua ngujuī ca'a
sendaru ji'i Jesús lo crusi, li'
ndaya' sendaru bi' ste' yu.
Ndi'i jacua tya'a sendaru ca
bi' lo'o cua ngusa'be ngu' ste'
Jesús cha' caja xi ndaca ji'i
ca ta'a jacua ngu'. Lo'o late'
tyucuī ji'i Jesús ndaya' ngu'
ji'i. Ña'a tsa cu' ti ngalya late'
bi', ná ntsu'u su ngujayacuä
late' bi!. ²⁴ Bi' cha' nacuī ngu'
ji'i tya'a ngu':

—Ná cusaa' na late' re. Qui-
jya na lo'o tya'a na cha' quiye
cha' ji'na tilaca nu ca ji'i late'
re.

Lo'o jua'a ngua cuayá'
ti' na cha' chañi cha' nu
nscua lo quityi cusu cua'
sa'ni, nu nchcuī ndi'yä: "Cua
ngusa'be ngu' ste' na' lo'o
tya'a ngu', cua ngüijya ngu'
lo'o tya'a ngu' cha' quiye cha'
ji'i ngu' tilaca nu ca ji'i late'
bi!". Jua'a nacuī lo quityi bi',
lo'o la cui' jua'a ngua'ni ngu'
sendaru bi' li!.

²⁵ Laja li' ndu xtya'a Jesús
cacea ti su ngujuī ca'a ngu'
ji'i yu lo crusi bi!. Ndu lo'o
sca nu cuna'a tya'a ngula,
lo'o María clyo'o Cleofas, lo'o

María Magdalena. ²⁶ Na'a
Jesús ji'i xtya'a yu, lo'o jua'a
na'a yu ji'i sca nu qui'yu nu
ndyaca tsa'a ji'i nu tyaca'a
tsa ji'i Jesús bi', na'a yu cha'
stu'ba ti ndu ngu' cacua ti
slo crusi. Li' nacuī Jesús ji'i
xtya'a yu:

—Ma'a —nacuī—, yu cua
caca sñi' nu'u juani.

²⁷ Lo'o jua'a nchcui' Jesús
lo'o nu qui'yu bi':

—Ma' cusu' cua caca xtya'a
nu'u juani.

Li' ndyaa lo'o nu qui'yu bi'
ji'i xtya'a Jesús, nda su tyi'i
ma'ca toni'i ji'i li!.

Nguyuī Jesús

²⁸ Jua'a ngua lo'o cua ngua
tii Jesús cha' cua ngua lcaa
cha' nu ntsu'u cha' caca ji'i
ycuī yu, li' nacuī yu ñi'yä nu
nacuī sca cha' nu nscua lo
quityi cusu':

—Nguityi tsa na' hitya
—nacuī yu.

²⁹ Nde jua ndu sca te'lí vino
tiye!. Li' ngujuī ngu' sca
quiche ne' te'lí su ntsu'u vino
bi', ña'a cuayá' nu ngutsa'
tso'o ti; ngusta ngu' quiche
bi' si' chcuä cha, ngusicuä
ngu' ji'i quiche ña'a cuayá'
nu tyalaa ca su ntucua tu'ba
Jesús. ³⁰ Lo'o cua nguxcui
Jesús vino bi!, li' nacuī yu:
—Cua ngua lcaa cha'.

Li' ngua'ya tacui hique yu,
nguyuī yu li!.

Ndyojo'sendaru chcuä cha sii' Jesús

³¹ Ta'a sii pascua ngua, lo'o
jua'a ná ntí' nu ngu' judío
bi', cha' tyanu jyo'o lo crusi
chaca tsa. Ndube tsa ti' ngu'

cha' tacati tsa tsaq ta'a bi'; bi' cha' ndyaa ngu' slo Pilato, ngüijña ngu' cha' ji'i nu cusu' cha' cula'a sendaru tyijya' quiya' ngu' nu ndacui lo crusi, cha' cajaa clya ngu' li'. Hasta li' caja ñi'yä nu caca ta'ya ngu' ji'i jyo'o bi' lo yuu. ³² Bi' cha' ndyaa sendaru ca su ndu' crusi ji'i tya'a ngujuii Jesús; ngula'a ngu' quiya' su ndyaa ngu' clyo, li' ngula'a ngu' quiya' nu chaca. ³³ Pana lo'o ndyaa ngu' ca su ndu' crusi ji'i Jesús, li' na'qä ngu' cha' cua laca ngujuii yu, bi' cha' nga'aa ngula'a ngu' quiya' Jesús.

³⁴ Ña'qä cuayá' nu ndyojo' sca sendaru chcuä cha sii' Jesús, li' tsiya' ca ndyalú tañi nguxa' lo'o hitya lubii. ³⁵ Lo'o na' nu nscuä quityi re, Juan laca na', na'qä na' cha' jua'qä ña'qä ngua cha' bi'. Chañi cha' jlo ti' na', bi' cha' nchcui' na' cha' liñi lo'o cu'mä, cha' lo'o mä taca jlya ti' mä cha' bi'. ³⁶ Cua ngua jua'qä, ñi'yä nu nscua cha' lo quityi ji'i y cui' Ndyosi ndi'yä: "Ná catsa ni tsaca tyijya' yu". ³⁷ Lo'o ntsu'u chaca cha' nu nscua lo quityi bi' nu nchcui' ndi'yä: "Ndyojo' ñati chcuä cha sii' yu, lo'o li' nguxña'qä ngu' bi' ji'i nu quicha bi'".

Nguatsi' jyo'o Jesús

³⁸ Nde ngusii la ndyaa tsaca yu nu naa José Arimatea slo nu Pilato bi'. La cui' ñati nu ngua tsa'qä ji'i Jesús laca bi', masi cuaana ti ndyaca tsa'qä nu José bi'. Ntsii yu si ca cuayá' ti' ngu' judío

tya'a quichí tysi yu cha' ndyaca tsa'qä yu ji'i Jesús. Ndyaa yu ngüijña yu chacuayá' ji'i Pilato cha' tsaa lo'o yu ji'i jyo'o Jesús cha' tyatsi', lo'o li' nda Pilato chacuayá' tyaa lo'o yu ji'i. Li' ndyaa José ca su ndu' crusi, ndyaa ndyiqui'ya ji'i jyo'o Jesús, cha' tsaa lo'o yu ji'i ca to' cuaá. ³⁹ Lo'o Nicodemo nguxtyucua ji'i yu, la cui' Nicodemo nu ndyaa slo Jesús talya tya sa'ni xi bi'. Ndyaa lo'o Nicodemo sca yu'ba styi' yaca nu tyixi xtyi'i; mirra naa sca lo styi' yaca bi', nguxa' lo'o chaca nu naa áloes. Calaa tyii kilo cuayá' ti'i yu'ba bi'. ⁴⁰ Ngusta ngu' na tyixi xtyi'i bi' lo sca late' lati loo, li' ngüixiä ngu' late' bi' tyucui ña'qä hichu' jyo'o Jesús, ñi'yä nu ndu'ni ngu' judío nu lo'o nxatsi' ngu' ji'i jyo'o nu ndyijii ji'i ngu'. ⁴¹ Ca su ngujui'i ca'qä ngu' ji'i ngu' lo crusi, ca bi' ntsu'u sca lo'o su ndi'i yaca tyacala' ji'i ngu'. Ne' lo'o bi' ntsu'u sca tyuquee nu ngulu ca ti ngu' sii' cua'qä cha' caca cuaá ji'i ngu'. Bilya tyatsi' ngu' ne' cuaá bi'. ⁴² Cacua ti ntucua tyuquee bi', bi' cha' ndacua ti nguxatsi' ngu' ji'i jyo'o Jesús li', cha' cua ca talya ti ta'a sii pascua, cuentya ji'i ngu' judío.

20

Ndyu'ú Jesús chaca quiya'

¹ Ndyu'u scua cuacha li', tsa' clyo ji'i semana; jua'qä tya lyiji quixee tso'o ti, lo'o ngutu'u María Magdalena

ndyaa to' cuaá. Na'q cha' cu a laca ngutu'u tsu' quee tlyu nu ndyacu' to' cuaá bi',² bi' cha' ngusna María ndyaa ca su nga'q Simón Pedro lo'o chaca nu qui'yu nu ndyaca tsa'q nu tyaca'a tsa ji'i Jesús. Ndacha' María ji'i ngu' bi':

—Cua ngulo ngu' ji'i jyo'o Xu'na na su nguxatsi' ngu' ji'i ne' tyuquee —nacui María ji'i ngu'—. Ná jlo ti' ya mala ndyaa lo'o ngu' ji'i.

³ Li' ngutu'u Pedro lo'o nu chaca yu, ngusna ngu' ndyaa ngu' nde to' cuaá. ⁴ Tyucuuaa ngu' ngusna ngu', pana lye la ngusna nu chaca yu, yala la ngulaa bi' to' cuaá. ⁵ Li' nguxña'q yu ne' tyuquee bi', na'q yu cha' tya ntsiya late' lati loo nu ngüixij' ngu' chü' jyo'o, pana ná ndyaa yu ca ne' tyuquee bi'. ⁶ Li' ngulaa Simón Pedro to' cuaá li-jya lca'q ji'i nu chaca yu bi'. Hora ti ndyatí Pedro ndyaa ne' tyuquee, na'q cha' ndi'i late' lati loo bi' tyuquee bi'.

⁷ Lo'o jua'q na'q Pedro late' nu ndyacu' loo jyo'o, nguxcu' ti late' bi', ntsiya chaca se'i; nga'aa ntsiya lo'o late' lati loo nu ngüixij' chü' jyo'o, y cui' ti late' bi' ntsiya. ⁸ Li' lo'o nu chaca yu nu ngulaa yala la, lo'o yu bi' ndyatí yu ne' tyuquee, ndyaa na'q yu ñi'ya ña'q ne' cuaá. Ca li' jlya tso'o ti' yu; ⁹ li' ngua cuayá' ti' ngu' cha' ñi'ya nu nscua lo quityi cusu' cha' ntsu'u cha' tyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o nguatsi', jua'q ngua cha' bi'. ¹⁰ Li' nguxtyu'q ngu', tyucuuaa

ngu' nu ngua tsa'q ji'i Jesús bi', ndyaa ngu' su ndi'i ngu' ty'a'a ngua tsa'q ngu'.

Ngutu'u tu Jesús su ndu María Magdalena

¹¹ Pana nu María bi' ni, ndyanu cho' to' tyuquee bi', ndyunaa tsa cho'. Laja lo'o ndyunaa ti cho', li' nguxña'q cho' nde ne' tyuquee bi', ¹² na'q ji'i tucua tya'a xcä ji'i y cui' Ndyosi nu ngutu'u yaq nde cuá. Ngati tsa ña'q ste' ngu' nu ndu'u tucua nde bi'. Ca su nguscua jyo'o Jesús tya la ti ti, ca bi' ndyaa tucua ngu'; tsaca yu ndyaa tucua nde su nguscua hique jyo'o bi', chaca yu ndyaa tucua nde su nguscua quiya' yu. ¹³ Li' nchcuane xcä bi' ji'i María:

—¿Ni cha' laca lye tsa ndyuna na nu'q?

Li' nguxacui María cha' ji'i xcä bi':

—Cua ngulo ngu' ji'i jyo'o Xu'na na' —nacui—, lo'o ná jlo ti' na' mala ndyaa lo'o ngu' ji'i ndyaa.

¹⁴ Lo'o ndye nchcui María lo'o xcä bi', nguxña'q cho' nde chü' cho', lo'o li' na'q cho' cha' ndu Jesús nde bi', pana ná ndyuloo María ji'i yu. ¹⁵ Li' nchcuane Jesús ji'i:

—¿Ni cha' laca lye tsa ndyuna na nu'q? —nacui yu ji'i nu María bi'—. ¿Ti ji'i nclyana nu'q ndya'q?

Ngua ti' María cha' nu ca ji'i yaca tyacala' laca nu ndu bi', bi' cha' nchcui' lo'o yu li':

—Si nu'q laca nu ngulotsu' ji'i jyo'o nu nguatsi' re, cusu' —nacui ji'i yu—, cua'ni nu'q

cha' tso'o cuacha' cly'a xi 'na mala ndyaa lo'o nu'u ji'i, cha' li' tsaa lo'o na' ji'i jyo'o bi' chaca se'i su tso'o la.

¹⁶—¡María! —nacui Jesús ji'i li'.

Lo'o li' nguxtyacui María na'a su ndu Jesús.

—¡Raboni! —nacui. (Sca cha' hebreo laca; La Mstru 'na, jua'a ntí ñacui cha' bi'.)

¹⁷ Li' nchcui' Jesús lo'o María:

—Ná cala' nu'u jna' cha' tyaliji tya'a na' nde cuā ca su ntucua Sti na' —nacui—. Nu juani, yaa cly'a nu'u su ndi'i nu xa' la ñati nu cua ngusñi cha' 'na, yaa cacha' nu'u ji'i ngu' bi', cha' cua tyacu'i ti na' tya'a na' ca su ntucua y cui' Ndyosi Sti na', nu laca Sti ma. Tya'a na' ca su ntucua y cui' Ndyosi nu Xu'na na', nu bi' nu laca y cui' Ndyosi nu Xu'na ma.

¹⁸ Li' ndyaa María Magdalena su ndi'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i, ndyaa cacha' ji'i ngu':

—Cua na'a na' ji'i y cui' nu Xu'na na tsā —nacui.

Lo'o li' nda nu cuna'a bi' cha' lo'o ngu', lcaa ña'a cha' nu cua nacui Jesús ji'i.

Xa' la tyempo lo'o ndu'u tucua Jesús slo ñati ji'i

¹⁹ La cui' talya tsā clyo ji'i semana bi', cua nga'a ya' ni'i su ndyu'u ti'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús, cha' ntsii ngu' ji'i ngu' judío. Li' yaa Jesús, ndatu slo ngu' bi'.

—Tí ti tyi'i tyiquee ma, ná culacua tsa ti' ma —nacui yu ji'i ngu' bi'.

²⁰ Li' ngulu'u Jesús tyuu ya' yu ji'i ngu', ngulu'u yu sii' yu ji'i ngu', su ngua quicha yu. Lo'o na'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i y cui' nu Xu'na ngu', tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' li!. ²¹ Chaca quiya' nchcui' Jesús lo'o ngu' li':

—Tí ti tyi'i tyiquee ma, ná culacua tsa ti' ma —nacui yu ji'i ngu'—. Ni'ya lo'o nda Sti na'na lijyāq chalyuu, jua'a ta na' ji'i ma cha' tsaa ma tyucui ña'a chalyuu.

²² Ngulo tu'u Jesús lo ngu' bi' li'.

—Tyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma juani —nacui yu ji'i ngu' bi'—.

²³ Cua'ni clyu ti' y cui' Ndyosi ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati lo'o chcui' ma lo'o ngu' cha' cua'ni clyu ti' Ni ji'i ngu', lo'o jua'a tyanu qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati lo'o chcui' ma lo'o ngu' cha' ná cua'ni clyu ti' Ni ji'i ngu'.

Na'a Tomás ji'i y cui' Jesús

²⁴ Cua ntsu'u sca nu qui'yu tya'a nu tii tyucuaa tya'a ngu', nu naa Tomás nu Culaca'. Ná lo'o Tomás ndi'i lo'o nu xa' tya'a ngu' nu ngua tsa'a bi', nu lo'o ndyaa Jesús slo ngu'. ²⁵ Li' nacui ngu' tya'a ngua tsa'a ji'i Tomás:

—Cua na'a ya ji'i y cui' nu Xu'na na —nacui ngu'.

Li' nchcui' Tomás lo'o ngu':

—Lo'o cua na'a na' ca su ngujuo' ngu' clavo ya' y cui', li' jlya ti' na' cha' la cui' yu laca bi' —nacui—. Lo'o cua ndyojo' sne ya' na' cuityu su ngujuo' ngu' clavo ya' yu, lo'o

cua ndyojo' ya' na' ca su ntucua cuityu sii' yu, ca li' jlya ti' na' —nacui Tomás.

²⁶ Li' cua ndu'u scua snu' tsq, ndyalaa ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús toni'i chaca quiya'; lo'o Tomás ndi'i lo'o ngu' li'. Cua ndyacu' toni'i, li' ndyatí Jesús ni'i jua'a ti, ndyatú yu slo ngu' bi'. Li' nchcui' yu lo'o ngu':

—Ti ti tyi'i tyiquee mä.

²⁷ Li' nchcui' Jesús lo'o y cui' Tomás:

—Cuqa nu'u ca nde, cojo' sne ya' nu'u su ntucua cuityu ya' na' —nacui—. Ña'a tso'o nu'u su ntucua cuityu ya' na' re. Cuqa nu'u, cojo' ya' sii' na'. Nga'aa cua'ni nu'u cha' ná jlya ti' nu'u 'na, taca jlya tso'o ti' nu'u 'na juani —nacui Jesús.

²⁸ —Xu'na na' laca nu'u, cusu' —nacui Tomás ji'i Jesús—, lo'o jua'a Ndyosi jna' laca nu'u.

²⁹ —Jlya ti' nu'u juani cha' cua na'a nu'u jna' —nacui Jesús ji'i Tomás—, pana tso'o la caca tyiquee ñati nu jlya ti' 'na lo'o bilya ña'a ngu' 'na.

Ni cha' laca cua nscua quityi re

³⁰ Chañi cha' ngua'ni Jesús quiña'a la cha' tlyu cha' cube ti' ñati ji'i y cui' Ndyosi Sti yu. Na'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i cha' bi', masi ná nchcui' quityi re cha' ji'i lcaa cha' bi'.

³¹ Cha' nu nscua lo quityi re ni, nscua bi' cha' taca jlya ti' mä cha' Jesús laca Cristo nu cua nda y cui' Ndyosi ji'i lijya chalyuu, cha' taca xñi mä cha' ji'i Jesús, cha' laca yu nu sca ti

Sñi' y cui' Ndyosi. Li' caja chalyuu tso'o nu ná nga'a cha' tye ji'i mä chacuayá' ji'i y cui' Jesús.

21

Ngutu'u tucua Jesús su ndu ngu' to' tayu'

¹ Tiya' la xi xa' ngulu'u loo Jesús ji'i nu ngu' nu ngua tsa'a ji'i, nu lo'o ndyaa ngu' nde to' tayu' Tiberias. Ndi'ya ngua cha' bi': ² Tsa tlyu ti ndyaa Simón Pedro, lo'o Tomás nu Culaca', lo'o Natanael ngu' quichi Cana, sca quichi nu ndi'i nde loyuu su cuentya Galilea; lo'o sñi' Zebedeo, lo'o tya tyucuaa tya'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús, ndyaa ngu' to' tayu' bi'. ³ Li' nacui Simón Pedro ji'i ngu' bi':

—Tsaa na cuta cualya —nacui.

—Tsa taju ti na tsaa na lacua —nacui ngu' ji'i tya'a ngu' li'.

Ndyatí ngu' ne' yaca ni'i ndyaa ngu' li', pana ná sca na ngujui ji'i ngu' ndyaa ngu' talya bi'. ⁴ Tsa cua cuxee ti chaca tsä, li' ndu Jesús to' tayu'. Tya ntsu'u ngu' lo hitya, pana ná jlo ti' ngu' nu ngua tsa'a ji'i yu si la cui' Jesús laca nu ndu to' tayu' bi'. ⁵ Li' ngusi'ya lo'o Jesús ji'i ngu':

—¿Ha ngujui xi na cacu mä, La?

—Ná sca na ngujui ji'i ya tsiya' ti —nacui ngu' ji'i yu li'.

⁶ Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ntsu'u lo hitya bi':

—Cu mä taraya ji'i mä nde la'a tsu' cui, tsu' bi' caja xi cualya ji'i mä —nacui yu.

Ngu'a'ni ngu' jua'a, lo'o nga'aa ngua ji'i ngu' tyojo-laqui ngu' ji'i taraya tya'a nde ne' yaca ni'i bi'; quiña'a tsa cualya ndyatí ne' taraya ji'i ngu'.⁷ Li' nchcui' nu qui'yu nu ngua tsa'a ji'i Jesús nu tyaca'a tsa ji'i yu, nacui ji'i

Pedro:

—Nu ndu ca bi' laca y cui' nu Xu'na na —nacui.

Nu lo'o ndyuna Pedro cha' bi', li' ndyacu' ste' cha' quichi' ti ndyu'ni cña, ngutacua Pedro ndyú lo hitya, ngutu'u to' tayu'.⁸ Tiya' la ngutu'u nu xa' la ñati bi' lo'o yaca ni'i; ndyojolaqui ngu' ji'i taraya ngutsa'a ntsu'u cualya ne', ngutu'u ngu' to' hitya. Ná tyijyu' ntsu'u ngu' to' tayu' bi', cuayá' sca siyento metro ti ndyaa ngu' lo hitya bi'.⁹ Lo'o ngua'ya ngu' to' hitya, ngutu'u ngu' ne' yaca ni'i bi', li' na'a ngu' cha' cua laca ndyu'u tu'u quii' nchcubil'; nscua cualya nchqui'i lo quii', lo'o xi xlyá nscua.¹⁰ Nchcui' Jesús lo'o ngu' li':

—Tyaa lo'o mä xi cualya nu ngujui ji'i mä ca nde —nacui yu ji'i ngu'.

¹¹ Li' ndyatí Pedro ne' yaca ni'i, ngujolaqui taraya ngutu'u ca lo yuu btyi; ngutsa'a ne' taraya bi' ntsu'u cualya tonu. Sca siyento cla'be ntucua sna tya'a cualya ndyatí ne' taraya ji'i ngu', ni ná ngutaa' taraya, masi quiña'a tsa cualya ndyatí ne'.

¹² —Tyaa mä cacu mä msaa —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'.

Pana ná tucui ngua ti' xcuane ji'i: ¿tilaca laca nu'u? Jlo ti' ngu' cha' la cui' Jesús nu Xu'na ngua' laca yu bi'.¹³ Li' ndyaa Jesús slo ngua', ndaya' xlyá cha' ta yu cacu ngu' bi'; jua'a lo'o cualya nda yu ndyacu ngu'.

¹⁴ Cua ngua sna quiya' li' nu ngulu'u loo Jesús ji'i nu ngu' nu ngua tsa'a ji'i, tya lo'o ndyu'u yu chaca quiya' lo'o ngujui yu.

Nchcui' Jesús lo'o Simón Pedro

¹⁵ Lo'o ndye ngua'ni ngu' msaa, li' nchcuane Jesús ji'i Simón Pedro:

—Simón, sñi' Juan —nacui Jesús ji'i—, ¿ha ntsu'u la tyiquee nu'u ña'a jna'? ¿Ha ntsu'u la tyiquee nu'u ña'a ji'i tya'a tso'o nu'u?

Li' nguxacui Pedro cha' ji'i Jesús:

—Cua jlo ti' nu'u, Xu'na, cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'aa jnu'u —nacui Pedro ji'i.

—Culu'u nu'u cha' 'na ji'i ñati nu ngusñi ca ti cha' bi' lacua, ñi'ya lo'o ña'asii nu'u ji'i na'ni cuañi' scu' nu'u —nacui Jesús ji'i Pedro.

¹⁶ Xa' nchcui' Jesús lo'o chaca quiya':

—Simón, sñi' Juan —nacui—, ¿ha chañi cha' hi cha' ntsu'u tyiquee nu'u ña'a 'na?

—Xu'nä, cua jlo ti' nu'u cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'aa jnu'u —nacui Pedro ji'i Jesús.

—Ña'asii nu'u ji'i ñati 'na lacua —nacui Jesús ji'i li'.

17 Cua ngua sna quiya' nu nchcuane Jesús ji'i:

—¿Ha chañi h̄i cha' ntsu'u tyiquee nu'ū ña'a'na?

Cua xñi'i ti' Pedro cha' cua sna quiya' nchcuane Jesús ji'i si chañi cha' ntsu'u tyiquee ña'a'ji'i yu, bi' cha' nchcui' ndi'ya:

—Lcaa ca cha' jlo ti' nu'ū, Xu'na —nacui Pedro ji'i yu—. Cua jlo ti' nu'ū cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a'na' jinu'ū.

—Culu'u nu'ū cha' 'na ji'i ñati 'na lacua —nacui Jesús ji'i—. ¹⁸ Liñi tsa cha' nu ta na' lo'o nu'ū juani, cha' nu lo'o ngua cuañi' nu'ū ni —nacui Jesús—, li' ngua ji'i ycui' ca nu'ū sca' nu'ū juata ndi'i sii' nu'ū, ngua jinu'ū tsaa macala su nti' nu'ū tsaa li'; pana lo'o casu' nu'ū, li' xquiñi nu'ū scu cha' sca' tachaa ngu' xa' chalyuu jinu'ū, li' tsaa lo'o ngu' jinu'ū macala su ná nti' nu'ū tsaa.

¹⁹ Nacui Jesús jua'a cha' caca cuayá' ti' Pedro ñi'ya ña'a' cujuui ngu' ji'i ca tiya' la; xqui'ya cha' cajaa Pedro jua'a, bi'cha'l ye la cua'nitlyu xa' ñati ji'i ycui' Ndyosi li'.

—Tya'a nu'ū lo'o na' lacua —nacui Jesús ji'i Pedro li'.

Nu qui'yu nu tyaca'a tsají'i Jesús

²⁰ Li' nguxña'a Pedro ca su ndi'i nu xa' la tya'a ngu', na'a cha' lca'a nu qui'yu nu ngua tsa'a ji'i Jesús, nu tyaca'a tsa ji'i yu, lijya lca'a bi' ji'i ngu'. La cui' bi' laca nu tya tsubi' la nguxni yane nde chu' cha'

caca cacua la slo Jesús su ndyacu ngu'sii, cha' nchcuane ji'i Jesús ndi'ya: “¿Xu'na, tilaca laca nu cujui' cresiya jinu'ū ji'i ngu' cuxi?” nacui. ²¹ Na'a Pedro cha' lca'a nu qui'yu bi' ji'i ngu', bi' cha' nchcuane Pedro ji'i Jesús:

—¿Na ca caca ji'i yu bi' nde loo la? —nacui Pedro ji'i.

²² Nguxacui Jesús cha' ji'i Pedro li':

—Ná culacua tsa ti' nu'ū —nacui yu ji'i—. Si nti' na' cha' tyanu yu chalyuu re ni jacua' nu tyaq̄a na' chaca quiya', ná ntsu'u cha' cube ti' nu'ū ji'i cha' bi' —nacui Jesús—. Nu'ū ni, tya'a nu'ū lo'o na'.

²³ Lo'o ndyuna ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús cha' bi', nchcui' tsa ngu' lo'o tya'a ngu' cha' nga'aa nscua cha' cajaa nu qui'yu bi' ngua ti' ngu'. Pana liñi la cha', ná nacui Jesús cha' ná cajaa chca; tsa bi' ti cha' nacui yu: “Ná culacua tsa ti' nu'ū. Si nti' na' cha' tyanu yu chalyuu re ni jacua' nu tyaq̄a na' chaca quiya', ná ntsu'u cha' cube ti' nu'ū”. Tsa bi' ti cha' nda Jesús lo'o ngu'.

²⁴ Lo'o na'laca nu qui'yu nu ngua tsa'a ji'i Jesús bi'. Na' nguscua cha' re lo quityi, lo'o jlo ti' na' cha' liñi tsa nchcui' na' lo'o ma. Jlo ti' na' cha' liñi laca lcaa cha' nu nscua na're.

²⁵ Lo'o jua'a tya ntsu'u quiña'a la cha' nu ngua'ni Jesús; si lo quityi scua ngu' cha' ji'i lcaa ca cha' nu ngua'ni Jesús nu lo'o yaq̄a yu nde chalyuu, ná tyu'u

scua tyucui ña'q chalyuu cha'
tyuco'o quityi bi', nti' na'. Tsa
lo cua ti cha' nscua na' re.

Ndi'ya ngua'ni ñatí tya clyo lo'o ngua tsa'a ngu' ji'i Jesús

*Nchcui' Jesús cha' caa Xtyi'i
y cui' Ni*

¹ Tya tsubi' la cua nscua na' sca quityi nu ndyaa slo nu'u, Teófilo. Quityi bi' ndacha' ji'i cua ña'a ca cña nu ngua'ni Jesús, cua ña'a ca cha' nu ngulu'u Jesús tya lo'o nguxana ndyu'ni yu cña, ² lcaa cha' nu ngua'ni yu lo'o ngutii' yu nde chalyuu. Bilya tyaa Jesús ca slo y cui' Ndyosi lo'o ngusubi yu ji'i nu tii tyucuua tya'a ngu' nu tsaa chcui' cha' ji'i y cui' yu nde chalyuu. Nguxtyucua Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'i Jesús lo'o ngulo yu cñají'i nu tii tyucuua tya'a ngu' bi', ñi'ya ntsu'u cña nu cua'ni ngu' bi'. ³ Lo'o cua ngujuii Jesús, ndyu'u yu chaca quiya', li' ndu'u tucua yu slo ngu' bi'. Tya tu'ba tsä ndya'a Jesús chalyuu, lo'o jua'a tyuu quiya' ndu'u tucua yu slo ngu' bi'; tso'o tsa ngulu'u yu ji'i ngu' cha' chañi cha' cua ndyu'u yu chaca quiya'. Lo'o jua'a ngulu'u yu ji'i ngu' bi' ñi'ya nu caca y cui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñatí. ⁴ Bilya tyaa Jesús lo'o nchcui' yu lo'o ngu' bi', cha' tyanu ngu' quichi Jerusalén.

—Jatya mä ca quichi re —nacui Jesús ji'i ngu'—, ña'a cuayá' nu caa Xtyi'i y cui'

Ndyosi cha' tyanu Ni ne' cresiya ji'i mä, ñi'ya nchcui' Sti na' tya sa'ni la; jua'a nda na'la cui'ti cha'lo'o mä tsubi' ti. ⁵ Clyo cua ntyucuaty Juan ji'i ñatí lo'o hitya ti; pana cua tyalaa ti tsä nu caa Xtyi'i y cui' Ndyosi cha' tyanu ne' cresiya ji'i mä, jua'a tyucuaty y cui' Ndyosi ji'i mä.

Ndyaa Jesús nde cua

⁶ Li' lcaa tya'a ngu' cua ndyu'u ti'i ngu' se'i ti, nchcuane ngu' bi' ji'i Jesús li':

—Xu'na —nacui' ngu'—, ¿ha si'i juani nu cua'ni nu'u cha' tyanu cha' ji'i cua, cha' caca ya loo ji'i loyuu su cuentya quichi tyi ya chaca quiya', cha' la cui' ngu' Israel laca ya?

⁷ Nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' bi' li':

—Ná ndyi'ya mä chacuayá' cha' caca cuayá' ti' mä ni tsä caca, ni tyempo caca nu cua'ni y cui' Ndyosi cña. Sca ti y cui' Ndyosi Sti na' jlo ti' cha' bi', nguxtyanu tso'o Ni cha' ji'i. ⁸ Juani xa' chcui' na' lo'o mä, cha' caja ñi'ya cua'ni mä nu lo'o tyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i mä, cha' li' taca chcui' mä cha' tso'o lo'o lcaa ñatí, nu cha' ji'i y cui' na'. Chcui' mä lo'o ngu' nde quichi Jerusalén, jua'a lo'o ngu' loyuu su cuentya Judea, jua'a lo'o ngu' loyuu cacua ti nu naa Samaria bi'; chcui' mä lo'o ngu' lcaa quichi su ndi'i ngu' chalyuu.

⁹ Lo'o cua ndye nchcui' Jesús cha' bi', laja lo'o na'a ngu' ji'i ndyiqui'ya y cui' Ndyosi ji'i yu ndyaa yu nde

cuá li'. Ndyacu' sca coo hichu' yu cha' nga'aa tyaca' ña'a ngu' ji'i yu.¹⁰ Hora nu ndyaa bi', li' nguxña'a ngu' nde cuá. Lo'o ti ndu tucua tya'a ñatí nu ngati ste'. Ndú ngu' slo ngu' bi' li',¹¹ nchcui' ngu' lo'o ngu' bi':

—Cu'ma ngu' Galilea —nacui' ngu'—, ¿ni cha' laca ndu ma ña'a ma nde cuá? —nacui' ngu'—. Jesús nu nguxtyanu ca ti ji'i ma cua ndyaa nde cuá, tya caa yu lo yuu chaca quiya'. Ñi'yá nu tyaca' lo'o ndyaa yu, jua'a tyaca' lo'o caa yu chaca quiya' —nacui' ngu' nu ngati ste' bi' li'.

Ngusubi ngu' ji'i Matías cha' cua'ni cña loo Judas

¹² Li' ndu'u ngu' nde lo cuati Olivos, nguxtyuu ngu' nde quichi Jerusalén. Cacua ti ndi'i quichi; ná ntsu'u chacuayá' ji'i ngu' judío cha' tsaa ngu' tyijyu' la tsá ta'a, nu lo'o ndi'i cña' ngu'. ¹³ Yala ti ndyalaa ngu' quichi bi', li' ndyaa ngu' ni'i tucua ba'a su ndi'i ngu': ndyaa Pedro, lo'o Jacobo, lo'o Juan, lo'o Andrés, lo'o Felipe, lo'o Tomás, lo'o Bartolomé, lo'o Mateo, lo'o chaca Jacobo sñi' Alfeo, lo'o Simón nu ngua sca ngu' ji'i taju cananista, lo'o Judas tya'a Jacobo. ¹⁴ Stu'ba ti nclacua ti' ngu' bi', lu'ba ti nchcui' ngu' lo'o y cui' Ndyosi. Lo'o tya'a Jesús ndi'i lo'o ngu' bi', lo'o María xtya'a Jesú, lo'o tyuu tya'a nu cuna'a nu ndya'a lo'o yu.

¹⁵ Ngua sca tsá ndyu'u ti'i lcaa ñatí nu cua ngusñi cha' ji'i Jesucristo ca quichi bi'; sca siyento ntucua calaa tya'a ñatí ntsu'u nu ngutu'u ti'i tsá bi'. Li' ndatú Pedro cha' chcui' yu lo'o ngu' bi':

¹⁶ —Cu'ma tya'a ndi'i na re —nacui' Pedro ji'i ngu' bi'—, nu ngua sa'ni nguxtyucua Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'i jyo'o cusu' David lo'o nguscua jyo'o bi' lo quityi ñi'yá caca cña nu cua'ni jyo'o Judas nde loo la. Y cui' Judas ngulu'u tyucuij ji'i ngu' xña'a lo'o ngusñi ngu' ji'i Jesús preso; pana ñi'yá nu ndyanu cha' caca ji'i yu, jua'a ngua cha' bi'. ¹⁷ Stu'ba ti nguta'a jyo'o Judas lo'o na, stu'ba tingua'ni yu cña lo'o na nquicha'.

¹⁸ Lo'o li' ndyaa jyo'o bi' ngüi'ya sca yuu lo'o caya' nu nda ngu' ji'i yu cha' ngua'ni yu cha' cuxi, nu lo'o ndyujui' yu cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' xña'a bi'. Y cui' ca yu nguxtyú yu ji'i yu lo yuu, ngutaa' ne' yu ndu'u tri se'i yu, ngujuii yu li'. ¹⁹ Hora ti ngua cuayá' ti' lcaa ngu' quichi Jerusalén, bi' cha' nchcui' ngu' cha'cña ji'i ngu' cha' Acéldama naa yuu su nclyú yu; ndi'yá ndyu'u cha'cña bi': "Yuu su ndyalú tañi ñatí". ²⁰ Lo'o jua'a ngutu'u tucua cha' nu nguscua jyo'o cusu' lo quityi Salmos nu nchcui' ndi'yá:

Laja ti tyanu tyi yu,
nga'aa tyanu ñatí lu'ú cajua.
Lo'o xa' nchcui' quityi bi'
chaca quiya':
Cua'ni xa' ñatí cña su ndu yu.

'Jua'q nchcui' quityi bi'
—nacui Pedro ji'i ngu'—,
21-22 bi' cha' juani tso'o si
cua'ni xa' ñati tya'a na cña loo
jyo'o Judas. Ñati bi' caca sca
ngu' tya'a na nu ndya'a lo'o
na lcaa tsa lo'o nguti'i Jesús
lo'o na chalyuu re. Ndyaa'a
yu lo'o na, masi clyo lo'o
ntyucuatya jyo'o Juan ji'i ñati,
masi tsubi' ti lo'o ndu'u Jesús
ndyaa nde cuä. Ñati bi' cua
na'a ñi'yä ngua lo'o ndyu'ú
Jesús chaca quiya' lo'o cua
ngujuii, bi' cha'taca chcui' yu
lo'o xa' ñati cha' caca cuayá'
ti' ngu' ñi'yä nu ngua cha' bi'.

²³ Li' ngusubi ngu' tucua
tya'a nu qui'yu; sca yu nu
naa José Barsabás nu nchcui'
ngu' cha' Justo naa yu, lo'o
chaca yu nu naa Matías. ²⁴ Li'
nchcui' lcaa ngu' bi' lo'o y cui'
Ndyosi:

—Ndyosi nu Xu'na ya
—nacui ngu'—, jlo ti' nu'u
ñi'yä nu ntsu'u tyiquee lcaa
ñati chalyuu. Culu'u nu'u
ji'i ya ti ji'i nu tucua tya'a
nu qui'yu re nu cua ngusubi
ycui' nu'u ji'i, ²⁵ cha'taca tsaa
yu bi' xa' quichi, cha' chcui'
yu cha' jinu'u cña su ndu
jyo'o Judas nquicha'. Na cua
nguxtyanu jyo'o bi' cña cha'
xña'a tsa bi', lo'o li' ndyaa ca
su ndyanu cha' tsaa.

²⁶ Li' ngua'ni ngu' sca cña
cha' ngusubi ngu' ji'i tsaca
ngu', ti ji'i tyanu cña bi'. Jua'q
nqui jelo jí'i ngu' cha' Matías
caca ñati bi'. Li' stu'ba ti
ndya'a yu bi' lo'o nu tii chaca
tya'a ngu' cha' caca tya'a ngu'
nu nda Ni cña ji'i cha' chcui'

cha' ji'i Jesucristo nde lo yuu
chalyuu.

2

Ndyalaa Xtyi'i y cui' Ndyosi

¹ Ngua tsa ta'a Pentecostés,
sca ta'a ji'i ngu' judío, li'
ndyu'u ti'i lcaa ñati nu ngusñi
cha' ji'i Jesucristo ca bi' se'i ti.
² Hora ti nguañi nde ne' ni'i su
nga'a ngu' ñi'yä laca lo'o lye
tsa ndyaca cui'i. Lcaa ngu' bi'
ndyuna ngu' lo'o nguañi bi'.
³ Li' ndu'u tucua tyuu tya'a na
ñi'yä slu quii' ti ña'a, ngutacui
bi' lo xlya hique lcaa ngu'
bi'; ⁴ jua'a ngua lo'o ndyanu
Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya
ji'i lcaa ngu' bi'. Li' nguxana
nchcui' ngu' cha'cña ji'i xa'
ñati, cha' Xtyi'i y cui' Ndyosi
ngua'ni lo'o ngu' cha' ngua
ji'i ngu' li'.

⁵ Tyempo nu ndyaca ta'a
bi' nde quichi Jerusalén
ndi'i quiña'a tsa ngu' judío;
nguti'u ngu' lijä ngu' tyuu
quichi loyuu tyijyu', cha'
ndu'ni tlyu ngu' bi' ji'i y cui'
Ndyosi. ⁶ Li' nguxana ndyu'u
ti'i ngu' bi' ca su ndañi cha'
bi'. Ná ngua cuayá' ti' ngu'
bi' tsiya' ti ñi'yä nu ngua,
cha' lcaa ngu' tyijyu' ndyuna
ngu' cha' nchcui' nu ñati ji'i
Jesucristo bi' cha'cña ji'i y cui'
ca ngu' tyijyu' bi'. ⁷ Ndube tsa
ti' ngu' tyijyu' bi' li', ngulacua
tsa ti' ngu' bi':

—¿Ha si'i xcui' ngu' quichi
su cuentya Galilea laca ngu'
jua? —nacui ngu' bi' lo'o
tya'a ngu'—. ⁸ ¿Ni cha' laca
ndyuna na nchcui' ngu'
jua cha'cña ji'na? —nacui

ngu'—. ⁹ Quiña'a q̄ tsa quichi ndu'u na: laca na ngu' Partia, ngu' Media, ngu' Elam, ngu' Mesopotamia, ngu' Judea, ngu' Capadocia, ngu' Ponto, ngu' loyuu su cuentya Asia, ¹⁰ ngu' Frigia, ngu' Panfilia, ngu' Egipcio, ngu' Africa nu ndi'i nde loo la ji'i quichi Cirene; lo'o jua'a ngu' romano, lo'o ndi'i ngu' bi' ca nde —nacui ngu' bi'—. Ntsu'u nu laca sñi' ngu' judío tya'a na, lo'o jua'a ntsu'u xa' ngu' romano nu stu'ba ti ndyu'ni tlyu ji'i ycui' Ni lo'o na. ¹¹ Lo'o jua'a ndi'i ngu' Creta, ndi'i ngu' Arabia. Pana lcaa na lo'o tya'a na ndyuna na nchcui' ngu' cha'cña ji'na, stu'ba ti ndyuna na lcaa ña'a cha' tlyu nu ngua'ni ycui' Ndyosi.

¹² Ndube tsa ti'lcaa ngu' bi'. Ná jlo ti' ngu' tsiya' ti na ca ngua. Tya nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' li':

—¿Na laca ndyaca re?
—nacui ngu' bi'.

¹³ Lo'o jua'a nxtyí lo'o xa' la ñati ji'i ñati ji'i Jesucristo bi':

—Cu'bi tsa ngu' jua cha' nchcui' ngu' jua'a —nacui ngu'.

Cha' nu nchcui' Pedro lo'o ngu'

¹⁴ Lo'o li' ndu Pedro lo'o nu tii chaca tya'a ñati bi', cuij nchcui' yu lo'o nu ngu' quiña'a bi' li':

—Ngu' cusu' cu'maq̄, ngu' judío —nacui Pedro—, lo'o lcaa cu'maq̄ nu ndi'i nde quichi Jerusalén juani —nacui yu—, cua'a jyacä ma

ji'i cha' nu chcui' na' lo'o ma —nacui yu—. ¹⁵ Cu'bi cuare, ntí' ma; pana si'i na cu'bi cuare, cha' hora cua caa nde tlya ti laca juani. ¹⁶ Ndi'ya ndyaca cha' re: na cua ngua cha' tlyu bi', ñi'ya nu nchcui' cha' nu cua nguscua jyo'o cusu' Joel nu ngua sa'ni la. Ndi'ya nchcui' quityi bi':

¹⁷ Tyempo nde loo la lo'o cua tye ti chalyuu, nacui ycui' Ndyosi,
ta na' Xtyi'i ycui' na' cha' tyanu ne' cresiya ji'i ñati chalyuu, nacui Ni. Li' ta sñi' ma cha' jna' lo'o ngu'.

Lo'o jua'a ña'a ngu' cuañi' cha' tlyu nu ndu'ni ycui' Ni,
culu'u na' cha' tlyu bi' ji'i ngu';

lo'o jua'a chcui' xcalá ngu' cusu'.

¹⁸ Ta na' Xtyi'i ycui' na' cha' tyanu ne' cresiya ji'i lcaa ñati nu ndu'ni cña nu nclyo na' ji'i ngu' bi', nacui Ni.

Li' chcui' ñati bi' lcaa cha' nu ta na' lo'o ngu' cha' chcui' ngu'.

¹⁹ Cua'ni na' cha' tlyu nde cua,
lo'o jua'a cua'ni na' cha' tlyu nde lo yuu;

lye tyalú tañi li', tyaqui quii' tonu, xcui' snii caca nde lo yuu, nacui Ni.

²⁰ Na' lacä ycui' nu Xu'na ma; cua tyalaa ti tsä lo'o cua'ni cuayá' na' ji'i lcaa ñati chalyuu.

Cua'ni na' cha' tyacü' lo xee cuichaa,

cha' nga'a ña'q̄ caca co', ñi'yā tañi ña'q̄, nacui Ni.

Sca tsa tlyu tsa caca bi', liñi caca cuayá' ti' lcaa ñati chalyuu lo'o tyalaa tsā bi'.

²¹ Pana cua'ni lyaá na' ji'i lcaa ñati nu ndijña cha' clyu ti' na.

Jua'q̄ nchcui' y cui' Ndyosi. Nguscua jyo'o Joel cha' bi' lo quityi —nacui Pedro—.

²² 'Cu'maq̄ ngu' Israel —nacui yu—, cua'q̄ jyaca mā ji'i cha' nu chcui' na' lo'o mā juani: Ngu' Nazaret laca Jesús. Nguxtyucua y cui' Ni ji'i yu lo'o ngua'ni yu xcui' cña tonu ca slo mā. Ngulacua tsa ti' mā lo'o na'q̄ mā cña tonu bi', lo'o ngua cuayá' ti' mā cha' xcui' cña ji'i y cui' Ndyosi ngua. ²³ Cua sa'ni la cua jlo ti' y cui' Ndyosi, tya li' cua nchcui' Ni ñi'yā nu caca ji'i Jesús. Ndacha' lo Ni ji'i ngu' cha' cujuui ñati cuxi ji'i y cui' Jesús. Jua'q̄ ngua li'; tsubi' ti ngusñi mā ji'i yu, ngujui'i ca'a mā ji'i yu lo crusi. Cua ndyujuii mā ji'i yu lo'o nda mā cña ji'i ñati cuxi bi', cha' cua ngua'ni ngu' cña cuxi bi' cuentya ji'i mā, ñi'yā nu nacui Ni cha' caca. ²⁴ Pana ná nscua cha' tyanu Jesús ne' cuaá ña'q̄ jyo'o ti yu, bi' cha' ngua'ni y cui' Ndyosi Sti yu cha' ndyu'u yu chaca quiya!. ²⁵ Cua ntsu'u chaca cha' nu nguscua jyo'o cusu' David sa'ni la nu nchcui' cuentya ji'i Jesús ndi'yā:

Xu'na, nacui yu, xcui' ndya'a nu'q̄ lo'o na';

cacua tsa nga'a nu'q̄ slo na', cha' caca tlyu tyiquee na' lo'o nxtyucua nu'q̄ jna';

²⁶ bi' cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na', jua'q̄ tso'o tsa nchcui' na' xqui'ya nu'q̄, cha' chaa tsa ti' na'.

Ti ti ndi'i tyucui ña'q̄ na' xqui'ya cha' ndi'i nu'q̄ cha' ña'q̄sii nu'q̄ jna'.

²⁷ Ná tyanu cresiya jna' su ndi'i jyo'o, xqui'ya cha' ná ta nu'q̄ chacuayá' catsu' cuaña' na' jua'q̄ ti, cha' ntsu'u tsa tyiquee nu'q̄ ña'q̄ nu'q̄ jna';

²⁸ cua ngulu'u nu'q̄ tyucui su tsa'a na' cha' tyi'i na' ca slo nu'q̄.

Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' stu'ba ti tyi'i na' lo'o nu'q̄ li'.

Jua'q̄ nguscua jyo'o David lo quityi.

²⁹ 'Pana jlo ti' cu'maq̄ cha' chañi cha' ngujuii David, nu jyo'o cusu' ji'na —nacui Pedro—. Sa'ni tsa ngujuii bi'; nguxatsi' ngu' ji'i li', lo'o jua'q̄ tya ntsiya cuaá ji'i jyo'o bi' juani. ³⁰ Tu'ba ji'i y cui' Ndyosi ngua jyo'o David bi'; jlo ti' yu cha' nda Ni cha' liñi lo'o yu lo'o nchcui' Ni cha' sca ñati tya'a natí ji'i y cui' yu cala nde loo la, bi' caca nu Cristo. Caca Cristo bi' rey, ñi'yā lo'o ngua y cui' David rey. ³¹ Ngua cuayá' ti' yu tya sa'ni la cha' ntsu'u cha' tyu'u nu Cristo bi' chaca quiya' lo'o cua ngujuii, bi' cha' nchcui' yu cha' ná tyanu cresiya ji'i Cristo su

ndi'í jyo'o, ná catsu' cuaña' Cristo li'. ³² Cha' liñi laca cha' ngua'ni y cui' Ndyosi cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya' —nacui Pedro—. Liñi nda ya cha' lo'o cu'ma, cha' cua na'a ya ji'i yu chaca quiya' cha' lu'ú yu. ³³ Li' ñaa y cui' Ndyosi yaqui'ya Ni ji'i Jesús cha' tyaa yu ca slo y cui' Ni. Juaní ndi'í Jesús nde la'a tsu' cui su tlyu ca su ntucua y cui' Ndyosi. Cua nda y cui' Ndyosi Sti yu Xtyi'i y cui' Ni ji'i Jesús, lo'o nu juani cua nda Jesús Xtyi'i y cui' Ni cha' tyalaa nde chalyuu. Lcaa cha' nu cua ndyuna ma, lcaa cha' nu cua na'a ma tsá juani, bi' laca cña nu ngua'ni y cui' Jesús. ³⁴ Ná ndyaa jyo'o David ña'a lu'ú ti ca slo y cui' Ndyosi, bi' cha' jlo ti' na cha' si'i cha' ji'i y cui' ca yu nchcui' cha' nu nguscua nu David bi' lo quityi, nu ndi'ya nchcui':

Cua nchcui' y cui' Ndyosi lo'o nu Xu'na na':

"Tyucua nu'ú la'a tsu' cui' jna".

³⁵ Caca nu'ú loo ji'i lcaa ñati nu laca tya'a cusuu nu'ú", nacui y cui' Ndyosi ji'i.

Jua'a nguscua jyo'o David lo quityi —nacui Pedro—.

³⁶ 'Ntsu'u sca cha' ji'i y cui' Jesús nu nga'a cha' ca cuayá' ti' lcaa na nu laca na ngu' Israel: La cui' Jesús nu ngujui'i ca'a na ji'i lo crusí cha' cujuí na ji'i, la cui' yu bi', cua nda y cui' Ndyosi chacuayá' ji'i yu cha' caca yu Xu'na na, cha' laca yu nu Cristo.

³⁷ Lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Pedro, ntyuju'u tsa ti'

ngu' li'. Nchcuane ngu' ji'i Pedro lo'o ji'i lcaa ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús tya clyo:

—¿Ñi'ya cua'ni ya juani? —nacui ngu' ji'i ngu' bi'.

³⁸ —Tso'o si caca tyuju'u ti' ma ji'i cha' cuxi, lcaa cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ma xtyanu ma ji'i li' —nacui Pedro ji'i ngu'—. Lo'o jua'a tyucuatyua ngu' ji'i ma chacuayá' ji'i Jesús li'. Cuityi Ni lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i ma li', jua'a ta Ni Xtyi'i y cui' Ni cha' tyanu Ni ne' cresiya ji'i ma. ³⁹ Liñi tsa cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o ma lo'o nchcui' Ni cha' tyanu Xtyi'i y cui' Ni ne' cresiya ji'i ma, lo'o ne' cresiya ji'i sñi' ma tyanu Xtyi'i y cui' Ni, lo'o ne' cresiya ji'i ngu' nu ndi'í tyijyu' tyanu Ni; tyanu Ni ne' cresiya ji'i lcaa ñati nu cua ngusubi y cui' Ndyosi ji'i.

⁴⁰ Tya quiña'a la cha' nchcui' Pedro lo'o ngu' li'. Liñi tsa ngulo yu cña ji'i ngu':

—Xtyanu ma ji'i ñati nu ndu'ni xcui' cha' cuxi —nacui yu ji'i ngu'.

⁴¹ Lcaa ngu' nu jlya ti' cha' nu nchcui' Pedro lo'o ngu', ndyaa ngu' bi' cha' tyucuatyua ngu' ji'i ngu' bi' chacuayá' ji'i Jesús. La cui' tsá bi' nguxana sna mil tya'a ñati ngusñi ngu' cha' ji'i Jesucristo. ⁴² Ndyuna tso'o lcaa ngu' bi' cha' nu ngulu'u ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya clyo ji'i ngu'. Tso'o ntsu'u tyiquee ngu' bi', stu'ba ti ndi'í ngu', lu'ba ti nchcui' ngu' lo'o y cui' Ndyosi; stu'ba ti ndacu ngu', stu'ba ti

ndyu'ni tlyu lcaa ngu' bi' ji'i Jesucristo.

Ndi'ya ngua'ni ñati ji'i Jesucristo clyo

⁴³ Ndube tsa ti' lcaa ngu' quichí bi' ji'i cña nu ndyu'ni ycui' Ndyosi, cha' cua quiña'a cña tonu ngua'ni ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya clyo chacuayá' ji'i Ni. ⁴⁴ Lcaa ngu' stu'ba ti ndi'i ngu' lo'o tya'a ngu' nu ntsu'u cha' ji'i Jesucristo, nda ngu' cha'tso'o nu ntsu'u ji'i ngu' cha' tacha ngu' ji'i tya'a ngu'; ⁴⁵ ndyu'ndyu' lcaa na nu ntsu'u ji'i ngu', cha' caja cñi nu tacha ngu' ji'i tya'a ngu' nu ná ntsu'u cha' tso'o ji'i tsiya' ti.

⁴⁶ Lcaa tsä ndyu'u ti'i ngu' bi' ne' laa tonu ji'i ngu' judío, jua'a stu'ba ti ndacu ngu' bi' to' tyi tya'a ngu'. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' bi', tso'o ti nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu', ⁴⁷ cha' ndu'ni tlyu ngu' bi' ji'i ycui' Ndyosi. Tso'o nchcui' lcaa ñati quichí ji'i ngu' bi', jua'a lcaa tsä quiña'a la ñati ngusñi ngu' cha' ji'i Jesucristo; ndyu'ni lyaá Ni ji'i ngu' bi' li'. Bi' cha' quiña'a la ñati ndyatu nu ndyu'u ti'i lo'o taju ñati ji'i Jesucristo bi' li'.

3

Ngua'ni ngu' jo'o ji'i nu quicha quiya'

¹ Ngua sca tsä ndyaa Pedro lo'o Juan ne' laa tonu. Hora cua sna nde ngusii ngua, bi' hora laca nu nchcui' ngu' loyuu bi' lo'o ycui' Ndyosi. ² Nga'a sca nu quicha quiya' to' laa, ca ña'a quicha quiya'

yu nu lo'o ngula yu. Lcaa tsä ndya'a lo'o tya'a nu quicha bi' ji'i yu to' laa tonu, nu to' laa nu nda'ya tsa ña'a ndu'ni ngu' quichí ji'i. Nga'a yu to' laa ndijña yu msta ji'i ngu' nu lo'o lijya' ngu' to' laa li'. ³ Cua na'a nu quicha bi' ji'i Pedro lo'o ji'i Juan, lijya' ngu' cha' tsaa ngu' ne' laa, ngüijña yu msta ji'i ngu' bi' li'. ⁴ Ndyatu se'i ti Pedro lo'o Juan cha' ña'a tso'o ngu' ji'i nu quicha bi'. Li' ndacha' Pedro ji'i yu:

—Ña'a nu'u xi ji'i ya —nacui Pedro ji'i yu.

⁵ Ndyuna tso'o yu, ngua ti' yu cha' cua ta ti ngu' msta ji'i yu.

⁶ —Ná ntsu'u cñi jna' —nacui Pedro ji'i—, chaca lo cña ntsu'u jna' cha' cua'ni na' lo'o nu'u —nacui—. ¡Chacuayá' ji'i Jesucristo Nazaret ni!, tyatu nu'u cha' tya'a nu'u ycui' ti.

⁷ Li' ngusñi Pedro ya' yu tsu' cui' cha' xatu ji'i yu li'. Hora ti ngua tso'o quiya' yu, lo'o yane quiya' yu ngua tso'o. ⁸ Tajua' tsa ndatü yu bi', nguxana yu ndya'a yu li'; ndyatü yu ndyaa yu ne' laa tonu lo'o ngu' bi' li', ndya'a yu ndyacuä yu cha' chaa tsa ti' yu, cha' ngua tso'o quiya' yu ndya'a yu. Ngua'ni tlyu yu ji'i ycui' Ndyosi cha' ngua'ni Ni cha' ngua tso'o quiya' yu. ⁹ Cua na'a lcaa ñati ji'i yu ne' laa, cha' tso'o ti nchca ndya'a yu, cha' ndyu'ni tlyu yu ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁰ Nslo ngu' ji'i yu, cha' la cui' yu quicha quiya' nu cua nchca'a to' laa

bi' ndijña yu mstā ji'i ngu' lcaa tsā laca yu bi'. Ndube tsa ti' ngu' li', ngulacua tsa ti' ngu' cha' cua ngua tso'o quiya' yu.

Cha' nu nda Pedro lo'o quiña'a ñati

¹¹ Ndū Pedro lo'o Juan to' laa tonu su nacui ngu' "Corredor ji'i Salomón" li'. Lo'o nu qui'yu nu ngua tso'o quiya' bi' ni, ndū yu lo'o ngu'; ña'a ti nga'a yu ngusñi yu ya' ngu' bi'. Li' quiña'a tsa ngu' quichi ngusna liyq slo ngu' bi', cha' ndube tsa ti' nu ngu' quiña'a bi' ñi'yq nu ngua, cha' ngua tso'o quiya' yu quicha bi' li'. ¹² Cua na'a Pedro ji'i ñati cha' quiña'a tsa ngu' ndyalaa ngu' slo. Li'nchcui' Pedro lo'o ngu' quiña'a bi' ñi'yq nu ngua ji'i nu quicha bi':

—Cu'maq̄ ngu' Israel —nacui Pedro ji'i ngu'—, ¿ni cha' laca ndube tsa ti' ma? —nacui—. Na ndū ti ma nxñā'a tsa ma ji'i ya —nacui—. Ndube tsa ti' ma ña'a ma na ca ndyaca ji'i nu qui'yu re. Nacui ma cha' nchca tsa ji'i ya; ngua'ni ya cha' ndyaca tso'o yu re xqui'ya cha' tso'o tsa cha' nu ndu'ni yalcaa tsā, nti' ma. Si'i jua'a. Jesús laca nu ngua'ni cha' ndyaca tso'o quiya' yu re. ¹³ Ycui' Ndyosi Sti na ni, la cui' Ni laca nu ngua'ni tlyu jyo'o cusu' ji'na ji'i tya sa'ni la, masi jyo'o Abraham, masi jyo'o Isaac, masi jyo'o Jacob; lcaa jyo'o cusu' ji'na ngua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi bi'. Ycui' Ndyosi laca nu cua

nda chacuayá' ji'i Jesús Sñi' ycui' Ni cha' caca tlyu yu. Ntejeya' ma ji'i nu Jesús bi' tsubi' ti, ndyaa lo'o ma ji'i yu, ndyaa ma ngusta ma qui'ya ji'i yu slo ngu' nu laca loo; nu lo'o ngua ti' gobernador Pilato cha' tylu'u Jesús laja ti, ná ntaja'a ma li'. ¹⁴ Xcui' cha' tso'o ngua'ni nu Jesús bi', xcui' lubii cresiya ji'i yu, lo'o ná nda ma chacuayá' tylu'u yu laja ti li'. Ngüijña ma chacuayá' ji'i gobernador bi', cha' tylu'u laja ti chaca nu laca preso, nu cua ndyujuui ji'i tyuu tya'a ñati. ¹⁵ Lo'o li' ngüijña ma chacuayá' cujuui ngu' ji'i Jesús, masi ycui' Jesús laca nu nda chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ñati. Li' ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o cua ngujuui yu. Jlo ti' ya cha' chañi laca cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya', cha' cua na'a ya ji'i yu ña'a lu'ú ti yu chaca quiya'!

¹⁶ 'Cua nslo ma ji'i nu qui'yu re nu ngua quicha yu nquicha' —nacui Pedro ji'i ngu'—. Lo'o juani cua ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o yu re, xqui'ya cha' jlyta ti' ya ji'i Jesús. Nchca tsa ji'i nu Jesús bi' cua'ni cha' tyaca tso'o ñati; taca ña'a ma cha' chañi cha' bi', cha' ngua tso'o yu re juani.

¹⁷ 'Cu'maq̄ ngu' tya'a quichi tya na, jlo ti' na' cha' ná ngua tii ma tilaca ngua Jesús nu lo'o ngüijña ma chacuayá' cha' cujuui sendaru ji'i yu. Lo'o jua'a nu ngu' nu laca loo

ji'i mä, ná ngua tii ngu' na laca nu ngua'ni ngu', si cha' tso'o, si cha' cuxi ngua'ni ngu' li'. ¹⁸ Cua laca cha' juani, la cui' cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o jyo'o cusu' ji'na sa'ní la, la cui' cha' nu nguscua ngu' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi. Quityi bi' nchcui' cha' ti' tsa cua'ni quicha ngu' ji'i Jesucristo; jua'a cujuui ngu' ji'i Jesús, la cui' Jesús nu nda ycui' Ndyosi ji'i yaq̄a lo yuu chalyuu. ¹⁹ Bi' cha' ntsu'u cha' ca tyuju'u ti' mä ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee mä ji'i, cuati jña mä cha' clyu ti' ji'i ycui' Ndyosi cha' cuityi Ni lcaa cha' cuxi nu ngua'ni mä. Cua'ni nu Xu'na na cha' taca ca tso'o cresiya ji'i mä chaca quiya' li'. ²⁰ Cuati culo ycui' Ndyosi cña ji'i Jesús cha' tyaa chaca quiya', la cui' Jesús nu ngusubi Ni ji'i cha' caca nu Xu'na na. ²¹ Ntsu'u cha' tyanu Jesús ca slo Ni nu juani ti; pana tiya' la, li' tyalaa sca tsä lo'o chaca quiya' cua'ni cucui ycui' Ndyosi ji'i lcaa na nu ntsu'u chalyuu, cha' li' tyaa Jesús. Jua'a laca cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o jyo'o cusu' ji'na, cha' nu nguscua ngu' lo quityi cua sa'ní la. ²² Tyempo bi' ndi'ya nguscua jyo'o Moisés bi': "Ni'ya ngulo ycui' Ndyosi cña jna' cha' ta na' cha' ji'i Ni lo'o mä, jua'a culo nu Xu'na na cña ji'i sca nu cusu' tya'a quichä tyi na ca nde loo la. Taquiya' mä lcaa cha' nu chcui' nu cusu' bi' lo'o mä. ²³ Si ntsu'u sca ñatä nu ná nti' taquiya' cha' nu ta nu cusu' bi', tye cha' ji'i

ñatä bi' li'; ná caca ñatä bi' ñatä ji'i ycui' Ndyosi." Jua'a nscua cha' lo quityi bi'.

²⁴ 'La cui' jua'a nguscua lcaa jyo'o cusu' ji'na lo quityi ji'i ycui' Ndyosi sa'ni la; masi quityi nu nguscua jyo'o Samuel, masi quityi nu nguscua lcaa jyo'o cusu' bi', nguscua ngu' cha' caa Jesucristo lo yuu chalyuu. Lo'o juani cua ngua cha' nu nchcui' ngu' bi'. ²⁵ Lcaa na laca na tya'a ñatä ji'i jyo'o cusu' nu nguscua quityi ji'i ycui' Ndyosi bi'; na cua ngüini cha' ji'i Ni lo'o jyo'o cusu' ji'na bi', lo'o jua'a ngua cha' ndyanu cha' bi' cuentya ji'na juani, cha' tya'a ñatä ji'i jyo'o cusu' bi' laca na. Ndi'ya nchcui' ycui' Ndyosi lo'o Abraham, nu jyo'o cusu' ji'na bi': "Sca ñatä tya'a nu'ü nu tyi' chalyuu nde loo la", nacui Ni ji'i, "bi' laca nu cua'ni cho'o cresiya ji'i lcaa lo ñatä chalyuu". ²⁶ Ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ndyu'ü nu sca ti Sñi' ycui' ca chaca quiya' lo'o ngujuii yu, jua'a ngulo Ni cña ji'i yu cha' clyo caa yu ca slo na ca nde. Cua nti' Ni cha' ca lubii cresiya ji'na, bi' cha' cua ñaa Sñi' ycui' Ni cha' xtyucua ji'na, cha' caca culotsu' na ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'na.

4

Ndyaa lo'o ngu' ji'i Pedro lo'o ji'i Juan

¹ Tya ndü Pedro lo'o Juan nchcui' lo'o ngu' ne' laa nu lo'o ngulaa sti jo'ó. Yaq̄a ngu'

lo'o xu'na ngu' policía nu ndi'i cuā ne' laa tonu, lo'o nu ngu' saduceo yaa. ² Ñasi'i tsa ngu' bi', cha' nclyu'u Pedro lo'o Juan ji'i ñati; nclyu'u ngu' cha' ñi'yä lo'o ndyu'u Jesucristo chaca quiya' lo'o ngujuii yu, jua'a nga'a cha' tyu'u lcaa jyo'o ñati chaca quiya' nde loo la. ³ Li' ngulo ngu' cña cha' xñi ngu' policía ji'i Pedro lo'o ji'i Juan, cha' su'ba ngu' ji'i ne' chcuā sca talya, cha' ngusii tsa lo'o ngujui ngu' bi' ji'i ngu'. ⁴ Tso'o tsa ndyuna quiña'a ñati cha' ji'i y cui' Ndyosi nu ngulu'u ngu' bi' ji'i ngu', hora ti ngusñi ngu' cha' bi'. Cua ntsu'u ca'yu mil tya'a nu qui'yu ti nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo li'.

⁵ Ca chaca tsä ndyu'u ti'i ngu' nu laca loo ji'i ngu' quichi Jerusalén, lo'o ngu' cusu' ji'i quichi, lo'o ñati nu nclu'u cha' jo'ó ji'i ngu' ne' laa. ⁶ Nga'a Anás nu ngua xu'na sti jo'ó, jua'a nga'a Caifás, lo'o Juan, lo'o Alejandro, nga'a lcaa tya'a sti jo'ó nu laca loo. ⁷ Ngulo ngu' ji'i Pedro lo'o ji'i Juan ne' chcuā, ñaa lo'o ngu' ji'i ngu' bi' ca slo ngu' nu laca loo. Li' nchcuane nu ngu' cusu' bi' ji'i ngu':

—¿Ñi'ya ngua'ni mä cha' ndyaca tso'o yu quicha quiya' bi'? —nacui' ngu' ji'i ngu'—. ¿Tilaca laca nu nda chacuayá' cha' cua'ní mä jo'o ji'i yu?

⁸ Li' tso'o tsa nguxtyucua Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'i Pedro, bi' cha' ngua ji'i yu nguxacui'

yu cha' ji'i ngu' nu laca loo, jua'a ji'i ngu' cusu' bi':

—Cu'mä ngu' cusu' nu laca loo ji'i ya —nacui' Pedro ji'i ngu'—, ⁹ cua nchcuane mä ji'i ya ni cha' laca nguxtyucua ya ji'i yu re nu ngua quicha quiya' —nacui'—, ni cha' ngua'ni ya jo'o ji'i yu re —nacui'—. ¹⁰ Cua'a jyaca mä xi lacua. Ta na' sca cha' lo'o mä, lo'o lcaa ngu' loyuu re, cha' y cui' Jesucristo laca nu ngua'ni cha' ndyaca tso'o nu quicha re. La cui' Jesús Nazaret nu ndyujuii mä ji'i lo crusí, bi' laca nu cua ngua'ni y cui' Ndyosi cha' ndyu'u chaca quiya' lo'o ngujuii. Y cui' Jesús bi' nda chacuayá' cha' ngua tso'o quiya' yu re, bi' cha' ndu yu ca nde tso'o ti yu juani. ¹¹ Ñi'ya laca sca cuityi ni'i nu nchcuāa sca quee tonu cha' ná tso'o nti' cuityi, masi stu'ba tsa ña'a loo, jua'a laca cu'mä cha' ná ntaja'a ma cuna mä cha' nu cua nchcui' Jesús lo'o mä; ñi'ya laca quee bi' nu cua nchcuāa mä ji'i, jua'a laca y cui' Jesús, cha' ná ndaquiya' mä ji'i yu tsiya' ti. Pana juani loo la laca nu Jesús bi', ¹² bi' cha' nchca ji'i cua'ní lyaáji'na ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'na; ná ntsu'u xa' ñati tyucui ña'a chalyuu nu nchca la ji'i, cha' sca ti ji'i Jesús cua nda y cui' Ndyosi chacuayá' cua'ní cña bi'.

¹³ Ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Pedro, cuati ña'a tsa ngu' ji'i Pedro lo'o Juan:

—¿Ni cha' laca ná ntsii ngu' re nchcui' ngu' lo'o na?

—nacui^q ngu'—. Si'i ñati^q tlyu laca ngu', si'i ñati^q nu ngua tsa'^q quityi laca ngu' re.

Li' ngua tii^q ngu' cusu' cha' cua nguta'^q ngu' lo'o Jesús.¹⁴ Nga'aa^q ngujui la cha' nu chcui^q ngu' cusu' lo'o ngu' bi', cha' stu'ba ti ndu^q ngu' lo'o yu nu ngua quicha bi'.¹⁵ Li' ngulo^q ngu' cña cha' tyu'u nu ca ta'a sna ti^q ngu' bi' nde liya', cha' cuana ti chcui^q ngu' cusu' lo'o tya'a ti^q ngu':

¹⁶ —¿Ñi'y^q cua'ni na lo'o^q ngu' jua? —nacui^q ngu' cusu'—. Cua ngua'ni^q ngu' sca cha' tlyu, lo'o jlo ti^q lcaa^q ngu' quichi^q Jerusalén re cha' bi' —nacui^q ngu'—. Ná taca ñacui^q na cha' cha' cuiñi laca bi' —nacui^q ngu'—.¹⁷ Pana ná tso'o si cuna xa' la ñati^q cha' ji'i^q Jesús; bi' cha' tso'o si xcutsii^q na ji'i^q ngu' jua, cha' ná culu'u^q ngu' ji'i^q xa' ñati^q tilaca laca Jesucristo.

¹⁸ Li' ngusi'ya^q ngu' cusu' ji'i^q ngu' bi', cha' tyaq^q ngu' nde ni'i^q chaca quiya'. Ngulo^q ngu' cusu' cña ji'i^q ngu' bi' li':

—Nga'aa chcui^q m^q tsiya' ti cha' ji'i^q Jesucristo lo'o xa' ñati^q —nacui^q ngu' cusu' ji'i^q ngu'—.

¹⁹ Nguxacui^q Pedro lo'o Juan cha' ji'i^q nu^q ngu' cusu' bi' li':

—Ná cube tsa ti^q cu'm^q,¹⁸ ngu' cusu' —nacui^q ngu' ji'i^q ngu' bi'—. ¿Ha ntsu'u cha' cua'ni ya cña nu culo cu'm^q ji'i^q ya? ¿Ha ná tso'o la nti^q cu'm^q cha' cua'ni ya cña nu ngulo^q y cui' Ndyosi ji'i^q ya?²⁰ Tso'o la nti^q ya cha' cua'ni ya cña nu ngulo^q y cui' Ndyosi ji'i^q ya; bi' cha' ná tye chca cha'

chcui^q ya lo'o ñati^q, lcaa cha' nu cua na'^q ya ji'i^q Jesús, lo'o lcaa cha' nu cua ndyuna ya, cha' nu chcui^q yu lo'o ya.

²¹ Nguia ti^q ngu' cusu' xcutsii^q ngu' ji'i^q Pedro lo'o Juan, bi' cha' chaca quiya' lye la chcui^q ngu' cusu' bi' lo'o^q ngu'. Lo'o li' nda^q ngu' cusu' chacuayá' cha' tyaa^q ngu' laja ti; ná^q ngua ji'i^q ngu' nu laca^q loo xcube'^q ngu' ji'i^q Pedro lo'o ji'i^q Juan, cha' ndyutsii^q ngu' cusu' bi' ji'i^q ngu' quichi, cha' nu^q ngu' quichi ni, lye tsa ndya xlya'be^q ngu' ji'i^q y cui' Ndyosi cha' ngua tso'o^q yu quicha quiya' bi'.²² Cua nteje tacui tu'ba yija ntsu'u nu quicha bi' lo'o^q ngua'ni Ni cha' ndyaca tso'o^q yu.

*Ca ta'a ñati ji'i Jesucristo
nchcui' lo'o y cui' Ndyosi*

²³ Nu lo'o nda^q ngu' cusu' chacuayá' cha' tyaa^q ngu' laja ti, li' hora ti ndu'u^q ngu' ndyaa^q ngu' ca slo nu^q ngu' tya'a ndya'^q ngu'. Nda^q Pedro lo'o Juan cha' lo'o lcaa tya'a^q ngu', lcaa ña'^q cha' nu chcui^q sti jo'ó, lcaa ña'^q cha' nu nda^q ngu' cusu' bi' lo'o^q ngu'.²⁴ Lo'o^q cua ndyuna tya'a^q ngu' cha' bi', stu'ba ti chcui^q lcaa^q ngu' lo'o^q y cui' Ndyosi li':

—Ndyosi Sti ya —nacui^q ngu'—, nu'u^q laca nu Xu'na ya, nu'u^q laca nu laca^q loo la —nacui^q ngu'—. Cua ngüiñá nu'u^q lcaa chalyuu, lo'o lcaa nde cu^q, lo'o lcaa tyujo'o; cua ngüiñá nu'u^q lcaa na nu ntsu'u^q chalyuu —nacui^q ngu'—.²⁵ Nda^q nu'u^q Xtyi'i^q y cui' nu'u^q ji'i^q David^q jyo'o

cusu' ji'i ya, nu lo'o nguscua
yu cha' cuentya jinu'u lo
quityi. Ndi'ya nscua cha' lo
quityi bi':

¿Ni cha' laca tyaala tsa ngu'
xa' loyuu?

Nclyacua tsa ti' ngu' bi',
cha' cua'ni cuxi ngu';
pana ná nchca ji'i ngu'
cua'ni ngu' cha' cuxi
bi'.

26 Cua ndyu'u ti'i lcaa nu
laca xu'na chalyuu re
lo'o nu laca loo ji'i lcaa
quichi,

cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o ycui'
Ndyosi nu Xu'na na,
jua'a lo'o Cristo nu
ngusubi ycui' Ndyosi
ji'i.

27-28 'Ni'ya nu cua nchcui'
quityi jinu'u nu nguscua
jyo'o David sa'ni la bi'
—nacui' ngu' ji'i ycui' Ndyosi
Sti na—, jua'a cua ndyu'u ti'i
ngu' nu laca loo ji'i quichi
re cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o
Jesús Sñi' ycui' nu'u, masi
xcui' lubii tsiya' ti cresiya
ji'i nu Jesús bi'; la cui' yu
laca nu ngusubi nu'u ji'i
—nacui' ngu'—. Ndyu'u ti'i

Herodes lo'o Poncio Pilato,
lo'o ngu' xa' loyuu, lo'o ngu'
tya'a ya nde loyuu re. Li'
ngua'ni ngu' lcaa cña nu
nda nu'u chacuayá' ji'i ngu'
bi' cha' cua'ni ngu'; ni'ya
nu nda nu'u cha' lo'o ngu'
sa'ni, la cui' jua'a ngua cha'
yija re —nacui' ngu' ji'i ycui'
Ndyosi—. 29 Xu'na ya, ña'a
nu'u ca nde juani cha' tyaala
tsa ngu' ña'a ngu' ji'i ya. Nti'
ya cua'ni ya cña nu ngulo
nu'u ji'i ya, bi' cha' xtyucua

nu'u ji'i ya juani cha' caja
juersa ji'i ya, cha' ná cutsii ya
nu lo'o ta ya cha' jinu'u lo'o
ñati re —nacui' ngu'—. 30 Ta
nu'u chacuayá' cha' tyaca
tso'o ngu' quicha; cua'ni
Jesús Sñi' nu'u nu xcui' lubii
cresiya ji'i quiña'a tsa cña
tonu, cha' jua'a cube tsa ti'
ngu' jinu'u. Tsa lo cua ti cha'
chcui' ya juani.

31 Lo'o cua ndye cha'
nchcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi,
li' ngüiña ni'i su nga'a ngu'
bi'. La cui' hora jlo ti' ngu'
cha' chañi cha' ndyanu Xtyi'i
ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i
lcaa ngu' bi' li', bi' cha' nga'aa
ndyutsii ngu' lo'o nda ngu'
cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o xa'
ñati.

*Lcaa na nu ntsu'u ji'i ngu'
ngusa'be ngu' ji'i lo'o lcaa
tya'a ngu'*

32 Se'i ti ndi'i lcaa ngu' nu
ngusñi cha' ji'i Jesucristo,
stu'ba tsa ndu'ni lcaa ngu'
bi' lo'o tya'a ngu', sca ti cha'
ntsu'u tyiquee lcaa ngu'. Nda
ngu' lcaa na nu ntsu'u ji'i ngu'
cha' xtyucua ji'i lcaa ngu' lo'o
tya'a ngu'. 33 Lo'o nu ngu'
nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo
tya clyo ni, tlyu tsa tyiquee
ngu' nchcui' ngu' lo'o xa' ñati
cha' cua na'a ycui' ca ngu' ji'i
Jesús nu Xu'na na lo'o cua
ndyu'u yu chaca quiya', nu
lo'o ngujui yu. Lo'o jua'a
nguxtyucua ycui' Ni ji'i lcaa
ngu' bi', cha' tso'o ti cua'ni
ngu' lo'o lcaa ñati. 34 Tso'o tsa
tyiquee lcaa ngu' nu ntsu'u
cha' ji'i lo'o Jesucristo, bi' cha'
ni sca tya'a ngu' nga'aa ntsu'u

na nu lyiji ji'í ngu', cha' lcaa
ngu' nu ntsu'u ni'í ji'í, lcaa
nu ntsu'u xi yuu ji'í, ndyujujui'
ngu' na bi', cha' caja ñi'ya tyiji
yu'ú ji'í ngu' lo'o tya'a ngu'.
35 Nda ngu' cñi bi' ji'í ngu'
nu ngua tsa'q ji'í Jesucristo
tya clyo cha' tacha ngu' cha'
bi' ji'í tya'a ngu' li'. Ngu' bi'
jlo ti' si ntsu'u na nu lyiji
ji'í xa' tya'a ngu'. 36 La cui'
jua'q ngua'ni sca ngu' Chipre
nu naa José. Ngu' Leví laca
yu; ñi'ya ndu'ni xirta cña ne'
laa, jua'q ndu'ni ngu' Leví bi'
cña. Xa' xtañi ngusta nu tii
tyucuua tya'a ngu' bi' ji'í nu
José bi'; Bernabé ngua xtañi
yu li', cha' tso'o tsa nxaala' yu
tyiquee tya'a ñati. 37 Ntsu'u
xi yuu ji'í yu bi'. Lo'o cua
ndyujujui' yu yuu bi' ji'í xa'
ñati, li' ñaa nu Bernabé bi',
nda yu lcaa cña caya' lo yuu
bi' ji'í ngu' nu ngua tsa'q ji'í
Jesucristo tya clyo.

5

Nilo'o Ananías lo'o Safraji'i ycui' Ndyosi

¹ Lo'o jua'q ntsu'u chaca yu
nu naa Ananías, lo'o clyo'o
yu naa Safira. Ndyujui' ngu'
xi yuu ji'í ngu' ji'í xa' ñati.
² Li' ndyaa nu qui'yu bi' slo
nu tii tyucuua tya'a ngu' nu
ngua tsa'q ji'í Jesucristo tya
clyo; pana tsa cla'be ti cña
nda yu ji'í ngu', cha' cuaana
ti nguxco'o yu nu chaca tya
cla'be cña bi' toni'ji'í yu. Lo'o
jua'q ngua cuayá' ti' clyo'o yu
lcaa ña'q nu ngua'ni yu bi'.
³ Nchcui' Pedro lo'o yu li':

—Ananías —nacui—, ¿na
laca ngua hi? ¿Ni cha' laca
nda nu'ú chacuayá' ji'í nu
xña'q nu naa Satanás cha'
caca loo ne' cresiya jinu'ú?
Bi' laca nu ngua'ni cha'
nguñilo'o nu'ú ji'í Xtyi'i y cui'
Ndyosi —nacui Pedro ji'í yu
bi'—. Nacui nu'ú cha' nde
laca lcaa cña nu ngujui jinu'ú
lo yuu bi', lo'o si'i lcaa cña
laca re. ⁴ Yuu jinu'ú laca bi'
niquicha', lo'o jua'q cua ntsu'u
chacuayá' jinu'ú cua'ni na
laca nu nti' nu'ú cua'ni lo'o
cña bi'. ¿Ni cha' laca nguñilo'o
nu'ú ji'í ya lacua? Ná liñi cha'
nu ngua'ni nu'ú, cha' nu cua
nacui nu'ú cha' lcaa cña bi'
laca re, lo'o si'i jua'q laca bi'.
Si'i lo'o ñati ti nda nu'ú cha'
cuiñi bi', lo'o y cui' Ndyosi
cua nda nu'ú cha' cuiñi bi'
—nacui Pedro ji'í nu qui'yu
bi'.

⁵ Lo'o ndyuna Ananías cha'
bi', li' nclyú yu lo yuu. Na
nclyú ti yu, ngujuii yu li'.
Ndyutsii tsa lcaa ngu' nu ndi'í
cacua ti li'. ⁶ Yala ti lijyá xi
ngu' cuafí', ngüixiíngu' late'
chu' jyo'o bi', ngulo ngu' ji'í
nde liya!. Li' ndyaa lo'o ngu'
ji'í, ndyaa cha' tyatsi'.

⁷ Cua nteje tacui sna hora
lo'o ñaq clyo'o jyo'o bi' li',
pana ná jlo ti' ma' na laca
ngua ji'í jyo'o bi'. ⁸ Li' nchcui'
Pedro lo'o nu cuna'q bi':

—Cacha' nu'ú jna' —nacui
ji'í—, ¿ha tsa lo cua ti cña nda
ngu' ji'í mä cha' ndyujujui' mä
yuu bi' ji'í ngu'?

—Chañi —nacui nu cuna'q
bi'—, la cui' tsa lo cua ti cña
nda ngu' ji'í ya.

⁹ —¿Ni cha'laca ngua'ni ma' jua'a? —nacui Pedro li'—. Tyucuua mä, cua ngua'ni stu'ba mä cha' lo'o tya'a mä cha' cua'ni cuayá' mä ji'i Xtyi'i ycui' Ndyosi, si jlo ti' Ni, si ná jlo ti' Ni cha' cuiñi mä —nacui—. Cua'a jyacä xi ñi'yä ndañi quiya' ngu' cuañi' nu lijyä ndyaa nguxatsi' ngu' ji'i jyo'o clyo'o nu'u. La cui' jua'a tsaa lo'o ngu' jinu'u juani.

¹⁰ Hora ti nclyú nu cuna'a bi' lo yuu; slo ti Pedro nclyú, ngujuii ca li'. Li' ñaqä ngu' cuañi' na'a ngu' cha' lo'o nu cuna'a bi' ngujuii. Hora ti ndyi'ya ngu' ji'i jyo'o ma', ndyaa lo'o ngu' ji'i, ndyaa cha' tyatsi' sii' ti cuaá su nguatsi' jyo'o clyo'o; ca bi' nguxatsi' ngu' ji'i. ¹¹ Ndyutsii tsa lcaa ngu' nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo cha' jua'a ngua ji'i jyo'o Ananías lo'o clyo'o yu, lo'o jua'a ndyutsii tsa lcaa ñati nu ndyuna cha' bi'.

Ngua'ni ngu' tyuu tya'a cha' tlyu chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi

¹² Quiña'a tsa chacuayá' nda ycui' Ndyosi ji'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya clyo, bi' cha' ngua'ni ngu' quiña'a tsa cha' tlyu ca su ndi'i ngu' quichí. Ngulacua tsa ti' ngu' quichí xqui'ya cña tlyu bi'. Lcaa ngu' nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo ni, ndyu'u ti'i ngu' ca su nacui' ngu': "Corredor ji'i Salomón", cha' stu'ba ti ntsu'u tyiquee lcaa ngu' bi'; ca to' laa tonu laca corredor bi'. ¹³ Xa' la ngu'

quichí ni, ndyutsii tsa ngu'; ná ndya'a ngu' slo ngu' bi', masi tso'o tsa nchcui' ngu' ji'i lcaa ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo. ¹⁴ Li' ndyuna tyuu tya'a ñati cha' ji'i ycui' Jesucristo nu Xu'na na, jlya ti' ngu' cha' bi' li'. Stu'ba ti ngusñi ngu' cha' bi', masi nu cuna'a, masi nu qui'yu, ngusñi ngu' cha' ji'i ycui' nu Xu'na na. ¹⁵ Li' ndyaa ngu' quichí bi', ndyaa qui'ya ngu' ji'i ngu' quicha nu ntsiya slo ngu'. Li' ngusta ngu' ji'i ngu' quicha bi' lo jaa', masi lo qui'ña, cha' tsaa lo'o ngu' ji'i ngu' quicha bi' ca to' calle su tyeje tacui Pedro. Ngua ti' ngu' masi cua'a ti tyacala' nu nda Pedro loo ngu' quicha bi', nu lo'o nteje tacui yu. Tyaca tso'o nu quicha bi' li'. ¹⁶ Nguañi cha' bi' lcaa quichí cacua ti, lcaa su ndi'i ñati quicha; bi' cha' ñaa lo'o ngu' ji'i lcaa ngu' quicha nu ntsu'u slo ngu', lo'o ji'i ngu' nu cua ngusñi cui'i cuxi ji'i. Ñaa lo'o ngu' ji'i ngu' quicha bi' nde quichí Jerusalén slo Pedro, lo'o jua'a ngua tso'o lcaa nu ngu' quicha bi' li'.

Nchcube' ngu' ji'i Pedro lo'o Juan

¹⁷ Ñasi'tsa xu'na sti jo'ó ña'a ji'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús tya clyo, xqui'ya cha' quiña'a tsa cña tlyu ndyu'ni ngu' cuentya ji'i Jesús. Lo'o jua'a ngu' saduceo nu tya'a ndya'a sti jo'ó ni, ti'i ti' ngu' ña'a ngu' ji'i ngu' bi'. ¹⁸ Bi' cha' ngulo ngu' cña cha' xñi ngu' ji'i ca ta'a nu tii tyucuua tya'a ngu'

bi', cha' tsaa lo'o ngu' ji'i ngu'
bi' ne' chcuq. ¹⁹ Nu lo'o ngua
talya, li' ndyalaa sca xcä ji'i
ycui' Ndyosi, ngusaala toni'i
su ntsu'u ngu' ne' chcuq cha'
tyu'u ngu' nde liya!. Lo'o
cua ngutu'u ngu' nde liya!, li'
nchcui' xcä bi' lo'o ngu':

²⁰ —Yaa clya mä —nacui—,
yaa mä ne' laa tonu juua cha'
culu'u mä cha' ji'i Jesús ji'i
tya'a ñati mä —nacui—. Ta
mä cha' lo'o ngu' ñi'yä caca
cucui cresiya ji'i ngu' xqui'ya
Jesucristo.

²¹ Ndaquiya' ngu' bi' ji'i
cha' nu nchcui' xcä bi' lo'o
ngu'; bi' cha' lo'o nguxee, li'
ndyatí ngu' bi' ndyaa ngu' ne'
laa tonu cha' culu'u ngu' cha'
bi' ji'i ñati nu ndi'i ca bi'.

Li' ndyaa xu'na sti jo'ó lo'o
ngu' tya'a ndya'ä yu, ngulo
yu cña cha' tyu'u ti'l lcaa ngu'
cusu', lcaa nu laca loo ji'i
ngu' Israel. Cuati ngulo yu
cña cha' tsaa ngu', tsaa culo
ngu' ji'i ngu' nu ntsu'u ne'
chcuq bi', cha' tyäa ngu' bi'
slo yu. ²² Ndyaa ngu' li'; pana
nu lo'o ndyalaa ngu' toni'i
chcuq, nga'aa tucui ntsu'u ne'
chcuq bi'. Hora ti nguxtyu
ngu' ñaa ngu' slo nu ngu'
cusu' bi'.

²³ —Ndyalaa ya toni'i
chcuq —nacui' ngu' ji'i ngu'
nu laca loo bi'—. Nga'ä ya'
toni'i chcuq bi', lo'o ña'ä ti
tya ndi'i ngu' cuä —nacui—.
Pana nu lo'o ngusaala ya
toni'i chcuq, nga'aa tucui
ndi'i ne' chcuq na'ä ya li'.

²⁴ Ngulacua tsa ti' sti jo'ó
lo'o nu laca loo ji'i ngu' policía
nu nga'ä cuä, nu lo'o ndyuna

ngu' cha' nga'aa ntsu'u preso
bi'. ²⁵ Li' ndyalaa sca ñati slo
ngu':

—¿Ha ná jlo ti' mä mala
ndi'i ngu' nu ngusu'ba mä ji'i
ne' chcuq la caa? —nacui
yu ji'i nu ngu' cusu' bi'—.
Cua ndi'i ngu' bi' ne' laa tonu
nclyu'u ngu' ji'i ñati ca bi'.

²⁶ Hora ti ndu'u nu laca
loo ji'i ngu' nu nga'ä cuä bi',
ndyaa ndyiqui'ya ji'i preso
bi'. Lo'o nu ngu' policía nu
nga'ä cuä ni, ndyaa ngu' lo'o.
Ná ngulo policía juersa ji'i
ngu' lo'o ngusñi ngu' bi' ji'i
ngu', cha' ntsii policía ji'i ngu'
quichí, ñi'yä si cuä ngu' quee
ji'i ycui' policía. ²⁷ Naa lo'o
ngu' ji'i ngu' bi' slo ngu' cusu'
cha' ca cuayá' ji'i ngu' bi'. Li'
nguxana sti jo'ó nu laca loo
bi' nchcui' lo'o ngu':

²⁸ —Cua ngulo ya cña ji'i
mä —nacui' sti jo'ó ji'i ngu'
preso—, cha' ná culu'u mä
cha' ji'i jyo'o Jesús bi' ji'i ñati
—nacui—. ¿Na laca ngua
ji'i mä juani? ¿Ni cha' laca
ná nduna mä? —nacui—.
Nclyu'u mä cha' bi' ji'i lcaa
ngu' quichí Jerusalén re, lo'o
jua'ä nti' mä sta mä qui'ya ji'i
ya cha' ndyujuii ya ji'i Jesús.

²⁹ Nguxacui' Pedro cha' ji'i
sti jo'ó bi' li', cuentya ji'i lcaa
ngu' nu ngua tsa'ä ji'i Jesu-
cristo tya clyo nchcui' yu:

—Ntsu'u cha' taquiyä' ya
ji'i cña nu ngulo ycui' Ndyosi
ji'i ya, masi xa' cña culo ñati
chalyuu ji'i ya —nacui' Pedro
ji'i ngu'—. ³⁰ Cua ndyujuii mä
ji'i Jesús, ngujui' i ca'ä mä ji'i
lo crusí. Lo'o juani ni, ycui'
Ndyosi nu ngua ycui' Ndyosi

ji'i lcaa jyo'o cusu' ji'na, bi' laca Ni nu ngua'ni cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya'. 31 Nchca ji'i Jesús bi' cuityi yu cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ñati chalyuu. Ycui' Jesús laca nu Xu'na na, bi' cha' la'a tsu' cui' ca su ntucua Ni nda ycui' Ndyosi su tyi'i Jesús. Ngua'ni Ni jua'a cha' caja ñi'ya caca tyuju'u ti' na nu laca na ngu' Israel ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na, lo'o jua'a cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'na li'. 32 Cha' liñi nchcui' ya lo'o mä cha' cua na'a ya ji'i ycui' Jesús bi'. Cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i lcaa ñati nu ndu'ni cña nu ngulo Ni ji'i ngu'. Lo'o jua'a Xtyi'i ycui' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' taca ca jlo ti' ya cha' chañi laca cha' ji'i Jesucristo nu nclyu'u ya ji'i lcaa ñati.

33 Lye tsa ngunasi' ngu' cusu' li', lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Pedro lo'o ngu'; nti' tsa ngu' cujuii ngu' ji'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo bi' li'. 34 Pana hora ti ndatü sca nu cusu' slo ngu' li'. Gamaliel naa nu cusu' bi'. Ngu' fariseo laca nu Gamaliel bi', nu tso'o tsa nclyu'u cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i tya'a quichi tyi yu. Nclyu'u yu cha' nu nguscua jyo'o cusu' lo quityi sa'ni, lo'o jua'a ndiya tsa ti' lcaa ñati ña'a ngu' ji'i nu cusu' bi'. Juani nchcui' yu lo'o ngu' cha' tso'o la si tsaa nu ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo bi' nde liya' sca hora ti. 35 Lo'o li' nchcui' nu Gamaliel bi' lo'o lcaa ngu'

cusu' bi':

—Cu'mä, laca mä loo ji'i ngu' Israel —nacui yu ji'i ngu'—, tso'o la si cui'ya na cuentya ñi'ya cña nu cua'ni na lo'o ngu' nu ndu nde liya' bi' —nacui—. 36 Ntsu'u ti' na cha' tya tsubi' la ngulaa sca nu qui'yu nu tyaala tsa, nu naa Teudas; nguti'i yu xi loyuu re. Jlya tsa ti' ngu' cha' nu nchcui' yu bi', cha' nacui yu cha' ñati tlyu ngua yu. Li' ndya'a jacua siyento tya'a ñati lo'o yu; pana nu lo'o ndyujuii ñati ji'i yu, li' ngusna lyiji nu ñati tya'a ndya'a yu li'. Ndye cha' ji'i yu jua'a ti li'. 37 Chaca quiya' ndyalaa sca ngu' Galilea tyempo lo'o nguscua ngu' nu laca cña xtañi ngu' quichi, jyo'o Judas ngua bi'. Ngusi'yana jyo'o Judas bi' ji'i tyu tya'a ñati cha' tyu'u lca'a ngu' ji'i yu, cha' xuu tya'a ngu' lo'o ngu' sendaru. Lo'o li' ñi'ya nu ngua ji'i Teudas bi', jua'a ngua lo'o Judas bi', cha' ndyujuii ñati ji'i yu. Ndye cha' ji'i yu jua'a ti li', ngusna lcaa ngu' tya'a ndya'a yu. 38 Bi' cha' juani, tso'o la si ná sca na cua'ni na lo'o ngu' nu ndu nde liya' bi'; tso'o la si nga'aa cala' na ji'i ngu' bi'. Si ñati ti ngulo cña ji'i ngu' bi', tye cha' ji'i ngu' jua'a ti li'; 39 si chañi cha' ycui' Ndyosi laca nu ngulo Ni cña ji'i ngu' bi', cu'mä ná nchca ji'i mä cua'ni tye mä cha' ji'i ngu' bi' li'. Na nxuu tya'a mä lo'o ycui' Ndyosi laca si cua'a mä ji'i ñati ji'i Ni.

40 Ndyuna ngu' cusu' cha'

nu nchcui' nu cusu' bi' lo'o ngu'. Li' ngusi'ya ngu' ji'i ngu' nu ndu' nde liya' bi' cha' tyaa ngu' nde ni'i chaca quiya'. Ngulo ngu' cña ji'i xca cha' quiji'i ji'i preso bi'. Li' liñi tsa ngulo ngu' cusu' bi' cña ji'i preso bi', cha' nga'aa chcui' ngu'cha'ji'i Jesucristo lo'o xa' ñati. Lo'o cua ndye cha', li' ndyaa laja ti ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo. ⁴¹ Ndu'u ngu', chaa tsa ti' ngu' li', masi cua nchcube' ngu' nu laca loo bi' ji'i ngu' xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' ji'i Jesús. ⁴² Lcaa tsä nclyu'u ngu' ji'i ñati ne' laa tonu, lo'o jua'a nde to' tyi ñati; xcui' nclyu'u ngu' cha' ji'i Jesucristo ji'i ngu', cha' Jesús laca ycui' nu Xu'na na, cha' bi' laca nu ntajatya tsa ngu' ji'i tya tsubi' la.

6

Nda ngu' cña ji'i nu cati tya'a ñati

¹ Tyempo bi' ngua quiña'a la ngu' tya'a ngu' judío nu cua ngusñi cha' ji'i Jesucristo, pana ná stu'ba ntsu'u tyiquee ngu' nu nchcui' cha' griego lo'o ngu' nu nchcui' cha'cña ji'i ngu' judío:

—Ná stu'ba ndacha ngu' na cacu nu cuna'a ti'i —nacui' ngu' nu nchcui' cha' griego—. Ná tso'o ndu'ni ngu', cha' nda ngu' ji'i nu cuna'a ti'i nu nchcui' cha'cña ji'i ngu' judío, lo'o jua'a ná nda ngu' ji'i nu cuna'a ti'i tya'a ya nu nchcui' cha' griego —nacui' ngu'.

² Bi' cha' nguane nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi' ji'i ngu' cha' tyu'u ti'i lcaa ngu' nu

laca ñati ji'i Jesucristo, cha' chcui' ngu' lo'o ñati bi':

—Ntsu'u cña ji'i ya cha' culu'u ya cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i lcaa ñati —nacui' ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús bi'—, bi' cha' ná tso'o si xcui' ndya'a tyiquee ya ji'i na cacu ngu' re —nacui' ngu' bi'—. ³ Cu'ma ngu' tya'a na, tso'o la si subi ma tya chcati tya'a ngu' tya'a ma nu caca cña bi', cha' stu'ba ti xtyucua ngu' ji'i lcaa ngu' ti'i tya'a na. Nga'a cha' caca ngu' bi' ñati nu tso'o tsaa nchcui' ngu' ji'i, ñati nu nclyacua tso'o ti', ñati nu ntsu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i cha' ta la juersa ji'i, cha' taca cña'asii tso'o ngu' lcaa na nu ntsu'u ji'na. Tso'o si jua'a laca ñati nu cua'a lo ma cña ji'i cha' caca ngu' cña bi'. ⁴ Li' caja la xi tyempo cha' chcui' ya lo'o ycui' Ndyosi, cha' culu'u ya cha' ji'i Jesucristo ji'i xa' ñati.

⁵ —Tso'o lacua —nacui' lcaa ngu'—, jua'a cua'ni ya.

Li' ngusubi ngu' ji'i Esteban, sca yu nu jlya tsa ti' ji'i Jesucristo; chañi cha' ntsu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i yu bi'. Lo'o jua'a ngusubi ngu' ji'i Felipe, lo'o ji'i Prócoro, lo'o ji'i Nicanor, lo'o ji'i Timón, lo'o ji'i Parmenas, lo'o ji'i Nicolás nu ngu' quichí Antioquía. Ñi'yá nu jlya ti' ngu' judío, jua'a jlya ti' Nicolás nu ngua tya clyo la. ⁶ Li' ndyaa lo'o lcaa ñati nu ndi'i bi' ji'i nu cati tya'a ngu' bi' slo nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesu-

cristo tya clyo. Lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi' ni, nchcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi cha' ji'i nu cati tya'a ngu' bi'. Cuati ngusta ya' ngu' hique nu cati tya'a ngu' bi' chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi, cha' tyanu ngu' lo cña bi'.

⁷ Lcaa tsə nda ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o quiñ'a la ñati nu ntaja'a cua'a jyaca ji'i cha' bi'. Jua'a ngua quiñ'a la ngu' nu ndyaca tsa'a cha' ji'i Jesucristo nde quichí Jerusalén, lo'o jua'a ngua tyuū tya'a sti jo'ó ji'i ngu' judío nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo li'.

Ngusñi ngu' ji'i Esteban

⁸ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu Esteban bi' xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi. Cua nda

ycui' Ndyosi chacuayá' cha' ngua'ni yu tyuū tya'a cña tonu cha' cube tsa ti' xa' ñati.
⁹ Pana ntsu'u ñati nu lijya ngutu'u nde xa' loyuu nu naa Cirene, lo'o ngu' quichí Alejandría, lo'o ngu' Cilicia, lo'o ngu' Asia; ca ta'a ngu' ndya'a ngu' ne' laa ji'i ngu' libertades, su ndyu'u ti'i ngu' nu ngua preso ji'i ngu' tsubi' la. Li' nguxana ngu' bi' nxuū tya'a tsa ngu' lo'o Esteban.

¹⁰ Ná ngua ji'i ngu' cua'ni ngu' ngana ji'i Esteban, cha' cua nda Xtyi'i ycui' Ndyosi juersa ji'i yu cha' caja ñi'ya xtyacui yu cha' lo'o ngu' bi'.

¹¹ Li' nguane ngu' bi' ji'i xa' ñati cha' ta ngu' xi cha' cuiñi lo'o ngu' quichí. Nacui' ngu' cuiñi bi' cha' cua ndyuna ngu' cha' suba' nu nchcui' Esteban

ji'i ycui' Ndyosi; lo'o jua'a ji'i jyo'o Moisés nchcui' yu cha' cuxi, nacui' ngu' cuiñi bi'. ¹² Nda ngu' cuiñi bi' cha' bi' lo'o lcaa ngu' quichí, masi lo'o ngu' cusu', masi lo'o ngu' nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa. Ndyuna ngu' cha' nu nchcui' nu ngu' cuiñi bi' lo'o ngu', ngunasi' tsa ngu' ji'i Esteban li'. Ngusñi ngu' ji'i yu, ndyaa lo'o ngu' ji'i yu slo ngu' nu laca loo cha' caca cuayá' ji'i yu lo'o ngu'. ¹³ Lo'o jua'a ndacua nga'a ngu' nu nchcui' cha' cuiñi bi':

—Lcaa tsə chiya'a nchcui' nu qui'yu re —nacui' ngu' cuiñi bi'—. Nchcui' ca'a yu ji'i laa tonu re, lo'o jua'a nchcui' ca'a yu ji'i quityi nu nscua cña lo, la cui' cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na —nacui'. ¹⁴ Cua ndyuna ya lo'o nchcui' yu re cha' cua'ni ñu'u Jesús ji'i laa tonu re, la cui' Jesús Nazaret ni. Lo'o jua'a xa' la cha' ngulu'u yu ji'i ñati, nu ná stu'ba lo'o cha' nu nguscua jyo'o Moisés cua sa'ni la; pana cua nguscua liñi jyo'o Moisés lcaa ña'a cña ji'i ycui' Ndyosi nu nga'a cha' cua'ni na —nacui' nu ngu' cuiñi bi' ji'i ngu'.

¹⁵ Ña'a tsa ngu' cusu' nu laca loo bi' ji'i Esteban li', cha' ñi'ya ña'a loo xca ji'i ycui' Ndyosi, jua'a ña'a loo Esteban, cha' laca yu sca ñati nu lubii tsa cresiya ji'i.

¹ Li' nchcuane xu'na sti jo'ó ji'i Esteban:

—¿Ha cha' liñi laca cha' nu nchcui' ngu' re? —nacui.

² Nguxacui Esteban cha' ji'i li':

—Cu'maq̄ ngu' cusu', cu'maq̄ ngu' ty'a' quich̄ tysi na —nacui yu—, cui'ya m̄a cha' clyu ti' na, chcui' na' xi lo'o m̄a —nacui yu—. Tlyu tsa cha' ntsu'u ji'i ycui' Ndyosi nu ndu'ni tlyu na ji'i Ni. Cua sa'ni ngulu'u loo Ni ji'i jyo'o cusu' ji'na nu ngua naa Abraham. Tya ndi'i jyo'o cusu' bi' nde quich̄ tysi yu, nde loyuu su cuentya Mesopotamia, cha' bilya tyalaa yu ca quich̄ Harán nu ngua li'. ³ "Xtyanu nu'u ji'i loyuu quich̄ tysi nu'u, tyu'utsu' nu'u ji'i ngu' ty'a' nu'u", nacui ycui' Ndyosi ji'i Abraham bi' li'. "Tsaa nu'u ca chaca chalyuu ca su culu'u na' jinu'u cha' ty'i'nu'u", nacui Ni. ⁴ Bi' cha' ngutu'u Abraham loyuu ji'i ngu' Caldea, ndyanu yu ca quich̄ bi' tyuū yija. Nu lo'o ngujuii sti Abraham, li' ngulo ycui' Ndyosi cña ji'i yu cha' tsaa yu tyijyu' la ña'a cuayá' nu ndyalaa yu loyuu re su ndi'i na juani. ⁵ Pana ná nda ycui' Ndyosi chacuayá' caja yuu ji'i yu tsiya' ti, lo'o jua'a ni sca sñi' Abraham ná ntsu'u tyempo bi'. Li' nchcui' ycui' Ndyosi lo'o yu: "Ta na' yuu re jinu'u, jua'a ji'i sñi' nu'u ca tiya' la, nu lo'o cua ntsu'u nu sube jinu'u", nacui ycui' Ndyosi ji'i yu.

⁶ Lo'o li' nda ycui' Ndyosi cha' lo'o Abraham chaca quiya': "Tsaa sñi' ste' nu'u nde ca chaca chalyuu", nacui Ni. "Li' tyanu ñati jinu'u tyijyu' chaca tyajacua siyento yija, su xcube' ngu' ca tysi ji'i ñati jinu'u", nacui Ni. "Ntsu'u cha' cua'ní ngu' cña ji'i ngu' ca tysi bi' laja ti, ná lo'o caya". ⁷ Li' xcube' na' ji'i ngu' bi' xqui'ya cha' ti'i tsa xcube' ngu' ji'i ñati jinu'u. Tyu'u ñati jinu'u loyuu bi' li', tyaaq̄ ngu' ca nde chaca quiya', cua'ní tlyu ngu' bi' jna' li'." ⁸ Ngüiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham li'; bi' cha' ngulo Ni cña ji'i yu cha' xi'yu ngu' quiji lcaa nu qui'yu sñi' yu, cha' jua'a tysi'u ti' sñi' yu cha' cua ngüiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o sti ngu'. Jua'a ngua cha', ngusi'yu jyo'o Abraham quiji sñi' nu ntsu'u cua snu' ti tsängula; la cui' Isaac ngua naa sñi' yu. Nu lo'o cua ngusu' jyo'o Isaac bi', li' ngula sñi' yu, lo'o la cui' jua'a ngua'ni yu, cha' ngusi'yu quiji sñi' yu. Jacob ngua naa sñi' yu, lo'o li' tii tyucuua tya'a sñi' ngula ji'i jyo'o Jacob bi'; jyo'o cusu' ji'i lcaa na laca ngu' bi'.

⁹ 'Tsaca sñi' Jacob ngua naa José. Ngua sca tsängula ñasi' tsa tya'a yu ji'i nu José bi', bi' cha' ndyujui' ngu' ji'i yu ji'i xa' ñati. Ngüi'ya ngu' ji'i nu José bi', ndyaa lo'o ngu' ji'i yu ca loyuu su cuentya Egipto. Pana ná ngulaya' ycui' Ndyosi ji'i José, ¹⁰ ngua'ni Ni cha' nga'aa ngua'ni cuxi ngu' lo'o yu li'. Tyempo bi' ntsu'u rey ji'i ngu'

Egipto nu ngua naa Faraón, lo'o li' ngua'ni y cui' Ndyosi cha' ngua cuayá' ti' Faraón cha' ngu' tii ngua nu José bi'. Bi' cha' ndiya ti' rey Faraón ji'i yu, nda rey cña ji'i yu, cha' ngua nu José bi' loo ji'i lcaa ngu' Egipto, lo'o jua'a ji'i lcaa msu nu ntsu'u toni'i ji'i rey Faraón bi'.

¹¹'Lo'o li' ndyalaa sca jbi'ñā loyuu Egipto, lo'o jua'a ca loyuu su cuentya Canaán. Ti'i tsa ñia'a ndyanu ngu', nga'aa ngujui na cacu jyo'o cusu' ji'na. ¹² Li' ngujui cha' ji'i Jacob cha' tyā ntsu'u na cacu ngu' ca loyuu Egipto, bi' cha' ngulo yu cña ji'i sñi' yu cha' tsaa squi'ya ngu' nscua' cha' cacu ngu' lo'o tyā'a ngu', la cui' sñi' yu bi' laca jyo'o cusu' ji'na. Li' ndyaa ngu' bi' sca quiya'. ¹³ Lo'o ndyaa ngu' nu nchca tyucuua quiya', li' ngua cha' ndyuloo ngu' ji'i jyo'o José, cha' la cui' tyā'a ngu' laca yu. Ngua cuayá' ti' rey Faraón tilaca laca sti José, tilaca laca tyā'a yu li'. ¹⁴ Lo'o li' nda José cha' ndyaa cachā ji'i sti yu cha' tyā'a nu cusu' ca su ndi'i yu lo'o lcaa tyā'a yu. Cua ntsu'u snayala tyii nga'yu tyā'a ngu' tyā'a sti José tyempo bi'. ¹⁵ Ndyaa nu Jacob bi' nde loyuu su cuentya Egipto lo'o lcaa tyā'a ngu' li', jua'a tyā ndalo nu cusu' xi tyuu yija hasta ña'a cuayá' nu ngujuii yu. Li' ngujuii lcaa sñi' jyo'o Jacob, nu jyo'o cusu' ji'na bi' ni. ¹⁶ Pana ná ndyanu tyijya jyo'o cusu' ji'na ca loyuu su cuentya Egipto, cha' nu lo'o ndu'u

ngu' ndyaa ngu', ndyaa lo'o ngu' ji'i tyijya jyo'o bi', cha' xatsi' ngu' ji'i tyijya chaca quiya'ne' tyuquee nde quichí Siquem; tyuquee bi' ngua nu ngüi'ya jyo'o Abraham ji'i ngu' Hamor nu ngua tyā sa'ni la, cha' tsaa sñi' tsaa xatsi' ji'i y cui'.

¹⁷ 'Cua ndyatu la tyā'a jyo'o cusu' ji'na ca loyuu su cuentya Egipto; li' ndyalaa tyempo nu nchcui' y cui' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham nu ngua sa'ni la, tyempo cha' tyu'u ngu' tyaa ngu'. ¹⁸ Xa' rey ngua loo ji'i ngu' Egipto li', nu bilya cuna tilaca ngua jyo'o José bi'. ¹⁹ Nguñilo'o rey bi' ji'i jyo'o cusu' ji'na, nguxcube' rey bi' ji'i ngu'. Jua'a ngulo rey bi' cña cha' xcuäa ngu' ji'i lcaa cubi' qui'yu ji'i ngu', cha' cajaa cubi', cha' nga'aa catu' la ngu' bi'. ²⁰ Tyempo bi' ngula jyo'o Moisés, lo'o jua'a tso'o tsa ntsu'u tyiquee y cui' Ndyosi ña'a ji'i nu piti bi'. Sna co' ti nguti'i yu lo'o xtya'a yu lo'o sti yu, cha' nguxcati' xtya'a yu ji'i yu. ²¹ Li' ndyalaa tyempo nu ntsu'u cha' xcuäa ngu' cusu' ji'i cubi' bi'. Pana sca nu cuna'ñā sñi' rey xña'ñā bi' nquiye cubi' bi' ji'i, ndyi'ya ji'i ndyaa to' tyi li' cha' caca cubi' sñi' miña'ñā. ²² Nu lo'o cua ngusu' la nu Moisés bi', ngua tsa'ñā yu lcaa cha' nu jlo ti' ngu' tii nde loyuu su cuentya Egipto. Jlo tsa ti' nu Moisés bi' ña'a cha' nu chcui' yu lo'o ngu', cha' ngua tsa ji'i yu.

²³ 'Cua ntsu'u tu'ba yija

Moisés, lo'o nti' tsa yu tsaa na'a yu ji'i ngu' Israel tya'a yu, si tso'o ndi'i ngu'. ²⁴ Li' na'a yu ji'i sca ngu' Egipto nu ti'i tsa nchcube' ji'i sca ngu' Israel. Nguxtyucua Moisés ji'i nu ngu' tya'a yu bi', ngujui'i yu ji'i nu ngu' Egipto bi' ña'a cuayá' nu ndyujui yu ji'i bi'. ²⁵ Ndi'ya ngulacua ti' Moisés li': "Juani ngua cuayá' ti' tya'a na' cha' cua'ni lyaá Ni ji'i ngu' Israel tya'a na' xqui'ya na'". Jua'a ngulacua ti' nu Moisés bi', pana si'i cha' bi' nti' ngu' Israel tya'a yu. ²⁶ Nguxee chaca tsə ndyalaa yu ca su ngusuu tya'a tucua tya'a ngu' Israel. Ná ndiya ti' Moisés cha' nxuu tya'a ngu' bi': "¿Ni cha' laca nxuu tya'a ma?" nacui yu ji'i ngu' li'. "La cui' ca ngu' tya'a na laca ma. Ná tso'o cha' nxuu tya'a ma." ²⁷ Li' ntejeya' chaca nu xña'a la bi' ji'i Moisés, nguxacui cha' ji'i yu ndilya: "¿Tilaca laca nu nda chacuayá' jinu'u cha' caca nu'u loo ji'i cua?" nacui ji'i nu Moisés bi', "¿Ha cua'ni cuayá' nu'u ji'i cua?" nacui. ²⁸ "Ñi'ya nu ndyujui nu'u ji'i nu ngu' Egipto bi' la caa, ¿ha jua'a cujui nu'u jna' nti' nu'u juani?" ²⁹ Nu lo'o ndyuna Moisés cha' bi', li' ngusna yu, ndyaa yu ca chaca chalyuu su naa Madián. Ngu' xta laca nu Moisés bi', nu nguti'i yu loyuu bi'. Ngujui clyo'o yu li', lo'o jua'a ngujui tucua tya'a sñi' qui'yu yu.

³⁰ 'Cua nteje tacui tu'ba yija, li' ntsu'u sca tsə nga'a Moisés sca loyuu btyi su ná

ntsu'u hitya nu co'o ngu'. Cacua ti sca ca'ya nu naa Sinaí, ca bi' ndya'a yu li'. Na'a yu sca yaca quiche' ndyaqui, pana laja quii' bi' ngulu'u loo sca xcə ji'i ycui' Ndyosi ji'i yu. ³¹ Ndube tsa ti' Moisés li'. Ndyaa yu cacua la xi slo yaca quiche' bi', lo'o li' ndyuna yu cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi nu Xu'na na lo'o yu: ³² "Ycui' Ndyosi laca na", nacui nu Xu'na na. "La cui' na' laca, ngua'ni tlyu jyo'o cusu' jinu'u jna'", nacui Ni. "Lo'o jyo'o Abraham, lo'o jyo'o Isaac, lo'o jyo'o Jacob ngua'ni tlyu ngu' 'na." Ndyutsii tsa nu Moisés bi' li', hasta nchcua tya yu; nga'aa ngua ña'a cui'ya yu ji'i quii' tsiya' ti. ³³ Chaca quiya' nchcui' ycui' nu Xu'na na lo'o yu li': "Clyo clya nu'u caña nu nga'a quiya' nu'u", nacui Ni, "cha' slo na' ndu nu'u. Tacati tsaa ca nde cha' ycui' Ndyosi laca na". ³⁴ Cua na'a na' ji'i lcaa ngu' Israel tya'a nu'u ca su ndi'i ngu' nde loyuu Egipto. Cua ngusubi na' ji'i lcaa cu'ma cha' caca ma ñati 'na, pana juani lye tsa nchcube' ngu' cuxi bi' ji'i ñati 'na. Ndyuna na' cha' xñi'i tsa ndañi nxi'ya ngu', bi' cha' ndyalaa na' cha' cua'ni lyaá na' ji'i ngu'. Juani culo na' cña jinu'u cha' xtyuu nu'u tyaa nu'u nde loyuu su cuentya Egipto chaca quiya'."

³⁵ 'Nu ngua sa'ni la ná ntaja'a ngu' Israel tya'a yu cha' caca nu Moisés bi' loo ji'i ngu': "¿Tilaca laca nu nda chacuayá' jinu'u cha' caca

nu'ú loo ji'i cua, cha' cua'ni cuayá' nu'ú ji'i cua?" nacui ngu' ji'i yu sa'ni la. Pana la cui' Moisés bi' ni, cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i yu cha' caca yu loo ji'i ngu' Israel tya'a yu, cha' cua'ni lyaá Ni ji'i ngu' bi', cha' ti'i tsa nchcube' ngu' bi'; bi' cha' ngulo ycui' Ndyosi cña ji'i Moisés nu lo'o na'a yu ji'i xca ji'i ycui' Ndyosi ndu laja yaca quiche' su ndyaqui bi'. ³⁶ Nda ycui' Ndyosi chacuayá' ji'i jyo'o Moisés cha' cua'ni yu cña tonu cha' cube ti' ngu' ca loyuu su cuentya Egipto. Xqui'ya cha' ngua ji'i yu ngua'ni yu cña tonu bi', bi' cha' ngua ji'i yu ngulo yu cña ji'i lcaa ngu' Israel tya'a yu, cha' ngutu'u ngu' loyuu su cuentya Egipto nguta'q lo'o Moisés ji'i ngu' bi'. Xa'ngua'ni yu cña tonu to' tyujo'o nu naa Tyujo'o Nga'a. Li' nguta'q yu lo'o ngu' nde sca loyuu btyi su ná ntsu'u hitya nu co'o ngu', lo'o jua'q chaca quiya' ngua'ni yu cña tonu cha' cube ti' ngu' ji'i ycui' Ndyosi. Cua tu'ba yiјa nguta'q nu Moisés bi' lo'o ngu'. ³⁷ La cui' Moisés ngua nu nchcui' lo'o ngu' bi' ndi'ya: "Cua ngulo ycui' Ndyosi cña jna' cha' ta na' cha' ji'i Ni lo'o ma, la cui' jua'q culo Ni cña ji'i chaca ngu' tya'a na nde loo la", nacui nu Moisés bi' ji'i ngu' nu ngua li'. ³⁸ La cui' Moisés bi' nga'q lo'o ngu' ca su ndyu'u ti'i ngu' cla'be loyuu btyi bi'. Li' nchcui' xca ji'i ycui' Ndyosi lo'o nu cusu' bi' ca lo xlya ca'ya su naa

Sinaí. Lo'o jua'q nda Moisés cha' bi' lo'o lcaa ngu' bi', la cui' jyo'o cusu' ji'na laca ngu' bi'. Nu cha' nu cua nchcui' Moisés lo'o ngu' bi' li', ná nga'q cha' tye cha' bi' tsiya' ti; bi' cha' tya ntsu'u cha' nu nguscua jyo'o Moisés bi', cha' ca cuayá' ti' na ji'i juani.

³⁹ 'Pana ná ndyuna tso'o jyo'o cusu' ji'na cha' nu nda Moisés lo'o ngu', cha' ná nti' ngu' cua'q jyaca' ngu' ji'i. Ndyi'u tsa ti' ngu' cha' ji'i loyuu su cuentya Egipto, bi' cha' ngua ti' ngu' xtyu'u ngu' loyuu bi' chaca quiya'. ⁴⁰ Tya ntsu'u nu Moisés bi' lo ca'ya, lo'o li' ndi'ya nguane ngu' ji'i jyo'o Aarón nu ngua sca sti jo'ó: "¿Ha ná cuiñá nu'ú sca jo'ó cuentya ji'na cha' cua'ni tlyu na ji'i, ñi'ya ndu'ni tlyu ngu' ji'i sca jo'ó?" nacui ngu' ji'i nu Aarón bi'. "Cua ngulu'u Moisés tyucuijji'i na su ngutu'u na loyuu su cuentya Egipto, pana juani nga'aa jlo ti' na na laca ngua ji'i yu bi'." ⁴¹ Li' ngüiñá ngu' sca toro cuañi' lo'o oro cha' caca bi' jo'ó ji'i ngu'. Ndyujuii ngu' bata ca slo jo'ó bi' ji'i ngu', cha' ta ngu' msta ji'i jo'ó, cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i jo'ó bi'. Chaa tsa ti' ngu' lo'o na'q ngu' ji'i jo'ó nu ngüiñá ycui' ca ngu' ji'i. ⁴² Xa' ña'q cha' ngulacua ti' ycui' Ndyosi ña'q Ni ji'i ngu': "Culaya' na' ji'i ngu' jua tsiya' ti cha' ndyu'ni ngu' cña cuxi bi' li'", nacui Ni. "Xcui' cha' xña'q nti' ngu' jua." Jua'q ngulacua ti' ycui' Ndyosi, bi' cha' nguxtyanu Ni ji'i ngu' cha' cua'ni tlyu ngu'

bi' ji'i lcaa na nu ntsu'u nde
cua; jo'ó laca cuichaa ngua
ti' ngu' li', jo'ó laca co' ngua
ti' ngu', lo'o cuala, lo'o cui.
Xcui' cha' cuxi ngua'ni ngu'
li'. Cuentya ji'i cha' cuxi nu
ngua'ni ngu', bi' laca cha' nu
nguscua jyo'o cusu' lo quityi
ji'i ycui' Ndyosi ndi'ya:

Ngu' Israel laca lcaa ma;
nguta'a yu'u ma tu'ba
yija lo natj' btyi, nacui
ycui' Ndyosi.

¿Ni cha' laca ná ngua'ni tlyu
ma 'na tyempo bi' lo'o
ndyujuuii ma na'ni bi'?

Si'li na tyucui tyiquee ma nda
ma na'ni bi', cha' caca
ni' mstq' na.

43 Ndyi'ya lo'o ma ji'i ni'i sube
ji'i jo'ó Moloc,

ndyi'ya lo'o ma ji'i sca cuii nu
laca jo'ó Renfán;

tucua ty'a jo'ó bi' ngüiñá ma
cha' caca jo'ó bi' xu'na
ma.

Bi' cha' cua'ni na' cha' tsaa
lo'o ngu' xa' tsu' ji'i ma
nde chaca chalyuu nu
tyiju' la;

tsaa ma chaca tsu', nde quichi
Babilonia cha' chcube'
ma cajua.

Jua'a nchcui' ycui' Ndyosi lo'o
nguscua jyo'o cusu' cha' ji'i Ni
lo quityi nu ngua sa'ni.

44 'Nguta'a yu'u jyo'o cusu'
ji'na ca lo natj' btyi. Ntsu'u
sca ni'i quiyi na'ni ti ji'i
ngu', nu ndyi'ya lo'o ngu' ji'i
ndya'a ngu', cha' ndyi'u ti'
ngu' ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya
ni'i quiyi bi'. Ycui' Ndyosi
ngulu'u cña ji'i jyo'o Moisés
bi' ñi'ya nu cuiñá ngu' ni'i
bi'. 45 Nu lo'o ngujuii nu

Moisés bi', li' ngusubi Ni ji'i
jyo'o Josué cha' caca yu loo
ji'i jyo'o cusu' ji'na. Lo'o ni'i
quiyi bi', ñaa lo'o ngu' ji'i lo'o
ndyalaa ngu' loyuu re. Li'
ngulo'o ycui' Ndyosi ji'i xa' la
ñati, ngulo'o Ni ji'i lcaa ngu'
ca tyi bi', cha' tyanu yuu re
laja ti. Nguxtyanu ngu' ji'i
ni'i quiyi bi' to' tyi sca ñati
hasta ña'a cuayá' nu ndyalaa
tyempo lo'o ngua jyo'o David
loo ji'i ngu'. 46 Tso'o tsa ntsu'u
tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni
ji'i nu David bi'. Li' ngua
ti' David cuiñá sca ni'i su
caca tyi ycui' Ndyosi, cha'
ycui' Ndyosi laca loo ji'i ñati
ji'i Jacob. 47 Pana ná tso'o
nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni
David jua'a; nu lo'o cua
nguluu sñi' jyo'o David nu
ngua naa Salomón, li' nda
ycui' Ndyosi chacuayá' ji'i yu
cuañi' bi', cha' cuiñá yu ni'i
bi'. 48 Lo'o ycui' Ndyosi ni,
ná ntaja'a Ni tyanu Ni ne' ni'i
nu ngüiñá ñati ti, cha' laca
ycui' Ndyosi loo ji'i lcaa ca
chalyuu. Ñi'ya nguscua sca
jyo'o cusu' cha' cuentya ji'i
ycui' Ndyosi ty a sa'ni la:

49 Ntsu'u tyi na' nde cua,
nacui' ycui' Ndyosi nu
Xu'na na.

Sca ti na' ndyi'ya loo na' ji'i
tyucui ña'a chalyuu,
nacui' Ni,

bi' cha' ná ca cuiñá sca ñati
chalyuu sca ni'i su tyi'ji
na', nacui' Ni,

ná ntsu'u su xtyii cña' na'.

50 Ycui' na' ngüiñá na'lcaa na
nu ntsu'u tyucui ña'a
chalyuu.

⁵¹ Tya nchcui' la Esteban lo'o ngu' cusu' li':

—Ná ntaja'q mä taquiya' mä cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o mä. Tacalya tsa hique mä, cha' ná nduna mä cha' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti; jua'q lcaa tsä chii nti' mä lo'o nclyacua ti' mä cha' ji'i Xtyi'i ycui' Ndyosi. La cui' ñi'yä ngua'ni jyo'o cusu' ji'na cha' cuxi sa'ni, la cui' jua'q ndyu'ni mä juani.

⁵² Cua nguxcube' jyo'o cusu' ji'na ji'i lcaa jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cha' nchcui' Ni lo'o ñati' cua sa'ni. Cua ndyujuii ngu' bi' ji'i jyo'o cusu' nu nguscua cha' ji'i ycui' Ndyosi ndi'ya: "Tyalaa sca ñati' nde chalyuu re; xcui' lubii tsa cresiya ji'i yu bi' caca", nacuij jyo'o cusu' bi'. Lo'o jua'q tsubi' ti cua ndyalala cui' ñati' nu nchcui' quityi cha' ji'i. Chiya'q tsa ngua'ni mä nu lo'o ndyujuii mä ji'i yu. ⁵³ Xcq ji'i ycui' Ndyosi laca nu nda cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o mä sa'ni la, cña nu ngulo ycui' Ni ji'i mä laca cha' bi'. Tya ntsu'u quityi bi' ji'i mä juani, pana ná ntaja'q mä taquiya' mä ji'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o mä lo quityi bi'.

Ndyujuii ngu' ji'i Esteban

⁵⁴ Nu lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Esteban, ngua ñasi' tsa ngu' li', tyala tsa ndi'i cloo ngu' cha' ñasi' ngu'. ⁵⁵ Nxña'q Esteban nde cuä, li' na'q yu sca xee tlyu tsa nu ngua'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi cha' ña'q yu ji'i; xee ji'i ycui'

Ndyosi ngua bi'. Lo'o li' na'a yu ji'i ycui' Jesús ndü la'a tsu' cui' ca su ntucua ycui' Ndyosi.

⁵⁶ —Ña'q mä yi'a —nacui Esteban ji'i ngu' li'—, cua ngusaala ycui' Ndyosi nde cuä —nacui—. Cua na'a na' ji'i ycui' nu nda Ni ji'i lijyä cha' laca yu ñati, ndü yu la'a tsu' cui' ca su ntucua ycui' Ndyosi.

⁵⁷ Cuij tsa ngusi'ya ngu' li', ndacu' ngu' jyacä ngu' cha' nga'aa nti' ngu' cuna ngu' cha' nu nchcui' Esteban.

⁵⁸ Ntejeya' ngu' ji'i nu Esteban bi', lo'o li' yala ntchaa ngutu'u ngu' ndyaa lo'o ngu' ji'i yu nde to' quichi. Li' ngu' ngu' quee ji'i yu cha' cujuii ngu' ji'i yu, pana ngusta ngu' bi' ste' ngu' ca su ndü sca yu cuañi' nu naa Saulo. ⁵⁹ Laja lo'o ngu' quee ji'i nu Esteban bi', nchcui' yu lo'o Jesús:

—Jesús Xu'na na' —nacui Esteban—, cua'ni nu'q cha' tso'o qui'ya nu'q cresiya jna'.

⁶⁰ Li' ngucha stq' yu lo'o lye tsa nchcui' yu chaca quiya':

—Xu'na na' —nacui yu—, ná sta nu'q qui'ya ji'i ñati re cha' ngu' ngu' quee jna' —nacui Esteban ji'i Jesús.

Lo'o jua'q tsa tsiya' ca ngujuii yu li'.

8

Tyaala tsa Saulo ji'i ñati ji'i Jesucristo

¹ Tso'o tsa ngua ti' nu Saulo bi', cha' cua ndyujuii ngu' ji'i Esteban. La cui' tsä bi' nguxana yu, ti'i tsa nchcube' yu ji'i ngu' nu ntsu'u cha'

ji'i lo'o Jesucristo ca quichi Jerusalén. Lya' tsa ti' yu ji'i ngu' bi'; bi' cha' ngusñi ngu' tyucuii, ndyaa ngu' xa' la quichi nde loyuu su cuentya Judea, lo'o jua'a loyuu su cuentya Samaria. Pana nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya clyo ni, ndyanu ngu' bi' nde Jerusalén. ² Lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu xñi'i tsa ti' xqui'ya cha' ngujuii Esteban. Tyuu tya'a ngu' bi', ngu' nu tyucui tyiquee ngu' ndyu'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi ni, ndyaa lo'o ngu' bi' ji'i jyo'o Esteban ca su nguatsi'; jua'a nxi'ya tsa ngu' nu ndyaa lo'o ji'i bi'. ³ Lo'o nu Saulo bi' ni, ngua ti' yu cha' lye tsa xcube' yu ji'i lcaa ñati ji'i Jesucristo li'. Ndyatí yu ca ni'i ji'i ngu', ntejeya' yu ji'i ngu' qui'yu bi', ntejeya' yu ji'i ngu' cuna'a bi', cha' tyaa lo'o yu ji'i ngu' ne' chcuá.

Ndyalaaa cha' ji'i Jesús loyuu su cuentya Samaria

⁴ Lo'o nu ngu' nu ndyaa xa' quichi bi' ni, nda ngu' cha' ji'i Cristo nu Xu'na na lo'o ngu' lcaa quichi ca su ndyaa ngu'. ⁵ La cui' jua'a ndya'a sca ñati nu naa Felipe, ndyaa yu nde loyuu su cuentya Samaria; li' ndyalaa yu sca quichi ca bi', nda yu cha' ji'i Jesucristo lo'o ngu' quichi bi'. ⁶ Tso'o tsa ndyuna lcaa ngu' quichi cha' bi', lo'o jua'a na'a ngu' cña tonu cuentya ji'i y cui' Ndyosi nu ngua'ni Felipe slo ngu'. ⁷ Ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o tyuu tya'a ngu' quicha, jua'a

ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' nu ngusñi cui'i cuxi ji'i. Cuii nxi'ya ngu' nu ntsu'u cui'i cuxi ji'i, cuati ndu'u nu cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i ngu' bi' ndyaa. Lo'o jua'a ngua tso'o ngu' nu quicha quiya', ngua tso'o ngu' nu nchcu' tyijya. ⁸ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee lcaa ngu' quichi bi' li'.

⁹ Quichi bi' ndi'i sca nu qui'yu nu naa Simón, ngu' cucha'a laca bi'. Nchcui' nu Simón bi' cha' ngu' tlyu laca y cui' ca; lo'o jua'a ngusñi ngu' quichi cha' nu nchcui', jlya ti' ngu' cha' laca nu Simón bi' sca ñati tlyu. ¹⁰ Ndaquiyá' ngu' culiya' ji'i; lo'o jua'a ngu' ti'i, lo'o ngu' nu laca loo ji'i quichi, lo'o nu sube, lcaa ngu' lo'o tya'a ngu' ndyuna tso'o ngu' lcaa cha' nu nchcui' nu Simón bi'.

—Cua nda y cui' Ndyosi chacuayá' ji'i nu qui'yu re cha' cua'ni cua ña'a ca cña tonu nu nti' yu cua'ni yu —nacui' ngu' quichi bi' li'.

¹¹ Cua tyuu yija ngua'ni cucha'a nu Simón bi' ji'i lcaa ñati quicha, bi' cha' jlya ti' ngu' lcaa cha' nu nchcui' yu cucha'a bi', nu lo'o bilya tyalaa Felipe quichi bi'. ¹² Li' ndyalaa Felipe ca bi', nda yu cha' ji'i Jesucristo lo'o lcaa ngu' quichi; ndacha' yu ji'i ngu' ñi'yä caca si laca y cui' Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. Ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Felipe li', ngusñi ngu' cha' bi'; bi' cha' ntyucuatyá yu ji'i lcaa ñati nu ngusñi cha' bi', masi ngu' qui'yu, masi ngu' cuna'a. ¹³ Lo'o y cui' Simón ni, ngusñi

cha' bi' li', jua'q ntyucuatyá Felipe ji'i. Li' lcaa tsá ndya'a lca'a ji'i Felipe, cha' ndube tsa ti' Simón lo'o na'a lcaa cña tonu nu ngua'ni nu Felipe bi'.

¹⁴ Li' ndyuna ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo nu ndyanu ca Jerusalén cha' lo'o ngu' Samaria bi', cua ngusñi ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi. Cuati ngulo ngu' bi' cña ji'i Pedro lo'o Juan cha' tsaa ngu' ca loyuu su cuentya Samaria bi'. ¹⁵ Ndyalaa ngu' ca bi', li' nchcui' ngu' lo'o y cui' Ndyosi cuentya ji'i lcaa ngu' quichi nu cua ngusñi cha' ji'i Jesucristo ca bi', ngüijña ngu' ji'i y cui' Ndyosi cha' ta Ni Xtyi'i y cui' Ni, cha' tyanu Ni ne' cresiya ji'i ngu' bi'. ¹⁶ Bilya tyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' bi', masi cua ntyucuatyá Felipe ji'i ngu' nu lo'o ngua ti' ngu' caca ngu' ñati ji'i Jesucristo. ¹⁷ Ngusta ya' Pedro lo'o Juan hique ngu', li' ndyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' bi'.

¹⁸⁻¹⁹ Na'a Simón cha' nu lo'o ngusta ya' ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo hique ngu', ndyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' li'. Nchcui' Simón lo'o ngu' bi' li':

—Ta na' cña ji'i ma si xtyucua ma jna' cha' jua'a cua'ni na' xi cña jua —nacui Simón—. Lo'o na' nta' cha' sta ya' na' hique ñati cha' tyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' —nacui.

²⁰ —Stu'ba ti cua'ni tye y cui' Ndyosi jinu'u lo'o lcaa cña jinu'u —nacui Pedro ji'i

Simón li'—. Nu cha' tso'o nu ntsu'u ji'i y cui' Ndyosi, ná taca ca caya' bi' —nacui—. ²¹ Ná ntsu'u cha' jinu'u lo'o y cui' Ndyosi tsiya' ti, bi' cha' ná ta Ni chacuayá' jinu'u cha' cua'ni nu'u cña lo'o ya. ²² Culochu' nu'u ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya jinu'u, cha' caca chcui' nu'u lo'o y cui' Ndyosi cha' cui'ya Ni cha' clyu ti' jinu'u ji'i lcaa cha' cuxi nu ngua'ni nu'u. ²³ Jlo ti' na' lcaa ña'a cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya jinu'u, cha' tyala tsa nu'u; ya' nu xña'a cua ntsu'u nu'u, bi' cha' ndacha' na' jinu'u juani cha' culochu' nu'u ji'i cha' cuxi nu ntsu'u jinu'u.

²⁴ Nguxacui Simón cha' ji'i ngu' li':

—Cua'ni ma cha' tso'o chcui' ma lo'o y cui' nu Xu'na na cuentya jna' —nacui Simón ji'i ngu'—, cha' cui'ya Ni cha' clyu ti' 'na —nacui—, cha' nga'aa cua'ni y cui' Ndyosi ñi'yä nu nacui ma jna'.

²⁵ Quiña'a la cha' ji'i y cui' Ndyosi ngulu'u Pedro lo'o Juan ji'i ngu' li', nchcui' ngu' ñi'yä ngua lcaa cha' ji'i Jesús. Lo'o li' ndu'u ngu' yaä ngu' nde Jerusalén. Cla'be tyucuii nteje tacui ngu' tyuu quichi loyuu su cuentya Samaria, ngulu'u ngu' ji'i ngu' lcaa quichi bi' ñi'yä nu ndu'ni lyaá Jesús ji'i ñati chalyuu.

Ndyacua ty'a a Felipe lo'o sca ngu' Etiopía

²⁶ Lo'o li' nchcui' sca xca ji'i y cui' Ndyosi lo'o Felipe:

—Nslo nu'ü tyucuii nu ndu'u Jerusalén ndyaa nde quichi Gaza. Tsaa nu'ü xi tyucuii bi' —nacui xcä bi' ji'i Felipe.

Nscua tyucuii bi' nde sca nati' btyi su ná ntsu'u hitya.
²⁷ Li' ndu'u Felipe ndyaa tyucuii bi', lo'o li' na'a ji'i sca nu qui'yu ngu' Etiopía. Sca ñati' tlyu laca nu cusu' bi', cha' laca yu loo ji'i lcaa cñi nu ntsu'u ji'i reina nu laca loo ji'i loyuu Etiopía bi'; nu cuna'a reina bi' ngua naa Candace. Cua ndyaa nu qui'yu bi' Jerusalén cha' cua'ni tlyu yu ji'i y cui' Ndyosi. ²⁸ Li' nguxtyüü tyucuii ñaa yu cha' tyaa quichi tyi yu. Ntucua yu ne' carreta nu ntojolaqui cuayu ji'i, nchcui' yu lo quityi nu nguscua jyo'o Isaías cuentya ji'i y cui' Ndyosi.
²⁹ Nchcui' y cui' Ndyosi lo'o Felipe li'; Xtyi'i y cui' Ni nu ndyanu ne' cresiya ji'i Felipe nchcui' ndi'ya:

—Yaa nu'ü cha' jyacua ji'i carreta jua —nacui Ni ji'i Felipe.

³⁰ Ngusna tsa Felipe ndyaa lca'a ji'i carreta li'. Sii' ti carreta ndya'a xi, lo'o jua'a ndyuna cha' nu nchcui' nu cusu' bi' lo quityi laja lo'o ntucua ne' carreta; la cui' quityi nu nguscua jyo'o Isaías ngua bi'. Li' nguxana nchcui' Felipe lo'o nu cusu' bi':

—¿Tsaa xi la? —nacui Felipe ji'i.

—Tsa'ü xi.

—¿Ha nchca cuayá' ti' nu'ü cha' nu nchcui' nu'ü lo quityi

cua? —nacui Felipe ji'i.

³¹ —Ná nchca jna' cha' ná ntsu'u nu culu'u 'na —nacui nu cusu' bi' li'—. Tyacui nu'ü ne' carreta re cha' tyaa na stu'ba ti.

Li' ndyaa tucua Felipe ne' carreta lo'o nu cusu' bi'.

³² Stu'ba ti nchcui' tyucuaa ngu' lo quityi ji'i y cui' Ndyosi nu ntsu'u ya' nu cusu' bi'; la cui' laca' quityi su na'a cui'ya nu cusu' bi', la cui' se'i bi' nchcui' tyucuaa ngu' li'. Ndi'ya nchcui' quityi bi':

Tsaa lo'o ngu' ji'i yu cha' cujuu ngu' ji'i, ñi'ya si laca yu sca xlya'.

Lo'o jua'a, ñi'ya ndu'ní xlya' nu ná nxí'ya lo'o nsi'yu ngu' quicha' hichu' ni', jua'a cua'ni yu nu cala nde loo la; masi cujuu ngu' ji'i yu, ná sca cha' xacui yu ji'i ngu' bi' li'.

³³ Lye tsa xcube' ngu' ji'i yu bi', cha' ná liñi cua'ni cuayá' ngu' nu laca loo ji'i yu.

La cui' jua'a, ná caca chcui' na cha' tya caja sñi' yu, xqui'ya cha' cua cujuu ti ngu' ji'i yu bi'; nga'aa tyiquee' tyl'i yu nde chalyuu li'.

Jua'a nscua cha' lo quityi bi'.

³⁴ Li' nchcuane nu cusu' Etiopía bi' ji'i Felipe:

—Cua'ni nu'ü cha' tso'o culu'u xi jna' lo quityi re —nacui yu ji'i—. ¿Ti ji'i cujuu ngu' nacui quityi re? —nacui yu—. ¿Ha nguscua ca jyo'o cusu' Isaías cha' ji'i y cui' ca ti? ¿Ha si'i cha' ji'i chaca nu

qui'yu nguscua jyo'o cusu'
bi'?

³⁵ Nguxacui Felipe cha' ji'i
nu cusu' bi' li'; ngulu'u Felipe
ñi'yä nu ndyu'u cha' nu nscua
lo quityi bi' ji'i, lcaa cha' ji'i Je-
sucristo ngulu'u ji'i nu cusu'
bi' li'. ³⁶ Nu lo'o ndyaa ngu'
tyucui bi', li' ndyalaa ngu' ca
su ntsu'u hitya. Li' nchcui' nu
cusu' bi' lo'o Felipe:

—Nde nscua hitya —nacui
yu—. ¿Ha ná cua'ni cha' tso'o
ta chacuayá' tyucuatya nu'u
jna'?

³⁷ —Tso'o —nacui Felipe
ji'i—. Tso'o si chañi cha'
tyucui tyiquee nu'u ngusñi
nu'u cha' ji'i Jesucristo.

—Cua ngusñi na' cha' bi'
tu'ni —nacui nu cusu' bi'—.
Jlyá ti' na' cha' sca ti Jesu-
cristo laca Sñi' y cui' Ndyosi.

³⁸ Li' nchcui' nu cusu' bi'
lo'o msu ji'i cha' tsatü car-
reta ji'i cha' ca'ya nu cusu'
bi' loyuu lo'o Felipe. Ndyaa
ngu' lo hitya, ntyucuatya Fe-
lipe ji'i nu cusu' bi' li'. ³⁹ Ndye
ntyucuatya ji'i, li' ndu'u ngu'
lo hitya bi'. Hora ti ndyaa
Felipe, ndyaa lo'o Xtyi'i y cui'
Ndyosi ji'i cha' tsaa chaca se'j;
nga'aa na'a nu cusu' bi' ji'i
Felipe li'. Ndyaa nu cusu',
nu ngu' Etiopía bi' ni, ndyaa
yu ca loyuu quichi tyi yu li';
jua'a tso'o tsa ntsu'u tyiquee
nu cusu' bi' li'. ⁴⁰ Nu lo'o ngua
tii nu Felipe bi', cua ndyalaa
quichi Azoto. Ndyaa nde su
ndi'i tyüu tya'a quichi cha'
culu'u cha' ji'i Jesucristo ji'i
ñati bi'. Ca tiya' la, li' ndyalaa
Felipe nde quichi Cesarea.

9

*Nguxcutsa'a y cui' Ndyosi
cresiya ji'i Saulo*

¹ Ña'q ti ñasi' tsa Saulo ji'i
lcaa ngu' nu ngusñi cha' ji'i
y cui' nu Xu'na na. Nti' tsa
Saulo xcube' yu ji'i ngu' bi',
ña'q cuayá' nu cujui yu ji'i
ngu' nti' yu; bi' cha' ndyaa
yu ca slo xu'na sti jo'o ji'i
ngu' judío, ² cha' nti' yu culo
yu quityi chacuayá' ji'i cha'
tsaa sca' yu ji'i ngu' nu ngusñi
cha' ji'i Jesucristo. Nti' yu
tsaa yu quichi Damasco cha'
culu'u yu quityi chacuayá' bi'
ji'i ngu' nu laca loo ne' laa bi',
nu laa ji'i ngu' judío bi'. Li'
nti' Saulo sca' ji'i ñati ji'i Je-
sucristo quichi bi', cha' xtyuu
yu tyaq lo'o yu ji'i ngu' nde
Jerusalén; masi ngu' qui'yu,
masi ngu' cuna'a, lcaa ti ña'a
ñati bi' tejeya' yu ji'i ngu', nti'
yu. ³ Ngusñi yu tyucui ndyaa
yu ca quichi Damasco bi' li'.
Cua tyalaa ti yu quichi bi',
li' tsi tsiya' ca ngua'a sca xee
tlyu ji'i y cui' Ndyosi slo yu;
lcaa su ndu Saulo ntyiji'i xee
bi' lo yuu. ⁴ Nclyú yu lo yuu
lo'o ndyuna yu cha' nu nda
y cui' Ndyosi lo'o yu:

—Saulo, Saulo —nacui
Ni—, ¿ni cha' laca lye tsa nxuu
tya'a nu'u lo'o na'?

⁵ —¿Tilaca laca nu'u, Cusu'?
—nacui Saulo.

—Jesús laca na' —nacui
Ni—. Na nxuu tya'a nu'u lo'o
na' laca —nacui Ni—. La cui'
ca nu'u ndu'ni cha' quicha ti'
y cui' nu'u. Ñi'yä nu ndu'ni
sca toro, jua'a ndu'ni nu'u; na
ntyiji'i quiya' toro la cui' se'i

su ndatu^u ngu' yaca cha siyu'
ni', lo'o jua'a^q nu'u, ndu'ni
ñu'u ji'i ycui' ca ti nu'u.

⁶ Lye tsa nchcu^a Saulo cha'
ndyutsii^u yu li'.

—¿Ñi'y^a nu nti' nu'u cha'
cua'ni na', Xu'na? —nacui
Saulo li'.

—Tyat^u nu'u ni —nacui
Jesús ji'i— cha' tye tyalaa
ca quichi Damasco jua. Ca
ndacula ndi'i sca ñati^u nu
culu'u jinu'u ñi'y^a caca cña
nu cua'ni nu'u cuentya jna'.

⁷ Ndyutsii^u tsa ngu' tya'a
ndya'a^q Saulo, nga'aa ngua
chcui^u ngu' li'; cua ndyuna
ngu' cha'nchcui^u ycui^u Ndyosi
lo'o Saulo, masi ná na'a^q ngu'
ji'i Ni, tilaca laca nu cua
nchcui^u. ⁸ Li' ndatu^u Saulo,
ngusaala yu cloo yu; pana
nga'aa ngua ña'a^q yu, ngua
talya loo yu tsiya' ti. Li'
ntejeya' chaca ñati^u ya' yu
cha' nga'aa ngua ña'a^q yu,
ndyaa lo'o ngu' ji'i yu nde
quichi Damasco. ⁹ Sna ts^a
ndyanu yu sca ni'i ti; ná sca
na ndyacu yu chu'sna ts^a, ni
xixi ca na, ná ndyo'o yu, lo'o
xcui^u talya ña'a^q xee cloo yu.

¹⁰ La cui^u quichi Damasco
ndi'i sca nu qui'yu nu naa
Ananías, nu ngusñi cha'
ji'i Jesucristo. Ñi'y^a laca
lo'o nchcui^u xcalá na, jua'a^q
nchcui^u ycui^u nu Xu'na na lo'o
Ananías bi'.

—Ananías —nacui Ni.

—Nde ti nga'a^q na', Xu'na
—nacui Ananías.

¹¹ —Yaa nu'u toni'i^u ji'i Ju-
das nu ntucua to' calle liñi bi'
—nacui^u nu Xu'na na—, yaa
xcuane nu'u ji'i ngu' bi' si

ndi'i^u Saulo nu ca tyi quichi
Tarsó ndacula. Nta' cha' tsaa
nu'u ca slo yu bi', xqui'ya cha'
nga'a^q yu nchcui^u yu lo'o ycui^u
Ndyosi Sti na' juani. ¹² La
cui^u jua'a^q cua ngua'ni Ni cha'
nchcui^u xcalá yu; laja xcalá
yu na'a^q yu jinu'u^u cha' ndyaa
nu'u slo yu cha' cua'ni nu'u
jo'o ji'i cloo yu, cha' sta ya'
nu'u lo yu cha' tyaca tso'o
cloo yu chaca quiya'.

¹³ —Xu'na —nacui
Ananías—, tyuu quiya' cua
ndañi cha' nu nchcui^u ngu'
ji'i^u nu Saulo bi', cha' tyaala
tsa yu ji'i^u ñati^u jinu'u^u nu ndi'i^u
nde quichi Jerusalén. ¹⁴ Lo'o
juani cua ndyalaa yu quichi
re, ndyi'ya lo'o yu ji'i^u quityi
chacuayá' ji'i^u xu'na sti jo'ó
cha' sca' ji'i^u cua, lcaa ngu'
tya'a ya nu ngusñi ya cha' ji'i^u
ycui^u nu'u^u.

¹⁵ Nguxacui^u ycui^u nu Xu'na
na cha' ji'i^u Ananías li':

—Ntsu'u cha' tsaa nu'u^u ca
slo nu Saulo bi' —nacui^u Ni
ji'i^u—. Cua ngusubi na' ji'i^u
yu cha' cua'ni yu cña jna'
—nacui^u Ni—. Tsaa yu bi' ca
slo ngu' xa'loyuu, tsaa yu ca
slo nu laca xu'na loyuu tyi-
jyu', lo'o jua'a^q tsaa yu ca slo
tya'a ma, nu ngu' Israel bi'. Ta
yu cha' jna' lo'o lcaa ñati^u ca su
tya'a^q yu, bi' laca cña jna' nu
cua'ni yu. ¹⁶ Culu'u na' ji'i^u yu
ñi'y^a cha' ti'i^u nu tyacua ji'i^u yu
lo'o ta yu cha' jna' lo'o ñati^u.

¹⁷ Li' ndyaa Ananías slo
Saulo ca to' tysi Judas bi'.
Ndyat^u Ananías ni'i^u, ngusta
ya' yu lo Saulo, nchcui^u yu lo'o
nu Saulo bi' li':

—Saulo, tya'a na' —nacuiyu—. La cui' Jesucristo nu laca Xu'na na cua ngulu'uloo Ni jinu'ü tyucuüi su lijyä nu'ü ca quichí re. Lo'o nu juani cua ngulo nu Xu'na na cña 'na cha' caa na' slo nu'ü cha' cua'ni na' jo'o ji'i cloo nu'ü, cha' caca ña'ä nu'ü chaca quiya'; bi' cha' lijyä na' slo nu'ü juani, xqui'ya cha' nti' Xtyi'i y cui' Ndyosi tyanu ne' cresiya jinu'ü.

¹⁸ Nu lo'o ndyaala cloo Saulo, ngua ti' yu cha' ngutu'u sca na cloo yu, ñi'yä si laca sa yu'be quiij. Hora ti ngua tso'o cloo yu li', ña'ä tso'o yu chaca quiya'. Li' ntyucuatyá Ananías ji'i yu. ¹⁹ Lo'o li' ndyacu Saulo cha' quiye juersa ji'i yu chaca quiya', cha' ñi'yä ngua yu tya tsubi' la, jua'ä ndyaca yu chaca quiya'. Li' stu'ba nguti'ü yu xi lo'o ñati ji'i Jesucristo ca quichí Damasco bi'.

Nchcui' Saulo cha' ji'i Jesucristo lo'o ngu' quichí Damasco

²⁰ Hora ti nguxana Saulo ndya'ä yu lcaa ne' laa ji'i ngu' judío quichí bi', ngulu'u yu ji'i ngu'cha' chañi cha' laca Jesús nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi. ²¹ Quiña'ä tsaa ngulacua ti' ngu'lo'o ndyuna ngu'cha' bi'.

—¿Ha si'i Saulo jue laca nu lye tsa nchcube' ji'i ñati ji'i Jesucristo ca quichí Jerusalén? —nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'—. ¿Ha si'i nu jue laca nu ndyalaa nde quichí re cha' sca' ji'i ñati bi', cha' caca cuayá' ji'i ngu' ca slo xu'na sti jo'ó?

²² Lye la ngulu'u Saulo ji'i ngu' cha' chañi cha' Cristo laca y cui' Jesús, la cui' nu cua nda y cui' Ndyosi ji'i yaä chalyuu. Nga'aa ngujui la ñi'yä nu xacui' ngu' cha' ji'i nu Saulo bi' li', lcaa tya'a ngu' judío nu ndi'i quichí Damasco bi'.

Ngulaá Saulo ji'i ngu'judío

²³ Cua nteje tacui tyuu tsä, li' nguane ngu' judío ji'i tya'a ngu'cha' cujuüi ngu' ji'i Saulo.

²⁴ Pana ngua tii Saulo cha' cua nti' ngu' cujuüi ngu' ji'i. Ca to'quichí bi' ntsu'u sca lo'o tlyu, xcui' quee laca lo'o bi'; cuä tsaa lo'o bi', lo'o jua'ä lcaa to' lo'o bi' nga'ä ngu' cuä cha' xñi ngu' ji'i Saulo. Ntsu'u ngu' cuä to' lo'o tsä talya. ²⁵ Ngua sca talya, li' ndyalaa xi tya'a ñati ji'i Jesucristo; ndyacuü ngu' que lo'o bi', cha' culo ngu' ji'i Saulo ne' lo'o. Li' ndyatí Saulo ne' sca chcubi tlyu, lo'o li' nda'ya ngu' ji'i Saulo, ngua'ya yu chaca chü' lo'o lo'o reta; ndu'u yu ne' chcubi li', ngusñi yu tyucuü ndyaa yu.

Ndyalaa Saulo ca Jerusalén

²⁶ Ndyalaa Saulo ca quichí Jerusalén li', ndyalaa yu slo ñati ji'i Jesucristo ca quichí bi'. Pana ndyutsüü ngu' bi' ji'i Saulo, cha' ná jlya ti' ngu' cha' chañi cha' cua ngusñi yu cha' ji'i Jesús. ²⁷ Li' ndyaa lo'o Bernabé ji'i yu slo ngu'nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya clyo, cha' chcui' yu lo'o ngu'—.

—Cua na'ä Saulo re ji'i y cui' nu Xu'na na —nacui' Bernabé

ji'i ngu'—. Cua na'a yu ji'i y cui' Jesú s nu lo'o ndya'a yu nde quichí Damasco, nchcui' Ni lo'o yu li' —nacui—. Lo'o jua'a ná ndyutsii Saulo li', ngulu'u yu cha' ji'i Jesucristo ji'i ngu' quichí bi'.

²⁸ Li' jlya tso'o ti' ngu' cha' nu nchcui' Bernabé ji'i Saulo, bi' cha' ndyanu Saulo lo'o ngu' quichí Jerusalén cha' tya'a ndya'a ngu' cña laca yu. ²⁹ Lo'o jua'a ná ndyutsii yu, nda yu cha' ji'i y cui' Jesú s lo'o ngu' quichí bi'. Pana ndi'i xi ngu' judío nu nchcui' cha' griego, nchcui' ngu' bi' lo'o Saulo li'; lye tsa nxu y tya'a ngu' lo'o yu li', hasta ngua ti' ngu' bi' cujuui ngu' ji'i yu. ³⁰ Ngua tii nu ngu' tya'a ndya'a lo'o Saulo cha' nti' ngu' bi' cujuui ngu' ji'i yu, bi' cha' ngutu'u ngu' ndyaa lo'o ngu' ji'i yu nde quichí Cesarea. Nchcui' ngu' lo'o Saulo li', cha' tso'o la si tyaa yu ca quichí Tarso.

³¹ Li' ndyaa ti'i tì ñati ji'i Jesucristo, masi ca loyuu Judea, masi ca loyuu Galilea, masi ca loyuu Samaria; lcaa tsà ndyaca tsa'a la ngu' cha' ji'i Jesucristo. Ndyu'ni tlyu ngu' ji'i Jesú s, lo'o jua'a ndyu'ni ngu' lcaa cña nu nti' y cui' Ndyosi nu Xu'na na cha' cua'ni ngu'. Xtyi'i y cui' Ndyosi nda juersa ji'i ngu' bi', lo'o jua'a ndyatu la ngu' nu ngusñi cha' ji'i Jesú s li'.

Ngua'ni Pedro jo'o ji'i Eneas

³² Lo'o nu Pedro bi' ni, ndya'a Pedro slo lcaa ngu' nu

ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo, lcua ti quichí su ndi'i ngu' bi'. Li' ndyalaa yu ca su ndi'i ñati ji'i Jesucristo bi' ca quichí Lida. ³³ Lo'o jua'a ndi'i sca nu qui'yu quicha nu naa Eneas quichí bi'; cua nchcui' tyucuí yu, cua snu' yijá ntsiya yu lo qui'ñá li'. ³⁴ Li' nchcui' Pedro lo'o yu quicha bi':

—Eneas —nacui— cua ngua'ni Jesucristo cha' ndyaca tso'o nu'u juani —nacui—. Bi' cha' tyatü nu'u, xcua tso'o late' lo qui'ñá cua.

Hora ti ndatü Eneas li'. ³⁵ Lcaa ñati na'a ngu' ji'i nu Eneas bi', cha' ndyaca tso'o yu; na'a ngu' tya'a quichí tyi yu, lo'o jua'a ngu' quichí Sarón na'a ngu' ji'i yu. Li' ngusñi ngu' cha' ji'i y cui' Jesú s nu Xu'na na, ngulochu' ngu' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu'.

Ndyu'ú Dorcas chaca quiya'

³⁶ Cua ndi'i sca nu cuna'a nu naa Tabita nde quichí Jope, jua'a ñati ji'i Jesucristo laca ma' bi'. Dorcas nchcui' ngu' cha'cña ji'i ngu' griego ji'i ma'. Tso'o tsa tyiquee nu cuna'a bi', tso'o tsa nxtyucua ma' ji'i lcaa ngu' ti'i. ³⁷ Pana la cui' tytempo nu lo'o ndi'i Pedro quichí Lida, ngusñi sca quicha ji'i ma', ngujuii ma' li'. Nu lo'o cua nguxcaata ngu' ji'i jyo'o, li' ndyaa lo'o ngu' ji'i ngusta ngu' ji'i ca chaca ba'a ni'i bi' nde cuä. ³⁸ Cua ngujui cha' ji'i ngu' cha' ndi'i Pedro quichí Lida, bi' cha' nguane nu ñati ji'i Jesucristo ji'i tucua

tya'a ñatí ji'i cha' tsaa ngu' cuane ngu' ji'i Pedro cha' caq̄a yu hora ti, cha' cacua ti quichí Jope ndi'i quichí Lida bi'. Ngulaa ngu' slo Pedro li', nchcui' ngu' lo'o yu:

—Cua'ni cha' tso'o caq̄a nu'u nde quichí Jope lo'o ya hora ti —nacui' ngu' ji'i nu Pedro bi' li'.

³⁹ Hora ti ndu'u Pedro lijya lo'o ngu' li'. Nu lo'o ndyalaa ngu' ca toni'i, ngulu'u ngu' ji'i Pedro macala su nscua jyo'o bi'. Ndi'i lcaa nu cuna'a ti'i ca slo, nxi'ya tsa ngu' ndi'i ngu' cha' cua ngujuii. Nda ngu' cha' lo'o Pedro cha' quiña'a tsa cha' tso'o ngua'ni nu jyo'o bi' lo'o ngu', jua'a ngulu'u ngu' ji'i yu lcaa late' nu cua ngujyacuä nu jyo'o bi' cha' ta xlyá'be ti ji'i ngu'. ⁴⁰ Nchcui' Pedro lo'o ngu' li':

—Tyu'u ma xi nde liya' —nacui' yu ji'i ngu'.

Nu lo'o ndye ndu'u ngu' nde liya', li' ndyatü stj' Pedro nchcui' yu lo'o y cui' Ndyosi. Nu lo'o ndye nchcui' yu lo'o y cui' Ndyosi, li' ndyaa yu nde su nscua jyo'o bi', nchcui' yu lo'o jyo'o bi' li':

—Tabita —nacui' yu—, tyatu nu'u juani.

Lo'o li' tsa tsiya' ca nguxuti'i Tabita bi' cloo; li' nguxña'a ji'i Pedro, hora ti ndaca'a li'. ⁴¹ Ngusñi Pedro ya' ma', nguxatu yu ji'i ma'; li' ngusi'ya yu ji'i ngu' nu ndi'i nde liya'. Hora ti ñaa nu ñatí ji'i Jesucristo bi' nde ni'i lo'o lcaa nu cuna'a ti'i bi', na'a ngu' ji'i Tabita cha' cua ndyu'ú ma' chaca quiya'.

⁴² Lcaa ngu' quichí Jope ni, nu lo'o ndyuna ngu' ñi'ya ngua cha' ji'i nu cuna'a bi', ndube tsa ti' ngu' li'; quiña'a tsa ngu' bi' ngusñi ngu' cha' ji'i y cui' Jesús nu Xu'na na li'. ⁴³ Ndyanu Pedro tyuu tsä quichí Jope bi' li'; to' tyi Simón nu cuityi quiji, ca bi' ndyanu yu.

10

Nchcui' Pedro lo'o Cornelio

¹ Ndi'i sca nu qui'yu nu naa Cornelio ca quichí Cesarea; laca Cornelio capitán ji'i sca latya ngu' sendaru nu nacui' ngu' cha' latya Italiano laca ngu'. ² Ndyu'ni tlyu nu Cornelio bi' ji'i y cui' Ndyosi lo'o lcaa ngu' tya'a nga'a ti yu, masi ngu' xa' tsu' laca yu. Tso'o tsa tyiquee yu, nxtyu-cua tsa yu ji'i ngu' ti'i. Lcaa tsä ntsu'u yu nchcui' yu lo'o y cui' Ndyosi. ³ Lo'o li' ntsu'u sca tsä ndyalaa sca xcä ji'i y cui' Ndyosi slo yu bi', hora cua sna nde ngusii ndyalaa xcä bi'. Ñi'ya ngua si nchcui' xcalá ti yu, jua'a ngua cha' bi'. Li' nchcui' xcä bi' lo'o yu:

—Cornelio —nacui' xcä ji'i yu.

⁴ Ndyutsii tsa Cornelio lo'o na'a yu ji'i xcä bi' li'.

—Xu'na —nacui' yu—, ¿ñi'ya cha' laca ntí nu'u jna'?

—Cua ndyuna y cui' Ndyosi cha' nu cua nchcui' nu'u lo'o Ni —nacui' xcä bi'—. Lo'o jua'a cua na'a Ni cha' tso'o tsa ndu'ni nu'u lo'o ngu' ti'i, bi' cha' cua ndyi'u ti' y cui' Ndyosi jinu'u. ⁵ Juani culo nu'u cña ji'i ngu' cha' tsaa

ngu' quichi Jope. Quichi bi' ndi'i sca nu qui'yu nu naa Simón, lo'o xtañi yu laca Pedro. ⁶ Cua ndyalaa yu toni'i ji'i chaca Simón nu laca cuityi quiji nu ntucua tyi cacua ti to' tyujo'o. Ta nu Simón Pedro bi' sca cha' lo'o nu'u, ni cña ntsu'u cha' cua'ni nu'u.

⁷ Ndu'u xcä ji'i y cui' Ndyosi bi', ndyaa li'. Lo'o li' ngusi'ya Cornelio ji'i tucua tya'a msu ji'i, lo'o ji'i sca sendaru nu ndu'ni cña ji'i; lo'o sendaru bi' ndyu'ni tlyu yu ji'i y cui' Ndyosi. ⁸ Li' nchcui' Cornelio lo'o nu ca ta'a sna ngu' lcaa ña'a cha' nu ngua ji'i y cui' tsä; li' ngulo yu cña ji'i ngu' cha' tsaa ngu' tsaqui'ya ngu' ji'i Pedro ca quichi Jope bi'.

⁹ Nguxee chaca tsä ndya'a ngu' nde tyucuii Jope. Lo'o ndyalaa nde hora, xi tya lyiji tyalaa ngu' quichi bi'. La cui' hora bi' ndyacu'í Pedro ndyaa yu que ni'i cha' chcui' yu lo'o y cui' Ndyosi. Jlyacua tsa que ni'i bi'. ¹⁰ Li' ntucua Pedro ntyute' tsa yu, jña tsa ti' yu cacu yu li'; na cua nguxana ndyique'ngu' scuaa, pana tya lyiji xi caque'. Lo'o li'ngua'ya xcalá yu, nchcui' xcalá yu ña'a nu ntucua ti yu que ni'i bi'. ¹¹ Laca cha' nxña'a yu nde cua, na'a yu ngusaala y cui' Ndyosi nde cua; ngutacui ñi'ya nti' sca tasá tlyu tsa nu ndyaaca' juu ca ta'a jacua jyaca, lijyä ndati'i tasá bi' lo yuu. Jua'a ña'a nti' yu. ¹² Tyuu tsa tya'a na'ni cuxi ntsu'u ne' tasá nu ndati'i nde lo yuu bi': ntsu'u na'ni nu ntucua quiya', ntsu'u na'ni

lu'be, lo'o jua'a ntsu'u cuaña. ¹³ Li' ndyuna Pedro cha' nchcui' y cui' Ndyosi lo'o yu, ngua ti' yu:

—Pedro —nacui Ni ji'i yu—, cujuui clya nu'u ji'i na'ni cua cha' cacu nu'u ji'i.

¹⁴ —Ná nchca jna', Xu'na —nacui Pedro ji'i—. Ni sca quiya' bilya cacu na' cuaña' na'ni jua; na'ni cuxi laca jua cuentya ji'i cuare.

¹⁵ Xa' nchcui' y cui' Ndyosi lo'o yu li':

—Ná tso'o ñacui nu'u cha' na'ni cuxi laca jua, si cua nacui y cui' Ndyosi cha' lubii ni'.

¹⁶ Sna quiya' nchcui' y cui' Ndyosi lo'o Pedro jua'a, li' ndyuco'o tasá bi' ndyaa nde cuä chaca quiya', ña'a ñdacui ti lo'o juu. ¹⁷ Laja lo'o ndube tsa ti' Pedro, cha' ná ngua cuayá' ti' yu ni cha' laca nchcui' xcalá jua'a, li' ndyalaa ngu' bi' to' ni'i; la cui' nu ca ta'a sna ngu' nu ngulo Cornelio cña ji'i cha' cäa ngu' laca ngu' bi'. Cua nchcuane ngu' ji'i ngu' quichi mala ntucua tyi Simón nu laca cuityi quiji, jua'a ndyalaa ngu' to' ni'i. ¹⁸ Li' cuii ndacha'ngu' ji'i nu laca tyi si nga'a Simón Pedro. ¹⁹ Laja li' quiña'a tsa ngulacua ti' Pedro ni cha' nchcui' xcalá yu, lo'o li' nchcui' Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o yu:

—Cua ndyalaa sna tya'a ñati' nclyana ngu' jinu'u —nacui Ni ji'i Pedro ña'a ñtucua ti yu que ni'i—. ²⁰ Cua'ya nu'u yala ti cha' tsaa nu'u lo'o ngu' re. Ná cube ti'

²¹ Li' hora ti ngua'ya Pedro
cha' chcui' lo'o ngu' bi'.

—La cui' na' lac̄a nu ndya'aq
m̄a nclyana m̄a —nacui Pedro ji'i ngu'—. ¿Ni cña cua'nita na' ji'i ma nti' ma?

22 —Cua ngulo nu cusu' Cornelio cña ji'i ya cha' caa ya ca nde —nacui ngu' ji'i Pedro—. Tso'o tsa tyiquee nu Cornelio bi', ndu'ni tlyu yu ji'i ycu' Ndyosi, lo'o ju'a' tso'o tsa nchcui' lcaa ngu' judío ty'a nu'u ji'i nu cusu' bi'. Cua ndacha' xca ji'i ycu' Ndyosi ji'i Cornelio cha' ta yu ji'i ya caa ya ca nde, caqui'ya ya jinu'u cha' tsaa na ca slo nu cusu' bi', ca quichí Cesarea. Ntsu'u cha' cuna ycu' Cornelio cua ña'a ca cha' nu chcui' nu'u lo'o.

23 —Tyaa mā ni'i —nacui
Pedro ji'i ngu'—. Ntsu'u su
caja' mā ca nde. Ca la quee
tsaa na cajua.

Nguxee chaca tsã, li' ndu'u
ngu' quichi Jope ndyaa ngu',
ndyaa ngu' lo'o tucua sna
tya'a ñati ji'i Jesucristo nu ca
tyi quichi bi'.

24 Tsā nchca tyucuaa
ndyalaa ngu' quichi Cesarea.
Nga'a Cornelio ntajatya ji'i
ngu'; cua laca ndyu'u ti'i ngu'
toni'i ji'i, lcaa ñatı tya'a nu
cusu' lo'o tya'a ndya'a ti ngu'.
25 Nu lo'o ndyalaa Pedro to'
tyi Cornelio, li' ndu'u nu
cusu' ñaa nde liya', ndyatü
sti' nde loo Pedro cha' cua'ni
tlyu ji'i yu ngua ti' Cornelio,
ñi'yä ndu'ní tlyu na ji'i ycu'i

Ndyosi. 26 Hora ti ndaya' Pedro ya' Cornelio, nguxatu yu ji'i nu cusu' bi' li'.

—Tyatu nu'u, cusu' —nacui
Pedro ji'i,—, tyucuaa na laca
na ñati chalyuu ti.

²⁷ Tya nchcui' la Pedro lo'o
ngu' lo'o ndyatí ngu' ndyaa
ngu' ni'i. Li' na'a Pedro cha'
cua quiña'a ñati ndyu'u ti'i
ni'i bi'. ²⁸ Nda Pedro cha' lo'o
ngu' bi' li':

—Jlo ti' ma cha' ná ntsu'u
chacuayá' ji'i cua nu laca
ya ngu' judío, cha' tyu'u til'i
ya lo'o cu'ma ngu' xa' tsu'
—nacuí Pedro ji'i ngu'—.
Ná ntsu'u chacuayá' tyatí
ya ni'i ji'i ngu' xa' tsu'
—nacuí—. Pana cua ngulu'u
ycei' Ndyosi jna' cha' ná tso'o
chcui' na' ji'i xa' ñati cha' ñati
cuxi laca ngu', cha' si'i ñati
lubii laca ngu', masi ngu' xa'
tsu' laca ngu'. 29 Bi' cha' lijya
na' ca nde juani. Nu lo'o
ndyalaa ti msu jinu'ú ca slo
na', hora ti ndu'u na' lijya na'
lo'o ngu' re; nga'aa nchcui'
tsa na' lo'o msu bi'. Bi' cha'
juani, ¿ni cña cua'n'i ta na' ji'i
cu'ma nti' ma?

³⁰ Nguxacui Cornelio cha' ji'i Pedro li':

—Cua ngua jacua tsan
nchcui' na' lo'o y cui' Ndyosi
su nga'a na' ni'i re —nacui ji'i
Pedro—, lo'o hora ti ndyalaa
sca ñati slo na' nu lacu' late'
ngati, hasta ntyiji'i xee ndubi
lo late' bi!. Hora cua sna nde
ngusii ndyalaa yu bi!, nu lo'o
bilya cacu na' li!. ³¹ Nchcui'
yu bi' lo'o na': "Cornelio",
nacui' yu, "cua ndyuna y cui'
Ndyosi cha' nu nchcui' nu'u

lo'o Ni, jua'q̄ cua na'q̄ y cui' Ni cha' tso'o tsa ndu'ni nu'u lo'o ngu' ti'i; bi' cha' cua ndy i'u ti' y cui' Ndyosi jinu'u. ³² Juani culo nu'u cña ji'i ngu' cha' tsaa ngu' quich i Jope; quich i bi' ndyalaa sca nu qui'yu nu naa Simón, lo'o xtañi yu laca Pedro. Tsaa ngu', tsaa cacha' ngu' ji'i yu cha' caa yu ca nde. Cua ndi'i yu to' tyi chaca Simón nu laca cuityi qui'ji nu ntucua tyi cacua ti to' tyujo'o. Nu lo'o tyalaa yu ca nde, li' culu'u yu sca cha' nu tso'o tsa jinu'u." ³³ Jua'q̄ nacui ñati bi' jna' —nacui Cornelio—. Bi' cha' hora ti ngulo na' cña ji'i ngu' cha' tsaa ngu' ca su ndi'i nu'u. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' ndyalaa nu'u slo na' juani; bi' cha' cua ndyu'u ti'i lcaa ty a ya se'i ti chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi, cha' cuna ya lcaa cha' nu cua nda y cui' Ni lo'o nu'u cha' chcui' lo'o ya.

*Cha' nu nchcui' Pedro lo'o
ngu'slo Cornelio*

³⁴ Li' nguxana Pedro ngulu'u yu ji'i ngu' bi':

—Juani cua ngua cuayá' ti' na' cha' stu'ba tsa ndu'ni y cui' Ndyosi lo'o lcaa ñati chalyuu —nacui—. ³⁵ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'i lcaa ñati chalyuu nu chañi cha' ndu'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ni, ñati nu ndu'ni lcaa ña'a cha' nu nt i Ni. ³⁶ Cua nda y cui' Ndyosi cha' lo'o ya nu laca ya ngu' Israel, cha' ti ti tyi'i cresiya ji'i ñati chalyuu xqui'ya Jesucristo, nu laca Xu'na lcaa ñati. ³⁷ Jlo tso'o ti' ma ña'a

cha' nu nteje tacui ty a tsubi' la loyuu re, su ca tyi ngu' judío. Clyo nda Juan cha' bi' lo'o ngu' nu lo'o ntyucuaty a ji'i ngu', li' nda Jesús cha' bi' lo'o ngu' ca loyuu su cuentya Galilea. Tiya' la li' nda Jesús cha' bi' lo'o lcaa ngu' ty a'a ngu' Israel. ³⁸ Jlo ti' ma ñi'ya nguti'i Jesús chalyuu, la cui' Jesús Nazaret. Cua ngusubi y cui' Ndyosi Sti yu ji'i Jesús, nda la Ni juersa ji'i nu Jesús bi' nu lo'o ndyalaa Xtyi'i y cui' Ni lo yu. Lcaa su nguta'q̄ yu ngua'ni yu cha' tso'o lo'o ñati, lo'o jua'q̄ ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' nu quicha tsa, masi ñati nu ntsu'u tsa cha' ti'i ji'i xqui'ya cha' ngusñi cui'i cui' ji'i ngu'. Ngua'ni Jesús cña jua'q̄, cha' nguxtyucua y cui' Ndyosi ji'i yu. ³⁹ Cua na'q̄ ya lcaa cña nu ngua'ni Jesús ca quich i Jerusalén, lo'o jua'q̄ cña nu ngua'ni yu lcaa quich i tyi ngu' judío ty a'a ya. Na cua nguta'q̄ ya lo'o yu, bi' cha' chañi cha' nu nchcui' ya lo'o ma. Li' ntejeya' ngu' ji'i Jesús, ngujui'i ca'a ngu' ji'i yu lo crusi; jua'q̄ ngujuii yu li'. ⁴⁰ Pana nu lo'o ndya'a sna ts a, li' ngua'ni y cui' Ndyosi cha' ndyu'u Jesús chaca quiya'. ⁴¹ Li' ndu'u tucua yu nde su ndi'i ya; ná na'q̄ lcaa ngu' quich i bi' ji'i yu, cua laca ti ñati ty a ya na'q̄ ya ji'i yu. Cua ngusubi y cui' Ndyosi ji'i ya cha' culu'u ya cha' ji'i y cui' Ni ji'i xa' ñati, bi' cha' cua na'q̄ ya ji'i Jesús lo'o ndyu'u yu chaca quiya'. Stu'ba ti

ndyacu ya lo'o y cui' yu li!. 42 Tya li' cua ngulo Jesús cña ji'i ya cha' ta ya cha' liñi ji'i y cui' lo'o ñati, cha' cua nda y cui' Ndyosi cña ji'i nu Jesús bi', cha' cua'ni cuayá' yu ji'i lcaa ñati chalyuu, masi nu cua ngujuii, masi nu tya lu'ú. 43 Na cua nguscua jyo'o cusu' xi cha' lo quityi ji'i y cui' Ndyosi nu ngua sa'ni; lcaa quityi bi' nchcui' cha' ntsu'u cha' caq̄ sca ñati tlyu lo yuu chalyuu tyempo nde loo la; bi' laca nu cuityi yabe' nu ntsu'u ji'i lcaa ñati, si xñi ngu' cha' ji'i yu, nacui cha' nu nscua lo quityi bi'. Na cua ndyalaa yu bi' lo yuu re juani, Jesús naa yu.

Ndyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' xa' tsu'

44 Tya ndu Pedro nchcui' lo'o ngu' bi', lo'o li' ndyalaa Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i lcaa ñati nu ndyuna cha' nu nclyu'u Pedro ji'i ngu!. 45 Ndube tsa ti' ñati ji'i Jesucristo tya'a ndya'a Pedro. Ngu' judío laca ngu' bi', bi' cha' ndube tsa ti' ngu' cha' lo'o ngu' xa' tsu', cua nda y cui' Ndyosi Xtyi'i y cui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i ngu!. 46 Li' jlo ti' nu ngu' judío bi', cha' chañi cha' cua nda y cui' Ndyosi Xtyi'i y cui' Ni ji'i Cornelio lo'o ji'i tya'a yu, nu lo'o ndyuna ngu' cha' nchcui' ngu' bi' cha'cña ji'i ngu' xa' quichí, masi bilya chcui' ngu' jua'a nquicha!. Lo'o jua'a lye tsa ngua'ni tlyu ngu' bi' ji'i y cui' Ndyosi. Li' nchcui' Pedro lo'o tya'a ndya'a yu:

47 —Ñi'yä nu lo'o ndyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'na, la cui' jua'a cua ndyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' re juani —nacui Pedro ji'i tya'a ndya'a yu—, bi' cha' tso'o la si tyucuatyá na ji'i ngu' re.

48 Li' nchcui' ngu' bi' lo'o ñati tya'a Cornelio bi':

—Tso'o la si tyucuatyá ya ji'i ma juani, cha' ca cuayá' ti' ngu' quichí re cha' ñati ji'i Jesucristo laca ma.

Lo'o li' xa' nchcui' nu ngu' ca tya'i lo'o Pedro cha' tyanu yu la xi lo'o ngu' bi'.

11

Nchcui' Pedro lo'o ñati ji'i Jesucristo ca Jerusalén

1 Cua ngujui cha' ji'i quiña'a ñati nu ndi'i loyuu su cuentya Judea, cha' lo'o ngu' xa' tsu' cua ngusñi ngu' cha' ji'i Jesús; cua ngujui cha' ji'i ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya clyo, lo'o jua'a cua ngujui cha' bi' ji'i lcaa ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i ca bi'. 2 Bi' cha' lo'o nguxtyu Pedros ñaa yu nde quichí Jerusalén, ndyacua tya'a yu lo'o xi ngu' judío nu ngusñi cha' ji'i Jesús, pana ña'a ti tya tiji' ti' ngu' ji'i cha' cusu'. 3 Li' nchcuane ngu' ji'i Pedro:

—¿Ni cha' laca ndyaa nu'u slo ngu' xa' tsu'? —nacui ngu' ji'i Pedro—. ¿Ni cha' laca ndyacu nu'u stu'ba ti lo'o ngu' bi'?

4 Li' nchcui' Pedro lo'o ngu' ñi'yä nu ngua lo'o ndyaa yu slo ngu' bi':

⁵ —Ngua sca tsā nga'a na' ca quichí Jope —nacuī Pedro—. Laja lo'o nchcui' na' lo'o y cui' Ndyosi, li' ñaa sca xcalá na'. Laja lo'o nchcui' xcalá, li' nguxña'a na' nde cuā; ñi'yā sca tasá tlyu, jua'a ña'a na nu lijyā ndati'i nde cuā cha' ca'ya nde lo yuu. Ca ta'a jacua jyaca tasá bi' ntucua juū, jua'a tso'o ti lijyā tasá bi' ndati'i lo yuu ca su nga'a na'. ⁶ Li' na'a tsa na' ji'i na nu ntsu'u ne' tasá bi', cha' na'a na' cha' ntsu'u tyū tsa lo na'ni: ntsu'u na'ni nu ntucua quiya', ntsu'u na'ni tyala, lo'o jua'a ntsu'u cuaña, ntsu'u na'ni lu'be. ⁷ Li' nchcui' y cui' Ndyosi lo'o na': "Pedro", nacuī Ni, "cujuui clya nu'u ji'i na'ni cua cha' cacu nu'u ji'i". ⁸ Lo'o li' nguxacuī na' cha' ji'i Ni: "Ná nchca 'na cacu na'ni nu ña'a jua'a, Xu'na", nacuī na' ji'i Ni. "Ni sca quiya' bilya cacu na' ji'i na'ni cuxi jua, cha' nchcui' cuare cha' ná tso'o cacu ya na'ni nu ña'a jua'a." ⁹ Li' xa' nguañi nchcui' y cui' Ni nde cuā: "Ná tso'o ñacuī nu'u cha' laca bi' na'ni cuxi, cha' na cua nacuī y cui' Ndyosi cha' laca bi' na'ni lubii". ¹⁰ Sna quiya' nteje tacui cha' bi' su nga'a na', li' nguxtyacui tasá bi' ndyaa nde cuā chaca quiya'. ¹¹ Hora ti ndyalaa sna tya'a ñati ca ni'i su nga'a na' li'. Cua ngulo sca ngu' quichí Cesarea cña ji'i ngu' bi', cha' cāa ngu' su ndi'i na'. ¹² Nchcui' Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o na' li', cha' ná culacua tsa ti' na', cha' tsa'a na' lo'o ngu' bi'. Ca ta'a

scua ñati re ndyaa ngu' lo'o na' slo ñati bi' ca quichí Cesarea. ¹³ Li' nda nu cusu' bi' cha' lo'o ya ñi'yā ngua cha' bi'. Cua na'a yu sca xcā ji'i y cui' Ndyosi nu ndyatí lijyā ni'i ji'i yu cha' ta sca cha' lo'o yu: "Culo nu'u cña ji'i msu jinu'u", nacuī xcā bi' ji'i nu cusu' bi', "cha' tsaa msu ca quichí Jope, cha' tsaa cacha' ji'i Simón Pedro cha' cāa yu ca nde. ¹⁴ La cui' Simón bi' ta cha' lo'o nu'u, lo'o lcaa tya'a nu'u, cha' caja ñi'yā nu cua'ni lyaá y cui' Ndyosi ji'i ma." Jua'a nacuī xcā bi' ji'i nu cusu' bi'. ¹⁵ Li' ndyalaa ya ca to' tyi ngu' bi'. Nguxana na' ngulu'u na' cha' ji'i ngu', lo'o li' hora ti ngua'ya Xtyi'i y cui' Ndyosi lo ngu'. La cui' ñi'yā ndyanu Xtyi'i y cui' Ni ne' cresiya ji'nā nu ngua tya clyo, la cui' jua'a ndyanu Xtyi'i Ni ne' cresiya ji'i ngu' bi' li'. ¹⁶ Ntsu'u ti' na' li', cha' tya tsubi' la nchcui' y cui' nu Xu'na na lo'o na ndi'yā: "Tsubi' cua ntyucuatyá Juan ji'i ñati lo'o hitya ti", nacuī, "pana xa' ña'a cua'ni y cui' Ndyosi cha' caca lubii cresiya ji'i mā nu lo'o tyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma". ¹⁷ Na cua nda y cui' Ndyosi Xtyi'i y cui' Ni ji'i ngu' xa' tsu' la cui' ñi'yā nu nda Ni Xtyi'i y cui' Ni ji'nā, nu lo'o ngusñi na cha' ji'i Jesucristo nu Xu'na na; bi' cha' ná tso'o si cua'a na cña nu ndu'ni y cui' Ndyosi lacua.

¹⁸ Nu lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Pedro lo'o ngu', nga'aa ngua chcui' tyaala

ngu' bi' lo'o Pedro. Li' ngua'ni tlyu ngu' bi' ji'i y cui' Ndyosi. Ndi'y a nchcui' ngu' lo'o Ni li':

—Ndyosi Sti ya, tso'o tsa ndu'ni nu'u lo'o ngu' xa' tsu', masi si'i ngu' judío laca ngu' bi' —nacui' ngu' ji'i y cui' Ndyosi—. Ndu'ni nu'u cha' ca tyuju'u ti' ngu' ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu', cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi'.

Nat i ji'i Jesucristo nde quich i Antioquia

¹⁹ Cua sa'ni xi ngua lo'o ndyujuii ngu' ji'i Esteban, lo'o la cui' tyempo bi' ngua ti' ngu' xcube' ngu' ji'i lcaa ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesús; bi' cha' tyu u tsa tya'a ngu' bi' ndatsu' ngu' ndyaa ngu' tyijyu'. Ntsu'u ngu' nu ndyaa ca loyuu su cuentya Fenicia, ntsu'u tya'a ngu' nu ndyaa ca loyuu su cuentya Chipre, lo'o jua'a ntsu'u tya'a ngu' nu ndyaa ca quich i Antioquia. Lcaa su ndyaa ngu' ngulu'u ngu' cha' tso'o ji'i Jesucristo ji'i tya'a ngu' judío ti, ná ngulu'u ngu' cha' bi' ji'i xa' ñati. ²⁰ Tiya' la li', ndyaa xi xa' la ñati ji'i Jesús ca quich i Antioquia; ngu' ca tyi loyuu su cuentya Chipre lo'o jua'a loyuu su cuentya Cirene laca ngu' bi'. Nchcui' ngu' bi' lo'o lcaa ngu' quich i, masi lo'o ngu' judío, masi lo'o xa' ñati; ngulu'u ngu' cha' tso'o ji'i Jesucristo ji'i lcaa ngu' quich i bi'. ²¹ Tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i ngu' xqui'ya Jesús nu Xu'na na, bi' cha' ngusñi quiña'a ñati cha' ji'i y cui' Ni,

bi' cha' nguxtyanu ngu' cha' cuxi nu ntsu'u tsa tyiquee ngu' ji'i clyo.

²² Li' ngujui cha' bi' ji'i taju ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i nde Jerusalén, bi' cha' nchcui' ngu' lo'o Bernabé cha' tsaa yu ca quich i Antioquia. ²³ Li' ndu'u Bernabé ndyaa yu, ndyalaa yu ca quich i bi', na'a yu ñi'y a laca cha' tso'o nu ngua'ni y cui' Ndyosi lo'o ngu' bi'. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee Bernabé li'. Nda yu sca cuij lo'o taju ñati ji'i Jesucristo ca bi', cha' tyucui tyiquee ngu' cua'ni ngu' cña lcaa ts a, lcaa ña'a cña nu nti' y cui' nu Xu'na na cha' cua'ni na. ²⁴ Tso'o tsa tyiquee Bernabé; cua ndyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i yu, lo'o jua'a tso'o tsa jlya ti' yu ji'i Jesucristo. Bi' cha' quiña'a la ñati cua ngusñi ngu' cha' ji'i nu Xu'na na xqui'ya nu Bernabé bi' li'.

²⁵ Lo'o li' ndu'u yu bi' ndyaa yu nde quich i Tarso, ndyaana yu ji'i Saulo. Lo'o nquije yu ji'i, li' ngutu'u yu ñaa lo'o yu ji'i Saulo ca quich i Antioquia chaca quiya'. ²⁶ Li' nguti'i ngu' sca yija lo'o taju ñati ji'i Jesucristo ca bi', nclu'u ngu' ji'i quiña'a ñati. Quich i Antioquia bi' ngua su ngutu'u s u cha' nu nchcui' ngu' cha' ngu' cristiano laca ñati nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo.

²⁷ Tyempo bi' ndyalaa tucua sna la tya'a ñati nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi. Ndu'u ngu' quich i Jerusalén ndyalaa ngu' quich i Antio-

quiá li'. ²⁸ Agabo naa tsaca ngu' bi'. Cua nda Xtyi'i ycui' Ndyosi sca cui*ii* lo'o nu Agabo bi' cha' chcui' yu lo'o ngu'. Li' nchcui' Agabo lo'o ngu' cha' cua ca*q*a ti sca jbi'ñña tlyu tsa tyucui' ña'a chalyuu. Chañi cha' jua'a ngua cha' nu nda Agabo bi', pana nde loo la ngua cha' bi', nu lo'o ngua Claudio rey nu laca loo. ²⁹ Li' ngüiñi cha' ji'i ñati ji'i Jesús lo'o tya'a ngu' cha' ta ngu' msta ji'i tya'a ti'i ti ngu', ngu' nu ndi'i quichí su cuentya Judea. ³⁰ Jua'a ngua'ni ngu' li'. Nda ngu' msta bi' ji'i Bernabé lo'o ji'i Saulo cha' tsaa lo'o ngu' ji'i, cha' ta ngu' cñi bi' ji'i ngu' cusu' ca bi'. Li' tacha ngu' cñi bi', caja xi ndaca ti ji'i tya'a ti'i ti ngu'.

12

Ndyujuii ngu' ji'i Jacobo lo'o ngusu'ba ngu'ji'i Pedro ne' chcuq

¹ Nu ngua tyempo bi', rey nu ngua naa Herodes ni, nchcube' tsa ji'i ñati ji'i Jesucristo. ² Ngulo rey bi' cña ji'i msu ji'i cha' cujuuii ngu' ji'i Jacobo lo'o maxtyi. (Jacobo bi' ngua tya'a ngula Juan.)

³ Chaa tsa ti' ngu' judío cha' ndyujuii rey ji'i Jacobo, bi' cha' lo'o ji'i Pedro ntejeya' nu rey bi' li'. La cui' tsa nu ngusñi rey ji'i yu, li' ngua sca ta'a ji'i ngu' judío, ta'a nu lo'o ndacu ngu' xlyá tiji nu ná lo'o scua tiye' ndya'.

⁴ Ntejeya' ngu' ji'i Pedro, li' ndyaa lo'o ngu' ji'i, ngusu'ba ngu' ji'i ne' chcuq. Li' ndyatu

jacua latya sendaru cu*q* ji'i, jacua tya'a sendaru ntsu'u ji'i sca latya ngu'; ndi'i ngu' bi' cu*q* to' ni'i chcuq su ntsu'u Pedro. Nu lo'o tye ts*q* ta'a pascua, li' tyu'u ti'i lcaa ngu' quichí cha' cua'ni cuayá' nu Herodes bi' ji'i Pedro, nti' ycui' rey bi'; ⁵ bi' cha' ntsu'u cha' ña'asij tso'o sendaru ji'i yu lo'o ntsu'u yu ne' chcuq. Pana laja li' lye tsa nchcui' tya'a ñati ji'i Jesucristo lo'o ycui' Ndyosi cha' cua'ni lyaá Ni ji'i Pedro.

Nclico ycui' Ndyosi ji'i Pedro ne' chcuq

⁶ Cua ngua talya li'. Chaca ts*q* cua culo ti Herodes ji'i Pedro cha' ca cuayá' ji'i yu slo ngu' quichí bi'. Cua ngusca' ngu' ji'i Pedro lo'o tucua tya'a carena, sca carena ntsu'u ya' sca sendaru. Lo'o jua'a ndu xa' la sendaru cua toni'i chcuq nde liya'. Li' ngua'ya xcalá ti Pedro. ⁷ Laja lo'o laja' ti yu, hora ti ndu'u tucua sca xca ji'i ycui' Ndyosi su nga'a yu. Tso'o tsa xee ngulane ne' ni'i chcuq li'. Nguxtyu'u xca bi' ji'i Pedro, nchcui' xca lo'o yu li':

—Tyatü clya nu'u —nacui xca bi' ji'i yu.

Hora ti ndyat*q*' carena chcuq nu ndyaaca' ya' yu.
⁸ Xa' nchcui' xca lo'o yu li':

—Xca' nu'u sii' —nacui—. Xu'ba nu'u caña quiya'.

Ngua'ni Pedro jua'a, lo'o li' nchcui' xca lo'o yu chaca quiya':

—Quixii nu'ü te' quicha'
hichu'. Ya'a clyaa tyu'u lca'a
nu'ü jna' —nacui xcä bi' ji'i.

⁹ Li' ndu'u lca'a Pedro ji'i
xcä bi', pana ná ngua tii yu
cha' chañi cha' ndyalaa xcä
ji'i y cui' Ndyosi slo yu; ngua
ti'yu cha'laja xcalá ti yu ngua
cha' bi'. ¹⁰ Nteje tacui ngu' slo
sendaru nu nga'a cuä ne' ni'i
chcuä, lo'o jua'a nteje tacui
ngu' slo xi xa' la sendaru nu
nga'a cuä. Li' ndyalaa ngu' ca
toni'i chcuä tlyu, xcui' chcuä
laca toni'i bi'. Lo'o li' ndyaala
toni'i bi' y cui' ti; jua'a ngua
ngutu'u ngu' to' calle, ndyaa
ngu' ndyalaa ngu' nde sca jy-
aca calle bi'. Lo'o li' ndu'u
nu xcä bi' ndyaa, chaca tya
Pedro ndyanu calle bi'. ¹¹ Li'
nda Pedro cuentya:

—Juani nchca cuayá' ti' na'
cha' cua ngulo y cui' nu Xu'na
na' cña ji'i xcä bi' ji'i Ni,
cha' nu ñaa ngulo jna' ni'i
chcuä jua —nacui yu—. Ngua
ti' Herodes xcube' jna', cha'
xña'a tsa ntsu'u tyiquee ngu'
judío tya'a na' ña'a ngu' jna';
pana ná ngua ji'i cua'ni cña
cuxi bi'.

¹² Ngulacua tsa ti' Pedro
su ndu y cui' ti yu. Nu lo'o
ngua cuayá' ti' yu, li' ndyaa
yu ca slo María xtya'a Juan
Marcos. Ca ni'i bi' ndyu'u
ti'i tyuu tya'a ñati ji'i Jesús,
nchcui' ngu' lo'o y cui' Ndyosi.
¹³ Ngujui'i ya' yu toni'i, lo'o li'
sca nu cuna'a cuañi' nu naa
Rode, bi' nu ndyaa na'a toni'i.
Ña'a ndu ti nu cuna'a bi' toni'i
nde ni'i ti. ¹⁴ Hora ti ndyuloo
nu cuna'a bi' xtyi'i Pedro lo'o
nchcui' yu. Chaa tsa ti' cho'li'.

Ngusna cho'ndyaa chcui'lo'o
tya'a ndi'i cho' ni'i bi', pana
ña'a ti ty a ndu y cui' Pedro
nde liya' cha' bilya saala ngu'
toni'i.

¹⁵ —Cua ngua tonto hique
nu'ü —nacui ngu' ji'i Rode li'.

Pana lye la nchcui' nu
cuna'a bi' lo'o ngu' li', cha'
chañi cha' Pedro laca nu ndu
toni'i bi' nde liya'.

—Si'i —nacui ngu' li'—. ¿Ha
si'i nu xcä ji'i y cui' Ndyosi
nu ña'asii ji'i Pedro laca bi'?
—nacui ngu' ji'i.

¹⁶ Ña'a ti ty a ndu Pedro nde
liya' ntyiji'i ya' yu toni'i. Li'
ndyaa ngu' cha' saala ngu'
toni'i. Lo'o na'a ngu' ji'i Pedro
ndu, li' ndube tsa ti' ngu'
cha' cua ndyalaa y cui' yu.

¹⁷ Ngua'ni ya' yu ji'i ngu' li',
cha' ca tì ti ngu'. Ndacha'
yu ji'i ngu' ñi'yä ngua lo'o
ngua'ni y cui' Ndyosi nu
Xu'na na cha' tso'o cha' ngulo
Ni ji'i yu ne' chcuä.

—Chcui' mä lo'o Jacobo
lo'o lcaa ngu' tya'a ndya'a
na —nacui Pedro ji'i ngu'—,
ta mä cha' lo'o ngu' ñi'yä nu
ngua'ni y cui' Ni lo'o na' lo'o
ngulo Ni 'na ne' chcuä.

Ndu'u yu ni'i ndyaa yu xa'
se'i li'.

¹⁸ Nu lo'o nguxee chaca
tsa quiñ'a tsa ngulacua
ti' sendaru bi', cha' nga'aa
ngua cuayá' ti' ngu' macala
ndyaa Pedro. ¹⁹ Li' ngulo
rey Herodes cña ji'i sendaru
cha' tsaa ngu' tsaana ngu'
ji'i yu. Ndyaa ngu' li', pana
nga'aa nquije yu ji'i sendaru
bi'.

Li' nchcuane Herodes
ji'i sendaru nu nga'a cuä ji'i

Pedro ni'j chcuq, pana nga'a ndyiji ñi'yä nu xacui sendaru cha' ji'j rey, cha' ná jlo ti' ngu' ñi'yä ngua ji'j Pedro; bi' cha' ngulo Herodes cña ji'j xa' sendaru cha' cujuui ngu' ji'j lcaa sendaru nu ngua'a cuá ji'j nu Pedro bi'. Li' ndu'u rey bi' loyuu su cuentya Judea, ndyaa ca quichi Cesarea, cha' ca bi' tyi'j xi ngua ti'.

Ngujuuii Herodes

²⁰ Lo'o li' ngua ñasi' tsa nu Herodes bi' ji'j ngu' quichi Tiro, lo'o jua'a ji'j ngu' quichi Sidón. Nu ngua tya clyo la cua nda rey Herodes na cacu ngu' quichi bi', lo'o li' nga'aa nda rey na cacu ngu', cha' ñasi' tsa ti' rey ña'a ji'j ngu'. Stu'ba ti ntsu'u tyiquee lcaa ngu' quichi bi' lo'o tya'a ngu', cha' tsaa ngu' slo rey cha' chcui' ngu' lo'o. Li' tso'o tsa nchcui' ngu' quichi lo'o nu cusu' Blasto nu laca cña ji'j rey bi'; bi' cha' tso'o nchcui' nu Blasto bi' lo'o rey cuentya ji'j ngu' quichi bi', cha' tyaala' cha' ji'j rey lo'o ngu' bi'. ²¹ Li' ngusta Herodes sca tsä cha' tyu'u ti'j ngu' sca se'j ti. Ndyacu' Herodes lcaa late' tso'o nu ntsu'u ji'j cha' laca rey, ndyaa ntucua lo yaca xlya tso'o su ntyucua ycui' rey, cha' ta sca cuii lo'o ngu' nu lo'o ndyu'u ti'j ngu' slo. Li' nguxana rey nda cuii lo'o ngu' bi'. ²² Cuii tsaa ngusi'ya lo'o ngu' ji'j rey li':

—Ndyosi laca nu'u —nacui ngu' ji'j rey—. Si'i sca ñati chalyuu ti laca nu'u nu nchcui' lo'o cuare juani.

²³ Hora ti ndyalaa sca xcä ji'j y cui' Ndyosi slo rey cha' ta sca quicha tlyu ji'j nu Herodes bi', ndyatí conu' ne' rey bi' li'. Ti'í tsa ne' rey li', cha' ndyacu conu' bi' ne'. Ngujuuii rey li', cha' cua nda chacuayá' ji'j ngu' cha' ngua'ni tlyu ngu' ji'j rey ñi'yä nu ndu'ni tlyu na ji'j y cui' Ndyosi; masi sca ñati chalyuu ti ngua rey bi', pana nda chacuayá' cha' cua'ni tlyu ngu' ji'j.

²⁴ Li' quiña'a tsa ñati ndyuna cha' ji'j y cui' nu Xu'na na, ndyatü la ngu' nu ngusñi cha' ji'j Jesucristo li'.

²⁵ Nu lo'o cua ndye cña ji'j Bernabé lo'o Saulo ca quichi Jerusalén, li' nguxtyuñu ngu' ñaa ngu' nde quichi Antioquía chaca quiya'. Ñaa lo'o ngu' ji'j Juan, la cui' nu naa Juan Marcos.

13

Nguxana Bernabé lo'o Saulo ngua'ni ngu' cña ji'j y cui' Ndyosi

¹ Nu taju ñati ji'j Jesucristo ca quichi Antioquía bi' ni, laja ngu' bi' ntsu'u xi ngu' nu laca tu'ba ji'j y cui' Ndyosi. La cui' jua'a laja ngu' bi' tya ntsu'u la xa' tya'a ngu' nu tso'o tsa nclyu'u cha' ji'j y cui' Ndyosi ji'j tya'a ngu'; ngu' nu nclyu'u ji'j tya'a ngu' ngua Bernabé, lo'o Simón nu ngata, lo'o Lucio Cirene, lo'o Saulo, lo'o Manaén. (Nu Manaén bi' ngua tya'a miñña'a Herodes nu laca gobernador ji'j loyuu su cuentya Galilea.)

² Ngua sca tsə nu lo'o tyucui tsə ná ndyacu ngu' taju bi', xqui'ya cha' ngua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi nu Xu'na na. Li' nchcui' Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o ngu' bi':

—Ta ma chacuayá' ji'i Bernabé lo'o jua'q̄a ji'i Saulo, cha' tsaa ngu' xa' quichí cha' cua'ni ngu' cña nu ta na' ji'i ngu' cha' cua'ni ngu' —nacui y cui' Ndyosi ji'i ngu'.

³ Tyuū hora ná ndyacu ngu' li', cha' tsa cu' ti nchcui' ngu' lo'o y cui' Ndyosi. Li' ngusta ya' lcaa tya'a ñati ji'i Jesucristo bi' hique Bernabé, lo'o jua'q̄a hique Saulo, cha' tso'o ti tsaa ngu' ca su cua'ni ngu' cña cuentya ji'i y cui' Ndyosi.

Nda ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi ca loyuu su cuentya Chipre

⁴ Li' ndyaa Bernabé lo'o Saulo ca quichí Seleucia cha' tyatí ngu' ne' yaca ni'i, cha' tsaa ngu' chaca tsu' tyujo'o ca loyuu su naa Chipre. Ca bi' cua'ni ngu' cña nu ngulo Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'i ngu'.

⁵ Li' ndyaa ngu' ne' yaca ni'i ca quichí Salamina. Lo'o ndyalaa ngu' chaca tsu' bi', li' ndyatí ngu' ndyaa ngu' ne' laa ji'i ngu' judío quichí bi', cha' culu'u ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i ñati nu ndi'i ne' laa bi'. Tyempo bi' tya ndya'a Juan lo'o ngu' cha' xtyucua ji'i ngu'. ⁶ Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' tyuū tya'a quichí nde Chipre bi', ndyaa ngu' ndyalaa ngu' ca quichí Pafos li'. Quichí bi' ndyacua tya'a ngu' lo'o sca nu qui'yu

nu cucha'q̄a tsa nu naa Barjesús. Ngu' judío laca nu qui'yu bi', lo'o jua'q̄a nacui yu cha' laca yu tu'ba ji'i y cui' Ndyosi; pana si'i cha' liñi nda yu. ⁷ Ndi'i nu cucha'q̄a bi' slo gobernador nu naa Sergio Paulo. Ngua tsa nu gobernador bi', lo'o jua'q̄a nti' tsa cuna cha' ji'i y cui' Ndyosi; bi' cha' nguane gobernador ji'i Bernabé lo'o ji'i Saulo cha' caq̄a ngu' ca slo, cha' culu'u ngu' cha' bi' ji'i. ⁸ Pana ná ndiya ti' nu cucha'q̄a bi' nu lo'o ndyuna gobernador cha' ji'i y cui' Ndyosi. (Elimas naa nu cucha'q̄a bi' cha'cña ji'i ngu' quichí Pafos bi'.) Lye tsa nxuū tya'a yu lo'o Saulo lo'o Bernabé, cha' cua nti' yu cua'a yu ji'i gobernador cha' nga'aa xñi nu cusu' bi' cha' ji'i y cui' Ndyosi nu nchcui' ngu' lo'o. ⁹ Li' na'q̄a tsa Pablo ji'i nu cucha'q̄a bi'. (Nu juani naa Pablo nu ngua naa Saulo clyo.) Xtyi'i y cui' Ndyosi laca nu nda juersa ji'i nu Pablo bi', ¹⁰ bi' cha' nchcui' lo'o nu cucha'q̄a bi':

—Lye tsa ñilo'o nu'u ji'i ngu' —nacui Pablo ji'i nu cucha'q̄a bi'—. Liye' tsa ti' nu'u ña'a nu'u ji'i ya, cha' msu ji'i nu xña'a laca nu'u —nacui—. Ndaca'a tsa nu'u ji'i ngu' cha' ná cua'ni ngu' sca cha' tso'o ti; bi' cha' juani culo na' cña jinu'u cha' nga'aa cua'a nu'u ji'i ngu' nu nti' xñi cha' ji'i y cui' Ndyosi nu Xu'na ya. ¹¹ Xcube' nu Xu'na ya jinu'u juani, cha' nga'aa caja ñi'ya ña'a nu'u xee cua'; tyuū tsə tyanu cuityi' ti nu'u li'.

Hora ti ngua cuityi' yu cucha'a bi' li', nga'aa ngua ña'a yu tsiya' ti. Li' nclyana yu ji'i sca ñati nu xñi ya' yu cha' tsaa lo'o ji'i yu nde liya'.

¹² Lo'o na'a gobernador cha' ngua cuityi' nu cucha'a bi', li' hora ti ngusñi nu cusu' bi' cha' ji'i Jesucristo. Jua'a ndube tsa ti' nu cusu' bi' ji'i cha' nu ngulu'u ngu' ji'i cuentya ji'i y cui' nu Xu'na na.

Ndyaa Pablo lo'o Bernabé ca quichi Antioquía Pisidia

¹³ Lo'o li' ndu'u Pablo lo'o tya'a ndya'a yu, ndu'u ngu' quichi Pafos ndyaa ngu'. Ndyatí ngu' ne' yaca ni'i ndyaa ngu' chaca tsu' tyujo'o, ndyalaa ngu' ca quichi Perge ca loyuu su cuentya Panfilia li'. Nga'aa ndya'a Juan lo'o ngu' li', na cua ndyaa yu quichi tyi yu. ¹⁴ Ndu'u ngu' quichi Perge ndyaa ngu' chaca quichi Antioquía ca loyuu su cuentya Pisidia. Nu ngua tsä ta'a nu ndi'i cña' ngu', li' ndyatí Pablo lo'o Bernabé ndyaa ngu' ne' laa ji'i ngu' judío. Ca bi' ndyaa tucua ngu' xi. ¹⁵ Li' nchcui' sca nu cusu' lo quityi ji'i y cui' Ndyosi cha' cuna lcaa ñati nu ndi'i ne' laa bi'; nchcui' lo quityi nu nscua cña nu ngulo Ni ji'i ngu', li' nchcui' nu cusu' bi' sca cha' nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi nu ngua sa'nii. Lo'o li' nchcuane nu cusu' nu laca loo ne' laa bi' ji'i Pablo lo'o Bernabé:

—¿Ha ntsu'u sca cuii ji'i ma cha' ta ma lo'o ya juani? —nacui ji'i ngu'.

¹⁶ Li' ndyatú Pablo ngua'ni ya'yu ji'i ngu' cha' cua'a jyaca ngu' ji'i yu. Nchcui' Pablo lo'o ngu' li':

—Tyu'u cha' clyu ti' ji'i ma cua'a jyaca ma ji'i cha' nu chcui' na' lo'o ma juani —nacui Pablo ji'i ngu'—. Ngu' Israel laca na, lo'o jua'a ndu'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi. ¹⁷ La cui' y cui' Ndyosi nu ndu'ni tlyu na ji'i, la cui' Ni laca nu ngusubi ji'i jyo'o cusu' ji'na cha' tyu'u tucua quiña'a ñati ji'i ngu' nde loo la. Tya ndi'i jyo'o cusu' ji'na ca loyuu Egipto lo'o ndyatú quiña'a tsa tya'a ngu', masi si'i quichi tyi ngu' ngua quichi bi'. Li' tlyu tsa cña ngua'ni y cui' Ndyosi, cha' ngulo Ni ji'i jyo'o cusu' ji'na ca loyuu Egipto bi'. Jua'a ngua cuayá' ti' xa' ñati chalyuu cha' tonu tsa cña nu ndu'ni y cui' Ndyosi nde chalyuu. ¹⁸ Nu lo'o nguta'a ngu' loyuu btyi bi' tya tu'ba yija, ndalo tsa tyiquee y cui' Ni ji'i jyo'o cusu' ji'na li', masi quiña'a tsa cha' cuxi ngua'ni ngu' bi'. ¹⁹ Li' ngua'ni tye Ni cha' ji'i cati tya'a nación ñati nu nguti'i loyuu su cuentya Canaán, la cui' ñati nu nguti'i loyuu bi' tya clyo la; nda Ni yuu bi' cha' caja su tyl'i jyo'o cusu' ji'na li'. ²⁰ Lo'o jua'a nda Ni ñati nu ngua loo ji'i jyo'o cusu' ji'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi. Li' cua ndya'a jacua siyento cla'be yija, tya lo'o ndyalaa ngu' loyuu Canaán bi', ña'a cuayá' nu ngula jyo'o Samuel nu ngua tu'ba ji'i

ycui' Ndyosi. ²¹ Li' ngüijña ngu' ji'i ycui' Ndyosi cha' ta Ni sca rey cha' caca loo ji'i ngu', bi' cha' nda Ni ji'i jyo'o Saúl sñi' Cis ji'i ngu'; ngua yu bi' loo ji'i ngu' tu'ba yija li'. Jyo'o Saúl bi' ngua tya'a ñati ji'i ngu' Benjamín. ²² Nu lo'o ndye tu'ba yija, li' nga'aa nda Ni cña bi' ji'i yu bi', nda Ni jyo'o David cha' caca loo ji'i ngu' cña su ndu Saúl nquicha!. Cua nchcui' ycui' Ndyosi cha' ji'i nu jyo'o David bi': "Ntsu'u tsa tyiquee na' ña'q na' ji'i David sñi' Isaí", nacui ycui' Ndyosi. "Cua nda na' cuentya cha' laca yu bi' sca ñati nu tyaja'a cua'ni lcaa cña nu nti' na' cha' cua'ni yu." ²³ Cua sa'ni nda ycui' Ndyosi cha' lo'o na cha' nde loo la cala sca ñati tya'a ji'i jyo'o David bi', nu cua'ni lyaá ji'i lcaa na nu laca na ngu' Israel; yu bi' laca Jesús. ²⁴ Nu lo'o bilya xana Jesús culu'u cha' ji'i ngu' tya'a quichí tyi na, nda jyo'o Juan cha' lo'o ngu' tya'a na, cha' ca tyuju'u ti' ngu' tya'a na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu' lo'o ycui' Ndyosi. Lo'o li' ntyucuatyta jyo'o Juan bi' ji'i ngu' nu ngusñi cha' bi'. ²⁵ Nu lo'o cua tye ti cña ji'i jyo'o Juan bi', li' nchcui' yu lo'o ngu' tya'a quichí tyi na ndi'ya: "Xa' ñati ntajatya ma ji'i", nacui Juan ji'i ngu'; "si'i na' lacä", nacui yu. "Ca nde loo la cäa sca ñati nu tlyu la chacuayá' ntsu'u ji'i. Lo'o na', cua'ni tlyu na' ji'i ñati bi'; tso'o tsa caca tyiquee na' masi caña nu ntsu'u quiya'

ñati bi' sati' na' juata ti." Jua'q nchcui' jyo'o Juan cuentya ji'i Jesús.

²⁶ 'Lcaa na nu laca na la cui' tya'a ñati ji'i jyo'o Abraham, lo'o jua'q lcaa ma nu ndaquiya' ma ji'i ycui' Ndyosi, cuentya ji'i lcaa na laca cha' tso'o nu nda Ni lo'o na, cha' tso'o nu nchcui' ñi'ya ndu'ni lyaá Ni ji'i ñati chalyuu. ²⁷ Ná ngua cuayá' ti' ngu' quichi Jerusalén tilaca laca Jesús, lo'o jua'q ná ngua cuayá' ti' ngu' nu laca loo ji'i quichí bi' tilaca laca yu. Ná nda ngu' cuentya ñi'ya ndyu'u cha' nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi sa'ni; masi ndyuna ngu' lo'o ndya'a nchcui' ngu' lo quityi bi' ne' laa lcaa tsä nu ndi'i cña' ngu', ná nda ngu' cuentya si cha' ji'i ycui' Jesús nchcui' quityi bi'. Bi' cha' cuxi tsa cña ngua'ni ngu' lo'o Jesús nu lo'o ngusta ngu' qui'ya ji'i yu. La cui' tya'a cña nu nguscua jyo'o cusu' lo quityi cha' cua'ni ngu' lo'o yu, cua ngua'ni ngu' li'. ²⁸ Masi ná ntsu'u qui'ya ji'i Jesús tsiya' ti, ngüijña ngu' ji'i gobernador, la cui' nu Pilato bi', cha' culo cña ji'i ngu' cha' cujuui ngu' ji'i Jesús. ²⁹ Nu lo'o cua ndye ngua'ni ngu' lcaa cha' ñi'ya nchcui' lo quityi bi' cha' caca ji'i Jesús, li' nda'ya ngu' ji'i jyo'o bi' su nga'q lo crusi, nguxatsi' ngu' ji'i jyo'o bi' li'. ³⁰ Pana ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ndyu'ú yu chaca quiya' li'. ³¹ Tyuú tsä ndu'u tucua ycui' ca Jesús su ndi'i ngu' tya'a ndya'a yu. La cui'

ngu' nu cua ñaa lo'o yu tyá
lo'o ndu'u ngu' nde Galilea
ñaa ngu' ca quichí Jerusalén,
bi' ngu' laca nu nda cha' liñi
ji'i Jesús lo'o ñatí juani.

³² 'Lo'o juani cua lijyá ya
ca nde cha' culu'u ya cha'
tso'o ji'i y cui' Ndyosi bi' ji'i
cu'maq. Tya sa'ní la cua ngüiñi
cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o jyo'o
cusu' ji'na; ³³ lo'o nu juani cua
ngua'ni Ni cha' bi' cuentya
ji'na, nu lo'o cua ndyu'ú Jesús
chaca quiya!. Ndi'yá nchcui'
Salmo nu nchca tyucuua cha'
ji'i Jesús: "Sñi' na' laca nu'u",
nacui y cui' Ni ji'i Jesús. "Juani
cua ngua'ni na' cha' tyu'ú
nu'u chalyuu." ³⁴ Chaca cha'
nchcui' quityi cha' ji'i y cui'
Ndyosi cha' tyu'ú Jesús chaca
quiya' lo'o ndyujuii ngu' ji'i,
lo'o jua'a nchcui' quityi bi'
cha' ná quiñu'u cuaña' Jesús
ne' cuaá. "Ta na' lcaa cha'
tso'o ji'i ma, la cui' ña'a cha'
tso'o nu nchcui' na' lo'o David
cha' caja ji'i ma", nacui y cui'
Ni. ³⁵ Lo'o jua'a ntsu'u chaca
Salmo, chaca jii ji'i y cui'
Ndyosi, nu nchcui' ñi'yá nu
nacui Jesús ji'i y cui' Ni: "Jlo ti'
na' cha' ná ta nu'u chacuayá'
quiñu'u cuaña' na', cha' na'
laca Sñi' y cui' nu'u", nacui.
³⁶ Ngua'ni jyo'o David cña ji'i
y cui' Ndyosi lcaa tyempo lo'o
nguti'i nu cusu' bi' chalyuu.
Lo'o ngujuii yu, li' nguxatsi'
ngu' ji'i se'i ti lo'o xa' la jyo'o
cusu' ji'na; ndye cuaña' yu
ngutsu' li'. ³⁷ Pana Jesús
ni, ná ngunu'u cuaña' Jesús
lo'o nguatsi' yu, xqui'ya cha'
ngua'ni y cui' Ndyosi cha'
ndyu'ú yu chaca quiya!. ³⁸ Bi'

cha' ntsu'u cha' ca cuayá' ti'
lcaa cu'maq, cha' xqui'ya Jesús
cua'ni clyu ti' y cui' Ndyosi
ji'i lcaa cha' cuxi nu ngua'ni
ma; ³⁹ taca tyu'u laja ti ma ji'i
qui'ya nu ntsu'u ji'i ma si xñi
ma cha' ji'i Jesús. Ná ndu'ni
cha' masi tso'o tsa ndaquiya'
ma ji'i lcaa cha' nu nguscua
jyo'o Moisés sa'ni, ná nchca
ji'i cha' bi' cuityi qui'ya nu
ntsu'u ji'i ma. ⁴⁰ Tso'o la si
cui'ya ma cuentya cha' ná
tyacua cha' cuxi ji'i ma, la cui'
cha' nu nguscua jyo'o cusu'
sa'ni cuentya ji'i cu'maq nu
nchcui' ndi'yá:

⁴¹ Clyacua tso'o ti' ma, lcaa
cu'maq nu nti' ma
xtiyí lo'o ma ji'i y cui'
Ndyosi;

cube xi ti' ma, tyaa ma
cuaana ti li'.

Y cui' Ndyosi laca na', nu tlyu
tsa cña tonu cua'ni na'
tyempo nu ndi'i ma
chalyuu, nacui Ni.

Ná caca jlya ti' ma cha' ndu'ni
na' cña bi' tsiya' ti,
masi tso'o tsa culu'u ñatí ñi'yá
laca cha' bi' ji'i ma.

Cua ndye nchcui' Pablo lo'o
ngu' li'.

⁴² Na cua tyu'u ti ngu' ne'
laa tsaa ngu', lo'o li' ngüijña
tsa tyu'u tya'a ñatí bi' ji'i
Pablo lo'o ji'i Bernabé cha'
culu'u la ngu' cha' ji'i Jesús
ji'i ngu' chaca quiya' ca xnu'
tsa. ⁴³ Jua'a lo'o ndye ndyu'u
ti'li' ngu' ne' laa bi', li' ndyaa
ngu' lo'o Pablo lo'o Bernabé.
Tyu'u tya'a ngu' judío ndyaa
ngu' lo'o ngu' bi', lo'o jua'a
xa' ñatí nu ndu'ni tlyu ji'i
y cui' Ndyosi stu'ba ti lo'o

nu ngu' judío bi', la cui' ti ndyaa ngu' lo'o ngu' bi' li'. Ngulu'u la ngu' bi' ji'i nu quiña'ā ngu' bi' li', cha' tso'o ti tyanu cha' ji'i Jesús tyiquee ngu', cha' ca cuayá' tso'o ti' ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'ā Ni ji'i lcaa ñati chalyuu.

44 Nu lo'o ngua snu' tsa, li' ndyu'u ti'i lcaa tya'a ngu' quichí ne' laa bi', cha' cuna ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi chaca quiya!. 45 Ñasi' tsa nu ngu' judío bi' lo'o na'ā ngu' ji'i nu quiña'ā tsa ñati bi'. Nchcui' suba' ngu' judío lo'o Pablo li', nacui' ngu' cha' cuiñi tsa cha' nu nclu'u yu bi'. 46 Pana ná ndyutsii Pablo lo'o Bernabé cha' xacui' ngu' cha' ji'i ngu' judío bi':

—Clyo ntsu'u cha' chcui' ya cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o mā nquicha', cha' ngu' judío tya'a na laca mā. Pana juani tsaa ya culu'u ya cha' bi' ji'i ngu' xa' tsu', xqui'ya cha' ná ntaja'ā mā cuna mā cha' nu nchcui' ya. Na cua ngüiñi cha' ji'i mā lo'o tya'a mā, cha' ná nti' mā caja chalyuu nu ná nga'ā cha' tye ji'i mā. 47 Jua'ā cña ngulo ycui' nu Xu'na na ji'i ya nu nchcui' quityi cusu' bi' ndi'ya:

Ñi'yā nti' sca xee ndubi nu nclyu'u xee tyijyu',
 jua'ā nga'ā cha' ta mā cha'
 jna' lo'o ngu' xa' tsu',
 nacui' ycui' Ndyosi,
 cha' ca cuayá' ti' lcaa ñati
 chalyuu tilaca laca nu
 cua'ni lyaá ji'i ngu'.

48 Ndyuna nu ngu' xa' tsu'
 cha' bi', lo'o li' tso'o tsa ntsu'u
 tyiquee ngu'. Tso'o tsa laca
 cha' ji'i ycui' Ndyosi nu Xu'na
 na, ngulacua ti' ngu' bi'; jua'ā
 ngusñi ngu' cha' bi'. Jlya ti'
 ngu' bi' cha' ji'i Jesús, lcaa
 ngu' nu cua ngusubi ycui'
 Ndyosi ji'i; ngujui chalyuu
 nu ná nga'ā cha' tye ji'i ngu'
 bi' li'. 49 Jua'ā ngua, lo'o li'
 ndyaa ngu', ndya'ā nchcui'
 ngu' cha' ji'i nu Xu'na na lo'o
 lcaa ñati lcaa quichí ca loyuu
 bi'. 50 Hora ti nchcui' ngu'
 judío lo'o ngu' nu laca loo ji'i
 quichí, jua'ā lo'o ngu' cuna'ā
 tlyu, cha' su'ba ñasi' ji'i ngu'
 quichí lo'o ña'ā ngu' ji'i Pablo
 lo'o Bernabé. Ngua ti'i ti' ngu'
 ji'i ngu' bi' li', ngulo'o ngu'
 ji'i ngu' bi', cha' tsaa Pablo
 lo'o Bernabé xa' se'i. 51 Lo'o
 li' nu Pablo lo'o Bernabé bi'
 ni, ngusalú ngu' snii yuu nu
 ntsu'u quiya' ngu' to' quichí.
 Jua'ā ngua'ni ngu' cha' ta ngu'
 quichí bi' cuentya cha' ná
 tso'o cña nu ngua'ni ngu', nu
 lo'o ngulo'o ngu' quichí ji'i
 tyucuaa ngu' bi'. Ndu'u ngu'
 ndyaa ngu' ca quichí Iconio
 li'. 52 Lo'o nu ñati ji'i Jesu-
 cristo nu ndyanu quichí Antioquia
 bi' ni, chaa ti' ndyanu
 ngu' quichí tyi ngu' cha' cua
 ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi
 ne' cresiya ji'i ngu'.

14

*Ndi'i Pablo lo'o Bernabé ca
 quichí Iconio*

1 Lo'o cua ndyalaa Pablo
 lo'o Bernabé ca quichí Ico-
 nio, ndyatí ngu' ndyaa ngu'
 ne' laa ji'i ngu' judío tya'a

ngu'. Ndejua ngulu'u ngu' cha' ji'i Jesús; bi' cha' quiña'a tsa ngu' ngusñi ngu' cha' bi', masi ngu' judío, masi xa' ñatí.² Li' hora ti ngunasi' xa' la tya'a ngu' judío, ngu' nu ná jlya ti' cha' bi'. Su'ba ñasi' ngu' ji'i xa' ñatí nti' ngu', cñilo'o ngu' ji'i ngu' quichi nti' ngu', cha' ca ti'í ti' ngu' ña'a ngu' ji'i ngu' nu ngusñi cha' bi'.³ Tyiquee' xi ndyanu Pablo lo'o Bernabé quichi bi', cha' ná ndyutsii' ngu' culu'u ngu' cha' ji'i nu Xu'na na ji'i ngu' quichi bi'. Lo'o jua'a ngua'ni Pablo lo'o Bernabé cña tonu chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' ngua ji'i ngu' quichi ta ngu' cuentya cha' xcui' cha' liñi nclyu'u ngu' bi' ji'i ngu'.⁴ Ná stu'ba cha' ji'i ngu' quichi lo'o tya'a ngu' li'. Ntsu'u ngu' nu ndaquiya' tsa ji'i tya'a ngu' judío, lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu ndaquiya' ji'i cha' nu nda ngu' nu ndya'a nchcui' cha' ji'i Jesucristo bi'.⁵ Li' ngüiñi cha' ji'i ngu' judío bi' lo'o xa' ñatí tya'a quichi tyi ngu', lo'o nu laca loo ji'i quichi, cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o Pablo lo'o tya'a ndya'a yu; nti' ngu' cu' ngu' quee ji'i ngu' bi'.⁶ Pana ngua cuayá' ti' Pablo lo'o tya'a ndya'a yu cha' bi', ngusna ngu' ndyaa ngu' ca xa' quichi loyuu su cuentya Licaonia li', ndyalaa ngu' ca quichi Listra. Lo'o li' ndyaa lye la ngu' ca quichi Derbe lo'o lcaa quichi cacua ti.⁷ Ngulu'u ngu' cha' bi' ji'i ngu' lcaa quichi, cha' ndu'n'i lyaá Jesús ji'i ñatí chalyuu.

Ngu' ngu' quee ji'i Pablo ca quichi Listra

8 Ndi'i sca nu qui'yu ca quichi Listra bi' nu ná nchca tya'a tsiya' ti, cha' quicha quiya'. Ni sca quiya' ná ngua ji'i nu qui'yu bi' tyatu, xqui'ya cha' quicha quiya' tya lo'o ngula; xcui' na nchca'a ti nu quicha bi!.⁹ Tso'o tsa ndyuna nu quicha bi' laja lo'o nclyu'u Pablo ji'i ngu'; li' na'a yu ji'i nu quicha bi', ngua cuayá' ti' yu cha' jlya ti' nu quicha cha' taca ji'i ycui' Ndyosi cua'ni cha' tyaca tso'o.¹⁰ Li' nchcui' Pablo lo'o nu quicha bi':

—Tyatu liñi nu'u juani —nacui Pablo ji'i.

Hora ti ndatú nu quicha bi', ngua ji'i ndya'a li'.¹¹ Quiña'a ñatí cua na'a ñi'yä nu ngua ji'i nu quicha bi', bi' cha' ndube tsa ti' ngu'. Li' nxí'ya lo'o tsa ngu' ji'i tya'a ngu':

—Cua ndyalaa tucua tya'a jo'ó ca slo na juani —nacui ngu'—. Ñi'yä ña'a ñatí, jua'a ña'a jo'ó re —nacui ngu' ji'i tya'a ngu' cha'cña ji'i ngu' Licaonia.

12 Nchcui' ngu' cha' jo'ó Júpiter laca Bernabé, lo'o jo'ó Mercurio laca Pablo nacui' ngu', xqui'ya cha' nda tsa Pablo cha' lo'o ngu'.¹³ Ntsu'u sca laa ji'i jo'ó Júpiter ca to' quichi bi', lo'o jua'a ndi'i sca sti jo'ó cuentya ji'i laa bi'. Li' yala ti ndyalaa sti jo'ó bi' lo'o toro, lo'o jua'a ndi'i tyaaca' queé yani toro bi'. Ngua ti' lcaa ngu' bi' cujuii ngu' ji'i toro bi' li', cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i nu tucua tya'a jo'ó nu

ndyalaa ca ti slo ngu'. ¹⁴ Ñati nu ndya'a tyijyu' nchcui' cha' ji'i Jesucristo laca Pablo lo'o Bernabé ni, bi' cha' ngua xñi'j tsa ti' tyucuua ngu' lo'o nda ngu' cuentya ñi'yä nu ndyu'ni ngu' quichí bi'. Li' ngusaa' y cui' ca ngu' ste' ngu', cha' caca cuayá' ti' ngu' quichí cha' ná tso'o cña nu ndyu'ni ngu'. Li' ngusna Pablo lo'o Bernabé ndyaa ngu' lcaa laja ñati quiña'a bi', cuij tsa ngusil'ya lo'o ngu' ji'i ngu' quichí bi':

¹⁵ —Ngu' cusu' cu'ma —nacui Pablo lo'o Bernabé ji'i ngu' quichí—. ¿Ni cha' laca ndyu'ni ma' jua'a? —nacui ngu'—. Laca ya ñati chalyuu ti, ñi'yä nu laca cu'ma; si'i ndyosi laca ya. Cua ndyalaa ya ca nde cha' ta ya cha' lo'o ma, cha' ji'i y cui' Ndyosi nu lu'ú ca. Ná tso'o cua'ni tlyu ma' ji'i xa' la jo'ó, sca ti ji'i y cui' Ndyosi nu lu'ú ng'a'cha' tyu'u tyiquee ma' ji'i; bi' laca nu ngüiná lcaa na nu ntsu'u lo yuu, lo'o lcaa na nu ntsu'u nde cuä, lo'o lcaa tyujo'o, lo'o lcaa na nu ntsu'u ca bi'. ¹⁶ Cua sa'ni la ndalo tsa tyiquee y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'i lcaa ñati chalyuu, masi ngua'ni ngu' cua ña'a ca cha' cuxi nu nti' ngu' cha' cua'ni ngu'. ¹⁷ Lo'o jua'a nda Ni lcaa cha' tso'o nu ndyiji ji'na: nda Ni tyo nu nda'ya lo yuu cha' caluu tso'o si'yu nu ntyaa na, cha' tso'o caca clacua ji'na li'; ndyiji cha' bi' ji'na cha' cacu tso'o na, cha' jua'a tso'o tsa caca tyiquee na li'. Jua'a laca cha' nu nclyu'u y cui' Ndyosi

ji'na cha' caca cuayá' ti' na tilaca laca Ni.

¹⁸ Tyucuua ngu' bi', lye tsa nchcui' ngu' lo'o ngu' quichí, pana lqui'ya tsa ngua cuayá' ti' ngu' quichí cha' ná tso'o tsiya' ti' si cujuii ngu' toro cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i ngu' bi'.

¹⁹ Lo'o li' ndyalaa la xi ngu' judío nu xña'a tsa tyiquee, ngu' nu ndu'u quichí Antioquia bi'; lo'o xa' la tya'a ngu' nu ndu'u quichí Iconio ndyalaa ngu'. Nchcui' ngu' bi' lo'o ngu' quichí cha' su'ba ñasi' ngu' ji'i ngu' quichí bi' lo'o Pablo. Li' ngu' ngu' quichí quee ji'i Pablo cha' ngua ti' ngu' cujuii ngu' ji'i yu bi'. Lo'o ngua ti' ngu' cha' cua ngujuii yu, li' ngujolaqui ngu' ji'i yu ndyaa lo'o ngu' ji'i yu ca to' quichí. ²⁰ Pana ndyu'u ti'i ngu' nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo slo Pablo su ntsiya yu; li' ndaca'a yu, ndyaa yu nde quichí lo'o ngu' chaca quiya'. Ca chaca tsä ndu'u Pablo lo'o Bernabé ndyaa ngu' ca quichí Derbe.

²¹ Li' nda ngu' cha' lo'o ngu' quichí ñi'yä nu ndu'ni lyaá Jesús ji'i ñati chalyuu, bi' cha' quiña'a ngu' quichí bi' ntaja'a ngu' xñi ngu' cha' ji'i Jesús. Li' nguxtyuu Pablo lo'o Bernabé ñaa ngu' nde quichí Listra lo'o quichí Iconio lo'o quichí Antioquia bi' chaca quiya'. ²² Ca ta'a quichí su ndyaa ngu' bi', nchcui' ngu' lo'o ñati ji'i Jesucristo cha' tso'o la tyatí tyiquee ngu' lo cha' ji'i Jesús, cha' tlyu cua'ni tyiquee ngu', cha' ná cutsii' ngu' tsiya' ti.

—Cua'ni lya' ti' ngu' ji'na tu'ni —nacui Pablo lo'o Bernabé ji'li ngu'—, lo'o jua'a xcube' ngu' ji'na; pana lo'o cua nteje tacui cha' bi', li' tsaa na tyi'li na su laca ycui' Ndyosi loo.

²³ Lo'o jua'a ngusubi Pablo lo'o Bernabé ji'li ñati cha' caca ngu' loo ji'li scaa taju ñati ji'li Jesucristo nu ndi'li scaa quichí tysi ngu'; ngua'ni Pablo lo'o Bernabé cña bi' lcaa quichí su ndyaa ngu'. Tyuu hora ná ndyacu ngu' tyaja tsá nu lo'o nchcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi cha' subi ngu' ji'li ñati nu caca loo ji'li taju tya'a ngu'. Ndijña ngu' ji'li ycui' nu Xu'na na cha' cua'a Ni ji'li ngu' bi', cha' ná caca cuxi ji'li ngu', cha' tso'o tsa ngusñi lcaa ñati bi' cha' ji'li ycui' Ni.

Nguxtyuú Pablo lo'o Bernabé ndyaa ngu' ca quichí Antioquía Siria

²⁴ Ndu'u nu Pablo lo'o Bernabé bi', ndyaa ngu' li', nteje tacui ngu' loyuu su cuentya Pisidia, ndyalaa ngu' loyuu su cuentya Panfilia li', ²⁵ cha' tsaa ngu' ca quichí Perge. Ngulu'u ngu' ji'li ngu' quichí bi' ñi'yä laca cha' ji'li Jesucristo. Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' ca quichí Atalia, ²⁶ ndyatí ngu' ne' yaca ni'li ndyaa ngu' chaca tsu' tyujo'o bi' ca quichí Antioquía su nguti'li ngu' clyo. La cui' quichí bi' ndi'li ngu' nu lo'o ngusta ya' tya'a ngu' lo ngu' cuentya ji'li Jesucristo, nu lo'o cua tsaa ti ngu' tyijyu' tya clyo. Cua ndye cña su ndyaa ngu' tyijyu' juani,

27 bi' cha' ndyalaa ngu' chaca quiya' quichí Antioquía bi'. Li' ndyu'u ti'li lcaa ñati ji'li Jesucristo slo ngu'; ndu Pablo lo'o Bernabé nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu', lcaa ña'q cha' nu cua ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o ngu' ca su ndyaa ngu' tyijyu', cha' jua'a cua nda Ni chacuayá' cha' xñi ngu' xa' tsu' cha' ji'li Jesucristo. ²⁸ Tyiquee' ndyanu Pablo lo'o Bernabé quichí bi', stu'ba ti ndi'li ngu' lo'o tya'a ñati ji'li Jesucristo quichí bi'.

15

Ndyu'u ti'li ngu' ca quichí Jerusalén

¹ Ngua sca tsá ndyalaa xi ñati nu ndu'u nde loyuu su cuentya Judea, ndyalaa ngu' quichí Antioquía bi'. Li' nguxana nclyu'u ngu' ji'li ñati ji'li Jesucristo cha' ná chañi cha' cua'ni lyaá ycui' Ndyosi ji'li ngu', si bilya xi'yu ngu' qui'ji ngu' qui'yu bi', cha' culacuá ngu'. Jua'a laca cña nu ngulo jyo'o Moisés ji'li ngu' sa'ni cha' cua'ni ngu', nacui' ngu' bi'.

² Li' nguxana Pablo lo'o Bernabé nxlyú ngu' cha' hichu' ngu' bi'. Xqui'ya cha' ná nchca caca stu'ba cha' bi' lo'o ngu' tsiya' ti, bi' cha' nu ñati ji'li Jesucristo bi' ni, ngusubi ngu' ji'li Pablo, lo'o ji'li Bernabé, lo'o ji'li xi xa' la ñati, cha' tsaa ngu' nde quichí Jerusalén. Tsaa ngu' slo ngu' nu ngua tsa'a ji'li Jesucristo tya clyo, slo ngu' cusu' nu ji'li la cui' tya'a taju ngu', cha' chcui' tube ngu' ñi'yä caca

cha' bi' ji'i ngu': si xi'yu ngu'
qui ji' ngu', si ná xi'yu ngu'
qui ji' ngu'.

³ Li' nchcui' salya' ngu'
lo'o tya'a ngu', lcaa ngu'
taju ñati ji'i Jesucristo quichi
Antioquía ngusalya' lo'o
Pablo, lo'o Bernabé, lo'o
tya'a ndya'a ngu'. Li' ndu'u
ngu' ndyaa ngu' tyucuij nu
tsaa nde Jerusalén. Nteje
tacui ngu' loyuu su cuentya
Fenicia, lo'o loyuu su cuentya
Samaria, nchcui' ngu' lo'o
lcaa taju ñati ji'i Jesucristo
nu ndi'i quichi tyucuij su
nteje tacui ngu'. Ndacha'
ngu' ñi'yä nu ngua'ni y cui'
Ndyosi, cha' nguxcutsa'a Ni
cresiya ji'i ngu' xa' tsu', cha'
juani cua ngusñi ngu' xa'
tsu' cha' ji'i y cui' Ndyosi.
Lo'o ndyuna ngu' quichi
bi' cha' bi', tso'o tsa ntsu'u
tyiquee ngu' li', cha' lo'o ñati
xa' tsu' ngusñi ngu' cha' ji'i
Jesucristo; nga'aa si'i ngu'
judío ti nu ngusñi cha' bi'.

⁴ Ndyala Pablo lo'o Bernabé
lo'o tya'a ndya'a ngu' ca
quichi Jerusalén li'. Tso'o
nchcui' ñati ji'i Jesucristo bi'
lo'o ngu' li'; jua'a ndi'i ngu'
nu ngua tsa'a ji'i Jesús tya
clyo, ndi'i ngu' nu laca loo ji'i
taju ñati quichi bi'. Lo'o li'
nguxana Pablo lo'o Bernabé
ndacha' ngu' ji'i ngu' bi' ñi'yä
nu ngua'ni y cui' Ndyosi lo'o
ñati xa' tsu' ca su ndyaa ngu'.
⁵ Pana lo'o xi' ngu' fariseo
nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo
nga'a lo'o ngu' bi'. Li' ndatu
ngu' fariseo bi' cha' chcui'
ngu':

—Nga'a cha' xi'yu ngu'
qui ji' nu qui'yu ngu' xa' tsu'
nu ngusñi cha' ji'i Jesús, cha'
culacuä ngu' —nacui' ngu'
fariseo bi'—. Ntsu'u cha'
taquiya' ngu' bi' lcaa cha' nu
nguscua jyo'o Moisés sa'ní
—nacui' ngu'.

⁶ Li' ndyu'u ti'ji lcaa ngu' nu
ngua tsa'a ji'i Jesucristo tya
clyo lo'o lcaa ngu' nu laca loo
ji'i taju ñati bi'; nda ngu' cha'
lo'o tya'a ngu', si tso'o cha'
culacuä ngu' jua'a, si ná tso'o
laca cha' culacuä ngu'. ⁷ Lye
tsa nchcui' tube ngu' cha' bi',
lo'o li' ndatu Pedro nchcui'
lo'o ngu':

—Cu'mä tya'a ngusñi na
cha' ji'i Jesucristo —nacui'
Pedro—. Jlo ti' mä tilaca
laca na'. Clyo ngusubi y cui'
Ndyosi jna' nu lo'o tya nguti'i
na' lo'o cu'mä, cha' tsa'a
culu'u na' ji'i ngu' xa' tsu'
ñi'yä ndu'ni lyaá Jesús ji'i ñati
chalyuu. Lo'o jua'a ngusñi
ngu' bi' cha' ji'i Jesús li'. ⁸ Cua
na'a y cui' Ndyosi lcaa ña'a
nu ntsu'u tyiquee ngu' bi',
lo'o li' nda Ni Xtyi'i y cui' Ni
cha'tyanu ne' cresiya ji'i ngu'
bi', masi ngu' xa' tsu' laca
ngu'. Ñi'yä nu ngua'ni y cui'
Ndyosi lo'o na, la cui' jua'a
ngua'ni Ni lo'o ngu' xa' tsu'
bi'; ⁹ stu'ba ngua'ni Ni, masi
lo'o na, masi lo'o ngu' xa'
tsu' bi'. Nu lo'o ngusñi ngu'
cha' ji'i Ni, li' ngua'ni lubii
Ni cresiya ji'i ngu' bi'. ¹⁰ Lo'o
nu juani, ná ndiya ti' mä cña
nu ngua'ni y cui' Ni lo'o ngu'
bi'; nti' mä cha' cua'ninigu' bi'
lcaa cña ñi'yä nu nguxtyanu
jyo'o Moisés ji'na. Pana tucui

tsa cña bi', ná ngua ji'na tsiya' ti cu'a'ni na lcaa cña bi'; ni lcaa jyo'o cusu' ji'na, ná ngua ji'i ngu' cu'a'ni ngu' cña tucui bi'. ¹¹ Ná tso'o cha' chcui' mä jua'a. Cua ngusñi na cha' ji'i Ni, cha' ngua'ni lyaá ycui' Jesús ji'na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na, xqui'ya cha' tso'o ti ntí' Ni ña'ä Ni ji'na; la cui' jua'ä ngua'ni Ni lo'o ngu' xa' tsu' nu ngusñi cha' ji'i Ni.

¹² Cuaana ti ndi'i lcaa ngu' li'. Tso'o ti ndyuna ngu' lo'o nda Bernabé lo'o Pablo cha' lo'o ngu', lcaa ña'ä cha' tlyu nu ngua'ni ycui' Ndyosi ca su nguta'ä ngu' slo ñatí xa' tsu'. ¹³ Lo'o ndye nda Bernabé lo'o Pablo cha' lo'o ngu', li' nchcui' Jacobo lo'o lcaa ngu' bi':

—Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesucristo —nacui Jacobo ji'i ngu'—, cua'ä jyaca mä xi 'na. ¹⁴ Cua nchcui' Simón Pedro lo'o na ñi'ya nu ngua'ni ycui' Ndyosi tya clyo, nu lo'o nguxana ndyuna ngu' xa' tsu' cha' ji'i Ni. Li' nguxana Ni ngusubi Ni ji'i tyuu tya'a ñatí bi', cha' lo'o ngu' bi' caca ngu' ñatí ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁵ Cua sa'ni nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi la cui' tya'a cha', nu lo'o nchcui' quityi ji'i ycui' Ndyosi ndi'ya:

¹⁶ Tyaa na' chaca quiya', nacui ycui' Ni.

Ñi'ya laca sca ni'i ngunu'u, jua'ä ntí' cu'mä, cha' cua ngujlyaa ti' mä jna', nacui Ni.

Pana ñi'ya lo'o ndu'ni tiji ngu' sca ni'i nu cua ngunu'u

bi', la cui' jua'ä xa' cu'a'ni na' cha' taquiya' mä jna'.

Li' taca taquiya' mä jna' ñi'ya ndaquiya' jyo'o cusu' ji'i mä jna', nu lo'o tya lu'ú jyo'o cusu' David.

¹⁷ Na' laca nu Xu'na nu laca loo.

Jua'ä cu'a'ni na' lo'o mä, cha' clyana cua ña'ä ca ngu' xa' tsu' jna'; na cua ngusubi na' ji'i ñati bi' sa'ni, cha' caca ngu' ñati jna'.

¹⁸ Jua'ä nacui ycui' Ndyosi lo'o nda Ni cha' lo'o jyo'o cusu' nu ngua sa'ni, cha' cua jlo ti' Ni lcaa ña'ä cña nu cua'ni Ni nde loo la.

¹⁹ 'Bi' cha' ntí' na' cha' ná tso'o si tatsaa na ji'i ngu' xa' tsu' nu ngusñi cha' ji'i Jesús cha' taquiya' ngu' lcaa cha' cusu' ji'i ngu' judío tya'a na juani, nu lo'o nguxana ca ti cha' nchcutsa'ä Ni cresiya ji'i ngu' cha' caca ngu' ñati ji'i ycui' Ni —nacui Jacobo—.

²⁰ Tsa bi' ti cha' cua'ni na, ntí' na'; scua na xi cha' tso'o cha'tsaa slo ngu' bi' nu nacui ndi'ya: Ná tso'o si cacu ngu' msta ji'i jo'ó, xqui'ya cha' cua'ni ñu'ü msta bi' ji'i cresiya ji'na si cacu na ji'i; lo'o jua'ä ná tso'o tsiya' ti tyu'u cha' ji'i ngu' lo'o clyo'o xa' ñati; ná tso'o cacu ngu' na'ni nu ná ndye ndyalú tañi ji'i ni', nu lo'o cua ndyujuii ngu' ji'i; ni ná tso'o cacu ngu' tañi. ²¹ Pana cuentya ji'i cha' nu nguscua jyo'o Moisés nu ngua sa'ni, tsa lo cua ti cha'

scua na cha' tsaa slo ngu' xa' tsu', cha' jua'a ntsu'u quityi nu nguscua jyo'o bi' ne' laa ji'i ngu' judío lcaa quichí. Ndyaa'q̄a ngu' ne' laa tsq̄ nu ndi'i cña' ngu', lcaa semana ña'a ngu' lo quityi bi'.

Nga'aa nchcui' la Jacobo bi' li'.

²² Ngua stu'ba cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu' li', lcaa ñati ji'i Jesucristo nde Jerusalén, lo'o ngu' nu ngua tsa'q̄ ji'i Jesucristo tya clyo, lo'o ngu' nu laca loo ji'i taju ngu'. Li' ngua ti' ngu' cha' subi ngu' xi xa' la tya'a ngu' cha' tsaa ngu' lo'o Pablo lo'o Bernabé ca quichí Antioquía; ngusubi ngu' ji'i Judas nu laca xtañi Barsabás, lo'o ji'i Silas, ñati nu ndaquiya' tsa ngu' bi' ji'i.
²³ Ndyaa lo'o ngu' ji'i quityi nu nguscua ngu' Jerusalén bi'.

"Xlyo ni'i ji'i lcaa mā", nacui quityi bi', "lcaa cu'ma nu laca mā ñati ji'i Jesucristo tya'a na, masi ngu' xa' tsu' laca mā, masi ndi'i mā ca quichí Antioquía, masi ndi'i mā ca quichí loyuu su cuentya Siria, masi ndi'i mā ca quichí loyuu su cuentya Cilicia. Cuare nu nguta'a ya lo'o Jesucristo tya clyo, lo'o ngu' cusu' ji'i taju tya'a na re, lo'o tyu'u tya'a ñati ji'i Jesús ca nde, stu'ba ti nscua ya quityi re cha' cāa ca slo mā.
²⁴ Cua ndyuna ya cha' cua ndyaa xi ngu' tya'a ya ca slo cu'ma, lo'o jua'a cua ngulu'u ngu' ji'i mā cha' ntsu'u cha' xi'yu mā quiji ngu' qui'yu tya'a mā; nacui ngu' bi' cha'

ntsu'u cha' cua'ni mā lcaa cña nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi nu ngua sa'ni. Pana ná ngulo ya cña ji'i ngu' bi', cha' tsaa ngu' slo cu'mā; jlo ti' ya cha' xñi'i xi ti' mā ndi'i mā nu lo'o ná nchca cuayá' ti' mā si cha' liñi laca cha' bi'. ²⁵ Bi' cha' juani cua ngua stu'ba cha' ji'i ya lo'o tya'a cuare, ngusubi ya tucua tya'a ngu' tya'a ya, la cui' ñati ji'i Jesucristo tya'a na laca ngu'; tsaa ngu' slo mā lo'o Bernabé lo'o Pablo tya'a na. Ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i nu ngu' tya'a na bi', ²⁶ masi ntsu'u tyu'u tya'a ñati nu ngua ti' cujuui ngu' ji'i tya'a na bi' xqui'ya cña nu ngulo Jesucristo nu Xu'na na ji'i ngu' tya'a na bi'. ²⁷ Judas lo'o Silas laca ngu' nu cua ngulo ya cña ji'i cha' tsaa ngu' slo mā, cha' ta ngu' cha' liñi lo'o mā. ²⁸ Nguxtyucua Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i cuare lo'o nchcui' ya lo'o tya'a ya, bi' cha'ndi'yā ti chcui' ya lo'o mā juani, cha' ná tso'o si culo ya xa' la cña tucui ji'i mā: ²⁹ Ná tso'o cacu mā cuaña' na'ní nu laca mstā, nu cua nda ngu' ji'i jo'ó; ná tso'o cacu mā tañi; ná tso'o cacu mā na'ní nu ná ndye ndyalú tañi lo'o ndyujuii ngu' ji'i; la cui' ti cha' ná tso'o tsiya' ti si tyu'u cha' ji'i mā lo'o clyo'o xa' ñati. Si taquiya' mā ji'i lcaa cha' nu nscua re, tso'o ti tyl'i mā li'. Tsa lo cua ti cha' nscua ya."

³⁰ Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' lo'o quityi bi', ndyalaa ngu' ca quichí Antioquía. Ndyu'u ti' i lcaa ñati ji'i Jesucristo quichí

bi' lo'o nda ngu' quityi ji'i ñati bi'. ³¹ Lo'o cua nchcui' ngu' bi' lo quityi, li' tso'o tsa ngua tyiquee ngu' xqui'ya cha' nu nchcui' quityi lo'o ngu'. ³² Tu'ba ji'i ycui' Ndyosi ngua nu Judas lo'o Silas bi', bi' cha' ngua ji'i ngu' ngulu'u ngu' xi ji'i ngu' quichí bi'; li' tlyu la ngua tyiquee lcaa ñati ji'i Jesucristo bi', xqui'ya cha' nu ngulu'u ngu' bi' ji'i ngu'. ³³ Tyiquee' xi nguti'ji'i ngu' bi' quichí Antioquia, li' nchcui' salya' ñati ji'i Jesucristo lo'o ngu'. Nti' tya'a ngu' cha' xtyucua ycui' Ndyosi ji'i ngu' tyucui su ñaa ngu' nde slo xa' la tya'a ngu'. ³⁴ Li' nacui Silas cha' nga'aa tyaa ycui' yu, tyanu yu lo'o ngu'. ³⁵ Lo'o jua'a ndyanu Pablo lo'o Bernabé quichí Antioquia bi'; ngulu'u la ngu' ji'i tya'a ngu', nda la ngu' cha' ji'i ycui' nu Xu'na na lo'o tya'a ngu'. Lo'o jua'a tya ntsu'u tya tyuu la tya'a ngu' nu ndi'i ndejua nu nchcui' cha' ji'i ycui' nu Xu'na na lo'o tya'a ngu'.

*Ndyaa Pablo chaca quiya'
cha' chcui' cha' ji'i Jesucristo
nde xa' quichí*

³⁶ Ngua sca tsá nchcui' Pablo lo'o Bernabé:

—Tyaa na —nacui—, tsaa na chaca quiya' slo ñati nu tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo, ngu' nu ndi'i tyijyu' —nacui Pablo ji'i Bernabé—. Xa' tsaa na lcaa quichí su ngulu'u na cha' ji'i Jesucristo tsubi', tsaa na'a na si tso'o ti ndi'i tya'a na bi'.

³⁷ Ngua ti' Bernabé cha' lo'o Juan tsaa Juan lo'o ngu', la cui' nu Juan Marcos bi'. ³⁸ Pana ná ntí' Pablo tsaa lo'o ji'i Juan, cha' lo'o ngulaa ngu' nde loyuu su cuentya Panfilia tya clyo, ndu'u Juan ndyaa li', cha' nga'aa ndalo Juan cha' cua'ni cña bi'. ³⁹ Ná stu'ba ntsu'u tyiquee Pablo lo'o Bernabé li', nga'aa ndya'a ngu' stu'ba ti; bi' cha' ndyaa Bernabé ndyatí ne' yaca ni'i cha' tsaa ca loyuu Chipre chaca quiya'; lo'o nu Marcos bi' ndyaa lo'o Bernabé li'.

⁴⁰ Li' ngusubi Pablo ji'i Silas cha' tsaa lo'o. Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li', nu lo'o cua nchcui' tya'a ngu' lo'o ycui' Ndyosi nu Xu'na na cha' xtyucua Ni ji'i ngu' tyucui. ⁴¹ Ndyaa ngu' ca loyuu su cuentya Siria, li' ndyaa la ngu' ca loyuu su cuentya Cilicia; nchcui' ngu' lo'o tya'a ñati ji'i Jesucristo nu ndyu'u ti'i tsa tlyu ti ca bi', cha' tlyu cua'ni tyiquee ngu', cha' tyatí tachaa la cha' ji'i Jesús tyiquee ngu'.

16

*Ndyaa Timoteo lo'o Pablo
lo'o Silas*

¹ Ndyala Pablo lo'o Silas ca quichí Derbe, li' ndyalaa ngu' ca quichí Listra. Quichí bi' ndyacua tya'a ngu' lo'o sca yu cuañi' tya'a ngusñi ngu' cha' ji'i Jesucristo nu naa Timoteo. Xtya'a yu laca sca nu cuna'a judío nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo, pana ngu' griego ngua sti yu. ² Nu ñati ji'i Jesús ca quichí Listra

bi', tso'o tsa nchcui' ngu' cha' ji'i nu Timoteo bi', lo'o jua'a tso'o nchcui' ngu' ji'i yu bi' ca quichí Iconia. ³ Ngua ti' Pablo cha' tsaa Timoteo lo'o ngu' li', bi' cha' ngusi'yu Pablo quihi Timoteo cha' culacua yu. Ná ca ñasi' ngu' judío lcaa quichí su tya'a yu lo'o ngu' li', masi jlo ti' lcaa ngu' cha' ngu' griego ngua sti yu. ⁴ Nchcui' ngu' lo'o tya'a ñati ji'i Jesús lcaa quichí su ndya'a ngu', cha' ca cuayá' ti' ngu' bi' lcaa ña'a cha' nu nguscua ngu' Jerusalén lo quityi bi'; nguscua ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús tya clyo lo'o ngu' cusu' quityi bi', cha' ca cuayá' ti' ngu' xa' tsu' lcaa ña'a cña nu ntsu'u cha' cua'ni ngu' nu laca ñati ji'i Jesucristo. ⁵ Lo'o ndyuna ngu' cha' bi', li' cua ngua tlyu la tyiquee ngu' cha' ji'i Jesucristo; nga'aa ndyutsii ngu' li'. Lo'o jua'a ngua cha' lcaa tsə ndyatu la ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo.

Nchcui' sca ngu' Macedonia lo'o Pablo laja xcalá yu

⁶ Lo'o li' ná nda Xtyi'i y cui' Ndyosi chacuayá' ji'i ngu' cha' culu'u ngu' cha' ji'i Jesucristo ca quichí nde loyuu su cuentya Asia, bi' cha' nteje tacui ngu' loyuu su cuentya Frigia, lo'o jua'a loyuu su cuentya Galacia, ⁷ ndyalaa ngu' tyucuii nu tsaa ca loyuu su cuentya Misia li!. Ngulacua ti' ngu' cha' tya tsaa la ngu' ca loyuu su cuentya Bitinia, pana ná nda Xtyi'i y cui' Jesús chacuayá' cha' tsaa ngu' cajua; ⁸ bi'

cha' nteje tacui ngu' loyuu su cuentya Misia ndyaa lye la ngu', ndyalaa ngu' quichí Troas ca to' tyujo'o li!. ⁹ Ngua sca talya laja lo'o ndi'i Pablo quichí bi', li' nchcui' xcalá yu. Cua na'a Pablo sca ngu' Macedonia nu ndacha' ji'i yu: "Tyeje tacui mä chaca tsu' tyujo'o, caa ma xa' tsu' ca nde Macedonia, loyuu quichí tyi na", nacui nu qui'yu bi!, "cha' xtyucua mä ji'i cua", nacui ji'i Pablo laja xcalá. ¹⁰ Lo'o li' ngusñi ya tyucuii cha' tsaa ya chaca tsu' tyujo'o bi' ca loyuu Macedonia, xqui'ya cha' nchcui' xcalá Pablo. (Lo'o na' ndya'a na' lo'o ngu'. Lucas naa na', na' nu nscua quityi re.) Jlo ti' ya cha' y cui' Ndyosi laca nu ngulo cña ji'i ya cha' tsaa ya ndejua, cha' ta ya cha' ji'i Jesucristo lo'o ñati nu ndi'i ndejua.

Ndi'i Pablo lo'o Silas ca quichí Filipos

¹¹ Hora ti ndyaa ya ndyatí ya ne' yaca ni'i cha' tsaa ya chaca tsu', ndu'u ya ndyaa ya li!. Cuati na'a ya ca su naa Samotracia, sca loyuu pití ti cla'be tyujo'o laca bi!. Ca chaca tsə ndyalaa ya chaca tsu' tyujo'o bi', ca quichí Neápolis. ¹² Ca bi' ngusñi ya tyucuii ndyaa ya nde quichí Filipos, quichí nu laca loo ji'i lcaa quichí loyuu su cuentya Macedonia laca quichí Filipos bi!. (Lo'o nguxana ti quichí bi', ngüiñá ngu' romano ji'i.) Lo'o li' ndyanu ya tyuú tsə quichí bi!. ¹³ Lo'o nu ngua tsə nu ndi'i

cña' ngu' judío, li' ndu'u ya quichí ndyaa ya ca to' sta'a su ndyu'u ti'i ngu' judío cha' chcui' ngu' lo'o y cui' Ndyosi tsá bi'; ngulu'u ya xi ji'i ngu' cuna'a nu ndyu'u ti'i ndacua ti. ¹⁴ Lidia naa sca nu cuna'a bi'; ngu' Tiatira laca, lo'o cña ji'i laca cha' ndujui' late' nde quichí Filipos bi', sca lo late' nu cuaa ña'a, nu tso'o xi ña'a. Ndu'ni tlyu ma' cusu' bi' ji'i y cui' Ndyosi, cha' tso'o ndyuna ma' cha' ji'i y cui' Ndyosi nu Xu'na na; jua'a nguxtyucua Ni ji'i ma' cha' cui'ya tso'o cuentya ñi'ya nu ndyu'u cha' nu ngulu'u Pablo ji'i ngu'. ¹⁵ Li' ntyucuatya ngu' ji'i Lidia lo'o ji'i lcaa ty'a ngu' nu ndi'i slo.

—Si chañi cha' nclyacua ti' ma' cha' laca na' ñati ji'i Jesucristo —nacuì nu cuna'a bi' ji'i ya—, tyaa ma' to' tyi na', tyanu ma' xi slo cua lacua.

Tyüü quiya' nchcui' ma' lo'o ya cha' tsaa ya, bi' cha' ndyaa ya lo'o ma' ca toni'i ji'i ma'.

¹⁶ Ngua sca tsá ndyaa ya su ndyu'u ti'i ngu' cha' chcui' ngu' lo'o y cui' Ndyosi, lo'o li' ndyacua tya'a ya lo'o sca nu cuna'a cuañi' tyucuii. Quicha nu cuna'a bi', cha' cua sa'ni tsa ngusñi cui'i ji'i. Cuentya ji'i cui'i bi' nchca tii nu cuna'a bi' ñi'ya nu lijya tyempo ji'i ngu' ca nde loo la, bi' laca cha' nu nda cui'i bi' lo'o nu cuna'a bi'. Msu nu ngüi'ya ti ngu' laca nu cuna'a bi', lo'o na' nda xu'na cho' caya' ji'i. Ngua'ni tsa xu'na cho' ngana, cha' nda ngu' quichí quiña'a

tsa cñi ji'i xu'na cho', cha' caja cha' ji'i ngu' ñi'ya nu caca ji'i ngu' nde loo la lo'o nchcui' nu cuna'a bi' lo'o ngu'. ¹⁷ Ndyaa lca'a cho' ji'i Pablo lo'o ji'i cuare. Cuii tsa ngusi'ya nu cuna'a quicha bi' lijya:

—Msu ji'i y cui' Ndyosi nu laca loo laca ngu' re —nacuì nu quicha bi'—. Culu'u ngu' ji'i ma' ñi'ya nu cua'ni lyaá y cui' Ndyosi ji'i ma.

¹⁸ Tyüü tsá lca'a nu cuna'a bi' ji'i ya, lo'o la cui' jua'a nxi'ya tsa. Li' nga'aa ndiya ti' Pablo cha' nxi'ya cho'. Nguxtyacui yu nde chü' yu tyucuii su ndyaa yu, nchcui' yu lo'o nu cuna'a quicha bi' cha' ji'i cui'i nu ngusñi ji'i cho', cha' tyu'u cui'i bi' tyaa li':

—Chacuayá' ji'i Jesucristo nchcui' na' —nacuì Pablo ji'i. —Tyu'u cui'i nu ntsu'u laja cuaña' nu'ü juani, tyaa nde liya'!

Hora ti ngutu'u cui'i bi' ndyaa li'. Ngua tso'o nu cuna'a bi' li'.

¹⁹ Tyaala tsa ngu' nu laca xu'na nu cuna'a bi'. Hora ti ngusñi xu'na bi' ji'i Pablo lo'o ji'i Silas, ndyaa lo'o xu'na bi' ji'i ngu' slo ngu' nu laca loo ji'i quichí, cha' nda xu'na nu cuna'a bi' cuentya cha' nga'aa caca cua'ni ngu' ngana lo'o nu cuna'a bi' si nga'aa ntsu'u cui'i cuxi ji'i. ²⁰ Ngusta ngu' qui'ya ji'i Pablo lo'o Silas ca slo bese li':

—Ngu' judío laca ngu' re —nacuì ngu' ji'i bese—. Cuxi tsa ndyu'ni ngu' re, bi' cha' ñasi' tsa ngu' quichí juani.

21 Xa' cha' nclu'u ngu' re ji'na nu ná ntsu'u chacuayá' ji'na cha' cua'ni na, cha' ngu' romanoo laca na.

22 Ñasi' tsa lcaa ngu' quichí li'. Ngulo bese cña cha' tyu'u ste' Pablo lo'o ste' Silas, cha' quiyi'ngu' ji'i ngu' bi' lo'o yaca. 23 Quiña'a tsa quiya' ngujui'ngu' ji'i ngu' bi', li'ngusu'ba ngu' ji'i ngu' bi' ne' chcuá. Lo'o jua'a ngulo ngu' cña ji'i ngu' nu nga'a cuá to' ni'i chcuá cha' tso'o tsa ña'asii'ngu' ji'i ngu' bi'. 24 Bi' cha' ngua'ni clyaa nu laca loo ji'i ni'i chcuá bi', ngusu'ba yu ji'i ngu' ne' cuarto clabe ni'i chcuá bi', lo'o li' ngusca' yu quiya'ngu' lo'o yaca.

25 Nu lo'o ngua clabe talya nga'a Pablo lo'o Silas ne' chcuá bi'; nchcui'ngu' lo'o y cui' Ndyosi, ndyula tu'ba ngu' jii'ji'i y cui' Ni. Lo'o jua'a ndyuna lcaa preso tya'a ntsu'u ngu' ne' chcuá. 26 Tsi tsiya' ca ngulacui' chalyuu li', lye tsa ngüiña ni'i chcuá; ndyaala lcaa toni'ji chcuá bi'li', xqui'ya cha' ngulacui' tsa chalyuu, lo'o jua'a ngusi'yu cu' juu chcuá su ndyaaca'ngu'. 27 Hora ti ngue ti' nu laca loo ji'i ni'i chcuá bi', na'a yu cha' ntucua yaala toni'ji. Ndyutsii' tsa yu li', cha' ngulacua ti' yu cha' cua ngusna lcaa preso ji'i. Hora ti ngusñi yu maxtyi ji'i cha' cujuii yu ji'i y cui' ca yu. 28 Cuii'ngusi'ya Pablo ji'i yu li':

—Ná ntsu'u cha' cua'ni nu'u jua'a —nacui' Pablo ji'i yu—. Nde ti ndi'ji lcaa cuare.

29 Ngusi'ya nu laca loo cha' caa lo'o ngu' ji'i quii'. Li'ndyatí yu ni'i chcuá, lye tsa nchcuá yu liijyá yu li', cha'ndyutsii' tsa yu. Ndatu sti' yu slo Pablo lo'o Silas li'. 30 Li'ngulo yu ji'i ngu' ne' chcuá.

—Cusu' —nacui' yu ji'i Pablo lo'o Silas—, cuxi tsa ñati laca na!. ¿Ñi'ya cua'ni na'cha' cua'ni lyaá Ni jna'? —nacui'nu laca loo bi'!

31 —Xñi nu'u cha' ji'i y cui' Jesucristo nu Xu'na na —nacui' Pablo ji'i yu—, bi' nu taca ji'i cua'ni lyaá ji'i lcaa ma, lo'o jinu'u, lo'o ji'i sñi'nu'u, lo'o ji'i lcaa ngu'nu ndi'ji slo nu'u.

32 Nu Pablo lo'o Silas ni, ngulu'u ngu' cha' ji'i Jesús ji'i lcaa ngu' nu ndi'ji ca slo nu laca loo ji'i ni'i chcuá bi'li'.

33 Talya tsa ngua li', pana ngui'nu laca loo bi'ji'i su ti'li'ji'i Pablo lo'o ji'i Silas, su ngujui'ngu' ji'i nu laca loo bi', lo'o ji'i lcaa ngu'nu ndi'ji slo. 34 Ndyaa lo'o yu ji'i Pablo lo'o Silas ni'ji'i yu, cha'ta yu na cacu ngu'. Tso'o tsa tyiquee nu laca loo bi' juani, cha' cua ngusñi yu cha'ji'i y cui' Ndyosi; la cui' ti tso'o ntsu'u tyiquee lcaa ngu'nu ndi'ji slo yu.

35 Nguxee chaca tsá, li'ngulo bese cña ji'i policía cha' tsaa ngu' chcui'ngu' lo'o nu laca loo ji'i ni'i chcuá bi', cha'culaáji'i ngu' bi'. 36 Li'nchcui'nu laca loo bi'lo'o Pablo lo'o Silas:

—Cua ngulo bese cña jna'cha'culaána'ji'i ma —nacui'

yu ji'i ngu'—, bi' cha' tso'o ti tyaa mā lacua.

³⁷—Ná tso'o —nacui Pablo ji'i policía—. Cua na'a lcaa ngu' quichi re nu lo'o ngujui'i yaca ngu' ji'i ya, masi ngu' romano laca cuare. Bilya ca cuayá' ji'i ya lo'o ngusu'ba ngu' ji'i ya ne' chcuq re —nacui—. Lo'o juani ntí'ngu' cha' culaá ngu' ji'i ya cuaana ti. Si'i jua'a nga'a cha' caca. Tso'o la caa y cui' ngu' cha' culaá ngu' ji'i ya.

³⁸ Ndyaa policía li', ndacha' ngu' ji'i bese lcaa ña'a cha' nu nchcui' Pablo lo'o ngu'. Nu lo'o ngua cuayá' ti' bese cha' ngu' romano laca Pablo lo'o Silas, ndyutsii tsa bese bi' li'. ³⁹ Hora ti ndyaa y cui' bese ca to' ni'i chcuq li':

—Cusu' —nacui bese bi' ji'i Pablo lo'o Silas—, cui'ya mā cha' clyu ti' ji'i ya —nacui.

Ngulaá ngu' ji'i Pablo lo'o Silas li'.

—Cua'ni mā cha' tso'o tyaa mā chaca quichi —nacui ngu' ji'i Pablo lo'o Silas.

⁴⁰ Li' ndu'u Pablo lo'o Silas ni'i chcuq, ndyaa ngu' slo ma' Lidia chaca quiya'. Xa' nchcui' ngu' lo'o ñatí ji'i Jesucristo bi', cha' caca tlyu tyiquee ngu' xqui'ya Jesús. Ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'.

17

Ñasi' tsa ngu' Tesalónica

¹ Ndyaa Pablo lo'o Silas tycuui nde Tesalónica. Clyo nteje tacui ngu' quichi Anfípolis, li' nteje tacui ngu' quichi Apolonia, lo'o li' ndyalaa ngu' nde quichi Tesalónica. Ntucua

sca laa ji'i ngu' judío quichi bi', ² bi' cha' ndyaa Pablo ne' laa bi' ñi'yä nu ndya'a yu ne' laa ji'i ngu' judío lcaa quichi. Tsä nu ndi'i cña' ngu' judío ndyu'u ti'i ngu' quichi ne' laa, lo'o jua'a ndyatí Pablo ndyaa yu ne' laa tsä bi'. Cua ndyaa sna semana nchcui' yu lo'o ngu' ca bi'; ³ ngulu'u yu cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i ngu', cha' nu nchcui' quityi cusu' ji'i Cristo ñi'yä nu ntsu'u cha' xcube' ngu' ji'i, lo'o li' ñi'yä tyu'nu Cristo bi' chaca quiya' lo'o cua ndyujuii ngu' ji'i.

—Nchcui' na' lo'o mā cha' ji'i Jesús —nacui Pablo ji'i ngu' li'—. Ñi'yä nu nchcui' quityi ji'i nu Cristo bi', la cui' jua'a ngua ji'i Jesús —nacui—. La cui' Cristo laca nu Jesús bi'.

⁴ Ngusñi tucua sna tya'a ti ngu' judío cha' bi', li' ndya'a ngu' bi' lo'o Pablo lo'o Silas; jua'a ngusñi tyuu tya'a ngu' griego nu ndu'ní tlyu ji'i y cui' Ndyosi cha' bi'; jua'a tyuu tya'a nu cuna'a tlyu nu ndi'i quichi bi', ngusñi ngu' cha' bi' li'. ⁵ Pana ñasi' tsa ngu' judío nu ná jlya ti' cha' bi'; tyaala tsa ngu' bi', bi' cha' nchcui' ngu' lo'o ñatí xña'a nu xcui' ndya'a calle ti, ñatí taja ti, cha' xtyucua ngu' xña'a bi' ji'i ngu'. Cuxi tsa ngua'ni ngu' bi' li', lo'o jua'a ngua ñasi' lcaa ngu' quichi. Ndyaa ngu' slo Jasón li', ndyatí ngu' ni'i ji'i yu Jasón bi', cha' nclyana ngu' ji'i Pablo lo'o Silas. Xní ngu' ji'i ngu' bi' ntí' ngu', cha' tsaa lo'o ngu' ji'i Pablo

lo'o Silas ca slo ngu' quichí.
 6 Pana ná nquiye Pablo lo'o Silas ji'í ngu', bi' cha' ngusñi ngu' ji'í ycui' Jasón lo'o ji'í tya'a ndya'a yu, ndyaa lo'o ngu' ji'í ngu' bi' ca slo ngu' tisiya. Cuií nchcui' ngu' lo'o ngu' tisiya li', ngusta ngu' qui'ya ji'í Jasón lo'o ji'í tya'a ndya'a yu:

—Tyaala tsa ngu' bi' —nacuí nu ngu' xña'a bi'—. Lcaa quichí su ndya'a ngu' bi' nga'aa si'l tí ti ndi'í ngu' quichí bi' xqui'ya cha' cuxi nu nchcui' ngu' bi' —nacuí ngu'—. Lo'o juani cua ndyalaa ngu' xña'a bi' quichí tyi na, ⁷ ndi'í ngu' slo yu Jasón re. Ná ndaquiya' ngu' bi' ji'í cña nu ngulo rey tlyu ji'na nu laca na ngu' romano, cha' nchcui' ngu' cha' ntsu'u chaca rey nu tlyu la nu naa Jesús; bi' laca nu taca culo cña ji'na, nacuí ngu' bi'.

⁸ Lo'o ngua cuayá' ti' ngu' tisiya qui'ya nu ngusta ngu' ji'í ngu' bi', ñasi' tsa ngu' li', ñasi' lcaa ngu' quichí; ⁹ bi' cha' ngüijña ngu' tisiya cñi ji'í Jasón lo'o ji'í tya'a ndya'a yu xqui'ya Pablo, lo'o jua'a xqui'ya Silas. Nda ngu' cñi, lo'o ti ngutu'u ngu' laja ti li', nu Jasón lo'o tya'a ndya'a yu.

Ndyalaa Pablo lo'o Silas nde quichí Berea

¹⁰ Nu ngu' nu ntsu'u cha' ji'í lo'o Jesús ca bi', hora ti ngua'ni cho'o ngu' tyucuií ji'í Pablo lo'o Silas cha' tyaa ngu'; la cui' talya ndu'u ngu' ndyaa ngu' ca quichí Berea. Lo'o ndyalaa ngu' nde quichí

bi', li' ndyatí ngu' ndyaa ngu' ne' laa ji'í ngu' judío. ¹¹ Tso'o la tyiquee ngu' quichí Berea bi'; si'i na cuxi tyiquee ngu' bi' ñi'yä laca tyiquee ngu' Tesalónica. Nti' tsa ngu' cuna ngu' cua ña'a ca cha' nu nda Pablo lo'o Silas lo'o ngu'. Lcaa tsä nclyana ngu' lo quityi ji'í ycui' Ndyosi si cha' liñi laca nu nchcui' ngu' bi'; ¹² bi' cha' ngusñi tyuú tya'a ngu' quichí cha' bi', lo'o ngu' judío, lo'o jua'a ngu' griego, masi nu qui'yu, masi nu cuna'a tlyu, ngusñi ngu' cha' bi'. ¹³ Li' ngujui cha' ji'í ngu' judío nu ndi'í nde quichí Tesalónica cha' nclyu'u Pablo cha' ji'í ycui' Ndyosi ji'í ngu' Berea. Ngua ñasi' tsa ngu' bi' li', yala ti ndyalaa ngu' ca quichí Berea bi' li'. Ndyaa ngu' nda ngu' sca cha' cuiñi lo'o ngu' quichí bi', cha' xuú tya'a ngu' lo'o Pablo. ¹⁴ Lo'o ngua tii ñati ji'í Jesucristo cha' jua'a nti' ngu' judío bi', hora ti ngusalya' ngu' lo'o Pablo cha' tyaa yu tyucuií to' tyujo'o; pana ndyanu Silas lo'o Timoteo quichí bi'. ¹⁵ Ndyaa xi ngu' Berea lo'o Pablo ña'a cuayá' nu ndyalaa ngu' ca quichí Atenas. Hora ti nguxtyuú ngu' Berea nde quichí tyi ngu' li', cha' ta ngu' cha' lo'o Silas lo'o Timoteo, cha' lo'o ngu' tsaa ngu' yala ti xi cha' tyacua tya'a ngu' lo'o Pablo ca quichí Atenas bi'.

Ca quichí Atenas

¹⁶ Ntajatya Pablo ji'í Silas lo'o Timoteo ña'a cuayá' nu tyalaa ngu' ca quichí Atenas.

Xñi'j tsa ti' Pablo lo'o na'q yu cha' quiña'a tsa jo'ó ntsu'u quichi bi'; ¹⁷ bi' cha' nchcui' yu lo'o ngu' ca ne' laa ji'i ngu' judío bi', nchcui' yu lo'o ngu' judío, jua'a lo'o ngu' xa' tsu' nu ndu'ni tlyu ji'i y cui' Ndyosi cajua, lo'o jua'a nchcui' yu lo'o lcaa ngu' nu ndi'i lo caya'. Lcaa tsa nclyu'u yu ji'i ngu' quichi bi'. ¹⁸ Cua ntsu'u sca taju ngu' nde quichi bi', ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' nu nclu'u ngu' epicúreo, lo'o jua'a ntsu'u chaca taju ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' nu nclu'u ngu' estoico. Ndyacua tya'a nu ngu' nu ndyaca tsa'a tyucuaa lo cha' bi' lo'o Pablo li'. Nchcui' tsa ngu' cha' ji'i yu lo'o tya'a ngu':

—¿Ni cha' nda nu qui'yu re nu nchcui' tsa lo'o na? —nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'.

—¿Ha si'i cha' ji'i xa' jo'ó nchcui' yu? —nacui' tya'a ngu' li'.

Pana cua ndyuna ngu' lo'o ngulu'u Pablo cha' ji'i Jesús, cha' ngulu'u yu ji'i ngu' ñi'ya ngua cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya'. ¹⁹ Li' ngusñi ngu' ya' Pablo cha' tsaa lo'o ngu' ji'i ca su ndyu'u ti'i ngu' cusu' quichi bi', sca yuu laja ti nu naa Areópago.

—Nti' ya cha' caca cuayá' ti' ya, ¿ñi'ya ndyu'u cha' nu nclyu'u nu'u ji'i ya? —nacui' ngu' ji'i Pablo—. Sca cha' cucui laca cha' nu nchcui' nu'u re; ²⁰ bilya cuna ya cha' bi', tya lyiji ta ya cuentya —nacui' ngu'—. Bi' cha' juani, ta nu'u

cha' lo'o ya ¿ñi'ya ndyu'u cha' bi'?

²¹ Nu ngu' quichi Atenas ni, xcui' ntí' ngu' cuna ngu' cua ña'a ca cha' cucui nu caca chcui' ngu' lo'o tya'a ngu', sca cha' nu bilya cuna ngu'. La cui' jua'a ndu'ni lcaa ngu' xa' tsu' nu ndi'i quichi bi', xcui' ca ndiya ti' ngu' chcui' ngu' ji'i sca cha' cucui.

²² Bi' cha' ndatú Pablo cla'be laja ñati ca Areópago bi', nchcui' yu lo'o ngu' li':

—Cu'ma ngu' Atenas —nacui' Pablo ji'i ngu'—. Cua na'a na' cha' jlya tsa ti' ma ji'i jo'ó nu ntsu'u ji'i ma —nacui' yu—. ²³ Ndyaa na'a na' xi calle quichi re, lo'o li' na'a na' lcaa jo'ó nu cuentya ji'i cu'ma. Li' na'a na' sca mesa nu ndu' laja ti' su nscua sca cha'cña nde sii' mesa bi' nu ndi'ya nchcui': “Nde laca mesa ji'i jo'ó nu bilya tyuloo ya ji'i”. Cha' ji'i y cui' Ndyosi nu bilya slo ma tilaca laca Ni, cha' ji'i nu y cui' Ndyosi bi' ta na' lo'o ma juani —nacui' yu—.

²⁴ 'Cua ngüiñá y cui' Ndyosi tyucui ña'a chalyuu lo'o lcaa na nu ntsu'u chalyuu; laca y cui' Ndyosi nu Xu'na nu laca loo, masi nde cua, masi nde lo yuu chalyuu —nacui' Pablo ji'i ngu'—. Pana ná ndi'i Ni ne' sca laa nu ndiñá ñati ti. ²⁵ Ni sca cha' ná lyiji ji'i y cui' Ndyosi, ná nga'a cha' xñi Ni ni sca na nu nda ñati ji'i Ni. Cua ngua'ni cu'ú Ni ji'i lcaa ñati, cua nda Ni xtyi'i ngu' cha' tyu'ú ne' cresiya ji'i scaa ngu',

lo'o jua'q̄ cua nda Ni lcaa cha'
nu ntsu'u ji'i ñat̄i chalyuu.

²⁶ Cua ngüiñá ycui' Ndyosi
ji'i lcaa ñat̄i chalyuu lo'o
sca ti lo cuaña' ñat̄i. Lo'o
jua'q̄ ngusta ycui' Ndyosi ni
tyempo cala scaa ngu', ndu'ni
Ni mala su caca quich̄ tyi
scaa ngu'. ²⁷ Na cua nda Ni
ji'i ñat̄i lijya ngu' chalyuu
cha' clyana ngu' ji'i ycui' Ni,
cha' quiye Ni ji'i ngu'. Pana
ná tyijyu' ndi'i ycui' Ndyosi
ji'na, cacua ti su ndi'i lcaa na
ndi'i ycui' Ni. ²⁸ Chacuayá'
ji'i Ni lu'ú na, chacuayá'
ji'i Ni ndya'a na, lo'o jua'q̄
chacuayá' ji'i Ni ndyu'ni na
lcaa cña. Ntsu'u sca cha' nu
nguscua jyo'o ngu' tii tya'a
m̄a lo quityi sa'ni, cha' nu
ndi'ya nchcui': "Tya'a ycui'
Ndyosi laca na". Jua'q̄ nacui
jyo'o cusu' bi' ji'i m̄a. ²⁹ Si
chañi cha' ycui' Ndyosi laca
tya'a na —nacui Pablo ji'i
ngu'—, ná taca chcui' na cha'
laca Ni sca lcui, masi lcui
oro, masi lcui plata, masi
lcui quee ndu. Na ndiñá ti
ñat̄i chalyuu lcui bi' ñi'ya nu
nda'ya cha' hique ti ngu' cha'
cuiñá ngu' ji'i. ³⁰ Cua ndalo
tsa tyiquee ycui' Ndyosi ji'i
ñat̄i chalyuu tyempo sa'ni
lo'o bilya ca jlo ti' ngu' lcaa
cha' bi', pana juani cua
ngulo Ni cña ji'i lcaa ñat̄i
chalyuu cha' culochu' ngu'
lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i
ngu'. ³¹ Cua ngusta Ni sca
tsa cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i
lcaa ñat̄i chalyuu, lo'o jua'q̄
cua ngusubi Ni sca ñat̄i nu
caca bese. Jesucristo laca
bi'. Tso'o tsa ngua'ni Ni cha'

tyanu tachaa cha' bi' ji'i ñat̄i
chalyuu, nu lo'o ngua'ni Ni
cha' ndyu'ú nu ñat̄i bi' chaca
quiya' lo'o cua ndyujuii ngu'
ji'i.

³² Nu lo'o ndyuna ngu'
quich̄ cha' bi', cha' cua
ndyu'ú sca ñat̄i chaca quiya'
ca su ntsiya ngujuii, li' nxtyí
lo'o tsa ngu' ji'i Pablo. Lo'o
jua'q̄ ntsu'u xi xa' la ngu' nu
nchcui' lo'o yu:

—Culu'u nu'q̄ cha' bi' ji'i
ya chaca quiya' chaca ts̄a
—nacui ngu' bi' ji'i yu.

³³ Li' ngutu'u Pablo ca
Areópago su ntucua ngu'.
³⁴ Pana ndu'u lca'q̄ xi ngu' ji'i
yu li', xqui'ya cha' jlya ti' ngu'
bi' cha' nu cua nchcui' yu lo'o
ngu'. Sca nu qui'yu nu naa
Dionisio ngusñi cha' bi', masi
laca Dionisio sca ngu' cusu'
nu ndya'a ca Areópago; jua'q̄
sca nu cuna'a nu naa Dámaris
ngusñi cha' bi', lo'o xi xa' la
ñat̄i ngusñi cha' bi'.

18

Ca quich̄ Corinto

¹ Li' ndu'u Pablo quich̄
Atenas ndyaa yu ca quich̄
Corinto. ² Quich̄ bi' ndyacua
tya'a yu lo'o sca ngu' judío nu
naa Aquila, ngu' quich̄ Ponto
laca nu Aquila bi'. Nguti'i
ngu' nde Italia nquicha',
nu Aquila bi' lo'o clyo'o nu
naa Priscila; pana ndu'utsu'
ngu' ndyalaa ngu' nde quich̄
Corinto, nu lo'o ngulo rey
Claudio cña cha' culo'o ngu'
ji'i lcaa ngu' judío nu nguti'i
quich̄ Roma, quich̄ nu laca
loo ji'i loyuu su cuentya Italia

bi'. Toni'j ji'i nu Aquila bi' ndyalaa Pablo li'. ³ Stu'ba ti ngua'ni Pablo cña lo'o ngu' bi' li', cha' cuityi ni'l late' laca ngu'; bi' cha' ndyanu yu slo ngu' cha' cua'ni yu cña lo'o ngu'. ⁴ Ndyaa Pablo ne' laa ji'i ngu' judío lcaa tsə ta'a nu ndi'i cña' ngu', cha' culu'u yu cha' ji'i Jesús ji'i ngu' nu ndyu'u ti'i li', masi ji'i ngu' judío, masi ji'i ngu' xa' tsu'.

⁵ Cua ndu'u Silas lo'o Timoteo ca Macedonia, li' ndyalaa ngu' slo Pablo. Lo'o cua ndyalaa ngu' bi', li' lcaa tsə lcaa hora nclyu'u Pablo cha' ji'i Jesús ji'i ngu' judío. Nchcui' yu cha' laca Jesús y cui' Cristo, nu ntajatya tsa ngu' ji'i cha' cña nde chalyuu. ⁶ Pana ngunasi' tsa ngu' judío bi' ji'i Pablo li', suba' tsa nchcui' ngu' lo'o; bi' cha' nguscui' yu ste' yu slo ngu' cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' cuxi tsa nchcui' ngu' lo'o yu.

—Nguna' tsa ndu'ni cu'ma —nacui Pablo ji'i ngu'—. Xqui'ya y cui' mä laca; ná ntsu'u qui'ya 'na, cha' xcui' cha' liñi laca nu ngulu'u na' ji'i mä. Cua tya'a ti na' lacua. Juani tsa'a na' cha' ta na' cha' re lo'o ngu' xa' tsu', cha' ná nduna cu'mä, ngu' judío.

⁷ Li' ndu'u yu ne' laa bi', ndyaa yu ca slo sca ñati nu naa Justo; cacua ti to' laa bi' ntucua tyi yu. Sca ñati nu ndyu'ni tlyu ji'i y cui' Ndyosi laca nu Justo bi'. ⁸ Lo'o jua'q yu Crispo ngusñi cha' ji'i y cui' nu Xu'na na. Crispo laca sca nu cusu'nu laca loo ne' laa ji'i ngu' judío. Jlya ti' nu Crispo

bi' ji'i y cui' nu Xu'na na, lo'o jua'a jlya ti' lcaa ngu' nu ndi'i slo. Quiña'a tya'a ngu' Corinto ngusñi ngu' cha' ji'i Jesús, bi' cha' ntyucuatyá ngu' bi' li'. ⁹ Lo'o li' cua na'q Pablo ji'i Jesús nu Xu'na na, ñi'yä si na nchcui' xcalá yu ngua.

—Ná cutsii' nu'q —nacui Jesús ji'i yu—. Ná ca taja ti' nu'q cha' culu'u nu'q cha' jna' ji'i ñati —nacui Ni—. ¹⁰ Ndi'i na' lo'o nu'q cha' xtyucua na' jinu'q, bi' cha' nga'aa caca xñi ngu' jinu'q cha' xcube' ngu' hí. Lo'o jua'q ntsu'u tsa ngu' quichí re nu taca xñi ngu' cha' jna' nde loo la, si ta nu'q cha' lo'o ngu'.

¹¹ Li' ndyanu Pablo sca yija cla'be ca quichí Corinto bl', xcui' cha' ji'i Jesús ngulu'u yu ji'i ngu' quichí bi'.

¹² Lo'o li' ngua Galión gobernador ji'i loyuu su cuentya Acaya bi'; tyempo bi' ndyu'u ti'i tyuu tya'a ngu' judío se'i ti cha' xuu tya'a ngu' lo'o Pablo, masi tya'a ngu' judío laca yu. Li' ngusñi ngu' bi' ji'i yu cha' tsaa lo'o ngu' ji'i yu ca slo ngu' tisiya; ¹³ ngusta ngu' qui'ya ji'i yu ca slo nu gobernador bi' li':

—Ndyaa'q nu qui'yu re laja quichí tyi na, pana ná tso'o cha' nu nclu'u yu ji'i ñati —nacui ngu' ji'i nu laca loo bi'—. Nclu'u yu ji'i ngu' cha' xa' ña'q cua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi, masi ná nda gobierno chacuayá' cha' cua'ni ngu' jua'a.

¹⁴ Ngua ti' Pablo xacui yu cha' ji'i ngu' li', pana clyo nchcui' nu cusu' Galión bi':

—Ná tyiquee' taquiya' na' ji'i cha' nu nchcui' cu'maq ngu' judío, si ntsu'u sca cha' nu cuxi tsa —nacui Galión bi' ji'i ngu'—. Pana si'i jua'a laca cha' re —nacui—.¹⁵ Cua ñasi' ma xqui'ya cha' nclyu'u yu re xi xa' lo cha' ji'i ngu'. Sca cha' ji'i jo'ó cuentya ji'i cu'maq laca cha' re, cha' ná stu'ba cha' nu nchcui' yu lo'o cha' nu nchcui' cu'maq cuentya ji'i cha' cusu' nu ntsu'u ji'i ma; bi' cha' ná ndiya ti' ma cha' nclu'u yu cha' bi' ji'i ngu'. Cua'ni cuayá' y cui' ca ti ma ji'i cha' re lacua. Ná ndu'ni cha' cqa lo'o cu'maq ji'i yu ca slo na'.

¹⁶ Lo'o li' ngulo gobernador cña cha' culo ngu' ji'i ngu' judío nde liya!. ¹⁷ Li' hora ti ndaya' lcaa ngu' quichi bi' ji'i nu cusu' Sóstenes, cha' laca nu cusu' bi' loo ne' laa ji'i ngu' judío. Ti'i tsa ngujui'ngu'ji'i nu cusu' bi' ca slo gobernador Galión; pana nu Galión bi' ni, ná ndube ti' bi' tsiya' ti.

*Ngua sna quiya' lo'o ndyaa
Pablo ca chaca tsu'*

¹⁸ Tya ndyanu Pablo quichi bi' tya tyu'u tsq; li' ngutu'u yu ndyaa yu lo'o Aquila lo'o Priscila bi', ndyaa ngu' ne' yaca ni'i ca quichi Cencrea. Li' tsaa y cui' Pablo ca loyuu su cuentya Siria. Ca quichi Cencrea bi' ngusi'yu ngu' quicha' hique Pablo, cha' caca cuayá' ti' ngu' jua'a cha' ntsu'u sca cha' nu cua ngüiñi ji'i yu lo'o y cui' Ndyosi tya tsubi' la.¹⁹ Ndu'u ngu' ndyaa ngu' ne' yaca ni'i, li' ndyalaa ngu' ca quichi Efeso su tyanu

Aquila lo'o Priscila. Ndyatí Pablo y cui' ti ne' laa cha' chcui' yu lo'o ca ta'a ngu' judío nu ndyu'u ti'i cajua.²⁰ Ngua ti' ngu' quichi bi' cha' tyanu Pablo nde quichi tyi ngu', pana ná ntaja'a yu.²¹ Ngusalya' yu lo'o ngu' bi' li':

—Ntsu'u cha' tsa'a na' ca Jerusalén cha' cua ngulala ta'a —nacui Pablo ji'i ngu'—. Li' xtyuu na' chaca quiya' nde quichi re, si jua'a nti' y cui' Ndyosi —nacui yu.

Ndu'u Pablo quichi Efeso ndyatí yu ne' yaca ni'i, ndyaa yu li'.²² Lo'o cua ndyalaa yaca ni'i bi' ca quichi Cesarea, li' ndu'u Pablo ndyaa yu ca quichi Jerusalén. Tso'o ti nchcui' yu lo'o tya'a ñati ji'i Jesucristo cajua, lo'o li' hora ti ndyaa yu ca quichi Antioquía.²³ Ndyanu yu sca tucua co' ca quichi bi', li' ndu'u yu ndyaa yu chaca quiya' cha' tsaa yu ca slo lcaa taju ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i ca loyuu su cuentya Galacia, su cuentya Frigia. Nchcui' yu lo'o ngu' cha' tyanu tachaa la cha' ji'i Jesucristo tyiquee ngu'.

*Ndyalaa Apolos ca quichi
Efeso*

²⁴ La cui' tyempo ndyalaa sca nu qui'yu ngu' judío nde quichi Efeso. Apolos naa yu bi', lo'o Alejandría naa quichi tyi yu. Jlo tsa ti' yu lcaa cha' ji'i y cui' Ndyosi nu nscua lo quityi tya sa'ní la, lo'o jua'a tso'o tsa nchcui' yu cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñati.²⁵ Tya tsubi' la cua

ngulu'u tso'o ngu' ji'i yu lcaa cha' nu cuentya ji'i ycui' nu Xu'na na; bi' cha' yala ti ti' yu, ná taja ti' yu tsiya' ti cha' chcui' yu cha' bi'. Tso'o tsa nclyu'u yu cha' ji'i Jesús lo'o ñati li'; jua'a ntyucuatya yu ji'i ngu' ñi'yä nu ntyucuatya jyo'o Juan, cha' bilya ca cuayá' ti' yu lcaa cha' ji'i Jesús. ²⁶ Ná ntsii yu Apolos cha' culu'u yu ji'i ngu' ne' laa ji'i ngu' judío, pana nu lo'o ndyuna Priscila lo'o Aquila ñi'yä nu ngulu'u yu cha' ji'i ngu' ne' laa, li' nchcui' ngu' lo'o yu. Liñi la ngulu'u ngu' ji'i Apolos ñi'yä nu xñi ngu' tyucuiji ji'i ycui' Ni li'. ²⁷ Ca tiya' la ngua ti' Apolos tsaa yu ca loyuu su cuentya Acaya. Tso'o ntsu'u tyiquee tya'a ñati ji'i Jesucristo cha' tsaa yu cajua, bi' cha' nguscua ngu' sca quityi cha' tsaa slo tya'a ñati ji'i Jesucristo cajua, cha' tso'o ti chcui' ngu' lo'o yu nu lo'o tyalaa yu ca su ndi'i ngu'. Ndyaa yu li', ndyalaa yu ca loyuu su cuentya Acaya bi'. Li' nguxtyucua tsa yu ji'i ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo lcaa quichí su ndyaa yu. Xqui'ya cha' tso'o tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'i ngu', bi' cha' cua ngusñi ngu' cha' ji'i Ni. ²⁸ Ngulu'u nu Apolos bi' ji'i lcaa ngu' cha' cuiñi tsa laca cha' nu nda nu ngu' judío bi', masi ñati tya'a yu laca ngu'; jua'a ngulu'u yu cha' ji'i ycui' Ndyosi nu nscua lo quityi tya sa'ní la, nu nchcui' cha' ji'i nu Cristo nu ntajatya tsa ngu' ji'i bi'. Cristo laca Jesús, nacui yu. Tso'o tsa

nchcui' yu, bi' cha' ná tucui ngua ji'i tacu' cha' ji'i yu.

19

Ndyalaa Pablo ca quichi Efeso

¹ Laja lo'o ndi'i Apolos quichi Corinto, la cui' tyempo bi' ndyaa Pablo nde ca'ya, ña'a cuayá' nu ndyalaa yu nde quichi Efeso. Ca bi' ndyacua tya'a yu lo'o xi ñati nu ndyu'ni tlyu ji'i ycui' Ndyosi.

² —¿Ha cua ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma' tya lo'o ngusñi ma' cha' ji'i ycui' Ni? —nacui Pablo ji'i ngu'.

—Ná ndyanu Ni —nacui ngu' ji'i Pablo—. Ná jlo ti' ya na laca nu naa Xtyi'i ycui' Ndyosi.

³ —¿Ni cha' laca ntyucuatya ngu' ji'i ma' lacua? —nacui Pablo ji'i ngu' li'.

—Cua ntyucuatya ngu' ji'i ya ñi'yä nu ngulu'u jyo'o Juan ji'i ngu' cha' caca —nacui Pablo ji'i ngu' li'.

⁴ —Cua ntyucuatya Juan ji'i ñati cha' caca cuayá' ti' xa' ñati cha' cua ngulochu' ngu' bi' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu' —nacui Pablo ji'i ngu'—. Nchcui' Juan lo'o ngu' cha' cua caq ti chaca ñati nu laca Jesucristo, lo'o jua'a ntsu'u cha' xñi ngu' cha' ji'i yu bi' li'.

⁵ Ndyuna ngu' cha' nu ngulu'u Pablo ji'i ngu', bi' cha' chaca quiya' ntyucuatya ngu' cuentya ji'i ycui' Jesús nu Xu'na na. ⁶ Li' ngusta ya' Pablo hique ngu'. Ndyanu

Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' li'; hora ti nchcui' ngu' cha'cña ji'i xa' ñati, lo'o jua'a nchcui' ngu' ña'a cha' nu nda y cui' Ni ji'i ngu' cha' chcui' ngu' lo'o tya'a ngu'.⁷ Tii tyucuaa tya'a ngu' qui'yu ngua nu cua ntyucuatyá li'.

⁸ Lo'o li' ndyaa Pablo ne' laa ji'i ngu' judío cha' chcui' yu cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ngu', cha' culu'u yu ji'i ngu' ñi'ya nclyo y cui' Ni cña. Ndy'a'a sna co' nu ngua'ni yu jua'a.⁹

⁹ Pana ntsu'u ngu' nu nchcui' cuxi ji'i cha' nu nclu'u Pablo bi', xqui'ya cha' liye' ti' ngu'; ná ntaja'a ngu' bi' xñi ngu' cha' ji'i Jesús. Li' ndu'u Pablo ndyaa lo'o yu ji'i ngu' nu cua ngusñi cha' bi', ndyaa ngu' nde ne' ni'i scuelya ji'i sca nu cusu' nu naa Tiranno. Li' tya ngulu'u yu ji'i ngu' lcaa tsá.¹⁰ Tucua yija ngua'ni yu jua'a, ña'a cuayá' nu ndyuna lcaa ngu' loyuu su cuentya Asia cha' ji'i Jesús. Nchcui' yu lo'o lcaa ngu' bi', masi lo'o ngu' judío, masi lo'o xa' la ngu'!.

¹¹ Lo'o jua'a nda y cui' Ndyosi chacuayá' ji'i Pablo cha' cua'ni yu tyuu tya'a cña tonu ca slo ngu', bi' cha' ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' quicha.¹² Lo'o jua'a ngusñi ngu' lcaa late' nu cua ndyala' Pablo ji'i, ndyaa lo'o ngu' ji'i late' bi' ca slo ngu' quicha tya'a ngu'. Ngua tso'o nu ngu' quicha bi' li', lo'o jua'a ngu' quicha nu ngusñi cui'i cuxi ji'i, ndu'utsu' cui'i ji'i ngu' bi' ndyaa li'.

¹³ Quichi bi' ndi'i xi ngu'

judío nu ná ntsu'u quichi tyi, na ndya'a yu'u ti ngu' bi'. Nchcui' ngu' cha' nchca ji'i ngu' bi' culo ngu' cui'i cuxi nu ngusñi ji'i ngu' quicha. Lo'o li' ngua ti' ngu' cha' culo ngu' cui'i chacuayá' ji'i Jesús nu Xu'na na, masi ná ngusñi ngu' cha' ji'i y cui' Jesús.

—Chacuayá' ji'i Jesús tyu'utsu' cui'i nu ngusñi ji'i ma —nacui' ngu' ji'i ngu' quicha bi'—, la cui' Jesús nu nclu'u Pablo cha' ji'i —nacui' ngu'!

¹⁴ Jua'a ngua'ni nu cati tya'a sñi' Esceva; lo'o nu cusu' Esceva ni, ngua bi' sca sti jo'ó nu laca loo cuentya ji'i ngu' judío.¹⁵ Jua'a nchcui' sñi' Esceva bi' sca quiya', lo'o hora ti nguxacui' nu quicha bi' cha' ji'i ngu' bi' li':

—Cua nslo na' ji'i Jesús —nacui' cui'i bi'—, lo'o jua'a nslo na' ji'i Pablo, ti ñati laca bi' —nacui—. Pana nu cu'ma ni, ¿tilaca laca cu'ma?

¹⁶ Li' ntejeya' nu quicha bi' ji'i ca ta'a sñi' Esceva, ngua'ni lya' ti' ji'i ngu', ngujui'i tsa ji'i ngu'. Hora ti ngusna ngu' ña'a quichi' ti ngu', cha' ndye ste' ngu' ngutaa'. Ti'i tsa ngua quicha ngu' bi' li'.¹⁷ Lo'o li' ngujui cha' bi' ji'i lcaa ngu' quichi Efeso, masi ngu' judío, masi xa' la ñati. Ndyutsij tsa ngu' li', lo'o jua'a ngua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Jesús nu Xu'na na li'.

¹⁸ Lo'o li' yaa tyuu tya'a ngu' nu cua ngusñi cha' ji'i Jesús, nu ntyuju'u tsa ti' ji'i lcaa cha' cuxi nu ngua'ni ngu';¹⁹ jua'a ngu' nu ngua'ni

cucha'a_q, ya_q lo'o ngu' ji'i quityi cuxi bi' ji'i ngu', ndaqui ngu' quityi cucha'a_q bi' li'. Ngulacua ngu' ni tsa lo nga'a quityi nu ndaqui_q ngu' bi'; tu'ba tyi mil cñi plata, tsa lo cua ntsu'u lo quityi nu ndaqui_q ngu' bi' li!. ²⁰ Jua'a_q ngua cha' quiña'a la ñat_i ngua cuayá' ti' cha' ji'i y cui' nu Xu'na na, ngua cuayá' ti' ngu' cha' tlyu tsa laca cha' ji'i y cui' nu Xu'na na.

²¹ Lo'o li' ngua ti' Pablo cha' tsaa yu ca loyuu su cuentya Macedonia, lo'o ca loyuu su cuentya Acaya, cha' tsaa yu slo lcaa taju ñat_i ji'i Jesucristo nu ndi'i_q loyuu bi'. Nde loo la, li' tsaa yu ca Jerusalén ngua ti' yu. Lo'o jua'a_q nchcui' Pablo cha' lo'o ntsu'u cha' tsaa yu ca nde quichí Roma ca tiya' la. ²² Pana clyo nchcui' yu lo'o Timoteo lo'o Erasto cha' tsaa ngu' ca Macedonia nde loo la ji'i_q yu, tyanu la xi y cui' yu nde loyuu Asia, nti' yu.

Ñasi'_i tsa ngu' Efeso

²³ Li' nguxana ngunasí'_i ngu' quichí Efeso xqui'ya ñati nu ngusñi tyucui_i ji'i y cui' nu Xu'na na. ²⁴ Ndi'y_q ngua cha': Sca ñati nu naa Demetrio ngua su_u cha' ñasi'_i ngu' bi'; cuityi plata laca Demetrio bi', ndiñá yu lcui plata ji'i_q ni'i su ndya'a_q ngu' quichí ndu'ni tlyu ngu' ji'i jo'ó xu'na quichí, nu jo'ó Diana bi'. Lo'o jua'a_q ndyiji tsa ngana ji'i_q ngu' xqui'ya cña bi'. Ntsu'u tsa msu ji'i Demetrio, cha' nxtyucua msu bi' ji'i_q yu lo'o cña bi' ji'i_q. ²⁵ Li' ndyu'u ti'i_q

lcaa ñati ji'i_q yu, lo'o jua'a_q lcaa cuityi plata nu ntsu'u quichí bi', ndyu'u ti'i_q ngu' se'i_q ti.

—Cu'maq ty'a_q ndu'ni na cña —nacui_q Demetrio ji'i_q ngu'—, jlo ti' m_a cha' ndyiji tsa ngana ji'n_a lo'o cña nu ntsu'u ji'n_a —nacui_q yu—. ²⁶ Lo'o juani cua na'a_q m_a cha' ndya'a_q nu Pablo bi' quichí tyi na re, lo'o jua'a_q ndya'a_q yu nde lcaa quichí loyuu su cuentya Asia re. Cua ndyuna m_a cha' nu nclyu'u yu bi' ji'i_q ngu', cha' ná tso'o cua'ni tlyu ngu' ji'i_q jo'ó nu ndiñá ñati ti; si'i_q y cui' Ndyosi laca jo'ó bi', nacui_q Pablo. Lo'o nu juani ntsu'u tsa ngu' quichí re nu ngusñi cha' nu nchcui_q yu bi'. ²⁷ Cuxi tsa ndyu'u cha' bi', si nga'aa nti' ngu' cui'ya ngu' lcui_q nu ndiñá na; nga'aa caja cña nu cua'ni na li'. Lo'o li' nga'aa tyaja'a_q ngu' cua'ni tlyu ngu' ji'i_q xtya'a_q na jo'ó Diana nu laca loo tsiya' ti ne' laa ji'i_q quichí tyi na re. Juani lcaa ñati_q loyuu su cuentya Asia ndyu'ni tlyu ji'i_q jo'ó bi', lo'o jua'a_q lcaa ñati_q tyucui ña'a_q chalyuu ndyu'ni tlyu ji'i_q. Ná tso'o si cua'ni tye ngu' cha' ji'i_q jo'ó tlyu nu ntsu'u ji'n_a.

²⁸ Lo'o ndyuna ngu' nu ndiñá lcui_q jo'ó cha' bi', ñasi'_i tsa ngu' li'. Cui_i ngusí'ya lo'o ngu' ji'i_q tya'a_q ngu' li':

—Tlyu tsa xtya'a_q na jo'ó Diana, bi' laca jo'ó ji'i_q lcaa ngu' Efeso tya'a_q na —nacui_q ngu'.

²⁹ Ná jlo ti' ngu' quichí na laca ngua ji'i_q ngu' cha' nxl'ya tsa ngu' jua'a_q, pana ngusna lcaa ngu' ndyaa ngu' cha' ña'a_q

cui'ya ngu' xi ji'i. Li' ntejeya' ngu' ji'i Gayo lo'o Aristarco xqui'ya cha' ndya'a ngu' lo'o Pablo, masi ngu' Macedonia laca ngu' bi', ndyaa lo'o ngu' bi' ji'i ngu' ca su ndyu'u ti'i ngu' quichi. ³⁰ Li' ngua ti' Pablo tsaa su ndyu'u ti'i ngu' cha' chcui' yu lo'o ngu' quichi bi', pana nu tya'a ñati ji'i Jesús bi', ngua'a ngu' ji'i yu cha' ná tsaa yu. ³¹ Lo'o jua'a ntsu'u xi tya'a tso'o Pablo nu laca loo ji'i loyuu su cuentya Asia bi', lo'o ngu' bi' nda ngu' cha' lo'o Pablo cha' ná tsaa y cui' yu tsiya' ti ca su ndyu'u ti'i ngu' quichi. ³² Quiña'a tsa ñati ndyu'u ti'i se'i ti li'; pana sca cha' nchcui' tsaca ngu', xa' cha' nchcui' chaca ngu' li', cha' ná jlo ti' ngu' quichi ni cha' laca cha' ndyu'u ti'i ngu'. ³³ Li' ndyojolaqui ngu' judío ji'i sca nu qui'yu cha' tyu yu ca nde loo ngu' quichi bi', Alejandro naa yu bi'. Li' ngua'ni ya'yu cha' ca tì lcaa ngu', cha' caja ñi'ya nu chcui' yu lo'o ngu'. ³⁴ Pana nu lo'o ngua tii ngu' cha' lo'o Alejandro laca ngu' judío, lye la nxi'ya lo'o ngu' li'. Ndye tucua hora nu xcui' ngusi'ya lo'o ti nu ngu' quiña'a bi' ji'i tya'a ngu' ndi'ya:

—Tlyu tsa xtya'a na jo'ó Diana, bi' laca jo'ó ji'i lcaa ngu' Efeso tya'a na —ndu'ni ngu'.

³⁵ Lo'o li' ngua'ni scaranu quichi bi' cha' ngua tì nu ngu' quiña'a bi':

—Cu'mäa ngu' Efeso —nacui scaranu bi' ji'i ngu' quichi—, jlo ti' lcaa ñati chalyuu cha'

ngu' tya'a na laca nu ña'asii na ji'i laa ji'i xtya'a na jo'ó Diana —nacui yu—, na ña'asii na ji'i y cui' jo'ó Diana nu ndyú nde cuä. ³⁶ Ná tucui taca ñacui cha' si'i jua'a laca cha' bi'; bi' cha' cuaana ti mä lacua, culacua xi ti' mä na laca ndyu'ní ti mä juani. ³⁷ Cua ñaa lo'o mä ji'i ngu' re, masi ni sca cha' cuxi ná ngua'ní ngu' ne' laa ji'i mä, ni sca quiya' ná nchcui' suba' ngu' ji'i jo'ó ji'i mä. ³⁸ Lo'o Demetrio ni, lo'o tya'a ndu'ni Demetrio cña bi', si ntsu'u qui'ya cha' sta ngu' ji'i ngu' re, ntsu'u cha' tsaa ngu' ca toni'i cña; ca slo bese sta ngu' qui'ya ji'i ngu', cha' ca cuayá' cha' bi' li!. ³⁹ Si ntsu'u xa' la cha' nu nti' mä chcui' mä ji'i ngu', chcui' mä lo'o ngu' cusu' quichi re la cui' tsä lo'o tyu'u ti'i ngu'. ⁴⁰ ¿Ñi'ya caca chcui' na lo'o gobierno? Si caäa ngu' gobierno bi' sta ngu' qui'ya ji'i quichi re cha' lye tsa ngusuü tya'a na tsä juani, nga'aa ntsu'u cha' nu xacui na ji'i ngu' bi' li'. Ná tyiquee' culacua ti' ngu' bi' cha' na nxuuü tya'a na lo'o y cui' gobierno li'.

⁴¹ Jua'a nchcui' scaranu lo'o ñati quiña'a, lo'o li' ngulo yu cña ji'i ngu' cha' tyaa ngu' to' tyi ngu'. Lo'o jua'a ngua cha' ngua tì cha' bi', ndyaa ngu' li'.

20

*Tsaa Pablo ca Macedonia
lo'o ca Grecia*

¹ Nu lo'o cua ndye cha' ngunasi' ngu' quichi, li'

ngusi'ya Pablo ji'i lcaa ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i quichi bi', cha' tyaā ngu' ca slo. Li' ngulu'u yu la xi ji'i ngu'; jua'ā ngusalaya' yu lo'o ngu', ndu'u yu ndyaa yu ca loyuu su cuentya Macedonia li'.² Nguta'ā yu ca slo lcaa taju ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i loyuu bi', lo'o jua'ā tlyu ngua'ni tyiquee ngu' xqui'ya lcaa cha' nu ngulu'u yu ji'i ngu' bi'. Lo'o li' ndyaa yu chaca loyuu su cuentya Grecia;³ loyuu bi' ndyanu yu sna co'. Li' cua tsaa ti yu ne' yaca ni'i ca loyuu su cuentya Siria, lo'o li' ngua tii yu cha' ngua ti'tya'ā ngu' judío cua'ni cuxi lo'o yu, bi' cha' xa' tyucuii ndyaa yu li'; ndyaa yu nguxtyuu yu tyucuii ndyaa nde Macedonia.⁴ Ndyaā Sópater ngu' Berea lo'o ya, lo'o jua'ā Aristarco lo'o Segundo ngu' Tesalónica, lo'o jua'ā Gayo ngu' Derbe, lo'o Timoteo bi', lo'o jua'ā Tíquico lo'o Trófimo ngu' Asia; ca ta'a ya ndya'ā ya lo'o yu li'.

⁵ Lo'o li'lcaa ngu' tyaā ndya'ā Pablo bi', ndyaa ngu' nde loo la ca quichi Troas; ⁶ ndyanu Pablo lo'o na' ti (la cui' Lucas laca na' nu nscua na' quityi re). Ndyanu ya nde quichi Filipos cha' tyeje tacui ta'a lo'o ndacu ngu' xlyá nu ná lo'o scuā tiye' ndya'. Ndu'u ya ndyaa ya li', ndyatí ya ne' yaca ni'i cha' tsaa ya tyacua tyaā ya lo'o ngu' bi' ca quichi Troas. Ca'yu tsā̄ nguti'i ya ne' yaca ni'i cha' tyaala ya chaca tsu' tyujo'o bi', lo'o li' cati tsā̄ nguti'i lcaa ya quichi bi'.

Ndyalaa Pablo ca quichi Troas

⁷ Lo'o ngua tsā̄ domingo, li' ndyu'u ti'i ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesús cha' stu'ba ti cacu ngu' sii. Nclyu'u Pablo cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i ngu' li'; hasta ca cla'be talya nclyu'u yu ji'i ngu', xqui'ya cha' chaca tsā̄ cua tyaa ti ya li'. ⁸ Ndyu'u ti'i ya sca ba'a ni'i nde cuā̄ su nchca tyuna ba'a ni'i bi'. Quiña'ā quii' ntsu'u ne' ni'i bi'. ⁹ Lo'o jua'ā nga'ā sca nu qui'yu cuañi' nu naa Eutico, nu ntucua nde tyuni'i ventana. Ndyu'u tsa xcalá yu cuañi' bi', cha' tyiquee' tsa nchcui' Pablo. Li' ngua'ya xcalá yu, ndyú yu lo yuu nde liya'. Ndyaa ngu' cha' xatū̄ ngu' ji'i yu, pana cua ngujuii yu. ¹⁰ Li' hora ti ngua'ya Pablo lo ndyiya', ndyaa ngüütyi Pablo ji'i yu nu ngujuii bi', lo'o ntejeya' Pablo ji'i yu bi' li'.

—Ná ca xñi'i ti' ma, na lu'ú yu re juani —nacui Pablo ji'i ngu' li'.

¹¹ Xa' ndyacuí Pablo ndyaa lo ndyiya', li' ngua'ni yu sii. Lo'o li' xa' nguxana ngulu'u yu ji'i ngu' ña'ā cuayá'nguxee chaca tsā̄. Ndu'u ya ndyaa ya li'. ¹² Lo'o nu yu cuañi' nu ngua tso'o ca ti ni, ndyaa lo'o ngu' ji'i yu ca to' tyi yu. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' cha' cua ndyu'u yu chaca quiya'.

Ndu'u ngu' quichi Troas, ndyaa ngu' ca Miletó

¹³ Lo'o li' ndu'u ya ndyaa ya nde loo la, ndyatí ya ne' yaca ni'i cha' tsaa ya ca

quichí Asón, pana ndyanu y cui' Pablo cha' tsaa yu xa' tyucuij nde lo yuu btyi. ¹⁴ Xa' ndyacua tya'a yu lo'o ya ca quichí Asón bi', ndyatí yu ne' yaca ni'i lo'o ya, ndyaa ya ca quichí Mitilene li'. ¹⁵ Xa' ndu'u ya ndyaa ya li', nteje tacui ya loyuu su cuentya Quío; ca chaca tsā li' ndyalaa ya ca quichí Samos. Nde loo la ndyanu ya xi nde quichí Trogilio, lo'o jua'a ca chaca tsā ndyalaa ya ca quichí Mileto. ¹⁶ Ná ndyaa ya ca quichí Efeso, cha' ná ntaja'a Pablo tyanu yu tyiquee! ca loyuu su cuentya Asia bi'; ngua ti' yu tsaa clya yu ca Jerusalén cha' tyi'i yu quichí bi' lo'o caca tsā ta'a Pentecostés, si caca ji'i.

Ngulu'u Pablo ji'i ngu' cusu' ji'i taju ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i quichí Efeso

¹⁷ Laja lo'o ndyanu ya ca Mileto bi', nda Pablo sca cha' ndyaa slo ngu' cusu' ji'i taju ñati ji'i Jesucristo ca quichí Efeso, si tyaa ngu' slo yu. ¹⁸ Nu lo'o ndyalaa ngu', li' ngulu'u Pablo xi ji'i ngu':

—Cua jlo ti' ma ñi'ya nu ngua'ni na' lcaa tsā lo'o nguti'i na' ca loyuu su cuentya Asia re, su ndi'i na' quichí tyi ma —nacui Pablo ji'i ngu'—. ¹⁹ Jlo ti' ma cha' lcaa tsā ngua'ni na' cña ji'i Jesús tyucui tyiquee na'; ná ngua'ni tyucuaa ti' na' lo'o ma. Lo'o jua'a ngusi'ya tsa na' xqui'ya ñati cuxi loyuu re. Ngua quicha ti' na' nu lo'o ngua ti' nu ngu' judío tya'a na'

cua'ni cuxi ngu' lo'o na!. ²⁰ Jlo ti' ma cha' lcaa tsā tsa cu' ti nclu'u na' lcaa cha' tso'o bi' ji'i ma, cha' taca tyi'i tso'o la cresiya ji'i ma, masi ngulu'u na' ji'i ma nu lo'o ndyu'u ti'i ma tsa tlyu ti, masi ngulu'u na' ji'i ma ca to' tyi scaa ti ma. ²¹ Sca ti cuaya' nchcui' na' lo'o lcaa ngu', masi lo'o ngu' judío tya'a na', masi lo'o xa' la ñati; sca ti cha' ngulu'u na' ji'i lcaa ma, cha' nga'a cha' culochu' ma ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ma lo'o xñi ma cha' ji'i Jesucristo nu Xu'na na. ²² Lo'o nu juani tsā'a ca Jerusalén, cha' jua'a cua ndatsaa Xtyi'i y cui' Ni 'na cha' tsā'a ca ndacula, masi ná nchca cuayá' ti' na' ñi'ya nu caca jna' lo'o tyalaa na' cajua. ²³ Tsa bi' ti cha' jlo ti' na' cha' lcaa quichí su ndya'a na' nacui ngu' cha' cua tejeya' ti ngu' jna', cha' su'ba ngu' jna' ne' chcuq; nacui ngu' cha' lye tsa ca quicha ti' na' ca quichí Jerusalén bi!. Tsa lo cua ti cha' jlo ti' na', cha' jua'a laca cha' nu cua nda Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o na!. ²⁴ Pana ná ntsii na' xqui'ya cha' nu nchcui' ngu' bi', ná ndu'ni cha' jna' masi cujui ngu' jna'. Sca ti cha' nti' na', cha' tso'o ti tye cña nu nda y cui' Jesús jna', cha' ta na' cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi lo'o xa' ñati, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ñati chalyuu.

²⁵ 'Cua nguta'a na' lo'o cu'ma, cua ngulu'u na' ji'i ma lcaa ña'a cña nu nclyo y cui' Ni; pana juani chañi cha' nu nchcui' na' re, cha'

nga'aa ña'q na' ji'i mä chaca quiya'. ²⁶ Bi' cha' nchcui' na' lo'o mä juani, cha' ná ndacui na' qui'ya si chcuna' cresiya ji'i sca ñati tya'a cu'mä. ²⁷ Cua nda na' cha' lo'o mä, lcaa cha nu' ngua ti' y cui' Ndyosi cua'ni Ni lo'o mä; ni sca cha' ná ndyu'u cuaana ti tyiquee na'. ²⁸ Nu juani ntsu'u cha' ña'asii mä ji'i y cui' ca mä, lo'o jua'q ña'asii mä ji'i ca ta'a ñati ji'i Jesucristo ca quichí tyi mä, cha' cua nda Xtyi'i y cui' Ndyosi cña ji'i mä cha' caca mä loo ji'i taju ñati bi!. Tlyu tsa cña nu ngua'ni y cui' nu Xu'na na cha' ca tì qui'ya nu ntsu'u ji'na tya lo'o ngujuii yu lo crusí, nu lo'o ndyalú tañi y cui' ca yu. ²⁹ Jlo ti' na' cha' nu lo'o nga'aa ndya'a na' ca nde, li' caq ñati cuiñi cha' cua'ni ñu'u ji'i taju ñati tya'a mä; ñi'yä ndu'ni tyaala bo'o ji'i sca taju xlya', jua'a cua'ni ñu'u nu ngu' cuiñi bi' ji'i taju ñati tya'a ndya'a mä. ³⁰ Lo'o jua'q laja y cui' ngu' tya'a mä tylu'u tucua xi ngu' cuiñi bi'; cha' cuiñi ti culu'u ngu' bi' ji'i lcaa tya'a ñati ji'i Jesucristo, cha' nga'aa tyl'u ti' ngu' ni sca cha' liñi nu cua nchcui' mä lo'o ngu'. ³¹ Cui'ya mä cuentya lacua. Tyi'u ti' mä cha' cua ndya'a sna yija ngulu'u na' ji'i mä tsä lo'o talya, lo'o jua'q ntsu'u quiya' ngusí'ya tsa na' xqui'ya cu'mä.

³² 'Xtyanu na' ji'i cu'mä ya' y cui' Ndyosi cha' xtyucua Ni ji'i mä juani. Taquiya' mä ji'i lcaa cha' nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o mä, la cui' cha'

laca nu ndu'ni cha' caca ngula ti' cresiya ji'i mä, cha' tlyu tsa laca cha' ji'i y cui' Ndyosi. Jua'q caca cuayá' ti' mä cha' quiñä' q tsa cha' tso'o tyacua ji'i mä stu'ba ti lo'o lcaa ñati nu ngusubi y cui' Ndyosi ji'i. ³³ Ná ngua ti' na' xñi na' cñi ji'i ngu'; ni late' nu ta ngu' 'na, ná ntaja'a na' xñi na' ji'i. ³⁴ Jlo ti' mä cha' y cui' na' ngua'ni na' cña lo'o ya' ti na' cha' caja cñi cha' tyiji yu'u jna' chalyuu. Lo'o jua'q tya nda na' xlya'be ji'i ngu' nu ndya'q lo'o na'. ³⁵ Ngua'ni na' jua'q cha' culu'u na' ji'i mä ñi'yä nu cua'ni mä lo'o ngu' nu ntsu'u tsa cha' nu lyiji ji'i. La cui' jua'q ntsu'u cha' tyi'u ti' na ji'i cha' nu cua nchcui' y cui' Jesúis nu Xu'na na lo'o na ndi'yä: "Tso'o ntsu'u tyiquee mä si ta ngu' sca cha' xlya'be ji'i mä, pana tlyu la cha' tso'o laca si ta mä sca cha' xlya'be ji'i tya'a ñati mä", nacui Jesúis ji'na.

³⁶ Lo'o cua ndye nchcui' Pablo lo'o ngu', li' ngutu sti' ya cha' chcui' ya lo'o y cui' Ndyosi; stu'ba ti nchcui' lcaa ya lo'o y cui' Ni li!. ³⁷ Lo'o jua'q nxí'ya tsa ngu' bi' laja lo'o ngüityi ngu' ji'i Pablo, nchcuicha' ngu' ji'i yu lo'o nchcui' salya' ngu' lo'o. ³⁸ Xñi'q tsa ti' ngu' cha' nchcui' Pablo cha' nga'aa ña'q ngu' bi' ji'i yu. Li' ndyaa lo'o latya ngu' bi' ji'i ya tyucuii cha' tyaqä ya ne' yaca ni'i chaca quiya'.

Tsaa Pablo ca Jerusalén

¹ Nguxtyanu ya ji'í tya'a ya li'. Ndu'u ya ndyaa ya ne' yaca ni'í ca loyuu su cuentya Cos. Ca chaca tsá ndyalaa ya ca quichí Rodas, lo'o li' ndyalaa ya ca quichí Pátara. ² La cui' quichí bi' ngujui chaca yaca ni'í ji'í ya nu cua tsaa ti nde loyuu su cuentya Fenicia. Ndyatí ya ne' yaca ni'í bi', ndu'u ya ndyaa ya li'. ³ Cua nteje tacui ya cacua ti loyuu su cuentya Chipre, la'a tsu' coca ndyanu yuu btyi bi', cha' tsaa liñi ya ca loyuu su cuentya Siria. Ntsu'u cha' tsaa yaca ni'í ca quichí Tiro cha' tyanu yu'ba ji'í ndejua. Lo'o ndyalaa ya quichí bi' ndu'u ya ne' yaca ni'í bi', ⁴ ndyaa ya slo taju ñati ji'í Jesucristo nu ndi'í quichí bi'; ndyanu ya cati tsá lo'o ngu' bi' li'. Nchcui' ngu' bi' lo'o Pablo cha' ná tsaa yu ca quichí Jerusalén, cha' cua ngua'ni Xtyi'í ycui' Ndyosi cha' ngua cuayá' ti' ngu' bi' ñi'ya nu caca ji'í Pablo ca quichí bi'. ⁵ Lo'o ndye cati tsá, li' ndu'u ya ndyaa ya. Nguxtyucua lcaa tya'a ngu' ji'í ya tyucui su ndyaa ya to' tyujo'o; lo'o jua'á lcaa nu cuna'á lo'o nu sube ji'í ngu', ndyaa ngu' lo'o ya. Li' ngutu stí'lcaa ya ca to' tyujo'o cha' stu'ba ti chcui' ya lo'o ycui' Ndyosi. ⁶ Ngusalya' ngu' lo'o ya, ngüityi ngu' ji'í ya, li' ndyatí ya ne' yaca ni'í; cuati nguxtyuú ngu' yaa' ngu' nde toni'í ji'í ngu'.

⁷ Ndu'u ya quichí Tiro

ndyaa ya ca quichí Tolaimada. Xa' ndu'u ya ne' yaca ni'í li'; nchcuicha' ya ji'í ñati ji'í Jesucristo tya'a na nu ndi'í quichí bi', jua'á ndyanu ya lo'o ngu' sca talya ti. ⁸ Ca chaca tsá ndu'u ya ndyaa ya tyucui ca quichí Cesarea; ndyalaa ya to' tyi Felipe li', la cui' Felipe nu nchcui' lo'o ngu' cha' ji'í Jesucristo nu Xu'na na. Nga'á Felipe ji'í nu cati tya'a ngu' nu laca cña ji'í ñati nu ngusñi cha' ji'í Jesús tya clyo. Ndyanu ya slo yu li'. ⁹ Ntsu'u jacua tya'a sñi' Felipe, xcui' cuna'á nu ntucua ycui' ti laca sñi' yu. Cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' ji'í nu cuna'á bi', cha' chcui' ngu' cua ña'á ca cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o ngu' cha' chcui' ngu' lo'o ñati. ¹⁰ Cua nguti'í ya slo ngu' tyuú tsá, lo'o li' ndyalaa sca nu qui'yu nu naa Agabo; ca loyuu su cuentya Judea ndu'u yu bi'. Sca nu laca tu'ba ji'í ycui' Ndyosi laca yu bi', tii tsaa yu. ¹¹ Lo'o ndyalaa yu ca slo ya, li' ngulo yu juata nu ndyaaca' sii' Pablo, li' ya' yu lo'o quiya' yu ngusca' yu lo'o juata bi'.

—Cua nchcui' Xtyi'í ycui' Ndyosi lo'o na' cha' ñi'ya nu ndyaaca' ycui' na', jua'á sca' ngu' judío tya'a na ji'í ñati nu ca ji'í juata re ca Jerusalén —nacui Agabo ji'í ya—. Tsaa lo'o ngu' ji'í ñati bi' slo ngu' xa' tsu' cha' xcube' ngu' ji'í yu —nacui.

¹² Ndyuna ya cha' nu nchcui' Agabo, lo'o li' ca ta'a

ya lo'o ngu' Cesarea tya'a na, tya'a na nchcui' ya lo'o Pablo cha' ná tsaa yu ca Jerusalén.

¹³ —¿Ni cha' laca nxi'ya ma'? —nacui Pablo ji'i ya li'—. ¿Ni cha' laca ndyu'ni ma' cha' ca xñi'j ti' na'? —nacui—. Cua laca cha' tsa'q ca Jerusalén; tyaja'q na' tsa'q, masi lo'o sca' ngu' jna', masi lo'o cujuui ngu' jna' cajua xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

¹⁴ Ngua cuayá' ti' ya li' cha' ná ngua ji'i ya cua'a ya ji'i yu.

—Tso'o si caca ñi'yä nu nacui y cui' Ndyosi cha' caca lacua —nacui ya li'.

¹⁵ Lo'o ngua'ni cho'o ya ji'i ya, li' ndu'u ya ndyaa ya ca Jerusalén. ¹⁶ Tyuu tya'a ngu' tya'a na ndyaa lo'o ji'i ya cha' culu'u ngu' ji'i ya macala ndi'i chaca yu tya'a na nu naa Mnasón. Ngu' Chipre laca nu Mnasón bi!. Cua ngusñi yu cha' ji'i Jesús tya sa'ní la, lo'o nu juani ntucua tyi yu ca Jerusalén. Slo yu bi' ndyanu ya li'.

Ndyacua tya'a Pablo lo'o Jacobo

¹⁷ Tso'o ntsu'u tyiquee ñati ji'i Jesucristo tya'a na cha' cua ndyalaa ya ca Jerusalén.

¹⁸ Nguxee chaca tsä ndyaa Pablo lo'o ya ca slo Jacobo. Cajua ndyu'u ti'i lcaa ngu' cusu' ji'i ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesucristo quichi bi!. ¹⁹ Nchcuicha' Pablo ji'i ngu' bi', li' nchcui' yu lo'o ngu', ndacha' yu lcaa ña'q cña nu ngua'ni y cui' Ndyosi lo'o nguti'i ya slo ngu' xa' tsu'. ²⁰ Nu lo'o cua ndyuna ngu'

cha' bi', li' ngua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi. Nchcui' ngu' lo'o Pablo li':

—Tso'o tsa lacua —nacui ngu' ji'i yu—. Juani ni, jlo ti' nu'ü cha' cua ntsu'u tyuu mil tya'a ngu' judío tya'a na nu ngusñi cha' ji'i Jesús tya tsubi' la. Nacui ngu' cha' ntsu'u cha' taquiya'lcaa na lo'o tya'a na cua ña'q ca cha' cusu' nu nguxtyanu jyo'o Moisés ji'na cua sa'ni la —nacui ngu'—. ²¹ Lo'o jua'q cua nquijeloo cha' ji'i ngu' cha' ngulu'u nu'ü ji'i ngu' judío tya'a na nu ndi'i xa' quichi, cha' nga'aa ntsu'u cha' taquiya' ngu' bi' ji'i cha' cusu' nu nguscua jyo'o Moisés bi', ni ná ntsu'u cha' xi'yu ngu' quiiji sñi' ngu' cha' culacuä ngu'; ngulu'u nu'ü cha' ná nga'ä cha' cua'ni ngu' bi' ñi'yä nu ndu'ni na cha' laca na ngu' judío, nacui ngu'!. ²² ¿Na laca cua'ni na lacua? Ná tyiquee' tyu'u ti'i lcaa ngu' judío tya'a na, lo'o caja cha' ji'i ngu' cha' cua ndyalaa nu'ü quichi re. ²³ Bi' cha' ta ya sca cuij lo'o nu'ü ñi'yä nu cua'ni nu'ü juani. Cua ndi'i jacua tya'a ngu' qui'yu re nu cua ngüiñi sca cha' ji'i ngu' lo'o y cui' Ndyosi.

²⁴ Tsaa lo'o nu'ü ji'i ngu' bi', cha' stu'ba ti cua'ni lyiji ma cha' nu cua ngüiñi ji'i ngu' bi' lo'o y cui' Ndyosi. Nu'ü cui'ya lcaa na nu nga'ä cha' caca mstq ji'i ngu' ne' laa. Li' taca xi'yu ngu' quicha' hique ngu' lo'o cua ndye cha' bi'. Caca cuayá' ti' lcaa ngu' li', cha' lo'o nu'ü ndaquiya' nu'ü ji'i lcaa cha' nu nguxtyanu

jyo'o cusu' ji'na, cha' si'i cha' liñi nu cua nchcui' ñat̄i jinu'u li'. ²⁵ Lo'o nu ngu' xa' tsu' nu cua ngusñi cha' ji' Jesucristo ni, cua nguscua ya sca quityi cha' tsaa slo ngu' bi', cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' ná ntsu'u cha' cua'ni ngu' lcaa lo cha' nu ntsu'u ji'ngu' judío tya'a na. Nguscua ya cha' ndi'ya: ná tso'o cacu ngu' cuaña' na'ni nu cua nda ngu' cha' caca mst̄a ji'jo'ó, ni ná tso'o cacu ngu' tañi, ni ná tso'o cacu ngu' na'ni nu ná ndyalú tso'o tañi ni' lo'o ndyujuii ngu' ji'j, ni ná tso'o chca'a ngu' lo'o ñat̄i nu si'i clyo'o ngu'.

Ngusñi ngu'ji'i Pablo preso to' laa tlyu

²⁶ Ca chaca ts̄a, li' ndyaa lo'o Pablo ji'nu jacua tya'a ñati bi', ngua'ni lubii ngu' ji'ycui' ca ngu' cuentya ji'j y cui' Ndyosi. Li' ndyaa ngu' ne' laa tlyu, cha' cacha' ngu' ji'ngu' bi' ni ts̄a tye tyuco'o ts̄a ji'ngu' lo'o tya'a ngu', cha'li'taca c̄aa ngu' ne' laa jua, c̄aa lo'o ngu' mst̄a nu ta ngu' ji'j y cui' Ndyosi li'.

²⁷ Cua tya'a ti cati ts̄a, cua tye ti cña ji'ngu'. Pana cua ntsu'u xi ngu' judío nu laca tya'ca Asia, lo'o jua'q cua na'q ngu' bi' ji' Pablo su ndya'a yu ne' laa tlyu bi'. Hora ti ngua'ni cui'ngu' bi' sca cuentyu lo'o ngu' quichi, cha' caca ñasi'ngu' ji' Pablo li'. ²⁸ Ngusi'ya ngu' judío bi' ji'ngu' quichi li':

—Cu'maqu' Israel tya'a na —nacui'ngu'—, xtyucua

ma ji'i ya —nacui'ngu'—. Cua ngulu'u nu qui'yu re ji'i ngu' lcaa quichi su nguta'q yu cha' ná tso'o na nu laca na ngu' judío; ná tso'o cha' cua'ni tlyu na ji'i cha' nu nguscua jyo'o Moisés, lo'o jua'q ná tso'o laa tlyu re, nacui' yu re. Lo'o chaca cha' ni, cua ndyaa lo'o yu re ji'i ngu' xa' tsu' ne' laa tlyu re cha' cua'ni ñu'u ngu' ji'laa su ndu'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi.

²⁹ Nchcui'ngu' jua'q cha' cua na'a ngu' ji' Pablo ndya'a lquichi lo'o Trófimo, sca ngu' Efeso. Ngua ti'ngu'li', cha' cua ndyaa lo'o yu ji'i ne' laa tlyu bi'.

³⁰ Nxna lijya lcaa ngu' quichi li', cha' tejeya'ngu'ji'i Pablo. Hora ti ngulo'o ngu'ji'i yu ne' laa, ndacu'ngu' to' laa li'. ³¹ Ngua ti'ngu' cujuui ngu'ji'i Pablo; pana ndyaa xi xala ngu' slo nu xu'na sendaru ngu' romano, ndyaa cacha'ngu'ji'i cha' lye tsa nxu'ntya'a lcaa ngu' quichi. ³² Bi'cha'ngulo nu xu'na sendaru bi' cña ji'i capitán ji'i cha' tsaa lo'o ngu'ji'i ña'q latya sendaru, tsaa ngu'lo'o y cui'xu'na ngu'bi'ca su ndi'jngu' quichi. Ngusna ngu'ndyaa ngu'su ndyu'u ti'li' lcaa ngu' quichi li'. Nga'aa ngujui'ngu' quichi ji' Pablo lo'o na'a ngu'ji'i sendaru lo'o xu'na sendaru bi'lijya. ³³ Li'ndyaa xu'na sendaru bi'cacua ti slo nu Pablo bi'; ngulo cña cha' tejeya' sendaru ji'i yu, cha' sca'ngu'ji'i yu lo'o tucua tya'a carena chcuā. Li'nchcuane xu'na sendaru

bi' ji'i ngu' quichí, cha' caca cuayá' ti' y cui' tilaca laca preso bi' ji'i, ñi'ya laca qui'ya nu ntsu'u ji'i yu. ³⁴ Pana nxi'ya tsa ngu' quichí ndi'i ngu' li'; nxi'ya tsaca ngu' lo'o nxi'ya chaca ngu', bi' cha' ná jlo ti' xu'na sendaru bi' na laca ngua ji'i ngu'. Li' ngulo cña cha' tsaa lo'o sendaru ji'i Pablo ca to' tyi sendaru. ³⁵ Lo'o cua ndyalaa sendaru su tyacui lo ndyiya' to' ni'i ji'i ngu', li' ngusñi sendaru ji'i Pablo, ngüi'ya cuä ngu' ji'i yu cha' ñasi' tsa ngu' quichí ji'i yu. ³⁶ Tlyu tsa taju ñati' nu ndyaa lca'a ji'i sendaru.

—Cujuii clya ma ji'i —nacui ngu' bi' ji'i sendaru bi'.

Nda Pablo cha' lo'o ngu' quichí ñi'ya ngua ji'i yu

³⁷ Cua tyatí ti ngu' toni'i ji'i sendaru, li' nchcui' Pablo lo'o xu'na sendaru bi':

—Cusu', cua'ni cha' tso'o ta nu'u chacusayá' chcui' na' xi —nacui' Pablo ji'i.

—¿Ha nchca jinu'u chcui' cha' griego? —nacui' xu'na sendaru ji'i Pablo li'.

—Nchca 'na —nacui' Pablo.

³⁸ —¿Ha si'i nu'u laca nu ngu' Egipto nu ngua loo ji'i ngu' nu ngusu' tya'a lo'o go-bierno tsubi'? —nacui' ji'i Pablo—. ¿Ha si'i nu'u ndyaa lo'o ji'i jacua mil tya'a ñati' cuxi ca lo natí' btyi?

³⁹ —Si'i na' —nacui' Pablo—. Ngu' judío laca na'. Tarso naa quichí tyi na', la cui' sca quichí tlyu xi ca loyuu su cuentya Cilicia —nacui—. Cua'ni nu'u cha' tso'o ta nu'u

chacusayá' jna' chcui' na' xi lo'o ngu' quichí re juani.

⁴⁰ Li' nda xu'na sendaru chacusayá' chcui' Pablo, bi' cha' ndatú yu lo ndyiya' quee bi' li', ngutacui ya' yu cha' ca ti' nu ngu' quiña'a bi!. Lo'o ngua ti' ngu', li' cha' hebreo nchcui' Pablo lo'o ngu', cha' bi' laca cha'cña ji'i ngu' judío.

22

¹ —Cu'ma ngu' cusu', ngu' tya'a na' —nacui' Pablo ji'i ngu'—, cua'q jyacä ma ji'i cha' nu chcui' na' lo'o ma —nacui—, si caca cua'ni lyaá na' ji'i y cui' ca na' lo'o chcui' na' lo'o ma.

² Ndyuna ngu' judío cha' nchcui' Pablo cha'cña ji'i ngu' lo'o ngu', bi' cha' ti' ti ndi'i ngu' laja lo'o nchcui' yu:

³ —Tya'a cu'ma ngu' judío laca na' —nacui' Pablo ji'i ngu'—. Quichí Tarso ngula na' ca loyuu su cuentya Cilicia; tiya' la ndyalaa na' quichí Jerusalén re, cha'ngua tsa'a na' slo mstru Gamaliel li!. Tso'o ngua tsa'a na' lcaa cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o jyo'o cusu' ji'na nu nscua lo quityi. Tyucui tyiquee na' ngua ti' na' taquiya' na' lcaa cha' ji'i y cui' Ndyosi, la cui' ñi'ya nu ndyu'ni ma tsa juani. ⁴ Cua sa'ni la lo'o y cui' na' lca'a cusu' na' ji'i ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo, cha' cujuii na' ji'i ngu'. Ntejeya' na' ji'i ngu' bi', masi ngu' qui'yu, masi ngu' cuna'a, ngusu'ba na' ji'i ngu' ne' chcuá. ⁵ Jlo ti' xu'na sti jo'ó, lo'o jua'a

ngu' cusu' quichi re ni, jlo ti' ngu' cha' bi'; bi' cha' cua nda ngu' quityi jna' nu nguscua ngu' cha' tsaa slo ngu' judío tya'a na ca quichi Damasco. Ndy'a'q na' ca bi' cha' clyana la na' ji'i ñati nu cua ngusñi cha' ji'i Jesucristo, cha' tyaa lo'o na' ji'i ngu' bi' nde Jerusalén re, cha' xcube' ma ji'i ngu' bi'.

Nda Pablo cha' lo'o ngu' ñi'yq nguxcutsa'q Jesús cre-siaya ji'i yu

⁶ 'Ndy'a'q na' tyucuii, cua tyalaa ti na' ca quichi Damasco bi'. Nde hora ngua, lo'o tsi tsiya' ca ndaca'a sca xee tlyu ji'i y cui' Ndyosi nde cua; tyucui ña'q lo yuu su ndu na' ngujui'i xee bi'. ⁷ Nclyú na' tyucuii li', ndyuna na' cha' nchcui' sca ñati lo'o na': "Saulo, Saulo", nacui yu, "¿ni cha' laca nxuu tya'a nu'u lo'o na?" ⁸ "¿Tilaca laca nu'u, cusu'?" nacui na' ji'i li!. "Jesús Nazaret laca na!", nacui yu jna'. "Nxuu tya'a nu'u lo'o y cui' na', bi' cha' nchca quicha ti' na!". ⁹ Cua na'a ngu' nu ndya'a lo'o na' xee bi'. Ndyutsii tsa ngu' li', masi ná ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o na'. ¹⁰ "¿Na laca nu ntí nu'u cha' cua'ni na', Xu'na?" nacui na' ji'i Jesús li!. "Tyatu nu'u", nacui nu Xu'na na jna', "tsaa nu'u ca quichi Damasco. Ndejua ndi'i sca ñati nu culu'u jinu'u lcaa ña'q cña nu ntsu'u cha' cua'ni nu'u." ¹¹ Ngua cuityi' na' xqui'ya cha' xee tlyu bi' li', bi' cha' nu ngu' tya'a ndya'a na'

bi', ngusñi ngu' ya' na' cha' tsaa la ya tyucuii nde quichi Damasco bi'.

¹² 'Ndi'i sca nu cusu' nu naa Ananías quichi bi', nu ndaquiya' tsa ji'i lcaa cha' nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi sa'ni. Lcaa ngu' judío tya'a na nu ndi'i quichi Damasco ni, nchcui' ngu' cha' tso'o tsa tyiquee nu Ananías bi'.

¹³ Ndyalaa nu cusu' bi' slo na' li': "Saulo tya'a na", nacui yu jna', "cua'ni y cui' Ndyosi cha' tyaala cloo nu'u chaca quiya' juani". Hora ti ndyaala cloo na' chaca quiya', na'a na' ji'i y cui' Ananías li'.

¹⁴ "Y cui' Ndyosi nu ngua'ni tlyu sti na ji'i, bi' laca nu ngusubi jinu'u cua sa'ni la", nacui Ananías jna'. "Ngusubi y cui' Ni jinu'u cha' ca cuayá' ti' nu'u ña'q cha' nu ntí y cui' Ni, cha' ña'q nu'u ji'i y cui' nu liñi ca, cha' cuna nu'u cha' nu chcui' Ni lo'o nu'u", nacui jna'.

¹⁵ "Ntsu'u cha' tsaa nu'u slo lcaa ñati cha' cachá' nu'u ji'i ngu' lcaa ña'q cha' nu cua na'a nu'u, lcaa ña'q cha' ji'i y cui' Ndyosi nu cua ndyuna nu'u.

¹⁶ Nga'aa ntsu'u cha' jatya la nu'u ca nde; tyatu clyá nu'u juani; cua ngüütiyi y cui' Ni qui'ya nu ntsu'u jinu'u, xqui'ya cha' ngusñi nu'u cha' ji'i Jesús. Lo'o li' tyucuatya ngu' jinu'u." Jua'a nchcui' Ananías lo'o na' li'.

Ndyaa Pablo slo ngu' xa' tsu'

¹⁷ 'Nu lo'o nguxtyuu na' nde Jerusalén, li' ndyaa na' ne' laa tlyu jua cha' chcui'

na' lo'o ycui' Ndyosi. Ñi'ya nti' si nchcui' sca xcalá na,
¹⁸ jua'a cua na'a na' ji'i ycui' nu Xu'na na. "Tyaa clya nu'u", nacui nu Xu'na na jna', "tyu'u nu'u quichí Jerusalén re; yaa clya nu'u", nacui Ni, "cha' ná jlya ti' ngu' nde lo'o chcui' nu'u cha' jna' lo'o ngu'." ¹⁹ "Xu'na", nacui na' ji'i nu Xu'na na li', "jlo ti' ngu' quichí re cha' nguta'a na' ne' laa lcaa quichí, cha' ngusñi na' ji'i ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o nu'u, ngusu'ba na' ji'i ngu' bi' ne' chcuá, ngujui'i na' ji'i ngu' bi'. ²⁰ Nu lo'o ngu' quee ji'i Esteban, ndyalú tañi yu; ndyujuuii ngu' ji'i yu xqui'ya cha' liñi nchcui' yu cha' jinu'u lo'o ngu'. Lo'o na' ni, stu'ba ti ndu na' lo'o ngu' bi' li', nguna'asii na' ste' ngu' nu ndyujuuii ji'i yu. Tso'o nti' na' tyempo bi', nu lo'o na'a na' cha' cua ngujuuii yu bi'." Jua'a nchcui' na' lo'o ycui' Ndyosi ne' laa bi'. ²¹ "Tyaa nu'u juani", nacui ycui' nu Xu'na na jna' li'. "Culo na' cña jinu'u cha' tsaa nu'u xa' quichí tyijyu' la, cha' culu'u nu'u ji'i xa' ñati; nga'aa si'i ji'i ngu' judío tya'a nu'u ti culu'u nu'u."

Ntsu'u Pablo preso ji'i xu'na sendaru

²² Lo'o ndyuna ngu' quichí cha' bi', nga'aa nti' ngu' cuna la ngu' cha' li'. Nxi'ya lo'o tsa ngu' ji'i sendaru cha' ñasi' ngu':

—Cujui mä ji'i nu qui'yu re —nacui ngu'—. Nga'aa tso'o cha' tyi'i yu chalyuu.

²³ Cuii ngusi'ya lo'o ngu' ji'i Pablo li', ngusaa' ngu' ste' ycui' ca ngu', ngusñi ngu' yuu ngu' nde cuá cha' ñasi' tsa ngu'. ²⁴ Bi' cha' ngulo xu'na sendaru cña cha' tsaa lo'o sendaru ji'i preso ni'i, cha' quiiji'i sendaru ji'i yu lo'o juata nu ntsu'u chcuá laja. Cua'ni ngu' jua'a ngua ti' xu'na sendaru, cha' li' tyaja'a yu cacha' yu ña'a cha' cuxi nu ngua'ni yu, cha' ngusi'ya tsa ngu' quichí xqui'ya cha' bi'. ²⁵ Cua ngusca'ngu' ji'i yu cha' quiiji'i juata ngu' ji'i yu, lo'o li' nchcui' Pablo lo'o nu capitán bi':

—¿Ha ntsu'u chacuayá' ji'i mä quiiji'i mä ji'i sca ngu' romano? —nacui Pablo ji'i capitán—. ¿Ha si'i na cua'ni cuayá' ngu' tisiya ji'i ngu' romano clyo?

²⁶ Hora ti ngusna capitán ndyaa nda xi cha' lo'o xu'na sendaru li':

—Cui'ya nu'u cuentya ñi'ya ña'a cua'ni nu'u lo'o nu qui'yu jua —nacui capitán ji'i xu'na—. Sca ngu' romano laca yu.

²⁷ Hora ti lijya nu xu'na sendaru bi' slo Pablo li'.

—¿Ha chañi cha' nu'u laca ngu' romano? —nacui ji'i Pablo.

—Chañi —nacui Pablo ji'i.

²⁸ —Quiña'a tsa caya' nda na' cha' laca na' ngu' romano —nacui xu'na sendaru li'.

—Ná lo'o caya' nda na', cha' ngu' romano laca sti na' —nacui Pablo ji'i.

²⁹ Nu sendaru nu ndi'i slo yu cha' quiiji'i ngu' ji'i yu ni, hora ti ndatsu' ngu' lo'o

ndyuna ngu' cha' nu nchcui' yu. Li' cua ndyutsii tsa xu'na sendaru cha' cua ngulo cña ji'i ngu', cha' ngusca' ngu' ji'i sca ngu' romano, masi ná lo'o chacuayá' ji'i y cui' bese.

Ndu Pablo slo ngu' nu laca loo ji'i ngu' judío

³⁰ Ca chaca tsā tya nti' xu'na sendaru ca cuayá' ti' ni qui'ya laca nu ngusta ngu' judío bi' ji'i Pablo. Ngusatí' ngu' carena chcuá nu ndyaaca' Pablo li'. Ngulo xu'na sendaru bi' cña ji'i sti jo'ó tlyu lo'o ji'i lcaa ngu' cusu' cha' tyu'u ti'i ngu' se'i ti. Li' ndyaa lo'o ji'i Pablo ca slo ngu' bi'.

23

¹ Cua ndyu'u ti'i lcaa ngu' cusu' bi'. Li' ña'a tsa Pablo ji'i ngu' cusu' nu cua'ni cuayá' ji'i yu.

—Cu'ma' ngu' cusu' tya'a na' —nacui' Pablo ji'i ngu' li'—, lcaa tsā tso'o ndi'i na'. Lubii cresiya jna' cuentya ji'i y cui' Ndyosi.

² Ananías naa nu laca xu'na sti jo'ó bi'; li' ngulo nu Ananías bi' cña ji'i ngu' nu ndu cacua ti cha' quiji'i ya' ngu' tu'ba Pablo.

³ —La cui' jua'a quiji'i y cui' Ndyosi jinu'u tu'ni —nacui' Pablo ji'i xu'na sti jo'ó bi' li'—. Cuiñi nu'u. ¿Ha liñi tsa ndu'ni nu'u nti'? Nde ndyu'ni cuayá' ma' jna' cuentya ji'i chacuayá' nu ntsu'u ji'na, pana cua ngulo nu'u cña cha' quiji'i ya' ngu' tu'ba na', masi ná ntsu'u chacuayá' cua'ni nu'u jua'a.

⁴ Nchcui' ngu' nu ndu cacua ti lo'o Pablo li': —¿Ha nchcui' suba' nu'u lo'o xu'na sti jo'ó nu laca cña ji'i y cui' Ndyosi? —nacui' ngu' ji'i Pablo.

⁵ —Cu'ma' ngu' cusu' tya'a na' —nacui' Pablo—, ná jlo ti' na' si xu'na sti jo'ó laca jua. Ná tso'o cha' nu nchcui' na' si jua'a, cha' cua nscua sca cha' lo quityi ji'i y cui' Ndyosi ndi'ya: "Ná chcui' cuxi ma' ji'i xu'na ma'.

⁶ Pana ngua cuayá' ti' Pablo li' cha' nga'a ngu' fariseo, lo'o jua'a nga'a xi ngu' saduceo laja ngu' cusu' bi'. Cuii nchcui' Pablo chaca quiya' li':

—Cu'ma' ngu' cusu' tya'a na' —nacui' yu ji'i ngu'—, ngu' fariseo laca na' —nacui' Pablo—, lo'o jua'a ngu' fariseo ngua sti na'. Ndyu'ni cuayá' ma' jna' xqui'ya cha' jlya ti' na' cha' ntsu'u cha' tyu'u lcaa jyo'o chaca quiya' ca nde loo la.

⁷ Nu lo'o ndyuna ngu' cha' bi', li' nguxlyú ngu' cha' hichu' tya'a ngu'; ngu' fariseo nxuu' tya'a lo'o ngu' saduceo li'. ⁸ Ná jlya ti' ngu' saduceo cha' tya taca tyu'u sca ñati chaca quiya' lo'o cua ngujuii, ni ná jlya ti' ngu' cha' ntsu'u xca ji'i y cui' Ndyosi, ni ná jlya ti' ngu' cha' ntsu'u cui'i; pana ngu' fariseo ni, jlya ti' ngu' lcaa cha' bi'. ⁹ Bi' cha' lye tsa nxuu' tya'a ngu' bi'. Lo'o li' ndyatü xi ngu' fariseo nu nslo tso'o ji'i quityi ji'i y cui' Ndyosi.

—Ná ngua'ni nu qui'yu re cha' cuxi —nacui' ngu' bi'—.

Ná tso'o xuu tya'a na lo'o
ycui' Ndyosi si chañi cha' cua
nchcui' sca cui'ji tso'o lo'o yu
re, si cua nchcui' sca xcä ji'ji
ycui' Ndyosi lo'o yu.

¹⁰ Lye la nxuu tya'a ngu'
xqui'ya cha' bi' li'. Ngulacua
tsa ti' xu'na sendaru si cu
juui' ngu' ji'ji Pablo, bi' cha'
ngulo cña ji'ji sendaru cha'
tejeya' ngu' ji'ji Pablo, cha' xa'
tsaa lo'o ngu' ji'ji yu ca to' tyi
sendaru chaca quiya'.

¹¹ Lo'o ngua talya lye, li'
ndyalaa y cui' nu Xu'na na slo
Pablo.

—Cua'ni tlyu tyiquee nu'u
Pablo —nacui Ni—. Ñi'ya
cua nchcui' nu'u cha' jna'
nde quichi Jerusalén re, jua'a
nts'u cha' chcui' nu'u cha'
jna' ca quichi Roma.

*Ngua ti' ngu' cujuui ngu' ji'ji
Pablo*

¹² Lo'o cua nguxee chaca
tsa, li' ngüiñi cha' ji'ji ngu'
judío lo'o tya'a ngu' cha' cu
juui' ngu' ji'ji Pablo. Ndi'ya
ngua'ni ngu' jura li':

—Ña'a y cui' Ndyosi ji'na
cha' chañi ca cha' ná cacu
na ná co'o na tsiya' ti ña'a
cuayá' nu cua ndyujuui na ji'ji
nu Pablo bi' —nacui' ngu' ji'ji
tya'a ngu'.

¹³ Cua nts'u tu'ba tya'a
ñati nu ngua ti' cua'ni cña
cuxi bi'. ¹⁴ Bi' cha' ndyaa
ngu', nchcui' ngu' lo'o sti jo'ó
nu laca loo lo'o ngu' cusu'
quichi bi':

—Cua ngüiñi cha' ji'ji ya lo'o
ycui' Ndyosi —nacui' ngu' ji'ji
ngu' nu laca loo—. Nchcui'
ya lo'o Ni cha' ná cacu ya
tsiya' ti ña'a cuayá' nu cua

ndyujuui ya ji'ji nu Pablo bi'
—nacui' ngu'—. ¹⁵ Bi' cha'
juani, Icaa cu'mä ngu' cusu'
lo'o ngu' tisiya, jña mä ji'ji
xu'na sendaru bi' cha' cäa
lo'o ngu' ji'ji Pablo ca slo mä
chaca quiya'. Ta mä cha' lo'o
ngu' cha' tya nti' mä cua'ni
cuayá' mä la xi ji'ji yu bi'. Li'
tsaa ya chca'a cuaana ya to'
tyucuii, cha' cujuui ya ji'ji yu
laja lo'o tyeje tacui ngu' lo'o
yu li'.

¹⁶ Laja li' cua ngujui cha' ji'ji
sñi' tya'a Pablo, ña'a cha' nu
nchcui' ngu' bi'. Yala ti ndyaa
yu cuañi' bi' to' tyi sendaru
cha' ta yu cha' lo'o chi tya'a
yu. ¹⁷ Li' ngusi'ya Pablo ji'ji
sca capitán:

—Cua'ni cha' tso'o tsaa
lo'o ji'ji yu cuañi' re ca slo
xu'na mä —nacui' Pablo ji'ji—.
Nts'u sca cha' nu ta yu lo'o
nu laca xu'na mä.

¹⁸ Ndyaa lo'o capitán ji'ji yu
cuañi' bi' slo xu'na ngu' li':

—Cua ngusi'ya Pablo jna'
—nacui' capitán ji'ji xu'na—,
nu Pablo nu nts'u ne' chcua
—nacui' capitán—. Nacui' yu
'na cha' cäa lo'o na' ji'ji yu
cuañi' re slo nu'u, cha' nts'u
sca cha' nu nti' chcui' lo'o
nu'u.

¹⁹ Ntejeya' xu'na sendaru
ya' yu cuañi' bi' li', ndyaa lo'o
ji'ji su ná cuna xa' ñati cha' nu
chcui':

—¿Ha nts'u sca cha' nu nti'
nu'u chcui' lo'o na'? —nacui'
xu'na sendaru ji'ji yu cuañi'
bi' li'.

²⁰ —Cua ngüiñi cha' ji'ji nu
ngu' judío bi' lo'o tya'a ngu'
cha' jña ngu' cha' clyu ti'
jinu'u, cha' cäa lo'o nu'u ji'ji

Pablo ca slo ngu' tisiya bi' la quee —nacui^u yu cuañi^u bi' ji'i xu'na sendaru li'—. Chcui^u ngu' lo'o nu'u cha' tya nti' la ngu' cua'ni cuayá' ngu' xi ji'i Pablo slo ngu'. ²¹ Cha' cuiñi laca bi!. Cua ntsu'u masi tu'ba tya'a ñati^u nu ntajatya ngu' ji'i ma cuana ti to' tyucui^u bi'; cua nchcui^u ngu' bi' lo'o y cui^u Ndyosi cha' ná cacu ngu' ná co'o ngu' tsiya^u ti, ña'a cuayá' nu cua ndyujuui^u ngu' ji'i nu Pablo bi!. Lo'o jua'a cua laca ndi'i^u ngu' juani, ntajatya^u ngu' cha' chcui^u ngu' lo'o nu'u.

²² Li' ngulo xu'na sendaru cña ji'i yu cuañi^u bi', cha' ná catcha' ji'i xa' ñati^u cha' nu cua nda lo'o sendaru. Li' ngusalya^u yu cuañi^u bi' lo'o xu'na sendaru, ndu'u ndyaa.

*Nda xu'na sendaru ji'i
Pablo cha' tsaa yu ca slo Félix
nu laca gobernador*

²³ Lo'o li' ngusi'ya xu'na sendaru ji'i tucua tya'a capitán cha' cña^u ngu' slo. Ngulo cña ji'i capitán bi', cha' cua'ni cho'o ngu' ji'i^u ngu' cha' tsaa^u ngu' lo'o quiña'a tya'a sendaru ca quichi Cesarea; nacui^u cha' hora cua caa nde talya tsaa^u ngu'. Tsaa lo'o ngu' ji'i^u tucua siyento tya'a sendaru nu tya'a quiya^u ti, lo'o jua'a tya xna yala tyi tya'a sendaru nu tyucua hichu^u cuayu ti, lo'o jua'a tya tyucua siyento tya'a sendaru nu tya'a lo'o clya chcua, tsaa lo'o ngu' ji'i^u li'.

²⁴ Lo'o jua'a ngulo cña cha' cua'ni cho'o ngu' ji'i^u cuayu nu tyucua Pablo. Ntsu'u cha'

cua'a tso'o sendaru ji'i Pablo tyucui^u ña'a cuayá' nu tyalaa tso'o ti yu ca slo gobernador Félix. ²⁵ Li' nguscua xu'na sendaru sca quityi cha' tsaa slo nu Félix bi'; ndi'y^u nchcui^u quityi bi':

²⁶ "Claudio Lisias nscua quityi re cha' tsaa slo nu'u, gobernador Félix, cha' nu'u laca loo. Xlyo ni'i. ²⁷ Cua ntejeya^u ngu' judío ji'i nu qui'yu re, cua cujui^u ti ngu' ji'i^u yu lo'o ndyalaa na' lo'o sendaru. Ngua tii na' cha' ngu' romano laca yu re, bi' cha' ngulo na' ji'i^u yu ya' ngu' cuxi bi'. ²⁸ Lo'o li' ngua ti' na' ca cuayá' ti' na' ni qui'ya ntsu'u ji'i^u yu lo'o ngu', bi' cha' ndyaa lo'o na' ji'i^u yu ca slo^u ngu' nu laca loo ji'i^u ngu' judío. ²⁹ Li' ngua cuayá' ti' na' cha' cua ngusta^u ngu' qui'ya ji'i^u yu cuentya ji'i^u cha' cusu' nu ntsu'u ji'i^u tya'a^u ngu' judío ti, pana ná ntsu'u cha' cujui^u ngu' ji'i^u yu, ná ntsu'u cha' su'ba^u ngu' ji'i^u yu ne' chcua. ³⁰ Li' ngua tii na' cha' cuaana ti cua ngüiñi^u cha' ji'i^u tyuu^u tya'a^u ngu' judío cha' cujui^u ngu' ji'i^u yu re, bi' cha' nda na' ji'i^u yu lijy^u yu slo nu'u juani. Ngulo na' cña ji'i^u nu^u ngu' judío bi', cha' cña^u ngu' ca slo nu'u cha' sta^u ngu' qui'ya ji'i^u yu re, si ntsu'u sca qui'ya ji'i^u yu cuentya ji'i^u ngu'. Tsa lo cua ti cha' nscua na' juani." Jua'a nguscua nu xu'na sendaru bi' lo quityi.

³¹ Ni'y^u nu ngulo xu'na sendaru cña ji'i^u ngu', jua'a^u ngua cha' bi' li'. Lo'o ngua

talya, li' ndyaa ngu' ndyaa qui'ya ngu' ji'i Pablo, ndyaa lo'o ngu' ji'i yu ca quichi Antípatris. ³² Ca chaca tsā nguxtyuu sendaru nu ndya'a quiya' ti, ñaa ngu' nde to' tyi ngu'. Tya ndyaa la ngu' nu ntucua hichu' cuayu bi', ndyaa lo'o ngu' ji'i Pablo tyucui. ³³ Ndyalaa ngu' ca quichi Cesarea li', nda ngu' quityi ji'i gobernador, lo'o jua'a nguxtyanu ngu' ji'i preso slo nu cusu' bi' li'. ³⁴ Nchcui' gobernador lo quityi bi', li' nchcuane ji'i Pablo ma ngu'laca. Nguxacui Pablo cha' ji'i li':

—Loyuu su cuentya Cilicia ndi'i quichi tyi na' —nacui Pablo.

³⁵ —Ña'a na' ñi'ya caca cha' jinu'u lo'o cāa ngu' bi' slo na' cha' sta ngu' qui'ya jinu'u —nacui gobernador ji'i Pablo.

Lo'o li' ngulo nu gobernador bi' cña ji'i sendaru cha' tyl'i ngu' sendaru cuā ji'i Pablo ca toni'i cña su ngutucua jyo'o rey Herodes cua sa'ni la.

24

Ndacha' Pablo ji'i Félix ñi'ya nguají'iyu

¹ Lo'o cua ndya'a ca'yu tsā, li' ndyalaa Ananías nu xu'na sti jo'ó bi'; ndyalaa yu lo'o ngu' cusu' lo'o sca ñati nu laca tu'ba nu naa Tértulo. Li' ndyaa ngu' bi' slo gobernador cha' sta ngu' qui'ya ji'i Pablo, ² bi' cha' ngulo gobernador cña ji'i sendaru cha' cāa lo'o ngu'

ji'i Pablo ca slo. Li' nchcui' Tértulo bi' lo'o Félix nu laca gobernador bi':

—Cha' clyu ti' tyu'u jinu'u, cusu', chcui' ya xi lo'o nu'u —nacui Tértulo—. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya cha' xcui' cña tso'o ndu'ni nu'u lo'o laca nu'u loo loyuu chalyuu re. Tso'o ti ndi'i ya, cha' tso'o tsa jlo ti' nu'u ñi'ya culo nu'u cña ji'i ya —nacui—. ³ Bi' cha' tso'o ntsu'u tyiquee ya, nxñi ya cua ña'a ca cha' tso'o nu ndyu'ni nu'u lo'o ya, macala ndyu'ni nu'u cña. Lo'o nu juani ndyu'ni chi ya loo nu'u, cusu' —nacui—. ⁴ Cui'ya cha' clyu ti' ji'i ya, masi sca hora ti culo laja nu'u xi; cua'ni nu'u sna Ndyosi cuna xi lo'o chcui' na' sca cha' re lo'o nu'u. ⁵ Cua lijyä ya ca nde cha' cachä' liñi ya jinu'u lcaa ñi'a cña cuxi nu ngua'ni yu re. Nslo ya ji'i yu re cha' suba' tsa nchcui' yu, lya' tsa ti' yu. Nsu'ba yu cha' cusu' ji'i ñati lcaa quichi su ndya'a yu slo ngu' judío tya'a ya, cha' yu re laca loo ji'i taju ngu' nazareno. ⁶ Ngua ti' yu tsaa lo'o yu ji'i xi ngu' xa' tsu' ca ne' laa ji'i cuare, ca su ná ntsu'u chacuayá' cha' tsaa xa' ñati; bi' cha' ntejeya' ya ji'i yu, ndyaa lo'o ya ji'i yu cha' ca cuayá' ji'i yu lo'o ya xqui'ya cha' cusu' nu ntsu'u ji'i ya. ⁷ Li' ndyalaa Lisias nu xu'na sendaru quichi bi'. Tyaala tsa ngua bi' lo'o nguxlyáá ji'i nu Pablo bi' ya' ya, ndyaa lo'o ngu' ji'i yu li'. ⁸ Ngulo Lisias cña ji'i ya cha' cāa ya slo nu'u cha' sta ya qui'ya ji'i yu ca nde. Tso'o la si xcuane nu'u

ji'i yu si cha' liñi nchcui' ya ji'i
yu.

⁹ Lo'o jua'q nchcui' nu ngu' judío nu ndu lo'o Tértulo bi', cha' liñi tsa cha' nu nchcui' Tértulo cuentya ji'i Pablo. ¹⁰ Nda gobernador chacuayá' chcui' y cui' Pablo li':

—Tso'o ntsu'u tyiquee na' si caca cua'n'i lyaá na' ji'i y cui' ca na' laja lo'o chcui' na' lo'o nu'u —nacui' Pablo ji'i Félix bi'—. Cua jlo ti' na' cha' cua tyuu yija laca nu'u loo ji'i nación re —nacui'—. ¹¹ Liñi cha' nu nchcui' na' re, taca ca cuayá' ti' nu'u cha' liñi tsa laca cha' bi'. Cua tii tyucuaa ti tsä ntsu'u lo'o ndyalaa na' nde quichi Jerusalén cha' cua'n'i tlyu na' ji'i y cui' Ndyosi. ¹² Ná nguxlyú na' cha' hichu' ñati; ná ngua'n'i cuxi na' lo'o ñati, masi ne' laa tonu, masi xa' ne' laa, masi laja quichi ti, ná nchcui' na' cha' cuxi lo'o ñati li'. ¹³ Qui'ya laja ti ngusta ngu' re 'na. Ná tucui ndu nu taca chcui' cha' liñi laca cha' nu nchcui' ngu' re jna'. ¹⁴ Chañi laca cha' ndu'n'i tlyu na' ji'i y cui' Ni, la cui' y cui' Ndyosi bi' laca nu ngua'n'i tlyu jyo'o cusu' ji'i ya ji'i Ni. Lo'o jua'q cua ngusñi na' cha' cucui nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o na nu ngua tsubi' ti, masi nchcui' ngu' re cha' cha' cuiñi laca bi'. Pana ña'a ti tya ndaquiya' na' ji'i lcaa cha' nu nguscua jyo'o Moises lo quityi sa'ni, lo'o jua'q ndaquiya' na' ji'i lcaa quityi nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi nu ngua sa'ni. ¹⁵ Ñi'yä nu jlya

ti' ngu' judío re, jua'q jlya ti' na'. Chañi cha' cua'n'i y cui' Ndyosi cha' tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya', masi ñati tso'o ngua jyo'o bi', masi ñati cuxi ngua ngu'; ¹⁶ bi' cha' nti' na' cua'n'i na' xcui' cha' tso'o laja lo'o ndi'i na' chalyuu, cha' ná caja ñi'yä nu cutsii na' ca slo y cui' Ndyosi, lo'o jua'q ná cutsii na' slo ñati ti li'.

¹⁷ 'Tyuu yija ndya'q na' xa' quichi tyijyu' la, lo'o tsubi' ti nguxtyuu na' ndyalaa na' nde loyuu su ndi'i quichi tyi ya chaca quiya', cha' ta na' sca mstq nu xtyucua xi ji'i ngu' ti'i nde jua, la cui' mstq nu cua nda ngu' tyijyu' cha' tsaa slo ngu' ti'i bi'. Lo'o jua'q na', ngua ti' na' cha' ta na' sca mstq ji'i y cui' Ndyosi. ¹⁸ Ñi'yä nu nscua cha' cua'n'i ya cha' laca ya ngu' judío, jua'q ngua'n'i lubii na' ji'i y cui' ca na' cha' tsa'a ne' laa. Nga'a na' ne' laa tonu li', nda na' mstq bi'; ti ti nguti'i na' ne' laa, ná ndi'i quiña'a ñati. Lo'o li' ndyalaa xi ngu' judío tya'a ya nu ca tyi loyuu su cuentya Asia, na'a ngu' bi' jna' li'. ¹⁹ ¿Ni cha' laca ná ñaa ngu' bi' ca nde cha' sta ngu' qui'ya jna' lacua, si chañi cha' ntsu'u qui'ya 'na lo'o ngu'? ²⁰ Masi ná ñaa ngu' bi', pana taca xcuane nu'u ji'i ngu' re ñi'yä laca qui'ya nu ntsu'u jna', nu nquijeloo ji'i ngu' tisiya nu lo'o ndu na' slo ngu' nu laca loo bi'. ²¹ Ná jlo ti' na' si chcui' ngu' cha' cuxi ngua cha' bi', nu lo'o cuij nchcui' na' lo'o ngu' ndi'yä: "Ndyu'ni cuayá'

ma^qjna' juani xqui'ya cha' jlyá ti' na' cha' chañi, cua'ni y cui' Ndyosi cha' tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya'", nacui^q na' ji'i ngu' li'.

²² Ndyuna Félix lcaa cha' nu nchcui' Pablo, lo'o li' ná ntaja'a^q yu cua'ni cuayá' yu ji'i Pablo la cui' tsə bi'; jlo ti' Félix ñi'ya nu nchcaj iñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo, bi' cha' ca tiya' la ngua ti' yu.

—Tso'o la si xa' chcui' ma^q lo'o na' chaca quiya' lo'o tyalaa Lisiás, nu xu'na sendaru bi' —nacui^q Félix ji'i ngu'.

²³ Li' nchcui' Félix lo'o capitán ji'i sendaru nu nga'a cua^q ji'i Pablo, cha' ta chacuayá' ji'i yu cha' cua'ni yu ñi'ya nu nti' ti yu, masi ña^q ti tya chca'a^q ngu' cu^q ji'i yu; jua^q nda chacuayá' cha' ca^q ngu' tya'a ndya'a^q yu ca slo yu cha' ta ngu' na laca nu lyiji xi ji'i. Ndu'u Félix ndyaa li'.

²⁴ Lo'o nteje tacui la xi tsə, li' ndyalaa Félix quichi bi' chaca quiya'; stu'ba ti ndyalaa nu cusu' bi' lo'o clyo'o nu naa Drusila, ngu' judío laca nu cuna'a^q bi'. Li' ngulo Félix cña cha' ca^q lo'o ngu' ji'i Pablo slo, cha' culu'u Pablo ñi'ya nu ntsu'u cha' cua'ni ngu' si xñi ngu' cha' ji'i Jesucristo. ²⁵ Li' ngulu'u Pablo ji'i ngu' cha' nti' y cui' Ndyosi cha' xcui' cha' liñi ti cua'ni ñati chalyuu, cha' cua'a ngu' ji'i y cui' ca ngu' cha' nga'aa cua'ni ngu' cha' cuxi, bi' laca cña nu nti' y cui' Ndyosi; jua^q ngulu'u yu cha'

ntsu'u cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati nu lo'o cua ndye chalyuu. Ndyutsij xi Félix li'.

—Tya nu'u juani —nacui^q nu cusu' bi' ji'i Pablo—. Xi'ya na' jinu'u chaca quiya' si ntsu'u sca hora nu laja xi jna'.

²⁶ Ndi'ya^q ngulacua ti' Félix: si tyiquee' tyanu Pablo ne' chcu^q, li' ta yu cñi cha' culaá Félix ji'i yu; bi' cha' lu'ba ti nxil'ya Félix ji'i yu cha' ca^q yu ca slo. ²⁷ Jua^q ti nteje tacui tucua yija. Li' ngutsa^q nu laca loo; nga'aa si'i Félix laca gobernador li', Porcio Festo naa gobernador cui. Pana nguxtyanu Félix ji'i Pablo ne' chcu^q cha' caca tso'o tyiquee ngu' judío ña^q ngu' ji'i y cui' Félix, ngua ti' nu cusu' bi'.

25

Ndu Pablo slo Festo

¹ Lo'o li' ndyalaa Festo ca quichi^q Cesarea cha' caca yu gobernador. Sna tsə ti nguti'i yu quichi bi', li' ndyaa clya yu ca quichi Jerusalén. ² Nu lo'o ndyalaa yu quichi bi', li' nu sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu' ji'i ngu' judío ni, nchcui' ngu' cha' ti'i ji'i Pablo ca slo Festo bi' li'; ³ jua^q ndijñia ngu' ji'i yu si cua'ni yu cha' tso'o cha' ca^q lo'o ji'i Pablo ca Jerusalén. Ndijñia ngu' jua^q cha' cuaana ti cua ngüiñi cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu' cha' cujuui^q ngu' ji'i Pablo laja lo'o ñaa lo'o ngu' ji'i tyucui^q. ⁴ Pana ná ntaja'a^q Festo tsiya'ti; nacui^q yu cha' ca quichi^q Cesarea ntsu'u Pablo ne' chcu^q, lo'o jua^q yala ti xtyuu y cui' yu nde quichi bi'.

⁵ —Tso'o la si stu'ba ti tsaa ngu' nu laca loo ji'i ma lo'o na' —nacui Festo ji'i ngu'—. Tsaa ma lo'o na' ca Cesarea cha' sta ma qui'ya ji'i yu bi' cajua, si ntsu'u sca cha' cuxi nu ngua'ni yu lo'o ma.

⁶ Nguti'i nu cusu' Festo snu' tsə, masi tii tsə nguti'i yu ca Jerusalén, li' nguxtyuu yu ndyaa yu nde Cesarea chaca quiya'. Ca chaca tsə ntucua Festo lo yaca xlyā tso'o ca su ntucua y cui' gobernador nu lo'o ndyu'u ti'i ngu' cha' ca cuayá' ji'i ngu'. Li' ngulo yu cña ji'i ngu' cha' caq̄a lo'o ngu' ji'i Pablo ca slo yu. ⁷ Naa lo'o ngu' ji'i Pablo li'. Lo'o jua'a ndi'i nu ngu' nu laca loo ji'i quichí Jerusalén, cua ndyalaa ca ti ngu'. Cacua ti slo Pablo ndu ngu' bi', lo'o li' tlyu tsa qui'ya ngusta ngu' ji'i nu Pablo bi'; pana ná tucui ndu nu chcui' si cha' liñi laca nu nchcui' ngu' bi' ji'i Pablo. ⁸ Nchcui' y cui' Pablo lo'o ngu' bi' cha' tyu'u lubii cha' ji'i y cui' lo'o ngu':

—Ni sca cha' cuxi ná ngua'ni na' —nacui Pablo—. Ná ngua'ni na' cha' cuxi cuentya ji'i cha' cusu' nu ntsu'u ji'i ngu' judío tya'a ya, ni ná ngua'ni cuxi na' ne' laa tonu, la cui' ti ná ngua'ni na' cha' cuxi cuentya ji'i cña nu ngulo rey nu laca loo ji'i ngu' romano; bi' cha' nti' na' cha' ná ntsu'u qui'ya 'na.

⁹ Pana nu Festo bi' ni, ngua ti' yu cha' cua'ni tya'a yu lo'o ngu' judío, bi' cha' nchcuane yu ji'i Pablo ndi'yə:

—¿Ha nti' nu'u tsaa ca Jerusalén? —nacui Festo ji'i Pablo—, cha' ca cuayá' jinu'u lo'o na' ca ndacula.

¹⁰ —Ca nde laca su ndu'ni cuaya' ma ji'na cuentya ji'i rey ji'i ngu' romano nu laca loo la —nacui Pablo ji'i nu cusu' bi'—, ca nde ca cuayá' jna'lo'o nu'u lacua —nacui—. Jlo tso'o ti' nu'u cha' ni sca cha' cuxi ná ngua'ni na' cuentya ji'i ngu' judío tya'a na'. ¹¹ Si'i ñati xña'a laca na'; lo'o tyalaa hora cha' cajaa na', ná cutsii na' cha' caja'a li'. Si ná laca na' ñati xña'a, ná ntsu'u cha' ta nu'u chacuayá' tsaa na' slo ngu' bi' li'; bi' cha' jña na' chacuayá' jinu'u juani cha' tsa'a ca slo y cui' rey ji'i ngu' romano nu laca loo la, cha' cua'ni cuayá' yu bi' jna' cajua.

¹² Nu lo'o cua ndyuna Festo cha' bi', li' nchcui' yu xi lo'o ngu' cusu' nu nxtyucua ji'i yu. Li' nchcui' yu lo'o Pablo chaca quiya':

—Tso'o —nacui Festo ji'i Pablo—. Cua ndijña nu'u cha' tsaa slo rey ji'i ngu' romano nu laca loo la cha' caca cuayá' jinu'u ca quichí bi', tsaa nu'u ca bi' lacua.

Ndu Pablo slo rey Agripa

¹³ Nu lo'o cua nteje tacui xi tsə, li' ndyalaa rey Agripa ca quichí Cesarea. Ndyalaa rey lo'o sca nu cuna'a tya'a nu naa Berenice, cha' ta ngu' xlyo ni'i ji'i nu cusu' Festo bi'. ¹⁴ Tyuu tsə ndyanu ngu' slo Festo. Laja li' nchcui' Festo cha' ji'i Pablo lo'o ngu':

—Ntsu'u sca ñati ca nde nu ngusu'ba Félix ji'i ne' chcuā —nacui Festo ji'i ngu'—. ¹⁵ Nu lo'o nguti'i na' nde Jerusalén, li' nu sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu' ji'i quichí bi' ni, nchcui' ngu' lo'o na', ngusta ngu' qui'ya ji'i yu bi'; ngua ti' ngu' cha' culo na' cña cha' cujuui' ngu' ji'i yu li'. ¹⁶ Pana nguxacui' na' cha' ji'i ngu' cha' si'i jua'a ndu'ni ngu' romano; ná taca cua'ni cuayá' ya ji'i yu, nu lo'o bilya ta ya tyempo ji'i yu cha' tyu'u lubii cha' ji'i ycui' yu lo'o ngu' su ndu'ngu' nu ngusta qui'ya ji'i. ¹⁷ Ndyalaa ngu' ca nde slo na' li'. Lo'o ngua chaca tsaq, hora ti ntucua na' lo yaca xlyā tso'o ca su ntucua gobernador nu lo'o ndu'ni cuayá' na' ji'i ñati. Li' ngulo na' cña cha' cäa lo'o ngu' ji'i nu qui'yu bi'. ¹⁸ Ngua ti' na' cha' cua ngua'ni yu sca cha' cuxi, pana si'i jua'a ngua qui'ya nu ngusta ngu' bi' hichu' yu; ¹⁹ cuentya ji'i cha' nu jlyā tsa ti' ngu' judío ti, tsa bi' ti cha' ngua bi'. Lo'o jua'a nchcui' ngu' cha' ji'i sca ñati nu naa Jesús nu cua ngujuui, nacui' ngu', pana nacui' nu Pablo bi' cha' xa' ndyu'ú nu Jesús bi' chaca quiya!. ²⁰ Ná jlo ti' na' ñi'yä quiñi cha' jna' lo'o ngu' bi'. Li' nchcuane na' ji'i Pablo si nti' yu tsaa yu ca Jerusalén cha' ca cuayá' ji'i yu lo'o na' cajua; ²¹ pana cua ndijña Pablo chacuayá' jna' cha' ca cuayá' ji'i yu ca slo rey Augusto nu laca loo la. Bi' cha' ngulo na' cña cha' tyanu

yu ne' chcuā, cha' ta na' ji'i yu cha'tsaa yu slo rey nu laca loo la bi'.

²² Nchcui' rey Agripa lo'o Festo li':

—Lo'o na' ntä' cuna na' cha' nu nchcui' yu bi'—nacui Agripa ji'i.

—La quee taca cuna nu'u ni cha' ta yu —nacui Festo li'.

²³ Ca chaca tsaq nu Agripa lo'o ma' Berenice bi', ndyacu' lcaa ste' ngu' nu tso'o tsa ña'a cha' cua'ni chí ngu' quichí loo. Li' ndyaa ngu' su ndyu'u ti'i ngu'; lo'o lcaa xu'na sendaru, lo'o ngu' nu laca loo ji'i quichí, ndya'a ngu' lo'o ngu' bi'. Li' ngusi'ya Festo ji'i sendaru cha' cäa lo'o ngu' ji'i Pablo ca slo.

²⁴ —Ña'a nu'u yi'a, rey Agripa —nacui Festo—, jua'a lcaa cu'mä nu ndyu'u ti'i mä ca nde, ña'a tso'o mä ji'i nu qui'yu re. Cua tyu' tya'a ngu' judío nchcui' cha' ji'i yu re lo'o na', masi ca Jerusalén, masi quichí Cesarea re. Lcaa quiya' lo'o nchcui' ngu' lo'o na' nacui' ngu' cha' ntsu'u cha' cajaa yu, ²⁵ pana ná nchca cuayá' ti' na' ni cha' laca cha' ntsu'u cha' cajaa yu. Li' ngüijña yu 'na cha' ca cuayá' ji'i yu lo'o rey Augusto nu laca loo la, bi' cha' ngulacua ti' na' cha' ta na' ji'i yu cha' tsaa yu ca slo rey bi'. ²⁶ Tsa bi' ti cha', ná jlo ti' na' ñi'yä nu scua na' quityi nu tsaa slo xu'na na', nu rey nu laca loo la bi', cha' ta na' xi cha' cuentya ji'i yu re. Bi' cha' ngusi'ya na' ji'i yu cha' cäa yu tyatu yu slo lcaa

cu'maq, jua'q slo y cui' nu'u, rey Agripa. Juani taca xcuane nu'u ji'i yu na laca nu ngua'ni yu, li' caja ñi'yä scua na' cha' lo quityi bi!. ²⁷Ná taca tsaa yu preso cajua si ná lo'o quityi nu nscua ñi'yä laca qui'ya nu ntsu'u ji'i yu.

26

Nchcui' Pablo si caca cua'ni lyaa'ji'i y cui'

¹—Ta na' chacuayá' chcui' nu'u juani, si caca tyu'u lubii cha' jinu'u lo'o ngu' re —nacui rey Agripa ji'i Pablo li'.

Ngua'ni ya' Pablo ji'i rey, li' nguxana nchcui' yu lo'o ngu':

²—Tso'o ntsu'u tyiquee na', rey Agripa —nacui Pablo—, cha' slo nu'u ndu' na' juani —nacui—, cha' ta na' sca cha' lo'o cu'maq, ñi'yä nu ngua cha' ngusta ngu' judío ty'a na qui'ya bi' jna!. ³Jlo ti' na' cha' nchca cuayá' ti' nu'u lcaa cha' cusu' nu ntsu'u ji'i ngu' judío ty'a na; nu lo'o lye tsa nchcui' ngu' lo'o ty'a na' ngu', nchca cuayá' ti' nu'u li'. Bi' cha' cua'ni nu'u cha' tso'o, talo tyiquee nu'u cua'a jyaca nu'u ji'i lcaa cha' nu chcui' na' lo'o nu'u juani.

Nu lo'o bilya culu'u loo Jesucristo ji'i Pablo

⁴'Jlo ti' lcaa ngu' judío ty'a na ñi'yä nu ngua'ni na' lcaa yija lo'o nguti'i na' ca quichi tyi na', masi lo'o nguti'i na' ca quichi Jerusalén; ⁵jlo ti' ngu' cha' bi'. Si nti' ngu', taca chcui' ngu' lo'o ma' cha' ngu' fariseo laca na' ty'a lo'o

cuañi' na', lo'o jua'q liñi la ndaquiya' ngu' fariseo ji'i lcaa cha' cusu' nu ntsu'u ji'i ngu' judío. ⁶Ñi'yä nu jlya ti' jyo'o cusu' ji'na cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi lo'o ngu', jua'q jlya ti' na' juani; bi' cha' nchca cuayá' jna' lo'o ma' juani. ⁷Ca ta'a tii tyucuaa ty'a taju ngu' Israel nu laca ngu' ty'a na ni, ntajatya ngu' ni jacua' cua'ni y cui' Ndyosi cha' tyu'u lcaa jyo'o chaca quiya'; bi' cha' ndu'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi, lcaa tsä lo'o lcaa talya ndu'ni tlyu ngu' ji'i Ni. La cui' jua'q lo'o na', jlya ti' na' cha' bi', rey Agripa; bi' cha' laca ngusta ngu' judío ty'a na qui'ya jna!. ⁸¿Ni cha' laca ntsu'u ñati cu'maq nu ná jlya ti' cha' nchca ji'i y cui' Ndyosi cua'ni Ni cha' tyu'u jyo'o chaca quiya'?

Ngua'ni lyaa'ji'i Pablo ji'i nu ñati ^{ji'i} *Jesucristo nungua sa'ni la*

⁹ 'Clyo ngua ti' na' cha' lye tsa xcube' na' ji'i ñati nu cua ngusñi cha' ji'i Jesús Nazaret, ¹⁰bi' cha' ngua'ni lyaa' ti' na' ji'i ngu' bi' ca quichi Jerusalén. Ngusñi na' ji'i tyuu ty'a ñati ji'i Jesucristo li', ngusu'ba na' ji'i ngu' ne' chcuä xqui'ya chacuayá' nu cua nda sti jo'ó nu laca loo jna'; stu'ba ntsu'u tyiquee na' lo'o ngu' nu ndyujuui ji'i ñati ji'i Jesucristo bi!. ¹¹Chañi cha' lye tsa ngua'ni lyaa' ti' na' ji'i ñati bi', ngua tsa ti' na' cha' xtyanu ngu' tsiya' ti cha' ji'i Jesús. Jua'q ngua'ni na' lcaa ne' laa ji'i ngu' judío, masi

quichí loyuu re, masi quichí tyijyu' la su ngusna ngu', cha' ñasi¹ tsa na' ji'i ngu' bi'.

Ngusñi Pablo cha' ji'i Jesucristo

¹² 'Lo'o li' ngua sca tsa ndya'a na' tyucui su tsaa quichí Damasco. Ntsu'u quityi chacuayá' nu nda sti jo'ó nu laca loo la jna', cha' cua'ni na' la cui' cña cuxi bi' ca quichí bi'. ¹³ Nde hora ngua, rey Agripa, li' ndaca'a sca xee tlyu ji'i y cui' Ndyosi nde cuá; lcaa su ndu cua lo'o tya'a ndya'a ya ngujui' xee bi' lo yuu. Jo'o la ngujui' xee cuichaa, lye la ngujui' xee bi'. ¹⁴ Lcaa ya nclyú ya tyucui bi', cha' ndyutsii tsa ya. Li' nchcui' Ni xi lo'o na'; cha'cña 'na, cha'cña ji'i ngu' judío nchcui' Ni lo'o na': "Saulo, Saulo", nacui Ni jna', "¿ni cha' laca lye tsa nxuú tya'a nu'lo'o na'?" nacui Ni. "La cui' ca nu'u ndu'ni cha' quicha ti' y cui' nu'u; ñi'ya ndu'ni sca toro, jua'a ndu'ni nu'u. Na ntyiji' quiya' toro la cui' se'i su ndatú ngu' yaca cha siyu' ni'; lo'o jua'a nu'u, ndu'ni ñu'u ji'i y cui' ca ti nu'u." ¹⁵ "¿Tilaca laca nu'u, Xu'na?" ni na' ji'i Ni li'. "Jesús laca na'", nacui Ni. "Ji'i y cui' na' ndyu'ni nu'u cha' ca quicha ti' na'", nacui Ni. ¹⁶ "Tyatu nu'u juani. Cua ngulu'u loo na' jinu'u juani cha' cua'ni nu'u cña jna', cha' cacha' nu'u ji'i xa' ñati cha' cua na'a nu'u jna' tsa juani. Lo'o jua'a ntsu'u cha' ta nu'u cha' lo'o ngu', lcaa ña'a cha' nu culu'u na' jinu'u nde loo

la. ¹⁷ Cua'ni lyaá na' jinu'u ya' ngu' judío tya'a cusuú nu'u, lo'o ji'i ngu' xa' tsu' si cua'ni tyala ngu'. Lo'o jua'a culo na' cña jinu'u cha' tsaa nu'u slo ngu' xa' tsu', ¹⁸ cha' ñi'ya si ndya'a ngu' cuityi', jua'a ndya'a ñati bi' chalyuu; ñi'ya si talya tsa ña'a su ndya'a ngu', jua'a ndyu'ni ngu' bi'. Bi' cha' ntsu'u cha' culu'u nu'u cha' jna' ji'i ngu' bi', cha' xñi ngu' cha' jna'. Li' nga'aa tya'a ngu' su talya ña'a, ñi'ya si cuityi' ti ngu'; taca tya'a ngu' tyucui su xee cuentya ji'i y cui' Ndyosi, taca ña'a ngu' li'. Satanás laca nu nclyo cña ji'i ngu' bi' juani, pana ca li' caca ngu' ñati ji'i y cui' Ndyosi. Ntsu'u cha' xñi ngu' bi' cha' jna', cha' taca cui'ya y cui' Ni cha' clyu ti' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu' bi'. Li' caca stu'ba cha' ji'i ngu' bi' lo'o ñati nu cua lubii cresiya ji'i xqui'ya na'", nacui y cui' Jesús 'na li'.

Ndaquiya' Pablo ji'i cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi lo'o yu

¹⁹ 'Cusu' rey Agripa, cua ngua'ni na' cña nu ngulo Jesús jna', nu lo'o ngulu'u loo Jesús jna'. ²⁰ Clyo ngulu'u na' ji'i ngu' judío tya'a na nu ndi'i ca quichí Damasco, cha' culochu' ngu' ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u tsa tyiquee ngu' ji'i tya sa'ni la, cha' xñi ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi li'; lo'o jua'a xcui' cha' tso'o ntsu'u cha' cua'ni ngu' li', cha' ca cuayá' ti' xa' ñati cha' cua nguxcutsa'a Ni cresiya ji'i ngu' bi'. La cui' jua'a ngulu'u

na' ji'i ngu' Jerusalén, lo'o ji'i ngu' lcaa quichi nu ndi'i loyuu su cuentya Judea re. Lo'o li' ngulu'u na' cha' bi' ji'i ngu' xa' tsu'. ²¹ Bi' cha' ntejeya' ngu' judío tya'a na jna' to' laa tlyu, cha' ngua ti' ngu' cha' cujuii ngu' jna'. ²² Ná sca ntí' na' lo cña re, cha' nxtyucua y cui' Ndyosi jna' lcaa tsá cha' culu'u na' cha' ji'i Ni ji'i lcaa ñati, masi ji'i ngu' tlyu, masi ji'i ngu' ti'i. La cui' ti cha' nclyu'u na' ji'i ngu' juani ñi'ya nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi nu ngua sa'ni la; cua nguscua ngu' lcaa cha' nu caca nde loo la, lo'o la cui' cha' bi' laca nu nguscua jyo'o Moisés. ²³ Cua nguscua ngu' cha' lye tsa xcube' ñati ji'i nu Cristo bi' nde loo la; ntsu'u cha' cajaa yu, lo'o li' Cristo laca nu clyo nu tyu'ú chaca quiya' lo'o cua ngujuii yu. Cua nguscua ngu' cha' tyu'ú yu chaca quiya' cha' cua'ni lyaá Ni ji'i lcaa na, masi ngu' judío tya'a na, masi ngu' xa' tsu'. Jua'a nclyu'u na' ji'i ñati.

Ngua tsa ti' Pablo cha' xñi rey Agripa cha' ji'i Jesús

²⁴ Nu lo'o nchcui' Pablo jua'a lo'o ngu', li' lye nchcui' Festo lo'o:

—Na loco nu'u, Pablo —nacui' Festo ji'i—. Cha' lye tsa nchcui' nu'u lo quityi, bi' cha' cua ngüichi yaa hique nu'u —nacui'.

²⁵ Nguxacui' Pablo cha' ji'i nu cusu' bi' li':

—Si'i na loco na', cusu' —nacui' Pablo ji'i Festo—. Ná nguichi cha' nu nchcui' na',

xcui' cha' liñi nda na' lo'o ma. ²⁶ Cua jlo ti' rey Agripa re, xqui'ya cha' nchca cuayá' ti' nu cusu' cha' bi'; bi' cha' tlyu tyiquee na' lo'o nchcui' na' lo'o nu cusu' re. Lo'o jua'a jlo ti' nu cusu' ñi'ya ngua cha' bi', cha' si'i na cuaana ti ngua cha' ji'i Jesús. ²⁷ Cusu' rey Agripa, ¿ha jlya ti' nu'u cha' nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi nu ngua sa'ni? Jlo ti' na' cha' lo'o nu'u jlya ti' cha' bi' —nacui' Pablo ji'i rey Agripa.

²⁸ —¿Ha yala ti ntí' nu'u cha' caca na' ñati ji'i Jesucristo? —nacui' rey Agripa ji'i Pablo li'.

²⁹ —Masi yala ti, masi ca tiya' la —nacui' Pablo—, tso'o tsa si xñi lcaa tya'a ma cha' bi', lo'o nu'u, rey Agripa, lo'o lcaa cu'ma nu ndyuna ma cha' nu' nchcui' na' lo'o ma tsá juani; tso'o tsa si caca stu'ba cha' ji'i ma lo'o na' lo'o xñi ma cha' bi' li!. Sca ti cha' ná tso'o, si sca' ngu' ji'i ma lo'o carena chcuá ñi'ya nu ngusca' ngu' jna'.

³⁰ Cua ndye nchcui' Pablo lo'o ngu', li' ndatu rey, ndatu gobernador lo'o ma' Berenice, lo'o jua'a ndatu lcaa ngu' nu nga'a lo'o ngu' bi' li!. ³¹ Ndu'u ngu' liyá ngu' nde liya' li!. Nchcui' tsaca ngu' lo'o tya'a ngu':

—Ná ntsu'u cha' cuxi nu ngua'ni nu qui'yu jua —nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'—. Ná ntsu'u cha' cujuii ngu' ji'i yu, ni ná ntsu'u cha' tyu'ú yu ne' chcuá.

³² Nchcui' Agripa lo'o Festo li':

—Taca culaá na ji'i yu re nquicha', si ná ngüijña y cui' yu cha' ca cuayá' ji'i yu ca slo rey nu laca loo la —nacui Agripa ji'i Festo.

27

Nda ngu' ji'i Pablo ndyaa ca quichí Roma

¹ Lo'o li' ngua stu'ba cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu' cha' ta ngu' ji'i Pablo tsaa yu ca loyuu su cuentya Italia. Lo'o na' nu nscua quityi re, nguta'q na'lo'o ngu' li'. Ngulo ngu' cña ji'i sca capitán ji'i sendaru nu naa Julio cha' tsaa lo'o ji'i Pablo lo'o xa' preso. Julio laca capitán ji'i taju sendaru nu cuentya ji'i Augusto. ² Lo'o jua'q ndyaa Aristarco ngu' Tesalónica lo'o ya. (Quichí Tesalónica ndi'i ca loyuu su cuentya Macedonia.) Ndyaa ya ndyatí ya ne' sca yaca ni'i nu cua tsaa ti nde tyuu tya'a quichí nde loyuu su cuentya Asia. Lo'o jua'q quichí tyi xu'na yaca ni'i bi' naa Adramitio.

³ Ndu'u ya ndyaa ya li', ca chaca tsá ndyalaa ya ca quichí Sidón. Tso'o tsa tyiquee nu Julio bi', nda bi' chacuayá' ji'i Pablo cha' tsaa yu slo tya'a tso'o yu nu ndi'i quichí bi', cha' xtyucua xi tya'a yu ji'i yu. ⁴ Lo'o li' ndu'u ya ndyaa ya chaca quiya' lo'o yaca ni'i bi'. Cacua ti tu'ba yuu Chipre nteje tacui ya li'; la'a tsu' coca ndyanu loyuu btyi bi', cha' ná nda cui'i

chacuayá' tsaa ya chaca tsu' loyuu bi'. ⁵ Jua'q ngua cha' ndyaa ya tyucuij lo tyujo'o nu nteje tacui cacua ti tu'ba yuu Cilicia lo'o Panfilia, ña'q cuayá' nu ndyalaa ya quichí Mira ca loyuu su cuentya Licia.

⁶ Ca quichí bi' ngujui chaca yaca ni'i ji'i capitán ji'i sendaru bi'. Quichí tyi xu'na yaca ni'i bi' naa Alejandría. Na cua tsaa ti bi' ca loyuu su cuentya Italia, bi' cha' ngulo capitán bi' cña ji'i ya cha' tyatí ya ne' yaca ni'i bi', cha' tsaa lo'o ji'i ya ndejua. ⁷ Tyuu tsa tsá nguta'q ya lo hitya li', cha' tiya' tsa ndya'q yaca ni'i bi'. Lqui'ya ti ndyalaa ya cacua ti quichí Gnido li', cha' lye tsa ngua'a cui'i ji'i yaca ni'i bi'. Li' nteje tacui ya cacua ti to' quichí Salmón cha' tsaa ya cacua la to' yuu nu naa Creta nu ndi'i cla'be tyujo'o, cha' nga'aa ndyaca lye cui'i nde jua, ngua ti' ngu'. ⁸ Tiya' tsa ndya'q yaca ni'i bi', laja lo'o nteje tacui cacua ti to' loyuu bi'; li' ndyalaa ya su naa Buenos Puertos, nu ndi'i cacua ti quichí Lasea.

⁹ Cua quiña'q tsa tsá nguna' ji'i ya xqui'ya cui'i bi', cha' lqui'ya tsa cua nteje tacui yaca ni'i lo tyujo'o tyucuij su lijya ya ca Buenos Puertos. Cua ndyatí co' tlya' nu lye tsa ndyaca cui'i tlya' li'; bi' cha' nchcui' Pablo lo'o ngu' nu laca loo li':

¹⁰ —Nga'aa tso'o cha' tsaa la na juani, cusu' —nacui Pablo ji'i ngu'—. Cua ngua tii na' cha' quiñu' yaca ni'i

re, chcuna' lcaa yu'ba li'
—nacui—, lo'o jua'a ntsu'u nu
caja lo hitya li'.

¹¹ Pana ná ndyuna capitán
ji'i sendaru cha' nu nchcui'
Pablo lo'o; jlo la ti' ngu' nu
nclya' ya' yaca ni'i lo'o nu
laca loo ji'i yaca ni'i bi', ngua
ti' ngu'. ¹² Tyuu ty'a ngu',
ngulacua ti' ngu' cha' tso'o la
si tya tsaa la yaca ni'i bi' ca
quichí Fenice ca nde loo la
xi; la cui' loyuu Creta bi' ndi'i
quichí Fenice, pana nde loo la
xi. Jlo ti' ngu' cha' nde quichí
Fenice tso'o la tyanu yaca ni'i
tyucui tyempo tlya', cha' ná
ndyaca lye cui'i tlya' ndejua;
bi' cha' ná tso'o tyanu yaca
ni'i ca Buenos Puertos, ngua
ti' ngu'.

*Lye tsa ndyaca cui'i lo
tyujo'o*

13 Lo'o li' nguxana ndyaca
sca cui'i tso'o, bi' cha' ngu-
lacua ti' ngu' cha' tso'o la
masi tsaa clya ya ca quichi
Fenice bi'. Ndu'u ya ndyaan
ya lo'o yaca ni'i li'. Ndyaan
ya cacua ti to' loyuu su
cuentya Creta bi', 14 pana
tiya' la ngutsa'a cui'i; chacaa
quiya' tyaala tsa ngua bi'
li', cha' nde lo yuu btyi bi'
lijya cui'i. Tyaala tsa cui'i nu
naa Nordeste bi', 15 nducuni'i
cui'i bi' ji'i yaca ni'i macala
su nti' tsaa lo'o ji'i ya li'.
16 Nteje tacui ya cacua ti su
ndi'i sca yuu cla'be sube ti
nu naa Claudia; jo'o la xi
ngua cui'i sca hora ti li', bi'
cha' sa cu' ti ntucua laqui
ya ji'i canoa cha' tyu'u bi' lo
hitya, cha' xco'o ya ji'i ne'

yaca ni'l'i. Ntucua juu hique
canoa bi', cha' tyucua laqui
ya ji'l'i. ¹⁷ Nu lo'o cua ndyu'u
co'o canoa bi', li' ngüixii ngu'
reta tonu sii' tyi'l'i ca chü'
yaca ni'l'i bi', cha' ná cula'a
clyoo' ji'l'i yaca ni'l'i. Ntsii tsa
ngu' si tyacua ya su lati hitya
cla'be tyujo'o, ca lo yusi nu
naa Sirte, bi' cha' nda'yá ngu'
tasá nu ngutacui lo yaca ni'l'i
cha' nga'aa tucuni'l'i cui'i ji'l'i
late' bi', cha' nga'aa xna lo'o
lye cui'i ji'l'i yaca ni'l'i bi' li'.
¹⁸ Ca chaca tsá ña'q ti lye tsá
ndyaca cui'l'i, lo'o jua'q lye tsá
ntyiji'l'i clyoo' ji'l'i yaca ni'l'i, bi'
cha' nguxana ngu' nchcuqa
ngu' yu'ba nu ntsu'u ne' yaca
ni'l'i lo hitya tyujo'o. ¹⁹ Tsá
nchca tyuna, li' nchcuqa ya
lcaa ya' xña nu ntucua ji'l'i
yaca ni'l'i bi', nu ndu'ní ngu'
cña lo'o nquicha'; lo'o ya'
ycui' ya nguxcuqa ya ya' xña
bi' lo hitya. ²⁰ Tyuu tsá nga'aa
na'a ya xee cuichaa li', nga'aa
na'a ya cualya lo'o cuii nu
nga'a nde cuq, hasta lo'o
nga'aa tyu'ú ya xqui'ya cui'i
tyaala bi', ngulacua ti' ya.

²¹ Cua ngua tyuu tsa nu
nga'aa ndyacu ya tsiya' ti, bi'
cha' ndatu Pablo cha' chcui'
yu lo'o ngu' bi' li':

—Cu'maq̄ ngu' tya'a ndya'a
na —nacui Pablo ji'i ngu'—,
tso'o la ngua si cua ngüi'ya
maq̄ cuentya ji'i cha' nu
nchcui' na' lo'o maq̄ tya clyo,
cha' tyanu na ca loyuu su
cuentya Creta bi'. Juani
nguna' yu'ba ji'i maq̄, lo'o jua'a
cua ngunu'u yaca ni'i re.
22 Pana cua'ni tlyu tyiquee

m̄a juani, taca jlya ti' m̄a cha' ni sca m̄a ná nscua cha' cajaa m̄a, masi chcuna' yaca ni'i re. ²³ Jlo ti' m̄a cha' ycui' Ndyosi laca nu Xu'na na', cha' cña ji'i ycui' Ni ndyu'ni na'. Talya ti ngulu'u loo sca xca ji'i ycui' Ndyosi 'na; ²⁴ ndi'ȳa nchcui' nu bi'lo'o na': "Ná cutsii nu'u, Pablo", nacui xca bi' jna'. "Na cua nscua cha' tyat̄u nu'u slo rey ji'i ngu' romano nu laca loo la", nacui, "bi' cha' cua'ni lyaá ycui' Ndyosi ji'i lcaa ngu' tyaa' a ndya'a nu'u ne' yaca ni'i re xqui'ya nu'u, cha' nu'u laca tu'ba ji'i Ni." ²⁵ Cua'ni tlyu tyiquee m̄a lacua. Jlya ti' na' cha' nu cua nchcui' ycui' Ndyosi lo'o na'; jlo ti' na' cha' caca cha' ji'na ñi'ȳa nu nacui xca ji'i ycui' Ndyosi jna', ²⁶ masi clyo ntsu'u cha' tsaa lo'o cui'ji'i na' ca sca loyuu cla'be tyujo'o.

²⁷ Cua ndye tucua semana nu ndyaa lo'o cui'ji'i ya jua'a ti, ca li' ndyalaa ya sca tyujo'o su nchcui' ngu' ji'i, tyujo'o Adria. Ngua cla'be talya nu lo'o ngua tii ngu' nu nclyá' ya' yaca ni'i cha' ntsu'u yuu btyi cacua ti; ²⁸ bi' cha' ngusu'ba cuayá' ngu' ji'i hitya, ni tsa lo cuayá' clyaa hitya. Li' nquije cha' ji'i ngu' cha' calaa tyii ntucua scuá metro cuayá' clyaa hitya bi'. Ca nde loo la xi ngusu'ba cuayá' ngu' ji'i hitya chaca quiya', calaa ntucua cati ti metro cuayá' clyaa hitya li'. ²⁹ Ntsii ngu' si tya'ni ca'a siyu' yaca ni'i chu' quee tlyu, bi' cha' nguxlyu'u ngu' jacua tya'a chcuá ngratu lo juu nde siyu' yaca

ni'i, cha' nga'aa tya'a la. Lo'o li' ndyutsii tya ngu' ndi'i ngu', ntajatya ngu' ña'a cuayá' nu quixee chaca tsā. ³⁰ Laja li'nu ngu' nu ndyala' ya' yaca ni'i bi' ni, cuaana ti nda'ya ngu' ji'i canoa lo hitya lo'o juu; cha' cuiñi ti nchcui' ngu' cha' cua tsaa ti ngu' xlyu'u ngu' xa' chcuá ngratu nde que yaca ni'i, cha' ngua ti' ngu' tyaa' ngu' cuaana ti ne' canoa bi'. ³¹ Li' nchcui' Pablo lo'o sendaru, jua'a lo'o capitán ji'i ngru':

—Si ná tyanu ngu' nu ndyala' ya' yaca ni'i, cajaa lcaa m̄a ne' hitya —nacui Pablo ji'i sendaru.

³² Hora ti ngusi'yu sendaru juu nu ndyaacä' ji'i canoa li', nguxtyú ngu' ji'i jua'a ti lo hitya, ndyaa li'; ná lo'o ñati ndyaa.

³³ Cua quixee ti chaca tsā, li' nchcui' Pablo lo'o ngu' cha' cacu ngu' xi.

—Cua ndye tucua semana juani —nacui Pablo ji'i ngu'—, lo'o ná ndyacu m̄a tsiya' ti, ni ná ngujua' tso'o m̄a —nacui—. ³⁴ Tso'o la si cacu m̄a xi juani cha' caja juersa ji'i m̄a. Ni sca cu'm̄a ná nscua cha' cajaa m̄a, ni ná ca quicha m̄a.

³⁵ Lo'o ndye nchcui' Pablo lo'o ngu', li' ngusñi yu sca xlyá. Ndya yu xlyá'be ji'i ycui' Ndyosi slo lcaa ngu', ngusa'be yu xlyá' bi', ndyacu yu li'. ³⁶ Tso'o la ngua tyiquee ngu' cha' na'a ngu' ñi'ȳa nu ngua'ni Pablo, bi' cha' ndyacu lcaa ngu' xi li'; ³⁷ tucua siyento ntucua snayala tyii

Ndye cha' ji'i vaca ni'i

³⁹ Lo'o nguxee chaca tsa, li' na'a ya cha' cua ndyalaa ya sca to' yuu, pana ná ngüi'ya ngu' cuentya macala laca su ndyalaa ya. Na'a ngu' sunga'a xi yusi to' yuu btyi bi', lo'o jua'a ti ti nscua hitya ca bi!. Ngua ti' ngu' cha' tso'o la si xtyii yaca ni'i lo yusii bi', si caja ñi'ya nu tyeje tacui yaca ni'i cajua; ⁴⁰ bi' cha' ngusi'yu ngu' reta ji'i chcuq ngratu su ndyaaca' yaca ni'i nde siyu', ndyanu chcuq ngratu ne' hitya. Li' ngusatí' ngu' ya' yaca ni'i, ngutacui ngu' tasá lo yaca cha' tucuni'i cui'i ji'i yaca ni'i tsaa ca bi!. ⁴¹ Ndyaa ya li', ndyalaa yaca ni'i sca se'i su nxna tucua ty'a ya' hitya. Lati tsa hitya juanxqui'ya yusi, bi' cha' ndyaascua hique yaca ni'i lo yusi bi' li', nguxana ncly'a clyoo' tonu ji'i siyu' yaca ni'i bi' li'.

42 Ngulacua ti' sendaru cha' si ntsu'u cha' xcuatya ngu' lo hitya, lo'o ti xna lcaa preso jil'i ngu'; bi' cha' ngulacua ti' ngu' cha' tso'o la cujuui ngu' jil'i lcaa preso yala ti. 43 Pana ná nda capitán chacuayá' jil'i sendaru cha' cujuui ngu' jil'i preso, cha' ná nti' capitán bi' cujuui jil'i Pablo. Li' ngulo

capitán cña ji'í lcaa ngu' nu
nchca ji'í ngu' xcuatya ngu',
cha' tsaa ngu' lo hitya cha'
tyu'u tso'o ti ngu' ca loyuu
btyi; ⁴⁴ ngu' nu ná nchca
xcuatya ni, ntsu'u cha' xñi
ngu' ngoca', masi xñi ngu'
yu'be yaca ni'i ti bi'. Lo'o
jua'a tso'o ti ndyalaa lcaa ya
to' yuu btyi bi' li'.

28

*Ndi'i Pablo loyuu su
cuenta ya Malta nde cla'be
tyujo'o*

¹ Cua ndu'u ya to' tyujo'o, lo'o li' nchcui' ngu' ca tyi lo'o ya cha' loyuu su ca tyi ngu' bi' naa Malta. ² Ngua'ni tya'na ti' ngu' ca tyi ji'i ya li'; nguxtyu'u ngu' sca quii' tlyu to' hitya, xqu'lya cha' nda'ya tyo, lo'o jua'a tlya' tsa ndyaca, li' nchcui' ngu' lo'o ya cha' tsaa ya to' lquip' cha' ca chcatsu ya xi. ³ Ndyaa Pablo xi xaca, li' ngusta yu la xi yaca lo quii'; cha' tyique' tsa, hora ti ndyu'u tucua sca cuaña tyaala nu ndyacu ya' yu, li' ndyanu ndacui cuaña ya' yu. ⁴ Na'a ngu' ca tyi ji'i cuaña nu ndacui ya' Pablo, lo'o hora ti nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' li':

—Ñati nu cua ndyujuui
ji'i ty'a'a laca nu qui'yu
cua —nacui ngu' ji'i ty'a'a
ngu!—. Masi cua ngulaá yu
ji'i tyujo'o, pana cajaa yu
juani, cha' ñati xña'a laca yu.

⁵ Li' nchquiña Pablo ya' yu
cha' xtyú jí'lí cuaña lo quii',
ngua ti' yu. Ná sca ngua jí'lí
yu li'. ⁶ Ntajatyá ngu' ca tyi,

ñā'q̄ tsa ngu' ji'l̄i yu si tyacuí quií ya' Pablo, si clyú yu lo yuu cha' cajaa yu, ngua ti' ngu'. Tyiquee' ntajatya ngu', li' na'q̄ ngu' cha' ná sca ngua ji'l̄i Pablo; xa'ngulacua ti'ngu' li', xa' cha' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—Sca jo'ó laca nu qui'yu re —nacui' ngu' ji'l̄i tya'a ngu' li'.

⁷ Cacula ti su ndi'i ya cua nscua xi yuu ji'l̄i sca nu cusu' nu naa Publio. Lo'o nu Publio ni, laca bi' loo ji'l̄i yuu cla'be nu naa Malta bi'. Li' nchcui' ycui' nu cusu' bi' lo'o ya cha' tsaa ya ca to' tyi ycui'. Ndyaa ya li'; sna tsq̄ ngutí'i ya lo'o nu cusu' bi', lo'o tso'o tsa ngua tyiquee nu cusu' bi' ña'q̄ ji'l̄i ya. ⁸ Ngua quicha sti Publio; ntsu'u tyique' ji'l̄i, lo'o jua'a cutse' tañi ndyu'ni ji'l̄i. Ndyaa na'q̄ Pablo ji'l̄i sti Publio bi' li'. Nchcui' yu lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'l̄i nu quicha bi', ngusta ya' yu chy' nu quicha; hora ti ngua tso'o nu quicha bi' li'. ⁹ Lo'o li' ngujui cha' bi' ji'l̄i lcaa ngu' quicha nu ndi'i loyuu bi', cuati ndyalaa ngu' slo ya cha' cua'ni Pablo jo'o ji'l̄i ngu'; ndyaca tso'o ngu' bi' li'. ¹⁰ Quiña'q̄ tsa cha' tso'o nda ngu' ji'l̄i ya li', lo'o jua'a lye tsa ngua'ni chi'ngu' loo ya ña'q̄ cuayá' nu ndu'u ya ndyaa ya. La cui' tsq̄ bi', ñaa lo'o ngu' ji'l̄i lcaa na nu lyiji ji'l̄i ya, ngusu'ba ngu' ji'l̄i ne' yaca ni'l̄i cha' tsaa ya lo'o.

Ndyalaa Pablo ca quichi Roma

¹¹ Sna co' nguti'i ya loyuu su cuentya Malta bi', li' ndyatí ya ne' sca yaca ni'l̄i

cha' tyaa ya; na cua ndyanu yaca ni'l̄i bi' nde Malta tyucui tyempo tlya'. Alejandría naa quichí tyi xu'na yaca ni'l̄i bi', lo'o jua'a cua ndu lcui jo'ó que yaca ni'l̄i bi', la cui' lcui jo'ó culaca' Cástor lo'o Pólux. (Jua'a naa jo'ó bi'.) Ndu'u ya ndyaa ya lo'o yaca ni'l̄i bi' li'. ¹² Xti ti tsq̄ nguti'i ya quichí bi'. ¹³ Xa' ndu'u ya li', ndyaa yaca ni'l̄i cacua ti to' yuu btyi cha' tyalaa ya ca quichí Regio. Ca chaca tsq̄ tso'o tsa ndyaca cui'i, bi' cha' tsq̄ nchca tyuna ndyalaa ya ca quichí Puteoli. ¹⁴ Ca bi' ndyacua tya'a ya lo'o tyuu tya'a ngu' nu laca tya'a ñati ji'l̄i Jesucristo. Nchcui' ngu' lo'o ya cha' tyanu ya slo ngu', bi' cha' cati tsq̄ nguti'i ya lo'o ngu' bi'. Li' ndu'u ya ndyaa ya tyucuiji nu ndyaa quichí Roma. ¹⁵ Cua ngujui cha' ji'l̄i tya'a ñati ji'l̄i Jesucristo nu ca tyi nde Roma cha' cua lijya ya tyucuiji, bi' cha' ndu'u ngu' to' tyi ngu' lijya'ngu' cha' tyacua tya'a ngu' lo'o ya tyucuiji. Ndyacua tya'a ya lo'o sca taju ngu' bi' ca quichí Foro de Apio, lo'o li' ndyacua tya'a ya lo'o chaca taju ngu' ca su naa Tres Tabernas; ndya tsa Pablo xlyab'be ji'l̄i ycui' Ndyosi lo'o na'q̄ yu ji'l̄i ca ta'a ngu' bi', ngua tlyu la tyiquee yu li'. ¹⁶ Ndyalaa ya ca quichí tlyu nu naa Roma li', ndyalaa lo'o capitán ji'l̄i lcaa preso bi' slo xu'na chaca latya sendaru nu ndi'i cuq̄ cajua. Lo'o li' nda

ngu' chacuayá' ji'i Pablo cha' tyi'i yu xa' ni'i, masi ña'aq ti ndi'i sca sendaru cuq ji'i yu lcaa hora.

*Ngulu'u Pablo cha' ji'i y cui'
nu Xu'na na ca Roma*

¹⁷ Cua ngua sna tsä ty a lo'o ndyalaa ya ca quichí Roma, li' nda Pablo cha' ndyaa slo ngu' cusu' ji'i taju ty a' a ngu' judío nu ndi'i quichí bi'. Ndyu'u ti'i ngu' slo Pablo li':

—Cu'mä ngu' cusu' ty a' a na —nacui Pablo ji'i ngu'—, ná sca cha' cuxi ngua'ni na' lo'o ngu' judío ty a' a na; ná sca cha' cuxi ngua'ni na' cuentya ji'i cha' cusu' nu jlya ti' na, nu nda jyo'o cusu' ji'na lo'o na. Pana ntejeya' ngu' jna' ca Jerusalén, preso laca na' lo'o nda ngu' jna' ya' ngu' romano. ¹⁸ Ngua cuayá' jna' lo'o ngu' romano bi' li'; pana nacui ngu' bi' cha' ná ntsu'u qui'ya 'na xqui'ya bi' cujuui ngu' jna'. Ngua ti' ngu' bi' cua'ni lyaá ngu' jna' li'. ¹⁹ Ná ntaja'a nu laca loo ji'i ngu' judío ty a' a na tsiya' ti. Su cua ndye, li' ngüijña na' cha' ca cuayá' jna' lo'o rey ji'i ngu' romano nu laca loo la, nu ndi'i quichí re, masi ná nti' na' sta na' qui'ya ji'i ngu' ty a' a quichí tyi na. ²⁰ Lo'o nu juani nti' na' ña'aq na' ji'i ma' cha' chcui' na' lo'o ma', bi' cha' cua nda na' cha' liyq slo ma', cha' cua'ni ma' cha' tso'o caa ma' ca slo na'. Ca ta'a na laca na ngu' Israel; jua'a nta-jatya tsa na ji'i y cui' Ndyosi, ni jacua' cua'ni Ni lcaa cha' nu cua nchcui' Ni lo'o jyo'o cusu' ji'na cua sa'ni la. Lo'o

na', jlya ti' na' cha' bi' stu'ba ti lo'o cu'mä, bi' cha' ngusca' ngu' jna' lo'o carena chcuqare.

²¹ Nguxacui ngu' cusu' cha' ji'i Pablo li':

—Bilya tyalaa ni sca quityi slo ya nu cua nguscua ngu' nu ndi'i loyuu su cuentya Judea cha' chcui' cha' jinu'u lo'o ya —nacui ngu' ji'i Pablo—. Bilya tyalaa xa' ngu' judío ty a' a na nu nti' chcui' cha' cuxi jinu'u lo'o ya —nacui ngu'—. ²² Nti' ya cuna ya tyucui ña'aq cha' nu ntsu'u cha' ta nu' u lo'o ya cuentya ji'i tyucui cucui bi', cha' jlo ti' ya cha' lcaa quichí ntsu'u ngu' nu ñasi' tsa ji'i ngu' nu cua ngusñi tyucui bi'.

²³ Li' ngüiñi cha' ji'i ngu' ni tsä tyu'u ti'i lcaa ngu' slo Pablo. Tsä bi' quiñia'a qtsa ñati ndyu'u ti'i slo yu. Tyucui tsä ngulu'u yu ji'i ngu'; ngulu'u yu ñi'yä nu nclyo y cui' Ndyosi cña, ñi'yä ngua cha' nu nguscua jyo'o Moisés cuentya ji'i Ni, ñi'yä ngua cha' nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i Ni lo quityi lo'o nchcui' ngu' cha' ji'i Jesús. ²⁴ Ntsu'u ngu' nu jlya ti' cha' nu nchcui' Pablo lo'o ngu' li', lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu ná jlya ti' cha' bi' tsiya' ti; ²⁵ ná nchcua ca stu'ba tyiquee ngu'. Li' ngua ti' ngu' tyaa ngu', pana xa' nchcui' Pablo lo'o ngu':

—Liñi tsa cha' nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o jyo'o Isaías nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi nu ngua sa'ni, cha' nu nchcui' bi' lo'o jyo'o cusu' ji'na. Ndi'yä ntsu'u cha' bi':

26 Tsaa nu'ü slo ngu' jua cha'
chcui' nu'ü lo'o ngu'
cua ña'a ca cha' nu
ta na' lo'o nu'ü, nacui
ycui' Ndyosi.

Ndi'yä chcui' nu'ü lo'o ngu':
Ná tyiquee' cuna mä cha' jna',
pana ná ca cuayá' ti'
mä ñi'yä ndyu'u cha'
nu cua ndyuna mä;
ná tyiquee' ña'a mä cha' jna',
pana ná ta mä cuentya
ni cha' nu cua na'a mä.

27 Tacalya tsa cresiya ji'i ngu'
tya'a mä, cha' ná nti'
ngu' bi' taquiya' ngu'
ji'i cha' nu nchcui' na'
tsiya' ti.

Ná nduna tso'o ngu' bi',
xqui'ya cha' ná ntaja'a
ngu' ca cuayá' ti' ngu'
cha' jna';

ná nti' ngu' bi' ta ngu'
cuentya, cha' ná nchca
ji'i ngu' ña'a tso'o ngu';

ná ntaja'a ngu' bi' culochu'
ngu' ji'i cha' cuxi nu
ntsu'u ji'i ngu'.

Bi' cha' ná nchca cui'ya na'
cha' clyu ti' ji'i ngu'
xqui'ya cha' cuxi bi'.

Jua'a nacui' ycui' Ndyosi ji'i
ngu'. 28 Taca ca cuayá' ti'
mä juani cha' cua nguxana
Ni nda Ni cha' ji'i ycui' Ni
ndyaa ca su ndi'i ngu' xa'tsu';
tyaja'a Ni cuityi Ni qui'ya nu
ntsu'u ji'i ngu' bi', nu lo'o xñi
ngu' cha' ji'i Ni. Lo'o jua'a
nga'aa caca tye cha' bi' juani,
chañi cha' cuna ngu' bi' cha'
ji'i ycui' Ndyosi.

29 Lo'o ndye nchcui' Pablo,
li' ndu'u ca ta'a ngu' judío
ndyaa ngu'; pana lye tsa

nguxlyú ngu' cha' hichu'
tya'a ngu'.

³⁰ Tucua yija ndyanu Pablo
ca Roma ne'sca ni'i ngüijña ti.
Tso'o ntsu'u tyiquee yu ña'a
yu ji'i lcaa ngu' nu ndya'a slo
yu, ³¹ ná ntsii yu culu'u yu ji'i
ngu' ñi'yä caca ycui' Ndyosi
loo ne' cresiya ji'i ngu'. Lo'o
jua'a ná ngua'a ngu' ji'i yu
cha' ná ta yu lcaa cha' ji'i Je-
sucristo lo'o ngu'.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Roma

¹ Pablo laca na' nu nscua quityi re cha' caa nde quichi Roma ca su ndi'i ma, cu'ma nu ngusñi ma cha' ji'i Jesucristo. Ndyu'ni na' cña ji'i y cui' Ndyosi, cha' y cui' Ni ngusubi Ni jna' cha' tsa'a na' chcui' na' cha' tso'o ji'i Ni lo'o ñati.

² Nu lo'o ty a lyiji caa Jesucristo nde chalyuu, ty a li' cua nchcui' liñi y cui' Ndyosi ñi'ya nu caca cha' bi' tyempo nu lijya nde loo la. Cua nda Ni cha' bi' lo'o xi ñati nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ni, cha' nchcui' Ni lo'o ñati nu ngua sa'n i la; nguscua ngu' cha' bi' lo quityi li'. ³ Cha' tso'o ji'i Jesucristo nu Xu'na na, nu laca Sñi' y cui' Ndyosi, bi' laca cha' nu nscua lo quityi bi'. Ngula Jesús lo yuu ñi'ya nu nclya cua ña'ca sñi' ñati, cha' la cui' ty a'a ñati ji'i jyo'o David laca Jesús; ⁴ lo'o jua'a laca Jesús nu sca ti Sñi' nu ntsu'u ji'i y cui' Ndyosi. Ndi'ya caca cuayá' tso'o ti' na cha' bi': chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi Sti yu ndyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o cua ngujuii yu, tlyu tsa cha' ngua'ni Ni li'. Nu lo'o nda y cui' Ndyosi Xtyi'i y cui' Ni ji'i Jesús, nda Ni cha' lo'o na cha' Sñi' y cui' ca

Ni laca nu Jesús bi'. ⁵ Tso'o tsa ngua'ni y cui' Ndyosi lo'o na' xqui'ya Jesucristo. Cua ngulo Ni cña jna' cha' tsa'a na' tyucui ña'q chalyuu mala su ndi'i ñati; chacuayá' ji'i y cui' Ni tsa'a na' chcui' na' cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñati. Nti' Ni cha' caja ñati ji'i y cui' Ni lcua ti se'i, ñati nu xñi cha' ji'i y cui' Ni, ñati nu taquiyá' ji'i cha' nu nchcui' Ni. ⁶ Lo'o cu'ma ni, cua ngusubi Ni ji'i ma cha' caca ma ñati ji'i Jesucristo.

⁷ Nscua na' quityi re cha' caa nde quichi Roma ca su ndi'i ma. Nda na' xlyo ni'i ji'i ma cuentya ji'i y cui' Ndyosi Sti na, cuentya ji'i Jesucristo nu Xu'na na, cha' ntsu'u tsa tyiquee y cui' Ndyosi ña'q Ni ji'i ma. Cua ngusubi Ni ji'i ma cha' tyucui tyiquee ma taca caca ma ñati ji'i Ni. Ndi'ya nti' na', cha' ña'q ti cua'ni y cui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni Ni cha' ti tyi'i tyiquee ma xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

Nti' tsa Pablo tsaa na'a xi ji'i ngu' bi'

⁸ Su nguxana ti quityi re, ndyu'ni tlyu na' ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya Jesucristo. Tso'o tsa nti' na' cha' cua ngusñi lcaa ty a'a ma cha' ji'i Jesús, ca lcaa quichi ndañi cha' jlya ti' ma cha' bi'. ⁹ Lo'o na' ni, cua ngujui cña jna' cha' chcui' na' cha' tso'o ji'i Jesucristo Sñi' y cui' Ndyosi lo'o xa' ñati; tyucui tyiquee na' ndyu'ni na' cña bi' cuentya ji'i Ni. Jlo ti' y cui' Ndyosi cha' lu'ba ti ndyi'u ti'

na' ji'í ma' laja lo'o nchcui' na'
lo'o y cui' Ni. ¹⁰ Lo'o jua'q̄ lcaa
tsa' ndijña na' chacuayá' ji'í
Ni cha' tsa'a na' slo cu'ma,
cha' tyi'í na' xi lo'o ma, cua
ñna'q̄ ca hora nu nti' y cui' Ni.
11 Nti' tsa na' tyacua tya'a na'
xi lo'o cu'ma, cha' cua nti'
na' ta' sca cuíí lo'o ma; Xtyi'í
y cui' Ndyosi laca nu xtyucua
'na, cha' taca jlya la ti' ma' ji'í
Jesús. Li' tyatí la ti' tyiquee
ma. ¹² Tso'o si caca cua'n'i na
cha' caca tyaatí la ti' tyiquee
tya'a na, cha' stu'ba ti xñi
tso'o la na cha' ji'í Jesús li'.

13 Cu'ma tya'a ngusñi na
cha' ji'í Jesús, nti' na' cha'
caca cuayá' ti' ma' ñi'yä nu
ntsu'u tyiquee na' ña'q̄ na' ji'í
cu'ma. Tyuu quiya' ngua ti'
na' caq̄ na' ca su ndi'í ma,
pana hasta juani bilya caja
ñi'yä caca nu caq̄ na'. Ñi'yä
nu ngua'n'i na' ca xa' loyuu
chalyuu, jua'q̄ cua nti' na'
cha' caca su ndi'í cu'ma; nti'
na' cha' taquiya' xa' la ñati
cha' ji'í Jesús, lo'o jua'q̄ nti' na'
cha' tya culu'u la na' cha' bi'
ji'í ma. ¹⁴ Cua ngulo Ni cña 'na
cha' tsa'q̄ chcui' lo'o ngu' xa'
tsu', masi ndi'í ngu' bi' quichi
tonu, masi ndi'í ngu' tyijyu' la
ca ne' quixi'; ngulo Ni cña jna'
cha' sca ti cha' chcui' na' lo'o
ngu', masi lo'o ngu' nu nchca
tsa ji'í, masi lo'o ngu' nu ná
ndyi'ya cuentya tsiya' ti. ¹⁵ Bi'
cha' nti' na' tsa'q̄ cha' chcui'
na' cha' tso'o ji'í y cui' Ndyosi
lo'o cu'ma ngu' Roma, ñi'yä
lo'o cua nda na' cha' bi' lo'o
xa' ñati.

*Tlyu tsa cha' tso'o nu
ntsu'u ji'í cha' nu nda Jesús*

cha' chcui' na lo'o ñati
16 Ná ntyuju'u ti' na' tsiya'
ti cha' culu'u na' cha' tso'o nu
ntsu'u ji'í Jesús ji'í ñati. Lijya
cha' bi' lo'o lcaa chacuayá' ji'í
y cui' Ndyosi, cha' cua'ni lyaá
Ni ji'í lcaa ñati nu xñi cha' ji'í
y cui' Ni. Tya clyo nda Ni cha'
tso'o bi' lo'o ngu' judío ti, li'
lo'o nda Ni cha' tso'o bi' lo'o
ngu' xa' tsu'. ¹⁷ Lo'o cuna na
cha' tso'o ji'í Jesús bi', li' caca
cuayá' ti' na ñi'yä ndu'n'i y cui'
Ndyosi cha' ca tso'o cresiya
ji'í ñati cuxi; xqui'ya cha' nu
jlya ti' na ji'í cña nu ngua'n'i
Jesús, bi' cha' taca caca tso'o
cresiya ji'í ñati cuxi na, sca
ti si xñi na cha' ji'í y cui' Ni.
Ndi'yä ndyu'u sca cha' nu
nscua lo quityi cusu': "Nu lo'o
jlya ti' na ji'í y cui' Ni cha' taca
cua'n'i Ni cha' caca tso'o cre
siya ji'na, li' caja sca chalyuu
nu ná nga'q̄ cha' tye ji'na".

*Yabe' nu ndyanu hichu' ñati
chalyuu*

18 Lo'o cuna na cha' ji'í
Jesús bi', li' ca cuayá' ti' na
cha' ñasi' tsa y cui' Ndyosi ca
su ntucua Ni nde cuq̄; xcube'
tsa y cui' Ni ji'í cua ña'q̄ ca ñati
cuxi. Na ñasi' Ni ji'í ngu' bi',
cha' cuxi tsa ndu'n'i ngu'; cuxi
tsa ngu' bi', lo'o jua'q̄ ná nda
ngu' chacuayá' cuna xa' ñati
lcaa ña'q̄ cha' liñi nu cua nda
y cui' Ndyosi lo'o ñati chalyuu.
19 Nchca cuayá' ti' ngu' cuxi
bi' lcaa lo cha' nu caca cuayá'
ti' ñati nquicha', cha' ji'í y cui'
Ndyosi, cha' cua ngulu'u y cui'
Ni cha' bi' ji'í ngu'. ²⁰ Y cui'
Ndyosi ni, ná nchca ji'na ña'q̄
na ji'í Ni ca su ntucua Ni nde
cuq̄, ni ná taca ca cuayá' ti'

na ñi'ya laca cha' ná tye chca cha' tlyu nu ndu'ni Ni. Pana tya lo'o nguxana chalyuu tya clyo, tya li' taca tyuloo na ji'li y cui' Ni; tya li' nguui ñi'ya caca cuayá' ti' na tilaca laca y cui' Ni, si clyana na ji'li Ni. Taca tyuloo ñati ji'li Ni lo'o ña'q ngu' ji'li lcaa lo na nu ngüiñá Ni. Bi' cha' ná ntsu'u cha' clyu ti' ji'li y cui' Ndyosi lo'o ñati cuxi bi'. ²¹ Masi nslo ngu' cuxi bi' tilaca laca y cui' Ni, ná ntaja'aq ngu' bi' cua'ni tlyu ngu' ji'li Ni; masi y cui' Ndyosi laca Ni, ná ndya ngu' bi' xlya'be ji'li Ni. Xcui' cha' cuxi ti ntsu'u tyiquee ngu'. Ngüichí yaa cha' hique ngu' cha' ná ntaja'aq ngu' xñi ngu' cha' liñi bi'. ²² Nacui ngu' cha' nchca tsa ji'li y cui' ca ngu', pana lye tsa ndyu'ni tyucuua ti' ngu' lo'o nchcui' ngu' jua'a; ple tsa ngu' xqui'ya cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. ²³ Ná nti' ngu' cua'ni tlyu ngu' ji'li y cui' Ndyosi nu laca loo la, la cui' Ni laca nu ná tye chalyuu ji'li tsiya' ti; ndiya la ti' ngu' cua'ni tlyu ngu' ji'li lcui ñati nu ndyijii ti. Lo'o jua'aq ndu'ni tlyu ngu' ji'li lcui quiñi nu ndacui nde cua, lo'o ji'li lcui na'ni nu ntucua quiya', lo'o ji'li lcui na'ni nu nsube' ne' ni' lo yuu; bi' laca cha' nu ndu'ni tlyu ngu' ji'li.

²⁴ Bi' cha' cua ngulaya' Ni ji'li ngu' cuxi bi'; juani cua nda Ni tyempo ji'li ngu' cha' caca suba' ngu', cha' cua'ni suba' ngu' lo'o tya'a ngu', sca lo cha' cuxi nu ntyuju'u tsa ti' na cha' chcui' na ji'li. ²⁵ Cua

nguxtyanu ngu' bi' lcaa cha' liñi nu ngulu'u y cui' Ndyosi ji'li ngu', ndiya la ti' ngu' cha' xñi ngu' lcua ti lo cha' cuiñi; ndu'ni tlyu ngu' ji'li jo'ó cuiñi, ndaquiya' ngu' ji'li lcui scaa na nu cua ngüiñá ti y cui' Ndyosi, nga'aa si'i ji'li y cui' Ni nu ngüiñá cha' bi' ndu'ni tlyu ngu'. La cui' y cui' Ndyosi nu ntsu'u tsa tyiquee na ña'q na ji'li, cha' xcui' tso'o ti ndu'ni Ni lo'o na laca Ni. Jua'aq laca cha' tu'ni.

²⁶ Nguxtyanu Ni ji'li ngu' cuxi lacua, cha' cua'ni suba' ngu' lo'o tya'a ngu'; sca lo cha' cuxi nu ná nti' na chcui' na ji'li lo'o ñati, bi' laca cha' cuxi nu ndu'ni ngu' bi'. La cui' ti nu ngu' cuna'aq nga'aa ndi'li lo'o ngu' qui'yu ñi'ya nu ndi'li cua ña'q ca ñati tso'o, xcui' lo'o tya'a cuna'aq ti ndu'ni ngu' cha' suba'; ²⁷ lo'o jua'aq nu ngu' qui'yu nga'aa ndi'li lo'o ngu' cuna'aq ñi'ya nu ndi'li ñati, ndacui tsa ti' ngu' ji'li xa' qui'yu, ndu'ni suba' ngu' lo'o tya'a qui'yu ngu'. Laja cuaña' ti ngu' nda y cui' Ndyosi cha' ti'li ji'li ngu', cha' cuxi tsa cña nu ndyu'ni ngu' bi'.

²⁸ Jua'aq laca ji'li ngu', cha' ná nti' ngu' tyuloo ngu' ji'li y cui' Ndyosi; bi' cha' nguxtyanu Ni ji'li ngu' cha' cua'ni ngu' cha' cuxi bi', nda Ni xi tyempo cua'ni ngu' ñi'ya nu nti' ti ngu' cua'ni ngu'. ²⁹ Ná tso'o tsiya' ti cña nu ndu'ni ngu' lo'o tya'a ñati ngu': xcui' cha' suba' ti ndu'ni ngu', cuxi tsa ndu'ni ngu'; ndacui tsa ti' ngu' ji'li scaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'li tya'a ñati ngu', ti'li

tsa ti' ngu' ña'q̄a ngu' ji'i tya'a
ngu'; nti' ngu' cha' tso'o la
caca ji'i ycui' ngu' que ji'i xa'
la tya'a ngu', pana nxuu tya'a
ngu' bi' hasta ndujuii ngu'
ji'i tya'a ngu'; ndu'ni ngu'
ngana ji'i tya'a ngu'; chiya'a
tsa cha' ntsu'u tyiquee ngu'
ña'q̄a ngu' ji'i tya'a ñati' ngu',
hasta nclo que ngu' cuentyu
ji'i tya'a ngu',³⁰ hasta nchcui'
ngu' cha' ti'i ji'i tya'a ngu';
liye' ti' ngu' ña'q̄a ngu' ji'i ycui'
Ndyosi, cha' suba' nchcui'
ngu'; tyixi ndu'ni ngu' lo'o
tya'a ngu', ndu'ni tyucuaa tsa
ti' ngu' lo'o tya'a ñati' ngu'.
Lo'o jua'a tya nclyana la ngu'
cha' cuxi nu cua'ni ngu', ni
ná ndaquiya' ngu' ji'i sti ngu',
ji'i xtya'a ngu'.³¹ Ni sca cha'
ná ndube ti' ngu' bi' tsiya'
ti; ná ndu'ni ngu' ni sca cña
nu cua nacuñi ngu' cha' cua'ni
ngu'. Ná ntsu'u tyiquee ngu'
ña'q̄a ngu' ji'i tya'a ngu', ñi'ya
ndu'ni ñati' tso'o; la cui' ti
ná ndu'ni tya'na ti' ngu' ji'i
tya'a ngu'.³² Nda ngu' bi'
cuentya cha' nu cua nchcui'
ycui' Ndyosi ji'i ngu', cha'
ntsu'u cha' cajaa ngu' bi'
xqui'ya cha' cuxi nu ndu'ni
ngu'. Masi jlo ti' ngu' cha'
bi', ná ndube ti' ngu' bi'; ña'q̄a
ti ndu'ni ngu' cha' cuxi bi'
ji'i ngu'. Lo'o jua'a tso'o tsa
ntsu'u tyiquee ngu' lo'o ña'q̄a
ngu' ji'i xa' ñati' nu ndyu'ni la
cui' tya'a cha' cuxi bi'.

2

*Liñi tsa cua'ni cuayá' ycui'
Ndyosi ji'i ñati' chalyuu*

¹ Lo'o cu'maq̄ ni, nchcui'
tsa ma ji'i sca cha' cuxi nu
ndyu'ni ñati'; pana ná caja
ñi'ya nu cua'ni clyu ti' Ni ji'i
ycui' ma, nu lo'o nclyotu ma
qui'ya nu ntsu'u ji'i xa' ñati,
lo'o jua'a ycui' ca ma ntsu'u
qui'ya bi' ji'i ma. Ñi'ya ndu'ni
cuayá' bese ji'i ñati cuxi, jua'a
ndu'ni ma, nu lo'o nchcui'
ma jua'a ji'i ñati'; pana stu'ba
ntsu'u qui'ya ji'i ma lo'o nu
ñati cuxi bi'.² Cua jlo ti'
ma cha' liñi tsa ndu'ni ycui'
Ndyosi lo'o nchcube' Ni ji'i
ngu' nu ndu'ni lcaa lo cha'
cuxi.³ ¿Ni cha' laca nti' ma
cha' ná caca ji'i cu'maq̄ ñi'ya
nu ndyaca ji'i nu ngu' cuxi
bi'? Cha' cuiñi, ná clyaa ma
ji'i ycui' Ndyosi nu lo'o cua'ni
cuayá' Ni ji'i lcaa ñati; na nsta
ma qui'ya ji'i ñati' bi', masi
ndu'ni ma la cui' tya'a cha'
cuxi nu ndu'ni ngu' bi'.⁴ ¿Ni
cha' laca ná ndube ti' ma cha'
tso'o tsa ntsu'u tyiquee ycui'
Ndyosi ña'q̄a Ni ji'na? Ntu-
cuá Ni cña ji'na, ndalo tsa tyi-
quee Ni ji'na; tso'o tsa nti'
ycui' Ndyosi ña'q̄a Ni ji'na, cha'
caja ñi'ya nu tya'achu' na ji'i
cha' cuxi nu ndiya tsa ti' na
ji'i.⁵ Ná ntaja'a ma taquiya'
ma ji'i cha' nu nchcui' ycui'
Ndyosi lo'o ma, ná ntaja'a ma
ca tyuju'u ti' ma tsiya' ti; bi'
cha' ndyanu cha' xcube' Ni
ji'i ma lo'o tyalaa tsä, nu lo'o
ña'q̄a ngu' cha' liñi tsa cua'ni
cuayá' Ni ji'i ñati' chalyuu.⁶ Tsä
bi' tya Ni ji'na tsa ña'q̄a
nu ngua'ni na lo'o nguti' na
chalyuu;⁷ sca chalyuu tso'o
nu ná nga'a cha' tye, bi' laca

nu ta Ni ji'i ngu' tso'o, nu ná nchca taja ti' ndu'ni ngu' cña tso'o lo'o tya'a ngu'. Xcui' ndya'q cha' tyiquee ngu' bi' ji'i cha' tso'o nu ntsu'u ca slo ycui' Ndyosi, xcui' ntí' ngu' cha' tyi'i tso'o ti ngu' cuentya ji'i Ni, xcui' ndube ti' ngu' ji'i chalyuu nu lijyä nde loo la.
⁸ Pana nu ñati cuxi ni, nu xcui' cha' ji'i y cui' ca ngu' ntsu'u tyiquee ngu', tlyu tsa cha' ti'i ta Ni ji'i ngu' bi'; ñasi' tsa ycui' Ndyosi ji'i lcaa ngu' bi', cha' ná ntaja'a ngu' taquiya' ngu' tsiya' ti ji'i lcaa cha' liñi nu nclyu'u Ni ji'i ngu', cha' ndijña tsa ti' ngu' ji'i cua ña'q ca cha' cuxi nu ña'q ngu'.
⁹ Xcube' tsa Ni ji'i ngu' bi' li', tlyu tsa cha' ti'i caca ji'i lcaa ñati chalyuu, cua ña'q ca ñati nu ndu'ni xcui' cha' cuxi. Clyo tyacua cha' ti'i bi' ji'i ngu' judío, li' la cui' jua'q tyacua ji'i ngu' xa' tsu', nu si'i ngu' judío laca ngu'. ¹⁰ Pana lcaa ñati nu ndu'ni cha' tso'o ni, ta y cui' Ndyosi cha' tso'o nu ntsu'u ca slo Ni ji'i ngu' bi'; cua'ni chì loo Ni ji'i ngu' bi' ca slo y cui' Ni li', cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ngu' li'. Clyo tyacua cha' tso'o bi' ji'i ngu' judío, lo'o li' la cui' jua'q tyacua ji'i ngu' xa' tsu'.

¹¹ Si'i cua laca ti ñati nu ndu'ni tyaca'a y cui' Ndyosi ji'i, sca ti cuayá' ndu'ni Ni lo'o cua ña'q ca ñati chalyuu.
¹² Ngu' xa' tsu' ni, masi bilya cuna ngu' lcaa cha' nu cua nda Moisés lo'o ngu' judío, pana tye cha' ji'i ngu' jua'q ti, si ntsu'u qui'ya ji'i ngu'. La cui' jua'q xcube' y cui' Ndyosi

ji'i ngu' judío, nu cua ndyuna cha' liñi nu nda jyo'o Moisés lo'o ngu'; si ntsu'u qui'ya ji'i ngu', cua'ni cuayá' Ni ji'i ngu' cuentya ji'i cha' nu nchcui' Moisés bi' li'. Lo'o jua'q sca ti cuayá' cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati nu ndu'ni cha' cuxi. ¹³ Ná caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi lo'o ndyuna ti na cha' liñi nu nda Ni lo'o na; sca ti si taquiya' na ji'i cha' bi', si cua'ni na lcaa ña'q cña nu ngulo Ni ji'na, li' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i Ni. ¹⁴⁻¹⁵ Ntsu'u ngu' xa' tsu' ni, cua laca ndu'ni ngu' ñi'ya nu nscua lo quityi ji'i y cui' Ndyosi, masi bilya cuna ngu' cha' bi'. Jua'q jlo ti' na cha' nchca cuayá' ti' ngu' bi' ni cña laca nu ntí' y cui' Ndyosi, xqui'ya cha' tyucui tyiquee ngu' ndu'ni ngu' tsa ña'q cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o ngu' judío sa'ni la, masi bilya ta Ni cha' lo'o ngu' xa' tsu' bi'; hique ti ngu' bi' nda'ya cha' tso'o nu ndu'ni ngu' lo'o ty'a ñati ngu'. Lo'o jua'q hora ti nda ngu' bi' cuentya cha' qui'ya laca lo'o ndyu'ni ngu' sca cha' cuxi, pana ná ntsu'u cha' culacua ti' ngu' lo'o ndu'ni ngu' sca cha' tso'o. ¹⁶ Jua'q caca lacua, nu lo'o tyu'u lubii lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ñati, tsä li' lo'o culo Ni cña ji'i Jesucristo cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati; la cui' tyempo bi' culotü Ni lcaa cha' nu ntsu'u cuaana ti ne' cresiya ji'i ngu'. Jua'q laca cha' nu nchcui' na' lo'o ñati laja lo'o nclyu'u na' cha' tso'o

ji'i ycui' Ndyosi ji'i ngu'!

*Cña nu ngulo ycui' Ndyosi
ji'i jyo'o Moisés cha' cua'ni
ngu' judío*

¹⁷ Pana nu cu'maq ni, nacui
ma cha' ngu' judío laca ma,
bi' cha' jlya tsa ti' ma ji'i lcaa
cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o
jyo'o Moisés nu ngua sa'ni.
Lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ma
lo'o xa' ñati, cha' nacui ma
cha' sca ti cu'maq laca ma ñati
ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁸ Na cua jlo
ti' ma ñi'yq laca cña nu nti'
ycui' Ndyosi cha' cua'ni ma,
nti' ma; cua nguscua Moisés
cha' bi' lo quityi cuentya ji'i
ma, bi' cha' cua nda la ma
xi cuentya ñi'yq laca sca cha'
tso'o, ñi'yq laca sca cha' cuxi.

¹⁹ Lo'o jua'a nti' ma, cha' ycui'
ma nchca ji'i ma culu'u ma
tyucuij liñi ji'i ñati nu ná jlo
ti'; nti' ma cha' taca ta ma
cha' lo'o ngu' nu ná ndyiji
ñi'yq nu caca cuayá' ti' ngu'
sca cha' liñi; ²⁰ nti' ma cha'
taca culu'u qui'i ma ji'i ñati
nu ná nduna tso'o, cha' ple
ti ngu' xi; nti' ma cha' caca
ma mstru ji'i ñati nu bilya
caca tsa'a tsiya' ti. Nti' ma
cha' caca ma jua'a, xqui'ya
cha' jlya tsa ti' ma cha' nu
nguscua jyo'o Moisés bi'; laja
cha' bi' nscua lcaa cha' nu
caca jlo ti' na, lcaa cha' liñi
nu ntsu'u nde chalyuu, nti'
ma. ²¹ Na nclyu'u ma ji'i tya'a
ñati ma tu'ni, ¿ni cha' laca ná
nchca culu'u ma ji'i ycui' ca ti
ma? Nacui ma cha' ná tso'o
cuaana ngu' na nu ntsu'u ji'i
xa' ñati. ¿Ha ná lo'o cu'maq tya
ntucuaana ma ntsu'u quiya'?

²² Nacui ma cha' ná tso'o

tyu'u cha' ji'i ngu' lo'o clyo'o
xa' ñati. ¿Ni cha' laca cha' lo'o
cu'maq ndu'ni ma cha' cuxi
bi' lacua? Si ná ndiya ti' ma
tsiya' ti lo'o ndu'ni tlyu xa'
ñati ji'i jo'ó nu si'i ycui' Ndyosi
laca, ¿ni cha' laca ndya'a ma
ntucuaana ma cha' tso'o nu
ntsu'u ne' laa ji'i ngu' bi'?
²³ Nacui ma cha' tso'o la
tsiya' ti laca cha' nu nda jyo'o
Moisés lo'o ma, pana ndyu'ni
tsa ma cha' cuxi lo'o ycui'
Ndyosi nu lo'o ná ndaquiya'
ma ji'i cha' bi'. ²⁴ Na ndu'ni
ti ma ñi'yq nu nacui quityi
cusu', quityi ji'i ycui' Ndyosi
nu nchcui' ndi'ya: "Cuxi tsa
nchcui' ngu' xa' tsu' ji'i ycui'
Ndyosi xqui'ya cu'maq". Jua'a
cha' nscua lo quityi.

²⁵ Jlya tsa ti' ma cha' nu
nacui cha' si'yu ma qui'ji ngu'
qui'yu sñi' ma lo'o tya cuañi'
ngu', cha' culacuá ngu'. Tso'o
tsa si lo'o taquiya' ma lcaa
cha' nu nda ycui' Ndyosi
lo'o jyo'o Moisés; pana si ná
taquiya' ma lcaa cha' bi', cua
laca ma ñi'yq si ná nsi'yu qui'ji
ma tsiya' ti li'. ²⁶ Lo'o jua'a
nu ngu' xa' tsu' nu ná nsi'yu
qui'ji ngu' ni, si taquiya' ngu'
bi' cha' nu nda Moisés lo'o
na, li' stu'ba ti tucuá ycui'
Ndyosi cha' ji'i ngu' bi', ñi'yq
ntucuá Ni cha' ji'i ngu' judío
tya'a na nu cua nsi'yu qui'ji
ngu'. ²⁷ Chañi cha' ná ngua'a
cuayá' lo qui'ji ngu' bi' jua'a;
ná ntsu'u cha' bi' ji'i ngu', cha'
ngu' xa' tsu' laca ngu'. Pana
si ndu'ni ngu' bi' lcaa cña nu
nti' Ni cha' cua'ningu', ta ngu'
cha' tyuju'u ti' ji'i cu'maq ngu'
judío, cha' ná ndaquiya' ma

ji'i cha' bi', masi cua ndyuna ma cha' liñi ji'i y cui' Ndyosi, masi cua ngua'a cuayá' lo qui ji mä. ²⁸ Si'i na tyucui tyiquee ngu' judío laca na lo'o tacati tsa ndyu'ni na ji'i y cui' Ni cha' ña'a ti ngu' ji'na. Ná caca cña jua'a, masi ngua'a cuayá' lo qui ji na; ²⁹ si'i jua'a laca na ngu' judío. Tyucui tyiquee ngu' judío laca na lo'o xñi tso'o na cha' ji'i y cui' Ndyosi; liñi la tyu'u cha' ji'na lo'o Ni si chca'a cuayá' ji'i y cui' Ndyosi ca ne' cresiya ji'na. Li' taca culo Ni cña ji'na lo'o Xtyi'i y cui' Ni, si'i lo'o sca cha' nu nscua lo quityi ti. Lo'o li' tso'o tsa cua'ni y cui' Ndyosi lo'o na, nga'aa si'i ñati chalyuu ti nu chcui' tso'o ji'na li'.

3

¹ Tso'o ti xi na cha' laca na ngu' judío lacua, tso'o xi cha' nsi'y u qui ji na, cha' jua'a ngulacua na. ² Ndi'ya laca sca cha' tso'o nu ntsu'u ji'na cha' laca na ngu' judío: Sca ti lo'o ngu' judío tya'a na cua nda y cui' Ndyosi cha' ji'i Ni tya clyo. ³ Masi ntsu'u xi ngu' judío nu nga'aa jlya ti' ji'i y cui' Ndyosi, ná culaya' Ni ji'i cua ña'a ca ngu' judío xqui'ya nu xti ti ñati bi'. ⁴ Ná nti' Ni cua'ni Ni jua'a. Xcui' cha' liñi ndu'ni y cui' Ndyosi lo'o ñati ji'i Ni, masi cha' cuiñi laca nu ndu'ni lcua ti lo ñati chalyuu. Cua nscua sca cha' ji'i y cui' Ndyosi lo quityi nu nchcui' ndi'ya:

Lo'o chcui' nu'u, li' caca cuayá' ti' ngu' cha' liñi

tsa ndu'ni nu'u; lo'o caca cuayá' jinu'u slo ñati, taca cua'ni lyaá nu'u ji'i y cui' ca li'.

⁵ Cha' nu na ni, ntsu'u tsa cha' cuxi nu ndyu'ni na; lo'o nu cha' cuxi bi' ni, ndu'ni cha' taca ca cuayá' la ti' na cha' liñi tsa laca y cui' Ndyosi. ¿Ñi'ya ta ñacui na li'? ¿Ha ná liñi ndu'ni Ni lo'o na? ¿Ha ná tso'o si xcube' Ni ji'na lo'o ndyu'ni na cha' cuxi? Ntsu'u ñati nu nchcui' jua'a. ⁶ Pana liñi tsa ndu'ni Ni. Ná caca xcube' Ni ji'i ñati chalyuu xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', si ná liñi ndu'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati.

⁷ Ná tyiquee' ñacui' ngu' cha' na cuiñi na'. Tso'o, cha' cuiñi nda na' lacua. Pana xqui'ya na', bi' cha' nchca cuayá' la ti' xa' ñati cha' liñi nu nda y cui' Ndyosi lo'o na; jua'a ndyu'ni tlyu la ngu' ji'i Ni xqui'ya na'. Ná ntsu'u cha' sta Ni qui'ya 'na lacua. ⁸ La cui' ti ná tso'o laca cha' cua'ni la na cha' cuxi cha' caca tso'o la cha' ji'na nde loo la; pana ntsu'u ngu' nu ñilo'o ji'i tya'a ngu' lo'o nchcui' ngu' cha' jua'a laca cha' cuxi nu nchcui' ya. Liñi tsa cua'ni y cui' Ndyosi lo'o xcube' Ni ji'i ngu' nu nchcui' cha' cuiñi ji'na jua'a.

Lcaa ñati ntsu'u qui'ya ji'i ngu' cuentya ji'i y cui' Ndyosi

⁹ Ndi'ya ñacui na lacua: Ná caca chcui' na cha' tso'o la na cha' laca na ngu' judío, cha' si'i cha' bi' tsiya' ti; cua ngua cuayá' ca ti' na cha' stu'ba ti ntsu'u cha' cuxi ji'i ngu' judío lo'o ji'i ngu' xa' tsu',

cha' ntsu'u tsa cha' cuxi nu
laca loo ji'i lcaa ñati chalyuu.
10 La cui' cha' nscua lo quityi
ji'i y cui' Ndyosi nu nchcui'
ndi'ya:

Ni tsaca ngu' ná ntsu'u nu
xcui' cha' tso'o ndu'ni;
11 ná ntsu'u ñati nu nchca
cuayá' ti' cha' ji'i y cui'
Ndyosi,

ná tucui nclyana ji'i y cui' Ni.
12 Cua ndyu'utsu' lcaa ngu'
ji'i tyucui liñi, stu'ba
ti ngua cuxi cresiya ji'i
lcaa ngu';

ná ntsu'u ni sca ñati nu xcui'
cha' tso'o ndu'ni.

13 Ñi'ya nti' xtyi'i tyucu nu
ntsu'u to' cuaá nu ty
lyiji tyacu'lo, jua'a laca
ngu' bi',

cha' xcui' cha' cuxi ndyu'u
tu'ba ngu'.

Lye tsa ñilo'o ngu' ji'i tya'a
ngu' laja lo'o nchcui' ti
ngu'.

Ñi'ya laca hitya tyaala nu
ntsu'u tu'ba cuaña,
jua'a laca ngu',

cha' tyaala tsa nchcui' ngu'.

14 Ná nxutacui ngu' cha' nda
ngu' qui'ya ji'i tya'a
ngu';

15 cujuui clya ngu' bi' ji'i tya'a
ngu', nti' ngu'.

16 Xcui' na cua ndu'ni ñu'u
ngu' ji'i tya'a ngu',
ndu'ni ngu' cha' ca
xñi' ti' xa' ñati macala
su ndya'a ngu' bi'.

17 Ná nslo ngu' ji'i tyucui liñi
nu cua'ni cha' ti' ti tyi'i
tyiquee ngu'.

18 Pana ná ntsii ngu' tsiya'
ti ña'a ngu' ji'i y cui'
Ndyosi, nacui' ngu'.

Jua'a cha' nscua lo quityi bi'.

19 Cua jlo ti' na cha' cua
nscua lcaa cha' cusu' bi',
cha' cube ti' ngu' judío nu
ntsu'u cha' ji'i lo'o cha' bi';
jua'a nguscua jyo'o cusu',
cha' cua nti' y cui' Ndyosi
cha' caca cuayá' ti' lcaa ñati
tyucui ña'a chalyuu cha' ná
caja ñi'ya nu cua'ni lyaá ngu'
ji'i y cui' ca ngu' lo'o Ni, cha'
nga'a cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i
ngu'. 20 Masi cua'ni na lcaa
ca cha' nu nguscua ngu' lo
quityi cusu' bi', ná caca ca
tso'o tyiquee na cuentya ji'i
y cui' Ndyosi lo'o ndyu'ni ti
na jua'a; tsa bi' ti cña ndu'ni
quityi bi', cha' caca cuayá' ti'
na cha' ntsu'u tsa qui'ya ji'na
cuentya ji'i y cui' Ndyosi.

*Cua'ni lyaá y cui' Ndyosi ji'i
ñati lo'o xñi ngu' cha' ji'i Jesu-
cristo*

21 Lo'o juani cua ngutu'u
tucua sca cha' cucui nde
chalyuu, ná stu'ba tsiya' ti
cha' bi' lo'o cha' cusu' bi'.
Lo'o nclyu'u y cui' Ndyosi cha'
bi' ji'na, li' caca cuayá' ti' na
ñi'ya caca ca tso'o cresiya
ji'na cuentya ji'i y cui' Ni. Cua
nscua xi cha' nu nchcui' ji'i
cha' bi' lo quityi cusu' bi',
masi lo quityi nu nguscua
jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i
y cui' Ndyosi nchcui' Ni lo'o
ñati sa'ni. 22 Nchcui' quityi
cha' cua'ni y cui' Ndyosi
cha' caca tso'o cresiya ji'na
cuentya ji'i y cui' Ni, si xñi
na cha' ji'i Jesucristo. Stu'ba
ti cua'ni Ni lo'o ca ta'a na
nu laca na ngu' judío; jua'a
lo'o lcaa ñati nu cua ngusñi
cha' ji'i y cui' Ndyosi ca chaca

tsu' chalyuu, stu'ba ti cua'ni Ni lo'o lcaa ñati. ²³ Lcaa na ntsu'u qui'ya ji'na cuentya ji'í y cui' Ndyosi, cha' ná ngua'ni na tsiya' ti cña nu nti' Ni cha' cua'ni na. ²⁴ Pana cua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'na, cha' tso'o ti ntsu'u tyiquee Ni ña'q Ni ji'na; sca cha' tso'o nu ngua'ni ti Ni cuentya ji'na laca, cha' tlyu tsa cña nu ngua'ni y cui' Jesucristo cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'na, nu lo'o ngujuii yu lo crusi cha' cua'ni lyaá yu ji'na. ²⁵ Nda y cui' Ndyosi ji'í Jesús ñaa chalyuu cha' tyaja'q yu cajaa yu; masi y cui' yu chcube' yu cña loo lcaa ñati chalyuu, cha' qui'ya y cui' yu yabe' nu ntsu'u ji'na. Caca cha' bi' ji'na si tyaja'q na xñi na cha' ji'í Jesús. Lo'o jua'a nti' Ni culu'u Ni ji'na cha' xcui' cha' liñi ndu'ni Ni lo'o na, masi ná ngua'ni cuentya Ni ji'í qui'ya nu ntsu'u ji'í jyo'o cusu' ji'na; pana ndalo tsa tyiquee Ni ji'í ngu' bi' li'. ²⁶ Nu juani ngulu'u Ni ji'na cha' liñi tsa ndu'ni y cui' Ni; jua'a taca ji'í Ni cua'ni lubii cresiya ji'í scaa na, si tyaja'q na xñi na cha' ji'í Jesús.

²⁷ Cha' cuiñi nchcui' na si ñacui na cha' nchca tsa ji'í y cui' ca na ñati chalyuu, cua'ni na cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'í y cui' Ndyosi. Ná taca. Lye tsa ndyu'ni tyucuaa ti' na lo'o Ni si jua'a nti' na. ¿Ñi'ya jua'a? Ná nchca ji'na cua'ni na cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'í y cui' Ndyosi lo'o taquiya' ti na lcaa cha' cusu',

sca ti nu lo'o xñi na cha' ji'í Jesús caca tso'o cresiya ji'na. Pana nga'aa tso'o chcui' na cha' tyixi li', cha' si'i y cui' na laca nu ndu'ni cha' ca tso'o cresiya ji'í y cui' ca na. ²⁸ Bi' cha' ni na' ji'í ma cha' ntsu'u sca ti ña'a, ñi'ya nu caca ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'í y cui' Ndyosi; ntsu'u cha' xñi na cha' ji'í Jesús, masi ná nchca ji'na cua'ni na lcaa lo cha' cusu' nu nguscua ngu' sa'ni.

²⁹ Si'i sca ti ji'í ngu' judío ti laca y cui' Ndyosi loo, lo'o ji'í ngu' xa' tsu' laca Ni loo.

³⁰ Chañi tsa laca cha' bi', cha' sca ti y cui' Ndyosi laca loo tyucui ña'q chalyuu; ná ntsu'u chaca nu laca loo la. Cua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'í ngu' judío lo'o xñi ngu' cha' ji'í Ni; la cui' jua'a cua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'í ngu' xa' tsu', nu lo'o xñi ngu' bi' cha' ji'í Ni.

³¹ Tso'o lacua. Na jlya ti ti' na ji'í cña nu ngua'ni Jesús, tsa bi' ti cha' cua'ni na cha' clyaa na ji'í lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'na. ¿Ha nga'aa ntsu'u cha' taquiya' na lcaa cha' nu nguscua jyo'o cusu' cha' cua'ni na lacua? Si'i cha' bi', masi tso'o la taquiya' na cha' cusu' bi' juani, nu lo'o ngusñi na cha' ji'í Jesús.

4

Ñi'ya ngua ji'í Abraham

¹ Juani ta na' sca cha' lo'o ma ñi'ya ngua ji'í Abraham, nu jyo'o cusu' ji'na nu ngua tya sa'ni. ² Y cui' ca Abraham ni, ná ngua cua'ni yu cha' ca

tso'o cresiya ji'i y cui' ca yu cuentya ji'i y cui' Ndyosi, ni ná ngua ji'i yu xacui yu cha' ji'i y cui' Ndyosi cha' ngua ji'i y cui' yu. ³ Nde laca cha' nu nscua lo quityi ji'i y cui' Ndyosi: "Ngusñi Abraham cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o yu; bi' cha' ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o yu cha' caca tso'o cresiya ji'i yu, xqui'ya cha' jlya ti ti' yu ji'i Ni". Jua'a nscua lo quityi bi!. ⁴ Lo'o ndya'a na ne' xña ji'i ñati ni, nda ngu' xcaya' na li'; si'i na nda laja ti ngu' cñi ji'na, cñi nu ndacui ngu' ji'na laca, cha' ngua'ni na cña. ⁵ Pana nu lo'o jlya ti ti' na ji'i Jesús cha' ngulotsu' yu yabe' nu ntsu'u ji'na, li' taca xquiñi Ni cha' ji'i Ni lo'o na cha' caca tso'o cresiya ji'na, masi ná sca na ndacui Ni ji'na. ⁶ Tya sa'ni la nacui jyo'o David cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ñati nu cua laca ngua'ni lubii y cui' Ndyosi cresiya ji'i. Cua nacui Ni cha' lubii cresiya ji'i ngu', masi ná sca cña ngua'ni ngu' cuentya ji'i Ni cha' caca lubii y cui' ngu'. ⁷ Li' nacui David ndi'ya:

Tso'o ntsu'u tyiquee na lo'o cuai'ni clyu ti' Ni ji'na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na, lo'o culotsu' Ni yabe' nu ntsu'u ji'na, nacui.

⁸ Tso'o ntsu'u tyiquee na si nga'aa cuai'ni Ni cuentya ji'i lcaa cha' cuxi nu cua ngua'ni na.

⁹ Si'i xcui' ngu' judío ti nu tso'o ntsu'u tyiquee ngu' jua'a, taca ñacui na cha' lo'o ngu' xa' tsu' caca tso'o

tyiquee ngu' jua'a. Cua nchcui' ca ti na cha' ngusñi Abraham cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o yu, bi' cha' cua nacui Ni ji'i yu cha' ca tso'o cresiya ji'i yu cuentya ji'i y cui' Ndyosi, xqui'ya cha' jlya ti ti' yu ji'i Ni. ¹⁰ ¿Ni jacua' ngua cha' bi'? ¿Ha cua laca cha' cua nsi'yu lo quiñi yu ñi'ya nu ndu'ní ngu' judío cha' clyacua' ngu'? Si'i. Tya lyiji xi'yu ngu' quiñi yu tyempo bi'; ¹¹ ca tiya' la, li' ngulacua' yu jua'a. Sca cuayá' ti ngua bi', cha' caca cuayá' ti' ngu' cha' ngua tso'o cresiya ji'i yu cuentya ji'i y cui' Ndyosi, nu lo'o jlya ti ti' yu ji'i Ni. Yala la ngua cha' ngusñi yu cha' ji'i y cui' Ndyosi, tiya' la ngulacua' yu. Bi' cha' lcaa mä nu ntsu'u mä xa' tsu' nu ngusñi mä cha' ji'i Jesús, laca mä ñi'ya laca si Abraham laca jyo'o cusu' ji'i mä nu yaä chalyuu tya clyola. Lo'o xñi cua ña'a ca na cha' ji'i Jesús, li' quiñi cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o na cha' caca lubii cresiya ji'na. ¹² La cui' jua'a laca tyiquee ngu' judío tya'a na nu stu'ba ti ngusñi cha' ji'i Jesucristo lo'o na. Chañi cha' Abraham ngua jyo'o cusu' ji'i ngu'; pana tso'o la cha' jlya ti ti' ngu' ji'i y cui' Ndyosi, ñi'ya jlya ti' nu jyo'o Abraham bi', masi tya lyiji clyacua' yu.

Ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o ñati xqui'ya cha' jlya ti' ngu' ji'i cña nu ngua'ni Jesús

¹³ Lo'o jua'a ngua cha' ngüiñi cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham, lo'o ñati

ji'i Abraham nu ñaa chalyuu ca tiya' la; nacui Ni cha' tyucui ña'a chalyuu caca ji'i ngu' bi' ca tiya' la. Pana bilya ta Ni cha' lo'o jyo'o Moisés nu ngua li', cha' bilya cala nu Moisés bi'; bi' cha' ná ndaquiya' jyo'o Abraham ji'i cña nu ngulo Moisés, cha' tya lyiji caja cha' bi' ji'i ngu'. Ngua tso'o cresiya ji'i ngu' bi' cuentya ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya cha' jlya ti' ngu' ji'i cha' nu nchcui' Ni, bi' cha' ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o ngu'. ¹⁴ Ná nti' y cui' Ndyosi cha' tsa lo cua ti ngu' caja chalyuu cucui ji'i ngu', ngu' nu taquiya' ji'i lcaa cha' nu nda jyo'o cusu' lo'o ngu'; tya nti' Ni cha' xñi cua ña'a ca ñati cha' ji'i Jesús, cha' jua'a ti taca quiñi cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ngu' li'. ¹⁵ Xcui' na xcube' ti Ni ji'na, nu lo'o caca cuayá' ji'na slo y cui' Ndyosi cuentya ji'i cha' cusu' bi'; pana ná caja ñi'ya nu sta Ni qui'ya ji'na si ná nscua sca cha' nu ndaca'a ji'na jua'a.

¹⁶ Ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o jyo'o Abraham lo'o ngusñi ti yucha' ji'i Ni, cha' caca cuayá' ti' lcaa na cha' xcui' cha' tso'o ntsu'u tyiquee Ni; bi' cha' nda Ni cha' bi' lo'o na. Ndyanu cha' bi' ji'i lcaa ñati ji'i Abraham nu cala chalyuu ca nde loo la. Ni si'i tsa lo cua ti ñati nu taquiya' ji'i cha' cusu' ti laca nu tyanu cha' tso'o bi' ji'i, la cui' jua'a tyanu cha' bi' ji'i lcaa ñati tya'a na nu xñi na cha' ji'i y cui' Ndyosi ñi'ya ngusñi y cui' Abraham cha' ji'i Ni; jua'a nti' na lo'o nacui

na cha' sti lcaa na ngua jyo'o Abraham bi' cuentya ji'i y cui' Ndyosi. ¹⁷ Ndi'ya nchcui' cha' nu nda Ni lo'o Abraham, nu nscua lo quityi: "Cua nda na' chacuayá' cha' caca nu'u sti tyuu lo tya'a ñati nu catu chalyuu nde loo la", nacui Ni ji'i Abraham. Cua ngüiñi cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham sa'ni, cha' ngusñi yu cha' nu cua nchcui' y cui' Ndyosi lo'o yu, la cui' Ni nu ndyu'ni cha' tyu'u jyo'o chaca quiya'. Lo'o jua'a ngulo Ni cña cha' tyu'u tucua lcaa cha' nde loo la, cha' nu cua nacui Ni ji'i yu lo'o nchcui' Ni ñi'ya si cua laca ndi'i cha' bi' ji'i yu nu ngua li'.

¹⁸ Masi ngua ti' jyo'o Abraham cha' ná caja sñi', ná ndube ti' yu; jlya ti' yu ji'i y cui' Ndyosi, ntajatya yu ni jacua' caja sñi' yu. Bi' cha' ngua jyo'o Abraham sti tyuu tya'a ñati nu ndyatü lo yuu ca nde loo la, ñi'ya nu cua nchcui' Ni lo'o yu: "Quiña'a tsa ñati tyu'u jinu'u tyempo nde loo la", nacui Ni ji'i yu.

¹⁹ Ná ngujlyaa ti' Abraham cha' bi'; ña'a ti jlya ti' yu cha' nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o yu, masi ndube ti' yu cha' ngusu' tsa yu, cha' cua tyalaa ti sca siyento yija ntsu'u yu. Jlo ti' yu cha' cua ngulala ti cajaa tyucuaa ngu', lo'o y cui', lo'o ma' Sara clyo'o yu; nga'aa ntsu'u tyempo cha' caja sñi' Sara, ngua ti' yu. ²⁰ Pana ná nguta'achu' yu, ná ngujlyaa ti' yu cha' nu cua nchcui' Ni lo'o yu; jlya tso'o

ti' yu cha' bi'. Ngua'ni tlyu yu ji'i y cui' Ndyosi, ²¹ cha' jlo ti' yu cha' taca ji'i Ni cua'ni lyiji Ni ji'i cha' nu ngüiñi ji'i Ni lo'o yu. ²² Bi' cha' nda Ni chacuayá' cha' caca tso'o cresiya ji'i yu, xqui'ya cha' jlyaa tsa ti' yu ji'i Ni.

²³ Jua'a nscua lcaa cha' bi' lo quityi nu nchcui' cha' ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o nu Abraham bi', cha' ngua tso'o cresiya ji'i yu lo'o ngusñi ti yu cha' ji'i y cui' Ni. Si'i cuentya ji'i jyo'o Abraham ti nscua cha' bi', ²⁴ masi lo'o cuentya ji'na nscua cha' caca jua'a; lo'o ji'na cua nchcui' y cui' Ndyosi cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i y cui' Ni si xñi na cha' ji'i Ni, la cui' Ni nu ngua'ni cha' ndyu'ú Jesús nu Xu'na na chaca quiya' lo'o ngujuui yu. ²⁵ Nda Ni chacuayá' cujuii ngu' ji'i Jesús, cha' cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'na; lo'o li' ndyu'ú Jesús chaca quiya', cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi.

5

*Ni'ya caca lo'o caca stu'ba
cha'ji'i ngu' lo'o y cui' Ndyosi*

¹ Jua'a laca lacua; xqui'ya cha' ngusñi ti na cha' ji'i Jesús, bi' cha' cua ngua tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi. Lo'o li' ti ti ndi'i tyiquee na, stu'ba ti ntsu'u cha' ji'na lo'o y cui' Ndyosi xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na. ² Tso'o tsa ndyu'ni y cui' Ndyosi lo'o na chacuayá' ji'i Cristo, nu lo'o ngusñi na cha'

ji'i nu Cristo bi'. Ngua'ni Ni cha' ntsu'u cha' ji'na lo'o y cui' Ni, bi' cha' nga'aa ntsu'u cha' ty'a'achu' na ji'i Ni; tso'o tsa ntsu'u tyiquee na, cha' jlo ti' na cha' ca tiya' la caja sca se'i nu tso'o tsa su tyi'i na ca su ntucua y cui' Ndyosi, cha' jua'a tso'o ti ndu'ni Ni lo'o na. ³ Masi juani tso'o ntsu'u tyiquee na laja lo'o ndi'i na chalyuu; masi lya' tsa ti' ngu' ji'na, jlo ti' na cha' taca talo na lo'o nchcube' na jua'a. ⁴ Lo'o ngualoo cha' ti'i bi', cua jlo ti' na cha' cua ngua'ni cuayá' ti Ni ji'na. Lo'o li' si ña'a ti tyaa tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi, li' cua ndu'ti' na cha' caca tso'o ji'na nde loo la. ⁵ Lo'o jua'a si'i sca cha' nu nda ti ti' na laca cha' bi', sca cha' chañi laca bi', cua'ni Ni ji'i. Cua ngua'ni Ni cha' ca tii cresiya ji'na, cha' ntsu'u tsa tyiquee y cui' Ndyosi ña'a ni ji'na; ngua'ni Ni jua'a nu lo'o nda Ni Xtyi'i y cui' Ni ji'na.

⁶ Jlo ti' na cha' ná caca cua'ni lyaá na ji'i y cui' ca ti na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na; pana lo'o ndyalaa la cui' hora nu ngusta y cui' Ndyosi, li' ngujuuii Jesús xqui'ya na, ñati cuxi na. ⁷ Tlyu tsa cha' cua'ni na si tyaja'a na cajaa na cha' caja ñi'ya nu cua'ni lyaá na ji'i chaca ñati; masi sca ñati nu xcui' cha' tso'o ndu'ni, ná nti' na cajaa na cuentya ji'i yu. Sca ti si sca ñati nu tso'o tsa ndu'ni laca bi', tso'o tsa nchcui' lo'o tyaa, ná tyiquee' tyaja'a sca ngu' cajaa cuentya ji'i ñati bi', si caca cua'ni lyaá ngu' ji'i nu ñati bi' li'. ⁸ Pana

ju'a^q ngua'ni y cui' Ndyosi lo'o na, cha' culu'u Ni ji'na cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña^q Ni ji'na; nda Ni ji'i Cristo cha' cajaa cuentya ji'na, masi tya ntsu'u tsa qui'ya ji'na. ⁹ Tso'o lacua. Cua laca ngua tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi, xqui'ya cha' ndyalú tañi y cui' Cristo lo'o ngujuii yu lo crus. La cui' ju'a^q cua liyáa nclyaá na juani; xqui'ya Cristo nga'aa xcube' Ni ji'na lo'o tye chalyuu. ¹⁰ Tya'a cusu^q y cui' Ndyosi ngua na; pana juani ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Ni, nu lo'o ngujuii Sñi' y cui' Ni lo crus. Bi' cha' juani ngua t^q cha' ji'na lo'o y cui' Ndyosi, lo'o jua'^q cua'ni lyaá Ni ji'na xqui'ya cha' cua ndyu'ú nu Jesús bi' chaca quiya'. ¹¹ Ni si'i tsa lo cua ti cha', masi lo'o cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na ña^q na ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na, cha' bi' laca nu ngua'ni cha' caca ca stu'ba cha' ji'na lo'o Ni.

Xqui'ya sca ti ñati ngua cuxi chalyuu

¹² Cua ngua cha', xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni sca ti jyo'o cusu' nu naa Adán, bi' cha' nguxana cha' ntsu'u qui'ya ji'i ñati chalyuu; bi' cha' ntsu'u cha' ndyijii ñati. Lo'o jua'^q tiya' la ntsu'u cha' cajaa lcaa na, cha' ntsu'u qui'ya ji'i lcaa na. ¹³ Jua'^q ntsu'u qui'ya ji'i ñati chalyuu nu ngua tya clyo, masi bilya culo y cui' Ndyosi cña cha' ná cua'ni ngu' cha' cuxi tyempo bi'. Tsa bi' ti cha', ná nacui

ngu' cha' qui'ya ngua, cha' ná jlo ti' ngu' cha' ná ndiya ti' Ni cña cuxi nu ndyu'ni ngu'. ¹⁴ Tya lo'o ngutu'ú nu Adán bi' chalyuu, hasta ca lo'o nda y cui' Ndyosi cha' lo'o jyo'o Moisés, xcui' ngujuii ñati xqui'ya cha' ntsu'u tsa qui'ya ji'i ngu', masi ná stu'ba cha' cuxi nu ngua'ni ngu' bi' ñi'yáa nu ngua'ni jyo'o Adán tya clyo, nu lo'o ná ndaquiya' yu sca cña nu ngulo y cui' Ndyosi ji'i yu. Sca lo ti cña ngua'ni jyo'o Adán, sca ti cha' cuxi ngua'ni yu; pana nu Jesucristo nu ñaa chalyuu tiya' la ni, chaca lo cña ngua'ni yu, cña tso'o ngua'ni.

¹⁵ Nu jyo'o Adán ni, nguxtyanu yu yabe'hichu'na xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni y cui' ca yu; xqui'ya sca ti nu qui'yu bi' ngua cuxi chalyuu tya li', bi' cha' quiña'a^q tsa ñati ndyijii. Pana juani ni, xqui'ya sca ti ñati nu naa Jesucristo, chaca lo cha' nda y cui' Ndyosi lo'o na, sca cha' tso'o tsa laca bi'; tlyu tsa cha' tso'o nu ngua'ni y cui' Ndyosi cuentya ji'na li'. Nacui Ni cha' laja ti taca cua'ni lyaá Ni ji'na ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'na. Lo'o jua'^q quiña'a^q tsa ñati laca nu ndyu'ni Ni cha' ndyaca lubii cresiya ji'i ngu'. ¹⁶ Ná stu'ba ndyu'u cha' ji'i cña nu ngua'ni jyo'o Adán lo'o cña nu ndyu'ni y cui' Ndyosi. Nu Adán bi' ni, sca ti cha' cuxi ngua'ni yu su clyo, lo'o li' ndyanu yabe'hichu' yu; lo'o jua'^q ndyanu

yabe' hichu' lcaa na lo'o tya'a na juani xqui'ya cha' cuxi bi'. Lo'o juani quiña'q̄ tsa cha' cuxi ndu'ni na lacua. Pana Jesús ni, sca cña laja ti ngua'ni cuentya ji'na nu lo'o ngua'ni lyaá ji'na jil'i nu cuxi; ngua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'li y cui' Ndyosi li'. ¹⁷ Ntsu'u cha' cajaa na xqui'ya qui'ya nu ntsu'u jil'i nu sca ti Adán bi', masi sca ti cha' cuxi ngua'ni yu; pana tlyu la cña ndyu'ni y cui' Ndyosi cuentya ji'na juani, nu lo'o ndyu'ni lubii Ni cresiya ji'na. Quiña'q̄ tsa cha' xlya'be ngua'ni Ni lo'o na; jua'q̄ caja chalyuu cucui ji'na juani xqui'ya Jesucristo, masi sca ti ñati laca bi'.

¹⁸ Ndi'yq̄ ngua li': lo'o ngua'ni jyo'o Adán cha' cuxi bi', la cui' jua'q̄ ndyanu yabe' hichu' na, lo'o hichu' lcaa tya'a ñati na. Pana ndi'yq̄ ndyu'u cha' lo'o ngua'ni Jesucristo sca cha' tso'o: li' laja ti ngua'ni Ni cha' cuityi Ni yabe' nu ntsu'u hichu' na, cha' caja chalyuu nu ná nga'q̄ cha' tye ji'na. ¹⁹ Tya clyo cua ntsu'u sca ñati nu ná ndaquiya' jil'i cña nu ngulo y cui' Ndyosi jil'i yu, bi' cha' ndyanu qui'ya jil'i lcaa na lo'o tya'a na juani. Lo'o tiya' la li', yaq̄ chaca ñati nu ndaquiya' jil'i cña nu ngulo Ni jil'i; xqui'ya nu bi' ndyaca tso'o cresiya jil'i lcaa na cuentya jil'i y cui' Ndyosi juani.

²⁰ Nu lo'o cuna na ni cña laca nu nclyo y cui' Ndyosi jil'i na, li' nchca cuayá' la ti'

na ñi'yq̄ laca qui'ya nu sta Ni ji'na. Masi ndube tsa ti' na cha' ntsu'u tsa cha' cuxi jil'i na, la cui' jua'q̄ jlo ti' na cha' ntaja'q̄ Ni cua'ni lyaá Ni jil'i na; jlo ti' na cha' nchca jil'i Ni, cha' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na. ²¹ Nu cuxi laca loo jil'i na, bi' cha' ndyijii na; pana juani nti' y cui' Ndyosi caca Ni loo jil'i na, cha' tya'na tsa ti' Ni jil'i na. Lo'o caca tso'o cresiya ji'na cuentya jil'i Ni, li' ta Ni sca chalyuu nu ná nga'q̄ cha' tye jil'i na xqui'ya Jesús nu Xu'na na.

6

Xqui'ya Cristo, bi' cha' taca caja chalyuu cucui jil'i ñati

¹ Ndi'yq̄ ñacui na lacua: Ná tso'o si ña'q̄ ti tya cua'ni na cha' cuxi, cha' li' tya quiña'q̄ la cha' tso'o cua'ni y cui' Ndyosi lo'o na, nti' na. ² Ná tso'o tsiya' ti cua'ni na ñi'yq̄ nu ngua'ni na sa'ní la. Juani laca na ñi'yq̄ laca si cua ngujuii na lo'o Cristo, cha' xa' tyucuii tsaa na juani; ná tso'o si ña'q̄ ti tya cua'ni na cha' cuxi lacua. ³ Nu lo'o ntyucuatyá ngu' jil'i na lo'o nguxana ca ti cha' tyu'u cha' jil'i na lo'o Jesucristo, li' ñi'yq̄ si na cua ngujuii na stu'ba ti lo'o Jesús, jua'q̄ ngua. ⁴ Lo'o ntyucuatyá ngu' jil'i na, ndyaa na ne' hitya li', ñi'yq̄ laca si cua ndyaa na nguatsi' na stu'ba ti lo'o Cristo ne' cuaá. Ca bi' ntsiya jyo'o na, cha' taca tyu'u na chaca quiya', ñi'yq̄ lo'o ngutu'u na nde lo hitya, cha' jua'q̄ tlyu tsa cha' nu ngua'ni y cui' Ndyosi Sti yu

nu lo'o ndyu'ú Cristo chaca quiya'. Lo'o jua'a caja sca chalyuu cucui ji'na xqui'ya Cristo.

⁵ Jua'a ndyaca cha' cua laca ntsu'u cha' ji'na lo'o nu Cristo bi'. Ngujuii yu nu lo'o ngüityi yu qui'ya nu ntsu'u ji'na. Lo'o na ni, ñi'yä laca si na cua ngujuii na, jua'a laca na; pana lo'o tyu'ú na chaca quiya', li' caja chaca chalyuu cucui ji'na, ñi'yä lo'o ndyu'ú Jesús chaca quiya!. ⁶ Cuxi tsa ñati ngua na; pana juani laca na ñi'yä laca si lo'o na ngujuii na lo sca crusí lo'o ngujuii y cui' Jesús, cha' ngüityi yu tsiya' ti cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'na li'. Bi' cha' juani nga'aa caca ji'í cha' cuxi bi' caca loo ji'na chaca quiya!. ⁷ Lo'o cua ngujuii sca ñati ni, cua ndye cha' ji'í lo'o qui'ya nu ntsu'u ji'í nde chalyuu li!. ⁸ Lo'o na laca na jua'a, nu lo'o ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, cha' laca na ñi'yä si cua ngujuii na lo'o Cristo; lo'o li' caca na ñi'yä laca si cua ndyu'ú na lo'o Cristo chaca quiya!. ⁹ Jlo ti' na cha' cua ngulo Ni ji'í Cristo ca su ntsiya nguatsi' yu; nga'aa cajaa yu chaca quiya', nga'aa caca tyatsi' yu chaca quiya!. ¹⁰ Cua ngujuii Cristo, cha' sca ti quiya' cua'ni tye Ni ji'í lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'í ñati chalyuu na; lo'o li' cua ndyu'ú yu chaca quiya', cha' tyucui tyempo tyi'í yu cuentya ji'í y cui' Ndyosi Sti yu. ¹¹ Lo'o jua'a cu'mä ni, ñi'yä si cua ngua'ni tye mä tsiya' ti ji'í cha' cuxi

nu ntsu'u ne' cresiya ji'í mä, jua'a culacua ti' mä; ñi'yä si cua ndyu'ú mä chaca quiya' cha' xcui' cua'ni mä cña ji'í y cui' Ndyosi stu'ba ti lo'o Jesucristo nu Xu'na na, jua'a culacua ti' mä.

¹² Bi' cha' juani nga'aa ta mä chacuayá' cha' caca loo cha' cuxi bi' ji'í mä lo'o ndi'í mä nde chalyuu. Ná tso'o cha' taquiya' na ji'í lcaa lo cha' cuxi nu jña ti' na cha' cua'ni na ji'í, cha' laca na ñati chalyuu ti. ¹³ Ni sca ti tsu' ya' mä, ni sca ti tsu' quiya' mä, ná ta mä ji'í cha' jña nu xña'q, cha' ná caca mä msu ji'í nu bi', cha' ná cua'ni mä cha' cuxi lo'o. Xa' ña'a culacua ti' mä juani; ta mä tyucui ña'a mä cha' caca mä cuentya ji'í y cui' Ndyosi, ñi'yä laca si ngujuii mä tsaca quiya', lo'o li' xa' ndyu'ú mä chaca quiya!. Bi' cha' juani nga'aa cha' ta mä tyucui ña'a mä cha' cua'ni mä cña ji'í y cui' Ndyosi, laja lo'o ndu'ni mä cha' tso'o ca su ndi'í mä. ¹⁴ Nga'aa si'i nu cuxi nu ntsu'u chalyuu nu caca loo ji'í mä juani. Si'i xcui' cha' ntsii ti ti' mä tyi'í mä chalyuu, ñi'yä si lo'o nchcube' tsa cha' cusu' bi' ji'í mä; taca tyi'í tso'o ti mä chalyuu juani, cha' xcui' tlyu tsa cha' tso'o nu ndyu'ni Ni lo'o mä.

Nga'aa cha' cui'ya ngu' cuentya tilaca laca nu laca loo ji'í ngu'

¹⁵ Ná tso'o ñacui na cha' juani nga'aa ntsu'u cha' taquiya' na ji'í cha' cusu' bi', cha' ndaquiya' na ji'í cha'

nu nchcui' ycui' Ndyosi nu xcui' cha' xlyab'e ti ndu'ni lo'o na. Ná tso'o laca si ty a cua'ni la na cha' cuxi li', cha' nga'aa ntsu'u chacuayá' ji'na cha' cua'ni na jua'a. ¹⁶ Nu lo'o ndya'a na ne' xñá ji'i sca ñati ni, taquiya' na sca cña nu culo ñati bi' ji'na li'; jlo ti' na cha' nu ñati bi' laca xu'na na, lo'o jua'a nga'a cha' taquiya' na ji'i cha' nu nchcui' nu xu'na bi'. Lo'o nu cuxi nu ndyu'ni cha' caca na cuxi ni, si ndyu'ni cha' cuxi bi' cha' laca bi' loo ji'na, li' ntsu'u cha' cajaa na tsiya' ti; pana si ycui' Ndyosi laca loo ji'na, taquiya' na ji'i cha' nu nchcui' Ni li', caca tso'o cresiya ji'na li'. ¹⁷⁻¹⁸ Tso'o tsa nti' na' cha' tyucui tyiquee mä ndyu'ni mä cña ji'i ycui' Ndyosi, tsa ña'a cha' nu ngulu'u ngu' ji'i mä. Nu cha' cuxi, bi' laca nu ngua loo ji'i mä; pana lo'o cua ngulaá mä ji'i nu cuxi bi', li' nguxana mä ndu'ni mä cña cha' caja chaca chalyuu su caca lubii cresiya ji'i mä, cha' ycui' Ndyosi laca loo ji'i mä juani. ¹⁹ Jua'a laca cha' nu nda na' lo'o cu'mä, cha' caca cuayá' la ti' mä tilaca laca nu laca loo ji'i mä. Tya tsubi' la cua nda mä tyucui ña'a mä cha' cua'ni mä cha' suba', cha' cua'ni mä cha' cuxi, lo'o jua'a lye la ndyacua cha' cuxi ji'i mä li'; bi' cha' juani ta mä tyucui ña'a mä cha' xcui' cña tso'o cua'ni mä, cha' xcui' cuentya ji'i ycui' Ndyosi tyi'i mä chalyuu.

²⁰ Cua tsubi' la lo'o tya ndu'ni mä xcui' cha' cuxi,

ná ngua ji'i mä cua'ni mä cña tso'o ñi'yä nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na; ²¹ ni sca quiya' ná ngua tso'o cha' ji'i mä lo'o ngua'ni mä cha' cuxi nu ngua li!. Lo'o juani ntyuju'u tsa ti' mä xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni mä. Tsa bi' ti cña ndu'ni nu cha' cuxi bi', cha' cua'ni tye bi' ji'i ñati si taquiya' ngu' ji'i; nga'aa caca tyu'u cha' ji'i ngu' lo'o ycui' Ndyosi si jua'a ndu'ni ngu'. ²² Pana juani ni, nga'aa caca ji'i nu cuxi bi' culo cña ji'i mä, cha' cua ndyatí mä lo cña ji'i ycui' Ndyosi. Chaa ti' mä ndyu'ni mä cña ji'i Ni juani, cha' xcui' na ndi'i mä chalyuu cuentya ji'i ycui' Ni; li' ná nga'a cha' tye chalyuu nu ta Ni ji'i mä lo'o cua ndye lcaa cha'. ²³ Tsa bi' ti caya' caja ji'na lo'o ndu'ni na cha' cuxi, cha' chcuna' lyiji cresiya ji'na lo'o; pana si stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús nu Xu'na na, li' ta ycui' Ndyosi sca chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na. Sca cha' xlyab'e nu nda ti Ni ji'na laca.

7

Cua nscua sca cha' nu ndaca'a ji'i ñati nu ntsu'u cly'o'o

¹ Cu'mä ngu' tya'a na, ntsu'u ngu' tya'a mä nu tso'o tsa jlo ti' lcaa cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na; cua jlo ti' mä cha' ndatsaa cha' bi' ji'na tyucui tyempo lo'o tya lu'ú ti na. ² Ñi'yä laca sca nu cuna'a nu ntsu'u cly'o'o ni, cuentya ji'i cña nu ngulo Ni ji'i jyo'o cusu' ji'na bi', nga'a cha'

tyi'j nu cuna'a bi' lo'o clyo'o tyucui tyempo lo'o tya lu'ú ti yu; sca ti nu lo'o cua ngujuiii yu, li' nga'aa cua'a cha' bi' ji'i nu cuna'a bi', nga'aa ntsu'u nu cuentya ji'i li'. ³ Ndi'yä laca cha': si tyu'u cha' ji'i nu cuna'a bi' lo'o chaca nu qui'yu lo'o tya lu'ú ti clyo'o, cña cuxi laca nu cua'ni nu cuna'a bi' li'. Pana si cua ngujuiii clyo'o nu cuna'a bi', nga'aa ndatsaa cha' bi' ji'i; taca caja clyo'o nu cuna'a bi' lo'o xa' nu qui'yu, cha' si'i sca cña cuxi laca nu cua'ni li', nu lo'o nga'aa lu'ú clyo'o nu cuna'a bi'.

⁴ Ndi'yä laca na juani cuentya ji'i cha' cusu' nu ndaquiya' tsa na ji'i tya sa'ni la: ñi'yä laca sca nu cuna'a nu nga'aa ntsu'u clyo'o, jua'a laca lcaa tya'a na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo. Na cua ngujuiii Cristo lo crusi, bi' cha' juani nga'aa ntsu'u cha' ji'na lo'o nu cha' cusu' bi'. Cua ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Cristo nu lo'o ndyu'ú yu chaca quiya' lo'o cua ngujuiii yu, bi' cha'taca ji'na cua'ni na cña ji'i y cui' Ndyosi laja lo'o tya ndi'i ti na nde chalyuu. ⁵ Nu ngua cua tsubi' la, cuxi ti ndi'i na, cha' ñati chalyuu laca na; ngua ti' na cua'ni na lcaa lo cha' cuxi nu ndiya ti' na ji'i, masi cua ndyuna na cha' cusu' nu nti' cua'a ji'na. Bi' cha' la cui' cha' cuxi bi' ngua'ni lo'o na cha' chcuna' lyiji chalyuu ji'na. ⁶ Pana juani cua ndi'i laja ti na cuentya ji'i nu cha' cusu' bi', nga'aa caca ji'i cha' bi'

culo cña ji'na. Cua ngua laja ji'na juani cha' cua'ni na cña nu nti' y cui' Ndyosi, xqui'ya cha' cua ngujui chaca chalyuu cucui nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'na.

Loo laca nu cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu'

⁷ Ndi'yä ñacui na lacua: Si'i la cui' cha' cusu' nu ndu'ni cha' caca cuxi. Nu lo'o bilya cuna na' cha' bi', bilya ca cuayá' ti' na' na ca laca sca cha' cuxi; ná ngua cuayá' ti' na' nquicha', masi cuxi tsa laca cha' tyacui ti' na' ji'i sca na nu ntsu'u ji'i tya'a na'. Pana lo'o cua ndyuna na' ni cña ngulo y cui' Ndyosi ji'na, cha' ná tyacui ti' na ji'i cha' bi' tsiya' ti, li' ngua cuayá' ti' na' cha' ná tso'o laca cha' ndacui ti' na' ji'i sca na jua'a. ⁸ Pana ngua'ni nu cuxi ngana 'na li'. Masi jlo ti' na' cha' cuxi tsa cha' bi', ña'a ti ndiya ti' na' cua'ni na' lcaa lo cha' cuxi; si ná lo'o nscua sca cha' nu cua'a 'na, ná ta na' cuentya cha' cuxi laca sca cña nu ndyu'ni na'. ⁹ Ngua ti' na' cha' tso'o tsa nguti'j na', nu lo'o tya lyiji ca cuayá' ti' na' ni cha' nda cha' cusu' bi'; pana nu lo'o ngua cuayá' ti' na', li' ngua tii na' cha' ntsu'u tsa qui'ya jna'. Na cua chcuna' ti chalyuu 'na ngua li'. ¹⁰ Ngua ti' y cui' Ndyosi cha' caja chalyuu ji'na nquicha', nu lo'o taquiya' na ji'i lcaa cña nu ngulo Ni nu ngua sa'ni. Pana si'i jua'a ngua lo'o na'; cua chcuna' ti chalyuu 'na li', cha' ngua tii na' cha' ntsu'u tsa qui'ya 'na li'. ¹¹ Cha' cuxi laca

nu ngua'ni ngana 'na; bi' cha' tyá ngua'ni la na' cha' cuxi, masi cua nchcui' cha' cusu' bi' lo'o na' cha' ná cua'ni na' jua'a. Na nchcube' tsa cha' cuxi bi' 'na, cua laca cha' 'na ní'yá laca si cua ngujui na'.

¹² Chañi cha' sca cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi laca cha' cusu' bi'; lcaa cña nu ngulo Ni ji'na, ca slo y cui' Ni ngutu'u cha' bi'. Liñi tsa ndu'ni y cui' Ndyosi, tso'o tsa ndyu'u cha' nu nda Ni lo'o na; ¹³ bi' cha' ná taca ñacui' na' cha' cua chcuna' ti chalyuu 'na xqui'ya cha' bi'. Cha' cuxi nu ndyu'ni na', bi' laca nu ndu'ni ñu'ü ji'i chalyuu 'na. Lo'o juani nchca cuayá' ti' na' ñi'yá laca sca cha' cuxi; laja lo'o ndyuna na' cha' tso'o tsa ndyu'u cha' cusu' bi', la cui' hora li' ndu'ni nu cha' cuxi bi' ngana 'na. Bi' cha' tso'o la nchca cuayá' ti' na' cha' lye tsa laca nu cha' cuxi nu ndu'ni na'.

¹⁴ Jlo ti' na cha' cña nu ngulo y cui' Ndyosi laca nu cha' cusu' bi'; sca ti si lo'o Xtyi'i y cui' Ndyosi cua'ni cña ne' cresiya ji'na, li' taca ji'na taquiya' na ji'i cña bi'. Pana nu na' ni, ñatí chalyuu ti laca na', loo la laca nu cha' cuxi bi' ne' cresiya jna'. ¹⁵ Ná nchca ca cuayá' ti' na' ni cha' laca ndu'ni na' xcui' cha' cuxi. Nti' na' cua'ni na' sca cña tso'o nquicha', pana ná nchca 'na tsya' ti; cha' cuxi nu ná ndiya ti' na' ji'i, bi' laca nu ndu'ni na'. ¹⁶ Cha' ná tso'o nti' na' lo'o ndu'ni na' cha' cuxi bi', bi' cha' jlo ti' na' cha' stu'ba ntsu'u cha' jna'

lo'o nu cha' cusu' bi', masi ná ndaquiya' na' ji'i. ¹⁷ Bi' cha' lacua, si'i y cui' na' lacá nu ndu'ni cha' cuxi bi'; masi nu cha' cuxi nu laca loo ne' cresiya jna', bi' laca nu ndatsaa 'na cha' cua'ni na' ji'i li'. ¹⁸ Cua jlo ti' na' cha' ná tso'o laca cha' nu ntsu'u ne' cresiya jna', cha' ñatí chalyuu ti laca na'; masi nti' tsa na' cua'ni na' xcui' cha' tso'o nquicha', pana ná nchca jna' tsya' ti. ¹⁹ Ná nchca jna' cua'ni na' cha' tso'o nu nti' na' cua'ni; ña'ü ti ndu'ni na' cha' cuxi, masi nga'aa nti' na' cua'ni na' jua'a. ²⁰ Ndi'yá ndyu'u cha' lacua: lo'o ndyu'ni na' sca cha' nu ná tso'o nti' na', si'i y cui' na' nu ndu'ni cha' cuxi bi' li'; masi nu cha' cuxi nu laca loo ne' cresiya jna', bi' laca nu ndatsaa 'na cha' ndyu'ni na' ji'i.

²¹ Lo'o li' ndi'yá ndyaca cha' 'na lacua: Masi nti' tsa na' cua'ni na' sca cha' tso'o nquicha', nchca cuayá' ti' na' cha' xcui' cha' cuxi ntsu'u ne' cresiya jna'. ²² Tyucui tyiquee na' ndiya tsa ti' na' cua'ni na' lcaa cña nu ngulo y cui' Ndyosi ji'na nu ngua sa'ni; ²³ pana nchca cuayá' ti' na' cha' ndi'i chaca nu laca loo ji'i tyucui ña'ü na'. Nxuü ty'a bi' lo'o lcaa cha' tso'o nu ntsu'u tyiquee na' ji'i; bi' laca cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya jna', nu ndu'ni lo'o na' cha' cua'ni na' cña ji'i, ñi'yá nti' si cua laca na' sca preso.

²⁴ Xñi'i tsa ti' na' lacua. ¿Tilaca caca ji'i cua'ni lyaá ji'i tyucui ña'ü na', cha' nga'aa cua'ni na' cha' cuxi jua'a?

Cua chcuna' ti chalyuu 'na xqui'ya cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya 'na. ²⁵ Sca ti y cui' Ndyosi Sti na taca ji'i Ni cua'ni lyaá Ni 'na, xqui'ya cña nu ngua'ni Jesucristo nu Xu'na na. ¡Bi' cha' quiña'a tsa xlya'be ty a na' ji'i y cui' Ndyosi lacua! Pana tsa bi' ti cha' jlo ti' na', cha' nga'a cha' taquiya' na' ji'i cña nu ngulo y cui' Ndyosi; ná nchca jna' cua'ni lyaá na' ji'i y cui' ca na' cha' ñati chalyuu ti laca na', lo'o jua'a ña'a ti ty a ndyu'ni ñati chalyuu cha' cuxi.

8

*Chalyuu cucui nu ntsu'u ji'i
ngu' xqui'ya Xtyi'i y cui' Ndyosi*

¹ Pana juani ni, ndi'ya ngua'ni y cui' Ndyosi: Nga'aa ndyanu yabe' hichu' na, si stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo; nga'aa taca ji'i nu cuxi nu ntsu'u chalyuu cojolaqui ji'na juani, cha' Xtyi'i y cui' Ndyosi laca loo ji'na lo'o ndi'i na nde chalyuu. ² Nu lo'o laca Xtyi'i y cui' Ndyosi loo ji'na, li' caja chalyuu cucui ji'na xqui'ya Jesucristo, cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Ni; na cua ngulo Ni ji'na ya' nu cuxi nu ndyu'ni cha' chcuna' chalyuu ji'na. ³ Cua ngua'ni Ni sca cha' tlyu nu ná ngua cua'ni nu cha' cusu' nu nda jyo'o Moisés lo'o ñati nu ngua sa'ni. Ná ngua cña cha' bi', xqui'ya cha' cuxi tsa tyiquee ñati chalyuu na; pana ngua ji'i y cui' Ndyosi cua'ni cha' tlyu bi', nu lo'o nda Ni ji'i Sñi' y cui' ca Ni yaq chalyuu.

re cha' ngua ñati. Nda Ni ji'i nu Jesús bi' yaq, cha' caca yu sca mstq lu'ú; bi' laca mstq nu ngua ji'i cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'na. Ngua Jesús ñati; stu'ba ti ngua yu ñi'ya laca cua ña'a ca ñati chalyuu, cha' jua'a ngua ji'i yu cua'ni tye yu ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati cuxi na. Bi' cha' ngua Ni ñati. ⁴ Lo'o nu juani taca cua'ni na cña nu ngulo Ni ji'na, la cui' cña laca nu nchcui' cha' cusu' bi' cha' cua'ni na; taca cua'ni na ji'i juani, xqui'ya cha' nga'aa caca cojolaqui nu cuxi nu ntsu'u chalyuu ji'na, cha' Xtyi'i y cui' Ndyosi laca loo ji'na lo'o ndi'i na chalyuu juani.

⁵ Nu lo'o cua'ni na ñi'ya nu ndu'ni ñati chalyuu ti, la cui' cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ñati bi', bi' laca loo ne' cresiya ji'na li'; pana si Xtyi'i y cui' Ndyosi laca loo ji'na lo'o ndi'i na chalyuu, li' taca taquiya' na ji'i lcaa cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi. ⁶ Chcuna' chalyuu ji'na, si xcui' cua'ni na cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu ti; pana caja chalyuu cucui ji'na cha' tì ti tyi'i tyiquee na, si taquiya' na ji'i lcaa cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi. ⁷ Tya'a cusu' y cui' Ndyosi laca na, si ña'a ti ndu'ni na cha' cuxi ñi'ya nu ndu'ni ñati chalyuu ti; ná nchca ji'na tsiya' ti taquiya' na ji'i cha' nu nda y cui' Ni lo'o na, si ña'a ti tya ntí' na cua'ni na cha' cuxi. ⁸ Bi' cha' ná taca ji'na cua'ni na cña nu ntí' y cui' Ni cha' cua'ni na, si tiji' tsa ti' na ji'i cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu.

⁹ Nga'aa si'i jua'a ndi'i mā juani, nga'aa nchca tiji' ti' mā ji'i cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu; stu'ba ntsu'u cha' ji'i mā lo'o ycui' Ndyosi juani, cha' cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'i Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i mā. Lo'o jua'a ná ntsu'u cha' ji'ná lo'o Cristo tsiya' ti, si bilya tyanu Xtyi'i ycui' Ni ne' cresiya ji'ná, la cui' Xtyi'i nu ndyu'u ji'i Cristo. ¹⁰ Masi ngua'ni nu cuxi nu ntsu'u chalyuu cha' chcuna' chalyuu ji'i mā, pana tya lu'ú mā juani, xqui'ya cha' lu'ú Xtyi'i ycui' Ni ne' cresiya ji'i mā si ntsu'u cha' ji'i mā lo'o Cristo. Ndyano Xtyi'i ycui' Ni lo'o mā nu lo'o ngua tso'o cresiya ji'i mā cuentya ji'i ycui' Ndyosi chacuayá' ji'i Jesús. ¹¹ La cui' Xtyi'i ycui' Ndyosi laca bi', la cui' laca nu ngulo ji'i jyo'o Jesús ca su ntsiya nguatsi', ndyu'u yu chaca quiya' li'. Lo'o jua'a cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i mā, cha' nu lo'o cajaa mā, li' cua'ni Ni cha' tyu'ú mā chaca quiya' xqui'ya Xtyi'i ycui' Ni.

¹² Cu'mā ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, juani nga'aa caca ji'i ñati culo ngu' cña ji'na, cha' cua'ni na cha' cuxi ñi'ya ndu'ni ñati chalyuu ti. ¹³ Chcuna' chalyuu ji'i mā si xcui' culana mā ji'i cha' cuxi lo'o ndi'i mā chalyuu; pana chacuayá' ji'i Xtyi'i ycui' Ni taca tyijiloo mā ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i mā, cha' nga'aa cua'ni la mā ji'i. Caja

chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i mā li'.

¹⁴ Cua ña'a ca na, cua laca na sñi' ycui' Ndyosi si ndu'ni na cua ña'a ca cña nu nclyo Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'na. ¹⁵ Na cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'i Ni ji'i mā, cha' ndu'ni Xtyi'i Ni cha' caca mā sñi' ycui' Ndyosi; ndu'ni bi' cha' ndi'ya taca chcui' na lo'o ycui' Ndyosi: "Sti ya", ñacuï na ji'i Ni. Si'i cha' cuxi ndu'ni Xtyi'i Ni nu lo'o nclyo bi' cña ji'i mā, si'i cha' xcutsii ji'i mā ñi'ya nu ntsii mā cua sa'ni la, si'i jua'a cña ndu'ni nu bi'. ¹⁶ Cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'na ni, stu'ba nchcui' cha' bi' lo'o cha' nu nda Xtyi'i Ni lo'o na, cha' cua laca na sñi' ycui' Ni. ¹⁷ Nu lo'o cua laca na sñi' ycui' Ni, lo'o ji'na tyacua lcaa cha'tso'o nu ta Ni li', lcaa ña'a cha' nu cua nda Ni ji'i Cristo; pana si cua nti' na cha' stu'ba ti tyi'i na lo'o Cristo ca su tlyu ca su ntucua Ni, li' ntsu'u cha' talo na lo'o ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'na nde chalyuu ti, ñi'ya ndalo ycui' Cristo lo'o ngua'ni lya' ti' ngu' ji'i yu.

¹⁸ Ntsu'u quiya' ndyiji xi cha' ti'i ji'na laja lo'o ndi'i ti na nde chalyuu; pana xca ti cha' laca cha' bi', ná stu'ba laca cha' ti'i bi' lo'o cha' tso'o nu caja ji'na ca nde loo la, nti' na'. Lo'o jua'a tya lyiji culu'u Ni lcaa cha' ji'na, ñi'ya caca cha' tso'o bi' nde loo la. ¹⁹ Lcaa ca na lu'ú nu cua ngüiñá ycui' Ndyosi nde chalyuu ni, ntajatya tsa na bi' ji'i ycui' Ndyosi, ni jacua' culu'u Ni ji'i ñati cha-

lyuu tilaca nu chañi cha' laca
ngu' sñi' ycui' Ni. ²⁰ Cua
ngunu'ü lcaa chalyuu; lcaa
lo na nu ntsu'u nde chalyuu
ni, ná lcaa na bi' ngua ñi'yä
nu ngua ti' ycui' Ndyosi cha'
caca cha' bi' lo'o ngüiñá Ni
ji'i. Cua nguxtyanu Ni cha-
lyuu cha' tyanu jua'ä ti, masi
si'i jua'ä ndiya ti' lcaa lo na
nu ntsu'u chalyuu bi'. Pana
ná nga'ä cha' tyanu cha' jua'ä
tyucui tyempo; ²¹ cua tyalaa
ti sca tsä nu tye lcaa cha' cuxi
nu ndu'ni cha' quiñu'ü cha-
lyuu, lcaa cha' cuxi nu laca
loo ji'na. Lo'o li' tso'o tsa
caca lcaa lo na nu ngüiñá Ni
nde chalyuu, cha' stu'ba
ti cua'ni lyaá Ni ji'i nu na
bi' lo'o ji'na nu laca na sñi'
ycui' Ni. ²² Tya lyiji caca cha'
tlyu bi', pana jlo ti' na cha'
ntsu'u tsa cha' ti'í, ntsu'u tsa
cha' quicha ti' ji'i lcaa na nu
ngüiñá ycui' Ndyosi nde cha-
lyuu. Ñi'yä lo'o lijya ti'í ji'i
sca nu cuna'ä cha' cua cala ti
sñi', jua'ä ntsu'u cha' ti'í cha-
lyuu juani. ²³ La cui' jua'ä lo'o
lcaa tya'a na nu ntsu'u Xtyi'i
ycui' Ndyosi ji'na, nxi'ya na
ndi'i na cha' ntsu'u tsa cha'
ti'í ji'na juani. Na cua nda Ni
Xtyi'i ycui' Ni ji'na lo'o ndi'i
na nde chalyuu, sca cha' tso'o
nu nda Ni ji'na yala la laca.
Laja li' ntajatya tsa na ji'i tsa
tlyu bi', cha' cua'ni lyaá lyiji
Ni ji'na, cha' xcutsa'ä Ni ji'i
tyucui ña'ä na li'. Lo'o li' ta
Ni su tyi'i na slo Ni, cha' cua
laca na sñi' ycui' Ni. ²⁴ Jlya ti'
na cha' ngua'ni lyaá Ni ji'na,
masi nga'ä cha' jatya na ji'i

tsä tlyu bi', cha' cua'ni tye Ni
cñä nu ndyu'ni Ni. Sca na
nu ntajatya na ji'i ni, lo'o cua
na'ä na ji'i, cha' ndu'u tucua
cha' bi', nga'aa nti' cha' jatya
la na ji'i li'; si'i na tya ntajatya
na ji'i, na cua na'a na ji'i li'.
²⁵ Pana lo'o chañi cha'tya ntajatya
na ji'i sca cha', li' ntsu'u
cha' talo na ji'i, masi tya lyiji
ñä'ä na ji'i, masi talo na tyi-
quee' ñä'ä cuayá' nu ñä'ä na
ji'i cha' cua ndyu'u tucua.

²⁶ Bi' cha' laca cha' nxtyu-
cua Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'na,
cha' ná nchca ji'na tsiya' ti.
Ná jlo ti' na ñi'yä nu tso'o la
chcui' na lo'o ycui' Ndyosi,
pana Xtyi'i ycui' Ni laca nu
nclu'u ji'na ñi'yä nu chcui' na
lo'o Ni. Cua jlo ti' Xtyi'i ycui'
Ni cha' ti'í tsa cha' nu ntsu'u
tyiquee na, cha' ná ndyiji
ñi'yä caca chcui' na cha' bi'
lo'o Ni; bi' cha' lo'o Xtyi'i
ycui' Ndyosi nchcui' lo'o ycui'
Ndyosi Sti na cuentya ji'na li'.
²⁷ Nclyotu' ycui' Ndyosi lcaa
ca cha' nu ntsu'u ne' cresiya
ji'i ñati. Lo'o jua'ä jlo ti' Ni
lcaa cha' nu ntí Xtyi'i ycui' Ni
ta lo'o Ni, cha' nu lo'o ndijña
nu bi' sca cha' ji'i ycui' Ndyosi
Sti na cuentya ji'na, stu'ba
ntí Xtyi'i Ni lo'o lcaa cha' nu
ncliyacua ti' ycui' Ndyosi Sti na

*Nga'aa ntsu'u nu cuxi nu
caca cua'ni cha' culaya' ycui'
Ndyosi ji'i ñati ji'i Ni*

²⁸ Jlo ti' na cha' cua nda
ycui' Ndyosi chacuayá' ñi'yä
caca lcaa cha' nu ndyaca cha-
lyuu, cha' caca tso'o chalyuu
su ndi'i na si ntsu'u tyiquee

na ña'q na ji'i Ni. Na cua ngusubi Ni ji'na juani, cha' caca na ñi'ya nu ngua ti' Ni tya clyo cha' caca na.²⁹ Masi tya lo'o nguxana chalyuu, tya li' jlo ti' y cui' Ni tilaca laca nu tyaja'q xñi cha' ji'i Ni nde loo la. Ngua ti' Ni cha' caca na ñi'ya laca Jesús, Sñi' y cui' ca Ni, ngua ti' Ni cha' caca Jesús tya'a na; quiña'q tsa tya'a sñi' y cui' Ni caca na li', pana loo la laca Jesús.³⁰ Jua'q ngua ti' Ni tya clyo la cha' caca na, bi' cha' ngusubi Ni ji'na. Nu lo'o cua ngusubi Ni ji'na, li' ngua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i Ni; nu lo'o ndye caca tso'o cresiya ji'na, li' ta Ni su tyi'i na ca su tlyu ca su ntucua y cui' Ni.

³¹ Lo'o cua ndyuna na lcaa cha' tso'o bi', li' taca ñacui na cha' ná ntsu'u nu caca xuu tya'a lo'o na, cha' y cui' Ndyosi laca nu ndi'i lo'o na.³² Ná nda y cui' Ndyosi chacuayá' ji'i Jesús cha' tya'achu' yu ji'i cña ji'i Ni jua'a ti, masi nu sca ti Sñi' y cui' Ni laca yu; nda Ni ji'i yu cha' cajaa lo crusi cuentya ji'i lcaa na lo'o tya'a na. Cua nda Ni lcaa cha' tso'o nu ji'i y cui' ca Ni ji'i Jesús, la cui' nu laca nu sca ti Sñi' y cui' Ni. Lo'o jua'q sca ti cuayá' nu ta Ni cha' bi' ji'na, ñi'ya lo'o nda Ni cha' bi' ji'i Sñi' y cui' Ni.³³ Ná tucui taca sta qui'ya ji'na lacua, cha' cua laca ngusubi y cui' Ndyosi ji'na; y cui' Ndyosi laca nu cua ngulo yabe' ji'i lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'na.³⁴ Ná ntsu'u nu caca xcube'

ji'na li', cha' xqui'ya na cua ngujuii Jesús, xqui'ya na cua ndyu'ú yu chaca quiya'. Lo'o juani ntucua Cristo la'a tsu' cui' ca su ntucua y cui' Ndyosi, ndijña yu cha' clyu ti' ji'i y cui' Ndyosi Sti yu cuentya ji'na.³⁵ Ni sca cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu ná taca cua'ni cha' culaya' Cristo ji'na juani, cha' ntsu'u tsa tyiquee nu Cristo bi' ña'q Ni ji'na. Ná sca caca ji'na, masi quicha tsa na, masi ti'i ti ndi'i na chalyuu, masi xcube' tsa ngu' ji'na, masi ndyiji jbi'ñia ji'na, masi tye ste' na ngusu, masi ntsu'u tsa cha' cuxi su ndi'i ti na, masi cujuuii ngu' ji'na; lcaa cha' bi' ná caca cua'ni cha' culaya' Cristo ji'na.³⁶ Ndi'ya nchcui' sca cha' nu nscua lo quityi ji'i y cui' Ndyosi:

Xqui'ya y cui' Ndyosi, cua ña'q ca hora ndyujuii ngu' ji'na.

Ndyu'ni ngu' lo'o na ñi'ya si laca na xlya', la cui' xlya' nu ndya'q lo'o ngu' ji'i slo ñati nu ndujuuii ji'i.

³⁷ Masi jua'q, lye tsa ntyijiloo na ji'i nu cuxi bi'; nga'aa nchca ji'i nu cuxi bi' culo cña ji'na tsiya' ti xqui'ya Jesús, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'q Ni ji'na.³⁸ Bi' cha' jlo ti' na' juani cha' nga'aa ntsu'u ni sca na nu caca cua'ni cha' culaya' y cui' Ndyosi ji'na, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'q Ni ji'na; masi cua ngujuii na, masi tya lu'ú na, ná culaya' Ni ji'na. Ni xcä ji'i y cui' Ndyosi nu ntucua nde cua, ni sca cui'ji nu laca loo nde lo yuu,

ná nchca ji'i tsiya' ti cua'ni cha' culaya' Ni ji'na. Masi chalyuu su ndil'i na juani, masi chalyuu nu caca nde loo la, ná culaya' Ni ji'na. Ná ntsu'u nu laca loo nde chalyuu nu nchca ji'i culo ji'na ya' nu Xu'na na; ³⁹ ná sca na nu ntsu'u nde cuq, ná sca na nu ntsu'u nde quiñi ne' yuu, ná sca na tyucui ña'q chalyuu nu ngüiñá y cui' Ndyosi, ná caja ñi'ya nu culo ji'na ya' Jesucristo nu Xu'na na, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'q Ni ji'na.

9

Na cua ngusubi y cui' Ndyosi ji'i ngu' judío cha' caca ngu' ñati ji'i Ni

¹ Ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Cristo laca na', bi' cha' xcui' cha' liñi ta na' lo'o cu'ma'; si'i cha' cuiñi nchcui' na' Xtyi'i y cui' Ndyosi ngua'ni cha' ngua'ya cha' hique na', bi' cha' liñi tsa cha' nu ta na' lo'o ma juani. ² Xñi'l tsa ti' na', ti'í tsa ntsu'u tyiquee na' xqui'ya ngu' judío ty'a na'; ³ tyucui tyiquee na' tyaja'q na' cha' masi tyanu yabe' nu ntsu'u ji'i ngu' bi' hichu' y cui' ca na', masi nga'aa ña'q Cristo jna' tsiya' ti nti' na', si jua'q ti taca cua'ni lyaá Ni ji'i ngu' ty'a quichi' tyi na' bi'. ⁴ Laca ngu' bi' la cui' ty'a ñati ji'i jyo'o cusu' Israel, ñati ji'i nu yaq chalyuu nde loo la; sca ti tañi ntsu'u ji'i ngu' lo'o jyo'o bi', lo'o jua'q cua nda y cui' Ndyosi chacuayá' cha' caca ngu' bi' ñati ji'i y cui' Ni. Tlyu tsa cha' nu ngua'ni Ni, cha'

ntaja'q y cui' Ni tyi'l Ni lo'o ngu' bi'. Cua ngüiñi cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ngu' bi'; cua ngulo Ni cña ji'i Moisés, lcaa ña'q cña nu culo yu ji'i ngu' bi'; cua nda Ni cha' lo'o ngu' bi', ñi'ya nu caca lo'o cua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ni; lo'o jua'q yala la nda Ni cha' lo'o ngu' bi', ñi'ya nu caca ji'i Cristo nu ntsu'u cha' cqä nde loo la. ⁵ Sñi' jyo'o cusu' ji'na laca ngu' bi'. Nu lo'o ngula Cristo chalyuu ngua Ni ñati, la cui' ty'a ngu' Israel ngua yu li'. La cui' jua'q laca Cristo y cui' Ndyosi nu laca loo ji'i lcaa na tsiya' ti, bi' cha' lcaa tyempo ndu'ni tlyu ngu' ji'i Ni. Chañi tsa cha' bi'.

⁶ Si'i na ngujlyaa ti' y cui' Ndyosi cha' nu nguxquiñi Ni lo'o ngu' Israel ty'a sa'ni la, cha' nu cua'ni lyaá Ni ji'i ngu'; pana nu ty'a ñati ji'i jyo'o Israel nu yaq chalyuu nde loo la ni, ná lcaa ngu' bi' ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi, ñi'ya ndaquiya' y cui' jyo'o Israel ji'i cha' bi' cua sa'ni la. ⁷ Lo'o jua'q si'i cua ña'q ca ñati ty'a ji'i jyo'o Abraham nu chañi ca laca ngu' judío. Ná stu'ba ngua'ni jyo'o Abraham lo'o lcaa sñi' yu, cha' cua nda y cui' Ndyosi cha' lo'o yu ty'a tsubi' la ndi'ya: "Sca ti sñi' nu'ü, nu Isaac ni, ji'i bi' tu cuá na' cha' ji'i lcaa ñati nu tylu'ü ji'i yu tyempo nde loo la", nacui y cui' Ndyosi ji'i Abraham. ⁸ Jua'q nchca cuayá' ti' na cha' ná caca ngu' sñi' y cui' Ndyosi sca ti xqui'ya

cha' ty'a ñat̄i ji'j̄ jyo'o Abraham lo'o ji'j̄ jyo'o Israel laca ngu'; sca ti si tyucui tyiquee ngu' jlya ti' ngu' cha' cua'ni Ni lcaa cña nu ngüiñi cha' ji'j̄ Ni lo'o ngu' tya sa'ni la cha' cua'ni Ni, li' chañi cha' laca ngu' ñat̄i ji'j̄ ycui' Ni. ⁹ Nde laca cña nu cua ngüiñi cha' ji'j̄ ycui' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham cua sa'ni li': "Chaca yija tyaa na!", nacui' Ni ji'j̄ Abraham. "Hasta ca li' ta na' sca sñi' nu'u lo'o ma' Sara."

¹⁰ Cua nchcui' ycui' Ndyosi cha' bi' lo'o nu Isaac bi'. Clyo'o jyo'o cusu' Isaac bi' ngua naa Rebeca. Lo'o li' ngula tucua tya'a sñi' nu Rebeca bi' lo'o sca ti sti ngu'. ¹¹⁻¹³ Masi tya lyiji cala nu sube bi', tya lyiji cuna ngu' ni sca cha' tso'o, ni sca cha' cuxi, li' ndacha' ycui' Ndyosi ji'j̄ Rebeca: "Nu cala clyo ni, bi' caca msu ji'j̄ nu cuañi' la", nacui' Ni. Ndí'yä cha' nu nscua lo quityi lo'o nchcui' ycui' Ndyosi ji'j̄ tyucuaa nu sube bi': "Tyaca'a tsa Jacob 'na", nacui' Ni, "pana nga'aa ndiya ti' na' ji'j̄ Esaú tsiya'ti". Jua'ä ndyanu cha', cha' ntsu'u chacuayá' ji'j̄ ycui' Ndyosi cha' subi Ni ji'j̄ cua ña'ä ca ñat̄i nu ntí' ycui' Ni; si'i xqui'ya cña nu ndyu'ni ti na caca na ñat̄i ji'j̄ ycui' Ndyosi lacua.

¹⁴ ¿Ha tso'o ñacui' na cha' ná liñi ndu'ni ycui' Ndyosi lacua? Ná taca chcui' na jua'ä. ¹⁵ Nde laca cha' nu nda Ni lo'o Moisés tya sa'ni la: "Cua ña'ä ca ñat̄i nu ntí' na' cua'ni tya'na ti' na' ji'j̄, bi'

laca ñat̄i nu cua'ni tya'na ti' na' ji'j̄, nacui' Ni. "Tso'o nti' na' ña'ä na' ji'j̄ cua ña'ä ca ñat̄i nu ntsu'u tyiquee na' ña'ä ja'ji'j̄." ¹⁶ Bi' cha' laca cha' si'i na ndu'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'na xqui'ya cha' nu ndiya ti ti' na ji'j̄ Ni, si'i na ndu'ni clyu ti' Ni ji'na xqui'ya cha' nguula tsa ndyu'ni na cña ji'j̄ Ni; laca cha' tya'na ti ti' Ni ña'ä Ni ji'na, bi' cha' ngua'ni lyaá Ni ji'na. ¹⁷ Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu', la cui' cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o jyo'o rey ji'j̄ ngu' Egipio nu ngua li': "Cua nda na' chacuayá' jinu'ü cha' caca nu'ü rey", nacui' Ni, "cha' caca cuayá' ti' nu'ü cha' nguula tsa cña nu ndu'ni na' chalyuu. Lo'o jua'ä caca cuayá' ti' ñat̄i tyucui ña'ä chalyuu tilaca laca na!", nacui' Ni ji'j̄ rey bi'. ¹⁸ Ca cuayá' ti' na li', cha' tya'na ti' Ni ña'ä Ni ji'j̄ cua ña'ä ca ñat̄i nu ntí' Ni cua'ni tya'na ti' Ni ji'j̄; jua'ä ndacu' Ni cha' ji'j̄ cua ña'ä ca ñat̄i nu ntí' ti Ni tacu' Ni cha' ji'j̄, cha' nga'aa cuna ngu' cha' ji'j̄ Ni.

¹⁹ ¿Ni cha' laca nsta ycui' Ndyosi qui'ya ji'j̄ ñat̄i chalyuu lacua, si jua'ä ná nchca ji'na tsiya' ti cua'ni na xi xa' la cha', si jua'ä cua laca ngusubi ycui' Ndyosi ji'j̄ ña'ä ñat̄i nu ntí' ti Ni ji'j̄? ²⁰ Pana na nu laca na ñat̄i chalyuu ti, ná tso'o si xlyú na cha' jua'ä hichu' ycui' Ndyosi. Ñi'yä laca sca quityu' ni, ná nchca ji'j̄ quityu' bi' xlyú cha' hichu' ñat̄i nu ngüiñá ji'j̄ lo'o yuu; ná nchca chcui' quityu' bi'

ndi'ya: “¿Ni cha' laca ngüiñá nu'ú jna' jua'a?” ²¹ Ntsu'u chacuayá' ji'i cuityi yuu cha' cuiñá ma' na laca nu nti' ma' cuiñá ma' lo'o yuu ji'i. Taca ji'i ma' cuiñá ma' sca quityu' tso'o nu quiña'a nga'a, lo'o jua'a taca ji'i ma' cuiñá ma' sca quityu' nu canta' ti ña'a, si jua'a nti' ma'; masi lo'o la cui' tya'a yuu ndya' nu tso'o bi', lo'o jua'a ndya' nu canta' ti bi'.

²² Ngua ti' y cui' Ndyosi culu'u Ni ji'na ñi'ya ña'a xcube' Ni ji'i ñati cuxi, cha' ca cuayá' ti' na cha' nguula tsa cña nu ndu'ni Ni. Ndalo tsa tyiquee Ni ji'i ñati cuxi bi', masi cua ntsu'u tsa chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi cha' ca ñasi' Ni ji'i ngu', cha' jua'a cuityi Ni ji'i ngu' tsiya' ti. ²³ Pana ngua ti' Ni cha' caca cuayá' ti' na ñi'ya tlyu tsa cha' tso'o nu ndyu'ni Ni lo'o na, cha' tya'na tsa ti' Ni ña'a Ni ji'na. Tya tsubi' la cua ngusubi y cui' Ndyosi ji'na, cha' lo'o na caja cha' tso'o nu ntsu'u ji'i y cui' Ndyosi ji'na. ²⁴ Ñati ji'i y cui' Ndyosi laca na; stu'ba ti ngusubi Ni ji'na, masi laca na ngu' judío, masi laca na ngu' xa' tsu'. ²⁵ Bi' laca cha' nu nguscua jyo'o Oseas lo quityi, nu lo'o nacui y cui' Ndyosi ndi'ya:

Cusubi na' ji'i ñati nu caca ñati jna', masi si'i jua'a ngua ngu' nquicha'; la cui' ñati nu ná ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i nquicha'; la cui' ngu' bi' tso'o tsa caca tyiquee na' ña'a na' ji'i

ngu' juani, nacui Ni. ²⁶ Lcaa quichí su nacui ji'i ngu' bi' tya tsubi' la: “Si'i ñati ji'i y cui' Ndyosi laca ma”, ca bi' ñacui ji'i ngu' juani: “Sñi' y cui' Ndyosi nu lu'ú ca laca ma”. ²⁷⁻²⁸ Lo'o jua'a ntsu'u chaca cha' nu nchcui' jyo'o Isaías ji'i ngu' Israel ndi'ya: “Ná ndu'ni cha' masi quiña'a tsa ñati tyu'ú ji'i Israel nde loo la; masi ñi'ya laca yusi nu ndi'i to' tyujo'o, tsa lo cua tya'a ñati caca na. Cua nacui y cui' Ndyosi nu Xu'na na cha' yala ti cuityi Ni ji'na nu lo'o xcube' Ni ji'na, pana tya tyanu xi tya ñati tya'a na nu cua'ni lyaá Ni ji'na.” ²⁹ La cui' jua'a nchcui' Isaías chaca cha' ndi'ya: Tya sa'ni la ndye cha' tsiya' ti ji'i ngu' quichí Sodoma lo'o ji'i ngu' quichí Gomorra; la cui' jua'a taca cua'ni tye y cui' nu Xu'na na ji'i lcaa ngu' Israel tya'a na. Pana cua nda Ni chacuayá' clyaá tucua sna tya'a ti ngu' tya'a na, xqui'ya cha' tya'na tsa ti' Ni ña'a Ni ji'na.

Ná ntaja'a ngu' judío xñi ngu' cha' tso'o nu nda Jesucristo lo'o ngu'

³⁰ Ndi'ya ñacui na lacua: Cua ngua tso'o cresiya ji'i ngu' xa' tsu' cuentya ji'i y cui' Ndyosi, xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' ji'i Jesús, masi si'i ngu' judío laca ngu' bi'; ngua tso'o cresiya ji'i ngu' bi' xqui'ya cha' jlya ti' ngu' cha'

nu nchcui' y cui' Ndyosi, si'i na ngua'ni tsa ngu' cña cha' caca tso'o cresiya ji'i y cui' ca ngu'. ³¹ Pana nu ngu' nu ngutu'ú ji'i jyo'o Israel ni, ná ngujui ñi'yä caca tso'o cresiya ji'i ngu' cuentya ji'i y cui' Ndyosi; cua ndyuna ngu' cha' nu nda Ni lo'o ngu' nquicha', pana ná ndaquiya' ngu' lcaa cha' bi'. ³² ¿Ni cha' laca ná ngua tso'o cresiya ji'i ngu' judío lacua? Laca cha' ná jlya ti' ngu' cha' taca ji'i Jesús cua'ni cho'o ji'i cresiya ji'i ñati. Nti' nu ngu' judío bi' cha' caca tso'o cresiya ji'i ngu' cuentya ji'i y cui' Ndyosi laja lo'o ndyu'ni ti ngu' cña nu ngulo jyo'o Moisés ji'i ngu'. Ngua cuxi cha' ji'i ngu' li', ñi'yä laca si cua nclyú ti'i ngu' chü' sca quee nu ntsiya cla'be tyucu*ii* su ndya'a^q ngu'. ³³ Cha' ji'i quee bi' nscua sca cha' lo quityi cusu', nu nchcui' ndi'yä:

Sta na' sca quee nu xtyii tyu*ci*ⁱⁱ su ndya'a^q ngu' Israel, ngu' quichi Sión bi', nacui y cui' Ndyosi.

Jesús laca ñi'yä laca quee bi', lo'o jua'a ta Jesús sca cha' tyuju'u ti' ji'i ngu' bi'; tyuu tya'a ngu' bi' ca tyuju'u ti' ngu' xqui'ya Jesús bi'. Pana ná ntsu'u cha' caca taja ti' ngu' ji'i Jesús, si cua ngusñi ngu' cha' ji'i.

10

¹ Cu'mä ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús, tyucui tyiquee na' lye tsa nchcui' tya'na na' lo'o y cui' Ndyosi, cha' cua'ni lyaá Ni ji'i ngu'

judío tya'a na'. ² Liñi tsa cha' nu chcui' na' ji'i ngu' bi', cha' tso'o tsa ndu'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi nquicha', pana ná jlo tso'o ti' ngu' ñi'yä laca cña nu nti' Ni cha' cua'ni ngu'; ³ ná nchca cuayá' ti' ngu' bi' ñi'yä ndu'ni Ni cha' ca tso'o cresiya ji'i ñati cuentya ji'i y cui' Ni. Xa' ña'a^q nti' ngu' bi'; cha' ji'i y cui' ca ngu' nclyana ngu' ñi'yä caca tso'o cresiya ji'i ngu', cha' ná ntaja'a^q ngu' jlya ti' ngu' ji'i cña nu ndyu'ni y cui' Ndyosi. ⁴ Pana cua ñaa Jesús chalyuu juani, cua ngusñi na cha' ji'i yu, bi' cha' taca ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi; nga'aa nti' cha' taquiya' tsa na cha' cusu' nu cua nda jyo'o Moisés bi', cha' si jua'a^q taca ca tso'o cresiya ji'na.

⁵ Ndi'yä laca cha' nu ngusua jyo'o Moisés lo quityi lo'o nchcui' yu ñi'yä caca tso'o cresiya ji'na, si taquiya' na lcaa cha' cusu' bi': "Tso'o ti tyi'i na chalyuu, si cua'ni na lcaa ca cña nu ngulo y cui' Ndyosi ji'na". Jua'a^q nchcui' quityi bi'. ⁶ Pana chaca cha' nscua lo quityi ñi'yä caca ca tso'o cresiya ji'na lo'o xñi ti na cha' ji'i Jesús; ndi'yä nchcui' quityi bi': "Ná nga'a^q cha' tsaa na tsaana na ji'i Cristo ca su ntucua y cui' Ndyosi nde cua", nacui quityi, "cha' tyaq^a lo'o na ji'i Cristo nde lo yuu. ⁷ Ná nga'a^q cha' tsaa na tsaana na ji'i Cristo ca su ntsiya jyo'o", nacui quityi, "cha' tyaq^a lo'o na ji'i nde lo yuu chaca quiya!". ⁸ Ndi'yä

ntsu'u cha' lo'o jlya ti' na ji'i Ni: "Cacua tsa ntsu'u cha' ji'i Jesús ji'na. Taca tyu'u cha' ji'i Cristo nde tu'ba na, taca tyu'u cha' bi' nde ne' cresiya ji'na." Bi' laca cha' tso'o nu ta na lo'o ngu', cha' taca cua'ni lyaá Ni ji'na ji'i nu cuxi, si chañi cha' xñi na cha' ji'i Jesús. ⁹ Tsa bi' ti cha' nti', cha' cacha' na ji'i ngu' cha' Jesús laca nu Xu'na na, lo'o jua'a tyucui tyiquee na jlya ti' na cha' ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya' ca su nguatsi!. Li' taca ji'i Ni cua'ni lyaá Ni ji'na, ¹⁰ cha' nde ne' cresiya ji'na ntsu'u cha' ji'i Jesús nu cua ngusñi na, lo'o la cui' jua'a nde tu'ba na ntsu'u cha' ji'i Jesús nu nchcui' na lo'o ñati; li' taca ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi, lo'o jua'a cua'ni lyaá Ni ji'na ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu.

¹¹ Cua nscua chacá cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi ndi'ya: "Ni tsaca na, tya'a ngusñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi, ná ntsu'u cha' caca taja ti' na ji'i Ni li". Jua'a nchcui' quityi.

¹² Sca ti cuayá' tyacua cha' bi' ji'i ngu' judío, la cui' jua'a tyacua cha' bi' ji'i ngu' xa' tsu', cha' sca ti ycui' Ndyosi nu Xu'na na laca loo ji'i lcaa ñati chalyuu; sca ti cuayá' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o lcaa ñati nu jña cha' clyu ti' ji'i ycui' Ni chacuayá' ji'i Jesús.

¹³ Ndi'ya ndyu'u cha' nu nscua lo quityi cusu': "Cua'ni lyaá Ni ji'i lcaa ñati nu jña cha' clyu ti' ji'i Ni chacuayá' ji'i ycui' nu Xu'na na". ¹⁴ Pana

ná caca chcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi chacuayá' ji'i Jesús si bilya xñi ngu' cha' ji'i yu; jua'a ná caca xñi ngu' cha' ji'i Jesús si bilya cuna ngu' cha' bi'; ni ná caca cuna ngu' cha' bi' si bilya caja ñati nu ta cha' bi' lo'o ngu'. ¹⁵ Pana ná tucui caca ji'i tsaa cha' ta cha' bi' lo'o xa' la ngu' si ná culo Ni cña ji'i cha' tsaa. Ndi'ya nchcui' quityi cusu': "Tso'o tsa nti' na lo'o tyalaa ngu' slo na cha' ta ngu' cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi lo'o na, cha' culu'u ngu' ñi'ya caca cha' ti ti tyi'i tyiquee na". Jua'a nchcui' quityi.

¹⁶ Ná ndyuna tso'o lcaa ñati cha' nu nda na lo'o ngu', nu lo'o ndacha' na ji'i ngu' ñi'ya cua'ni lyaá Ni ji'i ñati. La cui' jua'a ngua lo'o jyo'o Isaías cua sa'ni. "Ndyosi Xu'na ya, ná tucui ndu' tsiya' ti nu ngusñi cha' jinu'u nu nchcui' ya lo'o ngu'", nacui jyo'o bi!. ¹⁷ Pana nu na ni, cua ngusñi na cha' ji'i Jesús nu ngua tya clyo, tya lo'o ndyuna na cha' tso'o nu cua nchcui' ngu' lo'o na cha' ji'i Cristo.

¹⁸ Nti' na' xcuane na' sca cha' ji'i cu'ma: ¿Ha bilya cuna ngu' judío cha' ji'i Cristo lacua? Cua ndyuna ngu', cha' cua nscua sca cha' lo quityi cusu' nu nchcui' ndi'ya: Tyucui ña'a chalyuu nguañi cha' nu nda ngu' lo'o; lcaa se'i ndyalaa cha' nu nchcui' ngu', masi ca su cua tyijyu' la cua ndyalaa cha' bi'. Jua'a nchcui' quityi. ¹⁹ Chaca cha' xcuane na' ji'i ma

li': ¿Ha ná nda ngu' judío cuentya ñi'yä ndyu'u cha' bi' lacua? Sa'ní tsa nguscua jyo'o Moisés cha' ji'i ngu' bi', ndi'ya nchcui' quityi bi':

Cua'ni na' cha' caca liye' ti'
mā ña'a mā ji'i xa' ñati
nu si'i ñati tso'o laca
ngu' nti' mā, nacui Ni.

Nacui mā cha' ple tsa ngu'; ná
nchca cuayá' ti' ngu',
nti' mā.

Ta na' cha' ñasi' ti' ji'i
mā, xqui'ya cha' cua
ngusñi ñati bi'cha' jna';
masi cu'mā ni, ná nti'
mā cuna mā cha' jna',
nacui Ni.

²⁰ Lo'o jua'a liñi tsa cha' nu
nda jyo'o Isaías nu ngua sa'ní
cuentya ji'i y cui' Ndyosi:

La cui' ñati nu bilya clyana
ngu' cha' 'na, cua ngu-
jui cha' jna' ji'i ngu'
juani, nacui Ni.

Masi bilya jña ngu' sca
cha' tso'o jna', cua
nclyu'uloo na' ji'i ngu'
bi' juani.

²¹ Pana xa' ña'a nguscua jyo'o
Isaías cha' ji'i ngu' Israel:
"Tyucui tsä ngusil'yaná na'
ji'i ngu!", nacui Ni, "pana ná
ndaquiya' ngu' bi' 'na tsiya'
ti; xcui' na nxuú tya'a ti ngu'
lo'o na". Jua'a nchcui' quityi.

11

*Si'i lcaa ngu' judío nu
nguxtyanu ngu'ji'i y cui' Ni*

¹ Ná nti' y cui' Ndyosi tsiya'
ti culaya' Ni ji'i ngu' judío,
cha' laca ngu' ñati ji'i y cui' Ni.
Lo'o jua'a y cui' na' laca
na' ngu' judío, cha' sca ti lo
tañi na' lo'o jyo'o Abraham;

laca na' tya'a jyo'o cusu'
Benjamín. ² Nu ngua sa'ní
ngusubi y cui' Ndyosi ji'i ngu'
Israel, cha' caca ngu' ñati ji'i
Ni; juani nga'aa culaya' Ni
ji'i ngu' bi'. ¿Ha ná ntsu'u ti'
mā cha' nu nscua lo quityi
cuentya ji'i nu Elías bi'? Sca
jyo'o cusu' nu nda cha' ji'i
y cui' Ndyosi lo'o ñati sa'ní
ngua jyo'o Elías bi'; pana nu
lo'o nchcui' Elías lo'o y cui'
Ndyosi, ngusta yu qui'ya ji'i
ngu' Israel ndi'ya: ³ "Ndyosi
Xu'na na', cua ndyujuuii ngu'
bi' ji'i lcaa ñati nu laca tu'ba
jинu'u", nacui nu Elías bi'.
"Cua ngüityi ngu' ji'i lcaa
su tlyu su ndu'ni tlyu ya
jinu'u nquicha". Chaca tya
na' ndyanu na' juani; lo'o
jua'a na', cujuuii ngu' jna' cua
nti' ngu", nacui yu ji'i y cui'
Ndyosi. ⁴ Li' nguxacui Ni
cha' ji'i yu bi': "Ná cube ti'
nu'u. Tya ndu tya chcati
mil tya'a ngu' qui'yu nu caca
cña 'na, ñati nu bilya tyu sti'
slo lcui jo'ó Baal", nacui Ni
ji'i Elías. ⁵ La cui' jua'a laca
tyempo juani, si'i lcaa ngu'
judío nu nguxtyanu ngu' ji'i
y cui' Ndyosi; tya ndi'i xi ñati
nu cua ngusubi Ni ji'i, xqui'ya
cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee
Ni ña'a Ni ji'i ñati bi'. ⁶ La cui'
jua'a tya'a tsa ti' Ni ña'a Ni
ji'na, bi' cha' tso'o tsa ndu'ni
Ni lo'o na. Si'i na clyáa na
ji'i nu cuxi xqui'ya sca cña nu
ngua'ni y cui' ca ti na, cha' ná
ntsu'u cha' ñacui na cha' y cui'
Ndyosi ngua'ni lyaá ji'na si
cua ngua'ni lyaá na ji'i y cui'
ca na, nti' na.

⁷ Ndi'ya_q ngua li!: Ná lcaa
ngu' Israel ngua ji'i ngu'
cua'ni ngu' cha' ca tso'o
cresiya ji'i ngu' cuentya ji'i
ycui' Ndyosi, ñi'ya_q ngua ti'
ngu' cha' cua'ni ngu'. Nati
nu ngusubi y cui' Ndyosi ji'i
ni, ngujui ñi'ya_q caca cha' bi'
ji'i ngu'; pana nu xa' la tya'a
ngu' Israel bi', tsa tyempo ti
ndyacu_q jyaca_q ngu'. ⁸ Ndi'ya_q
nchcui' quityi cusu' cha' ji'i
ngu' bi': "Nga'aa nda y cui'
Ndyosi chacuayá' cha' ca
cuayá' ti' ngu' bi'. Laca ngu'
bi' ñi'ya_q si ntsu'u cloo ngu',
pana ná sca na ña'a_q ngu' tsiya'
ti; laca ngu' ñi'ya_q si ntucuá
jyaca_q ngu', pana ná nduna
ngu' tsiya' ti. Lo'o jua'a_q ña'a_q
ti ndu'ni ngu' bi' juani." ⁹ La
cui' tya'a cha' nda jyo'o rey
David, lo'o nacu_q yu ndi'ya_q:
Quiña'a_q tsa cha' tso'o ngusta
y cui' Ndyosi lo mesa
ji'i ngu' Israel,
pana cua ngunu'u cresiya ji'i
ngu' xqui'ya cha' tso'o
bi';
bi' cha' nchcube' Ni ji'i ngu',
ñi'ya_q laca si na cua
ndyú ngu' ne' sca lco'o,
ñi'ya_q laca si na cua nclyú
ngu' cha' ntyucua quee
quiya' ngu'.

¹⁰ Tso'o si caca cuityi' ti ngu',
cha' nga'aa caca ña'a_q
ngu';
tso'o si caja cña ti'i ji'i ngu',
cha' catsa hichu_q ngu'
tsiya' ti.
Jua'a_q nscua lo quityi bi'.

Ñi'ya_q cua'ni lyaá Ni ji'i ngu'
xa' tsu'

¹¹ Chaca cha' ñacu_q na'
juani: Nu lo'o nclyú ngu'
judío bi', si'i na ngua cuxi ji'i
ngu' tsiya' ti; xqui'ya cha' ná
ndaquiya' ngu' bi' tsiya' ti ji'i
ycui' Ndyosi, bi' cha' ngujui la
xi tyempo ji'i ngu' xa' tsu' cha'
clyana ngu' ji'i ycui' Ndyosi,
cha' cua'ni lyaá Ni ji'i ngu'.
Cua nti' y cui' Ndyosi cha' ña'a_q
ngu' judío ñi'ya_q ngusñi ngu'
xa' tsu' cha' ji'i ycui' Ni, lo'o
li' jña ngu' judío cha' clyu ti'
ji'i ycui' Ni cha' cua'ni lyaá
Ni ji'i ycui' ca ngu'. ¹² Jua'a_q
ngua cha' tso'o la ndyuna
ngu' tyucui ña'a_q chalyuu cha'
ji'i ycui' Ndyosi, masi cha'
cuxi ngua'ni ngu' judío bi'.
La cui' jua'a_q ngua tso'o la
cha' ji'i ngu' xa' tsu' cuentya
ji'i ycui' Ndyosi, masi ngua
cuxi la chalyuu ji'i ycui' ngu'
judío. Bi' cha' tlyu tsa cha'
tso'o caca, nu lo'o xcutsa'a_q Ni
tyiquee cua ña'a_q ca ngu' judío
lo'o xñi ngu' cha' tso'o nu ji'i
Jesús.

¹³ Lo'o cu'maq_q ngu' xa' tsu'
ni, nti' na' ta na' xi cha' lo'o
ma. Y cui' Ndyosi laca nu
ngusubi 'na, cha' tsa'a na' ta
na' cha' ji'i Jesús lo'o cu'maq_q
nu ndi'i ma_q xa' tsu'. Nchcui'
na' lo'o cu'maq_q jua'a_q, xqui'ya
cha' ndulo tsa cña nu nda Ni
'na. ¹⁴ Nti' tsa na' cha' lo'o xi
ngu' judío tya'a na' jña ngu'
ji'i ycui' Ndyosi, cha' ta Ni
la cui' ti cha' tso'o nu ntsu'u
ji'i ma_q ji'i ngu' judío bi', cha'
caca cua'ni lyaá Ni ji'i ngu' bi'.
¹⁵ Nu lo'o ngulaya' Ni ji'i ngu'
judío, li' ngua'ni Ni cha' caca
stu'ba cha' ji'i ycui' Ni lo'o
ngu' xa' tsu'. Tso'o la tsiya'

ti caca cha' lo'o quiñi cha' ji'i Ni lo'o ngu' judío chaca quiya', cha' li' caca ji'i lcaa ñati ñi'yä laca si xa' ta Ni chalyuu ji'i ñati nu cua ngujuii. ¹⁶ Cuentya ji'i ngu' judío ni, na ji'i y cui' Ndyosi laca sca xlyá nu ndya' ty a clyo, lo'o li' si cua nda ngu' tsa lo cua ji'i Ni, na ji'i y cui' Ni laca ña'a tsaca ngulu' scuä xlyá bi'. La cui' jua'ä laca lo'o sca yaca nu ndyataa ngu' cha' caca cuentya ji'i y cui' Ndyosi; lo'o caluu yaca bi', lo'o cuentya ji'i y cui' Ni caca lcaa sta' yaca bi'. Ndi'yä ndyu'u tyucuua cha' bi', cha' ñi'yä ngua jyo'o Abraham ñati ji'i y cui' Ndyosi cha' ngusñi yu cha' ji'i Ni, jua'ä laca lcaa ñati chalyuu ñati ji'i y cui' Ndyosi, nu lo'o xñi ngu' cha' ji'i Ni.

¹⁷ Laca ngu' judío ñi'yä si laca ngu' sca yaca cuiñii, sca yaca olivo ni. Na cua ngusi'yu y cui' Ndyosi ji'i tyuü ty a' sta' yaca bi', ngulotsu' Ni ji'i sta' yaca bi' li'; pana juani la cui' ca su ngutucua sta' yaca bi' nquicha', ndacua ngusca' Ni tyuü ty a' sta' yaca quixi', cha' xñi ca'ä sta' yaca quixi' bi' ji'i yaca cuiñii bi'. Ñi'yä laca sta' yaca quixi', jua'ä laca cu'mä ngu' xa' tsu', cha' cua ngujui la cui' cha' tso'o ji'i ma, ña'ä cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ngu' judío. Laca ma ñi'yä laca si sca ti suü yaca laca ma lo'o ngu' judío, si sca ti si'ye laca ma lo'o ngu' bi'. ¹⁸ Bi' cha' ná tso'o laca si culacua ti' ma cha' tso'o la cu'mä, cuxi la ngu' judío, nu ngu' nu laca

ñi'yä laca sta' y cui' yaca. Si jua'ä nti' ma, tso'o la si tyi'u ti' ma cha' si'i cu'mä nu ndyu'ni cu'ú ma ji'i suü yaca bi', la cui' suü bi' laca nu nda cha' tso'o ji'i cu'mä.

¹⁹ Ná tyiquee' ñacui ma 'na: "Ca su ngusi'yu Ni ji'i sta' yaca bi', ca bi' ngujui su xñi ca'ä ya ji'i yaca olivo bi'", ñacui ma. ²⁰ Chañi cha' ji'i ma. Pana ndi'yä laca cha': cua ngulotsu' y cui' Ndyosi ji'i ngu' judío ji'i yaca bi', xqui'ya cha' ná ngusñi ngu' cha' ji'i Ni; pana cu'mä ni, xqui'ya cha' ngusñi ma cha' ji'i y cui' Ni, bi' ti cha' cua ngujui chacusayá' ji'i ma cha' xñi ca'ä ma ji'i yaca bi' ca su ntucua ma juani. Bi' cha' ná ntsu'u cha' cua'ni tyucuua ti' ma lo'o ngu' judío bi'. Culacua tso'o ti' ma xi. ²¹ Ná ngua'ni y cui' Ndyosi cha' clyu ti' ji'i ngu' judío, ngu' nu laca sta' y cui' yaca bi'; ngusi'yu cu' Ni ji'i sta' bi'. Lo'o jua'ä ná cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'i cu'mä, si jua'ä xtyanu ma ji'i y cui' Ni. ²² Cui'ya ma cuentaya lacua, cha' taca ji'i Ni cua'ni tso'o Ni lo'o ñati, lo'o jua'ä xa' tyempo taca ji'i Ni cua'ni tyaala Ni ji'i ñati, si jua'ä nti' Ni. Tyaala tsa ngua'ni Ni lo'o ngu' bi', xqui'ya cha' ná ndaquiya' ngu' ji'i y cui' Ni; lo'o jua'ä tso'o ti cua'ni Ni lo'o cu'mä, si ña'ä ti taquiya' ma ji'i Ni nu ndyu'ni tsa cha' tso'o lo'o ma. Si nga'aa taquiya' ma ji'i cha' nu nchcui' Ni, la cui' jua'ä culaya' Ni ji'i ma li!. ²³ Pana xa' quiñi cha' ji'i

y cui' Ndyosi lo'o ngu' judío, si xcutsa'q̄ ngu' bi' cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu', si taquiya' ngu' ji'i y cui' Ni chaca quiya'. Li' xñi ca'q̄ ngu' ji'i suu yaca bi' chaca quiya', la cui' se'i bi' su ngutucua ngu'; taca ji'i y cui' Ndyosi sta tso'o Ni ji'i ngu' judío chaca quiya' ca la cui' su tso'o su ngutucua ngu' clyo. ²⁴ Ná stu'ba cha' ji'i ma lo'o ngu' judío cua sa'ni la. Na cua ngulotsu' ti Ni ji'i ma ca su ngutucua ma lo sca suu yaca quixi'; li' cua ngusca' Ni ji'i ma, cha' xñi ca'q̄ ma ji'i suu yaca cuiñii bi'. Pana si'i jua'a ndyaluu yaca bi' clyo. Lo'o nu ngu' judío ni, ná tlyu cña masi xa' sca' Ni ji'i ngu' lo la cui' suu yaca su ngutucua ngu' tya clyo; yala ti xñi ca'q̄ ngu' ji'i suu yaca bi' chaca quiya', cha' sta' y cui' yaca bi' laca ngu'.

*Lo'o cua'ni lyaá Ni ji'i lcaa
ngu'judío*

²⁵ Cu'mā ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma cha' tucui re, sca cha' ji'i y cui' Ndyosi nu ntsu'u cuatsi' ti nquicha'; lo'o caca cuayá' ti' ma cha' re, nga'aa chcui' ma cha' tyixi lo'o ngu' judío li'. Ndi'yä laca cha': Quiña'a q̄ tsa tya'a ngu' judío ntsu'u nu ndyacu' hique ngu' tsiya' ti, cha' ná caca cuna ngu' cha' ji'i Jesús; ña'a cuayá' nu tye cuna lcaa ngu' xa' tsu' nu nga'a cha' xñi cha' ji'i Jesús, ²⁶ li' cua'ni lyaá y cui' Ndyosi ji'i lcaa ngu' nu chañi ca tya'a

ñati ji'i Israel. Ndi'yä nscua cha' lo quityi cusu':

Tyaq̄ nu cua'ni lyaá ji'i ma, nde quichi Sión bi' tyu'u yu caq̄ yu.

Culotsu' yu bi' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu' Israel tya'a yu,

²⁷ lo'o li' cuityi na' lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu' bi', nacui y cui' Ndyosi.

Li' tyu'u tucua cha' nu nguxquiñi na' lo'o ngu' bi' nu ngua sa'ni.

Jua'a nchcui' quityi.

²⁸ Tya'a cusu y cui' Ndyosi laca ngu' judío juani, xqui'ya cha' ná jlya ti' ngu' cha' chañi cha' cua ngua'ni lyaá Ni ji'i ngu'; bi' cha' cua ngujui la xi tyempo ji'i cu'mā ngu' xa' tsu', cha' xñi ma cha' ji'i Jesucristo xqui'ya ngu' judío. Pana ña'a ti tya ntsu'u tsa tyiquee y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'i ngu' bi', xqui'ya cha' cua ngusubi Ni ji'i jyo'o cusu' ji'i ngu' bi' tya clyo cha' caca ngu' ñati ji'i Ni. ²⁹ Ná tya'achu' y cui' Ni ji'i sca cha' nu cua nda Ni lo'o na, ná culaya' Ni ji'i sca ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o y cui' Ni. ³⁰ Lo'o jua'a cu'mā, ná ndaquiya' ma cha' ji'i y cui' Ndyosi cua sa'ni la; pana tya'na ti' Ni ña'a Ni ji'i ma nu lo'o nga'aa jlya ti' ngu' judío ji'i Ni. ³¹ Masi ná ndaquiya' ngu' judío bi' ji'i y cui' Ndyosi juani, pana la cui' jua'a cua'ni tya'na ti' y cui' Ndyosi ji'i ngu' bi' ca nde loo la, ñi'yä nu ndu'ni tya'na ti' Ni ji'i ma. ³² Sca ti cuayá' nguxtyanu Ni ji'i lcaa

ñat̄i chalyuu cha' ná taquiya' ngu' ji'i y cui' Ni, si jua'a nti' ngu', cha' jua'a ná ntaja'a ngu' taquiya' ngu' ji'i Ni tsiya' ti. Pana tiya' la li' caca ji'i y cui' Ni cua'n i tya'na ti' Ni ji'i ngu' lo'o clyana ngu' ji'i Ni chaca quiya'.

³³Tlyu tsa cha' tso'o ndyu'u ca slo y cui' Ndyosi; lcaa cha' nchca cuayá' ti' Ni, lcaa cha' jlo ti' y cui' Ni. Sca ti y cui' Ndyosi jlo ti' na ca laca nu liyá nde loo la, sca ti y cui' Ndyosi jlo ti' na laca nu ndu'n i y cui' Ni. Ndi'yá cha' nscua lo quityi cusu' cuentya ji'i cha' bi': ³⁴"¿Tilaca caca cuayá' ti' ñi'yá laca cha' nu ca'ya hique y cui' Ni? ¿Ha ntsu'u ñat̄i nu nchca ji'i ta sca cuij lo'o y cui' Ndyosi? ³⁵Ná caja ñi'yá nu ta na sca na nu jña y cui' Ni, cha' tiya' la tya Ni caya' ji'i ji'na." ³⁶Lcaa na nu ntsu'u chalyuu, na ji'i y cui' Ndyosi laca bi', cha' cua ngüiñá y cui' Ni lcaa na, cha' caca bi' cña ji'i Ni. Nga'aa caca tye cha' cua'n i tlyu na ji'i y cui' Ndyosi. Lo'o jua'a chañi tsa cha' bi'.

12

Ta na tyucui ña'a na ji'i y cui' Ndyosi cha' xcui' na tyi'i na chalyuu cuentya ji'i Ni

¹Cu'má ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, xqui'ya cha' lye tsa ndu'n i tya'na ti' Ni ji'na, bi' cha' nchcui' na' lo'o ma juani. Ta má tyucui ña'a má ji'i y cui' Ndyosi, cha' cua'n i má cua ña'a ca cña nu nti' Ni cha' cua'n i má nde chalyuu; ta má tyucui ña'a má ji'i

Ni cha' xcui' na tyi'i má chalyuu cuentya ji'i y cui' Ni, cha' laca má ñi'yá nti' sca mstá lu'u ti. La cui' jua'a nti' y cui' Ndyosi, cha' laca má ñat̄i ji'i Ni. Na cua laca ntsu'u cha' cua'n i má jua'a. ²Nga'aa ta má tyempo cha' tatsaa ngu' ji'i má cha' cua'n i má cha' cuxi; xa' ña'a tyi'i má chalyuu juani, cha' cua nchcutsa'a Ni lcaa cha'nu ntsu'u ne' cresiya ji'i má. Bi' cha' caca cuayá' ti' má cua ña'a ca cña nu nti' y cui' Ndyosi cha' cua'n i má: ña'a cña laca nu tso'o la cha' cua'n i má, ña'a cña nu ndiya la ti' y cui' Ndyosi ji'i, ña'a cña nu tyu'u tso'o la ji'i má su cua ndye cha' bi'; lcaa cha' bi' caca cuaya' ti' má li'.

³Tlyu tsa cha' tso'o nu ngua'n i y cui' Ndyosi lo'o na', nu lo'o nda Ni cña jna'; bi' cha' nchcui' tsa na' lo'o má juani, cha' nga'aa cua'n i tyucuaa ti' má lo'o xa' ñat̄i. Nga'á cha' culacua ti' má cha' lcaa cña nu cua nchca ji'i má juani, Cristo ngua'n i cha' caca ji'i má, nulo'o ngusñi má cha' ji'i Ni. ⁴Tyuú tsa tya'a tyijyá ntsu'u laja cuaña' scaa na, pana scaa cña ntsu'u ji'i scaa tyijyá bi'. ⁵Lo'o jua'a laca na, lcaa tya'a na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, cha' masi tyuú tsa ngu' tya'a na, pana sca ti taju ñat̄i laca na lo'o tya'a na; sca ti ñat̄i laca tsaca na, pana lcaa na stu'ba ti ntsu'u cha' ji'na lo'o tya'a na.

⁶Xi xa' la cña nchca cua'n i sa scaa na, ña'a cña nu nda Ni chacuayá' cha' cua'n i scaa na, cha' tso'o tsa ntsu'u ty-

iquee Ni ña'q Ni ji'na. Nu lo'o ntsu'u ngu' tya'a mä nu nchca ji'í ngu' chcui' ngu' sca cha' nu ntí' y cui' Ndyosi ta Ni lo'o mä, bi' cña cua'ni ngu' lacua. La cui' ñi'yä nduna ngu' bi' cha' nu nda y cui' Ndyosi, ñi'yä ngusñi ngu' cha' bi', la cui' jua'q ta ngu' cha' bi' lo'o mä. ⁷ Lo'o nchca ji'í tsaca mä xtyucua mä ji'í tya'a mä, tyucui tyiquee mä xtyucua mä ji'í ngu' bi' lacua. Lo'o nchca ji'í tsaca mä culu'u mä cha' liñi ji'í tya'a mä, tyucui tyiquee mä culu'u mä cha' bi' ji'í ngu' lacua. ⁸ Nu lo'o ta mä sca cuij cuentya ji'í y cui' Ndyosi lo'o ngu', tyucui tyiquee ma ta mä cha' bi' lacua. Nu lo'o ta mä cha' xlyá'be ji'í ngu', tyucui tyiquee mä ta mä cha' tso'o ji'í ngu' lacua. Si laca mä loo ji'í ngu' tya'a mä, cui'ya mä cuentya cha' tso'o ti cua'ni mä lacua. Nu lo'o cua'ni tya'ná ti' mä ji'í ngu', tso'o ti caca tyiquee mä laja lo'o cua'ni mä cña bi' cuentya ji'í ngu' li'.

Ñi'yä nu tso'o la tyi'í na chalyuu si ñatí ji'í y cui' Ndyosi laca na

⁹ Cua'ni mä cha' tso'o tsa caca tyiquee mä ña'q mä ji'í xa' la ñatí, cha' si'i sca cha' nu nda ti' mä laca bi', nu lo'o chcui' tso'o mä lo'o ngu', masi lo'o cua'ni mä cha' tso'o lo'o ngu'. Nga'aa taquiya' mä ji'í cha' cuxi, tyucui tyiquee mä clyana mä ji'í cha' tso'o. ¹⁰ Ndi'yä caca tyiquee mä ña'q mä ji'í ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'í mä lo'o Cristo:

caca ñi'yä si laca ngu' bi' tya'a ngula mä tsiya' ti; bi' cha' cua'ni chì mä loo tya'a mä, xti ti cha' tyu'u tyiquee y cui' ca mä li'.

¹¹ Ná cua'ni taja mä lo'o cua'ni mä cña ji'í y cui' Ndyosi; na cua ndyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ca ne' cresiya ji'í mä, bi' cha' caca tlyu tyiquee mä cha' cua'ni la mä cña bi'.

¹² Ndu'ni cha' tso'o tsa caca tyiquee mä lo'o jatya mä ji'í y cui' Ndyosi cha' cäq Ni cua'ni lyaá Ni ji'í mä. Ná xtyanu mä ji'í cha' bi', masi ti'í tsa xcube' ngu' ji'í mä su ndi'í mä chalyuu. Lcaa tsä chcui' mä lo'o y cui' Ndyosi Sti na.

¹³ Nu lo'o lyiji sca na ji'í sca ngu' tya'a ngusñi mä cha' ji'í Cristo, nga'q cha' tya'be cha' tso'o nu ntsu'u ji'í y cui' ca mä, cha' ta mä na ji'í ngu' bi', na laca nu lyiji ji'í ngu'. Lcaa tyempo ta mä to' tyi mä cha' tyi'í ñatí nu lijyä ti.

¹⁴ Chcui' mä lo'o y cui' Ndyosi cuentya ji'í ñatí nu ndyu'ni lya' ti' ji'í mä; pana ná jña mä cha' tyanu yabe' ji'í ngu' bi', masi xcui' cha' tso'o ti jña mä cuentya ji'í ngu' bi'.

¹⁵ Cua'ni chaa ti' mä lo'o xa' ñatí, nu lo'o ña'q mä ji'í ngu' cha' chaa ti' ngu' ndi'í ngu'; lo'o jua'q tso'o si caca xñi'í ti' mä lo'o ngu', nu lo'o ña'q mä cha' xñi'í ti' ti' ngu' ndi'í ngu'. Cua'ni mä cha' caca stu'ba tyiquee mä lo'o xa' ñatí.

¹⁶ Sca ti cha' chcui' mä lo'o lcaa ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'í mä lo'o Jesucristo; ná cua'ni tyucuaa ti' mä lo'o ngu' ti'í

tya'a mä, tso'o ti chcui' mä lo'o ngu' bi!. Stu'ba ti tya'a mä lo'o ngu' bi!, ná culacua ti' mä cha' nchca la ji'i y cui' ca mä.

¹⁷ Nu lo'o cuxi ti cua'ni ngu' lo'o mä, ná tya mä cha' cuxi ji'i ngu' chaca quiya'; clyana mä sca cña tso'o nu caca cua'ni mä cuentya ji'i ngu', cha' jua'a ña'a tsa ñati ji'nä.

¹⁸ Cua'ni mä cha' cajá ñi'ya tyi'i tso'o ti mä lo'o lcaa ñati, cha' ná caja tya'a cusüü mä.

¹⁹ Cu'mä tya'a tso'o na', ni sca quiya' ná xtyacui mä cha' cuxi ji'i ngu' nu cua'ni lya' ti' ji'i mä, masi ta mä tyempo ji'i y cui' Ndyosi cha' xcube' Ni ji'i ngu' bi!. Tso'o la jua'a. La cui' jua'a ndyu'u cha' nu nscua lo quityi cusu' ndi'ya: "Cña 'na laca cha' caca ñasi' na' ji'i ngu', cha' ta na' nu ti'ji'i ngu', nacui Ni". Bi'laca cha' liñi nu nda y cui' nu Xu'na na lo'o na.

²⁰ Lo'o jua'a tya nda Ni xi xa' la cha': "Nu lo'o ngujui jbi'ñä ji'i tya'a cusüü mä", nacui Ni, "tso'o la si ta mä na cacu ngu' bi'; nu lo'o nguityi tsa tya'a cusüü mä hitya, ta mä na co'o ngu' li'. Jua'a ta mä sca cha' tyuju'u ti'ji'i ngu'." Jua'a cha' nscua lo quityi.

²¹ Bi' cha' nga'aa ta mä tyempo ji'i nu cuxi cha' cua'ni bi' ngana ji'i mä. Juani taca tyijiloo mä ji'i nu cuxi, xqui'ya cha' xcui' cha' tso'o ndyu'u ni mä.

13

¹ Lcaa cu'mä ngu' tya'a na, nga'a cha' taquiya' mä ji'i ngu' nu laca cña. Y cui' Ndyosi laca nu cua nda chacuayá' ji'i ngu' bi', cha' caca ngu'

loo ji'nä; ná ntsu'u chaca nu taca ta chacuayá' bi' ji'i ngu'.

² Bi' cha' lacua, nu lo'o xüü tya'a na lo'o ngu' nu laca cña, laca ñi'ya si nxüü na lo'o y cui' Ndyosi, cha' y cui' Ni ngusta Ni ji'i ngu' bi' cha' caca ngu' loo ji'nä. Si jua'a xüü tya'a na lo'o ngu', caja ñi'ya nu xcube' ngu' ji'nä li';

³ pana ná caca xcutsii ngu' nu laca loo ji'nä si cña tso'o ti ndyu'ni na, sca ti ji'i ngu' xña'a xcutsii ngu' bi!. Si chañi cha' nti' mä cha' ná cutsii mä ji'i ngu' nu laca cña, xcui' cha' tso'o ti cua'ni mä li!. Ná tyiquee' lo'o ngu' nu laca cña bi' cua'ni chì ngu' loo mä, si jua'a xcui' cha' tso'o ti ndu'ni mä.

⁴ Chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi laca ngu' bi' loo ji'nä, cha' taca xtyucua ngu' ji'nä; pana si cua'ni mä cha' cuxi, li' ntsu'u cha' cutsii mä, cha' ntsu'u chacuayá' xcube' ngu' bi' ji'i mä li!. Chacuayá' ji'i Ni laca ngu' bi' loo ji'nä lacua, cuentya ji'i Ni nchcube' ngu' ji'i ngu' cuxi;

⁵ bi' cha' ntsu'u cha' taquiya' mä ji'i cha' nu nchcui' ngu' bi!. Xcube' ngu' bi' ji'nä si ná taquiya' na ji'i ngu'. Lo'o jua'a jlo ti' na cha' nga'a cha' taquiya' na ji'i ngu' bi', xqui'ya cha' liñi nu ntsu'u hique scaa na.

⁶ La cui' jua'a sca cha' tso'o laca si tya mä lcaa cñi cña loo nu jña ngu' bi' ji'i mä, cha' msu ji'i y cui' Ndyosi laca ngu' nu laca cña bi', cha' bi' laca cña nu nda Ni ji'i ngu' bi', cha' cua'ni ngu' nde chalyuu.

⁷ Tya mä ji'i ngu' laca cña lcaa na nu ntsu'u chacuayá'

ji'i ngu' cha' jña ngu' ji'i mä. Ná tyacui mä cñi cña loo, ni ná tyacui mä cñi ji'i sca cña nu cua ngua'ni ngu'; tya mä caya' bi' ji'i ngu'. Lo'o jua'a cua'ni tlyu mä ji'i ngu' bi', cua'ni chì mä loo ngu', tucuá mä cña ji'i ngu' bi!. ⁸ Nga'aa su'ba mä tane'hichu' mä. Sca lo ti cña lyiji cha' cua'ni mä lo'o xa' ñati, cha' tso'o tsa cua'ni mä ña'a mä ji'i ngu'; cua laca ndyu'ni mä lcaa cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na, nu lo'o tso'o tsa ntsu'u tyiquee mä ña'a mä ji'i tya'a ñati mä. ⁹ Tyuu lo cña ngulo Ni ji'i ñati nu lo'o nda Ni cha' lo'o Moisés nu ngua sa'ni; ndi'ya nacui Ni: "Ná tyu'u cha' ji'i mä lo'o clyo'o xa' ñati", nacui Ni. "Ná cujuui mä ji'i tya'a ñati mä. Ná cuaana mä na nu ntsu'u ji'i tya'a ñati mä. Ná tyacui ti' mä na nu ntsu'u ji'i tya'a ñati mä", nacui Ni. Sca ti cuayá' ndyu'u lcaa cha' bi' lo'o chaca cha' nu nchcui' quityi re: "Ntsu'u cha' cua'ni tya'na ti' mä ji'i tya'a ñati mä, ñi'yä laca si ndu'ni tya'na ti' mä ji'i ycui' ca mä", nacui Ni. ¹⁰ Nu lo'o ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na jua'a, ná taca cua'ni na cha' cuxi lo'o ngu' bi' li'. Bi' cha' na cua ndye ndyu'ni na lcaa cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na, nu lo'o cua'ni tya'na ti' na ji'i tya'a ñati na, cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ngu'.

¹¹ Cua'ni mä cha' tyi'u ti' mä lcaa cha' bi'. Cua jlo ti' mä cha' cua ndyalaa hora cha' clyana na ji'i ycui' Ndyosi; bi' cha' juani que ti' mä

lacua, cha' tii ti ti' mä tyi'i mä chalyuu. Cua tyäq ti ycui' Jesús cha' cua'ni lyaá Ni ji'na, cha' cäqui'ya Ni ji'na. Nu lo'o ngusñi na cha' ji'i Jesús tya clyo, li' ngua ti' na cha' tya lyiji tsa tyalaa tsä bi' cha' tyäq ycui' Jesús; pana juani cua ngulala ti tyalaa tsä bi!. ¹² Ñi'yä laca chalyuu talya, jua'a laca lo'o ndi'ji na chalyuu, xqui'ya cha' cuxi nu ntsu'u ji'na. Pana juani cua tye ti talya bi', cua tyäq ti Cristo cha' culotsu' Ni cha' cuxi bi'. Li' caca chalyuu ji'na ñi'yä si cua nguxee tso'o, cha' lubii tsa xee caca li'. Bi' cha' nga'a cha' xtyanu na ji'i cha' cuxi nu ndu'ni ngu', cha' cuxi tsa tyiquee ngu' nu ndya'a chalyuu talya bi'. Cua'ni cho'o na tyucui ña'a na, cha' nguula tsa cua'ni na cña cuentya ji'i Cristo nde chalyuu, ñi'yä si laca na sendaru ji'i Cristo. ¹³ Clyana na ñi'yä caca tyi'i tso'o ti na lo'o ñati, ñi'yä si laca na ñati nu xcui' ndya'a ndacuä ti su caca ña'a ñati ji'na. Li' ná tso'o laca si culiji na chalyuu ji'na jua'a ti lo'o ndya'a na cha' cu'bi na, masi xa' la juersa ji'na culiji na lo'o xcui' ndi'ji ti na ta'a. Ná tso'o bi'. Lo'o jua'a ná ntsu'u cha' cua'ni suba' na lo'o xa' ñati, ná ntsu'u cha' clyana na xa' la cha' cuxi nu cua'ni na lo'o ñati; ni nga'aa clyana na cha' cusüü lo'o ngu', nga'aa cua'ni liye' ti' na ji'i ngu'. ¹⁴ Ta mä chacuayá' cha' caca loo ycui' Jesucristo nu Xu'na na ji'i tyucui ña'a mä; nga'aa taquiya' na ji'i

lcaa lo cha' cuxi, cha' nu tiji'
tsa ti' na ji'i xqui'ya cha' laca
na ñatí ti.

14

*Ná chcui' ngu' cha' cuxi ji'i
xa' la ñati ty'a ntsu'u cha' ji'i
ngu' lo'o Cristo*

¹ Tso'o ti chcui' mä lo'o sca
ñatí ty'a ngusñi na cha' ji'i
Jesús, masi ty'a lyiji ca cuayá'
tso'o ti' cha' bi'; ná xuu ty'a
mä lo'o nu ñatí bi' xqui'ya
sca cha' nu ná nchca cuayá'
tso'o ti!. ² Ntsu'u ñatí nu jlya
tsa ti' ji'i Cristo, bi' cha' ná
ntsii ngu' cacu ngu' lcaa lo
na. Xa' la ñatí nu ná jlya
tso'o ti' ji'i Cristo, ntsii ngu'
bi' si cua'ni ngu' cha' cuxi
xqui'ya sca na cacu ngu'; bi'
cha' ná ntaja'a ngu' bi' cacu
ngu' cuaña!. Ndacu ngu'si'yu,
ndacu ngu' cuyu, ndacu ngu'
caatyá, tsa bi' ti na ndacu
ngu' bi!. ³ Pana nu ngu' nu
ná ntsii ndacu cuaña' ni, ná
tso'o si xtyí lo'o ngu' ji'i xa'
la ty'a ngu' nu ntsii cacu
bi!. La cui' ti cha', nu ngu'
nu ntsii cacu cuaña' bi', ná
tso'o si chcui' cuxi ngu' bi'
ji'i ngu' nu ndacu lcaa lo na
nu nda y cui' Ndyosi cha' cacu
na, cha' cua nda Ni chacuayá'
ji'i ngu' cha' caca ngu' sñi'
y cui' Ni. ⁴ Ná tso'o si chcui'
cuxi mä ji'i xa' la ñatí ty'a
ngusñi na cha' ji'i Ni. Y cui'
Ndyosi laca Xu'na ngu', si'i
cuentya ji'i cu'mä laca ngu'
bi'; cuentya ji'i y cui' Ndyosi
laca cña nu ndyu'ni ngu', si cha'
cuxi ndyu'ni ngu'. Lo'o jua'a
ná tyacua cha' cuxi ji'i ngu'

xqui'ya cha' bi', cha' lo'o ngu'
bi' ngusñi ngu' cha' ji'i y cui'
nu Xu'na na; jua'a xtyucua Ni
ji'i ngu', cha' tyi'i tso'o ti ngu'
chalyuu cuentya ji'i y cui' Ni.

⁵ Ntsu'u ngu' ty'a ntsu'u
cha' ji'na lo'o Cristo nu ndu'ni
tacati ji'i sca tsä, ná ntsu'u
cha' ji'i xa' la tsä cuentya ji'i
ngu' bi'; xa' la ñatí nchcui'
cha' na ji'i y cui' Ndyosi laca
lcaa tsa. Ta mä chacuayá'
cua'ni scaa ñatí tsa ña'q nu
nclyacua ti' y cui' ca ngu'. ⁶ Si
tacati tsa sca tsä cuentya ji'i
tsaca ngu', bi' laca tsä nu
nga'q cha' cua'ni chí ngu' bi'
loo y cui' Ndyosi lacua; lo'o
jua'a taca cua'ni chí nu xa'
la ñatí loo y cui' Ndyosi, masi
ná ntsu'u cha' tacati ji'i ngu'
lo'o tsä bi'. La cui' jua'a
ndyu'u cha' lo'o ñatí nu ná
ntsii cacu cuaña' bi'; xqui'ya
cha' ngusñi ngu' cha' ji'i y cui'
Ndyosi, bi' cha' ná ntsii ngu'
bi!. Ndyo ngu' xlyabe ji'i
y cui' Ni lo'o ndacu ngu' ji'i.
Lo'o nu ntsii cacu cuaña' bi'
ni, la cui' ti xqui'ya y cui'
Ndyosi ntsii ngu' cacu ngu'
ji'i; lo'o ngu' bi' ndya ngu'
xlyabe ji'i y cui' nu Xu'na na
cha' nda Ni na cacu ngu'!

⁷ Ntsu'u cha' caca na cña
ji'i Ni, masi ty'a lu'ú na, masi
cajaa na. Si'i cha' ji'i y cui' ti
na ndi'i na chalyuu, si'i cha'
ji'i y cui' ti na cajaa na; ⁸ cha'
caca na cña ji'i y cui' Ndyosi,
bi' cha' ndi'i na lo yuu chalyuu.
Nu lo'o ntsu'u cha' cajaa na,
cha' ji'i Ni laca li', cha'
na ji'i y cui' Ni laca na, masi
ty'a lu'ú na, masi cua ngujuii
na. ⁹ Cua ngujuii Cristo, lo'o

jua'q̄ cua ndyu'ú Cristo chaca quiya', cha' ca cuayá' ti' lcaa ngu' cha' y cui' Ndyosi laca Xu'na lcaa jyo'o nu ngusñi cha' ji'i Ni nu lo'o nguti'i ngu' chalyuu. Lo'o jua'q̄ y cui' Ni laca Xu'na ñati nu jlyaa ti' ji'i Ni nde chalyuu juani.

¹⁰ Ñati ji'i Cristo laca cua ña'q̄ ca ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Ni, bi' cha' ná nga'a cha' chcui' cuxi m̄a ji'i cña nu ndu'ni scaa ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo. Ná chcui' cuxi m̄a ji'i ngu' bi', ñi'yā nu ngua'ni m̄a tya tsubi' la; ntsu'u cha' tyalaa tsā bi' lo'o tyaa lcaa tya'a na ca su ntucua y cui' Ndyosi. Nde loo y cui' Ni tsatū na li', cha' cua'ni cuayá' Ni ji'na.

¹¹ Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu' nu nacu'i y cui' Ndyosi ndi'yā:

Y cui' Ndyosi lu'ú laca na', nacu'i Ni, nga'a cha' tyatū st̄i'lcaa ñati nde loo su ntucua na',
cha' chcui' liñi ngu' lo'o tya'a ñati cha' laca na' y cui' Ndyosi Sti ngu'.

¹² Bi' cha' lacua, lcaa na lo'o tya'a na nga'a cha' xacu'i na cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o tyalaa tsā bi', lcaa cha' ñi'yā nu ngua'ni scaa na lo'o ñaa na chalyuu.

Ná ta ngu' tyempo ji'i tya'a ngu' cha' tya'achu' ngu' ji'i Jesús

¹³ Nga'aa chcui' cuxi m̄a ji'i cña nu ndyu'ni scaa ngu' tya'a ngusñi m̄a cha' ji'i Jesús lacua. Ndi'yā cua'ni m̄a juani: nga'aa ta m̄a tyempo

ji'i ngu' tya'a m̄a cha' cua'ni ngu' cha' cuxi xqui'ya cu'm̄a.
¹⁴ Cua nchcui' Cristo lo'o na', cua jlo ti' na' cha' ni sca na cuxi ná nda y cui' Ndyosi cha' cacu ñati; lcaa na nu ndacu ñati chalyuu, na tso'o laca bi'. Pana ntsu'u ñati nu ná nchca cacu sca na, xqui'ya cha' nti' ti ngu' cha' na cuxi laca bi'; cuxi tsa laca na bi' cuentya ji'i ngu' bi' si cacu ngu' ji'i li'. ¹⁵ Lo'o ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'i m̄a lo'o Jesús ni, si ña'q̄ ngu' cha' ndyacu m̄a sca na nu ná ntsu'u chacuayá' cacu y cui' ngu', nti' ngu', chiya'q̄ culacua ti' ngu' bi' li'; ñi'yā laca si ná tso'o ntsu'u tyiquee m̄a ña'q̄ m̄a ji'i ngu', bi' cha' ndyacu m̄a na bi' culacua ti' ngu'. Ná tso'o jua'a. Ná ntsu'u chacuayá' ji'i m̄a cacu m̄a na laca nu nti' ti m̄a, si jua'q̄ cua'ni m̄a cha' xtyanu ngu' tya'a m̄a cha' ji'i Cristo xqui'ya cha' ndyacu m̄a na bi'. Lo'o ngu' bi', laca ngu' cuentya ji'i y cui' Ndyosi; xqui'ya ngu' bi', bi' cha' ngujuii Cristo. ¹⁶ Masi ndi'i tso'o ti m̄a, ná nga'a cha' ta m̄a tyempo ji'i ngu' cha' chcui' ngu' cha' cuxi ji'i cña nu ndyu'ni m̄a xqui'ya cha' ndyacu m̄a na bi'. ¹⁷ Nu lo'o laca y cui' Ndyosi loo ji'na ni, ná ndulo tsa cha' ji'na cuentya ji'i sca na nu ndacu na, sca na nu co'o na; nu ndulo tsa ji'na laca cha' tya'a Xtyi'i y cui' Ndyosi tyanu ne' cresiya ji'na, cha' ca tso'o cresiya ji'na xqui'ya Jesús. Bi' cha' t̄i ti taca tyi'i tyiquee na chalyuu, taca ca chaa ti'

na xqui'ya y cui' Ndyosi; lcaa cha' bi' caca nu lo'o laca Ni loo ji'na. ¹⁸ Li' tso'o ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ma, lo'o jua'a ñatí chalyuu cua'ni chi ngu' loo ma, si cua'ni ma lcaa ña'a cña nu ngulu'u Cristo ji'na.

¹⁹ Tso'o lacua. Lcaa ty'a na nga'a cha' clyana na cua ña'a ca cha' nu cua'ni cha' caca tyi'i tso'o na lo'o tya'a ñatí na, ña'a cha' nu cua'ni cha' xtyucua na ji'i tya'a ñatí na, cha' tso'o ti tyi'i na cuentya ji'i Cristo; ²⁰ ná cua'ni ñu'u ma ji'i cña nu ndyu'ni y cui' Ndyosi xqui'ya sca na nu ndacu ma. Chañi cha' tso'o tsa laca lcaa na nu nda Ni cha' cacu ñatí, pana caca cuxi na bi' cuentya ji'i ma, si ntsu'u ngu' nu xtyanu cha' ji'i Jesús xqui'ya cha' ndacu ma ji'i. ²¹ Tso'o la masi ná cacu ma cuaña' tsiya' ti, masi ná co'o ma lcui tsiya' ti, si nti' ma cha' cuxi laca na bi' cuentya ji'i tya'a ñatí ma. Ni sca na ná cua'ni ma nu cua'ni cha' tya'achu' ngu' tya'a ma ji'i Jesús, cha' cua'ni ngu' cha' cuxi, cha' quiñu' cresiya ji'i ngu'. ²² Nu lo'o nti' ma cha' tso'o tsa cuentya ji'i y cui' Ndyosi laca sca cña nu ndu'ni ma, masi ntsu'u ñatí nu ná ndiya ti' cha' ndu'ni ma jua'a, tsiya' ti cua'ni ma cña bi' li' ca su nga'a y cui' ti ma, ca su ña'a sca ti y cui' Ndyosi ji'i ma. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ñatí nu ngui'i ndu'ni jua'a, ná ntsu'u cha' culacua tsa ti' ngu' bi'; cua jlo ti' ngu' bi' cha' si'i cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. ²³ Pana ná tso'o ndyu'ni

ñatí lo'o ndyacu cuaña' si nti' ngu' cha' cuxi laca cha' bi' cuentya ji'i y cui' Ni; qui'ya laca ji'i ngu' bi', cha' si'i na tyucui tyiquee ngu' ndyacu ngu' cuaña' bi' li'. Lcaa cña nu ndyu'ni na cha' siya' ti tyiquee na, qui'ya ji'na laca bi'.

15

Si'i xcui' cña ji'i y cui' ca na nu tyu'u tyiquee na

¹ Lcaa na nu nguula ti' tyiquee na xqui'ya cha' ngusñi na cha' ji'i Cristo, ntsu'u cha' talo tyiquee na ji'i tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo nu tya lyiji xñi tso'o cha' bi'; ntsu'u cha' xtyucua na ji'i ngu'. Si'i xcui' cña ji'i y cui' ca na nu nga'a cha' tyu'u tyiquee na ji'i; ² clyana na ñi'yä caca cha' caca tso'o ji'i ngu' tya'a na nu nga'a cacua ti slo na. Xtyucua na ji'i ngu' bi', cha' tyatí la ti' tyiquee ngu' lo'o jlya ti' ngu' ji'i Cristo; ³ ñi'yä nu ngua'ni y cui' Cristo, ni sca cña ná ngua'ni yu cha' ji'i ti yu. Cua ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu', sca cha' nu nda yu lo'o y cui' Ndyosi Sti yu ndi'yä: "Lcaa cha' cuxi nu nchcui' ngu' jinu'u, cua ndyanu cha' bi' hichu' na'; yabe' nu ngusta ngu' jinu'u laca bi'". ⁴ Lcaa quityi nu nguscua jyo'o cusu' tya sa'ni la ni, nclyu'u quityi bi' ji'na ñi'yä nu caca jatya na ji'i sca cha' nu lijyä nde loo la; nda quityi cha' lo'o na ñi'yä xtyucua y cui' Ndyosi ji'na cha' talo tsa tyiquee na laja lo'o ndu' ti' na ji'i Ni. ⁵ Lo'o

ju'a^q cua nti' ya cha' xtyucua
 Ni ji'i cu'maq, la cui' nu sca ti
 ycui' Ndyosi nu nxtyucua ji'i
 lcaa na cha' talo tyiquee na,
 nu ndu'ni cha' ca tlyu tyiquee
 na. Xtyucua Ni ji'i cu'maq, cha'
 ju'a^q talo tyiquee ma ji'i tya'a
 ntsu'u cha' ji'i ma lo'o Ni, cha'
 caca stu'ba tyiquee ma lo'o
 tya'a ma xqui'ya Jesucristo.
⁶ Lo'o ngua stu'ba cha' ji'i
 ma lo'o tya'a ma, li' sca ti
 cha' taca tylu'u tyiquee ma,
 sca ti cha' taca tylu'u tu'ba
 ma lo'o cua'ni tlyu ma ji'i
 ycui' Ndyosi Sti na, nu laca
 Sti Jesucristo nu Xu'na na.

*Nduna ngu' xa' tsu' cha'
 tso'o nu nda Jesús*

⁷ Ñi'yq tso'o tsa nchcui'
 Cristo lo'o ma, ju'a^q nga'a
 cha' chcui' tso'o ma lo'o tya'a
 ñati ma, cha' caja ñi'yq cua'ni
 tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi
 lo'o ña'lq ngu' ji'i ma. ⁸ Cua
 ñaa Cristo cha' cua'ni lyaá
 yu ji'i ngu' judío, ñi'yq nu
 ngüiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi
 lo'o jyo'o cusu' ji'i ya sa'ni
 la; caca cuayá' ti' na jua'a
 cha' liñi tsa cha' nu nda Ni
 lo'o jyo'o cusu' bi'. ⁹ Ñaa nu
 Cristo bi', cha' jua'a caja ñi'yq
 nu cua'ni tlyu ngu' xa' tsu'
 ma ji'i ycui' Ndyosi, cha' lo'o
 ji'i cu'maq cua'ni tya'na tsa ti'
 Ni, ñi'yq nu ndyu'u sca cha'
 nu nscua lo quityi cusu' nu
 ndi'yq nchcui':

Cua'ni tlyu na' jinu'u laja ngu'
 xa' tsu', xqui'ya cha'
 ngua'ni lyaá nu'u ji'i
 ngu';

cula tu'ba na' ji'i jinu'u, cha'
 cua'ni chi' na' loo nu'u,
 nacui jyo'o David.

¹⁰ Ntsu'u chaca cha' nu nscua
 lo quityi cusu' nu nchcui'
 ndi'ya:

Cu'maq ngu' xa' tsu', stu'ba ti
 ca chaa ti' ma lo'o lcaa
 ñati nu ngusubi ycui'
 Ndyosi ji'i, nacui jyo'o
 Moisés.

¹¹ Lo'o ju'a^q tya ntsu'u chaca
 cha' nu nchcui' ndi'ya:

Cua'ni tlyu lcaa ngu' xa' tsu'
 ji'i ycui' nu Xu'na na;
 lcaa ngu' cula tu'ba ngu' ji'i nu
 chcui' cha' ji'i lcaa cha'
 tlyu nu ngua'ni ycui'
 Ni, nacui jyo'o David.

¹² Lo'o jyo'o Isaías nguscua
 sca cha' lo quityi cusu' nu
 nacui ndi'ya:

Tyu'u tucua sca ñati tya'a ñati
 ji'i jyo'o Isai,
 caq yu bi' lo yuu cha' caca yu
 loo ji'i ngu' xa' tsu'.

Ndu ti' ngu' xa' tsu' ji'i yu bi',
 cha' cua'ni lyaá yu ji'i
 ngu'.

Jua'a nchcui' quityi cusu' bi'.

¹³ Bi' cha' juani nti' na' cha'
 cua'ni Ni cha' xñi tso'o la ma
 cha' ji'i ycui' Ni, cha' tso'o tsa
 caca tyiquee ma, cha' ti' ti taca
 tyi'i tyiquee ma li'. Nu lo'o
 tyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne'
 cresiya ji'na, li' nga'aa caca
 taja ti' na lo'o ntajatya na ji'i
 ycui' Ndyosi cha' caq Ni.

¹⁴ Cu'maq tya'a ntsu'u cha'
 ji'na lo'o Cristo, nslo tsa na'
 ji'i ma cha' tso'o tsa tyiquee
 ma; tso'o tsa nchca cuayá' ti'
 ma cha' ji'i Cristo, lo'o jua'a
 nchca tsa ji'i ma ta ma cuij
 lo'o ngu' tya'a ma. ¹⁵ Cua

nscua na' quityi re cha' c̄aq̄a ca su ndi'i ma, ná ntsii na' tsiya' ti cha' chcui' na' cha' bi' lo'o ma, cha' xñi tso'o la ma cha' bi'. Ntsu'u chacuayá' cha' chcui' na' lo'o ma, cha' ycui' Ndyosi cua nda Ni cña bi' 'na, cha' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na'. ¹⁶ Cua ngusubi ycui' Ndyosi 'na cha' cua'ni na' cña ji'i Jesucristo; cña bi' laca cha' tsa'a na' ta na' cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu' xa' tsu', lcaa su ndi'i ngu'. Jua'q̄a ndyu'ni na', cha' tyucui tyiquee ngu' caca ngu' bi' ñati ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya cña nu cua'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu'. Li' tyaja'q̄a Ni quiñi cha' ji'i Ni lo'o ngu' bi' xqui'ya na'.

¹⁷ Xqui'ya Jesucristo ntsu'u tsa cha' nu taca chcui' na' lo'o cu'ma nquicha'; taca chcui' na' ji'i cña nu cua ngua'ni na' cuentya ji'i ycui' Ndyosi, ni si'i cha' cua'ni tyucuaa ti' na' lo'o ma laca si chcui' na' jua'a. ¹⁸ Pana tsa bi' ti cha' chcui' na' lo'o ma, cha' ji'i cña nu ngua'ni Jesús, cha' caja ñi'ya nu taquiya' ngu' xa' tsu' ji'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi. Si'i sca ti na' nu ngua'ni na' cña bi', pana Xtyi'i ycui' Ndyosi ngua'ni cña lo'o na' lo'o nchcui' na' lo'o ngu'. ¹⁹ Ngua'ni Ni cña tonu nu ná ca cua'ni ñati chalyuu, cha' cube ti' xa' ñati cha' ycui' Ndyosi laca nu ndyu'ni cña bi'. Jua'q̄a ngua cha' cua ndya'q̄a na' ndi'i na' ca loyuu tyijyu' la. Nguxana na' nde quichí Jerusalén, ña'q̄a cuayá' ndyalaa na' loyuu su cuentya

Ilírico. Lcaa quichí su ndya'q̄a na', quiñá'q̄a tsa cha' tso'o ji'i Cristo nda na' lo'o ngu' ña'q̄a cuayá' nu ngua 'na'. ²⁰ Lye tsa ndyu'ni cña ti' na', cha' tsa'a na' tsaana na' lcua ti quichí su bilya cuna ngu' cha' ji'i Cristo. Bi' ti quichí ndyanu na' nclu'u na' cha' tso'o bi' ji'i ngu', cha' ná nti' na' tyatí yu'u na' lo'o cña nu ndyu'ni xa' tya'a ñati ji'i Cristo. ²¹ Nti' na' cha' tyu'u tucua sca cha' nu nscua lo quityi cusu' nu nchcui' ndi'ya:
 Ca quichí su bilya chcui' ngu'
 cha' ji'i ycui' Ndyosi
 lo'o ngu', ca bi' tyu-
 loo tso'o ñati ji'i ycui'
 Ndyosi;
 ca su bilya cuna ngu' cha' ji'i
 ycui' Ni, ca bi' ca cuayá'
 tso'o ti' ñati cha' ji'i Ni.

Nti' tsa Pablo tsaa ca quichi Roma

²² Tyijyu' tsa ndya'q̄a na', bi' cha' bilya caja ñi'ya nu c̄aq̄a na' ca su ndi'i ma, ²³ masi cua ngua tyuú yija nu ngua ti' na' cha' c̄aq̄a na' chcui' lo'o ma. Ca juani ngua laja 'na lijyaa, cha' nga'aa ntsu'u cña nu cua'ni na' ca nde; ²⁴ bi' cha' cua nti' na' cha' c̄aq̄a na' tyi'i na' xi ca su ndi'i ma, tyucui su tsa'q̄a nde España. Li' taca ta na' xi cha' lo'o ma. Nu lo'o ngua chaa xi ti' na lo'o tya'a na, li' taca chcui' salya' ma lo'o na', cha' xtyucua ma jna' tyucui su tsa'q̄a nde loo la. ²⁵⁻²⁶ Pana clyo la ntsu'u cha' tsa'a na' nde quichí Jerusalén. Nu ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo nu ndi'i nde Macedonia, nu ndi'i nde Acaya

ni, tso'o tsa tyiquee ngu' ña'a
ngu' ji'i xa' ñati; bi' cha' cua
nguxuti'i ngu' tsa ycu' cñi
nu caca mstq, cha' cua nti'
ngu' xtyucua ngu' ji'i ngu' ti'i
tya'a na, nu ñati ji'i Cristo
nu ndi'i nde Jerusalén. Bi'
cha' tsa'a na' tsaa lo'o na'
ji'i cñi bi' ca slo ngu' ti'i bi'.
27 Chañi cha' tyucui tsa tyi-
quee ngu' bi' nda ngu' mstq
bi'. Taca ñacui na cha' ñi'ya
laca si na ndacui ti ngu' bi'
ji'i tya'a ngu', jua'a laca cña
nu ndyu'ni ngu' juani. Tya
clyo ngu' judío laca nu cua
nda cha' ji'i Cristo lo'o ngu'
xa' tsu'; xqui'ya cha' bi' ngua
tso'o cresiya ji'i ngu' cuentya
ji'i ycu' Ndyosi, masi ngu' xa'
tsu' laca ngu'. Bi' cha' juani
lo'o ngua ti'i nu ngu' judío bi',
tso'o si xtyucua ngu' xa' tsu'
ji'i ngu' bi', cha' tya'a ñati ji'i
Cristo laca ngu'. 28 Clyo cua'ni
na' cha' xcua se'i ti cña bi',
ña'a cuayá' nu cua nda na' cñi
bi' ji'i ngu'; li' xñi na' tyucui
tsa'q nde España. Pana laja
tyucui tyeje tacui na' ca su
ndi'i cu'ma. 29 Nu lo'o tyalaa
na', li' jlo ti' na' cha' quiña'a
tsa cha' tso'o ji'i Cristo ntsu'u
cha' chcui' na' lo'o ma, cha'
caja ñi'ya nu tyatí la ti' tyi-
quee ma' li'.

30 Cu'ma tya'a ngusñi na
cha' ji'i ycu' Ndyosi, tyu'u
cha' clyu ti' ji'i ma' lo'o na'
xqui'ya Jesucristo nu Xu'na
na, cha' jua'a ntsu'u tsa
tyiquee ma' ña'a ma' ji'i tya'a
ñati ma, xqui'ya cña nu
ndyu'ni Xtyi'i ycu' Ni ne'
cresiya ji'i ma. Cua'ni ma
cha' caca stu'ba tyiquee ma'

lo'o na', cha' lu'ba tsa chcui'
ma' lo'o ycu' Ndyosi cuentya
jna'. 31 Jña ma' cha' clyu ti' ji'i
ycui' Ni, cha' clyaa na' ji'i nu
ngu' tyaala nu ná jlya ti' tsiya'
ti cha' ji'i Cristo, nu ngu' nu
ndi'i nde Judea ni. Lo'o jua'a
jña ma' cha' ji'i Ni cuentya ji'i
ñati ji'i ycu' Ndyosi nu ndi'i
nde Jerusalén, cha' tso'o ti
tyu'u tyiquee ngu' tya'a na
chcui' ngu' lo'o na', nu lo'o
xñi ngu' mstq nu ta na' ji'i
ngu'. 32 Lo'o jua'a jña ma'
cha' ji'i Ni, cha' tso'o ti caca
tyiquee na' lo'o tyalaa na'
ca su ndi'i ma, cha' xa' caca
nguula ti' tyiquee na' nu lo'o
tyi'i na' lo'o ma, si jua'a nti'
Ni cha' caca. 33 Xtyucua Ni ji'i
lcaa cu'ma lacua, la cui' ycu'
Ndyosi nu ndu'ni cha' tì ti
tyi'i tyiquee na nde chalyuu.
Chañi tsa cha' caca jua'a.

16

*Nchcuicha' Pablo ji'i tyuu
tya'a ñati ji'i Cristo*

1-2 Lo'o tyalaa ma' Febe slo
ma, chcui' tso'o ma' lo'o ma'
xqui'ya ycu' nu Xu'na na,
ñi'ya nu nga'a cha' cua'ni ma,
cha' tya'a ngusñi na cha' ji'i
Cristo laca ma' bi'. Tya'a na
laca ma' Febe, ndyu'ni ma'
cña cuentya ji'i taju ñati ji'i
Cristo nu ndi'i quichí Cen-
crea. Ta ma' na nu lyiji ji'i
ma' cusu' bi', cha' cua ngux-
tyucua tsa ma' ji'i quiña'a tsa
ñati tya tsubi' la; lo'o jua'a na',
cua nguxtyucua tsa ma' jna'.

3 Chcuicha' ma' ji'i Priscila
lo'o Aquila, tya'a ndyu'ni
na' cña ji'i Jesucristo. 4 Cua

tsubi' la hasta cua cajaa ti y cui' ngu' ngua cuentya jna', cha' ngua'ni lyaá ngu' jna' lo'o ntsu'u na' sca su cuxi tsa. Lo'o y cui' na' ndya na' xlyabe ji'i ngu' bi'; jua'a lcaa tya'a ngu' xa' tsu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Cristo nde quichi tyijyu' la, jua'a nti' ngu', cha' ta ngu' tsaa xlyabe ji'i ngu' bi'.⁵ Cuati chcuicha' mä ji'i lcaa ñatj ji'i Cristo nu ndyu'u ti'i ca toni'i ji'i nu Aquila bi!. Lo'o jua'a chcuicha' mä ji'i Epeneto tya'a tso'o na', ngu' Asia nu clyo ngusñi cha' ji'i Cristo laca yu bi!.⁶ Jua'a chcuicha' mä ji'i María, cha' ngua'ni tsa ma' cña cuentya ji'i mä.⁷ Lo'o jua'a chcuicha' mä ji'i Andrónico lo'o Junias tya'a quichi tyi na', tya'a ngutu'u na' ni'i chcuä. Tyucuaa ngu' bi' laca ngu' ñatj nu cua nda Cristo ji'i ndyaa, cha' ta ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ngu' nu cua tyijyu' la; nguula tsa cña nu ngua'ni ngu' cuentya ji'i nu Xu'na na. Pana yala la ngusñi ngu' bi' cha' ji'i Jesús, lo'o li' tiya' la ngusñi na' cha' bi!.

⁸ Lo'o jua'a chcuicha' mä ji'i lcaa ngu' tya'a nscua xtañi ngu' lo quityi re: ji'i Amplias, cha' tyaca'a tsa yu 'na xqui'ya y cui' nu Xu'na na;⁹ lo'o jua'a ji'i Urbano, tya'a ndyu'ni na' cña ji'i Jesucristo; jua'a ji'i Estaquis, la cui' jua'a tyaca'a tsa yu 'na;¹⁰ jua'a ji'i Apeles, cha' cua jlo ti' na cha' ngusñi tso'o yu cha' ji'i Cristo xqui'ya lcaa cña nu ngua ji'i yu cuentya ji'i

Cristo; jua'a ji'i lcaa ngu' tya'a Aristóbulo;¹¹ jua'a ji'i Herodión tya'a quichi tyi na'; jua'a ji'i lcaa ngu' tya'a Narciso nu jlya ti' ji'i y cui' nu Xu'na na;¹² jua'a ji'i Trifena lo'o Trifosa, nu ndyu'ni tsa cña ji'i y cui' nu Xu'na na; jua'a ji'i Pérsida tya'a tso'o na', cha' quiña'a tsa cña tso'o ji'i y cui' nu Xu'na na ngua'ni ma' bi';¹³ lo'o jua'a chcuicha' mä ji'i Rufo, sca ñatj ji'i Cristo nu tso'o tsa cha' nchcui' ngu' ji'i; lo'o jua'a ji'i xtya'a Rufo, nu nguna'asii tsa jna' ñi'ya si laca ma' xtya'a na';¹⁴ lo'o jua'a ji'i Asíncrito, ji'i Flegonte, ji'i Hermas, ji'i Patrobas, ji'i Hermes, lo'o jua'a ji'i lcaa tya'a ñatj ji'i Cristo nu ndyu'u ti'i ca slo ngu' bi';¹⁵ lo'o jua'a chcuicha' mä ji'i Filólogo, ji'i Julia, ji'i Nereo, ji'i nu cuna'a tya'a ngula yu, ji'i Olimpas; lo'o jua'a ji'i lcaa tya'a ngu' nu stu'ba ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o Cristo. Nti' na' cha' chcuicha' mä ji'i lcaa ñatj bi' cuentya jna'.

¹⁶ Nu lo'o chcuicha' mä ji'i tya'a mä, tyucui tyiquee mä quityi mä ji'i tya'a mä chacuayá' ji'i Cristo. Lcaa taju ñatj nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Cristo ca nde, cua nti' ngu' chcuicha' ngu' ji'i mä.

¹⁷ Cu'mä tya'a ntsu'u cha' ji'nä lo'o Cristo, lye chcui' na' lo'o mä juani, cha' tii ti ti' tyi'i mä xi, cha' ná tyu'u tucua ñatj nu ta cha' cusuu ji'i mä lo'o tya'a mä, cha' ná tacu'loo ngu' bi' cha' liñi ji'i Cristo nu cua ndyuna mä. Ná xñi mä

cha' ji'i ngu' bi', ¹⁸ cha' si'i cña ji'i Cristo laca bi', si xa' la cha' nchcui' ngu' lo'o ma. Ndu'ni ngu' bi'lcaa cha' cuxi nu ncly-acua ti' ycui' ngu' cha' cua'ni ngu'. Lo'o jua'a ndyu'ni ngu' cha' quichi yaa cha' hique ngu' ti'i, cha' tso'o tsa ndañi cha' nu nda ngu', cha' tajua' ti nchcui' ngu'. ¹⁹ Pana nu cu'ma ni, tso'o tsa nchcui' ñati cha' ji'i ma lcaa quichi, cha' tso'o tsa ndaquiya' ma cha' ji'i Cristo. Tso'o tsa nti' na' ña'a na' ji'i ma lo'o nduna na' cha' bi'; cua nti' na' cha' yala ti tyatí ti' ma cha' cua'ni ma cua ña'a ca cha' tso'o, cha' na' tyatí ti' ma tsiya' ti cha' cua'ni ma ni sca cha' cuxi. ²⁰ Ná tyuu tsq lyiji cha' cua'ni tye ycui' Ndyosi ji'i nu xña'a, cha' nga'aa tyaca' cña cuxi nu ndu'ni nu xña'a bi' tsiya' ti. Cua'ni Ni cha' ti tyi'i tyiquee ma, ñi'yä ntsu'u tyiquee ycui' Ni; lo'o jua'a ña'a ti cua'ni Jesucristo nu Xu'na na cha' tso'o lo'o lcaa tya'a ma.

²¹ Lo'o Timoteo tya'a ndya'a na' cña, lo'o Lucio, lo'o Jasón, lo'o Sosípater ngu' tya'a quichi tyi na', cua nti' ngu' chcuicha' ngu' ji'i ma.

²² Cuati lo'o na', scaranu ji'i Pablo laca na' lo'o nscua ya quityi re, Tercio naa na'; lo'o na', nti' na' chcuicha' na' ji'i ma chacuayá' ji'i ycui' nu Xu'na na.

²³ Lo'o yu Gayo nda yu cha' lo'o na' cha' chcuicha' na' ji'i ma; la cui' to' tyi yu nda yu su tyi'i na', jua'a nda yu toni'i ji'i yu su tyu'u ti'i ña'a taju ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Cristo

re. Cuati lo'o Erasto nu laca loo ji'i cñi quichi re, nti' yu chcuicha' yu ji'i ma; la cui' ti cha' nti' Cuarto, yu ty'a'a na.

²⁴ Bi' cha' lacua, xtyucua ycui' Jesucristo nu Xu'na na ji'i lcaa ma lo'o tya'a ma, ña'a ti cua'ni Ni cha' tso'o lo'o ma; jua'a nti' na cha' caca.

Ngusalya' Pablo lo'o ngu'

²⁵ Cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi lacua. Taca ji'i Ni ta Ni juersa ji'i ma, cha' tyi'i ma ñi'yä nu nga'a cha' tyi'i ti na chalyuu, si xñi tso'o na cha' ji'i Jesús. Cha' tso'o ji'i la cui' Jesucristo, bi'laca cha' nu nda na' lo'o ngu', masi tyuu tsa siyento yija ntsu'u cuatsi' ti cha' nu nchcui' ñi'yä nu cua'ni ycui' Ndyosi nde loo la; ²⁶ pana juani cua ngulu'u tso'o Ni cha' bi' ji'na. Bi' cha' nga'a cha' cañi cha' ji'i Cristo tyucui ña'a lo yuu chalyuu su ndi'i ñati ña'a cuayá' cuna lcaa ngu' xa' tsu', cha' taca xñi ngu' cha' ji'i sca ti ycui' Ndyosi, cha' taquiya' ngu' ji'i cha' nu nchcui' Ni. La cui' cha' bi' laca nu cua nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi, nu nguscua jyo'ocusu' ñi'yä caca cha' nde loo la. Ngua ti' ycui' Ndyosi cha' caca cha' bi', bi' cha' jua'a ndyaca juani; ycui' Ndyosi laca nu ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i Ni tsiya' ti.

²⁷ Sca ti ycui' Ndyosi jlo ti' lcaa cha', bi' cha' lcaa tyempo ná nga'a cha' tye cha' cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ni chacuayá' ji'i Jesucristo. Jua'a nti' na cha' caca tu'ni.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Corinto

¹ Pablo laca na' nu nscua quityi re, lo'o jua'q̄ stu'ba ti ntucua na' lo'o Sóstenes ty'a a ndyu'ni na' cña. Chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi ndya'q̄ na' nchcui' na' cha' ji'i Jesucristo lo'o lcaa ñati. ² Nscua na' quityi re cha' caq̄ slo cu'ma, ngu' taju ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i ma nde quichi Corinto. Xqui'ya Jesucristo cua ngusubi Ni ji'i ma, lo'o juani laca ma ñati ji'i y cui' Ni; nga'q̄ cha' tyi'u ti' ma ji'i Ni lcua ti lo cña nu ndu'ni ma su ndi'i ma chalyuu. Stu'ba cha' ji'i ma lo'o cua ña'q̄ ca ñati nu ndu'ni tlyu ji'i Jesucristo nu Xu'na na tyucui ña'q̄ chalyuu, cha' ñi'yä laca Ni Xu'na na, jua'q̄ laca Ni Xu'na ngu' bi'.

³ Ndi'yä nti' na': cha' ña'q̄ ti cua'ni y cui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ma xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

*Lcaa cha' tso'o nu cajaji'na
xqui'ya Cristo*

⁴ Lcaa tsä nda na' xlya'be ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya cu'ma, cha' cua nda Ni cha' tso'o lo'o ma xqui'ya Jesucristo. ⁵ Ntsu'u tsa cha' nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o

ma, cha' cua ngua stu'ba cha' ji'i ma lo'o Cristo; bi' laca cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ma juani. Bi' cha' cua jlo tso'o ti' ma lcaa cha' nu ji'i Jesú, lo'o jua'q̄ nchca ji'i ma nchcui' ma cha' bi' lo'o ñati. ⁶ Jua'a nchca cuayá' ti' xa' ñati cha' liñi laca cha' nu ngusñi ma ji'i Jesú, cha' cua na'q̄ ngu' lcaa cña nu ndu'ni ma su ndi'i ma chalyuu. ⁷ Ná sca cha' lyiji ji'i ma ne' cresiya ji'i ma; lcaa cña nchca ji'i ma tyempo juani, xqui'ya cha' ndu tsa ti' ma cha' caq̄ Jesucristo nu Xu'na na chaca quiya'. ⁸ Y cui' Jesú laca nu cua'ni cha' tyanu tachaa cha' ne' cresiya ji'i ma ña'q̄ cuayá' nu tye chalyuu ji'i ma. Lo'o li' ná ntsu'u qui'ya nu sta y cui' Ndyosi hichu' ma lo'o caq̄ Jesucristo nu Xu'na na cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i ñati chalyuu. ⁹ Y cui' Ndyosi ndu'ni cña, lcaa cña nu cua nacui Ni cha' cua'ni Ni; bi' laca nu ngusubi ji'i ma cha' caca stu'ba cha' ji'i ma lo'o Jesucristo nu Xu'na na, nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi.

*Tsa cla'be ti ngu' nchcui'
ngu' tsaca cha'*

¹⁰ Cu'ma ty'a a ngusñi na cha' ji'i Cristo, chcui' na' lo'o cu'ma juani chacuayá' ji'i y cui' Jesucristo nu Xu'na na, cha' caca stu'ba cha' ji'i lcaa cu'ma lo'o ty'a a ma, cha' ná chcui' ma tucua lo cha'. Tso'o ti tyi'i ma lo'o ty'a a ma, sca ti cha' culacua ti' ma, sca ti cha' tylu'u tyiquee ma. ¹¹ Tsubi' ti nguui cha' jna', nu lo'o

nacuī ngu' tya'a Cloé 'na cha' ntsu'u tsa cha' cusuu ji'i ma lo'o tya'a ma, cha' ná stu'ba cha' ji'i ma lo'o tya'a ma; 12 xa' ña'aq nchcui' sa scaa ma. Ntsu'u sca taju ji'i ma nu nacui: "Ji'i Pablo ngusñi ya cha"; chaca taju ji'i ma nacui: "Ñati ji'i Apolos laca ya"; jua'a tya xa' la ngu' taju ji'i ma nacuī ngu': "Ñati ji'i Pedro laca ya"; jua'a tya xa' la ngu' nacui: "Ñati ji'i Cristo laca ya". 13 ¿Ha tyuu tya'a nu laca Cristo ntsu'u chalyuu cha' cua'ni lyaá ji'i ma lacua? ¿Ha jna' nu ngujui'i ca'aq ngu' na lo crusi cha' cajaa na' xqui'ya cu'ma? ¿Ha cuentya jna' cua ntyucuatya ma? 14 Ni tsaca ma ná ntyucuatya na' ji'i ma. Tso'o jua'a ntí' na' cuentya ji'i y cui' Ndyosi cha' si'i na' laca nu ngua'ni ji'i, masi ntsu'u tucua tya'a ti ngu' nu cua ntyucuatya na' ji'i, yu Crispo lo'o yu Gayo. 15 Ná ca ñacuī ngu' cha' cua ntyucuatya ma cuentya jna' lacua. 16 Tyu'u cha' clyu ti' ji'i ma, ndyi'u ti' na' cha' lo'o ji'i yu Estéfanas, lo'o ji'i ngu' tya'a ndi'i yu, cua ntyucuatya na' ji'i ngu' bi'; pana ná ntsu'u ti' na' si cua ntyucuatya na' ji'i xa' la ngu'. 17 Si'i cha' tyucuatya na' ji'i ñatī nda y cui' Ndyosi cña 'na liyqaa; cua ngulo Ni cña 'na cha' tsa'aq chcui' cha' tso'o nu ntsu'u ji'i Jesú̄s lo'o ñati. Si'i na liyqaa na' lo'o quiña'a tsa cha' nu culo hique ti na', ñi'ya nchcui' ñati chalyuu nu nchca tsa ji'i; si jua'a, ná ca cuaya' ti' ñatī ñi'ya ngua cha'

tlyu nu ngua'ni Cristo lo'o ngujuī yu lo crusi.

Cristo ntucua suu lcaa cha' nu cua ntí' y cui' Ndyosi cha' caca cuayá' ti' na ji'i

18 Ñatī nu ngunu'ü chalyuu ji'i xqui'ya cha' cuxi nu ndu'ni ngu', ná nchca cuayá' ti' ngu' bi' tsiya' ti; na nxtyí lo'o ti ngu' ji'na si chcui' na lo'o ngu' ñi'ya ntsu'u cha' ji'i Cristo, cha' ngujuī yu lo crusi xqui'ya na cha' cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'na. Pana nu na ni, nu clyaá na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na xqui'ya Cristo, tlyu tsa cña ngua'ni y cui' Ndyosi, jua'a ntí' na. 19 Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu' ji'i y cui' Ndyosi nu nchcui' ndi'ya:

Cua'ni tye na' ji'i lcaa cha' nu nchcui' ñatī nu nchca tsa ji'i, nacuī y cui' Ndyosi.

Nga'aa taquiya' na' ji'i cha' nu nclyo hique ti ñatī nu ngua tsa'a tso'o ti, nacui Ni.

20 ¿Ni cña tso'o cuentya ji'i y cui' Ndyosi ndu'ni ñatī nu nchca tsa ji'i lacua? ¿Ni cña ndu'ni ngu' nu ngua tsa'a tso'o ti? ¿Ni cña ndu'ni ngu' nu nchca tsa nchcui' lacua? Sca ti nde chalyuu cua'nijo'o cña bi' ji'i ngu'. Cua nacuī y cui' Ndyosi ji'na cha' ná tso'o tsiya' ti sca cha' nu ngua tsa'aq ñatī chalyuu ti, cha' tonto laca bi!. 21 Ngua'ni Ni cha' ná caja ñi'ya tyuloo ñati chalyuu ji'i Ni cha' hique ti ngu'; jua'a tso'o la, ngua ti' y cui' Ndyosi. Pana ndu'ni

lyáá Ni ji'i ñatí nu xñi cha' ji'i Ni; la cui' cha' nu ndacha' na ji'i ngu', masi cha' tonto nchcui' na, nacuïngu' li'.

²² Cua nti' ngu' judío cha' cua'ni na sca cha' tlyu slo ngu', cha' jlya ti' ngu' cha' nu chcui' na lo'o li'; cuati nu ngu' xa' tsu' ni, cua nti' ngu' cha' tso'o tsa jlo ti' na lcaa cha' lo'o chcui' na lo'o ngu'. ²³ Pana nu na ni, ndacha' na ji'i ngu' cha' ji'i Cristo nu cua ngujui lo crusi cha' cua'ni lyaá ji'na. Li' chiya'q nti' ngu' judío lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' na re; lo'o jua'q ngu' xa' tsu', cha' tonto nchcui' na nti' ngu' bi', si'i cha' bi' tsiya' ti nti' ngu' bi'. ²⁴ Pana xa' ña'q nti' lcaa ty'a na nu cua ngusubi y cui' Ndyosi ji'na, masi laca na ngu' judío, masi laca na ngu' xa' tsu'. Sca ti cha' ji'i Cristo nchcui' na, cha' ji'i y cui' Cristo ntsu'u lcaa chacuayá', lcaa cha'tso'o nu cua nti' y cui' Ndyosi cha' caca cuayá' ti' na. ²⁵ Tso'o tsa ndyu'u cua ña'q ca cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi, masi ñacuï ñatí chalyuu cha' tonto tsa laca cha' bi'; pana cuxi la ndyu'u lcaa cha' tlyu nu nda ñatí chalyuu nu nchca tsa ji'i, nti' ngu'. La cui' jua'q ngu'ula la cña ndyaca, cua ña'q ca cña nu ndu'ni y cui' Ndyosi, masi ñacuïngu'cha'ná nchca ji'i Ni; pana cuxi la cña ndyaca nu ndu'ni y cui' ca ñatí. ²⁶ Cu'mäty'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, tyi'u ti' mä juani ñi'ya ña'q ñatíngua mä tya clyo, nu lo'o ngusubi ca ti

Ni ji'i mä: sca tucua ti mä nu nchca tsa ji'i mä; si'i ñatí tlyu laca mä, si'i ñatí culiya' laca mä su ndi'i mä chalyuu, sca tucua ti cu'mä nu tso'o laca xi ji'i mä. ²⁷ La cui' cu'mä nu nacuïngu'cha' ná tso'o mä tsiya' ti, nu juani laca mä ñatí nu nti' la y cui' Ndyosi ji'i. Jua'q cua nti' y cui' Ndyosi ta cha' tyuju'u ti' ji'i ñatí nu nchca tsa chcui', nti' y cui'ngu'; bi' cha' cua ngusubi Ni ji'i cu'mä, masi ñatí ti'i laca mä. Lo'o jua'q ndu'ni Ni cha' tyuju'u ti' ñatí nu tlyu tsa cña nchca ji'i, nti' y cui'ngu'; bi' cha' ngusubi Ni ji'i cu'mä nu ná nchca lye ji'i mä. ²⁸ Ndu'ni Ni cha'nga'aa nchca chcui' tsiya' ti nu ñatí nu ndulo tsa ji'i y cui' ca; bi' cha' nsibi Ni ji'i ngu' ti'i, nsibi Ni ji'i ngu' nu nxtyí lo'o ñatí ji'i, nsibi Ni ji'i ngu' nu ná sca na ntsu'u ji'i tsiya' ti, bi' ngu' laca nu nsibi y cui' Ndyosi ji'i cha' caca ngu' ñatí ji'i. ²⁹ Jua'q ca cuayá' ti' lcaa na cha' ná tso'o si cua'ni tyucuaa ti' na ji'i ty'a ñatí na, si ndube ti' na ji'i y cui' Ndyosi. ³⁰ Ndi'ya laca cha': cua nacuï y cui' Ndyosi cha' caca stu'ba cha' ji'na lo'o Jesucristo, lo'o jua'q cua nda Ni ji'i Jesucristo ji'na. Masi ná nchca ji'na, pana nu Jesucristo ni, lcaa cha' nchca ji'i y cui'. Xqui'ya nu Jesús bi' nchca tso'o cresiya ji'na ñatí cuxi na cuentya ji'i y cui' Ndyosi; xqui'ya Jesús taca caca na ñatí ji'i y cui' Ndyosi, cha' Jesús laca nu ngua'ni lyaá ji'na ji'i nu cuxi.

31 Bi' cha' cua'ni na ndi'yā, ñi'yā nu nscua lo quityi cusu': "Si nti' na chcui' na lo'o xa' ñati cuentya ji'i sca cha' tlyu, li' tso'o la si chcui' na ji'i cha' tlyu nu ngua'ni y cui' nu Xu'na na". Jua'a nacui quityi bi'.

2

*Ni cha' laca ngujui'i ca'a
ngu'ji'i Cristo lo crusi*

¹ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, tyi'u ti' ma ñi'yā ngua'ni na' tya clyo, lo'o ndyalaa na' su ndi'i ma cha' chcui' na' lo'o ma cha' tso'o nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o na, cha' ji'i Jesucristo bi'; ná quiña'a tsa cha' tucui nchcui' na' lo'o cu'ma li', si'i cha' nchca tsa na' nchcui' na' lo'o cu'ma li'. ² Laja lo'o nguti'i na' quichí tyi ma, ngüiniñi ti' na' cha' ná ta na' xi xa' la cha' lo'o ma tsiya' ti; sca ti cha' ji'i y cui' Jesucristo, la cui' Cristo nu ngujui'i ca'a ngu'ji'i lo crusi, tsa bi' ti cha' nchcui' na' lo'o ma li'. ³ Lo'o ndyalaa na' su ndi'i ma, nguna'a tya ti' na' ndu na' li'; nchcu'a tya na' cha' ngulacua tsa ti' na' ni cha' xacui ma 'na li'. ⁴ Lo'o nda na' cha' bi' lo'o ma, ná ngulana na' quiña'a tsa cha' nu tuy'u tu'ba na', ná ngua'ni na' ñi'yā nu ndu'ni ñati nu nchca tsa chcui'. Pana cua nda y cui' Ndyosi juersa jna'; cua nchcui' na' lo'o ma lcaa cha' nu cua nda Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o na', cha' caca cuayá'tso'o ti' ma. ⁵ Xqui'ya cña nu ngua'ni y cui' Ndyosi, bi' cha' ngusñi ma cha' ji'i Jesús li';

si'i xqui'ya sca cha' nu ngulo hique ti na' cha' nchca tsa jna'.

*Sca cha' tso'o nu nti' y cui'
Ndyosi chcui' Ni lo'o ñati*

⁶ Masi jua'a, cua ntsu'u cha' tso'o nu nchcui' na lo'o ñati nu nduna tso'o cha' ji'i y cui' Ndyosi; cha' nu ngua'ya hique y cui' Ndyosi laca cha' bi', si'i sca cha' nu jlo ti' ñati chalyuu. La cui' ti ná jlo ti' nu laca loo chalyuu cha' bi', masi cua lijyā tye cha' culo ngu' bi' cña. ⁷ Cua nda y cui' Ndyosi cha' tso'o bi' lo'o na cha' chcui' na lo'o ñati. Bilya caca cuayá' ti' ñati chalyuu ji'i cha' bi' tya sa'ni la, cha' ná nti' Ni cha' cuna ñati nu ngua li'. Pana tya lo'o bilya tya' chalyuu, tya li' ngulacua ti' Ni ñi'yā nu cua'ni Ni; ngua ti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni lyaá Ni ji'na lo'o xñi na cha' ji'i Jesús. Tlyu tsa cha' tso'o caca ji'na li'. ⁸ Ni sca ñati nu laca loo chalyuu, ná ngua cuayá' ti' ngu' cha' bi'. Si ngua jlo ti' ngu' cha' bi', ñi'yā nu ngua ti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni Ni, ná ngujui'i ca'a ngu' bi' ji'i Jesús lo crusi li', y cui' Jesús nu Xu'na na nu tlyu tsa cha' tso'o ntsu'u ji'i. ⁹ Ñi'yā nu nscua cha' lo quityi cusu', jua'a laca cha' bi'. Ndi'yā nchcui' quityi bi':

Cua ngua'ni cho'o y cui' Ndyosi cha' tso'o nu tyacua ji'i ñati nu ntsu'u tyiquee ji'i y cui' Ni;

laca bi' cha' nu bilya ña'a
 ñati chalyuu ji'i, cha'
 nu bilya cuna ñati ji'i,
 ni ná ngulacua ti' ngu' cha'
 caca cha' bi'.

¹⁰ Pana nu na, ngu' ty'a a
 ngusñi na cha' ji'i Cristo, cua
 ngulu'u Ni ji'na ñi'yä caca
 cha' tso'o bi' xqui'ya Xtyi'i
 ycui' Ni nu cua nda Ni cha'
 tyanu ne' cresiya ji'na. Tso'o
 tsa ndacha' loo Xtyi'i ycui' Ni
 ji'na lcaa cha' nu ntsu'u ty-
 iquee ycui' Ndyosi cha' cua'ní
 Ni nde chalyuu, tso'o tsa jlo ti'
 na cha' bi' xqui'ya Xtyi'i ycui'
 Ni.

¹¹ Nu ñati chalyuu na ni,
 hique ti na ntsu'u co'o lcaa
 cha' nu ntsu'u tyiquee na; sca
 ti ycui' na lo'o ycui' Ndyosi
 caca jlo ti' na lcaa cha' nu
 nclyacua ti' na. Lo'o jua'a
 laca ycui' Ndyosi, sca ti Xtyi'i
 ycui' Ni jlo ti' lcaa cha' nu
 ntsu'u tyiquee Ni. ¹² Si'i
 sca cui'i cuxi nu ntsu'u nde
 chalyuu ti laca Xtyi'i nu cua
 nda Ni cha' tyanu ne' cresiya
 ji'na juani; na cua nda Ni
 Xtyi'i ycui' Ni ji'na, cha' cua
 ngusñi na cha' ji'i Ni. Lo'o
 jua'a xqui'ya Xtyi'i ycui' Ni
 caca cuayá' ti' na lcaa cña
 tso'o nu ndu'ni Ni ne' cresiya
 ji'na. ¹³ Nu lo'o cacha' na cha'
 tso'o nu ji'i ycui' Ndyosi bi'
 ji'i ñati ji'i ycui' Ni, nu ngu'
 nu ntsu'u Xtyi'i ycui' Ni ne'
 cresiya ji'i, li' clyana na sca
 cha' nu chcui' na, sca cha'
 nu ta Xtyi'i ycui' Ni lo'o na;
 ná clyana na quiña'a tsa cha'
 chcui' na ñi'yä nu ndu'ni ñati
 nu nchca tsa ji'i ycui' ca ngu'.

¹⁴ Pana ñati nu ná stu'ba

cha' ji'i lo'o ycui' Ndyosi ni,
 ná taca ca cuayá' ti' ngu' bi'
 ni sca cña nu ndu'ni ycui'
 Ndyosi cuentya ji'i Xtyi'i ycui'
 Ni; ná nchca ca cuayá' ti' ngu'
 bi' ji'i cha' bi' tsiya' ti. Sca ti si
 ntsu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi ne'
 cresiya ji'na, li' caca cuayá'
 ti' na ni cha' laca bi', bi' cha'
 ná sca cha' laca nti' ngu'
 bi'. ¹⁵ Taca ca cuayá' ti' na
 ñi'yä ndyu'u lcaa cha' si cua
 ntsu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi ne'
 cresiya ji'na, lo'o li' ná taca
 xacui' ngu' xi xa' la cha' ji'na.
¹⁶ Ndi'yä nscua lo quityi ji'i
 ycui' Ndyosi: “¿Tilaca nchca
 cuayá' ti' ni cha' laca nu
 nda'ya hique ycui' Ndyosi?
 ¿Ha caca ji'na ta na sca cui*ii*
 lo'o Ni?” nacui' quityi. Pana
 nu na ni, xqui'ya Xtyi'i ycui'
 Ndyosi cua nguui cha' ji'na
 ni cha' laca nu nclyacua ti'
 ycui' Cristo.

3

*Sca ti cña ji'i ycui' Ndyosi
 ndu'ni ca ta'a ngu' nu ngulu'u
 cha' ji'i Jesú*s

¹ Cu'ma ty'a a ngusñi na
 cha' ji'i ycui' Ndyosi, tyucui
 tyempo lo'o nguti'i na' ca slo
 mä nu ngua ty'a li', ná ngua
 'na chcui' na' lcaa cha' nu
 ngua ti' na' chcui' lo'o mä,
 cha' bilya xñi tso'o mä cha' ji'i
 Xtyi'i ycui' Ndyosi nu nda Ni
 ji'na. Xti ti cha' nchcui' na'
 lo'o mä li', cha' ña'a ti cuxi ti
 ngulacua ti' mä. Ñi'yä laca
 nu sube cuañi', jua'a ngua
 cu'mä, cha' bilya xñi tso'o
 mä cha' ji'i ycui' Ndyosi; ² bi'
 cha' tiya' ti ngulu'u na' scaa

cha' ji'i ma. Ni'yä laca lo'o sca cubi' cuañi', styi' xtya'a ti ntyi' cubi' bi', cha' ná nchca cacu tso'o; jua'a ngua cu'mä, cha' ná ngua cuna tso'o ma scaa cha'. Masi juani ty a lyiji cua'ni yala ma cha' ca tsa'a tso'o ma, ³ cha' ña'a ti ty a ndiya la ti' ma ña'a cha' cuxi nu ndyu'ni ñatí chalyuu. Nu lo'o liye' ti' ma ji'i ty a'a ñatí ma, nu lo'o lye nxuu ty a'a ma, tyaca' tyijyu' cha' ndiya la ti' ma cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu. Tya ndu'ni ma ñi'yä nu ndu'ni ñatí cuxi. ⁴ Nu lo'o ñacui sca ngu' ty a'a ma cha' ndi'yä: "Ñati ji'i Pablo laca ya", cuati ñacui xa'la ngu' ty a'a ma cha' ndi'yä: "Ñati ji'i Apolos laca ya", ñi'yä ndu'ni ñatí cuxi, jua'a ndu'ni ma li'.

⁵ ¿Tilaca laca nu Apolos bi' lacua? ¿Tilaca laca na' lacua? ¿Ha si'i cña ji'i y cui' Ndyosi ndyu'ni ca ta'a ya? ¿Ha si'i xqui'ya cha' nda ya cha' lo'o ma, bi' cha' ngusñi ma cha' ji'i Cristo li'? Cua laca cña ndyu'ni scaa ya, la cui' cña ñi'yä nu cua nda y cui' nu Xu'na na cha' cua'ni ya. ⁶ Ñi'yä laca sca ñatí nu cataa sca si'yu, lo'o li' chaca laca nu su'ba hitya suu na cuiñii bi', jua'a laca cuare lo'o ma; na' lacu' nu yaqä ndacha' na' cha' bi' ji'i ma su clyo, lo'o tiya' la li' ñaa Apolos nda la cha' bi' lo'o ma. Pana sca ti y cui' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' tyanu tso'o cha' bi' ne' cresiya ji'i ma; ⁷ ná ndu'ni cha' tilaca laca nu cua nda cha' bi' lo'o ma tya clyo la, ná ndu'ni cha'

tilaca laca nu tya nda la cha' bi' lo'o ma ca tiya' la. Sca ti y cui' Ndyosi laca nu ndulo tsa cha' ji'i, cha' y cui' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' tyanu tachaa cha' ji'i Ni ne' cresiya ji'i ma. ⁸ Sca ti cuayá' ndu'ni ya lo'o ty a'a ya, masi nda ya cha' lo'o cu'mä su clyo, masi nclyu'u tso'o la ya cha' bi' ji'i ma ca tiya' la. Y cui' Ndyosi ni, tya ta la Ni cha' tso'o ji'i ya, tsa ña'a nu ndyu'ni tso'o ya cña ji'i Ni. ⁹ Ty a'a ndyu'ni ya cña ji'i y cui' Ndyosi laca cuare; lo'o cu'mä ni, ndu'ni Ni cña ne' cresiya ji'i ma, cña ji'i y cui' Ndyosi laca bi'.

Lo'o jua'a taca ta na' chaca cuij lo'o ma juani: ñi'yä si laca ma sca ni'i tonu, jua'a laca ma cuentya ji'i y cui' Ndyosi; ¹⁰ lo'o na', ñi'yä nti' sca cuityi ni'i cuentya ji'i y cui' Ndyosi, jua'a laca na' lo'o cu'mä, laja lo'o nclyu'u na' ji'i ma cha' ji'i y cui' Ni. Ndi'yä ndyu'ni na' lo'o ma: ñi'yä nti' si cua ngusta tso'o na' quiya' sca ni'i, lo'o li' ndyalaa xa' la ngu' cuityi cha' cua'ni lyiji ngu' cha' ty a' ni'i bi', bi' laca ñatí nu tya'a ndya'a na' cña nu cua ngulu'u tso'o la ji'i ma. Lcaa ngu' cuityi nga'a cha' culacua ti' clyo ñi'yä ña'a xana tya' ni'i; lo'o jua'a lcaa ya tya'a ndyu'ni ya cña, nga'a cha' cui'ya tso'o ya cuentya ñi'yä nu caca culu'u tso'o la ya cha' bi' ji'i ñatí. ¹¹ Jua'a laca cha' lacua: cua laca ngusta y cui' Ndyosi ji'i Jesucristo, cha' sca ti yu bi' caca suu lcaa cha' bi', cha' y cui' Jesús laca nu

ntucua quiya' cha' nu cua ngusñi na ji'i y cui' Ndyosi Sti na; nga'aa ntsu'u xa' la jo'ó xa' la ñatí nu laca suu cha' bi'. ¹² Ntsu'u ngu' tya'a na nu nclyu'u tso'o la ji'i lcaa tya'a na, ñi'ya ntí si cuiñá chca ngu' sca ni'i tso'o, ñi'ya laca si tya' ni'i bi' masi lo'o oro, masi lo'o plata, masi lo'o quee ndubi nu quiña'a tsa nga'a tya' ni'i bi'. Pana ntsu'u xa' la ngu' tya'a na nu cuxi la nclyu'u ji'i tya'a, ñi'ya laca si cuiñá chca ngu' sca ni'i yaca ti, nu canta' ti tya' lo'o quii lo'o quixii ti. ¹³ Tiya' la li' lo'o caq̄ Jesucristo chaca quiya' cha' cua'ni cuayá' ji'i ñatí chalyuu, li' quijeloo cha' ji'i y cui' Ndyosi ñi'ya ña'a cña nu ngua'ni scaa ngu'. Tsá bi' tsaa cña nu ngua'ni scaa ñatí lo sca quii' tlyu, cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i; si tyaqui cña bi', ná tso'o ngua cña bi' li'; si ná tyaqui, li' caca cuayá' ti' Ni cha' tso'o tsa cña bi' li'. ¹⁴ Nu lo'o talo cña nu ngua'ni sca ñatí lo'o cua ndyaa lo quii' bi', li' ta Ni cha' tso'o nu tyacua ji'i ñatí bi'. ¹⁵ Cuati ñatí nu tyaqui cña ji'i lo quii' bi', nga'aa ña'a ngu' ji'i li'; chcuna' cña bi' tsiya' ti. Pana tya culaá Ni ji'i ngu' bi', masi tya xi tya lyiji cha' tyaqui y cui' ngu'.

¹⁶⁻¹⁷ Nu laa tlyu su ndu'ni tlyu ngu' judío ji'i y cui' Ndyosi tyaca'a tsa ji'i Ni laca bi', cha' cuentya ji'i Ni ndya' ni'i bi'; tyaala tsa y cui' Ni si cua'ni ñu'ü ñatí ji'i laa bi'. Lo'o cu'mä ni, tyucui ña'a taju cu'mä nu ngusñi mä cha' ji'i Cristo, tyaca'a tsa

mä cuentya ji'i y cui' Ndyosi; na cua ndyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i mä. Lo'o jua'q̄ cua'ni tye y cui' Ni ji'i cua ña'a ca ñatí nu cua'ni ñu'ü tyucuiji ji'i sca ñatí nu tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús.

¹⁸ Cua ngusñi na cha' ji'i Cristo, bi' cha' tso'o la si ná cñilo'o na ji'i y cui' ca na cha' ngua tsa ji'na, ñi'ya ndu'ni ñatí chalyuu nu ngua tsa ji'i ngu'. Ná tso'o si jua'q̄ nclyacua ti'na; nga'a cha' culacua ti' na cha' ná ngua ji'na tsiya' ti, lo'o li' taca cua'ni y cui' Ndyosi cha' ca'ya sca cha' liñi hique na. ¹⁹ Masi ndu'ni ñatí chalyuu cha' ngua tsa ji'i, cha' tso'o tsa nclyacua ti' ngu', si'i jua'q̄ ntí y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'i ngu' bi'; ná tso'o tsiya' ti cha' nu nchcui' ñatí chalyuu ntí Ni. Cua nscua sca cha' lo quityi cusu' nu nchcui' ndi'ya: "Ndu'ni y cui' Ndyosi cha' quichí yaa cha' hique ñatí chalyuu, masi tso'o tsa ndu'ni ngu' ntí ngu'", nacui lo quityi. ²⁰ Lo'o ndi'ya laca cha' nu nscua chaca se'i lo quityi bi': "Cua jlo ti' y cui' Ndyosi cha' ná tso'o tsiya' ti cha' nu nchcui' ñatí chalyuu nu nchca tsa ji'i ndu'ni". ²¹ Bi' cha' nga'aa cua'ni tyixi mä lo'o tya'a mä, nga'aa tyu'u lca'q̄ tsa mä ji'i sca ti ñatí tya'a ya. Cuentya ji'i cu'mä laca cua ña'a ca tya'a ndyu'ni ya cña, ²² masi na', masi Apolos, masi Pedro; lo'o jua'q̄ cuentya ji'i cu'mä laca cua ña'a ca cha' nu ndyaca nde chalyuu, masi lu'ú na, masi cua ngujuii na, masi sca

cha' nu ndyaca juani, masi sca cha' nu caca tyempo nde loo la; cuentya ji'i cu'maq laca lcaa cha' nu ndyaca nde chalyuu lacua. ²³ Pana cu'maq ni, cuentya ji'i Cristo laca ma'; lo'o nu Cristo bi', cuentya ji'i ycui' Ndyosi laca Ni.

4

*Cristo laca nu nda cña bi'
ji'i Pablo lo'o ji'i tya'a ndya'a
yu cña*

¹ Nga'a cha' tysi'u ti' ma cha' cña ji'i ycui' Cristo ndyu'ni ya. Na ndi'ya lo ya cña cha' culu'u ya ji'i ñati lcaa cha' nu cua ngulu'u ycui' Ndyosi ji'i ya; sca cha' nu bilya cuna ñati chalyuu tsiya' ti, bi' laca cha' nu culu'u ya ji'i ngu'. ² Lo'o ñati nu cui'ya loo sca cña ni, lcaa tsq nga'a cha' tysi'u ti' ngu' ji'i lcaa cña nu culo xu'na ngu' ji'i ngu'. ³ Cuentya jna', ná ntsii na' ji'i ma, ná ntsii na' ji'i cua ña'a ca cha' nu chcui' ma jna'; masi chcui' cua ña'a ca ñati chalyuu jna', ná ntsii na' ji'i ngu' tsiya' ti. Ná sca cha' cuxi ntsu'u jna' si nti' ngu' sta ngu' qui'ya 'na, nti' na'; ⁴ lo'o jua'a cuentya ji'i ycui' Ndyosi, ná ntsu'u cha' cuxi nu ngua'ni na', nti' na'. Pana ná ñacui na' cha' ná ntsu'u cha' sta Ni qui'ya 'na tsiya' ti, sca ti ycui' Ndyosi nu Xu'na na taca cua'ni cuayá' Ni jna' ca lo'o tye chalyuu. ⁵ Lo'o jua'a cu'maq, ná yala tsa clyacua ti' ma cha' sta ma qui'ya ji'i sca ñati; jatya ma ña'a cuayá' cqa ycui' nu Xu'na na, bi' laca nu cua'ni cuayá'

ji'i ca ta'a na. Li' culotu Ni ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u cuaana ti ne' cresiya ji'nna, masi sca cha' nu ná nti' na cacha' na ji'i tya'a ñati chalyuu na. Jua'a cacha' Ni lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i lcaa ñati chalyuu, lo'o li' ta Ni nu tso'o ji'nna, cua ña'a ca cha' tso'o nu ñacui Ni cha' tyacua ji'i scaa na.

⁶ Nchcui' na' cha' bi' lo'o cu'maq cha' taca tysi'i tso'o ti ma. Cua nchcui' tsa na' ji'i tyucuaa ya, na' lo'o Apolos, cha' taca culacua xi ti' ma ñi'ya ntsu'u cha' ji'i ya; jua'a caca cuayá' ti' ma cha' ná tso'o xñi ma xi xa' la cha', nu si'i ñi'ya nu nscua lo quityi cha' ji'i ycui' Ndyosi. Ná tso'o cha' chcui' tso'o ma lo'o sca yu tya'a ya nu lca'a tsa ma ji'i, lo'o li' cua'ni xña'a ma lo'o chaca yu tya'a ya. ⁷ ¿Ni cha' laca cha' ndulo tsa cha' ji'i ycui' ma cuentya ji'i ma, pana ná ndube ti' ma ji'i xa' ñati? Ycui' Ndyosi cua nda lcaa na nu ntsu'u ji'i ma, lcaa cña nu nchca ji'i ma; bi' cha' lacua ná ntsu'u cha' cua'ni tyucuaa ti' ma ji'i tya'a ma. Si'i xqui'ya cña nu ndyu'ni ycui' ma ngutsa'a chalyuu ji'i ma, xqui'ya ycui' Ndyosi cua laca ma ñi'ya nu laca ma juani.

⁸ Ndu'ni ma cha' ndulo tsa cha' ji'i ycui' ma, nga'aa ntsu'u na nu lyiji ji'i ma tsiya' ti, nti' ma; ndyu'ni ma ñi'ya nu ndu'ni ngu' culiya', ndi'i ma ñi'ya ndi'i nu laca loo chalyuu. Lo'o cuare ni, si'i ñati tlyu laca ya, nti' ma. Pana

si chañi cha' laca mā loo ji'i ya, ¿ha ná ta mā chacuayá' masi caca stu'ba xi cha' ji'i ya lo'o mā li', cha' lo'o ya caca ya ñati tlyu li'? ⁹ Nti' na' cha' cua nguxtyanu y cui' Ndyosi ji'i cuare, masi clyo ngulo Ni cña ji'i ya cha' tsaa ya tyijyu' cha' chcui' ya cha' ji'i Ni; pana nu juani tyanu chū' la ya ji'i lcaa ngu' tya'a na, ñi'yā laca preso nu tyiquee' ntajatya cha' cujuii ngu' ji'i. Cua laca ya sca cuxe', masi ña'q ñati chalyuu ji'i ya, masi xcā nu ntsu'u ji'i y cui' Ndyosi nde cua ña'q ji'i ya. ¹⁰ ¡Xqui'ya y cui' Cristo tonto tsa ya tu'ni! Lo'o cu'mā ni, nti' mā cha' tso'o tsa jlo ti' mā cha' ji'i Cristo. ¡Xti la cña nchca ji'i cuare, nguula la cña nchca ji'i cu'mā nti' mā! ¡Chiya'a la ndu'ni ngu' lo'o cuare tu'ni; chi la ndu'ni ngu' loo cu'mā!

¹¹ Masi la cui' tyempo juani ti ntsu'u quiya' lo'o ná ndyiji na cacu ya, ná ndyiji na co'o ya, masi late' cusú lacu' ya ntsu'u quiya'; ntyiji'lí ngu' ji'i ya, ni ná ntsu'u tyi cua, xcui' na ndya'q yu'u ti ya. ¹² Ti'lí tsa cña nu ndu'ni ya cha' caja ñi'yā nu tyiji yu'u ji'i ya chalyuu. Nu lo'o ti'lí tsa cha' nu nda ngu' lo'o ya, ná nsacui tu'ba ya ji'i ngu'; tso'o ti nchcui' ya lo'o ngu' li'. Lo'o ndu'ni lya' ti' ngu' ji'i ya, ndalo ya li'; ná nsacui ya' ya ji'i ngu' tsiya' ti. ¹³ Masi chiya'a tsa nchcui' ngu' lo'o ya, ndalo tyiquee ya ji'i ngu' li', nxaala' ya cha' ji'i ngu'. Masi juani ña'q ti tya ndyu'ni

cuxi ñati lo'o cua, ñi'yā si laca ya nana' nu ndyanu lo hitya yuu; ñi'yā nti' sca nguti nu nchcuāq̄a ngu', jua'a laca ya cha' ná ntsu'u cuentya ya tsiya' ti, ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu'.

¹⁴ Lo'o nscua na' quityi re, ná nti' na' cha' ca tyuju'u ti' mā; tsa bi' ti cha' nti' na' cha' cua'a na' ji'i mā cha' ná cua'ní tyixi mā lo'o ya. Na tyaca'a cu'mā jna' ñi'yā si laca mā sñi' na'. ¹⁵ Ntsu'u tsa ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo nu taca xtyucua ngu' ji'i mā, pana sca ti na' ndu'ni na' ñi'yā nu ndu'ni sti mā, cha' ndye ndacha' na' cha' tso'o nu cua nda Jesucristo lo'o na ji'i mā; xqui'ya na' ngusñi mā cha' ji'i Jesús. ¹⁶ Bi' cha' juani nchcui' tsa na' lo'o mā cha' cua'ní mā ñi'yā nu cua na'a mā cha' ndu'ni na'.

¹⁷ Juani nda na' ji'i yu Timoteo lijya yu ca su ndi'i mā, cha' laca nu Timoteo bi' ñi'yā laca sca sñi' na', cha' tyaca'a tsa yu 'na; jua'a tso'o tsa ngusñi yu cha' ji'i Jesucristo. Lcaa se'isun ndya'a na' slo taju ñati ji'i Jesús nu ndi'i sca quichi, ca bi' nclyu'u na' ña'q cha' tso'o nu nga'a cha' cua'ní na chalyuu nu lo'o cua ngusñi na cha' ji'i Jesucristo; jua'a ndu'ni na' tyucui tyempo xqui'ya Jesucristo. Lo'o Timoteo cacha' yu ji'i mā cha' jua'a ndu'ni na'. ¹⁸ ¿Ni cña ndu'ni xi ngu' tya'a mā nu lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ji'i tya'a mā? Ná cāq̄a na' ca quichi Corinto slo mā, nti' mā.

19 Pana ná cube ti' mä, caña' yala ti ca su ndil'i mä chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi nu Xu'na na. Lo'o li' quijeloo cha' ji'i mä jna', nu lo'o ña'a na' ñi'yä ndyu'ní nu ngu' tyixi bi'; si'i na ntucuá na' ji'i ngu' xqui'ya cha' nu nda ti ngu' bi' li'. 20 Ná taca tyatí yu'u na cha' ji'i y cui' Ndyosi cha' laca Ni loo ji'na si na nchcui' ti na cha' ji'i Ni; na cua nti' Ni cha' cua'ni na cña ji'i Ni, tsa ña'a cña nu ndu'ní y cui' Ni. 21 Cua jlo ti' na' cha' tso'o la caca ji'i mä si tso'o ti tyu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i mä lo'o tyalaa na' ca slo mä; tso'o la si tso'o ti chcui' na' lo'o cu'mä li'. Ná tso'o ca ti' mä si ta na' cha' cusuu lo'o mä li'.

5

Nga'a cha' culo'o ngu' ji'i ty'a'ngu' nu ngua'ni cha' cuxi

¹ Cua ngujui cha' 'na, cua ndyuna na' cha' suba' tsa ngua'ni sca ñati ty'a'ngusñi mä cha' ji'i Jesucristo; ngua'ni yu sca cña nu cuxi tsa. Pana ni ngu' xa' tsu', ná ndu'ní ngu' tsa lo cua cha' cuxi, masi ná ndaquiya'ngu' ji'i y cui' Ndyosi tsiya'ti. Ndi'yä cña ngua'ni yu: ngua'a yu lo'o xtya'a miña'a yu. ² Lo'o ña'a ti ty'a ndu'ní tyucuua ti' mä ji'i ty'a' ma, masi nga'a cha' ca xñi'i tsa ti' mä xqui'ya cha' cuxi bi'. Nga'a tsa cha' culo'o mä ji'i ñati nu ngua'ni cha' cuxi bi', cha' nga'aa ty'a' yu stu'ba ti lo'o cu'mä. ³ Sca ti cuayá'ndyu'u cha', masi ná ndi'i na' lo'o mä juani cha' cua'ni

cuayá' na' ji'i yu bi'; pana cacua tsa slo cu'mä ndi'i na', nti' na', xqui'ya cha' ndyi'u tsa ti' na' ji'i mä. Cua laca ngusta na' qui'ya ji'i ñati nu ngua'ni cha' cuxi bi'. ⁴ Bi' cha' lacua tyu'u ti'ji'i mä tsa tlyu ti mä chacuayá' ji'i Jesús nu Xu'na na, cha' cua'ni cuayá' mä ji'i yu bi' yala ti. Sca ti cha' ntsu'u tyiquee na' lo'o mä, lo'o jua'a cua nda y cui' Jesucristo chacuayá' cha' cua'ni mä jua'a. ⁵ Li'xtyanu mä ji'i yu bi' ya' nu xña'a. Masi quiñu'u y cui' yu li', quiñu'u cha' ji'i yu su ndi'i yu chalyuu, pana ca lo'o tye chalyuu, ca li' cua'ni lyaá y cui' nu Xu'na na ji'i yu, qui'ya Ni cresiya ji'i yu.

⁶ Si'i cha' tso'o ndu'ní mä cha' ndu'ní tyucuua ti' ma ji'i ty'a' mä. ¿Ha ná jlo ti' mä ñi'yä ndu'ní scuä tiye'? Masi xti ti scuä tiye' tyu'u ji'i catyá xlyá, cua'ni bi' cha' tyacui quiña'a scuä li'. ⁷ La cui' jua'a laca cu'mä, cha' ntsu'u qui'ya bi' chu' mä. Laca qui'ya bi' ji'i mä ñi'yä laca scuä tiye' nu nga'aa tso'o tsiya' ti; tso'o si xcuäa mä ji'i, chaca quiya' quixa' cucui scuä bi'. Lo'o jua'a cu'mä, nga'a cha' culotsu' mä qui'ya nu ntsu'u ji'i mä, cha' xcutsa'a Ni cha' nu ntsu'u tyiquee mä, cha' caca lubii cresiya ji'i mä. Na cua laca lubii bi' ji'i mä xqui'ya Jesús. Lo'o caca ta'a pascua ni, li' tyi'u ti' na cha' ngua'ni tye y cui' Cristo ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na. Xqui'ya lcaa na ngujui Ni lo crusí, ngua Cristo mstä lu'ú

cuentya ji'í qui'ya nu ntsu'u ji'na. ⁸ Bi' cha' tso'o la si tyi'u ti' na ji'í Cristo lcaa tsá, cha' xa' ña'q a cua'ni na li'; tso'o ti cua'ni na lo'o ñati, xcui' cha' liñi chcui' na lo'o ñati. Laca na ñi'yá laca xlyá cui nu ndya' chaca quiya' li'; nga'aa ntsu'u cha' cua'ni na ñi'yá nu ngua'ni na sa'ni lo'o ntsu'u cha' cuxi ji'na, lo'o ntsu'u cha' suba' ji'na, cha' ngua na ñi'yá ngua tsa ycu' xlyá nu ná tso'o tyempo bi'.

⁹ Lo quityi nu nda na' ndyaa slo mä tya clyo la, bi' nguscua na' cha' ná cua'ni tya'a mä lo'o ñati nu xcui' cha' suba' ndu'ni; ¹⁰ pana ná nguscua na' cha' nga'aa chcui' mä tsiya' ti lo'o ñati cuxi bi'. Ntsu'u tsa ñati chalyuu nu ná ndaquiya' ji'í ycu' Ndyosi, nu ndu'ni suba', nu ndacui ti', nu cuaana, nu ndu'ni tlyu ji'í lcui jo'ó ti; lo'o jua'q ná caca tyu'utsu' na ji'í ngu' bi', sca ti si tyu'u na chalyuu tyaa na tsiya' ti. ¹¹ Pana ná tso'o cha' tyu'u cha' ji'í mä lo'o ñati nu ndu'ni jua'q, masi ndu'ni ngu' bi' lo'o mä cha' tya'a ñati ji'í Jesucristo laca ngu' bi'; bi' laca cha' nu ngua ti' na' chcui' lo'o mä. Ná caca stu'ba cha' ji'í mä lo'o ngu' si suba' ndu'ni ngu', si ndacui ti' ngu', si ndu'ni tlyu ngu' ji'í lcui jo'ó ti, si cuxi tsa nhcui' ngu' lo'o ñati, si cu'bi ngu', si cuaana ngu'; ná caca xñi mä cha' ji'í ngu' nu ndu'ni jua'q. Masi nacuij ñati bi' cha' stu'ba ti ntsu'u cha' ji'í ngu' lo'o Jesús, ná caca tyu'u cha' ji'í mä lo'o

ngu'. La cui' ti cha', ni ná tso'o chca'q mä cacu mä tyaja lo'o ñati nu ndu'ni jua'q. ¹²⁻¹³ Si'i cuentya jna' laca ñati nu ná ndaquiya' ji'í ycu' Ndyosi tsiya' ti, caca cuayá' ji'í ngu' bi' slo ycu' Ndyosi. Pana nu ngu' tya'a mä nu ntsu'u cha' ji'í lo'o Cristo, tso'o la si cua'ni cuayá' ycu' cu'ma ji'í ngu', nti' na'. Bi' cha' lacua culo'o mä ji'í nu cuxi, cha' ná cua'ni tya'a ngu' bi' lo'o mä tsiya' ti.

6

Nu lo'o ntsu'u cha' cusuu ji'na lo'o tya'a ñati na

¹ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'í Jesús, nu lo'o ndyaca sca cha' cusuu ji'í mä lo'o tya'a ñati mä, ¿ha tso'o la cha' ndya'a mä slo bese, nti' mä? ¿Ha tso'o nti' mä cha' ndya'a mä slo ñati ná ndaquiya' ji'í ycu' Ndyosi tsiya' ti? ¿Ha ná tso'o la si tsaa mä slo ngu' tya'a ngusñi mä cha' ji'í Jesús? Jua'q taca ca tì cha' ji'í mä lo'o tya'a mä li!. ² Cua jlo ti' mä cha' cua nscua cha' ycu' na cua'ni cuayá' na ji'í lcaa ñati chalyuu lo'o cua tye ti cha', cha' cua ntsu'u cha' ji'na lo'o ycu' Ndyosi. Si jua'q caca cña nu cua'ni mä ca tiya'la, ¿ha ná caca ji'í mä cua'ni cuayá' mä ji'í sca cha' xca ti nde chalyuu juani? ³ Lo'o jua'q nu ngu' xcá ji'í ycu' Ndyosi ca nde cuá, nda mä cuentya cha' lo'o ngu' bi' nga'q cha' cua'ni cuayá' na ji'í; bi' cha' ycu' ca na taca xquiñi na sca cha' nu ndyaca ji'na lo'o tya'a na nde chalyuu. ⁴ Lo'o ndyaca sca cha'

cusuu ji'i ma lo'o tya'a ma, ná tso'o tsaa lo'o ma ji'i tya'a ma cha' caca cuayá' ji'i ma slo xa' ñati nu ná stu'ba cha' ji'i lo'o tya'a ngusñi ma cha' ji'i Jesús.⁵ Nscua na' cha' re cha' caca tyuju'u ti' ma slo ycui' Ndyosi. ¿Ha ná ntsu'u ni tsaca ngu' tya'a ma nu nchca cuayá' ti' ñi'ya caca xquiñi cha' ji'i ma lo'o tya'a ma?⁶ Pana xa' tsa ña'q ndu'ní ma ca jua. Masi ñati tya'a ngusñi ma cha' ji'i Jesús, ndya'a lo'o ma ji'i ca slo ngu' nu ná ndaquiya' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti, cha' cua'ní cuayá' ngu' bi' ji'i ngu' tya'a ma.

⁷ Nu lo'o ntsu'u cha' cusuu ji'i ma lo'o tya'a ma, li' hora ti caca cuayá' ti' na cha' tya lyiji xñi tso'o ma cha' ji'i Jesús. ¿Ha ná tso'o la, masi ta ma chacuayá' cha' caca cha' cuxi bi' ji'i ma jua'a ti? ¿Ha ná tso'o la, masi cuaana ngu' cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ma jua'a ti?⁸ Pana si'i na tso'o la ndu'ní ma; cha' cuxi ndyu'ni ma lo'o ycui' ngu' tya'a ngusñi ma cha' ji'i Jesús, hasta ntyu-cuaana ma na nu ntsu'u ji'i tya'a ma.

⁹ Jlo ti' na cha' ná lo'o ñati cuxi taca tsaa ca su tlyu ca su laca ycui' Ndyosi loo. Tso'o si liñi tsa caca cuayá' ti' ma cha' ná tsaa ngu' cuxi ca su tso'o bi': ñati nu suba' tsa ndu'ní lo'o tya'a, lo'o jua'a ñati nu ndu'ní tlyu ji'i lcui jo'ó ti, lo'o jua'a ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o clyo'o xa' ñati, jua'a nu ngu' qui'yu nu ndu'ní suba' lo'o tya'a qui'yu ti ngu',¹⁰ lo'o jua'a nu cuaana, lo'o jua'a

nu nxlyáá na nu ntsu'u ji'i tya'a ngu', lo'o jua'a nu cu'bi, lo'o jua'a nu nchcui' cha' cuxi ji'i tya'a ngu', lo'o jua'a nu cuxi ti ndu'ní ngana ji'i tya'a ngu', ná tsaa chca ñati cuxi bi' ca su tso'o su ntucua ycui' Ndyosi.¹¹ Lo'o jua'a ntsu'u xi cu'ma nu ngua'ní ma la cui' tya'a cha' cuxi bi' tya sa'ni la; pana cua xa' ña'q ndu'ní ma juani, cha' cua ngüityí Jesús lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i ma tya li', cua ndyatí ma cuentya ji'i ycui' Ndyosi li'. Cua ngüiñi cha' ji'i ma lo'o ycui' Ndyosi nu lo'o ngusñi ma cha' ji'i ycui' Jesucristo nu Xu'na na, lo'o li' cua nda Ni Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i ma.

Ña'q tsaca tyucui ña'q na laca na ji'i ycui' Ndyosi

¹² Ntsu'u quiya' nchcui' ñati: "Ntsu'u chacuayá' 'na cha' cua'ní na' cua ña'q ca cha', ñi'ya nu nti' na' cha' cua'ní na", nacui' ngu'. Chañi cha' ji'i ngu', pana ntsu'u cha' nu cua'ní na nu ná ntsu'u su xtyucua ji'na. Lo'o na, taca ñacui' na cha' ntsu'u chacuayá' ji'na cha' cua'ní na ñi'ya nu nti' ti na cua'ní na; pana ná tso'o si qui'ji tsa na ji'i sca cha' nu ndu'ní na ña'q cuayá' nu nga'aa caca xtyanu na ji'i.¹³ Ntsu'u chaca cha' nu nchcui' ñati: "Taca cacu na lcua ti lo na nu nti' na cacu na", nacui' ngu', "bi' cha' ntsu'u qui'ji ne' na cha' cua'ní cha'q na bi' lo'o na cacu na", nacui' ngu'. Chañi cha' bi', pana sca ti cuayá' cua'ní tye ycui' Ndyosi ji'i na ndacu na

lo'o jua'q̄ ji'l̄i cuaña' y cui' na. La cui' jua'q̄ cua ngüiñá y cui' Ndyosi ji'l̄i tyucui ña'q̄ na lijyā na chalyuu, pana si'i cha' culiji ti cuaña' na lo'o ndu'ní suba' na lo'o ñat̄i, si'i xqui'ya cha' bi' ngüiñá Ni ji'na; cha' caca na ñat̄i ji'l̄i y cui' Ni, cha' caca Ni nu Xu'na na, bi' cha' cua nda y cui' Ndyosi ji'na lijyā na chalyuu. ¹⁴ Tlyu tsa cha' ngua'ni y cui' Ndyosi lo'o Jesús nu Xu'na na lo'o ngua'ni Ni cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya', ngulo Ni ji'l̄i yu ca su ntsiya yu ngujuii. La cui' jua'q̄ tlyu tsa cha' caca lo'o cua'ni Ni cha' tyu'ú na chaca quiya', qui'ya Ni ji'na tyaa lo'o Ni ji'na ca lo'o tye chalyuu.

¹⁵ Cristo ca ji'l̄i tyucui ña'q̄ tsaca ma lacua, stu'ba ti ntsu'u cha' ji'l̄i ma lo'o nu xa' la ñat̄i tya'a ngusñi na cha' ji'l̄i Cristo. Lo'o laca na ñat̄i ji'l̄i Cristo ni, ¿ha caca sa'a na ji'l̄i sca nu cuna'q̄ calle ti? Ná tso'o cua'ni na jua'q̄ tsiya' ti. ¹⁶ ¿Ha ná jlo ti' ma cha' stu'ba ti tyiquee na, sca ti tañi na lo'o ñat̄i bi', si tyu'u cha' ji'na lo'o, masi sa'a ti na ji'l̄i? La cui' jua'q̄ cha' nscua lo quityi cha' jo'ó nu ndi'yä nchcui': "Laca nu tyucuaa ngu' bi' ñi'yä si laca ngu' sca ti ñat̄i". Jua'q̄ nchcui' quityi bi'. ¹⁷ La cui' jua'q̄ caca ji'na lo'o tyu'u cha' ji'na lo'o Jesús nu Xu'na na; nchca stu'ba cha' ji'na lo'o Jesús li', cha' ntsu'u Xtyi'i y cui' Ni ne' cresiya ji'na.

¹⁸ Bi' cha' ná cua'ni suba' ma lo'o xa' ñat̄i. Cua ña'q̄ ca qui'ya nu ntsu'u ji'na,

ná cua'ni ñu'ú bi' ji'l̄i y cui' na; pana lo'o cala' na ji'l̄i xa' ñat̄i nu si'i ñat̄i ji'na, y cui' ca na cua'ni ñu'ú na ji'na li'. ¹⁹⁻²⁰ ¿Ha ná nda mä cuentya cha' tyaca'a tsa mä ji'l̄i y cui' Ndyosi, xqui'ya cha' nda Ni Xtyi'i y cui' Ni nu ndyanu ne' cresiya ji'l̄i mä? Nga'aa si'i cuentya ji'l̄i y cui' ti mä ndya'q̄ mä, cuentya ji'l̄i y cui' Ndyosi laca mä. Quiña'a tsa cha' tso'o ngua'ni Ni cuentya ji'na cha' ngulaá mä ji'l̄i nu cuxi, cha' laca mä ñat̄i ji'l̄i y cui' Ni; bi' cha' cua'ni tlyu mä ji'l̄i y cui' Ndyosi lcaa su ndya'q̄ ma, tyi'u ti' mä ji'l̄i Ni, lo'o jua'q̄ tyucui tyiquee mä cua'ni mä lcaa cña nu culo y cui' Ni ji'l̄i mä.

7

¿Ha tso'o la si caja clyo'o na?

¹ Juani scua na' xi cha', cha' xacui na' cha' ji'l̄i ma cuentya ji'l̄i quityi nu nguscua mä, nu ndyalaa slo na' tsubi' ti. Nu na ngu' qui'yu, tso'o la si ná caja clyo'o na; tyanu na jua'q̄ ti, nti' na'. ² Pana nde chalyuu su ndi'l̄i na, ntsu'u tsa cha' suba' nu ndu'ní ngu' lo'o ngu' cuna'q̄; bi' cha' ni na' ji'l̄i ma cha' tso'o la si lcaa ñat̄i caja clyo'o ngu', caja sca nu cuna'q̄ ji'l̄i sca nu qui'yu, lo'o jua'q̄ nu cuna'q̄ caja qui'yu ji'l̄i. ³ Nga'q̄ cha' tyi'l̄i tso'o nu qui'yu lo'o clyo'o yu, ñi'yä nu nga'q̄ cha' caca; lo'o jua'q̄ nu cuna'q̄ ni, nga'q̄ cha' tyi'l̄i tso'o lo'o clyo'o ñi'yä nu nga'q̄ cha' caca. ⁴ Bi' cha' nga'aa culo sca nu cuna'q̄ cña ji'l̄i y cui' ca

si cua ngujui clyo'o, cha' nu qui'yu laca loo ji'i; lo'o jua'a nu qui'yu, nga'aa si'i y cui' ca yu nu culo cña ji'i yu lo'o cua ngujui clyo'o yu, cha' nu cuna'a laca loo ji'i yu li'. ⁵ Ná tso'o si tyeje tacui tyuu tsä nu ná ndi'i mä lo'o clyo'o mä; sca ti si tyu'utsu' mä xi ji'i tya'a mä cha' caja xi tyempo chcui' mä lo'o y cui' Ndyosi Sti mä. Lo'o nteje tacui cha' bi', xa' tyi'i mä lo'o clyo'o mä li', ñi'yä nu ndi'i ti mä. Si ná cua'ni mä jua'a, ná tyiquee' quiñu'cha' ji'i mä lo'o clyo'o mä cha' ná nchca talo mä tyuu tsä. Lo'o li' cua'ni nu xña'a ngana ji'i mä.

⁶ Ná ñacui mä cha' nclyo na' cña ji'i mä cha' caja clyo'o mä; nde laca sca cha' nu nda ti na' lo'o mä, ⁷ cha' cuentya jna' tso'o la si tyanu ngu' y cui' ti ngu' ñi'yä nu ndi'i na', jua'a ntí' na'. Pana xi xa' ca ña'a ndu'ni y cui' Ndyosi lo'o scaa ñati, cha' cua nda y cui' Ndyosi chacuayá' ñi'yä tyi'i scaa na; tsaca lo ña'a ndi'i tsaca ñati, chaca lo ña'a ndi'i chaca ñati, tsa ña'a chacuayá' nu nda Ni ji'na.

⁸ Nde laca cha' nu ta na' lo'o cu'mä nu bilya caja clyo'o mä, cuati jua'a lo'o ngu' tya'a na nu ndyanu ti'i ti: tso'o la caca ji'i mä si tyi'i mä ñi'yä nu ndi'i ti na', ntí' na'. ⁹ Sca ti si ná talo mä tyi'i mä jua'a ti, tso'o la si caja clyo'o mä li', cha' ná tso'o si quiñu' ti' na cha' xcui' ndijña tyiquee na ji'i ñati nu caca clyo'o na.

¹⁰ Nu cu'mä nu ndi'i lo'o clyo'o mä ni, ndi'yä cña

ntsu'u cha' cua'ni mä; ni si'i cuentya jna' ngulo na' cña re ji'i mä, ndi'yä cña nclyo y cui' Ndyosi nu Xu'na na ji'i mä: Ná xtyanu ti'i cu'mä ngu' cuna'a ji'i clyo'o mä. ¹¹ Si cua nguxtyanu mä ji'i nu qui'yu, nga'ä cha' tyanu mä y cui' ti mä, sca ti si tyaja'a mä tyaa mä lo'o clyo'o mä chaca quiya'. Lo'o jua'a cu'mä ngu' qui'yu, ná ntsu'u chacuayá' ji'i mä cha' culo'o mä ji'i clyo'o mä.

¹² Nu juani ta na' sca cha' lo'o cu'mä ngu' qui'yu tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, nu ntsu'u clyo'o mä nu tya lyiji xñi cha' ji'i Jesús; si tyaja'a bi' tyi'i bi' ñi'yä nu ndi'i ti lo'o mä, tso'o li'. Ná ntsu'u chacuayá' ji'i mä cha' culo'o mä ji'i nu cuna'a bi' cha' tyaa ngu'. Na' lacä nu ngulo na' cña bi' ji'i mä; masi ná ndu y cui' Ndyosi lo'o na', pana sca ti cuayá' ndyu'u cha' bi'.

¹³ La cui' ti cha' ta na' lo'o cu'mä ngu' cuna'a tya'a na nu ntsu'u clyo'o mä nu bilya xñi cha' ji'i Jesús, tya'a cha' nu ngusñi mä: ná tso'o culo'o mä ji'i nu qui'yu clyo'o mä si tya ndi'i tso'o ti ngu' lo'o mä. ¹⁴ Ntucuá y cui' Ndyosi ji'i cha' nu nchcui' ngu' cuna'a bi' lo'o y cui' Ni cuentya ji'i clyo'o ngu', tso'o cha' bi' cuentya ji'i y cui' Ndyosi cha' clyo'o laca ngu'. Lo'o jua'a nu ngu' cuna'a nu tya lyiji xñi cha' ji'i Jesús, tya'a cha' nu cua ngusñi clyo'o, ntucuá y cui' Ndyosi ji'i cha' nu nchcui' nu qui'yu bi' lo'o y cui' Ni cuentya ji'i clyo'o ngu'; tso'o

cha' bi' cuentya ji'i Ni cha' clyo'o laca ngu'. Nga'a cha' caca jua'q̄ xqui'ya nu sube sñi' mä. Nga'aa laca ngu' sube bi' ñi'yä nu laca sñi' xa' ñat̄i nu ná ndaquiya' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti, cha' cua ngusñi Ni cuentya ji'i nu sube bi' xqui'ya cu'mä. 15 Sca ti cha' ji'i ñat̄i nu ná ntaja'q̄ xñi cha' ji'i Jesús bi', si cua nti' ngu' xtyanu ngu' ji'i clyo'o ngu', si lya' ti' ngu' ji'i clyo'o ngu' cha' ngusñi clyo'o ngu' cha' ji'i Jesús, li' ta mä chacuayá' cha' tyaa ngu' nu ná ngusñi cha' ji'i Jesús bi'. Nu ngu' tya'a na nu ngusñi cha' ji'i Jesús, masi qui'yu, masi cuna'a, cua ntsu'u chacuayá' ji'i mä cha' xtyanu mä ji'i clyo'o mä, sca ti si jua'q̄ ti taca tyl'i mä ti ti chalyuu. Cua nti' ycui' Ndyosi cha' tyl'i tso'o na chalyuu. 16 Cu'mä ngu' cuna'q̄, ná tyiquee' xñi clyo'o mä cha' ji'i Jesús xqui'ya cu'mä cha' jlya ti' mä ji'i Jesús; clyáá yu bi' ji'i nu xña'a li'. La cui' jua'q̄ cu'mä ngu' qui'yu, ná tyiquee' xñi clyo'o mä cha' ji'i Jesús xqui'ya cha' jlya ti' mä ji'i Jesús; clyáá cho' ji'i nu cuxi li'.

Ná ndulo tsa cha' ji'i ycui' Ndyosi na ca laca scaa na

17 Nu lo'o tya lyiji cusubi ycui' Ndyosi ji'na, tya li' cua laca nda Ni ji'na ñi'yä nu tyl'i scaa na chalyuu. Ycui' Ndyosi laca nu nda chalyuu ji'na tya clyo, lo'o jua'q̄ ycui' Ni laca nu ngusubi ji'na cha' xñi na cha' ji'i Ni juani. Tya

la cui' chalyuu bi' laca nu ntsu'u ji'na juani, la cui' ña'q̄ chalyuu nu ngujui ji'na tya clyo; pana juani tyucui tyiquee na ndi'i na chalyuu. La cui' ti cha' nchcui' na' lo'o ngu' lcua ti quichí su ndi'i ngu' nu ngusñi cha' ji'i Cristo. 18 Ñi'yä nti' ngu' judío ni, lo'o ngusñi ngu' cha' ji'i Jesús xqui'ya cha' ngusubi Ni ji'i ngu', ná tso'o si caca tyuju'u ti' ngu' cha' ngusi'yu ñat̄i qui'ji ngu' cha' laca ngu' judío; ntsu'u cha' tyanu ngu' ñi'yä nu ña'q̄ ti ngu' lo'o ngua cuañi' ngu'. Ngu' xa' nasiyu ni, ná ntsu'u cha' ji'i ngu' cha' xi'yu qui'ji ngu' jua'q̄, nu lo'o xñi ngu' bi' cha' ji'i Jesús; ná ntsu'u cha' cua'ni ngu' ñi'yä nu ndu'ni ngu' judío, tyanu ngu' ñi'yä nu ndi'i ti ngu' li'. 19 Ná ndu'ni cha' cuentya ji'i ycui' Ndyosi, masi ngulacuä na jua'q̄, masi ná ngulacuä na jua'q̄; nu ndu'ni cha' cuentya ji'i ycui' Ndyosi laca cha' cua'ni na cña nu nclyo Ni ji'na. 20 Bi' cha' juani ña'q̄ ti tya nga'q̄ cha' tyl'i na chalyuu, ñi'yä ndi'i ti na tya lo'o ngusubi Ni ji'na cha' caca na ñat̄i ji'i. 21 Ná ndu'ni cha' masi msu nu ngüi'ya ñat̄i laca mä nu lo'o ngusubi Ni ji'i mä, pana tso'o laca si caja nu ta caya' cha' tyl'u mä laja ti. 22 Ñat̄i nu jua'q̄ tya ntsu'u xu'na ngu' nu lo'o cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i ngu', juani ndi'i tso'o ti ngu' bi', xqui'ya cha' cua ngusñi ngu' bi' cha' ji'i Jesús; masi ña'q̄ ti tya laca ngu' ñat̄i ji'i xu'na ngu', taca taquiya' ngu'

bi' ji'li cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi juani. Lo'o jua'a nu ngu' msu nu ndi'li tso'o ti ni, lo'o cusubi Cristo ji'li ngu' bi', la cui' jua'a caca ngu' bi' msu ji'li ycui' Ndyosi. ²³ Quiña'a tsa cha' tso'o ngua'ni ycui' Ndyosi cuentya ji'na, cha' ngulaá mä ji'li nu xña'a; bi' cha' ná ta mä chacuayá' ji'li ñati chalyuu ti nu nti' cua'a ji'li mä cha' ná tyi'li tso'o ti ma. ²⁴ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'li Cristo, ndi'ya clyacua ti' scaa mä: nga'a cha' tyi'li mä chalyuu ñi'ya nu ndi'li ti mä nu lo'o ngusubi Jesús ji'li mä tya clyo, ña'a ti tya xñi tso'o ti mä cha' ji'li ycui' Ndyosi.

²⁵ Bilya ta ycui' nu Xu'na na cha' lo'o na' ñi'ya cua'ni ñati nu ntucua ycui' ti, si caja clyo'o ngu', si ná caja clyo'o ngu'; bi' cha' cuentya jna' ti, ta na' xi cha' lo'o mä. Taca xñi mä cha' jna', xqui'ya cha' lo'o na' ngua'ni tya'na ti' Ni 'na; bi' cha' ndyu'ni na' cña ji'li Ni. ²⁶ Lye tsa laca chalyuu juani, ndyacua tsa cha' ti'li ji'na; bi' cha' tso'o la si tyanu na ñi'ya nu ndi'li ti na, nti' na'. ²⁷ Si ntsu'u clyo'o mä, tyi'li tso'o mä lo'o lacua, ná culo'o mä ji'li; si ndi'li mä ycui' ti mä, ná culana mä ji'li ñi'ya nu caca clyo'o mä, nti' na'. ²⁸ Pana la cui' ti cha', si'i qui'ya laca masi caja clyo'o mä; lo'o jua'a sca nu cuna'a nu bilya caja clyo'o, si'i qui'ya laca masi caja clyo'o bi'. Tsa bi' ti cha' ndube ti' na' ji'li mä, lcaa ña'a cha' ti'li nu caca ji'li mä nde loo la su ndi'li mä chalyuu. Ná nti' na' cha' quiña'a tsa cha'

ti'li tyacua ji'li mä xqui'ya cha' ntsu'u clyo'o mä, xqui'ya cha' ndi'li sñi' mä li'.

²⁹ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'li Jesús, ndi'ya laca cha' nu ta na' lo'o mä: Tya xti tya tyempo tya lijyä ji'na chalyuu. Bi' cha' cua'ni yala mä su ndi'li mä chalyuu; masi ntsu'u clyo'o mä, si'i xcui' cha' ji'li clyo'o mä tyu'u tyiquee mä; ³⁰ masi nxi'ya mä, ná ñacui mä cha' xñi'li ti' mä; masi nxtyí mä, ná ñacui mä cha' chaa tsa ti' mä; masi cui'ya mä sca yu'ba, ná culacua ti' mä cha' tsa cu' ti na ji'li mä laca bi'; ³¹ masi ntsu'u tsa cha' tso'o ji'li mä nde chalyuu, ná culiji tsa mä tyempo ji'li mä xqui'ya cha' tso'o bi'. Cua lijyä ti tye tyucui ña'a chalyuu, lo'o jua'a lcaa na nu ntsu'u chalyuu nga'a cha' tye cha' bi'.

³² Cua nti' na' cha' ná caca xa' la cha' ji'li mä, cha' jua'a xqui'ya cha' bi' ná caca cua'ni tso'o mä cña. Cu'mä ngu' qui'yu nu bilya caja clyo'o mä, taca cua'ni mä tsa lo ti cña ji'li ycui' Ndyosi li'; cua'ni mä ñi'ya nu nti' ycui' nu Xu'na na cha' cua'ni na li'. ³³ Pana nu cu'mä nu ntsu'u clyo'o mä, cua ntsu'u tsa cña ji'li mä cha' caja ñi'ya nu tyiji yu'u ji'li mä chalyuu, cha' cua'ni mä ñi'ya nu tso'o la nti' clyo'o mä. Tucua lo cha' ntsu'u tyiquee mä li'. ³⁴ Lo'o jua'a cu'mä ngu' cuna'a nu ntucua ycui' ti, lo'o jua'a nu cuañi' nu bilya caja clyo'o, taca cua'ni mä tsa lo ti cña ji'li ycui' nu Xu'na na; jua'a

caca mā ñat̄i ji'í y cui' Ndyosi tyucui ña'q̄ tsaca mā, tyucui tyiquee mā. Pana nu cu'mā nu cua ntsu'u clyo'o mā, cua ntsu'u tsa cha' ndube ti' mā cha' caja ñi'yā nu tyiji yu'u ji'í mā chalyuu, cha' cua'ni mā ñi'yā nu tso'o la nti' clyo'o mā.

³⁵ Nti' tsa na' cha' xtyucua na' ji'í cu'mā, bi' cha' nda na' cha' bi' lo'o mā. Si'i na ndaca'a na' ji'í mā cha' ná caja clyo'o mā, cha' ntsu'u cha' cua'ni mā ñi'yā nu tso'o la cuentya ji'í sa scaa mā. Na cua nti' na' cha' tyucui tyiquee mā cua'ni mā cña ji'í y cui' Ndyosi, lo'o li' ná caja nu cua'ni ñu'q̄ tyucuij̄ nu cua ngulu'u Jesús ji'í mā.

³⁶ Tso'o si ta sti nu cuna'ā cuañi' chakuayá' caja clyo'o sñi', si'i qui'ya laca bi'. Cua ndyalaa ti' cho', cua la cui' tyempo caja clyo'o. Nga'ā cha' cua'ni sti nu cuna'ā ñi'yā nu tso'o la nti' yu cuentya ji'í sñi'; ná ntsu'u qui'ya ji'í, masi caja clyo'o sñi'. ³⁷ Pana la cui' ti tso'o cua'ni xa' la ngu' tya'a mā, nu tso'o la nti' masi ná caja clyo'o sñi' tsiya' ti. Ná tso'o si tatsaa ngu' ji'í sca ñat̄i cha' ta ji'í sñi' cha' caja clyo'o lo'o sñi' ngu'. Ntsu'u chakuayá' ji'í sca ñat̄i cha' cua'ni ñi'yā nu tso'o la nti' yu cuentya ji'í sñi' yu. ³⁸ Jua'q̄ laca cha' cuentya ji'í nu cuna'ā cuañi' tya'a mā; tso'o si ta mā ji'í sñi' mā cha' caja clyo'o lo'o xa' ñat̄i, lo'o jua'q̄ sca ti cuayá' tso'o ndu'ni ñat̄i nu ná nda ji'í, nti' na'.

³⁹ Cu'mā̄ ngu' cuna'ā nu

cua ngujui clyo'o mā, ná ntsu'u chakuayá' caja clyo'o lo'o chaca ñat̄i laja lo'o tya lu'ú clyo'o mā. Sca ti si cua ngujuij̄ nu qui'yu ji'í mā, ca li' ntsu'u chakuayá' caja clyo'o mā chaca quiya'. Taca caja clyo'o mā li' chaca quiya' lo'o cua ña'q̄ ca nu qui'yu nu nti' mā, sca ti si lo'o yu bi' laca ñat̄i tya'a ngusñi na cha' ji'í Jesús. ⁴⁰ Pana nti' na' cha' tso'o la tyu'u tyiquee mā si ná caja clyo'o mā, si tyanu mā y cui' ti mā. Jua'q̄ nclyacua ti' na', cha' Xtyi'i y cui' Ndyosi nacui' na cha' chcui' na' jua'ā, nti' na'.

8

¿Ha cacu na sca na nu cua nscua slo jo'ó?

¹ Nde scua na' chaca cha' nu tsaa slo mā, cha' ca cuayá' ti' mā ni cha' ndyu'ni mā lo'o ndacu mā mstā nu cua ngusta ngu' slo jo'ó tya clyo. Ntsu'u cu'mā nu ñacui' mā: "Cua jlo ti' ya, cua nda ya cuentya cha' ná ntsu'u cha' tacati ji'í jo'ó jua; taca cacu ya mstā bi'", ñacui' mā. Chañi tsa cha' bi'. Pana tyixi cua'ni na lo'o tya'a ñat̄i na nu lo'o chcui' na jua'ā. Sca ti si ntsu'u tyiquee na ña'ā na ji'í tya'a ñat̄i na, si cube ti' na ji'í ngu' bi', ca li' taca xtyucua na ji'í ngu'. ² Nu lo'o ndu'ni na lo'o ngu' cha' cua jlo ti' na sca cha', cha' cua laca ngua tsa'ā na sca cha', cha' tyixi nda na lo'o ngu' li'. Laca bi' ñi'yā si ná jlo ti' na tsiya' ti, si bilya ca tsa'ā na tso'o ti sca cha' nu nga'ā tsa cha' ca tsa'ā na. ³ Pana si tso'o

ntsu'u tyiquee na ña'q̄ na ji'i y cui' Ndyosi, tyuloo Ni ji'na li', tyu'u cha' ji'i Ni lo'o na li'.

⁴ Tso'o lacua. Ta na cha' lo'o tya'a na si tso'o cuentya ji'i y cui' Ndyosi cha' cacu na mst̄a nu cua ngusta ngu' slo jo'ó tya clyo. Cua jlo ti' na ñi'ȳa nu laca sca lcui' jo'ó, lcui' ti laca bi'. Ná tyaca' ña'q̄ na sca na nu lu'ú, ñi'ȳa nu ña'q̄ lcui' jo'ó bi'. Sca ti y cui' Ndyosi Sti na ntsu'u chalyuu.

⁵ Chañi cha' quiña'q̄ tsa jo'ó ntsu'u chalyuu, lo'o jua'q̄ nde cuq̄ ntsu'u xa' la jo'ó, ntucua bi' cuentya ji'i ñati chalyuu. Ndu'ni ngu' ji'i jo'ó bi', cha' laca bi' jo'ó cuentya ji'i ngu'; ndu'ni ngu' cha' laca bi' xu'na ngu'. ⁶ Pana nu ñati tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús, sca ti y cui' Ndyosi Sti na jlya ti' na ji'i tsiya' ti; la cui' ti jua'q̄ sca ti y cui' Jesucristo nu Xu'na na ngusñi na cha' ji'i. Ngüiñá Ni tyucui ña'q̄ chalyuu, xqui'ya Jesús ndya' lcaa lo na; cuentya ji'i y cui' Jesús laca lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu, lo'o jua'q̄ xqui'ya y cui' Jesús ndi'i na chalyuu.

⁷ Pana ná lcaa ñati nchca cuayá' ti' cha' bi'. Ntsu'u ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús nu ná nchca cacu sca na nu cua nscua slo jo'ó tya clyo. Nu ngua tya sa'ni la, cua ngui'i tsa ngu' bi' ji'i jo'ó bi'; lo'o juani ña'q̄ ti tya ntsu'u ti' ngu' bi' cha' na cacu jo'ó laca na nu cacu ngu' bi'. Bi' cha' ná ndalo ngu' bi' tsiya' ti cha' cacu ngu' cuaña' nu ngua mst̄a bi'; cha' cuxi laca cha' bi' cuentya ji'i ngu' bi'. ⁸ Masi

jlo ti' na cha' sca na cacu na ni, si'i bi' laca nu ndu'ni cha' tso'o la na cuentya ji'i y cui' Ndyosi. Si'i na caca tso'o la na, masi cacu na ji'i; lo'o jua'q̄ ná sca cha' caca ji'na, masi ná cacu na ji'i. ⁹ Bi' cha' cui'ya m̄a cuentya ñi'ȳa cua'ni m̄a slo ngu' nu tya nclyacua tsa ti' bi'. Ntsu'u chacuayá' ji'na cha' cacu na cua ña'q̄ ca na tu'ni; pana ná tyiquee' tyu'utsu' ngu' bi' ji'i tyucuij liñi si ná tso'o ti cua'ni m̄a slo ngu', si cacu m̄a mst̄a nu nscua slo jo'ó tya clyo. ¹⁰ Ndi'ȳa cha' caca lo'o ñati nu tya quiña'q̄ tsa nclyacua ti' ji'i na nu nscua slo jo'ó bi' li'. Nti' ngu' cha' cua jlo tso'o ti' m̄a lcaa cha' ji'i Jesús. Nu lo'o ña'q̄ ngu' ji'i m̄a cha' nga'q̄ m̄a slo jo'ó, ndacu m̄a na laca nu nscua slo jo'ó, lo'o ngu' cua'ni ngu' ñi'ȳa nu ndyu'ni m̄a nti' ngu' li', masi cha' cuxi laca bi' cuentya ji'i ngu'. ¹¹ Lo'o jua'q̄ caca cuxi ji'i ngu' li', chcuna' tyucuij ji'i ngu' xqui'ya cu'm̄a nu cua jlo ti' m̄a cha' liñi ji'i y cui' Ndyosi. Tso'o la tyi'u ti' m̄a cha' lo'o xqui'ya ngu' bi' ngujuii Cristo. ¹² Cha' cuxi ndyu'ni m̄a lo'o y cui' Cristo li', xqui'ya cha' ngua'ni m̄a cha' cuxi bi' lo'o ngu' tya'a ngusñi m̄a cha' ji'i Ni; na ndyu'ni ñu'ñu' m̄a ji'i y cui' ngu' li', xqui'ya cha' tya nclyacua tsa ti' ngu' bi'. Ná talo ngu' bi' si ña'q̄ ngu' cha' ndu'ni m̄a jua'q̄. ¹³ Lo'o jua'q̄ na', tso'o la masi ná cacu na' cuaña' nu cua nscua slo jo'ó, cha' jua'q̄ ná cua'ni ngu' tya'a na' cha' cuxi xqui'ya na' li'. Ná nti' na'

cha' tyu'utsu' ngu' tya'a na'
ji'i tyucuii liñi.

9

*Ntsu'u chacuayá' ji'i Pablo,
cha' y cui' Ndyosi laca nu cua
nda cña ji'i yu*

¹ Cua ntsu'u chacuayá' 'na cha' cua'ni na' cua ña'q̄ ca lo cha'. Cua ngua'q̄ loo y cui' Ndyosi 'na cha' cua'ni na' cña ji'i Ni, nu lo'o na'q̄ na' ji'i y cui' Jesús nu Xu'na na. Ngusñi m̄a cha' ji'i Jesús juani xqui'ya cha' ndu'ni na' cña ji'i Ni, ² masi nti' xa' ñat̄i cha' si'i cña ji'i Ni laca na'; pana cu'm̄a ngu' Corinto cua nslo m̄a 'na, cha' cua nda na' cha' ji'i Jesús lo'o m̄a tya clyo. Chañi cha' bi'. Taca jlo ti' ngu' cha' jua'q̄ laca cña nu ndyu'ni na', lo'o ña'q̄ ngu' ñi'yä ndyaca cha' bi' lo'o m̄a.

³ Ndi'yä nxacui na' cha' ji'i ngu' nu lo'o nchcui' chu' ti ngu' 'na: ⁴ Ntsu'u chacuayá' 'na cha' xñi na' xi na cacu na' lo'o na co'o na' caya' lo cña nu ndyu'ni na', ni na' ji'i ngu' bi'. ⁵ Lo'o jua'q̄ taca caja clyo'o na' lo'o sca nu cuna'q̄ nu tya'a ngusñi na' cha' ji'i Jesús, cha' tya'a lo'o na' ji'i tyucuii lcaa su ndya'q̄ na' tyijyu', ni na' ji'i ngu' bi'. Jua'q̄ ndu'ni tya'a ndya'q̄ na' cña, masi tya'a y cui' nu Xu'na na, masi Pedro, ntsu'u clyo'o ngu' bi'. ⁶ Si'i sca ti na' lo'o Bernabé nu nga'q̄ cha' cua'ni lye ya cña cha' caja na cacu ya, laja lo'o nclyu'u ya cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i ngu'. ⁷ ¿Ha ná jlo ti' m̄a ñi'yä ndu'ni ñat̄i chalyuu cha' tyiji yu'u

ji'i ngu' chalyuu? Ñi'yä nti' ngu' sendaru ni, ná ndya'q̄ bi' cusüü laja ti, ntsu'u nu nda caya' ji'i ngu'. Lo'o jua'q̄ ñat̄i nu ntsu'u cña ne' quixi' ni, ndyiji na cacu ngu' lo na nu ntyaa ngu'; nu ngu' nu ndya'q̄ lo'o scu' ñat̄i ni, ndyi'yu ngu' styi' nu ndyu'u ji'i scu' ngu'. Bi' cha' ntsu'u chacuayá' ji'i ya cha' caja na nu tyiji yu'u ji'i ya chalyuu. Jua'q̄ ni na' ji'i ngu' bi'. ⁸ Nchcui' na' re ñi'yä nu laca cha' ji'i ñat̄i chalyuu, ñi'yä nu ndyiji na ndacu ngu'; pana la cui' jua'q̄ nchcui' cha' nu nscua lo quityi ji'i y cui' Ndyosi, cha' jo'ó nu nguscua Moisés tya sa'ni. ⁹ Ndi'yä nchcui' lo quityi bi': "Ná xca' m̄a tu'ba toro lo'o nxatá ni' nguata trigo cha' tyu'u si'yu bi'". Jua'q̄ cha' nchcui' lo quityi bi'. Ni si'i cha' ji'i toro ti nchcui' y cui' Ndyosi, cha' tya'na ti' Ni ji'i ni' cha' caja xi tyempo cacu ni'; ¹⁰ lo'o cha' ji'i ya nchcui' Ni, ji'i cuare nu ndya'q̄ ya tyijyu' cha' chcui' ya cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñat̄i. Ñi'yä nu laca ji'i ngu' nu ncly'a yuu lo'o toro, ñi'yä nu laca ji'i ngu' nu ndu'ni clacua, jua'q̄ laca ji'i ya; lo'o cuare ntsu'u chacuayá' ji'i ya cha' jña ya xi cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ngu' nu lo'o cua ndye cña ji'i ya. ¹¹ Nu cña nu ndyu'ni ya cuentya ji'i m̄a ni, si'i sca cña nu taca ña'q̄ m̄a ji'i laca bi', ne' cresiya ji'i m̄a ndyaca cña bi'; pana taca tyi'u ti' m̄a ji'i ya, na laca nu lyiji ji'i ya cha' tyiji yu'u ji'i ya nde chalyuu. ¹² Xa' la tya'a ndyu'ni ya cña

ndyiji na laca nu lyiji ji'í ngu'
nu lo'o nda mä xi xcaya' ngu'
bi'. ¿Ha ná tso'o si la cui'ti cha'
caja ji'í ya, ñi'yä nu ndyiji ji'í
ngu' bi?

Tsa bi' ti cha', ná ndijñä ya
cha' tso'o bi' ji'í mä tsiya' ti.
Ndalo tsa ya ji'í cua ña'ä ca
cha' ti'í nu ndyacua ji'í ya,
cha' ná nti' ya tsiya' ti tacu'
ya ji'í cha' tso'o ji'í Cristo nu
nchcui' ya lo'o mä, cha' ná
cuna ñati ji'í cha' bi'. ¹³ Ná
tyiquee' cua jlo ti' mä ñi'yä
nu ndyaca ji'í nu laca cña ne'
laa tlyu ji'í ngu' judío. ¿Ha
si'i la cui' ti ne' laa bi' ndy-
iji na ndacu ngu' bi'? Ndyiji
na cacu sti jo'ó ne' laa bi' nu
tsa cu' ti nxñi mstä nu ndya'ä
lo'o ngu' ne' laa, cha' taqui-
lyiji ngu' ji'í lo mesa ji'í ycui'
Ndyosi; sa yu'be ti mstä bi'
caja ji'í sti jo'ó bi' cha' cacu
ngu'. ¹⁴ Lo'o cuare, lo'o ncliji
chalyuu ji'í ya su ndya'ä ya
tyijyu' cha' nchcui' ya cha'
tso'o nu ji'í ycui' Ndyosi lo'o
ñati, tso'o si ta ngu' xi na tyiji
yu'u ji'í ya chalyuu. ¹⁵ Pana
ná ngüijñä na' na cacu na'
ji'í ngu' tsiya' ti lcaa se'í su
ndya'ä na'. La cui' jua'ä ná
nscua na' quityi re cha' jña
na' na cacu na'ji'í cu'mä, cha'
ná xñi na' na nu ta ngu' 'na
masi cajaa ycui' na'; tso'o la
nti' na' cha' ndu'ni na' cña re
jua'ä ti, ná lo'o caya'.

¹⁶ Ná tso'o si tyucuaa ti' na'
ji'í mä xqui'ya cha'ndya'ä na'
nchcui' na' cha' tso'o nu ji'í
Jesús lo'o ñati, na cua ngua'ä
loo Ni 'na cha' cua'ni na' cña
bi'. Tlyu tsa cha' ti'í caca 'na si
ná chcui' na' cha' ji'í Jesús lo'o

ñati. ¹⁷ Nu lo'o cua'ni na' sca
cña cuentya 'na ti, ndu' ti' na'
cha' caja xcaya' na' li'. Pana
xa' ña'ä cña laca cña nu nda Ni
'na; na cua ndyanu cña bi' 'na
cha' bi' ti cña cua'ni na', cha'
cua ndatsaa Ni 'na cha' cua'ni
na' ji'í. Bi' cha' ndyu'ni na'
cña bi'. ¹⁸ ¿Ha ná caja xcaya'
na' li'? Chañi cha' caja bi' 'na,
pana xa' lo na laca bi' li'; laca
cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee
na' nu lo'o nchcui' na' cha'
tso'o ji'í Jesús lo'o ñati. Bi'
cha' tso'o tsa nti' na', masi ná
nda ngu' xcaya' na'. Ná nti'
na' jña na' xcaya' na' ji'í mä,
masi ntsu'u chacuayá' cha'
jña na' cha' bi' ji'í mä, laja lo'o
ndyu'ni na' cña ji'í ycui' Ni.

¹⁹ Ntsu'u chacuayá' cua'ni
na' ni cña laca nu nti' na'
cua'ni na'. Ná tucui ndat-
saa 'na cha' cua'ni na' cña
ji'í ngu' nquichal'; pana nti'
na' cha' quiña'ä la ñati xñi
ngu' cha' ji'í Cristo, bi' cha'
nda na' chacuayá' ji'í cua ña'ä
ca ngu' cha' tatsaa ngu' 'na.
²⁰ Nu lo'o nga'ä na' slo ngu'
judío, li' ndyu'ni na' ñi'yä
nu ndu'ni lcaa ngu' judío,
cha' xñi la ngu' judío cha' ji'í
Cristo. Nchcui' na' cha' ji'í
Jesús lo'o ngu' bi', bi' cha'
ñi'yä nu ndu'ni ngu' judío lo'o
tya'a ngu', jua'ä ndu'ni na'
slo ngu', masi nga'aa ntsu'u
cha' taquia' na'ji'í cha' cusu'
ji'í ngu' bi', nu cña nu ngus-
cua jyo'o Moisés lo quityi cha'
cua'ni ngu' bi' tya sa'ni la.
Pana laca cha' cua nti' na'
cha' quiña'ä la ñati bi' xñi ngu'
cha' ji'í Cristo. ²¹ Ngu' xa'
tsu' ni, ná nga'ä cha' taquia'
ngu' ji'í cha' nu laca ji'í ngu'

judío. Bi' cha' ñi'yä si laca na' ñatí tya'a ngu', jua'ä ndi'i na' lo'o ngu' xa' tsu' li', cha' tso'o la xñi ngu' bi' cha' ji'i Cristo. Laja li' ndaquiya' na' lcaa cha' nu nda y cui' Ndyosi Sti na lo'o na, cha' jua'ä nga'a cha' caca si taquiya' na ji'i Cristo. ²² Lo'o li', lo'o ndi'i na' lo'o ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús nu tya lyiji jlyia tso'o ti' ngu' cha' ji'i Jesús, ñi'yä si stu'ba ti cha' laca 'na lo'o ngu', jua'ä ndi'i na' lo'o ngu' li', cha' cuna la ngu' bi' cha' ji'i Cristo. Lcua ti lo cña cua'ní na' cha' tyaja'ä la ñatí xñi ngu' cha' ji'i Cristo. ²³ Jua'ä ndu'ni na' lcua ti se'i su ndya'ä na', cha' nchcui' na' lo'o ngu' cha' tso'o ji'i Jesús. Cua ntí' na' cha' ñi'yä ndyaca tso'o ne' cresiya 'na xqui'ya cha' bi', la cui' jua'ä caca tso'o ne' cresiya ji'i lcaa ñatí.

²⁴ Ndi'yä laca cña nu nda Ni 'na, ñi'yä ndyaca lo'o cua'ní ngu' sca posta lo'o nxna ngu'. Tyuu tya'a ngu' xna ngu' stu'ba ti li', masi sca ti yu tyijiloo ji'i ca ta'a ngu' su tye cha' bi'. La cui' jua'ä caca lo'o na, nga'ä cha' tsa cu' ti cua'ní na cña ña'ä cuayá' nu tye chalyuu ji'na. ²⁵ Lo'o cua xna ti ngu' sca posta ni, ná taquiya' ngu' ji'i sca cha' nu cua'a ji'i ngu' cha' ná xna tso'o ngu'; talo ngu' ña'ä cuayá' nu tyijiloo ngu' ji'i tya'a ngu', cha' cua'ní ngu' ngana. Su cua ndye, li' caja xi cha' tso'o ji'i ngu' nu ngua'ní ngana bi', masi xti ti tyempo talo cha' bi', pana xa' ña'ä

cha' ndyaca lo'o na. Lye tsa ndyu'ni cña ti' na lcaa hora, ña'ä cuayá' ta Ni sca cha' tso'o ji'na, sca cha' nu ná nga'a cha' tye tsiya' ti. ²⁶ Lo'o na', ñi'yä laca sca ñatí nu nxna posta, jua'ä ndu'ni na' nde chalyuu; liñi tsa nxna na' ña'ä cuayá' tyalaa na' su ndye tyucuii. La cui' ñi'yä laca si nxuu tya'a na' lo'o ndacu' ti na', ná nducu' na' ndacu' na' lo cui'i ti. ²⁷ Nchcube' na' ji'i y cui' ca na', cha' talo chalyuu 'na, cha' ná xtyanu ti' Ni 'na tsiya' ti. Quiña'ä tsa cha' cua ngulu'u na' ji'i xa' ñatí cuentya ji'i y cui' Ni, lo'o jua'ä ntsu'u cha' taquiya' y cui' na' ji'i cha' bi'.

10

*Ná cua'ní tlyu na ji'i cua
ñá'ä ca lcui'jo'ó*

¹ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, tya ntí' na' cacha' na' ji'i mä chaca quiya' ñi'yä ngua ji'i jyo'o cusu'ji'na, nu lo'o nguta'ä ngu' lo'o jyo'o Moisés nu ngua sa'ni. Ndacui sca coo nde cuä su nguta'ä ngu' bi', cha' ná ña'ä ngu' xña'ä bi' ji'i ngu'. Tso'o ti nteje tacui ngu' bi' cla'be lo hitya su naa Tyujo'o Nga'a, ngutu'u ngu' chaca tsu' li'. ² Coo nu ndacui bi', lo'o jua'ä hitya tyujo'o bi', bi' laca nu ngua'ni cha' ngusñi ngu' cha' ji'i Moisés; bi' cha' ngutu'u lca'ä ngu' ji'i, ñi'yä laca cha' lo'o tyucuatya na cuentya ji'i Jesús. ³ Y cui' Ndyosi laca nu nda na ndyacu ca ta'a ngu' bi'; ⁴ la cui' jua'ä ngujui

na ndyi'o lcaa ngu' bi', cha' ycui' Ndyosi laca nu cua nda lcaa na bi' ji'i ngu'. Sca quee tlyu nu nga'a ca sii' cua'a, ca quiya' quee bi' ngutu'u hitya nu ndyi'o ngu'. Ycui' Ndyosi laca nu nda hitya nu ndyi'o ngu' bi', cha' masi tya li' nguta'a ycui' Cristo lo'o ngu' bi', nguna'asii Ni ji'i ngu' su nguta'a ngu'. ⁵ Masi jua'a ngua'ni ycui' Ndyosi, ná ntaja'a ngu' bi' taquiya' ngu' cha' ji'i Ni tsiya' ti. Bi' cha' ngua taja ti' Ni ji'i ngu' li', nguxtyanu ti'i Ni ji'i ngu'; ca lo natj'btyi bi' ngujuui ngu' li', ndyanu tyijya' ngu' bi' to' tyucui bi'.

⁶ Lo'o jua'a na, taca tyi'u ti' na ñi'yä nu ngua'ni jyo'o cusu' bi' nu ngua sa'ni. Ná tso'o si xcui' na tyu'u tyiquee na ji'i cha' cuxi, cha' la cui' jua'a ngua'ni ngu' bi' tya li'. ⁷ La cui' ti ná tso'o cha' cua'ni tlyu na ji'i lcui jo'ó, ñi'yä nu ngua'ni ngu' bi'. Ndi'yä nchcui' cha' nu nscua lo quityi cusu' cha' ji'i ñati bi': "Tsa cu' ti ndya'a ngu' jii. Na ndi'i ti ngu' ndyacu ngu' ndyi'o ngu' lo'o tya'a ngu', li' ndatü ti ngu' cha' quiyya ngu' lo'o tya'a ngu'", nacui lo quityi bi'. ⁸ La cui' ti ná tso'o cha' cua'ni suba' na lo'o xa' cuna'a, ñi'yä nu ngua'ni ngu' bi' li'. ¿Ñi'yä ngua li'? Sca ti tsä ngujuui calaa ntucua sna mil tya'a ñati bi' xqui'ya cha' cuxi bi'. ⁹ Jua'a ná tso'o cha' xtyí lo'o ti na ji'i ycui' Ndyosi nu Xu'na na, cha' quiña'a tsa cha' clyu ti' ngüi'ya Ni ji'na. Jua'a ngua'ni ngu' bi'

nu ngua sa'ni, li' ngusu'ba Ni cuaña lijya cha' ndyujuui ni' ji'i ngu' bi'. ¹⁰ La cui' ti cha' ná ntsu'u cha' chcui' cuxi na ji'i ycui' Ndyosi. Cua ntsu'u xi jyo'o cusu' bi' nu ngua'ni ngu' jua'a, lo'o li' ndye ngu' ndyujuui Ni ji'i ngu' bi', cha' nda Ni sca xcä lijya nu ndyujuui ji'i ngu' bi'.

¹¹ Lcaa cha' tlyu bi' ngua ji'i jyo'o cusu' bi' nu ngua sa'ni, cha' caja ñi'yä tyi'u ti' xa' ñati nde loo la na laca nu ngua ji'i jyo'o cusu' bi', ni cha' laca ngua ji'i ngu' bi' jua'a. Lo'o jua'a tya nscua cha'bi' lo quityi cha' cube ti' na ji'i cha' bi'. Cua ngulala ti tye chalyuu su ndi'i na juani; ¹² bi' cha' tso'o si cube ti' mä cha' ná tyu'utsu' mä ji'i tyucuii nu liñi ca, si nti' mä cha' tso'o ti tyi'i cresiya ji'i mä, cha' ná tyacua sca cha' cuxi ji'i mä tsiya' ti. ¹³ Lcaa quiya' lo'o tyacua sca cha' cuxi ji'i mä, ná cube ti' mä li', la cui' jua'a ndyaca ji'i cua ña'a ca ñati chalyuu. Pana ná cube ti' mä, ña'a ycui' Ndyosi ji'na; lcaa cña nu nacui Ni cha' cua'ni Ni cuentya ji'na, ndu'ni Ni cña bi'. Ná ta Ni chacuayá'cha' tyijiloo sca cha' cuxi ji'i mä ña'a cuayá' nu nga'aa caca xtyanu mä ji'i; pana la cui' hora lo'o cua cñilo'o ti cha' cuxi bi' ji'i mä, li' xtyucua Ni ji'i mä cha' ná cua'ni mä ji'i, lo'o li' taca clyaa mä ji'i cha' cuxi bi'.

¹⁴ Cu'mä tya'a tso'o na, ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i mä, bi' cha' nchcui' tsa na' lo'o mä juani cha' ná cua'ni tlyu mä tsiya' ti ji'i

lcui jo'ó ji'í ngu', nga'aa tsaa mä su ntucua bi'. ¹⁵ Nti' na' cha' nduna tso'o mä, cua laca ncliyacua tso'o ti' mä nti' na', bi' cha' nchcui' na' lo'o mä jua'a. Taca cui'ya mä cuentya cha' chañi laça cha' nu nda na' lo'o mä juani. ¹⁶ Lo'o ndyu'u ti'lí na stu'ba ti lo'o ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'í Jesús ndyi'yu na, lo'o jua'a ndacu na li'; jua'a ndu'ni na xqui'ya cha' ngulacua Jesús ji'í cha' bi' tya clyo. Bi' cha' clyo nda na tsa xlya'be ji'í y cui' Ndyosi xqui'ya cña nu ngua'ni Jesús bi'. Lo'o ndyi'yu na vino bi', li' stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o y cui' Jesús lo'o lcaa ngu' tya'a na, nu lo'o ntsu'u ti' na cha' nda Jesús ji'í tyucui ña'a y cui' ca cha' ngujuii Ni lo crusi xqui'ya na. Lo'o ndacu na xlyá bi', la cui' jua'a li', stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús lo'o lcaa ngu' tya'a na, nu lo'o ntsu'u ti' na cha' nda Jesús ji'í tyucui ña'a y cui' ca cha' ngujuii Ni lo crusi xqui'ya na. ¹⁷ Sca ti y cui' xlyá nscua lo mesa su ndacu na stu'ba ti; lo'o ndya'be xlyá bi', li' ndyiji na cacu ca ta'a na, masi tyuu tsa tya'a na. Tsa tlyu ti ndi'í na cha' stu'ba ti laca na ñati ji'í Jesús.

¹⁸ Cui'ya mä xi cuentya ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío. Ndyo'a lo'o ngu' ji'í mstā cha' sta ngu' ji'í lo mesa su ndu'ni tlyu ngu' ji'í y cui' Ndyosi. Lo'o li' ntsu'u nu laca cña ne' laa bi', nu ndacu na nu ngua mstā bi'. Ntsu'u cha' ji'í nu ndyacu mstā bi' lo'o y cui' Ndyosi, cha' xqui'ya Ni

ntucua mesa bi!. ¹⁹ Xa' ña'a ndu'ni ngu' xa' tsu' lo'o lcui jo'ó ji'í ngu'. Lo'o ngu' bi' nsta ngu' cuaña' lo mesa cha' caca mstā ji'í jo'ó ji'í ngu'. ¿Ha tso'o la chacuayá' ntsu'u ji'í lcui jo'ó bi' lacua? Ná ntsu'u cha' ji'í bi' tsiya' ti. Stu'ba ti ña'a cuaña' mstā bi' lo'o xa' la cuaña'. ²⁰ Ndi'ya laca cha' lo'o ndu'ni tlyu ngu' ji'í jo'ó bi': Si'i ji'í y cui' Ndyosi ndu'ni tlyu ngu' bi', ji'í tyuu lo cui'í xña'a ndu'ni tlyu ngu' lo'o ndu'ni ngu' jua'a. Lo'o cu'mä ni, ná tso'o cua'ni tya'a mä lo'o cui'í xña'a bi'. ²¹ Ná tso'o co'o mä cuentya ji'í cui'í xña'a bi', lo'o li' co'o mä na nu cua nda Jesús nu Xu'na na cha' co'o na. Ná tso'o tsiya' ti cha' bi'; ni ná tso'o cacu mä cuentya ji'í cui'í xña'a bi', li' nde loo la cacu mä cuentya ji'í Jesús nu Xu'na na. ²² ¿Ha nti' na cha' ca chii ti' y cui' Ndyosi nu Xu'na na ña'a Ni ji'na? ¿Ha nchca la ji'na que y cui' Ndyosi lacua, nti' na?

Cube ti' na ji'í xa' ñati, si'i xcui'cha'ji'íy cui'ca na cube ti' na

²³ Chañi tsa cha' nu nchcui' ñati: "Ntsu'u chacuayá' cua'ni na cua ña'a ca cha' nu nti' ti na cua'ni na", nacui ngu'. Pana ntsu'u xi cha' nu ndu'ni na nu ná taca xtyucua ji'na tsiya' ti. Chañi cha' taca cua'ni na ñi'ya nu nti' ti na, pana si'i lcaa cha' bi' ndu'ni cha' xñi tso'o na cha' ji'í y cui' Ndyosi. ²⁴ Nga'a cha' culacua ti' na ñi'ya nu caca tso'o la cha' ji'í xa' ñati, si'i xcui' na cuentya ji'na ti culacua ti' na.

²⁵ Taca cacu mā lcaa na ndacu nu nchca caya' ni'í lcaya'; ná sca culacua ti' mā na ca laca bi', si tso'o, si ná tso'o laca bi' cuentya ji'í mā. ²⁶ Ycui' Ndyosi Sti na ca ji'í tyucui ña'a chalyuu, lo'o jua'a la cui' Ni ngüiñá Ni lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu.

²⁷ Ná cube ti' mā si chcui' sca ñatí lo'o mā cha' cacu mā xi slo ngu', masi sca ñatí nu ná ntsu'u cha' ji'í lo'o ycui' Ndyosi laca bi'. Tso'o si tsaa mā slo ngu' bi' si nti' mā lacua. Lo'o li' cacu mā ji'í na laca nu ta ngu' ji'í mā; ná ntsu'u cha' cube ti' mā ji'í na bi', si tso'o, si ná tso'o laca bi' cuentya ji'í mā. ²⁸ Sca ti si cacha' sca ñatí tya'a ndyacu mā cha' mstā nu nscua slo jo'ó laca nu cuaña' nu ndyacu mā bi', li' ná tso'o cha' cacu mā ji'í. Tso'o la si cui'ya ngu' bi' cuentya cha' cuxi laca na bi' cuentya ji'í mā, cha' caca jlo ti' ngu' cha' ná ntsu'u cha' cacu mā na bi' lo'o ngusñi mā cha' ji'í Jesús. ²⁹ Cu'mā cua jlo ti' mā cha' bi'. Chaca yu bi' tya lyiji caca cuayá' tso'o ti' yu, bi' cha' ná nti' na cha' tyu'utsu' yu ji'í tyucuij liñi si ña'a yu cha' ndyacu mā na bi'.

Ná tyiquee' ñacui mā 'na li': "¿Ni cha' laca xcui' cuentya ji'í xa' ñatí culacua ti' na'? Ntsu'u chacuayá' cua'ni na' ñi'ya nu nti' na' cua'ni na'. ³⁰ Si nda tsa na' xlya'be ji'í ycui' Ndyosi cuentya ji'í na ndacu na', ¿ni cha' laca chcui' ñatí cha' cuxi 'na lo'o ndacu na' ji'í lacua?" ñacui mā 'na. ³¹ Tso'o lacua masi cacu mā,

masi co'o mā, masi cua'ni mā lcua ti lo cña nu ndyu'ní mā, pana tyi'u ti' mā ji'í ycui' Ndyosi laja lo'o cua'ni mā lcaa cña bi', cha' caca cuayá' ti' ngu' li' cha' tso'o tsa laca cha' ji'í ycui' Ndyosi, la cui' cha' nu cua ngusñi mā. ³² Ná ta mā chacuayá' tyu'utsu' ni tsaca ngu' ji'í tyucuij liñi ji'í Cristo; ni ngu' judío, ni ngu' xa' tsu' nu si'i ngu' judío laca, ni tsaca ñatí tya'a ngusñi mā cha' ji'í ycui' Ndyosi, ná tso'o tsiya' ti si tyú ngu' ya' nu xña'a. ³³ Lcaa su ndyu'ní na' cña ndube ti' na' ji'í xa' ñati, si caca tso'o cresiya ji'í ngu' lo'o cua'ni na' cña bi'. Si'i na tyacua cha' tso'o ji'í ycui' ca na', nti' na' cha' caca tso'o cresiya ji'í cua ña'a ca ñati, cha' caja ñi'ya clyáá ngu' ji'í nu cuxi li'.

11

¹ Bi' cha' cui'ya tso'o mā cuentya ña'a cña nu ndu'ní na', lo'o la cui' jua'a cua'ni mā li', cha' ñi'ya laca cña nu ngua'ni Cristo, jua'a laca cña nu ndu'ní na'.

Ni'ya cua'ni nu ngu' cuna'a lo'o ndyu'u ti'í ngu' lo'o na

² Cu'mā tya'a ngusñi na cha' ji'í Cristo, tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'aa ji'í mā, cha' xcui' ndyi'u ti' mā 'na, lo'o jua'a ndu'ní mā lcaa lo cha' nu ngulu'u na' ji'í mā. ³ Ndi'ya nti' na' cha' caca cuayá' ti' mā: Ycui' Ndyosi laca loo ji'í Cristo, lo'o jua'a Cristo laca loo ji'í lcaa ñati; la cui' jua'a nu qui'yu laca loo ji'í nu cuna'a. ⁴ Bi' cha'

ná tyucua smalyu scua' que ngu' qui'yu ne' laa su ndyu'u ti'i ma; masi chcui' yu lo'o y cui' Ndyosi, masi cacha' yu sca cha' ji'i Ni ji'i ñati, ná tyucua smalyu hique yu. Loo laca Cristo ji'i yu, bi' cha' ná cua'ni tyucuaa ti' yu ji'i Ni ñi'ya si tyucua smalyu hique yu. ⁵⁻⁶ Pana nu ngu' cuna'a ni, tso'o si sta ngu' payu hique ngu' lo'o ndyu'u ti'i lcaa ngu' ne' laa; masi chcui' ngu' lo'o y cui' Ndyosi, masi cacha' ngu' sca cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i ñati, sta ngu' payu hique ngu', cha' ná cua'ni tyucuaa ti' ngu' cuna'a ji'i clyo'o ngu' ca su ndyu'u ti'i ngu' li', cha' loo la laca nu qui'yu ji'i nu cuna'a. Nclyá cu'ma quichá' hique nu cuna'a nu ngua sa'a ji'i ngu', cha' ca tyuju'u ti'; la cui' jua'a stu'ba ti laca nu cuna'a nu ná sta payu hique ne' laa. Bi' cha' cu'ma ngu' cuna'a, si ná nti' ma cua'ni tyucuaa ti' ma ji'i nu ngu' qui'yu su ndyu'u ti'i ma lo'o ngu', tso'o la si tacu' ma hique ma li'; ná ntsu'u cha' ca tyuju'u ti' ma li'. ⁷ Ná ntsu'u cha' tacu' ngu' qui'yu hique ngu', cha' y cui' Ndyosi ngüiñá ji'i sca nu qui'yu tya clyo; ñi'ya nu ña'a y cui' Ni, jua'a ña'a ngüiñá Ni ji'i nu qui'yu bi'. Pana xa' cha' laca ji'i nu cuna'a, tso'o tsa ña'a nu cuna'a xqui'ya nu qui'yu. ⁸ Clyo ngüiñá y cui' Ndyosi ji'i nu qui'yu, tiya' la li' ngüiñá Ni ji'i nu cuna'a. Tyijyá sii' nu qui'yu ngulo Ni cha' ngüiñá Ni ji'i nu

cuna'a, si'i tyijyá nu cuna'a ngulo y cui' Ndyosi lo'o ndya' nu qui'yu; ⁹ bi' cha' xqui'ya nu qui'yu ndya' nu cuna'a nu ngua clyo, si'i xqui'ya nu cuna'a ndya' nu qui'yu. ¹⁰ Tso'o la tyacu' hique nu cuna'a lacua, cha' caca cuayá' ti' ngu' cha' ntsu'u nu laca loo ji'i ngu'. Hasta nu xca ji'i y cui' Ndyosi nde cuq nu ndya'a lo yuu su ndyu'u ti'i ma, lo'o bi' caca cuayá' ti' cha' bi' li', lo'o ña'a ngu' ji'i ngu' cuna'a. ¹¹ Pana juani stu'ba ti ngusñi na cha' ji'i Jesús, masi qui'yu na, masi cuna'a na. Ná caja ñi'ya tyi'i nu qui'yu chalyuu si ná lo'o nu cuna'a; jua'a nu cuna'a ni, ná caja ñi'ya tyi'i chalyuu si ná lo'o nu qui'yu. ¹² Chañi cha' xqui'ya nu qui'yu ndya' nu cuna'a tya clyo, pana la cui' jua'a chañi cha' nu cuna'a laca nu ndu'ni cala ji'i nu qui'yu juani; lo'o jua'a y cui' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' tyu'lú tyucuaa lo ngu' bi' chalyuu.

¹³ Y cui' ca ma cacha' liñi ma 'na si tso'o nti' ma cha' chcui' sca nu cuna'a lo'o y cui' Ndyosi lo'o ntucua yaala ti hique nu cuna'a bi'. ¹⁴ Nu na ñati chalyuu na, cua jlo ti' na ñi'ya ña'a quichá' hique na. Jua'a laca cha' ji'ná, ntyuju'u tsa ti' na si tonu tsa quichá' hique nu qui'yu. ¹⁵ Si'i jua'a nti' na lo'o nu cuna'a, tso'o tsa nti' na si tyucui quichá' hique nu cuna'a. Cua'nijo'o quichá' hique ngu' ji'i ngu', cha'ná ca tyuju'u ti' ngu'. ¹⁶ Si chcui' cuxi ngu' xqui'ya cha' ndyacu' hique ngu', tso'o si

caca cuayá' ti' ngu' bi', cha'
sca ti cuayá' ndu'ni ya ñi'ya
nu ndu'ni lcaa ñati ji'í Jesu-
cristo lcaa ti quichí tyi ngu'.

*Cha' cuxi nu ndyaca nu
lo'o ndyacu ngu'sii nu ngulu'u
Jesús ji'na cha' cua'ni na*

¹⁷ Chaca cha' nscua na' re,
cha' caca cuayá' ti' mä cha' ná
ndiya ti' na' cña nu ndyu'ni
mä lo'o ndyu'u ti'í mä cha'
cacu mä sii nu ngulu'u Jesús
ji'na cha' cua'ni na. Cua
nscua cha' caca tso'o cresiya
ji'í mä li', nu lo'o cacu mä sii
bi'; pana xa' ña'q ndyu'ni bi'
lo'o mä, ndyu'ni ñu'ü bi' ji'í
cresiya ji'í mä juani. ¹⁸ Nacui
ngu' cha' ná tso'o ndu'ni mä
su ndyu'u ti'í mä cha' cacu mä
sii bi'. Xi xa' ca ña'q ndu'ni sa
scaa mä, nacui ngu'. Cua jlo
ti'na' cha' la cui' jua'q ndyaca
lo'o cu'mä si nti'. ¹⁹ Si jua'q
ná stu'ba ntsu'u cha' ji'í mä
lo'o tya'a mä, chañi tiya' la
li' taca ca cuayá' ti' na tilaca
nu chañi ca ndaquiya' cha' ji'í
Jesús. ²⁰ Pana ná tso'o cha'
nga'aa ndu'ni mä sii ñi'ya
tya'a sii nu ngulu'u y cui' Jesús
ji'na, cha' cua'ni na nu lo'o
ndyu'u ti'í mä lo'o tya'a mä li'.
²¹ Lo'o ndyalaa hora cacu mä,
li' yala ti ndacu mä sii ji'í y cui'
ti mä, ná nda mä tyempo
tsiya' ti cacu xa' la tya'a mä;
bi' cha' ntsu'u ngu' tya'a mä
nu ná ndyiji cacu tso'o, lo'o
jua'q ntsu'u xa' la ngu' nu
hasta nchca cu'bi ngu', cha'
quiña'q tsa na ngusñi ngu'
ndyl'o ngu'. ²² Taca cacu mä
co'o mä to' tyi mä si ntyute'
tsa mä. Pana ñi'ya nu ndu'ni

mä juani, na ndu'ni ñu'ü mä
ji'í tya'a ndi'í mä, tya'a ngusñi
mä cha' ji'í y cui' Ndyosi, ña'q
cuayá' nda mä cha' tyuju'u ti'
ji'í ngu' ti'í tya'a ngusñi mä
cha' ji'í Jesús. Ná tyiquee' cua
ngua cuayá' ti' mä na laca nu
nti' na' chcuí' lo'o mä juani,
cha' nga'aa ntsu'u cha' tso'o
nu caca chcuí' lo'o mä tsiya' ti
cuentya ji'í cha' bi'.

*Sii nu ngulu'u Jesús nu
Xu'na na cha' cacu na*

²³ Ndi'ya cha' nclyu'u na'
ji'í mä, la cui' cha' nu ndyuna
na' lo'o nchcuí' ñati nu ngua
tsa'q ji'í y cui' nu Xu'na na
tya clyo: La cui' talya nu
lo'o ndyujuí' ngu' cresiya ji'í
Jesús, Iaja lo'o tya ndi'í ñati
bi' lo'o Jesús, li' ndaya' Jesús
ji'í xlyá, ²⁴ ndya yu xlyá'be
ji'í y cui' Ndyosi Sti na, lo'o
li' ngusa'be yu xlyá bi'; li'
nacui Jesús ji'í tya'a ndya'q
yu: "Jacu mä xlyá re; ñi'ya
nti' cuaña' na', jua'q nti' xlyá
re. Cuentya ji'í mä laca cha'
nu chcube' na' lo crusí, bi'
cha' tyi'u ti' mä 'na lo'o cacu
mä xlyá re", nacui Jesús ji'í
ngu' bi'. ²⁵ Tiya' la li' lo'o
cua ndye ngua'ni ngu' sii, li'
ndaya' Jesús ji'í vaso; ndi'ya
nacui yu ji'í ngu' li': "Lo'o co'o
mä na nu ntsu'u ne' vaso re,
li' tyi'u ti' mä cha' tyalú tañi
na' xqui'ya qui'ya nu ntsu'u
ji'í lcaa ñati, cha' jua'q quiñi
cha' ji'í y cui' Ndyosi Sti na'
lo'o ngu'. Lo'o co'o mä na
re, tyi'u ti' mä 'na li'", nacui
Jesús ji'í ngu'. ²⁶ Bi' cha' lcaa
quiya' lo'o cacu mä xlyá bi',
lo'o co'o mä na nu ntsu'u ne'

vaso bi', ña'q̄ cuayá' nu caa Jesúsc chaca quiya', liñi culu'u ma ji'i ñat̄i cha' ngujuii Jesúsc lo crusi xqui'ya na.

N̄i'ya nu nga'a cha' cacu na sii bi'

²⁷ Ndi'ya ndyaca li': ntsu'u qui'ya ji'na lo'o y cui' Ndyosi, si ná tyucui tyiquee na cacu na co'o na sii ji'i y cui' Ni; na ndu'ni cuxi na ji'i y cui' nu Xu'na na li', cha' ná ndyi'u tso'o ti' na cha' nda Jesúsc ji'i tyucui ña'q̄ y cui' ca yu nguijui'i ca'q̄ ngu' ji'i yu lo crusi, cuati ndyalú tañi yu lo crusi lo'o ngujuii yu jua'q̄ xqui'ya na. ²⁸ Bi' cha' ntsu'u cha' culacua tso'o ti' na lo'o cacu na sii bi'; li' tyucui tyiquee na cacu na xlyá bi', co'o na na nu ntsu'u ne' vaso bi'. ²⁹ Si ná culacua tso'o ti' na ni cha' laca nu ndacu na ji'i, ni cha' laca nu ndyi'yu na ji'i, li' ntsu'u qui'ya ji'na lo'o y cui' Ndyosi, cha' ná ndyi'u ti' na ji'i y cui' Jesúsc, lo'o jua'q̄ ná ntsu'u ti' na ji'i tya'a na nu stu'ba ndyu'ni tlyu na ji'i Ni. ³⁰ Bi' cha' quiña'q̄ tsa cu'ma nchca quicha ma, lo'o jua'q̄ nchca ñu'u ti' ma, lo'o jua'q̄ ntsu'u cu'ma nu ndyijii tsiya'ti; ³¹ pana si culacua tso'o ti' na tya clyo lo'o cacu na sii bi', ná ntsu'u cha' ca tyaala Ni ji'na jua'q̄ li'. ³² Nchca tyaala Ni ji'na juani, lo'o jua'q̄ nchcube' Ni ji'na xqui'ya cha' cuxi nu ndyu'ni na, cha' tiya' la lo'o cua ndye chalyuu ná tsaa na ca bilyaa lo'o ñat̄i nu ná ndaquiya' ji'i Ni tsiya'ti.

³³ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesúsc, tyi'u ti' ma

cha' bi' lo'o tyu'u ti'i ma cha' cua'ní ma sii bi'; jatya ma xi ji'i tya'a ma cha' stu'ba ti xana cacu ma lo'o lcaa tya'a ma. ³⁴ Si ntsu'u ma nu ntyute' ma, jacu ma tyaja to' tyi ti ma clyo. Lo'o li' nga'aa cua'ní cuxi ma lo'o tyu'u ti'i ma, li' ná ntsu'u cha' caca tyaala Ni ji'i ma. Lo'o caa na', taca quiñi nu xa' la cha' bi' ji'na lo'o cu'ma li'.

12

Cña nu ndu'ni Xtyi'i y cui' Ndyosi cha' caca cua'ní sa scaa na

¹ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesúsc, ntsu'u sca cha' nu nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma cuentya ji'i cña nu caca ji'i sa scaa na xqui'ya Xtyi'i y cui' Ndyosi.

² Cua jlo ti' ma ñi'ya nu ngua'ní ma tya sa'ni la, nu lo'o bilya cuna ma cha' ji'i Jesúsc; na nguñilo'o lcui jo'ó ji'i ma, jo'ó nu cu'u ti, cha' jlya ti' ma lcua ti lo cha' nu ntsu'u ji'i jo'ó bi'. ³ Bi' cha' nti' tsa na' cha' caca cuayá' ti' ma cha' re. Si'i Xtyi'i y cui' Ndyosi ndu'ni cha' ñacui ngu': "Cuiñaja laca nu Jesúsc bi". Ná taca ñacui ngu' jua'q̄ xqui'ya Xtyi'i y cui' Ndyosi. Lo'o ñacui ngu': "Xu'na na laca Jesúsc", Xtyi'i y cui' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' ñacui ngu' jua'q̄ li'.

⁴ Tyuu lo cha' nda y cui' Ndyosi ji'na cha' caca cua'ní na sca cña ji'i Ni, pana sca ti Xtyi'i y cui' Ndyosi ndu'ni cha' taca cua'ní na cña bi'. ⁵ Lo'o jua'q̄ xa' ña'q̄ cña ndyu'ni sa scaa na, pana cuentya ji'i

y cui' Ndyosi ndyu'ni lcaa na cña bi'. ⁶ Masi ná stu'ba ndyu'ni lcaa na, pana sca ti y cui' Ndyosi ndu'ni cha' taca cua'ni na cña bi', ca ta'a na. ⁷ Ndu'ni Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o na cha' taca cua'ni lcaa na sca cña cuentya ji'i y cui' Ni, ca ta'a na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús; bi' laca sca lo cña nu xtyucua ji'i ca ta'a na, lo'o jua'q xqui'ya cha' bi' cua jlo ti' na cha' cua ntsu'u Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'na. ⁸ Ndi'ya laca cña nu taca cua'ni na xqui'ya Xtyi'i y cui' Ndyosi: ntsu'u ngu' nu ndacha' liñi ñi'ya nu ngua ji'i Jesús; lo'o jua'q ntsu'u ngu' nu tso'o tsa nclyu'u tyucuij cha' xñi na cha' ji'i y cui' Ndyosi; ⁹ lo'o jua'q ntsu'u ngu' nu tso'o tsa jlya ti' ji'i y cui' Ndyosi; lo'o jua'q ntsu'u ngu' nu nchca ji'i cua'ni cha' tyaca tso'o nu quicha chacuayá' ji'i Jesús; ¹⁰ lo'o jua'q ntsu'u ngu' nu nchca ji'i ndu'ni xa' la cha' tlyu chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi, cña nu ná nchca cua'ni ñati nquicha'; cuati ntsu'u xa' la ngu' nu nchca ji'i ndacha' ji'i ñati sca cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o ngu' bi'; cuati jua'q ntsu'u ngu' nu nchca tii ni cña ndu'ni sa scaa ngu', si cuentya ji'i Xtyi'i y cui' Ndyosi ndu'ni ngu' cña, si si'i cuentya ji'i y cui' Ndyosi ndu'ni ngu' cña; lo'o jua'q ntsu'u ngu' nu nchca ji'i nchcui' cha'cña ji'i xa' la ñati; jua'q tya ntsu'u xa' la ngu' nu nchca ji'i xtyacui cha' bi', cha' caca cuayá' ti' lcaa ñati ni cha' nda ngu' bi'

li'. ¹¹ Sca ti Xtyi'i y cui' Ndyosi ndu'ni cha' nchca ji'i ñati cua'ni lcaa cña bi'; bi' laca nu nda sca lo cña cua'ni sa scaa na, ñi'ya nu ntsu'u tyiquee Ni cha' caca ji'na.

Sca ti ñati laca na lo'o lcaa ñati tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús

¹² Nu y cui' na ni, sca ti ñati laca sca na, masi tyuu tsa tya'a tyijyä ntsu'u laja cuaña' scaa na. La cui' jua'q laca lo'o ña'q taju tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo; sca ti taju ñati laca na, masi xa' ca ña'q ndu'ni sa scaa na. ¹³ Ca ta'a na, masi ngu' judío, masi ngu' xa' tsu' laca na, masi msu nu ngüi'ya ñati, masi msu nu ndi'i tso'o ti laca na, na cua ntyucuatya na chacuayá' ji'i Xtyi'i y cui' Ndyosi; cua ndyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi bi' ne' cresiya ji'i sa scaa na, cha' stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o lcua ti tya'a ñati nu ngusñi cha' ji'i Cristo.

¹⁴ Tyuu tsa tya'a tyijyä ntsu'u laja cuaña' na nu nxtyucua ji'na nu lo'o ndyu'ni na cña nde chalyuu, si'i sca ti tyijyä nu ndulo la ji'na. ¹⁵ Si ndi'ya chcui' quiya' na lo'o na: "Si'i ya' nu'q laca na', bi' cha' ná ntsu'u cha' jna' lo'o nu'q", ñacui bi!. ¿Ñi'ya ñacui ta na? Pana ná nchca xuu bi', ca ña'q ngalya bi' ji'i tyucui ña'q na. ¹⁶ Lo'o li' si ndi'ya ñacui jyaca na ji'na: "Si'i cloo nu'q laca na', bi' cha' ná ntsu'u cha' jna' lo'o nu'q", ñacui bi!. ¿Ñi'ya ñacui ta na? Pana ná nchca xuu bi', na ca ña'q ngalya bi' ji'i tyucui ña'q na. ¹⁷ Ná ntsu'u

su cuna na li', si xcui' cloo na laca tyucui ña'q na. ¿Ñi'yä caca cui' na sca na si xcui' jyacä na laca tyucui ña'q na? 18 Na cua ngusta se'i ti ycui' Ndyosi scaa tyijyä laja cuaña' na, cha' ñi'yä nu ndiya ti! Ni, jua'q ngüiñä Ni ji'na. 19 Ná laca na sca ñati si sa yu'be ti na; 20 pana jua'a laca cha' ji'na cha' sca ti ñati laca sca na, masi tyu'u tsa tya'a tyijyä ntsu'u laja cuaña' na.

21 Ná ca ñacui cloo na ji'i ya' na: "Ná cua'nijo'o nu'u 'na". Lo'o jua'q ná ca ñacui scua' hique na ji'i quiya' na: "Ná ntsu'u su cua'nijo'o nu'u 'na". 22 Masi nti' na cha' xti la cña ndu'ni sca lo tyijyä na, bi' laca nu lye la ndulo ji'na; 23 lo'o jua'q lacu' na ste' cha' nti' na cha' ná tso'o ña'q xa' la se'i laja cuaña' na. Sca se'i su tacati ji'na, nu ntyuju'u ti' na si ña'q ngu' ji'i, lcaa hora ndyacu' late' lo se'i bi'; 24 pana xa' la se'i laja cuaña' na, nda na chacuayá' masi ná tacu' late' lo bi'. Jua'q ngüiñä ycui' Ndyosi ji'i tyucui ña'q na, cha' la cui' se'i laja cuaña' na nu ná ña'q ngu' ji'i, bi' laca nu tacati la cuentya ji'na. 25 Pana stu'ba ti ndu'ni lcaa tyijyä laja cuaña' na cña, stu'ba ti cha' ji'i sca tyijyä na su ngalya lo'o xi xa' la tyijyä na. 26 Lo'o quicha xi sca tyijyä na, tyucui ña'q na tso'o nti' na li'. (La cui' jua'q laca mä, tyucui ña'q tsaca taju cu'mä nu cua ngusñi cha' ji'i Cristo).

27 Ca ta'a cu'mä lacua, stu'ba cha' ji'i mä lo'o lcaa ñati tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo scaa quichi; lo'o jua'q sa scaa mä laca mä ñati ji'i Cristo. 28 Tso'o tsa ngusubi ycui' Ndyosi ji'i ñati nu caca cña ji'i laja lcaa tya'a ñati nu cua ngusñi cha' ji'i Cristo scaa quichi: clyo ngusubi Ni ji'i ñati nu ndya'a xa' quichi tyijyu' la cha' chcui' ngu' cha' ji'i Jesús lo'o ngu' quichi bi'; li' ngusubi Ni ji'i ñati nu ndacha' ji'i tya'a ngu' sca cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o ngu'; lo'o jua'q ntsu'u ñati nu liñi tsa nclyu'u cha' ji'i Jesús ji'i tya'a ngu'; lo'o jua'q ntsu'u ñati nu ndu'ni cha' tlyu chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi, cña nu ná nchca cua'ni ñati nquicha'; lo'o jua'q ntsu'u ñati nu nchca ji'i cua'ni cha' tyaca tso'o nu quicha chacuayá' ji'i Jesús; lo'o jua'q ntsu'u ñati nu nchca ji'i xtyucua ji'i tya'a ngu' lo'o cua ña'q ca lo cña; lo'o jua'q ntsu'u ñati nu laca cña cuentya ji'i tya'a ngu', ntsu'u ñati nu nchca chcui' cha'cña ji'i xa' la ñati. Laja ñati ji'i Ni, nsubi ycui' Ndyosi ji'i ngu' nu caca lcaa lo cña bi'. 29 Pana ná lcaa na ndya'a na tyijyu' cha' chcui' na cha' ji'i Jesús lo'o xa' ñati, ni ná lcaa na nchca ji'na cacha' na sca cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o ñati; jua'q cua laca ti na taca culu'u liñi na cha' ji'i Jesús ji'i ñati, cua laca ti na nchca cua'ni na cha' tlyu cuentya ji'i ycui' Ndyosi; 30 jua'q ná lcaa na nda Jesús chacuayá' ji'na cha' cua'ni na

cha' tyaca tso'o nu quicha; la cui' jua'a ná lcaa na nchcui' na cha'cña ji'i xa' la ñati, ni ná lcaa na nchca xtyacui na cha' bi', cha' caca cuayá' ti' xa' ñati ni cha' nda ngu' tya'a na lo'o ngu' li'. ³¹ Bi' cha' nga'a cha' jña mä chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi cha' caca cua'ni la mä cña, cha' caca xtyucua mä ji'i xa' la ngu' tya'a mä. Lo'o jua'a tya ntsu'u chaca cha' nu ndulo la ji'i mä, nu bilya culu'u na' ji'i mä; bi' laca cha' nu culu'u na' ji'i mä juani.

13

Tso'o si ntsu'u tsa tyiquee na ña'q na ji'i tya'a ñati na

¹ Ná ndu'ní cha' masi nchca tsa chcui' na lcaa lo cha'cña ji'i ñati chalyuu, masi cha'cña ji'i xcä nu ntucua ca slo y cui' Ndyosi nde cua chcui' na; si ná ntsu'u tyiquee na ña'q na ji'i xa' la ñati, ná sca cha' tso'o ntsu'u tyiquee na li'. Laca na ñi'yä ntí sca sniquiji nu ntyiji'i na ji'i jua'a ti, jua'a laca na ñi'yä laca sca cui'chcua nu lye tsa nclyatu'u na ji'i; ná ntsu'u cha' taquiya' ngu' ji'na li'. ² Ná ndu'ní cha' masi cacha' na lcaa cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o ñati, si ná ntsu'u tyiquee na ña'q na ji'i ngu'. Ná ndu'ní cha' masi jlo ti' na lcaa cha' ji'i y cui' Ndyosi, masi tso'o tsa nchca cuayá' ti' na sca cha' nu ná ngujui ñi'yä nu caca cuayá' ti' ñati nu ngua sa'ní la; ná sca na laca na cuentya ji'i y cui' Ndyosi si ná ntsu'u tyiquee na ña'q na ji'i ñati. La cui' ti masi jlyá tsa ti' na ji'i y cui'

Ndyosi ñi'yä ntí si caca cuityi na ji'i sca ca'ya cuä, pana si ná ntsu'u tyiquee na ña'q na ji'i ñati, ná sca na laca na li'. ³ La cui' ti ná sca na laca na masi tacha na lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'na ji'i ñati, si ná ntsu'u tyiquee na ña'q na ji'i ngu' bi' li'. Ná ndu'ní cha' masi cua'ni lya' ti' ngu' ji'na, masi su'ba ngu' ji'na lo quii' cha' cajaa na xqui'ya cha' ngusñi na cha' ji'i Jesús, si la cui' tyempo bi' ná ntsu'u tyiquee na ña'q na ji'i tya'a ñati na, ná sca cha' laca na. Si'i na tso'o la na si ná ndu'ní na jua'a.

⁴ Si chañi cha' ntsu'u tyiquee na ña'q na ji'i ñati, talo tyiquee na ji'i ngu' li', cua'ni tya'na ti' na ji'i ngu' li'; si'i na tyiji ti' na cha' ji'i ngu' li', si'i na chcui' tyucuaa ti' na lo'o ngu', ni si'i na cua'ni tyixi na lo'o ngu' li'. ⁵ Si chañi cha' bi', ná cua'ni suba' na lo'o ngu', si'i xcui' cha' ji'na ti tya'a tyiquee na, ni ná ca ñasi' na ji'i ngu' lu'ba ti. Ntsu'u cha' clyu ti' ji'na lo'o ngu', si chañi cha' ntsu'u tyiquee na ña'q na ji'i ngu'. ⁶ La cui' jua'a si'i na chaa ti' na lo'o ndyacua sca qui'ya ji'i ngu', tso'o la ntí na si xñi ngu' bi' sca cha' liñi. ⁷ Sintsu'u tyiquee na ña'q na ji'i ñati, talo tyiquee na ji'i ngu', masi cua ña'q ca cha' cuxi cua'ni ñati bi'; jlyá ti' na cua ña'q ca cha' tso'o, ndu ti' na cha' tso'o la caca cha' nde loo la, masi ná jlo ti' na; jua'a tyiquee' talo na lo'o cua ña'q ca cha' nu ndyaca ji'na.

⁸ Nde loo la ná ntsu'u cha'

tye cha' ntsu'u tyiquee na ña'q na ji'i ñati. Nde loo la tyalaa tyempo nu lo'o nga'aa ndu'ni cha' tya chcui' la y cui' Ndyosi lo'o na nde chalyuu, nga'aa ndu'ni cha' chcui' la na cha'cña ji'i xa' ñati, ni nga'aa ndu'ni cha' caca cuayá' ti' na lcaa cha' ji'i y cui' Ndyosi ca lo'o caca tyempo bi'; pana ná tye chca cha' ntsu'u tyiquee na ña'q na ji'i ñati.⁹ Juani bilya caca cuayá' ti' na lcaa cha' ji'i Ni, ná caja ñi'yq chcui' na lcaa ca cha' nu ntsu'u tyiquee Ni;¹⁰ pana nde loo la li', lo'o cua'ni y cui' Ndyosi cha' caca cuayá' ti' na lcaa cha', li' nga'aa tyi'u ti' na nu xcati cha' nu nchca cuayá' ti' na juani.

¹¹ Lo'o tya sube na ni, xcui' cña nu ndu'ni nu sube ngua'ni na; ñi'yq nu nclacua ti' sca nu sube, jua'q nchcui' na li', jua'q ngua'ya cha' hique na, jua'q ngulacua ti' na. Pana lo'o nguluu na, li' nga'aa nclacua ti' na ñi'yq nu nclacua ti' nu sube. ¹² Jua'q laca cha' ji'na su ndi'i na chalyuu; juani nguxa' ti ndyiji sca cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'na, si'i tsa liñi ti nduna na cha' bi'. Ñi'yq nti' si ña'q na ji'i y cui' ca na lo sca cuanaa, tsa lyiji ti ña'q na ji'na; pana nde loo la, li' caca cuayá' tso'o ti' na lcaa cha' bi'. Cua laca ti cha' jlo ti' na juani, pana nde loo la ta na cuentya ji'i lcaa lo cha'; li' tyuloo na ji'i y cui' Ndyosi ñi'yq ndyuloo Ni ji'na. ¹³ Bi' cha' lacua, lcaa tyempo ndu'ni cha' tyi'u ti' na ji'i y cui' Ndyosi, lcaa tyempo

ndu'ni cha' tu ti' na cha' caca tso'o la ji'nca nde loo la, lo'o jua'q tyucui tyempo ndu'ni cha' tyu'u tyiquee na ña'q na ji'i tya'a ñati na. Bi' laca cña nu ndulo la cha' cua'ni na, cha' tyu'u tyiquee na ña'q na ji'i tya'a ñati na.

14

¿Ha chcui' na cha'cña ji'i xa' ñati laja lo'o ndyu'ni tlyu naji'i y cui' Ndyosi?

¹ Cua'ni mä cha' xcui' tso'o tyu'u tyiquee mä ña'q mä ji'i tya'a ñati mä lacua. Lo'o jua'q jña mä chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi cha' taca cua'ni mä la cui' cña nu nda Xtyi'i y cui' Ni ji'na. Pana lo'o chaca cña ntsu'u nu ndulo tsa ji'i mä, cha' ca tsa'q mä ta mä cha' lo'o ñati, lcaa ña'q cha' nu cua nti' y cui' Ndyosi cha' ta Ni lo'o ngu' bi'. ² Sca ñati nu nchcui' cha'cña ji'i xa' ñati laja lo'o ndyu'u ti'i ti mä ni, si'i lo'o cu'mä nchcui' yu, cha' ná nchca cuayá' ti' mä ni cha' nda yu; sca ti lo'o y cui' Ndyosi nchcui' yu bi', cha' Xtyi'i y cui' Ndyosi ndu'ni cha' ta yu sca cha' nu ná nga'q cha' cuna ngu' tya'a mä. ³ Xa' la ñati nu ndacha' liñi sca cha' nu nda Ni lo'o ngu', lo'o cu'mä nchcui' ñati bi'. Taca xtyucua ngu' bi' ji'i mä cha' taquiya' tso'o la mä cha' ji'i Ni, taca cua'ni ngu' cha' tyatí la tyiquee mä ji'i cha' bi'; jua'q taca cua'ni ngu' cha' tyi'i ti ti tyiquee mä li'. ⁴ Tso'o tsa cuentya ji'i y cui' ca ngu' nu nchca nchcui' cha'cña ji'i xa' ñati, cha' ndyatí la ti' tyiquee

y cui' ca ngu' ji'i y cui' Ndyosi; pana tso'o la ndu'ni ñati nu ndacha' liñi sca cha' nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o ñati bi' ji'i tya'a ngu', cha' ndu'ni ngu' cha' tyatí la ti' tyiquee lcaa ngu' tya'a ndu'ni tlyu mä ji'i y cui' Ndyosi.

⁵ Jua'a na', tso'o nti' na' si lcaa cu'mä caca chcui' mä cha'cña ji'i xa' ñati; pana cña nu ndulo la cha' ji'i mä laca si ta mä cha' lo'o tya'a ma, la cui' cha' nu cua nti' y cui' Ndyosi chcui' Ni lo'o mä. Tso'o la si jua'a taca ta mä cha' lo'o tya'a ma; ná ntsu'u cha' chcui' mä cha'cña ji'i xa' ñati li', sca ti ca si ntsu'u chaca ngu' nu taca ji'i xtyacui cha' bi' cha' caca cuayá' ti' tya'a ndyu'u ti'i mä. Li' tso'o la tyatí ti' tyiquee ngu' tya'a mä. ⁶ Lo'o tyalaa na' su ndi'i mä, si'i na xtyucua na' ji'i mä si xcui' cha'cña ji'i xa' ñati chcui' na' lo'o mä; taca xtyucua na' ji'i mä sca ti si caja sca cha' 'na, sca cha' nu cua nti' y cui' Ndyosi ta Ni lo'o ma. Sca ti si culu'u liñi na' ji'i mä cha' ca tsa'a tso'o la mä cha' ji'i Ni, jua'a taca xtyucua na' ji'i mä li'.

⁷ Cua ña'a ca chcuä musca, masi cui'chcuä, masi rube, nga'a cha' cula'á tso'o na ji'i cha' cuna tso'o ngu' ni jii laca nu ndañi bi'. ⁸ Jua'a sendaru ni, ná tsaa ngu' cusuñ si ná cañi cuij cula'á cui'chcuä nu xi'yane ji'i ngu'. ⁹ La cui' jua'a laca lo'o cu'mä, ná caca cuayá' ti' ngu' ni cha' nti' mä ta mä lo'o ngu' si ná liñi chcui' mä cha'cña ji'i ngu'

lo'o ngu'; lo'o cui'ji ti nchcui' mä si ná nchcui' mä cha'cña jua'a. ¹⁰ Chañi cha' quiña'a tsa lo cha'cña nchcui' ñati chalyuu, lo'o jua'a ntsu'u scaa lo ñati nu nduna sca lo cha'cña. ¹¹ Pana si ná nduna na sca cha' nu nchcui' sca ñati slo na, li' culacua ti' na cha' ngu' xta laca yu; ná ntsu'u cha' ji'na lo'o yu bi' li', masi tya'a quichí tyi na laca yu. ¹² Cua jlo ti' na' cha' nti' tsa mä cha' caca cua'ni mä cua ña'a ca cña nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'na; bi' cha' jña la mä chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi cha' taca ji'i mä cua'ni mä lcaa lo cña tso'o, cua ña'a ca cña nu xtyucua ji'i ngu' tya'a ngusñi mä cha' ji'i Jesús ca bi', cha' tyatí la ti' tyiquee ngu'.

¹³ Tso'o lacua, si nchca chcui' na cha'cña ji'i xa' la ñati, pana tso'o la si jña na chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi cha' caca cuayá' ti' na ni cha' nda na lo'o ngu'. ¹⁴ Ndi'yä ndyaca si cha'cña ji'i xa' ñati chcui' na nu lo'o ndu'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi: Chañi cha' ne' cresiya ji'na nchcui' na lo'o Ni tu'ni, pana ni y cui' na, ná nchca cuayá' ti' na ni cha' nda na. ¹⁵ Ndi'yä cua'ni na lo'o cua'ni tlyu na ji'i Ni lacua: Taca chcui' na lo'o Ni cha' ji'na ti, sca cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'na, pana nga'a cha' caca cuayá' ti' na ni cha' nda na slo ngu' tya'a na; la cui' jua'a nu lo'o cula tu'ba na jii ji'i y cui' Ndyosi, cula tu'ba na cha' ji'na ti tu'ni, pana lo'o ndu'ni cha' caca cuayá' ti' na ñi'yä ndyu'u cha' nu nchcui'

jii bi'. ¹⁶ Si ná cua'ni na jua'a, li' ná caja ñi'yä ñacui ngu' cha': "Jua'a caca cha' lacua", lo'o ndye nchcui' na li'. Cua ña'a ca ñati nu ndi'i slo na ni, si cha' ji'na ti laca cha' nu chcui' na lo'o ndu'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi, nga'aa caja ñi'yä chcui' ngu' li', cha' ná nchca cuayá' ti' ngu' ni cha' nda na, masi tso'o tsa ta na xly'a'be ji'i y cui' Ndyosi. ¹⁷ Ná tyiquee' tso'o tsa nchcui' na lo'o Ni, pana cha' nu nchcui' na bi' ná xtyucua ji'i xa' la ngu' tya'a na tsiya' ti. ¹⁸ Tso'o tsa nti' na' ña'a q j i'i y cui' Ndyosi cha' nchca 'na nchcui' na' cha'cña ji'i xa' la ñati; nchca la jna', xti la cha' nchca ji'i cu'mä, nti' na'. ¹⁹ Pana nu lo'o ndyu'u ti'i na cha' cua'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi, nti' na' cha' tso'o la si chcui' na' lo'o mä sca tucua ti si'yu cha' nu nchca cuayá' ti' mä cha' ca tsa'a la mä li'; ná ndulo cha' ji'i mä masi chcui' na' tii mil tya'a si'yu cha' nu nchcui' xa' ñati nu ná nduna mä ji'i tsiya' ti, ná sca cha' laca bi'.

²⁰ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, tso'o la si ná jlo ti' mä tsiya' ti na ca laca sca cha' cuxi; ñi'yä laca nu sube, jua'a caca mä cha' ná jlo ti' ngu' sube cha' bi'. Pana nga'aa culacua ti' mä ñi'yä nu nclacua ti' nu sube; juani culacua tso'o ti' ma, ñi'yä nclacua ti' ngu' cusu'. ²¹ Ndi'yä cha' nda quityi cusu': "Chcui' na' lo'o ñati re", nacui y cui' Ndyosi, "ta na' ji'i xa' ñati ca xa' nasiyu tyijyu' la cha' cäa ngu' chcui'

lo'o ngu' re; pana masi cua'ni na' jua'a, ná xñi ngu' re cha' 'na". Jua'a nacui y cui' Ndyosi nu Xu'na na. ²² Ntsu'u quiya' nu ndu'ni Ni cha' caca chcui' ngu' cha'cña ji'i xa' ñati cha' cube ti' ñati nu bilya xñi cha' ji'i Ni. Ná ntsu'u cha' caca jua'a xqui'ya ngu' nu cua ngusñi cha' ji'i y cui' Ni; pana lo'o ta na sca cha' nu cua nda Ni lo'o ñati, bi' laca cuentya ji'i ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, si'i cuentya ji'i ñati nu bilya xñi cha' bi'. ²³ Ná tyiquee' tyalaa xi xa' la ñati ca su ndyu'u ti'i mä, ngu' nu bilya xñi cha' ji'i Jesús, jua'a ngu' nu si'i tya'a ndyu'ni tlyu mä ji'i y cui' Ndyosi laca ngu'. Si tyalaa ngu' bi' su ndyu'u ti'i mä tsa tlyu ti, lo'o li' ña'a q ngu' ji'i mä cha' xcui' cha'cña ji'i xa' ñati nchcui' mä, li' ñacui ngu' bi' cha' cua ngua loco mä. ²⁴ Xa' ña'a q caca si xcui' cha' nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o mä laca cha' nu chcui' mä lo'o tya'a mä; nu lo'o tyalaa ngu' su ndyu'u ti'i mä, si ngu' nu bilya xñi cha' ji'i Jesús, nu si'i tya'a ndyu'ni tlyu mä ji'i y cui' Ndyosi laca ngu', li' ca tyuju'u ti' ngu' bi' ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', nu lo'o cuna ngu' cha' nu nchcui' mä. Li' caca cuayá' ti' ngu' cha' cuxi tsa laca y cui' ngu', ²⁵ y cui' ca ti ngu' caca cuayá' ti' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u yacu' ti ne' cresiya ji'i ngu'. Lo'o jua'a tyatü sti' ngu' li' cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi, ñacui ngu' cha' chañi cha' ndi'i Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o cu'mä.

Tso'o ti cua'ni na lo'o tya'a na lo'o tyu'u ti'i na cha' cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi

²⁶ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ndi'yä cua'ni mä nu lo'o tyu'u ti'i mä lo'o tya'a mä: Tyatü tsaca mä cha' cacha' ni jii caca nu cula tu'ba mä cuentyta ji'i ycui' Ndyosi; cuati tyatü chaca nu culu'u cha' ji'i ycui' Ni ji'i tya'a mä; lo'o li' chcui' tsaca ngu' sca cha' nu nti' Ni ta Ni lo'o mä; lo'o jua'ä taca ta mä xi cha' lo'o cha'cña ji'i xa' ñati, si lo'o nchca ji'i mä xtyacui mä cha' bi', cha' caca cuayá' ti' lcaa ñati nu nga'ä ca ndacua. Lcaa ña'ä nu cua'ni mä ntsu'u cha' tyatü la ti' tyiquee lcaa ñati tya'a ndyu'u ti'i mä. ²⁷ Nu lo'o chcui' mä cha'cña ji'i xa' ñati ni, li'tso'o masi tucua sna tya'a ti mä chcui' mä, sa scaa ti mä chcui' mä li'. Cuayá' tsa jua ti ngu'. Lo'o jua'ä nga'ä cha' caja sca nu xtyacui cha' bi', cha' caca cuayá' ti' lcaa mä; ²⁸ pana si ná caja sca nu xtyacui cha' bi', li' tso'o la masi ná chcui' mä cha'cña ji'i xa' ñati laja lo'o ndyu'u ti'i mä. Sca ti tso'o si chcui' mä cha'cña bi' ca su ntucua mä ycui' ti mä. Sca ti ycui' Ndyosi caca cuayá' ti' cha' bi' li'. ²⁹ Lo'o chcui' mä sca cha' nu cua nti' Ni ta Ni lo'o ngu' tya'a mä ni, li' chcui' tucua sna tya'a ti mä; nu xa' la ñati tya'a ndi'i mä ca ndacua, culacua ti' mä si liñi ca ndyu'u cha' nu nchcui' tya'a mä. ³⁰ Lo'o li' si ta Ni sca cha' lo'o chaca ñati nu nga'ä lo'o mä ca ndacua, tso'o la si

cua'a mä ji'i nu nchcui' clyo, cha' xutacui' cha' nu nchcui' yu. ³¹ Lcaa tya'a mä nu cua ngujui sca cha' ji'i mä, sca cha' nu cua nti' Ni ta Ni lo'o mä, tso'o si chcui' sa scaa mä li' lacua, cha' ca tsa'ä mä ca ta'a mä cha' bi', lo'o li' caca tlyu la tyiquee mä. ³² Cu'mä nu nchcui' lo'o ngu' sca cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o mä, ycui' ca mä nga'ä cha' cua'a mä ji'i ycui' mä, cha' ná tyeje tacui mä chacuayá' ji'i scaa mä. ³³ Nti' Ni cha' tso'o ti cua'ni na lo'o tya'a na lo'o tyu'u ti'i na, ná tso'o nti' Ni si lye tsa nguixa' nu ndu'ni na.

Ndi'ya ndu'ni ca ta'a ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús scaa quichí, nu lo'o ndyu'u ti'i ngu': ³⁴ Ná nda ngu' chacuayá' chcui' ngu' cuna'ä ca su ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi; nga'ä cha' tucuá nu cuna'ä cha' nu nchcui' nu qui'yu, cha'jua'ä cña ngulo Ni ji'i ngu' cha' cua'ni ngu'. ³⁵ Ca toni'i taca xcuane nu cuna'ä ji'i clyo'o si ntsu'u sca cha' nu nti' ngu' cha' caca cuayá' ti' ngu'. Si'i cha' tso'o laca si chcui' sca nu cuna'ä laja su ndyu'u ti'i ngu'.

³⁶ Nga'ä cha' tyi'u ti' mä cha' si'i cu'mä laca nu yaä nchcui' cha' ji'i ycui' Ndyosi nu ngua su clyo, ni si'i ngu' tya'a quichí tyi ti mä nu cua ndyuna cha' bi' tya clyo. ³⁷ ¿Ha ntsu'u chacuayá' ji'i mä cha' chcui' mä cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o ngu' nti' mä? ¿Ha ji'i cu'mä ti cua nda Ni Xtyi'i ycui' Ni cha' cua'ni mä cña ji'i Ni? Cua'ä jyaca

mä lacua; cña nu nclyo na' ji'i mä lo'o nscua na' quityi re, chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi laca cña bi', ³⁸ bi' cha' ná tucuá mä cha' ji'i ñati nu ná ntaja'a taquiya' ji'i cha' re.

³⁹ Jua'a caca lacua, cu'mä ty'a a ngusñi na cha' ji'i Jesús, jña mä chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi cha' caca chcui' mä lcaa cha' ji'i Ni nu cua nti' Ni cha' ta Ni lo'o ñati. La cui' jua'a tso'o laca si ná cua'a mä ji'i ñati nu nchcui' cha'cña ji'i xa' ñati. ⁴⁰ Tsa bi' ti cha', xcui' tso'o ti cua'ni mä lo'o tyu'u ti'i mä lo'o tya'a mä; liñi ti cua'ni mä, ñi'yä nu nga'a cha' caca.

15

Cua ndyu'u Jesucristo chaca quiya'

¹ Cu'mä ty'a a ngusñi na cha' ji'i Jesús, cua nti' na' cha' tyi'u ti' mä ji'i cha' nu cua ndacha' na' ji'i mä tya clyo, cha' ndu'ni lyaá ycui' Jesús ji'na ji'i nu cuxi; bi' laca cha' nu cua ndyuna mä tya clyo, lo'o juani cua ndyanu tso'o ti cha' bi' ne' cresiya ji'i mä. ² Xqui'ya cha' cua nchcui' na' cha' ji'i Jesús lo'o mä, bi' cha' ngulaá mä ji'i nu cuxi; lo'o juani tya nga'a cha' taquiya' tso'o mä ji'i cha' bi', cha' ná ngusñi mä ji'i cha' bi' cha' culiji yu'u cha' bi' jua'a ti.

³ Tya clyo cua ndacha' na' ji'i mä lcaa cha' ji'i Jesucristo nu cua ngulu'u ngu' 'na. Ndi'ya ngulu'u na' ji'i mä, cha' ngujuii Cristo lo' crusi cha' cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'na; la cui' ñi'yä nu cua

nscua lo quityi cusu' cha' caca ji'i Cristo, jua'a ngua. ⁴ Li' nguxatsi' ngu' ji'i jyo'o bi' ne' cuaá; pana lo'o ndu'u scua sna tsä, li' ndyu'u yu chaca quiya'. Cua ndacha' liñi quityi cusu' tya clyo la cha' jua'a caca ji'i nu Cristo bi'. ⁵ Lo'o li' ngulu'u loo Jesús ji'i Pedro, lo'o jua'a ji'i ca ta'a tii chaca ngu' nu ngua tsä'a ji'i tya clyo. ⁶ Tiya' la li' ngulu'u loo Jesús ji'i tyuú tsä tya'a ñati, nteje tacui ca'yu siyento tya'a ñati nu ndi'i se'i ti li'. Lo'o ña'a ti tya tyuú tya'a ngu' bi' tya lu'u ngu', masi ntsu'u xi ngu' bi' nu cua ngujuii. ⁷ Lo'o li' ngulu'u loo Jesús ji'i Jacobo, lo'o jua'a ji'i lcaa tya'a ngu' nu ndya'a nchcui' cha' ji'i Jesús lo'o ñati tyijyu' la.

⁸ Su cua ndye li', lo'o 'na ngulu'u loo Ni 'na, masi ná ntsu'u cha' cua'ni Ni lo'o na' jua'a. Laca na' ñi'yä si lacä sca cubi' nu ngula cuañi' ti, cha' ná lo'o na' nguta'a na' lo'o ñati nu ngua tsä'a tya clyo. ⁹ Ná tso'o na' tsiya' ti nti' na', masi ngusubi Ni 'na cha' sañi na' cha' ji'i Jesús ca xa' quichí tyijyu', cha' ntsu'u xa' la ngu' tya'a ya nu nchca la ji'i ngu' cua'ni ngu' cña bi'. Ná stu'ba na' lo'o ngu' bi', cha' tya tsubi' la lya' tsa ti' na' ji'i lcaa ñati ji'i Jesucristo. ¹⁰ Pana tya'na ti' ycui' Ndyosi, bi' cha' tso'o ti ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni jna'; jua'a ngua'ni Ni cha'ndya'a na' cña ji'i Ni li'. Ni si'i na nguliji yu'u cha' bi' jua'a ti lo'o ngua'ni

Ni cha' tso'o lo'o na'; masi lo'o nu xa' la ngu' tya'a ya ndyu'ni ngu' la cui' cña nu ndyu'ni na', pana tlyu la cña ntsu'u jna' que ngu' bi'. Si'i na nchca tsa 'na, pana y cui' Ndyosi laca nu ndu'ni lo'o na' cha' caca chcui' na' lo'o ñati, cha' tso'o ti ntsu'u tyiquee Ni ña'q Ni 'na. ¹¹ Lo'o juani ná ndu'ni cha' jna' tilaca laca nu nchcui' lo'o mä, masi nchcui' na', masi nchcui' xa' la ñati; sca ti cuayá' nchcui' lcaa ya lo'o nchcui' ya cha' bi' lo'o ñati, la cui' ti cha' nu cua ngusñi mä.

Tyu'ú ñati chaca quiya' lo'o cua ngujuii ngu'

¹² Chañi laca cha' nu nda ya lo'o cu'mä, cha' cua ndyu'ú Cristo chaca quiya' lo'o ngujuii yu. ¿Ni cha' laca lacua nchcui' xi ñati tya'a cu'mä cha' nga'aa ntsu'u cha' tyu'ú ñati chaca quiya' lo'o cua ngujuii ngu'? ¹³ Si chañi laca cha' nga'aa ntsu'u cha' tyu'ú ñati chaca quiya' lo'o cua ngujuii ngu', ni y cui' Cristo ná ndyu'ú yu lo'o cua ngujuii yu lacua. ¹⁴ Na ñilo'o ngu' ji'na si jua'q, ni ná caja cha' nu ta ya lo'o mä li', si cha' cuiñi laca cha' ndyu'ú Cristo chaca quiya'. Jua'q ná caja cha' ji'í Jesú s nu xñi mä si chañi cha' nga'aa ndyu'ú yu bi'. ¹⁵ La cui' ti ngu' cuiñi laca ya cuentya ji'í y cui' Ndyosi si ná ngua jua'q. Cua nchcui' ya tya clyo cha' cua ndyu'ú Cristo chaca quiya' chacuayá' ji'í y cui' Ndyosi; pana ná ngua cua'ni y cui' Ndyosi jua'q lo'o Jesú s, si

nga'aa caca tyu'ú ñati chaca quiya' lo'o cua ngujuii ngu'. ¹⁶ Ná chañi cha' ndyu'ú Cristo chaca quiya' lo'o cua ngujuii yu si nga'aa caca tyu'ú ñati chaca quiya'. ¹⁷ La cui' ti ná ntsu'u cha' xñi mä cha' ji'í Jesú s si jua'q ngua, cha' ná ndyu'ú yu chaca quiya' li', ña'q ti tya ntsu'u qui'ya chü' mä lacua. ¹⁸ Lo'o jua'q lcaa jyo'o cusu' nu ngusñi cha' ji'í Cristo tya tsubi' la, cua nguna' cha' ji'í ngu' bi' si jua'q. ¹⁹ Tso'o tsa cha' si'i sca ti nde chalyuu su ndu' ti' na ji'í Cristo cha' ña'q na ji'í. Si nde chalyuu ti xtyucua Cristo ji'na, xñi'í tsa ti' na caca na su ndi'í na li'; xñi'í la ti' na caca ná que lcaa ngu', nti' na'. Pana ná ndyaca jua'q lo'o na, cha' cua ndyu'ú Cristo chaca quiya'.

²⁰ Chañi tsa cha' cua ndyu'ú Cristo chaca quiya' lacua. Lo'o ca tiya' la, li' tyu'ú quiña'q la ñati chaca quiya', lcaa ñati nu ntsu'u cha' ji'í ngu' lo'o Cristo; tyu'ú jyo'o su ntsiya nguatsi' nquicha', xa' tyu'ú ngu' chaca quiya', li' tsaa ngu' tyi'í ngu' lo'o Cristo. Pana juani cua yala la ndyu'ú Cristo chaca quiya' cha' ta na cuentya ñi'yä caca cha' bi'. ²¹ Xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'í sca ti ñati, bi' cha' ntsu'u cha' ndyiji na; la cui' jua'q sca ñati ngua nu ngua'ni cha' tyu'ú na chaca quiya', masi cua ngujuii na. ²² Adán naa ñati nu ngutu'u tucua chalyuu clyo, lo'o lcaa na laca na ñati nu ngutu'u ji'í jyo'o

Adán tiya' la, bi' cha' ntsu'u cha' ndyijii na nde chalyuu. Cristo laca nu ñatí nu ndyu'ú chaca quiya' bi', xqui'ya bi' taca tyu'ú na chaca quiya' si ntsu'u cha' ji'na lo'o nu Cristo bi'. ²³ Ntsu'u ñi'ya caca cha're: tya clyo cua ndyu'ú y cui' Cristo chaca quiya'; tiya' la lo'o tyalaa tsá nu caa Cristo chaca quiya', li' tyu'ú na, lcaa na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o y cui' Ni; ²⁴ li' tye chalyuu. Cua'ni tye Cristo ji'í lcaa nu laca loo, ji'í lcaa ngu' tisiya, ji'í lcaa ti ña'a ñatí nu nxuu tya'a lo'o y cui' Ndyosi. Li' chaca quiya' tya Jesús lcaa chacuayá' nu cua nda y cui' Ndyosi ji'í tya clyo, cha' caca Ni loo ji'í lcaa ti lo ñatí li!. ²⁵ Ndi'ya ndyaca cha': Juani tya ntsu'u chacuayá' culo Jesús cña ji'í lcaa ñati, ña'a cuayá' cua'ni tye y cui' Ndyosi ji'í lcaa ñati nu nxuu tya'a lo'o Jesús. ²⁶ Lo'o cua ndye lcaa cha', li' cua'ni tye Ni cha' ndyijii ñati. ²⁷ Pana juani ti cua nda y cui' Ndyosi Sti yu lcaa chacuayá' ji'í Sñi' Ni, cha' caca Cristo loo ji'í lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu. Nu lo'o nacui quityi cha' lcaa na tsiya' ti caca cuentya ji'í Cristo, cua jlo ti' na cha' ná lo'o ji'í y cui' Ndyosi Sti yu culo Cristo cña, cha' y cui' Ni laca nu cua nda chacuayá' ji'í Sñi' Ni tya clyo; ná nchcui' Ni cha' ji'í y cui' ca Ni li!. ²⁸ Tiya' la li', nu lo'o cua nda quiya' lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu ji'í Cristo, li' tsaa Jesús ca su ntucua y cui' Ndyosi Sti yu,

lo'o li' xa' tya Jesús lcaa cña cuentya ji'í y cui' Ndyosi Sti yu chaca quiya'. Bi' laca nu cua nda chacuayá' ji'í Cristo tya clyo, cha' laca yu Sñi' y cui' Ni. Lo'o li' sca ti y cui' Ndyosi caca loo ji'í lcaa ca na nu ntsu'u chalyuu, jua'a lo'o lcaa ca na nu ntsu'u nde cuá.

²⁹ Ntsu'u xi ngu' tya'a ma ntu yu cuatya ngu', masi si'i cuentya ji'í y cui' ca ngu' ntu yu cuatya ngu' bi', cuentya ji'í jyo'o tya'a ngu' ntu yu cuatya ngu'. Cua jlya ti' jyo'o ngu' ji'í Jesús lo'o tya lu'ú ngu' chalyuu, pana ná ngulala ji'í jyo'o ntu yu cuatya li'. ¿Ni cha' laca ntu yu cuatya ngu' bi' si nga'aa tyu'ú ñati chaca quiya' lo'o cua ngujuii ngu'?

³⁰ Lo'o cuare, quiña'a tsa cha' cuxi ndyacua ji'í ya ca su ndya'a ya tyijyu'; ná tsaa ya tsiya' ti si ná jlo ti' ya cha' cua ndyu'ú Jesús chaca quiya'. ³¹ Lo'o na', cua ña'a ca tsá cua cajaa ti na' xqui'ya Cristo; pana ná talo na' cua'ni na' cña bi' si ná ndyu'ú Jesús chaca quiya'. Lo'o juani tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' ngusñi ma cha' ji'í Jesucristo nu Xu'na na, tyuu tya'a cu'ma ca quichi Corinto bi'. ³² Lo'o nguta'a na' ca quichi Efeso, lye tsa ngua'ni lya' ti' ngu' quichi bi' 'na; tyaala tsa ngua'ni ngu' 'na, hasta ngusuu tya'a ngu' lo'o na' ñi'ya ndu'ni na'ní tyaala. ¿Ni cha' laca ndya'a na' cajua si ná jlo ti' na' cha' cua ndyu'ú Jesús chaca quiya'? Si'i ngana ndya'a na' cajua. Ntsu'u ñati

nu nchcui' ndi'yä: "Cacu na tyaja, co'o na lcui, cha' la quee ti cajaa na", ndu'ni ngu' lo'o na. Jua'ä cu'a'ni na' si ná jlo ti' na' cha' lu'ú Jesús.

³³ Chañi tsa laca cha' nu nchcui' ñatí ndi'yä: "Si xcui' lo'o ñatí cuxi ndya'ä na, xtyanu na ji'í cha' tso'o nu ndu'ni na li'". Ná tucuá mä cha' ji'í ñatí nu ñacui cha' ná caca cuxi tyiquee na lo'o ndu'ni na cha' cuxi. ³⁴ Nga'ä cha' xtyanu mä ji'í cha' cuxi nu ndyu'ni mä, xana culacua tso'o ti' mä li'; tso'o ti cua'ni mä lo'o tya'a mä. Nti' na' cha' ntsu'u xi cu'mä nu bilya ca cuayá' tso'o ti' mä cha' ji'í ycui' Ndyosi, bi' cha' nchcui' na' lo'o mä jua'ä cha' caca tyuju'u ti' mä.

Ní'iya ña'ä ngu' lo'o tyu'ú ngu' chaca quiya'

³⁵ Ná tyiquee' xcuane mä 'na ndi'yä: "¿Ní'iya caca tyu'ú ñatí nu cua ngujui? ¿Ní'iya ña'ä tyucui ña'ä ngu' bi', nu lo'o tyu'ú ngu' chaca quiya??"

³⁶ Ná tso'o ndyu'u cha' si chcui' mä jua'ä. Lo'o cataa na sca si'yu ni, catsu' scua' si'yu bi' fi'iya laca si na cua ngujui, cha' tyucua bi' li'. ³⁷ Si'i na cua laca ntyucua si'yu lo'o ndyataa na ji'í; si'yu ti ndy-

ataa na, masi si'yu trigo, masi xi xa' la si'yu. ³⁸ Tiya' la li' ndu'ni ycui' Ndyosi cha' caluu na cuiñii bi' li', ndyaluu ñi'yä nu nga'ä cha' caluu bi', cha' sca si'yu caca sca lo na cuiñii. Xqui'ya cha' bi' caca cuayá' ti' na cha' ntsu'u sa scaa ca ña'ä sca lo na lu'ú

bí', ³⁹ ná stu'ba ña'ä lcaa lo na bi': tsaca lo ña'ä ñatí chalyuu, xa' lo ña'ä na'ni, xi xa' lo ña'ä na'ni lu'be, chaca lo ña'ä cualya; ntsu'u sa scaa ca ña'ä sca lo na nu ntsu'u chalyuu. ⁴⁰ Ntsu'u na nu nga'ä nde cuä, cuati jua'ä xa' lo na ntsu'u chalyuu. Pana xa' ña'ä laca sca na nu nga'ä nde cuä, chaca lo ña'ä na nu ntsu'u nde lo yuu chalyuu: ⁴¹ xa' ña'ä xee cuichaa, lo'o jua'ä xa' ña'ä xee coo', xa' ña'ä xee cuii nu nga'ä nde cuä. Jua'ä nu cuii bi', si'i sca ti cuayá' ña'ä xee bi'. ⁴² La cui' jua'ä caca na lo'o tyu'ú na chaca quiya!. Lo'o cua ndyaa jyo'o ne' yuu, catsu' bi' li'; pana lo'o tyu'ú bi' chaca quiya', nga'aa quiñu'ü bi' tsiya' ti li'. ⁴³ Chiya'ä ña'ä jyo'o lo'o tyatsi', pana lubii tsa ña'ä caca lo'o tyu'ú chaca quiya'; sca na nu xcui' quicha ti ti' laca jyo'o nu tyatsi', pana nguula ti' bi' lo'o tyu'ú chaca quiya'; ⁴⁴ cuaña' tya na laca nu tyatsi', pana xa' ña'ä caca tyucui ña'ä na nu lo'o tyu'ú na chaca quiya!. Nde chalyuu ti cua'nijo'o cuaña' na, ñi'yä nu laca na juani; pana cha'ä tyucui ña'ä na cha' caca tyi'í na lo'o ycui' Ndyosi chalyuu nde loo la.

⁴⁵ Ndi'yä nscua lo quityi ji'í ycui' Ndyosi: "Ñatí lu'ú ngua Adán nu ñatí nu nguti'í chalyuu clyo, lo'o jua'ä ycui' Ndyosi laca nu cua nda cre-siya ji'í yu". Jua'ä cha' nda quityi cusu'. Tiya' la li' nda Ni ji'í chaca ñatí nu yäa chalyuu; ngua bi' ñatí, la cui' ñi'yä nu

ngua Adán ñatí. Pana tso'o la ña'q ñatí ngua nu Jesús bi'; cua nda ycui' yu chaca cre-siya nu tso'o la ji'i ñatí, cha' caca stu'ba cha' ji'i yu lo'o ycui' Ndyosi. ⁴⁶ Lo'o ngula na chalyuu tya lyiji caca tso'o tyucui ña'q na cha' caja chalyuu cucui ji'na, cha' tya clyo ndya' na ñi'ya nu laca cuaña' ti na; tiya' la li' ntsu'u cha' caca tso'o tyucui ña'q na cha' taca tsaa tyi'j na lo'o ycui' Ndyosi. ⁴⁷ Lo'o yuu ti ngüiñá Ni ji'i Adán nu nguti'j chalyuu clyo. Pana ca slo ycui' Ndyosi ngutu'u nu chaca ñatí nu yaa chalyuu ca tiya' la, la cui' Jesucristo nu Xu'na na. ⁴⁸ Ñi'ya laca ñatí nu ndya' lo'o yuu ti bi', jua'q laca lcaa na cha' laca na ñatí chalyuu; ñi'ya laca Cristo nu ngutu'u yaa nde cuä, jua'q taca caca na si xñi na cha' ji'i yu. ⁴⁹ Lo'o ndi'i na chalyuu, xti ti tyempo talo tyucui ña'q na; pana lo'o tsaa na tyi'j na slo ycui' Ni, li' xa' ña'q caca na. Ñi'ya nu laca ycui' Cristo, jua'q caca na li'.

⁵⁰ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, ntsu'u sca cha' nu nti' na' chcui' na' lo'o ma: Ñi'ya nu ña'q ti cuaña' na juani, ná caca tyu'u cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi lo'o culo Ni cña lo'o cua ndye chalyuu; ná caca tsaa na ñi'ya nu quicha ti ti' na ca chalyuu cucui nu caca nde loo la, su ná ntsu'u quicha tsiya' ti. ⁵¹ Nti' na' cha' caca cuayá' ti' ma sca cha' nu bilya cuna ñatí: Ná lcaa na cajaa na; ntsu'u na nu ña'q lu'ú ti na

caca na lo'o qui'ya Ni ji'na, nu lo'o cua tye ti chalyuu. Pana lcaa na tsi tsiya' ca cha'q tyucui ña'q na ⁵² laja lo'o nchquiña ti quiji cloo na. Li' cañi cula'á cui'chcuá ji'i ycui' Ndyosi. Lo'o cañi cui'chcuá bi', li' tyu'ú lcaa jyo'o nu ngusñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o yaa ngu' chalyuu; tyu'ú ngu' chaca quiya' cha' nga'aa ntsu'u cha' cajaa ngu' bi' tsiya' ti. Li' xcutsa'q Ni ji'i tyucui ña'q tsaca na. ⁵³ Nde chü' la lo'o tya ndi'i na chalyuu, ná tso'o ycui' na tsiya' ti, cha' xcui' na quiñu'q ti na; pana nde loo la, tso'o tsa caca tyucui ña'q na, nga'aa ntsu'u cha' quiñu'q na, nga'aa ntsu'u cha' tye na tsiya' ti. ⁵⁴ Lo'o cua ngua nguxcutsa'q Ni ji'i tyucui ña'q na cha' nga'aa quiñu'q na tsiya' ti li', nga'aa caca na ñi'ya nu ngua na tyempo nu nteje tacui; xcutsa'q Ni lcaa cha' ji'na. Li' tyu'u scua sca cha' nu nscua lo quityi cusu' nu nchcui' ndi'ya: "Cua ngua'ni tye Ni cha' ndyijii ñatí chalyuu, cua ntijiloo ycui' Ndyosi ji'i lcaa tya'a ngusuu Ni; ⁵⁵ nga'aa caca cua'ni nu xña'q ngana ji'na cha' cajaa na, nga'aa caca cua'ni lya' ti' cha' ti'bi' ji'na juani", nacuï quityi bi!. ⁵⁶ Ti'í tsa cha' nchca ji'na lo'o ndyijii na xqui'ya cha' ntsu'u tsa qui'ya ji'na. Jlo ti' na cha' ntsu'u qui'ya ji'na, xqui'ya cha' ná ndaquiya' na cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na tya clyo cha' cua'ni na. ⁵⁷ Pana cua xa' ña'q laca juani, cua nda

Ni chacuayá' cha' tyijiloo na ji'i nu xña'a xqui'ya cña nu ngua'ni Jesús nu lo'o ndyu'u yu chaca quiya', bi' cha' quiña'a tsa xlyabe ta na ji'i ycui' Ndyosi lacua.

⁵⁸ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a jí'i cu'ma. Ndi'yq ñacui na' ji'i ma, cha' ña'a ti xñi tso'o ma cha' ji'i ycui' Ndyosi, lcaa tsaq jlya ti' ma ji'i Ni; xcui' lye tsa cua'ni ma cña ji'i ycui' nu Xu'na na, ná ca taja ti' ma lo'o cua'ni ma cña bi'. Cua jlo ti' ma cha' ná culiji jua'a ti sca cña nu ndyu'ni ma cuentya ji'i ycui' Ndyosi.

16

Msta cha' xtyucua ji'i tya'a ti'i ti ngu' ca Jerusalén

¹ Cua nda na' cha' nu ndyaa slo ca ta'a ngu' nu ndyu'u ti'i cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi ca lcaa quichí ca loyuu su cuentya Galacia; cua nchcui' na' ñi'yq cua'ni ngu' lo'o xti'i ngu' mstq. La cui' jua'a cua'ni cu'ma nu lo'o xti'i ma mstq bi', cha' xtyucua ma ji'i ngu' ti'i tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús nu ndi'i ca loyuu su cuentya Judea. ² Tsaq clyo nu nxana sca semana, li'tso'o si lcaa ma xñi ma xi xcaya' ma, caya' nu cua ngujui ji'i ma semana nu ndye. Tyuco'o bi' li', lo'o li' ná ntsu'u cha' xti'i ma mstq bi' yala ntchaa ti nu lo'o tyalaa na!. ³ Lo'o cua ngulaa na', li' ta na xi ñati nu tsaa ca quichí Jerusalén, cua ña'a ca ngu' nu cuane ma

ji'i cha' tsaa ngu', ñati nu cua ndyuloo tso'o ma ji'i. Ta na xi quityi cui'ya ngu' tsaa ngu', quityi bi' cacha' ñi'yq laca cña nu ndya'a ngu'. Li' tsaa lo'o ngu' bi' ji'i mstq nu ta ma ji'i ngu' ti'i tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús ca Jerusalén bi'. ⁴ Ca li' ñacui na' si tsa'a, si ná tsa'a lo'o ngu' bi'. Ná jlo ti' na' ñi'yq caca cña re 'na, si ta chacuayá' tsa'a.

Tyucuii su tsaa Pablo

⁵ Ntsu'u cña tsa'a tyuu quichí ca loyuu su cuentya Macedonia; lo'o tye cña bi', li' tyalaa na' ca quichí tyi ma ca ndacula, ⁶ tyanu na' xi lo'o ma li'. Ná tyiquee' tyanu na' lo'o ma tyucui tyempo tlyá'. Laja lo'o ti'i na' lo'o cu'ma, li' taca xtyucua ma xi 'na cha' quiñi la tyucuii 'na cha' tsa'a tyijyu' la, macala su ntsu'u cha' tsa'a. ⁷ Ná nti' na' cha' tyeje tacui na' jua'a ti slo ma; na cua nti' na' tyanu na' xi tyempo lo'o ma, chacuayá' ji'i ycui' nu Xu'na na. ⁸ Juani ti tyanu na' ca quichí Efeso re ña'a cuayá' tyalaa tsaq ta'a Pentecostés. ⁹ Tso'o tsa ndyaca 'na su ndi'i na' quichí re, cha' ntsu'u tsa ngu' quichí nu tso'o tsa ndaca'a jyaca lo'o nchcui' na' lo'o ngu', masi ña'a ti ntsu'u tsa ñati nu nxuu ty'a lo'o na'.

¹⁰ Si tyalaa Timoteo cajua, chcui' tso'o ma lo'o yu, cha' ná ca xñi'i ti' yu laja lo'o ti'i yu lo'o ma. Cuentya ji'i ycui' nu Xu'na na ndya'a yu, la cui' tya'a cña nu ndya'a na!. ¹¹ Ni tsaca ma, ná cña'a ti'i ma ji'i

yu; tso'o la si xtyucua mä ji'i
yu cha' quiñi tyucuiji'i yu
cha' tyalaa yu ca slo na'. Nta-
jatya tsa ya ji'i yu, na'lo'o lcaa
tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo
ca nde.

¹² Cua nchcui' tsa na' lo'o
Apolos tya'a tso'o mä, cha'
caa na'a yu xi ji'i mä; caa
yu lo'o xa' la ngu' tya'a na
re. Pana ná ntaja'a yu caa yu
yala ti; ca lo'o laja ji'i yu, ca li'
caa yu su ndi'i mä.

*Cha' nu nguscua Pablo su
cua tye quityi*

¹³ Tii ti ti' mä tyi'i mä chayuu.
Xñi tso'o mä cha' ji'i
Jesús. Cua'ni tlyu tyiquee mä,
ná cutsii mä. ¹⁴ Xcui' tso'o ti
tyu'u tyiquee mä ña'a mä ji'i
ñati lcaa ti se'i su ndyu'ni mä
cña.

¹⁵ Cu'ma tya'a ngusñi na
cha' ji'i Jesús, cua jlo ti' mä
cha' lcaa ngu' tya'a Estéfanas
ngusñi ngu' cha' ji'i Jesús
clyo; clyo ca ngua ngu' bi'
ji'i lcaa cu'mä ngu' quichä nu
ndi'i cacua ti nde Acaya. Lcaa
tsa ntaja'a ngu' bi' xtyucua
ngu' ji'i ñati tya'a ngusñi na
cha' ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁶ Nti'
na' cha' taquiya' mä ji'i ngu'
bi'; la cui' jua'a taquiya' mä
ji'i lcaa ngu' nu cua'ni cña
stu'ba ti lo'o ngu' bi', lo'o
jua'a ji'i lcaa ñati nu tso'o tsa
cua'ni cña ñi'yä nu ndyu'ni
ngu' bi'. ¹⁷ Tso'o tsa ntsu'u
tyiquee na' cha' cua ndyalaa
Estéfanas lo'o Fortunato lo'o
Acaico slo na' ca nde. Ná
ndu'ni cha' masi ná ndi'i mä
lo'o na' juani, cha' nu ngu'
bi' ni, nxtyucua tsa ngu' 'na;
¹⁸ cua ngua'ni ngu' bi' cha'

nguula la ti' tyiquee na', la
cui' ñi'yä nu ngua'ni ngu'
bi' lo'o cu'mä. Nga'a cha'
taquiya' mä ji'i lcaa ñati nu
ndyu'ni cña jua'a.

¹⁹ Lcaa quichä ca loyuu su
cuentya Asia su ntsu'u ñati nu
ndyu'u ti'i cuentya ji'i Jesús,
nda ngu' xlyo ni'i ji'i mä.
Lo'o jua'a Aquila lo'o Priscila,
cuatijua'a lcaa ñati nu ndyu'u
ti'i to' tyi' ngu' bi', nda ngu'
xlyo ni'i ji'i mä cuentya ji'i
ycui' nu Xu'na na. ²⁰ Lcaa
ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i
Jesús, cua nti' ngu' chcuicha'
ngu' ji'i mä; tyucui tyiquee
mä quityi mä ji'i tya'a mä
chacuayá' ji'i Cristo.

²¹ Lo'o ycui' na' nda na'
xlyo ni'i ji'i mä, nu nscua na'
xtañi na' lo quityi re, Pablo.

²² Chaca tya cha' chcui' na'
lo'o mä juani: Si ntsu'u ngu'
tya'a ndyu'u ti'i mä nu ná liñi
cha' tso'o ntsu'u tyiquee ngu'
ñal'a ngu' ji'i ycui' nu Xu'na
na, xtyanu ti'i mä ji'i ngu' li',
cha' xcube' ycui' Ndyosi ji'i.
i'Tya'a nu'u, Xu'na, ca su ndi'i
ya!

²³ Xtyucua Jesucristo nu
Xu'na na ji'i mä. ²⁴ Tyi'u ti' mä
'na, cha' ntsu'u tsa tyiquee
na' ña'a na' ji'i mä xqui'ya
Jesucristo. Jua'a caca cha'
lacua.

Quityi nchca tyucuaa nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Corinto

¹ Pablo laca na!. Se'i ti ndi'i na' ca nde lo'o Timoteo tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo. Nscua ya quityi re cha' caa slo lcaa cu'maq ca quichi Corinto nu tsa tlyu ti ndyu'ni tlyu ma ji'i ycui' Ndyosi, lo'o jua'a tyaa quityi re slo lcaa ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o ycui' Ndyosi tyucui ña'q loyuu su cuentya Acaya. Cua nda ycui' Ndyosi cña 'na cha' tsa'a na' chcui' na' lo'o ngu' xa' quichi ca tyijyu' la, lcaa cha' nu ji'i Jesucristo. ² Cua nti' tsa ya cha' ña'q ti cua'ni ycui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni Ni cha' ti tyi'i tyiquee ma xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

Nxtyucua tsa ycui' Ndyosi ji'na lo'o quiña'a tsa cha' ti'i ndyacua ji'na

³ Cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi nu laca Sti Jesucristo nu Xu'na na, xqui'ya cha' tya'na ti' Ni ña'q Ni ji'na, lo'o jua'a nxtyucua tsa Ni ji'na lo'o ndyacua cua ña'q ca cha' ti'i ji'na. ⁴ Nu nxtyucua Ni ji'na ni, jua'a ndu'ni Ni cha' tiya' la taca xtyucua na ji'i xa' ñati, nu lo'o tyacua cua

ñ'a'q ca cha' ti'i ji'i ngu'; ñi'yä lo'o nguxtyucua ycui' Ndyosi ji'na, la cui' jua'a taca xtyucua na ji'i xa' ñati li'. ⁵ Ñi'yä lo'o ngua'ni lya' ti' ñati ji'i Cristo tya sa'ni la, jua'a nda ngu' quiña'a tsa cha' ti'i ji'na juani, nu lo'o nchcui' na cha' ji'i Cristo; pana ña'q ti nxtyucua tsa Cristo ji'na, la cui' hora lo'o nchcube' na. ⁶ Masi tyacua cha' ti'i ji'i ya, masi lya' ti' ngu' ji'i ya, xqui'ya cu'maq laca cha' ti'i bi', cha' taca xtyucua la ycui' Ndyosi ji'i ma cha' caja ñi'yä clyaá ma ji'i nu cuxi li'. Nu lo'o xtyucua Ni ji'i ya ni, xqui'ya cu'maq ndu'ni Ni jua'a li', cha' caja ñi'yä xtyucua ya ji'i ma; jua'a ta Ni juersa ji'i ma cha' lo'o cu'maq talo ma ji'i cha' ti'i, la cui' ña'q cha' ti'i nu ndyaca ji'i ya. ⁷ Ndyi'u tsa ti' ya ji'i cu'maq. Jlo ti' ya cha' ñi'yä ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'i ya, jua'a cua'ni lya' ti' ngu' ji'i ma; pana ñi'yä nxtyucua Ni ji'i ya, jua'a xtyucua Ni ji'i cu'maq.

⁸ Cu'maq tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, cua nti' ya cha' caca cuayá' ti' ma ñi'yä ngua lo'o ngujui cha' ti'i ji'i ya ca quichi su ndyaa ya ca loyuu su cuentya Asia, cha' tlyu tsa cha' cuxi nu ndyacua ji'i ya nu ngua li'. Ná jlo ti' ya tsiya' ti ñi'yä caca cha' tyijiloo ya ji'i cha' cuxi bi' nquicha'; ngua ti' ya cha' nga'aa tyu'ú ya, ⁹ cha' cua ndyalaa tyempo nu cua cajaa ti ya. Pana jua'a ngua cha' tso'o la jlya ti' ya ji'i sca ti ycui' Ndyosi, cha' nchca ji'i Ni cua'ni Ni cha' tyu'ú ñati

chaca quiya' masi cua ngujuii ngu'; bi' cha' nchca ji'i Ni cua'ni lyaá Ni ji'na, si'i na culacua ti' na cha' y cui' ca ti na ntsu'u cha' cua'ni na cha' clyaa na laja cha' cuxi bi!. ¹⁰ Cua ngua'ni lyaá y cui' Ndyosi ji'i ya tyempo bi', cha' ná ngujuii ya, masi cuxi tsa ngua cha' ca bi'; lo'o jua'a tya cua'ni lyaá la Ni ji'i ya ca nde loo la. Cua ngusñi ya cha' ji'i y cui' Ndyosi, bi' cha' jlya ti' ya ji'i y cui' Ni, cha' ña'a ti tya cua'ni lyaá Ni ji'i ya. ¹¹ Lo'o jua'a taca xtyucua ma jil ya nu lo'o chcui' ma lo'o y cui' Ndyosi cuentya ji'i cuare. Tucuá Ni cha' nu chcui' ma lo'o Ni, cha' tyuu tya'a ma; li' cua'ni Ni cha' caca tso'o ji'i ya. Lo'o li' tyuu tya'a ma taca tya ma xlyabe ji'i y cui' Ndyosi cuentya ji'i ya, nu lo'o cua ngulaá ya ji'i nu cuxi.

Ná ngua ji'i Pablo tsaa nde Corinto

¹² Tso'o tsa nti' ya cha' xcui' ngua'ni tyucui tyiquee ya lo'o ma, xcui' nda ya cha' liñi lo'o ma, ñi'yä nu ngua'ni ya lo'o xa' ñati; jua'a nti' ya. Ngua ji'i ya cua'ni ya jua'a lo'o ma xqui'ya cha' lye tsa ngua'ni tya'na ti' y cui' Ndyosi ji'na laja ti; si'i cha' nda'ya cha' hique ti ya, bi' cha' ndu'ni ya jua'a. ¹³⁻¹⁴ Tsa lo cua ti cha' nguscua ya lo quityi nu caa slo ma, sca cha' nu taca chcui' cu'ma, sca cha' nu taca ca cuayá' ti' ma. Masi juani cua ngua cuayá' ti' ma xi, pana cua nti' ya cha' tya caca cuayá' tso'o la ti' ma cha' bi!.

Lo'o tyalaa tsä bi', nu lo'o caa Jesús nu Xu'na na chaca quiya', li' caca tso'o tyiquee ma ña'a ma ji'i ya; jua'a cuare tso'o ca ti' ya ña'a ya ji'i ma ca li!.

¹⁵ Jua'a ngua ti' na', bi' cha' ngulacua ti' na' tsa'a na' slo cu'ma tya clyo. Ná tyiquee' tsaa na'a na' ji'i cu'ma tucua quiya' ngua ti' na' nquicha', cha' ca tso'o cresiya ji'i ma.

¹⁶ Clyo ngua ti' na' tyeje tacui na' nde su ndi'i ma tyucuij lo'o ndya'a na' ca Macedonia. Nu lo'o nguxtyuu na' ndya'a na' ca Macedonia bi', tyaa na' ca su ndi'i ma chaca quiya', cha' caca xtyucua cu'ma jna' tsa'a na' nde tyucuij Judea, ngua ti' na'. ¹⁷ Pana lo'o ná yaña na' slo cu'ma ni, li' ngua ti' ma cha' ná ngulacua tso'o ti' na'. Ná tso'o cha' chcui' ma cha' laca na' sca ñati nu chcui' tucua ti cha'; nu lo'o ngüiñi tyucuij 'na tya clyo, ná nnilo'o na' ji'i ni sca ñati.

¹⁸ Cua jlo ti' y cui' Ndyosi cha' ná chcui' ya tucua cha' lo'o cu'ma, ñi'yä si nacui ya cha' jua'a laca, lo'o li' nacui ya cha' si'i jua'a. Ná ndu'ni ya jua'a, ¹⁹ cha' nu Jesucristo bi', nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi ni, si'i tucua cha' ntsu'u tyiquee Ni. Cua chcui' ya cha' ji'i Ni su ndi'i cu'ma, lo'o na', lo'o Silvano, lo'o Timoteo, chcui' cua cha' ji'i Ni. Ná chcui' Ni cha' si'i jua'a laca sca cha' si cua chcui' Ni tsaca quiya' cha' jua'a laca cha' bi!. Sca ti Cristo laca nu chañi cha' chcui' Ni cha' liñi, ²⁰ sca ti nu Cristo bi' nu ndu'ni cha'

chañi cha' tyu'u tucua lcaa
cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o
na; bi' cha' xqui'ya Jesucristo
taca chcui' na: "Amén, jua'q
caca cha' lacua". Jua'q ñacui
na laja lo'o ndu'ni tlyu na
ji'i ycui' Ndyosi. ²¹ Ycui'
Ndyosi laca nu ngua'ni lo'o
ya cha' ngusñi tso'o ya cha'
ji'i Cristo, lo'o jua'q ngua'ni
Ni lo'o cu'maq; na cua ngua'ni
ycui' Ndyosi cha' laca na ñati
ji'i Ni. ²² Ndi'yq laca ñi'yq si
ngusta ycui' Ni sca cuayá' nu
ji'i Ni hichu' na, nu lo'o nda
Ni Xtyi'i ycui' Ni nu ndyanu
ne' cresiya ji'na. Xtyi'i ycui'
Ndyosi laca nu nda ycui'
Ndyosi ji'na yala la, cha' caca
cuayá' ti' na cha' chañi cha'
cua'ni Ni lo'o na lcaa ña'q cha'
nu nacui' Ni cha' cua'ni Ni.

²³ Ná nguta'q na' quichí tyi
ma' tu'ni, cha' ná nti' na' cha'
caca ñasi' na' ji'i cu'maq. Chañi
cha' xqui'ya cha' bi' ti, bi'
cha' ná ndya'q na' ca slo ma'
li'. Cua jlo ti' ycui' Ndyosi
cha' bi'. Qui'ya ycui' Ndyosi
cresiya 'na si ná chañi cha'
nu nchcui' na' re. ²⁴ Pana
tso'o la masi si'i xqui'ya cuare
ti taquiyal ma' cha' ji'i ycui'
Ndyosi, cha' ne' tyiquee ycui'
ca ma' cua ngusñi tso'o ma'
cha' ji'i Jesús. Na cua nti'
ya xtyucua ya ji'i ma' cha' ca
chaa la ti' ma' laja lo'o ndyu'ni
tlyu ycui' ca ma' ji'i Jesús.

2

¹ Bi' cha' ngulacua ti' na'
cha' nga'aa su'ba na' cha'
xñi'i ti' tyiquee ma' lo'o tsa'a
slo ma' chaca quiya!. ² Ndi'yq
laca cha': tso'o tsa nti' na'

lo'o ña'q na' ñi'yq nu ndyu'ni
cu'maq; cua nda na' cha' xñi'i
ti' ji'i ma' tsaca quiya', bi'
cha' ná tso'o si jua'q cua'ni
na' chaca quiya', ³ cha' jua'q
ngua cha' nu nguscua na' lo
quityi bi' tya tsubi' la. Ná
nti' na' tsa'a na' slo cu'maq
niquicha'; ná tyiquee' cua'ni
ma' cha' ca xñi'i ti' na', ngua
ti' na'. Pana tso'o la si tso'o
ti caca tyiquee na', cha' jua'q
si tso'o ntsu'u tyiquee na', lo'o
cu'maq tso'o ti caca tyiquee ma'
li', ngua ti' na'. ⁴ Nu lo'o ngus-
cua na' quityi bi', quiña'q tsa
ngulacua ti' na' li'; xñi'i tsa
ti' na' ngua li', hasta ndyunaa
na' xqui'ya cu'maq. Pana si'i
cha' ca xñi'i ti' cu'maq ngus-
cua na' quityi bi'; ngua ti' na'
cha' ca cuayá' ti' cu'maq cha'
ntsu'u tsa tyiquee na' ña'q na'
ji'i cu'maq, bi' cha' nguscua na'
quityi bi'.

*Tyu'u cha' clyu ti' ji'i cu'maq
lo'o ngu'cuxi bi'*

⁵ Cua ngua xñi'i ti' ma'
xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni
nu ñati' bi'. Lo'o ngua'ni yu
jua'q ni, si'i sca ti na' ngua
xñi'i ti' na' li'; lo'o lcaa cu'maq
ngua xñi'i xi ti' tyiquee ma'
xqui'ya cha' cuxi bi'. Pana
juani nga'aa ntsu'u cha' cuxi
bi', bi' cha' nga'aa nti' na'
cua'ni tyala na' ji'i cu'maq.
⁶ Cuayá' tsa cha' nu ngua'ni
cu'maq lo'o yu bi', cha' cati
xqui'ya yu bi', nu lo'o ndyu'ni
ti'li' ma' tsa tlyu ti nu ngua li'.
⁷ Bi' cha' juani cui'ya cu'maq
cha' clyu ti' ji'i yu bi', xaala'
ma' cresiya ji'i ma' lo'o yu, cha'
ná chcuna' chalyuu ji'i yu bi'

xqui'ya cha' xñi'j tsa ti' yu.
⁸ Ndijña ya cha' clyu ti' ji'j mä juani cha' xtyucua mä xi ji'j yu bi', cha' ca cuayá' ti' yu cha' ña'q ti tyau'nts u tyiquee mä ña'q mä ji'j yu. ⁹ Cua laca nguscua na' quityi bi', cha' liyä slo cu'mä, cha' ngua ti' na' quijeloo cha' 'na si chañi cha' ji'j mä cha' cua'ni cu'mä ñi'yä nu ni na' ji'j mä li'; ná jlo ti' na' nquicha', si tyaja'a cu'mä cua'ni mä jua'q. ¹⁰ Lo'o na', cui'ya na' cha' clyu ti' ji'j yu bi', si cua ngua'ni clyu ti' cu'mä ji'j yu. Lo'o cu'mä cua ngua'ni yu cha' cuxi bi', pana na' ngüi'yä cha' clyu ti' ji'j yu bi' cuentya ji'j mä, masi tyiju' ndi'j na', masi sca ti Cristo ndu' lo'o na'. Bi' cha' jua'q culacua tso'o ti' mä lacua, ¹¹ cha' ná caca tyijloo nu xña'q nu naa Satanás ji'na; cua jlo tsa ti' na cha' tajua' tsa nu xña'q bi'.

Ngulacua tsa ti' Pablo nga'q yu ca quichi Troas

¹² Ndyaa'na' ca quichi Troas tya tsubi' la, ndyaa' cachaa' na' cha' ji'j Jesús ji'j ngu' quichi bi'. Lo'o jua'q ngua li', cha' tso'o tsa ndyuna ngu' quichi bi' cha' ji'j y cui' Ndyosi, xqui'ya cha' cua nda y cui' nu Xu'na na chacuayá' 'na cha' cua'ni na' cña ji'j Ni ca ndacua. ¹³ Pana ná ndalo na' ca bi', cha' ngulacua tsa ti' na' ni cha' laca bilya tyalaa Tito tya'a ndyaa'q ya cña slo na'; bi' cha' yala ti ngusalaya' na' lo'o ngu' quichi bi'. Li' tya ndyaa' la na' nde loyuu su cuentya Macedonia.

Ntijiloo na ji'i nu cuxi xqui'ya Cristo

¹⁴⁻¹⁵ Ndyaa' tsa na' xlya'be ji'j y cui' Ndyosi cha' stu'ba cha' ji'na lo'o Cristo. Laca cha' ñi'yä si ndyaa'q lo'o y cui' Ndyosi ji'na ndyaa'q qui'i ti na calle, cha' ndyu'ni chi' Ni loo Jesucristo cha' cua ntijiloo yu ji'j nu cuxi. Jua'q ji'na ta Ni su tya'q na laja ñatí bi', cha' lo'o na nsañi na cha' ji'j y cui' Cristo ca slo lcaa ñatí; ndacha' na cha' ji'j y cui' Ndyosi ca slo ñatí, masi nchcui' na lo'o ñatí nu ntí' clyaa' ji'j nu cuxi, masi nchcui' na lo'o xa' ñatí nu ná ntí' cuna cha' tso'o bi'. Pana ñi'yä laca sca na tyixi xtyi'i nu nda xtyi'i ntyucua lcaa se'i, jua'q laca cña nu ndu'ni na cuentya ji'j y cui' Ndyosi. Ndiya tsa ti' y cui' Ndyosi ji'j, la cui' jua'q ndiya ti' Ni cña nu ndyu'ni Cristo nde chalyuu xqui'ya na. ¹⁶ Ñatí nu chiya'q tsa ndu'ni ni, ná ndiya' ti' ngu' cha' nu nchcui' na tsiya' ti; na ndacane la cha' bi' ji'j ngu' cha' cua chcuna' ti chalyuu ji'j ngu' xqui'ya cha' cuxi nu ndyu'ni ngu'. Pana ñatí nu ntí' clyaa' ji'j nu cuxi ni, xa' ña'q ndu'ni ngu' bi'; cua jlo ti' ngu' cha' ntsu'u chaca chalyuu tso'o la nu caja ji'j ngu'. Ntsu'u tsa ñatí nu ná caca cua'ni cña bi'; pana cuare ni, taca cua'ni ya ji'j chacuayá' ji'j y cui' Ndyosi. ¹⁷ Si'i ngana ndyu'ni ya lo'o cha' ji'j y cui' Ndyosi bi', si'i na nchcupsa'ya ji'j lo'o xa' la cha'; tyucui ti' tyiquee ya nchcui' ya lo'o ñatí ñi'yä laca si na ndi'j y cui' Ndyosi slo ya, xqui'ya cha'

ycui' Ndyosi laca nu ngua'a
loo ji'i ya cha' cua'ni ya cña bi'
cuentya ji'i Cristo.

3

*Nde laca sca cha' nu cua
nguxana ca ti*

¹ Ná nchcui' tyucuua ti' ya
lo'o cu'maq. Ná nti' ya cha'
chcui' ma cha' tlyu tsa ñati
laca ya. Lo'o ndya'a ya slo
ma, ná ntsu'u cha' qui'ya ya
sca quityi nu ñacui cha' tso'o
ti ndyu'ni ya cña; jua'a lo'o
ndyaa ya chaca se'i, ná ntsu'u
cha' jña ya sca quityi jua'a ji'i
ma. ² Ná ntsu'u cha' tyu'ú
quityi ji'i ya jua'a, cha' taca
ñ'a ngu' ji'i cu'maq. Cua jlo ti'
ngu' cha' xqui'ya cuare tso'o
tsa ndyuna ma cha' ji'i Jesús,
jlo ti' ngu' cha' ntsu'u tsa ty-
iquee ya ña'ya ya ji'i cu'maq.
³ Cristo ngua'ni cña bi' ne'
cresiya ji'i cu'maq, nu lo'o nda
Ni ji'i cua cha' ndyaa ya ca
su ndi'i ma; bi' laca sca cña
ji'i Xtyi'i y cui' Ndyosi nu lu'ú
ca, nu ngua'ni Ni ne' cresiya
ji'i cu'maq ñati chalyuu, ni si'i
cha' nscua sca cha' chü' quee
cuaja' ti.

⁴ Taca chcui' na jua'a, cha'
tlyu tsa ndyaca tyiquee na
xqui'ya cha' jlya ti' na ji'i y cui'
Ndyosi, cha' cua ngusñi na
cha' ji'i Jesús. ⁵ Cuentya ji'na,
ná nchca ji'na cua'ni na cña
ji'i y cui' Ndyosi tsiya' ti; pana
y cui' Ni ndu'ni Ni lo'o na cha'
taca ji'na cua'ni na lcaa lo cña
ji'i Ni nu ndyu'ni na. ⁶ Laca
bi' sca cha' nu cua nguxana
ca ti, sca cña nu ndyu'ni Xtyi'i
y cui' Ndyosi laca. Ná laca

bi' ñi'yä laca sca cña nu nda-
cane ti quityi cusu' ji'na cha'
cua'ni na. Ndyijii na xqui'ya
yabe' nu ntsu'u ji'na xqui'ya
cña nu nclyo quityi cusu' bi'
ji'na, pana juani ndyiji cha-
lyuu cucui ji'na xqui'ya Xtyi'i
y cui' Ndyosi.

⁷ Cña nu ngulo Moisés ji'i
ngu' bi' cuentya ji'i y cui'
Ndyosi ni, chü' quee cuaja'
nscua cha' bi'; nguscua Ni
letra hichu' quee cuaja' bi',
cha' chcui' ngu' lo. Ndubi tsa
ñ'a xee ji'i y cui' Ndyosi ngua,
nu lo'o nda ca ti Ni cha' cusu'
bi'; hasta tyucui ña'q loo nu
cusu' Moisés ndubi tsa ña'q
ngua, ni nga'aa ngua ña'q
tya'a ngu' Israel ji'i loo nu
cusu' bi'. Pana yala ti nteje
tacui cha' bi', xtyi'i ti nguliji
xee bi' loo yu li'. Lo'o xee
ndubi ndyalaa cha' cusu' bi'
lacua, masi xcui' jua'a ndyijii
ñati lo'o yabe' nu ntsu'u ji'i
ngu' xqui'ya cña nu nclyo
cha' cusu' bi'; ⁸ pana juani
tlyu la cha' ndyaca nu lo'o
nda na cha' ji'i Jesús lo'o ñati,
lo'o li' ndu'ni Xtyi'i y cui' Ni
cña ne' cresiya ji'i ngu' bi'.
⁹ Cña nu nclyo cha' cusu' ni,
bi' ndu'ni cha' quijeloo qui'ya
nu ntsu'u ji'i ñati; ntsu'u cha'
chcube' ngu' li', masi ndubi
tsa ña'q xee nu ngua ca su
ntucua quiya' cha' cusu' bi'.
Bi' cha' juani tlyu la cha' laca
cha' ji'i y cui' Jesús bi', cha'
jua'a ndyaca lubii cresiya
ji'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi
xqui'ya Jesús bi'. ¹⁰ Juani tlyu
la cha'tso'o ndyaca ca su ndi'i
na, bi' cha' nga'aa ña'q na ji'i
cha' tso'o nu ngua ji'i cha'

cusu' bi', masi tso'o tsa ña'q̄ ngua cha' bi' tyā clyo la. ¹¹ Xti ti tyempo ndalo nu cha' cusu' bi', masi tlyu xi xee ngua lo'o tyā lyiji calo cha' bi'. Pana tyucui tyempo nu lijyā nde loo la, ná nga'q̄ cha' tye cha' nu nguxana ca ti bi' juani; tlyu la cha' laca bi' tsiya' ti.

¹² Lo'o juani nga'aa ntsii na chcui' na lo'o ñat̄i, cha' jlo ti' na cha' tso'o tsa laca cha' ji'í Jesús nu nchcui' na re.

¹³ Nga'aa nti' cha' tyacu' sca late' loo na ñi'yā nu ngua'ni jyo'o Moisés nu ngua sa'ni bi', cha' ná ña'q̄ ngu' Israel loo yu lo'o nguliji xee bi' jua'q̄ ti.

¹⁴⁻¹⁵ Ndyacu' tsa cha' hique ngu' Israel nu ngua li', cha' ná ngua cuaya' ti' ngu' cha' ji'í y cui' Ndyosi tsiya' ti. Masi chalyuu juani, jua'q̄ laca lo'o quityi cha' jo'ó nu nguscua jyo'o Moisés, la cui' cña nu ngulo y cui' Ndyosi ji'í ñat̄i nu ngua sa'ni bi'; nu lo'o chcui' ti ngu' judío lo quityi cha' jo'ó bi', ña'q̄ ti ná nchca ca'ya cha' bi' hique ngu' bi'. Tsiya' ti taca ca'ya cha' bi' hique ngu' lo'o xñi ngu' bi' cha' ji'í Jesús; li' saala Ni hique ngu' cha' cuna tso'o ngu' cha' ji'í Ni.

¹⁶ Pana lo'o xñi na cha' ji'í y cui' nu Xu'na na, li' tye cha' nu ndyacu' hique na. ¹⁷ Lo'o nchcui' ca ti quityi re cha' ji'í nu "Xu'na na", bi' nti' ñacui cha' Xtyi'i y cui' Ndyosi laca nu bi'. Lo'o jua'q̄ nu lo'o laca Xtyi'i y cui' Ndyosi nu Xu'na na loo ji'na, nga'aa tu-cui caca ji'í tatsaa ji'na cha' cua'ni na cua ña'q̄ ca cña cuxi li'. ¹⁸ Jua'q̄ laca cha' ji'na,

lcaa na lo'o tya'a na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús, tyaca' tyiju' cha' cua nda nu Xu'na na xee nu tyu'u loo na. Pana ná nga'q̄ cha' tyacu' sca late' loo na, cha' la cui' cha' tlyu bi' laca nu ña'q̄ ti tyā lye la ndyu'ni cña lo'o na cha' cha'q̄ tyucui ña'q̄ na, cha' caca na ñi'yā laca y cui' Ndyosi nu Xu'na na tsiya' ti. Ca slo y cui' nu Xu'na na nu laca Xtyi'i bi', ca bi' ndyu'u nu cha' tlyu bi'.

4

¹ Bi' cha' ná nchca taja ti' ya ji'í cña nu ndyu'ni ya. La cui' y cui' Ndyosi laca nu cua nda cña bi' ji'í ya, xqui'ya cha' tya'na ti' Ni ña'q̄ Ni ji'í ya.

² Cua nguxtyanu ya ji'í lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni ngu' cuaana ti, lcaa cha' nu ntyuju'u tsa ti' ngu' cua'ni ngu' ji'í. Si'i na nñilo'o ya ji'í ngu', la cui' jua'q̄ ná nchcutsa'q̄ ya cha' ji'í y cui' Ndyosi lo'o xi xa' la cha', nu lo'o nchcui' ya cha' bi' lo'o ngu'; tso'o ti nclyu'u ya tyucui cha' ji'í Jesús ji'í ngu'. Lo'o jua'q̄ chañi tsa laca cha' bi', cha' jua'q̄ caca cuayá' ti' lcaa ñat̄i cha' tyucui tyiquee ya ndu'ni ya cña ji'í y cui' Ndyosi; jua'q̄ nti' y cui' Ni ña'q̄ Ni ji'í ya. ³ Lo'o li' si ntsu'u ñat̄i nu ñacui cha' tucui tsa ndyu'u cha' tso'o ji'í Jesús nu nchcui' ya lo'o ngu', liñi la ñacui na li' cha' ñat̄i bi' laca nu nguna' ndu'ni, bi' cha' ná nchca cua'q̄ jyaca ñat̄i bi' ji'í cha' bi'. ⁴ Ná ntaja'q̄ ngu' bi' xñi ngu' cha' bi' xqui'ya nu xña'q̄ nu nñilo'o ji'í ñat̄i chalyuu.

Ndacu' nu cuxi bi' cha' ji'i ngu' cha' ná cuna ngu' cha' tso'o nu cuentya ji'i Cristo, bi' cha' ná nchca tyanu xee lubii ji'i Cristo ne' cresiya ji'i ngu' bi'. Tlyu tsa cha' laca ji'i Cristo; lcaa cha' nu ntsu'u ji'i Ni, stu'ba ntsu'u cha' ji'i Ni lo'o ycui' Ndyosi Sti Ni ca su ntucua Ni juani. ⁵ Nu cha' nu nda ya lo'o ngu' ni, si'i cha' ji'i ycui' ca ya nchcui' ya. Ndi'ya laca cha' nu nchcui' ya lo'o ngu': Jesucristo laca Xu'na tyucui ña'q nde cuá, lo'o la cui' Ni laca Ni loo ji'i tyucui ña'q nde chalyuu. Bi' cha' ñacui' ya cha' xqui'ya Jesús nu Xu'na na ndyu'ni ya cña cuentya ji'i ma. ⁶ La cui' ycui' Ndyosi laca nu nda xee lubii ji'i Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na; bi' cha' caca cuayá' ti' na lcaa cha' tlyu nu tso'o tsa nu ntsu'u ji'i ycui' Ndyosi, la cui' ti cha' nu nchca tii na cha' ndyu'ni Ni cña ne' cresiya ji'na nu lo'o xñi na cha' ji'i Cristo. Ycui' Ni ngulo Ni cña cha' tyucua xee ca su ngua chalyuu talya nu ngua tya sa'ni la.

*Ndi'ya tyi'i na nde chalyuu
lo'o ngusñi na cha' ji'i ycui'
Ndyosi*

⁷ Masi tlyu tsa cha' tso'o nu ntsu'u ne' cresiya ji'na xqui'ya Cristo, pana ñati chalyuu ti laca na, si'i na nguula tsa ti' na ycui' ca na. Ñi'ya laca sca quityu' nu ndya' lo'o yuu ti nu xtyi'i ti ncla'a, jua'q ti laca na. Tso'o la jua'q, cha' li' taca ca cuayá' ti' na cha' sca ti ycui' Ndyosi laca nu

lcaa cña nchca ji'i Ni; nga'aa si'i ycui' ca na nu nchca ji'na. ⁸ Lcua ti se'i su ndya'q ya, tlyu tsa cña ndyacua ji'i ya, pana ná nchca tyijiloo nu cuxi ji'i ya. Lu'ba ti nclyacua tsa ti' ya, pana ná nchca taja ti' ya lo'o xñi'i ti' ya. ⁹ Ntsu'u tsa tya'a cusu' ya, pana la cui' ti cha' ná lyiji tya'a tso'o ya. Masi ntsu'u ngu' nu ndyu'ni cha' quicha ya, pana ná nchca cua'ni tye ngu' ji'i ya. ¹⁰ Macala su ndya'q ya nde chalyuu, lu'ba ti nchca quicha ya, ntsu'u tsa cha' ti'i nu ndyu'ni ngu' lo'o ya, tsa ña'q nu ngua ji'i Cristo lo'o ya qaq' ya nde chalyuu, nu lo'o ndyujuii ngu' ji'i ya. Pana li' ca jlo ti' xa' ñati cha' ña'q ti tya lu'ú ycui' Cristo, nu lo'o ña'q ngu' bi' cha' ña'q ti tya lu'ú ya. ¹¹ Cua ña'q ca hora lo'o ndi'j ya chalyuu ntsu'u tsa cha' cuxi nu taca cujuui ji'i ya, cha' quiña'q tsa cha' cuxi ndyacua ji'i ya lcaa se'i su ndya'q ya xqui'ya Jesús. Pana jua'q taca ña'q ngu' cha' tya ndi'j Jesús lo'o ya; bi' cha' laca tya ntsu'u chalyuu ji'i ya, masi quicha ti ti' ya ndya'q ya. ¹² Jua'q laca cha' ji'i cuare, na ncliji tyucui ña'q ya xqui'ya cha' ti'i nu ndyacua ji'i ya nde chalyuu; pana cu'ma ni, cua ngujui chalyuu nu ná nga'q cha' tye ji'i ma xqui'ya cña nu ngua'ni ya.

¹³ Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi' cusu' su nchcui' ngu' ndi'ya: "Jlya ti' na' cha' chañi laca cha' bi', bi' cha' nchcui' na' cha' liñi bi' lo'o xa' ñati", nacui' jyo'o cusu'

bi'. Lo'o jua'q_a cuare, nchcui' ya cha' ji'i Jesús cha' cua ndyatí tyiquee ya ji'i yu, xqui'ya cha' ngusñi ya cha' ji'i yu. ¹⁴ Chañi jlya ti' ya cha' ngulo ycui' Ndyosi ji'i Jesús nu Xu'na na ca su ntsiya ynguatsi' yu, lo'o la cui' jua'q_a cäqui'ya Ni ji'na, cha' stu'ba ti tyalaa na ca su ntucua ycui' Ni. ¹⁵ Ndalo ya ji'i lcaa cha' ti'í nu ndyacua ji'i ya xqui'ya cu'ma; tiya' la li' tyatu quiña'a la tya'a ñati ma_n nu taca tya xlyab'e ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i ya, cha' jua'q_a quiña'a tsa tya'a ñati ma_n tsu'u nu cua ngujui xlyab'e nu ta ycui' Ndyosi ji'i ma_n. Lo'o li' stu'ba ti taca cua'ní ch_i na loo ycui' Ndyosi.

¹⁶ Bi' cha' ná nchca taja ti' na ji'i cña nu ndyu'ni na cuentya ji'i ycui' Ndyosi, masi ncli_j tyucui ña'_a cuaña' na jua'q_a ti; pana ña'_a ti lu'ba ti ndu'ni ycui' Ndyosi cha' ca tso'o la cresiya ji'na. ¹⁷ Si'i na tlyu tsa cha' ti'í nu ndyacua ji'na chalyuu re juani, xti ti tyempo talo cha' ti'í bi'; pana tiya' la ni, tlyu tsa cha' tso'o nga'q_a cha' tyacua ji'na ca slo ycui' Ndyosi, lo'o ná nga'q_a cha' tye bi' tsiya' ti. Ná stu'ba cha' ti'í re lo'o cha' tso'o nu nga'q_a cha' tyacua ji'na nde loo la. ¹⁸ Ná ntsu'u tyiquee na ji'i sca na nu tso'o ña'_a ti, cha' ná talo lcaa na nu tso'o ña'_a bi' tsiya' ti; na nclyana na ji'i sca cha' nu ná nchca ña'_a na ji'i juani ti, pana nde loo la tylu'u tucua cha'bi', ña'_a na ji'i li'. Bi' laca nu ná nga'q_a cha' tye cha' ji'i.

5

¹ Jlo ti' na cha' ñi'y_a nti' sca ni'i canta' ti, jua'q_a nti' cuaña' na, cha' si cua ngujuui na ni, cua ndye cuaña' na nguti. Pana cua ngua'ni cho'o ycui' Ndyosi chaca ni'i nu tyacua ji'na, chaca cha' laca bi'; ycui' Ndyosi xcutsa'q_a tyucui ña'_a na, lo'o ná nga'q_a cha' tye cha' ji'na tsiya' ti li'. Ca su ntucua ycui' Ndyosi laca cha' bi', si'i ñat_i nu cuiñá ni'i bi'. ² Ná tso'o nti' na ndi'i na nde chalyuu, cha' xcui' quicha tsa ti' na. Chañi cha' cua nti' na tylu'utsu' na nde chalyuu, tyaa clya na ca slo ycui' Ndyosi, cha' yala la caja ni'i cucui bi' ji'na li'. ³ Ni'i bi'laca nu tacu'lo tyucui ña'_a na, cha' caja su tyl*í* cresiya ji'na, cha' ná tyl*í* na jua'q_a ti. ⁴ Nchca taja ti' na su ndi'i na nde chalyuu, cha' ndyacua tsa cha' ti'í ji'na. Si'i na nti' na cha' cajaa na yala ti, pana nti' tsa na cha' caca cucui tyucui ña'_a na; bi' laca nu cua'ní ycui' Ndyosi lo'o tyalaa na ca su ntucua Ni. Lo'o li' tye cha' cuxi ji'na, tye tyucui ña'_a cuaña' na nu nscua cha' cajaa, cha' li' taca quije chaca chalyuu nu tso'o la ji'na, nu ná nga'q_a cha' tye tsiya' ti. ⁵ Na cua ngua'ni cho'o ycui' Ndyosi cha' jua'q_a caca ji'na ca li'; cua nda Ni Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na juani. Laca bi' sca cha' nu nda Ni ji'na yala ti, cha' tyl*í* ti' na lcaa cha' nu cua'ní Ni cuentya ji'na ca nde loo la.

⁶ Bi' cha' nchca tlyu tyiquee na, cha' ndu' ti' na cha' jua'q_a

cua'ni ycui' Ndyosi. Nu lo'o tyo lu'u na chalyuu, jlo ti' na cha' tyijyu' tsa to' tyi na ca slo ycui' Ndyosi, cha' tya lyiji tyalaa na ca su ntucua ycui' nu Xu'na na. ⁷ Ndalo na ndi'i na chalyuu xqui'ya cha' jlya ti' na cha' nu nda Ni lo'o na, si'i na cua na'a na ñi'yä caca cha' nde loo la. ⁸ Cha' nu tlyu nchca tyiquee na, bi' cha' cua nti' tsa na cha' xtyanu na ji'i chalyuu re su quicha ti ti' na ndi'i na, cha' tsaa na tyi'i na ca slo ycui' nu Xu'na na; ⁹ ndyu'ni cña ti' na cha' cua'ni na lcaa ña'a cña nu ndiya' la ti' nu Xu'na na, masi tya lu'u na, masi cua ngujuii na. ¹⁰ Lcaa na lo'o tya'a na nga'a cha' tyalaa na ca su ntucua ycui' Cristo cha' cua'ni cuayá' Ni ji'na. Lo'o li' tyacua cha' ji'i scaa na, ña'a cha' nu nga'a cha' tyacua ji'na xqui'ya cña nu cua ngua'ni scaa na nde chalyuu, si cha' tso'o ngua'ni na, si cha' cuxi ngua'ni na.

Chcui' na sca cha', ñi'yä nu caca cati qui'ya ji'na lo'o ycui' Ndyosi

¹¹ Xqui'ya cha' ndube tsa ti' ya cha' ña'a ycui' Ndyosi ji'i ya, bi' cha' nchcui' tsa ya cha' ji'i Jesús lo'o xa' ñati. Tso'o tsa nslo ycui' Ndyosi ji'i ya, ñi'yä ndu'ni sa scaa ya. Lo'o jua'a cu'mä, nti' ya cha' liñi tsa ndyuloo mä ji'i ya, ¹² si'i cha' tyixi ti ya nchcui' tso'o ti ya cha' ji'i ycui' ca ti ya. Ndi'ya nti' ya: caja ñi'yä xtyacui mä cha' lo'o ngu' cuentya ji'i ya, si tso'o ti nti' mä ña'a mä ji'i ya. Ntsu'u ñati ca bi' nu ná

ndube ti' ñi'yä ndu'ni ngu' lo'o tya'a ngu', pana ndube la ti' ngu' bi' ñi'yä ndu'ni chi' ngu' loo ycui' ca ngu'. ¹³ Ná ndu'ni cha' masi ñacui ngu' bi' cha' tonto tsa ya; jua'a laca ya tu'ni, xqui'ya cha' ndyu'ni ya cña ji'i ycui' Ndyosi. Masi jua'a laca ya nti' ngu' bi', pana tyucui tyiquee ya taca xtyucua ya ji'i cu'mä li!. ¹⁴ Cua jlo ti' na cha' sca ti ycui' Cristo ngujuii lo crusi cuentya ji'i lcaa ñati chalyuu; ñi'yä nti' si cua ngujuii lcaa ñati chalyuu xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', jua'a laca cha', xqui'ya cha' ngujuii yu lo crusi bi!. Lo'o juani jlo ti' na cha' ntsu'u tsa tyiquee Cristo ña'a Ni ji'i lcaa ñati chalyuu, bi' cha' nga'a cha' chcui' na cha' ji'i Jesús lo'o xa' ñati. ¹⁵ Xqui'ya lcaa ñati, bi' cha' ntaja'a Cristo ngujuii yu lo crusi. Cua nti' yu cha' nga'aa tyi'i ñati chalyuu cha' ji'i ycui' ti ngu'; tyi'i ngu' ni, pana xcui' cuentya ji'i Cristo, cha' bi' laca nu cua ngujuii cuentya ji'i ngu', bi' laca nu cua ndyu'ú chaca quiya' cuentya ji'i ngu'. ¹⁶ Bi' cha' juani nga'aa chcui' tyucuaa ti' na lo'o xa' ñati si ná ndiya ti' na ñi'yä ndu'ni ngu' bi' nde chalyuu. Nu ngua tya sa'ni la, la cui' ti cha' ná ndiya ti' ya cña nu ngua'ni ycui' Cristo; si'i ñati nguula, si'i ñati tlyu laca yu ngua ti' ya tya li!. Pana juani nga'aa si'i jua'a nclyacua ti' ya ña'a ya ji'i Cristo. ¹⁷ Lo'o juani nu lo'o cua ngusñi sca ñati cha' ji'i Cristo, li' cua ngux-

cutsa'q Ni cha' ji'i ñatí bi'; cua ndye cha' ji'i yu lo'o cha' cuxi nu ngua'ni yu nu ngua tya tsubi' la. Chaca chalyuu cu cui, bi' laca nu cua ngujui ji'i yu juani.

¹⁸ Ycui' Ndyosi laca nu ndu'ni lcaa cha' bi', cha' cua ndyaca stu'ba cha' ji'na lo'o Ni xqui'ya Cristo. Lo'o juani cua nda Ni cña ji'na cha' chcu'i na lo'o ngu' ñi'yä caca stu'ba cha' ji'i ngu' lo'o ycui' Ni. ¹⁹ Xqui'ya Cristo ndu'ni Ni cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'i ñatí chalyuu lo'o Ni, nga'aa culotu Ni ji'i cha' cuxi nu cua ngua'ni ñatí. Lo'o li' cua ngua'a lo Ni ji'na, cha' cua'ni na cña cuentya ji'i Ni, cha' chcu'i na lo'o ñatí ñi'yä taca ca stu'ba cha' ji'i ngu' lo'o ycui' Ndyosi; ²⁰ bi' cha' laca ndya'a ya ca slo ma' chacuayá' ji'i ycui' Cristo. Ndi'ya laca lo'o nchcu'i ya lo'o ma, ñi'yä laca si ycui' Ndyosi nchcuane Ni ji'i ma' cha' cua'a jyaca ma' ji'i cha' nu nchcu'i Cristo. Nchcu'i ya lo'o cu'ma' chacuayá' ji'i Cristo lacua, cha' cua'ni ma' cha' caca stu'ba cha' ji'i ma' lo'o ycui' Ndyosi. ²¹ Masi ná ntsu'u qui'ya ji'i Cristo tsiya' ti, pana ycui' Ndyosi ngua'ni cha' ndyanu qui'ya nu ntsu'u ji'na hichu' Cristo. Si cua ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Cristo, li' caca lubii cresiya ji'na ñi'yä nu nti' ycui' Ndyosi cha' caca na.

6

¹ Ngu' tya'a ndyu'ni na cña ji'i ycui' Ndyosi laca ma; bi'

cha' nchcu'i tsa ya lo'o cu'ma, cha' ná culiji ma' cha' tso'o jua'a ti, cha' tso'o nu cua nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i ma. Na cua ngusñi ma' cha' bi' tsaca quiya', bi' cha' ña'a ti taquiya' ma' ji'i cha' bi' juani. ² Ndi'ya nchcu'i sca cha' nu nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi sa'n'i la:

Cua nti' tsa na' cha' cua'ni cho'o na' cresiya ji'i ma, nacui'ycui' Ndyosi, bi' cha' ntucuá na' cha' ji'i ma lo'o nchcu'i ma lo'u.

Cua nti' na' cha' cua'ni lyaá na' ji'i ma, bi' cha' nguxtyucua tsa na' ji'i ma.

Jua'a nacui'ycui' Ndyosi. Lo'o nu juani cua laca tyempo cha' cua'ni cho'o Ni cresiya ji'i ma, juani cua laca la cui' tyempo cha' cua'ni lyaá ycui' Ndyosi ji'i ma ji'i nu cuxi.

³ Ná nti' ya cha' xtyí lo'o ngu' ji'i ya xqui'ya cña nu ndyu'ni ya, cha' lo'o ji'i ycui' Ndyosi xtyí lo'o ngu' bi' li'; bi' cha' ná ta ya chacuayá' cha' tyu'u tucua sca cha' cuxi, nu xqui'ya bi' taca chcu'i ngu' ji'i ya. ⁴ Tso'o la nti' ya si caca cuayá' ti' ngu' cha' ndya'a ya lo cña ji'i ycui' Ndyosi, nu lo'o ña'a ngu' cña nu ndyu'ni ya cuentya ji'i Ni. Ndalo tsa ya ji'i cha' ti'i nu ndu'ni ngu' lo'o ya, masi ntsu'u tsa na nu lyiji ji'i ya, masi ntsu'u tsa cha' tucui nu ndyaca ji'i ya.

⁵ Cua ngujui'juata ngu' ji'i ya, jua'a cua ngusu'ba ngu' ji'i ya ne' chcu'a; cua ndyu'u ti'i tsa tlyu ti ñatí ca slo ya

cha' cua'ni lya' ti' ngu' ji'i ya; lo'o jua'a ntsu'u quiya' nteje tacui ya cuayá' cña nu ndyu'ni ya, ntsu'u quiya' ná nchca caja' ya, ntsu'u quiya' nu lye tsa ntyute' ya. ⁶ Pana ndi'ya ca cuayá' ti' ngu' cha' cña ji'i y cui' Ndyosi laca nu ndya'a ya lo'o: na cua ngua lubii cresiya ji'i ya cuentya ji'i y cui' Ni; liñi tsa nchca cuayá' ti' ya cha' ji'i Ni; ndalo tsa tyiquee ya ña'a ya ji'i ngu', cha' ndyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ya, lo'o jua'a chañi cha' ntsu'u tsa tyiquee ya ña'a ya ji'i tya'a ñati ya; ⁷ liñi tsa cha' ji'i y cui' Ndyosi nu nchcui' ya lo'o ñati, lo'o jua'a tyucui chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi nda Ni nu ndya'a lo'o ya. Bi' cha' nu lo'o ña'a ngu' lcaa cha' nu ndyaca ji'i ya, li' taca ca cuayá' ti' ngu' cha' cña ji'i y cui' Ndyosi laca nu ndya'a ya lo'o. Na cua ngua tso'o cresiya ji'i ya juani cuentya ji'i y cui' Ni, bi' cha' cua ngujui juersa ji'i ya cha' taca xuu tya'a ya lo'o nu xña'a; jua'a taca cua'a ya ji'i nu bi', cha' ná cua'ni ñu'u nu bi' ji'i ya. ⁸ Ntsu'u quiya' ntu'ni chì ngu' loo ya; xa' la tyempo, li' nchcui' ngu' cha' ti'i ji'i ya. Nchcui' ngu' cha' tso'o ji'i ya, lo'o jua'a nchcui' ngu' cha' cuxi ji'i ya. Nchcui' ngu' cha' nu cuiñi tsa ya; xa' la tyempo, li' nchcui' ngu' cha' liñi tsa cha' nu nchcui' ya. ⁹ Ntsu'u quiya' ntu'ni ngu' cha' ndyuloo ngu' ji'i ya; xa' la quiya', li' ntu'ni ngu' cha' ná nslo ngu' ji'i ya tsiya' ti. Ntsu'u quiya' ndya'a ya su

cua cajaa ti ya nchca, pana ña'a ti tya lu'ú ya; nchcube' tsa ngu' ji'i ya, pana ná nchca cujuii ngu' ji'i ya. ¹⁰ Masi xñi'i tsa ti' ya xqui'ya cha' ti'i nu ndyacua ji'i ya tu'ni, pana ña'a ti chaa ti' ya; ti'i tsa ya tu'ni, pana ndyiji juersa ji'i ya cha' xtyucua ya ji'i tyuu tya'a ñati. Masi ná sca na ntsu'u ji'i ya tsiya' ti lo'o ndi'ji ya nde chalyuu; pana y cui' Ndyosi nxtyucua ji'i ya, lcaa na ntsu'u ji'i ya li'.

¹¹ Cu'maq ngu' tya'a na, ngu' Corinto, ntsu'u tsa tyiquee ya ña'a ya ji'i ma, bi' cha' cua liñi tsa nchcui' ya lo'o cu'maq lcaa cha' nu ntsu'u tyiquee ya. ¹² Si'i na nga'aa nti' ya xtyucua ya ji'i ma, la cui' cu'maq laca nu lqui'ya tsa ntaja'a ma xtyucua ma ji'i ya; ¹³ bi' cha' juani tya'na tsa nchcui' na' lo'o cu'maq. Ndi'ya nti' na' chcui' na' lo'o cu'maq, ñii'ya nchcui' ngu' lo'o sñi' ngu': Cui'ya ma cha' clyu ti' ji'i ya, tyucui tyiquee ma cua'ni cho'o ma tyiquee ma ña'a ma ji'i ya.

Tyaca'a tsa na ji'i y cui' Ndyosi nu lu'ú ca

¹⁴ Ná clyana ma ñi'ya caca quiñi cha' ji'i ma lo'o ñati nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o y cui' Ndyosi, ná cua'ni tya'a ma lo'o ñati bi' tsiya' ti. Ná taca ca stu'ba cha' ji'i ma lo'o ngu' bi', cha' nu ñati nu cua ngua lubii cresiya ji'i cuentya ji'i y cui' Ndyosi ni, ná taca cua'ni tya'a ngu' lo'o ñati nu ná ndaquiya' ji'i Ni tsiya' ti; lo'o jua'a ñati nu ntsu'u xee ji'i y cui' Ndyosi

ne' cresiya ji'i, ná taca ca stu'ba cha' ji'i ngu' bi' lo'o ñati nu ndiya la ti' chalyuu talya.
 15 Ná taca tsiya' ti ca stu'ba cha' ji'i Cristo lo'o Satanás; lo'o jua'q̄ ñati nu cua ngusñi cha' ji'i Cristo ni, ná taca cua'ni tya'a ngu' lo'o ñati nu ná ntaja'q̄ xñi cha' bi' tsiya' ti. 16 Ni'yä nti' cu'mä nu tyaca'a tsa ma ji'i y cui' Ndyosi ni, ná taca cua'ni tya'a ma lo'o xa' ñati nu ngusñi cha' ji'i cua ña'ca ca jo'o; tyaca'a tsa na ji'i y cui' Ndyosi nu lu'ú ca xqui'ya cha' ndyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'nä. Ndi'yä nacui y cui' Ndyosi:

Tyi'i na' ca slo ñati bi', lo'o jua'q̄ tya'a na' lo'o ñati bi';
 caca na' y cui' Ndyosi cuentya ji'i ngu' bi',
 bi' cha' taca caca ngu' bi' ñati 'na.

Jua'q̄ nacui Ni. 17 Lo'o jua'q̄ nchcui' y cui' nu Xu'na na chaca quiya' lo'o na, nu ngusñi na cha' ji'i Ni. Ndi'yä nacui Ni:

Tyu'utsu' ma nde su ndi'i ngu' cuxi; ná cua'ni tya'a ma lo'o nu ngu' cuxi bi',
 cha' ná tyatí cha' ji'i ma lo'o cha' cuxi nu ndyu'ni ngu' bi'.

Li' quiñi cha' na lo'o ma,
 18 caca na' Sti ma;
 jua'q̄ cu'mä caca ma sñi' na',
 masi nu cuna'q̄, masi nu qui'yu.

Jua'q̄ nacui y cui' Ndyosi nu Xu'na ma, nu lcaa tsiya' ti cña nchca ji'i Ni.

7

¹ Cu'mä ngu' tya'a na, nu ntsu'u tsa tyiquee na' ña'q̄ na' ji'i ma, jua'q̄ laca cha' nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o na, cha' nu caca ji'na nde loo la. Bi' cha' lacua, ntsu'u cha' cua'ni tye na ji'i lcaa cha' cuxi nu nti' cua'ni ñu'u ji'i cresiya ji'nä, ji'i tyucui ña'q̄ na. Lo'o jua'q̄ lye tsa cua'ni na cña cha' caca na ñati ji'i y cui' Ni; na laca nu cua'ni na nde chalyuu, cua'ni na ji'i ñi'yä nti' si cua ndu y cui' Ndyosi ña'q̄ Ni ji'nä.

Nguxtyanu ngu' cha' cuxi nu cua ngua'ni ngu'

² Cua'ni cho'o tyiquee ma ña'q̄ ma ji'i ya lacua. Ni sca quiya' ná ngua'ni ya cha' cuxi lo'o cu'mä, ni scaa cu'mä ná ngua'ni ñu'u ya chalyuu ji'i ma; ná ntsu'u mala su nñilo'o ya ji'i ma, ni sca tya'a ma. ³ Ná nti' na' sta na' qui'ya hichu' ma. Ndi'yä nti' na' chcui' na' lo'o ma, ñi'yä nu nacui na' ji'i ma tsubi': lcaa tyempo ntsu'u tsa tyiquee na' ña'q̄ na' ji'i cu'mä; masi cua ngujui na, masi ña'q̄ ti tya tyiquee' tyi'i na chalyuu, pana ña'q̄ ti stu'ba ntsu'u tyiquee na' lo'o cu'mä. ⁴ Tso'o tsa nti' na' lo'o ndyi'u ti' na' ji'i cu'mä, la cui' jua'q̄ nti' na' lo'o nchcui' na' cha' ji'i ma lo'o xa' ñati. Ña'q̄ ti ndyaca tlyu tyiquee na', ña'q̄ ti chaa ti ti' na' ndi'i, masi cua ngua lcaa cha' ti' bi' ji'i ya.

⁵ Tya lo'o ndyalaa ya ca loyuu su cuentya Macedonia re, nga'aa ngujui tyempo cha' chca'q̄ cña' ya tsiya' ti, cha'

lcua ti se'i tucui tsa cña ndyacua ji'i ya. Lcaa se'i su ndya'q ya nda tsa ngu' cha' cusuu lo'o ya, lo'o jua'q hasta ca ne' cresiya ji'i ya ndyatí cha' ntsii ya. ⁶ Pana y cui' Ndyosi ni, nda la Ni juersa ji'i ñatí nu xñi'lí ti' nga'a; bi' cha' xa' juersa nda Ni ji'i ya cha' caca nguula la tyiquee ya, xqui'ya cha' cua ndyalaa Tito ca nde. ⁷ Lo'o jua'a tso'o tsa cha' nu nda yu lo'o ya cuentya ji'i cña nu ndyu'ni cu'maq; nacui' yu cha' cua nti' tsa cu'maq ña'qloo ma' ji'i ya chaca quiya', lo'o jua'a nacui' yu cha' ntyuju'u ti' ti' ma' ndi'i ma' xqui'ya cha' cuxi nu ngua ji'i ma' tya li', nacui' yu cha' nga'aa ndiya ti' ma' cha' cuxi nu nchcui' ngu' 'na tsubi' la. Xqui'ya lcaa cha' bi', chaa la ti' na' ndi'i na' juani.

⁸ Chañi cha' ndube ti' na' cha' ngua xñi'lí xi ti' ma' xqui'ya quityi nu nguscua na' tya li', pana ná ntyuju'u ti' na'; ná tya'achu' na' ji'i cha' nu cua nguscua na' li', masi ntsu'u tsä nu ntyuju'u ti' na' cha' nguscua na' cha' bi'. Jlo ti' na' cha' ngua xñi'lí ti' ma' nquicha', pana xtyi'lí ti' ngualo cha' bi'. ⁹ Nu juani tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' cua ndaquiya' ma' cha' bi', cha' cua ngua xñi'lí xi ti' ma', lo'o li' nguxtyanu ma' cha' cuxi nu ngua'ni ma' tya li'. Ngua xñi'lí ti' ma' tu'ni, pana ngua ti' y cui' Ndyosi cha' caca tso'o ji'i ma' lo'o cua ndye cha', bi' cha' si'i na cua ngunu'u tyiquee ma' juani xqui'ya cha' ngua tyaala na'

ji'i ma' li'. ¹⁰ Nu lo'o ndube ti' na ji'i y cui' Ndyosi laja lo'o nga'a na xñi'lí ti' na, li' caja ñi'yä xtyanu na ji'i cha' cuxi nu ndyu'ni na; clyáa na ji'i nu cuxi li', nga'aa ntsu'u cha' culacua tsa ti' na li'. Pana ñatí nu xñi'lí xi ti', nu ná ndube ti' ji'i y cui' Ndyosi ni, ná ntaja'a ñatí bi' ca tyuju'u ti' ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i; chcuna' chalyuu ji'i ngu' bi' jua'a ti li'. ¹¹ Culacua xi ti' ma' ñi'yä ndyaca ji'i ma' juani, tya lo'o ngua'ni na' cha' ngua xñi'lí ti' ma' nu ngua li': tyucui tyiquee ma' ncliyacua ti' ma' juani, cha' cua nti' tsa ma' juani cha' tya'u lubii ma' ji'i cha' bi'; tsa cla'be ngua ñasi' ma', tsa cla'be ti ndyutsii ma', pana ndyi'u tsa ti' ma' jna' li', ña'q cuayá' nu lye tsa ngua ti' ma' cha' ña'qloo ma' na' chaca quiya'; yala ti ngua ti' ma' chcube' ma' ji'i yu nu ngua'ni cha' cuxi bi'. Jua'a nchca cuayá' ti' ya cha' nga'aa ndyanu yabe' ji'i ma' xqui'ya cha' cuxi bi'. ¹² Bi' cha' laca nguscua na' nu quityi bi'; si'i na ngulacua tsa ti' na' xqui'ya yu nu ngua'ni cha' cuxi bi', ni si'i na ngulacua tsa ti' na' xqui'ya ngua'nu ngua cuxi ji'i. Ngua ti' na' cha' culacua tso'o ti' ma' ji'i cha' nu cua nchcui' ya lo'o ma', ñi'yä laca si ndu y cui' Ndyosi ña'q Ni ji'na; bi' cha' nguscua na' quityi nu ndyaa slo ma' bi'. ¹³ Lo'o nu juani tso'o la nti' ya cuentya ji'i cu'maq.

Tso'o ti nti' y cui' ya lacua; lo'o jua'a lye la chaa ti' ya juani cha' cua na'q ya ji'i Tito,

cha' tso'o tsa ngua ti'yu. Ca ta'a cu'maq ngua'ni mä cha' ti ti cresiya ji'i yu ndyalaa yu juani. ¹⁴ Lo'o tya ndi'i yu ca slo na', cua ni na' ji'i yu cha' tso'o tsa ngusñi mä cha' ji'i Jesús, lo'o jua'a chañi tsa cha' bi'. La cui' jua'a lcaa quiya' lo'o nchcui' ya, chañi tsa laca cha' ji'i Jesús nu nchcui' ya lo'o mä; lo'o jua'a chañi ngua cha' nu ni na' ji'i Tito, cha' tso'o ti nti' ycu' ya ña'a ya ji'i mä. ¹⁵ Tya cuayá' nu tso'o la ntsu'u tyiquee Tito ña'a yu ji'i mä juani, nu lo'o ndyi'u ti' yu ji'i lcaa cu'mä cha' cua ndaquiya' tsa mä ji'i lcaa cha' nu cua nacui yu ji'i mä; na'a yu cha' ndube tsa ti' mä xqui'ya cha' nu cua nda yu lo'o mä, lo'o jua'a ná nguxtyacui mä xi xa' la cha' lo'o yu li'. ¹⁶ Lo'o jua'a na', tso'o tsa nti' na' juani cha' taca tyi'u ti' na' ji'i cu'mä jua'a.

8

Nda ngu' cñi cha' caca mstq cuentya ji'i Cristo

¹⁻² Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, juani ta na' sca cha' lo'o mä cuentya ji'i la cui' ngu' tya'a na, nu ñati ji'i Cristo nu ndi'i ca loyuu Macedonia. Tso'o tsa ngua ti' ca ta'a ngu' nu ndi'i tyu quichí su cuentya Macedonia bi'; cua tlyu tsa mstq nu nguxti'i ngu' bi', ñi'yä laca si na culiya' tsa ngu'. Masi lye tsa ngua ti' ngu' bi' xqui'ya cha' ti'i nu cua ndyacua ji'i ngu', pana ña'a ti tso'o tsa

ntsu'u tyiquee ngu' li'. Lo'o jua'a ngua ji'i ngu' nda ngu' mstq bi' xqui'ya cha' quiña'a tsa cha' tso'o ngua'ni ycu' Ndyosi lo'o ngu' jua'a ti, jua'a ngulacua ti' ngu' bi'. ³ Chañi tsa cha' nu ta na' lo'o mä cuentya ji'i ngu' bi': Cha' tso'o ti tyiquee ngu' bi' ni, cua nda ngu' lcaa ña'a nu ngujui ti xi ji'i ngu'; lo'o jua'a tya quiña'a la cñi nda ngu', masi ná ndyu'u scua cñi nu ndyanu ji'i ngu'. ⁴ Hasta ngüijña ngu' chacuayá' ji'i ya cha' ta ngu' mstq bi', cha' xtyucua ngu' ji'i xa' la tya'a ñati, ngu' nu cua ngusñi cha' ji'i Jesús ca xa' quichí su ntsu'u tsa na nu lyiji ji'i ngu'. ⁵ Ni ná ngulacua ti' ya cha' ta ngu' jua'a. Tya clyo ntaja'a ngu' tyucui tyiquee ngu' cha' cua'ni ngu' ñi'yä nu nti' ycu' Ndyosi; lo'o li'nacui ngu' cha' cua'ni ngu' ñi'yä nu nti' ya cha' cua'ni ngu' chacuayá' ji'i ycu' Ndyosi. ⁶ Bi' cha' cua nchcui' ya lo'o yu Tito bi', cha' cua'ni lyiji yu cha' xti'i yu mstq nu nda cu'mä cha' tso'o ntsu'u tyiquee mä, cha' tya tsibi' la cua nguxana nxi'i yu mstq bi'. ⁷ Nu cu'mä ni, tso'o tsa jlya ti' mä ji'i ycu' Ndyosi, tso'o tsa nchca ji'i mä culu'u mä cha' ji'i ycu' Ndyosi ji'i xa' ñati, tso'o tsa nchca cuayá' ti' mä ñi'yä ndyu'u sca cha'; na cua nti' tsa mä xtyucua mä ji'i ngu', la cui' jua'a ntsu'u tsa tyiquee mä ña'a mä ji'i ya. Nchca tsa ji'i mä cuentya ji'i lcaa cña, nti' ya; bi' cha' nclyacua ti' ya cha' ná tyiquee' yala tsa

cua'ni mā cha' xti'l mā cñi bi'.

⁸ Si'i na nclyo na' cña ji'i mā re; nu lo'o ña'q mā ji'i xa' la ngu' tya'a na, cha' nti' tsa ngu' xtyucua ngu' ji'i tya'a ñati ji'i Cristo, li' taca cua'ni cuayá' mā ji'i ycui' ca mā si chañi ca cha' ntsu'u tyiquee mā ña'q mā ji'i la cui' ngu' tya'a mā. ⁹ Cua jlo ti' mā ñi'ya ndu'ni Jesucristo nu Xu'na na, cha' xcui' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o ñati. Lcaa na cua ntsu'u ji'i Ni, pana cua ntaja'a Ni ngua Ni sca ñati ti, ñi'ya nti' sca ñati ti'i nu ná sca na ntsu'u ji'i tsiya' ti. Xqui'ya cu'mā, bi' cha' ngua'ni Ni jua'a, cha' tiya' la li' taca caja lcaa na nu ntsu'u ji'i ycui' Ni ji'i mā.

¹⁰ Ndi'ya nti' na', tso'o la si cua'ni mā cha' xcua se'i cña bi' lacua, cha' tya yija na ndyu'ni mā ji'i. Si'i la xñia cua'ni ti mā ji'i; pana xqui'ya cha' ndiya ti' mā ndu'ni mā jua'a, bi' cha' ta mā mstā bi'. ¹¹ La cui' jua'a cua'ni mā cña bi', ña'q cuayá' nu xcua se'i cña bi'. Tso'o tsa ngua ti' mā nu lo'o nguxana cña bi', lo'o jua'a tso'o si tyucui tyiquee mā cua'ni lyiji mā ji'i, tsa ña'q cuayá' cha' tso'o nu ntsu'u ji'i scaa mā ta mā mstā bi'. ¹² Si chañi cha' ntsu'u tyiquee ngu' ta ngu' tsa ña'q nu ntsu'u xi ji'i ngu', tso'o ti xñi ycui' Ndyosi mstā bi' ji'i ngu', ñi'ya nu nchca ti ji'i ngu' li'; ná nti' Ni cha' ta ngu' mstā si ná sca na ntsu'u ji'i ngu'.

¹³ Ná nti' na' cha' lyiji tsa na ji'i mā laja lo'o ta mā cñi, cha' caja na nu lyiji ji'i ngu' ti'i tya'a na. ¹⁴ Laca cha'

cua ngujui xi cha' tso'o ji'i mā juani ti, bi' cha' ntsu'u ñi'ya nu taca xtyucua mā ji'i xa' la ngu' tya'a na nu lyiji tsa cha' ji'i. Nde loo la li', si lyiji ñi'ya nu tyiji yu'u ji'i mā chalyuu, ná tyiquee' lo'o ngu' bi' taca xtyucua ngu' ji'i cu'mā li', cha' jua'a caca stu'ba cha' ji'i mā lo'o xa' la ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁵ La cui' jua'a nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi. Ndi'ya nacui: "Masi nteje tacui cuayá' nguxuti'i ngu' na cacu ngu', nga'aa ntyucua la ji'i ngu' tsiya' ti li'; lo'o nu ngu' nu nguxuti'i xti ti cha' bi', nga'aa lyiji ji'i ngu' tsiya' ti lo'o cua ndye cha' li".

Sca cha' cuentya ji'i Tito lo'o tya'a ndya'a qyu

¹⁶ Tso'o tsa nti' ya lo'o nchcui' ya lo'o ycui' Ndyosi, cha' nu Tito, tya'a ndya'a ya cña bi' ni, nti' tsa yu xtyucua yu ji'i mā. Stu'ba ti nti' yu lo'o na'cha' xtyucua ya ji'i cu'mā. ¹⁷ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu ngua'ni yu cña nu cua ni na' ji'i yu; lo'o juani nti' tsa yu xtyucua yu ji'i mā, bi' cha' tsaa yu tsaa na'a yu ji'i cu'mā chaca quiya', cha' ji'i ti yu.

¹⁸ Lo'o yu ta ya chaca yu tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, cha' caq lo'o Tito ji'i yu ca slo mā. Cua laca ndyuloo mā ji'i yu bi', cha' tso'o tsa nchcui' ngu' ji'i yu macala su ndyu'u ti'i ngu' cuentya ji'i Cristo, cha' tso'o tsa nda yu cha' ji'i Cristo lo'o ngu'. ¹⁹ La cui' jua'a nu ñati ji'i Cristo nu ndyu'u ti'i lcaa quichí cua

ngusubi ngu' ji'í yu tya'a na bi', cha' tya'a yu lo'o ya, cha' xtyucua yu ji'í ya lo'o ndyu'ni ya cña cha' xti'í ya mstq nu nda ngu'. Ndyu'ni ya cña bi' cuentya ji'í nu Xu'na na, cha' jua'a taca cua'ni chi' ya loo Ni; lo'o jua'a nti' ya cha' yala ti cua'ni mä cña bi', xqui'ya cha' ndiya ti' mä ndu'ni mä jua'a.

²⁰ Li' ná taca chcui' ngu' ji'í ya xqui'ya cha' cua nxti'í ya cñi nu nda mä cha' xlyab'e te bi'. ²¹ Ndube ti' ya ji'í ycui' nu Xu'na na, lo'o jua'a ndube ti' ya ñi'yä nu chcui' ñatj; bi' cha' nti' ya cha' xcui' lubii ti cua'ni ya lcaa cña bi'.

²² Lo'o jua'a tya nda ya chaca yu tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo cha' stu'ba ti caq yu lo'o nu xa' ñatj ngu' tya'a na bi'. Quiña'a tsa cña cua ngua'ni yu cuentya ji'í nu Xu'na na, bi' cha' jlo ti ya cha' ndiya ti' yu cua'ni yu cña lo'o na. Masi juani tyaca' tyijyu' cha' ndyi'u tsa ti' yu ji'í mä. ²³ Bi' cha' juani si xcuane ngu' ji'í mä ni cña laca ndya'a Tito, ndi'yä ñacui mä ji'í ngu': Tya'a ndya'a na cña laca yu re. Lo'o jua'a xacui mä cha' ji'í ngu' cha' stu'ba ndyu'ni yu cña lo'o cua cuentya ji'í cu'mä. La cui' jua'a si xcuane ngu' ji'í mä, ni cña laca nu ndya'a xa' la tya'a ndya'a Tito bi', ndi'yä xacui mä cha' ji'í ngu' li': Ndyu'aä ngu' bi' cuentya ji'í lcaa latya ngu' xa' quichi nu ndyu'ni tlyu ji'í Cristo, cha' ndu'ni chi' ngu' loo Cristo. ²⁴ Bi' cha' chcui' tso'o mä lo'o ngu' bi'

lacua, cha' ca cuayá' ti' xa' la ngu' tya'a na cha' chañi cha' ntsu'u tyiquee mä ña'a mä ji'í Tito lo'o tya'a ndya'a yu. Lo'o jua'a tso'o tsa nti' ya lo'o ña'a ya ñi'yä nu ndyu'ni mä lo'o ngu' bi'. Ca tiya' la li' caja cha' bi' ji'í lcaa taju ñatj nu cuentya ji'í Cristo bi'.

9

Mstq nu nda mä cha' xtyucua ji'í tya'a ñatj mä

¹ Nga'aa nti' cha' chcui' la na' lo'o cu'mä cuentya ji'í mstq nu nxi'í mä cha' xtyucua ji'í ngu' tya'a mä nu ntsu'u cha' ji'í lo'o Cristo, ² cha' cua jlo ti' na' cha' tso'o ti nti' mä ña'a mä ji'í ngu'. Lu'ba ti nchcui' na' lo'o ngu' ca tyi re, ca loyuu su cuentya Macedonia re, cha' tso'o tsa ndyu'ni mä, cu'mä ngu' ca tyi nde loyuu su cuentya Acaya bi'; ni na' ji'í ngu' cha' yala tsa ti' cu'mä, cha' tya yija na ngua'ni cña ti' mä cha' xti'í mä mstq bi'. Lo'o nu ngu' Macedonia re ni, cua ngua chaa la ti' tyiquee ngu' lo'o na'a ngu' cha' yala tsa ndyu'ni mä cña. ³ Masi jua'a ña'a ti tya ta na' ji'í ngu' tya'a na bi', cha' caq ngu' ca slo mä. Li' taca cua'ni mä tsa ña'a nu cua nacui na' ji'í ngu' cha' ndu'ni mä, si'i cha' laja ti nchcui' na' ji'í mä lacua. Bi' cha' cua'ni mä cha' xti'í mä mstq bi', cha' cua laca ti nguscua se'i cha' bi' nu lo'o caq na'. ⁴ Ná jlo ti' na' si lo'o xi tya'a na nu laca ngu' Macedonia re caq na' li'. ¿Ñi'yä cua'ni na li', si

ñā'q̄ ngu' cha' ná ngua'ni yala mā? Ca tyuju'u tsa ti' ya li', cha' cua nchcui' ya lo'o ngu' cha' tso'o tsa ndu'ni mā; jua'q̄ cu'mā caca tyuju'u ti' mā li'. ⁵ Bi' cha' cua nchcui' na' lo'o ngu' tya'a na re, cha' tsaa ngu' nde loo la que na', cha' xtyucua ngu' ji'i mā cha' cua'ni cho'o mā mstā, ñi'yā nu nacuī mā 'na cha' ta mā; cua laca nscua se'i ti cha' bi' lo'o cāq̄ na' li'. Jua'q̄ laca bi' sca cñā tso'o nu ngua'ni mā xqui'ya cha' ndiya ti' mā ndu'ni mā ji'i, si'i sca cñā nu ndatsaa tsa ya ji'i mā laca nu ngua'ni mā li'.

⁶ Tyi'u ti' mā ñi'yā ndyaca lo'o ntyaa na na cuiñii. Si xti ti si'yū na cuiñii bi' cataa na, xti ti cha' tso'o tyu'u ji'na li'; pana si quiña'q̄ si'yū cataa na, quiña'q̄ la cha' tso'o tyu'u li'. ⁷ La cui' jua'q̄ lo'o ta na cñā xly'a'be ti, nga'q̄ cha' quiñi ti' na ni tsa lo ta scaa na. Ná tso'o si cha' cuiñi ti na ta na ji'i, la cui' ti ná tso'o si cha' juersa ti ta na ji'i; ndiya la ti' y cui' Ndyosi si tso'o ntsu'u tyiquee na ta na ji'i. ⁸ Taca xtyucua y cui' Ndyosi ji'i mā lo'o quiña'q̄ tsa cha', lo'o li' tyu'u scua ji'i mā lcaa cha' nu lyiji ji'i mā; lo'o jua'q̄ tya caja la ñi'yā xtyucua mā ji'i xa' ñat̄i lo'o cua ña'q̄ ca cñā tso'o. ⁹ Ndi'yā nchcui' cha' nu nscua lo quityi cusu':

Sca ñat̄i nu ndaquiya'tso'o ji'i y cui' Ndyosi, quiña'q̄ tsa cha' xly'a'be nda yu ji'i ngu' ti'i tya'a yu; bi' cha' lcaa tyempo tyi'u ti' ngu' ji'i cñā tso'o nu

ndu'ni yu.

¹⁰ Nda y cui' Ndyosi na cuiñii cataa na, jua'q̄ nda Ni na cacu na; la cui' jua'q̄ ta Ni lcaa na nu lyiji ji'i mā cha' cua'ni mā sca cñā tso'o lo'o ñat̄i chalyuu. Lo'o jua'q̄ xtyucua Ni ji'i mā cha' tyu'u scua cha' tso'o nu ndyu'ni mā, cha' xqui'ya bi' caca tso'o tyiquee ñat̄i. ¹¹ Bi' cha' jua'q̄ ndyaca, cha' cua ndyiji lcaa na ji'i mā, ña'q̄ cuayá'taca ta mā cha' xly'a'be ji'i xa' ñat̄i. Lo'o cua ndye, li' tso'o tsa tya ngu' xly'a'be ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya mstā nu cua nda mā, nu tsaa lo'o ya ji'i cha' tyalaa ca su ndi'i ngu' ti'i bi'. ¹² Nu lo'o nda mā na nu xtyucua ji'i ngu' tya'a na ni, li' caja na nu lyiji cha' tyiji yu'u ji'i ngu' bi' chalyuu; jua'q̄ tso'o tsa caca tyiquee ngu' bi'. Lo'o chcui' ngu' lo'o y cui' Ndyosi, ¹³ cua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi li'. Taca ña'q̄ ngu' bi' ji'i mā, cha' chañi cha' ndaquiya' mā ji'i cha' tso'o nu cua nda Cristo lo'o mā; ca cuayá'ti' ngu' cha' bi' lo'o ña'q̄ ngu' cñā nu cua ngua'ni mā cha' caja xly'a'be ji'i ngu' bi'. Cua'ni ch̄i ngu' loo y cui' Ndyosi li', xqui'ya cha' tso'o tsa nda mā mstā ji'i ngu' bi', la cui' ñi'yā nu nda mā ji'i lcaa ñat̄i. ¹⁴ Li' chcui' ngu' bi' lo'o y cui' Ndyosi cuentya ji'i mā, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' ña'q̄ ngu' ji'i mā; tyi'u ti' ngu' cha' quiña'q̄ tsa cha' tso'o ndu'ni y cui' Ndyosi lo'o ñat̄i xqui'ya mstā nu cua nda mā ji'i ngu' bi'. ¹⁵ Tso'o tsa laca si tya na xly'a'be ji'i y cui' Ndyosi lacua, cha' tlyu

tsa cha' tso'o laca nu cua nda
Ni ji'na, ni nga'aa nchca ca
cuayá' ti' na cha' bi'.

10

*Ycui' Ndyosi nda chacuayá'
macala su cua'ni Pablo cña*

¹ Pablo laca na' nu nchcui' na' lo'o cu'maq juani; tyu'u cha' clyu ti' ji'j ma, masi chcui' liñi na' lo'o ma. Nacui ngu' cha' ntsii na' lo'o nchcui' na' lo'o ma nu lo'o ndi'j na' slo ma, pana tyaala tsa ndu'ni na' lo'o ma nu lo'o nga'a na' tyijyu'; jua'a cha' nda ngu'. Tyi'u ti' ma lacua, cha' xcui' tso'o ti nti' Cristo lo'o ña'a Ni ji'na. ² Nu juani tya'na nchcui' na' lo'o ma, cha' ná cua'ni lye ma lo'o na', cha' jua'a ná cua'ni tyaala na' lo'o ma chaca quiya' lo'o tyalaa na' ca su ndi'j ma. Taca cua'ni tyaala na' lo'o ñatí tu'ni, ñatí nu cua nñilo'o ji'j ma cha' cuxi tsa cña ndyu'ni ya. ³ Chañi tsa cha' laca na ñatí chalyuu, pana ná ndyu'ni na ngana ji'j ngu' ñi'yä nu ndu'ni xa' ñatí; ⁴ si'i na nxuu tya'a na lo'o ngu' cuxi ñi'yä nu nxuu tya'a sca ñatí chalyuu. Ycui' Ndyosi ni, nchca tsa ji'j Ni, bi' laca nu stu'ba ti ndu'ni cña lo'o na cha' taca tyijiloo na ji'j lcaa cha' cuxi nu nxuu lo'o na. ⁵ Ntsu'u cha' tyijiloo na ji'j lcaa cha' cuiñi nu nchcui' ngu' ji'j Cristo; jua'a ntsu'u cha' tyijiloo na ji'j lcaa cha' cuxi nu tiji' tsa ti' ngu' ji'j, nu ndaca'a tsa ji'j ngu' cha' ná xñi ngu' cha' ji'j ycui' Ndyosi. Nu lo'o cua nguxtyanu ngu' ji'j lcaa cha' cuxi bi', li' taca

cua'ni na cha' taquiya' ngu' ji'j cha' nu ntsu'u ji'j Cristo. ⁶ Bi' cha' lo'o cu'maq ni, nga'a cha' taquiya' lyiji ma lcaa cha' nu ntsu'u ji'j Cristo, cha' tiya' la li' taca culo'o ya ji'j nu xa' la ñati nu ná ntaja'a taquiya' ji'j cha' bi' tsiya' ti.

⁷ Na la xña nchcui' ti ma ji'j ya. Pana tso'o la si culacua xi ti' ma ñi'yä ndyu'u scaa cha' nu liñi ca; nu ñati nu nti' cha' cuentya ji'j Cristo laca ngu' bi' ni, ndu'ni cha' culacua tso'o la xi ti' ngu' bi', cha' caca cuayá' ti' ngu' li', cha' lo'o cuare laca ya cuentya ji'j Cristo. ⁸ Cua nchcui' tsa na' lo'o ma cha' cua nda ycui' nu Xu'na na chacuayá' ji'j ya, nu lo'o ndya'a ya slo cu'maq; lo'o jua'a ná nchca tyuju'u ti' na' masi nchcui' na' jua'a lo'o ma. Cua lo'o chacuayá' ji'j ycui' Ndyosi ndya'a ya, cha' taca tyatí la ti' tyiquee ma cha' ji'j Ni; si'i na cua'ni ñu'ü lyiji ya ji'j ma. ⁹ Ná nti' na' cha' nacui ma cha' na nchcutsii ti na' ji'j ma lo'o quityi nu nscua na' cha' yaq slo ma. ¹⁰ Nacui' ngu': Tonu tsa cha' nu nda nu Pablo bi', tyaala tsa ndu'ni yu lo'o na, nu lo'o ndi'j yu tyijyu'. Nda yu cha' nu lijyä ca slo na, nacui' ngu' ji'j ma, pana ná nchca culo tso'o yu cña ji'na nu lo'o ndi'j yu slo na; ná nduna na tsiya' ti cha' nu nda yu li', nacui' ngu' bi' li'. ¹¹ Tso'o si caca cuayá' ti' ngu' bi' lacua, cha' sca ti cuayá' ndyu'u cha' nu nscua ya lo quityi nu lo'o nga'a ya tyijyu', la cui' ñi'yä nu cua'ni ya lo'o ma nu lo'o tyi'j ya ca

slo mā.

¹² Si'i na caca stu'ba cha' ji'i ya lo'o ñati bi', nti' ya; tyixi tsa ndu'ni ngu' bi' lo'o tya'a ngu', tonto tsa ngu' bi'. Na ña'q cuayá' ngu' bi' ji'i ycui' ca ngu', bi' cha' nti' ngu' cha' tso'o tsa ndyu'ni ycui' ngu'. ¹³ Pana nu cuare ni, ná nti' ya cha' chcui' tso'o ti ngu' ji'i ya cuentya ji'i sca cña nu cua ngua'ni xa' ñati; tso'o masi chcui' ngu' ji'i cña nu ndyu'ni ycui' ca ya, cha' ycui' Ndyosi laca nu nda chacuayá' macala su nga'q cha' cua'ni scaa ya cña. Lo'o jua'q nda Ni chacuayá' cha' ndyalaa ya ca slo cu'mā, ngu' Corinto. ¹⁴ Bi' cha' lacua, cua lo'o chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi ndyaa ya ca slo mā tya clyo, cha' nchcui' ya cha' tso'o nu ntsu'u ji'i Cristo lo'o mā; si'i na ntyijloo ya ji'i chacuayá' nu nda Ni ji'i ya bi'. ¹⁵ Ná ntsu'u cha' chcui' ya ji'i cña nu ndyu'ni xa' ñati cuentya ji'i ycui' Ndyosi, chcui' ya ji'i tsa bi' ti cña nu nda Ni chacuayá' cha' cua'ni ycui' ca ya ca slo mā. Na cua nti' ya cha' xñi tso'o la mā cha' ji'i ycui' Ndyosi nde loo la, cha' li' quiña'q la cña taca cua'ni ya laja ngu' tya'a mā, ñi'yā nu cua nda Ni chacuayá' cha' cua'ni ya. ¹⁶ Lo'o li' xqui'ya cu'mā caja ñi'yā chcui' ya cha' tso'o nu ntsu'u ji'i Cristo lo'o ngu' xa' quichí nu ndi'i tyijyu' la, nde loo la ca su ndi'i cu'mā. Bi' cha' lacua, ná ndu'ni cha' chcui' ya cha' ji'i cña nu cua ngua'ni xa' ñati cuentya ji'i Cristo.

¹⁷ Si nga'q cha' chcui' na ji'i sca cha', tso'o la chcui' na ji'i sca cña nu ndyu'ni ycui' Ndyosi lacua. ¹⁸ Si'i na taquiya' tso'o la Ni ji'i ñati nu nchcui' tsa ji'i cña nu ndyu'ni ycui' ca ngu'; nu lo'o tso'o ti nti' Ni ña'q Ni ji'i ñati, li' taquiya' Ni ji'i cña nu ndyu'ni ngu' bi'.

11

Nu ngu' nu cuiñi ti nclyu'u cha'ji'i Jesús

¹ Lo'o juani tyu'u cha' clyu ti' ji'i mā lo'o na', talo tyiquee mā xi jna', masi cha' tonto ti na' nchcui' tsa na' cha' ji'i ycui' ca ti na'. ² Na tiji' tsa ti' na' ña'q na' ji'i cu'mā. Ni tyiquee' la cui' jua'q nti' ycui' Ndyosi ña'q Ni ji'i cu'mā. Na cua ngüiñi cha' 'na lo'o ycui' Ndyosi cha' ta na' ji'i mā cha' caca mā ñati ji'i Cristo, ñati nu lubii tyiquee, la cui' ñi'yā laca lo'o sca nu cuna'q cuañi' nu caja clyo'o lo'o sca ti nu qui'yu ji'i; ³ ndube tsa ti' na' si quiñu'u chca cresiya ji'i mā. Tya sa'ní ni, cua nguñilo'o nu cuaña ji'i Eva, cha' tajual' tsa nchcui' nu xña'q bi'. Pana ná nti' na' cha' quiñu'u cha' ji'i mā lo'o Cristo jua'q, ná nti' na' cha' ñilo'o nu xña'q ji'i mā xqui'ya xa' ñati; juani tso'o tsa cha' tyucui tyiquee mā cua ngusñi mā cha' ji'i ycui' Cristo. ⁴ Ngujui cha' jna' cha' ndi'yā ndu'ni mā: tso'o tsa nchcui' mā lo'o cua ña'q ca ñati nu lijyā ca slo mā, masi xa' ña'q cha' nu nda ngu' cuentya ji'i Jesús, masi ná stu'ba cha' nu nda ngu'

bi' lo'o cha' nu cua nda ya lo'o mā tya clyo la. La cui' jua'a nduna mā chaca cha', pana si'i cha' tso'o ji'i Jesús nu ndu'ni lyaá ji'na ji'i nu cuxi nu cua nchcui' ya lo'o mā laca bi'. Bi' cha' laca cha' chaca xtyi'i ndyu'ú ne' cresiya ji'i mā juani, nga'aa si'i Xtyi'i y cui' Ndyosi laca bi'.⁵ Ni si'i na cuxi la laca cha' nu nchcui' na', si'i na tso'o la cha' nu nchcui' nu xa' ñati bi'; nti' mā jua'a, masi cua nguñilo'o ngu' ji'i mā lo'o nchcui' ngu' cha' laca ngu' cña ji'i Cristo.⁶ Masi ná nchca 'na chcui' liñi na' lo'o ñati, nti' mā, pana ndye cha' ngua tsa'a tso'o na' cha' ji'i Jesús bi'; lo'o jua'a jlo ti' mā cha' chañi tsa cha' nu nchcui' na' re, cha' tyuu quiya' cua na'a mā 'na, lcaa ca cha' nu cua ngua 'na.

⁷ Ná ngusñi na' caya' ji'i mā tsiya' ti nu lo'o ndi'i na' ngulu'u na' cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi ji'i mā. Cua ntaja'a na' li' cha' caca ti'í la na' xqui'ya cu'mā, cha' caja ñi'yā caca tso'o la tyiquee y cui' cu'mā. ¿Ha ná tso'o cha' ngua'ni na' jua'a, nti' cu'mā? ⁸ Ca ta'a taju ngu' tya'a na nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo xa' quichi ni, bi' laca ngu' nu nxtyucua 'na lo'o cñi tyucui tyempo lo'o ngua'ni na' cña ca su ndi'i cu'mā; ná ngusñi ti na' caya' ji'i ngu' bi', cha' jua'a ngua nxtyucua na' ji'i mā li!. ⁹ Tyucui tyempo nu lo'o nguti'i na' lo'o cu'mā, nu lo'o lyiji cñi 'na, li' ná ngüijña na' ji'i mā cha' xtyucua mā xi 'na; nu ngu' ca tyi Macedonia,

tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, cua yaa yalo'o ngu' bi' lcaa na nu nguliji ti xi 'na. Jua'a ngua'ni na' nu ngua li', cha' ná ta na' quiña'a tsa cña ji'i cu'mā, ngua ti' na'. La cui' jua'a tya cua'ni la na' tyempo nde loo la, nti' na'.¹⁰ Tso'o la nti' na' cha' ndyaca jna' jua'a. Bi' cha' juani macala su tya'a na' tyucui loyuu su cuentya Grecia, nga'aa nti' na' cha' ta ngu' caya' 'na; cua jlo ti' mā cha' chañi tsa cha' nu nchcui' na' re, xqui'ya cha' laca na' ñati ji'i Cristo.¹¹ Si'i xqui'ya cha' ná ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i mā, bi' cha' nchcui' na' jua'a; cua jlo ti' y cui' Ndyosi cha' tso'o tsa nti' na' ña'a na' ji'i cu'mā.

¹² Lo'o jua'a tya cua'ni la na' ña'a nu ndu'ni ti na' juani, cha' jua'a ná caca chcui' lye nu xa' ñati bi' ji'i ya, lo'o ñacui ngu' cha' ndyu'ni ya cña ñi'yā nu ndu'ni y cui' ngu'.¹³ Ná chañi cha' ndyu'ni ngu' bi' cña ji'i Cristo; na cuiñi ti ngu' bi', quiña'a tsa cha' cuiñi nda ngu' bi' lo'o ñati macala su ndya'a ngu'. Xa' ña'a xi ndu'ni loo ngu' bi', cha' ñilo'o ngu' ji'i xa' ñati cha' laca ngu' bi' ñati tso'o, cha' ñati nu ndyu'ni cña ji'i Cristo laca ngu' bi'.¹⁴ Ná tlyu cña laca cha' ndu'ni ngu' bi' jua'a, cha' lo'o nu xña'a nu naa Satanás taca ji'i ñilo'o ji'i ñati, nu lo'o xa' ña'a cua'ni loo yu ña'a cuayá' nu ca ti' ngu' cha' laca yu sca xcä nu ndyu'u tucua lo'o xee ji'i y cui' Ndyosi; pana ná chañi laca cha' bi'.¹⁵ La cui' jua'a lo'o ngu' nu ndyu'ni

cña cuentya ji'í nu xña'a bi'; ná tlyu cña cha' cua'ni ngu' cha' xa' ña'a loo ngu', ña'a cuayá' nu ñilo'o ngu' bi' ji'í xa' la ñati cha' cña ji'í y cui' Ndyosi laca nu ndyu'ni ngu' bi'. Pana nu lo'o tyalaa hora cha' caca cuayá' ji'í ngu' lo'o y cui' Ndyosi, li' chcubé' ngu' bi' ñi'ya nu nga'a cha' tyacua ji'í ngu' xqui'ya cña cuxi nu cua ngua'ni ngu' lo'o yaña ngu' chalyuu.

*Cha' ti'í nu cua ngujui ji'í
Pablo lcaa su nguta'a yu*

¹⁶ Chaca quiya' chcui' na' lo'o ma, cha' ná nga'a cha' chcui' ma cha' nu tonto ti laca na'. Masi jua'a nti' ma, cha' tonto laca na', pana ta ma xi chacuayá'na chcui' na' xi ji'í lcaa cha' nu cua ngua 'na. ¹⁷ Ná ndiya ti' na' cha' nchcui' na' ji'í cha' bi', cha' si'i cha' nu cua nda y cui' Ndyosi cha' chcui' na' lo'o ñati laca cha' bi', nti' na'. Chañi cha' tonto tsa na', nti' na', si lye tsa chcui' na' cha' ji'í y cui' ca na'. ¹⁸ Pana ná ndube ti' na', chcui' na' xi juani, cha' ntsu'u tsa ngu' nu jua'a nchcui' tsa ngu' cha' caca chi la loo y cui' ca ngu', nti' ngu'; bi' cha' lo'o na' ntsu'u chacuayá' chcui' na' xi, nti' na'. ¹⁹ Nu cu'ma nchca tsa ji'í ma! Bi' cha' tso'o tsa ndalo tyiquee ma ji'í ngu' nu tonto ti ndu'ni. ²⁰ Na ndalo tsa tyiquee ma ji'í lcaa ngu' tonto bi', masi lye tsa nclyo ngu' cña ji'í ma, masi ndyu'ni ngu' ngana ji'í ma, masi ndat-saa tsa ngu' ji'í ma cha' cua'ni ma cha' cuxi, masi ndu'ni tyucuaa tsa ti' ngu' lo'o ma,

masi lu'ba ti ntyiji'í ngu' saca' ma; cua ndalo tsa tyiquee ma ji'í ngu' bi'. ²¹ Lo'o li' nacui ma cha' ná ngulo tso'o ya cña ji'í ma. Chañi cha' ná ngua'ni tyala ya ji'í cu'ma ñi'ya nu ndyu'ni nu ñati bi'!!

Tso'o lacua, chcui' na' xi cha' ji'í y cui' ca ti na', masi cha' tonto ti ndyu'ni na' jua'a; si'i ngu' bi' ti nu ntsu'u chacuayá' chcui' ngu' ji'í y cui' ca ngu'!. ²² Laca na' ngu' hebreo stu'ba ti lo'o ngu' bi'; jua'a laca na' ngu' Israel stu'ba ti lo'o ngu' bi', cha' jua'a ndyu'u cha' jna' lo'o jyo'o Abraham stu'ba ti lo'o ngu' bi'!. ²³ Nacui ngu' bi', cha' cña ji'í Cristo ndyu'ni ngu'; la cui' cña bi' ndyu'ni na'. Masi tonto ti nchcui' na', pana tso'o la cña nu ndyu'ni na' que cña nu ndyu'ni ngu' bi'; lye la ngua'ni na' cña, lu'ba la ngusu'ba ngu' 'na ne' chcua, tyuu tsa quiya' cua ngujui'í ngu' juata hichu' na', lu'ba ti ndyaca cha' cua cajaa ti na' xqui'ya Cristo.

²⁴ Calaa tyii ntucua caa quiya' ndya'ni ngu' cuxi cuentya ji'í ngu' judío ni, lo'o jua'a ca'yu quiya' ngujui'í ngu' judío 'na tsa lo cua quiya'; ²⁵ jua'a sna quiya' ngujui'í ngu' romano yaca hichu' na', lo'o jua'a tsaca quiya' ngu' ngu' quee 'na cha' ngua ti' ngu' cujuui ngu' 'na. Sna quiya' ngua cuxi ji'í yaca ni'í su ndya'a na', ngüilyu'u bi' nde ne' hitya; lo'o jua'a sna quiya' ngua cha' ndyanu na' nchcuatya ti na' lo hitya sca

tsaq lo'o sca talya. ²⁶ Quiñaq tsa se'i ndya'a na' tyucuij su caca cuxi 'na nquicha': ntsu'u hora ndyacua na' cla'be sta'a lo'o ndyaluu bi'; la cui' jua'a ntsu'u tsa ñati cuaana tyucuij; masi ngu' judío tya'a na', masi ngu' xa' tsu', ngua ti' ngu' cua'ni cuxi ngu' lo'o na'; la cui' jua'a masi ndya'a na' nde quichi tonu, masi ndya'a na' nde ne' quixi', masi ndya'a na' nde lo tyujo'o, ntsu'u tsa cha' cuxi nu ndyacua 'na; lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu stu'ba ndya'a lo'o ñati ji'i Jesucristo, pana cha' cuiñi ndyu'ni ngu' bi', cuxi ti ngulacua ti' ngu' ña'a ngu' 'na. ²⁷ Tucui tsa cña nu ndyacua 'na, ti'í tsa cña ndyacua 'na ca su ndya'a na', ña'a cuaya' tyuú tsa quiya' ná ngua caja' na'; ntsu'u quiya' ntyute' na', jua'a ntsu'u quiya' nguityi na' hitya, lo'o jua'a ntsu'u tsaq nu ná ngujui tsiya' ti na cacu na', ntsu'u tsaq lo'o lye tsa nchca tlyá' na', la cui' jua'a ná ngujui late' cacu' na'. Lcaa cha' bi' ndyacua 'na ca su ndya'a na'.

²⁸ Lo'o jua'a tya ntsu'u la xi xa' la cha' 'na; lcaa tsaq ndube tsa ti' na' ñi'yä ndyaca ji'i lcaa taju ñati nu cuentya ji'i Cristo ca xa' quichi, lye tsa nclyacua ti' na' ne' cresiya jna' lo'o ndyi'u ti' na' ji'i ngu' bi!. ²⁹ Lo'o ná ndyiji juersa ji'i scaa ngu' bi', li' caca ñu'u ti' na' cuentya ji'i ngu' bi'; lo'o ndyacua qui'ya ji'i scaa ngu' bi', la cui' jua'a na', xñi'i tsa ti' na' li!. ³⁰ Laja lo'o nchcui'

ti na', tso'o si chcui' na' ji'i lcaa cha' nu ná nda chacuayá' cha' caja juersa jna' su ntucua ycui'ti na'. ³¹ Ycui' Ndyosi Sti Jesucristo nu Xu'na na ni, tyucui tyempo nga'a cha' cua'ni tlyu na ji'i Ni: la cui' Ni jlo ti' Ni cha' si'i cha' cuiñi laca nu nda na' lo'o cu'mä. ³² Ndi'yä cha' ngua 'na lo'o ngutil'i na' ca quichi Damasco: Nu laca xu'na quichi ca jua, cuentya ji'i rey Aretas laca yu cña; lo'o jua'a ngulo yu bi' cña ji'i ngu' policia cha' tsatu' ngu' to' lo'o quichi bi' cha' tejeya' ngu' 'na, cha' tyaa lo'o ngu' 'na nde ne' chcuá li!. ³³ Pana xa' tyucuij ngusñi na' nguta'a na' li'; yaä lo'o ngu' tya'a na sca chcubi, cha' chca'a na' nde ne' chcubi bi', lo'o li'ngusu'ba ngu' 'na toni'i ventana cha' ngua'ya ti'í na' nde chü' lo'o quichi bi' nde liya'. Jua'a ngua, bi' cha' laca cha' ngulaá na' ji'i xu'na quichi bi'.

12

*Ngulu'uloo ycui' Ndyosi ji'i
Pablo laja xcalá yu*

¹ Tya nti' cha' chcui' na' la xi cha' ji'i ycui' ca ti na', masi ná tso'o chcui' na' jua'a lo'o xa' ñati. Juani ta na' sca cha' lo'o mä ñi'yä nu cua nchcui' xcalá na' tsaca quiya'. Laja xcalá ti na', li'ngulu'uloo ycui' nu Xu'na na 'na, lo'o jua'a nda Ni sca cha' lo'o na' li!. ² Sca ñati nu cua ngusñi cha' ji'i Cristo laca na'; nu juani cua ntsu'u tii jlyacua yija tya lo'o ngua ti' na' cha'

ya_q y cui' Ndyosi ya_q qui'ya Ni'na, cha' li' ndya'a_q ca chaca chalyuu nde cu_q la, ca su ntucua y cui' Ndyosi. Nga'aa jlo ti' na' si chañi cha' ndya'a_q na' ca ndacua, si laja xcalá ti na' ngulu'uloo ti cha' bi' na; sca ti y cui' Ndyosi jlo ti'. ³ Chaca quiya' chcui' na' lo'o cu'm_q cha' ná jlo ti' na' si chañi cha' ndyaa lo'o lye y cui' Ndyosi 'na ca chalyuu bi' su tso'o tsa ña_q lcaa na, si na nchcuilo'o ti 'na cha' ndya'a_q na' ca bi'; sca ti y cui' Ndyosi jlo ti'. ⁴ Ca bi' cua ndyuna na' quiña'a_q tsa cha'; cua ntsu'u tsa cha' nu ná nchca chcui' na' ji'i, jua'a_q ná caja ñi'y_q chcui' ñati chalyuu ji'i cha' bi' tsiya' ti. ⁵ Pana tso'o si chcui' na' xi'l_o' ma, cha' jua'a_q ngua'na tya li'; ná tso'o chcui' na' xa' la cha' cuentya ji'i y cui' ca na', sca ti si chcui' la na' xi ji'i scaa cha' nu ná nda chacuayá' 'na cha' caja juersa 'na su ntucua na' y cui' ti na!. ⁶ Ni si'i na tonto laca na' cha' nchcui' tsa na' ji'i y cui' ca ti na' jua'a_q, cha' liñi laca nu nda na' lo'o ma juani. Pana nga'aa nti' na' chcui' na' quiña'a_q la cha' lo'o ma juani, cha' ná nti' na' cha' cua'ni chi ngu' loo na' si bilya ña_q ngu' ñi'y_q ndyu'ni na', si bilya cuna ngu' cha' nu nda na'; tsa ña_q cuayá' nu ndyu-loo ti ngu' na, jua'a_q ti taca cua'ni chi ngu' loo na' nti' na'.

⁷ Lo'o li' nda y cui' Ndyosi chacuayá' cha' caja xi cha' chcube' na', cha' ná lye tsa caca tyucuaa ti' na' lo'o ñati xqui'ya cha' tlyu ca nde cua nu cua na_q na' laja xcalá;

nda Ni sca lo quicha 'na nu ti'i tsa ndyu'ni lo'o na'. Lo'o jua'a_q laca bi' ñi'y_q laca lo'o ntsu'u na ya' nu xña'a_q nchcube' ji'na, cha' ti'i tsa ndyu'ni quicha bi' lo'o na', cha' ná caca tyucuaa ti' na' lo'o xa' ñati. ⁸ Cua ndya'a sna quiya' nchcui' na' lo'o y cui' Ndyosi; tya'na tsa nchcui' na' lo'o Ni cuentya ji'i quicha bi' cha' tyu'utsu' bi' jna'. ⁹ Pana ndi'y_q nacui Ni 'na li': "Tsa bi' ti cha' nga'a_q cha' tyi'u ti' nu'u, cha' xcui' cha' tso'o ndu'ni na' lo'o nu'u jua'a_q ti. Lye la caca cua'ni na' cña xqui'ya nu'u, nu lo'o ná quiña'a_q tsa juersa ntsu'u ji'i y cui' ca nu'u", nacui Ni jna'. Bi' cha' juani tso'o tsa nti' na' masi ná ndyiji juersa 'na, cha' li' taca tyanu juersa ji'i y cui' Cristo ne' cresiya 'na. ¹⁰ Tso'o nti' na' lacua, masi ná ntsu'u juersa 'na tsiya' ti, masi quiña'a_q tsa cha' ti'i nchcui' ngu' jna', masi ti'i tsa na', masi lya' tsa ti' ngu' 'na, masi tucui tsa laca cña su ndya'a_q na' cuentya ji'i Cristo; la cui' tyempo lo'o ná nchca 'na tsiya' ti, la cui' hora bi' tso'o tsa ndyiji juersa 'na xqui'ya Cristo.

Ndube tsa ti' Pablo ñi'y_q ndyaca ji'i ngu' Corinto nu ngusñi cha'ji'i Cristo

¹¹ Cu'm_q ngua'ni ma lo'o na' cha' nchcui' na' cha' tonto re, pana cu'm_q laca nu nga'a_q cha' chcui' tso'o ma 'na nquicha'. Masi ná sca cha' ndyaca 'na tsiya' ti, si'i na xti la cña nchca 'na lo'o quiña'a_q la cña nchca ji'i nu

ngu' cuiñi bi', masi tyaca'a tsa ndyu'ni ma ji'i ngu'; si'i jua'a ndyu'u cha'. ¹² Cua ndalo tsa na' laja lcaa cha' cuxi nu ngua 'na, cha' ndyu'ni na' cña nu cua nda nu Xu'na na 'na, cha' ndu na' nchcui' na' lo'o cu'ma. Cua jlo ti' ma cha' ycui' Ndyosi laca nu cua nda cña bi' na nu lo'o cua na' a ma cha' tlyu nu cua ngua'ni Ni ca slo ma xqui'ya na', cha' jua'a cube la ti' ma ji'i ycui' Ndyosi. Ná nchca cua'ni ñati chalyuu cña bi' jua'a ti. ¹³ Tsa bi' ti cha', ná ngüijña na' ji'i cu'ma cha' xtyucua ma 'na, bi' cha' nti' ma cha' chii nti' na' ña'a na' ji'i cu'ma; tso'o la ndu'ni na' lo'o ngu' xa' quichi, nti' ma. Tyu'u xi cha' clyu ti' ji'i ma lo'o na' lacua, cha' ná ndijña na' cha' bi' ji'i cu'ma.

¹⁴ Cua tyaq ti na' ca su ndi'i ma chaca quiya!. Cua tya'a ti sna quiya' cha' caq na' slo ma juani, lo'o ña'a ti ná lijy na' cha' culo na' sca cña tlyu ji'i cu'ma. Sca ti nti' na' cha' caca ma ñati ji'i ycui' Ndyosi, ná nti' na' cha' jña na' cñi ji'i ma. Ni'yä nti' na ni, si ntsu'u sñi' na, ycui' ti na ta na caya' lo na laca nu lyiji ji'i sñi' na; si'i sñi' na nu ta caya' lo ycui' na. ¹⁵ Lo'o jua'a na', tso'o tsa nti' na' masi culiji na' lcaa na nu ntsu'u xi 'na, masi tye juersa ji'i ycui' na' tsiya' ti, cha' caja ñi'yä xtyucua na' xi ji'i cu'ma. Bi' cha' ná tso'o laca si xti ti ntsu'u tyiquee ma ña'a ma 'na, masi tso'o la ntsu'u tyiquee na' ña'aa ji'i cu'ma.

¹⁶ Ná quiña'a tsa cñi nguliji ma lo na' li'; pana ña'a ti tya

ntsu'u xi ngu' tya'a ma nu nchcui' cha' cua nguñilo'o na' ji'i ma cha' cua'ni na' ngana ji'i ma. ¹⁷ ¿Ni'yä jua'a? Ná nda na' ñati lijy ca slo ma cha' cua'ni ngu' ngana ji'i ma cuentya 'na, si'i jua'a nti' na'. ¹⁸ Chañi cha' nchcui' na' lo'o yu Tito bi', cha' tsubi' ti tsaa yu ca su ndi'i ma; ndyaa yu lo'o chaca yu tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús bi' li'. Pana si'i Tito laca nu ngua'ni ngana ji'i ma; sca ti cuayá' ndyu'ni yu cña ñi'yä nu ndyu'ni na' cña, sca ti cha' ntsu'u tyiquee tyucaa ya.

¹⁹ Ni si'i xcui' na cua nti' ya cha' tyu'u lubii cha' ji'i ya lo'o cu'ma; laca cha' ndube ti' ya cha' ña'a ycui' Ndyosi ji'i ya, bi' cha' tsa lo cua ti cha' nchcui' ya, tsa ña'a cha' nu nti' ycui' Cristo cha' chcui' ya lo'o cu'ma. La cui' jua'a lcaa cña nu ndyu'ni ya, na xtyucua ya ji'i ma laca cña bi', cha' ntsu'u tsa tyiquee ya ña'a ya ji'i cu'ma tya'a tso'o na. ²⁰ Quiña'a xi nclyacua ti' na' xqui'ya cu'ma juani. Lo'o tyalaa na' ca su ndi'i ma, si quiye cha' 'na lo'o ma cha' xa' ña'a ndu'ni ma, nga'aa si'i ñi'yä nu ngulu'u na' ji'i ma tya clyo, ¿ñi'yä cua'ni ta na' lo'o ma li'? Ca cuayá' ti' ma cha' taca cua'ni tyala na' xi lo'o ma li', masi ná ndiya ti' ma cha' cua'ni na' jua'a. Ndube ti' na' cha' tya ntsu'u xi ngu' tya'a ma nu ña'a ti nxuñ tya'a ngu', nu ti' tsa ti' ngu' ña'a ji'i tya'a ngu', nu ñasi' tsa ngu' ña'a ji'i tya'a ngu', nu sca ti ji'i

y cui' ca ngu' ndube ti' ngu'; lo'o jua'a nchcui' ca'a ti ngu' ji'i tya'a ngu', cuentyu tsa ti' ngu' lo'o tya'a ngu', ntyucuaa tsa ti' ngu' ndyu'ni ngu' lo'o tya'a ngu'. Lcaa lo cha' cuxi bi' ndyu'ni ngu' cha' ná ndube ti' ngu' tsiya' ti. ²¹ Nu lo'o tyalaa na' chaca quiya' ca slo mä juani ti, si quiye cha' jna' cha' jua'a ndu'ni mä, ná tyiquee' quiña'a tsa cha' tyuju'u ti' caca 'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi nu laca Xu'na na', nu lo'o ña'a na' ji'i cu'mä. Xi'ya tsa na' li', ña'a cuayá' xñii hitya cloo na'; xi'ya na' xqui'ya ngu' nu ngua'ni cha' cuxi bi' tya tsubi' la, cha' bilya ca tyuju'u ti' ngu' bi' ji'i cha' suba' nu ngua'ni ngu', cha' ntsu'u tsa cha' cuxi nu ndyu'ni ngu' lo'o tya'a ngu', cha' ná lubii cresiya ji'i ngu' bi' tsiya' ti.

13

Liñi nchcui' Pablo lo'o ngu' lo'o ndye nguscua yu quityi

¹ Cua tya'a ti sna quiya' juani cha' caa na'a na' ji'i cu'mä. Ndi'ya cuan'i na juani: Xcui' nga'a cha' cuan'i cuayá' na ji'i ñati cuxi lo'o tucua sna tya'a ñati nu cua na'a ji'i cha' cuxi bi'. ² Bi' laca cha' nu nchcui' na' lo'o lcaa cu'mä ngu' Corinto nu cua ngusñi cha' ji'i Jesucristo, lo'o jua'a nchcui' na' lo'o cu'mä ngu' taju ji'i Jesús ca ndacua nu ngua'ni cha' cuxi tya tsubi' la. Nu lo'o ñaa na' nu ndyaca tyucuaa quiya' ni, cua laca nda na' cha' re lo'o cu'mä li', pana juani lo'o

ndi'i na' tyijyu', tya chaca quiya' chcui' na' cha' bi' lo'o mä, cha' ni sca ñati nu ndu'ni cha' cuxi ná nga'a cha' clyáa ngu' lo'o caa na' chaca quiya'; cua'ni cuayá' na' ji'i lcaa ngu' bi!. ³ Ca li' caca cuayá' ti' mä cha' y cui' Cristo laca nu nda cha' nu nchcui' na'; lo'o jua'a si'i na xti ti cña nchca ji'i Cristo lo'o xcube' Ni ji'i mä, masi lye tsa cua'ni Ni cña cha' chcube' mä li'. ⁴ Chañi tsa cha' ndye juersa ji'i Cristo nu lo'o ndyujuui ngu' ji'i, lo'o ngujui'i ca'a ngu' ji'i lo crus; pana tlyu tsa cña ngua'ni y cui' Ndyosi cuentya ji'i yu, bi' cha' laca cha' ña'a ti tya lu'ú yu juani. Ñi'ya nti' Cristo, cha' ná nguxlyú cha' hichu' ñati nu ndyujuui ji'i, la cui' jua'a cuare, si'i na lye tsa nclyo ya cña ji'i cu'mä nquicha'; pana juani caca cuayá' ti' mä cha' ña'a ti tya lu'ú ya xi, cha' la cui' chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi ndya'a lo'o ya lijya ya, la cui' tya'a chacuayá' nu ntsu'u ji'i Cristo.

⁵ Cua'ni cuayá' mä ji'i y cui' ca mä lacua, cha' ca cuayá' ti' mä si chañi cha' tya ndyanu tyucui cha' ji'i Jesucristo ne' cresiya ji'i mä. Nga'a cha' tyi'u ti' mä cha' ndyanu Xtyi'i Jesucristo ne' cresiya ji'i sa scaa mä; sca ti si cua ngunu'u cresiya ji'i mä lo'o y cui' Ndyosi tsiya' ti, nga'aa tyanu Ni lo'o mä li!. ⁶ Lo'o jua'a nti' na' cha' caca cuayá' ti' mä cha' ji'i cuare, cha' si'i na ngunu'u cresiya ji'i ya lo'o Ni. ⁷ Lu'ba ti ndijña ya

cha' ji'i y cui' Ndyosi, cha' ná ta Ni chacuayá' cha' cua'ni mä xa' la cha' cuxi; na cua nti' ya cha' xtyucua Ni ji'i mä cha' tso'o ti caca tyiquee mä. Ná ndube ti' ya, masi ñacui' ngu' cha' ná nchca ji'i ya tsiya' ti. ⁸ Ná ntsu'u cha' cua'ni tyaala ya lo'o mä si ña'a ti tya ndyanu tso'o cha' ne' cresiya ji'i mä, nu cha' ji'i Jesús nu cua ngusñi mä; pana si ndyu'ni ñu'u ca mä ji'i nu cha' ji'i Jesús bi', li' cua'ni tyaala ya lo'o mä. ⁹ Si tso'o tsa ndyanu tachaa cha' ji'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i mä, tso'o tsa nti' ya li', masi xti ti cha' nchca ji'i y cui' Ndyosi cuentya ji'i cu'mä lacua, cha' jua'a caca tyucui la ti' tyiquee mä ña'a mä ji'i y cui' Ndyosi. ¹⁰ Lo'o jua'a nscua na' quityi re, masi tyijyu' tsa ndi'i na' cuentya ji'i cu'mä, cha' ná caca tyaala na' lo'o cu'mä nu lo'o cua ndyalaa na' ca quichí tyi mä. Chañi cha' cua nda y cui' nu Xu'na na chacuayá' 'na, pana ndi'yä ndyu'u cha' bi': cua'ni na' cha' caja ñi'yä tyanu tachaa la cha' bi' ne' cresiya ji'i mä; ná ntsu'u chacuayá' 'na cha' cua'ni ñu'u lyiji na' ji'i cu'mä.

¹¹ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesucristo, chcui' salya' na' lo'o mä juani, nu lo'o cua tye ti xcua se'j cha' nscua na' lo quityi re. Cua'ni lyiji mä ñi'yä nu nga'a cha' cua'ni mä cha' laca mä ñati ji'i y cui' Ndyosi. Cua'a jyaca mä ji'i lcaa cha' nu nda na' lo quityi re. Cua'ni mä cha'

caca stu'ba tyiquee mä lo'o xa' ñati tya'a mä. Tso'o ti tyi'i mä lo'o lcaa ñati. Lo'o li' la cui' y cui' Ndyosi laca nu tyi'i lo'o mä lcaa tsä; ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'ná, lo'o jua'a ndu'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee na. ¹² Chcuicha' mä ji'i tya'a mä tyucui tyiquee mä, quityi mä ji'i tya'a mä chacuayá' ji'i Cristo. ¹³ Lcaa ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i y cui' Ndyosi ca nde, cua nti' ngu' ta ngu' xlyo ni'i ji'i lcaa ngu' tya'a mä nu ndi'i cajua.

¹⁴ Lo'o juani nti' tsa na' cha' ná tye cha' stu'ba cha' ji'i lcaa cu'mä cajua lo'o Jesucristo nu Xu'na na, la cui' Ni laca nu quiña'a tsa cha' tso'o ndu'ni lo'o na lcaa tsä. Jua'a nti' na' cha' lcaa tsä caca stu'ba cha' ji'i mä lo'o y cui' Ndyosi, la cui' Ni laca nu ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'ná. Jua'a nti' na' cha' tyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i mä, la cui' Ni laca nu ndu'ni cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'ná lo'o Ni, jua'a lo'o xa' la ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i y cui' Ndyosi. Jua'a caca cha' lacua.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde Galacia

¹ Pablo laca na' nu nscua quityi re. Cña 'na laca cha' tsa'a na' chcui' na' cha' ji'i Jesucristo lo'o lcaa ñati. Si'i ñati chalyuu ti laca nu cua nda cña bi' 'na, si'i ñati laca nu nguane 'na cha' cua'ni na' cña bi'; Jesucristo lo'o ycui' Ndyosi Sti Jesús, bi' laca nu cua nda cña bi' 'na. Ycui' Ndyosi ni, bi' laca nu ngua'ni cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o ngujuii yu. ² Lo'o na', lo'o lcaa tya'a ndi'i na' ca nde nu ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o Jesús, nscua ya quityi re cha' tsaa lcaa quichí tysi cu'maq ngu' gálatas, lcaa quichí su ntsu'u cu'maq taju ñati ji'i Jesucristo. ³ Nti' tsa na' cha' ña'a ti tya cua'ni ycui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i cresiya ji'i ma xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na. ⁴ La cui' Jesús laca nu nda ji'i ycui' ca lo'o ngujuii yu cha' cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'na, cha' jua'q cua'ni lyaá Ni ji'na nde chalyuu su ngunu'ú tsa tyiquee ñati xqui'ya cha' cuxi; ngulo ycui' Ndyosi Sti na cña ji'i Jesús, li' ngua'ni yu cña bi' cuentya ji'na. ⁵ Bi' cha' ná nga'q cha' tye tsq nu cua'ni

tlyu na ji'i ycui' Ndyosi. Jua'q caca cha' bi' lacua.

Nga'aa ntsu'u xa' la cha' nu taca cua'ni lyaá ji'i ñati ji'i nu cuxi

⁶ Ndube tsa ti' na' cha' yala ti nguta'achu' ma ji'i ycui' Ndyosi, masi ngusubi Ni ji'i ma xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee Cristo ña'a ji'na; ndube ti' na' cha' nduna ma chaca cha'nu si'i cha'ji'i ycui' Ndyosi laca, nu nacui ngu' cha' taca cua'ni lyaá ji'na ji'i nu cuxi. ⁷ Pana liñi la ñacui na cha' nga'aa ntsu'u xa' la cha' tso'o ji'i Jesucristo nu taca cua'ni lyaá ji'na. Ndi'ya ndyaca cha': Ntsu'u xi ñati nu ndyu'ni cha' quichí yaa cha' hique ma; cua nti' tsa ngu' bi', cha' xcutsa'q ngu' ñi'ya ntsu'u cha' ji'i Cristo. ⁸ Pana tlyu tsa qui'ya sta Ni ji'i ñati nu chcui' sca cha' cuiñi lo'o ma ñi'ya nu caca clyáa ma ji'i cha' cuxi, nu culu'u ji'i ma sca cha' nu si'i la cui' cha' liñi laca, nu si'i cha' nu cua nchcui' ya lo'o ma tya clyo. Lo'o cuare, sta ycui' Ndyosi qui'ya ji'i ya si xcutsa'q ya cha' nu cua nda ya lo'o ma; masi sca xcq nu ngutu'u ca slo ycui' Ndyosi laca nu chcui' cha' cuiñi jua'q, xcube' Ni ji'i, cha' tlyu tsa qui'ya laca bi'. ⁹ Jua'q ni na' ji'i ma tya tsubi' la, lo'o la cui' cha' laca nu ta na' lo'o ma chaca quiya' juani: Tlyu tsa cha' ti'i tyacua ji'i ñati si ta ngu' xa' la cha' lo'o ma, ñi'ya nu cua'ni ma cha' clyáa ma ji'i nu cuxi, nu si'i la cui' cha' nu cua ndyuna ma tya clyo.

10 Lo'o nacuï na' jua'q, si'i cha' ndyu'ni cña tsa ti' na' cha' caja ñatï 'na nu cua'ni chi loo na'. Tsa bi' ti cha' tso'o nti' na', si y cui' Ndyosi cua'ni chi Ni loo na'; si'i na cua nti' na' cha' tso'o ti chcui' ñatï jna'. Nga'aa caca cua'ni na' cña ji'lí Cristo, si xcui' cha' cua'ni tya'a na' lo'o ñatï ntsu'u tyiquee na'.

Ni'yä ngua cha' ngujui cña ji'lí Pablo

11 Cua nti' na' cha' caca cuayá' tso'o ti' mä cha' bi', cha' si'i sca cha' nu ngua'ya hique ti ñati laca cha' nu cua nda na' lo'o mä; cha' ji'lí Jesús laca bi', cha' nu nchcui' ñi'yä taca clyaa' mä ji'lí nu cuxi. 12 Si'i ñati laca nu nda cha' bi' lo'o na' tya clyo, ni sca ñati chalyuu ná ngulu'u cha' bi' 'na; y cui' Jesucristo ngulu'u loo yu 'na, y cui' bi' laca nu cua nda cha' bi' lo'o na' li'.

13 Cua jlo ti' mä ñi'yä nu ngua'ni na' nde chalyuu tya sa'ni la, ñi'yä ndaquiya' tsa na' ji'lí lcaa cña tacati nu ndu'ni ngu' judío tya'a ya. Cua jlo ti' mä cha' ti'lí tsa nguxcube' na' ji'lí lcaa ñati nu ntsu'u cha' ji'lí lo'o Jesucristo nu ngua li'; ngua ti' na' cua'ni tye na' ji'lí ñati bi' tsiya' ti.

14 Lye la ngua'ni na' lcaa cña tacati nu ndu'ni ngu' judío tya'a ya nu lo'o ndu'ni tlyu ya ji'lí y cui' Ndyosi. Xa' ngu' quichí tysi na' nu tya'a stu'ba ti na' lo'o, ná stu'ba ngua'ni ngu' ñi'yä nu ngua'ni na'; lye la ndaquiya' na' ji'lí lcaa lo cha' nu ntsu'u ji'lí ya, nu cua nda jyo'o cusu' lo'o ngu'

judío tya'a ya tya sa'ni la. 15 Pana yala la ngua'ni y cui' Ndyosi; masi bilya cala na' cua ngusubi Ni 'na cha' caca na' ñati ji'lí Ni, xqui'ya cha' jua'q ngua ti' y cui' Ni; na cua ngusubi Ni 'na xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'q Ni 'na. 16-17 Lo'o jua'q ngua'ni Ni cha' ndyuloo na' ji'lí Jesús, nu sca ti Sñi' y cui' Ni, cha' li' nchca 'na ta na' cha' ji'lí Ni lo'o lcaa cu'mä, ñati nu ndi'lí xa' tsu'. Li' ndacha' na' ji'lí lcaa mä cha' xqui'ya Jesús taca clyaa' mä ji'lí cha' cuxi nu ntsu'u ji'lí mä. Nu lo'o ngusñi ca ti na' cha' bi', li' hora ti ndu'u na' nguta'q na' nde loyuu su naa Arabia; ca bi' nguti'j na' y cui' ti na'. Ná nguta'q na' ndyaana na' sca cuij nu ta sca ñati lo'o na'; la cui' ti jua'q ná nguta'q na' nde quichí Jerusalén cha' chcui' na' lo'o ngu' tya'a ndyu'ni na' cña nu ndi'lí nde jua, masi cua nda ngu' bi' cha' ji'lí Jesús lo'o ñati clyo la, nu lo'o tya lyiji cuna na' cha' bi'. Pana nguta'q na' nde Arabia, lo'o tiya' la li' nguxtyuu na' nguta'q na' nde quichí Damasco.

18 Nga'aa ndya'a na' nde Jerusalén li'; pana ca lo'o ndu'u scua sna yija, li' nguta'q na' nde jua. Lo'o li' ndyuloo na' ji'lí Pedro, nguti'j na' ti'ñu tsä lo'o yu li'. 19 Ná na'q na' ji'lí xa' tya'a ngu' nu ngua tsa'q ji'lí Cristo tya clyo ca bi'; sca ti yu Jacobo tya'a Jesús nu Xu'na na, bi' nu cua na'q na' ji'lí. 20 Chacuayá' ji'lí y cui' Ndyosi, liñi tsa cha' nu

nscua na' lo quityi re; ni sca cha' cuiñi ná nscua na' tsiya' ti re.

²¹Tiya' la li' nguta'a na' nde loyuu su cuentya Siria, jua'a nde loyuu su cuentya Cilicia. ²²Pana nu xa' la taju ñati tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesucristo nu ndi'i quichí su cuentya Judea, tya lyiji tyuloo ngu' bi' 'na nu ngua li'. ²³Pana cua ndyuna ngu' cha' 'na lo'o nchcui' ñati 'na ndi'ya: "Nu ñati nu ngua ti' cua'ni tye ji'na bi', juani cua nguxcutsa'a Ni cresiya ji'i yu, cha' cua ntsu'u cha' ji'i yu lo'o Jesús", nacui ngu' ji'i tya'a ngu'. "Juani ndya'a yu nda yu cha' lo'o xa' la ñati, cha' lo'o ñati bi' caca xñi ngu' cha' ji'i Jesús", nacui ngu'. ²⁴Lo'o li' nguxana ngua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya na'.

2

Nu xa' la tya'a ñati nde Jerusalén ntucuá ngu' cha' nu nchcui' Pablo

¹Cua ndya'a tii jlyacua yija, li' xa' ndya'a nde Jerusalén chaca quiya'; lo'o Bernabé ndya'a, lo'o jua'a ndyaa lo'o ya ji'i Tito. ²Ndyaa ya Jerusalén, xqui'ya cha' cua ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ngua'ya sca cha' hique na' cha' tyaa ya; bi' cha' lo'o cua ndyalaa ya quichí bi', li' ndya'a ca su ntucua ngu' ycui' ti ngu', nchcui' na' lo'o ngu' nu laca loo la ji'i taju tya'a ñati ji'i Cristo quichí bi'. Li' ndacha' na' ji'i ngu' bi', nchcui' na' ni cha' nu nda na' lo'o ngu' xa' tsu' cuentya

ji'i Cristo, cha' ngua'ni lyaá Cristo ji'na ji'i nu cuxi. Jua'a nchcui' na' lo'o ngu' bi', xqui'ya cha' ná nti' na' cha' culacua cuxi ti' ngu' bi' ña'a ngu' jna'; ná nti' na' cha' chcui' ngu' cha' ná tso'o laca cha' nu nda na' lo'o cu'ma ngu' xa' tsu' tya tsubi' la, masi chcui' ngu' cha' ná tso'o ndu'ni na' juani. ³Lo'o jua'a yu Tito tya'a ndya'a na' ni, ná nchcui' ngu' lo'o yu cha' si'yu quiji yu cha' culacua yu ñi'ya ndu'ni ngu' judío, masi ngu' xa' tsu' laca yu. ⁴Pana ngulaa xi xa' la ñati slo ya li', ngu' nu cuiñi ti nchcui' cha' ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o Cristo; na ndu'ni ti ngu' cha' tya'a na laca ngu' bi'. Cuaana ti nguti'i ngu' bi' laja lcaa tya'a na cha' ña'a cuayá' ngu' bi' ji'i ya, si culacua yu' nu ndya'a lo'o ya, si ná culacua yu'. Ngua ti' ngu' bi' tacu' cha' tso'o ji'i Jesús lo'o na, cha' ná ndiya ti' ngu' cha' tso'o ndi'i tyiquee na chalyuu xqui'ya Jesús; ngua ti' ngu' bi' tatsaa ngu' ji'na cha' cua'ni na lcaa lo cña nu ngulo jyo'o cusu' ji'i ngu' judío tya'a ya. ⁵Pana ná ndaquiya' ya ji'i cha' nu nchcui' ngu' bi' tsiya' ti. Ngua ti' ya cha' ná chcuna' tsiya' ti ni sca cha' liñi nu cua nda Cristo lo'o na, nu lo'o cua ngua'ni lyaá yu ji'na; ngua ti' ya cha' tyanu tso'o lcaa cha' bi' ne' cresiya ji'i ma.

⁶Ná ndube ti' na' masi nacui' ngu' cha' tlyu tsa ñati laca nu ngu' nu laca loo ji'na bi'; jlo ti' na' cha' sca ti cuayá' laca lcaa na cuentya ji'i ycui'

Ndyosi. Pana masi loo laca
ngu' bi', ná ngulo ngu' bi'
cña jna' cha' culu'u na' xa' la
cha' ji'i cu'maq ngu' xa' tsu'.

⁷ Ndi'ya ngua: ngutucuá ngu'
bi' ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o
ngu'; cua ngüiñi cha' ji'i ngu'
bi' lo'o na' li'; cua ngua cuayá'
ti' ngu' cha' cua nda ycui'
Ndyosi cña 'na cha' tsa'a ta
na' cha' ji'i Ni lo'o cu'maq ngu'
xa' tsu', ñi'ya taca clyáá ma ji'i
nu cuxi. Lo'o jua'a nacui' ngu'
cha' cua nda Ni la cui' cña ji'i
nu Pedro bi', cha' chcui' yu
cha' tso'o bi' lo'o ngu' judío.
⁸ La cui' ycui' Ndyosi nu nda
ji'i Pedro ndyaa nclyu'u yu
cha' ji'i Niji'i ngu' judío, la cui'
ycui' Ndyosi bi' laca nu cua
nda Ni 'na ndya'a na' nclyu'u
na' cha' tso'o bi' ji'i ngu' xa'
tsu'.

⁹ Bi' cha' ngutucuá ngu'
cña 'na, nu Jacobo lo'o Pedro
lo'o Juan bi', la cui' ngu' nu
laca loo ji'i ngu' ty'a'a ngusñi
na cha' ji'i Cristo. Stu'ba ti
nchcui' ngu' bi', cha' tso'o tsa
ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o na'
nu lo'o nda Ni cña bi' 'na.
Li' ngusñi ya' ty'a'a ya lo'o
ngu' bi', na' lo'o Bernabé, cha'
caca cuayá' ti' ya cha' tso'o ti
nti' ngu' ñi'a'ngu' ji'i ya, cha'
stu'ba ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o
ya, cha' ty'a tsaa la ya quichi
tyi'ngu' xa' tsu'. Tyanu ycui'
ngu' bi' ca su ndi'tya'a ya, nu
ngu' judío bi' li'. ¹⁰ Tsa bi' ti
cha' nchcui' ngu' lo'o ya, nu
ngüiñi'ngu' ji'i ya cha' lcaa
tyempo tyi'u ti' na na laca nu
lyiji ji'i nu ngu' ti'i ty'a'a na
nu ndyanu nde Judea. Bi'
laca nu ndyu'ni cña ti' na' cha'

cua'ni na'.

*Lye xinchcui' Pablo lo'o Pe-
dro nde quichi Antioquia*

¹¹ Lo'o li' ndyalaa Pedro
nde quichi Antioquia, ca su
ndi'i na'. Tiya' la li' ndya'a
na' slo yu, ngua'a na' ji'i
yu xqui'ya cha' cua ntsu'u
sca cha' cuxi nu ndyu'ni yu.

¹² Ndi'ya ngua cha' bi': Nu
lo'o ndyalaa ca ti yu, ná ngua
tyuju'u ti' yu; ndyacu yu lo'o
ngu' ty'a'a na ca bi', masi ngu'
xa' tsu' laca ngu'. Pana nu
lo'o ndyalaa xi xa' la ty'a'a
ngu' judío nu nda Jacobo
ji'i lijyä, li' nguta'qachü' yu;
nga'aa ntaja'a cacu yu lo'o
ngu' xa' tsu' bi' li'. Cua
ndyutsii yu si ña'a'ngu' judío
ty'a'a yu ji'i yu cha' ndyacu
yu lo'o ngu' xa' tsu' bi', cha'

ná ntsu'u chacuayá' ji'i ngu'
judío cha' cacu ngu' lo'o ngu'
xa' tsu', xqui'ya cha' ná lubii
ngu' xa' tsu' tsiya' ti ngua
ti'ngu' judío. ¹³ Lo'o li' la
cui' jua'a ngua'ni xa' la ngu'
judío ty'a'a ntsu'u cha' ji'na
lo'o Cristo, sca ti cuayá' siya'
tyiquee ngu' lo'o Pedro; lo'o
ycui' Bernabé ngua ti' yu
cua'ni yu ñi'ya nu ngua'ni
ngu' bi', cha' siya' tsa tyiquee
ngu'.

¹⁴ Pana nu lo'o ngua
cuayá' ti' na' cha' ná ndyu'ni
ngu' ñi'ya nu ndyu'u cha'
tso'o nu ngulu'u Cristo ji'na
cha' clyáá na ji'i nu cuxi, li'
nchcui' na' lo'o Pedro slo lcaa
ngu' nu ngusñi cha' ji'i Cristo
quichi bi'. Ndi'ya ni na' ji'i
yu li': "Ngu' judío laca nu'u",
nacui' na' ji'i Pedro bi'. "Tya
lo'o ndyalaa nu'u ca nde, cua

ngua'ni nu'u ñi'yä nu ndu'ni
ngu' xa' tsu' re, cha' tya'a na
laca ngu' cuentya ji'i Cristo;
ná ngua'ni nu'u ñi'yä nu
ndu'ni ngu' judío tya'a quichi
tyi na. Bi' cha' lacua, ná tso'o
si juani nti' nu'u cha' tatsaa
nu'u ji'i ngu' xa' tsu' re, cha'
cua'ni ngu' ñi'yä nu ndu'ni
ngu' judío." Jua'a nacui na' ji'i
yu.

*Stu'ba cha' laca ji'i ngu'
judío lo'o lcaa ñati chalyuu*

¹⁵ Nu cuare ni, ngu' judío
laca ya tya lo'o ngula ya
chalyuu nu ndaquiya' ji'i lcaa
cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o
ya; si'i na ndaquiya' ya ji'i
cua ña'a ca cha' cuxi ñi'yä
ndu'ni ngu' xa' tsu'. ¹⁶ Pana
jlo ti' ya cha' ná taca ca tso'o
cresiya ji'i ya cuentya ji'i y cui'
Ndyosi, masi ndu'ni ti ya
cua ña'a ca cña nu nda jyo'o
Moisés cha' cua'ni ya; sca ti si
jlya ti' ya ji'i cña nu ngua'ni
Jesucristo cuentya ji'na, li'
taca ca tso'o cresiya ji'i ya. Bi'
cha' lo'o cuare cua ngusñi ya
cha' ji'i Jesucristo, cha' taca
ca tso'o cresiya ji'i ya cuentya
ji'i y cui' Ni, cha' nu jlya ti ti' ya
ji'i Jesús, nga'aa si'i xqui'ya
cña nu ndyu'ni ya nu nda
jyo'o Moisés ji'i ya. Ni sca na
ná taca ji'na ca tso'o cresiya
ji'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi
xqui'ya cha' ndaquiya' ti na
sca cha' nu nda jyo'o cusu'
lo'o na.

¹⁷ Tso'o lacua. Masi ngu'
judío laca ya, cua jlo ti' ya cha'
xqui'ya cña nu cua ngua'ni
Cristo cuentya ji'na, bi' cha'
taca caca lubii cresiya ji'i

ya cuentya ji'i y cui' Ndyosi.
La cui' ti cha', nga'a cha'
chcui' ya ji'i y cui' ca ya cha'
lo'o lcaa ngu' judío tya'a ya
ntsu'u qui'ya ji'i ya, ñi'yä lo'o
nacui ya cha' ntsu'u qui'ya ji'i
ngu' xa' tsu'. Pana si'i Cristo
laca nu ngua'ni cha' laca ya
ñati cuxi. ¹⁸ Bi' cha' nga'aa
ndaquiya' ya ji'i cha' cusu'
nu jlya tsa ti' ya ji'i nquicha';
lo'o juani si xa' taquiya' ya ji'i
cha' cusu' nu ntsu'u ji'i ya, li'
ntsu'u qui'ya ji'i ya lo'o y cui'
Ndyosi chaca quiya' xqui'ya
cha' si'i na tyucui tyiquee ya
ngusñi ya cha' ji'i Jesucristo.
¹⁹ Lo'o na' ni, ná nchca cua'ni
na' lcaa cha' cusu' bi', bi'
cha' cua ndye cha' jna' lo'o
cha' bi'; juani xcui' ndi'i na'
chalyuu cha' cua'ni na' lcaa
ñá'a cña nu nti' y cui' Ndyosi
cha' cua'ni na'. ²⁰ Cuentya ji'i
cha' cusu' bi' laca na' ñi'yä
laca si cua ngujuii na', ñi'yä
laca si stu'ba ti nga'a na' lo
crusi lo'o Jesús; juani nga'aa
si'i y cui' ca ti na' laca na' loo
ne' cresiya 'na, cha' Cristo
laca nu laca loo ne' cresiya
'na juani. Ndi'i tso'o ti na'
chalyuu juani sca ti xqui'ya
cha' jlya ti' na' ji'i cña nu cua
ngua'ni y cui' Jesús, nu sca ti
Sñi' y cui' Ndyosi; bi' laca nu
ntsu'u tsa tyiquee ñá'a jna',
bi' laca nu cua nda chacuayá'
ji'i ngu' cha' cujuui ngu' ji'i
y cui' yu cuentya jna'. ²¹ Si'i
cha' ná ndube ti' na' ji'i lcaa
cha' tso'o nu ngua'ni y cui'
Ndyosi lo'o ngu' judío tya'a
ya; laca cha' ndube tsa ti' na'
cha' ná taca ca tso'o cresiya
ji'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi,

masi tso'o tsa ndaquiya' na ji'i cña nu nclyo cha' cusu' bi' ji'na. Ndube tsa ti' na' cha' ná ngujuii Jesús jua'a ti; ntsu'u cña nu ngua'ni yu lo'o ngujuii yu lo crusí bi', na cua ngua'ni tso'o yu ji'i cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi nu ngua li'.

3

*Sca ti lo'o xñi na cha' ji'i
Cristo, li' caca quiñi tso'o cha'
ji'na lo'o ycui' Ndyosi*

¹ Na tonto tsa mä, cu'ma ngu' gálatas, cha' nduna mä cha' nu nda nu ngu' cuiñi bi'; laca mä ñi'yä si ntsu'u nu ngua'ni cucha'a ji'i mä. Bi' cha' juani nga'aa nti' mä xñi la mä cha' liñi nu cua nda Cristo lo'o na. Pana lo'o nda ya cha' ji'i Cristo lo'o mä tya clyo, li' ngulu'u tsa ya ji'i mä ñi'yä ngua lo'o ngujuii Jesucristo lo crusí xqui'ya na; jua'a ngulu'u ya ji'i mä ña'a cuayá' nu ngua cuayá' tso'o ti' mä cha' bi!. ²Xacui mä cha' 'na lacua: ¿Ha cua ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i mä juani? ¿Ñi'yä ngua ji'i mä cha' ngujui Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i mä lacua? ¿Ha ngujui Xtyi'i Ni ji'i mä xqui'ya cha' cua ngua'ni mä cña nu nscua lo cha' cusu' bi' cha' cua'ni mä? Si'i. Cua jlo ti' mä cha' ngujui Xtyi'i ycui' Ni ji'i mä lo'o ngusñi mä cha' liñi nu cua nda ya lo'o mä, cha' ji'i ycui' Cristo. ³ ¿Ni cha' laca tonto tsa nclyacua ti' mä juani? Xqui'ya cña nu ndyu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o mä, bi' cha' nguxana ca

ti mä cha' ntsu'u cha' ji'i mä lo'o ycui' Ndyosi nquichal'; pana nu juani ni, xqui'ya cha' lye tsa cua'ni cña ti' ycui' ca mä, jua'a nti' mä cha' caca ji'i ycui' ca mä quiñi tso'o cha' ji'i mä lo'o ycui' Ni. ⁴ Masi ngua'ni Ni quiña'a cha' tlyu ca slo mä tya tsubi' la, ntsu'u quiya' nclyacua ti' na' cha' ná ngua tso'o cresiya ji'i mä tsiya' ti, nu lo'o ña'a na' ñi'yä nu ndyu'ni mä. Pana jlo ti' na' cha' ngua tso'o la xi cresiya ji'i mä xqui'ya cha' tlyu bi'. ⁵ Na cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i mä, lo'o xqui'ya nu bi' cua ngujui ñi'yä caca tyuu lo cha' tlyu nu ndyu'ni ycui' Ndyosi nde su ndi'i cu'ma. Lo'o ndu'ni Ni jua'a, si'i xqui'ya cha' ndaquiya' mä ji'i cha' cusu' bi'; pana ndu'ni Ni jua'a, xqui'ya cha' jlya ti' mä lo'o ndyuna mä cha' tso'o ji'i cña nu cua ngua'ni Jesús cuentya ji'na.

⁶ Nu jyo'o cusu' ji'i ya, nu Abraham bi' ni, cua jlya tsa ti' nu cusu' bi' lcaa cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o yu. Xqui'ya cha' cua jlya ti' yu cha' bi', li' ntucuá Ni cha' ji'i yu ñi'yä si ngua yu sca ñatí nu ndu'ni xcui' cha' tso'o. ⁷ Lo'o jua'a ngalä cha' ca cuayá' ti' mä cha' cua ña'a ca ñatí nu ngusñi cha' ji'i Cristo, chañi cha' laca ñatí bi' ñi'yä laca ngu' judío, cha' ndyu'ni ngu' bi' la cui' ñi'yä nu ngua'ni jyo'o Abraham, masi tyempo juani. ⁸ Cua nscua lo quityi cusu' cha' ndi'yä nchcui' ycui' Ndyosi lo'o nu Abraham bi'

nu ngua sa'ni: "Caca tso'o cresiya ji'i lcaa ñati nu ndi'i xa' tsu' xqui'ya nu'ü", nacui Ni ji'i Abraham. Ycui' Ndyosi laca nu cua nda cha' bi' lo'o jyo'o bi' yala la, cha' jua'a lo'o cu'maq ngu' xa' tsu' caca tso'o cresiya ji'i ma cuentya ji'i ycui' Ndyosi nde loo la, nu lo'o xñi ma cha' ji'i ycui' Ni. ⁹ Tso'o ti nti' Ni ña'q Ni ji'i Abraham nu ngua sa'ni, xqui'ya cha' ngusñi nu cusu' bi' cha' nu nchcui' ycui' Ni lo'o yu; bi' cha' caca cuayá' ti' na cha' tso'o nti' Ni ña'q Ni ji'na, cua ña'q ca na nu xñi na cha' ji'i Cristo.

¹⁰ Pana cua ña'q ca ñati nu tsa bi' ti cña nti' cha' taquiya' ji'i cha' cusu' nu nguscua jyo'o Moisés, tyanu yabe' hichu' ñati bi', cha' ndi'ya nchcui' quityi ji'i ycui' Ndyosi: "Tyanu yabe' hichu' lcaa ñati si ná taquiya' ngu' ji'i lcaa ca cha' nu nscua lo quityi bi'". ¹¹ Bi' cha' caca jlo ti' na cha' ná nchca ca lubii cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi lo'o ndaquiya' ti na ji'i cña nu nda cha' cusu' bi', cha' ná nchca tyi'u ti' na lcaa ca cha' bi'. Chaca cha' nchcui' quityi bi': "Caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya cha' ngusñi na cha' ji'i ycui' Ni; li' taca caja sca chalyuu nu ná nga'q cha' tye tsiya' ti ji'na". ¹² Pana lo'o xcui' ndaquiya' na ji'i cha' cusu' bi', li' ná ntsu'u sca cha' ji'i Cristo nu nga'q cha' xñi na hasta ca ne' cresiya ji'na, cha' ndi'ya nchcui' cha' cusu' bi' lo'o na: "Sca ti si cua'ni na lcaa ca cña nu culo ycui'

Ndyosi ji'na, caca tyi'l tso'o ti na chalyuu li'", nacui quityi bi'.

¹³ Cua ngulo Cristo ji'na ji'i yabe' nu ngusta ycui' Ndyosi hichu' na xqui'ya cha' ná ndaquiya' na ji'i lcaa cha' tsiya' ti nu nda Ni lo'o na; yabe' nu ntsu'u ji'na bi' cua ndyanu hichu' ycui' Jesús li'. Ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi: "Si tlyu tsa yabe' ntsu'u ji'i sca ñati, ntsu'u cha' cuju'i ca'q ngu' ji'i ña'q lu'ú ti lo sca yaca ndu cha' cajaa yu". ¹⁴ Jua'q ngua cha' lo'o ngu' xa' tsu' caja cha' tso'o ji'i ngu' xqui'ya Jesucristo, cha' tso'o nu cua ngüiñi ji'i ycui' Ndyosi lo'o nu jyo'o Abraham bi' nu ngua sa'ni. Li' caca ji'i ngu' xa' tsu' ñi'ya nu nchcui' ycui' Ndyosi lo'o Abraham, cha' caja Xtyi'i ycui' Ni ji'i lcaa na nu lo'o xñi na cha' ji'i Cristo.

Sa'ni la cua ngüiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o Abraham

¹⁵ Cu'maq tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo, ta na' sca cuji lo'o ma juani cuentya ji'i sca ñati nu nti' quiñi sca cha' ji'i yu lo'o tya'a yu. Clyo culo ngu' sca quityi. Lo'o cua ndye ngua stu'ba cha' bi' ji'i ngu', li' nga'aa caca ji'i xa' ñati tacu' ngu' ji'i cha' bi'; nga'aa caca xcutsa'q la ngu' cha' bi'. ¹⁶ Jua'q ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o nu Abraham bi'; cua ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o jyo'o cusu' bi', jua'q lo'o sca ñati nu tyu'u ji'i jyo'o cusu' bi' tyempo nde loo la. Ná nacui quityi ji'i ycui' Ndyosi

cha' quiñi cha' ji'i Ni lo'o tyuu
tya'a ñati bi'. "Na cua ngüiñi
cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o sca
ti ñati nu tyu'u ji'i Abraham
nde loo la", nacui quityi. Lo'o
nu sca ti ñati bi' ni, Cristo
laca bi'. ¹⁷ Ndi'ya cha' ntí' na'
chcui' na' lo'o ma: Cua ngua
stu'ba cha' ji'i y cui' Ndyosi
lo'o Abraham nu ngua li'; cua
ndya'a jacua siyento ntucua
calaa tyii yija tya lo'o cua
ngüiñi cha' ji'i y cui' Ni lo'o
nu cusu' bi', lo'o li' nda y cui'
Ndyosi cha' lo'o Moisés cha'
culo yu cña ji'i ngu' cuentya
ji'i Ni. Bi' cha' ná ngua ji'i cha'
nu nda Moisés bi' tacu' lo cha'
nu cua ngüiñi ji'i y cui' Ndyosi
lo'o Abraham nu ngua sa'ni
la, cha' ná taca cua'a ngu' ji'i
cha' bi' tsiya' ti. ¹⁸ Si ntsu'u
cha' taquiya' na ji'i lcaa cña
nu ngulo Moisés ji'na, cha'
jua'a clyáá na ji'i nu cuxi, li'
nga'aa nti' cha' jlya ti' na cha'
nu cua ngüiñi ji'i y cui' Ndyosi
lo'o na cha' cua'ni lyaá Ni
ji'na. Pana cha' liñi laca cha'
cua ngüiñi cha' ji'i y cui' Ni
lo'o Abraham, cha' cua'ni Ni
sca cha' xlyabe lo'o na nulo'o
cua'ni lyaá Ni ji'na.

¹⁹ ¿Ni cha' laca ngulo y cui'
Ndyosi cña ji'i nu jyo'o Moisés
bi', cha' nguscua yu cña bi' lo
quityi cuentya ji'i Ni lacua?
Tiya' la ngua cha' nda Ni
cha' bi' lo'o Moisés, cha' caca
cuayá' ti' na ñi'ya nu nacui
y cui' Ndyosi cha' laca scaa
cha' cuxi. Pana xti ti tyempo
ndalo cha' bi' ña'a cuayá' nu
ndyalaa Cristo, la cui' tya'a
ñati ji'i jyo'o Abraham; na
cua nchcui' y cui' Ndyosi cha'

ji'i nu Cristo bi' nu lo'o cua
ngüiñi cha' ji'i y cui' Ni lo'o
jyo'o cusu' Abraham bi' tya
clyo. Nu lo'o nda Ni cha'
bi' lo'o nu jyo'o Moisés bi'
ni, lo'o xcä ji'i y cui' Ni ndu
lo xlyaa ca'ya bi' cuentya ji'i
y cui' Ndyosi, cha' chcui' lo'o
nu cusu' Moisés bi'. Cla'be la
bi' ngutu jyo'o Moisés bi' cha'
chcui' yu lo'o ñati, cha' tu'ba
ji'i y cui' Ndyosi ngua nu cusu'
bi'. ²⁰ Pana juani ná ndu'ni
cha' caja sca ñati chalyuu nu
caca tu'ba ji'i y cui' Ndyosi
cha' chcui' Ni lo'o na. Cua
ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o na nu
ngua sa'ni si jlya ti' na ji'i cha'
bi', la cui' cha' nu cua ngua'ni
Jesús cuentya ji'na juani.

*Nde laca cña nu ngua'ni
cha' cusu' bi'*

²¹ Tso'o si cua'ni na cña
nu nscua lo quityi cusu' cha'
cua'ni na lacua. Lo'o jua'a
ndu'ni tsa cha' xñi na lcaa
cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o
ñati. Pana masi taquiya' na
ji'i lcaa cha' cusu' bi', ná taca
caja chalyuu cucui bi' ji'na
jua'a ti; ná taca ca tso'o cre-
siya ji'na cuentya ji'i y cui' Ni
xqui'ya cha' ndyu'niti na lcaa
cña nu nscua lo quityi cusu'
bi' cha' cua'ni na; ná caca
jua'a tsiya' ti. ²² Cua nchcui'
quityi ji'i y cui' Ndyosi cha' nu
cuxi laca loo la ji'i lcaa ñati
chalyuu, ñi'ya si na cua laca
na preso ji'i. Si jlo ti' na cha'
nu cuxi laca loo ji'na, li' taca
ji'i Ni cua'ni lyaá Ni ji'na; ta
Ni chalyuu cucui ji'na li', nu
lo'o xñi na cha' ji'i y cui' Jesu-
cristo. Bi' laca nu cha' tso'o

nu cua ngüiñi ji'i y cui' Ni lo'o na.

²³ Lo'o tya lyiji caa Jesucristo ni, tya lyiji caja ñi'yä jlya tso'o ti' na cha' ji'i y cui' Ni; bi' cha' ngua cha' cusu' bi' loo ji'na, ña'a cuayá' caca jlya tso'o ti' na ji'i Ni xqui'ya Cristo. ²⁴ Laca cha' cusu' bi' loo ji'na ñi'yä nti' si laca na sca nu sube; ngulu'u cha' cusu' bi' xi cha' liñi ji'na ña'a cuayá' nu ñaa y cui' Cristo. Pana juani cua'ni Cristo cha' caca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi, ñi'yä nu nti' y cui' Ni cha' caca na nu lo'o jlya ti' na ji'i nu Cristo bi'. ²⁵ Lo'o juani taca jlya tso'o ti' na ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya Jesucristo, nga'aa si'i cha' cusu' nu laca loo ji'na.

²⁶ Sñi'y cui' Ndyosi laca lcaa cu'mä juani lo'o ngusñi mä cha' ji'i Jesucristo, xqui'ya cha' cua ntsu'u cha' ji'i mä lo'o Ni. ²⁷ Lo'o ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Ni, li' cua ntuyucuatyä ngu' ji'i lcaa na chacuayá' ji'i Cristo, cha' jua'a cua ndyanu lcaa cha' ji'i Cristo ne' cresiya ji'na, ñi'yä nti' si cua laca cha' bi' sca late' nu quixii chü' na. ²⁸ Nu lo'o cua ngua stu'ba cha' ji'na lo'o Jesucristo, la cui' tyempo bi' ngua stu'ba cha' ji'na lo'o tya'a ñati na; bi' cha' nga'aa chcui' na cha' ngu' judío laca ya, cha' ngu' xa' tsu' laca mä; nga'aa chcui' na cha' msu nu ngüi'ya ñati laca mä, cha' ñati nu ndi'i tso'o ti laca na; nga'aa chcui' na cha' qui'yu laca na, cha' cuna'a laca mä. Lcaa na, stu'ba cha'

ji'na lo'o tya'a na juani. ²⁹ Nu lo'o ngusñi na cha' ji'i y cui' Cristo, li' la cui' jua'a laca na ñati nu ndyu'u ji'i jyo'o Abraham, masi tiya' la ñaa na chalyuu. Su cua ndye, li' tyanu cha' ji'na, lcaa ña'a cha' nu cua ngüiñi ji'i y cui' Ndyosi lo'o nu Abraham bi' cua sa'ni la cha' tyacua ji'na.

4

¹ Ndi'yä cha' nti' na' ta na' lo'o mä: Sca nu sube ni, masi nguxtyanu jyo'o sti lcaa cha' tso'o ji'i lo'o ngujuii sti, cha' tya cuañi' nu sube bi', stu'ba nti' lo'o msu nu ngüi'ya ti sti; na ji'i nu sube bi' laca lcaa cha' tso'o bi', pana tya lyiji casu' yu. ² Ni jacua' tyalaa tsä nu caja cha' nu nguxtyanu jyo'o sti nu sube bi' ji'i, xa' ñati laca loo ji'i nu sube bi', xa' ñati laca nu ndyi'ya loo cña ji'i nu sube bi'. ³ La cui' jua'a laca ji'na lo'o Jesús. Lo'o tya lyiji cuna na cha' ji'i Jesús, caca ñacui' na cha' tya sube na, xqui'ya cha' tya ndu'ni na cña nu ndatsaa cua ña'a ca jo'ó ji'na, ñi'yä nu ndu'ni ti xa' ñati. ⁴ Pana lo'o cua ndyalaa tsä nu ndu'u scua cha' nu ngüiñi ji'i Ni lo'o na, li' cua nda y cui' Ndyosi ji'i Sñi'y cui' ca Ni ñaa chalyuu; sñi'sca nu cuna'a ngu' judío ngua nu Jesús bi', lo'o jua'a ndaquiya' tsa yu ji'i lcaa cha' cusu' nu jlya ti' ngu' judío. ⁵ Jua'a ñaa Jesús nde chalyuu cha' cua'ni lyaá yu ji'na ji'i yabe' nu ntsu'u ji'na xqui'ya cha' cusu' bi'. Lo'o jua'a ta Ni chacuayá' juani cha' cua

cusu' la na, cha' tyanu cha' ji'na ñi'yä nu nscua cha' tyacua ji'na, xqui'ya cha' laca na sñi' y cui' Ni.

⁶ Bi' cha' laca cua nda y cui' Ndyosi Xtyi'i y cui' Ni nu tyanu ne' cresiya ji'í mä, cha' culu'u Ni ji'í mä cha' cua laca mä sñi' y cui' Ni. Xtyi'i y cui' Ni ndu'ni cha' taça chcui' na lo'o y cui' Ndyosi chañi ca: "¡Papá! ¡Sti na!" ñacui' na.
⁷ Nga'aa laca mä ñi'yä laca sca msu nu ngüi'yä ti ñati, na cua laca mä sñi' y cui' Ndyosi; bi' cha' juani ta Ni lcaa cha' nu ndyanu cha' tyacua ji'í ma chacuayá' ji'í Cristo, cha' laca mä sñi' y cui' Ni.

Ndube tsa ti' Pablo ñi'yä nu nguñilo'o ngu' ji'í ngu' gálatas

⁸ Sa'ni la lo'o tya lyiji caca cuayá' tso'o ti' mä cha' ji'í y cui' Ndyosi, xa' la jo'ó ndat-saa ji'í mä cha' cua'ni mä cña ji'í, jo'ó nu si'í jo'ó nu chañi ca. ⁹ Lo'o juani cua nslo mä ji'í y cui' Ndyosi; hasta tso'o la ñacui' na, cua ndyuloo y cui' Ni ji'í mä. ¿Ni cha' laca nti' mä tya'ächu' mä ji'í cha' ji'í y cui' Ndyosi lacua? Xa' cua'ni mä cña nu ndatsaa cua ña'a ca jo'ó nu cuxi ti bi' ji'í mä li', jo'ó nu ntsu'u ji'í ñati ti; pana ná ndyu'u tso'o cha' bi' tsiya' ti, ná caca cua'ni lyaá jo'ó bi' ji'na. ¹⁰ Lo'o juani caca tso'o cresiya ji'í mä cuentya ji'í y cui' Ndyosi si taquiya' mä ji'í tsä tacati ji'í ngu' judío, nti' mä, masi ta'a nu ndacui snu' tsä, masi ta'a lo'o cuañi' co', masi ta'a nu ndu'ni ngu' ndacui sca yija; ¹¹ bi' cha'

quiña'ä tsa cha' nclyacua ti' na' si ná ngua'nijo'o tsiya' ti lcaa cha' nu ngulu'u na' ji'í mä, si xlya'be ti ngulu'u na' cha' bi' ji'í mä.

¹² Cu'mä tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo, tya'na chcui' na' lo'o mä juani, cha' cua nti' na' cha' caca mä ñi'yä nu laca na' tsiya' ti. Nga'aa nchca tatsaa ngu' 'na juani lo'o cha' cusu' bi', masi ngu' judío laca na'; stu'ba ti laca na' lo'o cu'mä juani, cha' cua ngulaá na' ji'í nu cha' cusu' nu ndatsaa tsa 'na. Tya lo'o ñaa na' ca slo mä tya clyo, ná sca cha' cuxi ngua'ni mä lo'o na'. ¹³ Cua jlo ti' mä ñi'yä ngua 'na nu lo'o nda na' cha' lo'o mä tya clyo, cha' taca cua'ni lyaá Cristo ji'na; quicha tsa na' nu ngua li', bi' cha' ngua laja 'na cha' ta na' cha' bi' lo'o mä. ¹⁴ Lo'o jua'ä ná nchcui' cuxi mä 'na li', ná ngulo'o mä 'na, masi tya xi tya ndalo mä 'na cha' quicha tsa na'; xa' ña'ä ngua'ni mä lo'o na' li', ntucuá mä cha' jna' ñi'yä si cua laca na' sca xca ji'í y cui' Ndyosi, ñi'yä si cua laca na' y cui' Jesucristo.

¹⁵ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee mä ña'ä mä 'na nu ngua tyempo bi'; hasta culo mä la cui' ca si'yu cloo mä cha' ta mä 'na ngua ti' mä nquicha', cha' cua nti' tsa mä xtyucua mä jna'. Lo'o juani ni, ¿na laca ngua ji'í mä juani? ¹⁶ ¿Ha nti' mä cha' tya'a cusüu mä laca na' xqui'ya cha' liñi nu nda na' lo'o mä?

¹⁷ Chañi cha' nti' tsa nu ngu' cuiñi bi', cha' taquiya'

ma ji'i cha' nu nchcui' ngu' bi' lo'o ma. Pana si'i cha' tso'o tyiquee ngu' ndyu'ni ngu' jua'a; na cua nti' ngu' bi', cha' nga'aa taquiya' ma ji'i cha' nu nchcui' ya lo'o ma, cha' taquiya' la ma ji'i y cui' ca ngu' bi'. ¹⁸ Tso'o tsa si lo'o xa' la ñati culu'u ngu' la xi cha' liñi ji'i ma, si ntsu'u cha' tso'o tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i ma. Tso'o si jua'a caca tyucui tyempo, masi ndi'i na' lo'o ma, masi ná ndi'i na!. ¹⁹ Chaca quiya' ti'í tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i ma, cha' ñi'ya laca sñi' na', jua'a laca ma; ña'a na' ji'i ma ñi'ya silaca na'sca nu cuna'a nu ti'í tsa nchcube' ji'i cha' cua cala ti sñi!. Talo cha' ti'í bi' na ña'a cuayá' nu tyu'u xcui' cha' ji'i Cristo tyiquee ma. ²⁰ Pana ná jlo ti' na' tsiya' ti ñi'ya scua na' quityi re nu tsaa slo ma juani; tso'o la si caja ñi'ya nu tsa'a na' slo ma cha' chcui' na' xi lo'o ma, cha' ná tyiquee' xa' ña'a cha' chcui' na li'.

Ñi'ya ngua cha' ji'i Agar lo'o ji'i Sara

²¹ Cu'ma, cua nti' ma taquiya' ma ji'i cha' cusu' bi' ti. Tso'o lacua. ¿Ha bilya cuna ma cha' re, nu nchcui' cha' ji'i Abraham? ²² Nacui quityi cha' ngula tucua tya'a sñi' jyo'o Abraham bi': nu clyo ngua sñi' nu cuna'a cua', sca nu cuna'a nu cua ngüi'ya yu cha' cua'ni cña ji'i yu; nu chaca bi' ngua sñi' y cui' clyo'o yu, sca nu cuna'a nu ndi'i tso'o ti. ²³ Sñi' nu cuna'a cua' bi' ni, ngula bi' jua'a ti, ñi'ya nu nclya lcaa

nu sube chalyuu; pana sñi' y cui' clyo'o yu ni, ngula bi' xqui'ya sca cha' nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o sti, xtya'a sa'ni la, nu lo'o nacui Ni cha' cala sñi' ngu'. ²⁴ Sca cuij nu nda na' lo'o ma laca cha' bi': tucua tya'a ngu' cuna'a ngua bi', nu jua'a nti' ñacui cha' ntsu'u tucua lo cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o ñati chalyuu. Lo xlya ca'ya Sinaí nu nscua nde Arabia, ca bi' nguxana tsaca cha'; stu'ba nti' cha' bi' lo'o Agar, nu cuna'a nu ngüi'ya ti jyo'o Abraham. Ñati nu jlya tsa ti' ji'i cha' bi', laca ngu' ñi'ya laca sca msu nu ngüi'ya ti ñati. ²⁵ Stu'ba ña'a naa Agar bi' lo'o ca'ya Sinaí bi', cha' jua'a ndyu'u cha' bi' cha'cña ji'i ngu' Arabia; la cui' ca'ya bi' laca su nda y cui' Ndyosi cha' lo'o ngu' judío tya clyo. Hasta juani tlyu tsa cña nga'a cha' cua'ni lcaa ngu' judío cuentya ji'i cha' cusu' bi', tsa lo cña ñi'ya nu ngua'ni jyo'o Agar cuentya ji'i jyo'o Abraham nu ngua sa'ni la. Lo'o nu ngu' judío nu ndi'i quichí Jerusalén ni, cua nti' ngu' bi' tatsaa ngu' ji'na juani cha' taquiya' na ji'i lcaa cña bi'. ²⁶ Pana cua ngujui chaca cha' ji'na, xqui'ya chaca nu cuna'a bi' nu ngua clyo'o Abraham, nu cuna'a nu ndi'i tso'o ti bi'. Chaca lo Jerusalén cucui laca loo ji'na, bi' laca ñi'ya si laca quichí tyi lcaa na nu jlya ti' na ji'i Jesucristo; taca tyi'í tso'o ti na ca bi'. ²⁷ Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu' nu nchcui' ndi'ya:

Cua'ni chaa ti' nu'u, ma' cusu'
nu ná ndyiji sñi', masi
ná tucui ntsu'u jinu'u.

Chaa ti' xi'ya nu'u, ma' cusu',
masi bilya jlo ti' nu'u
ñi'ya ndyaa cha' nclyaa
nu sube.

Ntsu'u quiña'a la sñi' nu
cuna'a nu ná ngujui
sñi' tya clyo;

ndi'i xti la sñi' nu cuna'a nu
ntsu'u qui'yu ji'i.

Jua'a nscua lo quityi ji'i y cui'
Ndyosi.

²⁸ Isaac sñi' y cui' clyo'o Abraham ngula xqui'ya sca cha' nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o ngu' cusu' ji'i, cha' caca jua'a. Lo'o cu'ma, tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús ni, lo'o cu'ma lo'o na'laca na sñi' y cui' Ndyosi juani, xqui'ya sca cha' nu cua nda Ni lo'o na. ²⁹ Nu lo'o nguti'i jyo'o Abraham bi' chalyuu, nu sñi' nu ngula jua'a ti ni, bi'laca nu ngua'ni lya' ti' ji'i Isaac, sñi' y cui' clyo'o y u, masi ngula nu Isaac bi' xqui'ya sca cha' nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o ngu'. La cui' jua'a laca juani, cha' nxuu tya'a ngu' bi' lo'o na, cha' si'i sñi' y cui' Ndyosi laca ngu' bi'. ³⁰ Lo'o jua'a ntsu'u chaca cha' nu nchcui' quityi cusu' bi', cha' ndi'ya nacui clyo'o Abraham bi': "Culo'o ji'i nu cuna'a nu ngüi'ya ti nu'u cha' tyaa cho', tyaalo'o ji'i sñi' bi'. Ná taca tyanu cha' tso'o nu ntsu'u jinu'u lo'o tyucuaa sñi' nu'u. Ná nchca ca stu'ba cha' ji'i sñi' nu cuna'a cua' bi' lo'o sñi' na', cha' sca nu cuna'a nu ndi'i tso'o ti laca na!", nacui

clyo'o Abraham bi!. ³¹ Lo'o lcaa na tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo ni, si'i sñi' nu cuna'a nu ndi'i ndyu'ni cña msu ti laca na; na ndi'i tso'o ti na ñi'ya nguti'i Isaac, sñi' nu cuna'a nu ndi'i tso'o ti bi!.

5

Ña'a ti tya tyi'i tso'o ti na chalyuu lacua

¹ Cua ngua'ni lyaá Cristo ji'na, cha' taca tyi'i tso'o ti na chalyuu. Bi' cha' ña'a ti tya tyi'i tso'o ti ma chalyuu lacua; nga'aa ta ma tyempo cha' caca loo xa' ñati ji'i ma, ñi'ya si cua ngüi'ya ngu' ji'i ma cha' cua'ni ma cña ji'i ngu'.

² Cua'q jyacä ma ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o ma. Pablo laca na' nu nda na'cha' relo'o ma. Ndi'ya nacui na' ji'i ma: Nga'aa caca xtyucua Cristo ji'i ma si ta ma chacuayá' cha' si'yu ngu' qui'ji ma ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío cha' culacuä ngu'. ³ Tya chcui' na' cha' bi' lo'o ma chaca quiya': Lo'o ngulacuä ma ñi'ya si laca ma sca ngu' judío, li' ntsu'u cha' cua'ni ma lcaa ña'a cha' nu nscua lo quityi cusu' cuentya ji'i ngu' judío bi'. ⁴ Nu cu'ma nu jlya tsa ti' ma cha' caca tso'o cresiya ji'i ma cuentya ji'i y cui' Ndyosi si ndu'ni tacati ma ji'i cha' cusu' bi', na cua ngulochuä ma ji'i Cristo; nga'aa ndube ti' ma cha' ntsu'u tsa tyiquee y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'i ma si jua'a ndu'ni ma. ⁵ Pana nu na ni, tso'o tsa ntsu'u tyiquee na ndu ti' na cha'

cua'ni Ni cha' ca tso'o lijyi cresiya ji'na cuentya ji'i y cui' Ni, nu lo'o tsaa na tsaa tyi'i na lo'o Ni. Bi' laca cña nu ndu'ni Xtyi'i y cui' Ni ne' cre-siya ji'na, xqui'ya cha' ngusñi na cha' ji'i Cristo. ⁶ Lo'o jua'a si chañi cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo, li' ná ndu'ni cha' masi ngulacuña, masi ná ngulacuña. Sca ti cha' ndulo tsa ji'na cha' cuáni na, cha' xñi tso'o la na cha' ji'i y cui' Ni; lo'o li' caca cuáni na cha' tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na.

⁷ Tso'o tsa ndyu'ni ma nquicha!. ¿Tilaca laca nu ndacu' cha' ji'i ma, cha' nga'aa taquiya' la ma ji'i cha' liñi nu cua nda Cristo lo'o ma? ⁸ Y cui' Ndyosi ngusubi ji'i ma tya clyo, pana si'i y cui' Ni laca nu ngua'ni cha' nñilo'o ngu' ji'i ma juani. ⁹ Culacua xi ti' ma ni cña cuáni xi ca ti scua tiye', nu lo'o su'ba ngu' ji'i lo quiña'a catyá xlyá; la cui' jua'a cña nu cuáni cha' cuxi nu nda ngu' bi' lo'o ma. ¹⁰ Cuentya jna', ndyi'u tsa ti' na' ji'i ma xqui'ya y cui' nu Xu'na na, cha' jlyá ti' na' cha' stu'ba ti ntsu'u tyiquee ma lo'o cha' nu cua nchcui' ca na'. Ná ndu'ni cha' tilaca laca nu ndya'a nchcui' cha' cuiñi lo'o ma cha' xcuteji'i ma, xcube' tsa y cui' Ndyosi ji'i ñati bi!.

¹¹ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, jlo ti' ma cha' nga'aa cuáni lya' ti' ngu' judío 'na si cachá' na' ji'i ma cha' culacuña ma ñi'ya ndu'ni ngu' bi'; pana ña'a ti ti'i ti'

ngu' bi' jna', xqui'ya cha' ná nda na' cha' bi' lo'o ma, cha' sca ti nchcui' na' lo'o cu'ma ñi'ya ndyu'u cha' lo'o ngujuii Jesús lo crusi. ¹² Nu ngu' nu ndya'a ndatsaa ji'i ma cha' culacuña ma cuentya ji'i ngu', tso'o la masi tye cuána' y cui' ca ngu' si'yu ngu', si jua'a nti' ngu'.

¹³ Cua ngusubi y cui' Ndyosi ji'i ma cha' caca tyi'i tso'o ti ma chalyuu. Tsa bi' ti cha', tii ti ti' ma tyi'i ma chalyuu; ná clyana ma cha' cuxi nu cuáni ma laja lo'o ndi'i tso'o ti ma, cha'si'i na ndi'i tso'o ti na cha' culiji na na nu ntsu'u ji'na jua'a ti. Ntsu'u cha' xtyucua na ji'i tya'a ñati na xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i ngu', bi' cha' ndi'i tso'o ti na. ¹⁴ Li' taca cuáni na lcaa cña nu nti' y cui' Ndyosi cha' cuáni na, si taquiya' na ji'i sca ti cha'cña nu nchcui' ndi'ya: "Nga'a cha' tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i xa' la ñati, ñi'ya nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i y cui' ca ti na". ¹⁵ Pana si xcui' cha' cusuñ ntsu'u ji'i ma lo'o tya'a ma, si xcui' na cuáni ñu' ma ji'i tya'a ma nti' ma, ná tyiquee' tye cha' ji'i ma lo'o tya'a ma tsiya' ti. Nga'a cha' cui'ya ma cuentya cha' ná cuáni ma jua'a.

Tso'o la si cube ti' na ji'i cha' nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi cha' tyanu ne' cresiya ji'na

¹⁶ Ndi'ya cha' ta na' lo'o ma: Ta ma chacuayá' cha' caca Xtyi'i y cui' Ndyosi loo ne' cre-siya ji'i ma ca su ndi'i ma; li'

nga'aa jña ti' tyiquee mä cha' cua'ni mä cua ña'ä ca cha' cuxi nu ndiya ti' mä, cha' laca mä ñatï chalyuu. ¹⁷ Nu cha' cuxi nu ndiya ti' na ni, nxuü tya'a cha' bi' lo'o cha' nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi cha' tyanu ne' cresiya ji'na. Lo'o jua'ä Xtyi'i y cui' Ndyosi ni, bi' laca nu nxuü tya'a lo'o cha' cuxi nu ndiya ti' na cha' cua'ni na, cha' laca na ñatï chalyuu. Ná stu'ba cha' bi' tsiya' ti; bi' cha' nga'aa caca cua'ni mä cua ña'ä ca cha' cuxi nu ndiya ti' mä, nu ngua'ni mä cua tsubi' la. ¹⁸ Lo'o taquiya' mä ji'ä cha' nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi cha' tyanu ne' cresiya ji'ä mä, li' nga'aa si'i cha' cusu' nu nda ñatï ti nu caca loo ji'ä mä li'.

¹⁹ Ndi'ya laca cha' cuxi nu ndiya ti' ñatï chalyuu, si ná ta ngu' chacuayá' cha' caca Xtyi'i y cui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'ä ngu': xcui' na nñilo'o ti ngu' ji'ä nu cuna'ä, xcui' na ndu'ni suba' ngu' lo'o ñatï, cuxi tsa ndu'ni ngu' lo'o tya'a ñatï ngu'; ²⁰ jua'ä ndu'ni tlyu ngu' ji'ä lcaj' jo'ó; jua'ä ndu'ni cucha'ä ngu' bi' ji'ä tya'a ñatï ngu', lo'o jua'ä liye' ti' ngu' ña'ä ngu' ji'ä tya'a ñatï ngu', lye tsa nxuü tya'a ngu'; jua'ä ndacui tsa ti' ngu' ji'ä cha' tso'o nu ntsu'u ji'ä tya'a ñatï ngu', cha' xi ndaca tsa nchca ñasi' ngu'; ná ntaja'ä ngu' tsiya' ti tya'a tyiquee ngu' cha' ji'ä tya'a ñatï ngu', tsa cu' ti ndya'a tyiquee ngu' cha' ji'ä y cui' ca ngu'; jua'ä nclyana tsa ngu' cha' cusuü lo'o tya'a ñatï ngu', ndatsaa ngu' ji'ä

tya'a ñatï ngu' cha' ná cua'ni stu'ba cha' ji'ä ngu' lo'o xa' la tya'a ngu'; ²¹ la cui' jua'ä xcui' na nxlyáá ti ngu' na nu ntsu'u ji'ä tya'a ñatï ngu', ndujuii ngu' ji'ä tya'a ñatï ngu'; xcui' na cu'bi ti ngu', lo'o jua'ä ntsu'u ngu' nu chcu' tsa ndacu, cha' quiña'ä tsa na nti' ngu' bi' cacu ngu'; lo'o jua'ä tya ntsu'u xa' la cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. Liñi tsa cha' nu ta na'lo'o mä juani ñi'yä nu ni na'ji'ä mä tya tsubi' la, cha' ná caca tylu'u cha' ji'na lo'o y cui' Ndyosi nu lo'o caca y cui' Ni loo ca nde loo la, si tsa cu' ti cua'ni na cha' cuxi jua'ä.

²² Xa' ña'ä cña ndu'ni Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'na: ndu'ni Ni cha' tylu'u tyiquee na ña'ä na ji'ä tya'a ñatï na; jua'ä ndu'ni Ni cha' chaa ti' na cuentya ji'ä Ni, cha'ti ti tylu'u tyiquee na, cha' talo tyiquee na ji'ä tya'a ñatï na; jua'ä ndu'ni Ni cha' ca tya'na ti' na ña'ä na ji'ä ñatï, cha' xcui' tso'o ti cua'ni na lo'o ñatï, cha' liñi ti cua'ni na lo'o ñatï; ²³ jua'ä ndu'ni Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o na cha' ná quiña'ä cha' ntsu'u tyiquee na cuentya ji'ä y cui' ca na, ndu'ni Ni cha' taca ji'na cua'a na ji'ä y cui' ca na li'. Nga'aa ntsu'u cha' sta y cui' Ndyosi qui'ya ji'na, si cua'ni na jua'ä. ²⁴ Cua ngujuii Cristo lo crusi cha' catí qui'ya nu ntsu'u ji'na; bi' cha' cua ngua'ni tye na ji'ä lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'na tya tsubi' la, lcaa na nu ndacui ti' na ji'ä nquicha', ngua'ni tye na ji'ä xqui'ya cha' ntsu'u cha' ji'na

lo'o y cui' Cristo. Lo'o jua'a lcaa cha' nu tiji' ti' na j i'i, cua nguxtyanu na j i'i cha' cuxi bi' juani. ²⁵ Tya lo'o ngusñi na cha' bi' clyo, li' ngujui chalyuu tso'o j i'na xqui'ya Xtyi'i y cui' Ndyosi. Juaní tso'o la si taquiya' na cha' nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o na cha' tyanu ne' cresiya j i'na lcaa se'i su ndi'i na.

²⁶ La cui' ti ná tso'o si chcui' tyucuaa ti' na lo'o ñati, cha' jua'a caja quiñ'a tsa cha' cusúu j i'na lo'o ty'a' ñati na li', cha' tyixi tyiquee na. Lo'o jua'a ná tso'o si ña'a ti'í na j i'i ty'a' na.

6

Xtyucua na j i'i ñati ty'a' ntsu'u cha' j i'na lo'o Cristo

¹ Cu'ma ngu' ty'a' na, ndi'y a nga'a cha' cua'ni m a lo'o ña'a m a cha' ngua cuxi cresiya j i'i sca ngu' ty'a' ngusñi m a cha' j i'i y cui' Ndyosi, xqui'ya cha' ngua'ni yu sca cha' cuxi: nga'a cha' xtyucua m a xi j i'i yu bi', cha' cati qui'ya nu ntsu'u j i'i yu, cha' tucuá yu cña j i'i Cristo chaca quiya', cha' ty'a' ntsu'u cha' j i'i m a lo'o Xtyi'i y cui' Ndyosi laca yu. Tsa tso'o ti chcui' m a lo'o yu bi'. Lo'o jua'a tii ti ti' m a tyi'i y cui' ca m a cha' ná cua'ni m a la cui' cha' cuxi ñi'y a nu ngua'ni yu bi'. ² Cua'ni m a cha' stu'ba ti caca tyiquee m a lo'o ty'a' m a, cha' caca xtyucua m a j i'i ngu' lo'o sca cha' nu ntsu'u j i'i ngu', cha' ná cua'ni ngu' sca cha' cuxi. Jua'a taca taquiya' tso'o na

lcaa cña nu nda Cristo cha' cua'ni na.

³ Na ñilo'o ti na j i'i y cui' ca na si culacua ti' na cha' tso'o tsa laca na cuentya j i'i y cui' Ndyosi; tso'o la si ta na cuentya cha' ná sca na laca na cuentya j i'i y cui' Ni. ⁴ Ntsu'u cha' cui'ya na cuentya ñi'y a nu ndi'i scaa na chalyuu. Si chañi cha' tso'o tsa ndu'ní na, cha' j i'i y cui' na laca cha' bi'; ná ntsu'u cha' cua'ni tyucuaa ti' na lo'o xa' la ñati. ⁵ Nga'a cha' talo na j i'i cña j i'na, lcaa cha' nu ndyacua j i'na chalyuu.

⁶ Lcaa ty'a' na nu ndyaca tsa'a na cha' tso'o nu cua nda Cristo bi', ntsu'u cha' ta na xi cha' tso'o nu ntsu'u j i'na cha' caja cua ña'a ca na nu tyiji yu'u j i'i mstru nu ngulu'u cha' tso'o bi' j i'na.

⁷ Ná culacua ti' m a cha' caca cñilo'o na j i'i y cui' Ndyosi. Ná tucui caca j i'i cua'ni jua'a, cha' ñi'y a nu ndyu'ni sa scaa na chalyuu, jua'a tyacua cha' j i'na tiya' la nde slo y cui' Ndyosi. Ñi'y a nti' lo'o cataa na sca si'yu ni, cha' la cui' si'yu nu ndyataa na, nde loo la la cui' bi' tyu'u lo na nu ndyataa na, si'i xa' lo si'yu; ⁸ jua'a laca ñati na lo'o ndi'i na chalyuu, cha' lo'o cua'ni na cua ña'a ca cha' cuxi nu ndiya ti' na cha' cua'ni na, ná sca cha' tso'o tyacua j i'na nu lo'o cua ndye chalyuu. Tsa lo cua ti cha', ntsu'u cha' cajaa na, lo'o jua'a ti culiji yu'u ti lcaa cha' tso'o nu ntsu'u j i'na. Pana si cua'ni na lcaa ña'a cña nu nti' Xtyi'i

ycui' Ndyosi cha' cua'ni na, tso'o tsa tyu'u cha' ji'na li'; caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na. Talo ycui' ca na li', ná tye cña ji'na jua'a ti. ⁹ Bi' cha' ná tso'o si ca taja ti' na cha' cua'ni na cha' tso'o laja lo'o ndi'i na chalyuu. Lo'o tyalaa hora bi', li' tyu'u tucua cha' tso'o nu nacuñ Ni cha' tyacua ji'na nde loo la, la cui' cha' nu tyiquee' tsa ngujuatya na ji'i; pana ntsu'u cha' talo na, cha' ná ca taja ti' na ndu'ni na cña tso'o. ¹⁰ Bi' cha' tso'o si lcaa quiya' lo'o ña'a na ñi'ya caca xtyucua na ji'i cua ña'a ca ñati, li' cua'ni clya na cha' xtyucua na ji'i ngu' bi'. Clyo ndu'ni cha' xtyucua na ji'i tya'a na, nu ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Cristo.

*Cha' nu nscua Pablo su cua
tye ti quityi*

¹¹ Lo'o juani scua ycui' ca ti na' tucua sna tya si'yu cha' lo quityi re. Tyaca' cha' tonu letra nscua na!. ¹² Nu ñati nu ndatsaa tsa ji'i ma cha' si'yu quiyi ma ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío cha' culacuña ngu' ni, ndu'ni ngu' jua'a cha' nti' ngu' cha' caca stu'ba cha' ji'i ycui' ngu' lo'o tya'a ngu' judío; li' ná cua'ni lya' ti' tya'a ngu' judío ji'i ngu' bi' si ngusñi ngu' cha' ji'i Jesucristo nu ngujuui lo crusi, nti' ngu!. ¹³ Lo'o ycui' ngu' nu cua ngulacuña ngu' jua'a ni, ná ndaquiya' ngu' ji'i lcaa ca cña nu nscua lo cha' cusu' cha' cua'ni na bi'. Tsa bi' ti cha' nti' ngu', cha' caja ñi'ya nu chcui' ngu' cha' tyixi lo'o

tya'a ngu': Cua ngulacuña ngu' jua xqui'ya ycui' ya, ñacui ngu' ji'i tya'a ngu' li!. ¹⁴ Pana nu na' ni, sca ti cha' tso'o ntsu'u chalyuu nti' na', cha' nu ngujuuii ycui' Jesucristo nu Xu'na na lo crusi cuentya ji'na; bi' cha' nga'aa nti' na' ta na' xa' la cha' lo'o ñati. Lo'o jua'a xqui'ya cha' ngujuuii ycui' Cristo, nga'aa caca tatsaa nu cuxi nu ntsu'u chalyuu jna', cha' nga'aa ntsu'u cha' jna' lo'o cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu juani. ¹⁵ Nu lo'o stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo, ná ndu'ni cha' masi ngulacuña, masi ná ngulacuña, sca ti cuayá' laca na. Sca ti cha' nu ndulo la ji'na juani, cha' xcutsa'a Ni tsiya' ti lcaa cha' nu ndu'ni na lo'o ndi'i na chalyuu, cha' xcui' cha' tso'o cua'ni na li'. ¹⁶ Lcaa ñati nu ndu'ni jua'a xqui'ya Jesús laja lo'o ndi'i ngu' chalyuu, taca tyi'i tyiquee ngu' ti ti li', lo'o jua'a cua'ni tya'na ti' ycui' Ndyosi ji'i ngu' bi' li'; jua'a cua'ni Ni lo'o lcaa na nu chañi cha'laca na ñati ji'i Ni.

¹⁷ Tya tsubi' la, tlyu tsa cña nda ma 'na, cha' ná ndaquiya' ma ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o ma; bi' cha' juani nga'aa cua'ni ma cha' cusuñ lo'o na' chaca quiya'. Cua ntsu'u cuayá' nu nscua lo cuaña' na', bi' laca cuayá' su nguxcube'ngu' na xqui'ya cha' ndyu'ni na' cña ji'i Jesús.

¹⁸ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi, lcaa hora tyi'u ti' ma ji'i ycui' Jesucristo nu Xu'na na, cha' xcui'

tso'o ti ndu'ni Ni lo'o maq. Lo'o
jua'q chañi tsa cha' caca cha'
bi'.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Efeso

¹ Pablo laca na' nu nscua na' quityi re. Ngulo ycui' Ndyosi cña'na, bi' cha' ndya'a na' nchcui' na' cha' ji'i Jesucristo lo'o ngu' xa' quichi tyijyu' la. Lo'o nu juani nscua na' quityi re cha' caq̄ ca slo cu'maq̄ ngu' Efeso, cha' laca ma' ñati ji'i ycui' Ndyosi, cha' tso'o tsa ngusñi ma' cha' ji'i Jesucristo. ² Ndi'ya ntí'na', cha' ña'a ti cua'ni Ni cha' tso'o lo'o ma', cha' cua'ni ycui' Ndyosi Sti na cha' t̄i ti tyi'l tyiquee ma' si xñi ma' cha' ji'i Jesucristo nu Xu'na na.

Lcaa cha' tso'o nu tyacua ji'na xqui'ya Cristo

³ Lye tsa tya na xlya'be ji'i ycui' Ndyosi Sti na, nu laca Sti Jesucristo nu Xu'na na. Cua ndyaca stu'ba cha' ji'na lo'o Cristo; bi' cha' lo'o ycui' Ndyosi, tso'o tsa ntí' Ni ña'a Ni ji'na. Lcaa lo cha' tso'o nu tyacua ji'na cha' ngusñi na cha' ji'i Jesucristo, cua ngua'ni Ni cha' bi' lo'o na xqui'ya Cristo. ⁴ Lo'o tya lyiji tya' chalyuu, tya li' cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'na cha' caca na ñati ji'i ycui' Ni, nu lo'o caca stu'ba cha' ji'na lo'o Cristo. Ngua ti' Ni cha'

tyu'utsu' na ji'i lcaa lo cha' cuxi, cha' jua'a nga'aa nti' cha' sta Ni qui'ya ji'na tsiya' ti. ⁵ Ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'na, bi' cha' tya li', ngua ti' Ni cha' tyatí cha' ji'na lo'o Ni, ñi'ya si laca na sñi' Ni xqui'ya Jesucristo. ⁶ Lo'o juani ntsu'u cha' cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi, cha' jua'a tlyu tsa cha' tso'o nu ngua'ni Ni lo'o na. Xlya'be tsa ntí' Ni ña'a Ni ji'na, cha' cua nda Ni ji'i Sñi' ycui' ca Nilijya, nu tyaca'a tsa ji'i Ni, cha' jua'a caca stu'ba cha' ji'na lo'o Ni. ⁷ Cua ngulaá na ji'i nu cuxi nu ntsu'u ji'na, xqui'ya cha' cua ngujuii Sñi' ycui' Ni lo crusi cuentya ji'na, cha' cua ngüi'ya Ni cha' clyu ti' ji'na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na li'; tlyu tsa cha' tso'o nu cua ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o na laca bi'. ⁸ Ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na, bi' cha' ngua'ni Ni jua'a. Ndu'ni Ni cha' ca jlo ti' na lcaa cha' ji'i Ni, cha' ca cuayá' ti' na ñi'ya caca cha' bi'. ⁹ Ñi'ya nu ngua'ya cha' hique Ni tya sa'ni, jua'a ngua'ni Ni li'; masi ná ndacha' Ni ji'i ñati chalyuu nu ngua sa'ni ñi'ya caca cha' bi', tya li' ngua ti' Ni cha' cua'ni Ni cha' cala Cristo nde chalyuu. Hasta juani cua ngua cuayá' tso'o ti' na ñi'ya ngua ti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni Ni xqui'ya Cristo; ¹⁰ ngua ti' Ni cha' caca stu'ba lcaa lo na nu ntsu'u nde chalyuu, lo'o sca ti Cristo nu Xu'na na caca loo la li'. Lo'o tyalaa tyempo bi', li' xuti'i Ni lcaa na nu ntsu'u loyuu chalyuu, lo'o jua'a lcaa na nu

ntsu'u nde cuq; li' sca ti Cristo
caca loo ji'i lcaa na bi'.

¹¹ Lcaa cha' nu ndyaca nde chalyuu, ndyaca bi' xqui'ya cha' nti' Ni cha' caca jua'a. Lo'o jua'a na ni, tya clyo cua ngusubi Ni ji'na cha' caca na ñati ji'i Ni, cha' caca stu'ba cha' ji'na lo'o Cristo, xqui'ya cha' jua'a nti' ycui' Ndyosi cha' caca. ¹² Jua'a ngua cha' nu ngua'ni Ni, cha' taca chcui' ñati cha' tlyu tsa laca Ni, nul o' ña'ngu'ji'i ya laja lo'o ndi'i ya nde chalyuu; cha' nu cuare ni, cua ngusñi ya cha' ji'i Cristo nde loo la ji'i xa' ñati. ¹³ Lo'o li' la cui' jua'a ndyaca lo'o cu'maq. Clyo ndyuna ma cha' liñi bi' ji'i Cristo; tso'o tsa ngua ti' ma lo'o ndacha' ngu' cha' bi' ji'i ma, cha' cua ngua'ni lyaá Ni ji'i ma ya' nu cuxi. Ngusñi ma cha' ji'i Cristo li', lo'o li' nda Ni Xtyi'i ycui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i ma, ñi'ya si na cua ngusta Ni cuayá' nu ji'i ycui' ca Ni hichu' ma cha' laca ma ñati ji'i Ni; la cui' cña nu nacui Ni cha' cua'ni Ni, cua laca ngua'ni Ni li'. ¹⁴ Xtyi'i ycui' Ndyosi ni, bi' laca nu nda Ni ji'na yala la, cha' caca cuayá' ti' na cha' chañi cha' cua'ni Ni lo'o na ñi'ya nu nacui Ni cha' cua'ni Ni lo'o lcaa ñati ji'i Ni; ndyu'ni Xtyi'i ycui' Ni cha' taca ca cuayá' ti' na cha' tye cua'ni lyaá lyiji Ni ji'i lcaa na nu ngusñi na cha' ji'i Ni. ^{iBi'} cha' ntsu'u cha' cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ni, cha' tlyu tsa cha' tso'o nu ndyu'ni Ni lo'o na!

*Cua nti' Pablo cha' tso'o
la caca cuayá' ti' ngu' cha' ji'i*

Cristo

¹⁵ Cua ndyuna na' ñi'ya nu ndyu'ni ma tya lo'o ngusñi tso'o ma cha' ji'i Jesús nu Xu'na na; nacui ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee ma ña'a ma ji'i ñati tya'a ngusñi ma cha' ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁶ Bi' cha' juani, tsa cu' ti ndya na' xlya'be ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya cu'maq; ndyi'u ti' na' ji'i ma laja lo'o nga'a na' ndyu'ni tlyu na' ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁷ Tlyu tsa cha' tso'o ntsu'u ji'i ycui' Ndyosi Sti na, la cui' ycui' Ndyosi nu laca Sti Jesucristo nu Xu'na na. Nchcui' na' lo'o Ni cha' ta Ni Xtyi'i ycui' Ni ji'i ma, cha' jua'a ca cuayá' ti' ma lcaa cha' li'; culu'u Xtyi'i ycui' Ni ji'i ma ñi'ya laca ycui' Ni, lo'o li' taca tyuloo tso'o la ma ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁸ Lo'o jua'a nchcui' na' lo'o Ni cha' saala Ni hique ma, cha' ca cuayá' tso'o ti' ma ña'a cha' tso'o nu tyacula ji'i ma juani, cha' cua ngusubi Ni ji'i ma; tlyu tsa cha' tso'o cua nacui Ni cha' tyacula ji'i ma, lo'o ji'i lcaa ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni. ¹⁹ Nchcui' na' lo'o Ni cha' ca cuayá' tso'o ti' ma lcaa cha' nu nchcui' na' re, cha' ndu'ni tsa Ni cña ne' cresiya ji'na, lcaa na nu ngusñi na cha' ji'i Ni. Cña nu ndu'ni Ni lo'o na cha' caca na ñati ji'i Ni, ²⁰ la cui' tya'a cña tonu laca, ñi'ya nu ngua'ni Ni nu lo'o nda Ni xtyi'i ñaa ne' cresiya ji'i Cristo chaca quiya', cha' tye' yu nu lo'o ngujuii yu; tiya' la li' ndyalo'o Ni ji'i yu cha' ndyaa tucua yu la'a tsu' cui' ca su ntucua ycui' Ndyosi, ca chaca

chalyuu tso'o la hasta ca nde cuá. ²¹ Ca bi' laca Cristo loo la ji'i lcaa ñati; nga'aa ntsu'u nu tlyu la que Cristo ca bi', nga'aa ntsu'u nu culo cña ji'i yu. Ná ntsu'u chaca xu'na ñati nde chalyuu nu taca tyijiloo ji'i Cristo; la cui' ti ca chaca chalyuu ca nde cuá ni, ná ntsu'u cui'i cuxi, ni ná ntsu'u ñati cuentya ji'i ycui' Ndyosi nu taca tyijiloo ji'i Cristo. ²² Cua nda Ni lcaa na tsiya' ti ji'i Cristo cha' culo yu cña ji'i. Lo'o li' xqui'ya cha' laca yu Xu'na lcaa ca chalyuu, bi' cha' ngusta Ni ji'i Cristo cha' caca yu loo ji'i lcaa taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Cristo cua ña'ä ca quichi su ndi'i ngu'. ²³ Ca ta'a na nu ngusñi na cha' ji'i Cristo scaa quichi, tsa tlyu ti na ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo. Ndi'ya laca na cuentya ji'i Cristo: ñi'ya nti' si laca na sca tsu' ya' Cristo, cha' cua'ni na cña nu ntsu'u ji'i Ni chalyuu. La cui' jua'ä, lcaa ca na nu ña'ä na nu ntsu'u nde chalyuu ni, cua ntsu'u bi' xqui'ya Cristo.

2

*Ngua'ni lyaá Cristo ji'na
jua'ä ti, cha' ntsu'u tsa tyiquee
Ni ña'ä Ni ji'na*

¹ Cua nda ycui' Ndyosi chalyuu ji'i mä chaca quiya' xqui'ya cha' cua ndyu'ú Cristo chaca quiya'. Nu ngua tsubi' la, ñi'ya laca si na cua ndye chalyuu ji'i mä, jua'ä ngua mä xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i mä lo'o ycui' Ndyosi, cha' ná ndaquiya' mä

tsiya' ti ji'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi. ² Nu ngua tyempo bi', ndya'ä tsa mä ndu'ni mä cua ña'ä ca cha' cuxi nu ndu'ni ñati chalyuu; ndaquiya' tsa mä ji'i nu xña'ä nu laca loo ji'i lcaa cui'i cuxi nu ndya'ä nde chalyuu, la cui' nu cuxi bi' laca nu ndatsaa ji'i ñati chalyuu cha' ná taquiya' ngu' ji'i ycui' Ndyosi. ³ Ca ta'a na ni, chañi cha' ñi'ya nu ndaquiya' ngu' bi' ji'i nu cuxi, jua'ä ngua'ni na tya tsubi' la; ngua'ni na cua ña'ä ca cha' cuxi nu ndijñati' cresiya ji'na. Na laca nu ngua ti' ycui' ca na cha' cua'ni na, ngua'ni na ji'i li'; cua ña'ä ca cha' cuxi nu ngua'ya hique ti na, ngua'ni na cha' bi'. Bi' cha' ndyanu cha' xcube' ycui' Ndyosi ji'na, cha' ñasi' tsa Ni xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni na lo'o Ni; stu'ba ti xcube' Ni ji'na lo'o cua ña'ä ca ñati chalyuu li'.

⁴ Pana ndyi'ya tsa ycui' Ndyosi cha' clyu ti' ji'na, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'ä Ni ji'na; ⁵ bi' cha' nda ycui' Ndyosi chalyuu ji'na chaca quiya', xqui'ya cha' cua ndyu'ú Cristo chaca quiya'. Cua ndye chalyuu ji'na ngua ti' na nquicha', xqui'ya cha' ná ndaquiya' na ji'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi; pana xqui'ya cha' xcu' tya'na tsa ti' Ni ña'ä Ni ji'na, bi' cha' cua ngulaá na ji'i nu cuxi, cha' cua ngüityí Ni qui'ya nu ntsu'u ji'na. ⁶ Cua chcuna' ti cresiya ji'na nquicha', lo'o li' cua ngua'ni lyaá Ni ji'na, cha' cua ngua stu'ba cha'

ji'na lo'o Jesús. Ni'yä lo'o nda Ni xtyi'i ñaa ne' cresiya ji'i Jesucristo chaca quiya', cha' tyu'ú yu nu lo'o ngujuii yu, jua'ä ngua'ni Ni lo'o na, cha' clyáá na ji'i nu cuxi. Cua nti! Ni cha' caca stu'ba cha' ji'na lo'o Jesús, masi chalyuu juani, masi ca chaca chalyuu tso'o la nde cuä ca su laca ycui' Ni loo. ⁷ Sca ti quiya' ngua'ni Ni lcaa cha' bi', cha' ca cuayá' ti' lcaa ñati nu cäa chalyuu nde loo la cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'ä Ni ji'i ñati chalyuu. Xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee Jesucristo ña'ä Ni ji'na, bi' cha' ca cuayá' ti' na cha' ná ntsu'u su tye cha' ndu'ni tso'o ycui' Ndyosi lo'o na; ⁸ na cua ngulaá na ji'i nu cuxi, xqui'ya cha' jua'ä ti ndu'ni Ni cha' tso'o lo'o na lo'o ngusñi na cha' ji'i Cristo. Ni si'i sca cña nu ngua'ni ycui' ca na laca bi', sca cha' tso'o nu ngua'ni ycui' Ndyosi cuentya ji'na jua'ä ti laca bi!. ⁹ Ná caca chcui' tyucuua ti' mä lo'o xa' ñati lacua, cha' si'i cu'mä nu ngua'ni cha' tlyu bi', cha' jua'ä ndyaca ji'i mä juani. ¹⁰ Na cua ngüiñá Ni ji'i ca ta'a na, cua ngua'ni stu'ba Ni cha' ji'na lo'o Jesucristo; juani cua nti! Ni cha' xcui' cha' tso'o ti cua'nin a lo'o ndi'i na chalyuu, cha' cua laca nda Ni cña tso'o nu taca cua'ni sa scaa na nde chalyuu.

Ngua'ni Jesús cha' sca ti ñati laca na

¹¹ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, tyi'u ti' mä ñi'yä ngua ji'i mä tya tsubi' la; xa' lo ñati laca mä tyempo

bi', xa' quichí tyijyu' la ngula mä, ná stu'ba tsiya' ti cha' ji'i mä lo'o ngu' judío tya'a na' nu ngua li'. Ndu'ni ngu' judío ji'i mä cha' laca mä ñati nu ná ngulacuä Ni ji'i; pana ycui' ngu' judío ni, cua ngulacuä Ni ji'i ngu', nacui' ngu'. Nu ngulacuä ngu' bi' ni, bi' laca sca cuayá'su nsi'yu ngu' judío quiji' ngu' qui'yu sñi' ngu'. ¹² Ñati nu ndi'i xa' chalyuu laca cu'mä, bi' cha' ná stu'ba cha' ji'i mä lo'o ngu' judío, nu ngu' nu cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i nu ngua sa'ni, cha' caca ngu' bi' ñati ji'i Ni. Ni sca quiya' sa'ni la ná nda Ni cha' lo'o cu'mä ngu' xa' tsu'; ná ntsu'u cha' tso'o nu caca ji'i mä nde loo la, cha' ná jlo ti' mä ni sca cha' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti chalyuu bi' ca su ndi'i mä. Ná ntsu'u cha' ji'i cu'mä lo'o Cristo tsiya' ti nu ngua tsubi'.

¹³ Pana juani xa' ña'ä cha' ndyaca ji'i mä, tya lo'o ngua stu'ba cha' ji'i mä lo'o Jesucristo. Nu ngua sa'ni la, ná nslo mä ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti; tyijyu' tsa ntucua ycui' Ndyosi ca su ndi'i mä, ngua ti' mä. Pana juani cacua tsa ntucua ycui' Ndyosi ji'i mä; cua nguije Ni ji'i mä, xqui'ya cha' ngujuii nu Cristo bi' lo crusí. ¹⁴ Cristo laca nu ngua'ni cha' ngua ti' cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi, lo'o jua'ä ngua'ni Cristo cha' nguaala' cha' ji'i ngu' judío tya'a na' lo'o ngu' xa' tsu' tya'a mä; bi' cha' juani cua ndyaca na sca ti ñati. Sa'ni la cua ntsu'u sca cha' nu ndaca'a ji'na; ndat-

saa tsa cha' bi' ji'na cha' ná cua'ni tya'a ngu' judío tya'a na' lo'o xa' ñati tsiya' ti, cha' ná nchca tyaala' cha' ji'í ya lo'o ngu' xa' tsu'. ¹⁵ La cui' cha' cusu' nu jlya tsa ti' nu ngu' judío tya'a na' ji'í, bi' laca nu nñilo'o ji'í ya cha' ná ca t̄i cha', cha' ntsu'u tsa su ndatsaa cha' bi' ji'í ya. Pana cua ngua'ni tye Jesús ji'í cha' cusu' bi', nu lo'o ngujuui yu lo crusi; bi' cha' tyucuua lo ñati na, cua ndyaca na chaca tya ñati juani, xqui'ya cha' cua ngua stu'ba cha' ji'na lo'o y cui' Ndyosi. Lo'o jua'a ndu'ni Ni cha' caja ñi'yä caca tyi'í t̄i ti na lo'o Ni, jua'a lo'o tya'a ñati na. ¹⁶ Lo'o jua'a ngua cha' ngua'ni tye Cristo ji'í cha' cusu' nu ntsu'u ji'í ya lo'o cu'mä ngu' xa' tsu', nu lo'o ngujuui yu lo crusi; juani ngua t̄i cha' ji'í tyucuua lo ñati na lo'o y cui' Ndyosi xqui'ya Cristo, cha' ngua'ni Cristo cha' ndyaca na sca ti ñati.

¹⁷ Cua ñaa Cristo ni, nda yu sca cuii nu tso'o tsa lo'o ngu' tya'a na, cha' t̄i ti tyi'í na lo'o y cui' Ndyosi, jua'a lo'o tya'a ñati na; cua nchcui' Cristo lo'o cu'mä ngu' nu ndi'í tyijyu', lo'o jua'a cua nchcui' yu lo'o ngu' judío tya'a na' nu ndi'í cacua ti. ¹⁸ Lo'o juani ná ndu'ni cha' masi ngu' judío laca ya, masi xa' ñati laca ma, sca ti lo ñati laca na lo'o lcaa tya'a na xqui'ya Cristo, sca ti Xtyi'i y cui' Ndyosi ndu'ni cha' tyuloo na ji'í Ni; ¹⁹ bi' cha' juani nga'aa tyijyu' y cui' Ndyosi ji'í cu'mä. Cuentya

ji'í y cui' Ndyosi ni, ná laca mä ñi'yä si laca mä ngu' xta nu ndi'í sca chalyuu tyijyu' nu si'i quichi tyi mä; lcaa chacuayá' nu ntsu'u ji'í y cui' Ni cua nda y cui' Ndyosi ji'í mä juani, cha' laca mä ñati ji'í Ni. Stu'ba ntsu'u cha' ji'í mä lo'o lcaa ñati nu ngusñi cha' ji'í y cui' Ndyosi xa' quichi, bi' cha' laca mä ñi'yä nti' si stu'ba ti ndi'í mä lo'o y cui' Ndyosi. ²⁰⁻²¹ Lcaa cu'mä nu ngusñi mä cha' ji'í Cristo, cua laca mä tya'a na; sca ti Cristo laca nu ndulo tsa cha' ji'í cuentya ji'na. Xqui'ya Cristo, bi' cha' cua ndyanu tso'o cha' ji'í mä lo'o y cui' Ndyosi; xqui'ya Cristo, bi' cha' cua ngujuui cña nu cua'ni scaa mä, cha' caca mä cña ji'í Ni, cha' cua ngua stu'ba cha' ji'í mä lo'o Ni. Ñi'yä nti' sca ni'í nu tso'o tsa ndya', jua'a nti' mä. Tachaa tsa ntsu'u quiya' ni'í bi', cha' ntsu'u sca quee tlyu nu cui'ya ji'í, nu ta juersa ji'í ni'í bi'; chu' bi' lijya ndya' ña'a tsaca ni'í li'. Nu ngu' nu ngua tsa'a ji'í Jesús tya clyo, lo'o jua'a jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'í y cui' Ndyosi nchcui' Ni lo'o ñati nu ngua sa'ní la, ngu' bi' laca nu ngusta sūu cha', cha' ngusñi mä cha' ji'í y cui' Ndyosi; pana sca ti Cristo laca nu ndulo la cha' ji'í cuentya ji'í mä. ²² Cua ngua stu'ba cha' ji'í mä lo'o Cristo; bi' cha' juani lo'o cu'mä, lo'o lcaa xa' ñati nu ngusñi cha' ji'í y cui' Ndyosi, stu'ba ti taca ca stu'ba cha' ji'í mä lo'o y cui' Ndyosi. Lo'o li' taca tyi'í y cui'

Ndyosi lo'o mā, xqui'ya Xtyi'i
ycui' Ni nu cua nda Ni ji'i mā.

3

*Tyijyu' ndya'a Pablo, cha'
nchcui' yu cha' ji'i Cristo lo'o
ngu' xa' tsu'*

¹ Xqui'ya cha' nu cua nchcui' ca na', bi' cha' nchcui' tsa na' lo'o Cristo cuentya ji'i cu'mā. La cui' Pablo laca na'; ntsu'u na' ne' chcuā juani xqui'ya cha' cua nchcui' na' cha' ji'i Jesucristo lo'o ñati, cha' nguxtyucua na' ji'i cu'mā nu si'i ngu' judío laca mā. ² Cua ngua cuayá' ti' mā cha' y cui' Ndyosi laca nu nda cña bi' 'na, cha' xtyucua na' ji'i mā, xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na.

³ Cua ndacha' Ni jna' ñi'yā nu nti' Ni cua'ni Ni nde chalyuu. Masi ná ndacha' Ni ji'i ñati sa'ni la ñi'yā cua'ni Ni nde chalyuu, hasta juani ndacha' Ni cha' bi' jna', la cui' ti cha' nu cua nscua tya sa'ni nu caca tyempo juani; cua laca nscua na' xi' cha' bi' lo quityi re nu cua caqā ti slo cu'mā. ⁴ Lo'o chcui' mā lo quityi re, li' caca cuayá' ti' mā cha' nu nda na' lo'o mā cuentya ji'i cña nu nti' Cristo cua'ni nde chalyuu; ⁵ ni sca ñati ná ngujui ñi'yā caca cuayá' ti' ngu' cha' bi' tyempo nu cua nteje tacui. Pana juani xqui'ya Xtyi'i y cui' Ni cua ngulu'u Ni cha' bi' ji'i ngu' nu laca cña ji'i y cui' Ndyosi, nu ngu' nu ngua tsa'a ji'i Jesús tya clyo bi'. La cui' jua'a ngulu'u Ni cha' bi' ji'i ngu' nu tya nda la cha' ji'i y cui'

Ndyosi lo'o ñati juani. ⁶ Bilya cuna ñati chalyuu cha' nu ndacha' Ni 'na. Pana ndi'yā ndyu'u cha' bi': Ngu' nu si'i ngu' judío laca ngu' ni, caca ngu' bi' la cui' ñi'yā laca ngu' judío nu ntsu'u cha' ji'i lo'o y cui' Ndyosi, nu lo'o ca cuayá' ti' ngu' cha' ji'i Cristo; si xñi ngu' bi' cha' ji'i Jesucristo, lo'o ngu' bi' caca tso'o cresiya ji'i ngu' cuentya ji'i y cui' Ndyosi li'. Caca stu'ba cha' ji'i tyucuaa lo ngu' li', cha' tsa tlyu ti tya'a ngusñi ngu' cha' ji'i Cristo caca ngu'. Lo'o ji'i ngu' nu si'i ngu' judío laca ngu' bi', tyacua lcaa cha' nu cua nacui Ni cha' tyacua ji'i ngu' xqui'ya Jesucristo.

⁷ Cua nda y cui' Ndyosi cña bi' jna' cha' tsa'a chcui' na' lo'o ñati, masi tyijyu' ntsu'u ngu', xqui'ya cha' tso'o ti nti' y cui' Ndyosi ña'a Ni 'na. Tlyu tsa cña ngua'ni Ni lo'o na' cha' caca na' cña bi'. ⁸ Ná tso'o la na' tsiya' ti que cua ña'a ca ñati nu ngusñi cha' ji'i y cui' Ndyosi, tso'o la ngu' bi' que na'; pana nda Ni chacuayá' cha' tsa'a slo ñati nu ndi'i xa' tsu'. Tso'o tsa cña nda Ni 'na, cha' cachá' na' cha' tso'o bi' ji'i ngu', masi tya lyiji tsa cha' tye ca cuayá' ti' y cui' na' lcaa cha' tso'o nu ndu'ni Cristo lo'o ñati. ⁹ Cua nchcui' Ni lo'o na' lacua. Y cui' Ndyosi nu ngüiñá Ni lcaa na nu ntsu'u chalyuu, nti' Ni cha' culu'u na' cha' bi' ji'i lcaa ñati, cha' li' caca cuayá' ti' ngu' ñi'yā laca cña nu nti' Ni cha' cua'ni ngu'. Nu ngua tya sa'ni la, bilya cuna ñati cha' nu

ngua ti' y cui' Ndyosi cua'ni Ni xqui'ya Cristo; ¹⁰ pana juani caca cuayá' ti' lcaa cui'í nu laca loo nde cuá, nu lo'o ña'a cui'í bi' ji'í ñati chalyuu nu tsa tlyu ti ndyu'ni tlyu ji'í Cristo. Lo'o jua'a cui'í nu ngua ti' tyijiloo ji'í y cui' Ndyosi sa'ni la ni, caca cuayá' ti' cui'í bi' cha' nchca la ji'í y cui' Ndyosi que cua ña'a ca na nu ngüiñá y cui' Ni. ¹¹ Ngua'ni Ni cha' tlyu bi', nu lo'o nda Ni ji'í Jesucristo nu Xu'na na ñaa chalyuu, ñi'ya nu ngua ti' Ni cua'ni Ni tya lo'o bilya tya' chalyuu. ¹² Lo'o juani cua ntsu'u chacuayá' ji'na cha' tyu'u cha' ji'na lo'o y cui' Ndyosi xqui'ya la cui' Jesucristo bi'; tyucui tyiquee na taca chcui' na lo'o y cui' Ndyosi xqui'ya cha' ngusñi na cha'ji'í Jesucristo Sñi' y cui' Ni. Lo'o jua'a nga'aa ntsu'u cha' cutsii na lo'o chcui' na lo'o y cui' Ndyosi. ¹³ Bi' cha' juani chcui' na' lo'o ma cha' ná ca taja ti' ma, cha' ná tya'achu' ma ji'í y cui' Ndyosi, masi nchcube' na' xi ca su ndi'í na' re cuentya ji'í cu'ma; sca cha' tso'o cuentya ji'í cu'ma laca cha' bi'.

*Ntsu'u tsa tyiquee Cristo
ña'a yu ji'í ñati*

¹⁴ Ndyu sti' na' lo'o nchcui' na' lo'o y cui' Ndyosi Sti Jesucristo nu Xu'na na lacua. ¹⁵ Lcaa na lo'o tya'a na ndyu'u tsa na ji'í y cui' Ndyosi ni, cha' ngüiñá Ni lcaa lo ñati, masi nde cuá, masi nde loyuu chalyuu. Lo'o jua'a nda Ni xtañi lcaa na. ¹⁶ Juani chcui' na' lo'o y cui' Ndyosi Sti na

cuentya ji'í cu'ma; quiña'a tsa cha' tso'o ntsu'u ji'í Ni, bi' cha' taca xtyucua Ni ji'í ma. Ndijña na' ji'í Ni cha' ta Ni juersa nu tyanu ne' cresiya ji'í ma, cha' caca tlyu tyiquee ma nu lo'o ta Ni Xtyi'i y cui' Ni cha' tyi'í bi' lo'o ma; ¹⁷ ndijña na' ji'í Ni cha' ca cuayá' ti' ma cha' ngua'ni Ni cha' cua ndyanu Xtyi'i y cui' Jesús ne' cresiya ji'í ma, nu lo'o ngusñi tso'o ma cha' ji'í y cui' Ndyosi; ndijña na' ji'í Ni cha' tsa cu' ti tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'í tya'a ñati ma, xqui'ya cha' tso'o tsa ngusñi suu cha' bi' ne' cresiya ji'í ma; ¹⁸ ndijña na' ji'í Ni cha' taca ca cuayá' ti' ma ñi'ya nu ndu'ni y cui' Cristo lo'o na, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na. Nu ntsu'u tyiquee Cristo ña'a Ni ji'í ñati ni, jyacua Ni ji'í cua ña'a ca ñati, ta Ni cha' bi' lo'o ngu', masi ñati tlyu laca ngu', masi laca ngu' ñati jua'a ti. ¹⁹ Bi' cha' ntí tsa na' cha' ca cuayá' tso'o ti' ma cha' ntsu'u tsa tyiquee Cristo ña'a Ni ji'na, masi sca cha' tlyu tsa nu ná nchca ca cuayá' tso'o ti' na ji'í laca cha' bi'. Lo'o jua'a ntí na' cha' tyi'í y cui' Ndyosi lo'o lcaa ma, cha' ná tyu'u tyiquee ma ji'í xa' la cha' tsiya' ti.

²⁰ Tso'o lacua. Chcui' na cha' tlyu tsa laca y cui' Ndyosi. Nchca tsa ji'í Ni, hasta nde loo la ndu'ni Ni cuentya ji'í lcaa cha' nu ndijña na ji'í Ni; ná nchca ca cuayá' ti' na ñi'ya ndu'ni Ni lcaa cha' bi'. La cui' y cui' Ndyosi ndu'ni cña laja na, hasta nde ne'

cresiya ji'na, cha' cua'ni Ni cña nu nti' Ni cua'ni Ni lo'o na. ²¹ Cua'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi, lcaa na nu tsa tlyu ti ndyu'ni tlyu na ji'i Ni; la cui' ti tlyu tsa laca Ni cuentya ji'i Jesucristo. Jua'a caca ji'i Ni tyucui tyempo nde chalyuu, la cui' ti ná ntsu'u tsq nu tye cha' ji'i Ni tsiya' ti. Jua'a caca cha' tu'ni.

4

Sca ti cha' ntsu'u ji'i ca ta'a na nu cua ngusñi na cha' ji'i Cristo

¹ Preso laca na' juani xqui'ya cha' nda na' cha' ji'i nu Xu'na na lo'o ñati. Pana nchcui' na' lo'o ma cha' tso'o ti cua'ni ma lo'o xa' ñati; ñi'yä nu nchcui' cha' ji'i y cui' Ndyosi nu ngua tsa'a ma tya lo'o ngusubi Ni ji'i ma tya clyo, la cui' jua'a cua'ni ma lo'o xa' ñati. ² Ná cua'ni tyucuaa ti' ma lo'o tya'a ñati ma, tso'o ti chcui' ma lo'o lcaa ngu', talo tyiquee ma ji'i ngu'; jua'a xtyucua ma ji'i ngu' cha' ca cuayá' ti' xa' ñati cha' chañi cha' ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma. ³ Cua'ni cña ti' ma lacua, lo'o jua'a xtyucua Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'i ma, cha' sca ti cha' taca tylu'u tyiquee ma lo'o ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'i ma lo'o Cristo lcaa tsq. Lo'o jua'a cua'ni stu'ba cha' ji'i ma lo'o tya'a ma cha' taca tyl'i tso'o ti ma lo'o ngu'. ⁴ Lcaa na nu ngusñi na cha' ji'i Cristo, sca ti ñati laca na, sca ti Xtyi'i y cui' Ndyosi ndi'i lo'o na; ndu ti' na cha' stu'ba ti tyacua

cha' ji'na chalyuu ca nde loo la, bi' cha' cua ngusubi Ni ji'na. ⁵ Sca ti Xu'na na ntsu'u ji'i ca ta'a na, sca ti cha' jlya ti' na cuentya ji'i Cristo, sca ti cuayá' ntyucuatya na cuentya ji'i Cristo, ⁶ cha' sca ti y cui' Ndyosi ntsu'u; la cui' Sti lcaa na laca bi', lo'o jua'a la cui' bi' laca loo ji'i lcaa na. Ndu'ni Ni cña laja lcaa ñati nu cua ngusñi cha' ji'i Ni, lo'o jua'a ndi'i Ni lo'o lcaa ñati ji'i Ni.

⁷ Pana cua nda Ni sca cña cha' cua'ni scaa na cuentya ji'i Ni; tsa ña'a juersa nu nda Cristo ji'i scaa na, jua'a taca cua'ni na cña bi!. ⁸ Ndi'yä nscua lo quityi cusu' bi!: Nu lo'o ngutu'u Ni ndyacuí Ni ndyaa Ni nde cuä, ndyalo'o Ni ji'i quiña'a tsa ñati nu ngua preso nde chalyuu.

Lo'o li' nda tsa Ni tyuu lo cha' tso'o ji'i ñati chalyuu nu ngusñi cha' ji'i Ni.

Jua'a nscua lo quityi bi!.

⁹ ¿Ni cha' laca nacui quityi cha' cua ndyaa Ni nde cuä? Na cua ngua'ya ti'i Ni clyo, ñaa Ni loyuu chalyuu ca su ndi'i ñati cuxi tya'a na. ¹⁰ La cui' Jesús nu ngua'ya nde loyuu ni, bi' laca nu ndyacuí ndyaa ca su tlyu la, ca su ntucua y cui' Ni ca nde cuä. Lo'o juani cua ntsu'u Xtyi'i y cui' Jesús tyucui ña'a loyuu chalyuu, lo'o jua'a ntsu'u Xtyi'i y cui' Jesús lcaa se'i nde cuä. ¹¹ Xqui'ya cha' tyuu lo cha' tso'o nda Jesús lo'o ñati chalyuu, bi' cha' taca cua'ni ñati cña nu nda Ni ji'i ngu' cha'

cua'ni ngu': clyo cua ngua'alo Cristo cña ji'i la cui' ñati nu ngua tsa'a ji'i yu; lo'o jua'a cua nda Ni cña ji'i ngu' cha' caca chcui' ngu' na laca nu cua cua'ni ti ycui' Ndyosi chalyuu; lo'o xa' la ñati ji'i Ni ntsu'u cña ji'i cha' cacha' liñi ji'i ñati ñi'ya caca clyaaá ngu' ji'i nu cuxi; lo'o jua'a ngua'alo Ni cña ji'i ñati nu caca loo ji'i tya'a, cha' caca ngu' bi' mstru, cha' culu'u ngu' bi' cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i tya'a ngu'.¹² Jua'a ndu'ni cho'o Ni ji'na, ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Ni, cha' taca cua'ni na cña ji'i Ni, cha' tachaa la tyanu cha' ne' cresiya ji'na nu tsa tlyu ti ngusñi na cha' ji'i Cristo.¹³ Lo'o jua'a lcaa na lo'o tya'a na, sca ti cuayá' taca xñi na cha' ji'i Cristo, sca ti cuayá' taca tyuloo na ji'i Jesús nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi. Li' caca na ñati tyucui tyiquee, taca caca na ñi'ya nu nti' Cristo cha' caca na.¹⁴ Li' nga'aa cua'ni na ñi'ya ndu'ni nu sube nu lu'ba ti ncha'a cña ji'i, cha' nu ndijya ngu'; ni ná ta na chacuayá' cojolaqui ngu' ji'na xa' tyucui,¹⁵ nu lo'o chcui' ngu' lo'o na cua ña'a ca cha' nu bilya cuna na ji'i. Ntsu'u tsa cha' cuiñi nu nda ñati nu tajual' tsa nchcui' lo'o na, ñati nu nti' tsa cha' tsalo'o ji'na nde tyucui¹⁶ cuxi. Pana xa' ña'a cua'ni na. Chcui' na lo'o ngu' ji'i lcaa cha' liñi nu ntsu'u ji'i ycui' Ndyosi; culu'u na ji'i ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i lcaa tya'a ñati na, cha' nga'a cha' xñi tso'o na lcaa

cha' ji'i Cristo cha' caca stu'ba cha' ji'na lo'o ycui' Ni. Nu Cristo bi' ni, la cui' bi' laca loo ji'i lcaa tya'a na nu tsa tlyu ti ngusñi na cha' ji'i Ni;¹⁷ xqui'ya Cristo, bi' cha' ndyaca na sca ti ñati cuentya ji'i ycui' Ndyosi. Ntsu'u cña cha' cua'ni sa scaa na lo'o tya'a na; nga'a cha' cua'a na ji'i tya'a na cha' ná xñi na tyucui¹⁸ cuxi, cha' jua'a stu'ba ti ntsu'u tyiquee na lo'o tya'a na. Si tso'o ti ndi'i na lo'o tya'a na, li' tsa tlyu ti xtyucua na ji'i tya'a na, cha' tachaa la tyanu cha' ji'i Jesús ne' cresiya ji'i scaa na, xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i tya'a na.

Chalyuu cucui nu ngujui ji'na xqui'ya Cristo

¹⁷ Chacuayá' ji'i ycui' nu Xu'na na chcui' na' xi lo'o cu'maq juani: Nti' tsa na' culo na' cña ji'i cu'maq cha' nga'aa cua'ni ma ñi'ya nu ndu'ni ngu' nu ná nslo ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti; cua ña'a ca cha' cuxi nu nda'ya hique ngu', xcui' jua'a ndu'ni ngu' bi' chalyuu. Sca cha' tonto tsa ndu'ni ngu' bi',¹⁸ talya tsiya' ti chalyuu nu ntsu'u ji'i ngu' bi'; bi' cha' ná nchca ca cuayá' ti'ngu' tsiya' ti. Ná ntsu'u cha' ji'i ngu' bi' lo'o chalyuu cucui nu cua nda ycui' Ndyosi ji'na cha' tyi'i tso'o ti na, xqui'ya cha' ná jlo ti'ngu' bi' tsiya' ti, cha' ná ntaja'a ngu' bi' xñi tyiquee ngu' sca cha' liñi.¹⁹ Nga'aa nchca ca tyuju'u ti'ngu' bi', bi' cha' quiñ'a la cha' cuxi ndyu'ni ngu', ña'a cuayá' nda ngu' chacuayá' ji'i

cua ña'a ca cha' cuxi cha' caca bi' loo ji'i ngu'. Ná tucui caca cua'a ji'i ngu' bi' lo'o ndu'ni ngu' cua ña'a ca cha' suba' lo'o tya'a ngu'. ²⁰ Pana nu cu'maq ni, si'i na ngua tsa'aq mä ji'i Cristo cha' cua'ni mä cha' cuxi bi'. ²¹ Chañi cha' cua ndyuna mä cha' ji'i Cristo, cua ngua tsa'aq tso'o mä cha' liñi ji'i Jesúus nu ngulu'u ngu' ji'i mä; ²² bi' cha' cua'ni tye mä ji'i cha' cuxi nu ngua'ni mä tya sa'ni la. Quiña'a tsa cha' ndatsaa cha' cuxi bi' ji'i mä nu ngua li', ndacui tsa ti' mä ji'i cha' cuxi bi', ña'a cuayá' nu chcuna' tsiya' ti chalyuu ji'i mä xqui'ya cha' cuxi bi'. ²³ Juani nga'a cha' cua'ni cucui mä ji'i lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i mä, jua'a lcaa cha' nu ca'ya hique mä; ²⁴ nga'a cha' xñi tso'o mä cha' ji'i y cui' Ndyosi cha' xa' ña'a cua'ni mä su ndi'i mä chalyuu, cha' taca cua'ni mä ñi'yä nu ntí' y cui' Ndyosi cha' cua'ni mä. Bi' cha' xcui' cha' tso'o cua'ni mä chalyuu, xcui' cha' lubii cua'ni mä, si chañi cha' laca mä ñati ji'i y cui' Ndyosi.

²⁵ Juani nga'aa chcui' mä cha' cuiñi lo'o tya'a ñati mä lacua; xcui' cha' liñi chcui' scaa mä lo'o tya'a mä, cha' sca ti ñati laca na, sca ti cha' ntsu'u ji'na lo'o tya'a na.

²⁶ Lo'o ntsu'u quiya' ñasi' mä xi, cui'ya mä cuentya cha' ná tyanu qui'ya ji'i mä li'; ná tso'o si caca ñasi' ti' mä tyucui tsä, tsa tyeje tacui ti' cha' cua'ni mä ji'i. ²⁷ Ná ta mä tyempo tsiya' ti ji'i nu xña'a

cha' caca bi' loo ji'i mä.

²⁸ Cu'mä nu nguaana mä na nu ntsu'u ji'i ñati tya tsubi' la, nga'a cha' xtyanu mä cña bi' ji'i mä, clyana mä cña tso'o la nu cua'ni y cui' mä; tso'o la si cua'ni mä cña lo'o ya' y cui' mä, cha' jua'a caja xi ñi'yä nu xtyucua mä ji'i tya'a mä nu lyiji tsa ji'i.

²⁹ Ná chcui' mä cha' ti'i lo'o tya'a ñati mä; clyana mä cha' tso'o nu chcui' mä lo'o tya'a mä; clyana mä ñi'yä nu caca xtyucua mä ji'i ngu' cha' tyatí la ti' ngu' ji'i y cui' Ndyosi, cha' tyanu sca cha' tso'o ne' cresiya ji'i ngu' nu lo'o cuna ngu' cha' nu chcui' mä. ³⁰ Ná cua'ni mä cha' ca xñi'li ti' Xtyi'i y cui' Ndyosi; nu Xtyi'i y cui' Ndyosi ni, ñi'yä laca si cua ngusta Ni cuayá' nu ji'i y cui' ca Ni hichu' na, cha' laca na ñati ji'i Ni, jua'a laca bi'. Tyanu bi' lo'o na ña'a cuayá' nu tye chalyuu ji'na, ña'a cuayá' nu tyalaa tsä nu cua'ni lyaá Ni ji'na.

³¹ Cua'ni tye mä ji'i lcaa cha' su chij nti' mä ña'a mä ji'i tya'a ñati mä lacua; jua'a cha' liye' ti' mä, jua'a cha' ñasi' ti' mä, cua'ni tye mä ji'i lcaa cha' bi'. Nga'aa xi'ya cuij mä cha' suba' ji'i tya'a mä, nga'aa chcui' mä cuentyu ji'i tya'a mä, nga'aa ntsu'u cha' chcui' cuxi mä ji'i tya'a mä tsiya' ti. ³² Xa' ña'a cua'ni mä juani. Xcui' tso'o ti cua'ni mä lo'o tya'a ñati mä, tyu'u tsa cha' clyu ti' ji'i mä lo'o tya'a mä; cua'ni clyu ti' mä ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', cha' jua'a cua

ngua'ni clyu ti' y cui' Ndyosi ji'na xqui'ya Cristo.

5

*Nga'a cha' cua'ni na cha'
tso'o lo'o ndi'i na chalyuu, si
laca na sñi'y cui' Ndyosi*

¹ Ntsu'u tsa tyiquee y cui' Ndyosi ña' Ni ji'i ma, xqui'ya cha' laca ma sñi' y cui' Ni; bi' cha' cua'ni ma cha' caca ma ñi'ya nu laca y cui' Ndyosi tsiya' ti. ² Tso'o ti tyu'u tyiquee ma ña' ma ji'i ñati, cha' la cui' jua' ntsu'u tsa tyiquee Cristo ña' Ni ji'na. Nu lo'o ñaa Jesús chalyuu ni, cua ntaja' Jesú nda yu tyucui ña' y cui' ca yu cha' caca sca msta ji'i y cui' Ndyosi cuentya ji'na. Tso'o tsa ngua ti' y cui' Ndyosi li'.

³ Nu juani cha' laca ma ñati ji'i y cui' Ndyosi, ná tso'o si xcui' cha' ji'i nu cuna' ntsu'u tyiquee ma; ná cua'ni ma cha' suba' lo'o ñati, ni ná chcui' ma tsiya' ti ji'i lcaa cha' bi' lo'o tya'a ñati ma; ná tyacui ti' ma ji'i cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ñati. ⁴ Nga'aa ntsu'u cha' tyu'u cha' suba' tu'ba ma. La cui' ti ná chcui' ma cha' tonto, ná chcui' ma sca cha' nguna' ti lo'o tya'a ñati ma. Tso'o la si tya ma xlya'be ji'i y cui' Ndyosi. ⁵ Sca cha' chañi tsa laca re: Ñati nu jua' ca xcui' cha' cuxi ndu'ni ni, ná caja chacuayá' tyaa ngu' bi' ca su ntucua y cui' Ndyosi lo'o Cristo ca tiya' la, nu lo'o caca Ni loo; ñati nu xcui' cha' ji'i nu cuna' ntsu'u tyiquee ngu', ñati nu ndu'ni suba', ñati nu

ndacui ti', ná caja chacuayá' tyaa ngu' bi' ca su ntucua Ni. Nu ndacui ti' na ji'i sca cha' ni, laca cha' ntsu'u tsa tyiquee na ji'i cha' bi', ñi'ya lo'o ntsu'u tyiquee na ña' ña' na ji'i sca jo'ó. ⁶ Ná ta ma chacuayá' cha' ñilo'o ngu' ji'i ma lo'o sca cha' tonto ti. Xqui'ya cha' cuxi bi' ñasi' tsa y cui' Ndyosi ji'i ñati chalyuu nu ná ndaquiya' ji'i cha' nu nchcui' Ni; xcube' tsa Ni ji'i ngu' bi' lo'o tye chalyuu. ⁷ Bi' cha' nchcui' na' lo'o ma, cha' ná tyu'u cha' ji'i ma lo'o ñati nu ndu'ni jua'.

⁸ Nu ngua sa'ni la, talya tsiya' ti chalyuu ji'i ma; pana juani cua ngua xee chalyuu ji'i ma, tya lo'o ngusñi ma cha' ji'i y cui' nu Xu'na na. Ñi'ya ndu'ni ñati nu cua ntsu'u lo xee ji'i Cristo, jua'a nga'a cha' cua'ni ma su ndi'i ma chalyuu juani. ⁹ Na cua ntsu'u nu xee lubii ji'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma, bi' laca nu ndu'ni lo'o ma cha' cua'ni ma cha' tso'o; ndu'ni bi' cha' tso'o ti tyu'u tyiquee ma ña' ma ji'i xa' ñati, cha' xcui' cha' liñi chcui' ma. ¹⁰ Clyana ma cua ña' ca cha' tso'o nu nti' y cui' nu Xu'na na cha' cua'ni ma, lo'o li' cua'ni cha' ñati ma cha' tso'o bi'. ¹¹ Ná tyu'u cha' ji'i ma lo'o ñati nu xcui' cha' cuijya ti, nu xcui' cha' tonto ti ndu'ni ngu', xqui'ya cha' talya chalyuu nu ntsu'u ji'i ngu'; ta ma sca cuji lo'o ngu' bi', cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' cuxi ti ndyu'ni ngu'. ¹² Pana ntsu'u cha' cuxi nu ndu'ni ngu' cuaana ti, nu tyuju'u tsa ti' na si chcui' na

ji'i cha' bi'. ¹³ Nu lo'o quijeloo cha' ji'i tya'a quichi tyi ngu' ñi'yä ngua cha' cuxi bi', li' ca cuayá' liñi ti' lcaa ngu' cua ña'ä ca cha' cuxi nu ngua'ni ngu'. Liñi tsa sca cha' nu cua ndu'u lubii. ¹⁴ Bi' cha' ndi'ya nchcui' quityi cusu':

Quee ti' cu'mä, cha' ñi'yä laca si na laja' mä, si na ngujuii mä, jua'ä laca mä xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i mä.

Nga'aa tyu'u cha' ji'i mä lo'o cha' cuxi,
cha' li' taca ta Cristo xee nu tyu'ü ne' cresiya ji'i mä.

Jua'ä nscua lo quityi.

¹⁵ Tso'o lacua, culacua tso'o ti' mä ñi'yä nu cua'ni mä laja lo'o ndi'ä mä chalyuu; ná cua'ni mä ñi'yä nu ndu'ni ñatí nu ná nduna tsiya' ti, cua'ni mä ñi'yä nu ndu'ni ñatí nu ncliyacua tso'o ti!. ¹⁶ Clyana mä cha' tso'o nu cua'ni mä laja lo'o ndi'ä mä chalyuu, cha' ná tyu'u cha' ji'i mä lo'o cha' cuxi nu ndyu'ni xa' ñatí tyempo juani; ¹⁷ ná caca mä tonto lacua, cua'ni cha'ä mä lcaa ña'ä cha' nu nti' y cui' nu Xu'na na cha' cua'ni mä chalyuu. ¹⁸ Ná ca cu'bi mä; ndu'ni ñu'ü tsa nu xña'ä ji'i ñatí cha' chcuna' chalyuu ji'i ngu', xqui'ya cha' cu'bi ngu'. Xa' ña'ä cua'ni mä, cha' xtyu-cua Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'i mä lo'o cua ña'ä ca cña nu cua'ni mä chalyuu. ¹⁹ Cula tu'ba mä lcaa lo jii ji'i y cui' Ndyosi nu lo'o tyu'u ti' mä lo'o tya'a mä cha' cua'ni tlyu mä ji'i Ni, masi jii salmo nu nscua

lo quityi tya sa'ni, masi cua ña'ä ca jii nu nchcui' cha' ji'i y cui' Ndyosi nu ca'ya hique mä; tyucui tyiquee mä cua'ni tlyu mä ji'i y cui' Ndyosi lo'o jii bi'. ²⁰ Lo'o jua'ä cua ña'ä ca hora tso'o tya mä xlya'be ji'i y cui' Ndyosi Sti na chacuayá' ji'i Jesucristo nu Xu'na na; tya mä xlya'be ji'i Ni cuentya ji'i lcaa cha' nu ndyaca ji'i mä, masi tso'o cha' bi', masi ná tso'o cha' bi'.

Nu lo'o tyucuaa ngu' lo'o clyo'o ngu' ngusñi ngu'cha'ji'i y cui' Ndyosi

²¹ Taquiyia' tso'o mä ji'i clyo'o mä xqui'ya y cui' Ndyosi.

²² Cu'mä ngu' cuna'ä ni, taquiyia' mä cha' nu nchcui' clyo'o mä ñi'yä lo'o ndaquiya' na cha' nu nchcui' y cui' nu Xu'na na. ²³ Loo laca sca nu qui'yu ji'i clyo'o yu. La cui' jua'ä Cristo laca loo ji'i lcaa ñatí nu tsa tlyu ti ndyu'ni tlyu ji'i y cui' Ni; Cristo laca nu ndaca'a ji'i lcaa ñatí ji'i yu, cha' ná cua'ni ñu'ü nu cuxi ji'i ngu' lo'o tya'a ngu'. ²⁴ Cu'mä ngu' cuna'ä tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, nga'ä cha' cua'ni chí mä loo clyo'o mä; tucuá mä lcaa cña nu culo clyo'o mä ji'i mä, ñi'yä nu ndyaca lo'o lcaa ngu' tya'a mä nu tsa tlyu ti ndyu'ni tlyu mä ji'i Cristo, ntucuá mä cña ji'i Cristo.

²⁵ Nu cu'mä ngu' qui'yu ni, tyu'u tso'o tyiquee mä ña'ä mä ji'i clyo'o mä, cha' la cui' jua'ä tso'o tsa ntsu'u tyiquee Cristo ña'ä yu ji'i ñatí ji'i yu nde chalyuu; bi' cha' ntaja'ä

yu ngua'q̄a yu lo crusi xqui'yā
 ñat̄i nu xñi cha' ji'i yu ca tiya'
 la. ²⁶ Ngujuuii yu cha' caja
 ñi'yā cua'ni lubii yu ji'i ñat̄i
 nu xñi cha' ji'i yu; ngua ti'
 Jesús cha' cuna ngu' lcaa cha'
 ji'i y cui' yu, cha' taca cuityi
 Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu',
 cha' ta Ni chalyuu cucui ji'i
 ngu'. Jua'a ngua'ni Ni cha'
 sca ti quiya' laca ngu' bi' ñat̄i
 ji'i Ni. Lo'o li' taca tyucuatya
 ngu' ji'i ngu' bi' cuentya ji'i
 Jesús. ²⁷ Ngua ti' Cristo cha'
 tyi'i ñat̄i ji'i yu ca slo y cui'
 Ndyosi lo'o tye chalyuu; tlyu
 tsa cha' tso'o caca nu lo'o tyi'i
 na ñat̄i ji'i Ni ca slo Ni tsa tlyu
 ti, nu lo'o lubii tyiquee na,
 nu lo'o nga'aa ntsu'u qui'ya
 ji'na, nu ná lo'o yabe' ji'na, nu
 ná lo'o chaca cha' cuxi, cha'
 ná talo y cui' Ndyosi ña'q̄ Ni
 ji'i ni sca cha' cuxi. ²⁸ Cu'maq̄
 ngu' qui'yu nu ntsu'u clyo'o
 ma, nga'q̄ cha' cua'ni ty-
 aca'a ma ji'i clyo'o ma, ñi'yā
 ndu'ni tyaca'a ma ji'i y cui' ca
 ma. Si tyaca'a clyo'o na ji'na,
 laca cha' ndu'ni na sca cha'
 tso'o ji'i y cui' ca na, ²⁹ cha'
 ni sca na, ni sca quiya' ná
 nchca cuxi tyiquee na ña'q̄
 na ji'i y cui' ca na. Na ndacu
 tso'o na, na ña'asii tso'o na
 ji'i y cui' ca na; la cui' jua'a
 ndu'ni tyaca'a Cristo ji'i ñati
 ji'i, ³⁰ cha' sca ti taju laca ca
 ta'a na cuentya ji'i Cristo, cha'
 ntsu'u cña nu ndu'ni scaa na
 cuentya ji'i Ni. ³¹ Ndi'ya laca
 cha' nu nscua lo quityi cusu':
 "Xtyanu sca nu qui'yu ji'i sti
 yu ji'i xtya'q̄ yu su ndi'i ngu',
 cha' tsaa tyi'i yu lo'o clyo'o
 yu; lo'o li' nu tyucuaa ngu'

bi' caca ngu' sca ti ñat̄i tsiya'
 ti cuentya ji'i y cui' Ndyosi",
 nacui quityi bi'. ³² Tlyu tsa
 cha' nu nscua lo quityi cusu'
 bi'. Nti' na' cha' cuentya
 ji'i Cristo nchcui' quityi bi',
 lo'o jua'a cuentya ji'i ca ta'a
 na nu ndu'ni tlyu na ji'i Ni
 tsa tlyu ti, bi' laca cha' nu
 nchcui' y cui' Ndyosi lo quityi
 bi'. ³³ Pana la cui' jua'a
 nchcui' quityi bi' cuentya ji'i
 lcaa cu'maq̄, cha' cua'ni ty-
 aca'a cu'maq̄ ngu' qui'yu ma
 ji'i clyo'o ma ñi'yā nu ndu'ni
 tyaca'a ma ji'i y cui' ca ma. La
 cui' jua'a nga'a cha' cua'ni chi
 ngu' cuna'q̄ ma loo clyo'o ma.

6

¹ Cu'maq̄ ngu' cuañi' ni,
 tucuá ma cña nu culo ngu'
 cusu' ji'i ma, cha' cua nti' tsa
 y cui' Ndyosi nu Xu'na na cha'
 cua'ni ma jua'a. ² Sca cha'
 nu nda y cui' Ndyosi lo'o ñat̄i
 tya clyo, ndi'ya nscua cha' bi':
 "Cua'ni chi ma loo sti ma, loo
 xtya'q̄ ma". Lo'o li' nda y cui'
 Ndyosi chaca cha' lo'o na si
 cua'ni na jua'a: ³ "Cha' jua'a
 caca tso'o tyiquee ma; lo'o li'
 quiña'a yija talo ma tyi'i ma
 chalyuu", nacui y cui' Ndyosi.

⁴ Cu'maq̄ nu laca ma sti nu
 sube ni, ná su'ba ñasi' ma ji'i
 sñi' ma. Laja lo'o ndyu'ni cu'ú
 ma ji'i sñi' ma, tya'ni ngu'
 xi si chañi cha' cuxi ndyu'ni
 ngu'; culu'u tso'o ma ji'i ngu'
 cha' taca taquiya' ngu' cha'
 ji'i y cui' nu Xu'na na.

⁵ Cu'maq̄ ngu' msu nu
 ngüi'ya ñat̄i ji'i ma cha' cua'ni
 ma cña ji'i ngu' laja ti, cua'ni
 ma lcaa cña nu culo xu'na

ma ji'í mä nde loyuu chalyuu. Cube xi ti' mä ñi'yä nu cua'ni mä cña ji'í ngu', cha' tyucui tyiquee mä cua'ni mä cña bi'; cua'ni mä cña bi' ñi'yä laca si cña ji'í Cristo laca cña nu ndyu'ni mä.

⁶ Cua'ni mä cña ji'í ngu' lacua; si'i na cua'ni ti mä jua'a cha' tyanu tso'o mä lo'o ngu', nu lo'o ndu ti ngu' ndyi'ya ngu' cuentya ji'í mä si ndyu'ni mä cña. Tso'o la si tyi'u ti' mä cha' la cui' msu ji'í Cristo laca mä, bi' cha' tyucui tyiquee mä cua'ni mä lcaa ña'a cña nu nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni na. ⁷ Tso'o ti cua'ni mä lcaa cña lacua, tyi'u ti' mä cha' cña ji'í y cui' nu Xu'na na laca nu ndyu'ni mä, si'i cña ji'í ñatí chalyuu ti. ⁸ Ná ndu'ni cha' masi msu nu ngüi'ya ti ñatí laca ma, masi msu nu ndi'í tso'o ti laca mä; cua jlo ti' na cha' y cui' nu Xu'na na tya cha' tso'o ji'í lcaa ñatí nu ndu'ni cña tso'o cuentya ji'í Ni.

⁹ Nu cu'mä ngu' xu'na msu bi' ni, la cui' jua'a nga'a cha' cña'asii tso'o mä ji'í msu ji'í mä. Ná xcutsii mä ji'í ngu', ni ná cua'ni tyaala mä lo'o ngu' bi'; tyi'u ti' mä cha' sca ti nu Xu'na na laca loo ji'í cu'mä lo'o ji'íngu' bi', lo'o jua'a sca ti cuayá' ndu'ni Ni lo'o cua ña'a ca ñatí.

Ya' xña nu cua'nijo'o ji'í ngu' nu ngusñi cha' ji'í Cristo, cha' xuu tya'a ngu' lo'o nu xña'a

¹⁰ Juaní ni, cua'ni mä cha' caca nguula ti' tyiquee mä, cha' stu'ba ti ndu'ni mä cña

lo'o y cui' nu Xu'na na, lo'o jua'a nguula tsa juersa ntsu'u ji'í y cui' Ni. ¹¹ Lcaa tyempo tyi'u ti' mä lcaa cha' nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o mä, cha' taca cua'a mä ji'í y cui' ca mä, cha' ná cñilo'o nu xña'a ji'í mä. ¹² Si'i na nxuu tya'a na lo'o ñatí chalyuu ti, siya' la juersa ntsu'u ji'í ngu' bi'; tya'a cusuu na laca lcaa cui'í cuxi nu ntsu'u nde cuá. Nguula tsa nu bi', hasta ngua ti' bi' tyijiloo ji'í y cui' Ndyosi; pana ná ngua ji'í. La cui' laca nu ngua ti' caca xu'na chalyuu, lo'o jua'a nclyo bi' cña ji'í ñatí cha' cua'ni ngu' lcaa lo cha' cuxi nde chalyuu juani. ¹³ Pana cha' nu cua nhcui' y cui' Ndyosi lo'o na ni, ñi'yä laca ste' sendaru nu ndya'a cusuu, jua'a laca cha' bi'; xcui' chcuá laca ste' sendaru cha' cua'a ji'í y cui' ca ngu'. Taquiyá' mä ji'í cha' bi', xñi tso'o mä ji'í cha' bi' juani; lo'o tyalaa tyempo cuxi bi', li' taca talo mä cha' xuu tya'a mä lo'o nu xña'a, cha' ngusñi mä cha' tso'o bi', masi tya'a cusuu na laca nu xña'a bi'. Si jua'a cua'ni mä, nu lo'o tye cha' cusuu bi', li' tya tyu mä ñi'yä nu ndu ti mä. ¹⁴ Bi' cha' cua'ni tajua' mä lacua; ñi'yä lo'o ndyaaca' ne' sendaru lo'o juata cha' xñi ca'a tso'o ste' ngu', jua'a cu'mä, xñi tso'o mä cha' nu nhcui' Ni bi'. Xcui' cha' liñi chcuí mä, cha' li' taca xuu tya'a mä lo'o nu cuxi. Sca sendaru ni, ndyacu' chcuá lo tyiquee yu lo'o nde chü' yu, cha' cua'a yu ji'í tyiquee

yu. Lo'o jua'q̄ cu'maq̄, ná taca sta ngu' qui'ya ji'i ma si xcui' cha' liñi ndu'ni ma. ¹⁵ Ndyosi u xapatu quiya' sendaru. Lo'o jua'q̄ cu'maq̄ ni, quiñi ti' ma cha' tsaa chcui' ma cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñati; chcui' ma cha' taca cua'ni lyaá Ni ji'i ngu' bi' cha' taca cua'ni Ni cha' t̄i ti tyi'li tyiquee ngu'. ¹⁶ Lo'o jua'q̄ ndacui sca chcuā cuaja' ya' sendaru; nu lo'o cu tya'a cusuū yu clya nu nga'a quii' lo ji'i yu, li' cua'a yu ji'i y cui' ca yu lo'o chcuā cuaja' bi!. Jua'q̄ caca ji'i ma si chañi cha' ngusñi ma cha' ji'i y cui' Ndyosi, taca cua'a ma ji'i y cui' ca ma lcaa hora cha' ná cua'ni lya' ti' nu cuxi ji'i ma. ¹⁷ Smalyu chcuā ntucua hique ngu' sendaru cha' cua'a ji'i hique ngu'. Lo'o jua'q̄ cu'maq̄, cua ngua'ni lyaá Ni ji'i ma, bi' cha' ntsu'u nu ña'asii ji'i ma li'. Xñi ma lcaa cha' nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o ma cha' caja ñi'yä nu chcui' ma lo'o sca ñati, ñi'yä laca si cua ngusñi ma sca maxtyi cusuū ji'i sendaru. ¹⁸ Chcui' ma lo'o y cui' Ndyosi nu lo'o nxuū tya'a ma lo'o nu cuxi, cha' jña ma chacuayá' ji'i Ni; lcaa tyempo xtyucua Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'i ma cha' taca chcui' ma lo'o Ni. Lo'o jua'q̄ chcui' ma lo'o Ni cuentya ji'i lcaa ñati nu cua ngusñi cha' ji'i Ni. Bi' cha' lacua, tii ti ti' ma chcui' ma lo'o Ni, cha' ná ca taja ti' ma. ¹⁹ La cui' jua'q̄ tso'o si chcui' ma lo'o y cui' Ndyosi Sti na cuentya jna', cha' tya ta la Ni cha' nu chcui' na'

lo'o ñati, cha' caca tlyu la tyiquee na' chcui' na' lo'o ñati ña'q̄ cuayá' nu ca cuayá' ti' ngu' cha' taca cua'ni lyaá Cristo ji'i ngu' ya' nu cuxi; sca cha' nu bilya cuna ngu' laca bi!. ²⁰ Cua ngusubi Ni 'na cha' tsa'q̄ tyijyu', cha' ta na' cha' bi' lo'o ñati; bi' cha' laca na' preso juani. Chcui' ma lo'o y cui' Ndyosi cuentya jna' lacua, cha' taca chcui' liñi na' cha' bi' lo'o ñati, ñi'yä nu nga'a cha' chcui' na'.

Ngusalya' Pablo lo'o ngu'

²¹ Cua nda na' ji'i yu Tíquico cha' caq̄ slo ma. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya cha' stu'ba tsa ndu'ni ya cña ji'i y cui' nu Xu'na na lo'o yu. Cacha' lyiji yu ji'i ma lcaa cha' ñi'yä nu ndyaca 'na ca nde, ñi'yä cña nu ndyu'ni na'. ²² Bi' cha' cua nda na' ji'i yu lijyä yu slo cu'maq̄, cha' tso'o la tyanu tyiquee ma lo'o cuna ma ñi'yä nu ndyaca cha' ji'i cuare.

²³ Chcui' na' lo'o y cui' Ndyosi Sti na, lo'o jua'q̄ lo'o Jesucristo nu Xu'na na cuentya ji'i cu'maq̄ tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo; cua'ni Ni cha' t̄i ti tyi'li tyiquee ma, cha' tso'o ti tyu'u tyiquee ma ña'q̄ ma ji'i tya'a na, cha' lcaa tyempo jlya ti' ma ji'i y cui' Ndyosi. ²⁴ Lo'o jua'q̄ nti' na' cha' ña'q̄ ti cua'ni Ni cha' tso'o lo'o lcaa cu'maq̄ nu ntsu'u tyiquee ma ji'i Jesucristo nu Xu'na na, cu'maq̄ nu nga'aa nti' tya'ächu' ma ji'i Cristo. Chañi cha' jua'q̄ caca cha' bi'.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Filipos

¹ Pablo lo'o Timoteo laca cuare. Tyucuua ya ndyu'ni ya cña ji'i Jesucristo, bi' cha' nscua ya quityi re cha' caa ca slo cu'ma, cha' tya'a ñati ji'i y cui' Ndyosi laca na. Cua ngusñi na cha' ji'i Jesucristo, bi' cha' laca na ñati ji'i y cui' Ndyosi. La cui' jua'a lo'o quityi re chcui' ya xi lo'o lcaa ngu' cusu' nu laca loo ji'i ña'q taju cu'ma, jua'a chcui' ya xi lo'o xa' la ngu' nu laca cña, nu ntsu'u cha' xtyucua ji'i ma. ² Ndi'ya nti' na', cha' ña'q ti cua'ni y cui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' ti' ti tyi'i tyiquee ma xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

*Nchcui' Pablo lo'o y cui'
Ndyosi cuentya ji'i ngu' Filipos
bi'*

³ Lcaa quiya' lo'o ndyi'u ti' na' ji'i cu'ma, li' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na'; ndya na' xlyabe ji'i y cui' Ndyosi cuentya ji'i lcaa ma li'. ⁴ Lo'o nchcui' na' lo'o Ni cuentya ji'i ma, chaa ti ti' na' nchcui' na' lo'o Ni li'. ⁵ Tya lo'o ndyuna ma cha' tso'o ji'i Cristo tya clyo, ña'q ti tsa cu'ti nxtyucua ma 'na cha' chcui' na' cha' bi' lo'o xa' la ñati; ⁶ bi' cha' cua jlo ti' na' juani cha' ña'q

ti tya cua'ni y cui' Ndyosi cña ne' cresiya ji'i ma, ña'q cuayá' nu tyu'u scua cña bi', nu lo'o tyaq Jesucristo chaca quiya', cha' la cui' y cui' Ni laca nu nguxana ngua'ni cña ne' cresiya ji'i ma tya clyo. ⁷ Tso'o si culacua xi ti' na' jua'a cuentya ji'i cu'ma, xqui'ya cha' lcaa tsa ntsu'u tsa tyiquee na' ña'q na' ji'i cu'ma; stu'ba ti ndyaca cha' ji'i cu'ma lo'o na', tso'o tsa ndyu'ni Ni lo'o na cha' ndyu'ni na cña ji'i Jesucristo. Nguxtyucua ma jna' tsubi' lo'o nguta'q na' slo ngu' nu laca loo cha' nxacui' na' cha' ji'i ngu' bi'; nacui' na' ji'i ngu' cha' tso'o tsa laca cha' nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o na, lo'o jua'a ndacha' liñi na' ji'i ngu' ñi'ya laca cha' liñi bi'. Lo'o juani tya nxtyucua ma 'na, masi ntsu'u na' ne' chcuq xqui'ya cha' nchcui' na' cha' ji'i Jesú s lo'o ñati. ⁸ Cua jlo ti' y cui' Ndyosi cha' ñi'ya ntsu'u tyiquee y cui' Jesucristo ña'q Ni ji'i lcaa cu'ma, la cui' jua'a ntsu'u tsa tyiquee na' ña'q na' ji'i cu'ma. ⁹ Ndi'ya laca cha' nu nchcui' na' lo'o y cui' Ndyosi cuentya ji'i ma: ndijña na' chacuayá' ji'i Ni cha' ña'q ti tso'o la tyu'u tyiquee ma ña'q ma ji'i tya'a ñati ma, cha' jua'a taca ca cuayá' la ti' ma lcaa cha', cha' jua'a taca culacua tso'o la ti' ma; ¹⁰ ndijña na' cha' lcaa tyempo taca ca'ya cha' hique ma ñi'ya nu tso'o la cha' cua'ni ma. Jua'a nga'aa tyaja'a ma cua'ni la ma cha' cuxi, nga'aa tyanu yabe'

hichu' mä nu lo'o tyalaa tsä
cha' caq Cristo chaca quiya'.
¹¹ Quiña'a tsa cha' tso'o taca
cua'ni mä lcaa su ndil'i mä
chalyuu xqui'ya Jesucristo,
cha' ndyu'ni Cristo cña ne'
cresiya ji'i mä; bi' cha' taca
cua'ni tlyu mä ji'i ycu'i
Ndyosi, taca cua'ni chi mä loo
Ni.

*Sca ti cha' nti' Pablo nde
chalyuu, cha' caca yu cña ji'i
Cristo*

12 Cu'maq' ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'lí Cristo, nti' na' cha' caca cuayá' tso'o ti' maq' cha' cua lijyá ngañi la cha' tso'o ji'lí Jesús laja ngu' quichí re, xqui'ya cha' cuxi nu ndyaca 'na re. 13 Nga'a na' ne' chcuá juani, bi' cha' jlo ti' lcaa ñati' nu ndi'lí ni'lí tlyu ji'lí gobierno re, cha' cua ngusu'ba ngu' 'na ne' chcuá xqui'ya cha' ndya'a na' lo cña ji'lí Cristo; masi lcaa sendaru nu ndi'lí ca nde, masi xa' la ñati, cua jlo ti' ngu'. 14 Lo'o jua'a cua ña'a ca ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'lí Jesús, tsa ndu cua tso'o la jlyá ti' ngu' cha' ji'lí nu Xu'na na juani, cua tlyu la xi ty-iquee ngu' juani; nga'aa ntsii_ ngu' chcuí' ngu' cha' ji'lí ycuí' Ndyosi lo'o xa' ñati, xqui'ya cha' ná ntsii_ na' lo'o ntsu'u na' ne' chcuá re.

15 Chañi cha' ntsu'u ñati nu
nchcui' cha' ji'i Cristo lo'o
tya'a xqui'ya cha' chii ti nti'
ñati bi', na cua nti' tsa ñati
bi' xuu tya'a lo'o ya; pana
tya ntsu'u la xi xa' la ngu'
nu nchcui' cha' bi' xqui'ya
cha' tso'o ti tyiquee ngu'.
16-17 Ntsu'u tsa tyiquee ngu'

bi' ña'q̄ ngu' ji'i y cui' Ndyosi, lo'o jua'a jlo ti' ngu' cha' cua nda Ni cña 'na cha' xacui na' cha' ji'i ñat̄i nu x̄ū ty a'a lo'o na xqui'ya cha' tso'o ji'i Cristo. Nu ñat̄i nu chii nti' ni, si'i na tyucui tyiquee ñat̄i bi' nchcui' ngu' cha' ji'i Cristo; laca cha' cua nti' ngu' tyijiloo ngu' ji'i ty a'a ngu'. Lo'o jua'a cua nti' tsa ngu' cha' ta la ngu' cha' ti'i 'na laja lo'o ndi'i na' ne' chcua. ¹⁸ Ná ndube ti' na' ñi'y q̄ ndyu'n i ngu' bi', masi tyucui tyiquee chcui' ngu' cha' ji'i Cristo lo'o ñati, masi cha' cuiñi ti ntsu'u tyiquee ngu' nu lo'o nchcui' ngu' cha' bi'; pana tso'o tsa nti' na' si ña'q̄ ti ty a cañi la cha' ji'i Cristo bi'.

Lo'o jua'a caca chaa
la ti' na' tyempo nde loo la.
¹⁹ Ndu ti' na' cha' yala ti caca
tso'o la cha' jna' re, cha' cuá
jlo ti' na' ñi'yä ndijña tsa ma
ji'i ycui' Ndyosi cha' tyu'u na'
ne' chcuá re, cha' tyu'u na'
nde liya'; jlo ti' na' cha' nxtyu-
cua tsa la cui' Xtyi'i ycui' Je-
sucristo 'na. ²⁰ Ndi'ya nti' na'
cua'ni na': nti' tsa na' cha' ná
caca tyuju'u ti' na' lo'o chcuí'
na' cha' ji'i Jesús lo'o ñatj;
masi tyempo nu liyä nde loo
la, masi tyempo juani, tlyu
caca tyiquee na' lo'o chcuí'
na' cha' ji'i Jesús. Jua'a nti' na'
cua'ni na', cha' ña'q ti cua'ni
tlyu na' ji'i Cristo, masi tyu
lu'u ti na', masi cua ngujuii
na'. ²¹ Sca ti cha' nti' na'
cua'ni na' nde chalyuu, cha'
caca na' cña ji'i Cristo. Tso'o
la masi cajaa na', nti' na', cha'
li' taca ña'q na' ji'i ycui' Ni;

²² pana ná jlo ti' na' na laca nu tso'o la cha' cua'ni na', cha' ná tyiquee' tya taca cua'ni na' tya quiña'a la xi cña ji'i nu Xu'na na, si tya tyi'i la na' xi chalyuu. ²³ Tyucuua lo cha' nti' na' cha' caca 'na lacua; Nti' tsa na' cha' xtyanu na' ji'i chalyuu re, cha' li' taca tyi'i na' lo'o Cristo, cha' bi' nu tso'o la nti' na'; ²⁴ pana juani ni, ndulo la cha' ji'i cu'maq si tya tyi'i la na' xi chalyuu. ²⁵ Nda ti' na' cha' jua'a caca 'na, cha' tya tyi'i la na' xi chalyuu. Li' taca xtyucua la na' ji'i lcaa cu'maq, cha' xñi tso'o la ma cha' ji'i Cristo; jua'a caca chaa la ti' ma lo'o jlya tso'o ti' ma ji'i Ni. ²⁶ Lo'o caa na' cha' tyi'i na' slo ma chaca quiya', li' tso'o tsa caca tyiquee ma cuentya ji'i Jesucristo xqui'ya na'.

²⁷ Bi' cha' juani, cui'ya ma cuentya ñi'yä nga'a cha' cua'ni ma chalyuu cuentya ji'i cha' ji'i Cristo nu cua ngusñi ma. Si jua'a ndu'ni ma, li' ná ndu'ni cha' masi caa na' ca quichí tya' ma, masi ná caca caa na'. Ná tyiquee' caja cha' 'na cha' sca ti cha' ntsu'u tyiquee ma lo'o tya' ma, cha' ndalo tsa tyiquee ma ji'i tya' a cusuu ma ca bi'; ná tyiquee' stu'ba ti culacua ti' ma lo'o tya' a ma laja lo'o tyiquee' tsa nchcui' ma lo'o ngu' cha' xñi ngu' cha' tso'o bi' ji'i Cristo. ²⁸ Lo'o ndu'ni ma jua'a, li' nga'aa ntsu'u cha' cutsii ma ji'i ngu' tya' a cusuu ma, cha' taca ca cuayá' ti' ngu' cha' cua nscua cha' cuityi' y cui' Ndyosi ji'i lcaa ñatí cuxi. Pana cu'maq

ni, cua ngulaá ma ji'i nu cuxi bi'; y cui' Ndyosi ndu'ni cha' taca tyijiloo ma ji'i ñatí cuxi bi'. ²⁹ Tso'o tsa laca cha' nda y cui' Ndyosi chacuayá' cha' ngusñi ma cha' ji'i Cristo; pana cua nscua cha' caja xi cha' ti' iji ma, nu lo'o cua ngusñi ma cha' ji'i Cristo bi'. ³⁰ Stu'ba ti ndyaca cha' ji'i cu'maq lo'o na', ti' iji tsa cña nu cua ngujui ji'na. Pana cua na'a ma ñi'yä ngua'ni na' cña tya tsubi' la, cha' lye tsa nxuu tya'a na' lo'o nu cuxi; lo'o ña'a ti taca ca cuayá' ti' ma cha' lye tsa ndyu'ni na' cña juani.

2

Ngua Jesús sca ngu' ti'i lo'o yaq yu chalyuu, cha' tiya' la li' tlyu tsa chacuayá' nda y cui' Ndyosi ji'i yu

¹ Ná tyiquee' cua nguula la ti' tyiquee ma juani, xqui'ya cha' cua ngusñi ma cha' ji'i Cristo; cua tso'o la nti' ma cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ma. La cui' ti cha' xqui'ya nu Xtyi'i y cui' Ndyosi stu'ba ti ntsu'u cha' ji'i ma lo'o tya' a ma, jua'a lo'o y cui' Ni, ña'a cuayá' nu nchca tya'na ti' ma ña'a ma ji'i tya' a ma, ña'a cuayá' nu tso'o ntsu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i tya' a ma. ² Bi' cha' lacua, si chañi cha' jua'a nti' ma, li' cua'ni ma cha' caca tso'o tyiquee na'; jua'a caca nu lo'o ña'a na' cha' stu'ba tsa ntsu'u cha' ji'i ma lo'o tya' a ma, cha' sca ti cha' ntsu'u tyiquee ma, cha' sca ti cha' ncliyacua ti' ma, cha' sca ti cuayá' tso'o ti nti' ma ña'a ma ji'i

tya'a mä. ³ Cua'ni mä cha' ná quiña'ä cha' tyu'u tyiquee mä lo'o cua'ni mä sca cña; si'i xcui' cha' ji'i y cui' ca mä culacua ti' mä, ni si'i na cua'ni tyucuua ti' mä lo'o tya'a ma. Tso'o la si culacua ti' mä cha' tso'o la laca nu xa' la ngu' tya'a mä, pana ná tso'o y cui' ca mä; ⁴ cube la ti' mä ñi'ya caca cha' ca tso'o cha' ji'i xa' la ngu' tya'a mä, si'i xcui' cha' ji'i y cui' ca mä nu nga'ä cha' cube ti' mä.

⁵ Tso'o si culacua ti' mä ñi'ya nclyacua ti' y cui' Jesucristo. Ndi'ya ngua cha' ji'i y u: ⁶ Tyucui tyempo y cui' Ndyosi tsiya' ti laca Jesucristo, ná ntsu'u tyempo nu ná laca yu y cui' Ndyosi; pana lo'o yaä yu lo yuu chalyuu, ná ngulacua ti' Jesús cha' calo'o yu lcaa chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi, masi ntsu'u tsa chacuayá' ji'i yu slo Ni nquicha', cha' stu'ba ti ntsu'u cha' ji'i yu lo'o y cui' Ndyosi Sti yu. ⁷ Pana nguxtyanu yu chacuayá' nu ntsu'u ji'i yu ca slo y cui' Ndyosi Sti yu, cha' tso'o la ngua ti' yu lo'o ngua'ni yu jua'ä. Lo'o li' ntaja'ä yu ngua yu ñati, cha' caja ñi'ya xtyucua yu ji'na; ñi'ya nclyia lcaa ñati, jua'ä ngula yu nde chalyuu, ñati tsiya' ti ngua yu. ⁸ Ngua yu sca ñati ti'i, lo'o jua'ä tso'o tsa ndaquiya' yu cña nu cua nda y cui' Ndyosi Sti yu ji'i yu; ngujuii yu, hasta ngujuii yu lo crusi, masi jua'ä ndujuii ngu' ji'i ngu' nu xña'ä tsa nu ngua li'. ⁹ Bi' cha' juani cua ndyaa lo'o Ni ji'i yu cha' stu'ba ti

tyi'i yu ca su tlyu la ca su ntucua y cui' Ni; juani tlyu tsa chacuayá' cua nda Ni ji'i Jesús. Tyucui ña'ä chalyuu nga'aa ntsu'u la xa' chacuayá' nu tlyu la, ¹⁰ cha' jua'ä tyu sti' lcaa na lu'ú nde loo Jesús, masi ñati, masi cui'i. Ná ntsu'u su tye cha' cua'ni chí ngu' loo yu xqui'ya chacuayá' nu cua nda Ni ji'i yu, masi nu ndi'i ca nde cua, masi nu ndi'i nde lo yuu chalyuu, masi ngu' nu cua nguatsi', lo'o jyo'o bi' cua'ni chí ngu' loo yu. ¹¹ Cuij tsa chcui' lcaa ñati cha' Jesucristo laca Xu'na lcaa ca chalyuu, jua'ä tso'o tsa cua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi Sti na.

Ni'ya nu ntyiji'i xee cuii nde talya, jua'ä cua'ni na lo'o ndi'i na chalyuu

¹² Cu'mä ngu' tya'a na nu tyaca'a tsa mä 'na, cua ndaquiya' tsa mä ji'i cha' nu nchcui' na' lcaa tsä lo'o nguti'i na' lo'o mä; ña'ä ti tya ndulo tsa cha' ji'i mä cha' taquiya' la mä ji'i cha' nu nchcui' na', masi tyijyu' tsa nga'ä na' ca su ndi'i mä juani. Ña'ä ti cua'ni cña ti' mä cha' caca lyiji lcaa cha' nu ngua ti' y cui' Ndyosi cua'ni Ni ne' cresiya ji'i mä lo'o ngua'ni lyaá Jesucristo ji'i mä. Xti ti cha' tyu'u tyiquee mä cuentya ji'i y cui' mä, pana cube la ti' mä ji'i y cui' Ndyosi. ¹³ Tyi'u ti' mä cha' lcaa tsä ndu'ni y cui' Ndyosi cña laja ne' cresiya ji'i mä, cha' taca cua'ni mä cña ji'i Ni; jua'ä ndu'ni Ni cha' tyaja'ä mä

cua'ni mä lcaa ña'ä nu nti' ycui' Ndyosi cha' cuá'ni mä.

¹⁴ Lcaa lo cña nu cua'ni mä ni, ná caca chii ntí' mä ña'ä mä ji'i ngu' lo'o ndyu'ni mä cña bi', ná xlyú mä cha' hichu' ngu', ¹⁵ cha' ná caca ñacui' ngu' cha' ntsu'u qui'ya ji'i mä li', lo'o jua'ä ná caja su lyiji cua'ni mä sca cha' li'. Tso'o la si caca cuayá' ti' ngu' cha' chañi cha' laca mä sñi' ycui' Ndyosi tyucui tyiquee mä, masi xcui' ndi'i ti mä chalyuu laja ñati' cuxi, laja ñati' nu chii ntí' ngu' ña'ä ji'i tya'a ngu'. Xqui'ya cu'mä nga'ä cha' cañi cha' ji'i Jesús lcaa su ndi'i ñati' bi'; ñi'ya nu ntyiji'i xee cuii nde talya, jua'ä caca mä xee nde chalyuu, ¹⁶ nu lo'o ta mä cha' lo'o ngu', si chcui' mä cha' tso'o ji'i Cristo nu taca ta chalyuu nu ná nga'ä cha' tye ji'i ngu'. Si jua'ä cua'ni mä, tso'o tsa caca tyiquee na' ña'ä na' ji'i mä lo'o tyalaa tsä nu cua'ni cuayá' Cristo ji'i lcaa ñati'. Li' taca ca cuayá' ti' na' cha' tso'o ti ngutu'u scua cña bi' 'na, si'i na nguliji yu'u cña bi' jua'ä ti. ¹⁷⁻¹⁸ Jlo ti' na' cha' si'i cha' xca ti laca nu ngua'ni mä lo'o ngusñi mä cha' ji'i ycui' Ndyosi; quiña'ä tsa na nguxtyanu mä, tyuu quiya' cua nda mä tyucui ña'ä mä cha' caca mä cña ji'i Cristo, xqui'ya cha' cua ngusñi mä cha' ji'i Ni. Lo'o juani lo'o na' ni, cujuii ngu' 'na, nti' na'; chcuna' chalyuu 'na jua'ä ti cuentya ji'i cu'mä. Pana ná ntsii na'; masi jua'ä caca 'na, chaa tsa ti' na' ndi'i. Lo'o

jua'ä nti' na' cha' ca chaa ti' cu'mä, cha' stu'ba ti ca chaa ti' na' lo'o cu'mä.

Nchcui' Pablo cha' ji'i Timoteo lo'o ji'i Epafroditó

¹⁹ Chacuayá' ji'i Jesús nu Xu'na na, ná tyiquee' ta na' ji'i yu Timoteo cha' tsaa yu ca su ndi'i mä yala ti, cha' quiye xi cha' 'na ñi'ya nu ndi'i ca mä; tso'o tsa caca tyiquee na' lo'o cuna na' cha' bi'. ²⁰ Sca ti yu bi' laca nu chañi cha' stu'ba ti nti' yu lo'o na', nu chañi cha' ntsu'u tyiquee yu ña'ä yu ji'i cu'mä; ²¹ ná ndi'i xa' la ngu' tya'a na ca nde nu ndube ti' ñi'ya ndyaca cña ji'i Jesucristo ca su ndi'i mä, xcui' na ntsu'u la tyiquee ngu' ji'i cña ji'i ycui' ca ngu'. ²² Lo'o cu'mä, cua jlo ti' mä cha' lubii tsa cña nu ndyu'ni yu Timoteo bi'. Stu'ba ti ndyu'ni yu cña lo'o na' ñi'ya nti' si cua laca yu sñi' na', stu'ba ti ndya'ä ya nchcui' ya cha' tso'o ji'i Jesús lo'o xa' ñati'. ²³ Lo'o tye caca cuayá' jna', li' ta na' ji'i yu cha' hora ti tsaa yu ca su ndi'i mä, ²⁴ masi nda ti' na' cha' lo'o ycui' na' taca cäa na' yala ti ca su ndi'i mä chacuayá' ji'i ycui' nu Xu'na na.

²⁵ Lo'o jua'ä ndu'ni tsa cha' cäa chaca yu ca slo mä, nti' na'; Epafroditó laca yu bi'. La cui' yu tya'a ndya'ä ya cña laca yu, lo'o jua'ä ngula tsa cña ngua'ni yu lo'o ya lo'o nguxacui' ya cha' ji'i ngu' cuxi. La cui' yu bi' laca nu nda mä yäa ca slo na' tya tsubi' la, cha' xtyucua yu 'na lo'o na laca nu lyiji xi 'na cha'

tyiji yu'u 'na chalyuu. ²⁶ Tiji' tsa ti' yu ji'i cu'maq, bi' cha' nti' yu c̄aq na'a yu ji'i ma chaca quiya'; ngulacua tsa ti' yu lo'o ngujui cha' ji'i yu cha' cua ndyuna ma cha' quicha tsa yu. ²⁷ Chañi tsa cha' quicha tsa yu nu ngua li', cua cajaa ti yu ngua; pana y cui' Ndyosi ngua'ni tya'na ti' Ni ji'i yu. La cui' jua'a ngua tya'na ti' Ni ña'a Ni 'na, cha' cua laca ngujui tsa cha' xñi'i ti' na ca nde; lo'o li' lye la ngua xñi'i ti' na' si cua ngujui yu, pana ndyaca tso'o yu li'. ²⁸ Bi' cha' tso'o tsa nti' na' juani si yala ti c̄aq yu ca slo cu'maq, cha' lo'o cu'maq caca chaa tsa ti' maq, nu lo'o ña'a ma ji'i yu chaca quiya'. Nga'aa culacua tsa ti' na' cuentya ji'i cu'maq li'. ²⁹ Caca chaa ti' ma lo'o yu lacua; tso'o tsa chcui' ma lo'o yu lo'o tyalaa yu ca slo ma, cha' laca yu tya'a ngusñi ma cha' ji'i nu Xu'na na. Lo'o jua'a cua'ni ch̄i ma loo cua ña'a ca ñati nu cua'ni ñi'yq nu ngua'ni yu bi'; ³⁰ ná ndyutsii yu, masi cua cajaa ti yu laja lo'o nguxtyucua yu ji'i ya lo'o cña ji'i Cristo re tya tsubi!. Masi ná ngua c̄aq cu'maq ca nde, pana cua nda ma ji'i y cui' yu lijyq yu cha' cua'ni yu la cui' cña nu ná ngua cua'ni cu'maq, nu nxtyucua tsa ji'i ya li'.

3

Ni'yq nu chañi ca cha' ca ti qui'ya nu ntsu'u ji'na cuentya ji'i y cui' Ndyosi

¹ Cu'maq tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, juani cua nti'

tsa na' cha' ca chaa ti' ma xqui'ya y cui' nu Xu'na na. Ná ndu'ni cha' 'na, masi ty a chaca quiya' chcui' na' la cui' ty a'cha' nu nguscua na' tya clyo; ná tyiquee' xtyucua na' xi ji'i ma, si chcui' na' chaca quiya'. ² Tii ti ti' ma, cui'ya tso'o ma cuentya ji'i nu ngu' cuxi bi', cha' ñi'yq ndu'ni xne' taja, jua'a ndyu'ni ngu' bi'. Xqui'ya cha' cusu' nu jlya tsa ti' ngu' bi' ji'i, bi' cha' ndatsaa ngu'ji'i xa' ñati cha' xi'yu ngu' quiyi' ngu', masi sca cña nu cua'ni ñu'u ji'i ngu' laca; si'i sca cha' tso'o laca bi'. ³ Pana nu na ni, chañi laca cha' ngulacua y cui' Ndyosi ji'na, masi xa' ña'a nchcui' nu ngu' bi'. Cua ndu'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya Xtyi'i y cui' Ni; chaa tsa ti' na ndi'i na chalyuu nu lo'o cua ngujui chalyuu ji'na xqui'ya Jesucristo, cha' nga'aa jlya ti' na ji'i sca cha' nu ndatsaa ñati chalyuu ji'na cha' cua'ni na ji'i. ⁴ Lo'o na', jlya tsa ti' na' ji'i nu cha' cusu' bi'. Tya tsubi' la ni, ná nnyacua xa' la ñati 'na, lye la ndaquiya' na' lcaa cha' cusu' nu ntsu'u ji'i ngu' judío tya'a ya. ⁵ Cua snu' ti tsq ntsu'u na'lo'o ngusiyu ngu' quiyi' na' cha' ngulacua ngu' 'na; ngu' judío laca na' tya lo'o ngula na', tañi ngu' hebreo laca tañi na'. Jua'a la cui' tya'a ñati ji'i ngu' Benjamín ngua ngu' cusu' 'na. Ngu' fariseo laca na', bi' cha' ndaquiya' tsa na' lcaa ca cña nu ntsu'u cha' cua'ni ya cuentya ji'i cha' cusu' ji'i ngu' judío; ⁶ cha' jlya tsa ti' na' ji'i nu cha' cusu'

bi', bi' cha' nguxcube' tsa na' jí'i lcaa ñati nu ngusñi cha' jí'i Jesucristo, lya' tsa ti' na' jí'i ngu' bi'. Lo'o jua'a ná ntsu'u qui'ya 'na lo'o ngu' judío cuentya jí'i cha' cusu' bi', cha' cua ndaquiya' tsa na' lcaa nu cha' cusu' bi'; tya sa'ni cua ngua lubii cresiya jna', si chañi cha' caca tso'o cresiya jí'na cuentya jí'i y cui' Ndyosi jua'a ti. ⁷ Sa'ni la ngua ti' na' cha' tso'o tsa ñati laca na' xqui'ya cha' cusu' bi', pana juani nga'aa nclay-acua ti' na' jí'i cha' bi' xqui'ya Cristo. ⁸ Lo'o jua'a, masi tu-cuna' na' lcaa cha' nu ndiya tsa ti' na' nde chalyuu, ná cube ti' na'; tlyu la tsiya' ti laca cha' tso'o nu cua ngu-jui 'na juani, laja lo'o ndyuloo na' jí'i Jesucristo nu Xu'na na'. Xqui'ya Cristo, bi' cha' cua nguxtyanu na' jí'i lcaa cha' cusu' bi'; nga'aa tso'o cha' cusu' bi' tsiya' ti, nti' na', hasta xcuaq na' jí'i, nti' na'. Tsa bi' ti cha' nti' na', cha' xñi tso'o na' cha' jí'i Cristo, ⁹ cha' stu'ba ti tyu'u tyiquee na' lo'o Ni. Ná ngüityi y cui' Ndyosi qui'ya 'na nu lo'o ndaquiya' tsa na' jí'i nu cha' cusu' bi'; laca cha' cua ngüityi y cui' Ni qui'ya 'na lo'o jlya ti ti' na' jí'i cña nu ngua'ni Cristo, tsa bi' ti cha'. Bi' cha' ngua'ni Ni cha' caca tso'o cresiya jna'. ¹⁰ Lo'o juani ni, tsa bi' ti cha' nti' na', cha' tyuloo lyiji na' jí'i Cristo, cha' ca tii na' cha' tya ndyu'ni y cui' Ndyosi cña lo'o na' lo'o la cui' tya'a juersa nu cua ntsu'u jí'i Ni

lo'o ngua'ni Ni cha' ndyu'ú Jesús chaca quiya'. Ná ndu'ni cha' masi jua'a chcube' na' ñi'yä nu cua nchcube' y cui' Jesús, masi chcuna' chalyuu 'na tsiya' ti ñi'yä lo'o cua ngujui y cui' Cristo lo crusi. ¹¹ Lo'o juani ndu' ti' na' cha' caja chaca chalyuu 'na tiya' la, sca chalyuu nu ná nga'a cha' tye, masi cua ngujui na'.

Cua'ni cña ti' na cha' jyacua na jí'i cha' tlyu nu caja jí'na nde loo la

¹² Ná nacu'i na' cha' cua ndye ngua tso'o cresiya jna' cuentya jí'i y cui' Ndyosi sca ti quiya', lo'o juani nga'aa ntsu'u qui'ya 'na; ná ni na' jua'a. Na cua laca nacu'i Jesucristo cha' laca na' ñati jí'i y cui' Ni, bi' cha' lye tsa ndyu'ni cña ti' na' cha' ca tso'o lyiji cresiya 'na. ¹³ Cu'mä ngu' tya'a ngusñi na cha' jí'i Cristo, cua jlo ti' na' cha' tya lyiji caca jua'a lo'o na'. Tsa bi' ti cha' ndulo tsa cuentya 'na, cha' cua'ni yala na' juani cha' jyacua na' jí'i cha' tlyu nu cua liyä nde loo la, cha' ca tso'o lyiji cresiya 'na lo'o y cui' Ndyosi, masi nga'aa tyi'u ti' na' lcaa ña'a cha' nu ngua 'na nu ngua tya sa'ni la. ¹⁴ Bi' cha' lacua, liñi tyucuij nxñi na' cha' jyacua na' jí'i nu cha' tlyu bi', cha' bi' laca nu cua ngua'ni cho'o y cui' Ndyosi cuentya jí'na ca su ntucua y cui' Ni. Taca caja cha' bi' jí'na ca li', xqui'ya cha' cua ngua stu'ba cha' jí'na lo'o Jesucristo.

¹⁵ Tso'o tsa si la cui' jua'a culacua ti' ca ta'a na nu cua

ngusñi tso'o na cha' ji'i Jesús; y cui' Ndyosi laca nu culu'u liñi la ji'i ma li', si ntsu'u ngu' ty'a a ma nu nclyacua ti' xi xa' la cha'. ¹⁶ Tso'o lacua, ty a cua'ni la na la cui' ty a' a cha', ñi'y a nu ngua cuayá' tso'o ti' na ty a clyo.

¹⁷ Cu'ma ngu' ty a' a ngusñi na cha' ji'i Jesús, tso'o si cua'ni ma tsa ña'a cha' nu cua na'a ma 'na cha' ndu'ni na'. La cui' jua'a cui' ya tso'o ma cuentya ñi'y a nu ndyu'ni xa' la ngu' ty a' a na, nu ndu'ni ñi'y a nu ndu'ni ti cuare, cha' jua'a cua'ni ma. ¹⁸ Cua tyuu tsa quiya' cua nda ya la cui' cha' re lo'o cu'ma, lo'o juani chcui' na' chaca quiya' lo'o ma, masi xñi'li tsa ti' na' chcui' na' ndi'ya: Ntsu'u tsa ngu' ty a' a cusu Cristo, masi cua ngujuii yu lo crusi cuentya ji'i ngu'; ty a' a cusu Cristo laca ngu' bi', cha' ntsu'u tsa cha' cuxi nu ndu'ni ngu' lcaa se'i su ndya'a ngu'. ¹⁹ Nga'a cha' tyaa ngu' bi' ca chalyuu talya nu lo'o cajaa ngu', xqui'ya cha' sca ndyosi cuiñi ntsu'u ji'i ngu' bi'; cua ña'a ca na nu ndacui tsa ti' ngu' ji'i cha' caja ji'i ngu' nde chalyuu, bi' laca ndyosi ji'i ngu' bi'. Lo'o jua'a tyixi tsa ndu'ni ngu' lo'o ty a' a ngu', masi nga'a cha' ca tyuju'u tsa ti' ngu'; xcui' ntsu'u tyiquee ngu' ji'i cua ña'a ca na nu ntsu'u nde chalyuu. ²⁰ Pana nu na ni, ca su ntucua y cui' Ndyosi tsiya' ti, ca ndacua ntsu'u quichi ty i na nu chañi ca. Lo'o juani chaa tsa ti' na ntajatya na ji'i Jesucristo nu Xu'na na,

ni jacua' tyu'u Ni nde cu a su ntsu'u quichi nu ca tyi na, cha' caqu'ya Ni ji'na nde chalyuu, cha' cua'ni lyaá lyiji Ni ji'na. ²¹ Xcutsa'a Ni ji'i tyucui ña'a na li', cha' caca na ñi'y a laca y cui' Ni. Quicha ti ti' tyucui ña'a na juani, pana y cui' Ndyosi ni, tso'o tsa ña'a tyucui ña'a Ni; la cui' jua'a caca tyucui ña'a na nde loo la li'. Taca ji'i Ni culo Ni cña ji'i lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu, lo'o jua'a taca ji'i Ni xcutsa'a Ni ji'i tyucui ña'a na tsiya' ti.

4

Lcaa tsa caca chaa ti' na xqui'ya y cui' nu Xu'na na

¹ Cu'ma ty a' a ngusñi na cha' ji'i Jesús, tyaca'a tsa cu'ma 'na; ñati nu cua nda y cui' Ndyosi jna' laca cu'ma, xqui'ya cha' ndyu'ni na' cña ji'i Ni. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' xqui'ya cu'ma, lo'o jua'a xñi'li xi ti' na' lo'o na ndi'ji na' ca slo cu'ma. Nga'a cha' cua'ni ma cha' tyanu tso'o cha' ji'i y cui' nu Xu'na na ne' cresiya ji'i ma.

² Lo'o cu'ma ma' Evodia lo'o ma' Síntique ni, cui'ya ma cha' clyu ti' 'na, cua'ni ma cha' stu'ba ti tyu'u tyiquee ma lo'o ty a' a ma. Ngu' ty a' na laca ma xqui'ya nu Xu'na na, bi' cha' cua'ni ma cha' cati' cha' cusu nu ntsu'u ji'i ma lo'o ty a' a ma. ³ Lo'o nu'u nu tso'o tsa ty a' a ndya'a na cña, cua nti' na' cha' xtyucua nu'u ji'i tyucuaa ma' cusu' bi', cha' taca ca tso'o tyiquee ngu' bi' lo'o ty a' a ngu'. Tyucuaa ma' cusu' bi' cua ngua'ni

tsa ngu' cña cha' cañi la cha' tso'o ji'i Jesús nquiacha'; stu'ba ti ngua'ni ngu' bi' cña lo'o na', lo'o Clemente, lo'o xa' la ngu' tya'a ndya'a ya cña. Cua nscua xtañi lcaa ngu' bi' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi, nu nscua xtañi ñati nu caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i.

⁴ Nti' na' cha' lcaa tsä caca chaa ti' mä xqui'ya ycui' nu Xu'na na; masi tucua quiya' chcui' na' cha' bi' lo'o mä: Nti' na' cha' caca chaa ti' mä. ⁵ Xcui' cua'ni tya'na tsa ti' mä lo'o lcaa ñati, cha' ca cuayá'ti' ñati cha' jua'a ndu'ni mä. Cua ngulala ti cäa ycui' nu Xu'na na chaca quiya'.

⁶ Ni sca cha' ná culacua tsa ti' mä ji'i, pana jña mä cha' ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i cua ña'a ca cha' nu tyacua xi ji'i mä. Lo'o jua'a ta mä xlyá'be ji'i ycui' Ndyosi cha' jua'a ndyaca cha' ji'i mä, nu lo'o chcui' mä lo'o ycui' Ni. ⁷ Lo'o li' cua'ni Ni cha' ti' ti tyi'i tyiquee mä, masi ná caca cuayá'ti' ñati chalyuu ni cha' laca mä jua'a. Nga'aa ca'ya cha' cuxi hique mä li', nga'aa caca cuxi cresiya ji'i mä li', xqui'ya cha' cua ngua stu'ba cha' ji'i mä lo'o Jesucristo.

Tyu'u tyiquee na ji'i cua ña'a ca cha' nu tso'o laca

⁸ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, ndi'yä ti culacua ti' mä tyucui tyempo nu ndi'i mä chalyuu: Cua ña'a ca cha' nu chañi tsa cha' jua'a laca, bi' laca nu nga'a cha' tyu'u tyiquee mä ji'i; jua'a lcaa cha' nu cua'ni chí ngu' loo, lcaa cha' nu liñi ca, lcaa

cha' su lubii ntsu'u tyiquee na, lcaa cha' nu tso'o tsa ña'a, lcaa cha' nu tso'o tsa nti' ngu' ña'a ngu' ji'i, masi lcaa cha' tso'o bi', nu jua'a tso'o tsa nchcui' ngu' ji'i, bi' laca nu nga'a cha' tyu'u tyiquee mä ji'i. ⁹ Cua'ni mä cha' tyi'u ti' mä ji'i lcaa cha' nu cua ngua tsa'a mä 'na, masi sca cha' nu cua ndyuna mä tya lo'o nda na' cha' lo'o mä, masi sca cha' nu cua na'a mä cha' ndyu'ni na'; bi' laca cha' nu nga'a cha' cua'ni mä, lo'o li' cua'ni ycui' Ndyosi cha' ti' ti tyi'i tyiquee mä.

*Tso'o tsa ntsu'u tyiquee
Pablo cha' cua yaa lo'o ngu'
mstq cha' xtyucua ji'i*

¹⁰ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' lo'o na'a na' cha' cua ndyalaa mstq nu nda cu'mä lijyä slo na'. Tso'o nti' na' cha' cua ndyi'u ti' mä 'na chaca quiya', lo'o jua'a tso'o tsa nti' na' cha' cua nda mä mstq bi' 'na xqui'ya ycui' nu Xu'na na. Jlo ti' na' cha' si'i na ngujlyaa ti' mä 'na, laca cha' nga'aa ngujui ñi'yä nu xtyucua mä 'na tya tsibi' la. ¹¹ Ná nacui na' cha' lyiji tsa cha' tso'o 'na, cha' tso'o tsa ndyaala' ti' na' lo'o na laca nu ndyiji ti xi 'na. ¹² Ntsu'u quiya' lyiji tsa cha' 'na, lo'o jua'a ntsu'u quiya' quiña'a tsa cha' tso'o ndyiji 'na; jua'a ti ngui'i na', cha' cua ngui'i na' cha' tyaala' ti' na' lcaa su tya'a na' lo cña re. Ná ndu'ni cha' masi tso'o tsa ndyiji na cacu, masi ntyute' ti na'; masi quiña'a tsa na ntsu'u 'na, masi xti ti cha', ná ndulo cha' bi' 'na. ¹³ Cua nda

y cui' Cristo juersa 'na cha'
talo na' ji'i cua ña'a ca cha',
na laca nu tyacua ti xi 'na.
¹⁴ Masi jua'a, tso'o tsa nti' na'
cha' cua nguxtyucua mä 'na
laja lo'o ndyacua cha' cuxi 'na
ca nde.

¹⁵ Cu'mä ngu' Filipos, cua
jlo ti' mä ñi'ya ngua lo'o
ngutu'u na' nde loyuu su
cuenta Macedonia, ndya'a
na' nchcui' na' cha' ji'i Jesús
lo'o ngu' bi'; li' sca ti taju
cu'mä nu ndyu'ni tlyu mä
ji'i y cui' Ndyosi ca jua, cua
ndya mä mstä cha' caca sca
xlya'be 'na, xqui'ya cha' tso'o
tsa ngua tsa'a mä cha' ji'i
Jesús laja lo'o nguti'i na' lo'o
mä. ¹⁶ Lo'o jua'a tyuu quiya'
cua nda mä sca xlya'be 'na nu
lo'o nguliji xi cha' tyiji yu'u
'na ca quichí Tesalónica. ¹⁷ Ni
si'i cha' caja sca cha' xlya'be
ti 'na nclyacua ti' na', tso'o
la nti' na' si tyanu tso'o cha'
ji'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i
mä. ¹⁸ Ndi'ya xacu'i na' cha'
ji'i mä juani: Cua quiña'a tsa
na nda mä 'na, bi' cha' cua
nti' tsa na' tya na' tsa xlya'be
ji'i mä; nga'aa ntsu'u chaca
na nu lyiji 'na tsiya' ti juani,
tya lo'o yaq yu Epafrodito,
yal'o yu lcaa cha' tso'o nu
cua nda mä 'na. Ñi'ya laca
sca mstä nu ndiya tsa ti' y cui'
Ndyosi ji'i, cha' tyixi tsa xtyi'i
nda bi' nu ndacui lcua ti
se'i, jua'a laca cha' tso'o nu
nda mä 'na cuenta ja'i y cui'
Ndyosi. ¹⁹ Tlyu tsa cha' tso'o
ntsu'u ji'i y cui' Ni, bi' cha'
ta Ni lcaa na nu lyiji cha'
tyiji yu'u ji'i mä chalyuu; cua
jlo ti' na' cha' jua'a ndu'ni

y cui' nu Xu'na na' lo'o ñati
xqui'ya Jesucristo. ²⁰ Tso'o si
tyucui tyempo cua'ni tlyu na
ji'i y cui' Ndyosi Sti na lacua.
Jua'a caca tu'ni.

Ngusalya'yu lo'o ngu'

²¹ Chacuayá' ji'i Jesucristo
nda na' xlyo ni'i ji'i lcaa tya'a
mä, ñati ji'i y cui' Ndyosi ca
jua; la cui' jua'a nti' lcaa
ngu' tya'a ndya'a ya ca nde.
²² Lo'o lcaa ngu' nu ngusñi
cha' ji'i y cui' Ndyosi ca quichi
re, jua'a ngu' nu ndil'i ndyu'ni
cña ca ni'i tlyu cuenta ja'i
nu xu'na tlyu nu laca em
perador, cua nti' tsa ngu'
chcuicha' ngu' ji'i mä.

²³ Cua nti' tsa na' cha' ña'a
ti tya cua'ni la Jesucristo nu
Xu'na na cha' tso'o lo'o mä
tyucui tyempo nu liyä nde
loo la. Jua'a caca tu'ni.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Colosas

¹ Pablo laca na' nu nscua na' quityi re. Ycui' Ndyosi ngulo cña 'na, bi' cha' ndya'a na' nchcui' na' cha' ji'i Jesucristo lo'o ngu' xa' quichi ca tyijyu' la. Stu'ba ti ndi'i na' ca nde lo'o yu Timoteo tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo.

² Nda na' quityi re cha' cña ca slo cu'maq ca quichi Colosas jua, cu'maq ngu' nu ntsu'u cha' ji'i ma' lo'o ycui' Ndyosi, cu'maq nu laca ma' ngu' tya'a na xqui'ya cha' cua ngusñi tso'o ma' cha' ji'i Cristo.

Ndi'ya nti' na', cha' ña'q ti cua'ni ycui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma', cha' cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ma', ca su ndi'i ma' ca jua.

*Nchcui' Pablo lo'o ycui'
Ndyosi cuentya ji'i ngu' bi'*

³ Nu lo'o nchcui' ya lo'o ycui' Ndyosi Sti Jesucristo nu Xu'na na cuentya ji'i cu'maq, lu'ba ti ndya ya xlya'be ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya cu'maq.

⁴ Cua ngujui cha' ji'i ya cha' tso'o tsa ngusñi ma' cha' ji'i Jesucristo, lo'o jua'q nacui' ngu' cha' ntsu'u tsa tyiquee ma' ña'q ma' ji'i lcaa ngu' tya'a ngusñi ma' cha' ji'i ycui' Ndyosi.

⁵ Tya clyo lo'o

ndyuna ma' cha' tso'o bi', cha' nu nchcui' ji'i ycui' Ndyosi nu chañi ca, li' ngua cuayá' ti' ma' cha' tya ntsu'u chaca cha' nu cua tlyu la nu nga'a cha' tyacula ji'na tyempo nde loo la lo'o tyalaa na ca su ntucua ycui' Ndyosi. Ca bi' ntsu'u co'o cha' bi' cuentya ji'i ma; bi' laca cha' nu tyacula ji'i ma' ca tiya' la xqui'ya cha' ngusñi ma' cha' ji'i Cristo, lo'o jua'q tso'o tsa ntsu'u tyiquee ma' ña'q ma' ji'i xa' la tya'a ñati ma'. ⁶ Cua lijyä ngañi la cha' tso'o ji'i Jesú斯 bi' tyucui ña'q chalyuu, lo'o jua'q lijyä ndyaca tso'o la cresiya ji'i ñati macala su nduna ngu' cha' bi'. La cui' jua'q ndyaca tya lo'o ndyuna ma' cha' bi' tya clyo; tya li' cua ndyuna ma' cha' ndu'ni tsa ycui' Ndyosi cha' xlya'be lo'o ñati, li' ngua cuayá' ti' ma' cha' chañi tsa laca cha' bi'. ⁷ Cua ngujui cha' bi' ji'i ma' lo'o ngulu'u yu Epafras ji'i ma'; tso'o tsa tya'a ndya'a ya cña laca yu bi'. Jlo ti' ya cha' tso'o tsa nchcui' yu cha' ji'i Cristo lo'o ngu' lcaa su ndya'a yu cuentya ji'i ya. ⁸ La cui' yu bi' laca nu nacui' ji'i ya cha' ndu'ni Xtyil'i ycui' Ndyosi cha' ntsu'u tsa tyiquee ma' ña'q ma' ji'i xa' la ñati.

⁹ Bi' cha' juani lu'ba ti nchcui' ya lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i cu'maq; tya lo'o ngujui cha' ji'i ya cha' cua ngusñi ma' cha' bi', ndijña ya cha' ji'i ycui' Ndyosi cha' ta Ni chacuayá' cha' caca cuayá' lyiji ti' ma' lcaa cha' ñi'yä nu nti' Ni cha' cua'ni ma', cha'

ju'a_q taca culacua tso'o ti'ma_q, taca ca'ya cha'tso'o hique ma_q xqui'ya Xtyi'i y cui' Ndyosi li'. 10 Lo'o li' lcaa ts_q lo'o ndya'a_q ma_q chalyuu taca cua'ni ma_q cña, cua ña'a_q ca cña nu nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni ma_q; taca cua'ni ma_q lcaa lo cña tso'o cuentya ji'i y cui' Ndyosi li', lo'o jua'a_q taca ca cuayá' la ti' ma_q ñi'y_q ndyu'u lcaa cha' ji'i Ni. 11 Nguula tsa cña ndu'ni y cui' Ndyosi ca su tlyu ca su ntucua y cui' Ni; bi' cha' cua ndijña na' ji'i Ni cha' ta Ni la cui' juersa bi' ji'i ma_q, cha' caca tso'o ti tyiquee ma_q talo ma_q ji'i cua ña'a_q ca cha' cuxi nu tyacua ji'i ma_q. 12 Lo'o jua'a_q tya ma_q xlya'be ji'i y cui' Ndyosi Sti ma_q nu cua nda chacuayá' cha' tyacua cha' tso'o ji'i ma_q, la cui' ti cha' nu cua nchco'o Ni cha' tyacua ji'i ñati ji'i y cui' Ni, nu lo'o tyalaa ngu' ca su xee tsa ca su ntucua y cui' Ni. 13 Na cua ngua'ni lyaá Ni ji'na, cua ngua'ni tye Ni ji'i chalyuu talya su nguta'a_q na, lo'o jua'a_q cua ngulu'u Ni chaca tyucui_{ii} ji'na nu tsaa ca chalyuu tso'o su laca Cristo loo ji'na. Sñi' y cui' Ndyosi laca Cristo, lo'o jua'a_q tyaca'a tsa yu ji'i y cui' Ni; 14 xqui'ya Cristo cua ngulaá na ji'i nu cuxi, xqui'ya Cristo cua ngüi'ya Ni cha' clyu ti' ji'na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na lo'o Ni.

Cua nguaala' cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñati chalyuu

15 Ná nchca ña'a_q na ji'i y cui' Ndyosi tsiya' ti; pana nu lo'o

y_q Cristo Sñi' y cui' Ni chalyuu, li' ngujui ñi'y_q nu ña'a_q na ji'i y cui' Ni. La cui' yu bi' laca nu nguti'i tya clyo la lo'o y cui' Ndyosi, la cui' jua'a_q laca yu loo ji'i lcaa lo na nu ngüiñá Ni chalyuu. 16 Stu'ba ti ndu yu bi' lo'o y cui' Ndyosi Sti yu lo'o ntucua quiya' ndya' chalyuu, masi lo'o ndya' tyucui ña'a_q nde cu_q, masi lo'o ndya' tyucui ña'a_q nde lo yuu. Cua ngüiñá Ni lcaa na nu nchca ña'a_q na ji'i nde lo yuu chalyuu; lo'o jua'a_q cua ngüiñá Ni lcaa na nu ná nchca ña'a_q na ji'i, ñi'y_q nti' lcaa cui'i nu laca loo nde cu_q; jua'a_q cua ngüiñá Ni lcaa lo xu'na nu culo cña ji'i ngu', masi nde lo yuu chalyuu, masi nde cu_q. Stu'ba ti ndu Cristo lo'o y cui' Ndyosi Sti yu nu lo'o ngüiñá Ni tyucui ña'a_q chalyuu; la cui' jua'a_q xqui'ya yu bi', bi' cha' ndya' lcaa lo na. 17 Cua laca ntucua yu bi' lo'o tya lyiji tya' chalyuu, lo'o jua'a_q lcaa ts_q ndu'ni yu cña cha' tyi'i tso'o ti lcaa na nu ntsu'u lo yuu chalyuu. 18 Y cui' yu laca yu loo ji'i lcaa taju ñati nu ndyu'ni tlyu ji'i y cui' Ndyosi tsa tlyu ti, y cui' laca nu nda chalyuu ji'i ngu' bi'. Tya clyo la cua ndyu'ú y cui' yu chaca quiya' lo'o cua ngujui yu, cha' li' taca ji'i yu tyucua yu ca su laca yu loo ji'i lcaa lo cha'. 19 Cua nacui y cui' Ndyosi cha' caca Sñi' Ni ñi'y_q laca y cui' Ni tsiya' ti, 20 cha' jua'a_q ngua ti' Ni cua'ni Ni, cha' chaca quiya' caca Ni loo ji'i tyucui ña'a_q chalyuu xqui'ya yu bi'. Cua nguaala' cha' ji'i

y cui' Ndyosi lo'o ñati chalyuu lo'o ngujuii Cristo lo crusi xqui'ya na; jua'a ngua'ni yu cha' xa' caca tyucui ña'q chalyuu cuentya ji'i y cui' Ndyosi chaca quiya', masi nde lo yuu chalyuu, masi nde cua.

²¹ Nu ngua cua tsubi' la, tyiju' tsa nguta'q ma ji'i y cui' Ndyosi; tya'a cusuu ma ji'i y cui' Ndyosi ngua ma tyempo bi' xqui'ya cha' cuxi nu cua ngulacua ti' ma, xqui'ya cha' cuxi nu cua ngua'ni ma. Pana juani cua ngua'ni Ni cha' taca cati qui'ya nu ntsu'u ji'i ma lo'o y cui' Ni, ²² xqui'ya cha' tyucui ña'q y cui' Cristo Sñi' Ni, nchcube'tsa yu lo'o ndyujuii ngu' ji'i lo crusi. Jua'a ngua'ni Ni tya li' cha' taca caca ma ñati ji'i y cui' Ni, ñati nu nga'aa ntsu'u yabe' hichu' ma tsiya' ti, cha' nga'aa caca sta ngu' qui'ya ji'i ma lo'o Ni, nu lo'o caq Ni caqui'ya Ni ji'na cha' tsalo'o Ni ji'na ca su ntucua Ni. ²³ Pana juani ña'q ti ndulo tsa cha' ji'i ma cha' tyanu tachaa la cha' ji'i Cristo ne' cresiya ji'i ma, cha' y cui' yu bi' laca sru lcaa cha' bi!. Ná ta ma chacuayá' cha' cñilo'o ngu' ji'i ma, cha' si jua'a, nga'aa culacua ti' ma ji'i cha' tso'o nu tyacua ji'i ma nde loo la, la cui' cha' nu cua ndyuna ma ji'i tya clyo. Xqui'ya cha' tso'o ji'i Cristo bi', bi' cha' ndya'q ngu' tyucui ña'q chalyuu nchcui' ngu' cha' bi' lo'o ñati. Lo'o jua'a na', Pablo, ndya'q tsa na' lo cña bi'.

Ndyu'ni Pablo cña cuentya

ji'i ñati nu ngusñi cha' ji'i y cui' Ni ca lcaa quichi

²⁴ Tso'o nti' na' masi cua ngujui xi cha' ti'i 'na cuentya ji'i cu'ma; tso'o nti' na' cha' cuentya ji'i ca ta'a taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Cristo lcaa quichi, bi' cha' ndyacua cha' ti'i bi' 'na. Nchcube'tsa Cristo nde chalyuu xqui'ya na, cha' laca na ñati ji'i y cui' yu; jua'a ndyacua cha' ti'i 'na, cha' cua lija caca stu'ba la cha' ji'na lo'o y cui' Cristo lo'o cha' ti'i nu ndyaca ji'na nde chalyuu cha' ngusñi na cha' ji'i Cristo.

²⁵ Y cui' Ndyosi laca nu cua nda cña bi' 'na, cha' caca na' cña ji'i ca ta'a ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni lcaa quichi, cha' nguula la caca tyiquee ma. Nga'a cha' ña'q ti tya ta la na' cha' ji'i Cristo lo'o xa' ñati ña'q cuayá' nu tye cuna ngu' cha' bi!.

²⁶ Tyucui tyempo nu ngua sa'ni la, ná ngujui ñi'ya nu caca cuayá' ti' ngu' cha' bi'; cua ntsu'u yacu' ti cha'. Pana juani cua ngulu'u y cui' Ndyosi cha' bi' ji'i lcaa ñati nu ntsu'u cuentya ji'i Ni.

²⁷ Sca cha' tlyu nu tso'o tsa laca cha' bi', sca cha' nu caja ji'i lcaa lo ñati chalyuu laca cha' ji'i y cui' Ndyosi bi'; pana ná ngujui chacuayá' cha' caca cuayá' ti' ñati ji'i y cui' Ndyosi cha' bi' nu ngua cua sa'ni la. Ndi'ya ndyu'u cha' bi', cha' nu bilya cuna ngu': Taca tyi'i Cristo lo'o na nde chalyuu, masi juani ti; lo'o jua'a tiya' la li' taca tyu'u cha' ji'na lo'o y cui' Ndyosi ca su tlyu su xee tsa ca su ntucua y cui' Ni.

²⁸ Bi' cha' lye tsa nchcui' ya

cha' ji'i Cristo lo'o lcaa ñatj; tso'o ti, qui'i ti nclyu'u ya cha' bi' ji'i ngu', ndacane ya ji'i ngu' cha' nga'aa cua'ni ngu' cha' cuxi. Cua nti' tsa ya cha' tso'o tsa caca tyucui ti' tyiquee scaa ngu' cuentya ji'i Cristo nu lo'o tyalaa ngu' ca slo ycui' Ni. ²⁹ Bi' cha' lye tsa ndyu'ni na' cña cuentya ji'i cha' bi'; nguula tsa cña ndyu'ni na', lo'o jua'a tlyu tsa juersa nda ycui' Cristo 'na cha' tyu'ú ne' cresiya 'na, cha' talo na' cua'ni na' cña bi'.

2

¹ Ta na' sca cha' lo'o ma, cha' caca cuayá' ti' ma cha' lye tsa ngua'ni na' cña cuentya ji'i ma, lo'o jua'a cuentya ji'i ngu' quichí Laodicea, lo'o jua'a cuentya ji'i tyu'u tya'a ngu', masi tya lyiji tyuloo ngu' 'na. ² Jua'a ndyu'ni na' cña, cha' caca tyucui ti' tyiquee ngu', cha' stu'ba ti caca tyiquee ngu' lo'o xa' la tya'a ngu'. Nga'aa cutsii ngu' nu lo'o chcui' ngu' cha' ji'i Cristo li', xqui'ya cha' tso'o tsa nchca cuayá' ti' ngu' ji'i cha' bi'. Jua'a li' quieloo cha' ji'i ngu', cha' ycui' Cristo laca cha' bi', la cui' cha' ji'i ycui' Ndyosi nu bilya caca cuayá' ti' ngu' ji'i cua sa'ni la. ³ Xqui'ya cha' ngusñi na cha' ji'i Cristo, bi' cha' taca quieloo cha' ji'na macala su ntucua quiya' lcaa cha' nu ntsu'u tyiquee ycui' Ndyosi, masi lcaa cha' nu nda'ya hique Ni cha' cua'ni Ni nde chalyuu. ⁴Cua nti' tsa na' cha' na' tucui cñilo'o ji'i ma, masi

nti' ma cha' tso'o tsa nchcui' ngu' bi'; bi' cha' laca nchcui' na' lo'o cu'ma jua'a. ⁵ Masi juani ti ná ndi'i na' ca su ndi'i ma, pana lu'ba ti ndyi'u ti' na' ji'i cu'ma. Tso'o tsa nti' na' lo'o ndyuna na' cha' tso'o tsa ngusñi ma cha' ji'i Cristo. Lo'o jua'a tso'o tsa nti' na' cha' tso'o ti ndi'i ma lo'o xa' la ngu' tya'a ngusñi ma cha' ji'i ycui' Ndyosi.

⁶ Na cua ngüiñi ti' ma lo'o Jesucristo cha' caca Ni nu Xu'na ma, bi' cha' cui'ya ma cuentya cha' stu'ba ti caca tyiquee ma lo'o Ni lcaa tsä lo'o tyi'i ma chalyuu. ⁷ Jua'a xñi tso'o ma cha' ji'i Jesús, cha' ca cuayá' ti' ma lcaa cha' nu laca suu cha' bi'; cha' nu Jesús ni, bi' laca suu lcaa cha' nu cua ngusñi na, la cui' ti cha' nu cua ngulu'u ngu' ji'i ma tya tsubi' la. Lo'o jua'a lcaa tsä tya ma xlyá'be ji'i nu Cristo bi' li'.

Xqui'ya Cristo cua ngulacua ngu'

⁸ Cui'ya tso'o ma cuentya lacua, cha' ná tucui taca cñilo'o ji'i ma lo'o cua ña'a ca cha' cuiñi nu chcui' ngu' lo'o ma, masi tajua' tsa chcui' ngu' bi'. Si'i ycui' Cristo nu ntucua quiya' cha' ji'i ngu' lo'o nchcui' ngu' jua'a; bi' laca cña cuá ti, bi' laca cha' cuiñi nu nchcui' ñatj chalyuu ti, masi nchcui' ngu' cha' ji'i sca jo'ó, masi nchcui' ngu' cha' ji'i sca cui'ji'i nu ntsu'u nde chalyuu ti.

⁹ Pana nu Cristo bi' ni, ñi'yä laca tyucui ña'a ycui' Ndyosi, jua'a laca yu lo'o yaä yu nde

chalyuu. ¹⁰ Ycui' Cristo laca loo ji'i lcaa nu laca xu'na na, jua'a ji'i lcaa cui'i nu laca loo; lo'o cu'maq ni, xqui'ya cha' cua ntsu'u cha' ji'i ma lo'o Cristo, bi' cha' cua ngua tyucui ti' tyiquee ma, cua ngujui tyucui chalyuu ji'i ma. ¹¹ La cui' jua'a xqui'ya Cristo cua ngulacua Ni ji'i ma; ni si'i na ngusi'yu lo qui'ji ma lo'o ngulacua ma ñi'ya nu ndu'ni ngu' judío lo'o sñi' ngu', ycui' Cristo ngulacua ji'i ma lo'o cua ngua'ni lyaá Ni ji'i ma ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ma nde chalyuu. ¹² Lo'o cua ntyucuatya ma ni, ñi'ya laca si cua nguatsi' ma ne' cuaá lo'o Cristo, jua'a laca ma lo'o Cristo; lo'o li' ñi'ya si cua ndyu'ú ma stu'ba ti lo'o Cristo chaca quiya', jua'a laca cha' bi' li'. Ycui' Ndyosi laca nu ndu'ni cha' tyu'ú ma, xqui'ya cha' ntsu'u cha' ji'i ma lo'o Ni. ¹³ Ñi'ya laca si cua ngujuii ma, jua'a ngua cu'maq, xqui'ya cha' cua ntsu'u tsa qui'ya ji'i ma lo'o ycui' Ndyosi. Lo'o jua'a ná ngujui ñi'ya nu culacua ycui' Ndyosi ji'i ma li', xqui'ya cha' ná ntsu'u cha' ji'i ma tsiya' ti lo'o Ni nu ngua tyempo bi'. Pana juani cua ngua'ni Ni cha' tyu'ú ma chaca quiya' ñi'ya nu ndyu'ú ycui' Cristo. Cua ngüi'ya Ni cha' clyu ti' ji'na ji'i lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'na lo'o Ni. ¹⁴ Cua ngua'ni tye Ni cha' ji'i quityi bi' su nscua lcaa cña nu nga'a cha' cua'ni na cuentya ji'i ycui' Ndyosi. Na cua ndyanu yabe'

chu' na xqui'ya quityi bi'; pana tya lo'o ngujui'i ca'a ngu' ji'i Cristo lo crusí, tya li' cua ngüityi Ni qui'ya bi' ji'na tsiya' ti. ¹⁵ La cui' ti lo crusí bi' cua ntijiloo Cristo ji'i lcaa nu laca xu'na na, jua'a ji'i lcaa cui'i nu laca loo ji'na. Lo'o ngua'ni chì Ni loo Cristo xqui'ya cha' cua ntijiloo yu ji'i lcaa xu'na na bi', li' ndyalo'o Cristo ji'i xu'na bi' laja ñatì nu lijya qui'i ti, cha' ña'a cui'ya lcaa ñatì cha' cua ntijiloo Cristo ji'i lcaa xu'na bi'.

Tso'o tsa laca cua ña'a ca cha' tso'o nu ndyu'u ca slo ycui' Ndyosi

¹⁶ Nga'aa ta ma chacuayá' cha' culo xa' ñatì cña ji'i ma lacua, na laca nu cacu ma, na laca nu co'o ma cha' cua'ni tacati ma lo'o ycui' Ndyosi. La cui' jua'a ná tso'o laca si ñacui'ngu' ji'i ma ni tsä laca nu cua'ni ma ta'a; masi ta'a lo'o ndi'i cña' na nu ndacui snu' tsä ti, masi ta'a lo'o cuañi' co', masi chaca ta'a nu ndu'ni ngu' nu ndacui yija ti, ná ntsu'u cha' cua'a jyaca ma ji'i ngu' bi' tsiya' ti, nti' na'. ¹⁷ Sa'ni la xcui' ntsu'u ta'a bi' nde chalyuu, cha' taca ca cuayá' ti' ngu' scaa cha' nu ngua ti' ycui' Ndyosi chcui' lo'o ngu' nu ngua tya li'; pana juani ni, cua ñaa ycui' Cristo chalyuu, bi' cha' nga'aa nti' na cha' cusu' bi'. Cua na'a na ji'i ycui' Cristo, bi' laca nu chañi ca. ¹⁸ Ná cube ti' ma ji'i cua ña'a ca ñatì nu cua'ni tyucuaa ti' lo'o ma, ngu' nu tacati la ndu'ni ycui' ngu', nti' ngu', cha' ndyu'ni tlyu

ngu' ji'i sca xcä nu ntsu'u ji'i ycui' Ndyosi ca nde cuä; si'i ji'i ycui' Ndyosi ndyu'ni tlyu ngu' bi'. Ñatä nu ndu'ni jua'ä ni, nti' ngu' cha' xa' la cha' ji'i ycui' Ndyosi cua ngulu'uloo ji'i ngu'. Lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ngu' bi' lo'o tya'a ngu', masi ná ntsu'u cha' cua'ni ngu' bi' jua'ä, cha' ña'ä ti tyu ntsu'u cha' cuxi ne' cresiya ji'i ngu' bi';¹⁹ nga'aa ndaquiya' ngu' bi' ji'i Cristo nu laca loo la ji'na. Cristo laca loo ji'i lcaa taju ñatä nu ndu'ni tlyu ji'i ycui' Ndyosi tsa tlyu ti; bi' cha' tso'o tsa stu'ba cha' ji'na lo'o xa' la tya'a ñatä na, bi' cha' tso'o la ndyanu tachaa cha' ji'na lo'o Ni, cha' quiña'ä la cña ndyu'ni Cristo ne' cresiya ji'i ñatä ji'i Ni, tsa ña'ä nu nti' ycui' Ndyosi cha' caca.

²⁰ Pana cu'mä ni, cua nguxtyanu mä ji'i xa' la jo'ó nu ngua xu'na mä cua tsubi' la, cua nguxtyanu mä ji'i lcaa cha' nujlya tsa ti' ñatä chalyuu ji'i. Tya lo'o ngujuii Cristo lo crusi cha' cua'ni tye ji'i cha' bi', tya li' cua nguxtyanu mä ji'i cha' bi'. Nga'aa nti' cha' tya cua'ni mä ñi'ya nu ndu'ni xa' la ñatä chalyuu; nga'aa nti' cha' taquiya' mä ji'i lcaa xa' la cña nu nclyo ngu' ji'i mä,²¹ nu lo'o ñacui' ngu' ndi'ya: "Tacati tsa nu cua. Ná cala' mä ji'i, ná cacu mä ji'i", nacui' ngu'.²² Lcaa na bi' ni, na culiji ti laca na bi'; ya' nu cua nguliji bi', nga'aa ña'ä na ji'i li'. Nu lo'o nchcui' ngu' jua'ä, sca cña nu ndyu'ni ñatä chalyuu ti laca bi'.²³ Chañi laca cha' tso'o tsa ndyu'u cha' bi' ngua

ti' na nquicha', ndatsaa tsa cha' bi' ji'na cha' cua'ni tlyu na ji'i jo'ó bi'; lo'o jua'ä bi' laca nu ndu'ni tsa cha' caca tacati na, cha' xcube' na ji'i tyucui ña'ä na. Jua'ä ndu'ni cha' bi' tu'ni; pana si'i jua'ä nga'ä cha' caca, nu catä cha' cua'ni na cha' cuxi nu tiji' tsa ti' na ji'i.

3

¹ Pana cu'mä ni, cua ngujui chaca chalyuu cucui ji'i mä xqui'ya cha' cua ngua stu'ba cha' ji'i mä lo'o Cristo; bi' cha' lacua, xcui' na tylu'u tyiquee mä ji'i cua ña'ä ca cha' tso'o nu ndyu'u ji'i Cristo lijya, cha' ntucua Cristo nde la'a tsu' cui su tlyu su ntucua ycui' Ndyosi. ² Cua'ni cha' tyanu tachaa cha' bi' tyiquee mä, nga'aa tyaala' ti' mä lo'o cua ña'ä ca cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu. ³ Nu juani ni, nga'aa ntsu'u cha' ji'i mä lo'o cha' cuxi nu ndyaca nde chalyuu; cua ndyanu tso'o cha' ji'i mä lo'o ycui' Ndyosi xqui'ya Cristo. ⁴ Nu chaca chalyuu cucui nu ngujui ji'i mä xqui'ya Cristo, bi' laca cha' nu ndulo la cha' ji'i mä juani. Stu'ba ti tyatu na lo'o Cristo tsä bi', nu lo'o tylu'u tucua yu lijya yu chaca quiya'; li' taca caca stu'ba cha' ji'i mä lo'o nu Cristo bi' ca su caca tlyu la ycui' yu, ca su ntucua ycui' Ndyosi.

Cua nguxtyanu ngu' chalyuu cusu' ji'i ngu' cha' jua'ä ngujui chaca chalyuu cucui ji'i ngu'

⁵ Cua'ni tye mä lcaa cha' cuxi nu ndiya tsa ti' mä ji'i lacua: nga'aa cua'ni cuxi mä lo'o clyo'o xa' ñati, nga'aa cua'ni mä cha'suba'lo'otya'a ñati mä, nga'aa tyacui' ti' mä ña'ä mä ji'i tya'a ñati mä, cua'ni tye mä ji'i lcaa lo cha' cuxi nu ndijña tsa ti' tyiquee mä cha' cua'ni mä ji'i, nga'aa tyacui' ti' mä ji'i scaa cha'tso'o nu ntsu'u chalyuu. Sca na nu ndacui ti' na ji'i ni, stu'ba ti cuxi laca cha' bi' ñi'yä nti' si cua'ni tlyu na ji'i sca lcui jo'ó ti; ⁶ nchca ñasi' tsa ycui' Ndyosi lo'o ñati nu ndu'ni cha' cuxi jua'ä. ⁷ La cui' tya'a cha' cuxi bi' cua ngua'ni mä lcaa su ndya'a mä nu ngua cua tsubi' la, ⁸ pana juani nga'ä cha' xtyanu mä ji'i lcaa cha' cuxi bi'; masi nchca ñasi' tsa mä cua sa'ni la, masi lu'ba ti nxu'ba ñasi' mä ji'i ycui' ca mä tya li', masi liye' ti' mä ji'i tya'a ñati mä tya tsubi' la, pana nga'aa cua'ni mä jua'a juani. La cui' jua'ä nga'aa chcui' mä cuentyu ji'i tya'a ñati mä, nga'aa chcui' suba' mä lo'o ngu', ⁹ nga'aa ta mä cha' cuiñi lo'o tya'a mä; na cua nguxtyanu mä ji'i chalyuu cusu' ji'i mä, jua'ä cua nguxtyanu mä ji'i lcaa cha' cuxi nu ngua'ni mä tya tsubi' la, ¹⁰ cha' juani cua ngujui chaca chalyuu cucui ji'i mä. Chaca lo ñati cua laca mä juani; cua nguxcutsa'ä ycui' Ndyosi lcaa cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i mä juani, cha' jua'ä caca mä ñi'yä nu laca ycui' Ni, nu lo'o ndyaca tsa'ä lyiji mä lcaa cha' nu ntsu'u

ji'i ycui' Ni. ¹¹ Bi' cha' juani nga'aa ndulo tsa cha' ji'na lo'o tya'a na, masi la cui' ngu' judío laca na, masi si'i ngu' judío laca mä; nga'aa ndu'ni cha' masi cua ngulacua na, masi ná ngulacua na; nga'aa ndu'ni cha' si ngu' xa' tsu' laca na, masi ngu' tyaala laca na, masi ngu' nu ndil'i tso'o ti laca na, masi msu nu ngüi'ya ti ñati laca mä cha' cua'ni mä cña ji'i ñati laja ti. Nga'aa ndulo tsa cha' bi' ji'na juani, cha' sca ti Cristo laca nu ndulo tsa cha' ji'i cuentya ji'na. Ndil'i Cristo lo'o lcaa ñati ji'i Ni, ñi'yä nu laca ngu', macala su ndil'i ngu'.

¹² Ñati ji'i ycui' Ndyosi laca cu'mä lacua; na cua ngusubi Ni ji'i mä, xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'ä Ni ji'i mä. Bi' cha' ntsu'u cha' cua'ni tya'na ti' mä ji'i xa' ñati; tso'o ti cua'ni mä lo'o ngu', ni ná cua'ni tyucuua ti' mä lo'o ngu', masi tiya' ti chcui' mä lo'o ngu', jua'ä talo tsa tyiquee mä ji'i ngu'. ¹³ Talo tyiquee mä ji'i xa' la tya'a ñati mä lacua, ña'ä cuayá' nu cui'ya mä cha' clyu ti' ji'i ngu' lo'o ntsu'u qui'ya ji'i ngu' lo'o mä. Tsa ña'ä nu ndyi'ya nu Xu'na na cha' clyu ti' ji'i mä, jua'ä nga'ä cha' cua'ni clyu ti' mä ji'i tya'a ñati mä. ¹⁴ La cui' jua'ä tso'o tsa caca tyiquee mä ña'ä mä ji'i xa' la tya'a ñati mä, cha' jua'ä stu'ba tsa caca cha' ji'i mä lo'o ngu' li'. ¹⁵ Ti ti tyi'i tyiquee mä lacua, xqui'ya cha' ycui' Ndyosi laca loo ji'i mä; cua ngusubi Ni ji'i mä, jua'ä ji'i xa' la tya'a ñati

mä, cha' caca mä sca ti taju ñati cuentya ji'i y cui' Ni. Tso'o si lcaa hora tyä xlya'be ji'i y cui' Ni xqui'ya lcaa lo cha'.

¹⁶ Nga'a cha' tyanu tyucui cha' ji'i Cristo ca ne' cresiya ji'i mä. Tso'o tsa ndyu'u cha' bi', bi' cha' tso'o ti culu'u mä cha' bi' ji'i tyä'a mä ña'a cuayá' nu cuna tso'o lcaa ngu'. La cui' jua'a cula tu'ba mä lcaa lo jii nu ntsu'u ji'i y cui' Ndyosi, masi jii salmo nu nscua lo quityi nu ngua sa'ni, masi cua ña'a ca jii nu ca'ya hique mä nu nchcui' cha' ji'i y cui' Ndyosi; cula tu'ba mä jii cha' cuna y cui' Ndyosi, xqui'ya cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee mä ña'a mä ji'i y cui' Ni. ¹⁷ Lcaa ña'a cña nu nti' mä cha' cua'ni mä, lcaa ña'a cha'nu nti' mä chcui' mä lo'o ñati, chacuayá' ji'i Jesús nu Xu'na na cua'ni mä ji'i lacua. Lo'o jua'a la cui' hora bi' tyä xlya'be ji'i y cui' Ndyosi Sti na xqui'ya Jesús.

*Cha' tso'o nu cua'ni na lo'o
laca Cristo loo ji'na*

¹⁸ Cu'mä ngu' cuna'a ni, taquiya' mä ji'i clyo'o mä. Ndulo tsa cha' ji'i mä cha' cua'ni mä jua'a, cha' cua ntsu'u cha' ji'i mä lo'o Cristo nu Xu'na na. ¹⁹ Cu'mä ngu' qui'yu ni, caca tso'o tyiquee mä ña'a mä ji'i clyo'o mä; ná cua'ni tyaala mä ji'i clyo'o mä. ²⁰ Cu'mä ngu' cuañi' ni, nga'a cha' taquiya' mä cña nu culo ngu' cusu' ji'i mä, cha' tso'o tsa nti' nu Xu'na na lo'o ndu'ni mä jua'a. ²¹ Cu'mä ngu' cusu' nu ntsu'u sñi' mä ni, ná su'ba ñasi' mä ji'i sñi'

mä, cha' ná tso'o si caca taja ti' ngu' bi' xqui'ya mä. ²² Cu'mä ngu' msu nu ndyu'ni cña ji'i ngu' laja ti, taquiya' mä lcaa cña nu culo ñati nu laca loo ji'i mä nde chalyuu. Si'i na cua'ni ti mä jua'a cha' tyanu tso'o cha' ji'i mä lo'o ngu' lo'o ndu' ti ngu' slo mä, cha' ndyi'ya ngu' cuentya ji'i mä si ndu'ni mä cña; pana tyucui tyiquee mä cua'ni mä cña bi', xqui'ya cha' lcaa hora ndube ti' mä ji'i y cui' nu Xu'na na. ²³ Cua ña'a ca cña nu cua'ni mä, lubii tsa cña cua'ni mä li!. Ndi'yä culacua ti' mä: ñi'yä laca si cña ji'i y cui' Ndyosi nu Xu'na na laca nu ndyu'ni mä, nga'aa si'i cña ji'i ñati chalyuu ti. ²⁴ Cua jlo ti' mä cha' y cui' nu Xu'na na laca nu nguxco'o cha' tso'o nu tyacua ji'i scaa mä lo'o cua tye ti cha'. Cristo laca nu Xu'na mä nu chañi ca; cuentya ji'i y cui' Cristo bi', bi' cha' ndyu'ni mä cña. ²⁵ Pana xcube' y cui' Ndyosi ji'i cua ña'a ca ñati nu ndu'ni cha' cuxi; stu'ba ti ndu'ni cuayá' Ni ji'i lcua ti ña'a ñati, masi ñati tonu, masi ñati sube.

4

¹ Cu'mä ngu' xu'na msu, lcaa cha' nu ndyaca ji'i mä lo'o ngu' msu ji'i mä, cua'ni liñi mä cha' bi'; tso'o ti cua'ni mä lo'o ngu' bi'. Tyi'u ti' mä cha' lo'o cu'mä, ntsu'u nu laca loo la ji'i mä, ntucua nu bi' ca su tlyu ca su ntucua y cui' Ndyosi.

² Lcaa cu'mä, ná ca taja ti' mä, lcaa tsä chcui' mä lo'o

ycui' Ndyosi. Lo'o jua'q tii ti ma tyi'i ma lo'o chcui' ma lo'o Ni, jua'q ta ma xly'a'be ji'i Ni lo'o chcui' ma lo'o Ni. ³ La cui' tyempo bi' jña ma cha' clyu ti' ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i ya cha' caja la juersa ji'i ya, cha' chcui' ya cha' tso'o ji'i Cristo lo'o xa' la ñati, cha' cuna ngu' cha' bi' masi bilya caja ñi'yä nu cuna ngu' cha' bi' yala la; xqui'ya cha' cua nchcui' tsa na'lo'o ngu' jua'q, bi' cha' ntsu'u na' ne' chcuä juani. ⁴ Pana chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi lacua, cha' xtyucua Ni 'na cha' tya chcui' liñi na' ji'i lcaa cha' bi', ñi'yä nu nga'q cha' chcui' na' ji'i.

⁵ Tii ti ti' ma tyi'i ma slo xa' ñati nu bilya xñi cha' ji'i Jesucristo; ná cua'ni ma cha' tonto slo ngu' bi', cha' jua'q lcaa quiya' lo'o ta ngu' tyempo cha' chcui' ma lo'o ngu', li' tso'o tsa ta ma cha' ji'i Jesús lo'o ngu'. ⁶ Laja lo'o nchcui' ma lo'o ngu' ni, tso'o ti chcui' ma ña'q cuayá' nu cua'q jyaca ngu' ji'i cha' nu nchcui' ma; tso'o si caja ñi'yä nu xacui' ma cha' ji'i lcaa ngu'.

Cha' nu nchcui' Pablo su cua tye ti quityi re

⁷ Yu Tíquico tya'a na ni, ta yu cha' lo'o ma, lcaa cha' ñi'yä nu ndyaca jna' ca nde. Ntsu'u tsa tyiquee na ña'q na ji'i yu bi', lo'o la cui' jua'q tya'a ndyu'ni ya cña ji'i nu Xu'na na laca yu; lcaa tsä ndyu'ni yu cña bi', ná nchca taja ti' yu ji'i. ⁸ Bi' cha' nda na' ji'i yu cha' cäa yu ca su ndi'i ma, cha' ca chaa ti' ma

chaca quiya' lo'o ña'q ma ji'i yu; nti' na' cha' cacha' yu ji'i ma ñi'yä nu ndyaca ji'i lcaa tya'a ya su ndi'i ya ca nde. ⁹ Stu'ba ti cäa yu lo'o Onésimo tya'a quichi tyi ma; na tyaca'a tsa nu Onésimo bi' ji'i ya, xqui'ya cha' ná nchca taja ti' yu nchcui' yu cha' ji'i nu Xu'na na. Tyucuua ngu' bi', ta ngu' cha' lo'o ma ñi'yä nu ndyaca lcaa cha' ca su ndi'i ya ca nde.

¹⁰ Aristarco tya'a ntsu'u na' ne' chcuä, lo'o yu nda yu xlyo ni'i ji'i ma; la cui' jua'q cha' nda Marcos tya'a Bernabé. (Tya tsubi' la cua nda na' sca cha' nu ndyaa ca slo cu'mä cuentya ji'i nu Marcos bi', cha' tso'o ti chcui' ma lo'o yu nu lo'o tyalaa yu slo ma). ¹¹ Lo'o jua'q Jesús nu laca xtañi Justo, cua nti' yu chcuicha' yu ji'i ma. Tyuü tya'a ngu' judío cua ngusñi cha' ji'i Cristo nquicha'; pana nu sna tya'a ti ngu' bi' ni, Aristarco lo'o Marcos lo'o Justo, tsa bi' ti ngu' ntaja'a tya'a lo'o na' ca su ndya'q na' nchcui' na' lo'o xa' la ñati ñi'yä caca cha' lo'o caca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati. Lo'o jua'q cua nxtyucua tsa ngu' bi' na. ¹² Lo'o yu Epafras tya'a quichi tyi ma, nda yu xlyo ni'i ji'i ma; stu'ba ti ndya'q yu lo cña ji'i Jesucristo lo'o ya. Lcaa tsä ndijña tsa yu cha' clyu ti' ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i cu'mä, ndijña yu chacuayá' ji'i ycui' Ni cha' ná tya'qchu' ma tsiya' ti cha' ji'i Ni. Ndi'yä nti' yu, cha' tyucui tyiquee ma tsiya' ti

cua'ni mā na laca nu nti' Ni
 cha' cua'ni mā nde lo yuu
 chalyuu. ¹³ Jlo ti' na' cha'
 lye tsa ngua'ni yu cña cha'
 xtyucua yu ji'í cu'mā, jua'a ji'í
 ngu' quichi Laodicea, jua'a
 ji'í ngu' quichi Hierápolis
 tya'a ngusñi na cha' ji'í Cristo.
¹⁴ Lo'o Lucas tya'a tso'o na nu
 ndyu'ni jo'o ji'í ngu', lo'o jua'a
 Demas, nda ngu' xlyo ni'í ji'í
 ma.

¹⁵ Lo'o jua'a ta mā xlyo
 ni'í ji'í ngu' tya'a ngusñi na
 cha' ji'í Cristo nde quichi
 Laodicea, lo'o jua'a ji'í ma'
 Ninfas lo'o lcaa ngu' tya'a
 na nu ndyu'u ti'í ca slo ma'
 cusu' bi!. ¹⁶ Chcui' mā lo
 quityi re clyo, lo'o li' tya ta
 mā quityi re tsaa ca slo ngu'
 Laodicea tya'a ndu'ni tlyu
 na ji'í ycui' Ndyosi. La cui'
 jua'a ndulo tsa cha' ji'í mā
 cha' chcui' mā lo chaca quityi
 nu nda na' cha' ndyalaa slo
 ngu' Laodicea bi!. ¹⁷ Ndi'ya
 chcui' mā lo'o yu Arquipo
 tya'a na: "Cua ngua'a lo ycui'
 nu Xu'na na jinu'ú cha' cua'ni
 nu'ú cña bi' cuentya ji'í ycui'
 Ni", ñacui mā ji'í yu, "bi' cha'
 juani cua'ni cña ti' nu'ú cha'
 caca tso'o cña bi!".

¹⁸ Su cua ndye quityi re,
 nde laca sca cha' nu cua
 nscua na' lo'o ya' ycui' ti
 na': Pablo laca na', nda na'
 xlyo ni'í ji'í mā; tyi'u ti' mā
 jna' cha' ntsu'u na' ne' chcuā
 juani. Lo'o jua'a tya cua'ni la
 ycui' Ndyosi cha' xlyabe lo'o
 mā tyucui tyempo nu lijya
 nde loo la. Jua'a caca cha'
 lacua.

Quityi nu nguscua San Pablo ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Tesalónica

¹ Pablo laca na'. Lo'o Silvano lo'o Timoteo ndi'jì ngu'ca nde lo'o na'. Nscua ya quityi re cha' tsaa slo cu'maq, ña'q taju ti mä ngu' quichi Tesalónica nu ntsu'u cha' ji'i mä lo'o ycui' Ndyosi Sti na, jua'q ntsu'u cha' ji'i mä lo'o Jesucristo nu Xu'na na. Nti' tsa ya cha' ña'q ti cua'ni ycui' Ndyosi cha' tso'o lo'o mä, cha' cua'ni Ni cha' tì ti tyi'i tyiquee mä.

*Tso'o tsa ngusñi ngu' bi'
cha'ji'iycui' Ndyosi*

² Lcaa quiya' lo'o nchcui' ya lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i cu'maq, ndya ya xlya'be ji'i ycui' Ni li'. ³ Ntsu'u ti' ya cha' ntsu'u tsa cha' tso'o nu ndyu'ni mä, cha' ntsu'u tsa tyiquee mä ña'q mä ji'i tya'a mä, xqui'ya cha' ngusñi mä cha' ji'i Jesucristo. Ndalo tsa tyiquee mä xqui'ya cha' jlo ti' mä cha' ntucua Jesucristo nu Xu'na na ca slo ycui' Ndyosi Sti na; bi' cha' xcui' cha' tso'o ndyu'ni mä, masi tlyu tsa cña. ⁴ Lo'o jua'q ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'q Ni ji'i mä. Cu'maq ngu' tya'a ngusñi na cha'ji'i Jesú, jlo ti' ya cha' cua ngusubi Ni ji'i mä, ⁵ xqui'ya cha' ngusñi mä cha' tso'o nu

cua nchcui' ya lo'o mä, la cui' cha'tlyu nu nda Xtyi'i ycui' Ni cha' chcui' ya lo'o mä; Xtyi'i ycui' Ndyosi ngua'ni cña laja lo'o nchcui' ya lo'o mä, bi' cha' ngusñi mä cha' bi'. Lo'o jua'q jlo ti' mä ñi'ya ngua cña nu ngua'ni ya lo'o nguti'i ya ca slo cu'maq.

⁶ Bi' cha' juani ndyu'ni mä cña nu ndyu'ni ya, la cui' tya'a cña nu ndyu'ni ycui' nu Xu'na na. Cua ngusñi mä cha' ji'i ycui' Ni, masi ti' tsa ti' ngu' ña'q ngu' ji'i mä; pana tso'o tsa ntsu'u tyiquee mä xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi. ⁷ Lo'o li' na'q xa' la ñati ji'i Jesucristo ñi'ya ndyu'ni mä; bi' cha' juani ndyu'ni ngu' ñi'ya nu ndyu'ni cu'maq, masi ca ta'a ngu' Macedonia nu ngusñi cha' ji'i ycui' nu Xu'na na, masi ca ta'a ngu' Acaya nu ngusñi cha' bi'. ⁸ Cua ngañi cha' ji'i ycui' nu Xu'na na nde lcaa quichi xqui'ya cu'maq. Si'i ngu' Macedonia ti, ni si'i ngu' Acaya ti, masi ca ta'a ñati ji'i Jesucristo, cua ndyuna ngu' cha' bi' tyucui ña'q chalyuu; nga'aa ntsu'u cha' ta ya cha' lo'o ngu' bi' cuentya ji'i mä, cha' ngusñi mä cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha' cua jlo ti' ngu' cha' bi'.

⁹ La cui' ngu' bi' nda ngu' cha' lo'o ya ñi'ya ngua lo'o ndyalaa ya slo mä tya clyo, cha' li'nguxtyanu mä ji'i lcua ti lo jo'ó nu ntsu'u ji'i mä tya sa'nila, cha' cua'ni mä cña ji'i ycui' Ndyosi nu lu'ú ca, nu sca ti Ndyosi nu chañi ca. ¹⁰ Lo'o jua'q nchcui' ngu' cha' juani

ndu' ti' mā ni jacua' tyaa Jesú
nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi, nu
cua tuu' ca su ntucua ycui'
Ndyosi cha' cāa nde chalyuu
chaca quiya'. La cui' Jesú nu
ngujuii, lo'o li' ngua'ni ycui'
Ndyosi Sti yu cha' ndyu'ú
yu chaca quiya', bi' laca nu
ngua'ni lyaá ji'na cha' nga'aa
xcube' ycui' Ndyosi ji'na,
nga'aa caca ñasi' Ni ji'na lo'o
tyalaa tsā bi'.

2

Cña nu ngua'ni Pablo lo'o nguti'i yu quichi Tesalónica

¹ Cu'mā ngu' tya'a ngusñi
na cha' ji'í Jesú, jlo ti' mā cha'
ná nguna' cña nu ngua'ni ya
lo'o nguti'i ya slo cu'mā. ² Cua
ngua'ni ycui' Ndyosi cha' tlyu
tyiquee ya, cha' ngulu'u ya
cha' tso'o nu ntsu'u ji'í ycui'
Ndyosi ji'í mā lo'o ngulaa ya
slo cu'mā, masi lya' tsa ti'
ngu' ji'í ya tya tsubi' la ca
quichi Filipos. Jlo ti' mā cha'
cuxi tsa ngua'ni ngu' bi' lo'o
ya li', lo'o jua'a ntsu'u ngu'
quichi tyi mā nu cuxi nti'
ñā'a ngu' ji'í ya. ³ Si'i cha'
cuiñi ngulu'u ya ji'í mā nu
ngua li', si'i na cuxi tyiquee
ya ñā'a ya ji'í mā, ni si'i na
ññilo'o ya ji'í mā. ⁴ Cua nda
ycui' Ni cha' bi' lo'o ya cha'
culu'u ya ji'í ñati, bi' cha' liñi
nchcui' ya lo'o ngu' nde lcaa
quichi. Si'i ñati chalyuu laca
nu Xu'na na, ycui' Ndyosi
laca nu Xu'na na; bi' cha'
cuentya ji'í ycui' Ni nclu'u ya
cha' tso'o bi' ji'í Ni ji'í lcaa
mā, cha' jlo ti' Ni lcaa cha'
nu ntsu'u ne' cresiya ji'í ya.

⁵ Si'i na tso'o tsa ndyu'ni ya
lo'o mā cha' cua'ni ya ngana
ji'í mā, ni si'i na tso'o tsa
nchcui' ya lo'o mā cha' caja
cha' tso'o nu ntsu'u ji'í mā ji'í
ya. Jlo ti' ycui' Ndyosi cha'
xcui' cha' liñi nchcui' ya; lo'o
jua'a cu'mā, cua ndyuna mā
cha' bi'. ⁶ Ná nti' ya cha'
cua'ni chi' mā loo ya, masi
chacuayá' ji'í ycui' Jesucristo
ndyalaa ya slo cu'mā; si'i na
nchcui' tyucuaa ti' ya lo'o mā,
cha' loo laca ya ji'í mā, ni
si'i na tyixi ya cha' loo laca
ya ji'í xa' ñati. ⁷ Pana ñi'yā
nu ña'asii sca nu cuna'a ji'í
sñi', jua'a nguna'asii ya ji'í
mā, nu lo'o nguti'i ya ca slo
mā nu ngua li'. ⁸ Ntsu'u tsa
tyiquee ya ña'a ya ji'í mā, cha'
cua nda ya cha' tso'o ji'í ycui'
Ndyosi lo'o mā; lye tsa ncly-
acua ti' ya cuentya ji'í mā,
hasta tso'o ntsu'u tyiquee ya
masi cujuuii ngu' ji'í ya xqui'ya
cu'mā. ⁹ Cu'mā ngu' tya'a
na, tyi'u ti' mā cha' lye tsa
ngua'ni ya cña cha' caja ñi'yā
tyiji yu'u ya chalyuu; tsā lo'o
talya ngua'ni ya cña lo'o ya' ti
ya, cha' ná culiji mā cñi ji'í mā
lo ya laja lo'o ngulu'u ya cha'
tso'o bi' ji'í mā.

¹⁰ Cua na'a mā, lo'o jua'a
cua na'a ycui' Ndyosi, cha'
tso'o ti nguti'i ya slo cu'mā
nu ntsu'u cha' ji'í mā lo'o Ni.
Ñati lubii laca ya, ná ntsu'u
cha' jña ngu' qui'ya ji'í ya
li'. ¹¹ Ñi'yā ndu'ni sca ñati
lo'o sñi', jua'a ngulu'u ya ji'í
mā li': nu lo'o ngua'ni mā
cha' tso'o, li' nguxtyucua ya
ji'í mā; nu lo'o ngua'ni mā

cha' cuxi, li' nda ya sca cuiⁱ_l lo'o ma_q. ¹² Nguxtyucua ya ji'i ma_q cha' tyucui tyiquee ma_q cua'ni ma_q ña'a_q cha' tso'o nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na nde chalyuu, cha' jua'a_q xñi ma_q cha' ji'i ycui' Ndyosi cha' tsaa ma_q ca su tlyu su xee tsa su laca Ni loo.

¹³ Lo'o jua'a_q lcaa hora ndya ya xlya'be ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i ma_q, xqui'ya cha' nu lo'o ndyuna ma_q cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi, la cui' cha' nu cua nda ya lo'o ma_q, li' jlya ti' ma_q cha' bi'. Ngua cuayá' ti' ma_q cha' laca cha' bi' nu cha' liñi ji'i ycui' Ndyosi, si'i cha' ngua'ya hique sca ñati_q ti; ngusñi ma_q cha' bi' li', bi' cha' ndyu'ni ycui' Ndyosi cña ne' cresiya ji'i ma_q. ¹⁴ Ñi'ya nu ngua tya tsubi' la, cha' ngua'ni lya' ti' ngu' judío ji'i ña'a_q taju ñati_q tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo ca loyuu su cuentya Judea, jua'a_q ngua'ni lya' ti' ngu' tya'a quichí tya'i ma_q ji'i cu'ma_q li'. Cu'ma_q ngu' tya'a na, la cui' tya'a cha' ti'ngua ji'i ma_q ñi'ya nu ngua ji'i ngu' judío tya'a na bi'. ¹⁵ Ñi'ya lo'o ndyujui_q ngu' judío cuxi nu nguti'i_q nu ngua sa'ni la ji'i jyo'o nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi, la cui' jua'a_q cua ndyujui_q nu ngu' judío cuxi bi' ji'i ycui' Jesús nu Xu'na na cua tsubi'. Ca tiya' la li' lo'o ji'i cuare ngulo'o nu ngu' judío bi'. Ná ndiya ti' ycui' Ndyosi cha' ndyu'ni ngu' bi' jua'a_q, cha' nxu_u tya'a_q ngu' bi' lo'o lcaa ñati_q. ¹⁶ Ná nda ngu' judío cuxi bi' chacuayá'

ji'i ya cha' chcui' ya cha' ji'i Jesucristo lo'o ngu' xa' tsu', cha' cua'niliyaá Ni ji'i ngu' xa' tsu' bi' li'; bi' cha' jua'a_q nchca tlyu la qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu' judío cuxi bi', ña'a_q cuayá' nchca ñasi_q tsa ycui' Ndyosij*ji'i* ngu' bi'. Ntsu'u cha' xcube' tsa Ni ji'i ngu' bi' nde loo la.

Nti' tsa Pablo tsaa na'a ji'i ngu' chaca quiya'

¹⁷ Masi xa' quichí ndi'i ya juani, nti' ya xtyuu_u ya slo cu'ma_q tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesú_s; ndyi'u tsa ti' ya ji'i ma_q, masi ná nchca ña'a_q ya ji'i ma_q, bi' cha' nti' ya tya'a_q ya tya'a_q na'a_q ya ji'i ma_q chaca quiya!. ¹⁸ Tyuu_u quiya' ngua ti' ya caa_q ya nquicha'. Lo'o na' ni, la cui' Pablo laca na', nti' tsa na' caa_q na'; pana lcaa quiya' ngua'a Satanás cha' ji'i ya cha' ná caa_q ya. ¹⁹ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya xqui'ya cu'ma_q, cha' lo'o cu'ma_q nscua cha' tyat_u ma_q lo'o ya slo Jesucristo nu Xu'na na lo'o tya'a_q Jesús nde chalyuu chaca quiya!. Li' tso'o tsa caca tyiquee Ni ña'a_q Ni ji'i ya, xqui'ya cha' tso'o tsa ngusñi ma_q cha' ji'i Ni nu cua nchcui' ya lo'o ma_q. ²⁰ Nchcui' tsa ya lo'o xa' ñati_q cha' tso'o tsa ndu'ni ma_q, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya xqui'ya cu'ma_q.

3

¹⁻² Lo'o li' nga'aa ndalo ya, xñi'i_q tsa ti' ya cha' tyijyu' tsa ndi'i_q ma_q; bi' cha' nda na' ji'i Timoteo ndyaa yu slo ma_q.

Tso'o la tyanu na' quichi Atenas ngua ti' na', masi ná lo'o tya'a ndya'a na'. Tya'a na laca nu Timoteo bi' ni, la cui' cña ji'i ycui' Ndyosi ndyu'ni ya; tya'a ndyu'ni ya cña laca yu lo'o nda ya cha' tso'o ji'i Jesucristo lo'o ñati. Li' ndyaa nu Timoteo bi' nde slo ma cha' xñi la ti' tyiquee ma, cha' caca tlyu la tyiquee ma lo'o ngusñi ma cha' tso'o bi'.³ Ná nti' ya cha' ca taja ti' ni tsaca ngu' tya'a ma, masi lye tsa ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'i ma; jlo ti' ma cha' jua'a ndyu'ni ngu' lo'o ñati ji'i Jesucristo lcuia ti lo quichi.⁴ Lo'o tya nguti'i ya slo ma, li' tyuu quiya' nda ya cha' lo'o ma ndi'ya: "Cua'ni lya' ti' ngu' ji'na", nacui ya. Lo'o chañi lya' tsa ti' ngu' ji'i ma juani.⁵ Lo'o ngua cuayá' ti' na' cha' bi', nga'aa ndalo na' li'; xñi'ji' tsa ti' na' cha' ná jlo ta' ñi'ya ndyaca cha' ji'i ma. Bi' cha' nda na' ji'i yu tya'a na ñaa yu slo ma, cha' ca cuayá' ta' si ña'a ti nxñi tso'o ma cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi, si tyijiloo ma ji'i nu xña'a nu nti' cha' cua'ni ma cha' cuxi. Cua nguna' cña ji'i ya lo'o ma si ná caca tyijiloo ma ji'i nu xña'a bi'.

⁶ Lo'o juani tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya xqui'ya cu'ma. Cua ndyalaa Timoteo ca nde chaca quiya'; cua ndacha' yu ji'i ya ñi'ya ndyu'ni ma, cha' tya ngusñi ma cha' tso'o ji'i ycui' Ni, cha' ntsu'u tsa tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ma xqui'ya ycui' nu Xu'na na. Nacui yu cha' ndube tsa ti' ma ji'i ya, ndu tsa ti' ma ni jacua'

tyacua tya'a na chaca quiya'. Stu'ba ti ntsu'u tyiquee na, ¿ni jacua' tyacua tya'a na lacua?⁷ Lo'o cua ndyuna ya cha' jua'a ndyaca cha' bi' ji'i ma, ngua chaa la ti' ya li', masi lya' tsa ti' ngu' ji'i ya ca nde, masi ndyiji tsa cha' ti'i ji'i ya. Ngusñi tso'o ma cha' bi',⁸ bi' cha' chaa la ti' ya; nguula la ti' ya xqui'ya cu'ma, cha' tlyu tyiquee ma cuentya ji'i ycui' nu Xu'na na.⁹ Ná nchca tye cha' tya ya xlya'be ji'i ycui' Ndyosi Sti na xqui'ya cu'ma, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya xqui'ya cu'ma.¹⁰ Nchcui' ya lo'o ycui' Ndyosi nde tsá lo'o nde talya. Tya'na tsa nchcui' ya lo'o Ni cha' ta Ni chacuayá' ji'i ya cha' tyacua tya'a na chaca quiya', cha' bilya tye culu'u ya ji'i ma lcaa cha' tso'o nu nga'a cha' caca cuayá' ti' ma, cha' jua'a xñi tso'o ma cha' ji'i Jesús.

¹¹ Ntajatya ya ji'i ycui' Ndyosi Sti na lo'o ji'i Jesús nu Xu'na na ni jacua' ta Ni chacuayá' tsaa ya ca slo cu'ma.¹² Lo'o jua'a ndijña ya ji'i nu Xu'na na cha' cua'ni Ni cha' tso'o la tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ma, lo'o jua'a ji'i lcaa ñati, cha' ntsu'u tsa tyiquee ya ña'a ya ji'i cu'ma xqui'ya ycui' Ndyosi;¹³ ndijña ya cha' cua'ni Ni cha' caca lubii cresiya ji'i ma, cha' tyanu tso'o cha' ji'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma. Li' nga'aa ntsu'u cha' sta ycui' Ndyosi Sti na qui'ya ji'i ma tsá bi', nu lo'o caa Jesús nu Xu'na na nde chalyuu chaca

quiya'. Caa y cui' nu Xu'na na lo'o lcaa ñati ji'i Ni tsə bi'.

4

Cha' tso'o nu nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni na nde chalyuu

¹ Cu'maq ngu'tya'a na, juani ndijña ya ji'i mā chacuayá' ji'i Jesús nu Xu'na na, cha' ña'q ti cua'ni mā lcaa ña'q cha' tso'o nu nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni mā laja lo'o tyi'i mā chalyuu. Li' tso'o la caca cua'ni mā cña ji'i y cui' Ndyosi. Chañi cha' tso'o tsa ndyu'ni mā, pana cua nti' ya cha' ña'q ti ty a cua'ni la mā la cui' cña nu cua ngulu'u ya ji'i mā tya tsubi' la cuentya ji'i y cui' Ndyosi.

² Tyi'u ti' mā ji'i cña nu ngulo ya ji'i mā cuentya ji'i Jesús nu Xu'na na, ³ cha' ndi'yä nti' y cui' Ndyosi: caca lubii cresiya ji'i mā, ná cua'ni suba' mā lo'o ñati; ⁴ lcaa cu'maq, tso'o caja clyo'o mā, pana nga'aa ña'q mā ji'i xa' nu cuna'q li'. Lo'o jua'q tso'o ti tyi'i mā lo'o clyo'o mā; tyu'u tyiquee mā ña'q mā ji'i clyo'o mā, ⁵ cha' ná nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni suba' mā lo'o clyo'o mā, ñi'yä nu ndu'ni ngu' nu ná ndaquiya' ji'i y cui' Ni tsiya' ti. ⁶ Nga'aa xlyaaá mā ji'i nu cuna'q ji'i ngu' tya'a mā, masi ji'i clyo'o ngu', masi ji'i sñi' ngu'. Cua nchcui' tsa ya lo'o mā cha' lcaa cha' ña'q y cui' nu Xu'na na; jlo ti' y cui' Ndyosi, lo'o jua'q ntsu'u cha' xcube! Ni ji'i lcaa ñati nu ná taquiya' ji'i cha'

bi', ⁷ cha' cua ngusubi y cui' Ndyosi ji'n a cha' caca na ñati nu lubii cresiya ji'i, si'i cha' caca na ñati nu ndyu'ni suba'. ⁸ Si'i sca cha' nu nchcui' ñati chalyuu ti laca cha' nu nchcui' na'lo'o mā juani, cha' liñi nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o na laca cha' bi'; bi' cha' si ná taquiya' mā ji'i cha' bi', na cua nguxtyanu mā ji'i y cui' Ndyosi nu nda Xtyi'i y cui' Ni cha'tyanu Ni ne' cresiya ji'n a.

⁹ Ná nga'q cha' scua la na' lo quityi re cha' tso'o ti tyu'u tyiquee mā ña'q mā ji'i ñati ty a ngusñi mā cha' ji'i y cui' Ni; cua laca ntsu'u tsa tyiquee mā ña'q mā ji'i ngu' bi', xqui'ya cha' cua ngulu'u y cui' Ndyosi ji'i mā ñi'yä nu cua'ni mā lo'o tya'a mā. ¹⁰ Ni si'i sca ti ji'i ngu' tya'a quichí tyi ti mā ntsu'u tyiquee mā, lo'o jua'q ntsu'u tsa tyiquee mā ña'q mā ji'i lcaa ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'i mā lo'o y cui' Ndyosi nde lcaa lo quichí loyuu su cuentya Macedonia. Tya'a na laca ngu' bi', bi' cha' nchcui' ya lo'o mā cha' tya cua'ni la mā cha' tso'o bi'. ¹¹ Tso'o ti cua'ni mā lo'o tya'a mā cha' ti ti tyi'i tyiquee mā li'. Ná tso'o si culo mā cña ji'i taju ñati tya'a mā, lo'o li' taja y cui' mā; cua'ni mā cña cha' caja xi na cacu mā ñi'yä nu cua nchcui' ya lo'o mā, ¹² cha' caca chcui' ngu' ji'i mā cha' tso'o tsa ndyu'ni mā cña. Ná ntsu'u na laca nu lyiji ji'i mā li'.

Tya caa Jesús nu Xu'na na chaca quiya'

¹³ Cu'maq tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, juani ta ya xi cha' lo'o ma cuentya ji'i ngu' tya'a na nu cua ngujuii, cha' ca cuayá' ti' ma cha' ni'yä laca si na laja' ti ngu', jua'a laca jyo'o bi!. Ná ca xñi'li ti' ma cuentya ji'i jyo'o tya'a ma lacua, cha' ná stu'ba laca na lo'o ñati nu bilya xñi cha' ji'i Jesucristo. ¹⁴ Jlo ti' na cha' ngujuii Jesús, lo'o li' ndyu'ú yu chaca quiya'; bi' cha' caca cuayá' ti' na cha' lo'o caa y cui' Jesús nde chalyuu chaca quiya', li' cua'ni y cui' Ndyosi cha' chaca quiya' tyu'ú lcaa jyo'o nu ngusñi cha' ji'i Jesucristo tya clyo la, cha' stu'ba ti caa ngu' lo'o Jesús li'.

¹⁵ Cua nchcui' y cui' nu Xu'na na ñi'yä caca ji'i lcaa na tsä bi', nu lo'o caa y cui' nu Xu'na na chaca quiya': Lcaa na nu tya lu'ú na ni, ná tyijiloo na ji'i ngu' tya'a na nu cua ngujuii. ¹⁶ Ndi'ya caca cha' lo'o tyalaa tsä bi': Nde cuä caa y cui' nu Xu'na na, ca'ya Ni lo yuu; li' stu'ba ti cañi Xtyi'i y cui' Ni lo'o xtyi'i xca ji'i Ni nu laca loo, jua'a cañi cui'chcuä ji'i y cui' Ndyosi li'. Clyo tyacuï lcaa jyo'o ñati ji'i Jesucristo tyaa ngu' nde cuä; ¹⁷ li' tyacuï lcaa ngu' tya'a na ña'a lu'ú ti na, cha' tyalo'o y cui' Ni ji'na. Ca laja coo nde cuä tyacua tya'a na lo'o jyo'o tya'a na li', cha' lcaa na, stu'ba ti tyacua tya'a na lo'o y cui' nu Xu'na na ca bi!. Tsa cu' ti tyi'i na lo'o y cui' Ndyosi li'. ¹⁸ Bi' cha' lacua, ta ma cha' bi' lo'o ngu' tya'a ma,

cha' tso'o ti caca tyiquee lcaa ma.

5

¹ Cu'maq tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ná ntsu'u cha' scua ya sca quityi cha' cacha' ya ji'i ma ni jacua' tyalaa tsä lo'o caa Jesús chaca quiya', ni jacua' tyalaa tyempo bi'; ² cua laca ngua cuaya' ti' ma cha' ni sca ñati chalyuu, ná jlo ti' ngu' ni tsä caa y cui' nu Xu'na na. Ñi'yä ndyalaa sca nu cuaana to' ni'i ji'i ngu' talya, jua'a cuaana ti caa Jesús. ³ "Ti ti ndi'ji chalyuu, tso'o ti ndi'ji na", ñacuï ngu'; pana la cui' hora bi' tye cha' ji'i lcaa ñati chalyuu, nga'aa caja mala xna ngu' li'. Ñi'yä laca sca nu cuna'a tana, cha' ná jlo ti' ni hora caca nu cala sñi', ni hora caa nu ti'i ji'i; jua'a caca lo'o cua tyalaa ti hora bi' li', cha' ná jlo ti' na ni tsä caca. ⁴ Pana nu cu'maq ni, ná ntsu'u cha' xcutsii tsä bi' ji'i ma, masi jlo ti' ma cha' cuaana ca ti tyalaa tsä bi'; si'i na ndya'a ma su talya ña'a xqui'ya cha' cuxi, ñi'yä ndya'a xa'la ñati. ⁵ Cua ntsu'u xee nu nda y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma; bi' cha' ñati nu ndya'a su xee laca ma, ñati nu lubii cresiya ji'i laca ma. Ná laca na ñati nu ndya'a su talya ña'a, cha' si'i ñati nu nguna' chalyuu ji'i xqui'ya cha' cuxi laca na. ⁶ Bi' cha' tii ti ti' na tyi'i na chalyuu; si'i ñi'yä nti' si xcui' na laja' ti na tyi'i na chalyuu, masi jua'a ndu'ni xa' la ñati nu ná ndaquiya' ji'i Jesucristo tsiya' ti. Lo'o

ju'a ña'asii na ji'i y cui' ca na cha' ná caca cu'bí na. ⁷ X cui' na ndyija' ti ñatiñi'yá si talya laca, x qui'ya cha' ná ndube ti' ngu'; xcui' na cu'bí ti ngu' bi', cha' ná ndube ti' ngu' tsiya' ti. ⁸ Pana nu na ni, ntsu'u xee ji'i y cui' Ndyosi ne' cre-siya' ji'na, bi' cha' tii ti ti' na tyi'i na chalyuu; cua ngusñi na cha' ji'i y cui' Ni, na cua ntsu'u tyiquee na ña'q na ji'i tya'a ñati na x qui'ya Ni, lo'o jua'q nga'a cha' cua'a na ji'i y cui' ca na cha' ná cua'ní na cha' cuxi nu nti' cua'ní ñu'u ji'i cresiya ji'na. Na ndu ti' na ji'i y cui' Ndyosi, ni jacua' tye cuityi Ni ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'na, bi' cha' nga'a cha' ña'asii na ji'i y cui' ca na. ⁹ Ná ngusubi y cui' Ni ji'na cha' xcube' Ni ji'na; cua ngusubi Ni ji'na cha' cua'ní lyaá Ni ji'na x qui'ya Jesucristo nu Xu'na na, ¹⁰ la cui' nu ngujuii cha' cuityi qui'ya nu ntsu'u ji'na. Bi' cha' taca tyi'i na slo y cui' Ndyosi li', masi ña'q ti tya lu'ú na chalyuu lo'o caq Jesús, masi cua ngujuii na li'; stu'ba ti tyi'i na ca slo Ni li'. ¹¹ Laja lo'o ndu ti' na ji'i Jesús, tya culu'u ma cha' bi' ji'i nu xa' la ngu' tya'a ma, cha' caca tlyu la tyiquee ma li'. Jlo ti' na' cha' jua'a ndu'ni ma tu'ni.

*Xa'la cuii nu nda Pablo lo'o
ngu'*

¹² Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ndijña ya ji'i ma cha' cui'ya ma cuentya ji'i lcaa ña'q cha' tso'o nu ndyu'ni ngu' nu laca cña ji'i ma. Cua nda y cui' nu Xu'na

na cña ji'i ngu' bi' cha' caca ngu' loo, cha' culu'u ngu' bi' ji'i ma cua ña'q ca cha' tso'o nu caca cua'ní ma cuentya ji'i y cui' Ndyosi. ¹³ Tso'o ti cua'ní ma lo'o ngu' bi' lacua, cha' tso'o tsa cña ndyu'ni ngu' bi' cuentya ji'i y cui' Ndyosi; tso'o ti tyu'u tyiquee ma ña'q ma ji'i ngu' bi'. La cui' jua'q tso'o ti tyu'u tyiquee ma ña'q ma ji'i lcaa tya'a ma, cha' nga'aa tyu'u cha' cusuu ji'i ma lo'o tya'a ma li'.

¹⁴ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ndi'yá chcui' ya lo'o ma: Culo ma cña ji'i ngu' tya'a ma nu ná nti' cua'ní cña, nu xcui' na taja ti nti' ngu'; cua'ní ma cha' caca tlyu la tyiquee ngu' tya'a ma nu xñi'i ti ti', cha' xñi tso'o la ngu' cha' ji'i Jesús; xtyucua ma ji'i ngu' tya'a ma nu ná ndyiji juersa ji'i cha' xuu tya'a ngu' lo'o nu cuxi, jua'q talo tyiquee ma ji'i cua ña'q ca ngu' tya'a ma.

¹⁵ Si cua'ní xña'q ñati lo'o ma, ná chcui' ma cha' ti'i ji'i ngu' bi' li'; xtyucua ma ji'i ngu' tya'a ma cha' talo ma ji'i ngu' xña'q, cha' xcui' tso'o ti cua'ní ma lo'o lcaa ñati, masi lo'o tya'a ma, masi lo'o xa' ñati.

¹⁶ Tso'o ti caca tyiquee ma lcaa tsá. ¹⁷ Tyucui tyempo chcui' ma lo'o y cui' Ndyosi. ¹⁸ Lo'o jua'q tya ma xlya'be ji'i y cui' Ndyosi cuentya ji'i cua ña'q ca cha' nu ndyaca ji'i ma. Nti' Ni cha' cua'ní ma jua'q si chañi cha' ngusñi ma cha' ji'i Jesucristo.

¹⁹ Ñi'yá nti' sca xee, jua'q

laca Xty'i' ycui' Ndyosi; ná xubi' mä ji'í xee bi'.²⁰ Ná xtyí lo'o mä ji'í tya'a mä lo'o chcui' ngu' sca cha' ji'í ycui' Ndyosi lo'o mä;²¹ pana cua'ni cuayá' mä ji'í cua ña'ä ca cha' nu nchcui' ngu' bi', si tso'o ndyu'u cha', si ná tso'o. Li' xñi mä cha' tso'o bi',²² pana culochu' mä ji'í lcaa cha' cuxi li'.²³

Ndu'ni ycui' Ndyosi cha' ti ti tyi'í tyiquee na. Bi' cha' juani cua'ni Ni cha' caca mä ñati liñi tsiya' ti; caca tso'o tyiquee mä, caca lubii cresiya ji'í mä, caca mä ñati nu tyucui tyiquee tsiya' ti. Si lubii cresiya ji'í mä lo'o cäa ycui' Jesucristo nu Xu'na na chaca quiya', li' nga'aa ntsu'u cha' sta Ni qui'ya ji'í mä;²⁴ cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'í mä cha' caca mä ñati ji'í Ni tsiya' ti. Si'i sca cha' cuiñi nu nda Ni lo'o nchcui' Ni lo'o mä jua'ä, chañi cha' cua'ni Ni cha' caca mä ñati nu lubii cresiya ji'í cuentya ji'í ycui' Ndyosi.

Ngusalya' Pablo lo'o ngu'

Cu'mä ngu' tya'a na, ña'ä ti tya chcui' mä lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'í ya.

Xlyo ni'í ji'í lcaa cu'mä ngu' tya'a na.

Nde cña nu culo na' ji'í mä cha' cua'ni mä cuentya ji'í ycui' nu Xu'na na, cha' chcui' mä lcaa cha' nu nscua lo quityi re ña'ä cuayá' cuna lcaa ngu' tya'a na.

Ndi'ya ntí' ya cha' ña'ä ti cua'ni ycui' Jesucristo nu Xu'na na cha' tso'o lo'o mä. Jua'ä caca cha' lacua.

Nguscua San Pablo chaca quityi ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nde quichi Tesalónica

¹ Pablo, Silvano, Timoteo naa ya. Nscua ya quityi re cha' tsaa ca slo ña'a taju cu'maq ngu' quichi Tesalónica nu ngusñi cha' ji'i ycui' Ndyosi Sti na, cu'maq nu cua ngusñi cha' ji'i Jesucristo nu Xu'na na. ² Ndi'yq nti'ya, cha' ña'a ti cua'ni ycui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni Ni cha'ti ti tyi'i tyiquee ma xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na laja lo'o ndi'i ma chalyuu.

Xcube' ycui' Ndyosi ji'i ñati nu ná nti' taquiy'a ji'i cha' nu nchcui' Ni

³ Cu'maq tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ntsu'u cha' tya ya xlyabe ji'i ycui' Ndyosi lcaa quiya' lo'o chcui' ya lo'o Ni cuentya ji'i cu'maq; ndu'ni tsa cha' cua'ni ya jua'a, xqui'ya cha' lcaa tsaq tachaa la ndyanu cha' ji'i Jesús ne' cresiya ji'i ma, lcaa tsaq ntsu'u la tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma. ⁴ Tso'o tsa li'. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ya xqui'ya cu'maq, bi' cha' nda ya cha' ji'i ma lo'o lcaa taju ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi. Nacui' ya ji'i ngu' cha' tso'o tsa ndyu'ni ma, cha' tlyu tsa tyiquee ma

xqui'ya ycui' Ndyosi, masi ndyiji tsa cha' ti'ji'i ma, masi lye tsa ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'i ma. Tso'o tsa cha' ndalo tyiquee ma ji'i ngu', masi cuxi tsa ndyu'ni ngu' bi' lo'o ma jua'a. ⁵ Liñi tsa ndu'ni cuayá' ycui' Ndyosi ji'i ñati; bi' cha' caja su tyi'i ma ca su laca ycui' Ndyosi loo ca nde loo la, masi xña'a tsa ngu' lo'o ma juani xqui'ya cha' ji'i ycui' Ndyosi nu cua ngusñi ma.

⁶ Liñi tsa ndu'ni ycui' Ndyosi, lo'o jua'a chañi cha' ca tiya' la xcube' Ni ji'i lcaa ñati nu nchcube' ji'i cu'maq juani. ⁷ Nga'aa cua'ni lya' ti' ngu' ji'na tsiya' ti lo'o tylu'u tucua ycui' Jesús nu Xu'na na nde cuq. Laja xee tlyu tyaq Jesús li'; stu'ba ti caq Ni lo'o quiña'a tsa ngu' xcq ji'i Ni, cha' tlyu tsa cña nchca ji'i xcq bi' nu ndu'ni ngu' cuentya ji'i ycui' Ndyosi. ⁸ Li' xcube' ycui' Ndyosi ji'i cua ña'a ca ñati nu ná ntaja'a taquiy'a ji'i Ni, lo'o jua'a xcube' Ni ji'i ñati nu ná ntaja'a xñi cha' tso'o ji'i ycui' Jesús nu Xu'na na. ⁹ Chañi cha' xcube' Ni ji'i ngu' bi'; nga'aa ña'a ngu' bi' ji'i ycui' nu Xu'na na tsiya' ti, nga'a cha' tsaa ngu' ca su ná nga'a cha' tye cha' chcube' ngu'. Nga'aa ña'a ngu' bi' xee ndubi ji'i ycui' Ni li', nga'aa ña'a ngu' ji'i ycui' Ndyosi nu nchca ji'i ndu'ni lcaa cña tsiya' ti. ¹⁰ Jua'a xcube' Ni ji'i ngu' bi' tsaq lo'o tylu tyaq Jesús chaca quiya'. Pana si ntsu'u cha'ji'na lo'o Ni, li' cua'ni tlyu na ji'i Ni tsaq bi'; la cui' jua'a

cua'ni chi na loo y cui' Ndyosi lo'o tya'a na lo'o tyalaa tsä bi', si cua ngusñi na cha' ji'i Ni. Lo'o cu'mä, stu'ba ti tyu'u ti'i mä lo'o ya slo Jesús tsä bi', cha' ngusñi mä cha' ji'i Jesús lo'o ngulu'u ya cha' bi' ji'i mä nu ngua tya clyo la.

¹¹ Bi' cha' lcaa tsä nchcui' ya lo'o y cui' Ndyosi Sti na cha' cua'ni Ni cña ne' cresiya ji'i mä, cha' tso'o ti cua'ni mä cña nu nda Ni ji'i mä tya lo'o ngusubi Ni ji'i mä. Nchcui' ya lo'o Ni cha' xtyucua Ni ji'i mä, cha' jua'ä cua'ni lyiji mä lcaa cha' tso'o nu nclyacua ti' mä cha' cua'ni mä cuentya ji'i y cui' Ni, lcaa lo cha' tso'o nu ndyu'ni mä xqui'ya cha' ngusñi mä cha' ji'i y cui' Ndyosi. ¹² Jua'ä ndu'ni tlyu mä ji'i Jesucristo nu Xu'na na, nu lo'o ndu'ni mä cña ji'i Ni; jua'ä ca cuayá' ti' ngu' li' cha' ndyanu Xtyi'i y cui' Ni ne' cresiya ji'i mä. Lo'o li' caca cuayá' ti' ngu' cha' tso'o tsa ndu'ni y cui' Ndyosi lo'o mä, cha' stu'ba ti ndu'ni y cui' Ndyosi Sti na cña lo'o Jesucristo nu Xu'na na.

2

Cäq sca nu xña'ä chalyuu

¹ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, jlo ti' na cha' tya cäq Jesucristo nu Xu'na na chaca quiya', cha' tsalo'o Ni ji'na cha' tyacua tya'a na lo'o Ni ca bi'; bi' cha' liñi nchcui' ya lo'o mä juani, ² cha' ná tya'ächu' mä ji'i cha' tso'o bi'. Ná cutsii mä si nti' ngu' xcutsii ngu' ji'i mä: masi

chcui' ngu' cuentya ji'i Xtyi'i y cui' Ndyosi, nacui' ngu'; masi culu'u ngu' cha' liñi ji'i mä, nacui' ngu'; masi chcui' ngu' lo quityi nu nda ya lijyä slo mä, nacui' ngu'. Cha' cuiñi laca si ñacui' ngu' cha' nde tsä laca nu cäq y cui' nu Xu'na na, cha' ná jlo ti' ngu' tsiya' ti. ³ Ná taquiyä' ma ji'i ngu' cuiñi nu chcui' jua'ä. Nu lo'o tya lyiji tyalaa tsä bi', lye tsa xüü tya'a ñati chalyuu lo'o y cui' Ndyosi; li' cäq sca ñati nu ndu'ni cña ji'i nu xña'ä nde chalyuu, nu ntsu'u cha' tsaa ca bilyaa lo'o tye chalyuu. ⁴ Bi' laca nu nti' cua'a ji'i lcaa lo jo'ó cha' ná cua'ni tlyu ngu' ji'i; ni ná cua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi, nti' yu, cha' nti' nu yu xña'ä bi' cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' ca yu. Tyatí yu ne' laa tonu, tsaa tucua yu ca bi'; li' chcui' yu lo'o lcaa ñati cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i y cui' ca yu, cha' y cui' Ndyosi laca y cui' yu, ñacui' yu.

⁵ Cua jlo ti' mä cha' tyuü quiya' ngulu'u na' la cui' ti cha' ji'i yu xña'ä bi' ji'i mä, nu lo'o tya ndi'i na' lo'o cu'mä; ⁶ jlo ti' mä ñi'ya ndaca'a Ni ji'i yu xña'ä bi' juani, cha' ná caca bi' loo ña'ä cuayá' tyu'u tucua tsä ji'i yu bi' ca nde loo la. ⁷ Na cua nguxana cña cuxi bi' laja ñati chalyuu, masi juani ti tya ndaca'a Ni ji'i yu xña'ä bi'; pana lo'o nga'aa ndaca'a Ni ji'i yu bi', cha' cua ndyaa Ni, ⁸ li' caca yu xña'ä bi' loo. Ca tiya' la cäq Jesús nu Xu'na na, lo'o li' cujuíi Jesús ji'i yu xña'ä bi'

nu lo'o culutu'u ti Jesús ji'i yu bi' lo'o cui'i nu ntsu'u tu'ba Ni; tye cha' ji'i yu xña'a bi' lo'o caa Jesús, cha' ná talo yu ña'a yu ji'i xee ndubi ji'i ycui' nu Xu'na na. ⁹ Pana lo'o caa yu xña'a bi', caa yu lo'o chacuayá' ji'i ycui' Satanás bi', bi' cha' nchca tsa ji'i yu bi' cua'ni yu cha' tlyu cha' cñilo'o ti yu ji'i ñatí chalyuu, cha' culacua ti' ngu' cha' tlyu tsa laca ycui' yu xña'a bi'. ¹⁰ Tucua cha' ntsu'u tyiquee yu bi', pana ca jlya ti' ñati chalyuu ji'i lcaa cha' cuiñi nu chcui' yu bi', jlya ti' ngu' xqui'ya cha' cua tsaa ti ngu' ca bilyaa; ná nti' ngu' bi' xñi ngu' cha' tso'o nu caca cua'ni lyaá ji'i ngu', ¹¹ bi' cha' culaya' ycui' Ndyosi ji'i ngu', xqui'ya cha' jlya la ti' ngu' ji'i nu cha' cuiñi bi'. ¹² Chañi cha' tsaa ngu' bi' ca su ná nga'a cha' tye chcube' ngu', lcaa ngu' nu ná jlya ti' cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi, ngu' nu ndiya la ti' cua'ni cua ña'a ca lo cha' cuxi.

Ngusubi Ni ji'na cha' clyáá naji'i nu cuxi

¹³ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ntsu'u tsa tyiquee ycui' nu Xu'na na ña'a Ni ji'i ma. Lo'o jua'a ntsu'u cha' tya ya xlya'be ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya cu'ma, cha' ngusubi Ni ji'i ma tya lo'o nguxana ti chalyuu cha' cua'ni lyaá Ni ji'i ma; bi' cha' ngua'ni Xtyi'i ycui' Ni cha' ngua lubii cresiya ji'i ma lo'o ngusñi ma cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁴ Cua ngusubi Ni ji'i ma, bi' cha' ndyuna ma cha'

tso'o ji'i Jesucristo nu ngulu'u ya ji'i ma; nti' Ni cha' stu'ba ti tyi'i ma lo'o Jesucristo nu Xu'na na ca su tlyu su xee tsa su ndi'i ycui'.

¹⁵ Cu'ma ngu' tya'a na, juani tyi'u tso'o ti' ma lcaa cha' nu ngulu'u ya ji'i ma; cua'ni ma cha' caca cuayá' tso'o ti' ma lcaa cha' nu cua nchcui' ya lo'o ma, lcaa cha' nu cua nguscua ya lo quityi cha' caa slo ma. ¹⁶⁻¹⁷ Ndi'yá nti' na' cha' cua'ni Ni lo'o ma, masi Jesucristo nu Xu'na na, masi ycui' Ndyosi Sti na: cua'ni Ni cha' caca nguula ti' tyiquee ma, cha' caja juersa ji'i ma, cha' taca cua'ni ma cua ña'a ca cha' tso'o, cha' xcui' cha' tso'o chcui' ma lo'o tya'a ma. Ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ni ña'a Ni ji'na, bi' cha' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na, cha' ti ti tyi'i tyiquee na lcaa hora laja lo'o ntajatya na ji'i ycui' Jesús cha' caa Ni.

3

Chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'iya

¹ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi cuentya ji'i ya, cha' xtyucua Ni ji'i ya laja lo'o nclyu'u ya cha' ji'i ycui' nu Xu'na na ji'i ngu', cha' ná tacu' ngu' lo cua ña'a ca cha' nu nclyu'u ya ji'i ngu'. Ñi'yá lo'o ngusñi ma cha' bi' juani, jua'a nti' ya cha' yala ti xñi tya quiña'a la ñatí cha' bi', nde lcaa quichi su nchcui' ya cha' bi'. ² Chcui' ma lo'o ycui' Ndyosi cha' cua'a Ni ji'i ya cha' ná tyijloo ngu' cuxi

ji'i ya, masi ngu' nu cuxi tsa tyiquee ngu'; ntsu'u tsa ñati chalyuu nu ná jlya tso'o ti' ji'i y cui' Ndyosi. ³ Chañi cha' ndu'ni nu Xu'na na lcaa cha' nu ñacui Ni ji'na, cua'ni Ni cha' caca tlyu tyiquee ma, cua'a Ni ji'i ma cha' ná cala' nu xña'q ji'i ma. ⁴ Jlo ti' y cui' nu Xu'na na cha' ndyu'ni ma cña nu ngulo ya ji'i ma, cha' tya cua'ni la ma cña bi'. ⁵ Lo'o jua'q cua'ni y cui' nu Xu'na na cña ne' cresiya ji'i ma, cha' tyl'u ti' ma cha' ntsu'u tsa tyiquee y cui' Ndyosi ña'q Ni ji'i ma; li' talo tyiquee ma ñi'ya lo'o ndalo tyiquee y cui' Cristo lo'o nguta'q yu lo'o ñati tya clyo.

Nga'q cha' cua'ni na cña

⁶ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, chaca quiya' culo ya cña ji'i ma chacuayá' ji'i Jesucristo nu Xu'na na: ná tya'q ma stu'ba ti lo'o xa' la ngu' tya'a ngusñi ma cha' bi' nu ná ntaja'q cua'ni cña, la cui' ngu' tya'a ma nu ná ntaja'q taquiya' ji'i cha' nu cua nda ya lo'o ma. ⁷ Si'i na taja ya lo'o nguti'j ya lo'o cu'ma nu ngua li', bi' cha' tso'o si tyaja'q ma cua'ni ma cña ñi'ya ngua'ni ya lo'o ya' ti ya. ⁸ Ná ndyacu laja ti ya slo cu'ma nu ngua li'; nda ya caya' cha' nguxacu ma ji'i ya, cha' ngua'ni ya cña cha' cajá ñi'ya nu tyiji yu'u ji'i ya. Tsá lo'o talya ngua'ni ya cña lo'o ya' ti ya, cha' si'i cu'ma nu ngüi'ya ma na nu ndyacu ya li'. ⁹ Pana tso'o si ta ma xi caya' ji'i ngu' nu culu'u ji'i

ma; masi cuare ni, taca xtyu-cua ma xi ji'i ya si nti' ma. Pana ná ngusñi ya caya' nu ngua li', xqui'ya cha' ngua ti' ya culu'u ya ji'i ma cha' ná ca taja ma, cha' cua'ni ma cña cha' caja na nu lyiji cha' tyiji yu'u ji'i ma chalyuu. ¹⁰ Lo'o tya ndi'j ya slo cu'ma, tya li' ngulo ya cña ji'i ma ndi'ya: ná ta ma na cacu ñati nu ná nti' cua'ni cña. ¹¹ Pana juani cua ngujui cha' ji'i ya cha' ntsu'u xi ngu' tya'a ma nu ná tso'o ndu'ni; nga'aa ndyu'ni ngu' bi' cña, ndya'q ngu' nchcui' ngu' cha' cuiñi ti lo'o tya'a ngu', xqui'ya cha' taja ngu'. ¹² Bi' cha' juani nclyo ya cña ji'i ngu' bi' chacuayá' ji'i Jesucristo nu Xu'na na, cha' ntsu'u cha' cua'ni ngu' bi' cña; jua'q caja ñi'ya cacu ngu' cuentya ji'i scaa ngu'.

¹³ Cu'ma ngu' tya'a na, ná ca taja ti' ma cha' cua'ni ma cha' tso'o lo'o ñati. ¹⁴ Ñati nu ná ntaja'q taquiya' ji'i lcaa cha' nu nscua ya lo quityi re ni, cui'ya ma cuentya tilaca laca ngu' bi'; li' nga'aa tya'a ma stu'ba ti lo'o ngu' bi', cha' jua'q caca tyuju'u ti' ngu'. ¹⁵ Pana si'i tya'a cusuu ma laca ngu' bi', tya'a ma laca ngu'; bi' cha' ntsu'u cha' ta ma sca cuij lo'o ngu', ñi'ya laca lo'o nchcui' ma lo'o sca ngu' tya'a ma.

Ngusalaya' Pablo lo'o ngu'

¹⁶ Cua'ni y cui' nu Xu'na na lo'o ma cha' tì ti tyl'i tyiquee ma lcaa tsá, masi tsá tso'o ji'i ma, masi tsá cuxi ji'i ma, xqui'ya cha' lcaa hora tì ti

ndi'í tyiquee ycui' Ni. Lo'o
jua'a tyanu ycui' nu Xu'na na
lo'o ma li'.

¹⁷ Xlyo ni'i ji'i ma. Pablo
laca na' lo'o ycui' na' nscua
na' letra juani, cha' caca
cuayá' ti' ma cha' chañi cha'
quityi nu nguscua na' lijyä slo
ma laca quityi re. ¹⁸ Nti' ya
cha' ña'a ti cua'ni Jesucristo
nu Xu'na na cha' tso'o lo'o
lcaa cu'ma. Jua'a caca cha'
lacua.

Quityi nu nguscua San Pablo tya clyo cha' ndyaa ca slo Timoteo

¹ Pablo laca na'. Sca ñat̄i nu ndya'a nchcui' cha' ji'i Jesucristo nde xa' quich̄i laca na', cha' ycui' Ndyosi nu ndu'ni lyaá ji'i ñat̄i ngulo cña jna' cha' cua'ni na' cña bi'; ngulo Jesucristo cña jna', la cui' nu Cristo nu ndu ti' na ji'i cha' tyaq Ni chaca quiya'. ² Nscua na' quityi re cha' caa slo nu'u, Timoteo, cha' ñi'yä si laca nu'u sñi' na', jua'a nti' na' ña'a na' jinu'u, cha' ngusñi nu'u cha' ji'i Jesucristo tya lo'o ngulu'u na' cha' bi' jinu'u. Ndi'yä nti' na', cha' ña'a ti cua'ni ycui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o nu'u, cha' cua'ni tya'na ti' Ni jinu'u, cha' jua'a cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i cresiya jinu'u xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

*Ná tso'o cha' jlya ti' ngu'
cuentyu ti*

³ Lo'o cua tsa'a ti na' ca Macedonia, li' cua nchcui' na' lo'o nu'u cha' tyanu nu'u nde quich̄i Efeso; chaca quiya' chcui' na' lo'o nu'u juani, cha' tyanu nu'u ca quich̄i bi'. Ntsu'u ngu' quich̄i Efeso nu nclu'u xa' lo cha' ji'i ngu' tya'a na; nga'a cha' culo nu'u cña ji'i ngu' bi', cha' nga'aa culu'u tsa ngu' xa' la cha' ji'i tya'a ngu'. ⁴ Lo'o jua'a culo

nu'u cña cha' nga'aa ca tsa'a ngu' cuentyu cusu', nga'aa cua'a jyacā ngu' ji'i cña cua nu ndyanu ji'i jyo'o cusu' ji'i ngu' sa'ni. Nguich̄i tsa cha' bi', lo'o jua'a ná tye chca cha' bi' tsiya' ti. Ná xtyucua cha' bi' ji'na cha' cua'ni na cña ji'i ycui' Ndyosi; sca ti si xñi na cha' ji'i ycui' Jesús, li' caca cua'ni na cña ji'i Ni.

⁵ Culo nu'u cña ji'i ngu' cha' tso'o tsa tyu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i tya'a ngu', cha' bi' laca cña nu ndu'ni ñat̄i nu ngua lubii cresiya ji'i cuentya ji'i ycui' Ndyosi; jlo ti' ñat̄i bi' ñi'yä laca cña tso'o, lo'o jua'a ndyu'ni ngu' bi' cña tso'o bi' li'. Chañi cha' ngusñi ngu' bi' cha' ji'i ycui' Ndyosi si ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i tya'a ngu'. ⁶ Pana ntsu'u xi xa' la ñat̄i nu ná ntaja'a ngu' cuna ngu' cha' bi'; xa' tyucuii ngusñi ngu' bi', cha' nchcui' tsa ngu' cuentyu. ⁷ Mstru caca ngu' bi', nti' ngu', ngu' nu nclu'u ñi'yä cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'i ñat̄i, nu nguscua jyo'o Moisés; pana ná nda ngu' bi' cuentya ñi'yä ndyu'u cha' nu nchcui' ycui' ca ngu', ñi'yä ndyu'u cha' nu nda cha' cusu' bi', masi lye tsa nclu'u ngu' cha' bi' ji'i tya'a ñat̄i ngu'.

⁸ Jlo ti' na cha' tso'o tsa cha' cusu' nu nguscua jyo'o Moisés bi', si taquiya' na ji'i. ⁹ Pana si'i xqui'ya ñat̄i nu tso'o tyiquee nda ycui' Ndyosi cha' cusu' bi'; na cua nda Ni cha' bi' xqui'ya ñat̄i nu ná nti' cua'ni cha' tso'o, xqui'ya ñat̄i nu ná ntaja'a taquiya' ji'i cha' bi', xqui'ya

ñatí nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o ycui' Ndyosi, xqui'ya ñatí nu ntsu'u qui'ya ji'i, xqui'ya ñatí nu cuxi tyiquee, xqui'ya ñatí nu nchcui' suba' ji'i ycui' Ndyosi, xqui'ya ñatí nu ndujuii ji'i sti ngu', ji'i xtya'a ngu', xqui'ya ñatí nu ndujuii ji'i tya'a ñatí,¹⁰ xqui'ya ñatí nu ndu'ni suba' lo'o nu cuna'a, xqui'ya nu cuna'a nu ndu'ni suba' lo'o nu qui'yu, xqui'ya nu qui'yu nu ndu'ni suba' lo'o tya'a qui'yu ti, xqui'ya ñatí nu ntucuaana ji'i tya'a ñatí cha' tsalo'o ji'i ngu' jua'a ti, xqui'ya nu cuiñi, xqui'ya ñatí nu nchcui' cha' cuiñi slo ngu' tisiya. Nda ycui' Ndyosi cha' cusu' bi', cha' jua'a ca cuayá' ti' lcaa ñatí nu ná nti' taquiya' ji'i cua ña'a ca cha' nu liñi ca nu nclu'u na' cuentya ji'i ycui' Ndyosi.¹¹ La cui' cha'tso'o bi' nclu'u na' chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi juani, lo'o nclu'u na' cha' tlyu tsa laca ycui' Ndyosi, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni ji'na.

Tso'o tsa ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o na

¹² Ndyo tsa na' xlya'be ji'i Jesucristo nu Xu'na na cha' ngua'ni Ni cha' caca cua'ni na' cña ji'i Ni; ndya na' xlya'be ji'i Ni cha' ngusubi Ni jna' cha' cua'ni na' cña ji'i Ni, cha' jlo ti' Ni cha' ndaquiya' na' ji'i Ni.¹³ Ngusubi Ni jna', masi suba' tsa nchcui' na' ji'i Ni cua sa'ni la, tyempo lo'o nguxcube' na' ji'i ñatí ji'i Jesucristo; tyaala tsa na' nu ngua li'. Pana ná jlo ti' na' tyempo bi', cha' bilya xñi na'

cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' ngua tya'na tsa ti' Ni jna'.¹⁴ Ntsu'u tsa tyiquee nu Xu'na na ña'a Ni 'na, bi' cha' ngusñi na' cha' ji'i ycui' Jesucristo li'; lo'o nu juani ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i Jesús, lo'o jua'a ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i tya'a ñatí na'.

¹⁵ Taca xñi tso'o ngu' cha' nu nchcui' ndi'ya: Cua yaña Jesucristo nde chalyuu cha' cua'ni lyaá Ni ji'i ñatí chalyuu nu ntsu'u qui'ya ji'i. Lo'o na', tlyu la xqui'ya na' que xa' la ñatí, cha' cuxi tsa cña nu ngua'ni na' lo'o ñatí ji'i Jesucristo nu ngua sa'ni la.¹⁶ Ngüi'ya tsa Jesucristo cha' clyu ti' 'na lo'o ngüityi Ni qui'ya nu ntsu'u 'na, cha' culu'u ycui' Ndyosi ji'i xa' la ñatí ñi'ya caca xñi ngu' cha' ji'i Ni. Ñi'ya lo'o tya'na ti' Jesús jna' tya clyo, jua'a ca tya'na ti' Ni ji'i lcaa ñatí nu xñi cha' ji'i Jesús ca nde loo la, cha' si jlyá ti' ngu' ji'i Ni, ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i ngu' li'.¹⁷ Bi' cha' cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi juani, cua'ni chí na loo Ni, cha' ná tye tsä nu laca Ni loo tyucui ña'a chalyuu; ná tye cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha' ná ntsu'u cha' cajaa Ni. Ná nchca ji'na ña'a na' ji'i Ni cha' laca na ñatí chalyuu ti, pana sca ti ycui' Ni laca ycui' Ndyosi. Jua'a laca cha' ji'i Ni tu'ni.

¹⁸ Culo na' cña jinu'u juani, Timoteo, cha' ñi'ya nti' na' ña'a na' ji'i sca sñi' na', jua'a nti' na' ña'a na' jinu'u: Tya cua'ni la nu'u cña ji'i ycui'

Ndyosi ñi'yä nu cua nacui
ngu' nu laca tu'ba ji'i y cui' Ni
cha' cua'ni nu'u; tyi'u ti' nu'u
cha' nu cua nchcui' ngu' bi'
jinu'u tya tsubi' la, cha' caca
nguula la ti' tyiquee nu'u.
Li' ñi'yä caca ji'i sca sendaru
tso'o, jua'a taca jinu'u xuu
tya'a lo'o nu cuxi nu ntsu'u
chalyuu; ¹⁹ taca xuu tya'a
nu'u lo'o nu cuxi bi' si xñi
tso'o nu'u cha' ji'i Jesucristo,
si xcui' cha' tso'o cua'ni nu'u
lo'o ñati. Ntsu'u ngu' nu
ngua jlo ti' ñi'yä laca sca
cha' liñi, pana nga'aa ndyu'ni
ngu' cha' liñi bi' juani; cua
ndya'achu' ngu' bi' ji'i y cui'
Ndyosi, cha' nguxtyanu ngu'
cha' tso'o bi'. ²⁰ Ñi'yä nti' yu
Himeneo lo'o yu Alejandro
ni, nga'aa ndaquiya' ngu'
ji'i cha' liñi, bi' cha' cua
nguxtyanu na' ji'i ngu' bi' ya'
nu xña'a, cha' ca cuayá' ti'
ngu' cha' tlyu tsa cha' cuxi
laca lo'o nchcui' ngu' cha'
suba' ji'i y cui' Ndyosi.

2

*Ndi'yä cua'ni na lo'o chcui'
na lo'o y cui' Ndyosi*

¹ Nga'a cha' chcui' na lo'o
y cui' Ndyosi cuentya ji'i lcaa
ñati chalyuu, nu lo'o jña na
cha' ji'i Ni, lcaa cha' nu lyiji
ji'i ñati; chcui' na cuentya ji'i
xa' ñati lo'o nchcui' na lo'o
y cui' nu Xu'na na, jua'a lo'o
tya na xlya'be ji'i y cui' Ndyosi
cuentya ji'i ñati. ² Nga'a cha'
chcui' na lo'o y cui' Ndyosi
cuentya ji'i lcaa ngu' nu laca
loo, cuentya ji'i lcaa ngu' nu
laca cña; jña mä cha' cua'ni

Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee na,
cha' ná xuu tya'a ngu' laca
loo bi' lo'o na, cha' ta ngu' bi'
chacuayá' cha' cua'ni na lcaa
lo cha' tso'o, ñi'yä nu nti' y cui'
Ndyosi cha' cua'ni na. ³ Jua'a
nti' y cui' Ndyosi nu ndu'ni
lyaa ji'na; tso'o nti' Ni si jua'a
chcui' na lo'o Ni, ⁴ cha' nti' Ni
cha' cua'ni lyaá Ni ji'i lcaa ñati
chalyuu, nti' Ni cha' ca cuayá'
ti' lcaa ñati ñi'yä nu ntsu'u
cha' liñi ji'i y cui' Ndyosi. ⁵ Sca
ti y cui' Ndyosi ntsu'u tsiya' ti,
lo'o jua'a ntsu'u sca ti ñati nu
ndi'i slo y cui' Ni nu nchcui'
lo'o Ni cuentya ji'i ñati chalyuu;
la cui' Jesucristo laca
nu ñati bi!. ⁶ Nda Jesucristo
chacuayá' cha' ndyujuuii ngu'
ji'i yu cua tsubi' la; jua'a nda
yu caya' lo qui'ya nu ntsu'u
ji'i ñati chalyuu, nu lo'o ngu-
juuii yu lo crusi. Ngua'ni y cui'
Ndyosi cña bi' la cui' hora lo'o
ngua ti' Ni cha' cua'ni Ni ji'i.
⁷ Ngusubi Ni 'na cha' ndya'a
na' nda na' cha' tso'o bi' lo'o
ñati cuentya ji'i y cui' Ni, cha'
lo'o ngu' xa' tsu' ndyuna ngu'
cha' tso'o bi' li'; ndya'a na'
ngulu'u na' ji'i ngu' ñi'yä caca
xñi ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi.
Cha' liñi nscua na' nde, si'i
cha' cuiñi nchcui' na'.

⁸ Bi' cha' lacua, lcaa se'i su
ndyu'u ti'i ngu' nu ntsu'u cha'
ji'i lo'o Jesucristo tsa tlyu ti,
nti' na' cha' chcui' ngu' lo'o
y cui' Ndyosi. Tso'o ti tyiquee
ngu' ta ngu' cha' lo'o y cui'
Ndyosi li', cha' ná tso'o chcui'
ngu' lo'o Ni si ñasi' ngu', ni ná
tso'o chcui' ngu' lo'o Ni laja
lo'o nxuu tya'a ngu'. ⁹ Lo'o nu
ngu' cuna'a ni, cacu' ngu' ste'

tso'o ti, si'i late' nu quiña'a tsa nga'a; ná talya' lye ngu' quicha' hique ngu', ná cacu' lye ngu' oro ni quee ndubi nu quiña'a tsa nga'a, cha' ná tso'o cha' cua'ni tyixi tsa ngu' ji'i y cui' ca ngu' cha' xña'a xa' nu qui'yu ji'i ngu' li'; ¹⁰ tso'o la ña'a nu cuna'a nu xcui' cha' tso'o ndu'ni cuentya ji'i y cui' Ndyosi. ¹¹ Nga'a cha' tyi'i ti ti ngu' cuna'a lo'o culu'u ngu' cha' ji'i y cui' Ndyosi laja lo'o ndyu'u ti'i ngu', cha' lo'o ngu' cuna'a bi' ca tsa'a lo'o ngu', cha' lo'o ngu' cuna'a taquiya' ji'i cha' bi'. ¹² Ná ta na' chacuayá' ji'i sca nu cuna'a cha' culu'u cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i tya'a ngu' lo'o ndyu'u ti'i ngu' tsa tlyu ti, cha' ná tso'o si culo nu cuna'a cña ji'i nu qui'yu jua'a. Tí ti tyi'i ngu' cuna'a tso'o la. ¹³ Nu ngua tya clyo ni, ngüiñá y cui' Ndyosi ji'i nu qui'yu Adán; tiya' la xi, li'ngüiñá Ni ji'i sca nu cuna'a nu ngua naa Eva. ¹⁴ Lo'o jua'a si'i ji'i jyo'o Adán bi' ngua'ni nu xña'a ngana tyempo bi'; ji'i nu cuna'a ji'i yu ngua'ni bi' ngana, nu lo'o ngua'ni jyo'o Eva bi' cha' cuxi. ¹⁵ Bi' cha' tlyu tsa cña ntsu'u ji'i ngu' cuna'a lo'o cala sñi' ngu' juani; pana cua'ni lyaá y cui' Ndyosi ji'i ngu' cuna'a si xñi tso'o ngu' cha' ji'i Ni, si ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i tya'a ngu'. Cua'ni Ni cha' ca lubii cresiya ji'i ngu' cuna'a bi', si talo ngu' cua'ni ngu' cha' tso'o bi', si nchca ji'i ngu' cuna'a bi' cua'a ji'i y cui' ca ngu' cha' ná ca

tyucuua ti' ngu' ji'i ñati.

3

Natí nu caca loo ji'i tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús

¹ Nga'a cha' jlya tso'o ti' mä cha' liñi nu nchcui' ndi'ya: Tso'o tsa si tyaja'a sca ngu' tya'a mä caca loo ji'i ña'a taju ti mä nu ngusñi mä cha' ji'i y cui' Ndyosi, cha' tso'o tsa cuentya ji'i y cui' Ndyosi si nti' sca ñati cua'ni cña bi'. ² Si laca sca ñati loo ji'i ña'a taju tya'a ñati ji'i Jesucristo, li' ntsu'u cha' cua'ni yu xcui' cha' tso'o lo'o ñati, cha' ná caja ñi'ya jña ngu' qui'ya ji'i yu li'. Caja clyo'o yu bi' lo'o sca ti nu cuna'a; jua'a ntsu'u cha' culacua tso'o ti' yu, cha' cua'a yu ji'i cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee y cui' ca yu, cha' tso'o ti tyi'i yu lo'o tya'a ñati. Ntsu'u cha' ta yu ni'i ji'i yu lo'o jña ñati nu lijyä tyijyä', jua'a ntsu'u cha' ta yu na cacu ngu' bi'. Ntsu'u cha' culu'u yu cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i ñati, bi' cha' ná tso'o si ná nchca ji'i yu. ³ Ná caca yu cña bi' si cu'bi yu, si xuu ty'a yu lo'o ñati; nga'a cha' talo tyiquee yu ji'i tya'a ñati yu, cha' ná caja tya'a cusuu yu. Ná tso'o cha' jña yu cñi ji'i tya'a ñati, cha' caca culiya' tsa y cui' ca yu. ⁴ Ntsu'u cha' culo tso'o yu bi' cña ji'i ngu' tya'a ndi'ji ti yu, cha' jua'a taquiya' sñi' yu cña nu nclyo yu ji'i ngu', cha' cua'ni chí sñi' yu loo yu. ⁵ Ná caca ji'i sca ñati caca loo ji'i taju tya'a ñati ji'i y cui' Ndyosi si ná lo'o culo

tso'o yu bi' cña to' tyi yu; ⁶ bi' cha' ná tso'o caca loo sca ñati nu ngusñi ca ti cha' ji'í y cui' Ndyosi, cha' tya lyiji ca tsa'a tso'o yu. Ná tyiquee' lye tsa cua'ni tyucuua ti' yu ji'í tya'a yu, lo'o li' ntsu'u cha' xcube' y cui' Ndyosi ji'í yu ñi'ya lo'o xcube' Ni ji'í nu xña'a. ⁷ Nu ñati nu caca loo bi' ni, tso'o si caca yu sca ñati nu nchcui' ngu' quichi ji'í yu cha' tso'o ti ndu'ni yu, masi ngu' nu ná ndaquiya' cha' ji'í Jesucristo tsiya' ti chcui' ngu' jua'a ji'í yu. Lo'o li' ná caca chcui' ngu' cuentyu ji'í yu bi', ná caca cojolaqui nu xña'a ji'í yu bi', cha' cua'ni yu cha' cuxi.

Natí nu laca cña ji'í ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'í Jesús

⁸ Lo'o jua'a ñati nu laca cña ji'í ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'í Jesús ni, lo'o ngu' bi' ntsu'u cha' cua'ni ngu' xcui' cha' tso'o. Ná tso'o si tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu' bi' lo'o ndu'ni ngu' cña bi'; ná tso'o si cu'bi ngu' bi', ni ná tso'o si jña ngu' bi' cñi ji'í tya'a ñati cha' caca culiya' tsa y cui' ca ngu'. ⁹ Ntsu'u cha' xñi tso'o ngu' bi' lcaa cha' liñi ji'í y cui' Ndyosi, tya'a cha' nu ngusñi lcaa na, cha' jua'a tyu cui tyiquee ngu' cua'ni ngu' xcui' cha' tso'o. ¹⁰ Lo'o jua'a ntsu'u cha' cua'ni cuayá' ma' ji'í ñati bi', cha' ña'a ma' si xcui' cha' tso'o ndu'ni ngu'. Ñati nu ndu'ni tso'o ni, taca caca ngu' cña ji'í tya'a ngu' cha' xtyucua ngu' ji'í ña'a taju ngu' nu ngusñi cha' ji'í Jesús, cha' cuentyu ji'í y cui' Ndyosi

cua'ni ngu' bi' cña li'. ¹¹ Lo'o nu ngu' cuna'a ni, ntsu'u cha' cua'ni ngu' xcui' cha' tso'o nu lo'o caca ngu' cña cha' xtyucua ngu' ji'í ña'a taju ngu' nu ngusñi cha' ji'í Jesús; ná tso'o cha' chcui' nu cuna'a bi' cuentyu ji'í tya'a ngu' lo'o xa' ñati. Nga'a cha' culacua tso'o ti' nu cuna'a bi', cha' talo ji'í cña nu nda ngu' ji'í. ¹² Ñati nu laca cña ji'í ña'a taju ngu' nu ngusñi cha' ji'í Jesús ni, caja clyo'o ñati bi' lo'o sca ti nu cuna'a; nga'a cha' culo tso'o ñati bi' cña ji'í sñi' ngu', cha' taquiya'tso'o lcaa ñati nu ndi'í to' tyi ngu' cha' nu chcui' ngu' bi'. ¹³ Lo'o jua'a tso'o tsa chcui' cua ña'a ca ñati ji'í ngu' bi' si tso'o ndu'ni ngu' cha' laca ngu' cña, cha' nxtyucua ngu' ji'í ngu' tya'a na; li' tyatí la ti' ngu' ji'í Jesucristo, lo'o jua'a caca tlyu tyiquee ngu' cha' culo'u ngu' cha' liñi ji'í xa' ñati.

Ni'ya laca cha' ji'í Jesús nu cua ngusñi na

¹⁴⁻¹⁵ Yala ti cäa na' slo nu'u, nti' na'. Jua'a ntä', pana ná jlo ti' na' ni jacua' caca 'na, si ntsu'u nu tacu' tyucui jna'; bi' cha' juani nscua na' quityi re cha' caca cuayá' la ti' nu'u ñi'ya nga'a cha' cua'ni ñati ji'í Jesucristo lo'o tya'a ngu', ñi'ya nu ntsu'u cha' cua'ni ngu' lo'o ndyu'u ti'í ngu' tsa tlyu ti. Ndu'ni tlyu na ji'í y cui' Ndyosi nu lu'ú ca, lcaa taju na lo'o tya'a na, lo'o jua'a nclu'u lcaa ngu' tya'a na cha' liñi ji'í y cui' nu Xu'na na ji'í xa' ñati. Ná tye cha' liñi bi' tsiya'

ti nde chalyuu xqui'ya lcaa
taju ngu' tya'a na li'. ¹⁶ Chañi
cha' tlyu tsa cha' tso'o ji'i Je-
sucristo nu ngusñi na. Ndí'ya
nchcui' cha' bi':

Nu ngua sa'ni la ni, ni sca
ñati ná ngua cuayá' ti'
ñi'ya cua'ni lyaá ycui'
Ndyosi ji'i ngu';

pana nu juani jlo ti' na,
xqui'ya cha' ngula
Jesucristo chalyuu,
cha' ngua ycui' Ni sca
ñati.

Lo'o jua'q a nchcui' Xtyi'i ycui'
Ni cha' ji'i yu, cha' sca
ñati nu lubii tsa laca
yu;

cua na'q xca ji'i ycui' Ndyosi
ji'i Jesús, nu ñati lubii
bi'.

Li' nclyu'u ngu' cha' ji'i Je-
sucristo bi' ji'i ñati ca
quiña'q a tsa quichi tyu-
cui ña'q chalyuu;

ngusñi ñati lcaa quichi cha'
nu nchcui' ngu' ji'i Ni
li'.

Cua ndyaa Jesús ca slo ycui'
Ndyosi Sti na nde cua,
lo'o juani tlyu tsa laca
Jesús cajua.

4

*Tya'achu' ngu' ji'i cha' liñi
ji'i ycui' Ndyosi ca tiya' la*

¹ Xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi
nchca cuayá' ti' na ñi'ya caca
tyempo nde loo la, cha' ntsu'u
ñati nu cua ngusñi tyucuiji'i
Jesucristo nquicha', lo'o li'
tyu'utsu' ngu' bi' tyucuiji'i
ycui' nu Xu'na na. Xtyanu
ñati bi' ji'i Ni li', cha' cñilo'o
cui'ji'i cuxi nu ndu'ni cña
cuentya ji'i nu xña'q ji'i ngu';

tyijiloo cui'ji'i cuxi bi' ji'i ngu'
bi'li'. ² Ntsu'u ngu' nu nchcui'
tucua lo cha', nu nga'aa
ntyuju'u ti' cha' ngusñi ngu'
cha' cuiñi nu nchcui' nu
xña'q; ji'i ngu' cuiñi bi' cuna
xi ngu' tya'a na, tyu'utsu' ngu'
ji'i tyucuiji'i tso'o li'. ³ Nclu'u
ngu' cuiñi bi' cha' ná tso'o
caja clyo'o na; nclu'u ngu'
cha' ntsu'u tsa na ndacu na
nu ná tso'o cacu na, nacui
ngu' bi'. Tlyu tsa cha' cuiñi
nu nda ngu' bi'. Pana ngüiñá
ycui' Ndyosi lcaa na nu ndacu
na cha' tso'o ti cacu na ji'i,
lcaa tya'a na nu ntsu'u cha'
ji'na lo'o Jesucristo; bi' cha'
tya na xlya'be ji'i ycui' Ndyosi
lo'o cua cacu ti na, cha' jlo
ti' na cha' tso'o ji'i ycui' Ni.
⁴ Tso'o tsa cña ngua'ni Ni,
tso'o ngüiñá Ni lcaa lo na;
bi' cha' ná tso'o si xcuqa na
sca cha' tso'o nu ngüiñá Ni.
Xñi na lcaa cha' tso'o bi',
lo'o li' ndi'ya chcui' na lo'o
ycui' Ndyosi: "Tsaa xlya'be
jinu'q, Ndyosi Sti ya", ñacui
na. ⁵ Jua'q chcui' na lo'o ycui'
Ndyosi cha' nda Ni lcaa na nu
tso'o cha' cacu na; culacuq
Ni ji'i lcaa na nu ndacu na
li', cha' chacuayá' ji'i ycui'
Ndyosi ndacu na ji'i.

*Ña'a ti cua'ni tso'o nu'q cña
ji'i ycui' Ndyosi*

⁶ Culu'u nu'q lcaa cha' nu
nscua na' lo quityi re ji'i ca
ta'a ñati ji'i Jesucristo cajua,
cha' caca nu'q sca ñati nu
tso'o tsa ndu'ni cña ji'i Jesu-
cristo, Timoteo. Tyi'u tso'o
ti' nu'q lcaa cha' liñi nu cua
ngusñi nu'q, cha' ji'i ycui' Ni;
ñaq ti xñi tso'o nu'q tyucuiji'i

ji'í y cui' nu Xu'na na li', ñi'yá nu ndyu'ni ti nu'ú. ⁷ Ná taquiya' nu'u ji'í cuentyu nu ná nchcui' cha' liñi ji'í y cui' Ndyosi, cha' cuxi tsa laca cha' bi'. Pana nu'u ni, ntsu'u cha' qui'í nu'u cha' cua'ni nu'u xcui' cña nu ndiya ti' y cui' Ndyosi. ⁸ Tso'o xi cha' ngui'í quiya' na cha' tya'a na, ngui'í ya' na cha' cua'ni na cña; pana tso'o la si qui'í tyiquee na cha' taquiya' na ji'í y cui' Ndyosi lcaa tyempo. Tso'o ti tyi'í na nde chalyuu, nu lo'o cua'ni na cua ña'á ca cña nu nti' nu Xu'na na cha' cua'ni na; la cui' tso'o ti tyi'í na ca slo y cui' Ndyosi, si cua'ni na ñi'yá nu nti' Ni cha' cua'ni na. ⁹ Chañi tsa cha' nu nscua na' nde, jua'á ntsu'u cha' xñi tso'o na cha' bi'. ¹⁰ Jlya ti' na ji'í y cui' Ndyosi nu lu'ú ca; bi' cha' lye cua'ni na cña ji'í Ni, masi lya'tsa ti' ngu' ji'na. Lo'o y cui' Ndyosi ni, cua'ni lyaá Ni ji'í lcaa ñati si taquiya' ngu' ji'í Ni. Lo'o xñi na cha' ji'í Ni, li' ca cuayá' tso'o la ti' na cha' bi'.

¹¹ Culo nu'u cña nu nguscua na' re ji'í lcaa ngu' tya'a ma, culu'u tso'o nu'u cha' bi' ji'í ngu'. ¹² Ná ta nu'u chacusayá' xtyí lo'o ngu' jinu'u cha' tya cuañi' nu'u, nti' ngu'. Cua'ni nu'u xcui' cña tso'o cha' ña'á lcaa tya'a ñati ji'í Jesucristo; xcui' cha' tso'o chcui' nu'u, xcui' cha' tso'o cua'ni nu'u, lo'o jua'á tso'o tsa tyu'u tyiquee nu'u ña'á nu'u ji'í xa' la ñati. Li' ca cuayá' ti' ngu' cha' tso'o tsa ngusñi nu'u cha' ji'í Jesucristo, xqui'ya cha' xcui'

lubii ti cresiya jinu'u ndyu'ni nu'u cña. ¹³ Laja lo'o tya lyiji ti tyalaa na' slo nu'u, ña'á ti tya chcui' nu'u lcaa cha' nu nscua lo quityi ji'í y cui' Ndyosi lo'o ngu'; tya chcui' la nu'u ñi'yá laca cha' liñi bi', tya culu'u la nu'u cha' tso'o bi' ji'í ngu' tsa tlyu ti lo'o tyu'u ti'í ngu'. ¹⁴ Na cua nda y cui' Ndyosi tyucui chacuayá' ji'í Ni jinu'u lo'o ngusta ya' ngu' cusu' hique nu'u, cha' cua'ni nu'u cña cuentya ji'í y cui' nu Xu'na na. Cua nchcui' ngu' cuentya ji'í Xtyi'i y cui' Ndyosi cha' cua'ni nu'u cña bi'; bi' cha' cui'ya tso'o nu'u cuentya ji'í cha' tso'o nu cua nda y cui' Ndyosi jinu'u tsá bi', cha' talo nu'u ji'í cña nu ntsu'u jinu'u.

¹⁵ Lo'o y cui' nu'u ni, cui'ya tso'o nu'u cuentya ji'í lcaa cha' nu nguscua na' nde; li' ña'á ngu' cha' cua ndyaca tsa'á tso'o nu'u cha' caca nu'u loo ji'í ngu'. ¹⁶ Talo nu'u ji'í cña bi'. Cua'a nu'u ji'í y cui' ca cha' xcui' cha' tso'o ti cua'ni nu'u. Tso'o ti culu'u nu'u ji'í ngu' tya'a na, cha' jua'á cuna tso'o ngu' cha' nu nclu'u nu'u ji'í ngu', cha' cua'ni lyaá y cui' Ndyosi ji'í ngu' bi' li'. Lo'o jua'á cua'ni lyaá Ni jinu'u li'.

5

Tso'o ti cua'ni na lo'o tya'a ngusñi na cha' ji'í Jesús

¹ Ná cua'ni tyaala nu'u ji'í sca ngu' cusu' si ngua'ni cuxi yu; ta nu'u sca cuii lo'o yu ñi'yá lo'o nchcui' na lo'o sti na. La cui' ti cha' lo'o nu ngu' qui'yu cuañi' ni, ta sca cuii lo'o ngu' ñi'yá lo'o nclu'u

na ji'í tya'a na. ² Lo'o sca ma' cusu' ni, ta sca cuiii lo'o ma' ñi'ya lo'o nchcui' na lo'o xtya'a na; la cui' ti cha' lo'o nu ngu' cuna'a cuañi' ni, ta sca cuiii lo'o ngu' ñi'ya lo'o nclu'u na ji'í sca nu cuna'a tya'a na. Pana xcui' lubii ti cresiya jinu'u ña'a nu'u ji'í ngu' bi'.

³ Ntsu'u cha' ña'asii ngu' ji'í lcaa ngu' cuna'a ti'i si cua ngujuii nu laca clyo'o ngu', si ndyanu ycui' ti ngu'.

⁴ Si ntsu'u sñi' nu cuna'a ti'i, masi sca sñi' ste', ntsu'u cha' ña'asii ngu' bi' ji'í xtya'a ngu' li'; nga'a cha' ca tsa'a sñi' ngu' cha' ña'asii ngu' ji'í ngu' cusu' ji'í, ñi'ya lo'o nguna'asii ngu' cusu' bi' ji'í sñi'ngu'lo'o ngua cuañi'ngu'. Bi' laca cña nu ndacui ji'í ngu' cuañi' cha' cua'ni ngu' cuentya ji'í ngu' cusu' ji'í, cha' tso'o ntsu'u tyiquee ycui' Ndyosi lo'o ña'a Ni ji'í ngu' cuañi' nu ña'asii tso'o ji'í ngu' cusu' ji'í. ⁵ Sca ti ji'í ycui' Ndyosi ndu ti'ngu' cuna'a ti'i nu chañi cha' ndyanu ycui' ti ngu'; sca ti ycui' Ni xtyucua

Ni ji'í ngu' nti'ngu', bi' cha' nchcui'ngu'lo'o ycui' Ndyosi tsä lo'o talya, ndijña ngu' ji'í Ni na ca nu lyiji ji'í ngu'.

⁶ Si'i jua'a ndu'ni nu cuna'a ti'i nu ndyu'ni cua ña'a ca cha', ñi'ya nu nti' ti cresiya ji'í ycui'ngu'; nti'ngu'cha' tso'o ti ndi'íngu' chalyuu, pana cua tye ti cha' ji'íngu' bi' cuentya ji'í ycui' Ndyosi. ⁷ Ntsu'u cha' culo nu'u cña ji'í lcaa ngu' bi', cha' ná caca sta xa' la ñatí qui'ya ji'í cu'mä

ñatí ji'í Jesucristo xqui'ya ngu' cuna'a ti'i bi'. ⁸ Ná tso'o ndu'ni ñatí nu ná ndube ti'ji'í tya'a, masi ji'í sti ngu', masi ji'í xtya'a ngu', masi ji'í sñi'ngu'; cha' cuiñi nchcui'ngu' lo'o nacui'ngu' cha'ngusñi ngu' cha' ji'í Jesucristo si ná ña'asii ngu'ji'í tya'a ngu', cha' tso'o la ndyu'ni xa' ñatí nu ná ndaquiya' cha' ji'í Jesucristo tsiya' ti.

⁹ Tso'o la scua ngu' cusu' xtañi lcaa nu cuna'a ti'i nu cua ndye snayala yija ji'í, ma' cusu' nu sca ti quiya'ngujui clyo'o, nu sca ti lo'o clyo'o ma' nguti'í ma' chalyuu. ¹⁰ Scua ngu' xtañi ma' cusu' nu nchcui'ngu'ji'í cha' tso'otsa cña ndu'ni ma' cusu' bi': si cua ngua'ni cu'ú tso'o ma'ji'í nu sube; si cua nda ma'su tyi'í ñatí nu liyajtyijyu'; si cua nguxtyucua ma'ji'í tya'a ñatí ji'í Jesucristo, masi tlyu cña ntsu'u cha' cua'ni ma'; si ngua tya'na ti' ma'ji'í ñatí nu quicha ti'. Si jua'a xcui' cña tso'o ndu'ni ma' cusu' bi', scua ngu' xtañi ma' lo quityi bi' lacua.

¹¹⁻¹² Ná scua ngu' xtañi nu cuna'a cuañi' la nu ndyanu ti'i, cha' ntsu'u quiya' ná talo nu ngu' cuañi' bi'. Pana nu cuna'a nu nscua xtañi lo quityi ni, sca ti cua'ni ngu' cña ji'í Jesucristo nti'ngu', bi'cha'ngüiñi cha'ji'íngu'lo'o ycui' Ndyosi li'. Ñi'ya caca si tiya'la xa' caja clyo'o nu cuna'a cuañi'bi', lo'o li'nga'aa cua'ni ngu' ñi'ya nu nacui'ngu'cha' cua'ni ngu' cuentya ji'í Jesucristo li', jua'a ntsu'u qui'ya

ji'i nu cuna'a bi' li'. ¹³ Bi' cha' tso'o la si ná scua ngu' tsiya' ti xtañi nu cuna'q cuañi' nu ndyanu ti'i. Ná tyiquee' xcui' paseya ti tya'aq ngu' cuañi' bi' slo ñatj; pana si jua'aq cua'ni ngu', caca taja ngu' cuna'a bi', chcui' tsa ngu' cuentyu ji'i xa' ñatj li', masi ji'i tya'a ngu', masi ji'i xa' la ñatj. Ni si'i sca ti cha' taja nu cuna'a ti'i nu ndu'ni jua'a, masi lo'o chcui' tsa ngu' cuna'a bi' lo'o tya'a ngu' lcuá ti lo cha' nu ná tso'o cha' chcui' na. ¹⁴ Bi' cha' tso'o la si xa' caja cly'o' nu cuna'a cuañi' nu ndyanu ti'i, ntí' na'; caja sñi' ngu' li', ña'asii'ngu' to' tysi' y cui' ngu', cha' ná caja ñi'ya nu sta ngu' qui'ya ji'na xqui'ya nu cuna'a bi'. ¹⁵ Jua'aq ntq' cha' cua'ni ma, cha' cua ntsu'u xi ngu' cuna'a cuañi' nu ndyanu ti'i nu cua ngulochu' ji'i cha' ji'i y cui' Ndyosi, cha' cua ngusñi ngu' tyucui' ji'i Satanás nu xña'aq li'.

¹⁶ Culo nu'u cña ji'i ca ta'a ñati ji'i Jesucristo jua, masi ji'i ngu' qui'yu, masi ji'i ngu' cuna'a, cha' ña'asii'ngu' ji'i nu cuna'a ti'i tya'a ngu' cha' caca bi' cuentya ji'i taju ñati ji'i Jesucristo. Li' caca xtyucua tyucui taju ngu' bi' ji'i nu cuna'a nu chañi cha' ti'i ngu', nu ngu' cuna'a ti'i nu ná ntsu'u ni sca ñati ji'i cha' xtyucua ji'i.

¹⁷ Cua'ni chí ma loo ngu' cusu' nu laca loo ji'i taju ji'i ma si tso'o ti ndu'ni ngu' lo'o ma. Lye la cua'ni chí ma loo ngu' cusu' nu nchcui'

cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o ma, ngu' cusu' nu nclu'u cha' bi' ji'i ma. Ta ma caya' ji'i ngu' cusu' bi'. ¹⁸ La cui' ti cha' nscua lo quityi ji'i y cui' Ndyosi nu nchcui' ndi'ya: "Ná sca' ma tu'ba toro laja lo'o nxatá ni' ji'i trigo cha' tyu'u si'yu; cacu ni' xi, tso'o la li'", nacui quityi. Xa' nchcui' lo quityi bi' ndi'ya: "Liñi ndyu'u cha' xñi ngu' caya' lo cña nu ngua'ni ngu'", nacui quityi.

¹⁹ Ná tucuá nu'u cha' ji'i ngu' si sta sca ñati qui'ya ji'i sca ngu' cusu' bi'; sca ti si stu'ba ti sta tucua sna tya'a ñati qui'ya bi' ji'i ngu' cusu' bi', li' nga'a cha' tucuá nu'u cha' ji'i ngu'. ²⁰ Si chañi cha' ndyu'ni ngu' cusu' bi' cha' cuxi, li' chcui' nu'u lo'o nu cusu' bi' slo tyucui taju ñati ji'i Jesucristo bi', cha' cube ti' lcaa ngu', cha' ná cua'ni cuxi ngu' jua'a. ²¹ Nclyo na' cña bi' jinu'u, Timoteo, cha' cua'ni nu'u lcaa cña nu nguscua na' lo quityi re; lo'o jua'a jlo ti' y cui' Ndyosi cha' nu nguscua na' re, jlo ti' Jesucristo, jlo ti' xcä nu ngusubi y cui' Ndyosi ji'i. Nu lo'o ntsu'u cha' cua'ni cuayá' nu'u ji'i sca ngu' tya'a ma ni, jatya nu'u xi cha' ca cuayá' tso'o ti' nu'u lcaa lo cha' ji'i ngu' bi', cha' sca ti cuayá' liñi tyu'u cha' ji'i ngu' bi', masi tya'a tso'o nu'u, masi chaca tya'a ngu'. ²² Ná yala tsa cua'ni nu'u cha' sta ya' nu'u hichu' sca ñati, cha' caca yu loo ji'i sca taju ñati ji'i Jesucristo;

jatya xi cha' ña'q si chañi cha' ñati nu xcui' ndu'ni cha' tso'o laca yu, si chañi cha' tso'o tsa cña ndyu'ni yu, cha' ná tyanu qui'ya yu hichu' nu'u si ntsu'u cha' cuxi ne' cresiya ji'i yu bi!. Lo'o nu'u ni, xcui' lubii ti cresiya jinu'u cua'ni nu'u cña.

²³ Jlo ti' na' cha' quicha xi ti' nu'u; bi' cha' nga'aa co'o nu'u xcui' hitya ti, tso'o co'o nu'u xi vino nu ndyu'u lo si'yu losu' cha' caca jo'o ne' nu'u.

²⁴ Ntsu'u ñati nu ntsu'u qui'ya ji'i, pana jlo ti' xa' ñati ni cha' cuxi ndyu'ni ngu' bi', masi bilya caca cuayá' ji'i ngu' bi!. Lo'o jua'a ntsu'u ñati nu cuxi tyiquee ngu', pana ná jlo ti' xa' ñati ni cha' cuxi ndyu'ni ngu' bi'; lo'o caca cuayá' ji'i ngu' bi', hasta li' ca cuayá' ti' xa' ñati ñi'ya laca qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu' bi!. ²⁵ La cui' jua'a lo'o ñati nu tso'o tsa tyiquee, jlo ti' xa' ñati ni cha' tso'o nu ndyu'ni ngu' bi!. Pana si ntsu'u ñati nu tso'o tyiquee, nu ná jlo ti' xa' ñati ji'i, ca nde loo la tyu'u tucua cha', ca cuayá' ti' ngu' ji'i cha' tso'o nu ngua'ni ngu' bi' li'.

6

¹ Lcaa ñati ji'i Jesucristo nu laca msu nu ngüi'ya ñati ntsu'u cha' cua'ni chí ngu' loo xu'na ngu', masi ti'i tsa cña nu nda xu'na ji'i. Li' ná caca chcui' cuxi ngu' ji'i ycui' Ndyosi xqui'ya msu bi', ni ná caca chcui' cuxi ngu' ji'i cha' ji'i Jesucristo nu nclu'u na. ² Ñati nu laca msu nu

cua ngüi'ya tya'a ñati ji'i Jesucristo sa'ni la ni, ná tso'o si cua'ni tyixi msu bi' lo'o xu'na ngu', cha' stu'ba ntsu'u tyiquee ngu' lo'o Jesucristo; ntsu'u cha' lye la cua'ni chí msu bi' loo xu'na ngu', tso'o la cua'ni msu bi' cña ji'i xu'na ngu', cha' nu tya'a ngusñi ngu' cha' ji'i Jesús laca ngu' juani, lo'o jua'a ntsu'u tyiquee ngu' ña'q ngu' ji'i tya'a ngu'. Stu'ba ti ngusñi ngu' cha' ji'i Jesucristo, bi' cha' culu'u nu'u cha' bi' ji'i ngu', lo'o jua'a culo nu'u cña ji'i ngu' cha' cua'ni ngu' lcaa lo cha' nu nscua lo quityi re.

Ná culacua tsa ti' na cha' ji'i cña

³ Liñi tsa cha' ji'i ycui' Jesucristo nu Xu'na na; cua ña'q ca ñati nu nclu'u xi xa' la cha' ji'i ma, ná liñi ndyu'ni nu ñati bi', ná ntaja'a ngu' tsiya' ti taquiya' ngu' ji'i cha' liñi bi!. ⁴ Na nclu'u ngu' bi' xa' la cha' xqui'ya cha' ná jlo ti' ngu' bi' tsiya' ti, cha' tyixi tsa tyiquee ngu'. Ná tso'o tyiquee ngu' bi', cha' xcui' na ndiya tsa ti' ngu' xuu tya'a ngu' cuentya ji'i scaa cha' nu nchcui' ngu'; ná tso'o cña nu ndu'ni ngu' bi', cha' jua'a caca liye' ti' ngu' ji'i tya'a ngu', lo'o jua'a xuu tya'a ngu' bi' li', cha' xcui' cuentyu chcui' ngu' ji'i tya'a ngu', lo'o jua'a sta ngu' qui'ya laja ti ji'i tya'a ngu' li!. ⁵ Lye tsa nchcui' ngu' bi', xqui'ya cha' ná ngusñi tso'o ngu' cha' liñi ji'i ycui' Ndyosi, jua'a nga'aa nclyacua tso'o ti' ngu' bi'; cha' cuiñi ti ndu'ni

tlyu ngu' bi' ji'i y cui' Ndyosi cha' caja cñi ji'i ngu', nti' ngu'. Ná tya'a nu'u stu'ba ti lo'o ngu' bi'. ⁶ Chañi cha' ntsu'u xi cha' tso'o nu tyacua ji'na xqui'ya y cui' Ndyosi, si cua'ni tlyu na ji'i Ni tyucui tyiquee na; pana sca ti si nguaala' ti' na lo'o lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'na nde chalyuu. ⁷ Ná sca na lo'o ji'na nu lo'o ngula na chalyuu, lo'o jua'a ná sca na tyalo'o na lo'o cajaa na. ⁸ Cuayá' ji'na nde chalyuu si ntsu'u na cacu na, si ntsu'u ste' na; ⁹ pana ntsu'u ñati nu nti' tsa cha' caca culiya' ngu!. Ná tso'o cha' bi', cha' li' cua'ni cuayá' nu xña'a ji'i ngu' si caca tyu'u cha' cuxi tyiquee ngu'; tye chalyuu ji'i ngu' li', chcuna' cresiya ji'i ngu!. ¹⁰ Lo'o ntsu'u tsa tyiquee ñati ji'i cñi, bi' laca suu quiña'a tsa cha' cuxi. Ntsu'u ñati nu tiji' tsa ti' ji'i cñi, bi' cha' cua ngulochu' ngu' cha' ji'i nu Xu'na na, cha' nga'aa taquiya' ngu' bi' cha' ji'i Ni. Xñi'i tsa ti' ndi'i ngu' bi' li', cha' nchcube' ngu' ji'i y cui' ca ngu'.

Tya nda Pablo xi cha' lo'o yu Timoteo

¹¹ Lo'o nu'u Timoteo, ñati ji'i y cui' Ndyosi laca nu'u, bi' cha' xtyanu nu'u ji'i lcaa cha' cuxi bi'; xcui' cha' liñi cua'ni nu'u, cua ña'a ca lo cha' tso'o nu nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni na. Tya nxñi tso'o nu'u cha' ji'i y cui' Ndyosi, jua'a cua'ni nu'u cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu'u ña'a nu'u ji'i lcaa ñati; talo nu'u

masi xcube' ngu' jinu'u, jua'a cua'ni tya'na ti' nu'u ji'i ñati. ¹² Tyucui tyiquee nu'u cua'ni nu'u cña ji'i y cui' nu Xu'na na, xqui'ya cha' ngusñi tso'o nu'u cha' ji'i Ni. Cua jlo ti' nu'u cha' ná nga'a cha' tye chalyuu jinu'u, cha' ngusubi y cui' Ndyosi jinu'u, lo'o li' cua nda nu'u cha' lo'o tyuu tya'a ñati ñi'yä ngua lo'o ngusñi nu'u cha' ji'i Jesucristo; si'i sca cha' cuaana ti ngua bi'. ¹³ Culo na' cña jinu'u juani chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi nu ndu'ni cu'ú ji'i lcaa na lu'ú nu ntsu'u chalyuu; la cui' jua'a culo na' cña jinu'u chacuayá' ji'i Jesucristo nu tso'o tsa nguxacui cha' ji'i Poncio Pilato nu laca loo nu lo'o ngua cuayá' ji'i Jesús. Ná ntsii yu nguxacui yu cha' cuentya ji'i cña nu ndyaca ji'i yu cha' nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi laca yu. ¹⁴ Culo na' cña jinu'u cha' xcui' tso'o ti cua'ni nu'u, cha' cua'ni lyiji nu'u lcaa cha' nu nguscua na' lo quityi re, lo'o jua'a ná ta nu'u tyempo nu caja ñi'yä sta ngu' qui'ya jinu'u. Na ntajatya na ji'i Jesucristo nu Xu'na na ña'a cuayá' tyaa Ni chaca quiya', ¹⁵ cha' tsa nu nti' y cui' Ndyosi cha' cña Jesú, li' tyu'u tucua Ni chaca quiya'. Nu y cui' Ndyosi ni, tso'o ntsu'u tyiquee Ni tyucui tyempo, lo'o jua'a y cui' Ni laca loo tsiya' ti; laca Ni rey nu tlyu la, nu Xu'na nu laca loo la. ¹⁶ Ná ntsu'u cha' cajaa y cui' Ndyosi tsiya' ti, ná tye cha' ji'i Ni. Ndubi tsa ña'a xee ca su ntucua y cui' Ndyosi, ni

ná ntsu'u ñati nu caca tsaa ca slo Ni jua'q̄a ti xqui'ya xee tlyu bi'. La cui' jua'q̄a ná ntsu'u ñati nu cua na'q̄a ji'i y cui' Ndyosi, cha' ná nchca ña'q̄a ñati ji'i Ni nde chalyuu. Bi' cha' cua'ni chi na loo y cui' Ndyosi lacua, cha' laca Ni nu tlyu la. Jua'q̄a laca cha' tu'ni.

¹⁷ Lo'o jua'q̄a ntsu'u cha' culo nu'q̄ cña ji'i ngu' culiya' ty'a ngusñi mä cha' ji'i Jesús, cha' ná cua'ni tyucuaat'i' ngu' bi' lo'o ty'a ngu'. Ná tso'o si xcui' culacua tsa ti' ngu' bi' ji'i cña ji'i ngu'; la cui' ti ná culacua tsa ti' ngu' ji'i lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ngu', cha' yala ti ndye cña ji'ná. Tso'o la si cube ti' ngu' bi' ji'i y cui' Ndyosi nu lu'ú ca, cha' cua nda Ni lcaa lo na nu ntsu'u ji'ná cha' caca tso'o tyiquee na nde chalyuu. ¹⁸ Culo nu'q̄ cña ji'i ngu' culiya' bi' ndi'ya: Xcui' cha' tso'o cua'ni ngu'; cua'ni ty'a na ti' ngu' ji'i xa' ñati, lo'o jua'q̄a tyi'u ti' ngu' ji'i ngu' ti'i, cha' ta ngu' na nu lyiji ji'i ngu' ti'i bi'. ¹⁹ Jua'q̄a ti caca culiya' ngu' slo y cui' Ndyosi xqui'ya cha' tso'o nu ngua'ni ngu' ca nde, xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' tso'o ji'i y cui' Ni. Ná nga'q̄a cha' tye chalyuu ji'i ngu' bi' li'.

*Chaca ty'a cña nclyo Pablo
ji'i yu*

²⁰ Lo'o nu'u Timoteo, cua'ni tyaca'a nu'u ji'i cha' nu ntsu'u cha' culu'u nu'u ji'i ñati cuentya ji'i y cui' Ndyosi. Ná taquiya' nu'u tsiya' ti ji'i cha' cuxi nu nchcui' nu ngu' cuiñi bi'. Jlo tsa ti' y cui' ca ngu',

jua'q̄a nti' nu ngu' cuiñi bi'; pana ná nda ngu' bi' cuentya tsiya' ti ñi'yä laca sca cha' liñi. ²¹ Ntsu'u ngu' nu jlya ti' cha' cuiñi nu nchcui' ngu' cuiñi bi', pana juani nga'aa ndya'a stu'ba ngu' bi' lo'o ngu' ty'a ngusñi na cha' ji'i y cui' Ndyosi.

Ña'q̄a ti cua'ni y cui' Ndyosi cha' tso'o lo'o nu'u. Jua'q̄a caca cha' lacua.

Nguscua San Pablo chaca quityi nu ndyaa ca slo Timoteo

¹ Pablo laca na'. Cua nda y cui' Ndyosi cña 'na cha' li-jyä na' tyijyu' ca nde quichí tyi mä, cha' ta na' cha' ji'i Jesucristo lo'o mä. Nacuñ Ni cha' ná nga'cha' tye chalyuu ji'i ñati nu xñi cha' ji'i Jesucristo. ² Nscua na' quityi re cha' caq slo nu'u, Timoteo, cha' sñi' na' laca nu'u nti' na', jua'q ntsu'u tsa tyiquee na' ña'q na' jinu'u. Ndi'ya nti' na', cha' ña'q ti cua'ni y cui' Ndyosi cha' tso'o lo'o nu'u, cha' cua'ni tya'na t'i Ni jinu'u, cha' jua'q cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i cresiya jinu'u xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

Nchcui' Pablo ji'i cha' tlyu nu ndyu'ni y cui' Ndyosi lo'o ñati

³ Ñi'ya nu tyucui tyiquee jyo'o cusu' ji'na ngua'ni ngu' cña ji'i y cui' Ndyosi nu ngua sa'ni la, jua'q tyucui tyiquee na' ndyu'ni na' cña ji'i y cui' Ndyosi juani. Ndyosi na' xlya'be ji'i y cui' Ni lo'o nchcui' na' lo'o Ni cuentya jinu'u, cha' tsä lo'o talya nchcui' na' lo'o Ni. ⁴ Ntsu'u ti' na' cha' ngusi'ya nu'u lo'o ndu'u na' ndyaa na', bi' cha' nti' tsa na' ña'q na' jinu'u chaca quiya' cha' ca chaa ti' na. ⁵ Ntsu'u ti' na' cha' chañi cha' ngusñi nu'u cha' ji'i Jesú. Xtya'q cusu' nu'u,

nu ma' Loida ni, bi' laca nu cua ngusñi cha' bi' tya clyo; lo'o li' ma' Eunice xtya'a nu'u cua ngusñi cha' bi'; la cui' jua'a nu'u, tso'o tsa ngusñi nu'u cha' ji'i Jesú.

⁶ Ta na' sca cuij lo'o nu'u juani: Cua'ni tyaca'a nu'u ji'i cha' tso'o nu cua nda y cui' Ndyosi jinu'u tya lo'o ngusta ya' na' hique nu'u, cha' taca cua'ni nu'u cña cuentya ji'i y cui' nu Xu'na na. ⁷ Ná nti' y cui' Ndyosi cha' cutsii na; bi' cha' nda Ni Xtyi'i y cui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na, cha' ca tlyu tyiquee na, cha' tso'o ti tylu tyiquee na ña'q na ji'i tya'a ñati na, cha' taca cua'ni na ñi'ya nu nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni na lcaa tsä. ⁸ Ná ca tyuju'u ti' nu'u; ta nu'u cha' lo'o ngu', ñi'ya nu ngusñi nu'u cha' ji'i y cui' nu Xu'na na. La cui' ti ná ca tyuju'u ti' nu'u cha' ntsu'u na' ne' chcuña. Nchcube' ngu' jna' xqui'ya cha' nchcui' na' cha' ji'i y cui' nu Xu'na na, bi' cha' ná quiña'q tsa culacua ti' nu'u si lo'o jinu'u xcube' ngu' cha' nchcui' nu'u cha' tso'o ji'i Jesucristo lo'o ngu'. Ta y cui' Ndyosi juersa ji'na cha' talo na, ⁹ cha' y cui' Ndyosi laca nu ngua'ni lyaá ji'na; cua ngusubi Ni ji'na cha' cua'ni na cña nu nti' Ni cha' cua'ni na. Ntaja'q Ni cua'ni lyaá Ni ji'na cha' tso'o tyiquee ti Ni, masi si'i xqui'ya cha' tso'o nu ngua'ni y cui' ca na. Ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'q Ni ji'na; jua'q laca cha' nu ngulu'u Jesucristo ji'na, cha' ngua ti' y cui' Ndyosi cua'ni Ni cha'

tso'o lo'o na nu lo'o tyá lya-
iji cuiñá Ni chalyuu. ¹⁰ Cua
nchca cuayá' ti' na cha' bi'
juani, xqui'ya cha' cua yaq Je-
sucristo chalyuu, cha' bi' laca
nu ngua'ni lyaá ji'na; ntijloo
Jesús tsiya' ti ji'i nu xña'a nu
lo'o ndyu'ú yu chaca quiya'
lo'o cua ngujuii yu, bi' cha' ná
nga'a cha' tye chalyuu ji'i lcaa
na nu xñi na cha' ji'i Ni, cha'
ngua'ni lyaá Jesús ji'na.

¹¹ Cha' ji'i Jesucristo, bi'
laca cha' nu nchcui' na'
lo'o ñati. Cua ngusubi ycui'
Ndyosi 'na cha' ndya'a na'
nclyu'u na' cha' bi' ji'i ngu'
xa' tsu' cuentya ji'i ycui' Ni,
¹² bi' cha' ndyiji cha' ti'i 'na
juani. Pana ná tyuju'u ti'
na', cha' cua jlo ti' na' tilaca
laca nu ngusñi na' cha' ji'i
Ni. Jlo ti' na' cha' nchca ji'i
Ni ña'asii Ni 'na; nchca ji'i Ni
xtuyuela Ni 'na lo'o ndyu'ni
na' cña nu nda Ni 'na, cha'
taca tyu'u tso'o cña 'na tsaa bi'
lo'o tyaa Jesús nde chalyuu
chaca quiya'.

¹³ Ña'a ti tyá tyi'u ti' nu'u
lcaa cha' nu cua ngulu'u na'
jinu'u lacua. Cha' liñi laca bi',
jua'a tso'o tsa si xñi tso'o nu'u
cha' bi'. Tso'o ti tyu'u tyiquee
nu'u ña'a nu'u ji'i ñati, xqui'ya
cha' ntsu'u cha' jinu'u lo'o
Jesucristo. ¹⁴ Cua'ni tyaca'a
nu'u ji'i cha' tso'o nu nda
ycui' Ndyosi lo'o na; xtyu-
uela Xtyi'i ycui' Ni jinu'u cha'
cua'ni nu'u cña bi', bi' cha'
ndyanu Xtyi'i ycui' Ni ne' cre-
siya ji'na.

¹⁵ Jlo ti' nu'u cha' quiña'a
ñati ji'i Jesucristo cua
nguxtyanu ngu' 'na; masi

cua ña'a ca ngu' nde loyuu
su cuentya Asia, lo'o yu
Figelo, lo'o yu Hermógenes,
cua nguxtyanu ngu' bi' 'na.
¹⁶ Sca ti yu Onesíforo ni,
nguxtyucua tsa yu bi' 'na;
ná ngua tyuju'u ti' yu cha'
ntsu'u na' ne' chcuq, pana
ndyaa yu ndyaa na'a yu 'na
ca bi'. Bi' cha' nti' na' cha'
cua'ni tyá'na ti' ycui' Ndyosi
ji'i yu, lo'o jua'a ji'i lcaa ngu'
nu ndi'i slo yu bi'. ¹⁷ Nu lo'o
ndyalaa yu nde quichí Roma
re, li' ngulana tsa yu 'na cha'
cqä yu ca slo na'. ¹⁸ Nti' na'
cha' cua'ni tyá'na ti' ycui' nu
Xu'na na ji'i yu bi', nu lo'o
tyalaa tsa nu cua'ni cuayá' Ni
ji'i lcaa ñati. Lo'o jua'a cua
jlo tso'o ti' nu'u lcaa ña'a cña
tso'o nu ngua'ni yu lo'o na ca
quichí Efeso.

2

*Tlyu cua'ni tyiquee Timo-
teo, nti' Pablo*

¹ Sñi' na', nti' na' cha'
ta na' chaca cuu'i lo'o nu'u
juani: Caca tlyu tyiquee nu'u
xqui'ya Jesucristo nu xcui'
cha'tso'o ndu'nilo'na. ² Cua
ndyuna nu'u lcaa cha' nu
ngulu'u na' ji'i tyuu ty'a
ñati; nu juani la cui' ñi'yä nu
ngulu'u na', jua'a culu'u nu'u
ji'i ñati nu tyucui tyiquee nti'
ngu' culu'u ngu' cha' bi' ji'i xi
xa' la ñati, cha' ca tsa'a tso'o
nu xa' la ngu' bi' cha' ji'i ycui'
Ndyosi.

³ Ñi'yä ndalo sca sendaru
lo'o ndya'a yu cusuu, jua'a
talo nu'u si cajá cha' ti'i
jinu'u lo'o ndyu'ni lya' ti'
ngu' jinu'u, cha' sendaru ji'i

Jesucristo laca nu'ü juani.
 4 Sca ti cña sendaru caca cua'ni sendaru; ná caca cua'ni yu xi xa' lo cña, si nti' yu cha' ca tso'o tyiquee xu'na yu lo'o yu, cha' bi' laca nu cua ngusubi ji'i yu cha' caca yu sendaru. 5 Jua'a si ntsu'u sca cha' cuijya ji'i ngu' lo'o tya'a ngu' ni, cua laca nscua cha' ñi'yä nu tso'o la quijya ngu', cha' taca cua'ni tsaca yu ngana ji'i tya'a yu. Si ná taquiya' ngu' ji'i cha' nu cua nscua bi', li' ná caja cha' xlyab'e ji'i ñati nu cua ngua'ni ngana ji'i tya'a yu lo'o cua ndye cha' cuijya ji'i ngu' li'. 6 Chaca cha' ni, sca ñati nu tlyu tsa cña ngua'ni lo xtya ji'i yu, clyo cacu ycui' yu na nu ndyu'u lo xtyä bi'.
 7 Culacua xi ti' nu'ü ji'i cha' nu ngulu'u ca ti na' jinu'ü, lo'o jua'a xtyucua ycui' nu Xu'na na jinu'ü cha' ca cuayá' ti' nu'ü lcaa cha' bi'.

8 Tyi'u ti' nu'ü ji'i Jesucristo, cha' ycui' laca nu ndyu'u chaca quiya' lo'o ngujuii yu. Tya'a ñati ji'i jyo'o David laca yu bi'. La cui' cha' tso'o ji'i Jesús nu lu'ü ca nda na' lo'o ñati, 9 bi' cha' ndu'ni lya' ti' ngu' 'na juani. Ñi'yä nu nchcube' ngu' ji'i sca ñati cuxi, jua'a ngusca' ngu' jna' ne' chcuä juani. Ngusu'ba ngu' jna' ne' chcuä tu'ni, pana ná nchca ji'i ngu' su'ba yacu' ngu' ji'i cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi jua'a; 10 bi' cha' talo tyiquee na' ji'i ngu', masi nchcube' tsa ngu' jna'. Talo na' ji'i cha' cuxi bi' cuentya ji'i ca ta'a ñati nu ngusubi

ycui' Ndyosi ji'i, cha' lo'o ñati bi' ngua'ni lyaá Jesucristo ji'i, cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ñati bi'. Caca tyl'i ngu' bi' ca slo ycui' Ndyosi su tso'o tsa ña'ä lcaa cha'.

11 Nga'a cha' xñi tso'o ma cha' liñi nu ndi'yä nchcui': Si cajaa na cha' laca na ñati ji'i Jesucristo, lo'o ti tyaa na tyi'i na lo'o ycui' Ndyosi li'.

12 Si talo na lo'o xcube' ngu' ji'na xqui'ya cha' ji'i Ni, li' caja su tyi'i na lo'o ycui' Jesús ca su laca Ni loo ca bi'. Si ñacui na cha' ná ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo, jua'a ycui' Ni, ñacui Ni cha' ná ntsu'u cha' ji'i Ni lo'o na.

13 Masi tya'achu' na ji'i ycui' Ni, ña'ä ti tya tso'o tsa ndu'ni Jesucristo lo'o na;
 ná ncha'ä cha' ji'i Jesús, ña'ä ti tya cua'ni Ni ñi'yä nu cua nacui ycui' Ni cha' cua'ni Ni.

Ñati nu tso'o tsa cña ndyu'ni

14 Lu'ba ti chcui' nu'ü lo'o ngu' cha' taquiya' ngu' lcaa cha' nu nscua na' re. Cua jlo ti' ycui' nu Xu'na na lcaa ña'ä nu ndyu'ni scaa ngu', bi' cha' culo nu'ü cña cha' nga'aa xtyacui ngu' cha' lo'o tya'a ngu' cuentya ji'i cua ña'ä ca cuentyu nu nchcui' ñati. Ná tso'o tsiya' ti jua'a, cha' lye tsa quichä cha' hique ngu' nu ndyuna cha' bi'. 15 Lye tsa cua'ni nu'ü cña nu cua nda ycui' Ndyosi jinu'ü, cha' ná ca

tyuju'u ti' nu'u xqui'ya cña nu ngua'ni nu'u nu lo'o tsaa nu'u tyi'i ca slo Ni. Chañi tsa laca cha' ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' tya culu'u la nu'u cha' liñi bi' ji'i ngu' lacua; tso'o ti caca tyiquee Ni ña'a Ni jinu'u li'.¹⁶ Ná cua'a jyacä nu'u tsiya' ti ji'i cha' cuxi nu nchcui' nu ngu' cuiñi bi', cha' tyijyu' tsa ndya'achu' ngu' bi' ji'i ycui' Ndyosi; nga'aa ndya'a ngu' bi' tyucuiji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti.¹⁷ Cha' cuxi laca nu nclu'u ngu' bi', lo'o jua'a tlyu la caca cha' cuxi bi' nde loo la. Ñi'ya ndyaluu sca quichu' tyaala nu nga'a lo cuaña' na, ña'a cuayá' cua'ni ñu'u ji'i ña'a tsaca cuaña' na, la cui' jua'a laca cha' cuiñi nu nclyu'u yu Himeneo lo'o yu Fileto bi'.¹⁸ Nguxtyanu ngu' bi' cha' liñi ji'i ycui' Ndyosi, lo'o nu juani nacui' ngu' bi' cha' nga'aa tylu'u na chaca quiya': "Na cua ndyu'u ngu' chaca quiya', lcaa ngu' nu ntsu'u cha' tylu'u", nacui' ngu' cuiñi bi'. Pana ntsu'u xi ngu' tya'a na nu cua ngusñi cha' nu nchcui' ngu' bi', lo'o juani nga'aa jlo tso'o ti' ngu' ni cha' nu jlya ti' ngu' tya clyo.¹⁹ Liñi tsa laca cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi; cua'ni Ni cha' ná xtyanu na cha'bi', si jlya ti' na cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi ndi'ya:²⁰ "Cua nslo ycui' nu Xu'na na tilaca laca ñati ji'i Ni". Lo'o chaca cha' nchcui' ndi'ya:²¹ "Cua ña'a ca ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Cristo ni, ntsu'u cha' xtyanu ngu' bi' lcaa cha' cuxi". Jua'a nacui'

quityi ji'i ycui' Ndyosi.

²⁰ Ntsu'u tsa ya' xña ne' cosiña ji'i sca ni'i tlyu: ntsu'u na oro, jua'a ntsu'u na plata, jua'a ntsu'u na yaca, lo'o jua'a ntsu'u na yuu. Xcui' cña tso'o ti ndu'ni ngu' lo'o ca'ña oro, lo'o ca'ña plata; pana ná ndube ti' ngu' ji'i ca'ña yaca, ji'i ca'ña yuu, cha' tsa'ña ti nga'a bi'.²¹ Ñi'ya nti' ya' xña nu ntsu'u ne' cosiña, jua'a laca ñati ji'i Jesucristo; nti' na cha' cua'ni ycui' nu Xu'na na cha' tso'o lo'o na, cha' cube ti' Ni ji'na ñi'ya lo'o ndube ti' xu'na ni'i ji'i ca'ña ji'i, nu quiña'a tsa nga'a. Ná caca cua'ni na cha' tso'o bi' si ná lubii cresiya ji'na; bi' cha' ndu'ni cha' xtyanu na lcaa cha' cuxi cha' caca lubii cresiya ji'na, cha' sca ti cña nu nda ycui' Ndyosi ji'na cua'ni na li'.

²² Ngu' cuañi' laca nu'u, lo'o jua'a ntsu'u tsa cha' cuxi nu ndiya ti' ngu' cuañi'; pana nga'aa cua'ni nu'u cha' bi'. Ña'a ti tya cua'ni nu'u cha' tso'o ndi'ya: xñi tso'o nu'u cha' liñi bi', tso'o ti tylu'u tyiquee nu'u ña'a nu'u ji'i ñati; tso'o ti tyi'i nu'u lo'o tya'a ma'nu cua ngua lubii cresiya ji'i ngu', la cui' tya'a ntsu'u cha'ji'i ma'lo'o ycui' nu Xu'na na.²³ Nga'aa xacui' nu'u cha' ji'i ñati nu ná jlo ti' tsiya' ti ñi'ya laca sca cha' liñi; ná sca cha' jlo ti' ngu' bi', pana nti' ngu' xuu tya'a ngu' lo'o nu'u xqui'ya sca cha' laja ti.²⁴ Nu ñati nu ndyu'ni cña ji'i ycui' nu Xu'na na ni, ná tso'o si xcui' nxuu ti ngu' ndi'i ngu'

lo'o tya'a ngu'; ntsu'u cha' chcui' tso'o ti ngu' bi' lo'o lcaa ñati. Tso'o si nchca ji'i ngu' bi' culu'u ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i xa' ñati; jua'a ntsu'u cha' talo tyiquee ngu' bi' ji'i ñati nu cua'ni lya' ti' ji'i ngu',²⁵ jua'a ji'i ñati nu ñasi' ji'i ngu'. Tso'o ti chcui' ngu' bi' lo'o ñati nu ñasi', cha' jua'a taca cua'ni ycui' nu Xu'na na cña ne' cresiya ji'i ñati nu ñasi' bi', cha' taca culu'u Ni ji'i ngu' ñi'yä laca lo'o cha' liñi bi'. Tso'o tsa si culochu' ñati nu ñasi' bi' lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni ngu',²⁶ cha' li' taca culo Ni ji'i ngu' ya' nu xña'a. Na cua ngusñi nu xña'a ji'i ñati nu ñasi' bi' tya tsubi' la cha' cua'ni ngu' cña cuxi cuentya ji'i.

3

Tyempo cuxi nu caca lo'o cua tye ti chalyuu

¹ Culacua tso'o xi ti' nu'u, Timoteo; nu lo'o cua tye ti chalyuu, li' lye tsa caca cha' ji'i ngu' xqui'ya quiña'a tsa cha' cuxi. ² Tyempo nde loo la, li' tyi'i tsa ngu' cuxi: masi ngu' nu sca ti cña ji'i ycui' ca ngu' cube ti', masi ngu' nu tyaca'a tsa cñi ji'i, masi ngu' nu tyixi tsa cua'ni lo'o tya'a ngu', masi ngu' nu nti' cha' tlyu tsa ycui' ca ngu', masi ngu' nu suba' tsa chcui' ji'i ycui' Ndyosi, masi ngu' nu ná taquiya' ji'i sti ngu', ni ji'i xtya'a ngu', masi ngu' nu ná tya xlyabe ji'i ycui' Ndyosi, ni ji'i tya'a ñati ngu', masi ngu' nu ná tyaja'a cua'ni chi' ngu' loo ycui' Ndyosi tsiya'

ti, ³ masi ngu' nu ná ntsu'u tyiquee ña'a ngu' ji'i tya'a ngu', masi ngu' nu ná cui'ya cha' clyu ti' ji'i tya'a ngu', masi ngu' nu lye tsa chcui' cuentyu ji'i tya'a ngu' lo'o xa' ñati, masi ngu' nu ná tyaja'a cua'a ji'i ycui' ca ngu' cha' nti' ngu' cua'ni ngu' lcaa cha' cuxi nu ndiya ti' ngu' cua'ni ngu', masi ngu' nu tyaaala tsa cua'ni, masi ngu' nu ná ndiya ti' tsiya' ti ni sca cha' tso'o,⁴ masi ngu' nu nñilo'o ji'i tya'a tso'o ti ngu', masi ngu' nu ná cube ti' tsiya' ti' si lye tsa ndyu'ni tyucuaa ti' ji'i tya'a ngu'; cua'ni ngu' cua ña'a ca cha' cuxi nu jña cresiya ji'i ycui' ca ngu', cha' nga'aa nti' ngu' bi' taquiya' ngu' ji'i ycui' Ndyosi.⁵ Na cuiñi ti lcaa ngu' bi' lo'o cua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi, cha' ná ndaquiya' ngu' bi' ji'i cha' ji'i Ni tsiya' ti.

Xtyanu nu'u ji'i lcaa ngu' bi'.⁶ Lo'o jua'a ntsu'u xi ngu' cuxi bi' nu nñilo'o ji'i ñati, nu ndya'a ne' ni'lji'i ñati cha' culu'u ngu' cha' cuiñi ti ji'i ngu' cuna'a nu ná ncly-acua tso'o ti'. Na tonto tsa ngu' cuna'a bi', cha' ntsu'u tsa qui'ya ji'i ngu', cha' nti' tsa ngu' xñi ngu' ji'i cua ña'a ca cha' cuxi.⁷ Nti' tsa nu ngu' cuna'a bi' ca tsa'a ngu' sca cha', pana ná nchca ca cuayá' ti' ngu' ni sca cha' liñi.⁸ Ñi'yä ngua ti' jyo'o Janes lo'o jyo'o Jambres, nu ngu' cucha'a nu ngusüü tya'a lo'o jyo'o Moisés nu ngua sa'ni, jua'a nti' nu ngu' cuxi bi'; bi' cha' nxuu

tya'a ngu' lo'o lcaa cha' liñi. Nga'aan chaca culacua tso'o ti' ngu', cha' ná jlya ti' ngu' bi' ji'í Jesús tsiya' ti. ⁹ Pana ná talo tyiquee ñati tyuu tsä ji'í cha' cuxi nu ndyu'ní nu ngu' cuxi bi'. Ñi'yä lo'o ngua cuayá' ti' ngu' sa'ni cha' cuiñi tsa jyo'o Janes lo'o jyo'o Jambres nu ngua li', la cui' jua'ä ca cuayá' ti' lcaa ñati cha' xcui' na nñilo'o ti ngu' cuxi bi' ji'í ñati chalyuu juani.

*Chaca quiya' nclyo Pablo
cña ji'í Timoteo*

¹⁰ Lo'o nu'u ni, Timoteo, jlo ti' na' cha' ná ndu'ní nu'u ñi'yä nu ndu'ní nu ngu' cuxi bi'. Stu'ba ti ntí' nu'u lo'o na', bi' cha' ndu'ní nu'u ñi'yä nu ngulu'u na' jinu'u; ndyu'ní nu'u cña ñi'yä nu ndyu'ní na' cña, cha' jlya ti' nu'u cha' ji'í Jesús ñi'yä jlya ti' na' ji'í. Cua na'ä nu'u cha' ndalo tyiquee na'ji'í ñati, cha' ntsu'u tyiquee na' ña'ä na' ji'í ñati, cha' ndalo na', ¹¹ masi lye tsa ndyu'ní lya' ti' ngu' 'na, masi quicha ti' na'. Cua jlo ti' nu'u ñi'yä ndalo na' ca quichí Antioquía, ca quichí Iconio, ca quichí Listra, nu lo'o ngua'ní lya' ti' ngu' 'na ca bi'; pana cua ngulo y cui' nu Xu'na na 'na ji'í lcaa cha' cuxi bi'. ¹² Chañi cha' xcube' ñati ji'í lcaa tya'a na nu ntí' na cha' caca lubii cresiya ji'na cuentya ji'í Jesucristo. ¹³ Pana ngu' nu ndu'ní cha' cuxi ni, cua nscua cha' tya cuxi la cua'ni ngu' bi'; ngu' cuiñi ni, cua nscua cha' tya cuiñi la cua'ni ngu', jua'ä ña'ä

ti tya jlya la ti' y cui' ca ngu' cha' cuiñi li'.

¹⁴ Pana nu'u ni, ña'ä ti xñi tso'o nu'u lcaa cha' nu ngua tsa'ä nu'u; na cua ngua cuayá' ti' nu'u ji'í cha' bi', cha' liñi laca bi'. Cua jlo ti' nu'u tilaca laca nu ngulu'u cha' bi' jinu'u tya clyo. ¹⁵ Tya cuañi' tsa nu'u lo'o nguxana nu'u ndyaca tsa'ä nu'u lo quityi ji'í y cui' Ndyosi; quityi bi' laca nu culu'u liñi ji'na ñi'yä taca clyaa na ji'í nu cuxi, si xñi tso'o na cha' ji'í Jesucristo. ¹⁶ Y cui' Ndyosi ngua'ni cha' ngua'ya cha' híque ñati chalyuu, cha' xcua ngu' tyucui cha' ji'í Ni lo quityi bi', bi' cha' tso'o tsa si tya culu'u la na cha' nu nscua lo quityi bi' ji'í ñati, cha' ca cuayá' ti' ngu' tyucui cha' ji'í y cui' Ndyosi, cha' cua'a ji'í ngu' lo'o ndyu'ní ngu' cha' cuxi. Culu'u quityi bi' ji'na ñi'yä caca xñi tso'o na cha' ji'í Ni chaca quiya', ñi'yä caca ca tsa'ä na cha' cua'ni na xcui' cha' tso'o. ¹⁷ La cui' quityi bi' laca nu culu'u ji'í lcaa tya'a na nu laca na ñati ji'í y cui' Ndyosi, ñi'yä taca cua'ni tso'o na lcaa cña nu nda Ni ji'na cha' cua'ni na nde chalyuu.

4

*Cua ngulala ti tye chalyuu
ji'í Pablo*

¹ Culo na' cña jinu'u chacuayá' ji'í y cui' Ndyosi, jua'ä chacuayá' ji'í Jesucristo nu cua'ni cuayá' ji'í lcaa ñati lu'ú lo'o ji'í lcaa ñati nu cua ngujuii. Caq Jesucristo chaca quiya' cha' caca Ni loo ji'í

lcaa ñati. ² Culo na' cña jinu'ü cha' culu'u nu'ü cha' ji'í y cui' Ndyosi ji'í ñati; ña'ä ti ty a culu'u nu'ü cha' bi' ji'í lcaa ñati, masi nti' ngu' cuna ngu' cha' bi', masi ná nti' ngu' cuna ngu' cha' bi'. Tyucui tyiquee nu'ü culu'u nu'ü ji'í ngu', cha' ta ngu' cuentya ji'í lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'í ngu'; jua'ä xtyucua nu'ü ji'í ngu' cha' culochu' ngu' cha' cuxi bi'. Talo tyiquee nu'ü ji'í ngu' cha' tso'o ti culu'u nu'ü cha' tso'o bi' ji'í ngu', ³ cha' ca nde loo la nga'aa tyaja'ä ngu' cuna ngu' cha' tso'o bi' li'; culana ngu' ji'í quiña'ä xa' la ñati nu culu'u ji'í ngu' lcaa ti cha' cuxi nu ndiya la ti' ngu' bi' cuna ngu'. ⁴ Li' culochu' ngu' ji'í lcaa cha' liñi nu cua ndyuna ngu' nquicha', cha' nga'aa nti' ngu' cuna ngu' cha' liñi bi'; pana xñi tso'o ngu' cua ña'ä ca cha' cuiñi, lcaa cuentyu li!. ⁵ Lo'o nu'ü ni, culacua xi ti' nu'ü na laca nu tso'o la cha' cua'ni nu'ü, cha' talo tyiquee nu'ü lo'o lya' tsa ti' ngu' jinu'ü, cha' ña'ä ti chcui' nu'ü cha' tso'o ji'í y cui' Ndyosi lo'o ñati, cha' tya cua'ni la nu'ü lcaa cña nu ntsu'u cha' cua'ni nu'ü cuentya ji'í y cui' Ndyosi.

⁶ Lo'o na' ni, cua tye ti cña jna' nde chalyuu cuentya ji'í cha' tso'o ji'í y cui' Ndyosi; cua ngulala ti cajaa na', nti' na'.

⁷ Cua ngusüü tya'a na' lo'o nu cuxi; cua ndye nguta'ä na' tyucui ji'í Jesucristo, bi' cha' cua tyalaa ti na' ca slo y cui' Ndyosi. Nu cha' tso'o nu

cua ngusñi na'ni, cua ndyanu tso'o cha' bi' ne' cresiya 'na, ⁸ bi' cha' jlo ti' na' cha' ntsu'u sca cha' tso'o nu tyacua 'na; ta y cui' nu Xu'na na cha' tso'o bi' jna' nu lo'o tyalaa tsä lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'í lcaa ñati, cha' liñi tsa ndu'ni cuayá' y cui' Ndyosi. Ta Ni cha' tso'o bi' ji'í lcaa ñati nu ntajatya tsa ji'í Cristo ni jacua' cäa Ni chaca quiya', xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee ngu' ña'ä ngu'ji'í Ni; si'íjna' ti ta Ni cha' bi'.

Cha'nu nda Pablo lo'o ndye quityi

⁹ Quiñi clya tyucuiji jinu'ü cha' cäa ca nde slo na' yala ti. ¹⁰ Cua nguxtyanu Demas 'na xqui'ya cha' ndiya la ti' yu ji'í cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu, ndyaa yu ca quichí Tesalónica. Nda na' ji'í Crescente ndyaa ca Galacia, jua'ä nda na' ji'í Tito ndyaa ca Dalmacia; ¹¹ sca ti Lucas tya ndi'í ca nde lo'o na'. Tsaana nu'ü ji'í Marcos cha' calo'o ji'í yu ca nde, cha' nchca ji'í yu xtyucua yu xi 'na lo'o cña re. ¹² Ngulo na' cña ji'í Tíquico cha' tsaa yu ca quichí Efeso. ¹³ Nu lo'o cäa nu'ü ca nde, calo'o ji'í capa jna' nu nguxtyanu na'to' tyi Carpo ca quichí Troas, lo'o jua'ä lcaa quityi 'na calo'o nu'ü ji'í, cha' tiji' tsa ti' na' ji'í quityi nu nguscua na'lo.

¹⁴ Alejandro, nu cuityi chcuä bi' ni, lye tsa ngua'ni lya' ti' yu 'na; cuxi tsa cña ngua'ni yu lo'o na'. Cua jlo ti' y cui' nu Xu'na na lcaa cha'

bi', jua'q̄ tya ta Ni cha' cuxi ji'i yu bi'. ¹⁵ Pana tii ti' nu'u cha' ná tacu' nu Alejandro bi' cha' jinu'u, nu lo'o ta nu'u cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi lo'o ñati.

¹⁶ Lo'o nguta'q̄ na' slo ngu' tisiya clyo, ni sca ñati ná nguxtyucua ngu' 'na li', cha' ngusna ngu'; bi' cha' ndijña na' ji'i ycui' Ndyosi cha' cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'i ngu' bi'.

¹⁷ Nguxtyucua ycui' nu Xu'na na jna' li', cua nda Ni juersa 'na cha' tya ngulu'u la na' cha' tso'o ji'i Jesucristo ña'q̄ cuayá' ndyuna lcaa ñati xa' tsu' nu ndi'i ca nde. Cua ngua'a ycui' Ni 'na ji'i cuichi tyaala bi'.

¹⁸ Lo'o jua'q̄ tya cua'a Ni jna' ji'i lcaa lo cha' cuxi nu tyacua na' ji'i; jlo ti' na' cha' ña'q̄ ti tya ña'q̄sii Ni jna', cha' tso'o ti tyalaa na' su nclyo ycui' Ndyosi cña. Nga'aa tye tsā cha' cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi ca bi'. Jua'q̄ caca cha' tu'ni.

Ngusalya' Pablo lo'o ngu'

¹⁹ Ta nu'u xlyo ni'i ji'i Prisca, lo'o ji'i Aquila, lo'o ji'i lcaa ngu' ca to' tyi Onesíforo cuentya jna'. ²⁰ Ndyanu Erasto ca quichí Corinto, lo'o jua'q̄ cua nguxtyanu na' ji'i Trófimo ca quichí Miletó cha' quicha ti' yu. ²¹ Quiñi clyá tyucuii jinu'u cha' tyalaa nu'u ca nde lo'o bilya xana tyempo tlyá'. Lcaa ngu' re nda ngu' xlyo ni'i jinu'u, lo'o Eubulo, lo'o Pudente, lo'o Lino, lo'o Claudia, lo'o lcaa tya'a ñati ji'i Jesucristo quichí re.

²² Tyanu Xtyi'i ycui' Jesucristo lo'o nu'u, cha'taca caca nguula la ti' tyiquee nu'u. Ña'q̄ ti cua'ni ycui' Ndyosi cha' tso'o lo'o lcaa cu'ma. Jua'q̄ caca cha' lacua.

Nguscua San Pablo quityi ndyaa ca slo Tito

¹ Pablo laca na'. Ndyaa' na' lo cña ji'i y cui' Ndyosi, lo'o jua'a ngua'a lo Jesucristo cña 'na cha' tsa'a chcui' na' cha' tso'o ji'i Jesús lo'o xa' ñati; nga'a cha' chcui' na' lo'o ñati nu cua laca ngusubi y cui' Ndyosi ji'i cha' caca ngu' ñati ji'i y cui' Ni, cha' jlya tso'o la ti' ngu' bi' ji'i Ni li'. Cua nda Jesucristo 'na lijyaa cha' ca cuayá' ti' ngu' lcaa cha' liñi ji'i Ni, cha' taca cua'ni tlyu lcaa na ji'i y cui' Ndyosi, ² lo'o jua'a taca jatya na ji'i chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na li'. Ná cuiñi y cui' Ndyosi. Sa'ni tsa nchcui' Ni cha' caja chalyuu bi' ji'na, tya lo'o ngüiñá Ni chalyuu; tya li' nda Ni cha' lo'o ñati ji'i Ni nde chalyuu cha' taca tyi'i ngu' slo Ni. ³ Lo'o juani cua nti' Ni cha' tso'o tsa tyempo cha' cañi tyijyu' cha' ji'i y cui' Ndyosi nu ndyu'ni lyaá ji'na, lo'o jua'a cua ngulo Ni cña jna' cha' culu'u na' cha' tso'o bi' ji'i xa' ñati. ⁴ Nscua na' quityi re cha' caa slo nu'u, Tito, cha' ñi'ya si laca nu'u sñi' na', jua'a nti' na' ña'a na' jinu'u, cha' stu'ba ti ngusñi na cha' ji'i y cui' Ndyosi. Ndi'ya nti' na' cha' ña'a ti cua'ni y cui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o nu'u, jua'a Jesucristo nu ngua'ni lyaá ji'na; cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee nu'u li'.

Cña nu ndyu'ni Tito ca loyuu Creta

⁵ Nguxtyanu na' jinu'u ca loyuu Creta bi', cha' cua'ni lyiji nu'u cña nu nga'a cha' cua'ni nu'u, cha' subi nu'u ji'i ngu' cusu' nu caca loo ji'i taju ñati tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús lcaa quichí ca-jua; subi nu'u ji'i ngu' cusu' bi' ñi'ya nu nacui na' jinu'u tya tsubi' la. ⁶ Xcui' tso'o ti nga'a cha' cua'ni ngu' cusu' bi', cha' ná taca sta ñati qui'ya ji'i ngu'. Caja clyo'o ngu' bi' lo'o sca ti nu cuna'a, ni ná tso'o tyu'u cha' ji'i ngu' bi' lo'o xa' nu cuna'a. Ntsu'u cha' xñi sñi' ngu' cusu' bi' cha' ji'i Jesucristo, lo'o jua'a ná cua'ni suba' sñi' ngu' lo'o xa' ñati; ntsu'u cha' taquiya' sñi' ngu' ji'i cha' nu nchcui' ngu' cusu'. ⁷ Lo'o jua'a ngu' nu caca loo ji'i taju ñati tya'a na ni, ná tso'o si ntsu'u cha' sta ñati qui'ya ji'i ngu' bi', cha' cña ji'i y cui' Ndyosi ndyu'ni ngu' bi'. Bi' cha' clyana nu'u ji'i ngu' nu ná ndu'ni tyucuua ti' ji'i tya'a ngu', ngu' nu ná ñasi', ngu' nu ná cu'bi, ngu' nu ná ntsu'u cha' cusu' lo'o tya'a ñati, ngu' nu ná ndacui tsa ti' ji'i cñi; ⁸ clyana nu'u ji'i ngu' nu nda su tyi'i ñati nu lijyaa tyijyu', ngu' nu ndiya ti' cua'ni xcui' cha' tso'o, ngu' nu tso'o ti nchcui' lo'o ñati, ngu' nu sca ti cha' ji'i Jesús ntsu'u tyiquee ngu', nu ndu'ni cua ña'a ca cha' nu nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni na, ngu' nu nchca ji'i cua'a ji'i y cui' ca ngu'. ⁹ Tso'o tsa ñati nu cua ngui'i tsa ji'i cha' liñi nu ngulu'u na ji'i, ñati

nu nchca ji'í culu'u cha' liñi bi' ji'í tya'a ñati, ñati nu nchca ji'í tacu' tsiya' ti cha' ji'í ngu' cuiñi.

¹⁰ Cua ntsu'u tyuu tya'a ngu' nu ná ntaja'a taquiya' ngu' ji'í cha' nu nchcui' ngu' nu laca loo, ntsu'u quiña'a tsa ngu' judío nu ndyu'n'i jua'a; cuiñi tsa cha' nu nchcui' ngu' bi', cha' jua'a cñilo'o ngu' ji'í tya'a ngu'. ¹¹ Nga'a cha' tacu' ma tu'ba ngu' cuiñi bi', cha' ná tacu' ngu' cha' ji'í quiña'a ñati, ña'a tya'a nga'a ni'í ti ngu' nu cua ngusñi cha' liñi bi!. Nclyu'u ngu' cuiñi bi' cha' ji'í tya'a na; pana na cuiñi ngu' bi', cha' cua nti' ngu' caja cñi ji'í ngu'.

¹² Cha' liñi nchcui' sca jyo'o cusu' tya'a quichi tyi ngu' Creta su ndi'í nu'u, nu ngua tu'ba ji'í jo'ó ji'í ngu' cua sa'ni. Ndi'ya nchcui' bi': "Cuiñi tsa lcaa ngu' Creta tya'a na!, xña'a tsa ngu'. Lo'o jua'a ndacu tsa ngu', pana ná ntaja'a ngu' cua'ni ngu' cña tsiya' ti", nacui jyo'ocusu' bi'. ¹³ Chañi cha' nu nchcui' jyo'o bi'; bi' cha' lye chcui' nu'u lo'o ngu' bi', cha' tso'o ti xñi ngu' lcaa cha' ji'í Jesús nu nchcui' na lo'o ngu', ¹⁴ cha' nga'aa cua'a jyaca' ngu' ji'í cuentyu nu nchcui' ngu' judío, cha' nga'aa taquiya' ngu' ji'í cha' nu nchcui' ñati chalyuu ti nu cua ngulochu' ji'í lcaa cha' liñi.

¹⁵ Lubii tsa laca lcaa lo na, jua'a nti' sca ngu' nu lubii cresiya ji'í cuentya ji'í y cui' Ndyosi; pana ná ntsu'u na lubii tsiya' ti nti' ngu' nu cuxi ty-

iquee, cha' ná jlya ti' ngu' bi' ji'í cha' liñi. Lo'o cua'ni ngu' nu cuxi tyiquee cha' cuxi, li' nga'aa nda ngu' bi' cuentya cha' xcui' cha' cuxi laca nu ndu'ni ngu'. ¹⁶ Ñati ji'í y cui' Ndyosi laca ngu' bi', nacui y cui' ngu', pana ná ndyu'ni ngu' tsiya' ti ñi'ya nu nti' y cui' Ndyosi; bi' cha' caca cuayá' ti' na cha' cuiñi ngu' bi!. Cuxi tsa ndyu'ni ngu' bi', cha' ná ntaja'a ngu' taquiya' ngu' ji'í cha' nu liñi ca; ni sca cha' tso'o ná ca cua'ni ngu' bi' tsiya' ti.

2

Cha' liñi culu'u Tito ji'í ñati cha' caca tso'o tyiquee ngu' lo'o tya'a ngu'

¹ Lo'o nu'u ni, Tito, xcui' cha' liñi culu'u nu'u ji'í ñati.

² Culu'u nu'u ji'í ngu' nu cusu' la cha' ná caca cu'bi ngu', cha' xcui' cha' liñi jlya ti' ngu', cha' cua'a ngu' ji'í y cui' ca ngu', cha' xcui' cha' tso'o cua'ni ngu' li'; culu'u nu'u ji'í ngu' bi' cha' jlya tso'o ti' ngu' lcaa cha' liñi, cha' tyu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'í tya'a ñati ngu', cha' talo tyiquee ngu' lo'o ndyu'ni lya' ti' ñati ji'í ngu'.

³ Lo'o jua'a culu'u nu'u ji'í ma' cusu' ñi'ya nu nga'a cha' tyi'í ma' cha' cua'ni chí ma' loo y cui' Ndyosi, cha' ná chcui' ma' cuentyu ji'í ñati, cha' ná ca cu'bi ma', cha' culu'u ma' xcui' cha' tso'o ji'í tya'a ñati ma'. ⁴ Li' lo'o ña'a nu cuna'a cuañi' la ji'í ma' cusu', jua'a ca tsa'a ngu' cha' tso'o tsa tyu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'í clyo'o ngu', ña'a ngu' ji'í

sñi' ngu'; ⁵ ca tsa'a nu cuna'a cuañi' la cha' cua'a ngu' ji'i y cui' ca ngu', cha' xcui' cha' tso'o cua'ni' ngu', ñi'ya nu nga'a cha' cua'ni' ngu' nu cua ngua lubii cresiya ji'i cuentya ji'i y cui' Ndyosi; ca tsa'a ngu' ñi'ya nu tso'o ti cua'ni' ngu' cña to' tyi' ngu', ñi'ya caca tya'na ti' ngu' ji'i tya'a ñati' ngu', ñi'ya nu taquiya' ngu' ji'i clyo'o ngu'. Si xcui' tso'o ti ndu'ni nu cuna'a cuañi' ni, li' ná ntsu'u cha' chcui' cuxi xa' ñati' ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya' ngu' bi' li'.

⁶ La cui' jua'a, ta nu'ü cuij lo'o nu'ü qui'yu cuañi' cha' cua'a ngu' ji'i y cui' ca' ngu', cha' xcui' cha' tso'o cua'ni' ngu'. ⁷ Xcui' tso'o ti cua'ni' nu'ü, cha' jua'a ca tsa'a nu'ü, cha' jua'a ca tsa'a nu'ü, cha' jua'a ca tsa'a nu'ü; lcaa cha' liñi culu'u tso'o nu'ü ji'i ngu' bi', si'i cha' laja ti chcui' nu'ü lo'o ngu'. ⁸ Xcui' cha' liñi culu'u nu'ü ji'i ngu', cha' ná tucui taca ñacui' cha' cuiñi nu'ü. Ca tyuju'u ti' ngu' nu cuxi tyiquee li', cha' ná caja ñi'ya chcui' ngu' cha' cuxi ji'na li'.

⁹ Chcui' nu'ü lo'o ngu' nu laca msu nu ngüi'ya ñati' cha' taquiya' ngu' ji'i lcaa cha' nu nchcui' xu'na ngu', cha' tso'o ti cua'ni' ngu' lcaa cña ji'i ngu', cha' ná xlyú ngu' cha' hichu' nu laca xu'na ngu'. ¹⁰ Ná tso'o si cuaana ngu' msu na nu ntsu'u ji'i xu'na ngu', masi xtyi ti cha'; xcui' cha' liñi cua'ni' ngu' msu lacua. Cua'ni' chj' ngu' loo xu'na ngu', cha' ca cuayá' ti' xa' ñati' cha' tso'o

tsa laca cha' ji'i y cui' Ndyosi nu ndyu'ni lyaá ji'na.

¹¹ Tso'o tsa ndu'ni y cui' Ndyosi lo'o ñati' chalyuu cha' cua ntí' Ni cha' clyaa' ngu' ji'i nu cuxi; ¹² jua'a cua ngulu'u Ni ji'na ñi'ya taca tyl'i tso'o ti na nde chalyuu. Nti' Ni cha' cua'a na ji'i y cui' ca na, cha' tso'o ti cua'ni' na lo'o tya'a ñati' na. Taca cua'ni' tlyu na ji'i y cui' Ndyosi nu lo'o cua ngulochu' na ji'i lcaa cha' cuxi nu ná ndiya ti' Ni ji'i, nu lo'o nga'aa ndu'ni na lcaa cha' suba' nu ndiya ti' ñati' chalyuu ti. ¹³ Jua'a ti ngulu'u Ni ji'na, cha' taca ca tso'o tyiquee na laja lo'o ntajatya na ji'i y cui' Ndyosi nu tlyu tsa cha' nu ntsu'u ji'i Ni, ni jacua' cäa Ni chaca quiya'. Ndubi tsa xee ntsu'u ji'i Ni li', nu lo'o tyu'u tucua Jesucristo nu ngua'ni lyaá ji'na. ¹⁴ Nu lo'o nda Jesús chacuayá' cha' ndyujui' ngu' ji'i, nda yu tyucui ña'q y cui' ca yu cha' taca clyaa' na ji'i nu cuxi. Ngua'ni lubii Ni ji'i cresiya ji'na li' cha' caca na ñati' ji'i Ni, cha' tyaja'a na cua'ni' na xcui' cha' tso'o li'.

¹⁵ Jua'a laca cha' nu nga'a cha' ta nu'ü lo'o ngu', pana lye chcui' nu'ü lcaa cha' bi' lo'o ngu'. Culo nu'ü cña ji'i ngu', lcaa lo cha' tso'o nu cua'ni' ngu', lcaa lo cha' nu ná tso'o cha' cua'ni' ngu', cha' nu'ü laca loo; ná ta nu'ü chacuayá' ji'i ngu' cha' chcui' ngu' cha' cuxi jinu'ü.

3

Ni'ya nu nga'a cha' cua'ni'

na si laca na ñati ji'i Jesús

¹ Culu'u nu'ú ji'i ngu' cha' taquiya' ngu' ji'i lcaa ngu' nu laca loo, ji'i lcaa ngu' tisiya; nga'a cha' cu'a'ni ngu' lcaa lo cña tso'o nu culo ngu' bi' ji'i ngu' cha' cu'a'ni ngu'. ² Ná tso'o chcui' ngu' cuentyu ji'i xa' ñati, ni ná tso'o xuu ty'a'ngu' lo'o ñati; ntsu'u cha' cube ti' ngu' ji'i xa' ñati, cha' tso'o ti chcui' ngu' lo'o lcaa ñati.

³ Cua sa'ni la ná nda na cuentya tsiya' ti ñi'yä ntsu'u cha' ji'i y cui' Ndyosi; ná ndaquiya' na ji'i Ni li', cha' cu'a'ngüiñilo'o nu xña'a ji'nacha' cu'a'ni na lcaa cha' cuxi nu ndijña cresiya ji'nacha' cu'a'ni na. Ngua chaa ti' na lo'o ndyu'ni na cha' cuxi bi' li', masi ngua'ni lya' ti' na ji'i ñati, masi ngua liye' ti' na ña'a na ji'i ngu', masi ngua ti'í ti' na ña'a na ji'i ty'a'na; lo'o jua'a ngu' ty'a'na, ngua ti'í ti' ngu' ña'a ngu' ji'na. ⁴ Lo'o li' ngua tsa'a na cha' nti' tsa y cui' Ndyosi cu'a'ni lyaá Ni ji'na, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na, ñati chalyuu na. ⁵ Lo'o li' ngua'ni lyaá Ni ji'na cha' ty'a'na tsa ti' Ni ña'a Ni ji'na; pana si'i cha' ngua'ni na sca cha' tso'o, sca cña tacati, lo'o li' xqui'ya bi' ngua'ni ty'a'na ti' Ni ji'na. Si'i jua'a. Na cua ngua'ni lubii Ni ji'i cresiya ji'na, bi' cha' caca chcui' na cha' cu'a'ngula na chaca quiya'; cua ngua cucui cresiya ji'na xqui'ya cña nu cua ngua'ni Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o na. ⁶ Tso'o tsa nda Ni Xtyi'i y cui' Ni cha' tyanu

ne' cresiya ji'na chacuayá ji'i Jesucristo nu ngua'ni lyaá ji'na; ⁷ tlyu tsa cha' tso'o nu ngua'ni y cui' Ndyosi lo'o na jua'a, cha' caca na ñi'yä si laca na sñi' y cui' Ni, nu ndu ti' na cha' caja chalyuu cucui nu ná nga'a cha' tye ji'na.

⁸ Nga'a cha' jlya tso'o ti' mä cha' liñi nu nscua na' re, bi' cha' lye chcui' nu'ú cha' bi' lo'o lcaa ñati nu ngusñi cha' ji'i y cui' Ndyosi ca bi', cha' xcui' cha' tso'o cu'a'ni mä li'. Tso'o tsa laca cha' liñi, taca xtyucua cha' bi' ji'i cua ña'a ca ñati; ⁹ pana ná tso'o chcui' mä cha' laja ti, jua'a ná tso'o si xlyú mä cha' hichu' ty'a' mä xqui'ya jyo'o cusu' ji'na, masi xqui'ya sca cha' nu nguscua jyo'o Moisés nu ngua sa'ni la. Ná sca cha' tso'o ná taca cu'a'ni mä jua'a. Chcuna' tyempo ji'i mä jua'a, cha' xcui' cha' nu ndacui lo cui'i ti nchcui' mä li'.

¹⁰ Tucua quiya' chcui' nu'ú lo'o ngu' cha' cu'a'nu'ú ji'i ngu' nu nti' xu'ba cha' cusuu laja cu'mä nu laca mä ñati ji'i Jesucristo. Si ná cuna ngu' bi', li' xtyanu mä ji'i ngu' bi'. ¹¹ Cua ngunu'ú tsiya' ti cha' nu ntsu'u hique ngu', lo'o jua'a ntsu'u qui'ya ji'i ngu' bi'; hasta y cui' ngu' bi' jlo ti' ngu' cha' ntsu'u qui'ya ji'i ngu'.

Ngusalya' Pablo lo'o Tito

¹² Nu lo'o tyalaa ti masi Artemas, masi Tíquico, nu cua nda na' ji'i cha' caq slo nu'ú, li' yala ti tsaa nu'ú ca quichi Nicópolis si caca jinu'ú; tyacua ty'a' na cajua li', cha'

tyi'j na' ca quich^j bi' tyempo
 tly^a nt^a. ¹³ Xtyucua nu'u ji'j
 Zenas, nu yu nu laca tu'ba bi',
 lo'o ji'j Apolos. Li' cui'ya nu'u
 cuentya cha' nga'aa ntsu'u na
 nu lyiji ji'j ngu' lo'o tya tsaa la
 ngu' tyucuii. ¹⁴ Ntsu'u cha' ca
 tsa'q ca ta'a ñati ji'j Jesucristo
 tya'a na cha' cua'ni ngu' lcaa
 lo cha' tso'o, cha' taca xtyu-
 cua ngu' ji'j tya'a ñati ngu' nu
 lyiji xi ji'j; ná tso'o si taja ti
 ndi'j ngu' chalyuu.

¹⁵ Lcaa ngu' ca nde lo'o na'
 nchcui' ya xlyo ni'j jinu'u.
 Tso'o ti chcui' nu'u lo'o lcaa
 ngu' nu tso'o ti ntsu'u tyiquee
 ña'q ngu' ji'j cua cha' laca
 ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'j
 Jesús. Ña'q ti cua'ni ycui'
 Ndyosi cha' tso'o lo'o lcaa
 cu'm^a. Jua'q caca cha' lacua.

Nguscua San Pablo quityi ndyaa ca slo Filemón

¹ Pablo laca na', lo'o juani ntsu'u na' ne' chcuā cuentya ji'i Jesucristo. Nscua na' quityi re lo'o Timoteo tya'a na, cha' ta ya cha' lo'o nu'u, Filemón, cha' tso'o tsa tya'a tso'o na laca nu'u, cha' la cui' tya'a cña ndyu'ni na. ² Lo'o jua'a nscua ya quityi re cha' taca cuna lcaa ngu' nu ndyu'u ti'i ca slo nu'u cha' nu nchcui' ya re, lo'o ma' Apia tya'a na, lo'o Arquipo nu stu'ba ti lo'o cuare nxuu tya'a lo'o nu cuxi cuentya ji'i y cui' Ndyosi. ³ Ndi'ya nti' na' cha' ña'a t'i cua'ni y cui' Ndyosi Sti na cha' tso'o lo'o ma, cha' cua'ni Ni cha' t'i ti tyi'i tyiquee ma xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na.

Ña'a ti ntsu'u tsa cha' ji'i Filemón lo'o Jesucristo, cha' ngusñi tso'o yu cha' ji'i y cui' Ndyosi

⁴ Ndyá na' xlya'be ji'i y cui' Ndyosi cuentya jinu'u, Filemón, lcaa quiya' lo'o nchcui' na' lo'o y cui' Ndyosi. ⁵ Hasta ca su ndi'i na' re, cua ndañi cha' tso'o tsa ngusñi nu'u cha' ji'i Jesús nu Xu'na na, jua'a ntsu'u tsa tyiquee nu'u ña'a nu'u ji'i Jesús lo'o ji'i lcaa ñati ji'i Cristo cajua. Lcaa cha' bi' cua ndyuna na' ji'i; ⁶ bi' cha' ndijña na' cha' clyu ti' ji'i y cui' Ndyosi, cha'

ca cuayá' tso'o ti' lcaa ngu' nu ndyuna cha' nu nchcui' nu'u lo'o ngu' cuentya ji'i Jesucristo, cha' lo'o ña'a ngu' jinu'u, li' ca cuayá' tso'o ti' ngu' cha' xcui' tso'o tsa ndyu'ni Cristo lo'o na. ⁷ Tso'o tsa tyiquee na' juani, tlyu tyiquee na' xqui'ya nu'u, lo'o ngujui cha' 'na cha' ntsu'u tsa tyiquee nu'u ña'a nu'u ji'i ngu' tya'a na, cha' nxtyucua tsa nu'u ji'i ngu' tya'a na cha' talo tyiquee ngu'. Chañi cha' tya'a na cuentya ji'i Jesucristo laca nu'u.

Ndijña Pablo sca cha' tso'o cuentya ji'i Onésimo

⁸⁻⁹ Lo'o juani ndijña na' sca cha' clyu ti' jinu'u. Jlo ti' na' ñi'ya ntsu'u tsa tyiquee nu'u ña'a nu'u ji'i ñati, bi' cha' si'i sca cña nu culo na' jinu'u laca re, masi ntsu'u chacuayá' jna' cha' chcui' na' jua'a. Pablo laca na', cua ngusu' na' juani, lo'o jua'a ntsu'u na' ne' chcuā juani xqui'ya cha' nchcui' na' cha' ji'i Jesucristo lo'o ñati. ¹⁰ Pana chcui' na' sca cha' lo'o nu'u cuentya ji'i yu Onésimo, cha' ñi'ya nti' na' ña'a na' ji'i sca sñi' na', jua'a nti' na' ña'a na' ji'i yu bi' juani, cha' ne' chcuā re ngusñi yu cha' ji'i y cui' Ndyosi xqui'ya na'.

¹¹ Nu Onésimo bi' ni, ná tso'o ca ngua'nijo'o yu jinu'u nu ngua tya sa'ni la. Pana juani xa' ña'a cua'ni yu; masi cuentya jinu'u, masi cuentya jna', tso'o tsa ndu'ni yu cña juani. ¹² Cua ngulo na' cña ji'i yu cha' xtyuu yu tya'a yu ca slo nu'u chaca quiya',

masi ñi'yä laca si la cui' cre-siya 'na cua nda na' ndyaa ca slo nu'ü. ¹³ Jlo ti' nu'ü cha' ntsu'u na' ne' chcuä nde xqui'ya cha' cua nchcui' na' cha' tso'o ji'i Jesucristo lo'o ñati, lo'o jua'ä tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' si ndyanu yu ca nde lo'o na', cha' xtyucua yu jna' ñi'yä laca si na cua ndi'i ycui' nu'ü ca nde. ¹⁴ Pana nti' na' quiñi cha' na lo'o nu'ü clyo, Filemón. Tso'o tsa tyiquee nu'ü, lo'o nti' na' cha' cua'ni nu'ü lo'o yu ñi'yä nu nti' ycui' nu'ü; ná nti' na' culo na' cña jinu'ü cha' tyanu yu lo'o na!. ¹⁵ Ná tyiquee' ngusna yu xi jinu'ü cha' tya ta la ycui' Ndyosi ji'i yu cha' tyalaa yu ca slo nu'ü chaca quiya', cha' juani tyanu yu slo nu'ü tyucui tyempo nu tyi'i yu chalyuu. ¹⁶ Nga'aa si'i msu jua'ä ti caca yu juani, tya'a na laca yu; tya'a na' laca yu nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'ä na' ji'i. Lo'o jua'ä tya'a nu'ü nu tso'o la laca yu juani; msu tso'o jinu'ü caca yu juani, cha' la cui' tya'a ñati ji'i Jesucristo laca mä.

¹⁷ Bi' cha' chcui' tso'o nu'ü lo'o yu lo'o tyalaa yu ca slo nu'ü, ñi'yä nchcui' tso'o nu'ü lo'o na' lo'o ndyalaa na' ca slo nu'ü, xqui'ya cha' stu'ba ti ngusñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁸ Si ntsu'u cuentya nu ndacui yu jinu'ü xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni yu cua sa'ni la, sta nu'ü tane' bi' cuentya 'na; ¹⁹ tya na' cñi bi' jinu'ü, bi' cha' nscua na' xtañi na' ca nde ndi'yä: Pablo. Ná chcui' na ji'i cha' nu ndacui

nu'ü jna', masi sca tane' tlyu laca bi', cha' nguji chalyuu nu ná nga'ä cha' tye jinu'ü xqui'ya na'. ²⁰ Tya'a na laca yu chacuayá' ji'i Jesucristo, bi' cha' ñi'yä nu ngüijña na' jinu'ü tsa cha' tso'o ti chcui' nu'ü lo'o yu, jua'ä cua'ni nu'ü lo'o yu, cha' jua'ä taca xtyucua nu'ü 'na cha' talo na' ca nde.

²¹ Jlo ti' na' cha' taquiya' nu'ü ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o nu'ü, bi' cha' nscua na' quityi re cha' cää slo nu'ü; jlo ti' na' cha' tya quiña'ä la cha' tso'o tya cua'ni la nu'ü. ²² Lo'o chaca cha' ni, nduna ycui' Ndyosi cha' lu'ba ti ndijña mä sca cha' cuentya jna', bi' cha' tso'o si cua'ni cho'o mä sca se'i su tyi'i na'; ndu ti' na' cha' laja ti tyu'u na' ne' chcuä nde, cää na' ca slo cu'mä li'.

Nchcui' salya' lo'o ngu'

²³ Lo'o yu Epafras tya'a ntsu'u na' ne' chcuä re xqui'ya Jesucristo, lo'o yu bi' nda yu xlyo ni'lí ji'i mä. ²⁴ Lo'o jua'ä Marcos, lo'o Aristarco, lo'o Demas, lo'o Lucas, ca ta'a ngu' ndyi'u ti' ngu' jinu'ü. Nxtyucua tsa ngu' bi' 'na lo'o cña ji'i ycui' Ndyosi ca nde.

²⁵ Ña'ä ti cua'ni Jesucristo nu Xu'na na cha' tso'o lo'o lcaa cu'mä lacua. Jua'ä caca cha' lacua.

Quityi nu ndyaa ca slo ngu' judío tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo

*Xqui'ya Cristo, bi' cha' cua
nchcui' y cui' Ndyosi lo'o ñati
chalyuu*

¹ Nu ngua tya sa'ni la, tyuu
tsa quiya' cua nchcui' y cui'
Ndyosi lo'o jyo'o cusu' ji'na,
quiña'a xi cha' nda Ni lo'o
jyo'o bi'; cua nda y cui' Ndyosi
cha' lo'o jyo'o bi', cha' chcui'
ngu' lo'o lcaa tya'a quichí
tyi ngu'. ² Pana nu juani
lo'o cua tye ti chalyuu, cua
nchcui' Ni lo'o na, xqui'ya
cha' cua ñaa Jesús nde chalyuu
ca su ndi'i na, la cui'
Jesús nu laca sca ti Sñi' y cui'
Ni. Cua nguti'i nu Jesús bi'
lo'o y cui' Ndyosi Sti yu nu lo'o
ngüiñá Ni chalyuu tya clyo;
tya lo'o ngüiñá Ni lcaa lo na
nu ntsu'u nde cuä lo'o lcaa
lo na nu ntsu'u lo yuu chalyuu,
cua laca ndu Jesús lo'o
y cui' Ndyosi Sti Jesús li'. Lo'o
jua'a cua nda Ni chacyauá'
ji'i cha' caca y cui' Jesús loo
ji'i lcaa na bi'. ³ Lcaa xee
lubii nu ntsu'u ca slo y cui'
Ndyosi, cua ndyanu xee bi'
lo Jesús Sñi' Ni lo'o ñaa Jesús
nguti'i yu chalyuu. Ñi'ya nu
laca y cui' Ndyosi, la cui' jua'a
laca nu Jesús bi'; liñi tsa nclyo
Jesús cña ji'i lcaa na nu ntsu'u
chalyuu tsiya' ti, bi' cha' laca
ndi'i tso'o ti lcaa na bi'. Nu
lo'o ndye ngua'ni Jesús cña

nu ntsu'u ji'i yu nde chalyuu, cha' ngüiityi yu yabe' nu
ntsu'u ji'i ñati, li' nguxtyu yu
ndyaa yu ca slo y cui' Ndyosi
Sti yu, ndyaa tucua yu nde
la'a tsu' cui' su tlyu ca su ntucua
y cui' Ni.

*Ná caca stu'ba cha' ji'i xca
ji'i y cui' Ni lo'o Jesús*

⁴ Tlyu la chacyauá' ntsu'u
ji'i Jesús nu sca ti Sñi' y cui'
Ndyosi que xca ji'i y cui' Ni nu
ntsu'u nde cuä, xqui'ya cña
nu cua ngua'ni yu cuentya ji'i
Sti yu; quiña'a tsa chacyauá'
nguxtyanu Ni ji'i Jesús,
xqui'ya cha' stu'ba cha' ji'i yu
lo'o y cui' Ndyosi Sti yu. ⁵ Nde
laca sca cha' nu cua nchcui'
y cui' Ndyosi cuentya ji'i Jesús
nu laca Sñi' y cui' ca Ni:

Sñi' na' laca nu'u; cua nda
na' chalyuu jinu'u cha'
laca nu'u Sñi' na'.

Lo'o jua'a cua nchcui' y cui'
Ndyosi chaca cha' cuentya ji'i
Jesús:

Na' caca Sti yu; caca yu Sñi'
na' lacua.

Si'i cha' ji'i sca xcä nu ntsu'u
nde cuä nchcui' Ni cha' bi',
cuentya ji'i Jesús nda Ni cha'
bi'. ⁶ Tya clyo lo'o cua ta
ti y cui' Ndyosi ji'i Sñi' y cui'
ca Ni cha' cäa yu chalyuu, li'
nacui Ni:

Lcaa xcä nu ntsu'u cuentya
jna' nde cuä, nga'a cha'
cua'ni tlyu ngu' xcä bi'
ji'i Sñi' na'.

⁷ Jua'a nchcui' y cui' Ndyosi
ji'i Sñi' Ni; pana nu laca xcä
ji'i y cui' Ndyosi bi' ni, ndi'ya
nchcui' Ni cuentya ji'i xcä bi':

Laca bi' ñi'yä laca cui'i ti,
masi cui'i nu tso'o tsa
ndu'ni.

Ñi'yä ndyatü sca quii' tlyu,
cha' tyijyu' tsa ntyiji'i
xee, jua'qä laca xcä bi'
ji'i y cui' Ndyosi lo'o
ndu'ni bi' cña.

⁸Xa' ña'qä nchcui' y cui' Ndyosi
cuentya ji'i Jesús nu laca Sñi'
y cui' ca:

Ná nga'qä cha' tye cha' caca
nu'u loo, cha' y cui'
Ndyosi laca nu'u,
nacui Ni,

liñi ti ndu'ni nu'u lo'o ñati ca
su laca nu'u loo.

⁹Ndiya tsa ti' nu'u lcaa cha'
liñi nu ndu'ni ñati; ñasi'
tsa nu'u lo'o ndyu'ni
ñati cha' cuxi lo'o y cui'
Ndyosi Sti nu'u.

Bi' cha' ngusubi na' jinu'u
cha' tya'a nu'u lo
cña jna', nacui y cui'
Ndyosi.

Jua'qä tso'o tsa nti' nu'u juani,
cha' tlyu la chacuayá'
cua nda na' jinu'u que
ji'i xa' la ñati, nacui
y cui' Ndyosi.

¹⁰Tya chaca cha' cua nchcui'
y cui' Ndyosi lo'o Jesús nu laca
Sñi' y cui' ca Ni:

Nu'u laca Xu'na tyucui ña'qä
chalyuu, nacui y cui'
Ndyosi.

Tya clyo ngüiñá nu'u lcaa na
nu ntsu'u chalyuu, lo'o
jua'qä ngüiñá nu'u lcaa
na nu ntsu'u nde cuä.

¹¹Tiya' la li' culiji lcaa cha'
bi' jua'qä ti; pana ná sca
caca jinu'u tsiya' ti,
masi casü chalyuu, masi
casü lcaa na nu ntsu'u

nde cuä ñi'yä laca lo'o
ndyasü sca ste' na.

¹²Xco'o nu'u cha' bi', ñi'yä
laca lo'o nchco'o na
sca late' nu nga'aa
cua'nijo'o ji'na;
nchcutsa'a na ji'i cha' caja xa'
nu cucui.

Pana ña'qä ti tya ndi'i y cui'
nu'u;
ná ntsu'u cha' casu' nu'u
tsiya' ti, nacui y cui'
Ndyosi ji'i Jesús Sñi'
y cui' ca Ni.

¹³Nde ntsu'u chaca cha' nu
nscua lo quityi cusu' cuentya
ji'i Jesús:

Cuäqä clya nu'u ca nde, tyucua
nu'u ca su ntucua na'
re;

ñä'a cuayá' tyijiloo na' ji'i
lcaa tya'a cusüu nu'u
tyucua nu'u, cha' caca
nu'u loo ji'i ngu' bi'
tsiya' ti.

Ni sca quiya' bilya chcui'
y cui' Ndyosi jua'qä cuentya
ji'i xcä ji'i Ni nde cuä, sca ti
lo'o Jesús cua nchcui' Ni jua'qä.

¹⁴Lcaa nu laca xcä ji'i y cui'
Ndyosi nde cua ni, lcaa tsa
ndu'ni bi' cña nu nclyo y cui'
Ndyosi ji'i; cui'i nu tso'o tsa
laca nu ngu' xcä bi'. Nda
Ni ji'i ngu' xcä bi' cña nde
chalyuu, cha' xtyucua ngu'
ji'i ca ta'a ñati nu cua clyá' ti
ji'i nu cuxi xqui'ya Jesús, cha'
cua ngulala ti tye chalyuu.

2

*Tlyu tsa cha' laca cha' cua
ngulaá na ji'i nu cuxi*

¹Tlyu tsa cha' laca ji'i Jesús
juani lacua, bi' cha' nga'qä cha'
xñi tso'o na lcaa cha' nu cua

nchcui' Jesús lo'o na, cha' ná tyu'utsu' na ji'i tyucuii liñi nu ngusñi na. ² Tyempo sa'ni la nchcui' xcä bi' lo'o ñati cuentya ji'i y cui' Ndyosi. Liñi tsa nchcui' xcä bi' lo'o ngu', cha' tyempo bi' lye tsa nguxcube' Ni ji'i lcaa ñati nu ngua'ni cha' cuxi; la cui' jua'a nguxcube' Ni ji'i ñati nu nga'aa ndaquiya' ji'i cha' nu nchcui' Ni. ³ La cui' ti cha' caca ji'na juani, si ná taquiya' na ji'i cha' nu cua ndyuna na bi', cha' clyaa na ji'i nu cuxi; ná caja ñi'yä clyaa na ji'i y cui' Ndyosi lo'o cua ndye chalyuu, nu lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati. Clyo ndacha' y cui' Jesús nu Xu'na na cha' bi' ji'i ñati nu ngua tsa'a ji'i yu, jua'a ndyuna ngu' bi' cha' nu nchcui' yu; tiya' la li', lo'o ji'na ndacha' ngu' bi' cha' bi'. Bi' cha' jlo ti' na cha' chañi laca cha' bi'. ⁴ Lo'o jua'a ngua'ni y cui' Ndyosi cña cha' ca cuayá'ti'na cha' chañi tsa laca cha' nu nchcui' ngu', ngua'ni Ni quiña'a tsa cha' tlyu slo na cha' ña'a na ji'i. Tyuú tsa cha' nu ná nchca cua'ni ñati chalyuu ngua'ni Ni, cha' cube tsa ti' na ji'i y cui' Ni lo'o ña'a na cha' tlyu bi'. Lo'o li' cua nda Ni Xtyi'i y cui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'i ñati chalyuu, tsa ña'a nu ntsu'u tyiquee y cui' Ni nda Ni ji'i ngu'; bi' cha' nchca ji'na cua'ni na tyuú lo cña cuentya ji'i y cui' Ndyosi, nu ná nchca ji'i ñati cua'ni y cui' ca ngu'.

*Tya'a na laca Jesús xqui'ya
cha' ngua Ni ñati*

⁵ Cha' ji'i chalyuu cucui bi' nchcui' na juani, pana si'i nu ngu' xcä ji'i y cui' Ndyosi laca nu cua ngujui chacuayá' ji'i cha' caca ngu' loo ji'i chalyuu cucui; sca ti y cui' Ndyosi culo cña li'. ⁶ Ntsu'u sca cha' nu nscua lo quityi cusu'; ndi'ya nchcui' cha' bi': Ndyosi Xu'na ya, ná sca na tsiya' ti laca ñati chalyuu, ná nga'a cha' cube ti' nu'u ji'i ngu'; ná nga'a cha' cua'ni tya'na ti' nu'u ji'i ngu', cha' laca ngu' ñati ti, nacui jyo'o cusu'. ⁷ Masi sube tsa ñati laca ngu' cuentya jinu'u, pana cua nda nu'u sca ñati nu lijyä chalyuu; jua'a cua laca ti tyempo nda nu'u chacuayá' cha' caca xcä jinu'u loo ji'i yu bi'. Ca tiya' la, li' ta nu'u sca su tso'o tsa su tyucua yu lo'o nu'u, ñi'yä laca su ntucua tlyu sca xu'na ñati, sca se'i su caca chi loo. ⁸ Lo'o jua'a cua nda nu'u chacuayá' cha' caca yu loo ji'i lcaa na. Jua'a nacui quityi bi'. Cuentya ji'i lcaa ca na tsiya' ti nchcui' quityi bi', nu lo'o nacui quityi cha' cua nda Ni chacuayá' cha' caca yu loo ji'i lcaa na, masi juani ti bilya ña'a na cha' laca yu loo ji'i lcaa na bi'. ⁹ Pana cua jlo ti' na ñi'ya ngua ji'i Jesús nu ngua li', cha' xti ti tyempo ngua lcaa xcä ji'i y cui' Ndyosi loo la ji'i y cui' Jesús. Ngujuui yu

lo crusí cuentya ji'í lcaa ñati chalyuu, xqui'ya cha' xcui' tso'o tsa ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o na. Lo'o jua'a ndube tsa ti' na ñi'yä ndyaca ji'í juani, cha' tso'o tsa ndyu'ni chi' ngu' loo yu; ndyu'ni tlyu ngu' ji'í yu xqui'ya cha' cua ngujuii yu, xqui'ya cha' ti'í tsa ngua ti' yu cuentya ji'na.

¹⁰ Clyo ngüiñá ycui' Ndyosi lcaa ca na nu ntsu'u chalyuu, jua'a tyaa ña'asii Ni lcaa na; lo'o jua'a nti' Ni cha' tyalaa ca ta'a na nu laca na sñi' Ni ca su tso'o tsa ca su ntucua ycui' Ni. Bi' cha' clyo ndulo tsa cha' ji'í Ni cha' tye lcaa cña nu ngua'ni Jesucristo; lo'o nu juani cua ngulaá na ji'í nu cuxi xqui'ya Jesús, masi ti'í tsa ngua ti' yu lo'o ngua'ni yu cña bi'. ¹¹ Na cua ngua'ni lubii Jesús ji'í cresiya ji'í ñati chalyuu, bi' cha' juani laca ycui' Ndyosi Sti na; lcaa na nu cua ngua lubii cresiya ji'na xqui'ya Jesús ni, ntsu'u sca ti Sti na lo'o ycui' Jesús, cha' laca ycui' Ndyosi Sti na juani. Lo'o jua'a ná ndube ti' Jesús, nchcui' yu cha' tya'a ycui' yu laca na. ¹² Cua nscua tsaca cha' nu cua nacui yu ndi'ya: Ndyosi Sti na', tso'o ti chcui'

na' cha' jinu'u su ndi'í
na' lo'o ngu' tya'a na';
cula tu'ba na' jii lo'o cua'ni
tlyu na' jinu'u ca su
ndyu'u ti'í lcaa ñati.

¹³ Lo'o jua'a chaca cha' nacui yu ndi'ya:

Lo'o na' xñi na' cha' ji'í ycui'
Ndyosi Sti na', nacui.
Lo'o li' nchcui' yu chaca
quiya' ndi'ya:

Nde ti ndi'í ya, cha' stu'ba ti
ndi'í na' lo'o sñi' na' nu
cua nda ycui' Ndyosi
'na.

Jua'a nchcui' cha' nu cua
nscua lo quityi cusu' bi'.

¹⁴ Nu na, ñati chalyuu na ni, sca ti cuaña' na, sca ti tañi na lo'o ngu' cusu' ji'na, jua'a lo'o ngu' tya'a na. Ca ta'a na nu cua ngusñi na cha' ji'í Jesús laca na ñati chalyuu; bi' cha' lo'o nu Jesús bi' ngua yu ñati, cha' li' ngua ji'í yu ngujuii yu cuentya ji'na. Sca ti jua'a ngujui ñi'yä tyijiloo yu ji'í nu xña'a nu nclyo cña nde ca bilyaa, su nti' nu xña'a bi' cha' tsaa cresiya ji'í lcaa ñati. ¹⁵ Lo'o jua'a ngua'ni lyaá yu ji'í ñati nu ntsii tsa cha' cajaa ngu'; lcaa tsä lo'o ñaa ngu' bi' chalyuu, cuxi ti ndi'í ngu' bi', ti'í tsa cña nti' ngu', xqui'ya cha' xcui' na ntsii tsa ngu' si cajaa ngu'. Ngua'ni tye Jesús cha' ntsii ngu' jua'a, ndu'ni yu cha' tso'o ti tyi'í ngu' bi' juani.

¹⁶ Ná yaa Jesús chalyuu cha' xtyucua yu ji'í ngu' xcä ji'í Ni nde cua; cuentya ji'na ñati chalyuu na yaa Jesús, cha' xtyucua yu ji'na ngua ti' yu, cha' ca ta'a na laca na tya'a ñati ji'í jyo'o Abraham, masi cua lijya na chalyuu tiya' la xi. ¹⁷ Bi' cha' lacua, stu'ba ti ntsu'u cha' ji'í Jesús lo'o ñati ji'í ycui' nde chalyuu. Ngujuii yu lo crusí cuentya ji'na, lo'o juani ntucua yu ca slo ycui' Ndyosi cha' chcui' yu lo'o Ni, cha' cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'na. Juani laca Jesús ñi'yä laca sca sti jo'ó nu laca loo

la nu ndyi'u tsa ti' ji'na, nu jua'a tso'o tsa ndu'n'i ty'a'na ti' ji'na. ¹⁸ Juani taca cua'ni lyaá Jesús ji'i ñatí lo'o ndyo-jolaqui nu cuxi ji'i; nchca ji'i yu cua'ni jua'a, xqui'ya cha' lo'o ji'i ycui' yu ngua ti' nu cuxi cua'ni ngana ji'i, cha' lo'o ycui' yu ngua tii yu ji'i cha' ti'i lo'o yaa yu nde chalyuu.

3

Ná stu'ba Moisés lo'o Jesús

¹ Cu'maq ty'a' ngusñi na cha' ji'i Cristo, cu'maq nu cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i ma, culacua tso'o ti' ma tilaca laca Jesucristo. Cua nda ycui' Ndyosi Sti yu ji'i yu cha' yaa yu nde chalyuu, lo'o nu juani laca yu ñi'yä laca sti jo'ó nu laca loo la cuentya ji'na, cha' ngusñi na cha' ji'i ycui'.

² Ndaquiya' Jesús lcaa cña nu ngulo ycui' Ndyosi Sti yu ji'i yu, ndyi'u ti' yu ji'i ycui' Ni nu nguane ji'i yu cha' caqä yu nde chalyuu tya clyo. La cui' jua'a ndaquiya' jyo'o Moisés ji'i cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'i nu ngua sa'ni bi!. ³ Pana juanilye la ndu'n'i tlyu na ji'i Jesús, cha' ná stu'ba jyo'o Moisés lo'o yu bi!. Ñi'yä laca lo'o ndye ndya' sca ni'i ni, tso'o tsa nchcui' ngu' cha' ji'i cuityi nu ngüiñá ji'i ni'i bi!, masi ná nchcui' lye ngu' cha' ji'i ycui' ni'i; la cui' jua'a laca lo'o Jesús ni, lye la ndyi'u ti' ngu' ji'i ycui' Jesús, masi nga'aa lye ndyi'u ti' ngu' ji'i nu Moisés bi!. ⁴ Cua ña'a ca ni'i nu ndiñá ñatí ni, cua ntsu'u xu'na ni'i bi'; pana

ycui' Ndyosi ngüiñá lcaa ca na, lo'o lcaa ca chalyuu, lo'o lcaa ñatí nu ndi'i chalyuu. ⁵ Tso'o tsa cña nu ngua'n'i nu Moisés bi' lo'o ngua yu cña sa'ni, cha' cuentya ji'i ñatí ji'i ycui' Ndyosi nde chalyuu ngua yu cña; nchcui' tsa jyo'o bi' lcaa cha' nu ngua ti' ycui' Ndyosi cha' chcui' Ni lo'o ngu' bi'. ⁶ Pana nu Cristo bi' ni, tso'o la cña ndu'n'i yu, xqui'ya cha' laca yu Sñi' ycui' Ndyosi, lo'o jua'a laca yu loo ji'i lcaa ñatí nu ntsu'u cuentya ji'i Ni. La cui' ñatí ji'i ycui' Ni laca na, si ña'a ti ná ntsii na ña'a cuayá' tye chalyuu ji'na, si ña'a ti tya tso'o ntsu'u tyiquee na laja lo'o ndu ti' na ji'i Cristo cha' cua'ni lyaá lyiji yu ji'na.

Caja ñi'yä nu tso'o ti tyi'i tyiquee na, si taquiya' na ji'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi

⁷ Lo quityi cua nscua sca cha' nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o ñatí sa'ni. Ndi'ya nchcui' Ni lo'o ngu' tya li': Juani ti cua'a jyaca ma ji'i cha' nu nda na' lo'o ma:

⁸ Nga'aa tyu'u cha' cuxi tyiquee ma ña'a ma 'na chaca quiya', ni nga'aa cua'ni ma ñi'yä nu ngua'ni jyo'o cusu' ji'i ma tsaca quiya' nu ngua sa'ni la.

Nu ngua li' lye tsa ngusuu tya'a ngu' lo'o na' ca ne' quixi' su nguta'a yu'u ti ngu', nacui Ni.

Nu ngua li' ngua ti' ngu' cua'ni cuayá' ngu' 'na,

si cua'ni tyala na' ji'i
ngu'!

⁹ Ngua ti' jyo'o cusu' ji'i ma
cha' cua'ni cuxi ngu'
lo'o na' nu ngua li';

cua nxtyí lo'o ti ngu' 'na
tyucui tu'ba yija, masi
na'q ngu'lcaa cha'tlyu
nu cua ngua'ni na'
cuentya ji'i ngu' lcaa
yija bi', nacui Ni.

¹⁰ Bi' cha' ngua ñasi' tsa na' ji'i
ngu' bi' li'.

Ni na' li': "Xcui' cuxi ti
nclayacua ti' ngu' bi',
ná ntaja'aq ngu' tsiya'
ti cha' tyanu cha' jna'
ne' cresiya ji'i ngu'";

ná ntaja'aq ngu' cua'ni ngu'
ñi'yä nu ni na' ji'i
ngu' cha' cua'ni ngu'",
nacui na' li'.

¹¹ Ngua ñasi' tsa na' ji'i ngu' bi'
li', ña'aq cuayá' lye tsa
nchcui' na' lo'o ngu' bi'
li':

"Nga'aa tyalaa ma ca slo na'
cha' tyi'i tso'o ti ma lo'o
na".

Jua'a ntsu'u cha' nu nda y cui'
Ndyosi lo'o ngu' tya li'.

¹² Cu'ma tya'a ngusñi na
cha' ji'i Jesús, ña'asii ma ji'i
y cui' ca ma, cha' ni tsaca ma
ná tya'achu' ma ji'i cha' ji'i
y cui' Ndyosi nu lu'ú ca, cha'
ná caca cuxi cresiya ji'i ma,
ñi'yä si nga'aa taquiya' ma
cha' ji'i Ni. ¹³ Ná tso'o si
cñilo'o nu cuxi ji'i ma, lo'o
li' xana caca cuxi cresiya ji'i
ma. Bi' cha' lcaa tsä nga'a
cha' xtyucua ma ji'i tya'a ma,
cha' tyanu tachaa la cha' ji'i

Jesús ne' cresiya ji'i ngu' tya'a
ma, cha' ná cñilo'o nu cuxi ji'i

ma tyucui lo'o tya ndi'i ti ma
chalyuu. ¹⁴ Lcaa na lo'o tya'a
na, tya ntsu'u cha' ji'na lo'o
Cristo si ña'aq ti xñi na cha' ji'i
Ni ña'aq cuayá' nu tye chalyuu
ji'na, la cui' ñi'yä lo'o jlya ti'
na ji'i yu nu ngua tya clyo.

¹⁵ Ndi'yä nchcui' y cui'
Ndyosi cha' nu nscua lo
quityi bi':

Juaní ti cua'aq jyaca ma ji'i
cha' nu ta na' lo'o ma:
Nga'aa tyu'u cha' cuxi ty

iquee ma ña'aq ma 'na
chaca quiya',

nga'aa cua'ni ma ñi'yä
ngua'ni jyo'o cusu' ji'i
ma tsaca quiya' tya
sa'ni la;

nu ngua li' lye tsa ngusüü
tya'a ngu' lo'o na'.

¹⁶ Lcaa ñatí nu cua ndyalo'o
Moisés ji'i nu lo'o ngutu'u
ngu' ca loyuu Egipto ni, bi'
ñatíngua nu cua ndyuna cha'
nu nchcui' y cui' Ndyosi lo'o
ngu' nu ngua li', pana lye
tsa ngusüü tya'a ngu' lo'o Ni
li'; ¹⁷ bi' cha' ngua ñasi' tsa
y cui' Ndyosi ji'i ñatí bi' tyu
cui tyempo lo'o ngutu'u scua

tu'ba yija, bi' cha' ndyanu ty
ijyä jyo'o bi' jua'a ti to' tyu
cui ca ne' quixi' ca su nguta'a
yu'u ti ngu'. ¹⁸ Cua lye tsa
nchcui' Ni cha' ji'i ngu' nu
ngusüü tya'a lo'o Ni: "Nga'aa
tyalaa ngu' bi' ca slo na', cha'
tyi'i tso'o ti ngu' ca nde",
nacui Ni li'. ¹⁹ Nchca cuayá' ti'
na lacua, cha' nga'aa ndyalaa
ngu' bi' ca su nacui Ni ji'i ngu'
cha' tsaa ngu', xqui'ya cha'
nga'aa ndaquiya' ngu' cha' ji'i
y cui' Ndyosi.

4

¹ Cha' nu laca juani, cua nguxtyanu Ni sca cha' lo'o na, cha' taca tyalaa na ca slo Ni, cha' tyi'j̄i tso'o ti na ca bi'. Tso'o si cube ti' na ji'j̄i lcaa ngu' tya'a na, cha' ná tyu'utsu' nitsaca ngu' ji'j̄i tyucuij liñi nu tsaa ca su tyi'j̄i na lo'o y cui' Ndyosi. ² Ñi'yä lo'o ndyuna jyo'o cusu' bi' cha' tso'o nu nchcui' y cui' Ndyosi lo'o ngu' cha' clyaaá ngu', la cui' jua'q̄a cua ndyuna na cha' tso'o nu nchcui' Jesús. Pana nu jyo'o bi' ni, ná ngua tso'o cresiya ji'j̄i ngu', masi cua ndyuna ngu' cha' bi', xqui'ya cha' ná jlya ti' ngu' cha' bi', ná ngusñi tso'o ngu' cha' bi'. ³ Nu lo'o ngusñi na cha' ji'j̄i Ni, li' taca tyalaa na slo y cui' Ndyosi cha' tyi'j̄i tso'o ti na ca bi'. Pana ñi'yä nu nscua lo quityi re, jua'q̄a ngua cha' ji'j̄i jyo'o bi', cha' nchcui' y cui' Ndyosi ndi'yä:

Ngua ñasi' na' li', nacui Ni.
Lye nchcui' na' ji'j̄i ngu'
bi',

cha' ná tyalaa ngu' bi' ca slo
na', cha' ná tyi'j̄i tso'o ti
ngu' ca nde.

Nacui' y cui' Ndyosi jua'q̄a,
masi cua ndye lcaa cña
ji'j̄i y cui' Ni tya lo'o ndya'
chalyuu. ⁴ Cua nscua sca cha'
lo quityi cusu' nu nchcui' cha'
ji'j̄i tsä nchca cati, tsä ndi'j̄i cña'
ti na. Ndi'yä nacui quityi:

Nguti'j̄i cña' y cui' Ni tsä nu
nchca cati li', cha' ná
ngua'ni Ni cña tsä bi'li'.

⁵ Pana ndi'yä nchcui' lo quityi
nu nscua jyo'o bi':

Nga'aa tyalaa ngu' bi' ca slo
na' cha' tyi'j̄i tso'o ti
ngu' ca nde.

⁶ Bi' ñati laca nu clyo ndyuna
cha' tso'o nu cua nchcui' Ni
lo'o ngu', cha' clyaaá ngu'
ji'j̄i nu cuxi, lo'o li' ná ngua
tyalaa ngu' bi' ca slo y cui'
Ndyosi, ná ngua tyi'j̄i tso'o
ti ngu' ca su nacui Ni cha'
tyi'j̄i ngu', xqui'ya cha' ná
ntaja'q̄a ngu' bi' taquiya' ngu'
cha' bi'. Pana tya lyiji xi
cha' tyu'u ti'j̄i lcaa ñati nu
nscua cha' tyi'j̄i tso'o ti ca slo
y cui' Ndyosi; ⁷ tya nda la Ni
xi tyempo ji'na, cha' juani
ti tya taca cuna na cha' bi'.
Cua ngua tyu'u yija tya lo'o
ngujuij jyo'o Moisés bi', nu
lo'o nchcui' y cui' Ndyosi lo'o
David. Ndi'yä nacui Ni:

Juani ti cua'q̄a jyacä mä ji'j̄i
cha' nu nda na' lo'o
mä,

ná tyu'u cha' cuxi tyiquee mä
ñä'q̄a mä jna'.

⁸ Nu ngua cua sa'ni bi', ná
ngua ji'j̄i jyo'o Josué tyalo'o
yu ji'j̄i ñati bi' sca ti quiya'
ca su ndi'j̄i y cui' Ndyosi; bi'
cha' tiya' la tya nda la Ni
xi tyempo cha' cuna na cha'
bi'. ⁹ Lo'o juani ni, si ña'q̄a ti
tya xñi tso'o na cha' ji'j̄i y cui'
Ndyosi, tya taca tyi'j̄i tso'o ti
na lo'o Ni li', ñi'yä lo'o ngua'q̄a
cña' y cui' Ni tsä nchca cati
bi'. ¹⁰ Masi tye cña ji'na nde
chalyuu, tsaa na ca slo y cui'
Ndyosi, li' taca tyi'j̄i tso'o ti na
lo'o Ni ca bi', ñi'yä nu nguti'j̄i
y cui' Ndyosi lo'o ngua'ni tye
Ni cña ji'j̄i Ni lo'o ngua tsä
nchca cati bi'.

¹¹ Lcaa tsä cua'ni cña ti' na lacua, cha'

ñā'q̄ ti tyu'u cha' ji'na lo'o
ycui' Ni, cha' taca tyi'l̄i tso'o
ti na. Ná cua'ni na ñi'yā nu
ngua'ni jyo'o cusu' bi', nu ná
ndaquia' tsiya' ti ji'l̄i ycui'
Ndyosi, cha' li' ná ngua tyalaa
ngu' bi' ca su nacui' Ni cha'
tsaa ngu'.

¹² Lcaa cha' nu nchcui'
ycui' Ndyosi lo'o ñat̄i ni, ñi'yā
nti' sca na lu'ú, jua'q̄ laca
cha' bi'. Lcaa tyempo ndu'ni
bi' cña ne' cresiya ji'l̄i ñat̄i
nu cuna cha' bi'. Laca cha'
bi' ñi'yā si laca sca xlyu nu
cha tsa tu'ba tyucuaa chū';
ndu'ni bi' cha' saala cuaña'
na ña'q̄ cuayá' nu tyalaa ca su
ntsu'u tyijyā na, ña'q̄ cuayá'
tyaca' ycuua nu ntsu'u ne'
tyijyā na. La cui' jua'q̄ laca
lo'o cuna na cha' ji'l̄i ycui'
Ndyosi bi', na nchcui' ca'a
ti cha' bi' ji'l̄i tyucui ña'q̄ na,
jua'q̄ lo'o cresiya ji'na. Lo'o
nduna na sca cha' nu nchcui'
ycui' Ndyosi lo'o ñat̄i, liñi tsa
quijeloo cha' ji'l̄i Ni, lcaa cha'
nu ntsu'u tyiquee na cha' caja
ji'na, lcaa cha' nu nclyacua
ti' scaa na. ¹³ Ná taca tyu'u
cuaana ti cha' tyiquee na, ni
tsaca cha' nu ntsu'u ji'na, cha'
ná ca cuayá' ti' ycui' Ndyosi
ji'l̄i cha' bi'. Ná taca. Ña'q̄ Ni ji'l̄i
lcaa ñat̄i nu cua ngüiná Ni, nu
cua ngusta Ni chalyuu; nchca
tii Ni lcaa cha' nu ntsu'u ji'na.
Ná taca cua'ni na ni sca cña
ca slo ycui' Ndyosi cha' tyu'u
cuatsi' ti sca cha', cha' nga'q̄
cha' xacui' na cha' ji'l̄i ycui'
Ni cuentya ji'l̄i lcaa cña nu
ngua'ni scaa na nde chalyuu,
nu lo'o tye chalyuu ji'na.

Sti jo'ó cuentya ji'na ca slo

y cui' Ndyosi laca Jesús

¹⁴ Lo'o cua ngusñi na cha'
ji'l̄i Jesús, li' nga'q̄ cha' cua'ni
na cha' tso'o ti tyanu cha' bi'
ne' cresiya ji'na. Cua laca
ntsu'u sca sti jo'ó nu laca loo
la nu ndu cuentya ji'na; Jesús
laca bi', nu sca ti Sñi' ycui'
Ndyosi laca yu. Cua ndyaa
Jesús ca su ndi'l̄i ycui' Ndyosi

Sti yu; juani ndu Jesús slo
Ni, nchcui' cha' ji'na lo'o Ni.
¹⁵ Laca Jesús sti jo'ó nu laca
loo la cuentya ji'na, lo'o jua'q̄
tya'na tsa ti' Jesús ña'q̄ yu
ji'na. Cua jlo ti' yu cha' ntsu'u
tsa quiya' lo'o cua cua'ni ti nu
cuxi ngana ji'na, cha' nu lo'o
tya ndi'l̄i Jesús lo yuu chalyuu,
la cui' jua'q̄ lye tsa ngua'ni
cuayá' nu xña'q̄ ji'l̄i yu, si
cua'ni yu cha' cuxi. Pana nu
Jesús bi' ni, ni sca cha' cuxi
ná ngua'ni yu, bi' cha' taca
caca yu sti jo'ó nu laca loo la
cuentya ji'na, cha' jlo ti' Jesús
ñi'yā nñilo'otsa nu xña'q̄ ji'na.

¹⁶ Ná cutsii' na tsiya' ti lacua,
tyucui tyiquee na jña na sca
cha' ji'l̄i ycui' Ndyosi ca su
tlyu ca su laca Ni loo; chcui'
na lo'o ycui' Ndyosi nu xcui'
tso'o tsa ndu'ni lo'o ñat̄i, cha'
cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'na,
cha' xtyucua Ni ji'na, masi la
cui' ca hora nu lyiji tsa cha'
ji'na.

5

¹ Xa' la xu'na sti jo'ó nu ndi'l̄i
nde chalyuu ni, nsubi ngu' ji'l̄i
tya' a ngu' tilaca caca xu'na sti
jo'ó, cha' caca yu bi' cña ji'l̄i
ycui' Ndyosi cuentya ji'l̄i ñat̄i.
Nsta sti jo'ó bi' mst̄a nu lijyā
lo'o xa' ñat̄i ji'l̄i lo mesa ji'l̄i

y cui' Ndyosi, jua'q̄ ndijña tsa
yu cha' clyu ti' ji'i Ni xqui'ya
qui'ya nu ntsu'u ji'i ñat̄ bi'
li'. ² Ñat̄ chalyuu ti laca sti
jo'ó bi'; lo'o y cui' yu ntsu'u
cha' cuxi nu ndyu'ni yu, bi'
cha' tso'o ti nchcui' yu lo'o
ñat̄ nu ná nduna tsiya' ti, nu
ndyu'ni tsa cha' cuxi. ³ La
cui' tyempo lo'o ndyu'ni yu
bi' cña cuentya ji'i xa' ñat̄, la
cui' jua'q̄ cuentya ji'i y cui' ca
yu nga'q̄ cha' jña yu cha' clyu
ti' ji'i y cui' Ndyosi, xqui'ya
qui'ya nu ntsu'u ji'i y cui' yu.

⁴ Ni sca ñat̄ ná ntsu'u
chacuayá' cha' caca yu xu'na
sti jo'ó hora nu nti' ti yu
cha' caca yu cña bi'; y cui' Ndyosi
laca nu nsubi tilaca
nu tso'o cha' caca xu'na sti
jo'ó cuentya ji'i Ni, ñi'ya
ngusubi Ni ji'i jyo'o Aarón
cha' ngua yu xu'na sti jo'ó.
⁵ Lo'o Cristo ni, laca Ni sti jo'ó
nu laca loo la cuentya ji'na;
si'i cha' ji'i y cui' ti Ni ndu'ni
Ni jua'q̄, cha' ná ngüijña Ni
cha' ji'i y cui' Ndyosi Sti Ni
cha' caca tlyu la Ni. Y cui' Ndyosi
laca nu cua nchcui'
lo'o Sñi' Ni tya clyo:

Sñi' na' laca nu'q; y cui' na'
cua nda na' chalyuu
jinu'q, cha' laca nu'q
Sñi' na'.

Jua'q̄ cha' nda Ni lo'o Cristo.
⁶ Lo'o li' cua nchcui' y cui' Ni
chaca cha' ndi'yq;

Lcaa ca tyempo caca nu'q sti
jo'ó;

la cui' ñi'ya nu ngua'ni jyo'o
Melquisedec nu ngua
cua sa'ni la, jua'q̄
cua'ni nu'q cuentya ji'i
ñat̄ juani.

⁷ Nu lo'o tya ndi'i Jesús lo
yuu chalyuu, tyuq̄ tsa quiya'
ngusi'ya tsa yu lo'o nchcui'
yu lo'o y cui' Ndyosi Sti yu;
lye tsa ngua ti' cresiya ji'i
yu lo'o ngüijña yu cha' ji'i
Ni, cha' nchca tsa ji'i y cui' Ndyosi.
Ngua ji'i Ni cua'a
ji'i ñat̄ cha' ná cujuui ngu' ji'i
Jesús nquicha'; pana ndyuna
Ni cha' nu nchcui' Jesús lo'o
Ni, cha' ntaja'q̄ yu cua'ni yu
lcaa cña nu nti' y cui' Ndyosi
Sti yu. ⁸ Bi' cha' ndaquiya'
Jesús lcaa cña nu nti' y cui'
Ni cha' cua'ni yu. Nchcube'
tsa yu lo'o nguti'i yu nde
chalyuu; masi nu sca ti Sñi'
y cui' Ndyosi laca yu, pana
tya ngua tsa'q̄ la yu cua ña'a
ca cña nu cua'ni yu cuentya
ji'i Ni. ⁹ Tiya' la li', lo'o
cua ngua lcaa cha' ji'i Jesús
cha' cua ngua'ni yu cña nu
cua nda y cui' Ndyosi ji'i yu
cha' cua'ni yu, tya li' ntucua
quiya' cha' cua'ni lyaá Jesús
ji'i cua ña'a ca ñat̄ chalyuu
nu tyaja'q̄ cua'q̄ jyaca ji'i cha'
nu cua nchcui' yu lo'o; ná tye
tsiya' ti cha' cua'ni lyaá Ni
ji'na ji'i cha' cuxi nu ntsu'u
ji'na. ¹⁰ Bi' cha' cua nacuq̄
Ni cha' laca Jesús sti jo'ó nu
laca loo la; la cui' ñi'ya nu
ngua'ni jyo'o Melquisedec nu
ngua cua sa'ni la, jua'q̄ cua'ni
Jesús cuentya ji'na juani.

*Caca cuxi cha' ji'na si
tya'achu' na ji'i Jesús*

¹¹ Cua quiña'q̄ tsa cha' nti'
ya chcui' ya lo'o mä cha'
ji'i Cristo, cha' quiña'q̄ tsa
cha' tya lyiji ca cuayá' ti' mä.
Pana ná nchca culu'u tso'o ya

lcaa cha' bi' ji'i ma; tlyu tsa cña caca, xqui'ya cha' y cui' cu'ma ná ndyu'ni yala ma cha' ca cuayá' ti' ma cha' bi'. ¹² Tya sa'ni tsa ngua lo'o ndyuna ma cha' ji'i Cristo tya clyo; cua nteje tacui tyuu tsa tyempo, ña'a cuayá' taca caca ma mstru cuentya ji'i Cristo nquicha', pana ña'a ti ndi'i ma juani. Tya nti' cha' culu'u la ngu' ji'i ma tya chaca quiya' ñi'yä ntucua quiya' cha' ji'i y cui' Ndyosi, la cui' cha' nu ngua ti' Ni cha' cacha' Ni ji'i ñatí chalyuu. Ñi'yä ndu'ni sca cubi' nu tya ntyi', cha' bilya cacu bi' tyaja, jua'a ndyu'ni ma, cha' ná nchca ca cuayá' ti' ma cha' ji'i y cui' Ndyosi bi'. ¹³ Tya cuañi' tsa ngu' nu tya ntyi'; la cui' jua'a laca cu'ma, cha' ná jlo ti' ma tsiya' ti ñi'yä nga'a cha' cua'ni ma lo'o ngua tso'o cresiya ji'i ma cuentya ji'i Jesús, masi ntsu'u cha' tso'o nu nga'a cha' cua'ni ma juani. ¹⁴ Ñatí nu cua nguluu xi laca nu ndacu tyaja; lo'o cu'ma caca jua'a, si qui'i ma cha' culacua tso'o ti' ma ñi'yä laca sca cha', si cha' tso'o laca, si cha' cuxi laca.

6

¹ Cua'ni yala na lacua, cha' cuna tso'o na lcaa cha' nu ntsu'u ji'i Cristo; cua'ni na cha' caca na ñatí nu nclyacua tso'o ti' ti', cha' ná tso'o si xcui' na nchcui' na ji'i cha' nu ngua tsa'a na tya clyo ti. Juani cua jlo tso'o ti' na macala ntucua quiya' cha' ji'i Cristo: cua nchcui' na

ñi'yä caca tyu'utsu' na ji'i cha' cuxi nu ngua'ni na tya sa'ni la, ñi'yä caca xñi na cha' ji'i Cristo; ² jua'a cua nchcui' na ñi'yä caca tyucu- atya na chacuayá' ji'i Cristo, ñi'yä caca sta ya' ngu' hique na chacuayá' ji'i Cristo; cua nchcui' na cha' tya tyl'ú na chaca quiya' nde loo la, masi cua ngujuui na, cha' li' ntsu'u cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa na lo'o tya'a na. ³ Lo'o nu juani ni, nga'a cha' cua'ni yala ti na cha' taquiya' na lcaa cha' ji'i Jesús nu tya lyiji xñi tso'o na; jua'a cua'ni na lacua, si tya ta la y cui' Ndyosi xi chalyuu ji'na.

⁴ Ná caja ñi'yä cua'ni na lo'o ñatí nu nguxtyanu tsiya' ti ji'i cha' bi'. Cua jlo ti' ngu' ñi'yä laca lo'o cua ndyaala hique ngu' cha' ngulacua tso'o ti' ngu', jua'a cua jlo ti' ngu' cha' tso'o tsa cua ña'a ca cha' nu nda y cui' Ndyosi yaa slo ngu'. Lo'o ngu' bi', cua ngua'ni Xtyi'i y cui' Ndyosi cña ne' cresiya ji'i ngu' xqui'ya Jesús nquicha'. ⁵ Cua jlo ti' ngu' bi', cha' cua na'a ngu' cha' tso'o tsa lcaa cha' nu nacui Ni ji'na cha' cua'ni Ni lo'o na; cua na'a ngu' bi', cha' tlyu tsa cha' nu ndyaca lo'o cua nguxana tyalaa chalyuu cucui ji'i y cui' Ndyosi ca su ndi'i ngu'. ⁶ Lo'o li' cua ndya'ächu' ngu' bi' ji'i Jesús. Nga'aa caca cua'ni na cha' chaca quiya' xñi tso'o ngu' bi' cha' ji'i Jesús; xcui' na nda ngu' bi' cha' ti'í ji'i Jesús nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi, cha' ndyu'ni ngu' ñi'yä laca si ntyiji'i ca'a ngu' ji'i Jesús

lo crusi chaca quiya', cha' xa' xtyí lo'o ti ñatí chalyuu ji'i yu. ⁷ Ñi'yä nti' sca yuu tso'o su ndyu'ni ngu' cña ni, lu'ba ti nda'ya tyo ndyalú lo yuu bi'; ndyi'yu yuu hitya tyo bi' li', cha' jua'ä nxtyucua y cui' Ndyosi ji'i yuu cha' tyucua na cuiñii nu cua ndyataa lo yuu, cha' cua'nijo'o ji'i ngu' nu ndyu'ni cña bi'. ⁸ Pana ná tso'o yuu tsiya' ti si tyucua xcui' quixi', xcui' yaca quiche'; xtyanu ngu' ji'i yuu nu ndu'ni jua'ä, cha' ñi'yä laca si cua ngusta y cui' Ndyosi yabe' ji'i yuu bi', jua'ä ndyu'u cha'. Nga'ä cha' cua'ä ngu' quii' lo yuu bi', cha' tye tyaquí lcaa na cuxi nu ntsu'u ca ndacua. Ñi'yä nu caca ji'i yuu nu ná tso'o tsiya' ti bi', jua'ä caca cuxi ji'na si xtyanu na cha' ji'i Jesús.

N'a'ä ti tya xñi tso'o na cha' ji'i y cui' Ndyosi, cha' ná xtyanu chca Ni ji'na

⁹ Cu'mä tya'a tso'o na, nu ntsu'u tsa tyiquee ya ña'ä ya ji'i mä, nga'aa ntsu'u cha' culacua ti' ya cha' ji'i mä jua'ä, masi nchcui' ya ñi'yä nu cua nchcui' ca ti ya. Cua jlo ti' ya cha' tso'o ti ndyaca ji'i mä juani, tya lo'o ngua'ni lyaá Jesús ji'i mä ji'i nu cuxi. ¹⁰ Lo'o jua'ä liñi tsa ndu'ni y cui' Ndyosi lo'o na. Ná cjlyaa ti' Ni lcaa cha' tso'o nu cua ndyu'ni mä, nu lo'o nxtyucua mä ji'i ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, cha' cua quiñä xi cña ndyu'ni mä cuentya ji'i ngu' bi'. Xqui'ya cha' ndyu'ni mä jua'ä, bi' cha'

jlo ti' xa' ñatí cha' ntsu'u tsa tyiquee mä ji'i Jesús, cha' ña'ä ti tya ndyu'ni mä cha' tso'o lo'o ngu' juani. ¹¹ Tso'o si ña'ä ti tya cua'ni mä tyucui tyempo nde loo la nti' ya, cha' ndu' ti' mä ji'i y cui' Ndyosi ña'ä cuayá' tyu'u tucua lcaa cha' nu cua nchcui' Ni lo'o mä. ¹² Ná nti' ya cha' caca taja mä; na cua nti' ya cha' cua'ni mä ñi'yä nu ngua'ni xa' la tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús tya clyo la, nu cua ndalo tsa tyiquee cha' ndu' ti' ngu' ji'i y cui' Ndyosi. Bi' cha' cua ngujui lcaa cha' ji'i ngu', ñi'yä nu nacui Ni cha' tyacua ji'i ngu'.

¹³ Nu ngua sa'ni la lo'o ngüiñi cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o jyo'o Abraham, li' ngulotü Ni xtañi y cui' Ni lo'o nacui Ni ndi'yä ji'i nu cusu' bi': "Chacuayá' ji'i y cui' ca ti na' cua'ni na' cña bi' cuentya jinu'u", nacui Ni. Nga'aa ntsu'u la xa' ñatí nu tlyu la cha' ji'i que y cui' Ndyosi, bi' cha' ngulotü Ni xtañi y cui' Ni, cha' quiñi cha' ji'i Ni lo'o Abraham bi'. ¹⁴ Xa' nchcui' Ni lo'o jyo'o bi' li': "Chañi cha' nu chcui' na' lo'o nu'u, cha' tso'o tsa cua'ni na' lo'o nu'u, cha' quiñä'ä tsa ñatí jinu'u tyatü nde lo yuu tyempo ca nde loo la". Jua'ä nacui Ni nu ngua li'. ¹⁵ Ndalo tsa tyiquee Abraham bi' li', cha' ndu' ti' yu ji'i cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o yu; bi' cha' ngutu'u tucua lcaa cha' ji'i yu, ñi'yä nu cua nacui Ni ji'i yu cha' caca ji'i. ¹⁶ Ndi'yä ndu'ni ñatí chalyuu: Si nti' ngu' cha' tyanu tachaa

sca cha' nu cua quiñi ti ji'i ngu' lo'o tya'a ngu', li' nclyotu ngu' tañi sca jo'ó, masi xtañi sca ñatj tlyu laja lo'o nda ngu' cha'; ná caja ñi'yä xuü tya'a ngu' cuentya ji'i cha' bi' li'.
 17 La cui' jua'a ngua'ni ycui' Ndyosi. Ngua ti' Ni cacha' liñi Ni ji'i ngu' ñi'yä nu caca cha' bi' ji'i ngu' bi' ca nde loo la, cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' nga'aa tya'ächu' Ni tsiya' ti ji'i sca cha' nu cua nacui Ni tsaca quiya'; bi' cha' xtañi ycui' Ni ngulotu Ni clyo, cha' jua'a ngüini cha' ji'i Ni lo'o jyo'o bi'.

18 Xqui'ya lcaa cha' bi' cua jlo ti' na cha' ná nga'ä cha' cha'ä tsiya' ti sca cha' nu cua nacui ycui' Ndyosi cha' caca, cha' ná ntí! Ni cñilo'o Ni ji'na tsiya' ti. Tso'o ti ndi'i tyiquee na juani, cha' ni sca cha' cuxi ná taca xcutsii ji'na, xqui'ya cha' jlya ti' na cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o na; cua ngua'ni Ni cha' ndyaca tlyu la tyiquee na, cha' xñi tso'o na lcaa cha' nu cua nchcui' Ni lo'o na ña'ä cuayá' nu tyu'u tucua cha' bi'.
 19 Ñi'yä ntí! chcuä ngratu nu nsalú ngu' nde siyu' yaca ni'lj, cha' tachaa ti xñi ca'ä chcuä bi' ji'i quee nde siyu' hitya, cha' tyacui se'lj ti yaca ni'lj bi' lo hitya, cha' ná caca tyu'utsu' yaca ni'lj bi' tsiya' ti li'; la cui' jua'a ndu'ni Jesús lo'o na, cha' ndu'ni yu cha' tyanu tachaa cha' ji'i ycui' Ni ne' cresiya ji'na, cha' ná tya'ächu' na ji'i Ni tsiya' ti. Cua ndyalaa Jesús nde cua, ñi'yä laca si cua nteje tacui yu tasá tlyu nu ndacui cla'be ne' laa tonu; juani cua ndyaa

tucua yu la cui' ca su ntucua ycui' Ndyosi.
 20 Cuentya ji'na, cua ndyaa Jesús ca bi' nde loo la, cha' taca xtyucua yu ji'na. Ná nga'ä cha' tye cha' laca Jesús sti jo'ó nu laca loo la cuentya ji'na; la cui' ñi'yä nu ngua'ni jyo'o Melquisedec nu ngua sa'ni, jua'a cua'ni Jesús cuentya ji'na juani.

7

Ñi'yä ngua Melquisedec sti jo'ó, jua'a laca Jesús cuentya ji'na juani

¹ Nu jyo'o Melquisedec bi' ni, xu'na quichí Salem ngua nu cusu' bi'; cuentya ji'i ycui' Ndyosi nu laca loo la ngua'ni yu cña cha' ngua yu sti jo'ó. Nu ngua tyempo bi' cua ndyaa lca'a jyo'o Abraham ji'i tyuü tya'a rey xña'ä, cha' ngusuu tya'a yu lo'o ngu' bi', ndyujuii yu ji'i nu ngu' xña'ä bi' li'. Tyucuii lo'o ñaa yu, li' ngutu'u nu Melquisedec bi' ndyaa to' tyucuii cha' tyacua tya'a lo'o nu Abraham bi'; ngulacuä ji'i yu chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi li'.
² Bi' cha' ngusa'be Abraham lcaa yu'ba nu nquiye ji'i yu chaca quiya', nu nguaana nu ngu' xña'ä bi'; tii tya'a yu'be ngusa'be yu lcaa cha' bi', lo'o li' nda yu ña'ä tsaca yu'be ji'i nu cusu' Melquisedec bi'. Ndi'yä ndyu'u xtañi nu cusu' bi': "xu'na quichí nu liñi ca ndu'ni", jua'a ndyu'u cha' bi' cha'cña ji'na; lo'o jua'a cha' xu'na quichí Salem ngua nu cusu' bi', bi' cha' taca chcui' na: "tj ti ndi'i cresiya ji'i ngu'

xqui'ya nu xu'na ngu'", cha' jua'a ndyu'u xquicha' Salem cha'cña ji'na. ³ Ná nchcui' quityi ñi'ya naa sti xtya'a nu Melquisedec bi', jua'a ni sca cha' ná nscua lo quityi cuentya ji'i jyo'o cusu' ji'i nu cusu' bi'; ná nchcui' ni jacua' ngula, ni jacua' ngujuii. Ñi'ya ngua Melquisedec, jua'a laca Jesús, cha' lcaa tyempo laca yu sti jo'ó cuentya ji'na; pana Jesús ni, laca yu nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi.

⁴ Culacua xi ti' mä lacua, ni cha' ngua nu cusu' bi' tlyu la que Abraham. Ji'i nu cusu' Melquisedec bi' cua nda jyo'o cusu' ji'na ña'a tsaca yu'be yu'ba, la cui' yu'ba nu cua nquije ji'i yu chaca quiya', nu nguaana nu ngu' xña'a bi'. ⁵ Chalyuu nu ngua sa'ni bi', sca ti nu ñatí tya'a ji'i jyo'o Leví laca sti jo'ó; bi' ti ngu' nu nda ycui' Ndyosi chakuayá' ji'i cha' xñi ngu' mstá nu nda cua ña'a ca ngu' Israel ji'i ycui' Ndyosi. Mstá bi' laca sa yu'be lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ngu'. Lo'o jua'a laca sti jo'ó bi' la cui' tya'a ñatí lo'o tya'a quichí tyi ngu' nu cuentya ji'i Abraham. ⁶ Pana nu cusu' Melquisedec bi' ni, si'i tya'a ngu' Leví ngua Melquisedec bi' tsiya' ti, masi ngusñi yu mstá nu cua nda Abraham ji'i ycui' Ndyosi; li' ngulacuá nu cusu' bi' ji'i Abraham, xqui'ya cha' cua ngüiñi cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o Abraham tya clyo la. ⁷ Bi' cha' cua jlo ti' na cha' tlyu la ngua jyo'o Melquisedec

bi' que jyo'o Abraham; na cua ngulacuá nu cusu' bi' ji'i jyo'o Abraham nu ngua li', bi' cha' tlyu la chakuayá' ntsu'u ji'i ycui' nu cusu' bi' que Abraham. ⁸ Xcui' na ndyijii sti jo'ó nu nxñi mstá nu nda ñatí chalyuu tji'i ycui' Ndyosi, tsa yu'be ti cha' tso'o nu ntsu'u ji'i scaa ngu' nda ngu' bi'; pana ná nscua lo quityi cusu' ni jacua' ngujuii nu Melquisedec bi', la cui' nu cusu' nu cua ngusñi mstá nu nda Abraham nu ngua li!. ⁹ Taca ñacuí na cha' lo'o ycui' jyo'o Leví cua nda mstá ji'i nu Melquisedec bi' nu ngua tsä bi', masi tiya' la yaä nu Leví bi' chalyuu; la cui' jyo'o Leví nu ngua jyo'o cusu' ji'i lcaa tya'a ngu' Leví nu ngua'ni ngu' cña sti jo'ó, cha'ngusñi ngu' mstá nu nda ñatí chalyuu ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁰ Nu lo'o ndyacua tya'a Melquisedec lo'o Abraham, ñi'ya laca si lo'o Leví nda mstá, jua'a ngua li', masi tya lyiji cala Leví chalyuu, xqui'ya cha' Abraham ngua jyo'o cusu' ji'i yu, cha' sñi' ste' Abraham ngua sti Leví bi'.

¹¹ Nu sti jo'ó nu yaä chalyuu tiya' la bi', la cui' jua'a tya'a ñatí ji'i jyo'o Leví, nclyu'u qui'i ngu' bi' ji'i ngu' Israel cha' cua'ni ngu' lcaa cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'i ngu'. Pana ná ndalo sti jo'ó bi' cua'ni tyucui cña bi', bi' cha' juani ngutu'u tucua chaca nu laca sti jo'ó nu cuentya ji'na. Ná laca yu sti jo'ó ñi'ya ngua Aarón lo'o tya'a

Aarón sti jo'ó, masi laca yu sca sti jo'ó nu ñi'yá ngua'ni jyo'o Melquisedec nu ngua sa'ni la, la cui' jua'q cua'ni yu cuentya ji'na juani.¹² Nu lo'o ncha'q cha' ji'i sti jo'ó ni, la cui' jua'q ncha'a cña nu nga'a cha' cua'ni na cuentya ji'i ycui' Ndyosi.¹³ Cha' ji'i Jesús nu Xu'na na nchcui' cha' nu nscua lo quityi cusu' bi'; pana ycui' Jesús ni, xa' ñati laca bi', si'i tya'a ñati ji'i Leví laca yu. Ni sca ñati tya'a xtañi Jesús ná ngua ngu' sti jo'ó nde chü' la.¹⁴ Cua jlo ti' ngu' cha' Judá ngua xtañi Jesús tya lo'o ngula yu; pana nu lo'o nchcui' jyo'o Moisés tilaca nu caca sti jo'ó, ná nchcui' tsiya' ti ji'i ngu' tya'a xtañi Judá bi'.

¹⁵ Lo'o nu juani laca Jesús sti jo'ó nu xa' ña'a cua'ni; ñi'yá ngua'ni jyo'o Melquisedec, jua'q cua'ni Ni cña ji'i sti jo'ó. Bi' cha' tso'o la nchca cuayá' ti' na juani cha' cua ntyeje tacui cha' ji'i cha' cusu' bi', cha' cua ngutu'u tucua Jesús nu sti jo'ó cucui ji'na.¹⁶ Cua nda ycui' Ndyosi cña ji'i Jesús cha' caca Ni sti jo'ó, xqui'ya cha' ná ngua ji'i ñati chalyuu cujuui ngu' ji'i yu sca ti quiya'; cua ndyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o cua ngujuii yu. Juani ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i Ni; bi' cha' laca Jesús sti jo'ó cuentya ji'na juani, si'i cha' cua'ni Ni lcaa cña nu ndyu'ni ngu' tya'a Leví nu laca ñati chalyuu ti.¹⁷ Cua nscua lo quityi cusu' cha' ndi'yá nchcui' ycui' Ndyosi lo'o Ni:

Lcaa ca tyempo caca nu'u sti jo'ó;
ñi'yá nu ngua'ni jyo'o Melquisedec nu ngua sa'ni, la cui' jua'q cua'ni nu'u cuentya ji'i ñati juani.

¹⁸ Bi' cha' cua ngulotsu' ycui' Ndyosi ji'i cha' cusu' nu lye tsa ngulo cña ji'na, cha' ná caca xtyucua cha' cusu' bi' ji'na; ná nchca catí qui'ya nu ntsu'u ji'na lo'o ycui' Ndyosi jua'q.¹⁹ Tya lyiji tsa cha' ca tso'o cresiya ji'na cuentya ji'i ycui' Ndyosi, masi cua ngua'ni na lcaa cña nu ngulo jyo'o Moisés ji'i ngu' tya'a na nu ngua li', cha' ná ngua cua'ni lyaá cha' cusu' bi' ji'na ji'i nu cuxi; pana juani taca xñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi. Cacua tsa laca ycui' Ni ji'na juani xqui'ya Jesús, cha' tso'o la tsiya' ti laca cha' nu yalo'o Jesús cha' chcui' Ni lo'o na.

²⁰ Tso'o la laca Jesús, xqui'ya cha' cua ngüiñi tso'o cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o Sñi' ndi'yá: "Chacuayá' ji'i ycui' ca na' caca nu'u sti jo'ó", nacui' ycui' Ndyosi ji'i Jesús.²¹ Ná nchcui' Ni jua'q lo'o sti jo'ó tya'a ngu' Leví. Pana ndi'yá nchcui' ycui' Ni lo'o Jesús tya lo'o nguxana cha' caca Jesús sti jo'ó:

Liñi tsa nda na' cha' cuentya jinu'u, nacui' ycui' Ndyosi,
nga'aa tya'achu' na' tsiya' ti ji'i cha' nu cua nacui' na' bi':
"Lcaa ca tyempo caca nu'u sti jo'ó.

Ñi'ya nu ngua'ni jyo'o
Melquisedec nu ngua
sa'ni, la cui' jua'a
cua'ni nu'u cuentya ji'i
ñati juani."

²² Bi' cha' cua tso'o la ngüiñi
cha' ji'i y cui' Ni lo'o na juani,
xqui'ya cña nu ngua'ni Jesús
cuentya ji'na. ²³ Pana nu
sti jo'ó tya'a ngu' Leví bi' ni,
xcui' na ndyijii ngu' bi', lo'o
li' xa' la tya'a ngu' ndyatí lo
cña sti jo'ó bi'; bi' cha' ngua
quiña'a tsa sti jo'ó chü' tyuu
yija li'. ²⁴ Lo'o nu Jesús bi'
ni, ña'a ti lu'ú yu; ná nscua
cha' cajaa Ni, bi' cha' ná
nga'a cha' tye cha' caca Ni
sti jo'ó cuentya ji'na, cha' ná
ntsu'u cha' cua'ni xa' ñati cña
ji'i. ²⁵ Lcaa ca tyempo, masi
juani, masi nde loo la, taca ji'i
Ni cua'ni lyaá Ni ji'i cua ña'a
ca ñati nu xñi cha' ji'i y cui'
Ndyosi xqui'ya Jesús. Tyu-
cui tyempo ndi'i Jesús ca slo
y cui' Ndyosi, cha' chcui' Ni
lo'o y cui' Sti Ni cuentya ji'na.

²⁶ Xñi na cha' ji'i Jesús
lacua; bi' laca sti jo'ó nu laca
loo la, nu chañi cha' taca
xtycua ji'na. Ñati lubii tsiya'
ti laca Ni, cha' ná ntsu'u cha'
cuxi, ná ntsu'u qui'ya ji'i Ni.
Xa' ña'a laca Jesús, nu ná nda
y cui' Ndyosi chacuayá' cha'
tyanu yu slo ñati chalyuu nu
ndu'ni tsa cha' cuxi; cua nda
Sti yu su tyucua yu la cui'
su tlyu ca su ntucua y cui'
Ndyosi Sti yu. ²⁷ Ndulo la
tsiya' ti cha' nu ntsu'u ji'i
Jesús que cha' nu ntsu'u ji'i
xa' la sti jo'ó nu ndi'i chalyuu.
Lcaa tsä nsta ngu' bi' mstq lo

mesa tacati, cha' jua'a catí
la qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'
lo'o y cui' Ndyosi; clyo ndu'ni
ngu' cha' catí qui'ya ji'i y cui'
ca ngu', lo'o li' ndu'ni ngu'
cha' catí qui'ya nu ntsu'u ji'i
lcaa ngu' quichi bi'. Pana
nu Jesús bi' ni, sca ti quiya'
ngusta yu mstq lo'o nguti'i
yu chalyuu cha' catí qui'ya
nu ntsu'u ji'i ñati; tyucui ña'a
y cui' yu ngua mstq bi', nu
lo'o ngujui'i ca'a ngu' ji'i yu
lo crusí. ²⁸ Ñati chalyuu ti
laca sti jo'ó nu ndu'ni cña nu
cua nacu'i jyo'o Moisés cha'
caca, ñati nu tya ntsu'u qui'ya
ji'i laca ngu' bi'; pana nu sca
ti Sñi' y cui' Ndyosi ni, lubii
tsiya' ti cresiya ji'i Ni. Cua
teje tacui ti tyempo cusu'
lo'o ndaquiya' tsa ngu' ji'i cña
nu ngulo jyo'o Moisés. Bi'
cha' nguane y cui' Ndyosi ji'i
Sñi' y cui' ca, nu Jesús bi' ni,
cha' caca Ni sti jo'ó cuentya
ji'na. Cua nchcui' Sti Ni lo'o
Ni: "Chacuayá' ji'i y cui' ca na'
caca nu'u sti jo'ó", nacu'i y cui'
Ndyosi ji'i Jesús.

8

*Jesús laca nu ndi'i ca slo
y cui' Ndyosi, cha' chcui' lo'o Ni
cuentya ji'na*

¹ Ndi'ya ndyu'u cha' nu nti'
na' chcui' lo'o ma juani: Ca
cu'a ntucua Jesús, nde la'a tsu'
cui' ca su ntucua y cui' Ndyosi,
cha' nclyo Ni cña tyucui ña'a
chalyuu; ca bi' ntucua Jesús
cha' laca Ni sti jo'ó nu laca
loo la cuentya ji'na. ² Ndu'ni
Ni cña ca sca se'i su tacati tsa
nu ngüiñá y cui' Ndyosi; si'i

ñatí chalyuu ti nu ngüiñá ji'i, cha' laca bi' ñi'yä nu ngua ti' ycui' Ndyosi cha' caca.³ Lcaa xu'na sti jo'ó nde chalyuu ni, ntsu'u cha' sta ngu' mstq ca slo ycui' Ndyosi, ntsu'u cha' taqui'ngu' xa'la mstq lo mesa quii', cha' bi' laca cña ji'i ngu'; lo'o jua'a Jesús ni, ntsu'u mstq nu nda Ni ca slo ycui' Ndyosi cuentya ji'na,⁴ masi ná ngua Jesús sti jo'ó lo'o nguti'ji yu nde chalyuu. Ná nda ngu' cña bi' ji'i, cha' cua laca ndi'ji xa'la sti jo'ó nu nsta mstq nu ntsu'u cha' ta ngu' quichí chacuayá' ji'i jyo'o Moisés.⁵ Pana nu xa' la sti jo'ó bi' ni, ñati' nu cajaa ti laca ngu' bi'; cua laca ti cña ndu'ni ngu'. Xqui'ya ngu' bi' nchca cuayá' ti' na cha' tso'o la tsiya' ti sti jo'ó laca Jesús, nu ntucua ca slo ycui' Ndyosi. Lo'o jua'a nu chcua'ya late' nu ngüiñá jyo'o Moisés su ngua'ni tlyu jyo'o cusu' ji'na ji'i ycui' Ndyosi nu ngua li', ndi'yä nchcui' Ni lo'o nu cusu' bi' cuentya ji'i chcua'ya bi': "Cui'ya nu'u cuentya cha' cuiñá ma' ni'i bi' ñi'yä nu ngulu'u na' ji'i ma' cha' cuiñá ma' ji'i, nu lo'o ngutu' nu'u nchcui' nu'u lo'o na' lo xlya ca'ya cuä bi", nacui' Ni. Pana sca na nu culiji yu'u ti ngua bi', tso'o la tsiya' ti su ntucua Ni nde cuä.⁶ Bi' cha' cua nchca cuayá' ti' na cha' tso'o la tsiya' ti cña nu ndu'ni Jesús cuentya ji'na, siya' la cña nu ndyu'ni nu xa' la sti jo'ó nde chalyuu. Lo'o juani ndulo tsa cha' ji'na, la cui' cha' nu cua ngüiñá ji'i

ycui' Ndyosi lo'o na xqui'ya Jesús, cha' xcui' cha' liñi tsiya' ti nchcui' ycui' Ndyosi lo'o na.

⁷ Ntsu'u tsa cha' nu lyiji ji'i cha' cusu' nu ngua tya clyo, nu cua ngüiñá ji'i Ni lo'o ñati tyempo bi', bi' cha' nda ycui' Ndyosi chaca cha' lo'o ñati. Ná ndyu'u scua cha' cusu' bi', cha' taca ca tso'o cresiya ji'i ñati cuentya ji'i ycui' Ndyosi,⁸ cha' ná tso'o ngua'ni ñati bi' li'. Ndi'yä nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i cha' bi':

Cua ngulala ti tyalaa tsä cha' quiñi cha' 'na lo'o tya'a ngu' Israel chaca quiya',

la cui' jua'a lo'o tya'a ngu' Judá, nacui' ycui' Ndyosi nu Xu'na na.

⁹ Si'i la cui' cha' ñi'yä nu cua ngüiñá 'na lo'o jyo'o cusu' ji'i ngu' bi' nu ngua sa'ni, nacui' Ni.

Nu ngua li' ntejeya' na' ji'i ngu' cha' ngutu'u ngu' ca quichí tyi ngu' Egipto, ndyaa ngu'.

Pana ná ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu cua ngüiñá 'na lo'o ngu';

ñ'a'a ti ngua'ni tsa ngu' cha' cuxi, bi' cha' nga'aa ntucuá na' cha' ji'i ngu', nacui' ycui' Ndyosi nu Xu'na na.

¹⁰ Lo'o juani nde laca cha' cu cui nu cua quiñi ti 'na lo'o ngu' Israel juani, nacui' Ni.

Nu lo'o tyalaa tyempo, li' cua'ni na' cha' tyanu tso'o lcaa cha' ne' cresiya ji'i ngu', ñi'yä

nu chcui' na' lo'o ngu'
li'.

Tyucui ti' tyiquee ngu' cua'ni
ngu' cña 'na li';

caca na' y cui' Ndyosi nu
Xu'na ngu' li', lo'o jua'a
caca ngu' bi' ñati jna'.

11 Taca jlo ti' ngu' tilaca laca
na' li',

lcaa ngu' lo'o tya'a ngu', masi
nu sube, masi ñati
cusu'.

Lo'o li' nga'aa ntsu'u cha'
cacha' ngu' ji'i tya'a
ngu' tilaca laca na';

nga'aa nti' cha' culu'u ngu'
ji'i tya'a quichi tyi
ngu' cha' laca na' y cui'
Ndyosi nu Xu'na ngu'
li'.

12 Cua'ni clyu ti' na' ji'i ngu'
ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i
ngu' li'; nga'aa culotu
na' qui'ya ji'i ngu' li'.

Jua'q nchcui' quityi ji'i y cui'
Ndyosi bi'. 13 Na cua culiji
yu'u ti cha' cusu' nu ngua tya
clyo; jua'q ndyu'u cha' bi' li',
nu lo'o nchcui' y cui' Ndyosi
ji'i chaca cha' cucui nu cua
quiñi ti ji'i Ni lo'o na. Sa'ni
tsa nguxana cha' cusu' bi';
cua jyo'o ti cha' bi' juani, cua
culiji ti cha' jua'q ti.

9

*Cristo laca nu cua
ngusaala tyucui' ji'na cha' caa
na slo y cui' Ndyosi*

¹ Nu cha' cusu' nu cua nda
Ni lo'o ngu' Israel nu ngua
li', nchcui' bi' ñi'y q cua'ni
ngu' lo'o ngua'ni tlyu ngu'
ji'i y cui' Ndyosi. Lo'o jua'a
cua ntsu'u sca ni'i nu tacati
ji'i ngu', su ngua'ni tlyu ngu'
bi' ji'i Ni, masi ñati ti ngua

ngu' nu ngüiñá ni'i bi'; ² sca
chcua'ya late' ngüiñá ngu' bi'
nu nscua cla'be ne' lo'o su
ndya'a sti jo'ó ti. Nde ne'
chcua'ya bi' cua ntucua can-
dyeru chcuä su ndyaquí quii'
lcaa hora; jua'a ntucua sca
mesa su nscua xlyá lo, nu
caca mstq ji'i y cui' Ndyosi.
Lcaa tsä ngusta sti jo'ó mstq
bi'. ³ Ca ne' tasá nu ndacui
cla'be ne' chcua'ya bi', ca
bi' ntsu'u chaca cuarto nu
tacati tsa ji'i ngu'. ⁴ Nde ne'
cuarto bi' ntucua mesa oro
su ndaqui sti jo'ó yana jo'ó
lo; la cui' ca bi' ntucua cña'
tacati, nu ngüixi'i tyi'i ca chu'
yaca lo'o chcuä oro. Ne' cña'
bi' cua ntsu'u co'o tsa yu'be
ti na nu ñi'y q ña'a scuä ña'a,
nu nda y cui' Ndyosi cha' ndy-
acu ngu' Israel ca lo natí'
btyi su nguta'a yu'u ngu' nu
ngua sa'ni; ne' sca caatyä oro
ntsu'u co'o na nu ndyacu ngu'
bi'. Lo'o jua'a ca ne' cña'
bi' ntsu'u co'o yaca xcä ji'i
jyo'o Aarón, yaca nu ntyu-
cua sati chu' jua'a ti; jua'a
ntsu'u tyucuaa quee cuaja',
nu nscua nu tii tya'a cha' bi'
lo, nu ndacha' ni cña nu cua
ngulo y cui' Ndyosi ji'i ngu'
cha' cua'ni ngu'. Ca ta'a na
bi' ntsu'u co'o ne' cña' tacati
bi'. ⁵ Chu' cña' bi' ntucua
lcui ji'i tucua tya'a xcä ji'i
y cui' Ndyosi nu ndubi tsa
ñi'a; ngatya'a ti lo lu'be xcä
ndubi bi' chu' cña', cha' tyi'u
ti' ñati cha' ca bi' lijyä y cui'
Ndyosi cha' cati qui'ya nu
ntsu'u ji'i ngu'. Xcä ndubi bi'
cua ntucua cha' ca cuayá' ti'
ngu' Israel cha' lcaa tsä ng'a
y cui' Ndyosi laja su ndi'i ngu'.

Pana ná caja tyempo chcui' na ji'i lcaa cha' bi' juani.

⁶ Jua'a ngua cha' ntucua lcaa yaca bi' ne' chcu'a'ya late' bi' su ngua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi, cha' lcaa tsə ndyat̄ sti jo'ó ndyaa ne' chcu'a'ya bi', ngua'ni cña ji'i ycui' Ndyosi ca jua; ⁷ pana sca ti sti jo'ó nu laca loo nguta'a ca ne' cuarto nu tacati tsa bi' ji'i ngu', sca ti quiya' nguta'a nu cusu' bi' sca yija. Lo'o tañi na'ni ndyaa nu cusu' bi' li', cha' scui ji'i slo ycui' Ndyosi ca ne' cuarto tacati bi', cha' jua'a cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i ycui' nu cusu' bi', lo'o jua'a cuityi Ni lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i lcaa ngu' quichi, masi qui'ya nu ná nda ngu' cuentya si cha' cuxi ngua'ni ngu' nquicha', cha' cuentya ji'i ycui' Ndyosi ngua'ni nu cusu' cña bi'. ⁸ Laja lo'o nchcui' na ji'i chcu'a'ya late' bi' ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi cha' ca cuayá' ti' na, cha' tya lyiji xñi tso'o na tyucui' cha' cña na slo ycui' Ndyosi si ña'a ti tya ndu ni'i cusu' bi', si tya ndu'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi ñi'yä nu ngua'ni ngu' tya sa'ni bi'; tya lyiji caja ñi'yä nu cña na slo ycui' Ndyosi nu lubii tsiya' ti cha' ji'i Ni li', si jua'a. ⁹ Xqui'ya lcaa cha' bi' tso'o la ca cuayá' ti' na cha' nu ndyaca juani; ná caja ñi'yä nu ca tso'o cresiya ji'ná cuentya ji'i ycui' Ndyosi laja lo'o ndyu'ni tlyu ti na ji'i Ni ñi'yä nu ngua'ni ngu' bi', masi quiñ'a tsa mst̄ ta na ji'i Ni, masi taqu'i tsa na na'ní lo mesa cha' cat̄ qui'ya nu

ntsu'u ji'na. ¹⁰ Xcui' cha' nu nchcui' ñati chalyuu ti laca, masi ñacui ngu' cha' ná tso'o cacu na co'o na sca lo na, masi ñacui ngu' ñi'yä cua'ni na cha' caca lubii cresiya ji'na; cña nu ndatsaa ti ñati chalyuu ji'na cha' cua'ni na, jua'a laca cha' bi!. Xti ti tyempo talo cha' bi' ña'a cuayá' xcutsa'a ycui' Ndyosi lcaa cha'.

¹¹ Lo'o juani cua yaq Cristo, nu laca chaca lo sti jo'ó nu laca loo; cua laca nguxana ndyaca tso'o chalyuu xqui'ya Ni. Ná ndyaa Ni ngua'ni Ni cña ne' sca ni'i tlyu nu ngüiñá ñati ti, cha' ná ndu'ni cha' tylu'cha' ji'i Ni lo'o sca cha' nu ntsu'u nde chalyuu. ¹² Ndi'ya ña'a cña nu ngua'ni Cristo cuentya ji'na, nu lo'o ndyaa Ni la cui' ca su tacati tsa ca su ntucua ycui' Ndyosi: ná nguta'a Ni lo'o tañi chivo lo'o tañi chqueru, cha' scui Ni tañi bi' nde slo ycui' Ndyosi cha' cat̄ qui'ya nu ntsu'u ji'na; pana ngujuui Cristo lo crusí, ndye tañi ycui' yu ndyalú cuentya ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na. Bi' cha' sca ti quiya' tsiya' ti ngua'ni lyaá Cristo ji'na, lo'o jua'a ná nga'a cha' tye cha' ngulaá na ji'i nu cuxi, xqui'ya cña nu ngua'ni Ni cuentya ji'na. ¹³ Nu ngua sa'ni la ni, si ntsu'u sca cha' nu ngua'ni cha' nga'aa lubii sca ñati, li' nguscui sti jo'ó tañi chivo tañi toro lo ngu', cha' caca lubii ngu' hichu' ti ngu' cuentya ji'i ycui' Ndyosi; jua'a nguscui sti jo'ó jii lo ngu', jii ji'i chqueru mst̄ nu cua ndyaqui cuentya

ji'i ngu!. ¹⁴ Masi jua'a ngua'ni ngu' cña nu ngua li!, pana tlyu la cña nu ngua'ni Cristo juani, cha' ndyalú tañi y cui' yu lo'o ngujuii yu lo crusí cuentya ji'na. Xqui'ya Xtyi'i y cui' Ni, bi' cha' ngua ji'i Cristo ta yu tyucui ña'a y cui' ca yu, cha' sca ti quiya' catí qui'ya nu ntsu'u ji'na lo'o y cui' Ndyosi; nu y cui' Cristo ni, ná ntsu'u qui'ya ji'i yu tsiya' ti, bi' cha' taca cua'ni lubii Ni cresiya ji'na, nu lo'o tyi'u ti' na ñi'ya nu ngua'ni Ni lo'o ndyalú tañi y cui' Ni. Li' cuityi Ni lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni ñu'ü tsa ji'na, jua'a taca ji'na cua'ni na cña ji'i y cui' Ndyosi nu lu'ú ca nde chalyuu li!.

¹⁵ Bi' cha' lacua, Cristo laca nu ngüiñi sca cha' cucui ji'i y cui' Ndyosi lo'o ñatí chalyuu, masi lo'o cua ña'a ca ñatí nu cua ngusubi y cui' Ndyosi ji'i. Jua'a ngua'ni Cristo, nu lo'o ngujuii yu, cha' jua'a ngulaá na ji'i lcaa cha' cuxi nu ngua'ni na lo'o tya ndaquiya' tsa na ji'i cha' cusu' bi!. Nu juani taca tyacua lcaa cha' nu cua nacui y cui' Ndyosi Sti na ji'na cha' tyacua ji'i lcaa ngu' nu ngusubi Ni ji'i; ná nga'a cha' culiji yu'u cha' bi' ji'na tsiya' ti. ¹⁶ Sca quityi nu nclyo ñatí cha' tyanu xi cha' tso'o ji'i tya'a ngu' lo'o cua ngujuii ngu' ni, ndi'ya ndyaca cha' ji'i quityi bi!: ná caja cha' tso'o bi' ji'i tya'a ngu', si bilya cajaa nu ca ji'i cha' tso'o bi'; ¹⁷ ná cua'nijo'o quityi bi', si tya lu'ú nu ca ji'i cha' tso'o bi'. Sca ti si cua ngujuii yu bi', li' cua'nijo'o

quityi bi' ji'i ngu!. ¹⁸ Lo'o jua'a nu cha' cusu' nu ngua clyo bi' ni, ngua'ni cha' bi' cña cuentya ji'i ngu', xqui'ya cha' ndyujuuii ngu' sca na'ni nu ngua mstq cha' catí qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu!. ¹⁹ Nu ngua tya clyo ndacha' jyo'o Moisés lcaa cha' cusu' bi' ji'i lcaa ngu' quichi, ndacha' yu lcaa cña nu cua ngulo y cui' Ndyosi ji'i ngu' cha' cua'ni ngu'. Li' ngusñi yu xi tañi chqueru lo'o tañi chivo nu ndyujuuii ca ngu', nguxiya' yu tañi bi' lo'o xi hitya lubii. Li' ntejeya' yu ji'i sca sta' yaca nu ntsu'u quichä' xlya' nu nga'a ña'a chü'; lo'o quichä' xlya' bi' nguscui yu tañi bi' lo ngu' quichi bi', jua'a lo cha' cusu' bi' nu nscua lo quee cuaja'. ²⁰ Lo'o li' nchcui' yu lo'o ngu' bi': "Lo'o tañi re ndatsaa y cui' Ndyosi ji'i ma, cha' cua'ni ma lcaa lo cña nu cua ngulo Ni ji'i ma cha' cua'ni ma, nu lo'o ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o ma", nacui Moisés ji'i ngu' bi' li!. ²¹ La cui' jua'a nguscui Moisés tañi lo chcua'ya bi', jua'a lo lcaa na nu ntucua ca su ndu'ni tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi. ²² Cuentya ji'i cha' cusu' bi', xcui' lo'o tañi sca na'ni nu cua ndyujuuii ngu', jua'a ngua lubii lcaa na; lo'o jua'a juani, sca ti ndyiji cha' clyu ti' ji'na lo'o y cui' Ndyosi, cha' nu cua ngujuii Cristo cuentya ji'na.

*Ngüiñi Cristo qui'ya nu
ntsu'u ji'i ñatí nu lo'o ngujuii
yu lo crusí*

²³ Ngua'ni jyo'o cusu' ji'na
jua'a lo'o ngua'ni tlyu ngu'
ji'i y cui' Ndyosi ne' laa nu
ngua li', cha' caca lubii lcaa
na nu cua'nijo'o ji'i ngu'; nde
chalyuu ti ntucua lcaa na bi',
masi ndi'i bi' cuentya ji'i y cui'
Ndyosi. Pana tlyu la cña laca
cati qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati
chalyuu ca slo y cui' Ndyosi,
tso'o la cña laca nu cua'ni
lyaa Ni ji'i ñati ji'i cha' cuxi
bi'. ²⁴ Bi' cha' nga'aa ndyaa
Cristo nde ne' laa nu ngüñá
ñati nde chalyuu ti, masi
ntucua bi' cuentya ji'i y cui'
Ndyosi; na cua ndyaa liñi Ni
ca slo y cui' Ndyosi ca nde
cua. Ca bi' ntucua Ni juani,
cha' chcui' lo'o y cui' Ndyosi
cuentya ji'na. ²⁵ Cuentya ji'i
cha' cusu' ni, sca ti quiya' sca
yija ndya'a sti jo'ó nu laca loo
ji'i tyaa'ngu' judío ne' cuarto
nu tacati tsa cuentya ji'i ngu'
bi'; ndya'a lo'o nu cusu' ji'i
tañi na'ni nu cua ndyujuii
ca ti ngu' ji'i cha' caca msta,
cha' cuityi qui'ya nu ntsu'u
ji'i ngu' quichí. Pana si'i tyuu
quiya' ndyaa Cristo ca slo
y cui' Ndyosi nde cua. ²⁶ Si
jua'a ngua, ná tyiquee' cua
tyuu tsa quiya' cua ngujui'i
ca'a ngu' ji'i Cristo lo crusi
tya lo'o ndya' chalyuu; pana
si'i jua'a ngua cha' bi', sca ti
quiya' cua ya'a yu chalyuu nu
ngua sa'ni xi lo'o cua tye ti
chalyuu cusu', cha' cuityi yu
qui'ya nu ntsu'u ji'i lcaa ñati
lo'o ngujuii yu lo crusi. ²⁷ Cua
ñ'a'a ca na ndyijii na sca ti
quiya', lo'o li' ndu'ni cuayá'
y cui' Ndyosi ji'na; ²⁸ lo'o jua'a
Cristo, sca ti quiya' ngujuii yu

lo crusi, cha' jua'a ngüityi yu
qui'ya nu ntsu'u ji'i quiña'a
tsa ñati. Tya caa Cristo chaca
quiya' ca tiya'la; pana nga'aa
si'i cha' cuityi Ni qui'ya nu
ntsu'u ji'i ñati caa Ni li', cha'
cua ndye ngua'ni Ni cña bi'.
Li' cua'ni lyaá lyiji Ni ji'i lcaa
ñati nu ntajatya tsa ji'i Ni,
ñ'a'a cuayá' nu caa Ni chaca
quiya'.

10

¹ Nu lo'o nduna na xcui'
cha' cusu' nu nda jyo'o
Moisés lo'o jyo'o cusu' ji'na,
ná nchca ca cuayá' ti' na ñi'ya
tyacua cha' tso'o ji'na nde
loo la xqui'ya Jesús, cha' ná
nchcui' cha' cusu' bi' ji'na
ñi'ya caca lcaa cha' bi'; xti
tsa cha' ndacha' cha' cusu' bi'
ji'na, ñi'ya nti' sca cuityi nu
sta cuayá' ti ñi'ya caca sca cña
lo yuu. Nu ngu' judío tya'a
na, lcaa yija ndu'ni ngu' la
cui' ca ti cha'; lcaa yija ndya'a
lo'o ngu' ji'i la cui' ca msta
cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'i
ngu' lo'o y cui' Ndyosi chaca
quiya', xqui'ya cha' ná ntsu'u
su tye cña tacati nu ndyu'ni
ngu', cha' ná nchca cua'ni
lubii msta nu ndya'a lo'o ngu'
ne' laa ji'i cresiya ji'i ñati bi'
cuentya ji'i y cui' Ndyosi. ² Ná
ndyiji ñi'ya nu cua'ni lubii
cha' cusu' bi' ji'i cresiya ji'i
ngu' bi', nu lo'o ndya'a ngu'
ndu'ni tlyu ngu' ji'i Ni. Si
ngua lubii cresiya ji'i ngu',
nga'aa ngua tii ngu' yabe' nu
ntsu'u ji'i ngu' li'; nga'aa nti'
cha' tyalo'o ngu' ji'i msta ji'i
ngu' chaca quiya' li'. ³ Pana
tsa bi' ti cña ndu'ni msta bi'

cuentya ji'í ngu': lcaa yija tsiya' ti ndu'ni cha' ndyi'u ti' ngu' cha' tya ntsu'u qui'ya ji'í ngu' lo'o y cui' Ndyosi; ⁴ ná nchca catí qui'ya nu ntsu'u ji'í ñatí, masi nscui sti jo'ó tañi toro, masi nscui tañi chivo lo ngu'.

⁵⁻⁶ Nu lo'o tya lyiji cãä Cristo lo yuu chalyuu, li' nchcui' Ni lo'o y cui' Ndyosi Sti Ni. Ndi'ya nacui Ni:
 Nga'aa nti' nu'ú cha' calo'o
 ngu' ji'í na'ni nu tyaquí
 cha' caca mstã,
 nacui Cristo ji'í y cui' Ndyosi.
 Ná tso'o nti' nu'ú ña'á nu'ú
 ji'í ngu' su ndaqui' ngu'
 na'ni lo mesa quii',
 cha' caca bi' mstã;
 masi xa' ña'á mstã sta ngu'
 cha' cuityí qui'ya nu
 ntsu'u ji'í ngu', nga'aa
 ndiya ti' nu'ú cha' bi'.
 Pana cua ta ti nu'ú cuaña' 'na,
 cha' caja ñi'ya cãä na'
 nde lo yuu chalyuu,
 nacui Cristo.

⁷ Bi' cha' cua lijyá na' ca nde
 juani, Ndyosi Sti na',
 cha' cua'ni na' cua ña'á ca cña
 nu nti' nu'ú cha' cua'ni
 na', ñi'ya nchcui' cha'
 nu nscua lo quityi
 cusu' cuentya jna'.

Jua'á ngua cha' nu nda Cristo
 nu ngua li'. ⁸ Lo quityi bi'
 ni, clyo nacui Cristo cha' ná
 nti' y cui' Ndyosi mstã; la cui'
 jua'á nacui Ni cha' ná ndiya
 ti' y cui' Ndyosi cha' xcui'
 ndya'á lo'o ngu' ji'í mstã,
 masi mstã jua'á ti, masi na'ni
 lu'ú nu caca mstã nu tyaquí
 lo mesa quii' cha' catí qui'ya
 nu ntsu'u ji'í ngu' lo'o y cui'

Ndyosi. Jua'á nacui Ni, pana
 cuentya ji'í cha' cusu' ji'í
 ngu' nga'á cha' cua'ni ngu'
 bi' jua'á. ⁹ Lo'o li' nacui Ni:
 "Cua lijyá na' ca nde, Ndyosi
 Sti na', cha' cua'ni na' cua
 ña'á ca cña nu nti' nu'ú cha'
 cua'ni na'". Jua'á ngua cha'
 nguxtyanu y cui' Ndyosi cha'
 cusu' bi', cha' nu nscua ñi'ya
 caca mstã nu tsalo'o ngu'
 scaa quiya'; li' chaca cha'
 cucui ngua'ni y cui' Ndyosi,
 nu lo'o nda Ni ji'í Cristo lijyá
 nde chalyuu cuentya ji'na.
¹⁰ Ngua'ni Jesucristo lcaa cña
 nu ngua ti' y cui' Ndyosi Sti yu
 cha' cua'ni yu, cha' nda yu ji'í
 tyucui ña'á yu cha' ngujui'í
 ca'á ngu' ji'í lo crusí; sca ti
 quiya' tsiya' ti ngua y cui' ca
 yu mstã, la cui' mstã nu ngua
 ti' y cui' Ndyosi Sti yu ngua
 bi'. Bi' cha' cua ngua lubii
 cresiya ji'na cuentya ji'í y cui'
 Ndyosi juani, cua ndye yabe'
 nu ntsu'u ji'na.

¹¹ Nu ngu' sti jo'ó ji'í ngu'
 judío ni, lcaa tsã ndu'ngu' bi'
 ndu'ni ngu' cña cha' sta ngu'
 la cui' tya'a mstã slo y cui'
 Ndyosi, masi tyu' quiya' sca
 yija; ná ntsu'u su tye cha'
 sta ngu' mstã bi', jua'á ni sca
 quiya' ná ngua catí qui'ya
 nu ntsu'u ji'í ñatí lo'o mstã
 bi'. ¹² Pana nu Jesucristo
 bi' ni, sca ti quiya' ngujuii
 yu lo crusí cha' catí qui'ya
 nu ntsu'u ji'í ñatí, lo'o ña'á
 ti tya ndyu'u scua cña nu
 ngua'ni yu masi chalyuu
 juani. Li' ngutu'u Jesús ndyaa
 Ni, ndyaa tucua Ni nde la'a
 tsu' cui' su tlyu ca su ntucua
 y cui' Ndyosi. ¹³ Ca bi' ntucua

Ni juani, ntajatya Ni ña'q cuayá' nu tyijiloo lyiji y cui' Ndyosi ji'i lcaa tya'a cusuu Ni. ¹⁴ Sca ti quiya' cua ndyaa Jesús lo crusí lacua, ngua'ni lubii yu ji'i cresiya ji'i ñati cuentya ji'i y cui' Ndyosi; jua'q ngua tyucui ti' tyiquee ñati chaca quiya'. ¹⁵ Sca ti xqui'ya Xtyi'i y cui' Ndyosi nchca cuayá' ti' na ni cña laca nu ngua'ni Cristo nu ngua li', bi' cha' ngua'ni Xtyi'i y cui' Ni cha' nscua cha' lo quityi nu nchcui' ndi'ya:

¹⁶ Nde laca cha' cucui nu cua quiñi ti 'na lo'o ngu' chaca quiya', nacui nu Xu'na na:

Lo'o tyalaa tyempo bi', li' cua'ni na' cha' tyanu tso'o cha' ne' cresiya ji'i ñati 'na, lcaa cha' ñi'ya nu chcui' na' lo'o ngu' li';

tyucui tyiquee ngu' cua'ni ngu' cña 'na li'.

¹⁷ Chaca cha' nacui Ni li': Li' nga'aa tysi'u ti' na' cha' cuxi nu cua ngua'ni ngu',

nga'aa culotu na' qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu' lo'o na'.

Jua'q nchcui' y cui' Ndyosi. ¹⁸ Bi' cha' juani, nga'aa ntsu'u

cha' tsalo'o ngu' ji'i msta' cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', cha' cua laca ngua'ni clyu ti' y cui' Ndyosi ji'na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na.

Cua'ni na cha' caca stu'ba cha' ji'na lo'o y cui' Ndyosi

¹⁹ Cu'maq ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, tyucui chacuayá' ji'i Ni cua ntsu'u ji'na juani, cha' caa na slo y cui' Ndyosi nu lubii tsiya' ti

cha' ji'i Ni. Jesús laca nu nda chacuayá' bi' ji'na, xqui'ya cha' ndyalú tañi y cui' yu lo'o ngujui yu lo crusí, cha' cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'na. ²⁰ Nu lo'o nda yu tyucui ña'q yu cha' ngujui yu xqui'ya na, cua ngusaala yu chaca tyucui cucui cuentya ji'na li', cha' caja ñi'ya caa na cacua ti slo y cui' Ndyosi; xqui'ya y cui' Jesús, bi' cha' taca xñi na tyucui nu lijy ca slo y cui' Ndyosi juani. ²¹ Cua ntsu'u cha' ji'na lo'o nu Jesús bi', nu sti jo'ó nu laca loo la, cha' y cui' laca nu ndi'ya cña loo ji'i lcaa na cuentya ji'i y cui' Ndyosi Sti yu. ²² Tyaa na ca slo y cui' Ndyosi lacua; tyucui tyiquee na cua'ni na cha' caca stu'ba cha' ji'na lo'o y cui' Ndyosi Sti na, cha' taca xñi tso'o na cha' ji'i Ni li'. Cua ngüityi Ni lcaa cha' cuxi nu ngua'ni cha' ngua tyuju'u ti' na tya tsubi'la; cua ngua lubii cresiya ji'na juani, ñi'ya laca lo'o cua ndyaata na chcu lo'o hitya lubii ti. ²³ Cua'ni na cha' jlya tso'o ti' na cha' nu cua ngusñi na tya clyo lacua, ná tya'achu' na ji'i cha' bi' tsiya' ti. Taca jlya ti' na ji'i y cui' Ndyosi, cha' chañi cha' cua'ni Ni lcaa cha' nu cua nacui Ni ji'na. ²⁴ Culacua tso'o ti' na, cha' caja ñi'ya xtyucua na ji'i xa' la ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús; xtyucua na ji'i ngu' bi', cha' xcui' cha' tso'o ti cua'ni ngu' lo'o tya'a ngu', cha' jua'q caca tso'o tyiquee ngu' ña'q ngu' ji'i tya'a ngu'.

²⁵ Ntsu'u ngu' tya'a na nu

nga'aa ndya'a slo ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, nu nga'aa ndyu'u ti'i lo'o tya'a na. Pana ná tso'o cua'ni na jua'a; tso'o la ña'a ti tsaa na tyu'u ti'i na lo'o tya'a na, cha' tyanu tachaa la cha' ji'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'na, lcaa na lo'o tya'a ngusñi na cha' ji'i Ni. Nti' na cha' cua tyaqá ti nu Xu'na na chaca quiya', bi' cha' lu'ba ti tyu'u ti'i na juani lo'o ngu' tya'a na.

²⁶ Nga'aa ntsu'u xa' la msta nu ta na, nga'aa ntsu'u xa' la cha' nu cua'ni na, cha' catí qui'ya nu ntsu'u ji'na, si ña'a ti tya cua'ni na cha' cuxi li'; cua ngua cuayá' ti' na cha' chañi tsa cha' ji'i Jesús bi', lo'o jua'a nga'aa cui'ya y cui' Ndyosi cha' clyu ti' ji'na si xtyanu na ji'i cha' bi!. ²⁷ Jua'a ti caca na li', cutsii tsa na ji'i y cui' Ndyosi lo'o tyalaa hora nu cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati tya'a ngusuu lo'o Ni. Lo'o li' cua'ni tye Ni ji'i lcaa ngu' bi', tsaa ngu' nde lo quii' tlyu nu ná nga'a cha' tye tyaqui. ²⁸ Nu ngua sa'ni ni, lo'o ntsu'u ñati nu ná ndaquiya' tsiya' ti ji'i cña nu ngulo y cui' Ndyosi, ndyujuii ngu' ji'i ñati bi' li'. Ngua'ni cuayá' ngu' ji'i ñati bi' clyo cuentya ji'i jyo'o Moisés lo'o tucua sna tya'a xa' ñati nu ndacha' liñi ñi'yá ngua cha' bi'; li' ngusta ngu' yabe' hichu' ñati bi', ndyujuii ngu' ji'i li', cha' nga'aa ngujui ñi'yá jña ngu' cha' clyu ti' ji'i y cui' Ndyosi cuentya ji'i nu cuxi bi' li'. Jua'a ngua tya sa'ni la. ²⁹ Lo'o juani ni, tlyu la cha' ti'i tyacua ji'i tya'a ñati

na nu chii tsa nti' ña'a ngu' ji'i Jesús, nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi bi', ngu' nu lye tsa chcui' lo ji'i cña nu ngua'ni nu Jesús bi'; sca ti xqui'ya cha' ngujuii yu lo crusí, bi' cha' cua ndyaca lubii cresiya ji'na. Lo'o jua'a si chcui' suba' na ji'i Xtyi'i y cui' Ndyosi, li' lye la cha' nchcube' tyacua ji'na, cha' xcui' tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na xqui'ya Xtyi'i y cui' Ni. ³⁰ Cua jlo ti' na cha' ndi'ya nchcui' y cui' Ndyosi tya sa'ni la: "Na' lacá nu xcubí' ji'i ñati chalyuu", nacui Ni. "Ta na' cha' ti'i ji'i ñati, nu lo'o ntsu'u cha' chcube' ngu'." Lo'o jua'a cua nchcui' Ni chaca cha' lo'o ngu' li': "Cua'ni cuayá' na' ji'i ñati 'na, cha' na' lacá Xu'na ngu'", nacui Ni. ³¹ Tlyu tsa cha' laca, si taya' y cui' Ndyosi nu lu'ú ca ji'na cha' xcube' Ni ji'na.

³² Tyi'u ti' mä lacua, ñi'yá nu ndyaca ji'i cu'mä nu ngua tya tsubi' la, cua ndyaala hique mä cha' ndyuna tso'o mä cha' ji'i y cui' Ndyosi, lo'o li' cua quiña'a tsa cha' nchcube' cua ndyacua ji'i mä nde chalyuu. Pana ndalo tsa tyiquee mä li'; ná ngua ji'i nu ngu' xña'a bi' tyijiloo ji'i mä, ³³ masi tyuu quiya' nchcui' tsa ngu' cha' ti'i ji'i mä, masi ngua'ni lya' ti' ngu' ji'i mä su ndu mä laja ñati nu ngua li'. Lo'o jua'a cua ntaja'a mä tyanu mä slo ngu' tya'a mä laja lo'o ngua'ni ti'i ti' ngu' ji'i ngu' bi', masi si'i ji'i y cui' ca mä ndyu'ni lya' ti' ngu' tyempo bi'. ³⁴ Lo'o jua'a ndyaa na'a mä ji'i ngu' tya'a

ma nu lo'o ntsu'u ngu' bi' ne' chcuā, nguxtyucua mā ji'i ngu' bi' li'; masi nguaana xa' ñat̄i lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ma, ndalo tsa tyiquee mā li'. Tso'o ntsu'u tyiquee mā, cha' cua jlo ti' mā cha' tso'o la tsiya' ti laca nu cha' ji'i Jesús nu cua ngusñi mā bi'; jlo ti' mā cha' ná tye chca cha' bi', cha' nu cua ndyuna mā cuentya ji'i Jesús. ³⁵ Ná tya'achu' mā ji'i cha' ji'i Jesús lacua. Ña'q ti tya cua'ni tlyu tyiquee mā, cha' tso'o tsa cha' nu tyacua ji'i mā ca tiya' la cuentya ji'i y cui' Ndyosi, si ña'q ti xñi tso'o mā cha' bi'. ³⁶ Nga'q cha' talo tyiquee mā masi tyiquee', si tya nti' mā cua'ni mā lcaa ña'q cña nu nti' y cui' Ndyosi, si tya nti' mā ña'q mā cha' nu cua nacui Ni cha' caca nde loo la. ³⁷ Cua nscua lo quityi cusu' cha' ndi'yā nchcui' y cui' Ndyosi:
Tya xi tya tyempo tya lyiji
 cha' tyalaa y cui' yu nu
 nga'q cha' tyaq chaca
 quiya';

ngaa'aa tiya' lye cha' cāq yu bi',
 nacui Ni.

³⁸ Lo'o ñat̄i nu caca lubii cre-
 siya ji'i xqui'ya na' ni,
 nu lo'o xñi ngu' bi' cha'
 'na,
 li' caja chalyuu nu ná nga'q
 cha' tye ji'i ngu' bi',
 nacui Ni.

Pana ná tso'o nti' na' ña'q na'
 ji'i ñat̄i nu tya'achu' ji'i
 cha' 'na.

³⁹ Nu na ni, ná taca tya'achu'
 na ji'i cha' ji'i Jesús; si
 tya'achu' na ji'i yu, chcuna'
 na tyucui ña'q na, ña'q lo'o

cresiya ji'na li'. Pana laca na ñat̄i nu tsa cu' ti xñi na cha' ji'i Ni, bi' cha' ndu'ní lyaá Ni ji'na ji'i nu cuxi.

11

Ñat̄i nu tyucui tyiquee ngu' jlya ti'ngu'cha'ji'iycui'Ndyosi

¹ Na jlya ti' na ji'i sca cha' lo'o ndu ti' na cha' caca cha' bi', nu lo'o jlo ti' na cha' caca cha' bi' ji'na, masi bilya ña'q na ji'i. ² Jlya ti' jyo'o cusu' ji'na nu ngua'ni tlyu ji'i y cui' Ndyosi nu ngua sa'ni la, bi' cha' ñat̄i tso'o ngua ngu', lo'o jua'q ntucuá Ni cha' ji'i ngu' bi'.

³ Jlya ti' na ji'i y cui' Ndyosi, bi' cha' cua ngua cuayá' ti' na cha' clyo nda y cui' Ndyosi cha', lo'o li' ndya' chalyuu nu ña'q na juani; ná na'q na ñi'yā ngua cha' ndya' bi', tsa bi' ti cha' jlya ti' na cha' ngüiñá Ni lcaa cha' nu ña'q na lo yuu chalyuu juani.

⁴ Jlya ti' jyo'o Abel ji'i y cui' Ndyosi, bi' cha' tso'o la ngua'ni yu que jyo'o Caín tya'a yu, nu lo'o ngusta ngu' mst̄a slo y cui' Ndyosi. Ntucuá Ni cha' nu nchcui' nu Abel bi', xqui'ya cha' jlya ti' yu; lubii tsa cresiya ji'i yu ngua ti' y cui' Ndyosi, nu lo'o na'q Ni ji'i yu lo'o ngusta yu mst̄a. Lo'o jua'q juani tya nchca cuayá' ti' na cha' ngusñi jyo'o Abel cha' ji'i y cui' Ndyosi, masi sa'ni tsa ngujuii yu.

⁵ Jlya ti' jyo'o Enoc ji'i y cui' Ndyosi, bi' cha' ná ngujuii yu. Jua'q ti ndyalo'o y cui' Ndyosi ji'i yu ca slo y cui' Ni; ná nquije yu ji'i ñat̄i li', xqui'ya

cha' cua yaq Ni yaqui'ya Ni ji'i yu. Pana nchcui' quityi cha' cua ndiya ti' Ni ñi'yä nu ngua'ni nu Enoc bi' laja lo'o nguti'i yu chalyuu. ⁶ Ni sca na, ná taca cua'ni na cha' caca tyala' ti' tyiquee ycui' Ndyosi, si ná chañi cha' jlya ti' na ji'i Ni. Si ntí' na cha' jyacua na ji'i Ni cha' chcui' na lo'o Ni, li' nga'ä cha' jlya ti' na cha' lu'ú ycui' Ndyosi; nga'ä cha' jlya ti' na cha'taca xtyucua Ni ji'nä lo'o jña na sca cha' ji'i Ni.

⁷ Jlya ti' jyo'o Noé ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' ndyuna yu cha' nu nchcui' Ni lo'o yu, nu lo'o nacui' Ni ñi'yä ña'ä cha' cuxi nu lijyä caca nde loo la, masi ycui' yu ná ngua tii yu ñi'yä caca cha' bi'. Ngusñi yu cha' ji'i ycui' Ndyosi, li' ngüiñá yu sca yaca ni'i su tyi'i yu lo'o lcaa tya'a ndil'i yu; jua'ä ngua cha' ngulaá ngu' ji'i tyo clyaa bi'. Jlo ti' na juani cha' cuxi tsa ngua chalyuu cusu' bi', cha' sca ti Noé jlya ti' yu cha' nu nchcui' Ni lo'o; ngua'ni ycui' Ndyosi cha' ngua tso'o cresiya ji'i yu li'.

⁸ Jlya ti' jyo'o Abraham ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' ngusñi yu cha' ji'i Ni, nu lo'o nguane Ni ji'i yu cha' tsaa yu sca loyuu tyijyu' tsa, su nacui' Ni ji'i yu cha' cajua caca quichí tysi yu. Ngutu'u yu loyuu su nguti'i yu tya clyo, ndyaa yu li', masi ná jlo ti' yu macala su tsaa yu. ⁹ Xqui'ya cha' jlya ti' yu ji'i Ni, bi' cha' ndyanu yu ca loyuu su nacui' Ni ji'i yu cha' cajua caca quichí tysi yu. Ca bi' nguti'i yu ñi'yä

ndu'ni ñatí nu ndya'ä xtyi'i ti; chcu'a'ya late' ti ngüiñá yu cha' nguti'i yu, lo'o la cui' jua'ä ngua'ni jyo'o Isaac sñi' yu lo'o jyo'o Jacob sñi' ste' yu nde loo la. Tyucuaa jyo'o cusu' bi' jlya ti' ji'i la cui' tya'a cha' nu cua nacui' Ni ji'i jyo'o Abraham sti ngu' bi'. ¹⁰ Jlya ti' Abraham cha' nde loo la cua'ni cho'o ycui' Ndyosi chaca se'i su tso'o la tyi'i yu, nu ná culiji tsiya' ti; cuiñá ycui' Ndyosi ña'ä tsaca quichí bi'.

¹¹ Lo'o ycui' Sara clyo'o yu ni, jlya ti' ma' ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' ngua tana ma', masi cusu' tsa ma', masi bilya caja sñi' ma' tsiya' ti. Nguui sñi' ma' lacua, xqui'ya cha' jlya ti' ma' ji'i ycui' Ndyosi, cha' chañi cua'ni Ni lcaa ña'ä cha' nu cua nacui' Ni ji'i ma'. ¹² Lo'o jua'ä ngua cha' quiñä'ä tsa ñatí ndyatuji'i sca ti nu cusu' Abraham nde loo la, masi cua tye ti cha' ji'i yu cha' cusu' tsa yu; tsa ña'ä cuii nu ntsu'u nde cua, tsa lo cua tya'a ñatí ndyatuji'i nde loo la. Lo'o juani ná caca culacua na ji'i ngu' bi', ñi'yä laca cha' ná caca culacua na ni tsa lo tya'a satya yusi' ndil'i to' tyujo'o.

¹³ Ña'ä ti jlya ti' lcaa jyo'o bi' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngujuii ngu', masi nga'aa na'ä ngu' lo'o ndyu'u tucualcaa cha' nu nacui' Ni cha' caca; pana tso'o tsa ngua tyiquee ngu' bi', cha' nu jlo ti' ngu' cha' cua ngulala ti caca cha' bi', ñi'yä si tsa lyiji ti na'ä ngu' ji'i. Jlo ti' ngu' cha' tyijyu' ngutu'u ycui' ca

ngu' lijyä ngu', lo'o ná ntsu'u tyi ngu' lo yuu bi'. ¹⁴ Jlya ti' ngu' cha' ntsu'u sca se'i tso'o la su tyalaa ngu' ca nde loo la, bi' cha' ngua ti' ngu' jua'a. ¹⁵ Nga'aa ndyi'u tsa ti' Abraham lo'o tya'a yu ji'i quichi tyi ngu' ca loyuu tyijyu' su ngutu'u ngu'; cua nguxtyu'u ngu' ca bi' hora ti, si jua'a ngulacua ti' ngu'. ¹⁶ Pana si'i jua'a ngua ti' ngu', xqui'ya cha' jlya ti' ngu' cha' ta y cui' Ndyosi sca se'i su tso'o la tsiya' ti su tyi'i ngu'; ngua ti' ngu' tyalaa ngu' la cui' ca su ntucua y cui' Ni. Bi' cha' ná tyuju'u ti' Ni lo'o nacui' ngu' cha' y cui' Ndyosi nu Xu'na ngu' laca Ni; na cua ngua'ni cho'o Ni sca se'i su tyi'i ngu' ca slo y cui' Ni.

¹⁷⁻¹⁸ Jlya ti' jyo'o Abraham cha' nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o, bi' cha' ndyalo'o yu ji'i Isaac sñi' yu, cha' y cui' nu piti caca mstã cha' xcua lo mesa quee ji'i y cui' Ndyosi li'; jua'a ngua cha' ngua'ni cuayá' Ni ji'i yu. Na cua ngüini cha' ji'i y cui' Ni lo'o nu Abraham bi' tya sa'ni la cha' cala sñi' clyo'o yu; tya li' cua nacui' Ni ji'i yu: "Xqui'ya Isaac catu quiña'a tsa ñatí jinu'u nde loo la". Pana ña'a ti ntaja'a Abraham ndyalo'o yu ji'i nu piti Isaac bi', nu sca ti sñi' yu lo'o clyo'o yu, cha' caca nu piti bi' mstã. ¹⁹ Taca ji'i y cui' Ndyosi cua'ni cha' tyu'ú Isaac chaca quiya' si cua ngujuii, ngua ti' Abraham; bi' cha' ntaja'a yu ngua'ni yu jua'a lo'o sñi' yu. Pana nu lo'o cua nscua Isaac lo mesa cha' cajaa, li' xa' ndya

Ni ji'i nu piti bi' ji'i Abraham sti yu chaca quiya'; ná ngujuii nu piti bi'.

²⁰ Jlya ti' jyo'o Isaac cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o, bi' cha' nchcui' nu cusu' bi' lo'o tyucuaa sñi' yu, nu Jacob lo'o Esaú bi', cha' tso'o tsa caca ji'i ñatí nu catu ji'i ngu' tyempo nde loo la. ²¹ Jlya ti' jyo'o Jacob cha' nu nda y cui' Ndyosi lo'o, bi' cha' ngusta ya' nu cusu' bi' hique tyucuaa sñi' ste' yu nu ngua sñi' José bi', nu lo'o cua cajaa ti nu cusu' bi'; nchcuicha' nu cusu' ji'i nu ngu' cuañi' bi' li'. Lo'o li' ngua'ni tlyu yu ji'i y cui' Ndyosi, laja lo'o ndu yu nguatu yu yaca xcä ji'i yu lyuu. ²² Jlya ti' jyo'o José ji'i y cui' Ndyosi, bi' cha' lo'o cua cajaa ti yu, li' nda yu sca cha' lo'o ngu' tya'a yu, cha' chañi cha' tyu'u lcaa tya'a ngu' Israel loyuu Egipto bi' ca tiya' la, tyaa ngu' laja ti li'. Lo'o jua'a nacui' nu cusu' macala tyatsi' jyo'o y cui' yu chaca quiya' ca tiya' la, nu lo'o cua ngutu'u ngu' ndyaa ngu'.

²³ Jlya ti' sti xtya'a jyo'o Moisés ji'i y cui' Ndyosi, bi' cha' lo'o ngula sñi' ngu', ngusu'ba cuatsi' ngu' ji'i yu ni'i sna co', cha' na'a ngu' cha' tso'o tsa ña'a cubi' cuañi' bi'. Nga'aa ndyutsii' ngu' bi' ji'i rey xña'a, masi ná ndaquiya' ngu' ji'i cña cuxi nu ngulo rey bi'. ²⁴ Lo'o ngua tlyu la nu Moisés bi' li', ná ndiya ti' yu cha' ñacui' ngu' ji'i cha' laca yu sñi' nu cuna'a sñi' rey nu laca loo ji'i ngu' Egipto, xqui'ya

cha' jlya ti' yu ji'i ycui' Ndyosi nu Xu'na ngu' Israel; ²⁵ tso'o la cha' stu'ba ti caja cha' ti'i ji'i yu lo'o lcaa tya'a ñati ji'i ycui' Ndyosi, ngua ti' yu. Ná ngua ti' yu tya'a yu xcui' cha' paseya ti, ni ná ngua ti' yu cua'ni yu xi cha' cuxi cha' sca hora ti ca chaa ti' ycui' ti yu; ²⁶ tso'o la stu'ba ti tyi'i yu lo'o ngu' tya'a yu, masi chii nti' xa' ñati ña'a ji'i yu, ngua ti' yu. Ñi'yä nchcube' ycui' Cristo nde loo la, jua'a nchcube' Moisés nu ngua li'; pana ná ndube ti' yu cha' culiya' ngu', nguxtyanu yu lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ngu' Egipto, cha' jlya ti' yu cha' tso'o la caca ji'i ñati ji'i yu nde loo la xqui'ya ycui' Ndyosi. ²⁷ Jlya ti' jyo'o Moisés bi' ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' ngutu'u yu loyuu Egipto bi'; ná ndyutsii yu masi ngunasi' tsa rey xña'a bi' li', ni ná nguta'chu' Moisés tsiya' ti. Ndyalo'o yu ji'i ngu' Israel tyucuii tyijyu', ñi'yä si ndyaa lca'a yu ji'i ycui' Ndyosi, masi ná nchca ña'a na ji'i ycui' Ni.

²⁸ Xqui'ya cha' jlya ti' Moisés cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o, bi' cha' nacui yu cha' clyo cua'ni ngu' ta'a pascua la cui' talya lo'o cua tyeje tacui ti sca xcä tyaala su ndi'i ngu'; cuentya ji'i ycui' Ndyosi caä xcä tyaala bi', cha' xcube' ji'i ngu' Egipto. Li' ngulo Moisés cña cha' ta'a ngu' tañi na'ni chü' yaca nu ndu to' tyuu ni'i ji'i lcaa ngu', cha' nu lo'o ña'a xcä tyaala bi' tañi, ná cujuii ji'i sñi' ngu'

Israel li'; pana cua ndyujuii xcä bi' ji'i sñi' nu ngula clyo ji'i lcaa ngu' ca tyi. ²⁹ Xqui'ya cha' jlya ti' Moisés ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' ndyaala sca tyucuii btyi ti cla'be laja Tyujo'o Nga'a, cha' tya'u ngu' chaca tsu'. Pana nu lo'o ngua ti' ngu' Egipto tya'u lca'a ji'i ngu' Israel, nga'aa ngua ji'i ngu' li', cha' ndyanu ngu' ne' hitya bi'; ndye ngu' Egipto, ngujuii ngu' bi' li'.

³⁰ Jlya ti' ngu' Israel cha' ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' nguta'a ngu' nguxtyi'i ngu' tyi'i ca chü' lo'o quee nu ndu to' quichi Jericó. Cati tsä nguta'a ngu' tsa cu' ti, lo'o li' ndye lo'o bi' nguti. ³¹ Pana jyo'o Rahab, sca nu cuna'a calle nu nguti'i ca quichi bi', jlya ti' cho' ji'i ycui' Ndyosi; bi' cha' nchcui' tso'o cho' lo'o nu tucua tya'a ngu' Israel nu cuaana ti ndyaa, ndyaa na'a ngu' lo quichi bi' clyo. Nda cho' su tyi'i ngu', bi' cha' ná ngujuii cho' lo'o ngujuii xa'la ñati tya'a quichi tyi cho' nu ná ndaquiya' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti.

³² Tya ntsu'u quiña'a tsa cha' nu taca chcui' na' lo'o ma cuentya ji'i cha' tlyu nu ngua'ni jyo'o cusu' ji'na, ngu' nu chañi cha' jlya ti' ji'i ycui' Ndyosi: taca chcui' na' ji'i Gedeón, lo'o ji'i Barac, lo'o ji'i Sansón, lo'o ji'i Jefté, lo'o ji'i David, lo'o ji'i Samuel, lo'o ji'i ca ta'a jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi tya sa'ni la. ³³ Jlya ti' lcaa ngu' bi' ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' ngusuu tya'a ngu' lo'o ñati cuxi nde

xa' chalyuu, ntijiloo ngu' ji'i lcaa ñati nu nguti'i ca bi' li'; tso'o tsa cña ngua'ni ngu' bi', bi' cha' ngua'ni Ni cua ña'a ca cha' nu nacui Ni cha' cua'ni Ni cuentya ji'i ngu' bi'. Ngua ji'i ngu' bi' cua'a ji'i cuichi tyala cha' na ndyacu ji'i ngu';³⁴ jua'a cua ndalo ngu' bi', masi ngusu'ba ngu' xña'a ji'i ngu' lo quii' tonu cha' tyaqui ngu'; na sca ngua ji'i ngu' bi', masi ngulo ñati chcuq cha' cujuui ji'i ngu'. Na ndalongu'bi'tsiya'ti tya clyo, cha' xti ti juersa ntsu'u ji'i ngu'; pana ca tiya' la, li' ngulu tsa ti' ngu' bi', cha' tlyu tsa juersa ngujui ji'i ngu', nu lo'o nxuu tyaa'ngu' lo'o ñati xa' chalyuu nu tsa tlyu ti ñaa cha' tyijiloo ji'i ngu'.³⁵ Lo'o jua'a nu ngu'cuna'a ni, xa'ndyalaa nu qui'yu ji'i ngu' ña'a lu'ú ti ngu', xqui'ya cha' jlya ti' ngu'cha'caca ji'i y cui' Ndyosi cua'ni lyaá Ni ji'i ngu', masi cua ngujuii ngu' tsaca quiya'.

Ti'i tsa ngujui'i ngu' cuxi ji'i xa' la tya'a ngu' bi'. Si cua nguta'achu'ngu' bi' ji'i y cui' Ndyosi, cua ngulaángu' ji'i ngu' cuxi bi' li', cha' nga'aa ngujui'i ngu' cuxi ji'i ngu' bi'; pana na ntaja'a ngu' bi' tya'achu'ngu' ji'i Ni, cha' tyu'u laja ti ngu' jua'a. Ndu ti'ngu' bi' ni jacua' caa Ni caqui'ya Ni ji'i ngu', cha' ta chaca chalyuu tso'o la ji'i ngu'.³⁶ Xa' la tya'a ngu' bi' ni, ti'i tsa nchcui'ngu' ji'i ngu' bi' laja lo'o ngujui'i ngu' cuxi ji'i ngu' bi', masi ngusca'ngu' cuxi ji'i ngu' bi' lo'o carena,

masi ngusu'ba ngu' ji'i ngu' bi' ne' chcuq.³⁷ Ntsu'u ngu' bi' nu ngujuii li', cha' ti'i tsa ngujui'i quee hichu'ngu' lo'o ngu'ngu' quee ji'i ngu' bi', hasta ngusa'be ngu' ji'i xa'la ngu' bi' lo'o chcuq; jua'a xa'la ngu' bi'ngujuii xqui'ya maxtyi ji'i ngu' cuxi. Lo'o jua'a ntsu'u ngu' bi' nu na ngujui late'ji'i, bi' cha' lacu'ngu'quiji xlyatili', masi quiji chivo; ntsu'u ngu' ti'i, ntsu'u ngu' quicha, cha' lya' tsa ti'ngu' cuxi ji'i ngu' bi', cha' ti'i ti'ngu' cuxi ña'a ngu' ji'i ngu' bi'.³⁸ Cuxi tsa chalyuu re lo'o ngua jua'a. Na jlo ti'ñati chalyuu cha' tso'o la nu ngu' bi' que y cui'ngu', masi xcui'nguta'a yu'u ti ngu' bi', masi ndyu'u cuatsi'ngu' ca ne' quixi', ca nde sii' ca'ya, xqui'ya cha' lya' tsa ti' ñati chalyuu ji'i ngu'; nguti'i ngu' bi' tyuquee, lo'o jua'a hasta ngulu ngu' tyuu su nguti'i ngu'.³⁹ Lo'o nu juani tya ndyi'u ti' na ji'i ngu' bi', ñati nu jua'a jlya tsa ti' ji'i y cui' Ndyosi nu ngua sa'ni; pana na na'a ngu' bi' lcaa cha' nu cua nacui Ni cha'caca nde loola,⁴⁰ xqui'ya cha' tso'o la cha'nu ngua'ya hique y cui' Ni ñi'yaa cua'ni Ni lo'o lcaa tya'ana juani, cha' lo'o cuentya ji'na ngulacua ti' Ni. Ngua ti' Ni cha'caca na ñati nu tyucui tyiquee na stu'ba ti lo'o ngu' bi', lcaa na lo'o jyo'o cusu' bi'caca na ñi'yaa nu ngua ti' Ni cha'caca na li'.

12

Culacua ti' na ñi'yaa nu

ngua'ni Jesúś cha' ntijiloo yu ji'i tya'a cusuu yu

¹ Lo'o juani, ¿ñi'yä cua'ni na lacua? Ndi'yä cua'ni na nde chalyuu: Ñi'yä si tya ndi'i jyo'o cusu' bi' tsa tlyu ti lo'o na, jua'qä cua'ni na, cha' jua'qä tyi'u tso'o ti' na lcaa ña'qä cha' tlyu nu ngua'ni ngu' bi' tya sa'ni la, xqui'ya cha' jlya ti' ngu' ji'i y cui' Ndyosi. Ndu'ni cha' xtyanu na lcaa cha' nu ndaca'a ji'na cha' ná xñi tso'o na cha' ji'i Jesúś; xtyanu na lcaa cha' cuxi nu tiji' tsa ti' na ji'i, culochu' na cha' bi'. Lo'o li'nguula ti' tyiquee na cua'ni na cha' tso'o nde chalyuu, tsa lo cua tyempo nu tya ta ti Ni ji'na. ² Xcui' culacua ti' na ñi'yä ngua'ni Jesúś; lcaa cha' nu jlya ti' na ni, Jesúś laca süss lcaa cha' bi'; si jua'qä, taca jlya ti' na ji'i Ni ña'qä cuayá' nu tye chalyuu. Nu y cui' Jesúś ni, ná nguta'achu' yu ji'i cña nu nga'qä cha' cua'ni yu, masi cua jlo ti' yu cha' cua cajaa ti yu lo crusi. Pana tiya' la li', nu lo'o cua ntijiloo yu ji'i nu cuxi, tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu li'; bi' cha' ná ngua tyuju'u ti' yu tsiya' ti, masi nguxcube' ngu' ji'i yu lo crusi. Lo'o juani cua ndyaa tucua Jesúś nde la'a tsu' cui' su tlyu ca su ntucua y cui' Ndyosi Sti na.

³ Culacua tso'o ti' mä ji'i lcaa cha' cuxi nu ngua ji'i Jesúś tyempo bi'. Ndalo tsa tyiquee yu ji'i cha' cuxi bi' li', masi liye' tsa ti' ngu' cuxi ña'qä ngu' ji'i yu. Bi' cha' lo'o cu'mä ni, ná ntsu'u cha' ca ñu'u ti' mä xqui'ya Jesúś, ná

ntsu'u cha' ca taja ti' mä ji'i Ni. ⁴ Masi lye tsa nxuü tya'a mä lo'o lcaa cha' cuxi, ni tsaca mä bilya cujuui ngu' ji'i mä xqui'ya Jesúś. ⁵ Ná nga'qä cha' cjlyaa ti' mä cha' bi', cha' tso'o tsa nchcui' y cui' Ndyosi lo'o mä ñi'yä si laca mä sñi' y cui' Ni. Ndi'yä nacui Ni: Sñi', nacui y cui' Ndyosi, taquiya' tso'o mä 'na, masi xcube' na' ji'i mä; ná ca taja ti' mä 'na, masi cua'a na' ji'i mä cha' ná cua'ni mä sca cha' cuxi.

⁶ Cha' na' laca nu Xu'na ma, cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'qä na' ji'i cu'mä, bi' cha' xcube' na' xi ji'i mä, nacui y cui' Ndyosi. Ntsu'u quiya' nda na' xi cha' ti'i ji'i ñatí 'na, cha' sñi' na' laca ngu'.

Jua'qä nchcui' y cui' Ndyosilo'o na, ⁷ bi' cha' talo mä tyiquee' lo'o chcube' mä chacuayá' ji'i y cui' Ndyosi Sti mä lacua. Cua nchcube' mä xi juani, bi' cha' caca cuayá' ti' mä cha' laca mä sñi' y cui' Ni, si jua'qä ndu'ni y cui' Ni lo'o mä. Lcaa ñatí nu ntsu'u sñi', ntsu'u quiya' ndyu'ni tyaala ji'i sñi'; lo'o ná ndaquiya' nu sube bi' ji'i cha' nu nchcui' sti ngu', nchcube' sti ji'i sñi' li!. La cui' jua'qä ndu'ni Ni lo'o na. ⁸ Nga'qä cha' xcube' Ni ji'i mä ñi'yä nchcube' Ni ji'i cua ña'qä ca sñi' Ni, cha' taca ca cuayá' ti' mä cha' chañi cha' cua laca mä sñi' y cui' Ndyosi li'; ná laca mä sñi' nu ngujui ji'i ñatí nde calle ti. ⁹ Nde chalyuu nchcube'

sti na ji'na, bi' cha' ndaquiya' na ji'í cha' nu nchcui' ngu' cusu' ji'na lo'o na. ¿Ha ná tso'o si ta na chacuayá' cha' xcube' ycui' Ndyosi Sti na ji'na, cha' tso'o la tyi'í tyiquee na nde loo la lacua? ¹⁰ Cua laca ti tyempo nu nchcube' sti na ji'na nde chalyuu, tsa ña'q̄ nu tso'o cuentya ji'na ndu'ní ngu', cha' ca tsa'q̄ na nti' ngu'; la cui' ti cha' nti' ycui' Ndyosi cha' caca tso'o ji'na, bi' cha' nchcube' Ni ji'na jua'q̄. Nu lo'o cat̄ qui'ya nu ntsu'u ji'na, li' taca ca stu'ba cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi Sti na, nu ná ntsu'u cha' cuxi ji'í Ni tsiya' ti. ¹¹ Ca xñi'í ti' na hora bi' lo'o nchcube' na, si'i na chaa ti' na li'; pana tiya' la li' taca cua'ni la na cha' tso'o, cha' t̄i ti taca tyi'í tyiquee na nde chalyuu li', xqui'ya cha' cua ngusñi tso'o la na cha' ji'í ycui' Ndyosi nu lo'o cua nchcube' na.

Tlyu tsa cha' laca si tya'qchu' na ji'í ycui' Ndyosi

¹² Xa' ta m̄a juersa ji'í tyucui ña'q̄ m̄a lacua, masi ngua cña' tsa m̄a; xa' cua'ni cha' nguula ti' tyiquee m̄a, masi ngua taja ti' m̄a tsubi'. ¹³ Clyana la m̄a tyucuii liñi su tsaa m̄a, cha' ná quiñu'ú la tyucuii ji'í xa' la ñati tya'a m̄a nu siya' la tyiquee ngu'; cua'ni m̄a cha' tyat̄i la ti' tyiquee ñati bi', cha' si'i na caca ñu'ú la ti' ngu'.

¹⁴ Cua'ni cña' ti' m̄a cha' tso'o ti tyi'í m̄a lo'o lcaa ñati, cua'ni m̄a cha' caca lubii cresiya ji'í m̄a; ni tsaca na, ná caca ña'q̄ na ji'í ycui'

Ndyosi si tya lyiji caca lubii cresiya ji'na. ¹⁵ Cui'ya m̄a cuentya cha' ni tsaca ngu' tya'a m̄a ná xtyanu jua'q̄ ti lcaa cha'tso'o nu ndu'ní ycui' Ndyosi lo'o na. Lo'o jua'q̄ cui'ya m̄a cuentya cha' ná cua'ni ñu'ú m̄a ji'í tyiquee xa' la ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'í Jesús. Ñi'ya laca sca quixi' tyaala nu cua'ni ñu'ú ji'í ñati lo'o co'o ngu' hitya b̄i', jua'q̄ caca na ji'í tya'a na lo'o ntsu'u sca cha' cuxi ji'na. ¹⁶ Cui'ya m̄a cuentya cha' ni tsaca m̄a ná caca m̄a ñi'ya ngua jyo'o Esaú; ngua'ni lya' ti' yu bi' ji'í ñati ji'í yu, lo'o jua'q̄ ná ndube ti' yu ji'í ycui' Ndyosi. Sñi' clyo ngua yu, pana ndye ndyujui' yu lcaa chacuayá' nu caja ji'í yu nquicha', xqui'ya cha' ngua ti' yu cacu yu masi sca ti ca'ñia scuaa; nguñilo'o tya'a ngula yu ji'í yu li'. ¹⁷ Cua jlo ti' m̄a ñi'ya ngua ca tiya' la: nu lo'o ngua ti' yu cha' culacuá sti yu ji'í yu, li' nga'aa ndaquiya' sti yu ji'í cha' nu nda yu lo'o; nga'aa ngujui ñi'ya nu tya'qchu' yu ji'í cha' nu cua ngua'ni yu, masi ngusi'ya tsa yu lo'o ngüijñia yu cha' bi' ji'í sti yu.

¹⁸ Lo'o ndyuna m̄a cha' ji'í ycui' Ndyosi juani, ná ndyaca ji'í m̄a ñi'ya nu ngua ji'í ngu' Israel nu ngua sa'ni la, nu lo'o ngut̄u ngu' bi' quiya' ca'ya Sinaí. Ná nchca tii m̄a juani, ñi'ya nu ngua ti' ngu' bi' lo'o lye tsa ndyaqui sii' ca'ya Sinaí bi' nu ngua li'; talya tsa ña'q̄ ngua li', ná ngua ña'q̄ ngu' tsiya' ti, jua'q̄

lye tsa ngua cui'i. ¹⁹ La cui' jua'a ná ndyuna mä lo'o cui'i tsa nguañi ngula'á cui'chcua ji'i y cui' Ndyosi li', nguañi nchcui'. Ni lo'o ñati bi' li'. Nu lo'o ndyuna ngu' nchcui' y cui' Ndyosi lo'o ngu', li' lye tsa ngüijña ngu' ji'i Ni, cha' nga'aa chcui' y cui' Ni lo'o ngu' bi' tsiya' ti. ²⁰ Ndyutsii tsa ngu' li', cha' nga'aa ndalo jyacä ngu' cuna ngu' cha' nu nda jyo'o Moisés lo'o ngu' cuentya ji'i y cui' Ndyosi; ndi'ya nacui Ni: "Ná caä mä nde sii' ca'ya re tsiya' ti; masi caä sca na'ni ji'i mä nde sii' ca'ya re, nga'ä cha' cujuii clya mä ji'i lo'o quee". ²¹ Lye tsa ña'a ngua cha' bi', hasta y cui' Moisés nacui ndi'ya: "Lye tsa nchcuä na' cha' ndyutsii na!".

²² Pana nga'aa si'i jua'a ndyaca ji'i mä juani, cha' chaca chalyuu tsaa mä juani; la cui' ca su ntucua tyi y cui' Ndyosi ca nde cua, ndacua tsaa mä juani. Ca bi' ndi'i y cui' Ndyosi lo'o tyuü tsa mil tya'a xca ji'i Ni. Tso'o tsa ña'a ca bi'; ñi'yä si cua nscua chaca ca'ya Sión nde cua, ñi'yä si ca bi' ntucua chaca quichí Jerusalén nu tso'o la ña'a, jua'a laca bi'. ²³ Lo'o jua'a ntsu'u cha' tsaa mä slo lcaa tya'a sñi' y cui' Ndyosi nu cua ndyal'o Ni ji'i ndejua tya sa'ni la, cha' cua nscua xtañi jyo'o bi' lo quityi ji'i y cui' Ndyosi nde cua. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' bi' ca su ndyu'u ti'i ngu'. Na cua tsaa ti mä la cui' slo y cui' Ndyosi nu ndu'ni cuayá' ji'i lcaa ñati, ca su ndi'i lcaa ñati jyo'o nu

lubii cresiya ji'i xqui'ya Jesús, cha' cua ndyaca cucui tyucui ña'a ngu'. ²⁴ Lo'o jua'a ca bi' ndi'i Jesús, nu ngüiñi chaca cha' nu tso'o la ji'i y cui' Ni lo'o na; tso'o tsa ngua cha' ndyalú tañi y cui' Jesús, cha' xqui'ya nu Jesús bi' ni, bi' cha' cua ngutí cha' cuxi nu ntsu'u ji'na. Pana nu lo'o ndyalú tañi jyo'o Abel nu ngua sa'ni, li' ntsu'u cha' cajaa chaca yu nu cua ndyujuiji'i tya'a; xcui' cha' cuxi ndyu'u ji'i cha' bi' li'.

²⁵ Cui'ya mä cuentya lacua, cha' cua'ä jyacä mä ji'i lcaa cha' nu cua nda Cristo lo'o mä. Nguxcube' tsa y cui' Ndyosi ji'i jyo'o cusu' ji'na, nu lo'o ná ntaja'ä ngu' cua'ä jyacä ngu' ji'i cha' nu nchcui' jyo'o Moisés lo'o ngu' nde chalyuu chacyauá' ji'i y cui' Ndyosi; ná ngua xna ngu' bi' ji'i y cui' Ndyosi. La cui' jua'a tlyu la cha' caca ji'na juani, si ná taquiya' na ji'i Cristo nu ngutu'u ca slo y cui' Ndyosi yaä nde lo yuu chalyuu, lo'o jua'a cua xa' ndyaa tucua Ni ca slo y cui' Ndyosi chaca quiya' juani. ²⁶ Laja lo'o nchcui' y cui' Ndyosi lo'o ñati sa'ni, la cui' hora bi' ngulacui chalyuu; pana juani cua nchcui' Ni chaca quiya' ndi'ya: "Chaca tya quiya' cua'ni na' cha' quiña lcaa lo yuu chalyuu, la cui' hora nu quiña lcaa chalyuu nu ntsu'u nde cua", nacui Ni. ²⁷ Lo'o nacui Ni: "chaca tya quiya'", jua'a ca cuayá' ti' na cha' ntsu'u cha' xquiña Ni tyucui ña'a lcaa chalyuu

nu cua ngüiñá Ni, culotsu' Ni ji'i cha' bi' li'. Tsa ña'a ti na nu ntsu'u ji'i ycui' Ndyosi, bi' ti na nu tyanu li', xqui'ya cha' ná nchca clyiji na bi' tsiya' ti. ²⁸ Lo'o jua'a ná taca cha'a chalyuu cucui nu ngujui ji'na xqui'ya Cristo, ná clyiji tsiya' ti bi'; bi' cha' tso'o tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i ycui' Ndyosi lacua. Cua'ni chi' na loo ycui' Ndyosi, cha' jua'a nti' Ni cha' cua'ni na; tyi'u ti' na cha' lcaa tsa cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ni, cha' cube tsa ti' na ji'i Ni. ²⁹ La cui' Ndyosi nu ndu'ni tlyu na ji'i Ni, chañi cha' taca ji'i Ni cuityi Ni ji'na tsi tsiya' ca lo'o sca quii' tlyu, si jua'a nti' Ni.

13

Cña nu ndiya ti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na nde chalyuu

¹ Ña'a ti tyu'u tso'o tyiquee ma ña'a ma ji'i ngu' ty'a ngusñi ma cha' ji'i Cristo, cua'ni ma cha' tso'o lo'o ngu' bi'. ² Tyi'u ti' ma cha' chcui' tso'o ma lo'o cua ña'a ca ngu' xta, ngu' xa' quichí, si tyalaa ngu' toni'i ji'i ma; ta ma su tyi'i ngu' bi', cha' jua'a ngua'ni xi jyo'o cusu' ji'i ma nu ngua sa'ni la, lo'o tiya' la li' nquijeloo ji'i ngu' cha' xcä ji'i ycui' Ndyosi nu ntsu'u nde cua laca ñati nu ngulaa toni'i ji'i ngu' bi'.

³ Culacua ti' ma ñi'ya caca xtyucua ma ji'i ngu' ty'a ngusñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi, nu lo'o cua ngusu'ba ngu' ji'i ty'a na bi' ne' chcuä.

Lo'o jua'a xtyucua ma ji'i ngu' ty'a na nu quicha ti', xqui'ya cha' lya' ti' ngu' ji'i ngu' bi'. Tyi'u ti' ma cha' xtyucua ma ji'i ngu' bi', ñi'ya si ycui' ca ma nchcube' ma lo'o ngu'.

⁴ Lcaa ma lo'o ty'a ma nga'a cha' cua'ni tyaca'a ma ji'i clyo'o ma; ná cua'ni cuxi ma lo'o clyo'o ma, ñi'ya nti' si tyu'u cha' ji'i ma lo'o xa' ñati laja ti. Xcube' ycui' Ndyosi ji'i cua ña'a ca ñati nu cua'ni cha' suba' jua'a, jua'a xcube' Ni ji'i ñati nu tyatí yu'u lo'o clyo'o xa' ñati.

⁵ Ná tyu'u tyiquee ma xcui' cha' ji'i cñi, pana tso'o si tyala' ji'i ma lo'o tsa ña'a nu ndyiji ti xi ji'i ma. Na cua nchcui' Ni lo'o na ndi'ya: "Ná culati'i na' ji'i ma", nacui Ni, "ná xtyanu na' ji'i ma jua'a ti". ⁶ Bi' cha' ndi'ya culacua ti' na cha' nguula ti' tyiquee na: Ycui' nu Xu'na na laca nu nxtyucua 'na.

Ná ntsu'u cha' cutsii na' lacua, cha' ná caca cua'ni cuxi ñati lo'o na'.

⁷ Tyi'u ti' ma ji'i ngu' jyo'o ty'a ma nu ngua loo ji'i ma chacuayá' ji'i Jesucristo; ngu' bi' laca nu cua nchcui' cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ma ty'a clyo, bi' cha' culacua tso'o ti' ma ji'i cña tso'o nu ngua'ni ngu' bi' nde chalyuu. Cua'ni ma ñi'ya nu ngua'ni ngu' bi' lo'o ngusñi ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi.

⁸ Ná ncha'a Jesucristo: ñi'ya ngua Ni tyempo sa'ni, la cui' jua'a laca Ni juani, lo'o la cui' jua'a caca Ni tyempo nde loo la. ⁹ Ná ta ma chacuayá'

culu'u ñat_i xi xa' la cha' ji'_i ma, sca cha' nu ná stu'ba nchcui' lo'o cha' bi', cha' ná xtyanu m_a jua'_a ji'_i tyucui liñi. Tso'o la si tyanu tso'o lcaa cha' ji'_i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'na, si cube ti' na ji'_i lcaa cha' tso'o nu ndu'ní Ni lo'o na lcaa hora; pana ná taca tyanu tso'o cha' ji'_i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'na lo'o taquiya' na ji'_i cua ña'_a ca cña nu tatsaa ngu' ji'na, ñi'y_a nti' si nacui ngu' cha' ná tso'o cacu na sca lo na nu ndacu ngu'. Masi cua ndaquiya' tsa na ji'_i cña bi' tya tsubi' la, si'_i na tso'o la ngua ti' na lo'o ngua'ní na jua'_a.

¹⁰ Xa' ña'_a cña ngua'ní Cristo lo'o ndyaa yu lo crusi, cha' ngua yu mst_a cha' cat_i qui'ya nu ntsu'u ji'na lo'o y cui' Ndyosi. Pana lcaa ñat_i nu tya ndyi'u tsa ti' ji'_i mst_a nu nsta sti jo'ó cuentya ji'_i ngu', ná caca tyi'_i tso'o tyiquee ngu' bi' lo'o Cristo. ¹¹ Masi xu'na sti jo'ó nu cuentya ji'ingu' judío ni, xcui' lo'o tañi na'ni ti ñalo'o sti jo'ó bi' nde cuarto su tacati tsa ne' laa bi', cha' cat_i qui'ya nu ntsu'u ji'_i ngu' lo'o bi'. Nu lo'o ndye ngua cña bi', li' ndyalo'o ngu' ji'_i ña'_a tsaca cuaña' na'ni nu laca mst_a bi' ca to' quich_i; ca bi' ndaqui ngu' cuaña' bi'. ¹² La cui' ti ca to' quich_i nchcube' Jesús, cha' caja ñi'y_a nu cat_i cha' cuxi nu ntsu'u ji'_i ñat_i, nu lo'o ndyalú tañi y cui' ca yu lo'o ngujuii yu lo crusi ca bi'. ¹³ Lo'o jua'_a na, tso'o si ná cutsii na, masi tsalo'o ngu'

ji'na cha' xcube' ngu' ji'na cuentya ji'_i Jesús; stu'ba ti caca ji'na nde chalyuu, ñi'y_a nu ngua ji'_i Jesús lo'o lya' tsa ti' ngu' ji'_i yu. ¹⁴ Nde lo yuu chalyuu ná ntsu'u se'_i tso'o su tyanu na; xcui' na ndu'ti' na cha' tyalaa na chaca se'_i su tso'o la tsiya' ti, su tsaa na lo'o cua ndye chalyuu re. ¹⁵ Bi' cha' lcaa ts_a cua'ní chi' na loo y cui' Ndyosi xqui'ya Jesús, cha' ñi'y_a laca si ta na mst_a ji'_i Ni, jua'_a laca nu lo'o tyucui tyiquee na cua'ní tlyu na ji'_i Ni. Lo'o jua'_a tso'o tsa si lcaa ts_a chcui' na cha' tlyu tsa cha' nu ntsu'u ji'_i y cui' Ni. ¹⁶ La cui' jua'_a ná ca taja ti' m_a cua'ní m_a lcaa cha' tso'o, jua'_a xtyucua m_a ji'_i tya'a ñat_i m_a; bi' laca cña nu ndiya ti' Ni cha' cua'ní na cuentya ji'_i y cui' Ni.

¹⁷ Taquiya' m_a ji'_i ñat_i nu laca cña cuentya ji'_i ña'_a taju ngu' tya'a m_a; cua'ní m_a lcaa cña nu ndijña ngu' bi' ji'_i m_a cha' cua'ní m_a. Tlyu tsa cña nu ntsu'u ji'_i ngu' bi', cha' xcui' ndube ti' ngu' ñi'y_a nu ndyu'ní sa scaa m_a; nga'_a cha' xacui ngu' cha' ji'_i y cui' Ndyosi si chañi cha' ña'_a ti tya tso'o ndyu'ní m_a, xqui'ya cha' ngusñi m_a cha' ji'_i Ni. Pana tso'o la nti' ngu' bi', si ña'_a ti tso'o ntsu'u tyiquee m_a cua'ní m_a ñi'y_a nu nacui ngu' ji'_i m_a cha' cua'ní m_a. Si ná cua'ní m_a jua'_a, caca xñi'_i ti' ngu' bi' li', cha' nga'aa caca xtyucua ngu' ji'_i m_a li'.

¹⁸ Ña'_a ti chcui' m_a lo'o y cui' Ndyosi cuentya ji'_i

cuare. Tyucui tyiquee ya jlo ti' ya cha' ni sca cha' cuxi ná ntsu'u ji'i ya nu caca tyuju'u ti' ya ji'i. Lcaa tyempo nti' ya cua'ni ya cua ña'q̄ ca cha' nu tso'o la cuentya ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁹ Bi' cha' xa' ndijña tsa na' ji'i mā, cha' lu'ba ti chcui' mā lo'o ycui' Ndyosi cuentya jna'. Ná tyiquee' cua'ni Ni cha' xtyuu na' cāa na' yala la ca su ndi'i mā.

Ngusalya'yu lo'o ngu'

²⁰ Ycui' Ndyosi laca nu ngua'ni cña cha' ndyu'u Jesucristo nu Xu'na na chaca quiya' lo'o ngujuii. Lo'o juani laca Jesús loo, cha' ña'asii Ni ji'na nu laca na ñati ji'i Ni, xqui'ya cha' ngujuii Ni cuentya ji'na. Nu lo'o ngujuii Jesús, li' ngüiñi cha' ji'i Ni lo'o lcaa ñati ji'i Ni, sca cha' cucui nu ná nga'q̄ cha' tye tsiya' ti. ²¹ Ycui' Ndyosi ndu'ni cha' t̄i ti tyi'i tyiquee na, lo'o juani nti' na' cha' xtyucua Ni ji'i mā lo'o cua ña'q̄ ca cha' nu lyiji ji'i mā, cha' taca cua'ni mā lcaa cña, ñi'ya nu nti' Ni cha' cua'ni mā; nti' na' cha' cuentya ji'i mā cua'ni Ni na laca nu tso'o la nti' Ni, chacuayá' ji'i Jesucristo. Lo'o jua'q̄ ná nga'q̄ cha' tye cha' cua'ni tlyu Ni ji'i Cristo. ¡Jua'q̄ caca cha' lacua!

²² Cu'mā tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, cua'ni clyu ti' mā 'na, talo tyiquee mā xi 'na cha' cuna mā cha' nu nchcui' na' re. Ná quiña'q̄ tsa cha' nscua na' lo quityi re, pana cua nti' na' cha' tyanu tachaa la cha' bi' ne' cresiya ji'i mā.

²³ Chaca cha' nti' na' chcui' lo'o mā: Cua ngulaá ngu' ji'i Timoteo, tya'a ndya'a na cña, ca su ngutu'ú yu ne' chcuā; nu lo'o cāa na', calo'o na' ji'i yu li', si yala ti tyalaa yu slo na'.

²⁴ Chcuicha' na' ji'i lcaa ngu' nu laca loo cuentya ji'i mā, jua'q̄ chcuicha' na' ji'i lcua ti tya'a mā nu ngusñi mā cha' ji'i ycui' Ndyosi. Ca ta'a ngu' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o ycui' Ndyosi, nu ndi'i nde Italia re, lo'o lcaa ngu' bi' nti' ngu' chcuicha' ngu' ji'i mā.

²⁵ Cua nti' na' cha' tyi'u ti' mā lcaa tyempo cha' xcui' tso'o ti ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o lcaa na.

Quityi nu nguscua Santiago

¹ Santiago laca na' nu nscua quityi re cha' c̄aq̄ ca su ndi'i cu'maq̄, ñati ji'i y cui' Ndyosi nu ndyaa m̄a tyucui ña'q̄ chalyuu. Cña laca na' cuentya ji'i y cui' Ndyosi, la cui' jua'a laca na' cña ji'i Jesucristo nu Xu'na na. Cua nti' na' chcui' na' xlyo ni'i lo'o lcaa m̄a lo'o tya'a m̄a.

Nu lo'o ta y cui' Ndyosi sca cha' nu ca'ya tso'o hique scaa na

² Cu'maq̄ tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, si lye tsa nti' m̄a xqui'ya cua ña'q̄ ca lo cha' ti'i nu ndyacua ji'i m̄a, ná xñi'i tsa culacua ti' m̄a li'; pana tso'o tsa caca tyiquee m̄a li', ³ cha' nu lo'o ngualo cha' ti'i bi' ji'i m̄a xqui'ya cha' ngusñi tso'o m̄a cha' ji'i Jesús, li' taca jlo ti' m̄a cha' cua nchca la ji'i m̄a talo m̄a nde chalyuu. ⁴ Pana cui'ya m̄a cuentya cha' talo m̄a tyucui tytempo lo'o ndi'i m̄a chalyuu, ña'q̄ cuayá' nu tye cha' ti'i ji'i m̄a, cha' caca m̄a ñati nu tyucui tyiquee, ñati nu ná sca na lyiji ji'i cha' ngusñi m̄a cha' ji'i Jesús.

⁵ Si ntsu'u quiya' nu lo'o ná jlo ti' m̄a tsiya' ti ñi'yä nu cua'ni m̄a, li' tso'o chcui' m̄a lo'o y cui' Ndyosi, cha' ta Ni sca cha' nu ca'ya hique m̄a ñi'yä nu cua'ni m̄a li'. Tso'o tsa cha' xlyab'enda Ni ji'ilcaa ñati, cuati ná ndu'ni tyaala Ni ji'na lo'o nda Ni sca cha'

tso'o ji'na. ⁶ Tsa bi' ti cha', nu lo'o jña m̄a sca cha' ji'i y cui' Ndyosi, li' nga'q̄ cha' jlyta ti' m̄a cha' nchca ji'i Ni cua'ni Ni jua'a; ná tso'o si tya'a chu' m̄a ji'i cha' bi', ñi'yä si ñacui m̄a cha' ná nchca ji'i Ni cua'ni Ni jua'a. Ñati nu jua'a ñacui cha' ná nchca ji'i y cui' Ni, laca ngu' bi' ñi'yä laca sca clyoo' nu ndya'a lo tyujo'o; ndyatu clyoo' ndyaa macala su nducuni'i cui'i ji'i cha' tsaa. ⁷ Ná ca tu' ti' ngu' bi' ji'i ni sca na, cha' ta y cui' nu Xu'na na ji'i ngu' li', ⁸ cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu' bi'; ná sca cha' caja ji'i ngu' cha' xcui' na ncha'a ti tyiquee ngu'. Sca ti cha' chcui' ngu' sca tsä, chaca tsä xa' cha' chcui' ngu' bi' li'.

⁹ Tso'o ti caca tyiquee ngu' ti'i tya'a ngusñi na cha' ji'i y cui' Ndyosi; xtyucua Ni ji'i ngu' bi', cha' tso'o la tyi'i ngu' nde loo la, masi nchcube' tsa ngu' su ndi'i ngu' juani ti. ¹⁰ Lo'o jua'a ndu'ni cha' tso'o ti caca tyiquee ngu' culiya' tya'a ngusñi na cha' ji'i Ni, masi tye cha' culiya' ngu'; culiji yu'u lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i cua ña'q̄ ca ngu' culiya', ñi'yä ndye cha' ji'i sca queé nu tso'o ña'q̄ nu ntsu'u ca ne' quixi'. ¹¹ Lo'o ndyaa cuichaa nde cuä, ca tyique' tsa cuä li', ndyanaa yaca queé, ndyalú lcaa cucu' queé, ndye cha' tso'o ña'q̄ ji'i li'. La cui' jua'a tye cha' ji'i ngu' culiya'; laja lo'o ndyu'ni cña ti' ngu' cha' tya caja la cha' tso'o ji'i ngu', tye cha' tso'o bi' ji'i ngu' li'.

*Nu lo'o ndojolaqui nu xñ'a'q
ji'na cha' cua'ni na cha' cuxi*

¹² Tso'o caca tyiquee ñati nu ña'q ti nxñi cha' ji'i Jesús, masi tyacua cua ña'q ca cha' ti'i ji'i ngu'. Tso'o si talo ngu' tyiquee', ña'q cuayá' tye cha' ti'i bi' ji'i ngu', cha' caja chalyuu nu ná nga'q cha' tye ji'i ngu' bi' li'; bi' laca cha' tso'o nu cua nacui Ni cha' ta Ni ji'i ñati nu ntsu'u tsa tyiquee ña'q ji'i y cui' Ni. ¹³ Nu lo'o cojolaqui sca cha' cuxi ji'na ni, ná tso'o si ñacui na ndi'ya: "Y cui' Ndyosi ndyu'ni cha' nñilo'o cha' cuxi re 'na". Ná ntsu'u cha' cuxi tsiya' ti nu caca ji'i cñilo'o ji'i y cui' Ndyosi, lo'o jua'q ná nñilo'o Ni ji'i ñati lo'o sca cha' cuxi. ¹⁴ Nu lo'o ndojolaqui cha' cuxi ji'na, bi' hora laca nu ná ndaquiya' na ji'i sca cha' ji'i y cui' Ni; li' la cui' cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i y cui' ca na, bi' laca nu ndatsaa ji'na cha' tya cua'ni la na cha' cuxi. ¹⁵ Tso'o la nti' na cha' cua'ni na cha' cuxi bi', masi caca tlyu la qui'ya ji'na; nu lo'o ngui'i na ji'i qui'ya bi' ji'na ña'q cuayá' nu nga'aa caca xtyanu na ji'i, li' xana na xtyanu na chalyuu tso'o nu cua ngujui ji'na.

¹⁶ Cu'maq tya'a ngusñi na cha' ji'i y cui' Ndyosi, tyaca'a tsa ma' 'na; ná ta ma' chacuayá' cha' cñilo'o nu xña'q ji'i ma'. ¹⁷ Lcaa cha' xlyab'e nu ndyiji ji'na ni, lcaa cha' nu chañi cha' xcui' cha' tso'o laca bi', ca su ntucua y cui' Ndyosi tsiya' ti, ca bi' ngutu'u lcaa cha' bi', la cui' y cui' Ndyosi nu ngüiñá

lcaa xee tlyu nu nga'q nde cuá. Sca ti cuayá' ña'q loo y cui' Ndyosi ña'q Ni ji'na; ná xcutsa'q Ni cha' nu ntsu'u tyiquee Ni ña'q Ni ji'na, cha' ná ntsu'u cha' tya'qchu' Ni ji'i scaa cha' nu cua nchcui' Ni lo'o ñati. ¹⁸ Lcaa cha' nu liñi ca cuentya ji'i y cui' Ndyosi, cua ngulu'u Ni cha' bi' ji'na cha' caca na ñati ji'i y cui' Ni, cha' jua'q nti' Ni cha' caca; cua nti' Ni cha' caca na loo ji'i lcaa ca lo na nu cua ngüiñá y cui' Ni, jua'q nti' Ni.

*Cha' tacati nu nga'q cha'
cua'ni na cuentya ji'i y cui'
Ndyosi*

¹⁹ Cu'maq tya'a ngusñi na cha' ji'i y cui' Ndyosi, nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'qa ji'i ma, tso'o si cui'ya ma cuentya ji'i cha' nu chcui' na' re. Ntsu'u cña ji'i lcaa na cha' yala ti cua'q jyaca na ji'i cha' nu chcui' ñati lo'o na; pana tiya' ti xacui na cha' ji'i ngu', jua'q tiya' tsa caca ñasi' na ji'i ngu'. ²⁰ Nu lo'o nchca ñasi' na ni, ná taca cua'ni na cha' liñi nu nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni na nde chalyuu. ²¹ Lo'o jua'q nga'q cha' culochu' na lcaa cha' suba', lcaa cha' cuxi nu tya ntsu'u ne' cresiya ji'na; tucuá na cha' ji'i y cui' Ndyosi lacua, xñi tso'o na lcaa cha' nu nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na, cha' bi' laca cha' nu taca cua'ni lyaá ji'na ji'i nu cuxi nu ntsu'u ji'na.

²² Tsa bi' ti cha', nga'q cha' taquiya' na lcaa cha' nu nclyu'u Ni ji'na, si'i na cua'q jyaca ti na ji'i cha' bi'; na cñilo'o ti na ji'i y cui' ca na, si

2

*Sca ti cuayá' cua'ni tso'o na
lo'o cua ña'a ca ñati nu lijya slo
na*

xcui' na cua'a jyacä ti na ji'i cha' bi', lo'o ná ndaquiya' na cha' bi'. ²³ Cua ña'a ca ñati nu ntí' cuna ti cha' nu nda Ni lo'o na, lo'o li' ná ntaja'a cua'ni cha' bi', laca ñati bi' ñi'ya laca ñati nu ña'a cui'ya xi ji'i y cui' ca lo sca cuanaa; ²⁴ yala ntchaa ti ña'a ngu' ji'i y cui' ca ngu' lo cuanaa, pana lo'o cua ndyaa ngu', li' hora ti cjlyaa ti' ngu' ñi'ya ña'a y cui' ca ngu'. ²⁵ Xtyucua y cui' Ndyosi ji'i cua ña'a ca ñati nu chañi cha' cua'a jyacä ji'i cha' tso'o nu nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na; bi' laca cha' nu xtyucua ji'na cha' taca tyi'i tyiquee na tso'o ti. Si tso'o ti cua'ni na nde chalyuu, si cua'ni na lcaa cña nu nclyu'u y cui' Ndyosi ji'na lcaa tsä lo'o tyi'i na chalyuu, tso'o tsa caca ji'na li'. Si'i na nduna ti na cha' bi', lo'o li' xtyanu na ji'i.

²⁶ Ná tyiquee' ntsu'u xi ngu' tyä'a mä nu ntí' cha' tacati tsa ndu'ni y cui' ca ngu'. Pana laja ti ndu'ni ngu' cha' tacati ngu', si ná ndube ti' ngu' ñi'ya nchcui' ngu' lo'o ñati; na ñilo'o ngu' ji'i y cui' ca ngu' cha' tacati ngu' li'. ²⁷ Si tyucui tyiquee na tsiya' ti ndu'ni na cha' tacati cuentya ji'i Ni, si si'i na tucua cha' ntsu'u tyiquee na, ndi'ya ntí' y cui' Ndyosi Sti na cha' cua'ni na li': nga'a cha' xtyucua na ji'i nu sube ti'i, jua'a nga'a cha' xtyucua na ji'i nu cuna'a nu ndyanu ti'i ti, nu lo'o nchcube' tsa ngu' ndi'i ngu' chalyuu; pana ná tso'o tyatí yu'u na lo'o cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu.

¹ Cu'mä tyä'a ngusñi na cha' ji'i Jesucristo nu Xu'na na, nu ntucua Ni ca su tso'o tsa ña'a nde cua, ná tso'o si xa' ña'a ntsu'u tyiquee mä ña'a mä ji'i xi scaa ñati; stu'ba ti cua'ni mä lo'o cua ña'a ca ñati, tso'o la. ² Ná tyiquee' cäa tyuu lo ñati ca su ndyu'u ti'i mä, masi ngu' culiya' nu ntsu'u cui' oro sne ya' ngu', cuati tso'o tsa ña'a ste' ngu', masi ngu' ti'i nu ngusu tsa ste' ngu'. ³ Ná tso'o si lye tsa cua'ni chí mä loo sca ñati nu nchcu' late' nu tso'o tsa ña'a. Ná tso'o ñacui mä ji'i nu culiya' bi': "Tyucua xi lo yaca xlyia tso'o re, cusu'", si ñacui mä ji'i sca ngu' ti'i ndi'ya: "Ndacua ti tyu nu'u. Cua'a xi, masi lo yuu ti cua". ⁴ Ntsu'u qui'ya ji'i mä li', xqui'ya cha' xa' ña'a ntsu'u tyiquee mä ña'a mä ji'i xi scaa ñati, lo'o jua'a cuxi ti ntsu'u tyiquee mä ña'a mä ji'i nu xa' ñati bi' li'.

⁵ Cu'mä ngu' tyä'a na nu tyaca'a tsa mä 'na, cui'ya mä cuentya ji'i cha' re: Cua ngusubi y cui' Ndyosi ji'i ñati ti'i cha' taca xñi tso'o ngu' cha' ji'i y cui' Ni; ta Ni chalyuu tso'o ji'i ngu' bi' li', la cui' chalyuu nu nacui Ni cha' caja ji'i ñati nu ntsu'u tsa tyiquee ña'a ji'i y cui' Ni. Masi ti'i tsa ñati bi' nde chalyuu, pana culiya' ngu' cuentya ji'i y cui' Ndyosi. ⁶ Ná tso'o ndyu'ni cu'mä, cha' ti'i ti' mä ña'a mä ji'i ngu' ti'i. Xcuane na'

sca cha' ji'i mä lacua: ¿Ha si'i nu culiya' laca nu ti'í ti' ji'i ma? ¿Ha si'i nu culiya' laca nu ndya'älo'o ji'i mä ca slo ngu' tisiya? ⁷ La cui' ngu' bi' laca nu nchcui' tsa cha' cuxi ji'i y cui' Jesús nu ntsu'u tsa cha' ji'na lo'o.

⁸ Tso'o tsa si chañi cha' ndaquiya' mä cha' cusu' nu nscua tya clyo la; ndi'ya nchcui' cha' bi': "Ntsu'u cha' cua'ni tya'na ti' na ji'i tya'a ñati na, ñi'ya laca si ndu'ni tya'na ti' na ji'i y cui' ca na", nacui quityi. ⁹ Si xa' ca ña'a ndu'ni mä lo'o xi scaa ñati, cuxi ndu'ni mä li', ntsu'u qui'ya ji'i mä cuentya ji'i y cui' Ndyosi li'; la cui' jua'a ndyu'u cha' nu nscua lo quityi cusu' bi'. ¹⁰ Ñati nu ndaquiya' lcaa cña nu ngulo y cui' Ndyosi ji'na cha' cua'ni na, lo'o li' ntsu'u masi sca ti cha' cuxi nu ndyu'ni ngu' bi', sca ti cuayá' ntsu'u qui'ya ji'i ngu', ñi'ya laca si ná ndaquiya' ngu' tsiya' ti ji'i lcaa cña nu cua ngulo y cui' Ni ji'na. ¹¹ Y cui' Ndyosi laca nu cua nacui tyucuaa lo cha' ndi'ya: "Ná tyu'u cha' ji'i mä lo'o clyo'o xa' ñati", nacui Ni; lo'o jua'a: "Ná cujui mä ji'i tya'a ñati mä", nacui Ni. Si cujuii mä ji'i tya'a ñati mä, ntsu'u qui'ya ji'i mä lacua, masi ná ntsu'u cha' ji'i mä lo'o clyo'o xa' ñati; sca ti cuayá' cua ndya'ächu' mä ji'i cha' nu cua nchcui' y cui' Ndyosi lo'o na li!. ¹² Cua nda Jesús sca cha' tso'o cha' tyanu ne' cresiya ji'na, cha' xtyucua ji'na cha' taca tyl'i tyiquee na tso'o ti. Nga'a cha' chcui'

tso'o na, jua'a ntsu'u cha' cua'ni na cha' tso'o lo'o ndi'ji na chalyuu, cha' cua tyalaatí tsä nu lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati chalyuu. ¹³ Lo'o li' si ná ngua'ni tya'na ti' na ji'i tya'a ñati na, ná taca cua'ni tya'na ti' Ni ji'na lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'na; pana ñati nu ngua'ni tya'na ti' ji'i tya'a ñati ni, bi' ñati laca nu tso'o la caca cha' ji'i hora lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i ñati.

Ntsu'u cña tso'o cha' cua'ni na lo'o ngusñi na cha' ji'i y cui' Ni

¹⁴ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, ná taca ñacui na cha' ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús, si ná lo'o ndu'ni na cha' tso'o nu xtyucua ji'i tya'a ñati na. Sca ti ngusñi tso'o na cha' ji'i Jesús, si cua'ni na cha' tso'o jua'a; li' tyaja'a Ni cua'ni lyaá Ni ji'na. ¹⁵ Ná tyiquee' ntsu'u ngu' tya'a ndyu'u ti'i mä nu lyiji tsa ste' ngu', nu lyiji tsa na cacu ngu', masi qui'yu, masi cuna'a. ¹⁶ Si chcui' mä lo'o ngu' bi' ndi'ya: "Xtyucua Ni ji'i mä", ñacui mä ji'i ngu', "cacu' mä ste' mä cha' caca chcatsu' mä, cacu tso'o mä tyaja", ñacui mä ji'i ngu', pana ná nda mä na nu lyiji ji'i ngu' bi' li', cha' tso'o ntí' mä cha' nchcui' mä lo'o ngu' jua'a? Ná tso'o chcui' mä jua'a, cha' cua ngujlyaa ti' mä cha' ji'i y cui' Ndyosi si chcui' mä jua'a; ¹⁷ ná taca ñacui na ji'i ngu' cha' cua ngusñi na cha' ji'i y cui' Ndyosi, si ná lo'o cua'ni na cha' tso'o nu xtyucua ji'i tya'a ñati na.

¹⁸ Ná tyiquee' ñacuī sca ñat̄i ji'na: "Tso'o tsa ngusñi mā cha' ji'í y cui' Ndyosi tu'ni. Pana nu na' ni, nti' na' cha' cuayá' tsa cuentya ji'í y cui' Ndyosi masi cua'ni na' xi cha' tso'o lo'o ñat̄i", ñacuī ngu!. Tso'o lacua. Ndi'ya chcui' na' lo'o ngu' bi' li': "Cacha' mā 'na lacua cha' cua ngusñi mā cha' ji'í y cui' Ni, masi ndyu'ni mā cha' tso'o lo'o ñat̄i; pana laja lo'o ndyu'ni tso'o na' lo'o ñat̄i, li' ca cuayá' ti' mā cha' chañi cha' ngusñi na' cha' ji'í y cui' Ni", ñacuī na' ji'í ngu' bi'. ¹⁹ Jlya ti' mā cha' sca ti y cui' Ndyosi ntsu'u chalyuu. Tso'o tsa, pana cua ña'q̄ ca cui'í xña'a jlya ti' cha' bi', lo'o jua'q̄ lye tsa nchcuá cui'í xña'a bi', cha' ntsii cui'í ji'í y cui' Ni. ²⁰ Nga'q̄ cha' ca cuayá' ti' mā, cha' ná chañi cha' ngusñi na cha' ji'í y cui' Ndyosi si ná lo'o cua'ni na cha' tso'o cha' xtyucua na ji'í tya'a ñat̄i na. ²¹ Ndi'yā ngua cha' ngua cuayá' ti' y cui' Ndyosi cha' ngua tso'o cresiya ji'í Abraham, jyo'o cusu' ji'na: na'q̄ Ni cha' ntaja'q̄ nu cusu' ta ji'í sñi' y cui' ca, nu Isaac bi', cha' caca yu sca msta. ²² Ntsu'u sca cña nu ngua'ni Abraham lacua. Xqui'ya bi' ngua cuayá' ti' y cui' Ndyosi cha' cua ngusñi Abraham cha' nu nchcui' Ni lo'o; jlya tsa ti' nu cusu' cha' bi', bi' cha' ntaja'q̄ yu ngua'ni yu cña bi'. ²³ Bi' laca cha' nu nscua lo quityi cusu' ndi'ya: "Ngusñi Abraham cha' ji'í y cui' Ndyosi, bi' cha' ntucuá Ni cha' ji'í Abraham cha'

caca yu sca ñat̄i nu lubii tsa cresiya ji'í". Tya'a tso'o y cui' Ndyosi ngua Abraham li', ñacuī quityi.

²⁴ Jua'q̄ ca cuayá' ti' cu'mā lacua, cha' ntaja'q̄ y cui' Ndyosi tucuá Ni cha' ji'í ñat̄i lo'o ndyu'ni ngu' cha' tso'o, si'i xqui'ya cha' nacuī ti ngu' cha' jlya ti' ngu' ji'í Ni. ²⁵ La cui' jua'q̄ ntucuá Ni cha' ji'í nu cuna'q̄ calle nu ngua naa Rahab; ntucuá Ni cha' nu nchcui' ma' bi', ñi'yā laca si ngua ma' sca ñat̄i tso'o, xqui'ya cha' tso'o tsa cña nu ngua'ni ma' cuentya ji'í y cui' Ndyosi. Cua nda ma' su nguti'í ngu' nu ndyaa na'q̄ ji'í quichi' tyi ma' cuaana ti; li' ngulu'u ma' chaca tyucuiji'í ngu' su tyaa tso'o ti ngu' bi', cha' xna ngu' ji'í ngu' xña'a li'. ²⁶ Lo'o jua'q̄ nu na ni, si ñacuī na cha' cua ngusñi na cha' ji'í y cui' Ndyosi, pana ná ndu'ni na cha' tso'o nu xtyucua ji'í tya'a ñat̄i na, li' laca na ñi'yā laca ñat̄i nu ndyaa cresiya ji'í cha' cua ngujuii ngu'.

3

Cua'a na xi ji'í cha' nu chcui'na

¹ Cu'mā tya'a ngusñi na cha' ji'í Cristo, ná tso'o si tyuu tsa tya'a mā culu'u mā ji'í tya'a ñat̄i mā; cuayá' xti ti na caca na mstru nu culu'u cha' ji'í y cui' Ndyosi ji'í ngu' tya'a na. Cua jlo ti' mā cha' lye tsa ndi'í loo ngu' ña'q̄ ngu' ji'na, bi' cha' yala tsa chcui' ngu' ji'na si xñi na cña cha' culu'u na ji'í ngu' tya'a na. ² Chañi laca cha' ntsu'u quiya'

lcaa na ndyu'u tsaa tu'ba na lo'o nchcui' na lo'o tya'a ñati na; ná ntsu'u ni sca ñati nu bilya tyu'u tsaa tu'ba tsiya' ti, nu lo'o nchcui' ngu' lo'o tya'a ñati ngu'. Si ntsu'u ñati nu nchca ji'i cua'a ji'i cha' nu nchcui' y cui' ca ngu', ñati nu tyucui tyiquee tsiya' ti laca ngu' bi'. Ná tyiquee' taca cua'a ngu' bi' ji'i ña'q tsaca ngu', si jua'q; pana tucui tsa laca cha' cua'a na ji'i y cui' ca na, cha' ná chcui' na cha' cuxi. ³ Ndi'ya ndu'ni na lo'o sca cuayu: nsta na chcuq tyu tu'ba ni', cha' li' taca culo na cña ji'i ni', cha' tsaa ni' lo'o na macala su nti' na cha' tsaa na. ⁴ Xa' ña'q ndu'ni ngu' lo'o nclyal' ngu' sca yaca ni'i: nu ñati nu laca loo ji'i yaca ni'i ni, lo'o cala' ngu' sca ya' piti nu ntucua nde siyu' yaca ni'i bi', taca ji'i ngu' tsalo'o ngu' ji'i macala su nti' ngu' cha' tsaa ngu' lo'o. Masi tonu tsa yaca ni'i bi', masi lye tsa ndyaca cui' i nu ndyaloo' o ji'i, taca ji'i ngu' tsalo'o ngu' ji'i macala su nti' ngu' tsaa ngu'. ⁵ La cui' jua'q laca lo'o sca cha' nu nchcui' na; masi xca ti cha' laca bi' nti' na, pana quiña'q tsa cha' tlyu nchcui' na ntsu'u quiya'. Tucui tsa laca cha' cua'a na ji'i tu'ba na, cha' ná chcui' na cha' cuxi jua'q. Lo'o jua'q quiña'q tsa cha' cuxi taca cua'ni sca cha' nu chcui' na; ñi'ya laca cha' xti ti quii' nti' cha' chca'q quii' ji'i quixi' tonu, quiña'q tsa su tyaqui quixi' li'. ⁶ Ñi'ya laca sca quii', jua'q laca sca cha' nu chcui' na; xqui'ya bi' taca

xana chaca chalyuu nu cuxi tsa ji'na, nu lo'o cua ndyatí nu cha' cuxi bi' ndyaa nde ne' cresiya ji'na. Xana cañi cha' cuxi bi' tyucui ña'q na li!. Xqui'ya sca cha' nu chcui' ti na, ndyaca'a quii' li'; lo'o nu quii' bi' ni, nde ca bilyaa tsiya' ti ndyu'u bi' lijya cañi lcaa su ndi'i na. ⁷ Taca ji'i ñati chalyuu cua'ni masu ji'i lcaa lo na'ni tyaala, masi na'ni nu ndya'a quiya' ti, masi na'ni nu ndyacui cuq, masi na'ni nu sube' ne' ni' lo yuu, masi na'ni nu ntsu'u lo tyujo'o; na cua ndyu'ni masu ñati ji'i lcaa lo na'ni bi'. ⁸ Pana cha' nu nchcui' na ni, ná caja ñi'ya nu cua'ni masu na ji'i, cha' nga'aa chcui' na cha' cuxi lo'o ñati. Cuxi tsa laca tu'ba na, ná nchca ji'na cua'a na ji'i y cui' ca na. Ñi'ya laca hitya tyaala nu ntsu'u tu'ba cuaña tyaala, jua'q nti' tu'ba na, cha' ntsu'u tsa cha' cuxi nu nchcui' na. ⁹ Tucua lo cha' nchcui' na, cha' ndyu'ni tlyu na ji'i y cui' nu Xu'na na, la cui' Ndyosi Sti na; lo'o jua'q nsta na qui'ya ji'i tya'a ñati na, masi ngüiñá y cui' Ndyosi ji'i lcaa ñati chalyuu na cha' laca na ñi'ya ña'q y cui' Ni. ¹⁰ La cui' tyuu tu'ba na ndyu'u lcaa cha' nu nchcui' na, masi cha' tso'o nu nchcui' na lo'o y cui' Ndyosi, masi cha' cuxi nu nchcui' na lo'o tya'a ñati na. Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, ná tso'o cha' ndyaca jua'q. ¹¹ Si'i sca ti tyuu pilya ntyucua hitya tso'o stu'ba ti lo'o ntyucua hitya cñi'. ¹² Jua'q lo'o yaca si'yu ni; ná taca

tyu'u ntsati ji'i yaca quixuu, ni ná taca tyu'u quixuu ji'i yaca ja'ba, cha' ná ca quixa' cha'. Ná caja hitya nu tso'o co'o na ca su ntyucua hitya cñi'.

Nu lo'o chañi cha' tso'o tsa nchca cuayá' ti' na scaa cha'

¹³ Nu lo'o nti' mä cha' tso'o tsa nchca ji'l mä nchcui' mä, cha' tso'o tsa nduna mä scaa cha' nu nda ñati lo'o mä, li' xcui' cha' tso'o ti cua'ni mä laja lo'o ndi'i mä chalyuu, cha' taca cui'ya xa' la ñati cuentya ji'i mä cha' ñati tso'o laca mä. Ná quiña'a cha' tyu'u tyiquee mä ña'a mä ji'i ngu', pana tso'o ti chcui' mä lo'o ngu'. ¹⁴ Ná taca ña'a mä cha' ñati tso'o laca mä si liye' ti' mä, si chiya'a tsa ntsu'u tyiquee mä ña'a mä ji'i ñati, si xcui' cña ji'i y cui' ca mä ntsu'u tyiquee mä; na nñilo'o mä ji'i tya'a mä si jua'a ndu'ni mä, hasta ndacu' mä cha' liñi nu cua nda y cui' Ndyosi lijyä chalyuu. ¹⁵ Si'i nde su ntucua y cui' Ndyosi ndyu'u cha' cuxi nu nchcui' mä, sca cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu laca bi'; sca cha' nu cua nda y cui' nu xña'a laca cha' nu nchcui' mä bi'. ¹⁶ Si liye' ti' na ji'i tya'a na, si xcui' cña ji'i y cui' ca na ntsu'u tyiquee na, ná caca stu'ba cha' ji'na lo'o tya'a na li'; lcaa lo cha' cuxi caca cua'ni na li'. ¹⁷ Pana lcaa cha' nu nda y cui' Ndyosi cha' chcui' na lo'o ñati, xcui' cha' tso'o laca bi'; ná nguxa' cha' tso'o bi' lo'o cha' cuxi, ná ntsu'u cha' xüü tya'a na lo'o tya'a ñati na. Cha'

tso'o ti laca nu nda Ni cha' chcui' na lo'o ñati, cha' xcui' na tso'o ti cua'ni na lo'o ñati li!. Lo'o jua'a ndu'ni cha' bi', cha' cua'ni tya'na ti' na ji'i ñati, ña'a cuayá' nu cua'ni na cha' tso'o cha' xtyucua na ji'i ngu'; ndu'ni cha' sca ti cha' liñi chcui' na lo'o ñati, si'i cha' cuiñi chcui' na lo'o ngu'. ¹⁸ Tso'o tsa ndyu'ni ñati nu ná nclyana cha' cusüü lo'o tya'a ñati, ñati nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee nchcui' lo'o tya'a ñati. Tiya' la li' tyu'u tucua quiña'a la cha' tso'o nu cua nti' y cui' Ndyosi cha' caca nde chalyuu, xqui'ya cha' nclyacua tso'o ti' ngu' bi'.

4

Ná cua'ni tya'a na lo'o ñati cuxi nu ntsu'u chalyuu

¹ ¿Ni cha' laca lye tsa nxüü tya'a mä? ¿Ni cha' laca lya' tsa ti' mä ji'i tya'a ñati mä? ¿Ha si'i na ndacui tsa ti' mä ji'i scaa na nu ntsu'u ji'i tya'a ñati mä? Ná nchca ji'i mä cha' ti' ti tyi'i tyiquee mä lo'o tya'a mä xqui'ya lcaa lo cha' cuxi nu ndiya tsa ti' mä ji'i. ² Si ntsu'u sca cha' nu tiji' tsa ti' mä ji'i, lo'o ná ntsu'u chacuayá' cha' caja cha' bi' ji'i mä, li' nti' mä cujuui mä ji'i ñati, cha' jua'a taca caja cha' bi' ji'i mä, nti' mä. La cui' jua'a si ndacui tsa ti' mä ji'i sca na nu ná nchca caja ji'i mä, li' nchcui' mä cha' ti' ji'i nu ca ji'i na bi', nxüü tya'a mä lo'o ngu' bi' li!. Pana ná ndyiji na nu nti' mä caja ji'i mä, xqui'ya cha' ná ndijña mä cha' bi' ji'i y cui' Ndyosi su clyo; ³ masi ndijña mä sca

cha' ji'i ycui' Ndyosi, pana cuxi tsa tyiquee ma, bi' cha' ná ndyiji cha' bi' ji'i ma li'. Tsa nde ti cha' ntsu'u tyiquee ma: cua nti' ma cha' caja ji'i ma cua ña'a ca cha' nu tyaala' tyiquee ycui' ca ma, pana ná tso'o cha' ndyu'ni ma jua'a; ⁴ cua nguxtyanu ma ji'i ycui' Ndyosi, cua ntsu'u cha' ji'i ma lo'o sca cha' nu cuxi tsa, si jua'a ndyu'ni ma. ¿Ha ná nchca cuayá' ti' ma cha' tya'a cusuu ycui' Ndyosi laca na, si xcui' cha' ji'i ycui' ca ti na ntsu'u tyiquee na? Na nxuu tya'a na lo'o ycui' Ndyosi, si cua'ni tya'a na lo'o nu cuxi nu ntsu'u nde chalyuu. ⁵ Ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi, lo'o jua'a si'i cha' laja ti nda Ni: "Nu Xtyi'i ycui' Ndyosi nu nda Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na, ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na; pana yala tsa caca chii ti' Ni ji'na, si lo'o ntsu'u sca cha' cuxi loo". Jua'a nacui quityi. ⁶ Tlyu la tsya' ti cha' tso'o nu ndu'ni ycui' Ndyosi lo'o na, cha' xtyucua Ni ji'na. Ndi'ya nscua chaca cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi: "Ná sca na ta ycui' Ni ji'i ñati nu xcui' tyijloo ji'i tya'a ñati ngu', nti' ngu'; pana quiña'a tsa cha' tso'o ndu'ni Ni lo'o ñati nu tso'o ti ndi'i chalyuu, nu ná ndyu'ni tyucuaa ti' lo'o xa' ñati", nacui quityi bi!. ⁷ Taquiyal ma cha' ji'i ycui' Ndyosi lacua. Xuu tya'a ma lo'o nu xña'a, lo'o li' xna nu cuxi bi', tylu' u clya bi' su ndi'i ma li!. ⁸ Tso'o tsa xñi ma cha' ji'i ycui' Ndyosi, lo'o li'

tucuá Ni cha' ji'i ma. Si ntsu'u tsa qui'ya ji'i ma, nga'a cha' xtyanu ma lcaa cha' cuxi nu ntsu'u cha' ji'i ma lo'o; jua'a cua'ni tye ma ji'i lcaa cha' cuiñi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ma. ⁹ Ntsu'u cha' ca xñi'i ti' ma xqui'ya nu quiña'a tsa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ma, bi' cha' ndu'ni cha' xi'ya ma, ndu'ni cha' cunaa ma xqui'ya cha' cuxi bi'. Xi'ya ca ma juani, masi nxtyi tsa ma nquicha'; ca xñi'i tsa ti' ma juani, masi chaa tsa ti' ma nquicha'. ¹⁰ Cua'ni ma cha' ca tyuju'u ti' ma nde loo ycui' Ndyosi ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ma, lo'o li' ta Ni sca se'i tso'o la su tyi'i ma ca su ntucua ycui' Ni.

Ná chcui' na cha' ti' iji'ingu' ty'a na

¹¹ Cu'ma tya'a ngusñi ma cha' ji'i Cristo, ná chcui' ma ji'i ngu' tya'a ma. Si chcui' cuxi na ji'i ngu' tya'a na ni, si sta na qui'ya ji'i ngu' bi', laca cha' nchcui' cuxi na ji'i lcaa cha' nu nda ycui' Ndyosi Sti na lo'o ñati tya clyo la; na ndacu' na ji'i cha' bi'. Jua'a ndyu'u cha' si chcui' na cha' ti' ji'i ngu' tya'a na. Si ná ndaquiya' na ji'i lcaa cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o na, si chcui' cuxi na ji'i cha' bi', na ndacu' na ji'i cha' nu cua nda Ni lo'o na; jua'a ndyu'u cha' li!. ¹² Lo'o ycui' Ndyosi ni, sca ti ycui' Ni laca nu cua nda cha' bi' lo'o ñati tya clyo; sca ti ycui' Ni cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati cuentya ji'i cha' bi' nde loo la; sca ti ycui' Ni

5

taca ji'l Ni cua'ni lyaá Ni ji'l ñati, nu lo'o cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'l ngu'; jua'a y cui' Ndyosi laca nu taca cua'ni tye Ni ji'l ñati tsiya' ti, nu lo'o nti' ti Ni. Ná stu'ba laca ma lo'o y cui' Ndyosi, bi' cha' ná ntsu'u chacuayá' ji'l ma cha' cua'ni cuayá' ma ji'l tya'a ñati ma.

Ná chcui' na quiña'a tsa cha' tonu lo'o tya'a ñati na

¹³ Nga'a cha' chcui' na' sca cha' lo'o cu'ma, cha' ntsu'u cu'ma nu nchcui' ma ndi'ya: "La quee, ca bcha la tsaa ya ca quichi tyijyu' bi", nacui ma. "Ca bi' tyanu ya tuyucui sca yija, cha' quiña'a tsa ngana cua'ni ya ca bi", nacui ma. ¹⁴ Pana ná sca cha' jlo ti' ma tsiya' ti ñi'yä ña'a cha-lyuu nu caja ji'l ma quee bcha la. Chalyuu su ndi'l na juani, ñi'yä laca sca cuichi coo, jua'a laca bi'; tsiya' ca ndyu'u tu-cua cuichi coo, lo'o jua'a yala ti nclihi yu'u bi'. ¹⁵ Tso'o la si ndi'ya ti cha' ta ma lo'o ñati: "Nde ti tyi'l ya", ñacui ma, "nde cña cua'ni ya; masi cña bi' cua'ni ya, sca ti si ta y cui' Ndyosi chacuayá' cua'ni ya jua'a", ñacui ma. ¹⁶ Pana si'i jua'a nchcui' ma juani, cha' tyixi tsa ndyu'ni ma lo'o tya'a ñati ma; lye tsa nchcui' tyucuaa ti' ma lo'o ngu' tya'a ma. Lcaa quiya' lo'o nchcui' ma jua'a, cha' cuxi laca bi'. ¹⁷ Lo'o li' ntsu'u qui'ya ji'l ma, cha' ná ntaja'a ma cua'ni ma sca cña tso'o nu ngulo y cui' Ni ji'l ma cha' cua'ni ma.

Sca cha' nu nchcui' yu lo'o ngu' culiya'

¹ Juani ni, cua'a jyacä ma xi 'na laja lo'o ta na' sca cha' lo'o cu'ma, nu laca ma ngu' culiya'. Tso'o la si xi'ya ma juani, cunaa ma li' xqui'ya cha' ti'l nu cua lijya cha' tyacua ji'l ma, ² cha' cua nguliji yu'u cha' culiya' ji'l ma jua'a ti. Cua ngunu'u lyiji lcaa late' tso'o ji'l ma, cha' cua ndyacu cuixü' ji'l. ³ Lo'o jua'a cua ntyucua cuayaa' chü' lcaa chcuä plata ji'l ma, lcaa chcuä plata ji'l ma. Nu lo'o ña'a ngu' ñi'yä ndyaca ji'l yu'ba bi' ji'l ma, li' ca cuayá' ti'ngu'cha' ñi'yä lo'o ngunu'u chcuä oro chcuä plata nu ntsu'u ji'l ma, jua'a cua ndye cha' ji'l lcaa ma; ñi'yä laca si ndyaquí lyiji ma lo quii', cua ndye cha' ji'l ma li'. Quiña'a tsa cha' tso'o cua nguxco'o ma nquicha', cha' cua'nijo'o ji'l ma nde chalyuu, pana cua ngulala ti tye lcaa cha' nde lo yuu chalyuu. ⁴ Lo'o jua'a ná nda ma xcaya' msu nu ndyaa ne' xña ji'l ma, bi' cha' juani cua'a jyacä ma xi ji'l cha' nu nxlyú msu bi' hichü' ma; ca su ntucua y cui' Ndyosi nu laca Xu'na lcaa chalyuu, ca bi' ndañi nchcui' nu ngu' nu ngua'ni clacua ji'l ma. ⁵ Xcui' tso'o tsa laca su ndi'l ma chalyuu; pana bata chü' laca cu'ma, cha' xcui' nclyana ma lcaa ña'a cha' tso'o nu caca tyaala' tyiquee ma. Lo'o nu juani cua ngulala ti tyalaa tsä cha' cajaa ma,

cha' li' cua'ni cuayá' ycui' Ni ji'i mä. ⁶ Laja lo'o tya ndi'i mä nde chalyuu nsta mä qui'ya ji'i ngu' ti'i nu ná ntsu'u cha' cuxi nu ngua'ni bi'; ndyujuji mä ji'i ngu' bi', masi ná nchca ji'i ngu' bi' cua'ni lyaá ngu' ji'i ycui' ca ngu'.

*Talo na tyiquee' cha' xacui
ycui' Ni sca cha' ji'na nu
ngüijña naiji'i*

⁷ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, talo mä tyiquee' cha' ntajatya mä ji'i ycui' nu Xu'na na, ni jacua' cäa Ni chaca quiya' nde chalyuu. Ñati nu cua ndyataa xtya ji'i ni, ndalo tsa tyiquee ngu' ntajatya ngu' ni jacua' tyu'u si'yu nu ndulo tsa cha' caja ji'i ngu'; ndu ti' ngu' bi' cha' ca'ya tyo, masi tyo nu ca'ya yala la, masi tyo nu ca'ya tiya' la. ⁸ Lo'o jua'a cu'mä ni, nga'a cha' talo mä tyiquee'; cua'ni nguula ti' tyiquee mä, cha' ná tya'ächu' mä ji'i ycui' Ndyosi, cha' cua ngulala ti cäa ycui' nu Xu'na na chaca quiya' nde chalyuu.

⁹ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i ycui' Ni, ná chcui' mä cha' ti'i ji'i ngu' tya'a mä, cha' ná sta Ni qui'ya ji'i mä li'. Cua ngulala ti tyalaa ycui' nu Bese nu laca loo ca su ndi'i na.

¹⁰ Cu'mä ngu' tya'a na, tyi'u ti' mä ñi'yä ngua ji'i jyo'o cusu' ji'i mä nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la; tyiquee' tsa ndalo ñati bi', masi lye tsa nchcube' ycui' ngu'. ¹¹ Nacui na cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee jyo'o bi', cha' cua ndalo

tsa tyiquee ngu' lo'o ngux-cube' ñati ji'i ngu' tyempo bi'. Cua ndyuna mä ñi'yä ngua cha' tyiquee' tsa ndalo jyo'o Job, nu lo'o quiña'a tsa cha' cuxi ngua ji'i yu. Lo'o li' su cua ndye cha', xa' ndya Ni lcaa cha' tso'o ji'i yu chaca quiya'. La cui' jua'a, xcui' na ty'a na ti' Ni ji'na, xcui' tso'o ntsu'u tyiquee Ni ña'a Ni ji'na.

¹² Nde laca sca cña nu ná nga'a cha' cua'ni na tsiya' ti, cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'i ycui' Ndyosi: Ná cua'ni mä jura laja ti lo'o xtañi ycui' Ni lo'o cua quiñi ti sca cha' ji'i mä lo'o xa' ñati; ná ñacui mä: "Chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi nu ntucua nde cua", ni ná ñacui mä: "Chacuayá' ji'i ndyosi nde lo yuu". Ná culotü mä ni sca xtañi Ni tsiya' ti, cha' caja ñi'yä nu tyanu tachaa cha' ji'i mä lo'o ñati. Tsa bi' ti cha' ñacui mä ji'i ñati: "Cua'ni na", ñacui mä, si taca cua'ni mä ji'i; lo'o jua'a "Ná cua'ni na", ñacui mä, si ná nchca cua'ni mä ji'i. Ná caja ñi'yä sta Ni qui'ya ji'i mä li'.

¹³ Nu lo'o lye tsa nchcube' scaa mä, xqui'ya cha' ngusñi mä cha' ji'i Jesús, tso'o si chcui' mä lo'o ycui' Ndyosi la cui' hora bi'. Lo'o jua'a si ntsu'u scaa mä nu chaa tsa ti' mä, tso'o tsa si cula tu'ba mä sca jii ji'i ycui' Ndyosi li'. ¹⁴ Lo'o ntsiya sca ngu' tya'a mä nu quicha, li' tso'o cuane mä ji'i ngu' cusu' tya'a ngusñi mä cha' ji'i ycui' Ni, cha' cäa ngu' cua'ni ngu' jo'o ji'i nu quicha bi'. Lo'o li' jña ngu' bi'

cha' clyu ti' ji'í y cui' Ndyosi, cha' cua'ni Ni cha' tyaca tso'o nu quicha bi'; cuati salú ngu' setye nu ntsu'u taná lo hichu' yu quicha bi' chacuayá' ji'í y cui' nu Xu'na na. ¹⁵ Tyaca tso'o nu ñatí quicha bi' li', xqui'ya cha' jlya ti' mä cha' nu cua nchcui' mä lo'o y cui' Ndyosi; tya ta Ni chalyuu ji'í nu quicha bi' chaca quiya', lo'o jua'q cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'í yu ji'í qui'ya nu ntsu'u ji'í yu. ¹⁶ Bi' cha' lacua, ñii mä ji'í ngu' tya'a mä si ntsu'u qui'ya ji'í mä, cuati jña mä cha' clyu ti' ji'í ngu' tya'a mä lo'o y cui' Ndyosi, cha' ca tso'o tyucui ña'q mä chaca quiya'. Quiña'q tsa cña caca ji'í sca ñatí nu lubii cresiya ji'í cuentya ji'í y cui' Ndyosi, nu lo'o jña yu sca cha' ji'í Ni. ¹⁷ Ñatí chalyuu ti ngua jyo'o Elías; ñi'yä laca na ñatí chalyuu, la cui' jua'q ngua yu ñatí. Pana ngua sca quiya' nu tya'na tsa nchcui' yu lo'o y cui' Ndyosi cha' ná ca'ya tyo chalyuu bi'; lo'o li' chü' sna yija' cla'be ná ngua'ya tyo tsiya' ti. ¹⁸ Ña'q cuayá' nu nchcui' yu lo'o Ni chaca quiya', li' xa' ngua'ya tyo tso'o ti; lo'o li' ngua tso'o lcaa na cuiñii ji'í ngu'.

¹⁹ Cu'mä tya'a ngusñi na cha' ji'í Jesús, nu lo'o ntsu'u sca ngu' tya'a mä nu cua tya'ächu' ti ji'í cha' tso'o ji'í Jesús bi', tso'o tsa caca cha' si caca ji'í scaa mä chcui' tso'o mä lo'o yu, cha' xñi yu cha' ji'í y cui' Ndyosi chaca quiya'. ²⁰ Si ntsu'u cu'mä nu caca ji'í mä cua'a mä ji'í

tya'a ñatí mä cha' ná cua'ni ngu' cha' cuxi, cha' culu'u mä cha' ji'í y cui' Ndyosi ji'í ngu' bi' chaca quiya', tso'o tsa cña cua'ni mä li'; taca cua'ni lyaá mä ji'í ngu' bi' li', cha' ná chcuna' chalyuu ji'í ngu'. Lo'o jua'q caja ñi'yä nu cui'ya y cui' Ndyosi cha' clyu ti' ji'í ngu' ji'í lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'í ngu' bi'.

Quityi nu nguscua San Pedro ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i tyijyu'

¹ Pedro laca na' nu nscua na' quityi re cha' c̄aq̄ slo lcaa cu'mā nu ngusñi mā cha' ji'i Jesús, cu'mā ngu' nu ndi'i tyijyu'. Ntsu'u cu'mā nu ndyalaa mā nde loyuu su cuentya Ponto; xi xa' la tya'a cu'mā ndyalaa mā nde loyuu su cuentya Galacia, jua'a loyuu su cuentya Capadocia, jua'a loyuu su cuentya Asia, jua'a loyuu su cuentya Bitinia cua lye tsa ngañi mā. Cñā nu nda ycui' Jesucristo 'na, bi' laca cha' tsa'a na' chcui' na' cha' ji'i Ni lo'o xa' la ñati. ² Tya clyo la cua jlo ti' ycui' Ndyosi Sti na lcaa ña'a cha' nu caca nde loo la, bi' cha' ngusubi ycui' Ni ji'i mā. Lo'o juani ndyu'ní Xtyi'i ycui' Ndyosi cñā cha' tyanu lubii cresiya ji'i mā, cha' taquiya' mā ji'i ycui' Jesucristo; na cua ngujuii yu lo crusi xqui'ya cu'mā, ndyalú tañi yu cha' caja ñi'ya caca lubii cresiya ji'i mā. Lo'o juani nti' na' cha' ña'a ti tya cua'ni ycui' Ndyosi cha' tso'o lo'o mā, cha' jua'a tj ti tyi'i tyiquee mā lcaa hora.

*Ndū ti' na cha' caja chalyuu
nu ná nga'a cha' tye ji'na*

³ Cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi, la cui' bi' laca nu ndu'ni tlyu Jesucristo nu Xu'na na ji'i, la cui' Sti Jesucristo nu Xu'na na laca bi'. Tya'na tsa ti' ycui' Ni ña'a Ni ji'na, bi' cha' ngua'ni cucui Ni cresiya ji'na; ntsu'u chalyuu cucui ji'na juani, xqui'ya cha' ndyu'ú ycui' Jesucristo chaca quiya' nu lo'o ngujuii yu. Lo'o nu juani cua ndu' ti' na cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na, ⁴ xqui'ya cha' cua ngua'ni lyaá Jesús ji'na. Ná ntsu'u ni sca cha', ni sca ñati nu taca cua'ni ñu'u ji'i cha' nu cua ngujui ji'na; ni sca na tsiya' ti, ná ca cua'ni tye na bi' ji'i cha' tso'o nu tyacua ji'na ca slo ycui' Ndyosi lo'o cua tye ti cha', ná ntsu'u na nu taca cua'ni cuxi ji'i cha' bi'. ⁵ Cua ngusñi mā cha' ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' ndu' Ni cua ji'i mā juani cha' ña'asii Ni ji'i mā. Ná ntsu'u ni sca na nu nguula la juersa ji'i, nu taca ji'i tyijiloo ji'i ycui' Ndyosi; cua'a Ni ji'i mā ji'i nu cuxi, cha' cua'ni lyaá Ni ji'i mā lo'o tye chalyuu re, cha' cua ndyaa Ni ngua'ni cho'o Ni su tyi'i mā ca slo ycui' Ndyosi. ⁶ Bi' cha' caca chaa ti' mā juani, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee mā, masi ntsu'u quiya' xñi'i ti' mā xqui'ya lcaa lo cha' ti'í nu ndyacua ji'i mā; pana xti ti tyempo nu ca xñi'i ti' mā. ⁷ Ndyacua cha' ti'í ji'i mā jua'a, cha' taca cua'ni cuayá' Ni ji'i mā, si chañi cha' ngusñi mā cha' ji'i ycui' Ni. Jlo ti' mā cha' quiña'a

tsa nga'a chcuā oro; pana hora ti ndu'ni cuayá' ngu' ji'i oro bi' lo'o quii' cha' tyalá bi', cha' ña'a ngu' si chañi cha' xcui' oro laca bi!. Nde loo la quiñu'u chcuā oro, tye cha' ji'i, masi quiña'a tsa cña ngua'ni ngu' cha' tyubii oro bi' tya clyo; pana nu cha' ji'i Jesús nu cua ngusñi mā ni, ndulo tsa cha' bi' cuentya ji'i ycui' Ndyosi. Masi quiña'a tsa chcuā oro caja ji'na, ná stu'ba tsiya' ti cha' ji'i bi' lo'o ycui' Jesús. Lo'o ndye ndalo mā ji'i lcaa cha' ti'í nu ndyacua ji'i mā xqui'ya cha' ngusñi mā cha' ji'i Ni, li' tso'o tsa cha' nu caja ji'i mā lo'o tyu'u tucua ycui' Jesucristo cāq chaca quiya'; ta Ni sca su tso'o cha' tyi'i mā slo ycui' Ni laja xee nu ndubi tsa ca su ntucua ycui' Ni.

⁸ Ntsu'u tsa tyiquee mā ña'a mā ji'i Jesús, masi bilya ña'a mā ji'i Ni; hasta juani tya lyiji ña'a mā ji'i, pana jlya ti' mā cha' lu'ú Ni. Chañi cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee mā juani xqui'ya Jesús, ni ná tye chca cha' chcui' mā lcaa cha' tso'o nu ntsu'u tyiquee mā cuentya ji'i ycui' Jesús lo'o xa' ñati. ⁹ Cua ngusñi mā cha' ji'i Ni, bi' cha' taca ca cuayá' ti' mā cha' chañi laca cha' cua'ni lyaá Ni ji'i mā lo'o cua ndye chalyuu.

¹⁰ Nu jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi sa'ní la ni, nchcui' tsa jyo'o cusu' bi' ji'i cha' tso'o nu cua'ni ycui' Ndyosi nde loo la, cha' cua'ni lyaá Ni ji'i ñati tya'a ndi'i na chalyuu; xcui' cuentya ji'i

ycui' Ndyosi nchcui' ngu' cha' bi', pana ná ngua cuayá' tso'o ti' ycui' ca ngu' bi' ñi'yä nu cua'ni ycui' Ndyosi cha' caca nde loo la, ni jacua' cua'ni Ni cha' bi'. ¹¹ Xtyi'i ycui' Cristo ngulu'u lcaa cha' ji'i ngu' bi', ñi'yä nu caca ji'i ycui' Cristo nde loo la, ñi'yä nu chcube' yu nde loyuu chalyuu, ñi'yä nu tlyu tsa cha' tso'o nu caca ji'i yu lo'o tyaa yu ca slo ycui' Ndyosi chaca quiya'. Lo'o li' ngulana tsa nu ngu' jyo'o bi', cha' quije cha' ji'i ngu' tilaca caca nu Cristo bi', ni tsā tyu'u tucua yu nde chalyuu. ¹² Pana ná nquije cha' bi' ji'i ngu' bi' li'; sca ti cha' nchcui' ycui' Ni lo'o ngu' bi', cha' si'i ycui' ngu' bi' laca nu ca cuayá' tso'o ti' ñi'yä caca cha' bi' tyempo nde loo la. Pana cu'mā ni, nu lijyä chalyuu nde loo la ji'i ngu' jyo'o bi', nchca cuayá' ti' mā juani, xqui'ya cha' cua ndyuna mā lcaa cha' tlyu nu ngua'ni Jesucristo. Cua ndacha' liñi ya cha' bi' ji'i mā; chacuayá' ji'i Xtyi'i ycui' Ndyosi ngulu'u ya cha' bi' ji'i mā, cha' cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'i ycui' Ni lijyä lo ya nde chalyuu. Lo'o jua'a lcaa xcā ji'i ycui' Ni nu ndi'i slo Ni, lcaa ngu' bi' nti' tsa ngu' ca cuayá' ti' ngu' lcaa cha' nu ngua ji'i Cristo lo'o ñaa yu nde chalyuu.

Nti' ycui' Ndyosi cha' caca lubii cresiya ji'na lcaa tsā lo'o tya ndi'i na chalyuu

¹³ Bi' cha' culacua xi ti' mā, tii ti' mā tyi'i mā chalyuu, cha' lcaa tsā jatya mā ji'i cha'

tso'o nu cua tlyu xi, nu cua'ni Ni lo'o mä lo'o cua'ni lyaá lyiji Ni ji'i mä; jua'ä caca nu lo'o tyu'u tucua Jesucristo chaca quiya'. ¹⁴ Taquiya' tso'o mä ji'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi cha' caca mä sñi' Ni nu tso'o tsa ndu'ni; nga'aa cua'ni mä cua ña'ä ca cha' cuxi nu ndiya ti' mä ñi'yä nu ngua'ni mä tya sa'ni la, nu lo'o bilya ca cuayá' ti' mä cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁵ Xcui' na lubii tsiya' ti laca ycui' Ndyosi, xcui' liñi tsa cha' nu ndu'ni Ni, lo'o jua'ä laca Ni nu Xu'na na juani. Bi' cha' nti' Ni cha' xcui' lubii tsa caca cresiya ji'i mä, xcui' cha' liñi cua'ni mä. ¹⁶ Ndi'yä nscua cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi: "Cua'ni mä cha' caca lubii cresiya ji'i mä lcaa hora, cha' xcui' lubii tsa laca na' tsiya' ti", nacui' ycui' Ndyosi.

¹⁷ Xcui' liñi ti ndu'ni cuayá' Ni ji'i ñati, ñi'yä laca cha' tso'o nu ngua'ni scaa ngu', ñi'yä laca cha' cuxi nu ngua'ni scaa ngu' laja lo'o ndi'i ngu' chalyuu. Bi' cha' ntsu'u cha' cutsii mä xi lo'o chcui' mä lo'o ycui' Ndyosi ndi'yä: "Sti ya", ñacui' mä ji'i Ni. Ntsu'u cha' taquiya' mä ji'i ycui' Ndyosi Sti na lcaa tsä lo'o tyi'i mä chalyuu, cha' xcui' cha' tso'o cua'ni mä cuentya ji'i Ni. ¹⁸ Cua ngua'ni lyaá Ni ji'i mä ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i mä, bi' cha' nga'aa ntsu'u cha' cube ti' mä ji'i lcaa cha' nu nguxtyanu jyo'o cusu'ji'na cha' cua'ni na. Nda jyo'o cusu' bi' cha' bi' lo'o na, masi jlo ti' ngu' bi' cha'

ná caja ñi'yä nu clyaá na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na lo'o cha' bi'. Pana cua nda ycui' Ndyosi caya' cha' tyu'u na su lubii juani; si'i cñi plata laca cha' bi', ni si'i cñi oro laca nu nda Ni, cha' si cñi laca bi' ni, quiñu'u bi' masi chalyuu juani ti. ¹⁹ Nu lo'o ngujuii Cristo lo crusí lo'o ndyalú tañi ycui', li' nda Ni caya' loo qui'ya nu ntsu'u ji'na, cha' ngua Cristo ñi'yä ntí sca msta lu'u nu xcui' na tso'o, nu xcui' na lubii; lo'o nu tañi ycui' Cristo bi' ni, bi' laca caya' nu ngua'ni lyaá ji'na.

²⁰ Tya clyo lo'o bilya cuiñá Ni chalyuu, cua jlo ti' ycui' Ndyosi cha' ntsu'u cha' cua'ni Cristo cña tonu bi'; pana ngujuatya ycui' Ni ni jacua' nu tyalaa tyempo bi'. Li' ñaa Cristo, ngua'ni yu cña bi' cuentya ji'na, cha' tyacua cha' tso'o bi' ji'na. ²¹ Xqui'ya Cristo, bi' cha' jlya ti' mä ji'i ycui' Ndyosi, cha' cua ngua'ni ycui' Ni cha' ndyu'u Cristo chaca quiya' lo'o cua ngujuii yu. Lo'o li' nda ycui' Ndyosi sca su tso'o su tyi'i Cristo, ca su tlyu su ntucua ycui' Ni. Ngua'ni Cristo cña tonu bi', cha' taca xñi mä cha' ji'i ycui' Ndyosi, lo'o li' taca tyu ti' mä cha' caca lcaa ña'ä cha' nu nacui' Ni cha' caca.

²² Xqui'ya cha' nxtyucua Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'i mä, na cua ndaquiya' mä ji'i cha' liñi nu nda ycui' Ndyosi lo'o na, bi' cha' ngua lubii cresiya ji'i mä; juani taca caca tso'o tyiquee mä ña'ä mä ji'i tya'a ñati mä. Pana tyucui tyiquee

mä ntsu'u cha' caca tso'o tyiquee mä ña'a mä ji'i tya'a ñati mä, si'i ñi'yä ndu'ni ngu' nu ntsu'u tucua cha' tyiquee ngu' cua'ni cu'mä. ²³ Laca mä ñi'yä si cua ngula mä chaca quiya', pana si'i ñi'yä nu ngula ti mä ji'i xtya'a mä; cua ngua cucui cresiya ji'i mä xqui'ya cha' nduna mä cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi nu lu'ú ca, ycui' Ndyosi nu ná nscua cha' cajaa Ni tsiya' ti. ²⁴ Ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi:

Ñi'yä laca quixi', jua'ä laca ñati chalyuu.

Lcaa na nu tso'o ña'a nu ntsu'u ji'i ñati laca ñi'yä nti' sca queé nu ndyu'ú ne' quixi' ti;

ndyanaa quixi' bi', li' ndye queé bi', ngüityi tsiya' ti.

Lo'o jua'ä laca lo'o ñati lo'o lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ngu' nde chalyuu,

tye cha' tso'o bi' ji'i ngu' stu'ba ti lo'o ycui' ngu'.

²⁵ Pana scaa cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi ni, tyanu cha' bi';

ná quiñu'ü cha' bi' tsiya' ti.

Jua'ä nacui quityi bi'. Lo'o jua'ä nu cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi nu ngulu'u ya ji'i mä, la cui' cha' bi' laca nu ná quiñu'ü tsiya' ti.

2

¹ Lo'o cu'mä ni, nga'ä cha' xtyanu mä ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee mä ña'a mä ji'i tya'a ñati mä: nga'aa cñilo'o mä ji'i tya'a mä, nga'aa

si'i tucua cha' tyu'u tyiquee mä, nga'aa tyacui ti' mä ji'i sca na nu ntsu'u ji'i tya'a ñati mä, nga'aa chcui' mä cuentyu ji'i tya'a ñati mä. ² Ñi'yä laca sca cubi' cuañi' nu ngula ca ti, jua'ä laca cu'mä cuentya ji'i ycui' Ndyosi, cha' tsubi' ti ngusñi mä cha' ji'i ycui' Ni. Lu'ba ti ntyi' cubi' cuañi' cha' ntyute' tsa; si ná cati' lu'ba ti, ná caluu cubi' tsiya' ti. Lo'o jua'ä cu'mä ni, tso'o la si cua'ni cña ti' mä cha' ca tsa'ä la mä cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha' ñi'yä nti' styi', jua'ä laca cha' ji'i ycui' Ndyosi cuentya ji'i mä. Cua'ni bi' cha' caca nguula la ti' tyiquee mä cuentya ji'i ycui' Ndyosi, cha' taca clyaa mä ji'i cha' cuxi. ³ Cua ndyo'o cuayá' mä xi styi' bi', bi' cha' ngua cuayá' ti' mä cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu Xu'na na ña'a Ni ji'ná.

Laca Cristo ñi'yä nti' sca quee nu ntucua quiya' ni'i

⁴ Ycui' Cristo nu Xu'na na ni, ñi'yä nti' sca quee nu ntucua quiya' ni'i, jua'ä laca yu, masi na lu'ú ycui'. Nacui ñati chalyuu nu nti' cuiñá ni'i cha' ná tso'o quee bi'; ná ca cua'ni ngu' cña tso'o lo'o bi', nacui ngu'. Pana la cui' Jesús laca nu cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i cha' caca cña ji'i Ni, cha' tyucua yu ca su ntucua quiya' cha', lcaa cha' nu ntsu'u ji'i ycui' Ndyosi.

Bi' cha' nga'ä cha' tyatí tso'o tyiquee mä cha' ji'i Cristo bi', ⁵ cha' lo'o cu'mä caca mä ñi'yä si laca mä

tyuu cha' tya' sca ni'i ji'i
ycui' Ndyosi, masi ña'a lu'u
ti mä. Li' xñi ycui' Ni tyuu
bi', cha' cuiñá Ni sca ni'i nu
tacati tsa cuentya ji'i ycui'
Ni. Chaca cha' ni, ñi'yä
nti' sti jo'ó nu lubii cresiya
ji'i tsiya' ti, jua'a caca lcaa
cu'mä, cha'taca ji'i mä sta mä
msta slo ycui' Ndyosi juani
xqui'ya Jesucristo; nu msta
bi' laca ycui' ca mä, si chañi
cha' tyucui tyiquee mä nti'
mä taquia' mä ji'i cha' nu
nchcui' ycui' Ndyosi. ⁶ Ndi'yä
nscua cha' lo quityi ji'i ycui'
Ndyosi:

Ña'a mä yi'a. Cua ngusubi na'
ji'i sca ñatí nu ndulo tsa
cha' ji'i, ñi'yä nti' sca
quee tonu nu quiña'a
tsa nga'a, nacui' ycui'
Ndyosi.

Sta na' ji'i ñatí bi' cha' caca
quee nu nscua quiya'
ni'i 'na nde quichí Sión.

Lcaa ngu' nu xñi cha' nu
nchcui' nu ñatí bi', caca
tso'o tyiquee ngu' li';
cha' liñi tsiya' ti laca cha' nu
nchcui' ñatí bi'.

Jua'a laca cha' nu nscua lo
quityi bi'.

⁷ Lo'o cu'mä ni, ndulo tsa
cha' ji'i quee bi' cuentya ji'i
ma, cu'mä nu ngusñi mä cha'
ji'i ycui' Ndyosi; pana cuxi
tsa cha' caca ji'i ñatí nu ná
jlya ti' ji'i ycui' Ndyosi tsiya'
ti. Ndi'yä nscua cha' lo quityi
cha' ji'i quee bi':

Cua nguxcuña cuityi ni'i quee
tonu bi' clyo, cha' ná
tso'o ña'a quee bi' ngua
ti' ngu';

pana juani cua nguui cña nu
cua'ni quee bi', cha'
ndü su ndulo la cha'
ji'i cuentya ji'i ycui'
Ndyosi.

⁸ Ndi'yä nscua chaca cha' nu
nchcui' ji'i quee bi' chaca se'i
lo quityi:

Tyeje sna quiya' ngu' chu'
quee bi', clyú ngu' tyu
cui' su lijyä ngu' lo'o
tyucua quee bi' quiya'
ngu'.

Jua'a nscua cha' lo quityi bi';
na nclyú ngu' tyucui' cha' ná
ndaquia' ngu' ji'i cha' nu
nchcui' ycui' Ndyosi. Ngua'ni
ycui' Ndyosi jua'a cha' ná
taca tya'a ngu' tyucui' ji'i Ni si
ná xñi ngu' cha' ji'i ycui' Ni.

*Ñatí nu ntsu'u cha' ji'i lo'o
ycui' Ndyosi*

⁹ Pana cu'mä ni, cua
ngusubi ycui' Ndyosi ji'i
cu'mä cha' caca mä ña'a tsaca
taju ñatí nu ndyu'ni tlyu ji'i
ycui' Ni. Laca mä ñi'yä laca
sca latya sti jo'ó nu cuentya
ji'i ycui' Ndyosi nu laca loo
tsiya' ti; ñi'yä tsaca taju ñatí
lubii laca mä cha' cua'ni tlyu
mä ji'i ycui' Ndyosi lcaa tsä.
Ndu'ni Ni lo'o ma: "Ñatí 'na
laca mä", nacui' Ni. Bi' cha'
nti' tsa Ni cha' chcui' mä lo'o
lcaa ñatí lcaa ña'a cha' tso'o
nu ngua'ni ycui' Ndyosi lo'o
mä; cua ngulo Ni ji'i mä ji'i
chalyuu cuxi su talya tsa ña'a,
cha' tya'a mä ca su ndubi tsa
xee ji'i ycui' Ni. ¹⁰ Nu juani
laca mä ñatí ji'i ycui' Ndyosi,
masi nu ngua tya tsubi' la ná
ntsu'u cha' ji'i mä lo'o ycui'
Ndyosi tsiya' ti. Lo'o jua'a

cua nchca cuayá' ti' mä juani cha' ndyu'ni tyá'na tsa ti' Ni ji'i mä, masi tyá tsubi' la ná nchca cuayá' ti' mä cha' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti.

Ndi'i na chalyuu cha' cua'ni na cua ña'q ca cña ñi'yä nu nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na

¹¹ Cu'mä ngu' tyá'a tso'o na, cua nscua cha' tyi'li na ca slo ycui' Ni tyempo ca nde loo la, bi' cha' nga'ä cha' tyi'li na chalyuu juani ñi'yä si laca na ngu' tyijyu' nu ná ntsu'u tyi ngu'. Lye tsa chcui' na' lo'o mä juani cha' nga'aa cua'ni mä cua ña'ä ca cha' cuxi nu ndijña tyiquee mä cha' cua'ni mä; nga'aa taquiya' mä ji'i cha' cuxi bi', cha' jua'ä nga'aa caca ji'i nu cha' cuxi bi' cua'ni ñu'ü ji'i mä. ¹² Xcui' cha' liñi cua'ni mä lacua; xcui' cha' tso'o cua'ni mä, xqui'ya nu ñati' nu ná jlya ti' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti, cha' lo'o ngu' bi' taca ca cuayá' ti' ngu' cha' ñati' tso'o laca mä. Nu juani nti' ngu' bi' cha' cuxi tsa ñati' laca mä, bi' cha' tso'o la si cua'ni mä xcui' cha' tso'o ti cha' ña'ä ñati' bi' ji'i mä; li' ta ngu' bi' cuentya cha' chañi cha' ñati' tso'o laca mä. Lo'o ñati' bi' cua'ni tlyu ji'i ycui' Ndyosi tsa nu cua'ni cuayá' Ni ji'i ñati' li'.

¹³ Xqui'ya Jesucristo nu Xu'na na tucuá mä cha' ji'i lcaa ngu' nu laca loo, masi rey nu laca loo tsiya' ti ji'i nasiyu're, ¹⁴ masi ngu' gobernador nu laca cña cuentya ji'i rey bi'. Ngu' nu laca gobernador ni, nchcube' ngu' ji'i ñati' nu

ndyu'ni cha' cuxi, lo'o jua'ä ndu'ni chä ngu' loo cua ña'ä ca ñati' nu ndyu'ni cña tso'o. ¹⁵ Pana nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni mä xcui' cña tso'o, nga'aa caca chcui' ngu' cha' cuxi ji'i mä li'; masi nu ngu' nu ná nti' ca cuayá' ti', masi nu ngu' nu ná jlo ti' tsiya' ti, ni sca quiya' ná ntsu'u cha' sta ngu' bi' qui'ya ji'i mä li'. ¹⁶ Ñati' nu ndi'i tso'o ti laca mä juani, pana ná tso'o si ná taquiya' mä ji'i ngu' nu laca loo lo yuu chalyuu; msu ji'i ycui' Ndyosi laca mä juani, bi' cha' tso'o la si cua'ni mä cña nu cuentya ji'i ycui' Ni lacua, cha' ña'ä xa' ñati' cha' ntsu'u cha' ji'i mä lo'o Ni. ¹⁷ Tso'o si tucuá mä cha' nu nchcui' lcaa ñati'. Lo'o jua'ä cua'ni mä cha' tso'o ti caca tyiquee mä ña'ä mä ji'i lcaa ñati' ji'i Cristo, cha' tyá'a mä laca ngu' bi'. Ndu'ni cha' cutsii mä xi ji'i ycui' Ndyosi, lo'o jua'ä ndu'ni cha' cua'ni chä mä loo rey nu laca loo tsiya' ti chalyuu.

Ñi'yä nu nga'ä cha' cua'ni ngu' msu lo'o xu'na ngu'

¹⁸ Cu'mä nu laca mä msu ji'i ñati' ni, taquiya' tso'o mä cña ji'i xu'na mä, masi ndube ti' xu'na mä ji'i mä xqui'ya cha' tso'o tyiquee ngu' ña'ä ngu' ji'i mä, masi xña'ä tyiquee ngu' ña'ä ngu' ji'i mä.

¹⁹ Tso'o tsa ndyu'ni sca msu nu laca ñati' ji'i ycui' Ndyosi, nu lo'o ndalo tyiquee msu bi' ji'i xu'na yu, masi xña'ä tsa xu'na yu, masi cha' laja ti xcube' xu'na yu ji'i yu. ²⁰ Si quiji'i xu'na msu ji'i sca msu

ji'í xqui'ya cha' ngua'ni msu bi' sca cha' cuxi, ná sca cha' laca li'; nga'q̄a cha' chcube' msu bi'. Pana cuentya ji'í ycui' Ndyosi, tso'o tsa ndu'ni sca msu si talo tyiquee msu bi' lo'o xcube' xu'na yu ji'í yu laja ti, nu lo'o tso'o tsa ndaquiya' msu bi' ji'í cña ji'í xu'na yu. ²¹ Tya lo'o ngusubi Ni ji'í mä, tya li' jlo ti' Ni cha' jua'q̄a xcube' ngu' ji'í mä, cha' la cui' jua'q̄a nguxcube' ngu' ji'í ycui' Cristo tya clyo la cuentya ji'í cu'mä. Jua'q̄a ngua cha' ngulu'u Cristo ji'í mä ñi'ya caca talo tyiquee mä lo'o xcube' ngu' ji'í mä. ²² Ná ntsu'u ni sca qui'ya ji'í nu Cristo bi', ni sca cha' cuiñi ná nchcui' yu; ²³ masi nchcui' ngu' cha' suba' lo'o yu, ni sca cha' tyaala ná nguxacui yu ji'í ngu'; nguxcube' tsa ngu' ji'í yu, pana ná ngua ñasi' yu ji'í ngu' li!. Sca ti lo'o ycui' Ndyosi Sti yu nchcui' yu ji'í cha' cuxi nu ndyu'ni ngu' lo'o, cha' sca ti ycui' Ni laca nu xcui' liñi ndu'ni cuaya' ji'í ñati. ²⁴ Ycui' Cristo laca nu sca ti quiya' ngujui' ca'q̄a ngu' ji'í lo crusi cha' taca cuityí Ni qui'ya nu ntsu'u ji'í lcaa na, cha' clyáá na ji'í qui'ya nu ntsu'u ji'na; bi' cha' cuentya ji'í Cristo taca tyi'í na chalyuu juani, cha' jua'q̄a tyaja'q̄a na cua'ni na xcui' cha' tso'o nu nti' ycui' nu Xu'na na cha' cua'ni na. Xqui'ya cha' nchcube' ycui' Cristo, bi' cha' ngua t̄i cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee na, ñi'ya nti' lo'o ngua t̄i cha' quicha na lo'o ndyaca tso'o na. ²⁵ Lo'o

juani nga'aa ndya'q̄a yu'u ti ma, ñi'ya ndya'q̄a yu'u xlya'; na cua nguxtyuú mä ñaa mä ca su nga'q̄a ycui' nu Xu'na mä nu ña'asii ji'í cresiya ji'í mä.

3

Ni'ya ntsu'u cha' tyi'í ñati lo'o clyo'o

¹ Lo'o jua'q̄a cu'mä ngu' cuna'q̄a ni, ntsu'u cha' taquiya' mä ji'í cha' nu nchcui' clyo'o mä, cha' nu qui'yu laca loo ji'í nu cuna'q̄a, masi tya lyiji taquiya' nu qui'yu bi' ji'í ycui' Ni. Pana lo'o ña'q̄a nu ngu' qui'yu clyo'o mä lcaa cha' tso'o nu ndu'ni mä, li' xñi ngu' cha' ji'í ycui' Ni, masi bilya chcui' mä lo'o ngu' ji'í cha' bi'; ² lo'o ña'q̄a clyo'o mä cha' nduna mä cha' nu nchcui' ycui' ngu' lo'o mä, cha' lubii cresiya ji'í mä, ná tyiquee' taquiya' ngu' bi' ji'í cha' liñi ji'í ycui' Ndyosi li'. ³ Lcaa cu'mä ngu' cuna'q̄a ni, tso'o si ña'asii mä ji'í quicha' hique mä; pana ná nti' cha' culiji quiña'q̄a tsa hora ji'í mä, ni ná nti' cha' culiji quiña'q̄a tsa cñi ji'í mä, cha' cua'ni cho'o mä quicha' hique mä. Ná ntsu'u cha' tyacui chcuá jyacá mä nu quiña'q̄a tsa ntsu'u loo, ni ná ntsu'u cha' cacu' mä late' nu quiña'q̄a tsa nga'q̄a. Si'i na cacu' nu cuna'q̄a nu cua'ni cha' ndiya la ti' ngu' ji'í. ⁴ Pana ycui' Ndyosi ndiya la ti' ji'í nu cuna'q̄a nu tso'o tsa cha' ntsu'u tyiquee ngu'; si ná liye' ti' ngu', si ná tyaala ngu', bi' laca ngu' cuna'q̄a nu ndiya ti' ycui' Ndyosi ña'q̄a

Ni ji'í. Ni'yä laca sca na nu tso'o tsa ñä'a, nu quiña'a tsa nga'a, jua'a laca ngu' cuna'a nu ná cuxi tyiquee tsiya' ti cuentya ji'í y cui' Ni. ⁵ Ná cuxi tyiquee tsiya' ti jyo'o ma' cusu' nu ntsu'u cha' ji'í lo'o y cui' Ndyosi nu ngua cua sa'ni. Tso'o tsa ñä'a ma' cusu' bi', cha' ngua'ni tlyu ma' ji'í y cui' Ni, lo'o jua'a ndaquiya' ma' ji'í cha' nu nchcui' clyo'o ma'. ⁶ Jyo'o ma' Sara ngua'ni ma' jua'a, cha' ndaquiya' ma' bi' ji'í jyo'o Abraham nu ngua clyo'o ma'; "xu'na na", nacu'i ma' bi' ji'í. Lo'o cu'mä ni, ñi'yä si laca mä sñi' ma' Sara bi', jua'a laca cu'mä ngu' cuna'a juani, si xcui' cha' tso'o ndu'ni mä. Nga'aa ntsu'u cha' cutsii mä, nga'aa ntsu'u cha' culacua tsa ti' mä li'.

⁷ Lo'o jua'a cu'mä ngu' qui'yu ni, tso'o ti tyi'í mä lo'o clyo'o mä, cua'ni tyaca'a mä ji'í clyo'o mä; masi xtyi la juersa ntsu'u ji'í nu cuna'a, pana stu'ba ti laca tyucuua mä cuentya ji'í y cui' Ndyosi, cha' cua nda Ni chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'í tyucuua mä. Si cua'ni mä tso'o jua'a, tso'o ti tyi'í mä to' tyi' mä; li' ná caja sca cha' cuxi nu cua'a ji'í mä, nu cua'ni cha' ná chcui' mä lo'o y cui' Ndyosi.

Ni'yä nu chcube' ngu', masi xcui' cha' tso'o ndu'ni ngu'

⁸ Lcaa cu'mä ni, nga'a cha' caca stu'ba tyiquee mä lo'o tya'a mä, cha' tya'a ngusñi mä cha' ji'í Cristo laca mä; nga'a cha' cube ti' mä ji'í tya'a

mä, nga'a cha' cua'ni tyaca'a mä ji'í lcaa tya'a mä. Lo'o jua'a cua'ni tya'na ti' mä ji'í tya'a mä, ná cua'ni liye' ti' mä ñä'a mä ji'í ngu' bi'. ⁹ Ná cua'ni cuxi mä lo'o tya'a ñati mä, masi ngua'ni cuxi ngu' lo'o mä; lo'o jua'a ná chcui' tyaala mä lo'o tya'a ñati mä, masi tyaala tsa nchcui' ngu' lo'o mä. Na cua ngusubi y cui' Ni ji'í mä cha' xtyucua Ni ji'í cu'mä, bi' cha' tso'o la si chcui' mä lo'o y cui' Ndyosi cha' xtyucua Ni ji'í ngu' tyaala bi'. ¹⁰ Ndi'yä nscua cha' lo quityi ji'í y cui' Ndyosi:

Lcaa ngu' nu nti' caja chalyuu tso'o ji'í ngu', cha' ca chaa ti' ngu',

nga'a cha' cua'a ngu' bi' ji'í y cui' ca ngu' cha' ná chcui' ngu' cha' cuxi; la cui' jua'a ná tso'o si tyu'u cha' cuiñi tu'ba ngu' bi'.

¹¹ Ntsu'u cha' tyaatsu' ngu' bi' ji'í lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'í ngu', cha' nga'aa cua'ni ngu' cha' cuxi bi'.

Xcui' cha' tso'o ntsu'u cha' cua'ni ngu' bi'.

Lo'o li' ntsu'u cha' xtyucua ngu' bi' ji'í tya'a ñati ngu' lcaa tsa,

xqui'ya cha' tso'o ntsu'u tyiquee ngu' bi' ñä'a ngu' ji'í tya'a ñati ngu'; jua'a nga'aa xu'ü tya'a ngu' bi' li'.

¹² Tso'o la si jua'a cua'ni ngu'; cua'ni tyaca'a y cui' nu Xu'na na ji'í nu ñati nu tso'o tyiquee bi' li',

cuna Ni lo'o chcui' ngu' bi'
lo'o Ni.
Pana lye tyi'j̄ loo Ni ña'a Ni ji'i
ñati nu xña'a tyiquee.
Jua'a nchcui' lo quityi bi'.

¹³ Ná ntsu'u cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o ma, si xcui' cha' tso'o ti cua'ni ma. ¹⁴ Pana si ntsu'u quiya' nu cua'ni lya'ti' ngu' ji'i ma xqui'ya sca cha' tso'o nu ndyu'ni ma, tso'o la si ná caca xñi'j̄ ti' tyiquee ma li'; ná cube ti' ma, ná cutsii ma ji'i ngu' bi'. ¹⁵ Tyucui tyiquee ma cua'ni tlyu ma ji'i Cristo, cha' chañi cha' laca Ni nu Xu'na na. Lo'o jua'a culacua xi ti' ma ñi'yä caca xacui ma cha' ji'i ngu' lo'o xcuane ngu' ji'i ma ndi'yä: ¿Ni cha' laca ndu' ti' ma ji'i nu Cristo bi'? Tso'o ti xacui ma cha' ji'i ngu' bi', ná cua'ni tyixi ma lo'o ngu' bi'. ¹⁶ Xcui' cha' tso'o cua'ni ma lo'o ngu' lacua, cha' taca tyanu lubii cresiya ji'i ma; li' caca tyuju'u ti' nu ngu' cuiñi bi', ngu' nu nchcui' cuentyu ji'i ma xqui'ya cha' tso'o nu ndyu'ni ma cuentya ji'i Cristo. ¹⁷ Si ntsu'u cha' chcube' na, tso'o la xcube' ngu' ji'na xqui'ya sca cha' tso'o nu ndyu'ni na, si ta y cui' Ndyosi chacuayá' ji'i ngu'; pana si ngua'ni na sca cha' cuxi, liñi tsa ndyu'u cha' si xcube' ngu' ji'na li'.

¹⁸ Y cui' Cristo ngujuuii xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'na, masi lubii tsiya' ti cresiya ji'i yu; nchcube' yu cuentya ji'na, cha' cuxi tsa tyiquee na. Lo'o juani taca tyalaa na slo y cui' Ndyosi xqui'ya nu Cristo bi'. Sca ti quiya'

ngua cha' ti'i bi' ji'i Cristo, ndye cña ji'i yu nde loyuu chalyuu li'. Ndyujuii ngu' ji'i nu ñati nu naa Jesucristo bi', pana ngua'ni Xtyi'i y cui' Ndyosi cha' ndyu'ú yu chaca quiya'. ¹⁹ Xtyi'i y cui' Cristo ngua nu ndyaa ne' ni'i chcu su ntsu'u ngu' jyo'o ca bilyaa, cha' checui' Ni lo'o ngu' jyo'o bi'. ²⁰ Ná ntaja'a ngu', ná ndaquiya' ngu' jyo'o bi' ji'i y cui' Ndyosi cua sa'ni la lo'o nguti'j̄ ngu' chalyuu. Ntsu'u xi ngu' jyo'o bi' nu nguti'j̄ tyempo lo'o ngüiná jyo'o Noé yaca ni'i bi'. Ngujuatya y cui' Ndyosi ji'i ngu' bi', ngua ti' Ni cha' taquiya' ngu' bi' ji'i Ni, lo'o ná ntaja'a ngu' bi' tsiya' ti; bi' cha' snu' tya'a ti ñati ngulaá ne' yaca ni'i bi' lo'o ngua'ya tyo clyaa tyempo bi'. ²¹ Ni'yä nu ngua'ni lyaá Ni ji'i ngu' nu nguta'a ne' yaca ni'i bi' lo hitya nu ngua sa'ni la, cha' ndaquiya' ngu' bi' ji'i cha' nu nchcui' y cui' Ni; jua'a clyáá ma juani, cha' cua ndaquiya' ma ji'i cha' nu nchcui' Ni. Cua ndyaa ma lo hitya cha' tyucuatya ma li'. Si'i na caata ti na chcu laca cha' bi', si'i cha' cuu' cuaña' na, bi' cha' tyucuatya na li'; ndi'yä laca cha': na cua ndijña na ji'i y cui' Ndyosi cha' cua'ni lubii Ni ji'i cresiya ji'na xqui'ya cha' cua ndyu'ú Jesucristo chaca quiya', bi' cha' ntyucuatya na. ²² Na cua ndyaa Jesucristo nde cua, lo'o juani ndi'i yu la'a tsu' cuí ca su ntucua y cui' Ndyosi. Nu Jesucristo bi' ni, laca yu loo ji'i lcaa xcä ji'i y cui' Ndyosi,

ji'í lcaa ngu' nu laca cña, ji'í lcaa cui'í tso'o nu nchca xi ji'í; laca yu loo tsiya' ti.

4

Cua'ni na cua ña'a ca cña ji'í y cui' Ndyosi nu nchca ji'na

¹ Lo'o ndyi'u ti' mä cha' nchcube' Cristo nde chalyuu, li' caca nguula la ti' mä cha' talo tyiquee mä lo'o chcube' cu'mä; ñi'yä nu ndalo tyiquee y cui' Cristo, jua'ä taca talo tyiquee mä lo'o chcube' mä li'. Nga'aa caca cua'ni cha' cuxi ngana ji'í mä si lo'o cu'mä chcube' mä jua'ä. ² Lo'o li' nu cha' cuxi nu ndiya ti' ñati chalyuu ni, nga'aa si'i cha' bi' nu caca loo ji'í mä lcaa tsä lo'o ndi'í mä chalyuu; xcui' cña nu ndiya ti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni mä, bi' laca cña nu cua'ni mä, cha' sca ti y cui' Ndyosi caca loo ji'í mä li'. ³ Tyempo nu nteje tacui, cua ngua'ni mä lcaa cha' cuxi ñi'yä nu ndiya ti' ñati nu ná ntsu'u cha' ji'í lo'o y cui' Ndyosi tsiya' ti. Cuayá' tsa lo cua ti cha' cuxi: bi' cha' nga'aa cua'ni suba' mä lo'o tya'a ñati mä juani, nga'aa cua'ni mä lcaa lo cha' cuxi nu ndiya ti' mä cua sa'ni la; nga'aa caca cu'bi mä, nga'aa tyeje tacui mä cuayá' cacu mä, co'o mä, ñi'yä nu ndyu'ni ngu' nu ná ndube ti' lo'o ndya'ä ngu' bi' ta'a; nga'aa cua'ni tlyu mä ji'í lcui jo'ó, cha' suba' tsa cha' bi' cuentya ji'í y cui' Ndyosi. ⁴ Ngua'ni mä cha' cuxi jua'ä cua tsubi' la; lo'o

juani nu ñati nu ngua tya'a tso'o mä nquicha', ndube tsa ti' ngu' cha' nga'aa nti' mä cua'ni mä cua ña'ä ca cha' cuxi nu ngua'ni mä cua tsubi' la. Ná nchca cuayá' ti' ñati bi' ni cha' laca nga'aa ndu'ní mä jua'ä, bi' cha' nchcui' ngu' bi' cuentyu ji'í mä juani. ⁵ Pana ná cube ti' mä, ntsu'u cha' xacui' ngu' bi' cha' ji'í y cui' Ndyosi cuentya ji'í cha' cuxi nu ndu'ní ngu' chalyuu. Cua ngulala ti tyalaa tsä nu cua'ni cuayá' Ni ji'í lcaa ñati, masi ngu' jyo'o, masi ngu' nu tya ndi'í chalyuu. ⁶ Lo'o jua'ä ngu' nu cua ngujuii, nu cua ndyuna cha' tso'o ji'í Jesucristo, ñati chalyuu ti ngua ngu' bi', bi' cha' ngujuii ngu', ñi'yä nu nscua cha' cajaa lcaa ñati; pana cua'ni Xtyi'í y cui' Ndyosi cha' tyl'ú ngu' bi' chaca quiya', cha' caja chalyuu nu ná nga'ä cha' tye ji'í ngu' bi', cha' cua ngusñi ngu' cha' ji'í Jesús.

⁷ Cua tye ti cha' ji'í lcaa na nu ntsu'u chalyuu; bi' cha' tso'o la si cua'a mä ji'í y cui' ca mä, tii ti ti' mä tyl'í mä chalyuu cha' taca cua'ni mä cña tso'o, cha' lu'ba ti taca chcui' mä lo'o y cui' Ndyosi. ⁸ Nu cha' nu ndulo tsa cha' cua'ni mä ni, bi' laca cha' xcui' tso'o caca tyiquee mä ña'ä mä ji'í tya'a ñati mä. Lo'o si jua'ä nti' na ña'ä na ji'í tya'a na, ndyu'ni clyu ti' naji'í qui'ya nu ntsu'u ji'í tya'a na li'. ⁹ Ta mä xi to' tyi mä su tyl'í tya'a mä, lo'o jua'ä ta mä na cacu ngu' lo'o tyalaa ngu' bi' slo mä; ná chcui' mä cha'

ti'í ji'í tya'a mā xqui'ya cha' ndyalaa ngu' slo mā. ¹⁰ Nda xlya'be ti ycui' Ndyosi ñi'ya taca cua'ni scaa mā sca cña tso'o, lcaa mā nu ngusñi mā cha' ji'í Jesús. Ñi'ya lo'o nxyucua ycui' Ndyosi ji'na cha' caca tya'na ti' na ji'í tya'a ñatí na, la cui' jua'a nga'a cha' xtyucua na ji'í ngu' lo'o cua'ni na cña nu nda Ni cha' cua'ni sa scaa na. ¹¹ Culu'u mā cha' ji'í ñatí, si bi' laca cña nu cua nda Ni ji'í mā cha' cua'ni mā; culu'u mā tsa ña'a cha' nu nti' ycui' Ndyosi chcui' Ni lo'o ngu'. Lo'o jua'a xtyucua mā ji'í tya'a ñatí mā lo'o tyucui juersa nu nda ycui' Ndyosi ji'í mā, si bi' laca cña nu cua nda Ni ji'í mā cha' cua'ni mā. Nu lo'o ña'a ngu' cña tso'o nu ndyu'ni mā bi', li' cua'ni tlyu ngu' ji'í ycui' Ndyosi xqui'ya Jesucristo. Lo'o li' ná nga'a cha' tye cha' cua'ni tlyu ngu' ji'í Cristo bi', cha' laca Cristo loo tsiya' ti. Jua'a caca cha' tu'ni.

Ntsu'u cha' tyacua cha' ti'í ji'í ñatí nu ntsu'u cha' ji'í lo'o Jesucristo

¹² Cu'mā tya'a tso'o na, masi lye tsa cua'ni lya' ti' ñatí ji'í mā, ñi'ya nti' si ntsu'u mā ndyau' mā lo quii', ná ntsu'u cha' cube tsa ti' mā; ná tso'o si culacua tsa ti' mā li', ñi'ya si ná tso'o tyacua cha' cuxi ji'í mā, nti' mā. Jua'a li' nchca cuayá' ti' Ni si chañi cha' ntsu'u cha' ji'í mā lo'o Ni, si ná chañi cha' bi'. ¹³ Nga'a cha' caca tso'o tyiquee mā lo'o tyl'u ti' mā cha' ñi'ya ngua lya' ti' ngu' ji'í ycui' Cristo,

jua'a ca lya' ti' ngu' ji'í cu'mā juani. Tlyu tsa laca Cristo cuentya ji'í ycui' Ndyosi, lye tsa quiji'i xee ji'í Ni lo'o cāa ycui' Cristo chaca quiya' nde loo la; li' ca chaa la ti' mā, ca tso'o la tyiquee mā. ¹⁴ Nu lo'o nchcui' ngu' cha' ti'í ji'í mā xqui'ya Cristo, ca tso'o tyiquee mā cha' ndi'í Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o mā, lo'o jua'a tlyu tsa cha' tso'o ntsu'u ji'í ycui' Ni. Nchcui' ngu' bi' cha' cuxi ji'í ycui' Ndyosi; pana cu'mā ni, tso'o tsa si tya cua'ni tlyu mā ji'í Ni. ¹⁵ Ná tso'o tsiya' ti si cua'ni mā cha' cuxi. Liñi tsa laca si chcube' ngu' nu lo'o cua'ni ngu' cha' cuxi; masi cujuui' ngu' ji'í tya'a ñatí, masi cuaana ngu' na nu ntsu'u ji'í tya'a ñatí, masi cua'ni ngu' xa'lo cha' cuxi nu ná ntsu'u chacuayá' cua'ni ngu', masi xuu' tya'a ngu' lo'o ngu' nu laca loo, liñi tsa si chcube' ngu' bi'. ¹⁶ Pana ná ntsu'u cha' ca tyuju'u ti' mā si xcube' ngu' ji'í mā cha' laca mā ñatí ji'í Jesucristo; cua'ni tlyu mā ji'í ycui' Ndyosi cha' jua'a ndyaca ji'í mā li'.

¹⁷ Cua ndyalaa hora cha' xana cua'ni cuayá' Ni ji'í lcaa ñatí, pana clyo nguxana Ni lo'o ñatí nu ji'í ycui' Ni; bi' cha' laca si ntsu'u xi cha' ti'í ji'na juani lo'o nguxana ca ti Ni ndyu'ni cuayá' Ni ji'í ñatí, caca cuayá' ti' na cha' tlyu la cha' caca lo'o chcube' ngu' cuxi nde loo la. Li' chcube' ñatí nu ná ntaja'a taquiya' ji'í cha' tso'o nu ji'í ycui' Ndyosi. ¹⁸ Tucui tsa cha' laca cha' clyaa' ñatí nu ndu'ni cha' tso'o

ti; pana nu ñati xña'a, lo'o jua'a ñati nu ntsu'u cha' cuxi ji'i ni, tye cha' ji'i ngu' bi' tsiya' ti. ¹⁹ Ndyiji xi cha' ti'i ji'i ma juani chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi. Cua jlo ti' Ni cha' bi', pana ná culati'ji Ni ji'na si jua'a. Ntsu'u cha' tya cua'ni na xcui' cha' tso'o, cha' ña'a ti xñi na cha' ji'i ycui' Ni nu ngüiñá lcaa lo na, masi nchcube' na; chañi cha' cña'asii Ni ji'na li'.

5

Cuii nu nda Pedro lo'o ñati tya'a ngusñi cha' ji'i Jesucristo

¹ Sca ngu' cusu' nu laca loo laca na', lo'o juani nti' na' ta na' sca cuii lo'o cu'ma tya'a cusu' na. Lo'o na', cua na'a na' ji'i Cristo lo'o nguxcube' ngu' ji'i yu, bi' cha' jlo ti' na' cha' stu'ba ti tyi'i lcaa tya'a na ca slo ycui' Ndyosi; ña'a na cha' tlyu nu caca li'. ² Ntsu'u cha' ña'asii tso'o ma ji'i lcaa ngu' tya'a ma, ña'a taju ngu' tya'a ma ca su laca ma loo ji'i ngu'. Ñi'ya nti' xlya', jua'a laca ngu' bi'; ñi'ya nti' ñati nu ña'asii ji'i xlya', jua'a laca na, ngu' cusu' tya'a na. Nga'a cha' xtyucua na ji'i ngu' tya'a na cha' tyanu tachaa la cha' ji'i Cristo tyiquee ngu'. Tyucui tyiquee ma cua'ni ma cña bi', cha' jua'a nti' ycui' Ndyosi cha' cua'ni na; ná tso'o si ntsu'u cha' tatsaa ngu' tya'a ma ji'i ma cha' cua'ni ma cña bi'. Lo'o jua'a ná tso'o si quiña'a tsa caya' xñi ma ji'i ngu' cha' cua'ni ma cña bi', pana tso'o la si tyucui tyiquee ma cua'ni ma cña bi' cuentya

ji'i ycui' Ndyosi. ³ Ná laca ma xu'na ngu' tya'a ma, bi' cha' tso'o ti cua'ni ma slo ngu', cha' taca ca cuayá' ti' xa' la ngu' tya'a ma ñi'ya nu ntsu'u cha' cua'ni ngu'. ⁴ Nu lo'o tyu'u tucua ycui' nu Xu'na na, li' ta Ni na tso'o nu tyacua ji'i ma. Ná nga'a cha' tye tsiya' ti na nu ta Ni ji'i lcaa na nu ntsu'u cña ji'na cha' ña'asii na ji'i taju ñati ji'i Ni; si'i ñi'ya nti' ngana nu caja ji'na lo'o ndyu'ni na cña nde chalyuu nu yala ti tye bi'.

⁵ Lo'o jua'a cu'ma ngu' cuañi' ni, ta na' sca cuii lo'o ma. Taquiy'a ma ji'i cha' nu nchcui' ngu' cusu' nu laca loo ji'i ma. Lo'o jua'a ntsu'u cha' xtyucua ma ji'i tya'a ñati ma, cha' ná tso'o cua'ni tyucuaa ti' ma ji'i ngu' bi!. Ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi:

Xuu tya'a ycui' Ndyosi lo'o ñati nu ndu'ni tyucuaa ti' ji'i tya'a ñati,

pana xtyucua tsa Ni ji'i ñati nu xti ti cha' ntsu'u tyiquee ngu' cuentya ji'i ycui' ca ngu'.

⁶ Bi' cha' taquiy'a ma ji'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi nu laca loo tsya' ti, cha' ná cua'ni tyucuaa ti' ma ji'i tya'a ñati ma; cua jlo ti' ycui' Ni ni tsa laca nu lo'o cua'ni Ni cha' caca ma ñati tlyu la. ⁷ Cacha' ma ji'i ycui' Ni lcaa cha' nu nclyacua tsa ti' ma ji'i, lo'o li' cua'ni Ni cha' nga'aa cube ti' ma ji'i cha' bi'. Chañi cha' ndube ti' ycui' Ni ña'a Ni ji'i cu'ma.

⁸ ¡Tii ti' mā tyi'jí mā chalyuu! Ná caja' mā, cha' tya'a cusū̄ mā laca ycui' nu xñā'a, lo'o jua'qā cacua tsa ndū bi' slo mā. Ñi'yā nti' sca cuichi nu tyaala tsa nu nclyana ji'jí sca ñati' cha' cacu ni', jua'a nti' ndya'a yu'u nu xñā'a bi' chalyuu. ⁹ Xñi tso'o mā cha' ji'jí ycui' Ndyosi cha' caca nguula ti' tyiquee mā; li' ná ta mā chacuayá' tyijiloo nu xñā'a bi' ji'jí mā. Jlo ti' na cha' sca ti cuayá' ndyacua cha' ti'jí ji'jí lcaa tya'a na tyucui ña'a chalyuu. ¹⁰ Pana xti ti tsā̄ tyacua cha' ti'jí ji'jí mā. Lo'o tye tsā̄ nu nchcube' mā, li' cua'ni ycui' Ndyosi cha' caca tso'o mā, cua'ni Ni cha' caca nguula ti' tyiquee mā chaca quiya'; ta Ni juersa ji'jí mā, cha' xcui' tso'o tsa ndu'ni ycui' Ni lo'o na. Xqui'ya Cristo cua ngusubi Ni ji'na cha' taca tyi'jí na ca su tlyu su ntucua ycui' Ni. ¹¹ Ná nga'a cha' tye tsā̄ nu cua'ni tlyu na ji'jí ycui' Ndyosi li', cha' laca Ni loo tsiya' ti. Jua'a caca cha' tu'ni.

*Nchcui' salya' Pedro lo'o
ngu'*

¹² Jlo ti' na' cha' tso'o tsa ngusñi Silvano tya'a na cha' ji'jí ycui' nu Xu'na na; yu bi' laca nu nguxtyucua tsa 'na lo'o nguscua ya quityi sube re cha' cā̄ā slo cu'mā. Nti' na' cha' caca nguula ti' tyiquee mā, cha' chañi cha' tlyu tsa cha' tso'o ndu'ni ycui' Ni lo'o na. Jlo ti' na' cha' bi', lo'o jua'a tso'o tsa si lo'o cu'mā tyi'u ti'

mā cha' bi', ñi'yā laca lo'o nxtyucua tsa ycui' Ni ji'na lcaa tsa.

¹³ Ña'a tsaca taju ñati' ji'jí Jesucristo nde Babilonia re nda ngu' xlyo ni'jí ji'jí mā. Ngu' tya'a na laca ngu' bi', cha' lo'o tyucui taju ngu' bi', ngusubi ycui' Ndyosi ji'jí ngu' cha' caca ngu' ñati' ji'jí Ni. "Xlyo ni'jí", nacuï Marcos ji'jí cu'mā, nu Marcos nu laca ñi'yā nti' sca sñi' na!. ¹⁴ Chcuicha' mā ji'jí lcaa ngu' tya'a mā; quityi mā ji'jí tya'a mā cuentya jna', cha'chañi cha'tso'o ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'jí tya'a na.

Cua'ni Ni cha' t̄i ti tyi'jí crexiya ji'jí lcaa cu'mā nu ntsu'u cha' ji'jí mā lo'o Cristo.

Chaca quityi nu nguscua San Pedro, nu ndyaa ca slo ñati ji'i Jesucristo nu ndi'i tyijyu'

¹ Simón Pedro laca na'; ndyu'ni na' cña ji'i Jesucristo, cha' cua ngusubi Ni 'na cha' tsa'a na' ta na' cha' tso'o ji'i Cristo lo'o ngu' xa' quichí. Lo'o nu juani nscua na' quityi re cha' tsaa slo lcaa ñati nu ngusñi cha' ji'i y cui' Ndyosi ñi'ya nu ngusñi na ji'i. Xcui' cha' liñi ndu'ni y cui' Ndyosi nu Xu'na na, la cui' Jesucristo nu ndyu'ni lyaá ji'na ji'i nu cuxi laca bi'; bi' cha' stu'ba ti laca lcaa na cuentya ji'i y cui' Ndyosi, tso'o tsa ndyaca ji'i lcaa na cuentya ji'i Ni.

² Cua nchca cuayá' tso'o ti' ma cha' ji'i y cui' Ndyosi, lo'o jua'a nchca cuayá' ti' ma cha' ji'i Jesús nu Xu'na na; bi' cha' ndi'ya nti' na': ña'q ti cua'ni Ni cha' tso'o lo'o ma lcaa tsa, lo'o jua'a cua'ni Ni cha' ti ti tyi'i tyiquee ma lcaa hora.

Ñi'ya ntsu'u cha' caca sca ñati ji'i Jesucristo

³ Cua nda Ni chacuayá' ji'na cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na, jua'a cua nda Ni chacuayá' ji'na cha' tyi'i na chalyuu ñi'ya nu nti' Ni cha' tyi'i ñati ji'i Ni; bi' cha' nchca ji'na, cha' nxtyucua Ni ji'na. Cua ngusubi Ni ji'na, cua nda

Ni chacuayá' ji'na cha' tyu-loo na ji'i y cui' Ni; lo'o jua'a cua ngua cuayá' ti' na cha' nga'aa ntsu'u chaca nu tlyu la, nga'aa ntsu'u chaca nu nchca la ji'i. ⁴ Tlyu tsa y cui' Ndyosi, lo'o jua'a nchca ji'i Ni cua'ni Ni lcaa lo cña; jua'a nchca cuayá' ti' na cha' xcui' cha' liñi laca nu nchcui' y cui' Ndyosi. Lo'o jua'a ndu ti' na cha' caja cha' tlyu bi' ji'na nu cua nchcui' Ni lo'o na cha' tyacua ji'na. Cua ngua'ni lyaá Ni ji'na ji'i nu cuxi nu ntsu'u ji'na, cha' nga'aa caca cua'ni cha' cuxi bi' ngana ji'na; lcaa cha' cuxi nu ndiya tsa ti' na ji'i, bi' laca nu ndu'ni ñu'ü ji'na nde chalyuu. Pana juani ndu'ni Ni cha' tyaja'a tyiquee na cua'ni na lcaa cha' tso'o, ñi'ya nu nti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni na. ⁵ Bi' cha' tyucui tyiquee ma, lo'o tyucui juersa ji'i ma, cua'ni ma xcui' cha' tso'o bi', cha' culu'u ma ji'i xa' ñati cha' chañi cha' cua ngusñi ma cha' ji'i Jesucristo. Lo'o jua'a ntsu'u cha' caca cuayá' la ti' ma lcaa cha', ña'a cha' nu ndiya la ti' y cui' Ni. ⁶ Ntsu'u cha' ca cuayá' la ti' ma ñi'ya ntsu'u cha' ji'i y cui' Ndyosi; li' taca cua'a tso'o ma ji'i y cui' ca ma, cha' nga'aa cua'ni nu cuxi ngana ji'i ma. Si taca cua'a tso'o ma ji'i y cui' ca ma, li' talo tsa ma ji'i nu cuxi. Nu lo'o taca talo ma ji'i lcaa cha' cuxi, li' taca tyi'i ma ñi'ya nti' y cui' Ni cha' tyi'i ma nde chalyuu. ⁷ Si jua'a nti' ma cha' tyi'i ma chalyuu, li' nga'a cha' cua'ni tyaca'a ma ji'i tya'a ñati ma; ntsu'u cha'

tso'o ti caca tyiquee mä ña'a
ma ji'i lcaa ñati.

⁸ Si ndu'ni mä lcaa lo cña
bi', si jua'a ti ndu'ni mä lo'o
ndi'i mä chalyuu, li' caca
cuayá' la ti' mä ñi'yä ntsu'u
lcaa cha' ji'i Jesucristo nu
Xu'na na. Ná ca taja ti' mä,
cha' tso'o tsa cua'nijo'o mä
ji'i ycui' Ndyosi li!. ⁹ Pana si
ná ndu'ni mä lcaa lo cha' bi',
si ná ndi'i tso'o mä jua'a, laca
mä ñi'yä laca sca nu cuityi'
nu ndacu' ycui' ca ti yu cloo
yu. Nga'aa nti' yu cuityi' bi'
tyi'u ti' yu ñi'yä ngua'ni lubii
ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i
yu, nu lo'o ngüityi Ni cha'
cuxi nu ntsu'u ne' cresiya
ji'i yu. ¹⁰ Bi' cha' ña'a ti tyá
cua'ni la mä lcaa cha'tso'o bi',
ñi'yä nu nguscua na' tyá clyo;
jua'a tyi'u la ti' mä cha' cua
ngusubi ycui' Ndyosi ji'i mä,
cha' caca mä ñati ji'i ycui' Ni.
Lo'o li' ná nga'a cha' chcuna'
mä, si jua'a cua'ni mä lcaa
lo cha' tso'o bi'; ¹¹ ndya'a mä
lo tyucui ji'i ycui' Ndyosi li!.
Jua'a caca ycui' Jesucristo
nu Xu'na na loo ji'i mä, bi'
laca nu ndyu'ni lyaá ji'na; ná
nga'a cha' tye tsä cha' laca
ycui' Ni loo, lo'o li' tso'o ti
tyatí na ca su ntucua ycui' Ni.

¹² Tya tyuu quiya' nti' na'
chcui' na' lo'o mä cuentya
ji'i lcaa cha' liñi ji'i ycui'
Ndyosi, masi cua jlo ti' mä
cha' bi'. Lo'o jua'a jlo ti' na'
cha' ngusñi tso'o mä lcaa cha'
nu nscua na' bi'; ¹³ pana laja
lo'o tyá lu'ú na', cua'ni na'
cha' ná cjlyaa ti' mä ji'i cha'
liñi bi'. Tso'o la si cua'ni na'
jua'a, nti' na', ¹⁴ cha' cua jlo

ti' na' cha' cua tye ti cha' jna'
nde chalyuu; cua ndacha'
Jesucristo nu Xu'na na 'na
cha' cua ngulala ti cajaa na'.
¹⁵ Pana cua'ni na' cha' tyanu
cha' bi' lo'o mä, cha' taca tyi'u
ti' mä cha' tso'o ji'i Jesucristo
bi' lcaa tsä, masi cua ngujuii
na'.

*Nu ngu' nu cua na'a cha'
tlyu tsa cha' ntsu'u ji'i ycui' Je-
sucristo*

¹⁶ Si'i cña cuä nu ngua'ya
hique ti ya ngua cha' nu
nchcui' ya lo'o mä, nu lo'o
ndacha'ya ji'i mä cha'tlyu tsa
cha' caca ji'i ycui' Jesucristo
nu Xu'na na nu lo'o cää yu
chaca quiya!. Ycui' cuare cua
na'a ya ji'i Jesús lo'o tlyu tsa
cha' ntsu'u ji'i yu; ¹⁷ ngua'ni
tlyu ycui' Ndyosi Sti Jesús
ji'i yu, ndubi tsa ña'a ngua
tyucui ña'a loo Jesús lo'o xee
ji'i ycui' Ni li!. Masi ná na'a
ya ji'i ycui' Ndyosi nu laca
loo ji'i lcaa xu'na chalyuu,
pana jlo ti' ya cha' nguti'i Ni
cacua ti tsä bi', cha'li'ndyuna
ya lo'o nchcui' Ni lo'o ngu'.
Ndi'yä nacuï Ni: "Nu nde
laca Sñi' na' nu tyaca'a tsa
'na. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee
na' ña'a na' ji'i yu", nacuï Ni.
¹⁸ Ycui' cuare cua ndyuna
ya cha' nu nchcui' Xtyi'i Ni
nu ntucua nde cuä, cha' lo'o
cuare nguti'i ya lo xlyá ca'ya
bi' nu ngua tsä bi".

¹⁹ Jua'a ngua cha' taca ca
cuayá' ti' na cha' liñi tsa laca
lcaa cha' nu cua nchcui' jyo'o
cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui'
Ndyosi cua sa'ni la. Tso'o si
taquiya' na ji'i cha' bi', cha'

ñi'yä laca sca xee ndubi nu tso'o tsa ntyiji'í xee su talya ña'ä, jua'ä laca cha' ji'í Jesús bi'. Culu'u bi' tyucuüi tso'o su nga'ä cha' tsaa na ña'ä cuayá' nu quixee tsä bi'. Li' tyu'u tucua sca cuii tlyu nu ntyucua nde nguxee; bi' laca ñi'yä laca Cristo, cha' nda yu xee nu tyu'ú ne' cresiya ji'na. ²⁰ Ntsu'u cha' ca cuayá' ti' mä cha' ná tucui caca culu'u ji'í ñati ñi'yä nu ndyu'u sca cha' nu nguscua jyo'o cusu' ji'na lo quityi ji'í ycui' Ndyosi sa'ni la. Sca ti si xtyucua Xtyi'í ycui' Ndyosi ji'íngu' cha' caca cuayá' tso'o ti' ngu', li' taca culu'u ngu' cha' bi' ji'í xa' ñati cuentya ji'í ycui' Ni. ²¹ Lcaa ñati nu ngua tu'ba ji'í ycui' Ndyosi sa'ni la ni, ná nchcui' ngu' cua ña'ä ca cha' nu ndiya ti ti' ngu', nu lo'o nchcui' ngu' cuentya ji'í ycui' Ndyosi; xcui' cha' nu nda Xtyi'í ycui' Ndyosi lo'o ngu' bi', bi' laca cha' nu nchcui' ngu' cuentya ji'í ycui' Ni.

2

Ñati nu nclu'u cha' cuiñi ji'í ngu'

¹Cua ntsu'u xi ngu' cuiñi nu nguti'í laja ngu' Israel sa'ni la; tu'ba ji'í ycui' Ndyosi ngua ngu', nacui' ycui' ngu' cuiñi bi'. La cui' jua'ä tyu'u tucua ñati cuiñi laja cu'mä nde loo la; li' culu'u ngu' cuiñi bi' ji'í mä, culu'u ngu' cua ña'ä ca cha' nu ca'ya hique ycui' ca ngu'. Lo'o li' ñacui' ngu' bi' cha' cuentya ji'í ycui' Ndyosi nchcui' ngu'. Si cuna

mä cha' nu chcui' ngu' bi', li' xana cha' cusuu ji'í mä lo'o tya'a mä ña'ä cuayá' nu tya'be tya'a mä. Li' caca mä tucua latya mä xqui'ya cha' cuiñi bi'. Tlyu tsa cña nu ngua'ni ycui' nu Xu'na na cha' cua'ni lyaá Ni ji'í lcaa na lo'o ji'í ngu' bi', pana ná ntí' nu ngu' cuiñi bi' cha' caca ycui' Ndyosi Xu'na ngu' bi' tsiya' ti; ná ntsu'u cha' tsiya' ti ji'í ngu' bi' lo'o ycui' Ndyosi, bi' cha' yala ti tye cha' ji'í nu ngu' cuiñi bi'. ² Lo'o jua'ä cua nscua cha' taquiya' tyuü tya'a ngu' tya'a na ji'í cha' nu nchcui' nu ngu' cuiñi bi'; lo'o ngu' tya'a na bi' cua'ni ngu' cha' suba' lo'o tya'a ngu' li', ñi'yä nu culu'u ngu' cuiñi bi' ji'í ngu' cha' cua'ni ngu'. Ná tso'o jua'ä. Nu ngu' nu ná ngusñi cha' ji'í ycui' Ndyosi tsiya' ti ni, quiña'ä tsa cha' cuxi chcui' ngu' bi' ji'na li'. ³ Lo'o jua'ä ndacui tsa ti' ngu' cuiñi bi' ji'í na nu ntsu'u ji'í mä; ntí' tsa ngu' cua'ni ngu' ngana ji'í mä, bi' cha' tajua' ti chcui' ngu' cha' cuiñi ti lo'o mä. Pana ntsu'u cha' xcube' Ni ji'í ngu' cuiñi bi', cha' cua sa'ni cua nchcui' Ni cha' ná tso'o cua'ni ngu' cha' cuxi jua'ä. Si'i na laja' ycui' Ni; jlo ti' Ni ñi'yä ndu'ni ngu' cuiñi bi', lo'o jua'ä cua'ni tye Ni ji'í ngu' bi' yala ti.

⁴Nu cua sa'ni ni, ná ngua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'í nu ngu' xcä ji'í Ni nu ntsu'u qui'ya ji'í; nguxcuäa Ni ji'í ngu' xcä nu xña'ä bi', ndyaa ngu' nde ca bilyaa, ca su talya ña'ä tsiya' ti. Ndyaaacä' ngu'

xcā bi' lo'o juu chcuā, cha' ca bi' tyanu ngu' ña'a cuayá' nu cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñatí chalyuu, lo'o ji'i ngu' xcā bi'.
⁵ Lcaa ñatí chalyuu nu ngua tya sa'ni la nu ná ndaquiya' ji'i y cui' Ndyosi ni, ná ngua'ni clyu ti' Ni ji'i ngu' bi'; ngua'ni Ni cha' ngua'ya tyo clyaa, ñi'yä ndacha' Ni ji'i ngu' bi' cha' caca. Cua nchcui' jyo'o Noé cha' ji'i y cui' Ndyosi lo'o lcaa ñatí, pana ná nduna ngu' bi'. Ngujuui lcaa ngu' bi' li'; sca ti nu Noé bi' lo'o cati tya'a ñati ji'i, ngua'ni lyaá Ni ji'i ngu' bi', cha' ngua'a jyaca'ngu' bi' ji'i cha' nu nchcui' Ni lo'o ngu'.
⁶ La cui' ti cha' ngua cuxi ji'i ngu' quichi Sodoma lo'o ji'i ngu' quichi Gomorra, cha' cuxi tsa ngua'ni ngu' bi'; ngua'ni ñu'u Ni tsiya' ti ji'i tyucuaa quichi bi'. Lo'o ndye ndyaqui quichi bi', jii lo'o nchcubi' tya ndyanu su nscua quichi bi' nquicha'. Jua'a ngua'ni y cui' Ndyosi nu ngua li', cha' ca cuayá' ti' lcaa ñatí nu ndiya ti' ndu'ni lcaa lo cha' cuxi, masi juani ti, masi nde loo la; xcube' Ni ji'i ngu' bi' ña'a cuayá' nu tye cha' ji'i ngu' bi' tsiya' ti.
⁷ Sca ti jyo'o Lot, ngulo Ni ji'i yu cha' ngutu'u yu quichi Sodoma bi'; bi' cha' sca ti nu cusu' Lot bi' ná ngujuui yu lo'o ndye cha' ji'i quichi Sodoma bi'. Ñatí tso'o ngua Lot; bi' cha' ngulacua tsa ti' yu, lye tsa ngua xñi'i ti' yu, xqui'ya lcaa cha' suba', lcaa cha' cuxi nu ngua'ni lcaa ñatí quichi bi'.
⁸ Tso'o tyiquee y cui' Lot

bi', lcaa tsä lye tsa ndube ti' yu lo'o na'a yu lcaa cha' cuxi bi'; quiña'a tsa ngulacua ti' yu lo'o ndyuna yu lcaa cha' suba' nu nchcui' ngu' quichi bi'.
⁹ Jua'a caca cuayá' ti' na cha' nchca ji'i y cui' nu Xu'na na cua'ni lyaá Ni ji'i ñatí nu tso'o cresiya ji'i, cha' ná tyijiloo nu cuxi ji'i ngu' bi'. Nu lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñatí ni, jlo ti' Ni ti ji'i xcube' Ni. Cua jlo ti' Ni tilaca laca nu ntsu'u cha' cuxi tyiquee.

¹⁰ Lo'o ñatí nu xcui' cha' suba' ndu'ni ni, lye la xcube' Ni ji'i ngu' bi', cha' ná ndaquiya' ngu' bi' tsiya' ti ji'i ngu' nu laca loo ji'i ngu'; ná ndube ti' ngu' bi' tsiya' ti, cha' tyixi tsa tyiquee ngu'. Ná ntsii ngu' bi', masi chcui' ca'a ngu' ji'i ngu' xcä ji'i y cui' Ndyosi.
¹¹ Pana nu ngu' xcä ji'i y cui' Ndyosi ni, nguula la ngu' xcä bi', nchca la ji'i ngu' xcä que ñatí chalyuu ti; ni ná nchcui' ngu' xcä cha' suba' ji'i ñatí chalyuu, ná nsta bi' qui'ya hichu' nu ngu' cuxi slo y cui' nu Xu'na na.

¹² Ñi'yä laca na'ni quixi' nu ná nchca culacua ti', jua'a laca nu ñatí cuxi bi', cha' xcui' cha' suba' nchcui' ngu' bi' ji'i lcaa cha' nu ná nchca cuayá' ti' ngu' ji'i. Nxñi na ji'i na'ni tyaala nu ntsu'u ne' quixi', ndyujuui na ji'i ni' li'. Lo'o jua'a nu ngu' cuxi bi', tyaala ngu' cha' ntí' ngu' cua'ni ñu'u ngu' ji'i lcaa lo na tso'o; pana tye cha' ji'i ngu' bi' tsiya' ti nde loo la,
¹³ chcube' ngu' bi' ñi'yä nu nguxcube' y cui'

ngu' ji'i xa' ñati. Tsä lo'o talya ndu'ni suba' ngu' cuxi bi', cha' ná nchca taja ti' ngu' bi' ndu'ni ngu' cha' cuxi bi'; ná nchca tyuju'u ti' ngu' bi' tsiya' ti, masi cuxi tsa cña nu ndyu'ni ngu'. Lo'o jua'a stu'ba ti ndyu'u ti'i ngu' bi' lo'o mä lo'o ndyu'ni mä ta'a, ñi'ya si chañi cha' tya'a na laca ngu' bi'.

¹⁴ Xcui' cha' suba' nda'ya hique ngu' cuxi bi' lo'o ña'a'ngu' ji'i sca nu cuna'a, cha' ná tye cha' nti' ngu' bi' cua'ni suba' ngu' lo'o. Lo'o jua'a hora ti culu'u ngu' bi' cha' cuxi ji'i xa' ñati nu bilya ca cuayá' tso'o ti' cha' ji'i Jesucristo. Lye tsa ngua tsa'a ngu' cuiñi bi' ji'i lcaa lo cha' cuxi, bi' cha' lye tsa ndacui ti' ngu' bi'; ná nga'a cha' tyaala' ji'i ngu' bi' tsiya' ti. Pana cua nda y cui' Ndyosi yabe' ji'i ngu' cuiñi bi'; ¹⁵ cua nguxtyanu ngu' bi' tyucui su tsaa na ca slo y cui' Ndyosi, xa' tyucui ngusñi ngu' bi'. Lo'o jua'a nguna' tsa ndya'a ngu' bi' juani, cha' la cui' tyucui su nguta'a jyo'o cusu' Balaam sñi' Beor ndya'a ngu' bi' juani. Nu Balaam bi' ngua tiji' tsa ti' ji'i cñi, bi' cha' ngua'ni yu cña cuxi, cha' caja la cñi ji'i yu ngua ti' yu. ¹⁶ Tu'ba ji'i y cui' Ndyosi ngua nu Balaam bi' nquicha'; bi' cha' ngua'ni y cui' Ni cha' nchcui' huru ji'i yu lo'o yu bi', cha' xcutsii ni' ji'i yu bi', cha' nga'aa cua'nila yu cña cuxi bi'.

¹⁷ Taca chcui' na cha' laca nu ngu' cuiñi bi' ñi'ya laca sca pilya nu ngüityi tsiya'

ti, nu nga'aa ntsu'u hitya ne'. La cui' jua'a laca ngu' bi' ñi'ya laca sca coo ngati ti, nu nxna tsa xqui'ya cui'i, pana ná ndu'ni bi' cha' ca'ya tyo; na ndya'a ti bi' nde cua. Lo'o nu ngu' cuiñi bi' ni, ná ntsu'u cha' tso'o tyiquee ngu' tsiya' ti, bi' cha' ntsu'u cha' tsaa ngu' bi' ca su talya tsa ña'a; ca jua cua ngüiñá y cui' Ndyosi sca se'i nu cuxi tsa ña'a, su tsaa ngu' nu ndu'ni jua'a. ¹⁸ Jlo tsa ti' nu ngu' cuiñi bi' ñi'ya chcui' ngu' sca cha' tso'o, pana tucua lo cha' ntsu'u tyiquee ngu' bi'; na cñilo'o ngu' bi' ji'i ngu' nu ngusñi ca ti cha' tso'o ji'i Jesucristo, cha' lo'o ngu' cua'ni suba' ngu' chaca quiya' nti' nu ngu' cuiñi bi'. Ñi'ya ngua'ni ngu' cha' cuxi tya tsubi' la, nu lo'o bilya cuna ngu' cha' tso'o ji'i y cui' Ndyosi, jua'a nti' ngu' cuiñi bi' cha' cua'ni ngu' chaca quiya'. ¹⁹ Nchcui' nu ngu' cuiñi bi' lo'o xa' la ngu' cha' ná ntsu'u cha' taquiya' ngu' ji'i lcaa ti cña nu culo y cui' Ndyosi ji'i ngu', cha' cua ngulaá ngu' ji'i cha' bi', nacui' ngu' cuiñi bi'; pana bilya ca cuayá' ti' nu ngu' cuiñi bi', cha' y cui' ca ngu' laca ngu' msu ji'i lcaa cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. Cua ña'a ca ñati nu ta chacuayá' ji'i nu cuxi cha' tyijiloo ji'i, la cui' hora bi' laca nu cuxi xu'na ñati bi' li'. ²⁰ Cuxi la caca ji'i ñati nu cua nguxtyanu ji'i cha' cuxi tsaca quiya', lo'o li' ta chacuayá' ji'i nu cuxi cha' tyijiloo ji'i chaca

quiya'; na cua ngulaá ñatí bi' ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u nde chalyuu nquicha', na cua ngua tsa'a ji'i Jesucristo nu Xu'na na, cha' bi' laca nu ngua'ni lyaá ji'na. ²¹ Tso'o la si ná ngua tsa'a ngu' tsiya' ti ji'i tyucuii liñi su tsaa na ca slo y cui' Ndyosi; ná tso'o si ngua cuayá' ti' ngu', lo'o li' nguxtyanu ngu' tyucuii liñi su tsaa na ca slo Ni. Nga'aa ndaquiya' ngu' bi' ji'i cha' nu cua nda Cristo lo'o na li'. ²² Lo'o ña'a na ji'i ñatí nu cua nguxtyanu cha' ji'i Cristo, li' caca cuayá' ti' na cha' liñi tsa ndyu'u cha' nu nchcui' ngu' ndi'ya: "Sca xne' nu ndyacui na nu ndyacu ni', hora ti tsaa ni' cacu ni' na nu ndyacui ni' chaca quiya'. Lo'o jua'a sca cube' tana ni, lo'o cua ndyaata ni' chcu, hora ti xtyuu ni' ca su ntsu'u nana' cha' xtyii ni' chaca quiya'."

3

Ndi'ya caca lo'o caa y cui' nu Xu'na na

¹ Cu'ma ngu' tya'a tso'o na, cua nguscua na' sca quityi ndyaa slo cu'ma tya tsubi' la. Nu juani nde nscua na' chaca quityi, cha' ca tyi'u ti' ma lcaa cha' nu ji'i Cristo, cha' jua'a caca culacua tso'o ti' ma lcaa hora. ² Ntsu'u cha' tyi'u ti' ma cha' nu cua nchcui' ngu' nu ngua tu'ba ji'i y cui' Ndyosi cua sa'ni la; tso'o si tyi'u ti' ma cha' bi' lu'ba ti, lo'o jua'a ji'i cha' nu cua nchcui' y cui' nu Xu'na na nu ngua'ni lyaá ji'na. Cua ngusubi y cui' nu Xu'na na ji'i ya cha' culu'u ya

cha' ji'i y cui' Ni ji'i cu'ma, bi' cha' tso'o si taquiya' ma ji'i lcaa cha' nu cua ndyuna ma lo'o ngulu'u ya ji'i ma.

³ Tya clyo ntsu'u cha' ca cuayá' ti' ma cha' lo'o cua tyalaa ti tsä nu tye chalyuu, li' tyu'u tucua ngu' nu xtyílo'o tsa ji'i cha' ji'i y cui' Ndyosi. Cua'ni ngu' bi' cua ña'a ca cha' cuxi nu ndiya ti' y cui' ca ngu' cha' cua'ni ngu'. ⁴ Li' ndi'ya ñacui' ngu' bi' ji'i ma: "¿Ni hora caa Cristo lacua? ¿Ni cha' laca tya ndu ti' ma ji'i yu cha' caa yu? Cua nteje tacui tsa tyempo bi', cha' cua ngujuii lcaa ngu' cusu' ji'na, lo'o jua'a cua ngusu' na juani. Ña'a ti ndyaca chalyuu re, fi'ya nu ndyaca tya lo'o nguxana chalyuu clyo." ⁵ Jua'a ñacui' ngu' cuiñi bi', cha' ná nti' ngu' tyi'u ti' ngu' ji'i cña nu cua ngua'ni y cui' Ndyosi. Nu ngua clyo ná ntsu'u chalyuu tsiya' ti, lo'o li' nchcui' y cui' Ndyosi; cuati ngüiñá Ni lcaa na nu ntsu'u nde caa. Lo'o hitya ti ngüiñá Ni tyucui ña'a chalyuu, lo'o jua'a cla'be la lo hitya nscua yuu chalyuu tya clyo. ⁶ Pana ca tiya' la xi ndye ngüityi Ni ji'i chalyuu bi' lo'o hitya, nu lo'o ngua'ya tyo clyaa. ⁷ Ca tiya' la li' xa' ngulo y cui' Ndyosi cña cha' ña'a ti tyanu lcaa na nu ntsu'u nde caa, ña'a ti tyanu lcaa lo na nu ntsu'u nde chalyuu, ña'a cuayá' tyalaa tsä nu cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa na. Li' tye tyaqui lcaa na bi', lo'o jua'a tye cha' ji'i lcaa ñatí nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o y cui' Ndyosi.

⁸ Cu'maq̄ ngu' tya'a tso'o na, tso'o la si culacua ti' mā cha' ñi'yā nti' sca tsā ti, jua'a laca sca mil yija cuentya ji'i y cui' Ndyosi; ntsu'u quiya' cha' ñi'yā nti' sca mil yija, jua'a laca sca tsā ti cuentya ji'i y cui' Ni. ⁹ Si'i na tiya' tsa ti' y cui' Ndyosi cha' cua'ni Ni cña nu nacui Ni cha' cua'ni y cui' Ni nde loo la; pana na ntajatya tsa Ni ji'nā ñati chalyuu na, cha' ná nti' Ni cha' chcuna' ni sca ñati ji'i y cui' Ni. Nti' tsa Ni cha' ca cuayá' ti'lcaa ñati cha' ntsu'u cha' cuxi ji'i ngu'; lo'o li' ca tyuju'u ti' ngu' ji'i cha' cuxi bi', culochu' ngu' ji'i cha' cuxi bi' li'. Jua'a caca ji'i ngu' nti' y cui' Ndyosi.

¹⁰ Chañi cha' tyalaa tsā bi' lo'o caq̄a y cui' nu Xu'na na chaca quiya', pana ná jlo ti' na ni tsā caca bi'. Ñi'yā laca si cua caq̄a ti sca nu cuaana to' tyi na lo'o ná jlo ti' na, jua'a caca tsā bi'. Catí jua'a ti lcaa na nu ntsu'u nde cua, lye tsa cañi cha' bi'; lo'o li' tye tsiya' ti tyaquí lcaa na nu ntsu'u nde cuq̄. Jua'a tyucui ña'a chalyuu ni, tye tsiya' ti li'. ¹¹ Cua nscua cha' tye lcaa na lo'o tyalaa tsā bi', bi' cha' ntsu'u cha' caca mā ñati nu lubii cresiya ji'i, cha' caca mā ñati nu ngua tso'o tyiquee mā cuentya ji'i y cui' Ndyosi. ¹² Jua'a nga'a cha' caca mā laja lo'o tya lyiji caca tsā bi' nu lo'o caq̄a y cui' Ndyosi, cha' jua'a taca xtyucua mā ji'i y cui' Ni lo'o cña ji'i Ni nde chalyuu. Tsā bi' tyaqui tyucui ña'a nde cuq̄, ña'a cuayá' nu tye tyalá lcaa na nu ntsu'u

nde cuq̄; tye tsiya' ti lcaa cha' bi' li'. Cuii lo'o cualya, lo'o cuichaa, lo'o co', lo'o lcaa na ni, tye bi' tyalá. ¹³ Pana xa' cuiñá Ni chaca chalyuu cucui, lo'o jua'a cuiñá Ni lcaa lo na nu ntsu'u nde cuq̄; cuiñá Ni sca chalyuu nu tso'o tsa ña'a, su xcui' tso'o ti cua'ni ngu' lo'o tya'a ngu' li'. Jua'a nacui Ni cha' caca; jlo ti' na cha' jua'a caca bi', xqui'ya cha' xcui' cha' liñi nchcui' y cui' Ni. Bi' cha' ndu ti' na ji'i cha' bi' lacua.

¹⁴ Cu'maq̄ tya'a tso'o na, na ndu ti' mā ji'i cha' bi', bi' cha' ntsu'u cha' cua'ni mā xcui' cha' tso'o ti, xcui' cha' lubii ti lo'o tya'a ñati mā, cha' ti ti tyi'i tyiquee mā cuentya ji'i y cui' Ni. ¹⁵ Tyi'u ti' mā cha' ndalo tsa tyiquee y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'nā, cua nda tsa Ni tyempo ji'nā cha' clyáá na ji'i nu cuxi. Jua'a Pablo tya'a na ni, la cui' tya'a cha' nguscua yu lo quityi; ñati tya'a tso'o na laca yu bi', lo'o jua'a tso'o tsa nchcui' quityi nu nguscua yu nu cua ndyalaa slo mā. Y cui' Ndyosi laca nu ngulu'u ji'i yu lcaa ña'a cha' tso'o nu nguscua yu lo quityi bi'. ¹⁶ Tyuu tya'a quityi nguscua Pablo bi', pana sca ti cuayá' nchcui' ca ta'a quityi bi' ji'i cha' ji'i y cui' Ndyosi nu cua nchcui' na ji'i juani. Ntsu'u xi cha' nu nguscua nu Pablo bi' nu tucui xi cha' caca cuayá' tso'o ti' na ji'i; lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu lye tsa nclyu'u cha' cuiñi xqui'ya quityi bi', cha' ná nchca cuayá' ti' ngu' bi'

cha' bi' tsiya' ti. Ná ngua tsa'q
 tso'o ngu' bi', cha' bilya ca
 cuayá' tso'o ti' ngu' cha' bi';
 bi' cha' ni sca quityi ji'i y cui'
 Ndyosi ná liñi nclu'u ngu' bi'
 ji'i. Pana tye cha' ji'i ngu' bi'
 tsiya' ti xqui'ya cha' cuiñi nu
 nclu'u ngu' ji'i tya'a ñatj_ ngu'.

¹⁷Cu'maq_ ngu' tya'a tso'o na
 ni, cua nguscua na' lcaa cha'
 bi' cha' ca tii ti' maq_, cha' ná
 ta maq_ chacuayá' ji'i nu ngu'
 cuiñi bi' cha' culu'u ngu' ji'i
 maq_. Cha' liñi laca nu ngua
 tsa'q_ maq_ clyo, lo'o juani ná
 tso'o si taquiya' maq_ ji'i cha'
 cuiñi nu nclyu'u ngu' bi'; ná
 tso'o tya'achu'_ maq_ ji'i cha' liñi
 bi' li'. ¹⁸Pana tso'o la ca tsa'q_
 la maq_ cha' tso'o ji'i Jesucristo
 nu Xu'na na, nu cua ngua'ni
 lyaá ji'na; li' taca tyi'i tso'o la
 tyiquee maq_ cuentya ji'i y cui'
 nu Xu'na na. Cua'ni tlyu na
 ji'i y cui' Ni nde chalyuu, lo'o
 jua'q_ ná nga'q_ cha' tye tsq_ nu
 cua'ni tlyu na ji'i Ni ca slo
 y cui' Ni. Jua'q_ caca cha' lacua.

Quityi sube nu nguscua San Juan cloyo, nu ndyaa ca slo lcaa ñati ji'i Jesucristo

*Jesucristo laca nu nda
chaca chalyuu cucui ji'i ñati*

¹ Cua laca ntucua Jesús lo'o y cui' Ndyosi Sti yu nu lo'o nguxana chalyuu tya cloyo; la cui' yu laca nu nchcui' ya ji'i, nu lo'o nscua ya tilaca laca Jesucristo. Cua jlo tso'o ti' ya cha' bi', cha' cua na'a tso'o ya ji'i yu lo'o cloo ya, cha' stu'ba ti nguta'a ya lo'o yu; cua ndyuloo ya ji'i yu lo'o cua ngua'ni ca'a ya' ya ji'i y cui' yu. Cua nchcui' ya lo'o cu'ma cha' Jesucristo laca nu nda chaca chalyuu cucui ji'i ñati. ² Ngula Jesucristo nde lo yuu chalyuu su ndi'i ya, lo'o jua'a cua na'a ya ji'i y cui' yu; bi' laca cha' nu ndacha' ya ji'i ma juani, cha' chañi tsa laca cha' bi'. Nclyu'u ya ji'i ma ñi'ya laca cha' tyucui tyempo lu'ú Jesucristo, cha' ntucua yu ca slo y cui' Ndyosi Sti na cloyo; jua'a nclyu'u ya ñi'ya ngua cha' na'a ya ji'i yu nde chalyuu re. ³ Juani culu'u ya ji'i ma cua ña'a ca cha' nu cua na'a ya, culu'u ya cua ña'a ca cha' nu cua ndyuna ya. Chañi laca cha' stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o y cui' Ndyosi Sti na, jua'a lo'o Jesucristo nu sca ti Sñi' y cui' Ni. Lo'o juani cua nti' ya cha' stu'ba ti caca

tyiquee ma lo'o ya; ⁴ bi' cha' nscua ya quityi re, cha' lcaa tsä tso'o ti tyi'i tyiquee na.

*Xcui' lubii tsa cresiya ji'i
ycui' Ndyosi*

⁵ Nde culu'u ya ji'i ma cha' nu cua nda Jesucristo lo'o ya: Ñi'ya nti' sca xee nu ndubi tsa ña'a, jua'a nti' y cui' Ndyosi si tyu'u tucua Ni slo na; xcui' lubii tsa cresiya ji'i Ni, cha' ne' cresiya ji'i y cui' Ni ná ntsu'u su talya ña'a, ná ntsu'u cha' cuxi tsiya' ti. ⁶ Cha' cuiñi laca nu nda na si ñacui' na cha' stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o y cui' Ndyosi, lo'o li' ña'a ti tya ndiya ti' na cha' cuxi; ndi'i na chalyuu ñi'ya laca si talya tsa ña'a su ndi'i na li', cha' ná tso'o ndu'ni na. ⁷ Pana si lubii cresiya ji'ná ñi'ya lo'o lubii cresiya ji'i y cui' Ni, ndu'ni na cha' tso'o li'; stu'ba ti caca tyiquee na lo'o tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús li'. Lo'o jua'a cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'na, xqui'ya cha' cua ndyalú tañi Jesús Sñi' y cui' Ni lo'o ngujuii yu lo crusi.

⁸ Si ñacui' na cha' ná ntsu'u qui'ya ji'ná tsiya' ti, na ñilo'o na ji'i y cui' ca ti na li', cha' ná nchca chcui' na cha' liñi. ⁹ Pana taca jlyu ti' na ji'i y cui' Ndyosi cha' cua'ni clyu ti' Ni ji'na ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'na, nu lo'o ñii na ji'i Ni cha' ntsu'u qui'ya ji'na. Tso'o tsa ndu'ni Ni lo'o na li'; hasta cuityi Ni lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'ná, xqui'ya cha' ngujuii Jesús lo crusi. ¹⁰ Ñi'ya si cua nacui' na cha' na cuiñi y cui' Ndyosi, jua'a ndyu'u cha' si ñacui' na cha' ná ntsu'u

qui'ya ji'na tsiya' ti; ná ngusñi suu cha' ji'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'na, si ty a ñacui na jua'a.

2

Cristo nu laca tu'ba ji'na cha' chcui' lo'o y cui' Ndyosi cuentya ji'na

¹ Ñi'y a nti' na' ña' a q a ji'i sñi' na', jua'a nti' na' ña' a q a ji'i cu'ma, cha' tyaca'a tsa ma'na; bi' cha' nscua na' quityi re cha' caa ca slo cu'ma, cha' ná nti' na' cha' sta y cui' Ndyosi qui'ya ji'i ma. Pana si ntsu'u cha' sta Ni qui'ya ji'na lo'o cua ngusñi na cha' ji'i Jesucristo, la cui' Jesucristo laca nu cua nchcube' yu cña loo na. Sca ñati nu lubii tsa laca nu Jesucristo bi'. ² Ngua cuxi tyiquee na cuentya ji'i y cui' Ndyosi Sti na, xqui'ya cha' ngua'ni na cha' cuxi; bi' cha' nchcube' Jesucristo cña loo na, cha' qui'ya y cui' yu yabe' nu ntsu'u ji'na xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni na. La cui' jua'a qui'ya Jesucristo yabe' nu ntsu'u ji'i lcaa ñati chalyuu nu tso'o ntsu'u tyiquee ña'a ji'i y cui' Ni.

³ Nu lo'o nti' na taquiy a' na cua ña'a ca cña nu nti' Ni cha' cua'ní na, li' taca jlo ti' na cha' chañi cha' ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo. ⁴ Cuiñi tsa ñati nu ñacui cha' ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o Jesucristo, si ná ndaquiya' ngu' ji'i cña nu nclyo Ni ji'i ngu'; ná liñi cha' nu ntsu'u tyiquee ngu' bi'. ⁵ Si chañi laca cha' ntucuá na lcaa cha' nu nda Jesucristo lo'o na, li' chañi laca

cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i y cui' Ndyosi Sti y u; jua'a caca cuayá' ti' na cha' chañi cha' laca na ñati ji'i Jesucristo masi ty a ndi'i na chalyuu. ⁶ Ñati nu nchcui' lo'o xa' la ngu' cha' ñati ji'i Jesucristo laca y cui', ntsu'u cha' cua'ní ñati bi' cña, cua ña'a ca cña nu ngua'ni y cui' Jesucristo.

Sca cña cucui cha' cua'nina

⁷ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, cua nscua cha' lo quityi re cha' tyaja'a ma tyu'u tso'o tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma. Si'i sca cha' nu bilya cuna ma laca cha' bi'; cua ndyuna ma cha' bi' tya lo'o ngusñi ma cha' ji'i Jesucristo tya clyo la, cha' la cui' ti cha' bi' laca nu cua nscua cua sa'ni. ⁸ Pana si'i jua'a ndyu'ni ñati, bi' cha' ñacui na cha' sca cña cucui laca bi'. Tsubi' ti nguxana Jesucristo ngulu'u yu ji'na ñi'y a ntsu'u cha' tyu'u tso'o tyiquee na ña'a na ji'i xa' la tya'a ñati na, ngua'ni Jesús cha' taca cua'ní na jua'a. Sca cha' cucui laca bi', cha' cua tye ti cha' talya ña'a ne' cresiya ji'na; juani tyanu nu cha' tso'o o ji'i Jesucristo ne' cresiya ji'na, ñi'y a nti' si ntyiji'i sca xee nu ndubi tsa ña'a su ndi'i na.

⁹ Ñati nu ñacui: "Cua ngusñi ya cha' ji'i Jesucristo, lubii tsa cresiya ji'i ya juani", ñacui ngu', pana tya ti'l ti' ngu' bi' ña'a ngu' ji'i tya'a ñati ngu', ña'a ti tya ntsu'u tsa cha' cuxi ne' cresiya ji'i ngu' bi', ñi'y a laca sca se'i su talya tsa ña'a. ¹⁰ Ñati nu ntsu'u tsa tyiquee ña'a ji'i tya'a ñati, bi' laca

ñat̄i nu ntsu'u xee ji'i Jesucristo ne' cresiya ji'i. Ni sca cha' cuxi ná cua'ni ngu' bi', nu cua'ni cha' tya'achu' xa'la ñati ji'i cha' ji'i Jesucristo. 11 Ñat̄i nu ti'i ti' ji'i tya'a ñati ni, tya ntsu'u tsa cha'cuxi ne' cresiya ji'i ngu' bi'; ñi'ya nti' ngu' lo'o ndi'i ngu' su talya ña'a, jua'a ti nti' ngu' bi' ndi'i ngu' chalyuu, cha' ná nchca quiye tyucuij liñi su tsaa ngu', cha' lye tsa ndacu' talya xee nu ña'a ngu' bi' li'.

12 Cu'maq sñi' na', nscua na' quityi re cha' caq slo ma, xqui'ya cha' ngua'ni clyu ti' ycui' Ndyosi ji'i ma; xqui'ya Jesucristo cua ngüutyi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i ma. 13 Nscua na' quityi re cha' caq slo cu'maq ngu' cusu', cha' cua ngujui ñi'ya nu tyu'u cha' ji'i ma lo'o Jesucristo nu stu'ba ti ntucua lo'o ycui' Ndyosi Sti yu tya lo'o nguxana chalyuu. Lo'o jua'a nscua na' quityi re cha' caq slo cu'maq ngu' cuañi', cha' cua ntijiloo ma ji'i nu xña'a.

Cu'maq sñi' na', cua ngujui ñi'ya nu tyu'u cha' ji'i ma lo'o ycui' Ndyosi Sti na, bi' cha' nscua na' quityi re cha' caq slo ma. 14 Cu'maq ngu' cusu', cua ngusñi ma cha' ji'i Jesucristo, la cui' Cristo nu cua lu'u lo'o ycui' Ndyosi Sti yu tya clyo, bi' cha' nscua na' quityi re cha' caq ca slo ma. Cu'maq ngu' cuañi', ngula ti ti' ma ndi'i ma, cha' cua ndyanu tso'o cha' ji'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ma; cua ntijiloo ma ji'i nu xña'a, bi'

cha' laca nscua na' quityi re cha' caq slo ma.

15 Ná tyu'u tyiquee ma ña'a ma cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu, ni ná ca tiji' tsa ti' ma ji'i cua ña'a ca cha' culiya' nu ndyiji ji'i ñati cha' ndiya la ti' ngu' ji'i. Si ndiya la ti' na nu cuxi nu ntsu'u chalyuu, ná caca ji'na tsiya' ti tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i ycui' Ndyosi Sti na. 16 Lcaa cha' cuxi nu ndaca'a ji'i ñati cha' ná xñi tso'o ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi, si'i ca su ntucua ycui' Ndyosi Sti na ndyu'u cha' bi'. Lcaa cha' cuxi nu ndiya ti' ñati ji'i, cha'tyaala'xi tyiquee ngu'; jua'a lcaa cha' cuxi nu nti' ngu' cua'ni ngu' lo'o ña'a ngu' ji'i; jua'a lcaa na nu nti' ngu' cha' caja ji'i ngu', cha' jua'a cua'ni tyixi ti ngu' lo'o tya'a ngu', nde chalyuu ti ndyu'u lcaa cha' cuxi bi'. 17 Yala ti tye chalyuu re, culiji jua'a tilcaa cha' cuxi nu ndiya ti' ñati chalyuu; pana ñati nu taquiya' ji'i cha' nu nchcui' ycui' Ndyosi ni, ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i ngu' bi'.

Ntsu'u cha' liñi lo'o ntsu'u cha' cuiñi

18 Cu'maq sñi' na', cua ndyalaa hora cha' tye lcaa cha' nu ntsu'u chalyuu. Cua jlo ti' ma cha' cua lijya' sca ñati tlyu nu cñilo'o ji'i tya'a ñati na cha' Cristo laca ycui' yu; xuu tya'a yu bi' lo'o lcaa na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo. Masi tyempo juani, quiña'a tsa ngu' cuiñi ntsu'u chalyuu, nu nti' xuu tya'a lo'o ñati ji'i Cristo; bi' cha' cua

ngua cuayá' ti' na cha' cua ngulala ti tye lcaa cha'. ¹⁹ Tya clyo ndyu'u ti'j nu ngu' cuiñi bi' lo'o na, lo'o li' ngutu'u ngu' bi' ndyaa ngu'; si'i ñati tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo laca ngu' bi'. Si chañi cha' tya'a ndya'q na laca ngu' bi', cua ndyanu ngu' lo'o na nquicha'; pana ngutu'u ngu' bi', cha' taca ca cuayá' ti' na cha' si'i lcaa ñati nu ndyu'u ti'j lo'o na laca tya'a ngusñi na cha' ji'j Jesucristo.

²⁰ Cua nda Cristo Xtyi'i y cui' Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'j lcaa ngu' tya'a ngusñi mä cha' ji'j Ni, bi' cha' cua ngua cuayá' tso'o ti'lcaa tya'a mä lcaa cha' nu nclyu'u y cui' Ndyosi ji'na. ²¹ Cua nscua na' quityi re, xqui'ya cha' nchca cuayá' ti' mä ña'q cha' liñi nu ntsu'u jí'j Cristo. Si'i cha' ná jlo ti' mä cha' liñi bi'; cua jlo ti' mä ña'q cha' liñi nu nchcui' na, cha' si'i cha' cuiñi ti laca cha' bi'.

²² ¿Tilaca laca nu cuiñi lacua? Ñati cuiñi bi' laca nu ñacui cha' si'i Cristo laca Jesús, la cui' Cristo nu cua nda y cui' Ndyosi ji'j cha' yaq yu chalyuu. Nxuq tya'a ngu' bi' lo'o ñati nu ntsu'u cha' ji'j lo'o Cristo, cha' ñacui ngu' bi' cha' si'i nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi laca Jesucristo, cha' si'i y cui' Ndyosi laca Jesucristo. ²³ Si ñacui na ji'j ñati cha' si'i Sñi' y cui' Ndyosi laca Jesucristo, ná ntsu'u cha' ji'na lo'o y cui' Ndyosi Sti Jesucristo, jua'q ndyu'u cha' bi' li'; pana lo'o xñi na cha' ji'j Sñi' y cui' Ni, cua ntsu'u cha'

ji'na lo'o y cui' Ndyosi Sti yu, jua'q ndyu'u cha' bi' li'.

²⁴ Bi' cha' nga'q cha' tyanu tachaa cha' bi' ne' cresiya ji'j ma, cha' nu cua ndyuna mä ji'j Jesús tya lo'o ngusñi mä cha' ji'j yu tya clyo. Si tya ndyanu cha' bi' ne' cresiya ji'j ma, stu'ba tsa ntsu'u tyiquee mä lo'o Jesucristo masi tya ndi'j mä chalyuu, lo'o jua'q stu'ba ntsu'u tyiquee mä lo'o y cui' Ndyosi Sti na li'. ²⁵ Bi' laca cha' nu ngüini ji'j Jesucristo lo'o na, cha' taca caja chaca chalyuu cucui nu ná nga'q cha' tye ji'na.

²⁶ Tsa bi' ti cha' nchcui' na' cuentya ji'j ñati nu nñilo'o ji'j mä jua'a. ²⁷ Nu cu'mä ni, cua ndyanu Xtyi'i y cui' Ndyosi ne' cresiya ji'j mä, bi' cha' nga'aa ntí'cha' culu'u xa' ñati ji'j mä; Xtyi'i y cui' Ndyosi ni, bi' laca nu culu'u jí'j mä lcaa cha' nu lyiji cha' ca tsa'a mä ji'j. Nu lo'o nclyu'u Xtyi'i y cui' Ndyosi ji'j mä ni, liñi tsa laca cha' bi'; si'i cha' cuiñi nda nu bi'. Bi' cha' lacua, ñi'yä nu nclyu'u Xtyi'i y cui' Ni ji'j mä, la cui' jua'q nga'q cha' xñi mä cha' ji'j Jesús.

²⁸ Nu juani ti, cu'mä sñi' na', xñi tso'o mä cha' ji'j Jesucristo. Lo'o li', lo'o caq Jesús chalyuu chaca quiya', nga'aa ntsu'u cha' ca tyuju'u ti' na lo'o ña'q na ji'j Ni cha' caq Ni; tyucui tyiquee na tyacua tya'a na lo'o Ni li'. ²⁹ Cua nchca cuayá' ti' mä cha' lubii tsa cresiya ji'j Jesucristo, bi' cha' tso'o si ca cuayá' ti' mä cha' cua ña'q ca ñati nu ndu'ni cha' tso'o ñi'yä ndyu'ní y cui'

Jesús, caca ngu' bi' sñi' y cui' Ndyosi.

3

Sñi' y cui' Ndyosi laca na

¹ Tlyu tsa cha' tso'o laca cha' ntsu'u tsa tyiquee y cui' Ndyosi Sti na ña'a Ni ji'i ca ta'a ngu' tya'a ntsu'u cha' ji'ná lo'o Jesucristo; bi' cha' laca cha' nchcui' y cui' Ndyosi ji'ná cha' sñi' y cui' Ni laca na, lo'o jua'a chañi laca cha' bi'. Ná ntaja'a ñatí chalyuu tyuloo ji'na cha' sñi' Ni laca na; la cui' jua'a lo'o nguti'i Jesucristo chalyuu, ná ntaja'a ngu' tyuloo ngu' ji'i y u li'. ² Cu'ma ngu' tya'a na nu tyaca'a tsa ma' 'na, nu juani ti laca na sñi' y cui' Ndyosi; pana bilya caja cha' ji'ná ñi'yá nu tso'o la ña'a na, nu lo'o tyi'i na lo'o y cui' Ni nde loo la. Ñi'yá laca y cui' Jesucristo, jua'a caca na lo'o culu'u loo Jesucristo ji'na lo'o cua ndye chalyuu re; li' taca ña'a na ji'i Jesucristo ñi'yá nu laca y cui'. Tsa bi'ti cha' nchca cuayá' ti' na juani. ³ Lcaa ñatí nu nti' ña'a ji'i Ni ca li', nga'a cha' cua'ni lubii ngu' ji'i cresiya ji'i ngu', ñi'yá nu lubii cresiya ji'i y cui' Jesucristo.

⁴ Si ndu'ni na cha' cuxi, laca cha' ná ntaja'a na cua'ni na cña nu ngulo y cui' Ndyosi ji'ná; ntsu'u qui'ya ji'ná xqui'ya cha' ná ntaja'a na taquiya' na ji'i cha' nu nchcui' Ni lo'o na. ⁵ Cua jlo ti' ma' cha' cua yaq Jesucristo chalyuu cha' cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i ñatí; pana y cui' Cristo

ni, ná ntsu'u qui'ya ji'i yu tsiya' ti. ⁶ Ni sca ñatí nu nxñi tso'o cha' ji'i Jesucristo lcaa tsá, nga'aa nscua cha' cua'ni ngu' bi' cha' cuxi. Nu ñatí nu ndu'ni cha' cuxi lcaa tsá, ndu'ni ngu' cha' cuxi xqui'ya cha' bilya tyu'u cha' ji'i ngu' bi' lo'o Jesucristo, bilya xñi ngu' cha' ji'i Ni. ⁷ Cu'ma sñi' na', ná nti' na' cha' cñilo'o xa' ñatí ji'i ma. Xcui' tso'o ti ngua'ni Jesucristo nde chalyuu; bi' cha' lacua, lcaa ñatí nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo, cua nscua cha' xcui' cha' tso'o ti cua'ni ngu' bi' laja lo'o tyi'i ngu' chalyuu. ⁸ Lcaa ñatí nu ndu'ni xcui' cha' cuxi, cua laca ngu' bi' sñi' y cui' nu xña'a nu laca xu'na cuiñaja; tya lyiji tye cha' cua'ni nu xña'a bi' cha' cuxi. Sca ti Jesús nu Sñi' y cui' Ndyosi, cua yaq Ni chalyuu cha' cua'ni tye Ni ji'i lcaa cña nu ndyu'ni nu xña'a bi'.

⁹ Ñatí nu laca sñi' y cui' Ndyosi ni, nga'aa nscua cha' cua'ni ngu' cha' cuxi, cha' cua nda y cui' Ndyosi chaca cha' tso'o la nu tyanu ne' cresiya ji'i ngu' bi' xqui'ya Xtyi'i y cui' Ndyosi. Nga'aa tyaja'a ngu' bi' cua'ni ngu' cha' cuxi, cha' sñi' y cui' Ndyosi laca ngu' bi'. ¹⁰ Bi' cha' nchca cuayá' ti' ma' juani ñi'yá laca ñatí nu laca sñi' y cui' Nydosi, lo'o jua'a nchca cuayá' ti' ma' ñi'yá ndu'ni ñatí nu laca sñi' y cui' nu xña'a. Si'i sñi' y cui' Ndyosi laca ñatí nu ndu'ni cha' cuxi lcaa tsá, ni si'i sñi' y cui' Ndyosi laca ñatí nu ná ntsu'u tyiquee ña'a ji'i tya'a

ñati.

*Nga'a cha' tyu'u tyiquee na
ña'a na ji'i tya'a ñati na*

¹¹ Nde nscua la cui' cha' nu cua ndyuna mā lo'o ngusñi mā cha' ji'i Jesús tya clyo: nga'a cha' tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na. ¹² Ná cua'ni na ñi'ya nu ngua'ni jyo'o Caín; sñi' y cui' nu xña'a ngua yu bi', cha' ndyujuui yu ji'i tya'a yu. ¿Ni cha' laca ngua'ni yu jua'a? Ndyujuui yu ji'i tya'a yu xqui'ya cha' xcui' cha' cuxi ngua'ni jyo'o Caín bi', bi' cha' ná ndiya ti' yu cha' xcui' cha' tso'o ngua'ni yu tya'a yu bi'.

¹³ Cu'ma tya'a ngusñi na cha' ji'i y cui' Ndyosi, ná quiña'a tsa cha' culacua ti' mā si liye' tsa ti' ñati chalyuu ña'a ngu' ji'i mā. ¹⁴ Xcui' nguna' tya ndi'i na chalyuu cua tsubi' la xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'na; pana juani, cua nda y cui' Ndyosi chaca chalyuu cucui ji'na, cha' tso'o ti ndi'i tyiquee na juani. Ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i xa'la tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo; bi' cha' taca jlo ti' na cha' cua ntsu'u chaca chalyuu cucui ji'na juani, cha' ñati nu ná ntsu'u tyiquee ña'a ji'i tya'a ñati, nguna' tya ndi'i ngu' chalyuu. ¹⁵ Ñi'ya laca ñati nu ndyujuui ji'i tya'a ñati, jua'a laca na si liye' ti' na ña'a na ji'i tya'a ñati na. Jlo ti' mā cha' nga'aa caja chalyuu cucui bi' ji'i ñati si ndyujuui ngu' ji'i tya'a ñati ngu', pana la cui' tya'a cha' laca si liye' tsa ti' na ña'a na

ji'i tya'a ñati na. ¹⁶ Nu lo'o cube ti' na cha' cuentya ji'na ntaja'a Cristo ngujuii yu lo crusí, cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na, li' ca cuayá' ti' na ña'a cha' nu tso'o la cua'ni na, si ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ngusñi na cha' ji'i Ni. Tso'o si tyaja'a na xtyucua na ji'i tya'a na jua'a, masi hasta cajaa y cui' na cuentya ji'i ngu' tya'a na. ¹⁷ Ntsu'u ngu' tya'a na nu nga'aa ntsu'u na nu lyiji ji'i ngu' tsiya' ti cha' tyiji yu'u ji'i ngu' chalyuu. Si jua'a tso'o ti ndi'i na, lo'o li' ña'a na ji'i tya'a na nu ntsu'u na nu lyiji ji'i ngu', pana ná ntaja'a na cua'ni tya'na ti' na ji'i tya'a na, li' ná taca ji'na ñacui na cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i y cui' Ndyosi, cha' nu y cui' Ndyosi ni, ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na. ¹⁸ Cu'mā sñi' na', nu lo'o ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i y cui' Ndyosi lo'o ji'i tya'a ñati na, si'i sca cuii ti laca nu chcui' na lo'o ngu', si'i sca cha' nu nda ti na lo'o ngu' caca bi'; tyucui tyiquee na nga'a cha' xtyucua na ji'i nu ngu' tya'a na bi'.

*Taca jlo ti' na cha' chañi
cha' ntsu'u cha' ji'na lo'o y cui'
Ndyosi*

¹⁹ Si jua'a ndu'ni na, li' caca cuayá' ti' na cha' liñi tsa laca cha' nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o na, cha' nu jlya ti' na ji'i; ca tii na cha' cua ngüiñi tso'o cha' ji'na lo'o y cui' Ndyosi. ²⁰ Nu lo'o jlo ti' cresiya ji'na cha' ntsu'u qui'ya ji'na, li' taca ca cuayá' ti' na cha' lo'o

ycui' Ni jlo ti' Ni cha' bi'. Lo'o jua'a tlyu la laca ycui' Ni, taca ji'i Ni cua'ni lyaá Ni ji'na ji'i cha' cuxi bi'. ²¹Cu'maq
ngu' tya'a na nu tyaca'a tsa ma' 'na, si jlo ti' na cha' ná ntsu'u qui'ya ji'na, tyucui tyiquee na taca chcui' na lo'o ycui' Ndyosi li'; ²²nu lo'o jña na cha' ji'i ycui' Ni, caja cua ña'a ca cha' ji'na si taquiya' na ji'i cña nu cua nda ycui' Ni ji'na, si cua'ni na cña nu ndiya la ti' ycui' Ni. ²³Nde laca cña nu cua nda ycui' Ndyosi cha' cua'ni sa scaa na: nga'a cha' xñi tso'o na cha' ji'i Jesucristo Sñi' ycui' Ni; la cui' jua'a tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na, ñi'ya nu cua nacui' ycui' Ni ji'na. ²⁴Nu lo'o taquiya' na ji'i cña nu cua ngulo ycui' Ndyosi ji'na cha' cua'ni na, li' cua ntsu'u cha' ji'na lo'o ycui' Ndyosi, lo'o jua'a ntsu'u cha' ji'i Ni lo'o na li'. Jlo ti' na cha' bi', xqui'ya cha' cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'i ycui' Ni cha'tyanu ne' cresiya ji'na.

4

Cua'ni cuayá' na ñi'ya nu ntsu'u ne' cresiya ji'i scaa ñati

¹ Cu'maq tya'a ngusñi na cha' ji'i Cristo nu tyaca'a tsa ma' 'na, ná xñi ma' cha' ji'i cua ña'a ca ñati nu ñacui' cha' cua nda ycui' Ndyosi Xtyi'i ycui' Ni ji'i ngu' bi'. Cua'ni cuayá' ma' ji'i ngu' bi' clyo, cha' quijeloo cha' ji'i ma' lo'o ngu' si chañi cha' cua ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' bi', si cha' cuiñi ti

laca nu nchcui' ngu' bi'. Cua ndu'u tucua tyuu tsa tya'a ngu' cuiñi chalyuu juani, nu nnílo'o ji'i ñati cha' cuentya ji'i ycui' Ndyosi nchcui' ngu'. ²Ndi'ya ca cuayá' ti' na ñi'ya laca ñati nu cua ndyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i: lcaa ñati nu nchcui' cha' chañi cha' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca Jesucristo lo'o ngula yu chalyuu cha' ngua yu ñati, lcaa ñati bi' cua ntsu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu'; ³pana ñati nu nacui' cha' si'i Sñi' ycui' Ndyosi laca Jesucristo lo'o ngula yu chalyuu ñi'ya nu nclyu ñati, ná ntsu'u Xtyi'i ycui' Ni ne' cresiya ji'i ngu' bi'. Cha' ji'i nu cuiñi nu ntí tyijiloo ji'i Jesucristo laca cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu' bi'; jua'a cua ngua cuayá' ti' ma' cha' cua liyä ti nu cuiñi bi', cha' masi juani cua laca ndi'i bi' chalyuu.

⁴ Cu'maq sñi' na', cua ntsu'u cha' ji'i ma' lo'o ycui' Ndyosi, jua'a cua ngua nguula la ti' tyiquee ma' xqui'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi nu ndyanu ne' cresiya ji'i ma' li'; bi' cha' nchca ji'i ma' tyijiloo ma' ji'i ngu' cuiñi nu cua ntsu'u cha' ji'i lo'o ycui' nu xña'a. La cui' nu xña'a laca nu nclyo cña ji'i ñati cuxi nde chalyuu. ⁵Cua ntsu'u cha' ji'i nu ngu' cuiñi bi' lo'o nu cuxi nu ntsu'u chalyuu, lo'o jua'a xcui' cha' ji'i nu xña'a laca cha' nu nchcui' ngu' bi'; bi' cha' ndiya tsa ti' ñati chalyuu cuna ngu' cha' nu nda nu ngu' cuiñi bi', lcaa ñati nu ná ndaquiya' ji'i Jesucristo tsiya' ti. ⁶Pana ñati ji'i ycui' Ndyosi

laca na. Nu lo'o ntsu'u cha' ji'i ñati lo'o ycui' Ndyosi, cuna ngu' lcaa cha' nu chcui' na lo'o ngu' li'; ñati nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o ycui' Ndyosi tsiya' ti, bi' ñati laca nu ná nduna cha' nu chcui' na. Jua'a taca quijeloo cha' ji'na tilaca laca nu ntsu'u cha' liñi ji'i, tilaca laca nu ntsu'u cha' cuiñi ji'i.

Xcui' ntsu'u tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'i ñati

⁷ Cu'maq' ngu' tya'a na nu tyaca'a tsa mä'na, nga'a cha' tyu'u tso'o tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na; ycui' Ndyosi laca nu nclyo cña cha' xcui' tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na. Lcaa ñati nu ntsu'u tyiquee ña'a ji'i tya'a ñati, sñi' ycui' Ndyosi laca ngu' bi', lo'o jua'a tyu'u cha' ji'i ngu' bi' lo'o ycui' Ni. ⁸ Pana ñati nu ná ntsu'u tyiquee ña'a ji'i tya'a ñati, ná caja ñi'ya nu tyu'u cha' ji'i ngu' bi' lo'o ycui' Ndyosi tsiya' ti, cha' ycui' Ndyosi ni, ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ñati. ⁹ Ngulu'u Ni ji'na ñi'ya ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na, nu lo'o cua nda Ni ji'i nu sca ti Sñi' ycui' ca Ni yaq' chalyuu, cha' jua'a taca caja chalyuu cu cui ji'na. ¹⁰ Nde laca cha' nu chcui' na' lo'o ma: Si'i cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i ycui' Ndyosi, masi ycui' Ndyosi laca nu ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na tya clyo, bi' cha' nda Ni ji'i Sñi' ycui' ca Ni yaq' chalyuu cha' ngujuii yu lo crusi, cha' cua ngua cuxi tyiquee na lo'o ycui' Ndyosi

nu Xu'na na xqui'ya cha' cuxi nu ngua'ni na; pana Jesucristo nu sca ti Sñi' ycui' Ni, bi' laca nu cua nchcube' cña loo na, ngüi'ya Ni yabe' nu ntsu'u ji'na.

¹¹ Cu'maq' ngu' tya'a na nu tyaca'a tsa mä'na, nga'a cha' tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na, cha' jua'a ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'na. ¹² Ni sca ñati chalyuu, bilya ña'a ngu' ji'i ycui' Ndyosi; pana taca ca cuayá' ti' na cha' stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o Ni juani, nu lo'o ña'a na ji'i lcaa na lo'o tya'a na, cha' ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ñati na. Ni'ya ntsu'u tsa tyiquee Jesucristo ña'a yu ji'i ñati chalyuu, jua'a nga'a cha' cua'ni na lo'o tya'a ñati na li'. ¹³ Cua nda ycui' Ndyosi Xtyil'i Ni cha' tyanu ne' cresiya ji'na, bi' cha' cua ngua jlo ti' na cha' stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o ycui' Ndyosi, lo'o jua'a stu'ba ntsu'u tyiquee Ni lo'o na. ¹⁴ Cua na'a ycui' ya ji'i Jesús. Chañi laca cha' nu chcui' ya lo'o ma juani, cha' cua nda ycui' Ndyosi Sti Jesús chacuayá' ji'i Sñi' ycui' ca Ni cha' cua'ni lyaá ji'i cua ña'a ca ñati ji'i nu cuxi. ¹⁵ Ñati nu tyaja'a cache' ji'i tya'a ñati cha' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca Jesucristo, stu'ba ntsu'u tyiquee ycui' Ni lo'o ngu' bi' li'; jua'a stu'ba ntsu'u tyiquee ngu' bi' lo'o ycui' Ni.

¹⁶ Ngua cuayá' ti' na li', cha' ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'a Ni ji'na; jua'a

jlya ti' na li', cha' xcui' ntsu'u tsa tyiquee y cui' Ni ña'a Ni ji'i ñati chalyuu. Lo'o ñati nu jua'a tso'o nti' ña'a ngu' ji'i tya'a ñati, nu xcui' jua'a ndu'nigu'laja lo'o ndi'i ngu' chalyuu, cua stu'ba ntsu'u tyiquee ngu' bi' lo'o y cui' Ndyosi; la cui' jua'a stu'ba ntsu'u tyiquee y cui' Ndyosi lo'o ngu' bi' li'. ¹⁷ Tso'o ti ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i y cui' Ndyosi, cha' nu lo'o tyalaa tsə lo'o tyaq Jesucristo chaca quiya' cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati, li' tyucui tyiquee na taca tyacua tya'a na lo'o y cui' Ni. Ndy'a'a Ni lo'o na laja lo'o ndi'i na chalyuu, ñi'yə nguta'a Ni lo'o Jesucristo lo'o ngut'i yu nde chalyuu, bi' cha' nga'aa ntsu'u cha' cutsii na. ¹⁸ Ná ntsu'u cha' cutsii na cha' xcube' y cui' Ndyosi ji'na, si chañi cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i y cui' Ni; pana tya lyiji cha'tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i y cui' Ndyosi, si ña'a ti tya ntsii na cha' xcube' Ni ji'na. Ñati nu ntsii tsa ji'i y cui' Ndyosi ni, cua nda ti' ngu' cha' xcube' Ni ji'i ngu'.

¹⁹ Ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i y cui' Ni, xqui'ya cha' tya clyo ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na. ²⁰ Ngu' nu ñacui ndi'yə: "Ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' ji'i y cui' Ndyosi", lo'o li' ña'a ti tya liye' ti' ngu' bi' ña'a ngu' ji'i tya'a ngu', cha' cuiñi ti laca nu nchcui' ngu' bi'. Ndi'yə ndyu'u cha' bi': taca ña'a na ji'i tya'a ñati na, pana y cui' Ndyosi ni, bilya ña'a na ji'i Ni tsiya' ti;

bi' cha' lacua, si ná ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesucristo, li'ná taca ñacui na cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i y cui' Ndyosi Sti na. ²¹ Cua ngulo Ni cña bi' ji'na ndi'yə: Tso'o ti tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i y cui' Ndyosi, lo'o jua'a xcui' tso'o ti tyu'u tyiquee ma ña'a ma ji'i tya'a ñati ma.

5

Ntijiloo na ji'i nu cuxi nu ntsu'u chalyuu

¹ Lcaa ñati nu jlya ti' ji'i Jesús, cha' laca yu Cristo nu cua nda y cui' Ndyosi ji'i yaq chalyuu, chañi cha' laca ngu' bi' sñi' y cui' Ndyosi. Y cui' Ndyosi laca Sti na, lo'o jua'a ntsu'u tsa tyiquee na ña'a na ji'i Ni, bi' cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i xa' la sñi' y cui' Ni, tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús. ² Nu lo'o ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i y cui' Ndyosi Sti na, lo'o jua'a taquiya' na ji'i lcaa cña nu nda Ni lo'o na, li' tso'o ti taca tyu'u tyiquee na ña'a na ji'i xa' la sñi' y cui' Ni. ³ Si chañi cha' ntsu'u tyiquee na ña'a na ji'i Ni, taquiya' na ji'i cha' nu chcui' Ni lo'o na li', cha' si'i sca cña nu tucui tsa laca cha' taquiya' na ji'i scaa cha' nu nchcui' Ni. ⁴ Cua ña'a ca sñi' y cui' Ndyosi taca tyijiloo ji'i lcaa nu cuxi nu ntsu'u chalyuu; taca tyijiloo na ji'i nu cuxi, xqui'ya cha' cua ngusñi na cha' ji'i Jesucristo. ⁵ Pana ñati nu jlya ti' cha' Jesús laca nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi, bi' ti ñati nu caca

ji'i tyijiloo ji'i lcaa nu cuxi nu ntsu'u chalyuu.

Ndi'ya ntsu'u cha' ji'i Jesús nu laca Sñi' ycui' ca Ndyosi

⁶ Nu sca ti Sñi' ycui' ca Ndyosi laca Jesucristo, nu yaq chalyuu. Ntyucuatya ngu' ji'i yu li'. Ngujuii yu lo crusi, ndyalú tañi ycui' yu li'. Si'i xqui'ya cha' nu cua ntyucuatya ti yu, masi lo'o xqui'ya cha' cua ngujuii yu lo crusi ndyalú tañi yu, bi' cha' nchca cuayá' ti' na juani cha' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca Jesucristo. Bi' laca cha' nu ndacha' Xtyi'i ycui' Ndyosi ji'na, lo'o jua'a chañi tsa laca cha' bi'. ⁷ Nde cua ntucua sna tya'a ngu' nu nchcui' cha' chañi laca cha' ji'i Jesús bi': ycui' Ndyosi Sti yu laca tsaca ngu' bi'; jua'a Jesucristo nu ntsu'u tyucui cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i, bi' laca chaca; lo'o jua'a Xtyi'i ycui' Ni, chaca laca bi'. Stu'ba ti nchcui' nu ca ta'a sna bi', cha' chañi laca cha' bi'. ⁸ Lo'o jua'a nde lo yuu cua ngua sna quiya' lo'o nchcui' ycui' Ndyosi cha' chañi laca cha' Jesucristo laca nu sca ti Sñi' ycui' Ni: tsaca laca cha' nu nchcui' Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o na; jua'a chaca laca cha' nu nchcui' Ni laja lo'o ntyucuatya Jesucristo; lo'o jua'a chaca laca cha' nu cua nchcui' Ni laja lo'o ngujuii Jesucristo lo crusi, ndyalú tañi yu li'. Sca ti cha' nchcui' Ni ca ta'a sna quiya' bi'. ⁹ Ntucuá na ji'i cha' nu nchcui' ñatí chalyuu lo'o na, pana juani ndulo la cha' nu

nda ycui' Ndyosi lo'o na. Ca ta'a sna cha' nu nda ycui' Ndyosi, lcaa cha' bi' nchcui' cha' sca ti Jesucristo laca Sñi' ycui' Ndyosi. ¹⁰ Ñatí nu jlya ti' ji'i yu cha' laca yu nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi, ycui' ca angu' jlo ti' ngu' ne' cresiya ji'i ngu' cha' chañi tsa laca cha' bi'; ñatí nu ná ntaja'q tucuá cha' ji'i Ni, cha' laca Jesucristo Sñi' ycui' ca Ni, bi' ngu' laca nu ná jlya ti' tsiya' ti cha' cua nchcui' ycui' Ndyosi cha' ji'i Sñi' ycui' ca Ni. Ñatí cuiñi laca ycui' Ndyosi nti' ngu' bi'. ¹¹ Nde laca cha' liñi nu tso'o tsa cha' xñi na ji'i, cha' cua nda ycui' Ndyosi chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na; Jesucristo laca nu ngulu'u ji'na ñi'ya caca chalyuu bi'. ¹² Cua ña'a ca ñatí nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesús nu laca Sñi' ycui' ca Ni, bi' ñatí laca nu ntsu'u chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i; ñatí nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi, ná ntsu'u cha' ta Ni chalyuu bi' ji'i ngu'.

Cua tye ti cha' nu nguscua Juan

¹³ Cua nscua na' quityi re lacua, cha' cña ca slo mä, lcaa tya'a ngusñi mä cha' ji'i Jesús nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi; xqui'ya cha' re taca ca cuayá' ti' mä cha' cua ngujui chalyuu cucui ji'i mä, nu cua nda ycui' Ndyosi ji'na.

¹⁴ Tyucui tyiquee na taca chcui' na lo'o ycui' Ndyosi lacua. Lo'o jña na sca cha' ji'i ycui' Ndyosi nu stu'ba nti' lo'o sca cha' nu nti' ycui' Ni,

li' taca jlo ti' na cha' taquiya'
Ni ji'j cha' nu chcu'i na lo'o Ni.
15 Si jlo ti' na cha' nduna ycui'
Ndyosi lo'o jña na sca cha' ji'j
Ni, la cui' jua'a taca jlo ti' na
cha' cua caja ti cha' bi' ji'na li'.

16 Lo'o ña'a na ji'j sca ñati
tya'a ngusñi na cha' ji'j Jesucristo
cha' ndyu'ni yu sca cha'
cuxi, pana nda na cuentya
cha' ná nscua cha' chcuna'
chalyuu ji'j yu xqui'ya cha'
cuxi bi', li' tso'o la si jña na
cha' clyu ti' ji'j ycui' Ndyosi
cuentya ji'j yu tya'a na bi',
cha' ná ta Ni chacuayá' cha'
chcuna' chalyuu ji'j yu tya'a
na bi'. Pana ntsu'u qui'ya tlyu
nu ná taca cua'ni clyu ti' ycui'
Ndyosi ji'j; ná ñacui na' cha'
jña na cha' clyu ti' ji'j Ni li',
si jua'a ntsu'u qui'ya ji'j ngu'.
17 Chañi cha' sta ycui' Ndyosi
qui'ya ji'j lcaa na lo'o tya'a na
xqui'ya cha' cuxi nu ndyu'ni
ná. Pana ntsu'u sca lo qui'ya
nu ná taca cui'ya Ni cha' clyu
ti' ji'j tsiya' ti.

18 Jlo ti' na cha' nga'aa
ndu'ni ñati ji'j Jesucristo cha'
cuxi. Jesucristo nu laca nu
sca ti Sñi' ycui' Ndyosi, bi'
laca nu ndaca'a ji'j ngu', cha'
ná taca cala' nu xña'a ji'j ngu'
bi' li'.

19 Jlo ti' na cha' ñati ji'j ycui'
Ndyosi laca na, xqui'ya cha'
cua ngusñi na cha' ji'j Jesucristo;
pana xa' la ñati chalyuu
nu ná ndaquiya' ji'j Ni
tsiya' ti, ña'a ti tya laca nu
xña'a loo ji'j ñati bi'.

20 Cua jlo ti' na cha' cua
yaq nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi
nde lo yuu chalyuu, lo'o jua'a
cua nda bi' chacuayá' cha'

caca tyu'u cha' ji'na lo'o ycui'
Ndyosi. Chañi cha' stu'ba
ntsu'u tyiquee na lo'o ycui'
Ndyosi juani, xqui'ya cha'
stu'ba ntsu'u tyiquee na lo'o
Jesucristo nu laca Sñi' ycui'
ca Ni. Chañi cha' ycui' Ndyosi
tsiya' ti laca nu Jesús bi', lo'o
jua'a chañi cha' ná nga'a cha'
tye chalyuu cucui nu ta Ni
ji'na. 21 Cu'maq sñi' na', tii ti
ti' ma tyi'j ma chalyuu, cha'
ná tyatí yu'u ma lo'o xa' jo'ó.
Jua'a laca cha' bi' lacua.

Quityi sube nu nguscua San Juan nu nchca tyucuaa

Nu lo'o chañi cha' ntsu'u tsa tyiquee na ña'q a na ji'i tya'a ñatí na

¹ La cui' nu cusu' Juan laca na'. Nscua na' sca quityi re, ma'cusu', jua'q sñi' nu'q, cha' cäq quityi re ca slo cu'mängu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús, cha' cua ngusubi ycui' Ni ji'i mä cha' caca mä ñatí ji'i Ni. Chañi cha' ntsu'u tsa tyiquee na' ña'q na' ji'i mä; ni si'i sca ti na', lo'o lcaa ti ña'q a ñatí lcaa quichí nu nduna cha' liñi ji'i Jesús, lo'o lcaa ñatí bi', ntsu'u tsa tyiquee ngu' ña'q a ngu' ji'i mä. ² Cua ndyanu tso'o cha' liñi bi' ne' cresiya ji'na, jua'a ná nga'q cha' tye cha' nu cua ndyuna na bi'; bi' cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'q na' ji'i mä. ³ Ycui' Ndyosi nu laca Sti na, lo'o jua'q a Jesucristo nu sca ti Sñi' ycui' Ni, xtyucua Ni ji'i mä. Lo'o jua'q a cua nti' na' cha' ña'q a ti tya cua'ní Ni quiña'q a tsa cha' tso'o lo'o mä, cha' ña'q a ti tya cua'ní tya'na ti' Ni ji'i mä, cha' ña'q a ti cua'ní Ni cha' tì ti tyl'i tyiquee mä; jua'q a nti' na' cha' cua'ní Ni lo'o mä, xqui'ya cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'q a Ni ji'na, cha' chañi tsa cha' nu ngulu'u Ni ji'na.

⁴ Tso'o tsa ngua ti' na' lo'o nguui cha' 'na cha' ña'q a ti tya ndaquiya' tso'o xi ngu' tya'a mä lcaa cha' liñi nu cua nda

y cui' Ndyosi Sti na lo'o na; ⁵ bi' cha' chcui' na' lo'o nu'q, ma'cusu', jua'q a lo'o lcaa ngu' tya'a mä, cha' tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'q a na ji'i tya'a ñatí na. Si'i sca cha' nu bilya ta Ni lo'o na laca cha' bi', sca cha' nu ndyuna na lo'o ngusñi na cha' ji'i Jesucristo tya clyo laca cha'bi'. ⁶ Lo'o nu ni na'ji'i mä cha' tso'o ti tyu'u tyiquee na ña'q a na ji'i tya'a ñatí na, la cui' jua'q a ntsu'u cha' taquiya' na lcaa cña nu nclyo y cui' Ndyosi ji'na. Nu lo'o ngusñi mä cha' bi' tya clyo, cua ndyuna mä lcaa cña nu ntsu'u cha' cua'ní mä cha' tso'o ti tyu'u tyiquee lcaa mä ña'q a mä ji'i tya'a ñatí mä.

Nu ngu' cuiñi nu tya'a cusuu ji'i Cristo

⁷ Ntsu'u tsa ñatí cuiñi nu nchcui' cha' ná chañi cha' ngua Jesús ñatí lo'o yaq a yu chalyuu. Tyucui ña'q a lo yuu chalyuu ndya'q a ñatí nu nchcui' cha' cuiñi bi'; na nñilo'o ngu' bi' ji'i tya'a ñatí na, jua'q a tya'a cusuu ji'i Cristo laca ngu' bi'. ⁸ Bi' cha' tii ti ti' mä tyl'i mä chalyuu, cha' ná culiji yu'u jua'q a ti lcaa cha' nu cua ndyuna mä lo'o nguti'i ya ca slo mä. Li' caja lcaa cha' tso'o nu cua nti' ycui' Ndyosi ta Ni ji'i mä lo'o tye chalyuu.

⁹ Lcaa ñatí nu tyatí yu'u lo'o xa' la cha', ná ntsu'u cha' ji'i ngu' bi' lo'o y cui' Ndyosi tsiya' ti, cha' ná cuayá' cha' ji'na lo'o jlya ti' na ji'i Cristo, nti' ngu' bi'; pana lo'o cua ngusñi na cha'ji'i Cristo ca ne' cresiya ji'na, li' stu'ba ntsu'u cha' ji'na lo'o y cui' Ndyosi,

jua'q̃ lo'o ycui' nu sca ti Sñi'
 ycui' Ni. ¹⁰ Bi' cha' juani si
 tyalaa ñat̃i slo m̃a nu ná nda
 la cui' cha' ji'í Jesús bi' lo'o
 m̃a, nga'aa ta m̃a su tyi'í ngu'
 bi', ni ná ta m̃a xlyo ni'í ji'í
 ngu' bi'. ¹¹ Nu lo'o chcui'
 na lo'o ñat̃i bi', ñi'ỹa laca si
 ndyu'ni tya'a na lo'o ngu' bi',
 lo'o cña cuxi nu ndyu'ni ngu',
 jua'q̃ ndyu'u cha' bi'.

*Cha' nu nguscua Juan lo'o
 cua tye ti quityi*

¹² Tya ntsu'u tsa cha' nu nti'
 na' chcui' lo'o m̃a, pana tso'o
 la masi ná lo'o cha' bi' scua
 na' lo quityi re. Tiya' la nti'
 na' caq̃a na' ca su ndi'í cu'ma,
 lo'o li'í ycui' ca na' taca ta na'
 cha' bi' lo'o m̃a; li' chañi cha'
 tso'o ti taca tyu'u tyiquee na
 ña'a na ji'í tya'a na.

¹³ Lo'o jua'q̃ nu ñat̃i tya'a
 ntsu'u cha' ji'í m̃a lo'o Cristo
 ca nde, nu ngu' nu cua
 ngusubi ycui' Ndyosi ji'í,
 lo'o ngu' bi' cua nti' ngu'
 chcuicha' ngu' ji'í m̃a. Jua'q̃
 caca cha' lacua.

Quityi sube nu nguscua San Juan nu nchca tyuna

Tso'o tsa nchcui' Juan ji'i Gayo

¹ La cui' nu cusu' Juan laca na'. Nscua na' quityi re cha' caq̄ ca slo nu'u, Gayo; jlyá ti' nu'u lcaa cha' nu laca ji'i Jesucristo, bi' cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' chcui' na' lo'o nu'u.

² Tso'o tsa ñati laca nu'u, cusu'. Nchcui' na' lo'o ycui' Ndyosi cuentya jinu'u cha' tso'o ti taca tyi'i tyiquee nu'u, cha' taca ca lye ti' nu'u. Cua jlo ti' na' cha' tso'o tsa ngusñi nu'u cha' ji'i ycui' Ndyosi.

³ Lo'o juani tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' cha' cua ndyalaa xi ngu' ty'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Cristo nu ngutu'u ca su ndi'i mä yaq̄ ngu' ca nde. Nacui' ngu' cha' ña'a ti ndaquiya' tso'o mä ji'i cha' liñi nu cua nda Jesús lo'o na, cha' jua'a ndu'ni mä lcaa tsa. ⁴ Sca ti cha' nclyacua ti' na' cuentya ji'i cu'mä, si chañi cha' ndaquiya' mä ji'i cha' liñi nu cua nda Jesús lo'o na, cha' cuañi' la cu'mä cuentya jna'; tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' lo'o ndyuna na' cha' jua'a ndu'ni mä.

⁵ Cusu', ndube tsa ti' na' cha' lcaa tyempo tso'o tsa nxtyucua nu'u ji'i ngu' ty'a na, masi ná nslo nu'u ji'i ngu', cha' ngu' xa' quichí laca ngu' ntsu'u quiya'. ⁶ Cua nchcui'

ngu' bi' lo'o lcaa ngu' ty'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús nde quichí re, ndacha' ngu' ji'i ya ñi'yä nu tso'o ntsu'u tyiquee mä ña'a mä ji'i ycui' ca ngu'. Lo'o jua'a cua'ní mä cha' tso'o ty'a xtyucua la mä ji'i ngu' bi' tyucuii su tsaa ngu', cua'ní mä ñi'yä laca si na nxtyucua mä ji'i ycui' Ndyosi laca; ⁷ cña ji'i Cristo ndya'a ngu', bi' cha' ngutu'u ngu' bi' ndyaa ngu' tyijyu'. Ná ntaja'a ngu' xñi ngu' ni sca centavo ji'i xa' ñati nu ná ndaquiya' ji'i Cristo tsiya' ti, cha' xtyucua ji'i ngu' tyucuii; ⁸ bi' cha' nu na ni, ty'a ngusñi na cha' ji'i Cristo, nga'a cha' xtyucua na ji'i ngu' bi'. Lo'o jua'a taca ca stu'ba cha' ji'na lo'o ngu' bi' lo'o sañi na cha' liñi nu cua nda Cristo lo'o na ca tyijyu' la.

Cuxi tsa cña nu ndyu'ni Diótrefes

⁹ Cua nscua na' sca quityi ty'a tsubi' la nu ndyaa ca su ndi'i ña'a taju ti mä ñati ji'i Jesucristo, cu'mä nu ndyu'u ti'i mä tsa tlyu ti ca bi'; pana ná ntaja'a Diótrefes taquiya' ji'i cha' nu nacui' na' ji'i mä, cha' nti' yu bi' cha' xu'na mä laca yu. ¹⁰ Nu lo'o tyalaa na' ca slo mä, li' chcui' na' lo'o mä cuentya ji'i lcaa cña nu ndyu'ni yu bi', cha' chiya'a tsa nchcui' yu ji'i cuare; nchcui' yu bi' cua ña'a ca lo cha' cuiñi lo'o ñati. Masi ndyu'ni yu jua'a, ná cuayá' ji'i yu nti' yu, cha' juani ná ntaja'a yu ta yu su tyi'i ngu' ty'a ndya'a ya cña lo'o ndyaa ngu' quichí tyi mä; ña'a

cuayá' ndaca'a yu chacuayá'
ji'lí tya'a mä cha' lo'o cu'mä
ná ta mä su tyi'lí ngu', masi
ngua ti' mä ta mä su tyi'lí ngu'
nqui'cha'. Lo'o jua'ä ngua ti'
yu culo'o yu ji'lí tya'a ndya'ä
ya cña bi', cha' ná tyu'u ti'lí
ngu' lo'o mä.

¹¹ Cusu', ná tyatí yu'u mä
lo'o cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu,
tso'o la si tyi'u ti' mä
ji'lí lcaa cha' nu tso'o ti. Lcaa
ñati nu xcui' clyana cha' tso'o
nu cua'ni ngu' cha' xtyucua
ngu' ji'lí xa' la tya'a ñati' ngu',
cua ntsu'u cha' ji'lí ngu' bi'
lo'o ycui' Ndyosi; lcaa ñati
nu xcui' clyana cha' cuxi cha'
cua'ni ngu', bilya tyu'u cha'
ji'lí ngu' bi' tsiya' ti lo'o ycui'
Ndyosi.

Tso'o la ndyu'ni Demetrio

¹² Tso'o tsa nchcui' lcaa
ñati ji'lí Demetrio; masi ycui'
ca na, lo'o ña'a na ji'lí yu
nchca cuayá' ti' na cha' tso'o
tsa ndyu'ni yu lo'o lcaa ñati.
Jua'ä cuare, nchcui' ya lo'o
mä juani cha' chañi tsa cha'
nu nchcui' ngu' ji'lí yu cha'
tso'o tsa tyiquee yu. Cua jlo
tso'o ti' mä cha' nchcui' ya
cha' liñi lo'o mä.

Cha' nu nguscua Juan lo'o cua tye ti quityi

¹³ Tya ntsu'u tsa cha' nu
nti' na' chcui' lo'o nu'u, pana
tso'o la masi ná scua na' cha'
bi' lo quityi re juani; ¹⁴ tso'o la
yala ti caqä na' ca su ndi'lí nu'u
cha' ycui' ca na' ta na' xi cha'
lo'o nu'u.

¹⁵ Ti' ti tyi'lí tyiquee mä
lacua, cha' ycui' Ndyosi
xtyucua ji'lí mä. Lcaa ngu'

tya'a tso'o mä nu ndi'lí ca
su ndi'lí cuare, cua nti' ngu'
chcuicha' ngu' ji'lí mä, xqui'ya
cha' nu scua na' lo quityi re;
jua'ä cu'mä, chcuicha' mä ji'lí
lcaa ngu' tya'a tso'o ya nu
ndi'lí ca ndacua.

Quityi nu nguscua San Judas

¹ Judas naa na', la cui' tya'a Jacobo; cña laca na' cuentya ji'i Jesucristo. Nscua na' quityi re cha' tsaa ca slo lcaa cu'maq nu ndaquiya' ma ji'i y cui' Ndyosi Sti na, cha' cua ngusubi Ni ji'i ma. Y cui' Ndyosi laca nu ngua'ni lubii ji'i cresiya ji'i ma, lo'o ña'a ti tya cña'asii Ni ji'i ma juani xqui'ya Jesucristo. ² Tya'na tsa ti' y cui' Ndyosi ña'a Ni ji'i ma, bi' cha' ti taca tyi'i tyiquee ma, xqui'ya cha' cua jlo ti' ma cha' ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ma. Jua'a nti' na' cha' caca ji'i ma lcaa tsaa.

*Ntsu'u xi ñati nu nclyu'u
cha' cuiñi ji'i ngu'*

³ Cu'maq ngu' tya'a tso'o na nu tyaca'a tsa ma 'na, nti' tsa na' scua na' quityi cha' tsaa ca slo ma, sca quityi nu chcui' ji'i cha' tlyu nu ngua'ni Jesús cha' taca clyaa na ji'i nu cuxi; pana na'ngua scua na'ji'i yala ti. Lo'o nu juani nga'a cha' scua na' quityi re cha' tsaa ca slo ma, cha' ta na' sca cuij lo'o ma; nga'a cha' cua'a ma ji'i cua ña'a ca ngu' cuiñi, xqui'ya cha' na' jlya ti' ngu' ji'i cha' liñi nu cua nda y cui' Ndyosi nu Xu'na na lo'o na, lcaa na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesucristo. Ná cua'a jyaca ma tsiya' ti ji'i cha' nu nchcui' ngu' cuiñi bi'. ⁴ Ndu'ni cha'

ca cuayá' ti' ma cha' cua ndyati xi ñati cuiñi bi' laja cu'maq, masi na stu'ba cha' nu jlya ti' ma lo'o ngu'. Cua sa'ni tsa nscua cha' lo quityi ji'i y cui' Ndyosi cha' xcube' Ni ji'i nu ngu' cuxi bi'; pana na' ndaquiya' ngu' bi' ji'i cha' nu nchcui' y cui' Ndyosi tsiya' ti, ni na'ndube ti' ngu' bi' si ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'i ñati chalyuu. Nacui' ngu' bi', cha' na'ndu'ni cha' masi cua'ni ngu' cha' suba', masi cua'ni ngu' lcaa lo cha' cuxi, cha' si ntsu'u tsa tyiquee Ni ña'a Ni ji'na, na' xcube' Ni ji'na li', nti' ngu'. Cuiñi tsa ngu' bi', si'i y cui' Jesucristo laca xu'na ngu' bi'. Pana nu na ni, sca ti y cui' Jesucristo laca nu Xu'na na, sca ti y cui' Ni laca nu chañi cha' laca Ni loo ji'na.

⁵ Cua jlo ti' ma lcaa cha' nu nscua lo quityi ji'i y cui' Ndyosi nu ngua sa'ni la, pana xa' cacha' na' xi cha' bi' ji'i ma juani: Ngua'ni lyaá y cui' nu Xu'na na ji'i jyo'o cusu' ji'i ngu' Israel, nu lo'o nguti'i ngu' preso ca loyuu su cuentya Egipto; pana ca tiya' la ndyujui y cui' Ni ji'i lcaa jyo'o cusu' nu na' ndaquiya' ji'i cha' nu cua nchcui' Ni lo'o ngu' bi'. ⁶ Lo'o jua'a tyi'u ti' ma ji'i xcä ji'i y cui' Ndyosi nu na ntaja'a taquiya' ji'i cña nu nda Ni ji'i ngu' nu ngua sa'ni, bi' cha' nguxtyanu xcä bi' tyi'ngu' ca slo y cui' Ndyosi. Pana juani cua ndu xcä cuxi bi' ndyaaca' lo'o carena; ca su talya ña'a tsiya' ti ndu xcä cuxi bi', cha' preso ji'i y cui'

Ndyosi laca ngu' juani. Jua'q ntsu'u cha' jatya xcq bi' ni jacua' tyalaa tsq nu cua'ni cuayá' y cui' Ni ji'i lcaa ñati.⁷ Lo'o jua'q tyi'u ti' mq ji'i quichq Sodoma lo'o quichq Gomorra lo'o xa' la quichq nu ndi'i cacua ti; ñi'yq ngua'ni ngu' xcq bi' cha' cuxi, jua'q lye tsa ngua'ni cuxi nu jyo'o cusu' nu nguti'i quichq bi', hasta nu ngua'ni suba' ngu' lo'o tya'a qui'yu ti ngu'. Cua ndyujuii y cui' Ndyosi ji'i lcaa ngu' quichq bi' lo'o quii' tlyu ji'i Ni li'. Jua'q ca cuayá' ti' lcaa ñati ña'q cha' tlyu nu nchca ji'i y cui' Ndyosi ndu'ni Ni; la cui' lo'o sca quii' tlyu nu ná nga'q cha' tyubi' tsiya' ti, jua'q xcube' Ni ji'i lcaa ñati nu ndu'ni cha' cuxi.

⁸ Lo'o nu ngu' cuiñi bi' ni, ñi'yq nu ngua'ni cuxi jyo'o cusu' bi', jua'q ndu'ni ngu'; ñi'yq si nchcui' xcalá ti ngu' bi', jua'q laca cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. Xña'q tsa tyiquee ngu' bi', ndu'ni tsa ngu' cha' suba'; jua'q ná ndaquiya' ngu' bi' tsiya' ti ji'i cha' nu nchcui' cua ña'q ca ngu' nu laca loo. Lo'o li' hasta nchcui' suba' ngu' bi' ji'i xcq ji'i y cui' Ndyosi nu ntucua nde cua. ⁹ Pana si'i jua'q ngua'ni Miguel nu laca loo ji'i xcq ji'i y cui' Ndyosi; nu lo'o ngusq tya'a nu Miguel bi' lo'o nu xña'q xqui'ya jyo'o Moisés, ná nchcui' ni sca cha' cuxi lo'o nu xña'q bi'. Ndi'yq ti nchcui' lo'o: "Y cui' nu Xu'na na' ntsu'u cha' cua'a jinu'q", nacui Miguel ji'i nu xña'q bi' li'. ¹⁰ Pana juani nchcui' nu

ngu' cuiñi bi' cha' cuxi ji'i cua ña'q ca cha' ji'i Jesús, masi ná nchca cuayá' ti' ngu' ji'i cha' bi' tsiya' ti; ndyu'ni ñu'u ngu' bi' ji'i y cui' ca ngu', xqui'ya cha' ndu'ni ngu' ñi'yq ndu'ni na'ni nu ná nchca culacua ti'.

¹¹ Tya'na tsa nu ngu' cuiñi bi'. Cua ngusñi ngu' tyucuii cuxi nu ngulu'u jyo'o Caín ji'i ñati; cua ndu'utsu' ngu' ji'i tyucuii tso'o cha' caja cñi ji'i ngu' ñi'yq ngua'ni jyo'o Balaam, nu lo'o ngusñi yu caya' cuentya ji'i cña cuxi nu cua cua'ni ti yu nu ngua sa'ni. Ntsu'u cha' cajaa nu ngu' cuiñi bi' tsiya' ti, ñi'yq cua ngujuii jyo'o Coré nu lo'o lye tsa ngusq tya'a yu lo'o y cui' nu Xu'na na. ¹² Masi cuxi tsa ndu'ni nu ngu' cuiñi bi', ná ntyujuju'u ti' ngu' tsiya' ti cha' ndi'i ngu' lo'o mq nu lo'o ndyu'u ti'i mq cha' cacu ma sii lo'o tya'a mq, xqui'ya cha' ngusñi mq cha' ji'i Jesucristo. Quiña'q tsa ndacu ngu' bi' li', quiña'q tsa ndyi'yu ngu', cha' tsa bi' ti cha' nti' ngu' ndya'q ngu' slo mq; ná ndube ti' ngu' bi' tsiya' ti. Ñi'yq laca sca xu'na xlyá' nu ná ña'qsii tso'o ji'i xlyá' ji'i, jua'q laca ngu' bi'; ñi'yq nti' coo btyi nu nxna liyq lo'o cui'i ti masi ná ca'ya tyo, jua'q nti' nu ngu' cuiñi bi'; ñi'yq laca sca yaca si'yu nu ná nda si'yu, jua'q laca ngu' bi'. Pana sca yaca nu cua ngüityi, ntsu'u cha' xcuq na ji'i, cha' nga'aa ntsu'u juersa ji'i cha' cu'ú la li'; cua ndye ngujuii yaca bi'. ¹³ Ñi'yq nx-

asu clyoo' tyujo'o, nchcu^qa clyoo' ngo' cuu' ca to' hitya, jua'^qa laca cña cuxi nu ndyu'ni ngu' bi'; ñi'y^qa laca sca cuii nde cu^qa nu ngusna ndyaa xa' tyucui^q cha' nga'aa ta xee nde talya, jua'^qa laca ngu' cuiñi bi'. Pana cua ngua'ni cho'o ycui' Ndyosi sca se'ⁱ su ná ntsu'u xee tsiya' ti su tyaa nu ngu' cuiñi bi'.

¹⁴Cua sa'nitlsa nchcui'jyo'o Enoc ñi'y^qa nu caca ji'ⁱ ngu' cuiñi nu ndu'ni jua'^qa. Cua ndya'a ca'yu latya sñi' ste' jyo'o Adán, lo'o lí' ngula nu Enoc nu ngua tu'ba ji'ⁱ ycui' Ndyosi cha' chcui' Ni lo'o ñati nu ngua sa'ni. Ndi'y^qa nchcui' Enoc bi': "Cua na'^qa na' ji'ⁱ ycui' nu Xu'na na, cha' liy^qa Ni lo'o tyu^q tsa ty'a mil xc^qa ji'ⁱ ycui' Ni, ¹⁵cha' cua'ni cuayá' Ni ji'ⁱ lcaa ñati. Li' xcube' Ni ji'ⁱ lcaa ñati cuxi xqui'ya cha' cuxi nu cua ngua'ni ngu', xqui'ya cha' suba' nu cua nchcui' ngu' ji'ⁱ ycui' Ndyosi." Jua'^qa nacui' jyo'o Enoc bi'. ¹⁶Nu ngu' cuiñi bi' ni, xcui' na chii ntí'ngu' bi' ndi'ⁱ ngu' chalyuu; ná sca na ná ndiya ti' ngu' bi' tsiya' ti, cha' chiya'^qa ti nchcui' ngu' ji'ⁱ lcua ti cha'. Xcui' ndiya la ti' ngu' bi' lcaa lo cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ngu' ji'ⁱ. Lye tsa nchcui' tyucuaa ti' ngu' bi' lo'o ty'a'ngu', pana xcui' tso'o tsa nchcui' ngu' bi' ji'ⁱ ñati si xtyucua ngu' ji'ⁱ ngu' bi' lo'o sca cña cuxi.

Cña nu nga'^q cha' cua'ni ñati nu ntsu'u cha'ji'ⁱ lo'o Jesucristo

¹⁷Cu'm^qa ngu' ty'a' tso'o na nu tyaca'a tsa m^qa 'na, nga'^q cha' tyi'u ti' m^qa cha' nu nchcui' ñati lo'o na, nu ñati nu cua ngua tsa'a ji'ⁱ Jesucristo nu Xu'na na ty'a clyo. ¹⁸"Tyu'u tucua xi ñati cuiñi lo'o cua tye ti chalyuu", nacui' ngu' bi' ji'ⁱ lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'ⁱ ycui' Ndyosi, jua'^qa cua'ni ngu' cua ña'^q ca cha' cuxi nu ndiya ti' ngu' ji'ⁱ", nacui' ngu' bi' ji'ⁱ na. ¹⁹Cua'ni nu ngu' cuiñi bi' cha' nga'aa stu'ba cha' nu culacua ti' m^qa lo'o ty'a' m^qa. Ndiya tsa ti' ngu' bi' lcaa cha' cuxi nu ntsu'u chalyuu, cha' ná ndyanu Xtyi'ⁱ ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'ⁱ ngu' bi' tsiya' ti.

²⁰Pana nu cu'm^qa ngu' ty'a' tso'o na ni, xa' ña'^q cua'ni m^qa; nga'^q cha' xtyucua m^qa ji'ⁱ ngu' ty'a' m^qa cha' lcaa m^qa talo m^qa cua'ni m^qa cña ji'ⁱ ycui' Ndyosi. Taca talo m^qa xqui'ya cha' ngusñi tso'o m^qa cha' ji'ⁱ ycui' Ni. Lo'o jua'^qa ta Xtyi'ⁱ ycui' Ndyosi juersa ji'ⁱ m^qa cha' taca chcui' m^qa lo'o Ni. ²¹Bi' cha' lacua, cua'a m^qa ji'ⁱ ycui' ca m^qa; cui'ya m^qa cuentya ñi'y^qa nu cua'ni m^qa nde chalyuu, cha' jlo ti' m^qa cha' ntsu'u tsa tyiquee ycui' Ndyosi ña'^q Ni ji'ⁱ m^qa. Jatya m^qa ni jacua' tyalaa ts^qa lo'o ta ycui' Jesucristo nu Xu'na na chalyuu nu ná nga'^q cha' tye tsiya' ti ji'ⁱ na, cha' ty'a'na tsa ti' Ni ña'^q Ni ji'ⁱ na.

²²Cua'ni ty'a'na ti' m^qa ji'ⁱ lcaa ngu' ty'a' m^qa nu bilya xñi tso'o cha' ji'ⁱ Jesucristo, lo'o jua'^qa culu'u tso'o la m^qa ji'ⁱ

ngu' bi!. ²³ Cua'ni lyaá mä ji'i
ngu' nu cua tyumi' ti lo quii'
ji'i nu xña'a, culo mä ji'i ngu'
bi' ya' nu xña'a. Ña'a ti tyá
cua'ni tyá'na ti' mä ji'i ngu'
nu xcui' cha' cuxi ndu'ni; ña'a
ti xtyucua mä ji'i ngu' bi',
cha' taca ca cuayá' tso'o la ti'
ngu' cha' liñi ji'i ycui' Ni, masi
cutsii mä xi ji'i cha' cuxi nu
ndu'ni ngu', ñi'ya si cojolaqui
nu cha' cuxi bi' ji'i mä.

*Ndyu'ni tlyu Judas ji'i ycui'
Ndyosi*

²⁴⁻²⁵ Sca ti ycui' Ndyosi
ntsu'u chalyuu. Taca cua'ni
lyáá Ni ji'na xqui'ya Jesu-
cristo nu Xu'na na; sca ti
ycui' Ni nchca ji'i Ni ña'asii
Ni ji'na, laja lo'o ndya'a na
tyucuii tso'o nu ngulu'u Ni
ji'na. Xtyucua Ni ji'na cha'
ná tyeje sna quiya' na, cha'
ná tyu'utsu' na ji'i tyucuii bi',
ñi'a cuayá' nu tyalaa na tso'o
ti ca su ndubi tsa ña'a xee, ca
su ntucua ycui' Ndyosi. Lubii
tsiya' ti caca cresiya ji'na lo'o
cua ndyalaa na ca slo Ni, lo'o
jua'a caca chaa tsa ti' na li'.
Bi' cha' juani cua'ni tlyu na
ji'i ycui' Ndyosi nu ntucua ca
su tlyu nde cuá, cha' sca ti
ycui' Ndyosi ntsu'u nu tlyu
tsa laca Ni; sca ti ycui' Ni
laca Ni loo ji'i lcaa lo na nu
ntsu'u chalyuu, jua'a sca ti
ycui' Ni nchca ji'i Ni cua'ni Ni
lcaa lo cña tonu tsiya' ti. Lu'ú
ycui' Ndyosi tyá lo'o bilya
tyá' chalyuu, lo'o jua'a lu'ú
Ni juani; ná nga'a cha' tye
tyempo cha' lu'ú Ni ca nde
loo la. Jua'a laca cha' lacua.

Lo'o cua tye ti chalyuu re

Ngulu'u Jesucristo ji'i Juan sca cha' nu ntsu'u yacu' ti tya sa'ni la

¹ Nde nscua na' cha' nu ngulu'u Jesucristo 'na. Juan laca na', lo'o nde nscua na' sca cha' nu ntsu'u yacu' ti tya sa'ni la. Tya clyo la cua nda ycui' Ndyosi cha' bi' lo'o Jesús cha' culu'u ji'i ñati ji'i ycui' lcaa ña'cha' nu cua liyq̄a ti cha' caca nde chalyuu. Li' nda Jesús cha' bi' lo'o na', nu lo'o nda Ni sca xca ji'i Ni nu ngutu'u nde cuá yq̄a ca slo na', cha' ndyu'ni na' cña ji'i Ni. ² Nde nscua na' lcaa cha' nu cua na'cha' na'; jua'cha' nchcui' liñi na' lo'o ñati ji'i Ni lcaa cha' nu cua nda ycui' Ndyosi lo'o ngu', la cui' cha' tso'o nu nchcui' tsa Jesús ji'i lo'o ñati.

³ Tso'o tsa caca tyiquee ma, ñati nu chcui' lo quityi re, jua'cha' cu'ma lo'o cuna ma cha' nu nchcui' quityi re, lcaa ña'cha' nu cua liyq̄a ti cha' caca nde chalyuu; nu lo'o taquiya' na ji'i lcaa cha' nu nscua re, tso'o tsa caca tyiquee na li'. Lo'o jua'cha' cua ngulala ti caca cha' nu nscua re.

Nscua Juan cha' nu ndyaa slo ñati ji'i Jesucristo nde cati tya'a quichi

⁴ Juan laca na' nu nda quityi re tsaa nde cati tya'a quichi loyuu su cuentya Asia, ca su ndil'i taju ñati nu ngusñi

cha' ji'i Jesucristo. Nda na' xlyo ni'i ji'i ma chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi Sti na, jua'cha' chacuayá' ji'i Xtyi'i ycui' Ndyosi, jua'cha' chacuayá' ji'i Jesucristo. Cua nti' na' cha' ña'cha' ti cua'ni ycui' Ndyosi cha' tso'o lo'o ma, ña'cha' ti cua'ni Ni cha'ti ti tyi'i tyiquee ma. Nu ngua tya clyo lu'ú ycui' Ndyosi, na lu'ú Ni juani, lo'o ña'cha' ti tya lu'ú Ni tyempo nde loo la. Ntucua Xtyi'i ycui' Ni nde loo su tlyu su ntucua ycui' Ni, la cui' cati tya'a cui'ji lubii nu nda Xtyi'i Ni laca bi'. ⁵ Tso'o tsa nchcui' liñi Jesucristo ji'i ycui' Ndyosi Sti yu ña'cha' cuayá' ndyujuui ngu' ji'i yu. Pana lo'o ndyu'ú Jesús chaca quiya' lo'o ngujuui yu, li' na'cha' ngu' cha' tlyu tsa cha' nu ntsu'u ji'i yu. Lo'o juani laca Jesucristo loo ji'i tyucui ña'cha' chalyuu, xqui'ya cha' laca yu loo ji'i lcaa nu laca xu'na chalyuu. Ntsu'u tsa tyiquee Jesús ña'cha' yu ji'na, bi' cha' ngujuui yu lo crusi; cua ndyalú tañi yu, cha' ngua'ni lyaá yu ji'na ji'i nu cuxi nu ntsu'u ji'na. ⁶ Cua ngua'ni Jesús cha' laca na sca lo ñati nu ndulo tsa cuentya ji'i ycui' Ndyosi, nu ndyu'ni cña nu nti' ycui' Ndyosi Sti Jesús cha' cua'ni na. Cua nti' na'cha' lcaa yijá nu liyq̄a nde loo la ná tye cha' cua'ni tlyu na ji'i ycui' Ndyosi, cha' nchca ji'i Ni cua'ni Ni lcaa lo cña tsiya' ti. Jua'cha' caca cha' lacua.

⁷ Cui'ya ma cuentya, cha' tya tyq̄a Jesucristo nde chalyuu chaca quiya' laja coo. Ña'cha' lcaa ñati ji'i yu li'; jua'cha'

nu ñat_i nu liye' tsa ti' ña'_a ji'_i yu nu ngua tsubi', jua'_a nu ñat_i nu cua ndyojo' chcu_a ji'_i yu, lo'o ngu' bi' ña'_a ngu' ji'_i yu chaca quiya' li'. Xi'ya ñat_i tyucui ña'_a chalyuu cha' xñi'_i ti' ngu' lo'o tyaa Jesús chaca quiya', cha' cua jlo ti' ngu' cha' ntsu'u qui'ya ji'_i ngu'. Jua'_a caca cha' bi' lacua.

⁸ “Ñi'y_a nti' letra A, jua'_a nguxana lcaa cha' lo'o na'; ñi'y_a nti' letra Z, jua'_a tye lcaa cha' lo'o na'”, nacui_u ycui' nu Xu'na na nu lcaa cña nchca ji'_i Ni. Nu ngua tya clyo lu'ú ycui' Ndyosi, na lu'ú Ñi juani, lo'o ña'_a ti tya lu'ú Ni tyempo nde loo la.

Na'_a Juan ji'_i Cristo ca su tlyu su ntucua ycui' Ni

⁹ Juan laca na', tya'a ntsu'u cha' ji'na lo'o Jesús laca na'. Ñi'y_a nu ndyaca ji'_i cu'ma, la cui' jua'_a ndyaca jna', cha' stu'ba ti ndyiji cha' ti'_i ji'na cuentya ji'_i Jesús; pana jlya ti' na cha' Cristo laca loo ji'na juani, bi' cha' ndalo na ji'_i cha' ti'_i nu tyacua ji'na. Nde cha' nu ngua 'na lo'o ndi'_i na' loyuu su naa Patmos, sca yuu piti ti nu nscua cla'be hitya. Ca bi' ntsu'u na' ne' chcu_a, xqui'ya cha' ná ntsii na' nchcui' na' cha' ji'_i ycui' Ndyosi lo'o ñat_i; nchcui' na' lcaa cha' tso'o nu cua nda Jesús lo'o na. ¹⁰ Tsa_a clyo ji'_i semana ngua, ts_a ji'_i ycui' nu Xu'na na, li' tyucui ña'_a na' ngua tii na' cha' ngua'ya Xtyi'iycui' Ndyosi lo na'tsiya' ti; nga'aa ngua cua'ni na' xa' la cha'. Li' ndyuna na' cha'

nchcui' tsaca ñat_i nde chu' su nd_u na'; cui_a ngusi'ya bi' lo'o nchcui', ñi'y_a ndañi nclya'á ngu' sca cui'chcu_a. ¹¹ Ndi'y_a nchcui' nu bi' lo'o na':

—Ñi'y_a nti' letra A, jua'_a nguxana lcaa cha' lo'o na'; ñi'y_a nti' letra Z, jua'_a tye lcaa cha' lo'o na' —nacui_u nu nchcui' bi'—. Scua cly_a nu'ú lcaa cha' nu cacha' na' jinu'ú juani; lcaa cha' nu ña'_a nu'ú juani, scua cly_a nu'ú ji'_i lo quityi. Li' ta nu'ú quityi re cha' tsaa slo nu cati tya'a taju ñat_i nu ntsu'u cha' ji'_i lo'o Jesucristo ca quichi_a tyi ngu', ca loyuu su cuentya Asia nu ñacui_u na' re: quichi_a Efeso, jua'_a quichi_a Esmirna, jua'_a quichi_a Pérgamo, jua'_a quichi_a Tiatira, jua'_a quichi_a Sardis, jua'_a quichi_a Filadelfia, jua'_a quichi_a Laodicea.

¹² Li' nguxtyacui na' su nd_u na' cha' ña'_a na' tilaca laca nu nda cha' lo'o na'. Li' na'_a na' nd_u cati tya'a candyeru nu cua ndya' lo'o chcu_a oro. ¹³ Laja candyeru bi' nd_u sca nu ñi'y_a ña'_a ñat_i ña'_a, jua'_a ña'_a nu cusu' bi' ngua ti' na'. Tyucui_u tsa late' lacu' Ni, nu ndyalaa ca yane quiya' Ni tsiya' ti, lo'o jua'_a cua ndyaac_a tyiquee Ni lo'o sca sintya oro. ¹⁴ Ngat_i tsa ña'_a quicha' hique Ni, ñi'y_a ngat_i ña'_a quicha' xly_a', masi yelu tlya' nu ngat_i ña'_a. Tso'o tsa ngulane xee cloo Ni ñi'y_a laca lo'o lye tsa ndyat_u quii' su talya ña'_a. ¹⁵ Ndubi tsa ña'_a quiya' Ni, ñi'y_a laca lo'o ndubi ña'_a chcu_a ngatsi nu cua ndyaa lo quii', lo'o li'

ngusubii ngu' ji'i. Nu lo'o nchcui' Ni, ñi'yä laca lo'o ndyalú sca sta'ä clyaa to' quee jaa' su cuä tsa ndyalú hitya, jua'ä nguañi xtyi'i li'. ¹⁶ Ya' tsu' cui Ni ndacui cati tya'a cuii, ñi'yä laca cuii nu ntsu'u nde cuä; tu'ba Ni ntucua sca xlyu cusüu nu cha tsa tyucuua chü' bi'. Ndubi tsa ña'ä loo Ni, ñi'yä laca lo'o ntyiji'i xee cuichaa nde hora.

¹⁷ Lo'o cua na'ä na' ji'i Ni, tsiya' ca nclyú na' nde quiya' Ni; cua culiji ti ti' na' ngua, xqui'ya cha' ndyutsii tsa na'. Li' ya' tsu' cui Ni ngusta Ni hichü' na', ndi'yä nchcui' Ni lo'o na':

—Ná cutsii nu'ü —nacui Ni—. Na' ntucua lo'o nguxana chalyuu, lo'o jua'ä la cui' na' tyucuä lo'o tye chalyuu. ¹⁸ Ycui' Ni nu lu'ü ca laca na' —nacui Ni—. Cua ngujuii na' nu ngua li', pana xa' ndyu'ü na' chaca quiya', lo'o juani nga'aa tye cha' lu'ü na'. Na' nclyü cña lo'o ndyijii ñati, jua'ä la cui' na' nclyü cña macala su tyaa cresiya ji'i ngu'. ¹⁹ Scua nu'ü cha' nu ndyaca re juani, cha' nu ña'ä nu'ü ca nde, jua'ä cha' nu caca nde chalyuu tyempo nde loo la, cha' tsaa quityi slo taju ñati 'na nde quichi tyi ngu' bi'. ²⁰ Ndi'yä ndyu'ü cha' nu na'ä nu'ü tsä, cha' ji'i nu cati tya'a cuii nu ntsu'u nde cuä nu na'ä nu'ü cha' ndacui ya' na' la'a tsu' cui, jua'ä nu cati tya'a candyeru oro bi', cha' ná ngua cuayá' ti' nu'ü nquicha': nu cati tya'a cuii bi', bi' laca nu cati tya'a

ñati nu ndü cuentya ji'i ycui' Ndyosi cha' chcui' ngu' lo'o nu cati tya'a taju ñati ji'i Jesucristo, sca taju ñati bi' scaa quichi; lo'o jua'ä nu cati tya'a candyeru oro, bi' laca nu cati tya'a taju ñati bi'.

2

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni nde quichi Efeso

¹ Li' nacui Jesús:

—Nde cha' nu scua nu'ü cha' tsaa slo nu ñati nu ndü cuentya jna' nde quichi Efeso, cha' culu'u cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i ngu' bi': “Ndi'yä nchcui' na' lo'o ma, la cui' na' nu ndacui nu cati tya'a cuii bi' ya' na', nu ndü na' cla'be laja nu cati tya'a candyeru oro bi': ² Cua jlo ti' na' lcaa ña'ä nu ndu'ni ma, nacui Jesús. Jlo ti' na' cha' ndalo tsa tyiquee ma, masi ndyiji tsa cha' ti'í ji'i ma cha' ndacu' ma cha' ji'i ngu' xña'a, nacui Ni. Lo'o jua'ä jlo ti' na' cha' ná ndalo ma tsiya' ti ji'i ñati cuxi. Cua ngua'ni cuayá' ma ji'i ñati nu nacui cha' cua nda na' ji'i ycui' ngu' lijya slo ma, masi ná nda na' ji'i ngu' bi' lijya; cua nquijeloo cha' ji'i ma cha' cuiñi ngu' bi', nacui Ni. ³ Lo'o jua'ä jlo ti' na' cha' ná nchca taja ti' ma; masi ndyiji tsa cha' ti'í ji'i ma, ná ndya'achu' ma cha' jna'. ⁴ Pana nde qui'ya ntsu'u cha' sta na' hichü' ma, cha' ná ntsu'u tyiquee ma ña'ä ma 'na ñi'yä nu ngua'ni ma tya clyo la, nacui Jesús. ⁵ Bi' cha' juani cua'ni clya ma cha'

tyi'u ti' mä ñi'yä nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee mä ña'a mä jna', nu lo'o ngusñi mä cha' 'na tya clyo; lo'o juani ña'a ti nga'a cha' cua'ni mä la cui' cha' tso'o bi' chaca quiya!. Si ná tyaja'a mä cua'ni mä jua'a, li' caq na' caqui'ya ji'i candyeru ji'i mä ca su ntucua bi', tyalo'o na' ji'i, nacui Ni.

⁶ Pana nde cña ngua'ni mä nu tso'o tsa nti' na' ña'a na' ji'i, nacui Ni, cha' stu'ba nti' mä lo'o na' cuentya ji'i ngu' nicolaítas; tso'o cha' ná ndiya ti' mä tsiya' ti lcaa ña'a nu ndyu'ni ngu' bi'!

⁷ Cua'a jyaca mä xi ji'i ña'a cha' nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni scaa quichi, si tyaja'a ca mä cuna mä: Tso'o ti cua'ni na' lo'o cua ña'a ca ñati nu tyijiloo ji'i nu xña'a ña'a cuayá' tye chalyuu ji'i ngu'; caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi', lo'o jua'a ta na' chacuayá' cacu ngu' si'yu yaca tso'o nu ndu ca cla'be yuu tso'o su ndi'i y cui' Ni, nacui Jesús."

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni nde quichi Esmirna

⁸ 'Lo'o jua'a scua nu'u cha're cha' tsaa slo nu ñati nu ndu cuentya jna' nde quichi Esmirna, cha' culu'u cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i ngu' bi': "Ndi'yä nchcui' na' lo'o mä, na' nu ntucuä lo'o nguxana lcaa cha', la cui' na' nu tya tyucuä lo'o tye lcaa cha': Chañi cha' ngujui na', pana cua ndyu'ú na' chaca quiya!. ⁹ Jlo ti' na' lcaa ña'a nu ndu'ni

cu'mä, nacui Ni. Jlo ti' na' cha' lye tsa ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'i mä, cha' ti'i tsa mä cuentya ji'i ngu' bi', masi liñi la ñacui na cha' ntsu'u tsa cha' tso'o ji'i cu'mä cuentya jna', nacui Ni. Lo'o jua'a jlo ti' na' cha' cuxi tsa nchcui' ngu' ji'i mä. Nacui ngu' cha' sñi' y cui' Ndyosi laca y cui' ngu'; pana sca cha' ndu'ni ti ngu' laca cha' bi', cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'i ngu' bi' lo'o Satanás, nacui Ni.

¹⁰ Ná cutsii mä ji'i cha' ti'i nu caca ji'i mä nde loo la, masi cua'ni nu xña'a cha' tyuu tya'a mä tsaa mä xi ne' chcuä. Cua nti' yu cua'ni cuayá' yu ji'i mä si ña'a ti tya nxñi mä cha' jna'!

Pana tii ti tsä xcube' yu ji'i mä, nacui Ni. Ña'a ti tyucui tyiquee mä xña'i mä cha' ji'i y cui' Ndyosi Sti na', masi caja mä, cha' ná nga'a cha' tye chalyuu nu ta na' ji'i mä nde loo la li'.

¹¹ Cua'a jyaca mä ji'i ña'a cha' nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni scaa quichi, si tyaja'a ca mä cuna mä xi: Tso'o ti cua'ni na' lo'o cua ña'a ca ñati nu tyijiloo ji'i nu xña'a ña'a cuayá' tye chalyuu ji'i ngu'; ná sca caca ji'i ngu' bi' tsiya' ti tsä bi', nu lo'o culo y cui' Ndyosi cña ji'i ñati cuxi nu ntsu'u ca bilyaa cha' tyaa ngu' nde chalyuu talya, nacui Jesús."

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni nde quichi Pérgamo

¹² 'Lo'o jua'a scua nu'u cha're cha' tsaa slo nu ñati nu ndu cuentya jna' nde quichi

Pérgamo, cha' culu'u cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i ngu' bi': "Ndi'y q nchcui' na' lo'o m a, nacui Jes s, na' nu ntsu'u xlyu cusuu 'na nu cha tsa tyucuaa ch u xlyu bi'. ¹³ Cua jlo ti' na' lcaa ña'a nu ndu'ni m a, nacui Ni. Jlo ti' na' cha' laca Satan s loo ca su ndi'i cu'm a; pana masi jua'a laca cha', tya tso'o tsa nxñi m a cha' 'na, nacui Ni. Bilya tya'ach u m a ji'i cha' jna'; ña'a ti jlya ti' m a 'na, masi tyempo cuxi nu ngua li', nu lo'o ndyujuuii ngu' ji'i jyo'o Antipas. Ná ndyutsii yu bi', nchcui' yu cha' 'na ca quichi tyi m a su ntucua Satan s loo. ¹⁴ Pana tya ntsu'u xi qui'ya nu sta na' hich u m a, nacui Jes s, cha' tya ntsu'u xi ngu' tya'a ndyu'u ti'i m a ca quichi Pérgamo bi', nu ná nti' xtyanu ji'i cha' cuxi, la cui' cha' cuxi nu ngulu'u jyo'o Balaam ji'i ñati nu ngua sa'n i. Cua nchcui' jyo'o bi' lo'o jyo'o Balac nu ngua li', cha' culu'u yu cha' cuxi bi' ji'i ngu' Israel, cha' cacu ngu' mst a nu nscua slo lcu i jo'o ji'i xa' ñati nu ná ndaquiya' ji'i y cui' Ndyosi tsiya' ti, lo'o jua'a cha' cua'n i ngu' cha' suba' lo'o xa' nu cuna'a. ¹⁵ Lo'o jua'a ntsu'u xi ngu' tya'a ndyu'u ti'i m a nu ná ntaja'a ngu' xtyanu ngu' ji'i xa' cha' cuxi nu ngulu'u ngu' nicolaítas bi'. Ná ndiya ti' na' cha' cuxi bi' tsiya' ti, nacui Ni. ¹⁶ Bi' cha' juani culoch u m a lcaa cha' cuxi bi', nacui Ni. Si ná tyaja'a m a cua'n i m a jua'a, yala ti ca a na' ca su ndi'i m a cha'

xuu tya'a na' lo'o m a lo'o xlyu cusuu nu ntucua tu'ba na', nacui Ni. ¹⁷ Cua'a jyaca m a xi ji'i ña'a cha' nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni scaa quichi, si tyaja'a ca m a cuna m a: Tso'o ti cua'n i na' lo'o cua ña'a ca ñati nu tyijiloo ji'i nu xña'a ña'a cuayá' tye chalyuu ji'i ngu'; caca tyaala' ti' tyiquee ngu' bi', cazu ngu' cha'tso'o nu cua nguxco'o na' cha' caja ji'i ngu'. Lo'o jua'a ta na' sca quee sube ti nu ngati ña'a, nu nscua xtañi scaa ngu' ch u, cha' ca cuayá' ti' ngu' bi', cha'tso'o ti nti' na' ña'a na' ji'i ngu'; chaca xtañi nu tso'o la laca nu nscua ch u quee bi'. Ná caja chacuayá' ji'i xa' ñati tyuloo xtañi bi'; cua laca ti ñati nu caja xtañi bi' ji'i, bi' laca nu caja chacuayá' cha' tyuloo ji'i, nacui Ni."

Cha' nu nda Jes s lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni nde quichi Tiatira

¹⁸ 'Lo'o jua'a scua nu'u cha' re cha' tsaa slo nu ñati nu ndu cuentya jna' nde quichi Tiatira, cha' culu'u cha' ji'i y cui' Ndyosi ji'i ngu' bi': "Ndi'y q nchcui' lo'o m a, na' nu lac a nu sca ti Sñi' y cui' Ndyosi, na' nu ngulane tsa xee cloo na' ñi'y q laca lo'o lye tsa ndyat u quii' su talya ña'a, na' nu ndubi tsa ña'a quiya' na' ñi'y q laca sca chcu a ngatsi nu scui ch u!. ¹⁹ Cua jlo ti' na' lcaa ña'a nu ndu'ni m a, nacui Ni. Ntsu'u tsa tyiquee m a ña'a m a ji'i tya'a m a nu ntsu'u cha' ji'i lo'o na', cha'

tso'o tsa ngusñi mä cha' 'na; nxtyucua mä ji'í ñatí nu lyiji tsa cha' tso'o ji'í, jua'a ndalo tsa tyiquee mä lo'o ndyu'ni lya' ti' ngu' ji'í mä. Lo'o juani tso'o la xi ndyu'ni mä, nga'aa si'i ñi'yä nu ngua'ni mä tya sa'ni la, nacui Jesús. ²⁰ Pana nde qui'ya nu ntsu'u cha' sta na' hichu' mä, nacui Ni, laca cha' tya nda mä chacuayá' ji'í nu cuna'a Jezabel bi', cha' culu'u cha' cuxi ji'í ngu' tya'a mä. Ycui' ma' nacui ma' cha' laca ma' tu'ba ji'í ycui' Ndyosi, pana ndatsaa tsa ma' bi' ji'í ñatí nu ntsu'u cuentya jna'; nclu'u qui'í ji'í ngu' cha' cua'ni ngu' cha' suba' lo'o xa' cuna'a, jua'a nclu'u ma' ji'í ngu' cha' cacu ngu' mstä nu nscua slo lcui jo'ó ji'í ngu', nacui Ni. ²¹ Cua ntajatyta tsa na' ji'í nu cuna'a bi', ni jacua' culochu' ji'í cha' cuxi nu ntsu'u ji'í; pana ná ntaja'a ma' bi' xtyanu ma' cha' suba' nu ndu'ni ma'. ²² Bi' cha' juani ta na' cha' ti'í ji'í ma' bi', nacui Ni. Stu'ba ti caca quicha nu cuna'a bi' lo'o nu ñatí nu suba' tsa ndyu'ni lo'o, lye tsa caca quicha ngu'. Jua'a cua'ni na' lo'o ngu' bi', si ná ca tyuju'u ti' ngu' ji'í cha' cuxi nu ndyu'ni ngu', cha' culochu' ngu' ji'í cha' cuxi bi'; ²³ hasta cujuui na' ji'í ñatí nu ngusñi cha' ji'í nu cuna'a bi', nacui Ni. Lo'o li' lcaa taju ñatí ji'í Jesucristo lcua ti quichi, caja cha' ji'í ngu' cha' cua ngua'ni tye na' ji'í cha' cuxi bi'; li' taca jlyaa tso'o ti' ngu' cha' cua jlo ti' na'lcaa ña'a cha' nu nclyacua

ti' ñatí chalyuu. Lo'o li' ca cuayá' ti' lcaa mä cha' la cui' ñi'yä ngua'ni mä cha' cuxi tya lo'o yaä mä chalyuu, jua'a xcube' na' ji'í mä, nacui Jesús. ²⁴ Juani chcui' na' xi lo'o cu'mä tya'a ngusñi mä cha' jna', nu ndyanu mä nde Tiatira, cu'mä nu ná ngusñi mä cha' cuxi nu nclyu'u nu cuna'a cuxi bi': ná jlo ti' mä cua'ni mä cha' cuxi nu nacui ngu' bi' cha' sca cha' nu tucui tsa nu ntsu'u ji'í Satanás laca, lo'o jua'a laca cha' cuxi bi'. Tso'o ndu'ni mä lacua. Ná ta na' xa' cña nu cua'ni mä, nacui Ni, ²⁵ masi sca ti cha' chcui' na' lo'o mä, cha' ña'a ti tya tyanu tso'o cha' ne' cresiya ji'í mä, lcaa cha' nu cua ndyuna mä tya tsubi' la; tyanu cha' bi' ña'a cuayá' nu cäa na', nacui Jesús. ²⁶ Tso'o ti cua'ni na' lo'o cua ña'a ca ñatí nu tyijiloo ji'í nu xña'a, ñatí nu ndalo, cha' ndu'ni ngu' cua ña'a ca cña nu nti' na' cha' cua'ni ngu' ña'a cuayá' tye chalyuu, nacui Ni. Stu'ba ti tyucua ngu' bi' lo'o na', cha' caca ya loo ji'í lcaa ñatí chalyuu ca li', ²⁷ cha' cua nda ycui' Ndyosi Sti na' chacuayá' cha' caca na' loo; jua'a tlyu tsa chacuayá' ta ycui' Ndyosi ji'í ngu' bi' lo'o caca ngu' loo ji'í ñatí. Li' xcube' tsa ngu' ji'í ñatí nu ná tyaja'a taquiya' ji'í cha' ji'í ycui' Ndyosi. ²⁸ Lo'o jua'a ta na' sca xee nu tyu'u ne' cresiya ji'í ngu' ñi'yä laca sca cuii tlyu nu ntyucua nde nguxee, nacui Ni. ²⁹ Cua'a jyaca mä xi ji'í ña'a cha' nu nda na' lo'o taju ñatí nu

ngusñi cha' ji'i Ni scaa quichí,
si tyaja'a ca mā cuna mā,
nacui Jesús."

3

*Cha' nu nda Jesús lo'o taju
ñatí nu ngusñi cha' ji'i Ni nde
quichí Sardis*

¹ 'Lo'o jua'a scua nu'u cha' re cha' tsaa slo nu ñatí nu ndu cuentya jna' nde quichí Sardis, cha' culu'u cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i ngu' bi': "Ndi'ya nchcui' na' lo'o mā: Ndi'i Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o na', bi' laca cati tya'a cui' lubii nu nda Ni ndyaa tyucui ña'a chalyuu. La cui' jua'a ya' na' ndacui nu cati tya'a cuii ndubi bi'. Cua nda na' cuentya ji'i lcaa ña'a nu ndu'ni mā, nacui Ni. Jlo ti' na' cha' ngunu'u cresiya ji'i ma, masi nacui ngu' quichí cha' lubii tsa ndu'ni mā, nacui Ni. ² Quee ti' mā juani, cha' ndi'i mā ñi'ya si laja' ti mā. Cua'ni clya mā nu tya xi ca cha' tso'o nu tya jlo ti' mā cha' cua'ni mā, cha' ná chcuna' cña bi' tsiya' ti; bilya ña'a na' si cua ndu'u scua cña bi' ji'i mā, nacui Ni. ³ Tyi'u ti' mā cha' tso'o tsa ngusñi mā cha' 'na nu lo'o ngulu'u ngu' cha' ji'i mā tya clyo; taquiya' mā ji'i cha' bi' chaca quiya', pana culochu' mā cha' cuxi nu ndyu'ni mā juani, nacui Jesús. Si ná tyaja'a mā taquiya' mā cha' 'na, li' tsiya' ca tyu'u tucua na' cāa na' slo cu'mā, ñi'ya nti' lijya sca nu cuaana; cāa na' cha' xcube' na' ji'i mā lo'o ná ca tii mā ni hora laca nu cāa

na', nacui Ni. ⁴ Masi jua'a jlo ti' na' cha' tya ntsu'u xi ñatí nu tso'o tsa ngusñi cha' jna' nde Sardis bi', nu lubii cresiya ji'i ngu'. Nu xa' la ngu' tya'a ndyu'u ti'i mā ni, cua ngui'i tsa ngu' ndyu'ní ngu' cha' cuxi; pana ngatí tsa late' caja ji'i ñatí nu tya nxñi cha' jna', tya'a ngu' bi' lo'o na', nacui Ni. Ndacui cha' caca jua'a ji'i ngu' bi', ⁵ cha' xcui' ngatí tsa late' cacu' ñatí nu cua ntijiloo ji'i nu xña'a, nacui Ni. Nga'aa cuityí na' xtañi ngu' bi' ji'i quityi ca su nscua xtañi ñatí nu ngujui chalyuu cucui ji'i jua'a. Lo'o tyalaa na' ca su ntucua ycui' Sti na' lo'o ngu' xcā ji'i Ni, li' ñacui na' ji'i Ni cha' ñatí 'na laca ngu' bi', nacui Ni. ⁶ Cua'a jyacā mā xi ji'i ña'a cha' nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o taju ñatí nu ngusñi cha' ji'i Ni scaa quichí, si tyaja'a ca mā cuna mā, nacui Jesús."

*Cha' nu nda Jesús lo'o taju
ñatí nu ngusñi cha' ji'i Ni nde
quichí Filadelfia*

⁷ 'Lo'o jua'a scua nu'u cha' re cha' tsaa slo nu ñatí nu ndu cuentya jna' nde quichí Filadelfia, cha' culu'u cha' ji'i ycui' Ndyosi ji'i ngu' bi': "Ndi'ya nchcui' lo'o mā, na' nu lacā nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi: Xcui'lubii tsa cresiya 'na, xcui' cha' liñi ndu'ni na'. Juani laca na' loo ji'i ñatí 'na ñi'ya ngua jyo'o David loo ji'i ngu' tya sa'ni la. Nu lo'o ta na' chacuayá' cha' cua'ni ñatí sca cña, ná tucui taca ji'i tacu' cha' ji'i ngu' bi' li'; nu lo'o

tacu' na' cha' ji'í ñatí cha' ná cua'ni ngu' sca cña, ná tucui taca ji'í cua'ni cña bi' li'. ⁸Nda na' cuentya ji'í lcaa ña'q nu ndu'ni mä, nacui Ni. Cua nda na' sca cña tso'o cha' cua'ni mä, lo'o ná tucui taca tacu' cha' ji'í mä li', masi jlo ti' na' cha' ná caca ji'í mä chcui' lye mä lo'o ñatí cuentya jna', cha' ná nguula ti' tyiquee mä tsiya' ti; pana ña'q ti tyndaquiya' mä ji'í lcaa cha' nu nclyu'u na' ji'í mä, bilya xtyanu mä 'na. ⁹Ntsu'u xi taju ñatí nu cuiñi ti nda cha' lo'o ty'a ngu' cha' ñatí jna' laca ngu'; liñi la ñacui na cha' ntsu'u cha' ji'í ngu' bi' lo'o Satanás. Ca tiya' la xi cuane na' ji'í ngu' bi', cha' tyaqä ngu' ca slo cu'mä, tyu stj' ngu' slo mä cha' cua'ni tlyu ngu' ji'í mä li'; caca cuayá' ti' ngu' jua'q cha' tyaca'a tsa cu'mä 'na. ¹⁰Cua ndyi'u ti' mä cha' nu nacui na' ji'í mä tsubi', cha' talo tyiquee mä cha' tu ti' mä 'na ni tsä tyaqä na' chaca quiya'; bi' cha' juani cua'ni na' cha' ná sca caca ji'í mä lo'o tyalaa tyempo cuxi nde chalyuu. Cua lijyä caca cha' cuxi bi', nu cua'ni cuayá' ji'í lcaa ñatí chalyuu. ¹¹Cua tyaqä ti na'. Ná ta mä chacuayá' cha' culiji yu'u jua'q ti cha' tso'o nu ntsu'u ne' cresiya ji'í mä, tya cua'ni mä ñi'yä nu ngua'ni mä tya sa'ni la. Tii ti ti' tyi'í mä cha' caja chalyuu tso'o nu ta ycui' Ndyosi ji'í mä lo'o tye chalyuu re. ¹²Cua ña'q ca ñatí nu tyijlloo ji'í nu xña'q ni, tlyu tsa caca ñatí bi' laja ñatí 'na lo'o cua ndyee

chalyuu; tso'o tsa tyi'í ngu' bi' ca su ndi'í na'. Scua na' xtañi ycui' Ndyosi Sti na' loo ngu' bi', lo'o jua'q scua na' ni naa quichí tlyu nu ca ji'í ycui' Ni; Jerusalén cucui naa quichí bi'. Tyu'u bi' nde su ntucua ycui' Ndyosi, caqä ca'ya bi' lo yuu. Jua'q scua na' xtañi ycui' na' loo ngu' bi', cha' laca ngu' ñatí 'na. ¹³Cua'q jyacä mä xi ji'í ña'q cha' nu nda Xtyi'í ycui' Ndyosi lo'o taju ñatí nu ngusñi cha' ji'í Ni scaa quichí, si tyaja'q ca mä cuna mä, nacui Jesús."

Cha' nu nda Jesús lo'o taju ñatí nu ngusñi cha' ji'í Ni nde quichí Laodicea

¹⁴'Lo'o jua'q scua nu'ü cha' re cha' tsaa slo nu ñatí nu ndu' cuentya jna' nde quichí Laodicea, cha' culu'u cha' ji'í ycui' Ndyosi ji'í ngu' bi': "Ndi'yä nchcui' na' lo'o mä: Chañi cha' ndyu'u tucua cha', lcaa cha' nu nda na' lo'o ñati; liñi tsa nchcui' na' cha' ji'í ycui' Ndyosi Sti na' lo'o ñati, cha' tyucui tyiquee na' ndu'ni na' cña ji'í ycui' Ni. Nu lo'o nguxana ndya' lcaa na nu ntsu'u chalyuu, stu'ba ti ndu' na' lo'o ycui' Ni nu ngua li', nacui Jesús. ¹⁵Cua jlo ti' na' lcaa ña'q nu ndu'ni cu'mä; jlo ti' na' cha' ni si'i na ngusñi tso'o mä cha' 'na, lo'o jua'q ni si'i na ndya'ächu' mä cha' 'na. Tso'o la masi tyucui tyiquee mä xñi mä cha' 'na, masi xtyanu mä cha' 'na tsiya' ti. ¹⁶Ñi'yä laca si co'o na hitya nu conu' ti chcatsu, ni si'i na tyique', ni si'i na tyacala', na

conu' ti chcatusu bi'; ná tso'o ndyi'yu bi', salú na ji'i nde lo yuu, nga'aa co'o na ji'i. Jua'a laca cu'maq cuentya jna', cha' sa cla'be ti ná ngusñi mä cha' 'na. ¹⁷ Quiña'a tsa cha' ntsu'u ji'i ya, nacui mä. Cua ngujui sca chalyuu tso'o ji'i ya, bi' cha' nga'aa ntsu'u cha' nu lyiji ji'i ya, nacui mä. Pana ná nda mä cuentya cha' tya'ná tsa mä nti' na' ña'a na' ji'i mä. Tso'o la si ca tyuju'u ti' mä, nti' na', cha' nga'aa ntsu'u cha' ji'i mä tsiya' ti; ntsu'u tsa cha' nu lyiji ji'i mä nti' na' ña'a na' ji'i mä, bi' cha' ná nchca culacua tso'o ti' mä tsiya' ti. ¹⁸ Ta na' sca cuij lo'o mä lacua, bi' cha' cua'a jyacä mä ji'i cha' nu chcui' na' lo'o mä, cha' chañi taca culu'u cha' bi' ji'i mä ñi'yä caca xutacui cha' cuxi nu ntsu'u ji'i mä: Nga'a cha' cua'ni mä cha' caja sca chalyuu cucui ji'i mä su nga'aa cua'ni mä cha' cuxi, cha' nga'aa ntsu'u cha' ca tyuju'u la ti' mä li!. Cua'ni mä cha' culacua tso'o xi ti' mä lacua, cha' ca cuayá' ti' mä scaa cha'. ¹⁹ Lcaa ñati nu tyaca'a tsa 'na, ndaca'a na' xi ji'i ngu', nchcube' na' xi ji'i ngu'. Cua'ni clyá mä lacua, cha' culochü' mä cha' cuxi nu ndyu'ni mä. ²⁰ Cua'a jyacä mä: Cua ndyalaa na' nde slo cu'mä; ndü ti na' nchcui' na' lo'o mä juani, cha' cua ña'a ca ñati nu tucuá cha' 'na, tyanu na' slo ngu' bi' li'; tyi'i na' slo ngu' bi', tso'o tsa tyu'u cha' jna' lo'o ngu' bi' li'. ²¹ Cua ña'a ca ñati nu tyijiloo ji'i nu xña'a ña'a cuayá' tye chalyuu,

ta na' su tyucua ñati bi' ca su ntucua na' cha' laca na loo; cha' jua'a na', cua ntijiloo na' ji'i nu xña'a bi', lo'o juani nga'a na' slo ycui' Sti na' su laca Ni loo. ²² Cua'a jyacä mä xi ji'i ña'a cha' nu nda Xtyi'i ycui' Ndyosi lo'o taju ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni scaa quichi, si tyaja'a ca mä cuna mä."

Cua ndye cha' nu nda Jesús ndyaa slo taju ñati ji'i Ni scaa quichi.

4

*Ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ycui'
Ndyosi ca su ntucua Ni*

¹ Li' nguxña'a na' nde cuä, na'a na' cha' ntucua yaala sca toni'i ca bi'. Li' xa' nguañi nchcui' nu ñati nu cua nchcui' lo'o na' tsaca quiya' nu ngua tya tsä la; ñi'yä ndañi nclyá'a cui'chcuä, jua'a nxi'ya nu bi' nchcui' lo'o na'. Ndi'ya nchcui' nu bi' lo'o na' li':

—Tyacuí clyá nu'ü ca nde, culu'u na' jinu'ü lcaa cha' nu nga'a cha' caca tyempo nde loo la.

² Hora ti ngua'ya Xtyi'i ycui' Ndyosi lo na' li'. Cla'be nde cuä bi' na'a na' cha' ntucua sca yaca xlya tlyu nu tso'o tsa ña'a. Nde bi' ntucua sca ñati.

³ Ndubi tsa ña'a loo ycui' nu Cusu' nu ntucua ca bi', lo'o tyüü tya'a color ntsu'u loo Ni, ñi'yä laca quee ndubi nu ngatsi ña'a, ñi'yä laca quee nu nga'a tsa ña'a. Tyi'i ca chü' su ntucua bi' ndü cuaña taa nu nga'aa ña'a nclyu'u xee.

⁴ Nde chü' la ntucua xa' la yaca xlya; lo yaca bi' ntyucua calaa ntucua jacua tya'a ngu'

cusu', tsa lo scuui ti ntucua
ngu' tyi'í ca chü' su ntucua
Ni. Lacu' ngu' bi' late' ngatí,
jua'a ntucua sne' oro hique
scaa ngu'. ⁵ Lye tsa nguañi
nchcui' tyi'yu li', lye tsa ndyula
bii ca su ntucua ycui' Ndyosi
li'. Nde loo su tlyu su ntucua
Ni ndu' cati tya'a quityee ya'
ndyaquí, bi' laca nu cati tya'a
cui'í lubii nu laca Xtyi'í ycui'
Ndyosi nu ndu'u ndyaa tyu-
cui ña'q chalyuu. ⁶ Nde cla'be
su ntucua ñatí bi', ngu' ti' na'
cha' na'a na' sca tayu'; ñi'ya
ndubi ña'q sca caatyä, jua'a
ndubi ña'q bi'.

Tyi'í ca chü' su ndu' yaca
xlya tlyu bi', ca bi' ndu' jacua
tya'a na lu'ú nu ñi'ya ña'a
na'ni, jua'a ña'a; ndu' ni' cuä.
Tyucui ña'a ni' ntucua cloo
ni'; masi nde sii' ni', masi
nde chü' ni' ntucua cloo ni'.
⁷ Na'ni nu nchca clyo bi', ñi'ya
ña'a cuichi ña'a ni'; na'ni nu
nchca tyucuua bi', ñi'ya ña'a
toro cuañi' ña'a ni'; na'ni nu
nchca tyuna bi', ñi'ya ña'a
saca' ñatí, jua'a ña'a saca' ni';
na'ni nu nchca jacua bi', ñi'ya
ña'a cua'ya ndyacui, jua'a
ña'a ni'. ⁸ Scuá tya'a lu'be
nts'u' jí'i scaa na'ni bi', pana
ntucua cloo ni' tyucui ña'a
hichu' lu'be ni'; lo'o nde ne'
lu'be ni', la cui' jua'a ntucua
cloo ni'. Nga'aa nchca tì' cha'
ndula tu'ba ni' tsä lo'o talya:

Xcui' na lubii tsa cresiya jí'i
ycui' Ndyosi nu nchca
jí'i ndu'ni lcaa cña,
nacuï ni' lo'o ndyula
tu'ba ni'.

Nu ngua tya clyo lu'ú ycui' Ni,
la cui' jua'a na lu'ú Ni

juani,
lo'o ña'q ti tyu lu'ú Ni tyempo
nde loo la.
Jua'a nacuï ni' lo'o ndyula
tu'ba ni'.

⁹ Lu'ba ti ndyula tu'ba nu
ca ta'a jacua na'ni tacati bi'
li'. Ndu'ni tlyu ni' jí'i Ni,
ndu'ni chí ni' loo ycui' Ni;
ndya tsa ni' xlya'be jí'i ycui'
Ni nu ntucua lo yaca xlya
tlyu bi', cha' lcaa yija lu'ú
ycui' Ndyosi. ¹⁰ Lcaa quiya'
lo'o ndyula tu'ba na'ni bi', li'
ndyatü stí' nu ngu' cusu' bi'
nde loo su ntucua ycui' Ni lo
yaca xlya tlyu bi'; ndu'ni tlyu
ngu' cusu' bi' jí'i ycui' Ni cha'
lcaa yija lu'ú Ni. Li' nda'ya
ngu' sne' oro nu ntucua hique
ngu', nsta ngu' jí'i nde loo
su tlyu su ntucua ycui' Ni.
Ndi'ya nchcui' ngu' lo'o Ni li':
¹¹ Ndyosi Xu'na ya, nga'a cha'

cua'ni tlyu ya jinu'ü,
cha' cua'ni chí ya loo
nu'ü, nacuï ngu'.

Nchca jinu'ü cua'ni nu'ü lcaa
lo cña tsiya' ti nu nti'
nu'ü cua'ni nde cha-
lyuu.

Na cua ngüiñá nu'ü lcaa lo na
nu nts'u' u nde chalyuu;
chacuayá' jinu'ü lu'ú lcaa
na, cha' nda nu'ü
chacuayá' cha' ndya'a
lcaa na lu'ú.

Jua'a nacuï ngu' lo'o ndyula
tu'ba ngu' li'.

5

*Nu ñatí nu taca jí'i chcui'
lo quityi nu nts'u' ya' ycui'
Ndyosi*

¹ Li' na'a na' cha' nts'u'
quityi ya' tsu' cuï nu cusu'

laca loo nu ntucua lo yaca xlyá bi'. Sca quityi nchcu', nu ngutu ti ña'qá laca bi'; jua'qá tyucuaa chu' quityi bi' cua nscua cha'. Cati se'i nga'a nguiña' tu'ba quityi su ndyacu' bi'.² Li' na'a na' cha' ndu sca ñatí nguula, sca xcá ji'i ycui' Ndyosi. Cuii tsa ngusi'ya xcá bi':

—¿Tilaca laca nu ntsu'u chacuayá ji'i cha' suu nguiña' nu nga'a tu'ba quityi nchcu' bi', cha' chcana quityi bi'? —nacui.

³ Li' masi tyucui ña'qá su ntucua ycui' Ndyosi bi', masi tyucui ña'qá lo yuu chalyuu, masi tyucui ña'qá chaca ba'a chalyuu su ndyaa ñatí nu cua ngujuii, ná ngujui nu scana ji'i quityi cha' chcui' ngu' lo.⁴ Ti'i tsa ngusi'ya na' li', cha' nga'aa ngujui nu scana ji'i quityi cha' chcui' ngu' lo.⁵ Li' nguxana nchcui' sca nu cusu' lo'o na':

—Nga'aa xi'ya nu'u juani —nacui—. Cua ngujui nu scana ji'i quityi bi', nu taca ji'i suu nguiña' bi', masi nu cati tya'a nguiña' nu nga'a tu'ba quityi bi'. Ycui' yu bi' laca loo ji'i ngu' Judá, cha' la cui' tya'a ñatí ji'i jyo'o David laca yu bi'. Cua ntijiloo yu ji'i nu xña'qá, bi' cha' juani taca ji'i yu scana yu quityi bi'.

⁶ Li' na'a na' ndu sca ñatí; ñi'yá ña'qá sca xlyá' cuañi', jua'qá ña'qá ñatí bi'. Ndu yu bi' nde loo su tlyu su ntucua ycui' Ndyosi, laja su ndu nu ngu' cusu' bi', laja nu na'ni tacati bi'. Tya tyaca' nscua cuayá hichu' yu tya

lo'o ndyujuuii ngu' ji'i yu tsaca quiya', jua'qá ña'qá yu bi'. Cati tya'a sata ntucua hique nu ñi'yá ña'qá xlyá' nu ndu cuentya ji'i Jesús. La cui' jua'qá ntucua cati tya'a cloo Ni; nu cloo Ni ni, bi' laca cati tya'a cui'i lubii nu laca Xtyi'i ycui' Ndyosi nu ndu'u ndyaa tyucui ña'qá chalyuu.⁷ Li' ndyaa nu ñi'yá ña'qá xlyá' bi' ndyiqui'ya Ni ji'i quityi nchcu' nu ntsu'u ya' tsu' cui nu cusu' laca loo nu ntucua su tlyu bi'.⁸ Lo'o ngusñi Ni quityi bi', li' ngutu stí' ca ta'a jacua na'ni tacati bi'; lo'o jua'qá nu calaa ntucua jacua tya'a ngu' cusu' bi', ndu stí' ngu' nde loo nu ñi'yá ña'qá xlyá' bi'. Ntsu'u sañi ya' ngu' cusu' bi', lo'o jua'qá ntucua cuu oro ya' lcaa ngu' cusu' bi'; ntsu'u yana jo'ó nu ndyaqui ne' cuu bi'. Ñi'yá lo'o ntyucua xtyi'i yana jo'ó ndyaqui bi', jua'qá ndyaa cha' nu nchcui' ngu' ca slo ycui' Ni lo'o nchcui' ñatí ji'i ycui' Ndyosi lo'o Ni.⁹ Li' ndyula tu'ba ngu' bi' sca jii' cha' cua'ni chí ngu' loo nu ñi'yá ña'qá xlyá' bi'. Bilya cuna na' jii' nu ndyula tu'ba ngu' bi':

Cua nda ycui' Ni chacuayá jinu'u cha' xñi nu'u quityi nchcu' bi', nacui' ngu',

cha' suu nu'u nguiña' nu nga'a tu'ba quityi bi'.

Na cua ndyujuuii ñatí jinu'u tsaca quiya'; pana lo'o ngujuii nu'u ni, li' ngua'ni nu'u cña cuentya ji'i ya cha'

caca ya ñati ji'i y cui'
Ndyosi.

Ñati nu cua ndyu'u cua ña'q
ca quichí tyi ngu', ñati
nu nchcui' cua ña'q ca
lo cha'cña nu nchcui'
ñati chalyuu,

ñati nu ndyu'u tyucui ña'q
chalyuu mala su ndi'i
ñati, bi' ñati nu ngusubi
nu'u ji'i.

10 Cua ngua'ni nu'u cha' caca
ngu' bi' sca lo ñati nu
ndulo tsa cuentya ji'i
y cui' nu'u,

cha' taca cua'ni ngu' cña nu
nti' y cui' Ndyosi Sti na.
Lo'o jua'q caca ngu' bi' loo
nde chalyuu.

11 Lo'o ndye ndañi jii bi',
chaca quiya' na'q na' ca bi'.
Li' ndyuna na' ndyula tu'ba
tyu'u tsa mil tya'a xcä ji'i y cui'
Ndyosi; nde chü' su ntucua
yaca xlyá, nde chü' su ndü
na'ni tacati bi', nde chü' su
ndü ngu' cusu' bi', ca bi' ndü
quiña'q tsa ngu' xcä bi' li'.

12 Cuij tsa ndyula tu'ba ngu'
li':

Cua ndyujuui ngu' ji'i nu
ñi'yä ña'q xlyá' bi' tsaca
quiya', nacui' ngu'.

Xqui'ya ñati chalyuu, bi' cha'
ngujuui Ni.

Lo'o juani nga'q cha' chcui'
na ji'i Ni, cha' lcaa lo
cña tsiya'ti nchca ji'i Ni
cua'ni Ni;

ju'a na ji'i Ni laca lcaa lo na
tsiya' ti.

Lcaa cha' jlo ti' Ni, lcaa cña
nchca ji'i Ni;

bi' cha' ndyu'ni chi' na loo
Ni, ndyu'ni tlyu na ji'i
Ni, lo'o jua'q tso'o tsa

chcui' na ji'i Ni lo'o
ñati.

Jua'q nacui' xcä ji'i y cui'
Ndyosilo'o ndyula tu'ba ngu'.

13 Li' nguañi ndyula tu'ba
lcaa ñati tyucui ña'q chalyuu,
lcaa ngu' nu cua nda y cui'
Ndyosi ji'i lijyä nde chalyuu;
masi nde cuä su ntucua y cui'
Ni, masi nde lo yuu chalyuu,
masi chaca ba'a chalyuu su
ndyaa ñati nu ngujuii, masi lo
tyujo'o, lcaa ñati bi' ndyu'ni
tlyu ngu' ji'i y cui' Ndyosi.
Ndi'yä nchcui' ngu':

Cua'ni tlyu na ji'i y cui' nu
Cusu' nu ntucua ca su
tlyu, nacui' ngu', cua'ni
chi' na loo Ni.

Jua'q nu ñi'yä ña'q xlyá' bi',
cua'ni tlyu na ji'i Ni.

Sca ti y cui' Ndyosi ntsu'u
chacuayá' ji'i Ni cha'
cua'ni Ni lcaa lo cña
tsiya' ti;

lo'o jua'q ná nga'q cha' tye
cha' ji'i y cui' Ni tsiya' ti,
nacui' ngu'.

14 Nu ca ta'a jacua na'ni
tacati bi' ni, nguxacui' ni' cha'
ji'i ngu' li':

—Jua'q caca cha' lacua
—nacui' ni'.

Li' ndü sti' nu calaa ntucua
jacua tya'a ngu' cusu'
bi', ngua'ni tlyu ngu' ji'i y cui'
Ndyosi, cha' ná nga'q cha' tye
yija ji'i Ni.

6

*Nu lo'o ndyaala quityi ji'i
y cui' Ndyosi*

1 Li' na'q na' cha' ngusu
nu ñi'yä ña'q xlyá' bi' sca
nguiña' nu nga'q tu'ba quityi
bi'. Ndyuna na' nchcui' sca

na'ni tacati bi' li'. Lye tsa nguañi nchcui' ni' ñi'yä lo'o ndañi nchcui' tyi'yu:

—Cuaq̄ clya nu'u ca nde —nacui.

² Li' nguxña'ä na' ji'i nu ñat̄i nu nchcui' na'ni tacati bi' lo'o, na'ä na' ndu sca cuayu ngat̄i; yu nu ntucua hichu' cuayu bi' ni, na'ä na' ntucua sca cuatyi ya' yu, lo'o jua'ä cua nda ngu' sca sne' chcuä cha' tyucua hique yu. Li' ngutu'u yu ndyaa yu cusuü; ntijiloo yu li', lo'o ña'ä ti tyā tyijiloo la yu xi ji'i tya'a cusuü yu.

³ Lo'o li' ngusuu nu ñi'yä ña'ä xlyä' bi' chaca nguiña' nu nga'ä to' quityi bi'. Ndyuna na' nchcui' na'ni tacati nu nchca tyucuaa li':

—Cuaq̄ clya nu'u ca nde —nacui.

⁴ Li' ngutu'u tucua chaca cuayu nu nga'ä color ji'i. Yu nu ntucua hichu' ni' bi' ntsu'u chacusayá' ji'i cua'ni cha' cusuü lo yuu chalyuu, cha' jua'ä cujuui ñat̄i chalyuu ji'i tya'a ñat̄i ngu'. Tonu tsa xlyu cusuü ngujui ji'i yu bi'.

⁵ Lo'o li' nu nchca tyuna quiya' ngusuu nu ñi'yä ña'ä xlyä' bi' nguiña' nu nga'ä to' quityi. Ndyuna na' cha' nu nchcui' na'ni tacati nu nchca tyuna li':

—Cuaq̄ clya nu'u ca nde —nacui.

Li' na'ä na' ndu sca cuayú nu ngata ña'ä; sca' cuayá' ndacui ya' ñat̄i nu ntucua hichu' cuayu bi'. ⁶ Li' ngua ti' na' cha' nguañi nchcui' sca

ñat̄i nu nda xtyi'i laja su ndu nu jacua tya'a na'ni tacati bi':

—Sa sca' ti nscua' caja ji'i ngu' cua'ni ngu' cña sca tsä —nacui—, lo'o jua'ä sca milya tis i'yus nscua' jo'o caja ji'i ngu' sca tsä; pana ña'ä ti quiña'ä nga'ä caca setye, lo'o jua'ä quiña'ä caca vino nu ndyi'yu ngu' —nacui yu bi'.

⁷ Lo'o li' nu nchca jacua quiya' ngusuu nu ñi'yä ña'ä xlyä' bi' nguiña' nu nga'ä tu'ba quityi bi'. Ndyuna na' nchcui' na'ni tacati nu nchca jacua li':

—Cuaq̄ clya nu'u ca nde —nacui ni'.

⁸ Li' na'ä na' cha' ndu sca cuayu nu ngatsi ña'ä. La Muerte naa nu ntucua hichu' cuayu bi', cha' bi' laca nu ndyaa ndyujuiji'i ñat̄i; nde chu' bi' ngutu'u lca'ä tsa tlyu ti cresiya ji'i ngu' jyo'o. Ntsu'u chacusayá' ji'i yu bi', cha' cujuui yu ji'i ña'ä tsaca yu'be ñat̄i nu ndi'i chalyuu; lcaa ni'i su ndi'i jacua tya'a ñat̄i ni, cujuui yu ji'i tsaca tya'a ngu' li', masi lo'o caca cha' cusuü ji'i ngu', masi lo'o caca jbi'ñia ji'i ngu', masi lo'o quicha ngu', masi lo'o cua'ni xña'ä na'ni tyaala lo'o ngu'.

⁹ Lo'o li' nu nchca ca'yu quiya' ngusuu nu ñi'yä ña'ä xlyä' bi' nguiña' nu nga'ä tu'ba quityi bi'. Li' na'ä na' sca mesa tlyu nde loo su ntucua ycul' Ndyosi, mesa bi' laca nu tyucua mst̄a lo. Nde ne' mesa bi' ntsiya tyuü tya'a ngu' nu ngujuiii; cua ndyujuiji'i ñat̄i ji'i ngu' bi' xqui'ya cha' nu nda ycul' Ndyosi lo'o ngu'

bi', cha' ná ntsiī ngu' bi'
nchcuī ngu' cha' bi' lo'o tya'a
ñatī ngu' li'. ¹⁰ Cuī ngusi'ya
jyo'o bi':

—Ndyosi Xu'na ya —nacuī
ngu'—, xcuī lubii tsa cresiya
jinu'u; xcuī cha' liñi ndu'ni
nu'u —nacuī jyo'o bi'—. ¿Ha
tya tiya' tsa cua'ni cuayá'
nu'u ji'i ñatī chalyuu? ¿Ha tya
tiya' tsa xcube' nu'u ji'i ngu'
xqui'ya cha' cua ndyujuui
ngu' ji'i ya? —nacuī jyo'o bi'.

¹¹ Lo'o ti ngujui late' ngatī
cacu' lcaa jyo'o bi', li' nchcuī
ycuī Ndyosi lo'o ngu' bi':

—Xa' xtyii cña' mä tya xi ca,
ñä'a cuayá' tyalaa tyuü tya'a
jyo'o ngu' tya'a mä, tya'a
ngusñi mä cha' ji'i Jesús, tya'a
ndyu'ni mä cña ji'i Ni; tya
cujuui ñatī chalyuu ji'i ngu' bi'
ñi'ya lo'o cua ndyujuui ngu'
ji'i cu'mä —nacuī Ni.

¹² Lo'o li' na'a na' ji'i nu
ñi'ya ñä'a xlya' bi', cha' nu
nchca scuá quiya' ngusu Ni
nguiña' nu nga'a to' quityi
bi'; lye tsa ngulacuī chalyuu
li'. Li' ndyacu cuichaa, ngua
talya xee; ñi'ya laca sca late'
ngata nu nchcu' ñatī su nscua
jyo'o, jua'a ñä'a ngua bi'.
Lo'o jua'a co' ni, ngua nga'a
ñä'a bi'; ñi'ya ñä'a tañi, jua'a
ñä'a bi'. ¹³ Li' ndyalú cuii
nu ntsu'u nde cua; ñi'ya nti'
ndyalú mancu ye'e lo'o lye
tsa nchca cui'i nchquiña ji'i
sta' yaca, jua'a ndyalú cuii
nde lo yuu li'. ¹⁴ Nga'aa
chcana ñä'a ngu' nde cua
li'; cua nguliji yu'u bi', cha'
ngulatsu' ycuī Ndyosi ji'i.
La cui' jua'a ngulatsu' Ni ji'i

lcaa ca'ya cua; jua'a lcaa
yuu cla'be nu nscua cla'be
hitya, ngulatsu' Ni ji'i. ¹⁵ Li'
ngutu'u cuatsi' ti lcaa ñatī,
masi tyuquee, masi quiya'
cua'a, masi sii' ca'ya; lcaa
ngu' nu laca loo, cuati nu laca
loo ji'i ñatī cusüü, masi culiya'
ngu', masi tlyu tsa ñatī laca
ngu', masi msu nu ngüi'ya
ti ñatī, masi msu nu ndi'i
tso'o ti laca ngu' bi', lcaa ngu'
lo'o tya'a ngu' ngutu'u cuatsi'
ngu'. ¹⁶ Li' ngusi'ya ngu' ji'i
ca'ya lo'o ji'i quee tlyu:

—Cuqa clya mä xasu mä
hichu' ya, cha' ná ñä'a ycui'
nu Cusu' nu ntucua su tlyu ji'i
ya; ñasi' tsa nu ñi'ya ñä'a xlya'
bi' ñä'a Ni ji'i ya —nacuī ngu'.

¹⁷ Cua ndyalala tsä cha'
xcube' Ni ji'i ñatī, lo'o ná
ndalo ngu' tsiya' ti ji'i cha' bi'.

7

*Ni tsa lo tya'a ngu' Israel
nu cua nga'a cuayá' ji'i ycui'
Ndyosi nde tyacqa ngu'*

¹ Tiya'la li' na'a na' ji'i jacua
tya'a xcä ji'i ycuī Ndyosi;
na'a na' nde quiya' chalyuu,
nde jacua se'li su ndu nu jacua
tya'a ngu' xcä bi'. Ndaca'a
xcä bi' ji'i ca ta'a jacua cui'i nu
ncliyatu'u lo chalyuu; nga'aa
nda ngu' xcä bi' chacuayá' cu-
latu'u cui'i bi', masi nde lo
yuu, masi nde tyujo'o, ni sca
chu' yaca ná culatu'u cui'i.
² Li' na'a na' ndu'u tucua
chaca yu xcä, nu ndu'u tucua
lijä nde su ntyucua cuichaa.
Ndyi'ya yu cuayá' nu cua nda
ycuī Ndyosi ji'i yu, cha' cua'a
yu hichu' ñatī ji'i ycuī Ndyosi;

la cui' Ni nu nda chalyuu ji'na laca bi'. Cuij nchcui' yu lo'o nu jacua tya'a xca nu ntsu'u chacuayá' ji'i cha' cua'ní ñu'ú ji'i chalyuu lo'o ji'i tyujo'o. ³ Ndi'yaq nchcui' yu lo'o ngu' xca bi'l:

—Ná cala' ma chalyuu, ná cala' ma tyujo'o, ná cala' ma yaca; tya lyiji cua'a y cui' Ndyosi cuayá' nde tyaca ñati nu ndyu'ní cña ji'i y cui' Ni.

⁴ Li' ngulu'u ngu' 'na ni tsa lo tya'a ñati nu cua ngua'a y cui' Ndyosi cuayá' nde tyaca ngu'; sca siyento ntucua tu'ba ntucua jacua mil tya'a ñati laca bi'. Tyu'u ngu' bi'i ji'i nu tii tyucuaa tya'a taju ngu' Israel, nu sca xtañi laca ji'i sca taju ngu':

⁵ Tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu' tya'a xtañi Judá nu ngua'a y cui' Ndyosi cuayá' ji'i,

cuati tyu'u chaca tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu' tya'a xtañi Rubén,

cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu' tya'a xtañi Gad,

⁶ cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu' tya'a xtañi Aser,

cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu' tya'a xtañi Neftalí,

cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu' tya'a xtañi Manasés;

⁷ la cui' jua'a tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu' tya'a xtañi Simeón,

cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu' tya'a xtañi Leví,

cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu' tya'a xtañi Isacar,

⁸ cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu' tya'a xtañi Zabulón,

cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu' tya'a xtañi José,

cuati tyu'u tii tyucuaa mil tya'a ñati ji'i ngu' tya'a xtañi Benjamín.

Tsa lo cua ti tya'a ngu' Israel ngua'a y cui' Ndyosi cuayá' ji'i.

Nu xa' la ñati tyucui ña'a chalyuu nu ta y cui' Ndyosi late' ngati ji'i

⁹ Tiya' la li' na'a na' ndu tsa tlyu ti ñati nu cua ngua'ní lyaá Jesús ji'i; quiña'a tsa ñati nga'a, bi' cha' ná tucui ngua ji'i culacua ji'i ñati bi'. Tyucui ña'a chalyuu mala su ndi'i ñati ngutu'u ngu' yaa ngu'; lcaa lo ñati chalyuu yaa, cha' cua ña'a ca quichi tyi ngu' ngutu'u ngu', cua ña'a ca lo cha'cña nu nchcui' ñati chalyuu nchcui' ngu' bi'. Ndyatu ngu' nde loo su ntucua yaca xlyá tlyu, nde loo su ndu nu ñi'yaq ña'a xlyá' bi'. Late' ngati lacu' ngu', ntucua laca' nguiña ya' ngu' ndu ngu'. ¹⁰ Cuij nchcui' ngu' li':

Cua'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi nu Xu'na na nu ntucua lo yaca xlyá tlyu,

la cui' bi' laca nu ndu'ni lyaá ji'na,

nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'; jua'a nu ñi'yaq ña'a xlyá' bi' ndu'ni lyaá ji'na,

nacu^{ij} ngu'. ¹¹ Lo'o jua'^{aq} lcaa xca ji'j y cui' Ndyosi, lo'o ngu' bi' ndu^{aq} ngu' nde chu' su ntucua yaca xlya bi'; nde chu' su ndu^{aq} na'ni tacati bi', nde chu' su ndu^{aq} ngu' cusu', ca bi' ndi'j i^{aq} ngu'. Ndyaa stii ngu' nde loo ngu' lo yuu li', cha' cua'ni tlyu ngu' ji'j y cui' Ndyosi. ¹² Li' nacu^{ij} nu ngu' xca bi':

Jua'^{aq} caca cha' lacua; cua'ni tlyu na ji'j Ni, cua'ni chi na loo Ni, ty a na xlya'be ji'j y cui' Ni. Chcui' na cha' lcaa cha' jlo ti' Ni, na ji'j Ni laca lcaa lo na nu ntsu'u chalyuu; lcaa lo cña tsiya' ti nchca ji'j Ni cua'ni Ni, sca ti y cui' Ni ntsu'u chacuayá' ji'j Ni cua'ni Ni lcaa cña. Lcaa yija ná nga'^{aq} cha' tye cha' jua'^{aq} caca ji'j y cui' Ndyosi Sti na.

Chañi cha' jua'^{aq} caca.

Jua'^{aq} nacu^{ij} ngu' xca ji'j ty a'a ngu'.

¹³ Li' nchcuane sca ngu' cusu' jna':

—¿Tilaca laca ñati nu nchcu' late' ngati, nti' nu'u? —nacu^{ij}. —Macala ndu'u ñati bi' lijya?

¹⁴ —Ná jlo ti' na', Cusu'. Culu'u nu'u xi jna' —ni na'ji'j.

Nchcui' nu cusu' lo'o na'li':

—Cua nteje tacui ca ti cha' lye tsa nchcube' ñati bi', xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' ji'j Jesús —nacu^{ij} nu cusu' jna'—. Cua laca lacu' ngu' late' ngati; cua ngua lubii ne' cresiya ji'j ngu' laca cha' bi', xqui'ya cha' cua ngujui nu ñi'y a ña'^{aq} xlya' bi' lo crusi cuentya ji'j ngu'. ¹⁵ Bi' cha'

ndu^{aq} ngu' nde loo su tlyu su ntucua y cui' Ndyosi juani —nacu^{ij} nu cusu' bi'—, cha' tsä lo'o talya ndyu'ní ngu' bi' cña ji'j Ni ca su ndi'j Ni. Y cui' Ni nu ntucua lo yaca xlya tlyu bi' tyanu cacua ti su ndi'j ngu', cha' cua'a ji'j i^{aq} ngu'. ¹⁶ Nga'aa tyucua cha' ntyute' ngu' bi' chaca quiya', ni nga'aa tyucua cha' nguityi ngu' hitya; nga'aa tsum^{aq} xee cu^{aq} ji'j i^{aq} ngu', ni nga'aa ca chiya'^{aq} ti' ngu' lo'o tyique' cu^{aq}. ¹⁷ Ña'asii nu ñi'y a ña'^{aq} xlya' bi' ji'j i^{aq} ngu', cha' ndi'j Ni la cui' ca su ntucua y cui' Ndyosi loo; bi' laca nu tsalo'o ji'j i^{aq} ngu' su caja hitya co'o ngu' cha' caja chalyuu cucui ji'j i^{aq} ngu' li'. Lo'o jua'^{aq} xquityi Ni hitya cloo ngu' cha' nga'aa cunaa ngu' li'.

8

Nu cui oro nu nguxcu^{aq} chaca xca ji'j y cui' Ndyosi lo yuu

¹ Lo'o li' nu nchca cati quiya' ngusuu nu ñi'y a ña'^{aq} xlya' bi' nguiña' nu nga'^{aq} to' quityi ngutu bi'. Lo'o ngua jua'^{aq}, ti' ti ndi'j lcaa na su ntucua y cui' Ndyosi li'.

² Cuati na'^{aq} na'ji'j tya tyacati tya'a xca nu ndu^{aq} cña nde loo y cui' Ndyosi; cua nda ngu' cati tya'a cui'chcu^{aq} ji'j i^{aq} ngu' xca bi' cha' cula'á ngu'. ³ Li' ya^{aq} chaca yu xca nu ndyi'ya cuu oro lijya. Ya^{aq} bi' ngutu to' mesa su ntucua mst^{aq}, la cui' mesa nu ndu^{aq} nde loo su ntucua yaca xlya tlyu. Cua ngujui quiña'^{aq} yana jo'ó ji'j

yu cha' taquiⁱ yu lo mesa
su ntucua mst^a bi'. La cuiⁱ
tyempo nu lo'o nchcuiⁱ ngu'
lo'o y cuiⁱ Ndyosi, lcaa ñatiⁱ
nu ntsu'u cha' jiⁱ lo'o y cuiⁱ
Ndyosi ni, bi' tyempo laca nu
ndyaquiⁱ yana jo'ó bi!. ⁴ Lo ya'
xca nu ndu slo y cuiⁱ Ndyosi,
ca bi' ndat^a sñii yana jo'ó nu
ndyaquiⁱ ne' cuu bi'; stu'ba ti
ndyat^a sñii bi' ndyalo'o cha'
nu nchcuiⁱ ñatiⁱ bi' lo'o Ni.
Jua'a ndyu'ni tlyu ngu' bi' jiⁱ
y cuiⁱ Ndyosi. ⁵ Li' ndyalo'o
xca jiⁱ cuu bi', ngusu'ba yu
quiiⁱ nchcubiⁱ ne', ngu yu
jiⁱ cuu ndyaa cha' tyú nde
lo yuu chalyuu. Li' lye tsa
nguañi nde chalyuu, lye tsa
nguañi nchcuiⁱ tyi'yu, lye
tsa ndybubii, lye tsa ngulacui
chalyuu.

Nu cati tya'a cui'chcuá

⁶ Nu cati tya'a xca nu cua
na'a na' ts^a ni, nguxana
ngula'á ngu' lo'o cuiⁱ chcuá nu
ntsu'u ya' ngu' li'!

⁷ Li' ngula'á xca nu nchca
clyo lo'o cuiⁱ chcuá jiⁱ yu;
hora ti ndyalú tyo quee lo'o
quiiⁱ nde lo yuu li'. Lo'o
ndyalú bi' hichuⁱ ñatiⁱ, li'
ndyalú tañi ngu'. Sa cla'be
chalyuu ndye ndyaquiⁱ li',
jua'a ndyaquiⁱ sa cla'be yaca
ndu, ndye ndyaquiⁱ sa cla'be
su quii jiⁱ ngu'.

⁸ Li' ngula'á xca nu nchca
tyucuaa lo'o cuiⁱ chcuá jiⁱ;
hora ti ndyacuá sca ca'ya cua,
ña'a tsaca chuⁱ ca'ya ndyaquiⁱ
ngua'ya nde lo tyujo'o. Li' sa
cla'be ti hitya tyujo'o ngua
tañi, ⁹ sa cla'be ti na lu'ú
nu ntsu'u lo hitya tyujo'o

ngujuii, sa cla'be lcaa yaca
ní'i nu ntsu'u chalyuu ndye
ngutⁱ li'.

¹⁰ Li' ngula'á xca nu nchca
tyuna lo'o cuiⁱ chcuá jiⁱ; hora
ti ndyalú sca cuiⁱ tlyu nu
ntsu'u nde cua, nu ndyaquiⁱ
ñi'y^a ndyaquiⁱ quityee. Ndyú
cuiⁱ bi' ngua'ya nde lo hitya
sta'a, nde su ntyucua hitya
tyucui ña'a chalyuu. Li'
ngunu'u sa cla'be hitya tso'o
nu ntsu'u chalyuu. ¹¹ Cuiⁱ
Quixiⁱ Clyaa' naa cuiⁱ tlyu bi',
cha' nda clyaa' nu ngua'ya
sa cla'be ti hitya nu ndyi'yu
ngu'. Quiña'a ñatiⁱ ngujuii
xqui'ya cha' cua ndyi'o ngu'
hitya bi', cha' clyaa' tsa hitya
bi'.

¹² Li' ngula'á xca nu nchca
jacua lo'o cuiⁱ chcuá jiⁱ. Li'
ngunu'u lcaa xee tlyu nu
ntsu'u nde cua, cha' sa cla'be
ti xee ndyubi' li'; lo'o xee
cuichaa, lo'o xee co', lo'o xee
cuiⁱ, sa cla'be ti xee ndyubi'.
Sa cla'be ti nde cua, sa cla'be
ti nde talya, nga'aa nda bi'
xee.

¹³ Li' na'a na' su ndacui sca
xca cla'be cua nu ñi'y^a ña'a
cua'ya ña'a bi'. Ndyuna na'
cha' cuiⁱ tsa ngusi'ya yu:

—Tya'na tsa cu'ma lo'o
cula'á tya xna tya'a xca bi'
lo'o cuiⁱ chcuá jiⁱ ngu' ca tiya'
la xi; tya'na tsa caca lcaa ñatiⁱ
nu tya ndyanu chalyuu lo'o
cañi bi' li'.

9

¹ Li' ngula'á xca nu nchca
ca'yu lo'o cuiⁱ chcuá jiⁱ; hora
ti na'a na' ngua'ya sca nu cuxi
nde chalyuu. Masi cua ngua
yu sca nu laca loo nde cua

nquicha', pana ndyú yu lo yuu li', ñi'yá ndyú sca cuii. Cua ngujui ya' ji'i yu cha' saala yu to' tyuquee su ndi'i lcaa nu cuiñaja. ² Ngusaala yu to' tyuu, quiña'a tsa sñii ntyucua li'; ñi'yá nti' sca horno tonu, jua'a ntyucua sñii bi'. Ngua talya xee cuä li', ndacu' ji'i xee xqui'ya sñii nu ntyucua to' tyuu bi'. ³ Laja sñii bi' ntyucua sca taju tlyu tscu', ngua'ya ni' lo yuu. Ntsu'u chacuayá' ji'i ni' caca ni' tyaala, ñi'yá laca chuni'i tyaala. ⁴ Nga'aa ngujui chacuayá' ji'i ni' cua'ni ñu'u ji'i su quii, ji'i yaca ndu. Ni sca na nu ndyataa ngu', ná ca cua'ni ñu'u ni' ji'i; sca ti chacuayá' ngujui ji'i ni' cha' ta xi nu ti'i ji'i nu ngu' cuxi bi', ñati nu ná nscua cuayá' ji'i ycui' Ndyosi nde tyacaaä ngu'. ⁵ Ná ngua ji'i ni' cujuii ni' ji'i ñati, sca ti cha' ti'i tsa xcube' ni' ji'i ngu' sa ca'yu co' ti; ñi'yá lo'o ndacu chuni'i ji'na, jua'a ti'i tsa xcube' tscu' bi' ji'i ngu'. ⁶ Cuayá' ca'yu co', li' culana ngu' ñi'yá caca cha' cajaa ngu', pana ná nquijeloo cha' bi' ji'i ngu'; ca ti' ngu' cajaa ngu', pana tya lyiji tsa cha' cajaa ngu'.

⁷ Nu tscu' bi' ni, cua laca ngua'ni cho'o ni' ji'i ni' cha' xuu tya'a ni' lo'o ñati, ñi'yá laca cuayu nu ndu tajua' ti cha' cusuu. Sca sne' ntucua scua' que ni' nu ñi'yá sne' oro ña'a; pana cloo ni' ni, ñi'yá ña'a cloo ñati ña'a cloo ni' bi'. ⁸ Ñi'yá ña'a quicha' hique sca nu cuna'a, jua'a

ñ'a'a quicha' hique ni'; ñi'yá ña'a la'ya cuichi, jua'a ña'a la'ya ni!. ⁹ Lo'o jua'a cua ndyacu' tyiquee ni' ñi'yá si lo'o sca lata chcuä. Lye ndañi lu'be ni' ndacui ni', ñi'yá lo'o ndañi cuayu nu ntojolaqui carreta ndya'a cusuu. ¹⁰ Lo'o jua'a ntucua xtyi'i ni' ñi'yá ntucua xtyi'i chuni'i; la cui' jua'a ntucua Itsu' xtyi'i ni', cha' lo'o xtyi'i ni' xcube' ni' ji'i ñati chalyuu ña'a cuayá' tye ca'yu co'. ¹¹ Ntsu'u nu laca loo ji'i ni', la cui' nu ntucua tlyu ca ne' tyuquee bi'; Abadón naa nu bi' cha'cña ji'i ngu' judío, lo'o jua'a Apolión naa nu bi' cha'cña ji'i ngu' griego, nu nti' ñacui cha'cña ji'na: ycui' nu ndu'ni ñu'u ji'i chalyuu.

¹² Cua ndye tsaca cha' nu chiya'a tsa ndañi. Tya lyiji tyu'u tucua tya tyucuaa tya'a cha' nu chiya'a tsa ndañi.

¹³ Li' ngula'á xcä nu nchca scuá lo'o cui'chcuä ji'i yu. Lo'o ndyuna na', li' nchcui' ñati ca su ndu mesa tlyu oro nu nscua nde loo su ntucua ycui' Ndyosi. Ca ta'a jacua jyaca mesa nguañi nchcui' ñati bi', ¹⁴ nchcui' bi' lo'o xcä nu nchca scuá nu ntsu'u cui'chcuä ya' yu:

—Clyaá ma ji'i nu jacua tya'a xcä nu ndi'i ndyaaca' ca to' sta'a tlyu, sta'a Eufrates bi'.

¹⁵ Lo'o jua'a ngua li!. Nu lo'o ngulaá nu jacua tya'a ngu' xcä bi', hora ti ngutu'u ndyaa xcä bi', cha' cujuii ji'i sa cla'be ñati tyucui ña'a cha'lyuu. Cua laca ndu yala xcä

bi' cha' cujuui ji'i ngu' lo'o caca la cui' hora, masi la cui' tsa, masi la cui' co', masi la cui' yijá cha' cua'ni Ni cñia bi!. ¹⁶ Lo'o jua'a cua laca ngujui cha' 'na, ni tsa lo tya'a sendaru nu ntyucua hichu' cuayu ndya'a cusuu tya'a lo'o nu jacua tya'a xcä bi'; tucua siyento miyon tya'a sendaru caca bi'.

¹⁷ La cui' laja lo'o nchcui' xcalá na', li' na'a na' nu tyuu tya'a cuayu bi', lo'o jua'a na'a na' ji'i ñati nu ntucua hichu' ni'. Ñi'ya ña'a quii', cha' ngatsi nga'a ti ña'a, jua'a ña'a chcuä ndyacu' lo tyiquee ngu'; jua'a lo'o chcuä cuaa ña'a nga'a tyiquee ngu' bi!. Ñi'ya scua' que cuichi, jua'a ña'a scua' que cuayu bi!. Lo'o jua'a nde tyuu tu'ba ni' ndyu'u quii' lo'o sñii jua'a ti, lo'o sñii ngatsi nu chiya'a tsa xtyi'i ndyu'u. ¹⁸ Sa cla'be ti ñati chalyuu ngujuui xqui'ya quicha nu nguxtyanu quii' bi!, nu nguxtyanu sñii bi!, nu nguxtyanu sñii ngatsi nu chiya'a tsa xtyi'i bi'; la cui' quicha nu ndu'u tyuu tu'ba cuayu laca bi!. ¹⁹ Nde tyuu tu'ba ni', lo'o jua'a nde lo xtyi'i ni', ndacua ndyiji juersa ji'i ni' cha' cua'ni ni' cha' cuxi; taca ji'i ni' ta cha' ti'i ji'i ñati lo'o xtyi'i ti ni' cha' ntucua ltsu' lo xtyi'i ni', ñi'ya nu ntsu'u ji'i cuaña.

²⁰ Pana ña'a ti tya ngua'ni ngu' cha' cuxi, nu ñati nu ná ngujuui lo'o quicha bi'; ná nguxtyanu ngu' cha' cuxi nu ndu'ni ngu'. Ña'a ti tya

ndyu'ni tlyu ngu' ji'i cui'i cuxi, jua'a ji'i lcui jo'ó nu ndya'lo'o oro, masi jo'ó ndya'lo'o plata, masi jo'ó ndya'lo'o chcuä ngatsi, masi jo'ó ndya'lo'o quee, masi jo'ó ndya'lo'o yaca ti; ña'a ti ndyu'ni tlyu ngu' ji'i jo'ó nu ná nchca ji'i ña'a ji'na, ni ná nduna cha' nu nchcui' na, ni ná nchca ji'i jo'ó bi' tya'a. ²¹ Lo'o jua'a ná ntaja'a ngu' cua'ni tye ngu' cha' ndujuii ngu' ji'i tya'a ñati ngu', ni ná ndye cha' ndu'ni cucha'a ngu', ni ná ndye cha' ndu'ni suba' ngu' lo'o xa' nu cuna'a, ni ná ndye cha' ntyucuaana ngu'.

10

Nu xcä ji'i ycui' Ndyosi nu ndyi'ya sca quityi piti

¹ Li' laja coo ti na'a na' chaca xcä nu ngutu'u ca slo ycui' Ndyosi, nu ya'a nde cuä ngua'ya nde lo yuu li'; lcaa cña nchca ji'i xcä bi'. Ndu cuaña taa lo xlya hique xcä bi', jua'a ndubi tsa ña'a cloo xcä bi' ñi'ya ndubi ña'a loo cuichaa; lo'o jua'a tyijya quiya' yu, jua'a tyijya nda yu, lye ndyu'u xee ñi'ya laca lo'o ndyatü quii!. ² Ya' yu ntucua sca quityi piti ti nu cua nchcana. Li' quiya' yu tsu' cui ngusta yu nde lo tyujo'o, quiya' yu tsu' coca ngusta yu nde lo yuu btyi. ³ Lo'o li' cui ngusi'ya xcä bi', ñi'ya nti' nxi'ya cuichi; lo'o ngusi'ya nu xcä bi', lye nguañi nchcui' tyi'yu li', cha' stu'ba ti nchcui' nu cati tya'a tyi'yu nu ntsu'u chalyuu.

⁴ Lo'o ndye nchcui' tyi'yu bi', li' cua scua ti na' cha' nu nda tyi'yu bi', pana ndyuna na' nchcui' sca nu ntucua ca slo ycui' Ndyosi li':

—Xu'ba cuatsi' nu'u cha' nu nda nu cati tya'a tyi'yu bi' —nacui Ni jna'—. Nga'aa scua nu'u cha' bi' lo quityi.

⁵ Li' ngusicuā xcā bi' ya' tsu' cuj nde cua, la cui' xcā nu cua na'a na' ndu lo tyujo'o, nu ndu lo yuu btyi. ⁶ Li' nchcui' xcā bi':

—Chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi nu ná tye tsiya' ti yija ji'i Ni, bi' laca cha' nu nchcui' na' re —nacui xcā bi'—. Ycui' Ni laca nu ngüiñá lcaa na nu ntsu'u nde cua, jua'a ngüiñá Ni lcaa na nu ntsu'u nde lo yuu chalyuu, jua'a ngüiñá Ni lcaa na nu ntsu'u lo tyujo'o. Ndi'ya nchcui' cha' nu nda Ni: Nga'aa tiya' tsa nacui ycui' Ndyosi cha' cā Ni cha' cua'ni cuayá' Ni ji'i ñati chalyuu; ⁷ lo'o xana cula'á xcā nu nchca cati lo'o cui'chcuā ji'i, li' xana cua'ni Ni cña nu cua ndacha' Ni ji'i jyo'o cusu' nu nda cha' ji'i Ni lo'o ñati tya sa'ni la. Ntsu'u yacu' ti cha' bi' cua sa'ni, pana juani cua ndañi liñi cha' bi'.

⁸ Li' chaca quiya' nguañi nchcui' nu ntucua ca slo ycui' Ndyosi bi', nchcui' lo'o na':

—Yaa xñi nu'u quityi piti ti nu cua nchcana ntucua ya' xcā nu ndu lo tyujo'o nu ndu lo yuu chalyuu bi'.

⁹ Ndyá'a na' su ndu xcā bi' li', ni na' ji'i cha' ta quityi piti ti bi' na'.

—Yalo'o nu'u ji'i quityi re —nacui—. Chcui' lyiji nu'u lo

quityi re, cha' ca cuayá' tso'o ti' nu'u ji'i; caca xñi'ji ti' nu'u li', masi tso'o ti ngua ti' nu'u lo'o na'a nu'u ji'i tya clyo.

¹⁰ Li' ngusñi na' quityi piti ti nu ntucua ya' yu, nchcui' na' lo quityi bi'. Lo'o na'a na' ji'i, li' tso'o tsa ngua ti' na', ñi'yā laca lo'o ndyacu na cuiñaa' cuityu cha' tyixi tsa; pana nu lo'o cua ngua cuayá' ti' na' ni cha' nda, xñi'ji tsa ngua ti' na'. ¹¹ Li' nchcui' Ni lo'o na':

—Tya chaca quiya' ntsu'u cha' chcui' nu'u cha' lo'o ñati, lcaa cha' nu cua ntí' ycui' Ndyosi ta Ni lo'o lcaa lo ñati chalyuu, masi lo'o ngu' nu laca loo, masi lo'o ñati tyu cui' ña'a chalyuu mala su ndi'ji ñati; masi lo'o ñati nu nchcui' cua ña'a ca lo cha'cña nu nchcui' ñati chalyuu chcui' nu'u.

11

Tucua tya'a ñati nu ndu nde chalyuu nchcui' cuentya ji'i ycui' Ndyosi

¹ Li' nda ycui' Ndyosi sca yaca cualyaa 'na; lyaa tsa yaca bi', cha' tyu'u cuayá' lo'o. Nchcui' Ni lo'o na' li':

—Su'ba cuayá' clya nu'u nde ni'i tlyu ji'i ycui' Ndyosi, cha' caca ni'i bi' cuentya jna' cha' ñia'asii na' ji'i; jua'a su'ba cuayá' nu'u loo mesa su ntucua mstā nu nsta ngu cuentya jna'. Clyacua nu'u ni lcua tya'a ñati nu ndi'ji ca bi' nu ndyu'ni tlyu jna' nu lacā ycui' Ndyosi li'. ² Nga'aa su'ba cuayá' nu'u nde liya' toni'ji tlyu bi', cha' cuentya ji'i xa' ñati nu ná ndaquiya' jna' nu

laca y cui' Ndyosi tsiya' ti laca bi'. Chiya'a tsa cua'ni ngu' bi' lo'o tyi'i ngu' quichí bi', la cui' quichí tlyu nu laca quichí nu cuentya jna' laca bi'. Tu'ba ntucua tucua co' tyi'i ngu' bi',³ li' ta na' tucua tya'a ñati nu caq chalyuu cha' chcui' ngu' lcaa cha' nu nti' na' ta na' lo'o ñati. Tyucuaa ngu' bi' tsatú ngu' cla'be quichí bi' tyempo li' —nacui Ni 'na—, ña'a cuayá' tya'a tii tyucuaa siyento ntucua snayala tsa tyu ngu' bi'. Tyucui tyempo cacu' ngu' bi' late' ngata, cha' tonu tsa cha' nu ta ngu' lo'o ñati, ñi'yä nu cua'ni na' nde loo la.

⁴ Lo'o ndu tyucuaa ñati bi' chalyuu, ndu ngu' cuentya jí'i y cui' Ndyosi nu laca loo tyucui ña'a chalyuu; nxtyucua tsa y cui' Ndyosi jí'i ngu' bi', cha' chcui' ngu' lcaa cha' nu nti' y cui' Ni ta Ni lo'o ñati. Caca ngu' ñi'yä laca tucua tya'a yaca si'yu olivo, lo'o jua'a caca ngu' ñi'yä laca tucua tya'a candyeru. (Tso'o tsa setye ndyu'u jí'i si'yu olivo bi', cha' tyaqui ne' candyeru.)

⁵ Lo'o cua nti' ñati chalyuu cua'ni lya' ti' jí'i ngu' bi', li' tyalú quii' tu'ba ngu' nu ndu bi', cha' tsumi' jí'i ñati cuxi; tye cua'ni ñu'u jí'i ñati bi' li'. Jua'a cajaa lcaa ñati nu cua'ni lya' ti' jí'i ngu' bi'. ⁶Cua ntsu'u chacuayá' jí'i ngu' nu ndu bi', cha' cua'a ngu' jí'i coo, cha' ná ca'ya tyo tsiya' ti tyucui tyempo lo'o ta ngu' cha' jí'i y cui' Ndyosi lo'o ñati; jua'a ntsu'u chacuayá' jí'i ngu' cha' cua'ni ñu'u ngu' jí'i lcaa suu

hitya cha' caca tañi; jua'a taca jí'i ngu' ta ngu' lcaa lo quicha cha' quiji' jí'i ñati chalyuu, ni jacua' nti' ngu' cha' caca quicha ñati.⁷ Lo'o tye cña nu cua'ni tyucuaa ñati bi' nde chalyuu, li' xana nu na'ni xña'a nu ntsu'u ca tyuquee bi', xuu tya'a ni' lo'o tyucuaa ñati nu ndu bi' li'; tyijiloo nu bi' jí'i ngu' bi' li', cuati cujuii jí'i ngu'.⁸ Li' tyanu tyucuaa jyo'o bi' ca su ntsiya ngujuii to' calle quichí tlyu bi', la cui' quichí su ngujui' ca'a ngu' jí'i y cui' nu Xu'na na lo crusi. Xña'a tsa ngu' quichí bi', bi' cha' ntsu'u sca cha' nu nchcui' ñati jí'i, cha' ñi'yä ngua ngu' quichí Sodoma cua sa'ni, la cui' ñi'yä ngua ngu' quichí Egipto cua sa'ni, jua'a laca ngu' quichí tlyu bi' juani.⁹ Lo'o li' tyaa ñati tyucui ña'a chalyuu mala su ndi'i ñati, lcaa lo ñati chalyuu, masi ñati nu ngutu'u cua ña'a ca quichí tyi' ngu', masi ñati nu nchcui' cua ña'a ca lo cha'cña nu nchcui' ñati chalyuu; tyu'u scua sna tsä cla'be nu tyaa'ngu' tyaa' na'a ngu' jí'i jyo'o bi' ca su nscua ngu'. Ná ta ngu' chacuayá' cha' tyatsi' jyo'o bi'.¹⁰ Chaa tsa ti' caca ñati chalyuu cha' cua ngujuii tyucuaa ñati nu ngutu bi', bi' cha' cua'ni ngu' ta'a; lu'ba ti ta ngu' xlyab'e tyaa su ndi'i tya'a ngu', cha' chaa tsa ti' ngu'. Xqui'ya tyucuaa jyo'o bi' quiña'a tsa cha' nchcube' ngujui jí'i ñati chalyuu, nacui ngu'.¹¹ Pana nu lo'o cua ndu'u scua sna tsä cla'be bi', li' chaca quiya' nda

ycui' Ndyosi xtyi'i ndyalaa ne' cresiya ji'i tyucuaa ngu' jyo'o bi'; xa' ndatu ngu' li'. Ndyutsii tsa lcaa ñati nu na'q ji'i ngu' bi', cha' cua ndyu'ú ngu' chaca quiya!. ¹² Li' ndyuna tyucuaa ñati bi' lo'o ngusi'ya y cui' Ndyosi ji'i ngu' ca su ntucua Ni nde cua:

—Tyacuí clya ma ca nde cua re —nacuí Ni.

Laja lo'o ña'q tya'a cusu ngu' ji'i ngu', li' ngutu'u ngu' ndyaa ngu' nde cua; laja coo ti ndyaa ngu'. ¹³ La cui' hora bi' lye tsa ngulacuí chalyuu; su nchca tii tya'a bariyu quichí bi', tyucui ña'q sca bariyu ndye ngutí li'. Cati mil tya'a ñati ngujui*í* li', xqui'ya cha' ngulacuí chalyuu. Lye tsa ndyutsii nu xa' la ñati nu ndyanu li', ndyutsii tsa ngu' ji'i y cui' Ndyosi nu ndi'i nde cua cha' nchca ji'i Ni cua'n*í* Ni cña nu jua'q tonu tsa; ndube tsa ti' ngu' cha' ngua'n*í* Ni jua'q.

¹⁴ Cua tucua quiya' ndye cha' cuxi nu yaa lo chalyuu, pana cua lijyá ti cha' caca chaca cha' cuxi nde chalyuu.

Chaca tya quiya' ngula'á cui'chcua

¹⁵ Li' cua ndya'a cati quiya' nguañi ngula'á xca lo'o cui'chcua ji'i. Nguañi nda xtyi'i tyuu tya'a ñati nde cua li', nu ndi'yá nchcui':

Ca juani ndyanu tachaa cha' ji'i y cui' nu Xu'na na, jua'q ji'i Cristo,

cha' caca Ni loo ji'i tyucui ña'q chalyuu, nacuí ngu'.

Lo'o juani ná nga'q cha' tye cha' culo Ni cña cha-lyuu.

¹⁶ Li' ngua'ni tlyu nu ngu' cusu' bi' ji'i y cui' Ndyosi, nu calaa ntucua jacua tya'a ngu' cusu' nu ntyucua lo yaca xlya ca su ntucua y cui' Ndyosi; ndyaa stii ngu' nde loo ngu' lo yuu cha' cua'ni tlyu ngu'ji'i Ni. ¹⁷ Ndi'yá nchcui' ngu'li': Ndyosi Xu'na ya, nacuí ngu', cua nchca jinu'q cua'ni lcaa cña.

Na lu'ú nu'q juani, lo'o la cui' ti lu'ú nu'q nu ngua tya clyo la, jua'q tya lu'ú nu'q nde loo la.

Tsa xlya'be jinu'q cha' cua nguxana nu'q ndyu'ni nu'q quiña'q tsa cña tlyu nde chalyuu.

Ndube tsa ti' ya cha' cua nguxana nu'q laca nu'q loo,

¹⁸ masi ti'i tsa nchca ñasi*í* xa' la ñati nu ná ndaquiya' jinu'q.

Cua ngulala ti tyempo cha' ta nu'q cha' ti'i ji'i ngu' bi',

cha' cua'ni cuayá' nu'q ji'i lcaa jyo'o.

La cui' tyempo tya nu'q xlya'be ji'i ñati nu ngua'ni cña jinu'q,

cha' cua ngua'alo nu'q cña ji'i ngu' cha' chcu*í* ngu' cha' jinu'q nde chalyuu;

jua'q tya nu'q xlya'be ji'i ñati nu ndaquiya' jinu'q, masi ñati cuañ*í*, masi ñati cusu*í*.

Cua ndyalaa tyempo cha' cua'ni ñu'q nu'q ji'i ñati

nu ngua'ni ñu'u ji'i ñati chalyuu.

¹⁹ Li' na'a na' su ntucua laa tlyu ji'i y cui' Ndyosi nde cua, na'a na' ca ne' laa su nscua cñá' tacati, su ngutucua y cui' Ndyosi laja ñati ji'i Ni nu ngua tya sa'ni la. Lo'o li' lye tsa nguañi nde chalyuu, lye tsa ndybii, cuati lye tsa ndañi nchcui' tyi'yu; li' ngulacu' chalyuu, jua'a clyaa tsa tyo quee ngua'ya.

12

Ndyu'ni tyala cuaña tonu ji'i sca nu cuna'a

¹ Li' nde cuá ndyu'u tucua sca cuayá' nu nda y cui' Ndyosi cha' culu'u Ni ji'na, sca cha' nu ndyaca chalyuu laca bi'; bi' laca sca nu cuna'a nu ntsu'u ste' ndubi ña'a. Ñi'ya ndubi ña'a xee cuichaa, jua'a ña'a late' lacu' nu cuna'a bi!. Li' ngusta quiya' nu cuna'a chu' co!. Tii tyucuua tya'a cuii nscua lo xlya hique nu cuna'a bi'; ñi'ya nscua sca sne' ti, jua'a nscua bi!.

² Cua ntsu'u sñi' nu cuna'a bi'; nchcube' tsa nu cuna'a, ngusi'ya tsa cha' cua ngulala ti cala sñi'. ³ Yala ti ndyu'u tucua chaca cuayá' nde cuá li'; sca cuaña tlyu nu nga'a ña'a laca bi', nu cati tya'a scua' que ni' ntucua. Jua'a sca sne' oro ntucua ca ta'a scua' que ni' bi', lo'o jua'a ntucua tii tya'a sata ni'.

⁴ Nguui'i xtyi'i ni' cuii nu ntsu'u nde cuá; ngusalú ni' ña'a tsaca cla'be lcaa cuii bi', ndyalú cuii nde lo yuu chalyuu. Li' ndatú nu cuaña

bi' nde loo su ndu nu cuna'a nu cua cala ti sñi'; lo'o cala bi', hora ti cacu cuaña ji'i, ngua ti' ni'. ⁵ Ngula sca sñi' qui'yu ji'i nu cuna'a bi' li'. Cua lijya bi' chalyuu, cha' liñi ti culo bi' cña ji'i lcaa ñati chalyuu; pana hora ti ngüi'ya y cui' Ndyosi ji'i sñi' nu cuna'a bi', ndyal'o Ni ji'i yu nde su tlyu su ntucua y cui' Ni.

⁶ Li' ngusna nu cuna'a ndyaa ne' quixi' ca su tyi'i y cui' ti ma'; cua laca ngua'ni cho'o y cui' Ndyosi sca su tyi'i ma', su ña'asii Ni ji'i ma', ca bi' tyanu ma' tii tyucuua siyento ntucua snayala tsá li'.

⁷ Li' nguxana cha' cusúu ca su ntucua y cui' Ndyosi. Ndú Miguel nu laca xu'na xcá ji'i y cui' Ndyosi, ndú lo'o xcá nu cuentya ji'i Ni; jua'a cua ndú nu cuaña tonu lo'o xcá ji'i. Ti'i tsa ngusuú tya'a ngu' li'. ⁸ Pana cua ntijiloo Miguel ji'i nu cuaña bi', nga'aa ngua ji'i nu cuaña bi' tyanu ca slo y cui' Ndyosi lo'o xcá ji'i Ni li'; ⁹ cua ngulo'o Ni ji'i ngu' nu ndú cuentya ji'i nu cuaña bi' li'. Sa'ni ndya'a nu cuaña bi', y cui' nu xña'a naa bi'; la cui' bi' laca nu naa Satanás. Xcui' na ñilo'o bi' ji'i ñati tyucui ña'a chalyuu. Pana cua ngulo'o y cui' Ni ji'i nu xña'a lo'o xcá ji'i, ndyaa ngu' nde lo yuu chalyuu li'.

¹⁰ Lo'o li' cuii tsa nguañi nchcui' sca ñati nde cuá:

—Juani taca ña'a na ñi'ya ngua'ni lyaá y cui' Ndyosi ji'i ñati chalyuu ya' nu xña'a —nacu'ngu'—. Nguula tsa cña ndú'ni Ni chalyuu, bi'

cha' laca Ni loo juani, lo'o jua'q cua ndyalaa tyempo cha' caca Cristo loo tyucui ña'q chalyuu. Nu ngua tya tsubi' la ndu nu xña'q bi' ca slo ycui' Ndyosi, cha' tsq lo'o talya ngusta bi' qui'ya hichu' ñati tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús; pana juani cua ngulo'o Ni ji'i ca su ntucua ycui' Ni, cua ndyu'u laja ngu' bi' li'. 11 Nu ngu' tya'a ngusñi na cha' ji'i Jesús ni, cua ntijloo ngu' ji'i nu xña'q bi', xqui'ya cha' ngujuii Jesús nu ñi'ya ña'q xlya' bi'. Ná ntsii ngu' bi' ta ngu' cha' tso'o ji'i Jesús lo'o xa' ñati; ntaja'q ngu' bi' chcui' ngu' cha' bi', masi cujuui ñati ji'i ngu' bi' xqui'ya cha' ñasi' tsa ñati ji'i Jesús. 12 Bi' cha' juani —nacuq nu ntucua nde cua bi'—, ca chaa ti' cu'mq nu ndi'i mq nde su ntucua ycui' Ndyosi; pana tya'na tsa caca cu'mq nu ndi'i mq nde chalyuu, nu ndi'i mq nde lo tyujo'o. Cua ngua'ya ycui' nu xña'q nde su ndi'i mq, lo'o juani ñasi' tsa bi' ndya'q; cua jlo ti' bi' cha' tya xi tya tsq ndyanu ji'i cha' cua'ni lya' ti' ji'i ñati chalyuu.

13 Nu lo'o ngua cuayá' ti' nu cuaña tonu bi' cha' cua ngulo'o ycui' Ndyosi ji'i liyq nde lo yuu chalyuu, li' ngutu'u lca'q ni' ji'i nu cuna'q nu ntsu'u sñi' qui'yu bi', cha' lye tsa cua'ni lya' ti' ji'i ma' ngua ti' ni'. 14 Li' nda ycui' Ndyosi sca latya lu'be ji'i nu cuna'q bi', ñi'ya ña'q lu'be sca cua'ya tlyu, cha' taca ji'i ma' tyacui ma' tsaa ma' ca su tyanu tso'o ti ma' ne' quixi',

su tyijyu' tsa ji'i ca su ndya'q cuaña bi'. Ca bi' ña'qsii Ni ji'i ma', ña'q cuayá' nu tyu'u scua sna yijq cla'be. 15 Li' ngusalú nu cuaña bi' hitya tu'ba ni' ndyaa chu' nu cuna'q bi'; ñi'ya sca sta'q clyaa, jua'q ndyalú hitya tu'ba ni' cha' cly'a'ba lyiji cho' ngua ti' ni'. 16 Li' nguxtyucua yuu ji'i nu cuna'q bi', bi' cha' siii nchcana tu'ba yuu, ndye hitya ngutu'u tu'ba cuaña ndyo'o yuu li'. 17 Ngunasi' tsa nu cuaña bi' ji'i nu cuna'q bi' li', ndyaa ndyaana ni' cha' cusu lo'o lcaa ñati nu tyu'u ji'i nu cuna'q ca tiya' la; nxuu tya'a ni' lo'o lcaa ñati nu taquiya' ji'i cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na, nu ña'q ti ná ntsii ngu' cha' cach'a' liñi ngu' cha' ji'i Jesús ji'i xa' ñati.

13

Nu tucua tya'a na'ni nu chiya'q ña'q

1 Ndyaa na' ndyatq na' to' tyujo'o li'. Na'q na' nde to' hitya tyujo'o liyq ndu'u tucua sca na'ni nu chiya'q tsa ña'q; ntucua tii tya'a sata ni', cuati ntsu'u cati tya'a hique ni'. Ca ta'a sata ni' bi' cua ntucua sne'nu ndubi tsa ña'q, cha' laca ni' loo nde chalyuu. Ca ta'a scua' que ni' cua nscua xtañi cuiñaja, xtañi bi' nchcui' cha' ti'i ji'i ycui' Ndyosi. 2 Ñi'ya cuichi jo'ó, jua'q ña'q ni', ngua ti' na'; pana tyaala ña'q quiya' ni', tyucui tsa xcatya' ni' ñi'ya ña'q xcatya' oso. Lo'o tu'ba ni' ni, ñi'ya ña'q tu'ba cuichi sa'a cuiñaj, jua'q ña'q tu'ba

ni'. Nda nu cuaña bi' cña loo ji'i nu na'ni chiya'a ña'a bi', cha' caca ni' loo ji'i ñati chalyuu, ñi'yä laca ycui' loo. Lo'o jua'a nu cuaña bi' ni, nda ni' chacuayá' ji'i na'ni chiya'a ña'a bi', cha' caca cua'ni ni' cña, cha' tyanu tlyu ni' macala su nti' ycui' ni'.
³ Cua ndyanu cuayá' lo sca scua' que ni' su ngua quicha ni'; cua cajaa ti ni' tyempo bi', ngua ti' na', pana ngua tso'o su lye tsa quicha ni'. Ndube tsa ti' ñati chalyuu ña'a ji'i ni'; ngusñi ngu' cha' ji'i ni' li', xqui'ya cha' ngua tso'o chaca quiya' sulye quicha ni'.
⁴ Ngua'ni tlyu lcaa ñati ji'i nu cuaña bi' li', cha' cua nda bi' chacuayá' cha' caca tlyu nu na'ni chiya'a ña'a bi'; jua'a ngua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' na'ni chiya'a ña'a. Nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' li':

—Ná tucui ndi'i chalyuu nu stu'ba lo'o nu na'ni jua. Nga'aa nchca ji'i ñati xuu tya'a lo'o ni'.

⁵ Cua ngujui chacuayá' ji'i nu na'ni chiya'a ña'a bi', cha' chcui' cua ña'a ca ti cha', masi lye tsa cua'ni tyucuua ti' ni', masi chcui' cuxi ni' ji'i ycui' Ndyosi. Tu'ba ntucua tucua co' ntsu'u chacuayá' ji'i ni' cha' caca ni' loo nde chalyuu.
⁶ Li' nguxana na'ni chiya'a ña'a bi' nda ni' qui'ya ji'i ycui' Ndyosi: nchcui' cuxi na'ni bi' ji'i lcaa cña nu ndu'ni Ni; jua'a nchcui' cuxi ni' ji'i su tlyu nde cuä ca su ntucua ycui' Ni; jua'a cuxi tsa nchcui' ni' ji'i lcaa ñati ji'i ycui' Ni. ⁷ Ngujui chacuayá' ji'i ni' cha' xuu

tya'a ni' lo'o ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o ycui' Ndyosi, cha' tyijloo ni' ji'i ngu' bi'. Lo'o li' ngujui chacuayá' ji'i ni' cha' caca ni' loo ji'i tyucui ña'a chalyuu mala su ndi'i ñati, masi lcaa lo ñati chalyuu nu ngutu'u cua ña'a ca quichi tyi ngu', nu nchcui' cua ña'a ca lo cha'cña nu nchcui' ñati chalyuu; ⁸ lcaa ñati tyucui ña'a chalyuu cua'ni tlyu ngu' ji'i na'ni bi' li', si ná nscua xtañi ngu' lo quityi ji'i ycui' Ndyosi. Nu ngua tya clyo la lo'o tya lyiji cuiñá Ni chalyuu, tya li' nguscua Ni xtañi ñati nu ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i. Cua ndyanu quityi bi' cuentya ji'i nu ñi'yä ña'a xlya' nu cua ndyujuii ñati ji'i tsaca quiya'.

⁹ Bi' cha' cua'a jyaca mä juani, si tyaja'a mä cuna mä xi. ¹⁰ Si lo'o nscua cha' tsalo'o ngu' ji'i tsaca mä ne' chcuä, jua'a caca lacua. Ná cutsii mä li'. Si lo'o nscua cha' cujuii ñati ji'i tsaca mä, masi lo'o maxtyi, jua'a caca lacua. Ná cutsii mä li'. Ndu'ni cha' talo tsaa tyiquee na ji'i cha' cuxi; ndu'ni cha' lcaa tsä taquiya' na ji'i ycui' Ndyosi si ntsu'u cha' ji'na lo'o Ni nde chalyuu.

¹¹ Li' na'a na' chaca na'ni chiya'a ña'a lijya ndyu'u tucua nde lo yuu chalyuu. Ntucua tucua tya'a sata ni'; ñi'yä ña'a sata xlya' cuañi', jua'a ña'a sata ni', pana nchcui' ni' ñi'yä nu nchcui' nu cuaña tonu bi'. ¹² Ñi'yä nchca ji'i na'ni chiya'a ña'a nu yaa tya clyo la nclyo ni' cña, la cui' jua'a nchca ji'i nu

chaca na'ni bi' culo ni' cña ji'i ñati; cha' juersa ndatsaa ni' ji'i lcaa ñati chalyuu cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i na'ni nu yaq clyo, nu ngua tso'o su ti'í tsa ngula'a hique ni!. 13 Lo'o nu chaca na'ni chiya'a ña'a bi', lo'o bi' ngua'ni quiña'a cha' tlyu; ngua'ni bi' cha' ndyalú quii' nu ntsu'u nde cuá nde lo yuu cha' ña'a lcaa ñati ji'i. 14 Lo'o jua'a nguñilo'o ni' ji'i lcaa ñati tyucui ña'a chalyuu xqui'ya cha' tlyu nu ndyu'ni ni' lo'o ndi'i ni' slo nu na'ni nu yaq tya clyo bi!. Li' nchcui' ni' lo'o lcaa ñati chalyuu cha' cuiñá ngu' sca lcui tyu, cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i lcui bi'; ngüiñá ngu' lcui ji'i nu na'ni nu yaq tya clyo bi' li', na'ni nu ngua tso'o masi ti'í tsa ngula'a hique ni!. 15 Lo'o li' ngujui chacuayá' ji'i nu chaca na'ni bi', cha' culatu'u cui'i cha' tyaa xtyi'i lo lcui ji'i na'ni nu yaq clyo bi'; ngua ji'i lcui chcui' lo'o ñati li', ngua ji'i cujuii ji'i lcaa ñati nu ná ntaja'a cua'ni tlyu ji'i. 16 Ngulo ni' cña ji'i lcaa ñati cha' chca'a cuayá' ya' ngu' la'a tsu' cui, masi chca'a cuayá' nde tyacaa ngu'; masi ñati tlyu, masi ñati jua'a ti, masi culiya' ngu', masi ti'i ngu', masi msu nu cua ngüi'ya ñati ji'i, masi msu nu ndi'i tso'o ti, chca'a cuayá' ji'i lcaa ñati cuentya ji'i nu xña'a. 17 Ni sca ñati nga'aa ntsu'u chacuayá' ji'i cha' cui'ya yu'ba, ni cha' cujui' yu'ba, si ná ngua'a cuayá' ji'i ni' loo ngu'. Lo'o nu cuayá' bi' ni, xtañi na'ni nu chiya'a

ñá'a bi' laca, cha' número nu ca ji'i xtañi ni' laca cuayá' bi'. 18 Cui'ya na cuentya ni cha' ndyaca re. Si culacua tso'o ti' na, quije cha' ji'na ñi'yá ndyu'u cha' ji'i número ji'i na'ni bi'; número ji'i ni' ni, ñi'yá laca xtañi ñati, jua'a laca bi'. Nde laca número bi': scuá siyento ntucua snayala ntucua scuá.

14

Sca siyento ntucua tu'ba ntucua jacua mil tya'a ñati lubii

1 Lo'o li' na'a na' chaca quiya' ca ndacua su ndu nu ñi'yá ña'a xlya' bi' lo xlya ca'ya Sión; stu'ba ti ndu bi' lo'o sca siyento ntucua tu'ba ntucua jacua mil tya'a ñati. Nde tyacaa ñati bi', ndacua nscua xtañi nu ñi'yá ña'a xlya' bi', lo'o la cui' bi' nscua xtañi ycui' Ndyosi Sti Ni. 2 Cuii nguañi nde su ntucua ycui' Ndyosi li'; ñi'yá ndañi ndyalú hitya sca sta'a clyaa to' quee jaa'su cuá tsa ndyalú hitya, ñi'yá ndañi lo'o lye tsa nchcui' tyi'yu, jua'a nguañi bi', ngua ti' na'. Ndacua ndu tyuu tya'a ñati nu tso'o tsa ntyiji'i ya' ngu' lo sañi, ngua ti' na'; 3 nde loo su ndu yaca xlya tlyu su ntucua ycui' Ndyosi, ca su ndu nu jacua tya'a na'ni tacati bi', ca su ndu nu ngu' cusu' bi', ca bi' ndu ñati nu ndyula lo'o sañi bi'. Sca ti nu ñati quiña'a bi' ngua ji'i cula tu'ba jii bi'; ná ngua ji'i xa' ñati chalyuu ca tsa'a ngu' jii bi', cha' sca jii nu bilya cuna ñati chalyuu

laca bi'. Sca ti nu sca siyento ntucua tu'ba ntucua jacua mil ty'a'ña nat'i nu ngua'ni lyaá Ni ji'í nde chalyuu, bi' ñat'i laca nu ngua ji'í cula tu'ba jii bi!. ⁴ Ñat'i lubii tsiya' ti laca nu ngu' quiñ'a'ña bi'. Ná ngutu'u cha' ji'í ngu' bi' lo'o xa' nu cuna'ña nu lo'o nguti'í ngu' chalyuu, ná ngua'ni ngu' bi' cha' suba' tsiya' ti; nguta'ña ngu' lo'o nu ñi'yá ña'ña xlya' bi' macala su ndya'ña. Cua ngua'ni lyaá Ni ji'í ngu' bi', cha' bi' laca ñat'i nu tso'o nti' ycui' Ndyosi ña'ña Ni ji'í ty'a lo'o nguxana cha' ji'í nu ñi'yá ña'ña xlya' bi'. Tya clyo ngusubi Ni ji'í ngu' bi', cha' cua'ni ngu' cña ji'í Ni. ⁵ Ná ntucua cha' cuiñi tu'ba ngu' bi' tsiya' ti, cha' ná ntsu'u cha' cuxi ji'í ngu' bi' tsiya' ti.

*Tya xna tya'a xcá ji'í ycui'
Ndyosi*

⁶ Na'ña na' ndyaa chaca xcá ji'í ycui' Ndyosi li', nu cuá tsa ndacui ndyaa; ndyalo'o bi' ji'í sca cha' tso'o nu ngua ti' ycui' Ndyosi chcui' lo'o lcaa ñat'i chalyuu, sca cha' nu ndulo tsa ji'í ñat'i cha' cuna ngu'. Lcaa tyempo ná tye chca cha' bi'. Slo lcaa lo ñat'i chalyuu tyucui ña'ña chalyuu mala su ndi'í ñat'i, cua ña'ña ca quichi tyi ngu', ñat'i nu nchcui' cua ña'ña ca lo cha'cña nu nchcui' ñat'i chalyuu, ca bi' ndyaa xcá bi', cha' chcui' lo'o lcaa ñat'i. ⁷ Cuij nchcui' xcá bi' lo'o ngu' li':

—Cutsii cu'ma ji'í ycui' Ndyosi, cube ti' ma ji'í Ni cha' tlyu tsa cña ndu'ni Ni

chalyuu —nacui xcá bi'—. Cua ndyalaa tyempo cha' cua'ni cuayá' Ni ji'í lcaa ñat'i chalyuu. Cua'ni tlyu ma ji'í ycui' Ndyosi cha' cua ngüiñá Ni nde cuá, jua'ña ngüiñá Ni chalyuu, jua'ña ngüiñá Ni tlyujo'o, jua'ña ngüiñá Ni lcaa su ntyucua hitya —nacui xcá.

⁸ Lo'o ndyaa xcá bi', li' ndyalaa chaca xcá cha' chcui' lo'o ñat'i:

—Cua nguti quichi —nacui nu chaca xcá bi'—. Cua nguti quichi tlyu nu naa Babilonia, xqui'ya cha' ngua'ni ñu'ñu ngu' quichi bi' ji'í lcaa ñat'i chalyuu. Cuxi tsa cña nu ngua'ni ngu' quichi bi', xqui'ya cha' ndu'ni tlyu ngu' ji'í lcui jo'ó; jua'ña ngulu'u qui'í ngu' ji'í xa' ñat'i cha' cua'ni ngu' la cui' ti cha' cuxi slo jo'ó —nacui xcá nu nchca tyucuaa bi'.

⁹ Nchca sna quiya' juani yaá chaca xcá. Cuij nchcui' lo'o ñat'i li':

—Xcube' ycui' Ndyosi ji'í cua ña'ña ca ñat'i nu ndyu'ni tlyu ji'í nu na'ni chiya'ña bi', masi ji'í ycui' ni', masi ji'í lcui ji'í ni'. Lo'o jua'ña xcube' Ni ji'í lcaa ñat'i nu nga'ña cuayá' ji'í ni' nde tyacaña ngu', jua'ña si nga'ña cuayá' ji'í ni' chu' ya'ngu'; ¹⁰ xcube' Ni ji'í ngu' bi', cha' lye tsa ngunasi' Ni. Tyaqui ngu' bi' lo'o sca quii' tlyu nu nguxa' lo'o yuu sufri su ña'ña nu ñi'yá ña'ña xlya' bi' ji'í ngu'; jua'ña lcaa xcá nu cuentya ji'í Ni ña'ña ji'í ngu' bi' li'. ¹¹ Tyucui tyempo ná tye cha' tyatú sñii quii' su nchcube' ñat'i bi'; ná caja ñi'yá

clyáá ngu' bi' ji'i y cui' Ndyosi, lcaa ñati nu cua ngua'ni tlyu ji'i na'ni bi', masi ji'i lcui ti ngua'ni tlyu ngu'; masi nga'a cuayá' ti ji'i ni' nde tyacaāngu' lo'o chū' ya' ngu', nga'aa clyáá ngu' bi'. ¹² Lo'o nu na ni, talo na ji'i cha' cuxi sca ti si ntsu'u cha' ji'na lo'o y cui' Ndyosi, sca ti si taquiya' na cña nu ngulo Ni ji'na, sca ti si xñi tso'o na cha' ji'i Jesús; sca tijua'a taca ji'na talo na ji'i nu cha' cuxi bi'.

¹³ Li' ndañi xtyi'i ca su ntucua y cui' Ndyosi, nchcui' sca ñati lo'o na':

—Scua clyá nu'u cha' re: "Tso'o tsa caca tyiquee ñati nu ndyijii laja lo'o ndyu'ni ngu' cña ji'i y cui' Ndyosi nu Xu'na na tyempo nde loo la". La cui' jua'a laca cha' nu nda Xtyi'i y cui' Ndyosi lo'o mä. Nacui cha' ca bi' tyi'i cña' ñati bi' li', cha' tso'o tsa cña nu ngua'ni ngu' lo'o yaāngu' chalyuu; ndiya ti' Ni cña nu ngua'ni ngu', bi' cha' tyi'u ti' y cui' Ndyosi ji'i cña nu cua ngua'ni ngu' bi' li' —nacui Ni jna'.

Nchca clacua nde chalyuu

¹⁴ Li' na'a na' su ndacui sca coo ngati, chū' coo bi' ntucua sca nu ñi'yaā ñati ña'a; ntucua sca sne' oro hique Ni, lo'o ya' Ni ndacui sca maxtyi cha tu'ba. ¹⁵ Li' ngutu'u sca xca ne' laa ji'i y cui' Ndyosi nde cuä, nu cuiji ngusi'ya ji'i ñati nu ntucua chū' coo bi':

—Xu'ba clyá nu'u maxtyi jinu'u, xuti'i nu'u ji'i quixi' trigo, cha' bi' laca ñati ji'i y cui' Ni nu ndi'i chalyuu.

Cua ndyalaa la cui' hora cha' caca clacua chalyuu, cua laca nguscua se'i cha' caca bi'.

¹⁶ Ngua'ya nu ntucua chū' coo bi' nde lo yuu li', nguscui maxtyi ji'i cha' si'yu quixi' li'; jua'a ngua clacua nde chalyuu.

¹⁷ Li' na'a na' chaca xca nu ngutu'u ne' laa ji'i y cui' Ndyosi nde cuä, nu ndacui maxtyi cha tu'ba ya' yu.

¹⁸ Jua'a ngutu'u tya chaca xca nu ndu to' mesa su ndyaqui msta, yaā li'; bi' laca nu laca loo ji'i quii' bi'. Li' cuiji ngusi'ya bi' lo'o xca nu ndacui maxtyi cha tu'ba ya':

—Xu'ba clyá nu'u maxtyi jinu'u, xi'yu jyacua' si'yu losu' tyixi nu ntsu'u chalyuu, cha' ngumi tsa ña'a si'yu bi'.

¹⁹ Ngua'ya xca bi' li', nguscui yu maxtyi ji'i yu nde lo yuu chalyuu, ngusi'yu yu ji'i jyacua' si'yu losu' bi', ngu' ji'i ndyaa ne' sca pilya quee nu tlyu xi cha' satá ngu' ji'i; la cui' jua'a xcube' tsa y cui' Ndyosi ji'i ñati chalyuu, xqui'ya cha' ñasi' tsa Ni ji'i ngu'.

²⁰ To' quichí nscua su ngusi si'yu bi', la cui' su ngujuii ñati cha' nchcube' Ni ji'i ngu'. Clyaa tsa tañi ndyalú lijya lo yuu li'; tsa ña'a cuayá' nu ndyalaa tu'ba cuayu, tsa lo cua clyaa tañi ndyalú bi'. Sna siyento kilómetro cuayá' tyijyu' ngusna tañi bi' ndyaa.

15

Yalo'o xca ji'i quicha nu cua'ni tye ji'i chalyuu

¹ Ngutu'u tucua chaca cuayá'tlyu nde cua li'. Ndube tsa ti' na' lo'o na' q̄ na' ji'i, cha' ndu cati tya'a xc̄a ji'i y cui' Ndyosi nu ndu lo'o cati tya'a quicha nu caca su cua tye ti chalyuu. Lo'o cua ndye ngua quicha bi' chalyuu, li' cati cha' ñasi' y cui' Ni.

² Li' na' q̄ na' sca tayu' nu ñi'yä ndubi caatyä, jua' q̄ ndubi ña' q̄ lo tayu' bi'; ñi'yä ndyatu sca quii' ndyaqui, jua' q̄ ña' q̄ tayu' bi', ngua ti' na'. To' tayu' caatyä bi' na' q̄ na' ndu lcaa ñat̄i nu cua ntijiloo ji'i nu na'ni chiya' q̄ ña' q̄ bi'; masi cua ngujuii ngu' bi' xqui'ya cha' bi', ná ntaja' q̄ ngu' cua'ni tlyu ngu' ji'i lcui ji'i na'ni bi', ni ná ntaja' q̄ ngu' chca' q̄ cuayá' ji'i ni' hichu' ya'ngu' lo'o número nu cuentya ji'i xtañi ni'. Ndu ngu' bi' ndyula ngu' lo'o sañi nu cua nda y cui' Ndyosi ji'i ngu'. ³ Ndyula tu'ba ngu' sca jii nu cua ndyula tu'ba jyo'o Moisés nu ngua sa'ni, la cui' Moisés nu ngua'ni cña ji'i y cui' Ndyosi; lo'o nu ñi'yä ña' q̄ xlya' bi' ndyula tu'ba la cui' jii bi'. Ndi'yä nchcui' jii bi':

Ndyosi Xu'na ya, lcaa cña nchca jinu' u;
tlyu tsa cña ndu'ni nu' u, hasta
ndube tsa ti' lcaa ñat̄i
ji'i cña bi'.

Xcui' ndu'ni liñi nu' u lo'o ñat̄i chalyuu, chañi tsa laca lcaa cha' nu nchcui' nu' u lo'o ñat̄i.

Sca ti nu' u laca Xu'na lcaa ñat̄i tyucui ña' q̄ chalyuu.

⁴ ¿Ha ná ntsii' ngu' jinu' u?

¿Ha ná tyaja' q̄ ngu' ñacui' ngu'
cha' tlyu tsa cña nu
ndu'ni nu' u?

Sca ti y cui' nu' u nu lubii tsa cresiya jinu' u.

Cua na' q̄ ngu' lcaa su ndyu'ni cuayá' nu' u ji'i ñat̄i cha'
liñi tsa ndyu' u cha';

bi' cha' tyaa lcaa ñat̄i tyucui
ñ a' chalyuu ca su ntucua
nu' u, cha' cua'ni
tlyu ngu' jinu' u.

Ndye jii nu ndyula tu'ba ngu'
li'.

⁵ Tiya' la li' na' q̄ na' ne' laa tlyu ji'i y cui' Ndyosi nu ntucua nde cua. Ca cla'be bi' ndu ni' i nu tacati tsa su ntsu' u co' o quee cuaja' nu nscua cha' lo; la cui' cha' nu cua nda y cui' Ndyosi lo'o ñat̄i tya clyo la laca bi'. ⁶ Li' ngutu'u nu cati tya'a xc̄a bi' ne' laa, ndyalo' o ngu' ji'i ca ta'a cati quicha nu caca lo'o cua tye ti chalyuu. Xcui' late' ngati lacu' xc̄a bi', late' nu lubii tsa ña' q̄; jua' q̄ cua ndyaaca' sintya oro tyiquee ngu'.

⁷ Lo'o li' ndatu sca na'ni tacati bi', lo'o jua' q̄ cati tya'a ca'ñia oro ntucua ya' ni'; ne' ca'ñia bi' ntsu' u cha' ti' i nu ta y cui' Ndyosi ji'i ñat̄i chalyuu, cha' ñasi' tsa Ni ji'i ngu', y cui' Ndyosi nu ná nga' q̄ cha' tye yija ji'i Ni. Nda ni' ca'ñia bi' ji'i nu cati tya'a xc̄a bi' li'. ⁸ Ngutsa' q̄ ne' laa ntsu' u sñii cha' xcutsii ji'na, cha' tacati tsa cha' bi', cha' tlyu tsa cha' nu ntsu' u ji'i y cui' Ndyosi. Ná tucui ngua ji'i tsaa ne' laa bi' ña' q̄ cuayá' tye ca ta'a cati quicha nu ta nu cati tya'a xc̄a bi' lijyä nde chalyuu.

16

Ca'ñña nu ntsu'u cha' ti'i nu taycui' Ndyosi ji'i ñatí

¹ Lo'o li' ndyuna na' cha' nchcui' sca ñatí ne' laa tlyu bi', cuij nchcui' lo'o nu cati tya'a xcä ji'i ycui' Ndyosi bi':

—Yaa clya mä salú mä na nu ntsu'u ne' ca'ñña bi' nde lo yuu chalyuu, nu cati tya'a ca'ñña nu ntsu'u cha' ti'i ne', nu ta Ni ji'i ñatí.

² Li' ndyaa xcä nu nchca clyo, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ñña ji'i nde lo yuu chalyuu. Li' tonu tsa quichu' ntyucua tyucui ña'ä hichu' ñatí; ti'i tsa nti' ngu' li', lcaa ñatí nu cua nga'ä cuayá' ji'i na'ní nu chiya'ä ña'ä bi', lcaa ñatí nu cua ndyu'ni tlyu ji'i ni'.

³ Lo'o li' ndyaa xcä nu nchca tyucuaa, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ñña ji'i ca lo tyujo'o; ngutsa'ä hitya li', ngua tyucu ñi'yä nti' tañi sca jyo'o. Ngujuii lcaa na lu'ú nu ntsu'u lo tyujo'o li'.

⁴ Lo'o li' ndyaa xcä nu nchca tyuna, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ñña ji'i tyucui ña'ä to' sta'ä, lcaa su ntyucua hitya tyucui ña'ä chalyuu; ngutsa'ä hitya bi' li', ngua tañi. ⁵ Li' ndyuna na' nchcui' xcä nu laca loo ji'i hitya:

—Liñi tsa cña ndyu'ni nu'ü cha' nchcube' nu'ü ji'i ñatí cuxi bi', Xu'na —nacui ji'i ycui' Ndyosi—, cha' lubii tsa cresiya ji'i ycui' nu'ü. Lu'ú nu'ü juani, jua'ä nu ngua tya clyo lu'ú nu'ü. ⁶ Tya ndyi'u

ti' nu'ü ñi'yä ngua lo yuu tya sa'ni la, nu lo'o cua ndyujuuii ngu' ji'i ñatí jinu'ü; cua ndyujuuii ngu'bi'ji'i tyuü tya'a ñatí nu ngua tu'ba jinu'ü cha' nchcui' nu'ü lo'o ñatí. Lo'o juani la cui' ñi'yä nu ngua'ni ngu' tya li', la cui' jua'ä nda nu'ü cha' ti'i ji'i ngu', cha' tyi'u ti' ngu' ji'i jyo'o nu cua ndyujuuii ngu' ji'i tya sa'ni la.

⁷ Li' ndyuna na' cha' nu nchcui' ñatí nde su ntucua mesa su ndyaquí msta:

—Ndyosi Xu'na ya —nacui ngu'—, ycui' nu'ü ni, lcaa cña nchca jinu'ü —nacui ngu'—. Liñi tsa ndyu'ni nu'ü lo'o nchcube' nu'ü ji'i ñatí bi' jua'ä; chañi tsa cha' nu nchcui' nu'ü ji'i ñatí bi', cha' cuxi tsa cña ndu'ni ngu' bi'.

⁸ Lo'o li' ndyaa xcä nu nchca jacua, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ñña ji'i lo cuichaa; tyique' tsa ndyaca li', cha' cua nda ycui' Ndyosi chacuayá' ji'i cuichaa cha' chumi' hichu' ñatí. ⁹ Tyuü tya'a ñatí ngua quicha li', cha' nguula tsa tyique' nda bi'. Li' nguxana ngu', lye tsa nxlyú ngu' cha' hichu' ycui' Ndyosi, cha' ycui' Nilaca nu ngulo cña cha' yaa quicha bi'; pana ná ntaja'ä ngu' tsiya' ti culochu' ngu' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu', cha' li' cua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi.

¹⁰ Lo'o li' ndyaa xcä nu nchca ca'yü, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ñña ji'i nde loo su ntucua tlyu na'ní nu chiya'ä ña'ä bi'; ngua talya yata tyucui ña'ä su laca ni' loo li'. Ti'i tsa nti' ñatí chalyuu,

cua laca ñi'yä si na cua nguliji ti' ngu'. ¹¹ Ña'ä ti tyá nda ngu' qui'ya ji'í ycui' Ndyosi nu laca loo nde cua, cha' nda Ni cha' ti'í bi' ji'í ngu', nda Ni quichu' bi' ntyucua hichu' ngu'; pana ná ntaja'ä ngu' xtyanu ngu' ji'í cha' cuxi nu ndu'ní ngu'.

¹² Lo'o li' ndyaa xcä nu nchca scuá, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ñña ji'í nde to' sta'ä tlyu nu naa Eufrates; ndye sta'ä bi' ngüityi li', ndyanu sca tyucuii nu cua laca ngua tso'o ti cha' cäa tyuu tyá'a nu laca loo cha' cusuu. Tyijyu' tsa tyu'u ngu' cäa ngu', ca su ntyucua cuichaa tyu'u ngu' bi'.

¹³ Li' na'ä na' cha' ngutu'u tucua sna tyá'a cuiñaja; ñi'yä ña'ä cuityi', jua'ä ña'ä cuiñaja bi'. Ngutu'u bi' nde tyuu tu'ba cuaña tonu bi', cuati nde tyuu tu'ba na'ní chiya'ä ña'ä bi', cuati nde tyuu tu'ba nu ñatí nu cuiñi ti nchcui' cha' ji'í ycui' Ndyosi; ca bi' ngutu'u cuiñaja bi' lijya. ¹⁴ Msu ji'í nu xña'ä laca cuiñaja bi'; nchcutsii bi' ji'í ñatí, cha' nchca ji'í cua'ní cha' tlyu. Ndyá'ä cuiñaja bi' nxuti'í ji'í lcaa nu laca loo chalyuu, cha' tyaa ngu' cha' cusuu tsä tlyu lo'o cua tye ti chalyuu. Cua ntsu'u cña nu cua'ní ycui' Ndyosi nu Xu'na na lo'o ndyaca cha' cusuu bi'. ¹⁵ "Cua'ä jyaca ma", nacui Jesús, "tsiya! ca tyu'u tucua na' tyaa na' ñi'yä nti' sca nu cuaana. Tso'o caca tyiquee ñatí nu tii ti ti' tyi'í chalyuu, xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' jna'; nga'aa ca tyuju'u ti' ngu' bi' slo ñatí

lo'o tyalaa hora nu tyaa na' li'." Jua'ä nacui Jesús ji'í ñatí ji'í Ni. ¹⁶ Li' nxuti'í cuiñaja bi' ji'í ngu' laca loo, cha' tyaa ngu' nde sca natí', su naa Armagedón cha'cña ji'í ngu' judío.

¹⁷ Lo'o li' ndyaa xcä nu nchca cati, ndyaa ngusalú na nu ntsu'u ne' ca'ñña ji'í lo cui'í ti. Li' cuij nchcui' nu ntucua lo yaca xlyá tlyu nde ne' laa tlyu ji'í ycui' Ndyosi nde cua:

—Cua ngua bi' juani —nacui Ni.

¹⁸ Li' lye tsa ndyubi, lye tsa nguañi tyucui ña'ä lo tyujo'o, lye tsa nchcui' tyi'yu, lye tsa ngulacui chalyuu; bilya clyacui chalyuu jua'ä tyá lo'o ngüiñá Ni ji'í ñatí chalyuu. Tlyu tsa cha' ngua. ¹⁹ Ti'í tsa ngutsu yuu su nscua quichi tlyu, nu quichi Babilonia bi'; sna yu'be ngua quichi bi' li'. Lo'o jua'ä ngutj lcaa quichi tonu nu ndi'í xa' chalyuu, cha' ndyi'u ti' Ni nchcube' Ni ji'í ngu' quichi tlyu bi'; tlyu tsa cha' ti'í ngua'ní ycui' Ndyosi lo'o ngu' bi', cha' ñasi' tsa Ni ji'í ngu'. ²⁰ Ndye nguliji yu'ulcaa yuu nu ntsu'u clabe hitya, nguliji yu'u lcaa ca'ya cua jua'ä ti; nga'aa na'ä ngu' ji'í li'. ²¹ Cuati nde cua ndyalú tyo quee tonu ngua'ya lo yuu. Ti'í tsa bi'; ña'ä cuayá' tu'ba kilo, tsa lo cua cuayá' ti'í ntsu'u sca ti yu'be tyo quee nu ndyalú hique ñatí chalyuu li'. Lo'o jua'ä tlyu tsa cha' cuxi nchcui' ngu' ji'í ycui' Ndyosi li'; lye tsa nguxlyú ngu' cha' hichu' Ni xqui'ya tyo quee bi',

cha' tlyu tsa cña ndyu'ni Ni
nde chalyuu.

17

*Ndu'ni ñu'u tsa ngu' quichi
tlyu ji'i lcaa ñati chalyuu*

¹ Li' yaq̃a sca xc̃a ca slo na',
sca ngu'tya'a nu cati tya'a xc̃a
nu ntucua ca'ñña oro ya' bi'.
Nchcui' lo'o na' li':

—Cuaa nu'u ca nde cha'
culu'u na' jinu'u ñi'yq̃a xcube'
Ni ji'i ngu' quichi tlyu nu
lye tsa ndyu'ni ñu'u ji'i ñati
chalyuu; la cui' quichi tlyu
laca su ntsu'u tyuū tya'a sta'a
cacua ti to' quichi. ² Quiña'a
tsa cha' suba' ndyu'ni ngu'
nu laca loo nde chalyuu, cha'
tyuū tsa tya'a jo'ó ntsu'u ji'i
ngu' xqui'ya ngu' quichi tlyu
bi'; jua'a ngunu'u tyiquee ñati
tyucui ña'q̃a chalyuu xqui'ya
cha' suba' nu ndyu'ni ngu' bi'.

³ Li' ndyalo'o Xtyi'i y cui'
Ndyosi 'na, ndyaa na' lo'o
sca xc̃a ji'i y cui' Ni ca ne'
quixi' su ná ndi'i ñati. Ca
bi' na'q̃a na' su ntucua sca
nu cuna'a hichu' sca na'ni
nga'a, nu chiya'a tsa ña'q̃a;
hichu' ni' nscua quiña'a tsa
cha' cuxi, nu ti'i tsa nchcui'
ji'i y cui' Ndyosi. Ntucua cati
tya'a hique ni', cuati ntucua
tii tya'a sata ni'. ⁴ Late'
cuaa ña'q̃a, late' nga'a catsi
ñia'q̃a lacu' nu cuna'a bi'; chu'
late' bi' ndacui quiña'a tsa
chcuq̃a tso'o lo'o quee ndubi
lo'o xa' la quee nu quiña'a
tsa nga'a. Ntucua sca tasa
oro ya' nu cuna'a bi'; ne' bi'
ntsu'u lcaa lo cha' cuxi, lcaa
lo cha' suba' nu cua ngua'ni

nu cuna'a bi' yaq̃a nde cha'
lyuu. ⁵ Nde tyacaa nscua
sca xtañi nu cuna'a bi', pana
ná ca cuayá' ti' na ji'i si ná
nslo na xtañi bi': "Babilonia
tonu laca re, cha' nde laca
quichi tyi lcaa ñati nu ndyu'ni
cha' suba' tyucui ña'q̃a cha'
lyuu". Jua'a nscua nde tyacaa
nu cuna'a bi'. ⁶ Li' na'q̃a na'
cha' lye tsa ndyu'ni nu cuna'a
bi'; ñi'yq̃a ndu'ni sca nu cu'bi,
jua'a ndyu'ni nu cuna'a bi',
xqui'ya cha' cua ndyujuii bi'
ji'i ñati ji'i y cui' Ndyosi, ndyujuii
ji'i ñati nu ná ntsij nchcui'
liñi cha' ji'i Jesús nde chalyuu.
Lo'o cua na'q̃a na'ji'i nu cuna'a
bi', quiña'a tsa cha' ngulacua
ti' na' li'. ⁷ Lo'o li' ndacha' nu
xc̃a ji'i y cui' Ndyosi bi' na':

—¿Ni cha' laca ndube tsa
ti' nu'u? —nacui—. Culu'u
na' jinu'u cua ña'q̃a ca cha'
tucui nu ntsu'u ji'i nu cuna'a
nu ntucua chu' na'ni chiya'a
ñia'q̃a jua, nu na'ni nu ntucua
cati tya'a hique ni' lo'o tii
tya'a sata ni'; culu'u na'
jinu'u sca cha' nu ná nchca
cuayá' ti' ñati ji'i —nacui—.

⁸ Na'ni nu cua na'q̃a nu'u
jua, ngutu'u bi' nu ngua tya
sa'ni la, nga'aa lu'ú bi' juani;
pana cua ngulala ti tyu'u ni'
chaca quiya', masi nscua nde
tyuquee qui'ñi bi', cha' tyaa
ni' ca chalyuu talya su tye ni'
cati ni' tsiya'ti —nacui—. Cua
ñia'q̃a ca ñati nu ná nscua xtañi
lo quityi ji'i y cui' Ndyosi,
quiña'a tsa cha' culacua ti'
ngu' lo'o ña'q̃a ngu' ji'i na'ni
bi'; pana tya clyo lo'o tya
lyiji xana chalyuu re, cua
nscua xtañi ñati nu cua nda

y cui' Ndyosi chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i. Ngutu'u na'ni bi' nu ngua tya sa'ni la, masi nga'aa lu'ú bi' juani; pana ña'a ti tya tyu'ú bi', masi chaca tya quiya'.

⁹ 'Ndi'ya ndyu'u cha' bi' si ca cuayá' ti' mä ji'i —nacui xca 'na—. Nu cati tya'a hique na'ni bi' ni, bi' laca cati tya'a lo cuatii su nscua quichí tlyu nu lye tsa ndyu'ní ñu'ú ji'i chalyuu. Lo'o jua'a ndi'i cati tya'a rey nu laca loo chalyuu. ¹⁰ Cua ndye cha' ji'i ca'yu tya'a rey nu laca loo bi', jua'a ña'a ti tya ntucua chaca rey tya'a nu laca loo bi', lo'o jua'a tya lyiji tyu'u tucua chaca tya'a rey nu caca loo bi' nde loo la; pana xti ti tyempo tyi'i bi' lo'o tyaa bi' chalyuu. ¹¹ Lo'o nu na'ni nu ngutu'u nu ngua sa'ni bi', pana nga'aa lu'ú bi' juani, bi' laca tya chaca tya'a rey nu laca loo; ñi'ya laca loo nu cati tya'a rey bi' nde chalyuu, jua'a caca loo nu chaca rey bi' nde lo yuu chalyuu, cha' la cui' bi' laca nu cua tyaa ti ca bilyaa —nacui xca jna'—.

¹² 'Lo'o na'a nu'ú na'ni bi', cha' tii tya'a sata ni' ntucua hique ni', bi' laca tya tii tya'a rey nu tya lyiji caca loo chalyuu. Cua ntsu'u chacuayá' ji'i ngu' bi', cha' caca ngu' loo masi chaca hora tya; stu'ba ti caca tlyu ngu' bi' lo'o nu na'ni chiya'a ña'a bi' li'. ¹³ Sca ti cha' nda'ya hique nu tii tya'a rey bi', cha' xtyucua ngu' ji'i na'ni bi', cha' ta ngu' chacuayá' ji'i ni'. ¹⁴ Xcui' xuu

tya'a ngu' lo'o y cui' Ni, nu ñi'ya ña'a xlya' bi'; pana tyijiloo nu ñi'ya ña'a xlya' bi' ji'i na'ni bi', lo'o jua'a tyijiloo ñati nu ndya'a lo'o Ni ji'i ni', xqui'ya cha' laca y cui' Ni Xu'na lcaa ñati chalyuu, laca y cui' Ni loo la ji'i lcaa ngu' nu laca loo nde chalyuu. Lo'o jua'a nu ñati ji'i y cui' Ni ni, cua ngusubi Ni ji'i ngu' bi'; na cua nguane Ni ji'i ngu' bi', lo'o jua'a tso'otsa ngusñi ngu' cha' ji'i y cui' Ni —nacui xca 'na.

¹⁵ Tya nchcui' la nu xca ji'i y cui' Ndyosi bi' lo'o na' li':

—Ñi'ya laca sta'a nu nscua cacua ti to' quichí tlyu bi', jua'a laca ñati chalyuu, cha' tsa tlyu ti lijya lcaa lo ñati chalyuu ca quichí bi'; ngutu'u ngu' tyucui ña'a chalyuu mala su ndi'i ñati, nchcui' ngu' lcaa lo cha'cña nu nchcui' ñati chalyuu. ¹⁶ Lo'o lcaa rey nu laca nu tii tya'a sata na'ni chiya'a ña'a nu na'a ca ti nu'ú, lo'o jua'a y cui' na'ni bi', lo'o ngu' bi' ca ti'i ti' ngu' ña'a ngu' ji'i quichí tlyu bi'; xlyaá ngu' lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ngu' quichí bi', tyanu ngu' quichí jua'a ti li'. Taquí rey quichí bi' li', cua'ni tye ngu' ji'i ngu' quichí bi'.

¹⁷ Cua ngua'ni y cui' Ndyosi cha' ca'ya cha' hique rey, bi' cha' cua'ni ngu' jua'a, cha' ta ngu' chacuayá' caca nu na'ni chiya'a ña'a loo, ña'a cuayá' tylu'u scua lcaa cha' nu nacui Ni cha' caca. ¹⁸ Nu cuna'a nu na'a nu'ú ni, ñi'ya ntí nu quichí tlyu nu laca loo bi', jua'a laca nu cuna'a bi'; nclyo

bi' cña ji'i lcaa ngu' nu laca
loo chalyuu.

18

Nguti quichí Babilonia

¹ Tiya' la li' na'q na' ji'i chaca xcä ji'i ycui' Ndyosi li-
jyä ca'ya nde lo yuu chalyuu;
tlyu tsa chacuayá' ntsu'u
ji'i xcä bi', lo'o jua'a ndubi
tsa ña'q tyucui ña'q yu, ña'q
cuayá' nda yu xee tyucui ña'q
chalyuu. ²Cuii tsa nchcui' xcä
bi':

—Cua ndye cha' ji'i quichí Babilonia bi' —nacui—, ndye quichí tlyu bi' nguti. Ca su nguti'i quichí bi' cua tsubi' la, ca bi' laca to' tyi cuxee juani, masi tyi cuiñaja laca bi' juani. Ca bi' ntucua to' tyi lcaa lo cui'i cuxi, lcaa lo na'ni cuityi nu ntucua lu'be nu chiya'a ña'q. ³Tya sa'ni ngulu'u ngu' quichí bi' ji'i lcaa ñati chalyuu cha' cua'ni ngu' cha' suba', cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i xa' jo'ó; lye ndatsaa ngu' bi' ji'i ñati, cha' lo'o ngu' cua'ni ngu' cha' cuxi lo'o tya'a ñati. Suba' tsa ngua'ni lcaa nu laca loo chalyuu lo'o nguta'a ngu' nde quichí bi'. Ná tye chca cha' cuxi nu ngua'ni ngu' ca quichí bi', bi' cha' ngua ji'i ngu' culiya' ngua'ni tsa ngu' ngana.

⁴ Li' xa' nguañi nchcui' sca ñati ca su ntucua ycui' Ndyosi, nchcui' lo'o ñati ji'i ycui' Ni:

—Tyu'u clya cu'mä ñati 'na juani, tyu'utsu' mä nde quichí tlyu bi' —nacui Ni—. Ná ntsu'u cha' cua'ni stu'ba mä cha' lo'o ngu' bi', nu lo'o

ndyu'ni ngu' cha' cuxi, cha' ná xcube' ycui' Ndyosi ji'i mä stu'ba ti lo'o nu ngu' cuxi bi'. ⁵Quiña'a tsa cha' cuxi ndyu'ni ngu' quichí bi'; hasta cua jlo ti' ycui' Ndyosi cha' ntsu'u tsa qui'ya ji'i ngu', lo'o jua'a ndyi'u ti' Ni ji'i cha' cuxi nu ndu'ni ngu!. ⁶Xcube' Ni ji'i ngu' bi' li'; la cui' ñi'ya lo'o cua nguxcube' ngu' ji'i mä, jua'a xcube' Ni ji'i ngu' bi', masi tucua quiya' ta Ni cha' ti'i ji'i ngu' quichí bi'. Lye tsa ndyu'ni lya' ti' ngu' bi' ji'i xa' ñati, bi' cha' cua'ni yala Ni cha' tucua quiya' xcube' Ni ji'i ngu!. ⁷Tso'o si chcube' ñati bi', tso'o si caca xñi'i ti' ngu', cha' lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ngu' lo'o tya'a ngu' xqui'ya cha' culiya' nu ntsu'u ji'i ngu'. Xcui' ndi'ya ntsu'u tyiquee ngu' bi': “Ñi'ya nti' ntucua rey, jua'a ntucua na”, nacui ngu' ji'i tya'a ngu'. “Si'i ngu' ti'i laca na, ná nga'a cha' caca xñi'i ti' na”, nacui ngu'. ⁸Xqui'ya cha' jua'a ntsu'u tyiquee ngu', bi' cha' cua'ni Ni cha' sca ti tsä xñi lcaa quicha ji'i ngu', lcaa quicha nu nga'a cha' tyacua ji'i ngu' bi'. Cajaa ngu' xqui'ya quicha tlyu, xi'ya tsa ngu' cha' xñi'i ti' ngu', caca jbi'ñä ji'i ngu', cuati jua'a tye quichí tyi ngu' tyaqui. Tlyu tsa cña nu ndu'ni ycui' Ndyosi nu Xu'na na, bi' laca Ni nu ndyu'ni cuayá' ji'i ngu' quichí tlyu bi'.

⁹Cunaa tsa lcaa ngu' nu laca loo chalyuu; xi'ya tsa ngu' lo'o ña'q ngu' tyatü sñii cha' ndyaqui quichí tlyu bi',

cha' stu'ba ntsu'u cha' ji'ingu' lo'o ngu' quichí bi'. Ndu'ni lya' ti' ngu' ji'i tya'a ñatí ngu', lo'o jua'a suba' tsa ndu'ni ngu' lo'o ngu'. ¹⁰ Tyijyu' ti tsatu ngu' cha' tyutsii tsa ngu' lo'o ña'a ngu' cha' catí quichí bi':

—Ti'i tsa cu'maq juani, ngu' quichí Babilonia —nacui ngu' li'—. Tlyu tsa quichí tyi ma nquicha', sii tsa loo chalyuu su ngua loo quichí tyi ma; pana juani ni, sca hora ti ndye nchcube' ma.

¹¹ Lo'o jua'a lcaa ngu' culiya' nu ndi'i chalyuu, tya'na tsa cua'ni ngu'; xñi'i tsa caca tyiquee ngu' cha' nga'aa caja ñati nu cui'ya yu'ba ji'i ngu': ¹² nga'aa cui'ya ngu' oro ji'i ngu', masi plata, masi quee ndubi, masi tyaaca' quee ngati; nga'aa cui'ya ngu' late' ngati ji'i ngu', nu quiña'a tsa nga'a, masi late' cuaa ña'a, masi late' sera, masi late' nu ntsu'u tyuu tya'a color ji'i; jua'a lcaa lo yaca nu ñaa tyijyu', lcaa na ndya' lo'o tyijyá sata ngati, masi na ndya' lo'o yaca nu quiña'a nga'a, masi na ndya' lo'o chcuá ngatsi, masi na ndya' lo'o chcuá ti, masi na ndya' lo'o quee tacalya ti, nga'aa cui'ya ngu' ji'i tsiya' ti; ¹³ jua'a canelya, lo'o lcaa lo xtyi'i nu tyu'u lo na cacu na, masi yana jo'ó nguxa' ti, masi yana jo'ó y cui' nu ngati ti, masi taná ji'i yaca mirra nu tyixi xtyi'i, nga'aa cui'ya ngu' ji'i; lo'o jua'a lcaa lo xa' la yu'ba nu ndujui' ñati, masi vino, masi setye

nu tyu'u lo na cacu na, masi catyá xlyá, masi nscua', masi bata, masi xlya', masi cuayu, jua'a carreta nu ntyojolaqui cuayu, masi msu nu ndyi'ya ñati, masi tyucui ña'a tsaca ñati chalyuu na, nga'aa caca caya' bi'. ¹⁴ Chcui' ngu' nu ndujui' yu'ba bi' lo'o ngu' quichí bi' li':

—Cua ndye ngulijilcaa cha' tso'o nu ndacui tsa ti' ma ji'i; jua'a cua ndye cha' culiya' ji'na, cua ndye lcaa lo na nu tso'o ña'a ji'na —ñacui ngu'—. Nga'aa quiye cha' tso'o bi' ji'na juani.

¹⁵ Lo'o jua'a nu ngu' culiya' bi' ni, ngu' nu ngujui cha' culiya' ji'i lo'o ndyu'ni ngu' ngana nde lquichí bi', tyijyu' ti tsatu ngu', cha' tyutsii tsa ngu' ña'a ngu' lo'o catí quichí bi'; tya'na tsa cua'ni ngu', cha' xñi'i tsa ti' ngu' caca. ¹⁶ Lo'o li' ndi'yá chcui' ngu' bi':

—Ti'i tsa ma, cu'maq juani; tlyu tsa quichí tyi ma nquicha' —ñacui ngu' culiya' li'—. Tya sa'ni la xcui' late' ngati ña'a, lo'o late' cuaa ña'a, lo'o late' nu ntsu'u tyuu tya'a color nchcu' ngu' quichí tyi ma; xcui' chcuá oro, lo'o quee ndubi, lo'o tyaaca' quee ngati ndacui yane ngu', yane ya' ngu'. ¹⁷ Juani ni, sca hora ti nguna' lcaa cha' culiya' bi' ji'na —ñacui ngu'.

Lo'o jua'a tyu lcaa nu nclya' yaca ni'i, lo'o ngu' nu ndyu'ni cña ne' yaca ni'i, lo'o ngu' nu nda caya' cha' tsaa tyijyu' lo'o yaca ni'i bi', lo'o jua'a xa'

ñat̄i nu ndyiji ngana ji'í tyijyu' lo'o yaca ni'í bi'; tyijyu' ti tsatū ngu' bi',¹⁸ xi'ya tsa ngu' lo'o ña'q̄ā ngu' tyatū sñii cha' ndyaquī quich̄i tlyu bi':

—Bilya ña'q̄ā na chaca quich̄i nu culiya' la, ñi'yā ngua culiya' tsa quich̄i re —ñacuī ngu' ji'í tya'a ngu'.

¹⁹ Li' cū ngu' sñii yuu nde hique ngu', ñi'yā nu ndu'ni ngu' bi' lo'o xñi'í tsa ti' ngu'. Xi'ya tsa ngu' li':

—Ti'í tsa m̄a, cu'm̄ā ngu' tya'a quich̄i tyi na juani, cha' tlyu tsa quich̄i tyi na nquicha' —ñacuī ngu' bi'—. Tya sa'ni la culiya' tsa ngua lcaa na nu laca na xu'na yaca ni'í, nu ndya'a na lo'o yu'ba ji'í quich̄i bi' tyijyu'. ¿Ma caja cha' bi' juani? Sca hora ti nguna' lcaa cha' tso'o ji'na —ñacuī nu ndya'a lo'o yaca ni'í bi'.

²⁰ Pana cacha' na' ji'í m̄a juani, cu'm̄ā nu ndi'í ca su ntucua ycuī Ndyosi nde cua, cua'ni m̄ā cha' ca chaa tsa ti' m̄ā lo'o tyalaa hora cat̄i quich̄i bi'; lo'o jua'a cu'm̄ā ñat̄i chalyuu nu ntsu'u cha' ji'í m̄ā lo'o ycuī Ndyosi, lo'o cu'm̄ā ñat̄i nu ngua'alo Ni ji'í m̄ā cha' cua'ni m̄ā cña ji'í Ni, lo'o cu'm̄ā nu laca m̄ā tu'ba ji'í ycuī Ndyosi cha' nchcuī Ni lo'o ñati, cua'ni m̄ā cha' ca chaa tsa ti' m̄ā cha' liñi tsa ndu'ni Ni lo'o xcube' Ni ji'í ngu' quich̄i bi', xqui'ya cha' xña'q̄ā tsa ngua'ni ngu' bi' lo'o m̄ā.

²¹ Lo'o li' yaq̄ sca xc̄a ji'í ycuī Ndyosi nu tlyu tsa cña ngua ji'í cua'ni. Ngusicū xc̄a bi' sca quee tonu nu lo scuī

ti ña'q̄; ñi'yā ña'q̄ sca quee ji'í molino, jua'a ña'q̄ quee bi'. Ngu ji'í ndyaa nde lo hitya tuyojo'o li'.

—La cui' jua'a caca ji'í quich̄i Babilonia, quich̄i tlyu bi' —nacuī xc̄a bi'—, cha' xlyú ngu' ji'í quich̄i bi' ca lo yuu tsiya' ti; nga'aa ña'q̄ ngu' ji'í quich̄i bi' chaca quiya' li'.²² Nga'aa cañi cula'á ngu' musca lquich̄i bi' li'; masi sañi, masi yaca quii, masi cui'chcūa, nga'aa cañi tsiya' ti cula'á ngu' ji'í chaca quiya'. Nga'aa caja tsiya' ti ngu' cuityi nu cuiñá ni'í ji'í m̄ā, nu cuiñá yaca ji'í m̄ā, ni nga'aa cañi tsiya' ti coo molino ca su ngutii'í m̄ā; ²³ nga'aa tyaca' tsiya' ti tyu'u xee toni'í ji'í ngu' quich̄i, nga'aa cañi chcūīngu' cuañi' lo'o tya'a ngujui clyo'o ca ti ngu'. Tya sa'ni la ná ntsu'u ngu' culiya' tyucuī ña'q̄ chalyuu ñi'yā nu culiya' cu'm̄ā quich̄i bi'; pana cua nñilo'o m̄ā ji'í quiñáa tya'a ñat̄i chalyuu, xqui'ya cha' tlyu tsa cha' cucha'a nchca ji'í m̄ā.

²⁴ Bi' cha' cua nchcube' ycuī Ndyosi ji'í ngu' quich̄i Babilonia bi', xqui'ya cha' cua nquijeloo ji'í Ni qui'ya nu ntsu'u ji'í ngu' bi'; tyucuī ña'q̄ chalyuu cua ndyujuii ngu' bi' ji'í jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'í ycuī Ndyosi, lo'o jua'a cua ndyujuii ngu' bi' ji'í xa' la ñati chalyuu nu ntsu'u cha' ji'í lo'o Ni.

19

¹ Tiya' la xi ndyuna na' nchcuī ñat̄i nu ndi'í tsa tlyu

ti ca su ntucua y cui' Ndyosi.
Ndi'ya nchcui' ngu' li':

Cua'ni tlyu na ji'i y cui'
Ndyosi, cha' nchca ji'i
Ni cua'ni lyaá Ni ji'i
ñati.

Cua'ni ch i na loo y cui' Ndyosi,
cha' nchca ji'i Ni cua'ni
Ni lcaa lo cña tsiya' ti.

² Chañi tsa laca lcaa cha' nu
nchcui' y cui' Ni lo'o
ñati, liñi tsa ndyu'ni
cuayá' Ni ji'i ñati
chalyuu.

Cua nchcube' Ni ji'i ngu'
quichi tlyu nu lye
tsa ngua'ni ñu'ü ji'i
chalyuu, xqui'ya cha'
suba' nu ndyu'ni ngu'
lo'o tya'a ngu';

ju a' nchcube' Ni ji'i ngu'
bi', xqui'ya cha' cua
ndyujuii ngu' ji'i ñati
nu ndyu'ni cña ji'i y cui'
Ni.

³ Tya chaca quiya' cuii
nchcui' ngu' li':

—Cua'ni tlyu na ji'i y cui'
Ndyosi. Nga'aa tye cha' tyatu
sñii ca su ndyaqui quichi tlyu
bi'.

⁴ Li' nguxana nu calaa ntucua
jacua tya'a ngu' cusu' bi',
la cui' jua' n guxana nu jacua
tya'a na'n i tacati, ndyaa stii
ngu' lo yuu nde loo su tlyu su
ntucua y cui' Ndyosi; ngua'ni
tlyu ngu' ji'i y cui' Ni. Ndi'ya
nchcui' ngu' bi':

—Jua' a caca cha' lacua.
Cua'ni tlyu na ji'i y cui' Ni
—nacui' ngu' lo'o tya'a ngu'.

⁵ Li' nguañi nchcui' sca ñati
ca su ntucua yaca xlya tlyu:

Lcaa tya'a na nu ndu'ni na
cña ji'i y cui' Ni, cua'ni
tlyu na ji'i Ni juani;
lcaa na lo'o tya'a na nu ndube
tsa ti' na ji'i Ni,
masi cuañi' na, masi ngusu'
na, cua'ni tlyu na ji'i
y cui' Ni.

*Ta'a ngujui clyo'o y cui' yu
nu ngujuüi lo crus i xqui'ya na*

⁶ Quiña' a tsa ñati nguañi
nchcui' tsa tlyu ti li'. Ñi'ya
ndañi ndyalú sca sta' a clyaa
to' quee jaa' su cu a tsa ndyalú
hitya, ñi'ya ndañi lo'o cuii tsa
nchcui' tyi'yu, jua' a nguañi
lo'o nchcui' ñati quiña' a bi',
ngua ti' na'. Ndi'ya nchcui'
ngu' li':

Cua'ni tlyu na ji'i y cui' Ndyosi
nu Xu'na na, nu lcaa lo
cña nchca ji'i Ni ndu'ni
Ni, nacui' ngu' ji'i tya'a
ngu'.

Cua nguxana Ni, laca Ni loo
ji'na juani;

⁷ bi' cha' tso'o tsa caca tyiquee
na, ca chaa ti' na juani,
cua'ni ch i na loo y cui'
Ni.

Cua ndyalaa ts a cha' caja
clyo'o y cui' yu nu ngu-
juüi lo crus i cuentya
ji'na.

Lo'o lcaa na, ñati nu ngusñi
cha' ji'i Ni nde chalyuu,
laca na ñi'ya si laca na cuxii
ji'i yu, masi tsa tlyu ti
na sca tyempo ti.

Cua ngua'ni cho'o na ñi'ya si
caja clyo'o na lo'o y cui'
yu, nacui' ngu'.

⁸ Cua nda Ni late' lubii nu
ngat i tsa ña' a, nu tso'o
tsa ña' a cha' cacu' na.

Lcaa cña tso'o nu ngua'ni ngu' bi' nde chalyuu xqui'ya cha' ngusñi ngu' cha' ji'i y cui' Ni, bi' laca ñi'yä ña'qä ste' ngu' nu tso'o tsa ña'qä bi'.

⁹ Nchcui' nu xcä ji'i y cui' Ndyosi bi' lo'o na' li':

—Scua clya nu'u cha' re lo quityi —nacui—: "Tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu nguane na' ji'i cha' tsaa su caja clyo'o lo'o yu nu ngujui lo crusi cuentya ji'i ngu'", nacui Ni. La cui' cha' liñi nu nda y cui' Ndyosi lo'o ñati laca cha' bi' —nacui xcä bi' jna'.

¹⁰ Li' ngutu sti' na' ngustii na' nde loo su ndu xcä bi', cha' cua'ni tlyu na' ji'i ngua ti' na', pana nga'aa nda bi' chacuayá' 'na:

—Nga'aa cua'ni nu'u jua'a lo'o na' —nacui nu xcä bi' 'na—. La cui' tya'a ndyu'ni na cña ji'i y cui' Ni laca na. La cui' tya'a na' laca lcaa cu'mä nu ngusñi tso'o mä cha' tso'o nu cua nda Jesús lo'o mä. Ji'i y cui' Ndyosi cua'ni tlyu nu'u tso'o la —nacui xcä jna'.

Nu cha' tso'o nu nda Jesús lo'o ñati, la cui' cha' laca nu nda y cui' Ndyosi lo'o ñati nu laca tu'ba ji'i Ni.

Nu ntucua chu' sca cuayu ngati

¹¹ Lo'o li' na'qä na' cha' ntucua yaala to' tyuu ni'i ca su ntucua y cui' Ndyosi; ca bi' ndu sca cuayu ngati, jua'a ntucua sca ñati hichu' ni'. Nacui lcaa ngu' ca su ntucua y cui' Ndyosi cha' ñati tso'o laca nu bi', cha' chañi tsa laca cha' nu nchcui' Ni lo'o ñati. Liñi tsa cha' nu nda Ni

lo'o ndyu'ni cuayá' Ni ji'i ñati. Liñi tsa ndu'ni Ni lo'o ñati lo'o ndya'qä Ni cusüu. ¹² Nu xee cloo Ni ni, tso'o tsa ngulane xee ñi'yä laca lo'o cua tsa ndyatü quii'. Lo'o jua'a tyuü tya'a sne' oro ntucua lo xlyia hique Ni. Cua nscua sca xtañi Ni hichu' Ni nu ndacha' ñi'yä laca cña nu ndu'ni Ni. Ná taca ji'i xa' ñati ñacui ngu' ñi'yä ndyu'u cha' ji'i xtañi bi', cha' sca ti y cui' Ni nslo Ni ñi'yä ndyu'u xtañi bi'. ¹³ Ndi'ya nchcui' ngu' ji'i Ni: "La cui' nde laca cha' nu cua nda Ni lo'o ñati". Tyucui ña'qä lo ste' Ni ndu'u tañi. ¹⁴ Lo'o lcaa ñati nu ndi'i ca su ntucua y cui' Ndyosi, tsa tlyu ti ndya'qä ngu' lo'o Ni macala su tsaa Ni cha' cusüu; ntucua ngu' hichu' cuayu ngati, jua'a lacu' ngu' late' ngati nu lubii tsa ña'qä. ¹⁵ Liñi tsa cha' nu ndyu'u tu'ba Ni lo'o nda Ni cha' lo'o ñati chalyuu. Lo'o jua'a tatsaa Ni ji'i ñati tyucui ña'qä chalyuu cha' taquiya' ngu' cha' ji'i Ni. Lye tsa culo Ni cña ji'i ngu', jua'a xcube' Ni ji'i ñati cuxi; ñi'yä laca lo'o satá ngu' si'yu losu' tyixi ne' sca pilya quee nu tlyu xi cha' tyu'u hitya si'yu bi', la cui' jua'a xcube' Ni ji'i ñati bi', xqui'ya cha' ñasi' tsa y cui' Ndyosi ji'i ngu', y cui' Ni nu nchca ji'i ndu'ni Ni lcaa lo cña. ¹⁶ Tsaca xtañi Ni nscua lo late' lo tyiquee Ni, lo'o jua'a la cui' ti cha' nscua lo late' nde chu' Ni: "Nu nde laca Rey nu chañi ca, nu nde laca Xu'na ñati nu chañi ca". Jua'a nchcui' cha' nu cua nscua lo late' ji'i Ni.

¹⁷ Lo'o li' na'a na' su ndu sca xc̄a ji'i y cui' Ndyosi nde cuā, nu cuij tsa nxi'ya ji'i lcaa na'ni lu'be nu ndyacui cla'be nde cuā jua:

—Cuāq cly a mā cha' t y u'u ti'i mā ca su ndyu'ni y cui' Ndyosi sca ta'a nu tlyu tsa.
¹⁸ Cuāq cly a mā cha' cacu mā cuāñ a' lcaa jyo'o ñatj, masi rey, masi capitán, masi sendaru, masi cuāñ a' cuayu, masi cuāñ a' ñatj nu cuā ntyucua hichu' ni' bi'; lo'o jua'a cuāñ a' lcaa lo ñatj, masi msu nu ngüi'ya ñatj ti, masi msu nu nguti'i tso'o ti, masi ngu' cusu', masi ngu' cuāñ i', cuāq cly a mā cha' cacu māj i'.

¹⁹ Lo'o li' na'a na' cha' ndyu'u ti'i nu na'ni chiya'a ña'a bi' lo'o lcaa ngu' nu laca loo nde chalyuu, lo'o jua'a taju ñatj cusu' ji'i ngul'; cuāndyu'u ti'i ngu' lo'o tya'a ngu' cha' cuāñ a' ngu' cusu' lo'o nu ntucua hichu' cuayu ngatj bi', jua'a lo'o taju ñatj ji'i Ni.
²⁰ Nxu' tya'a ngu', lo'o li' ngua nu na'ni chiya'a ña'a bi' preso; lo'o jua'a nu cuiñi nu ndu'ni cha' tu'ba ji'i y cui' Ndyosi laca, lo'o bi' ngua preso. La cui' nu cuiñi bi' ngua'ni cha' tlyu ca slo na'ni bi' tya tsubi' la, cha' xcutsii ji'i ñatj; cuāngüiñilo'o bi' ji'i lcaa ñatj, bi' cha' nda ngu' chacuayá' chca'a cuayá' ji'i na'ni chiya'a ña'a bi' nde tyacaa'ngu', jua'a ngua'ni tlyu ngu' ji'i lcui ji'i ni' li'. Lo'o li' nchcuāq y cui' Ndyosi ji'i nu na'ni chiya'a ña'a bi' lo'o nu cuiñi bi', ndyaa'ngu' ña'a lu'ú ti'ngu' nde lo tayu'

su ntsu'u quii' tlyu nu ti'i tsa ndyumi' ngu' cha' lo'o yuu sufri ndyaqui.
²¹ Nu ntucua hichu' cuayu ngatj bi' ni, ndyujuii Ni ji'i lcaa taju ñatj cusu' ji'i nu xña'a bi'; jua'a ndyujuii Ni ji'i ngu' nu ngua'ni cusu' lo'o lcaa cha' nu ndyu'u tu'ba Ni. Nguaala' tsa ti' na'ni nu ndyacui nde cuā bi', cha' cuā ndyacu ni' cuāñ a' ñatj ngujuii bi' li'.

20

Ndi'i nu xña'a ndyaaca' preso sca milyija

¹ Lo'o li' na'a na' cha' lijya ca'ya chaca xc̄a nu ngutu'u yaqā nde cuā ca su ntucua y cui' Ndyosi. Ya' xc̄a ndacui ya' ji'i to' tyuquee ca su ndi'i nu cuiñaja, jua'a ndyi'ya yu sca carena tyucu'j cu' lijya yu.
² Li' ndaya' xc̄a bi' ji'i nu cuāñ a tlyu, la cui' cuāñ a laca nu ndi'i chalyuu tya sa'ni, la cui' nu xña'a nu naa Satanás laca bi'. Tachaa ngusca' xc̄a bi' ji'i nu xña'a bi' lo'o carena ña'a cuayá' talo sca mil yija ndyaaca'.
³ Ntucua ya' xc̄a bi' ji'i nu cuāñ a bi' ndyaa nde ne' tyuquee; li' ngua'a xc̄a ya' to' tyuquee, cuati ngua'a sello nguiñaa' to' tyuu, cha' nga'aa tylu'u nu cuāñ a bi', cha' ná taca filo'o bi' ji'i ñatj chalyuu ña'a cuayá' tye tylu'u scua sca mil yija. Pana lo'o cuā ndye yija bi', li' nscua cha' tylu'u bi' tya xi tya tyempo cha' tya cuāñ a la cha' cuxi.

⁴ Lo'o li' na'a na' su ntucua tyu' tya'a yaca xlya tlyu. Ndyuloo na' ji'i ngu' nu ntucua lo yaca xlya bi', cha' laca

ngu' nu ntsu'u chacuayá' ji'i cua'ni cuayá' ji'i ñati chalyuu. Laja ngu' nu ntucua bi' na'a na' ji'i ñati chalyuu nu cua ndyujuuii tya'a ñati ji'i, xqui'ya cha' ná ntsiīngu' cacha' liñi ngu' cha' tso'o ji'i tya'a ñati, cha' nu cua nda Jesús lo'o na cuentya ji'i y cui' Ndyosi Sti yu. Ná ngua'ni tlyu jyo'o bi' ji'i na'ni chiya' ña'a bi', la cui' ti ná ngua'ni tlyu ngu' ji'i lcuí ji'i na'ni bi', jua'a ná ngua'a cuayá' na'ni bi' nde tya-acaq̄ngu', nde chy' ya'ngu'; cua ndyu'u ngu' bi' chaca quiya', lo'o juani laca ngu' cña lo'o Cristo ca su ntucua y cui' Ndyosi ña'a cuayá' tylu'u scua sca mil yija. ⁵ Jyo'o nu cua na'a na' ni, bi' jyo'o laca nu cua ndyu'u chaca quiya' yala la, cha' xa'la jyo'o ñati chalyuu, tya lyiji tylu'u ngu'; ña'a cuayá' tya'a sca mil yija, ca li' tylu'u nu xa' la ngu' bi' chaca quiya'. ⁶ Tso'o tsa caca tyiquee ñati nu yala la tylu'u chaca quiya', cha' ñati ji'i y cui' Ndyosi laca ngu' bi'; ná ntsu'u cha' chcube'ngu' bi' tsiya' ti lo'o tya'a lcaa ñati cuxi nde chalyuu talya, nu lo'o cua ndye lcaa cha'. Cua'ni ngu' bi' cña ji'i y cui' Ndyosi; la cui' jua'a cua'ni ngu' cña ji'i Cristo, cha' stu'ba ti caca ngu'loo lo'o Cristo ña'a cuayá' tylu'u scua sca mil yija.

⁷ Lo'o tye nu sca mil yija bi', li' tylu'u Satanás ne' chcuä su ngutu'u yu nchcube' yu, ⁸ tsaa laja ti nu Satanás bi' xi cha' cñilo'o yu xi ji'i lcaa ñati tyucui ña'a chalyuu, lcaa tya'a cusǖy cui' Ndyosi; ngu'

Gog lo'o ngu' Magog laca ñati bi'. Ñi'yä nu ná caca ji'na culacua na ni lcua tya'a satya yusì ndi'i to' tylujo'o, jua'a ná caca culacua na ni tsa lo cua tya'a ñati nu xutil'i Satanás ji'i cha' xǖ tya'a ngu' lo'o y cui' Ndyosi. ⁹ Li' tylu'u ñati ji'i Satanás tyaa ngu' tyucui ña'a lo yuu chalyuu. Tyanu ngu' tyi'i ca chy' su ndi'i taju ñati ji'i y cui' Ndyosi li'; lo'o jua'a quixiīngu' tyi'i ca to' quichí tlyu nu tyaca'a tsa ji'i y cui' Ni, cha' cua'ni tye ngu' ji'i ñati ji'i y cui' Ndyosi, nti'ngu'. Li' tyalú slu quii' nu ngutu'u ca nde cuä, tyalú su ndi'i ngu' bi', tye ngu' tyaqui ngu'. ¹⁰ Lo'o li' tyucua ya' Ni ji'i nu xña'a nǖngüiñilo'o ji'i ngu' tya clyo, tyalo'o Ni ji'i lo tayu' su ntsu'u quii' ndyaquí lo'o yuu sufri; la cui' se'i laca su cua nchcuä Ni ji'i nu na'ni chiya' ña'a bi', su cua nchcuä Ni ji'i nu cuiñi nu nacuí cha' tu'ba ji'i y cui' Ndyosi laca. Tsä lo'o talya ná tye cha' ti'ítsa chcube'ngu' ca bi'.

Nu lo'o ndyu'ni cuayá' Ni ji'i ñati lo'o cua ndye chalyuu

¹¹ Lo'o li' na'a na' cha' ntucua sca ñati tlyu lo sca yaca xlyá tlyu nu ndubi tsa ña'a. Li' ngutuílcaa chalyuu, jua'a ngutuílcaa ca na nu ntsu'u nde cuä, nu lo'o ndu'u tucua y cui' Ni; nga'aa tyaca' tsiya' ti ma nde su nguliji yu'u chalyuu bi'. ¹² Lo'o li' na'a na' cha' ca bi' ndi'i lcaa ñati nu cua ngujuii, masi ngu' cusu', masi ngu'

cuañi', ndi'i ngu' nde loo yaca xlyá su ntucua tlyu ycui' Ni. Cua nchcana quityi li', lo'o ju'a q̄ cua nchcana nu chaca quityi bi'; lo quityi bi' cua nscua xtañi ñati, lcaa ñati nu cua ngujui chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i, cha' cua ndyu'u ngu' chaca quiya'. Li' cuentya ji'i quityi nu nguscua ycui' Ni, ngua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñati nu cua ngujuii bi', cha' lo quityi bi' cua laca nscua lcaa cña nu ngua'ni ngu' lo'o yaa ngu' chalyuu. ¹³ Li' chaca quiya' ndyu'u ñati nu cua ngujuii lo hitya tyujo'o, jua'a chaca quiya' ndyu'u ñati nu ndyaloo La Muerte ji'i, jua'a chaca quiya' ndyu'u xa'la jyo'o ca su nga'a cha' tsaa ngu' lo'o ndyijii ngu'; lcaa ngu' bi' ndu'u ngu' lijyä ngu'. Li' ngua cuayá' ji'i lcaa ngu' cuentya ji'i lcaa cña nu ngua'ni ngu' lo'o yaa ngu' chalyuu. ¹⁴ Li' nguxcuqa Ni ji'i La Muerte, lo'o jua'a nguxcuqa Ni chalyuu su nguti'i jyo'o bi', ndyaa bi' nde lo tayu' su ntsu'u quii' tlyu ndyaquí. Lcaa nu ndyaa ca lo tayu' bi' ni, cua ndyaa ngu' chalyuu talya, cua ndye cha' ngujuii ngu' bi'; nga'aa tyu'u ngu' bi' tsiya' ti. ¹⁵ Lo'o li' xcuaq Ni ji'i cua ña'a ca ñati nu ná nscua xtañi lo quityi ji'i ycui' Ni, tyaa ngu' nde lo tayu' ca su ntsu'u quii' bi', cha' ndacha' quityi bi' tilaca laca ñati nu ná nga'a cha' tye chalyuu ji'i.

Cuan dyendya' chalyuu cui

¹ Lo'o li' na'a na' cha' cua ndyaca cucui tyucui ña'a nde cuá, cua ndye ndya' chaca ba'a chalyuu cucui. Nguliji yu'u lcaa na nu ntsu'u nde cuá tya tsubi' la; jua'a chalyuu cusu' re, jua'a tyucui ña'a tyujo'o, nguliji yu'u bi', nga'aa ña'a na' ji'i tsiya' ti. ² La cui' Juan laca na', lo'o li' na'a na' cha' cua nscua chaca quichí Jerusalén cucui. Lubii tsa ña'a quichí bi' juani; nde su ntucua ycui' Ndyosi ngutu'u quichí bi', ngua'ya nde lo yuu cucui. Tyucui ña'a quichí cua ngalya' tso'o; tso'o tsa ña'a bi', ndubi tsa ña'a bi'. Ñi'yä ña'a sca cuxii ji'i ñati, nu tso'o tsa ña'a ste', jua'a tso'o tsa ña'a quichí cucui bi'. ³ Cuii tsa nchcui' sca nu ndu cacua ti su tlyu ca su ntucua ycui' Ndyosi li':

—Ca juani ntucua tyi ycui' Ndyosi la cui' ca su ndi'i ñati nu ngusñi cha' ji'i Ni nde chalyuu. Tyi'i ycui' Ni ca su ndi'i ñati ji'i Ni li'; jua'a caca ngu' bi' ñati ji'i ycui' Ni, caca ycui' Ni loo ji'i ngu' bi' li'. ⁴ Lo'o li' cua'ni ycui' Ndyosi cha' nga'aa xi'ya ngu' nu ndyunaa tsa tya tsubi' la —nacui nu nchcui' bi'—. Nga'aa ntsu'u cha' cajaa ñati li', nga'aa ntsu'u cha' ca xñi'i ti' ngu', nga'aa xi'ya ngu', ni nga'aa tyacua cha' ti'i ji'i ngu' li'; cua ndye lcaa cha' nu ngua ji'i ngu' lo'o nguti'i ngu' chalyuu cusu'—nacui nu nchcui' bi'.

⁵ Nchcui' y cui' nu ntucua lo
yaca xlya tlyu bi' li':

—Ña'q mā ya'q ñi'yā nu
caca juani. Xa' cuiñá cui na'
lcaa na nu tyu'u nde chalyuu
cucui —nacui Ni.

Chaca cha' nchcui' Ni lo'o
na' li':

—Scua clya nu'u cha' nu
nchcui' na'lo quityi; chañi tsa
laca cha' bi', taca jlya ti' mā
ji'i.

⁶ Li' nchcui' Ni lo'o na'
chaca quiya':

—Jua'q caca lacua. Ñi'yā
nti' letra A —nacui Ni—, jua'q
nguxana lcaa cha' lo'o na';
ñi'yā nti' letra Z, jua'q tye
lcaa cha' lo'o na' —nacui Ni—.
Xlya'be ti ta na' na co'o ñati nu
jña tsa cha' bi' na; nu na co'o
ngu' bi', tyu'u bi' ca su tyu'u
lcaa cha' tso'o nu ta na' ji'i
ngu' cha' cua'ni cu'ú cresiya
ji'i ngu'. ⁷ Ndi'yā caca ji'i ñati
nu tyijiloo ji'i nu xña'q ña'q
cuayá' tye chalyuu; cua'ni
tlyu ngu' bi' na cha' na' laca
y cui' Ndyosi cuentya ji'i ngu',
lo'o jua'q caca ngu' bi' sñi'
na'. ⁸ Pana lcaa ñati nu ntsii
tsa cha' tyu'u cha' ji'i lo'o na',
jua'q ñati nu ná ndaquiya'
jna' tsiya' ti, jua'q nu chiya'q
tsa ndu'ní, jua'q nu ndujuii
ji'i tya'a ñati, jua'q nu ndu'ní
suba' lo'o nu cuna'q, jua'q nu
cucha'q, jua'q ñati nu jlya tsa
ti' ji'i cha' cucha'q, jua'q ñati
nu ndu'ní tlyu ji'i lcui jo'ó,
jua'q nu cuiñi, lcaa ngu' bi'
tyaa ngu' ca lo tayu' tlyu ca
su ntsu'u quii' nu ndyaqui
lo'o yuu sufri. Lcaa ngu' nu
cua ndyaa nde tayu' bi' ni,
cua ndyaa ngu' nde chalyuu

talya; cua ndye cha' ngujuii
ngu' tsiya' ti li'.

Quichi Jerusalén cucui

⁹ Ndyalaa sca xcā ji'i y cui'
Ndyosi ca slo na' li'; la cui'
tya'a yu laca lo'o nu tya tya-
cati tya'a xcā bi', ngu' nu ntucua
ca'ña oro ya', nu ntsu'u
cati tya'a quicha bi'. Bi'
quicha caca lo'o cua tye ti
chalyuu. Nchcui' xcā bi' lo'o
na' li':

—Cuqa clya nu'u ca nde
cha' culu'u hi ñi'yā ña'q
quichi tlyu ca su tyaa mā,
lcaa cu'mā nu ntsu'u cha' ji'i
mā lo'o nu ñi'yā ña'q xlya' bi'.
Tso'o tsa ña'q quichi bi'.

¹⁰ Li' ngua tii na' cha'
ngua'ya Xtyi'i y cui' Ndyosi
tyucui ña'q loo na'. Ndyalo'o
xcā bi' na ca lo sca ca'ya
nu cuq tsa, ca lo xlya ca'ya
tsiya' ti; ca bi' ngulu'u yu 'na
ñi'yā ña'q quichi Jerusalén
cucui. Lubii tsa ña'q quichi
bi', cha' nde su ntucua y cui'
Ndyosi ngutu'u quichi bi',
ngua'ya nde lo yuu. ¹¹ Tso'o
tsa ña'q xee nu ntucua lo
quichi bi', cha' xee ji'i y cui'
Ndyosi laca bi'. Ndubi tsa
ñi'yā tyucui ña'q quichi bi';
ñi'yā ña'q sca quee ndubi,
ñi'yā laca quee jaspe, jua'q
ñi'yā xee nu ntucua lo quichi
bi'. ¹² Cuq tsa lo'o nu ntsu'u ca
to' quichi bi', pana cua laca
ntucua yaala ti tii tyucuaa
tya'a tolo'o; sca xcā ji'i y cui'
Ndyosi ndu cuq scaa tolo'o
bi'. Chu' quee nu ntucua nde
que tolo'o bi' nscua xtañi nu
tii tyucuaa tya'a taju ñati ngu'
Israel, cha' bi' ñati laca nu

cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i
tya clyo lo'o nguxana cha'
ji'i ycui' Ni; scaa xtañi ngu'
nscua nde que scaa tolo'o.
13 Sna tya'a tolo'o ntucua sca
la'a to' quichí: nde la'a su
ntyucua cuichaa ntucua sna
tya'a tolo'o bi', nde la'a su
ndyaa cuichaa ntucua tya
xna tya'a tolo'o, chaca la'a
ntucua chaca tya xna tya'a
tolo'o, chaca la'a nde sii',
la cui' jua'q̄ ntucua tya xna
tya'a tolo'o. 14 Tii tyucuaa
tya'a quee tonu ntsiya quiya'
lo'o; jua'q̄ hichu' quee bi' cua
nscua xtañi nu tii tyucuaa
tya'a ngu' nu ngua'alo o nu
ñi'yq̄ ña'q̄ xlyá'bi' cña ji'i ngu',
nu cua'ni ngu' cuentya ji'i
ycui' Ni.

15 Ya' xcá nu cua nchcui'
lo'o na' ntucua sca chcuá
oro, cha' xñi yu cuayá' ji'i
quichí tlyu bi', jua'q̄ ji'i
tolo'o bi', jua'q̄ ji'i lo'o nu
ntsu'u to' quichí. 16 Stu'ba
tsa ña'q̄ quichí bi'; jacua
jyacá ntsu'u ji'i tsiya' ti,
jua'q̄ stu'ba cuayá' cu' lo'o
cuayá'loo. Li' ngusñi xcá
cuayá' ji'i ycui' quichí tlyu
bi' lo'o cuayá' oro ji'i; tucua
mil ntucua tucua siyento
kilómetro cuayá' tyucui' sca
la'a, la cui' jua'q̄ cuayá'loo,
la cui' jua'q̄ cuayá' cuá quichí
tlyu bi'. 17 Li' ngusñi xcá bi'
cuayá' ji'i lo'o ji'i quichí, cha'
snayala ntucua jacua metro
cuayá' cuá bi'. Ñi'yq̄ laca
cuayá' chcuá nu cua'nijo'o
ji'na nde chalyuu, la cui'
jua'q̄ ña'q̄ cuayá' chcuá nu
ngua'nijo'o ji'i xcá bi', nu lo'o

ngusñi yu cuayá' ji'i quichí.

18 Cua ndya' lo'o ji'i quichí
bi' lo'o quee jaspe, sca quee
nga'a nu ndubi tsa ña'q̄, pana
lo'o xcui' oro tsiya' ti ndya'
ycui' quichí bi', nu ndubi ña'q̄
ñi'yq̄ ndubi caatyá. 19 Cua
ngalya' lcaa lo quee ndubi
nu ntsu'u chalyuu chü' quee
tonu nu ntsu'u quiya' lo'o
ji'i quichí: cua ngalya' quee
nu ntucua clyo nu ntsu'u
quiya' lo'o, lo'o quee jaspe;
cuati ngalya' quee nu nchca
tyucuaa nu ntsu'u quiya' lo'o,
lo'o quee zafiro, sca quee azul
ñá'q̄; cuati ngalya' quee nu
nchca tyuna nu ntsu'u quiya'
lo'o, lo'o quee ágata; cuati
ngalya' quee nu nchca jacua
nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o
quee esmeralda, sca quee
nga'a ña'q̄; 20 cuati ngalya'
quee nu nchca ca'yu nu
ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee
ónice; cuati ngalya' quee nu
nchca scuá nu ntsu'u quiya'
lo'o, lo'o quee cornalina, sca
quee nga'a ña'q̄; cuati ngalya'
quee nu nchca cati nu ntsu'u
quiya' lo'o, lo'o quee crisólito,
sca quee ngatsi ña'q̄; cuati
ngalya' quee nu nchca snu'
nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o
quee berilo, sca quee nga'a
tsa ña'q̄; cuati ngalya' quee
nu nchca caa nu ntsu'u quiya'
lo'o, lo'o quee topacio, sca
quee ngatsi tsa ña'q̄; cuati
ngalya' quee nu nchca tii nu
ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee
crisoprasa; cuati ngalya'
quee nu nchca tii chaca nu
ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee
jacinto, chaca nu azul ña'q̄;

cuati ngalya' quee nu nchca tii tyucuua nu ntsu'u quiya' lo'o, lo'o quee amatista. Bi' laca lcaa quee ndubi nu cua ngalya' quiya' lo'o ji'í quichí.²¹ Cua ndya' ca ta'a tii tyucuua tolo'o ji'í quichí lo'o quee ndubi nu ngatí ña'a, nu naa quee perla; tii tyucuua tya'a quee ngati laca bi', sca tí quee ngatí bi' ngua'nijo'o ndya' sca tolo'o. Xcui' oro tsiya' ti nscua laja calle quichí bi'; ñi'yá ña'a ndubi caatyá, jua'a ña'a ndubi calle bi'.

²² Ná ntucua laa ca quichí bi', ná na'a na' cha' ntucua bi' tsiya' ti. Tso'o cha' ntucua y cui' Ndyosi nu Xu'na na quichí bi', y cui' Ni nu nchca ji'í ndu'ni Ni lcaa lo cña; la cui' jua'a ntucua nu ñi'yá ña'a xlya' bi'. Bi' cha' ni sca laa nga'aa ntí' quichí bi'. ²³ Nga'aa cua'nijo'o xee cuichaa cuentya ji'í quichí bi', la cui' jua'a nga'aa ntí' cha' quiji'í xee co' lo. Tso'o tsa ña'a xee quichí bi', xqui'ya cha' lubii tsa xee nu nda y cui' Ndyosi, jua'a lubii tsa xee su ntucua nu ñi'yá ña'a xlya' bi'; ²⁴ bi' laca nu ta xee su tya'a ñatí tyucui ña'a chalyuu cu cui. Lo'o jua'a ntsu'u xi ngu' nu laca loo chalyuu nu tyalaa ca quichí tlyu bi', tyalo'o ngu' ji'í lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ji'í ngu' ca bi'. ²⁵ Lcaa tsá tsiya' ti tyucua yaala tolo'o ji'í quichí bi'; ná tyacú' chca bi', cha' ná caca talya ca bi'. ²⁶ Lcaa cha' culiya', lcaa cha' tso'o nu ntsu'u ne' cre siya ji'í ñatí, tyaa cha' bi' nde quichí tlyu bi'; ²⁷ pana ni

sca cha' cuxi ná taca tyatí quichí bi'. Lcaa ñatí nu ndu'ni suba' lo'o nu cuna'a, jua'a ngu' cuiñi, ná caja chacuayá' tyatí ngu' ca quichí bi'; ñatí nu ntsu'u xtañi lo quityi nu ntucua ya' nu ñi'yá ña'a xlya' bi', nu ndacha' tilaca laca nu ná nga'a cha' tye chalyuu ji'í, bi' ti ñatí laca nu caja chacuayá' ji'í tyalaa ca quichí bi'.

22

¹ Lo'o li' ngulu'u xcá 'na mala nxna sta'a ji'í y cui' Ndyosi, sta'a bi' laca nu nda chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na. Lubii tsa ña'a su nxna hitya sta'a bi'. Nde su tlyu su ntucua y cui' Ndyosi, nde su ntucua nu ñi'yá ña'a xlya' bi', ca bi' ntsu'u suu sta'a bi'; ² nxna lijyá sta'a nde calle tlyu nu nscua cla'be quichí bi'. Tyucuua tsu' sta'a bi' ndu sca yaca; lo'o si'yu nu nda yaca bi' ni, bi' laca nu ta chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'na. Tii tyucuua quiya' nda yaca bi' si'yu chü' sca yija, sca quiya' ndyu'u si'yu yaca bi' sca co'. Tso'o tsa jo'o ndu'ni laca' yaca si'yu bi', ná ca quicha na lo'o cacu na ji'í. ³ Pana lquichí bi' nga'aa caja cha' ti'í ji'í ngu' tsiya' ti, ñi'yá nu ntsu'u nde chalyuu xqui'ya yabe' nu ntsu'u ji'í ñatí. Ca quichí bi' stu'ba ti caca loo y cui' Ndyosi lo'o nu ñi'yá ña'a xlya' bi'; ndacua ntucua yaca xlya tlyu ji'í Ni, cha' cua'ni tlyu lcaa ñatí nu ndyu'ni cña ji'í Ni ji'í y cui' Ni nu ntucua ca ndacua. ⁴ Tyuloo tso'o ngu' ji'í y cui'

Ndyosi li', cha' ca bi' tyalaa lcaa ngu' nu nscua xtañi Ni nde tyacaq̄a ngu'. ⁵ Nga'aa caca talya su ndi'i ngu' ca bi'; bi' cha' nga'aa cua'nijo'o xee cuichaa ji'i ngu', nga'aa nti' cha' cua'a ngu' xee nde ni'i. Ycui' Ndyosi nu Xu'na na, bi' laca nu ta xee ji'i ngu', ni ná tye tyempo cha' stu'ba ti caca ngu' loo lo'o ycui' Ni.

Yala ti tyaa Jesús chaca quiya'

⁶ Lo'o li' xa' nchcui' nu xcā ji'i ycui' Ndyosi bi' lo'o na':

—Liñi tsa cha' nu nda na' lo'o nu'u juani, taca jlya tso'o ti' nu'u cha' bi'; na' ndacha' ji'i ñati' cuentya ji'i ycui' Ni lcaa ña'a cha' nu cua lijya cha' caca nde lo yuu chalyuu. Laca na' sca xcā ji'i Ni, bi' cha' cua nda ycui' nu Xu'na na Xtyi'i ycui' Ni jna'; la cui' jua'a cua nda Ni Xtyi'i ycui' Ni ji'i lcaa ñati' nu laca tu'ba ji'i Ni nde chalyuu.

⁷ —Yala ti tyaa na' chaca quiya' —nacui Jesús.

Tso'o tsa caca tyiquee lcaa ñati' nu taquiya' ji'i cha' nu cua nda Ni lo'o na', nu cua nscua na' lo quityi re; cha' bi' laca nu ndacha' ji'na ñi'yā caca chalyuu nde loo la.

⁸ Cua na'a na' cha' bi', cua ndyuna na' lcaa cha' nu nscua lo quityi re. Juan laca na'. Lo'o cua ndye na'a na' cha' bi', li' ndyaa stii na' lo yuu nde loo su ndu xcā nu ngulu'u cha' bi'na, cha' ngua ti' na' cua'ni tlyu na' ji'i xcā bi'. ⁹ Hora ti nchcui' yu lo'o na' li':

—Ná cua'ni nu'u jua'a. Lo'o na', tya'a ndyu'ni na cña ji'i ycui' Ni laca na'; stu'ba ntsu'u cha' 'na lo'o jyo'o ñati' tya'a mā nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ni nde chalyuu, jua'a tya'a na' lo'o cua ña'a ca ñati' nu taquiya' ji'i cha' nu nscua lo quityi re. Sca ti ycui' Ndyosi laca nu nga'a cha' cua'ni tlyu na ji'i.

¹⁰ Li' nchcui' xcā lo'o na' chaca quiya':

—Cua nchcui' Ni ñi'yā caca cha' nde loo la, bi' cha' ná xco'o nu'u quityi re; nga'a cha' cuna ñati' chalyuu lcaa cha' bi', xqui'ya cha' cua ngulala ti caca lcaa cha' nu nscua lo quityi re. ¹¹ Nu lo'o bilya tye chalyuu tya cua'ni cuxi lcaa ñati' nu nti' cua'ni cha' cuxi, lo'o jua'a nga'aa caja tyempo ji'i ngu' cha' xtyanu ngu' ji'i cha' cuxi bi' li'; lcaa nu ndu'ni suba' juani, nga'aa caja tyempo cha' xtyanu ngu' ji'i cha' cuxi bi' li'. Lcaa ñati' nu tso'o ndu'ni juani, tya ntsu'u cha' cua'ni la ngu' cña tso'o ña'a cuayá' nu tye chalyuu; lcaa ngu' nu lubii ndi'i chalyuu, tya ntsu'u cha' cua'ni la ngu' cha' tso'o —nacui xcā bi'.

¹² —Cua'a jyacā mā ji'i cha' nu chcui' na' re —nacui ycui' Jesús li'—. Yala ti cā na' chaca quiya'. Lo'o cā na', li' tyi'u ti' na' cha' cua'ni na' lo'o lcaa ñati' ñi'yā nu ngua'ni ngu' lo'o yā ngu' chalyuu; tso'o tsa caca ji'i ngu' nu ngua'ni cha' tso'o, lo'o jua'a cha' ti'i caja ji'i ngu' nu ngua'ni cha' cuxi. ¹³ Ñi'yā nti' letra A nti'

na', cha' na' ntucuā su nguxana lcaa cha'; ñi'yā nti' letra Z, jua'ā nti' na', cha' la cui' na' ntucuā ca su tye lcaa cha'.

¹⁴ Tso'o tsa caca tyiquee ñat̄i nu cua ngua lubii cresiya ji'i, cha' bi' ñat̄i laca nu ntsu'u chacuayá' cacu si'yu yaca nu caja ji'na nde chalyuu cucui. Jua'ā li' taca tyat̄i ngu' tolo'o ji'i quich̄i tlyu bi'. ¹⁵ To' lo'o nde liya' tyanu lcaa ñat̄i nu chiya'ā tsa ndu'nī, lo'o jua'ā ñat̄i nu jlyā tsa ti' ji'i cha' cucha'a, lo'o ñat̄i nu ndu'nī suba' lo'o nu cuna'ā, lo'o nu ndujuiji ji'i ñat̄i; la cui' jua'ā lcaa ñat̄i nu ndu'nī tlyu ji'i lcui jo'ō ti, lo'o ñat̄i nu ndiya ti' ndu'nī ngu' cha' cuiñi, lcaa ñat̄i bi' tyanu nde chū' lo'o ji'i quich̄i bi'. Ni sca ñat̄i bi' ná ntsu'u chacuayá' tyat̄i ngu' ne' lo'o quich̄i bi'.

¹⁶ Xa' nchcui' Jesús li':

—Cua nda na' xcā 'na cha' cā ca su ndi'i taju ñat̄i cu'mā macala laca su ntsu'u quich̄i tysi mā. Na' lacā nu tya'a ñat̄i ji'i jyo'o David, nu ñat̄i tlyu nu cua yāqā chalyuu nu ngua sa'ni. Ñi'yā laca xee nu nda cuii tlyu nu ntyucua nde cuxee, jua'ā laca xee nu ta na' cha' tyu'u ne' cresiya ji'i ñat̄i —nacui Jesús.

¹⁷ —Tyāqā mā ca nde —nacui nu laca Xtyi'i y cui' Ni.

La cui' jua'ā laca cha' nu nda lcaa na nu ngusñi na cha' ji'i y cui' Ndyosi, tyucui ña'ā taju ñat̄i tya'a na nu ntsu'u cha' ji'na lo'o nu ñi'yā ña'ā

xlyā' bi'. Lo'o li' la cui' jua'ā nga'ā cha' chcui' lcaa na nu ndyuna na cha' re:

—Tyāqā cu'mā lo'o cua —ñacui na li'!

Lcaa ñat̄i nu lyiji tsa cha' ji'i, tyāqā ngu' cha' co'o ngu' hitya nu ta y cui' Ndyosi ji'i ngu' xlyā'be ti; caja chalyuu cucui nu ta y cui' Ndyosi ji'i ngu' li', lcaa ñat̄i nu nti' tsa cha' caja cha' bi' ji'i.

¹⁸⁻¹⁹ Tsa lo cua ti cha' nda y cui' Ndyosi cha' scua na' lo quityi re, bi' cha' nga'aa scua mā xi xa' la cha' lo quityi re. Si tya scua la ngu' xi xa' la cha', li' ta Ni cha' ti' ji'i ngu' bi', la cui' ña'ā cha' ti' nu nscua lo quityi re. La cui' jua'ā, ná cuityi mā ni tsaca cha' nu nscua re; nu lo'o cuityi ngu' sca cha', li' xlyāá Ni chalyuu nu nga'ā cha' caja ji'i ngu' bi'. Li' nga'aa caja chacuayá' cacu ngu' bi' si'yu nu ntsu'u lo yaca bi', nga'aa tyalaa ngu' bi' ca quich̄i tlyu nu lubii tsa ña'ā, ñi'yā nu nchcui' quityi re. Jua'ā nchcui' na' lo'o lcaa ñat̄i nu ndyuna cha' nu nscua lo quityi re, la cui' cha' nu caca nde loo la laca bi'.

²⁰ Y cui' Jesús nchcui' cha' liñi tsa nscua lcaa cha' re:

—Chañi cha' bi'. Yala ti cāqā na' chaca quiya' —nacui Ni.

Jua'ā caca tu'ni. Cāqā nu'u lacua, La Jesús.

²¹ Ña'ā ti cua'ni Jesús nu Xu'na na cha' tso'o lo'o lcaa cu'mā lacua. Tsa lo cua ti cha' chcui' na.